

? Bib. Com.
S. Hieron. Prophetæ.

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

COMMENTARIORUM

IN

DUODECIM PROPHETAS MINORES

LIBRI XXXI

PROLOGUS D. RUPERTI

IN EXPLANATIONEM DUODECIM PROPHETARUM

1-3 Spiritui sancto, et omnibus, quorum per os ipse locutus est, sanctis prophetis, vir illustrissime Coloniensium archipræsul Friderice, jucundum esse nostrum eloquium non vane speramus, dum Christi Filii Dei sacramenta prædicantes, ipsorum testimoniiis opportune et convenienter utimur. Uno namque et eodem actu, dum fidem nostram Deo offerimus, ipsorum quoque testes sumus, ipsorum fidei testimonium perhibemus. Hoc nimirum illis gratum esse et jucundum non dubitamus. Ait enim unus illorum, Isaias, in thesauro fidei et verbo Domini valde copiosus: *Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem et Zachariam, filium Barachæ; et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere, Festina prædari, quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci et spolia Samariæ coram rege Assyriorum* (Isa. viii). Quisnam est liber ille grandis, quem ut sumeret sibi jussum esse dicit, nisi universitas Scripturarum sanctarum, in qua sunt fidelia testimonia Christi, quod sanctum primum ad Abraham Deum repromisit? Et quid illi est, in tali libro scripsisse stylo hominis nomen pueri, de quo prædixerat: *Ecce Virgo concipiet et pariet Filium* (Isa. vii), nisi accepisse gratiam propheticam, factumque esse unum ex illis qui ejusdem Christi venturi te-

stimoniam conscripserunt, eundemque testantur existisse Deum, priusquam per carnis nativitatem venerit in hunc mundum? Hoc eleganter per tale nomen prædicatur: *Accelera spolia detrahere, Festina prædari*, et per talem nominis rationem, *quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci et spolia Samariæ coram rege Assyriorum*. Qualis enim vel quanta est acceleratio spolia detrahendi, sive festinatio prædandi, prius spolia detrahere, prius prædari, quam habere matrem, vel vocare patrem, qui fuit Joseph secundum adoptionem pueri hujus! Idem ergo est ac si dicat quia puer iste, quæ Virgo concepit et peperit, Deus erat priusquam idem homo fieret, et salvavit Hierusalem et Judam a rege Damasci Rasin, et a rege Samariæ Faccee, filio Romeliæ, qui tunc illum pariter impugnabant, et a cæteris quoque hostibus e quibus ille populus auxilio superno liberatus est. Profecto hujusmodi prophetias scribere, accedere fuit ad prophetissam, de qua dicit, *et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium*. Quænam est illa prophetissa, nisi illa de qua prælocutus fuerat, mater Emmanuelis, virgo Maria, gratia plena, in qua omnis prophetia implenda erat? Iste accessus ad hæc prophetissam talis est, qualis introitus honorati viri in sanctuarium Domini cum oblatione solemnibus, cum talento quod offerat auri probati atque purissimi. Testes hujus rei, quod taliter ad prophetissam illam accesserit, quod prophetia in ea complendæ

suam portionem conscripserit, gratulatur se habere tam apostolos ex Judæis, quam sanctos doctores ex gentibus, verbis hujuscemodi : *Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam, filium Barachiaë.* Sacerdos Urias, quod interpretatur, *lux mea Dominus*, apostolica dignitas. Zacharias, quod interpretatur, *memor Domini, filius Barachiaë*, id est *benedicti Domini*, conventus vel cætus est Ecclesiæ de gentibus, sanctis ornatus doctoribus, quorum omnium, videlicet apostolorum atque doctorum, si scripta perpendas, palam est quia testes sunt Isaiaë prophetaë, quod optime senserit et crediderit de puero hoc talis prophetissæ filio, quia nimirum in prædicatione fidei hujus verbis ejus constanter utuntur. Quod de uno Isaia diximus, de cæteris quoque prophetis dicimus, quia revera datum est illis a Spiritu sancto, dividente singulis prout vult, sumere librum grandem, id est sanctam Scripturam, cujus primam et magnam portionem scripsit Moses; et scribere in eo stylo hominis, id est eadem auctoritate qua primus Moses scripsit, scribere aliquid pro virili portione, sive quod ab homine posset legi, et tali modo accedere ad illam prophetissam, et inde habere testes duos, id est tam de Judæis quam de gentibus, credentes quod de Christo Dei Filio multum bene senserint, et in Spiritu sancto locuti sint, quæ gratia vere magna est. Nam legere quidem illum grandem librum pluribus datum est, paucissimis autem scribere in eo, et in sanctarum canone Scripturarum esse principes. Igitur, sicut initio diximus, sanctis prophetis cum Christo jucundum esse nostrum eloquium non vane speramus, dum Christi sacramenta prædicantes, ipsorum confessione et verbis quæ scripserunt, eundem Chri-

stum honoramus. Cui autem non sit optabile, talibus ac tantis Regis æterni præconibus in hac parte jucunditatem et exultationem facere ut gratulentur se tantæ rei nos testes habere? Bonam quippe vicissitudinem in tempore opportuno valebunt rependere. Ea spe vel expectatione scito me, Pater mi, sicut in cæteris Scripturis, ita et in volumine duodecim prophetarum operam dedisse, ad quærendum Christum, cujus veritas eorum corda possedit, ora replevit, calamus rexit, ut per omne quod scriberent, ad ejus gloriam et honorem tenderent. Hoc nunc dico, a quo ipse non dissentis, quod sicut de quadam terra scriptum legimus quia ibi nascitur aurum, et aurum terræ illius optimum est, ita de sancta prophetica Scriptura recte dicas quia in hac invenitur Christi Filii Dei testimonium, et testimonium Scripturæ hujus optimum est. Tu mihi, et tecum paxillus modicus, attamen fidelis, et in loco fidei fixus, cænobii Sigebergensis abbas, Cuno, fidei et scientiæ domesticus, stimulum apposuisti, sicut in cæteris quibusdam, ita et in parte ista : ut quamvis piger essem, non tantum usquequaque dormitare possem, cum et hoc volumen aliquatenus attingerem. Quod jam feci ad finem usque Micheæ, qui in hoc ordine sextus est. Septimus sequebatur Naum, sed quia is de adventu Christi fere nihil tale dicit, quod illum proprie nuntiet, ipso sono litterali, refriguit studium, quia contracta est admodum jucunditas quæ difficultatem tolerabilem in aliis fecerat. Ecce per hanc occasionem imperfecto opere resedi, ego piger, fortassis nihil de sex posterioribus prophetis præsumpturus. Cur in hac re nunc solito pigrior sum? Nomen inane mihi non absque labore dedisti.

PROLOGUS RUPERTI IN OSEE PROPHETAM

5 Primus in ordine duodecim prophetarum ponitur Osee. Hujus ad intelligentiam quanto sapientiæ lumine opus sit, ipse non leviter innuit, cum in calce voluminis ita dicit : Quis sapiens, et intelliget ista? intelligens, et sciet hæc? (Ose. xiv.) Sic namque admirando interrogans, interrogando admirans satis affirmat quod diligenter et multa cum industria pretiosas in angusta littera quam profundissime absconderit spiritualis intelligentiæ margaritas, adeo ut quisquis eorum qui meditantur in lege Domini, totis sancti studii viribus adhibitis, eas invenierit, hic vere sapiens atque intelligens reputandus sit. Dicit ergo quis : Quorsum tendebat talis diligentia? Nunquid sanctus prophetiæ spiritus, qui in isto atque in cæteris loquebatur, sensus sui thesaurum nobis occultum esse volebat? Nunquid benevolus non est spiritus sapientiæ propheticiæ, et idcirco taliter se abscondebatur, ut nos eam aut vix aut nunquam possemus invenire? imo ut inveniri posset, idcirco sapientia hæc

abscondita, et thesaurus hic occultus est. Nisi enim sese abscondisset, nimirum hodie inveniri non posset. Hoc tunc demum recte advertis, et statum temporis illius rite perpendis. Nunquid enim prophetaë suis quique temporibus tam libere loquebantur quam licenter hodie leguntur? Nunquid non in multa formidine prophetabant? Dicit namque unus ipsorum : Si occiditur in sanctuario Domini sacerdos et propheta (Thren. ii), formido et laqueus facta est vaticinatio et contritio (Thren. iii). Siquidem vaticinantes occidebantur, et ipsa vaticinatio laqueus fiebat illis, ut quasi juste et rationabiliter occidi viderentur. Exempli gratia : Isaiaë, quamvis esset sanctus et nobilis, utpote cujus Manasses rex gener extitit, id quod vaticinatus fuerat, dicendo : Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum (Isa. vi), laqueus fuit. Nam in lege Dominus dicit Moysi : Non enim videbit me homo, et vivere potest (Exod. xxxiii). Ergo apud iudices iniquos

quasi ex ore et vaticinatione sua illaqueatus est, A quod sanctæ legi et ipsi Domino contraria dicere præsumpsisset, scribendo se Dominum vidisse, cum Dominus dixisset se non posse videri ab homine; atque ita habito quasi iudicio condemnatus est. Denique ab hoc illum Hebræi a jam dicto ipsius genero Manasse sectum esse perhibent. Quid putas illi evenisset si, quemadmodum dixerat: Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum, ita etiam nudo sermone dixisset quomodo vel quali ordine idem Dominus ab ipsis Judæis crucifigendus et tunc demum resurgendo ex mortuis in illud excelsum paternæ dexteræ solium esset elevandus? Nimirum non expectassent illi ut saltem cum iudicio condemnarent, sed sicut B. protomartyre Stephano dicente: Ecce video celos apertos et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei (Act. vii), qui utique crucifixus fuerat ab illis, non expectaverunt ut perageretur iudicium, sed exclamantes continuerunt aures suas, et impetum fecerunt unanimiter in eum (ibid.), ita insanientes tanquam pro zelo Domini fortiter conclamantes, simul irruissent in eum. Nec vero tantum de sua morte solliciti formidabant ne occiderentur, quam ne sacræ periclitarentur litteræ et de hominum memoria tollerentur. Etenim nunc quidem, cum ab aliis prophetæ occiderentur, ab aliis propheticæ litteræ custodirentur; tunc autem, si tantum scelus tantique sceleris pœnam Judæis eventuram palam enuntiarent, nequaquam custodirentur. Exempli grati: quando verba Domini, quæ Baruch scriba ex re Jeremiæ scripserat, rex combussit, scindens volu- C men scalpello scribæ et projiciens in ignem, Elnathan et Dalajas, et Gemmarias contradixerunt regi, licet non audierit eos (Jer. xxxvi). Profecto si ea quæ de passione Domini et de futura subversione civitatis totiusque gentis, quæ propter illam futura erat, sentiebat, idem Jeremias manifestis et rebus et nominibus conscripsisset, non modo non prohibuissent volumem illud scindi sive comburi, verum etiam et universam illius, qua nunc Ecclesia Christi fruitur, Scripturam propheticam perdere festinassent; ipsum quoque non tantum misissent in lacum, ut jam fecerant, verum etiam aut vivum igni tradidissent, aut alio quolibet modo crudeliter occidissent. Contemp- D tandum itaque tunc erat tempori, quatenus et Scri- pturas veritatis Spiritus sanctus conderet, et tamen veritas non usquequaque damnosum venturis sæculis odium sibi pareret. Si enim Christus Dei Filius in Psalmo loquitur: Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua (Psal. lviij), cur non et prophetis Christi conveniat dicere: Deus ostendit nobis super fornicatrices istas, Oollam atque Oolibam, quarum altera Samaria, altera est Hierusalem (Ezech. xlii), ne nimis exasperetis eas, ne quæ'o obliviscantur mei, sive ignorantiam Dei semper habeant venturi populi; si istæ Scripturas recipere aut conservare voluerint, utimini discretionem provida, occultate sub figuris et ænigmatibus descen-

suræ ad terras Divinitatis mysteria. Igitur eum dicit hic unus ex illis, primus, ut jam dictum est, in ordine prophetarum duodecim: Quis sapiens, et intelligit ista? intelligens, et sciet hæc? (Ose. xiv) atque hoc dicens manifeste sensus occultos et intellectu difficiles in littera ænigmatica sese signasse confirmat, recte non iudicatur tanquam invidus, sed honoratur tanquam providus. Quippe qui bonum thesaurum futuris gratiæ cohæredibus in tuto reposuit, clavim illi derelinquens cui dereliquit David, qui Psalmos nihilominus clausos conscripsit, ut aperiret ipse quibus vellet in plenitudine temporis. Unde et in Apocalypsi Sanctus et Verus dicitur habens clavim David, qui aperit et nemo claudit; claudit, et nemo aperit (Apoc. iii); dicitur quoque angelo Philadelphicæ: Ecce dedi ostium apertum coram te, quod nemo potest claudere (ibid.). Ipse nobis aperire dignetur ostium intelligentiæ, per quod priores et Patres nostros, Ecclesiæ magistros, introducere dignatus est, ut nos quoque cum illis videre queamus quid, quando vel quomodo fecerit Deus, per quod assimilatus sit in manu prophetæ hujus, semel et iterum ac tertio ad mulierem fornicariam accedentis, et ex ea duos filios et filiam generantis, et post hæc adhuc mulierem adu- teram adeuntis. Nam quod hæc in similitudinem sui propheta facere sit iussus, ipse testatur qui in hoc eodem loquitur: Et locutus sum super prophetas, et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum (Ose. xii). Nam cum et illud non abs re est quærere, sanctos istos prophetas suis in temporibus tam exosos, ut plerique ex eis crudeliter interfecti sint, quæ causa eos defenderit, et tantum genti illi, quamvis peccatrici, commendaverit, ut litteras eorum in eodem receperit apice canonicæ auctoritatis, in quo et ipsam legem Moysi? Quod si quæris, opportune respondetur quia vere dignitati illorum subvenit auctoritas et iudicium sanctæ et providæ legis Domini. Dixerat namque Dominus, sicut habes in libro Deuteronomii: Propheta autem qui, arrogantia depravatus, voluerit loqui in nomine meo quæ ego non præcipi illi ut diceret, aut ex nomine deorum aliorum, interficietur. Quod si tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum quod non est locutus Dominus? hoc habebis signum, quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta conflinxit, et idcirco non timebis eum (Deut. xviii). Cum hæc dicit justa et irrefragabilis lex, ergo econtra, quod in nomine Domini propheta prædixerit, et evenerit, hoc Dominus est locutus, idcirco timebis eum. Porro sancti prophetæ isti, cum mitterentur ad prænuntiandum de longinquo Christi adventum, simul etiam de propinquo datum vel injunctum est illis prophetare illud in quo citius veraces comprobari possent, scilicet imminentem ab Assyriis Israeli captivitatem, itemque instantem Judæ quoque Babylonis transmigrationem, et præterea nonnulla etiam minora, quæ litteris eorum legimus inserta. Cum

igitur cito evenisset captivitas, sive transmigratio illa, sicut per illos veritas prophetica prædixerat, palam constituit quod veraciter fuissent locuti in nomine Domini, et quod Dominus misisset eos; atque ita completa prophetiæ pars illud quoque quod reliquum vel maximum erat de promissione vel adventu Messiae, verum fore convincebat. Hoc animadverso, non nihil juvari arbitror lectorem, mysterium regni Dei, vel adventus Christi Filii Dei in sanctis prophetis quaerentem, ut non miretur aut offendatur, dum in sacris eorum litteris, modo captivitatis sive transmigratio- nis jam dictæ comminationem, modo repente libertatis æternæ et Dominici adventus significari audit promissionem. Illud de propinquo, hoc autem vaticinium sentiens de longinquo, et tam prope conjungi in littera, quæ tam longe disjuncta sunt per tempora. Exempli gratia : Cum dixisset hic idem propheta :

A Clangite buccina in Gabaa, tuba in Roma; ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin. Ephraim in desolatione erit in die correptionis; in tribubus Israel ostendi fidem (Ose. v). Quibus utique imminentem declamat decem tribuum captivitatem, repente postmodum insert illud, quod sine dubio ad invisibilis animarum nostrarum captivitatis spectat solutionem, ita in persona Salvatoris nostri dicens : In tribulatione sua mane consurgent ad me : Venite et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit et sanabit nos; percutiet, et curabit nos. Vivificabit nos post duos dies; in die tertia suscitabit nos, et vivemus in conspectu ejus. Sciemus sequemurque, ut cognoscamus Dominum, etc. (Ose. vi). Sed nos plura quæ hinc dici possent in suum locum differentes, jam nunc prophetiæ seriem ingrediamur.

IN OSEE PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

7 CAP. I.—*Verbum Domini quod factum est ad Osee filium Beheri.* Ut simus attentī, Scriptura hæc in exordio sui vocatur *Verbum Domini*. « Verbum Domini, ait B. Hieronymus quod in principio erat apud Deum, et Deus erat Verbum, factum est ad Osee filium Beheri. » Nec vere repugnat ei, quod ecclesiastica firmiter tenet regula fidei, Verbum, quod in principio erat apud Deum, non factum, sed natum, non creatum esse, sed genitum. Nam ad homines quidem factum est hoc Verbum, non autem factum est ad Deum, sed erat in principio apud Deum. Etenim hominibus quidem accidentaliter ex tempore accessit, apud Deum autem nunquam non fuit. Verumtamen ubicunque in sacris legimus Scripturis, ad illum vel ad illum factum esse Verbum Domini, magnam sonat beatitudinem hominis, quam et in David Veritas ipsa commendat, cum dicit : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum* (Psal. xciii). Suaviter namque et magna cum deliciarum multitudine summam sapientiam cito discit ille ad quem fit Verbum Domini, quia videlicet hoc Verbum *lux vera est, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* (Joan. 1); et dum infulget humanæ menti, repente illuminat, repente docet; neque in incertum aurem cordis audientis adducit, sed ita certum reddit, ita quod videt pro constanti habet, ut non dubitet dicere quia Verbum factum est, factum, inquam, quia certissime futurum est, immutabiliter adimplendum

est, et impossibile est quin fiat quod futurum esse denuntiat. Beatus ergo ille homo est, et de sua multum potest beatitudine in Domino gloriari, quia non ab homine, neque per hominem accepit illud, sed per revelationem Spiritus sancti (Galat. 1). Super hac eruditionis prærogativa soli possunt apostoli et prophetæ in Domino gloriari, quia videlicet taliter sunt eruditi, non ab homine, ut jam dictum est, neque per hominem, sed per magisterium Spiritus sancti. Idcirco, quæcunque illi scripserunt, ita sunt rata tamque firmum habent fundamentum veritatis, ut de ullo ipsorum dicto dubitare nefarium sit. Sane modum quo sunt eruditi, sive momentum, aut velocitatem doctoris eorum, nemo unquam satis agnovit nisi qui experiri meruit. Sciendum præterea quod ubique in sanctis prophetis dictio hæc qua dicitur *factum est Verbum Domini*, ad promissiones respicit, quæ nunc impletæ sunt, Verbi incarnati; et ob hujus intentionis excellentiam non tantum videntes, aut filii prophetarum, sed prophetæ merentur nuncupari, quia videlicet videntes, aut filii prophetarum potuerunt etiam pro minoribus, quas præviderunt, rebus dici. Solos autem eos prophetas sancta Scriptura nuncupat, qui prænuntiaverunt, vel ad quos sermo factus est de adventu Christi. Nec illud ignorandum quia primus illorum pater Abraham, novissimus autem Joannes exstitit, præcursor ejusdem et baptista Christi. Primum namque ad Abraham, ad quem promissio, imo et repromissio facta est beati

seminis in hoc sermone : *Atque in semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii)*. Inter utrumque, id est post promissionem, et ante repromissionem, sermo Domini factus est. Et hæc talis enuntiatio in eum semel et iterum de causa jam dicti seminis taliter scripta est : *His ita transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens : Noli timere, Abram, ego protector tuus sum, etc. Illo ad hæc dicente : Mihi autem non dedisti semen, et ecce vernaculus meus, hæres meus erit. Statim sermo Domini factus est ad eum, dicens : Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis hæredem. Eduxitque eum foras, et ait illi : Suspice cælum et numera stellas, si potes. Et dixit ei : Sic erit semen tuum. Credidit Domino, et reputatum est illi ad justitiam (Gen. xv)*. Quod autem hic propheta fuerit, eo quod sermo Domini ad eum factus sit, testatur ipse Dominus qui pro illo arguens Abimelech per somnium nocte dicit : *Nunc igitur redde uxorem viro suo, quia propheta est, et orabit pro te, et vives (Gen. xx)*. Novissime in Joannem Baptistam scripta est ejusmodi enuntiatio, scribente Luca his verbis : *Anno quinto decimo imperii Tiberii Cæsaris, factum est Verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto (Luc. iiii)*. Quod vero iste propheta sit, vel fuerit testatur idem Dominus, cum de illo ad turbas dicit : *Sed quid existis in desertum videre? propheta? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam (Matth. xi)*. Igitur ubi audimus in sanctis Scripturis factum ad sanctos homines sermonem sive Verbum Domini, jucundum et perpulchrum est perpendere, quod sic dictum sit, ut subaudiatur ejus rei, quod Verbum caro fieret, et habitaret in nobis (*Joan. i*). Et ob hoc alios quidem prophetas, Joannem autem plus quam prophetam esse, quia Verbum carnem factum, magno quidem et prophetali munere sex menses nascendo prævenit, sed non minori privilegio gratiæ jam juvenem digito demonstravit, dicens : *Ecce Agnus Dei, et tollentem peccata mundi fluente Jordanis baptizare meruit (Joan. i)*. Parum autem erat prophetas eos dici, ad quos sermo Dei factus est. Plus enim aliquid Spiritus sanctus in David de illis locutus est. *Ego, inquit, dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. lxxxii)*. Quam ob causam nisi quia sermo Dei ad eos factus est? (*Joan. x*). Hoc enim in causa esse Dominus ipse astruit qui loquens Judæis calumniantibus, cum præmississet : *Nonne scriptum est in lege vestra : Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes, continuo subjunxit : Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus, et non potest solvi Scriptura (ibid.)*, etc. Ergo prophete dii sunt, quoniam isti sunt ad quos sermo Dei factus est. Quod si dii recte dicuntur, nonne et salvatores nihilominus recte cognominantur? Si illos Scriptura dixit salvatores, per quos Deus temporalem Israeli salutem operatus est, exempli gratia : *Et clamaverunt filii Israel ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez (Judic. iiii)*. Itemque : *Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem Aoth*

(*ibid.*) Si ergo illos dixit salvatores, per quos Deus temporaliter liberavit Israel, quanto magis recte illi dicuntur salvatores, quorum labor Salvatori nostro Deo ad nostram æternam salutem cooperatus est?

Pulchre igitur, et non sine quodam divino præsa-
 sagio, hic unus ex illis et primus ex duodecim dictus Osee, quod interpretatur *salvator*. Dicitur enim filius Beheri, quod interpretatur, *putei mei*. Et quis est de quo Deus Pater recte dicat, *filius putei mei*, nisi Christus Filius unicus et Verbum Dei, natus de secreto, sive altitudine aut profundo cordis paterni? Ergo hic non solum officio, verumetiam vocabulo, tam proprio quam paterno, Salvatoris nostri Christi typum gerit. Sequitur : *In diebus Ozia, Joathan, regis Achaz, et Ezechia regum Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas, regis Israel*. Ozias, qui et Azarias regnavit super Judam annis *lxi (II Par. xxvi)*, et post hunc filius ejus Joathan annis *xvi (II Par. xxvii)*. Itemque post eum Achaz annis *xvi (II Par. xxviii)*, et post hunc Ezechias annis *xxix (II Par. xxxix)* : qui simul juncti fiunt anni fere *cxliii*. Quod quia multum est, ut tandiu prophetasse unus existimetur : at saltem illud constare oportet, quod et extremos annos Jeroboam filii Joas regis Israel, qui regnante Ozia in Juda, jam regnare cœperat, ut prædictum est, regnavit *xl* et uno annis. Et primos annos regni Ezechia propheta hic attigerit, quia sic prophetiæ ejus initium habet : *Voca nomen ejus Jesrael, quoniam adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jesrael super domum Jehu*. Hoc fere continuo post mortem ejusdem Jeroboam factum est, quia succedens illi filius ejus Zacharias, regnavit tantum sex mensibus, et percussit atque interfecit eum. Sellum, regnavitque pro eo. Hic jam recte quæritur, qualis sit intentio litteræ hujus, cur prophetiæ hanc referat esse continuatam a diebus Ozia, quibus regnavit et Jeroboam, usque ad dies Ezechia regis Juda. Ad quod primo dicendum quia regnante Ezechia, anno sexto regni ejus, qui erat nonus annus Osce regis Israel, capta est Samaria, et transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios, collocavitque eos in Aylam et in Abor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum, quia non audierunt vocem Domini Dei sui (*IV Reg. xvii*). Hoc ergo intendit sacræ litteræ spiritus, ut testificetur inexcusabiles fuisse reges et populum Israel, quia nunquam Dominus prophetas mittere desiit in illis, nullius regis eorum diebus prophetica vox defuit, iram Domini venturam comminans, captivitatem futuram prænuntians, donec veniret, ut Israel se excusare posset de ignorantia, colens vitulos quos fecit Jeroboam, imo et Baal quem introduxit Jezabel. Ante hunc existit Helisæus, qui et mortuus est, regnante Joas patre hujus Jeroboam, et ante Helisæum Helias, similiterque et alii, ut Micheas de Gemla (*III Reg. xxii*), multique filii prophetarum, atque ita, si rite memores a primo Jeroboam qui peccare fecit Israel, cui e mala ventura pro meritis prædixit Ahias Sylonites, propheticum, sicut jam dictum est, testimonium;

contra illos non defuit, usque ad effectum prædictæ captivitatis, ita ut per omnia iudex Deus laudabilis, reus autem populus cum regibus sit inexcusabilis. Subeisdem regibus Juda Isaiam quoque prophetasse, titulus libri ejus indicat. Et vide diligenter in spiritu Dei, dignitatis cujusque custodiam. Cum dixisset in diebus Ozias, Joathan, Achaz et Ezechie regum Juda, tunc demum subdit, et in diebus Hieroboam, filii Joas, regis Israel. At ille videlicet Jeroboam cunctis illis tempore prior exstitit, utpote cujus regni anno xxvii, Ozias, qui et Azarias, regnare cœpit in Juda (IV Reg. xv). Cur ergo tot junioribus in ordine suppositus est? Num casu hoc actum est? Non utique, sed quia regnum Judæ regnum David legitime exstitit, regnum autem Israel scissum a domo David, rapina erat, idololatriæ cultus erat, non templo Domini sed vitulis aureis serviebat. Idcirco Jeroboam ne commemorari quidem in ordine regum aut in sanctarum titulo Scripturarum præligi debuisset, nisi pro causa, quæ jam dicta est, quia contra quos Helias et Helisæus, cæterique prophætæ steterunt idololatrias reges Israel, contra ipsos etiam dirigebatur prophætia hæc, ut inexcusabilis esset cum suis regibus impœnitens Israel. Proinde de cæteris regibus Israel qui temporibus istorum regum Juda regnarunt in Samaria complures fuerint: nullus hie nominatus est, nisi iste solus, idemque quamvis tempore prior, loco, ut dignum erat, positus est posterior. Sufficit namque ad insinuandum quod regibus Israel prophætica commonitio fuerit continuata, isto videlicet Osee incipiente prophetare diebus Jeroboam, Helisæo mortuo, qui prophetaverat adhuc in diebus patris ejus Joas: *Principium loquendi Dominum in Osee. Et dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicariam, et fac filios fornicationum, quia fornicans fornicabitur terra a Domino. Et abiit, et accepit Gomer, filiam Debelaim; et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jesrael; quia adhuc modicum, et visitabo sanguinem Jesrael super domum Jehu, et quiescere faciam regnum Israel, et in illa die conteram arcum Israel in valle Jesrael.* Astruere non possumus idcirco dictum hic esse *Principium loquendi Dominum*, quod iste primus sit vel fuerit eorum, ad quos Dominus vel in quibus prophætice locutionis modo locutus est, vel quibus futura captivitas illius populi præmonstrata est. Nam constans quidem esse potest, quod prophetarum cæterorum, quorum prophætici exstant libri, primus tempore fuerit, et Isaiam quoque aliquantis diebus præcesserit, cujus circa initium voluminis mortuus Isaias legitur; verumtamen fuerunt et alii prophætæ, in quibus sine dubio locutus est Dominus, quorum notissimi sunt Samuel et David, Helias et Helisæus, qui hunc Osee non paucis præcessere diebus. Si ergo sic dictum intelligi placet, *Principium loquendi Dominum in Osee*, ut sit sensus, primum locutus est Dominus in Osee, nihil repugnans invenitur, ita videlicet, ut subau-

diis eorum qui sub prædictis regibus prophetaverunt. Nam et Isaias, et Joel, et Amos, et Abdias, et Jonas, et Micheas sub eisdem regibus prophetavere. Quorum etiam interpretationes nominum hic ponere non superfluum ducimus. Ozias interpretatur *fortitudo Domini*, Joathan, *Domini consummatio*, Achaz, *virtus*, Ezechias, *imperium Domini*. Hi regnabant in Juda, cujus nomen *confessio* est. Porro in Israel, qui sibi idola fecerat, et a Dei templo et domo David fuerat separatus, regnabat Jeroboam, qui interpretatur *temporalitas* sive *mora*, quod mundum amaverit et in ipso diu morari vitam putaverit sempiternam, nequaquam futuris, sed præsentibus delectatus. Quamvis autem sic recte intelligatur, ut jam dictum est, nihilominus tamen sic accipitur **B** *Principium loquendi Dominum in Osee*, ut sit sensus: Hæc talia, quæ protinus sequuntur: *Vade, sume tibi uxorem fornicariam, etc.*: primum, in eo locutus est Dominus. Tandem et hoc prætereundum non est quia loqui Dominum ad Osee, et loqui Dominum in Osee, non omnino idem est. Nam loquitur Dominus ad Osee, vel ad alium quempiam, cum verba sua mittit per angelicam, sive per quamlibet aliam speciem; loquitur in aliquo, cum sine aliqua specie extrinsecus apparente loquitur in corde ejus per occultam suæ virtutis inspirationem. *Sume, inquit, tibi uxorem fornicationum, et fac tibi filios fornicationum.* Ut nunc interim simplicem sequamur litteram, non culpandus est propheta, si meretricem converterit ad pudicitiam, sed potius laudandus, quod ex mala fecerit bonam. Non enim qui bonus permanet, ipse polluitur, si malo societur, sed qui malus est, in bonum vertitur, si boni exempla sectetur. Hæc et his similia multa dicta sunt, et dici possunt in excusationem viri sancti, non suæ libidini, sed superno imperio servientis, quo videlicet jubente etiam eorum quæ turpia vel inhonesta videntur, nihil fieri turpe aut inhonestum est. Cæterum eis, qui cum sint veritatis amatores, spiritum ubique potius quam litteram libenter amplectuntur, cito persuasum est vel persuaderi potest, quia nihil horum quæ hic de fornicationis opere scribuntur, gestum est corporaliter, sed totum spiritualiter, id est per visum sive per excessum. Neque enim inauditum et inusitatum est ut uxorem duxisse, filiosque ex ea genuisse sibi quispiam visus sit, factus extra sensus corporis, id est per excessum sive in visum noctis. Quanto magis ubi superna visitatio prophetiam instituit, talium rerum imaginationes insigniter per visum potuere celebrari! Annon multo plura atque prolixiora his continet Apocalypsis Joannis, quæ omnia sine dubio, sicut testatur ipse, in spiritu vidit et egit? Hic jam recte quæritur quid opus fuerit istis similitudinibus, vel quomodo per istas similitudines, ipse qui in propheta loquitur Dominus, in manu ejusdem prophætæ assimilatur, sicut ipse testatur. Hoc etiam in ipso dicens: *Et in manu prophetarum assimilatus sum (Ose. xii)*. Itaque jam nunc, priusquam litteræ seriem percurramus,

libet præmittere, quid secundum istorum similitudinem cum hominibus mirabilis Deus sit operatus, ut postmodum cum singula similitudinis facta vel dicta secundum tempus prophetiæ disserimus, non incognita pariter mysteria proferamus. Universum genus humanum a societate Creatoris recessisse, et recedendo fornicatum fuisse, quis nesciet? Recedere namque a Creatore et servire creaturæ, fornicari est. Nam et Psalmista de hujusmodi fornicatione: *Perdidisti, inquit, omnem, qui fornicatur abs te (Psal. LXXII)*. Fornicariam ergo mulierem Deus sibi sumpsit, quando generationem aversam adiit, generationem Chaldaicam, unde Abraham eduxit: *Ego enim, inquit, sum Deus qui eduxi te de Hur Chaldaeorum (Gen. xv)*. Cum illo fœdus pepigit, habuitque ex carne ejus Israel, id est semen Dei, filios Dei, filios promissionis; sed nihilominus pariter nati sunt filii fornicationis, id est filii carnis, qui non sunt filii Dei, aut filii promissionis, de qua nimirum distantia et Apostolus dicit: *Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ; neque qui sunt semen Abraham, omnes filii; sed in Isaac vocabitur tibi semen; id est non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii promissionis, æstimantur in semine (Rom. ix)*. Isti et in Ægypto, ubi deos Ægyptios coluerunt, sicut in multis Scripturarum locis, et maxime in Ezechieie (*Ezech. xvi*), exprobratur eis, palam fecerunt quod essent filii fornicationum, et exinde fornicari non desierunt. Nunquam tamen in gente illa defuit Jesrael, id est semen Dei, scilicet multi fidem habentes ejus beati seminis, quod Abraham Deus promisit; et econtra illi fornicationum, id est filii carnis semper persecuentes semen Dei, sive filios promissionis, non tantum donec interficeretur Naboth, qui hic dicitur Jesrael, *fuit enim Jesraelites*, sed et in perpetuum. Hinc et Apostolus: *Sed quomodo is qui secundum carnem natus est, persequeretur eum qui secundum spiritum, ita et nunc (Gal. iv)*. Deinde iterum, tempore non parvo interposito, id est post quadringentos et triginta annos, accessit Deus ad istam mulierem fornicariam, et genuit filiam, quæ diceretur: *non consecuta misericordiam*. Dedit enim legem in monte Sina, quæ non viviflaret, nec ad perfectum adduceret, et instituit Synagogam, de qua pro parte reproborum, quæ maxima exstitit, recte dicas, quia filia illa non est consecuta misericordiam. *Non enim, inquit Apostolus, per legem promissio Abraham aut semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei (Rom. iv)*, etc. Quam fidei justitiam, quia non recepit illa filia, ideo non consecuta est misericordiam, imo consecuta est iram. Lex enim iram operatur. Tertio, Deus ad fornicariam accessit, genuitque rursus filium, id est sermonem propheticum. Prophetas enim misit, quorum et Scripturas utiliter legi addidit. At illa fornicaria non solum non est a fornicationibus suis reversa, imo etiam contra semetipsam est divisa, et ecce jam fornicariæ duæ factæ sunt ex una, quarum altera Oolla, altera in eadem prophetis dicitur Ooliba. Hæc divisio unius

A in duas tunc facta est, quando Samaria eum decem tribubus recedens a domo David regem suum sibi constituit, et pro Deo vitulos aureos colens, Baali quoque cæterisque deorum portentis sese prostituit, et hæc est Oolla. Nam Hierusalem cum duabus tribubus Juda et Benjamin, quæ et ipsa coluit Baal, ipsa est Ooliba. Ad istam quarto jam tempore Deus accessit quando Dei Filius de carne ejus natus est ex utero Virginis. Huic nimirum quodammodo dixit: *Dies multos 10 expectabis me, non fornicaberis, et non eris viro; sed et ego expectabo te, quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine theraphin (Osee iii)*. Igitur ut in manu prophetæ hujus assimilaretur Dominus: *Sume, ait, uxorem tibi fornicariam, et fac filios fornicationum. Quare? quia fornicans, inquit, fornicabitur terra a Domino*. Idcirco, inquit, *fac filios fornicationum*, ut sint in signum et portentum eorum quæ acta, quæque agenda sunt inter gentem istam, et me Dominum patrum suorum. Notandum quippe quia non tantum dixerat: *Quia fornicabitur, sed: quia fornicans fornicabitur*. Idcirco præmisit, *fornicans*, et deinde, *fornicabitur*, ut sit sensus. Quia gens ista a Deo suo et fornicata est, et fornicatur nunc, et amplius fornicabitur in posterum. *Et abiit, inquit, et accepit Gomer filiam Debelaim et concepit et peperit filium. Gomer consummatam atque perfectam in nostra lingua; Debelaim, palatus sonat*. Est autem massa pinguium caricarum, quas in morem laterum figurantes, ut diu illasæ permaneant, calcant atque compingunt, habentque in esu suavitatis voluptatem. Ergo *Gomer filiam Debelaim accepi, inquit, id est apud gentem prophetavi consummatam, sive perfectam consummatione atque perfectione voluptuosæ fornicationis post vitulos aureos et post Baalim. Genitum ex ea filium, voca, inquit, Jesrael*. Jesrael civitas est metropolis decem tribuum, de qua fuit et in qua interfectus est Naboth. Ponitur ergo pro ipso Naboth nomen Jesrael. Et est sensus: Naboth quidem Jesraelites lapidatus (*III Reg. xxi*), et hominibus mortuus est; sed mihi vivit, et ad me sanguis ejus clamat, moxque vindictam recepturus est non solum de interfectoibus suis, verum etiam de illo qui sanguinis ejus ultor fuisse visus est. Nam hoc est quod ait: *Et visitabo sanguinem Jesrael super domum Jehu*. Jehu namque interfecit domum Achab, Domino jubente, propter peccatum sanguinis Naboth, sicut prædictum fuerat ad eum: *Occidisti insuper et possedisti (ibid)*. Ac deinceps: *Iu hoc loco, in quo iinzerunt canes sanguinem Naboth, iingent quoque tuum sanguinem (ibid.)*. Item: *Canes comedent Jesabel in agro Jesrael (ibid.)*. Cum ergo Jehu, non Jesrael, sive Naboth sanguinem fuderit, imo interfectores ejus interfecerit, quare super domum ejus ille sanguis Jesrael debuit visitari? videlicet, quia non veraciter zelo Dei prurit, sed propriæ cupiditati ut regnaret, deleta domo regis, per omnia servivit. Super hoc satis manifeste convincitur, quia videtur,

a peccatis Jeroboam non recessit, vitulosque aureos et ipse coluit, quod non fecisset, si vero zelo zelatus fuisset pro causa Domini (III Reg. xix). Recte ergo et ipse, vel domus ejus reputatur inter occisores Jesrael, id est persecutores seminis Dei, et vindicta peccati ejusmodi, tam ex ipso, quam ex cætero populo Jesrael requirenda judicatur, et ita factum est. Nam mortuo pronepote ejus Hieroboam, sub quo hic Osee propheta cœpit, succedentem filium ejus Zachariam sexto regni ejus mense occidit Sellum, regnavitque pro eo (IV Reg. xv), de alia stirpe generatus. Nec mirum quod subversa est domus Jehu, cum etiam regnum domus Israel, hoc est, decem tribuum perinde deletum sit. Nam et occiso Zacharia, quia fuit ultimus de stirpe Jehu, statim reges Assyrii ceperunt Ruben et Gad, et dimidiam tribum Manasse, quæ erat trans Jordanem, et deinde paucis, id est quadraginta et novem interjectis annis a Zacharia, quem occidit Sellum, ut jam dictum est, regnante Osee, anno regni ejus nono, decem tribus in captivitate ductæ sunt. Hoc est quod ait: *Et requiescere faciam regnum domus Israel, et in illa die conteram arcum Israel in valle Jesrael.* Nam propter urbem Jesrael, quæ metropolis erat Samarizæ, campi sunt et latissimi, et vallis nimizæ vastitatis, in qua commisso certamine ab Assyriis, cæsus et captivus ductus est Israel. Nunc quære locus admoget, cur omisso proprio vocabulo Naboth, cum dicere posset: *Et visitabo sanguinem Naboth Jesraelita,* maluit dicere: *Et visitabo sanguinem Jesrael,* quod non hominis est nomen, sed civitatis, ex interpretatione sui. Interpretatur namque, ut jam dictum est, *semen Dei*, non uni tantum, sed omnibus communiter congruit, qui sunt semen Dei, homines Dei, electi Dei. Ad hæc dicimus, quia non solus Naboth visitandus erat, nec enim illum solum persecuti sunt Jezebel et Achab, et cum eis insana multitudo populi, sed omnes persequerentur, et occidebant, quos consequebantur, qui erant semen Domini, qui prophetabant in nomine Domini, qui loquebantur Verbum Dei. Hinc est illa fugientis Helizæ querela: *Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, et relictus sum ego solus, et quærunt animam meam* (III Reg. xix). Quis vero nesciat sanguinem ejusdem Jezebel insaniam sub ejusdem temporibus profluxisse etiam invidiam? Nam Athalia Jezebelis filia, mortuo filio suo Azaria, (nupsit enim Joram regi Judæ filio suo Josaphat, et filium ejus jam dictum Azariam interfecerat Jehu,) irata et in ipsum sæviens Dominum, surrexit et interfecit omne semen regium, non utique absque favore vel consensu principum, qui et perinde suis delinitum obsequiis atque illaqueatam tenentes Joas regem, qui residuus fuerat, insignem occiderunt ad imperium ejus prophetam Zachariam, sicut scriptum est: *Congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domus Domini* (IV Reg. xi). *Et non est recordatus Joas rex misericordiz quam fecerat Juiada pater illius secum, sed interfecit filium ejus.*

A *Qui cum moreretur, ait: Videat Dominus et requirat* (II Par. xxiv). Itaque jam dictus Helias cum fugitaret, et latitans in spelunca, dicenti Domino: *Quid hic agis, Helia?* querula responsione diceret: *Domine, altaria tua suffoderunt et prophetas tuos occiderunt gladio, et derelictus sum ego solus et quærunt animam meam. Egre dere, ait Dominus, et sta in monte coram Domino. Et ecce Dominus transiit, et spiritus grandis et fortis subvertens montes et conterens petras ante Dominum. Non in spiritu Dominus, et post spiritum commotio; non in commotione Dominus, et post commotionem ignis; non in igne Dominus, et post ignem sibilus auræ tenuis* (III Reg. xix), et ibi Dominus. Nimirum prophetæ desideranti adventum Salvatoris, qui peccata tolleret et justitiam sempiternam adduceret, quem et hic Osee desiderat atque prophetat, tali oraculo præsignabatur futura tam Israelis quam et Judæ captivitas, de qua et iste non tacet propheta: utriusque namque scilicet Israelis et Judæ futura mala pronuntiat, et de Salvatoris adventu necessaria nostræ saluti, sicut sequentia suis in locis declarabunt, prædicat mysteria. Denique loquens illic ad Heliam Dominus in spiritu grandi et forti, subvertente montes et convertente petras, futuram captivitate significat decem tribuum Israel, quæ facta est a Salmanasar, rege Assyriorum, regnante Osee. *Non in spiritu, inquit, Dominus, id est nondum finis, nondum venit Messias Dominus, qui exspectabatur. In commotione transmirationem* ¶ primam designat tribus Juda, qua tradendus erat Joachim rex Juda in Babylonem cum quadraginta millibus nemine relicto, *exceptis pauperibus* (IV Reg. xxiv). *Non, inquit, in commotione Dominus, id est nondum finis, nondum veniet Dominus. In igne secundam captivitate Juda et Hierusalem vult intelligi, quando rebellante Sedechia iterum venit rex Babylonis, et succendit Nabuzardan, princeps exercitus, domum Domini et domum regis, omnemque domum combussit igni, et muros Hierusalem in circuitu destruxit* (IV Reg. xxv). *Non, inquit, in igne Dominus, id est nondum templo exusto et civitate destructa, tempus erit Domini adventus. Et post ignem sibilus auræ tenuis, et ibi Dominus. Sibilus auræ tenuis, occultus et secretus fuit adventus Domini, quæ quasi de aura tenui, id est de Spiritu sancto Maria virgo concepit. Fuerunt autem a prædicto turbine usque ad commotionem, id est a captivitate decem tribuum usque ad primam filiorum Juda transmirationem, anni circiter centum viginti septem, qui supputantur hoc modo: anno sexto Ezechizæ transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios. Ipse autem Ezechias xxix annis regnavit in Hierusalem. Ergo regni ejus residui erant anni xxiv, qui conjuncti cum lv annis filii ejus Manasse ac duobus filii Ammon atque xxx uno Josizæ, ac deinde annis xi Eliachim, qui dictus est Joachim, tandemque tribus filii ejus Joachim, sunt xii [cxv]. Ab illa commotione usque ad ignem, id est a prima transmiratione usque ad templi et civitatis exustio-*

nem fuere anni xi regi Sedechiæ. Ab illo igne sive a captivitate usque ad sibilum auræ tenuem, id est Christi adventum, quot anni interessent, Danieli his verbis revelatum est : *Septuaginta hebdomadæ abbreviatæ sunt super populum tuum et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et ad ducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungetur Sanctus sanctorum, etc. (Dan. ix).* Nimirum eo tendebat Helias, ut deleteret iniquitas per Christi adventum, et adduceretur justitia sempiterna, qui tunc abundante iniquitate se solum relictum esse putabat. Igitur quia per eadem tempora non solum Naboth occisus, sed et multorum prophetarum atque justorum fundebatur sanguis, quem superna requirere deberet justitia, recte non proprium nomen Naboth, sed id quod secundum interpretationem commune est, ponitur vocabulum Jesrael. Miroque modo ita requirenda esse vindicta prænuntiatur, ut incipiat a justissimis illius homicidæ populi, a capite regni sanguinei, qualis tunc erat domus Jehu, quæ sibi domum Achab occidendo multum contulisse videbatur, et nihilominus idololatriam, quæ causa erat effundendi sanguinis sanctorum, exsequeretur. Sed et adhuc quæritur, quid magnum erat inter prophetas aut inter justos, ille Naboth Jezraelites, ut ex ejus occasione omnes, qui interfecti sunt, justi aut prophetæ significarentur hoc nomine, Jesrael? Ad hoc respondemus, quia vere magnum fuit, et esse debuit memoriale interfectionis ejus inter omnium prophetarum aut justorum neces, quia taliter interfectus est, ut vel ante, vel post ipsum, usque ad Christi Domini nostri passionem, fere nemo præter Dominum nostrum taliter vel tali ordine occisus esse referatur. Quid enim? Dicenti sibi Achab : *Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum oleorum, etc.* Hoc tantum responderat : *Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi (III Reg. xxi).* Pro hoc indignanti et vehementer irato suæ auctoritatis ultionem pollicita Jezabel scripsit litteras. *Prædicate, inquit, jejunium, et sedere facite Naboth inter primates populi, et submitte duos viros filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant : Benedixit Dominum et regem; educite eum, et lapidate, et sic moriatur (ibid.).* Hoc modo hypocrisis Deo odibilis pulchre palliata incessit, specioso quasi ordine judicii, ut non tantum occideretur, quasi vir justus ab injustis et Deo adversantibus, sed quasi reus et blasphemus, a justis iudicibus fortiter pro Deo zelantibus, legemque sanctam custodientibus, jejulantibus, et animas suas in jejunio humiliantibus, et prædicantibus : Jejunemus, quia tantum nefas diebus nostris audivimus, ne forte cum blasphemio pariter a terra deglutiamur, et talia scienter eam iniqua machinantibus simulatione, ut muliebri satisfaceret insanix vel cupiditati furiosæ. Quantæ putas curæ Deo videnti hoc debuit esse? Quantum fuit in cælo spectaculum, dum tam crudele cruorem

sitiendo callidi simulatores prædicarent vel celebrarent jejunium? Bene ergo mors ejus memorabilis est inter omnium prophetarum vel justorum neces, ubi talis apparatus hypocritarum, talis spectatur facies homicidarum. Adde, quod in tali ejus interfectione splendidissimus Dominicæ Passionis typus est. Quid enim hic dissimile? Verum quia mysterium hoc alio in opere nostro latius tractavimus, nunc præterire libet. Hoc tantum hic prætereundum non est, quia quod ait : *Et in illa die conteram arcum Israel in valle Jesrael*, spiritualiter ita factum est, ut omnis evangelica vel apostolica doctrina testis est. Arcus quippe Israel, id est omnis fiducia carnalis Judaismi, fiducia circumcisionis et caeremoniarum, fiducia superbi spiritus et sanguinis, qua contra ipsum Dominum gloriati sunt, dicentes : *Pater noster Abraham est, nos ex fornicatione non sumus nati, unum patrem habemus Deum (Joan. viii)*, sicut hodie cernitur, contrita est, et gloriari illis non licet, quia non solummodo contempta est eorum lex carnalis, sed et ipsi captivi ducti sunt in omnes gentes. Hoc totum factum est in valle Jesrael, id est in humilitate seminis Dei, quod est Christus. Nam per humilitatem passionis Christi, sicut exaltatæ sunt gentes, fidem ejus recipientes, ita econtra dejecti atque contriti sunt Judæi, contemnentibus juxta illud propheticum B. Virginis canticum : *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (Luc. i)*. Sequitur : *Et concepit adhuc, et peperit filiam, et dixit : Voca nomen ejus, Absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor, et salvabo eos in Domino Deo suo, et non salvabo eos in arcu, et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.* Filia hæc magnum prioris sententiæ incrementum est. Prior namque sententia hæc erat : *Et quiescere faciam regnum domus Israel, et in illa die conteram arcum Israel in valle Jesrael.* Quod totum completum erat, ubi rex Assyriorum, sicut jam prædictum est, præliando, victas duxit captivas decem tribus Israel. Par illi malo exstitit aliud, quod factum est in Juda, quando venit rex Babylonis, et ab eo capta civitate Hierusalem, populus ille in Babylonem captivus transmigravit. Facta est magna, iudice Deo, captivitatis utriusque differentia, ut scilicet captivitas Judæ post annos septuaginta solveretur, captivitas autem decem tribuum, nequaquam ultra solveretur. Hoc est, quod ait : *Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor*, id est decem tribuum captivitatem non solvam, sed Judæ transmigrationem de Babylone revocabo. Sed et per idem tempus, quando decem **12** tribus in captivitatem ductæ sunt, misertus est Dominus domui Juda (*IV Reg. viii*). Nam cum, sexto anno regis Ezechix, rex Assyriorum Salmanasser transtulisset Israel, itidem xv Ezechix, ascendit Sennacherib Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, et cepit eas, et venit usque ad Hierusalem. Venit autem angelus

Domini, et percussit in castris ejus cxxxv millia, et A reversus est Sennacherib, et mansit in Ninive. Cumque adoraret in templo Nesperach deum suum, Adramelech et Serasar filii ejus percusserunt eum gladio (IV Reg. xix). Ita si utrumque tempus misericordiae respicias, veraciter dictum esse perpendes: *Et salvabo eos in Domino Deo suo, et non salvabo eos in arcu et gladio, et in bello, et in equis, et in equitibus.* Denique filii Juda neque nocte illa, qua percussa sunt castra Assyriorum, neque tempore illo quo de captivitate Babylonica soluti sunt, contra hostes vel captivatores suos arcum tetenderunt, aut gladium vibraverunt, aut in equos ascenderunt, sed, illis quidem dormientibus, percussit angelus Domini castra Assyriorum. Prophetis autem orantibus, sive B cæteris justis hominibus, imo et angelis intervenientibus, juxta illud Zachariae: *Et respondit angelus Domini, et dixit: Domine exercituum, usquequo tu non misereris Hierusalem et urbium Juda, quibus iratus es, iste jam septuagesimus annus est (Zach. 1),* suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum ut proponeret edictum, daretque libertatem ascendendi in Hierusalem et ædificandi domum Domini Dei in Israel. Ergo *salvabo, inquit, eos in Domino Deo suo, et non in arcu vel gladio.* Quod si quæris rationem vel judicii æquitatem, cur Dominus non Israeli, sed domui Juda misereri debuerit, sciendum tibi est magnam in regibus Israel et regibus Juda distantiam fuisse peccati. Regum quippe Juda nonnulli justi fuerunt, videlicet David, Ezechias et Josias, qui nullum idololatriæ peccatum admiserunt, et Josaphat quoque, nisi amicitias inisset cum Ochozia rege Israel, cujus opera pessima fuerunt, sed et cum patre ejus Achab. Unde et arguit eum Jehu filius Anani, videns, et ait: *Impio præbes auxilium, et his qui oderant Dominum amicitia jungere (II Par. xix).* Cæterorum quoque nonnulli pœnitentiam egerunt, feceruntque quod placitum erat coram Domino. At vero de regibus Israel nullus exstitit qui faceret quod rectum esset aut placitum coram Domino, nullus omnino qui recederet a peccatis Jeroboam, filii Naboth, qui peccare fecit Israel. Omnes impenitentes exstiterunt, et peccata sua defendentes universi, sermonem Domini repulerunt. Unde et in isto propheta loquitur Dominus: *Ego scio Ephraim, et Israel non est absconditus a me. Quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel; non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum (Ose. v).* Itaque cum tanta fuerit illis atque illis distantia peccati, recte et sententia in utrosque debuit dispariter dari. Igitur filia hæc recte vocatur: *Absque misericordia,* quia non utcumque captivatus erat Israel, sed absque relaxationis misericordia. Juxta mysticum intellectum iidem veraciter spiritus propheticus dicit: *Reproblata quippe jam Synagoga, claruit veritas quod filia illa non est misericordiam consecuta, quæ tunc nata est, quando, ut superius jam dictum est, Deus secundo ad mulierem sibi conjungendam accessit,*

quando post cccc et xxx annos a testamento confirmato legem dedit in Syna, et nata est Synagoga misericordiam non consecutura, servilis filia nomine, nomine quidem filia, sed meritis ancilla foras mittenda. *Syna enim, inquit Apostolus, mons est in Arabia (Galat. iv).* Porro, Arabia temporibus antiquis, nunc illa, quæ non nominatur, sola erat, sed solitudo et pars Ægypti non modica, ubi est mons Syna, in quo data est lex, unde fuerat et Agar, quæ significat Vetus Testamentum. Cum ergo dixisset: *Hæc enim sunt duo Testamenta, unum quidem a monte Syna, addidit: In servitute generans, quæ est Agar (ibid.),* quæ conjuncta est videlicet significatione ei, quæ nunc est Hierusalem, et servit cum filiis suis. Et subiinde, cum dixisset: *Sed quomodo tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequatur eum qui secundum spiritum, ita et nunc,* protinus ait: *Sed quid dicit Scriptura? (Ibid.) Ejice ancillam et filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ (Gen. xxi).* Igitur filia illa, et ancilla non est misericordiam consecuta, sicut jam tunc re non parva significatum est, quando filiorum ejus corpora in deserto prostrata sunt, et in illam repromissionis terram non introierunt (Num. xiv). Illud nemo qui nesciat, aut nescire debeat, quia fideles omnes et electi, qui ex eodem populo non ad filiam hanc pertinuerunt, sed ad priorem filium scilicet Israel, id est sed semen Dei. Sequitur: *Et ablactavit eam, quæ erat absque misericordia; et concepit, et peperit filium, et dixit: Voca nomen ejus: Non populus meus, quia vos non populus meus, et ego non ero vester Deus.* Jam nata fuerant duo infelicitatis incrementa, scilicet filius et filia. Filius videlicet, ut captivus duceretur Israel. Filia, ut eadem non solveretur captivitas. Non Israel quidem secundum se filius bonus est, sed secundum id quod requirebatur sanguis ejus, malum illi populo exstitit; filia vero ablactata perpetuitas est captivitatis, cui nulla infunditur lactis alimonia, nulla consolatio de captivitate solvenda. Quid tandem vult tertius iste filius? Quid per hunc intelligere debemus, nisi illud quod nomine suo personat, quod est: *Non populus meus?* Maximum quippe hoc miserarum est incrementum, ut populus captivus idemquo nullum habens præfixum solvendæ captivitatis tempus, dicatur et sit quod dicitur a Deo: *Non populus meus.* Nam, si captivus quidem esset populus, et corporalis ejus captivitas nunquam solveretur; non tamen etiam secundum animam a Deo projiceretur, esset tolerabile malum, et magna ex parte bene se haberet status sive casus captivorum temporaliter gementium. Nunc autem malum irremediabile est, quia corpora visibilis Assyrius cœpit et tenet, animas autem invisibilis Assyrius decipit et possidet! Dicat nunc aliquis: Quid ergo Dei fiet de proposito? Proposuerat namque Deus et promiserat Abraham de semine ejus populum sibi adducere innumerabilem, sicut stellas cœli; et, inito scedere, firmaverat quod esse deberet Deus ejus, et Deus seminis ejus. Sa-

spice, inquit, cælum, et numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum. Et continuo sequitur: Credidit Abraham Domino, et reputatum est illi ad justitiam (Gen. xv). Item et alibi loquitur ad eum idem Deus: Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te in generationibus suis sœdere sempiterno, ut sis Deus tuus, et seminis tui post te (Gen. xvii). Quid ergo erit, cum illic dixerit: Ut sis Deus tuus, et Deus seminis tui post te. Hic autem dicat, quia vos non populus meus, et ego non ero vestester Deus? Aut quomodo complebitur de semine ejus splendidus electorum numerus secundum numerum stellarum cœli, cum illic quidem dixerit: Sic erit semen tuum numerosum, sicut stellæ cœli (Gen. xv). Hic autem potius arenæ maris assimilat eos quam stellis cœli? Sequitur enim et dixit: Et erit numerus filiorum Israel quasi arena maris, quæ sine mensura est, et non numerabitur. Denique aquatica maris arena multum disparatur a stellis cœli fulgidis, et hoc ipso quod sine mensura esse et non numerari dicitur hic, repulsam vehementem sonat Israelis, quod nec mensuram donationis cujusquam habeat, nec numeretur in conspectu Dei. Quid ergo fiet, ut jam quærere cœpimus, de proposito Dei? Nunquid excidit Verbum Dei? Non utique, sed habita consideratione Verbi Dei promittentis Abrahæ diffinitionem sive determinationem tencamus seminis ejusdem Abrahæ. Non enim, inquit Apostolus, omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ; neque qui sunt semen Abrahæ, omnes filii, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis æstimantur in semine (Rom. ix). Ergo undecunque veniant, ubicunque vel quicunque sint habentes fidem promissionis, quæ, sicut jam dictum est, ad justitiam reputata est ipsi Abrahæ (Gen. xv), sine dubio reputantur in semine, et idcirco apostatantibus carnalibus Israelitis, recte quærantur alii, de quibus impleatur propositum Dei. Sequitur ergo: Et erit in loco, ubi dicitur eis: Non populus meus vos, dicitur eis: Filii Dei viventis; et congregabuntur filii Juda, et filii Israel pariter, et ponent sibi caput unum, et ascendent de terra, quia magnus dies Israel. Locum hunc per semetipsum satis illustrem auctoritas apostolica clarius illustravit, cum post prædictam determinationem seminis Abrahæ paucis interpositis, ait: Volens Deus ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ gratiæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloria. Quos et vocavit nos, non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam; et non dilectam, dilectam; et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. Et erit in loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei vivi (Rom. ix). Illis verbis vehementer atque diligenter astruit prophetiam hanc esse de gentibus assumendis, in locum eorum

qui secundum carnem essent ex Israel, aut semen Abrahæ indurati et fidem non habentes, exciderunt. Porro de illis qui ex gente illa salvantur aut salvandi sunt, continuo subjunxit: *Esaias autem clamat pro Israel: Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquæ salvæ fient (Ibid.)*. Nimirum tali serie vel processu verborum electos ex gentibus et salvatos sive salvandos ex Israel in unum conjungit Christum, docens quod indifferenter tam illi quam isti propter fidem seminis Abrahæ, quod est Christus, omnes semen Abrahæ sint, atque id esse quod hic propheta nunc dicit: *Et congregabuntur filii Juda, et filii Israel pariter, et ponent sibi caput unum, et ascendent de terra, quia magnus dies Israel*. Hoc denique sic fieri cœptum est, filii Israel, scilicet apostoli, qui, tam secundum carnem quam secundum fidem, filii sunt Israel, congregati sunt cum filiis Juda, id est, cum electis ex gentibus, quos ad fidem et confessionem Christi perducendo fecerunt filios Juda, congregati sunt pariter in unitatem fidei, ita ut non sit, sicut Apostolus ait, *distinctio Judæi et Græci (Rom. iii)*. Et posuerunt sibi caput unum, illud videlicet unum, de quo Apostolus ait: *Igitur sicut per unius delictum omnes homines in condemnationem, sic et per unius justitiam omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita et per unius obedientiam justii constituentur multi (Rom. v)*. Isto capite posito, sibi caput unum, inquit, de terra, ut jam non sapiant aut quærant terrena, quia magnus dies Israel. Magnus dies et magna illustratio seminis Dei, quod est Christus, seminis, inquam, resurgentis ex mortuis, cum quo consurgentes utique ascendunt de terra, faciendo quod idem Apostolus ait: *Si consurrexeritis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens; quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. iii)*. Si nimirum prima ascensione facta, quæ est resurrectio prima, tandem ascendunt corpora quoque de terra, quæ erit resurrectio secunda, et sequentur caput suum, sicut membra capiti juncta, et sicut ipse Christus pulchre satis brevi expressit significatione, dicendo: *Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ (Matth. xxiv)*. Taliter loquendo in propheta, Spiritus sanctus miro modo et salutis gentium prophetiam magna ex parte patentem fecit, et nihilominus ipsis Judæis sive carnali Israeli, qui gentium semper odere salutem, litterarum amabilem reddidit. Quid enim libentius audirent illi, quam quod hic dicitur: *Et congregabuntur filii Juda, et filii Israel pariter, et ponent sibi caput unum, et ascendent de terra? Jam dudum quippe magnum illud discordiæ malum acciderat inter Israel et Judam, ut scinderetur regnum et discederent decem tribus a domo David, et in duo regna divisi, Israel et Judas nonnunquam hostilibus quoque contra seipsos conflictare præliis (III Reg. xii)*. Hæc autem littera hoc

illis prophetare videtur, quod aliquando rursus congregandi sint in unum, Israel et Judas, et sub uno rege foederati ascendere debeant de terra ad pugnandum et subjugandum sibi regna orbis terrarum multo fortius atque bellicosius quam fecerunt regna illa quibus hactenus ipsi servierunt, videlicet Babylonium, Persicum, Macedonium atque Romanum. Igitur etiam adhuc litteram prophetica[m] libenter custodiunt, et ignorantes utilitati gentium serviunt, testimonia nostra jugiter ferendo secum. Nunc ad ipsos vocationis illius ministros, per quos vocandi erant filii Dei viventis, de loco ubi dicebatur eis: *Non populus meus vos*, apostrophem facit sermo propheticus, et dicit:

CAP. II. — *Dicite fratribus vestris: Populus meus; et sorori vestrae: Misericordiam consecuta. Fratribus vestris*, inquit. Quibus fratribus, aut ubi manentibus, et unde venientibus? Nimirum fratribus Abraham fidem habentibus, undecunque veniant, ubicunque sint, quacunque ex gente originem ducant, sive Judaei sive Graeci sint. *Fratribus vestris et sorori vestrae*, id est, tantummodo illis qui veri sunt Israelitae, his qui non in ritus gentium transierunt, vel qui ritus gentium et culturam idolorum deseruerunt, illos agnoscite fratres, et illorum Ecclesiam agnoscite sororem vestram; et illos fratres appellate, populum meum; et illam sororem vestram nuncupate, *misericordiam consecutam*. Porro de fratribus vestris, qui sunt cognati vestri secundum carnem, et de sorore vestra carnea Synagoga tristitiam inconsolabilem ne habeatis, quod dixerim ego fratribus illis: *Non populus meus vos*; et sorori illi: *Non consecuta misericordiam*; sed tristitiam quam vobis magnam esse dicitis, et dolorem qui cordi vestro continuus est, consolamini bona recompensatione; quia si fratres vestri secundum carnem jam non sunt populus meus, et si soror vestra carnea non est misericordiam consecuta, econtra quae non erat plebs mea, nunc vocatur et est plebs mea, et quae non erat misericordiam consecuta, nunc vocatur misericordiam consecuta (Rom. ix). Denique et hunc versiculum: *Dicite 14 fratribus vestris: Populus meus; et sorori vestrae: Misericordiam consecuta*, pertinere ad vocationem gentium Apostolus innuit, qui non solummodo praecedentem versiculum pro testimonio sumpsit, et erit in loco, ubi dictum est eis: *Non populus meus vos, ibi vocabuntur filii Dei viventis*, verum etiam sensum hujus praemisit, dicendo: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam (ibid.)*. Sequitur: *Judicate, matrem vestram judicate; quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus. Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum, ne forte exspoliet eam nudam, et statuam secundum diem nativitatis suae*. Jam supra diximus, in manu prophetae hujus assimilatum esse Dominum, id est, prophetam semel et iterum. et tertio accedentem ad mulierem fornicariam, sicut jam dictum est, et deinde adhuc ju-

sum diligere mulierem dilectam amico et adulteram, ad quod nondum perventum est: locus enim hic adhuc inferius est, similitudinem gerere Domini, qui ad gentem illam semel et iterum, ac tertio accessit. Primo testamentum suum confirmando cum Abraham, deinde dando legem in monte Syna, deinde mittendo prophetas, deinde carnem assumendo ex ipsa. Sed et hoc dictum est, quia cum prius fuisset quasi mulier una, id est, gens una, facta divisione et decem tribubus a domo David recedentibus, jam duae mulieres habentur quae et in prophetis ambae super fornicationis scelere arguuntur, diciturque altera Oolla, quae est Samaria, altera Ooliba, quae est Hierusalem (Ezech. xxiii). Apud Oollam propheta iste prophetabat, eratque de tribu Isachar. Ergo Oolla secundum carnem mater hujus erat, sicut Amos et sicut Abdiae, multorumque aliorum, qui sub eisdem temporibus prophetaverunt. Porro prophetantibus illis, mater illa nihilominus fornicata est, nec cessavit a fornicationibus suis: nullus enim omnino ex regibus ejus recessit a peccatis Hieroboam. Igitur jam peracta similitudine, quae administrata est in persona prophetae, palam arguitur Oolla, id est, tota gens decem tribuum sive metropolis Samaria. *Judicate*, inquit, *matrem vestram judicate*. O vos, inquit, prophetae, o vos omnis Israel, id est semen Dei, quid in hoc meo decreto reprehenditis, quid in hac mea sententia titubatis? An quia mater vestra est domus Israel, super quam locutus sum, quia non addam ultra misereri ei, sed oblivione obliviscar eorum; domui autem Juda misererebor, vos offendimini, et iudicium hoc converti cupitis? Ecce vos ipsi causas appendite, vos ipsi judicate utrum aliter debeat fieri. Vultis vos, vult ipsa ut addam misereri illi? Ecce praesto sum, dummodo unum faciat. Quid illud est? *Auferat fornicationes suas*, id est, fornicari desinat. At illa haec non audit, fornicari non desinit. Afferte, si quid habetis; proponite quidpiam pro illa, in quo possit justificari aut defendi. Ex quo agente Jeroboam, me virum legitimum contempsit, et vitulis aureis succubuit, nunquid fornicari desiit? Quo tempore, aut quo sub rege quievit? Nimirum non ita soror ejus Ooliba perseveranter fornicata est, non, inquam, soror ejus domus Juda perseveranter insanivit, quamvis multum a tempore insanierit. Diebus Ezechie, diebus Josiae, et nonnunquam sub aliis quoque regibus fornicationes suas abstulit. Judicate igitur utrum huic ita ut sorori ejus jam dictae domui Judae, debeam misereri, et ita hanc liberare ab Assyriis sicut captivitatem illius de Babylone revocare decrevi. Hanc ipsam perpendite causam inter eandem matrem vestram et locum illum de quo dixi: *Et erit in loco, ubi dicitur eis: Non populus meus vos; dicitur eis: Filii Dei viventis*. Denique locus ille gentilitas est, et illa auferet fornicationes suas, vestra autem mater non abstulit, nec auferre vult fornicationes suas. Itaque et in hoc illam judicate, et juste judicate, quia cum suis fornicationibus non debet id

domo mea permanere, et e contra quæ fornicationes suas dimittit, non est cur a me debeat repelli, cum ego non tantum Israelis et Judæ, sed etiam cæterarum gentium æque Creator sim. Notandum quanta cum circumspectione fornicationes auferri præcepit, secundum personam vel gestus mulieris fornicatrici, dicendo : *Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum.* Faciem pro oculis, mediam uberum pro corde posuit. In medio namque uberum locus cordis est. Unde et in Canticis casta sponsa dicit : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur (Cant. 1).* Duobus istis scilicet corde et oculis inundatio fornicationis hauritur, et deinde corpus incontinens ad actum libidinis velut magno torrentis impetu prope-llitur. Primum per oculorum vel visus cæterumque sensuum qui omnes in facie sunt, fenestras mors ingreditur (*Jer. ix*), et captivata mente fornicatio sive adulterium consequenter actu peragitur. Potest autem per faciem fornicatio corporalis, et per adulterium, quod in medio uberum ejus esse dicitur, spiritualis corruptio recte intelligi; quia videlicet utroque modo gens illa peccasse redarguitur in Scripturis. Exempli gratia : In uno eodemque peccato Beelphegor, et spiritualiter a Deo fornicatus est Israel, et corporaliter cum filiabus Madianitarum commistus est. Ille enim vocaverunt eos ad sacrificia sua, et initiati sunt Beelphegor, et comederunt sacrificia mortuorum (*Psal. cv*). *Ne forte*, inquit, *exspoliam eam nudam, et statuam eam secundum diem natiuitatis suæ, et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inuiam, et interficiam eam siti.* Nimirum hoc idem est ac si dicat : Ne faciam quod locutus sum, ne adimpleam filiorum et filiarum, quos mulier fornicaria Gomer filia Debelaim in præscripta visione peperit propheticum præsa-gium. Sed nunquid fixum non est et infectum esse potest quod locutus sum, dicens : *Et quiescere faciam regnum domus Israel, et non addam ultra misereri domui Israël, et vos populus meus, et ego non ero vester Deus?* Quid ergo sibi vult quod iterum revocatur, dicens : *Auferat fornicationes suas*, addensque : *Ne forte faciam ei hæc vel illa, quæ locutus sum?* Huic non dissimile est, quod cum data jam esset sententia super Nabuchodonosor regem, ita ut diceret Daniel : *Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ venit super dominum meum regem. Eijicient te ab hominibus, et cum bestiis ferisque erit habitatio tua (Dan. iv)*, etc., ait idem Daniel : *Quamobrem rex consilium meum placeat tibi, et peccata tua elemosynis redime, et iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsitan ignoscat Deus delictis tuis (ibid.).* Quid per hæc animadvertere debemus, nisi quia in arbitrio nostro est, utrum sententiam suam suspendere debeat aut non debeat Deus. Non enim aut Deo mala nostra imputare, aut fata nobis dominari, quod demeritissimum et impium est, putare debemus : id est, non quia Deus hoc præscivit aut prædixit, ideoque venit malum hoc aut illud; sed quia

malum futurum vel faciendum erat, ideoque et præscivit et sententiam super illud præfixit Deus. Si igitur quæras quare sententiam irrevocabilem præfixit Deus, respondendum, quia malitiam incorrigibilem prævidit Deus. Item, si quæras quare post datam sententiam de correctione **15** consulit Deus, respondendum, quia ut experimento sciamus incorrigibiles esse, ideoque, quanquam non reversuros exspectat et per multam patientiam illos ad poenitentiam invitat Deus. Igitur undique circumspectus, et oculis providentiæ plenus sermo propheticus sic loquitur : *Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum, ne forte exspoliam eam nudam.*

Quare autem non dixit : *Ne exspoliam eam et nudam eam*, sed : *Ne exspoliam, inquit, eam nudam?* Aut quomodo exspoliaripotest, si jam nuda est? Potest quidem sic intelligi dictum, ne exspoliam nudam, ac si diceretur, ne exspoliando faciam nudam. Verumtamen sic melius placet sentiri, quod et jam nuda sit et adhuc habeat, quo possit exspoliaripotest. Est enim nuditas duplex sive gemina, altera visibilis, altera invisibilis. Denique nuditas invisibilis est, dum nudatur anima intus, gloria vel gratia Dei, secundum quam Scriptura sancta de eadem gente dicit : *Videns Moses populum quod esset nudus (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, et inter hostes nudum constituerat) (Exod. xxxii).* Dixit enim hoc propterea, quia fecerant et adoraverant vitulum. Et sicut psalmus dicit : *Immutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli, comestentis fenum (Psal. cv).* Nam ideoque spoliati erant Dei auxilio, imo et proinde dixit Deus, ut disperderet eos, si non idem Moses stetisset pro illis in conspectu ejus, corde confracto et contrito. Nuditas visibilis est, quando exterior quoque tollitur ornatus, exterior felicitas, qualis inter cætera maxime existit genti illi civitatis Hierosolymæ et templi, quod in ea condidit Salomon, quædam singularis gloria. Nimirum cum propheta hic ista loqueretur; nuda jam erat Samaria; sive decem tribus, nuditate illa, de quo, ut jam dictum est, Scriptura dixit : *Videns Moses populum quod esset nudus, etc.* Hoc enim tunc factum et dictum est propter scelus unius vituli conflatis. Hic autem regnabat peccatum Jeroboam super eos in duobus vitulis aureis. Et quæ taliter fornicaria gens semetipsam nudaverat auxilio vel gratia Dei, profecto merebatur spoliari etiam visibilibus et temporalibus bonis, id est cunctis terræ illius opibus, quas contulerat illi Deus, prior et legitimus vir. Ait ergo : *Ne forte exspoliam eam nudam.* Ac si dicat : *Ne forte auferam illi cultum gloriæ temporalis atque visibilis, ut in oculis hominum exspoliata sit, quos solos erubescere novit, propterea, quia jam nuda est in oculis meis, et illam nuditatem non erubescit.* Additque continuo : *Et statuam eam secundum diem natiuitatis suæ, et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inuiam, et interficiam siti.* Quis fuit dies na-

tivitatis fornicariæ illius? Nimirum dies vel tempus, A quando in Ægyptum descenderunt patres ejus, et peregrini facti sunt in terra non sua, ab ea quæ illis promissa fuerat, filii Jacob, propter scelus in fratrem suum Joseph, quem venderunt. Nam idcirco et famem vocavit Deus super terram, quia Joseph ab illis in servum venundatus est, et idcirco in Ægyptum descendentes peregrini facti, et juste, judice Deo permittente, servituti subacti sunt. Ibi nata est ista fornicaria mulier, quia ibi germinantibus et multiplicatis filiis Israel, gens de paucissimis hominibus facta est. Et qualis ista, de qua nunc agitur, ibi nata est? Utique nuda nuditate utraque, de qua jam dictum est: nam quod bonis exterioribus et omni felicitate terrena, tunc in illo exortu suo nuda fuerit, fere nemo nescit. Neque enim aut regnum aut principatum aliquem tunc habebat, nec in aliquo sæculi hujus honore gloriari poterat, quando sub flagellis et verberibus in luto et latere talibus et tot dominis illudentibus serviebat. Porro quod gloria quoque Dei patrum suorum nuda fuerit in eisdem natalibus suis, quis nescit? Serviebat enim diis quoque monstrosi dominorum suorum et Ægyptiorum, juxta illud propheticum Ezechielis testimonium: *Fili hominis, duæ mulieres filia matris unius fuerunt et fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt ibi, ibi subacta sunt ubera earum, et fractæ sunt mammae pubertatis earum. Nomina autem earum Oolla major, et Ooliba soror ejus minor. Et habui eas, et pepererunt filios et filias (Ezech. xxiii), et reliqua. Igitur secundum diem nativitatis suæ statuam illam cum dicit, quid subaudiendum est, nisi, ut jam præmiserat, nudam et exspoliatam, nudam a gloria unius Dei, exspoliatam a rebus vel honore regni, omnisque potentia temporalis, sicut erat, quando in Ægypto servivit. Et nota quam proprie subjunxerit adhuc: *Et ponam eam quasi solitudinem, et statuam eam velut terram inviam, et interficiam eam siti. Non dixit: Et ducam eam per solitudinem et per terram inviam, quod fecit tunc post diem nativitatis ejus, quando eduxit illam de terra Ægypti, sed, ipsam ponam, inquit, quasi solitudinem, et ipsam statuam quasi terram inviam, ut ipsa solitudo et terra deserta sive invia sit. Deserta a Deo, invia et solitaria scilicet et omni destituta sanctorum angelorum frequentia, et Michaelis quondam principis sui pervigili præsidio. Item non dixit: Et fatigabo eam siti, quod itidem tunc factum est, quando post eundem diem nativitatis eduxit illam de terra Ægypti, sed interficiam eam, inquit, siti, ut jam non bibat de petra, quæ virga crucis percussa est, cujus in tympano tunc illi aquas largissimas fudit petra inanimata. Addidit adhuc: *Et filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt. Filii a matre hoc differunt, quo ab inventore malitiæ imitatorem ejus differre perspicuum est. Nam sicut in bonam partem mater est anima, quæcunque ex spiritu Dei Verbum veritatis concepit; filius autem vel filia,***

quæ ex ore illius, audiendo Verbum doctrinæ proficit, sic, in malam partem, anima quælibet matorum adinventrix mater, et qui ab illa decipitur filius est. Ergo in populo illo fornicaria mater Synagoga est, et qui ab ipsa decipiuntur populares filii sunt. Quamvis autem plus damnationis sit matri ejusmodi quam filiis, tamen quia parum distat in vitio decipere et decipi posse, recte et in filios effunditur materna damnatio, dum dicit: *Et filiorum ejus non miserebor. Quare? Quoniam filii, inquit, fornicationum sunt. Quod idem est ac si dicat, quoniam et ipsi incorrigibiles sive immutabiles sunt. Nam de talibus Sapientia loquens, cum dixisset: *Sed partibus judicans dabis locum pœnitentiæ, continuo subjunxit: *Non ignorans quomodo iniqua est natura eorum, et naturalis malitia ipsorum, et quod non possit mutari cogitatio illorum in perpetuum. Semen enim erat maledictum ab initio (Sap. xi). Totum hoc exprimitur hic breviter per hoc dictum, quoniam filii fornicationum sunt, ut videlicet subaudias, quod iniqua natura eorum et naturalis malitia ipsorum, et quod non possit mutari cogitatio ipsorum in perpetuum, et quod ipsi æque, ut Amorrhæi et Ethæi semen maledicti sunt. Nec vero hujusmodi dictis culpatur natura quam Deus creavit, sed vehementissimè redarguitur abusus naturæ, eo quod accidens malitiæ per consuetudinem in naturam versa sit. Justa ergo ratione sententiam defendit, qua dixerat, *Et filiorum ejus 16 non miserebor, dicendo, quoniam filii fornicationum sunt. Nihilominus et eandem rationem confirmat sermo Dei concertator insuperabilis, subjungendo: *Quia fornicata est mater eorum. Meminisse namque debemus, quia præsens locus judicatio est inter fornicariam et amatorem ejus quondam Deum, ab eo quod ait: *Judicate, matrem vestram judicate. Dederat namque illi optionem, sive liberum arbitrium, dicendo: *Auferat fornicationes suas, subauditur si velit mutari sententiam qua dixit, quoniam ipsa non uxor mea, et ego non vir ejus. At illa pertinaciter perseveravit in fornicationibus suis, et adulteria diligit. Sequitur ergo: *Et confusa est quæ concepit eos, quia dixit: *Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum. — Confusa est, inquit, quæ concepit eos, videlicet quomodo confundi solet qui convincitur et causa cadit in iudicio, non habens quod contra iudices sive accusatores possit mutire, manifesto atque inexcusabili convictus criminis. Ego enim mittens prophetas meos, dicebam illi, sicut et nunc dico: *Auferat fornicationes suas a facie sua, et adulteria sua de medio uberum suorum, id est, cesset colere vitulos aureos et facere sibi Baal. Illa autem dixit, et nunc usque perseveranter dicit, nequaquam, sed vadam post amatores meos. Nec vero solummodo verbis hoc dixit, verum etiam factis dicta sua defendit, eosdem occidendo prophetas. Unde et fugitans conquerebatur Elias: *Domine, altaria tua destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt;***********

gladio, et derelictus sum ego solus, et quærant animam meam (III Reg. xix). Taliter dixit: *Vadam post amatores meos daemones, quos in idolis colit, humani generis inimicos stultissimo errore vocans amatores suos, me contemnens Deum verum, verumque amicum, quomodo si contemnat mulier amatorem suum. Quomodo autem dixit, vel quando dicere cœpit, qui dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, et oleum meum et potum meum?* Nimirum, quando ascendens de terra Ægypti, tam cito recessit de via Domini, fecitque sibi vitulum conflatilem, et adoravit, atque immolans dixit: *Isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (Exod. xxxii),* tunc dicere cœpit de falsis amatoribus suis, quod darent panes suos et et aquas suas sibi, et mentita est. Non enim illi, sed Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob panes de cœlo pluebat illis, et aquas fuudebat de petra per manum Moysi. Item, et quando vitulos aureos sibi instituit, mentita est, quia dixit, præloquente Hieroboam, quem relicta domo David, in adulterio secuta est. *Ecce dii tui Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti (III Reg. xii).* Profecto cum diceret, *qui te eduxerunt de terra Ægypti,* simul etiam astruebat quod ab illis accepisset omnia, quæcunque possidere vel obtinere potuit, ex quo ascendit terra Ægypti. Quæ omnia hic, metaphoram mulieris superius cœptam servando, sermo propheticus congrua satis exprimit, sic illam depingens applaudere sibi, *qui dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum.* Lana quippe et linum materialia sunt instrumenta omnis muliebris opificii. Oleum autem et potus, res simul et nomina sunt voluptatis. Porro panes et aquæ sunt necessitatis, quia sine illis humanæ naturæ infirmitas non subsistit. In omnibus his fornicaria mendax esse convincitur, quia non vituli illi, non Baal, quem Jezabel intulit, sed Deus, unus et verus hæc illi contulit, ut provocata beneficiis diligenter eum, cunctis abominationibus deorum alienorum derelictis, sicut scriptum est: *Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.* Sequitur: *Propter hoc, ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria, et vias suas non inveniet, et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos, et quæret eos et non inveniet. Et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.* Notanda diligenter digressio veracis et justæ invectionis. Nec dum enim cœptam culpæ ejus invectionem asperrimam linierat, et tam cito quendam promissionis qualiscunque suavitatem repente inserit, maxime eam ita dicit: *Et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.* Nam, et si ad talia, qualia nunc loquebatur, quia filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum, etc., sic impatientes fuere reges et principes ipsius populi, ut plerosque occiderent ex pro-

phetis, attamen talia patientius audire potuerunt, quale istud est in quo ad Deum suum filii Israel reversuri fore prædicantur. Denique hoc suavitalis temperamento breviter interposito, confestim illam quam cœperat accusationem prosequitur, et dicit: *Et hæc nescivit, quia ego dedi frumentum, et vinum, et oleum, et argentum ei multiplicavi, et aurum, quæ fecerunt Baal. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo, et liberabo lanam meam et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus. Et nunc revelabo stultitiam ejus, in oculis amatorum ejus, et vir non eruet eam de manu mea. Et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neomeniam ejus, Sabbatum ejus et omnia festa tempora ejus. Et corrumpam vineam ejus et ficum ejus, de quibus dixit: Mercedes hæc meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei. Et ponam eam in saltum et comedet eam bestia agri, et volucres cæli, et reptilia terræ. Et visitabo super eam dies Baalim quibus incendebat incensum, et ornabatur in aure sua et monili suo, et ibat post amatores suos, et mei obliviscebatur, dicit Dominus.* Totum hoc cursu continuo hic præscripsimus, ut id quod sequitur, suo itidem sensui copulemus. Nam sicut hæc, quæ dicta sunt: *Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, vinum, etc.,* prioribus illis per constructionem conjungenda sunt, quia dixit: *Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum.* Sic nihilominus dictis illis, *Et dicet: Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene erat mihi tunc magis quam nunc,* ista, quæ sequuntur, in constructione conjungenda sunt: *Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus, et dabo viuitores ejus ex eodem loco, et vallem Achor ad aperiendam spem. Et canet ibi juxta dies juventutis suæ, et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti. Et erit in illo die, dicit Dominus: vocabit me vir meus, et non vocabit me ultra Baalim, etc.* Neque enim propterea, quia Baal incendebat incensum, et illa ornabatur in aure sua et monili suo, et ibat post amatores suos, et Domini obliviscebatur, remuneranda erat, ut diceret Dominus: *Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus, etc.,* sed propterea, quia quærendo amatores suos et non inveniendos eos, dictura erat id quod superius dictum est: *Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi tunc erat magis quam nunc.* Lactanda erat Spiritu gratiæ, et inundationis misericordiæ. Sic sermo divinus, medicinæ **17** potens experientissimus, voces suas ponderatas, atque ad mensuram libratas dispensat, amara dulcibus et amaris dulcia permiscens, offensionem labiorum infantilium et gutturis impatientis fugit atque devitat, quatenus medicamentum quoecunque modo temperatum penitus infundat, atque intrinsecus in summa auctoritate contineatur sancta Scriptura Spiritus sanctus obtineat. Nec vero quasi

adulando id efficit, nec eidem generationi quam filios fornicationum appellaverat, jactationem secretæ allocutionis et dispensationem fidei promittit; sed cum vera discretione et discreta veritate procedens sermo propheticus, in una eademque gente, et illos, quibus amara, et illos perspicit quibus dulcia jure propinentur. Nam una eademque gens sive Synagoga, aut certe Ecclesia, in semetipsa continet bonos et malos, id est, eos qui veraciter corpus Christi dicantur et sint, et eos qui propter simulationem corpus ejusdem dicantur, cum non sint. Hinc est de illa septem regulis Tyconii sententia, de corpore Domini permisto, sive de corpore Domini simulato et vero, et hæc in isto loco plurimum valet, ut discernas et discrete intelligas esse in una eademque gente sive Ecclesia, et eos quibus dulcissime consolatio gratiæ suaviter offeratur, et eos quibus propter impænitens cor, ira et tribulatio promittatur. Et quis sapientiam propheticam digne admiretur in eo quod sicut boni et reprobi permisti sunt, et nunc discerni non valeant, ita voces suas permiscet et moderat, et comprehendi vel deprehendi non potest quas hominum personas justificet atque condemnet? Mirentur ergo sæculares sæcularium rhetorum artificiosas compositiones, affectatas ad captandam hominum benevolentiam. Ecclesiastici et spirituales veram et discretam sanctorum mirentur eloquentiam, per quos Deus locutus est. His breviter dictis, pro continuatione litteræ, jam nunc eadem dicta prophetica repetentes, diligentius singula percurramus. *Propter hoc*, inquit, *ecce ego sepiam viam suam spinis, et sepiam eam maceria, et semitas non inveniet.* Via vel semita dicentis: *Vadam post amatores meos, qui dant panes meos et aquas meas*, ad infernum deducunt. Quæ nimirum si planæ sint et absque offendiculis, ita ut prosperetur prosperitate temporali anima, quæ se a Creatore suo avertit, vix aut nunquam revocari potest, vel audire vocem post tergum monentis. Si autem adversa occurrerint, et tribulatio vel angustia temporalis currentem comprehenderit, tunc reminiscitur, ut sæpe factum est, Domini Dei sui, sicut de ipsis filiis Israel, contra quos maxime hic propheticus sermo dirigitur, scriptum est: primum in Ægypto, quia ingemiscetes propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Dominum pro operibus, et audivit gemitum eorum (*Exod. iii*). Deinde et in libro Judicium persæpe scriptum est, quia cum dereliquissent Dominum, et propter hoc tradidisset illos in manus gentium, clamaverunt ad Dominum, et sæpe liberavit eos (*Judic. iii*). Igitur quod nunc ait: *Ecce ego sepiam viam tuam spinis, et sepiam eam maceria*, magnæ est miserationis: nam si non id faceret, tunc potius iratus et miserationum suarum oblitus esset Deus, quemadmodum Psalmista cum dixisset: *Exacerbavi Dominum peccator*, continuo subjunxit, *secundum multitudinem iræ suæ non quæret* (*Psal. ix*). Spinæ namque adversitatis utiliter compungunt atque lacerant pedem ad mala cur-

rentis et inhiantis deliciis perniciosis, ut saltem spinarum talium punctione, talisque maceriæ offensione commonita rationalis anima dicat: *Vadam, et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc*, id est, serviam Deo vivo et vero, et non superbiæ hominum vel malignorum spirituum, quia etiam in præsentī vita multo suavius est portare jugum Domini, quam servum vel ancillam fieri hominum. Hoc aliqui ex gente illa fecerunt, hoc recogitaverunt, et sic ad cor suum reversi, portas æternæ mortis quibus appropinquaverant refugerunt. Notandum deinde, quam sapienter sermo divinus mendacium illud redarguat dicentis de amatoribus suis, *qui dant panes mihi, et aquas meas, lanam meam, et linum meum, et oleum meum, et potum meum.* Ait enim: *Et hæc nescivit, quia dedi ei frumentum, et vinum, et oleum* (*Psal. iv*), *et argentum multiplicavi ei, et aurum quæ fecerunt Baal.* Nescivit quod nescire non debuerat, quia videlicet non ut cæteræ gentes, sic Israelitica gens opulenta facta est. Aliæ namque a progenitoribus suis potentibus sæculi acquisitas vel possessas hæreditario jure obtinuerunt terras. Hæc autem gens de peregrinis et advenis patribus nata est. Peregrinus erat Abraham, peregrinus Isaac, peregrinus Jacob, pertranseuntes de gente in gentem, et de regno ad populum alterum (*Psal. civ*), et nullam propriam terram habuerunt. *Expectabant enim fundamenta habentem civitatem*, ut ait Apostolus, *cujus artifex et conditor est Deus* (*Hebr. xi*). Et quidem fides illorum hoc emeruit, ut illud quoque quod non quærebant, scilicet terras vel regiones gentium, ipsis et semini ipsorum repromitteret Deus. At illi qui protinus ex ipsis orti sunt, videlicet filii Jacob, eadem promissione sese indignos effecerunt, vendendo fratrem suum Joseph (*Gen. xxxvii*). Nam idcirco peregrini facti sunt et in Ægypto servierunt. Sed et in deserto per quod ducebat eos, immeritos gratia liberatoris, verum sese indignos eadem promissione fecerunt, ita ut diceret Dominus ad Moysen: *Cerno quod populus iste duræ cervicis sit, dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam* (*Exod. xxxii*). Ita qui nullam terram ex possessione paterna hæredita-

D hant, ipsam quoque quam divina largitas propter fidem patrum illis promiserat, terram non consequi meruerant, nisi Deus propter gloriam et veritatem suam confirmandam, cumque patribus eorum meritam illis spondidisset iram, et exhibuisset misericordiam, eodem Moyse suggerente illi in confractione, id est, nimia humilitate cordis: *Recordare Abraham, Isaac et Jacob servorum tuorum, quibus jurasti per teipsum, dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli, et universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, et possidebitis eam semper* (*ibid.*). Hoc ista nescivit, septem autem mulieres optime scivit, quæ in Isaia dicunt: *Panem nostrum comedemus, vestimentis nostris operiemur, tantummodo invocatur*

nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum (Isa. A. IV). Hoc namque omnes dicunt Ecclesiæ gentium in sagillationem meretricis huius. quæ nec panem quem comederet, nec vestimenta quibus operiretur habuit, sed sub conditione accepit ut invocaret nomen Domini, quemadmodum Psalmista dicit : *Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus et legem ejus requirant* (Psal. CIV). Nos, inquit istæ, tale nihil ex te pro mercede querimus, ut propter Evangelium vel fidem tuam suscipiendam terras vel regiones alienas nobis conferas, sed panem nostrum comedemus et vestimentis nostris operiemur quæ ante notitiam tui nominis habemus; imo et tibi, et his qui nomen tuum prædicant, panem nostrum et vestimenta nostra libenter impertiemur, tantummodo dignare dici et esse

18 Deus noster, et opprobrium vite, vel conversationis pristinae nobis aufer ut non simus absque viro, et non simus sicut hactenus eramus sine Deo in hoc mundo. Dicat ergo : *Et hæc nescivit, id est, scire aut reminisci noluit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, videlicet dando terram frumenti, et vini, et olei feracem, et argentum multiplicavi ei et aurum, maxime diebus Salomonis, de quo Scriptura refert : Non erat argentum, nec alicujus pretii putabatur in diebus Salomonis, quia classis regis per mare cum classe Hyram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum et argentum, dentes elephantorum, et simias, et pavos* (III Reg. X). Porro, ex illa auri abundantia fecit Samaria, sci-

desado se a domo David et a domo Salomonis, primum duos vitulos aureos, et deinde Baal. Cum ergo dixisset, *et argentum multiplicavi ei et aurum, pulchre continuo addidit : Quæ fecerunt Baal. O dira ingratitudo ! De auro et de argento meo fecerunt mihi contraria, vitulos et Baal, cæteraque deorum portenta. Idcirco convertar, et sumam frumentum meum in tempore suo, et vinum meum in tempore suo, et liberabo lanam meam, et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus. Convertar, inquit, et conversus abibo; recedam, et derelinquam eam ut, sicut jam dixi, ipsa non sit uxor mea, et ego non sim vir ejus. Hoc enim pro parte illorum recte dicit, quos penitentiam non acturos fuisse præcivit. Nam, quod præmissum est : *Et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos : et quæret eos et non inveniet, et dicit : Vadam et revertar ad virum meum priorem, pro parte illorum dictum est, qui reversi sunt aut revertentur ad Dominum, saltem post experimenta malorum, postquam anima per vexationem ad intellectum reducta, illos, quos sequebatur et quærebant velut amatores, non apprehendit aut invenit sicut amatores, sed sicut hostes crudelissimos, ut vix sunt, experta est. Convertar ergo, inquit, id est recedam, et hæc uxor mea jam non erit. Nec istis contentus, adhuc etiam bona temporalia tollam, quæ illi non quasi pro dote prima contuli. Hoc enim est, quod continuo subjungit : *Et sumam frumentum***

meum in tempore suo, et liberabo lanam meam et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus. Est sensus : Terram illi optimam dederam et afferentem frumentum in tempore suo, et vinum in tempore suo. Quod utique frumentum vel vinum meum est, quia terra ipsa, sicut per Moysen dixi, mea est; vos autem coloni mei estis (Levit. XXII). Sane hic per frumentum et vinum universa vult intelligi quæcunque ad victum pertinentia terra illa proferre potuit. Porro per lanam et linum omnem intelligamus vestitum. Sumam ergo, inquit, frumentum meum, et vinum meum, et liberabo lanam meam, et linum meum, id est, ad paupertatem et omnimodam victus et vestitus inopiam redigam eam, ut sit, sicut supradictum est, secundum diem natiuitatis suæ, id est, nihil possideat suo jure, sicut quando nata est et servivit in Ægypto, nihil, nisi miseræ servitutis poenam cognoscitur habuisse. Et notanda diligenter dictionis acrimonia, dum dicit : *Et liberabo lanam meam, et linum meum. Idem enim est ac si dicat : Tantæ illam esse perversitatis ut rebus quoque inanimatis condolendum sit, quod serviant illi, et magnam esse captivitatem lanæ et lini, quod usibus ejus famulentur, quæ sit ancilla peccati. Quomodo autem vel quando hæc operiebant ignominiam ejus? ut taceamus interim de communi usu, quo passim corpora virorum ac mulierum tegebantur, quamvis et hoc indignissimum fuerit, quod pannis adoperti quos dederat Deus, libidinibus poluebantur et simulacris prosternebantur ut, inquam, de hoc nunc taceamus, in eo quam magnifice lana et linum Domini operiebant ignominiam ejus, quod sanctuarium Domini et omnis cultus tabernaculi vel sacerdotii ejus de lana et lino mirifice compositus, secundum modum, quem ipse Moysi dictaverat, in sola gente illa tunc habebatur. Nam vestimentorum quæ fecit Moyses fratri suo Aaron, secundum ordinem vel imperium Domini dicentis : *Hæc autem erunt vestimenta, in quibus sanctificatus Aaron ministret mihi, rationale et superhumeral, tunicam et lineam strictam, cydarim, et balthem. Facies illi et filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi, accipiesque aurum, et hyacinthum, et purpuram, coccumque bis tinctum, et byssum* (Exod. XXVIII), horum, inquam, decorem simul et sacramentum nullus sermo noster explicare sufficit. Quam illius mulieris, id est Israeliticæ ignominiam gentis, lana illa et linum illud operiebant? Nimirum peccata ejus actualia simulque originale peccatum, quo admissio, primi parentes nostri ignominiam suam, id est pudenda sua foliis fici operuerunt (Gen. III). Illam ignominiam in gente illa, lana et linea sacerdotalis cultus ornamenta operiebant. Notandum quod dicitur, quia operiebant quidem, sed non etiam debebant. Nam tantummodo sanguini Christi Jesu illa talis ignominia non solum operitur, sed etiam delsetur et abluitur. Hæc eam dicit : *Et liberabo lanam meam, et linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus, subintelligendum est ac si diceret : Auferam illi**

ambraticum quoque sacerdotium, quo communis nuditas generis humani in gente hac utnunque tegebatur. Nam, et postmodum dicit illi: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Magna igitur vituperatio sacerdotum ejusmodi, cum dicuntur lana et linum liberari tanquam a servitute ignobili, quibus utique magna nobilitas est, quanta potest esse rebus inanimatis, adhiberi ad cultum sacerdotii sive altaris Domini (*III Reg. XII*). Sequitur adhuc: *Et nunc revelabo stultitiam ejus, in oculis amatorum ejus, et vir non eruet eam de manu mea. Et cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neomeniam ejus, Sabbatum ejus et omnia festa temporalia ejus.* Liberatis, ut jam dictum est, lana et lino Domini quæ operiebant ignominiam ejus, revelata stultitia ejus in oculis amatorum ejus, ut in oculis ipsorum appareat contemptibilis, quibus perverse complacere voluit, quia captivitate genti illi ingruente, ita privatur temporalibus bonis ut non habeat, in qua gaudere possit, celebrando festivitates suas, profecto vilis inter gentes apparuit, et insultaverunt ei nationes, quarum dominiis velut amatoribus sese impudica prostituit. Nihilominus quod sequitur: *Et corrumpat vineam ejus, et ficum ejus, de quibus dixit: Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei, et ponam eam in saltum, et comedet eam bestia agri, et volucres cæli et reptilia terræ.* Sic factum esse constat, quia nihilominus ex quo dixit, formatis vitulis aureis: *Hi sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti,* quod erat dicere: *Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei,* non cessavit cum eis fornicari, et propter hoc Assyriorum atque Chaldæorum exercitus veniens, omnia terræ illius devastavit nascentia, quorum ficus et vinea delicatissima sunt, et deficientibus habitatoribus, ea quæ nascebantur bestię agri et volucres cæli, et reptibilia terræ licenter comederunt. Verumtamen nondum finis, neque enim pœna impenitentis consummanda vel finienda erat illa tantum vastitate hostili, sed temporalem vindictam comitatur æterna, sicut Moyses in cantico Deuteronomii protestatus est: *Ignis succensus in furore meo et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xxxii).* Sequitur ergo: *Et visitabo super eam dies Baalim, quibus incendebat incensum, et ornabatur in aure sua et monili suo, et ibat post amatores suos, et mei obliviscebatur, dicit Dominus.* Cum enim dicit: *Et visitabo dies Baalim,* id est, dies vel solemnitates idolorum; plurale namque est Baalim, deflectum a singulari, quod est Baal; cum, inquam, visitabo dicit, subaudiendum est in die ultionis. Sic enim ad Moysen dixerat, quando primum idolum, id est, vitulum constatitium in deserto populus sibi fecerat: *Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum (Exod. xxxii).* Quæcumque extunc idola populus ille coluit, simul hic uno significantur plurali nomine Baalim, quia videlicet tunc sorduerat Israel cultu Baal, quando iste prophetavit, et contra illum

A fere maxima causa erat prophetis, quia propter eum Jezabel prophetas Domini occidit. Quis autem est ille dies ultionis, nisi idem, qui credendus est dies salutis? Denique tempus vel dies, de quo Apostolus dicit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi),* sicut credentibus dies salutis vel propitiationis, sic econtra non credentibus est dies ultionis, in qua Judæorum perfidiam ulciscitur ipse, de quo Psalmista dicit: *Deus ultionum Dominus, Deus ultionum libere egit. Exaltare, qui judicas terram, redde retributionem superbis (Psal. xciii).* In ista die ultionis visitantur super gentem illam dies Baalim, visitatione, quam totus orbis novit, quia et secundum corpus captivi, et secundum animam in tenebras exteriores missi, propter dies Baalim, quibus incendebant incensum patres eorum, quorum iniquitatem sic imitati sunt, ut merito propter illam subeant damnationis judicium. Porro primum idolum, quod post exitum de Ægypto coluerunt, factum est de ornata inaurium muliebrium, sicut scriptum est: *Dixitque ad eos Aaron: Tollite in aures aureas de uzorum, filiorumque, et filiarum vestrarum auribus, et afferte ad me. Fecit populus quæ jusserat, deferens in aures ad Aaron, quas cum ille accepisset, formavit opere fusorio, et fecit ex eis vitulum constatitium. Dixeruntque: Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (Exod. xxxii).* Recte igitur cum dixisset: *Et visitabo super eam dies Baalim, quibus incendebant incensum,* statim intulit: *Et ornabatur in aure sua et monili suo.* Nam quia primum, ut jam dictum est, de inauribus suis sibi formavit idolum, recte inauribus et monilibus suis ad honorem sive cultum Baalim sese ornasse culpatur, ut in omni idolo, quod ex tunc coluit, formatura prioris idoli, quod ex inauribus factum est, judici Deo jure ad memoriam revocetur, ut æmulando dicat: *Et ibat post amatores suos, et mei obliviscebatur.* Sequitur: *Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus, et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco, et vallem Achor ad aperiendam spem, et canet ibi juxta dies juventutis suæ et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti.* Propter hoc, inquit, ecce ego lactabo eam. Præmiserat autem: *Et visitabo super eam dies Baalim, etc.* Num ad unam eandemque partem sermo respicit, cum illic ira, hic autem manifeste sonat gratia. Ergo, ut supra jam dictum est, ad meliorem partem sermo recurrit id est, ad eam, quæ saltem malis commonita se ipsam, et Deum suum tandem recognoscit, et dicit illud, quod hic idem propheta supra præmisit: *vadam, et revertar ad virum meum priorem, quia bone mihi erat tunc magis quam nunc.* Nam ut hoc manifestius fiat, capitulum hoc totum hic ponendum est.

Propter hoc, ecce ego lactabo eam, et ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus, et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco, et vallem Achor, ad aperiendam spem. Et canet ibi juxta dies juventutis suæ et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti. Et

erit in illo die, ait Dominus, vocabit me Vir meus, et non vocabit me ultra Baalim, et auferam nomina Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum. Et percutiam eis sædus in die illa cum bestia agri, et cum volucre cæli, et cum reptili terræ et arcum, et gladium, et bellum conteram de terra, et dormire eos faciam fiducialiter. Et sponsabo te mihi in sempiternum, et sponsabo te mihi in iudicio et justitia, et in misericordia, et miserationibus, et sponsabo te mihi in fide, et scies, quia ego Dominus, et eris in die illa : Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, et illi exaudient terram, et terra exaudiet triticum, et vinum et oleum, et hæc exaudient Israel. Et seminabo eam mihi in terram, et miserebor ejus, quæ fuit absque misericordia, et dicam populo meo, Populus meus est tu, et ipse dicit : Deus meus es tu. Notanda quippe diligenter, proluxi capitali sive copiosæ hujus promissionis clausula tarda, sed discreta. Postquam dixit, lactabo eam, ducam eam, loquar ad cor ejus, dabo ei vitatores ejus, et canet ibi, et vocabit me, Vir meus ; et deinde per apostrophem : Et sponsabo te mihi, rursusque et seminabo eam mihi, et miserebor ejus, quasi quæres et diceres, Quam lactabis, quam ducēs, cujus ad cor loqueris, cui vitatores dabis, quæ canet vel quæ te virum suum vocabit, quam sponsabis tibi vel quam seminabis tibi, et cujus misereberis ? Continuo respondit responsione et dictione provida, dicens : Quæ fuit absque misericordia, et dicam non populo meo : Populus meus es tu. Hoc ita esse, ut diximus, scilicet ad illam ista referri, quæ dixit superius : Vadam et revertar ad virum meum priorem, et hanc esse omnem animam quæcunque ad Dominum convertitur, sive ex Judæis, sive ex gentibus, Apostolus quoque testatur. Cum enim dixisset : Volens Deus ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitiis gloriæ suæ vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam, continuo subjunxit : Quos et vocavit nos non solum ex Judæis, sed etiam ex gentibus, sicut in Osee dicit : Vocabo non plebem meam, plebem meam, et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam (Rom. ix). Interea et hoc notandum quia non dixit, et miserebor ejus quæ est absque misericordia, sed quæ fuit absque misericordia. Absque misericordia nunc est gens Israelitica, et idcirco sicut superius dictum est ex quo in captivitatem ductæ sunt decem tribus a rege Assyriorum Salmanassar. Propter hoc sic superius dictum est : Et concepit adhuc, et peperit filiam, et dixit ei : Voca nomen ejus absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, etc. Proinde et reliqua tribus Juda nunc est absque misericordia, quia Judæi Romanorum gladiis concisi et in omnes gentes ducti captivi, palam est quia absque misericordia sunt. Porro gentilitas absque misericordia fuit, nunc autem absque misericordia non est, dicente Deo in hac prophetiâ : Et miserebor ejus, quæ fuit absque misericordia. Hinc idem. qui supra dicit

Apostolus : Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem, ita et isti nunc non crediderunt in vestra misericordia, ut et ipsi misericordiam consequantur (Rom. xi). Igitur, ut supra jam dictum est, non ad contigua Scripturæ dicta, in quibus manifeste ita sonat, referendum est id, quod ait : Ecce lactabo, etc., sed ad superiora, ubi pars bona, pars electa rediens ad cor suum : Vadam, inquit, et revertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc magis quam nunc.

Dicamus itaque, imo quæramus, quid sit lactari eam, et doci in solitudinem, et loqui ad cor ejus, et dari ei vitatores ejus ex eodem loco, et cætera quæ sequuntur. Propter hoc, inquit : Ecce ego lactabo eam. Lactari, est dulciter foveri, et propter imbecillitatem ad infantiles delicias reduci. Hoc omnino reprehensibile est in illis qui ex Judæi sunt conversi. Nam illis loquens Apostolus, dicit : Etenim cum deberetis magistri esse propter tempus, rursus indigetis, ut vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonum Dei, et facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo (Hebr. v). Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ : parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus, eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni et mali. Porro gentium fides idcirco laudis et meriti majoris est, quia et si illam lactari oportuit, citius tamen solidi cibi, id est, sermonis justitiæ, videlicet spiritualis doctrinæ, perceptibilis exstitit lactatio hæc, qua in Christi adventu omnis Ecclesia, tam ex Judæis quam ex gentibus veniens lactata est. Similis lactationi illi est qua lactata fuit illa generatio filiorum Israel, quæ ascendit de terra Ægypti. Idcirco cum dixisset, et ecce ego lactabo eam, addidit, ducam eam et in solitudinem, paucisque interpositis : Et canet, inquit, ibi juxta dies juventutis suæ, et juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti. Quis enim nesciat, gentem, sive generationem illam septem spiniis in Ægypto habuisse viam, et perinde lactatam fuisse et ductam in solitudinem per quadraginta annos, et cecinisse ascendendo : Nam quia oderant filios Israel Ægyptii, et affligebant illudentes eis, atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti et lateris, omnique famulatu quo in terræ operibus premebantur (Exod. i), quæ veræ erant spinæ miseriarum, idcirco ingemiscentes vociferati sunt ad Dominum, qui vere prior fuerat vir fidei patrum ipsorum Abraham, Isaac et Jacob, cujus nequaquam recordarentur, servientes diis Ægyptiorum, nisi afflictio vehementis extorsisset gemitum, sensumque excitasset in negligentia propter abundantiam piscium, et propter ollas carniū consopitum. Tunc propter hoc gentem eandem lactavit Deus multis miraculis, quibus Pharaonem et Ægyptum flagellavit, quod nimirum dulce fuit huic, cum videret pro se tam mirabiliter pugnari de cælo. Quid multa ? Transivit mare Rubrum, merso Pharaone cum curribus et

equitibus suis, atque ascendendo cecinit: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem projecit in mare* (Exod. xv). Ita ducta est in solitudinem, prosequente lactatione Domini, ita ut panem pueret illi Dominus, et percussa petra, copiosam daret aquam sitientibus tam iumentis quam hominibus, atque illic locutus est ad cor ejus circumducendo et docendo eam, imo et tentando eam, quemadmodum et Moyses quodam loco dixit: *Tentat vos Dominus Deus vester* (Deut. 10). Lactationi illi, ut jam dictum est, simile facturum se pollicetur: dicendo *Propter hoc, ecce ego lactabo eam et ducam eam in solitudinem*, etc. Quod et fecit adventu Filii sui per sacramentum passionis et resurrectionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi. Nam omnes, quicumque relictis erroribus pristinis, ad ipsum vivum et verum Deum conversi sunt, quod est reverti ad priorem virum, propter hoc ipsum quod taliter reversi sunt, lactavit idem Dominus Ecclesiam suam, non solum verbo dulcissimæ prædicationis, verum etiam dulcissimæ charismatibus Spiritus sancti, et jucundis miraculis, quæ tunc temporis per apostolos et apostolicos viros abundanter et delectabiliter dignatus est operari. Ait ergo: *Propter hoc, ecce ego lactabo eam*. Continuo quoque addidit: *Et ducam eam in solitudinem*. Scimus enim quia mirabilibus, quæ operata est gratia Spiritus sancti, quæ super apostolos venit, ita delectati sunt credentes, ut solitariam quoque vitam appetere, sicut in Actibus apostolorum scriptum est, nec quisquam eorum, qui possidebat aliquid, suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia (Act. 2, 4). Addit adhuc: *Et loquar ad cor ejus*. Et hoc fecit ipse qui promittit, hoc ore suo promisit et implevit homo factus ipse qui hæc loquitur in prophetis. Dixit enim: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, et suggeret vobis omnia quæcunque dixerò vobis* (Joan. 14). Item: *Cum autem veniet ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, et quæ ventura sunt annuntiabit vobis* (Joan. 16). Qui hæc in articulo passionis suæ dixerat, postmodum resurgens, secundum quod promiserat, locutus est ad cor eorum, sive docuit eos per Spiritum sanctum omnem veritatem, sicut scriptum est: *Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas* (Luc. 24). Amplius autem die quinquagesimo, dando illis Spiritum sanctum locutus est ad cor eorum, et extunc in Ecclesia non desunt, quorum mentibus veritatem insinuet et notitiam Scripturarum, ut veritas impleatur dicentis: *Et loquar ad cor ejus*. Addit adhuc: *Et dabo vitatores ejus ex eodem loco*. Vitatores ejus, apostoli sunt, et quique apostolici successores officii, id est, prædicatores veritatis. Ipsa namque de qua vel in quam hæc dicuntur: Ecclesia Domini vinea est, vel vinea dicitur, sicut multis in locis Scripturarum legitur. Ut in Isaiâ: *Vinea Domini Sabaoth domus Israel est* (Isa. 5). Item in David: *Vineam de Ægypto transtulisti* (Psal. 124). Recte ergo

curatores ejus hic vitatores dicuntur, et istos non undequæ, sed *ex eodem loco*, inquit, *dabo ei*, id est, de genere ipsius, de gente ipsa quæcunque vinea Domini dicit vel esse meretur. Nam ubicunque vinea Domini est, ubicunque per orbem terrarum sancta Ecclesia diffusa est, in medio ejus vel inter ipsos qui inhabitant fideles, vivunt et ambulant aliqui, quos prælatos Ecclesia sibi eligere possit, agente et ordinante ipso, qui hic loquitur dicens, *et dabo et vitatores ejus ex eodem loco*, ut spiritus sui dona non desint in omni loco suæ dominationis. Sic quondam in initio hujusce plantationis, quando comprimebatur inter spinas Ægypti Moysen et Aarõnem *ex eodem loco vitatores dedit*, sic itidem, quando in Babylone captiva transmigravit Zorobabel, **B** Jesum, Neemiam et Esdram *vitatores, ex eodem loco dedit*. Sic in adventu suo, quando fructum ex vinea requisivit et a malis rejectus est agricolis, vitatores optimos illi (Matth. 21), scilicet apostolos ex eodem loco dedit. Sic ubicunque per omnes gentes eandem vineam, id est, Ecclesiam suam dilatavit, vitatores illi et patronos inclytos, martyres et confessores, et virgines, ex eisdem locis dedit, et nunc usque prælatos et necessarios dare non desinit. Sequitur adhuc: *Et vallem Achor ad aperendam spem*. **21** Subauditur, *dabo ei*. Brevissima commemoratione magnum et amplum veteris Scripturæ locum nobis illuminat, qui hujusmodi est. Achor filius Carmi, de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate Hiericho, de qua dixerat Josue ad omnem Israel: **C** *Vociferamini, tradidit enim vobis Dominus civitatem, sitque civitas hæc anathema, et omnia qui in ea sunt* (Josue 6). Propter hoc iratus est Dominus, nec potuit Israel stare ante hostes suos, sed terga vertit, et fugit, et percussus est a viris urbis Hai, dicente Domino ad Josue: *Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui hujus sceleris reus est* (Josue 7). Factumque est, et sorte deprehensum Achor, duxerunt ad vallem Achor, *lapidavit eum omnis Israel*, vocatumque est nomen loci illius, vallis Achor, usque hodie. *Tunc demum dixit Dominus ad Josue: Ne timeas, neque formides* (Josue 8), etc. Hoc taliter secundum historiam factum, promittit se Dominus rursus spiritualiter facturum. Futuro namque tempore dixit, *et dabo ei vitatores ex eodem loco, ad vallem Achor*. Ad quid? *Ad aperendam spem*, inquit, id est, ne ipsa de sua spe dubia vel incerta sit. Pulchrum ergo illius facti historici pandit mysterium, videlicet quia sicut tunc postquam interfectus est Achor, filii Israel sumpserunt spem vincendi hostes, nec frustrati sunt; sic postquam Synagoga Judæorum cum civitate Hierusalem destructa est a Romanis, templumque succensum et ipsi Judæi intercepti, et in totum mundum sunt captivi, apostolis cæterisque credentibus aperta est spes victoriæ, quo totum mundum fidei in Christum subjugarunt. Itaque hic in Evangelio, Achor de tribu Juda fuerit Judas Iscarioth, discipulus Christi, principis confessionis nostræ de tribu Juda, et cum eo pariter

cetus ille malignantium Scribarum et Phariseorum, A cum quibus de prodicione Salvatoris occultum et fortivum habuit consilium. Revera namque tunc Achor furatus est de anathemate urbis Hiericho, quando fur, loculorum Domini Judas ille in pretium sanguinis accepit triginta argenteos. Neque enim civitas illa secundum malignitatem inhabitantium tam Hierusalem dicenda est, quam Hiericho. Ceciderunt muri civitatis illius jam tunc visibiliter in oculis Domini, quando Dominum negando et tradendo ad cruciandum omne caeleste praesidium a se repulit; tunc autem etiam visibiliter, quando Romano exercitu circumdata et subversa est, et sicut sorte deprehensus Achor ille suo ore confessus est, et dixit: *Vere ego peccavi Domino Deo Israel, et sic et sic feci: et haec et haec concupiscens abstuli* (Josue vii). Sic iste Judas Iscarioth, ore Domini traditor designatus, postmodum confessus est projiciens triginta argenteos in templo, dicensque senioribus et principibus sacerdotum: *Peccavi, tradens sanguinem justum* (Matt. xxvii); lapidatusque est Achor, prout cum Juda traditore illo, totus ille coetus traditionis coemptor, nec remansit lapis super lapidem (Matth. xxiv). Et hoc totum factum est ad aperiendam spem. Si enim templum illud et civitas illa in sua gloria permansisset, multum Evangelio Christi obstitisset, nimis gentium fidem et spem impedisset, multos dubitare fecisset. Amplius dicam, quia etiamsi omnes credidissent et fidem Christi recepissent, itaque ita factum esset ut non venirent Romani tollere locum et gentem (Joan. xi), nihilominus evangelicam veritatem et Christianae fidei regulam conturbassent. Hoc ex paucis illis qui crediderunt, facili argumento comprobatur. Pauci quippe ad fidem fuerunt conversi, comparatione totius Judaicae multitudinis. Scriptum est autem in Actibus apostolorum: *Quia quidam ex illis descendentes Antiochiam de Judea, docebant fratres, qui crederant ex gentibus, et dicebant: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moysi, non potestis salvi fieri* (Act. xv). Factaque est seditio non minima Paulo et Barnaba adversus illos, et convenientibus apostolis et senioribus videre de verbo hoc, cum magna conquisitio fieret, vix ad tempus sedati sunt per testimonia Scripturarum (*ibid.*). Quid igitur fieri potuisset, vel quantam turbam seditiosos B Judaeos putas facturos fuisse, si ad fidem Christi conversi fuissent? Utique pertinacius Evangelium circumcisioni miscuissent, et de utroque neutrum aut nihil fecissent. Quia si circumcidamini, inquit Apostolus, *Christus vobis nihil prodest* (Galat. v). Proinde laudanda et veneranda est providentia Dei, quae illos excecavit, sicut in Isaia dicit: *Exceca cor populi hujus, et aures aggravata, et oculos claudet, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum* (Isa. vi). Multo enim melius est, ab illis non cognosci Christum et non recipi baptismatis sacramentum, per quod, qui convertuntur, sanantur, accipi- pundo remissionem peccatorum, quam ita cognosci

Christum et baptizari, ut nihilominus circumcisio carnis et carnalis Judaismus exerceatur. Hoc namque pacto, et sibi nihil contulissent, et gentibus plurimum nocuissent. Post omnia haec dicit: *Et canet ibi juxta dies juventutis suae, et juxta dies ascensionis suae de terra Aegypti. Canet ibi*, inquit. Ubi? In illa lactatione, in illa deductione, in illa cordis allocatione, in illa spei adaptione. Ibi canet, ibi laudes et gratias referet. Quomodo? *Juxta dies juventutis suae, et juxta dies ascensionis suae de terra Aegypti*, id est, sicut cecinit in diebus in quibus juvenis fuit, in diebus quibus ascendit de terra Aegypti. Tunc enim Ecclesia Dei juvenis fuit, et quasi colorem sanguinis sequens juvenilem judicium non habuit maturae et securae senectutis, in eo ut spiritualia corporalibus, caelestia praeferebat terrenis. Quomodo cecinit in diebus illis? Signatis postibus suis sanguine agni et percussis primogenitis Aegypti, mare rubrum transiens, merso Pharaone cum curribus et equitibus suis, cecinit charmen hoc: *Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est* (Exod. xv), etc. *Juxta dies illos*, id est secundum quod in illis diebus praefiguratum est, ecce nunc Ecclesia sancta signatis frontibus signaculo crucis et sacramento Dominicae passionis, atque ita exterminato primogenito mortis, id est peccato originali, transiens mare Rubrum, id est sacri baptismi sacramentum sanguine Christi rubicundum, sepultis omnibus, charmen gloriosum, cujus illud Moysi canticum fuit praefiguratum, sicut in Apocalypsi scriptum est: *Et vidi tanquam mare vitreum, et mistum igne, et eos qui vicerunt bestiam, et imaginem illius, et numerum nominis ejus, stantes supra mare vitreum, habentes citharas Dei: et cantantes canticum Moysi servi Dei, et canticum Agni, dicentes: Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens; justae et verae viae tuae, Rex saeculorum* (Apoc. xv), etc. Sequitur: *Et erit in illo die, ait Dominus, vocabit me: Vir meus, et non vocabit me ultra Baalim, et auferam nomina Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum*. Hoc ut dicitur, ita factum est, et fit. Docente namque magistro et Domino nostro Jesu Christo, et Spiritu sancto nunc didicit B. Ecclesia Deum vocare virum suum, maxime quia bona et magna Ecclesiae pars, B. virgo Maria sic Deo altissimo mirabiliter conjuncta est ut semen ejus, id est Verbum ejus, unicuique Filium ejus utero proprio conciperet, Deumque et hominem et ad salutem omnium credentium feliciter pareret. Post ipsam omnis anima, quaecunque Verbi ejusdem incarnati fidem mente ad justitiam concipit, et oris confessione ad salutem parit (Rom. x), universa Ecclesia, quae de multis hujusmodi credentibus consistit, recte dicit Deo: *Vir meus*; quia uxor Dei dici ei esse meretur. *Et non vocabit me*, inquit, *ultra Baalim*, subauditur, ut hactenus fecit. Denique formatis vitulis et assumpto Baal, caeterisque deorum portentis, quae hoc significantur plurali vocabulo Baalim, quoties dixit: *Isti sunt dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti* (Exod.

xxxii), toties quod auditu quoque nefas est, Israel illum, qui se eduxerat de terra Ægypti, vocavit Baalim. *Et auferam*, ait, *nomina Baalim de ore ejus, et non recordabitur ultra nominis eorum*, videlicet juxta illud apostolicum, *aut turpido, aut stultiloquium, nec nominetur in vobis sicut decet sanctos* (Ephes. v). Nam potest quidem Baalim tolerabilem habere interpretationem, id est *habens me*, quod de Deo vero fidelis anima recte potest dicere, sed hoc nomen Baalim, quod ab Jezabel introductum est in idolo Sidoniorum quod illi Baal dicunt, nimis pollutum et inquinatum est; et idcirco nulla nominis ejusdem interpretatio, quamvis pulchra, placere debet. Non ergo, inquit, *ultra recordabitur nominis eorum*, et ego vicissim non recordabor nominis ejus sive nominum, sicut in psalmo scriptum est: *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, nec memor ero nomina eorum per labia mea* (Psal. lvi), id est, omnium eorum quæ impie gesserunt, pro quibus raptores, adulteri et similia sunt nominati, non recordabor nec pro his puniam eos. *Et percutiam eis fœdus in illa die cum bestia agri et cum volucre cæli, et cum reptili terræ, et arcum et gladium, et bellum conteram de terra, et dormire eos faciam fiducialiter. Et percutiam eis*, inquit. Quibus? Singulari namque numero utebatur, dicendo: *Vocabit me: Vir meus; et auferam nomina Baalim de ore ejus, et nominis eorum non recordabitur*. Nunc autem in plurali numero loquitur dicens: *Et percutiam eis*. Quibus ergo? Nimirum supra dictis vinitoribus ejus, id est prædicatoribus ejus. Illis namque percussit Dominus *fœdus cum bestia agri, et cum volucre cæli, et cum reptili terræ*. Quod primum juxta litteram recte intelligi potest. Habentes namque gratiam operationis virtutum apostoli et Patres sancti, et bestiis, et volucribus atque reptilibus sive serpentibus imperasse leguntur, et obediunt eis tam prompte ut miraculo essent populis, ad gloriam Christi, quasi fœdus pepigissent cum eis. Denique, juxta hunc sensum tam pulchre quam veraciter et nunc dicitur: *Et percutiam eis fœdus cum brutis animantibus*. Porro, juxta anagogen, vinitoribus ejusdem Dominus cum bestiis, cum volucribus et cum reptilibus fœdus percussit, quia sanctis apostolis cæterisque ex circumcissione credentibus, gentiles in unitate fidei et gratia Evangelii consociavit, quorum prior vita vel conversatio merebatur bestiis, volucribus atque reptilibus assimilari, juxta illam apostoli Petri visionem, de qua in Actibus apostolorum scriptum est: *Et vidi cælum apertum, et descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis submitti de cælo in terram, in quo erant omnia quadrupedia, et serpentina terræ, et volatilia cæli; et facta est vox ad eum: Surge, Petre, occide, et manduca* (Act. x). Per illa namque gentes significari ipse intelligens postmodum dixit: *Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi aut accedere ad alienigenam; sed mihi ostendit Deus reminem communem et immundum dicere hominem* (ibid.). Cum talibus percussit eis fœdus Dominus,

videlicet dicendo illi: *Quæ Deus purificavit, ne tu communia dixeris* (ibid.), aut immunda. Sed et quoties homo sæcularis vel potens, aut superbus, aut immitis, aut subdolos mores in melius commutando, arctius sanctæ religionis propositum assumit, et humilibus, mitibus atque simplicibus sese conjungit, percutitur a Domino sanctis fœdus cum bestiis, et reptilibus ejusmodi, et impletur prophetia Isaïæ, dicentis: *Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit; vitulus et ovis et leo simul merabuntur, et puer parvulus minabit eos. Vitulus et ursus pascentur: simul requiescent catuli eorum, et leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab ubere super foramina aspidis, et in cavernam reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet* (Isa. xi). Nam quod idem alibi dicit Isaïas de diebus novissimis, id est de adventu Domini: *Et judicabit gentes, et arguet populos multos, et constabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces; non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium* (Isa. ii), id ipsum continuo subjungit iste, imo Deus in isto cum dicit: *Et arcum et gladium, et bellum conteram de terra*. Hoc enim toties fit, quoties homo bellator et militiæ sæculari dudum deditus, arma bellica quibus homines occiduntur projicit, et monastico sive clericali transformatus habitu canit insignia pacis, aut certe factus eremita, qui dudum gladium lanceamque vibrabat, vomere terram scindit, et falce segetem et herbam secat exiguam, sustentando corpusculo necessariam. Sed et in singulis hominibus spiritualiter arcum et gladium, et bellum conterit Dominus, quando post pugnam vitiorum qua fatigabatur miles legitimus, dicens: *Conductor legi Dei, secundum interiorum hominem; video autem legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, tandem liberatur de corpore mortis hujus et hoc gratia Dei per Jesum Christum* (Rom. vii). Nam et in psalmo maxime de hac pace scriptum est: *Et factus est in pace locus ejus, subauditur Dei, et habitatio ejus in Sion*. Continuoque sequitur: *Ibi confregit potentias arcuum, scutum et gladium et bellum* (Psal. lvi), id est omnem impugnationem vitiorum. Sequitur adhuc: *Et dormire eos faciam fiducialiter*. Subauditur, in illa pace. Ibi namque dormitur fiducialiter, videlicet illa dormitione de qua in Canticis loquitur sponsa: *Ego dormio, et cor meum vigilat* (Cant. v). Vigilanti namque corde fiducialiter dormitur, quando remotis curis sæcularibus et repressis vitiorum motibus solum Deum libera per gratiam Dei anima suaviter contemplari delectatur. Vel certe dormire eos fiducialiter, id est somnum mortis excipere faciam confidenter, videlicet pro bona conscientia; quali fretus Apostolus, *dissolvi, et cum Christo esse cupiebat* (Philip. ii). His dictis de vinitoribus, confestim ad eandem vineam, id est Ecclesiam universam facit apostropham, dicitque ad eam: *Et sponsabo te mihi in sempiternum; et sponsabo te mihi in judicio, et justitia, et misericordia, et miserationibus; et sponsabo te mihi in fide, et scies quia ego Do-*

minus. Mira familiaritas! mira gratia! mulier ista, A cui hæc loquitur, fornicatrix fuerat; post amatores suos ibat, nisi quod spinis offensa, et maceria ita ut non posset invenire vias suas, tandem dixit: *Vadam et revertar ad virum meum priorem, quia bene erat mihi tunc, magis quam nunc.* Ecce autem ad desponsationem adducitur et convertitur ad illam amator Deus, et inter blanditias ineffabiles sponsa fore promittitur, quasi virgo, imo vere virgo. Nam Corinthiis qui utique gentes fuerant, et post multos amatores, id est post multos deos ierat anima eorum, loquitur Apostolus: *Æmulor enim vos Dei æmulatione: despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo (II Cor. xi).* Talis animarum amator Deus ut quantumcumque anima fornicata fuerit, statim ut Deo vero per fidem conjungitur, virgo sit. B Hoc homo facere non potest: neque enim talis est carnis natura, sive lex. Secundum carnem virgo esse non potest, quæ semel corrupta est; imo nec legitima uxor, quæ semel a viro suo repudiata est. Idcirco per prophetam alium dicit ad hanc ipsam mulierem: *Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, et resedens ab eo, duxerit virum alterum 23, nunquid revertetur ad eam ultro? Nunquid non polluta et contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicat: es cum amatoribus multis, tamen revertere ad me, dicit Dominus, et ego suscipiam te (Jer. iii).* Cum dicit: *Et ego suscipiam te,* subaudiendum est secundum prædicta testimonia: et sponsam et virginem faciam te. Nunc igitur diligenter considerandum est familiaritatis et gratiæ hujus tria repetitio: *Et sponsabo te mihi in sempiternum; et sponsabo te mihi in iudicio et justitia, et in misericordia, et miserationibus; et sponsabo te mihi in fide.* Quid est illud primum quod promittit dicendo: *Et sponsabo te mihi in sempiternum?* Quid, nisi nuptias illas reproponit, quarum iucunditate respersa omnis sancta Scriptura legenti et intelligenti animæ dulcescit? In quodam loco Evangelii sui Sponsus iste dicit: *Simile est regnum caelorum homini qui fecit nuptias filio suo (Matth. xxii).* Nuptiæ istæ jam nobis innotuerunt quales sint, quia tunc Deus Pater et rex filio suo nuptias fecit, quando illum incarnari voluit, et nuptiarum istarum thalamus fuit uterus virginis. In illo namque utero natura mulieris hujus, natura nostra, natura humana, conjuncta est naturæ Dei: et exinde qui Deus erat, processit Christus, Deus et homo, sponsam habens; et ideo sponsus, sicut scriptum est in psalmo: *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo (Psal. xviii).* Ista sponsalia æterna sunt. Cum ergo dixisset: *Et sponsabo te mihi,* addidit, *in sempiternum,* id est naturam tuæ carnis semel suscipiens ultra non dimittam, nec evanescet, ut quidam hæretici putant, sed et Verbum et caro, id est et Deus et homo ero in sempiternum. Quid porro est illud secundum quod promittit dicens: *Et sponsabo te mihi in iudicio et justitia, et misericordia et miserationibus?* Quid nisi iudicium illud promittit, quod

homo factus ipse Deus fecit contra principem mundi moriendo propter delicta nostra, ut illum eiceret foras? Illa namque hora instante dixit: *Nunc iudicium est mundi, nunc princeps mundi ejicietur foras (Joan. xii).* Proinde justitia nostra, resurrectio ejus est. Quia crucifixus est, inquit Apostolus, *propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (Rom. iv).* Misericordia ejus est remissio peccatorum, quod est primum sancti Spiritus datum, de quo ipsa die, qua resurrexit, cum insufflaret stans in medio discipulorum suorum dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis (Joan. xx).* Miserationes ejus, divisiones gratiarum sunt: quod est secundum ejusdem Spiritus sancti datum, de quo scriptum est: *Quia die Pentecostes apparuerunt apostolis dispersitæ linguæ, tanquam ignis, seditque supra singulos eorum (Act. ii).* In his igitur *sponsabo te mihi,* inquit, *in iudicio et justitia et misericordia, et miserationibus,* id est, fundam sanguinem meum et moriar pro te. Unde iudicatus princeps mundi ejiciatur foras, et resurgam propter justificationem tuam, et miserebor tui, dando Spiritum sanctum in remissionem peccatorum, et miserebor te dando et distribuendo tibi divisiones gratiarum, id est gratiam sanitatum, operationem virtutum, genera linguarum (I Cor. xii), etc. Quid deinde est illud tertium quod promittit, dicendo: *Et sponsabo te mihi in fide?* Quid nisi illud, quod ad Romanos scribens, vehementissime concertat Apostolus: *Justificari hominem ex fide, non ex operibus? (Rom. iv.)* Quid, inquit, dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim Scriptura dicit? *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Gen. xv).* Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui justificat impium, reputatur fides ad justitiam, sicut et David dicit, beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum lecta sunt peccata (Psal. xlii), etc., usque ad id quo! ait: Justificati igitur ex fide, pacem habemus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum (Rom. iii).* Igitur cum dicit: *Et sponsabo te mihi in fide,* subaudiendum est, et non operibus, quia videlicet ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi super omnes, qui credunt. Sane cum hæc dicimus aut legimus, non opera decem præceptorum, quæ in tabulis lapideis digito Dei conscripta sunt repudiamus, sed opera ceremoniarum carnalium in quibus Judæus gloriatur, cum oderit eas Deus, sicut in Isaia loquitur: *Neomentiam et Sabbatum, et festivitates alias non feram. Kalendas vestras, et solemnitates vestras odit anima mea (Isa. i).* Tandem hæc felici dispensatione promissa, et quasi triplici funiculo trina repetitionis insolubiliter confirmata, summam sponsa-

lum totiusque dotis breviter appendit dicendo : *Et A scies quia ego Dominus.* Quid enim ? Nunquid parum est scire quod iste sit Dominus ? Nempe sapientes illi magistri et legisperiti Scribæ et Pharisei, qui tulerant, vel tulisse videbantur sibi clavim scientiæ, nescierunt (*Luc. xi*). Cum enim tentassent hunc Dominum, ut quasi sapientes in sermone caperent eum (*Matth. xii*), velut inscium, memor Scripturæ dicentis : *Responde stulto secundum stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur (Prov. xvi),* talionem illis reddidit, proponendo quæstionem hujusmodi : *Quid vobis videtur de Christo ? Cujus filius est ?* Dicentibus illis, *David :* *Quomodo,* inquit, *David in spiritu vocat eum Dominum, dicens : Dixit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix).* Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est ? Et nemo poterat ei respondere verbum (*Matth. xii*). Nescierunt, imò scire noluerunt de filio David, quomodo vel unde sit filius David. Tu autem scies, inquit ; scies, inquam, quia ego Dominus, non solum David, cujus secundum carnem filius sum, verum etiam et angelorum et hominum, et cœli et terræ, et maris et omnium quæ in eis sunt, quorum utique Creator, et idcirco Dominus sum. Ne quis parum hoc existimet, nimirum hæc sententia vita æterna est. Dixit enim ipse quodam loco ad Patrem : *Hæc est autem vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum (Joan. xvi).* Scientia hæc non ex magisterio hominis, sed ex revelatione procedit Dei Patris, et in hac revelatione vera beatitudo est. Unde ad Petrum cum ille incœpisset scire, quod iste Dominus sit, taliter locutus est : *Beatus, es Simon Bar Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est (Matth. xvi).* Sequitur : *Et erit in die illa : Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, et illi exaudient terram, et terra exaudiet triticum et vinum, et oleum, et hæc exaudient Israel.* Si solum spectes in istis quoque dictis litteram, valde exile est, neque majestati ejus, qui hæc loquitur, Domini Dei condignum apparet, quod sonuit littera hæc. Etenim metonymica quidem transfiguratione littera decorata est, dum cœli, et terra, et triticum, et vinum et oleum exaudiri, vel exaudire dicuntur ; sed hic in superficie nihil aliud repromitti sentitur, nisi quod temporale est, quo anima non reficitur, sed solus venter qui destruendus est impletur. Ut ergo dignum Deo in ista quoque littera sensum **24** consequamur, levemus ad illum mentis oculos, cui dicit Psalmista : *Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tua (Psal. xviii).* Primum est, ut istas exauditiones enumeremus : Dominus exaudit cœlos, et cœli exaudiunt terram, et terra exaudit triticum, et vinum, et oleum, et hæc exaudiant Israel. Nimirum quatuor exauditiones sunt et occulta gradatio, sed eam Apostolus planiorem atque clariorem facit, dum ad Romanos scribens, præmisso : *Omnis quicumque invocaverit nomen Do-*

mini salvus erit, continuo subjungit : *Quomodo erga invocabunt in quem non crediderunt ? Aut quomodo, credent ei, quem non audierunt ? Quomodo autem audient sine prædicante ? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur ? (Rom. x.)* Gradatio namque verbis diversa, sed sensibus eadem est nisi quod hic descendendo, Apostolus autem quasi ascendendo gradus eisdem disponit. Denique cœli quos hic Dominus sese exaudire promittit, ipsi sunt prædicatores de quibus in quarto gradu dicit Apostolus : *Quomodo prædicabunt nisi mittantur ?* Si testimonium quæris, notum et promptum est illud Psalmistæ : *Cœli enarrant gloriam Dei (Psal. xviii),* id est, apostoli cæterique prædicatores annuntiant Evangelium Christi Filii Dei. Itaque cum dicit hic Dominus : *Exaudiam cœlos,* sic intelligendum est : Spiritu sancto implebo apostolos, ut videlicet auctoritatem habeant prædicandi, tanquam a Deo missi. *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur ?* Item cum dicit : *Et illi exaudient terram,* sic intelligendum est : Et illis prædicantibus audient inhabitantes terram, juxta illud : *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terra verba eorum (Psal. xviii).* *Quomodo enim audient sine prædicante ?* Cœli ergo audient terram, id est apostoli per nimiam charitatem non sustinebunt, quin descendant ad erudiendam terrenorum hominum ignorantiam. Item cum dicit : *Et terra exaudiet triticum, et vinum, et oleum,* sic intelligendum est : Et terreni homines credendo suscipient bonum Dei verbum, quemadmodum terra hæc inanimata suscipit semen, sive plantaria paritura triticum, et vinum, et oleum. Sic nimirum et non aliter, non nisi audiendo credere poterunt. *Quomodo enim credent ei, quem non audierunt ?* Item quod dicit : *Et hæc exaudient Israel,* sic intelligendum est : Et eorum credulitas invocabit semen Dei, id est Christum, quem, nisi credunt, invocare non poterunt. *Quomodo enim invocabunt, in quem non crediderunt ?* Totum ergo quod habemus, quod Dominum Jesum Christum scire et invocare meruimus, miserentis Dei gratiæ ascribendum est, quia videlicet non prior Dominus exaudisset cœlos, neque cœli exaudirent terram, neque terra exaudiret triticum et vinum, et oleum, neque hæc exaudirent Israel, nisi Deus vel Spiritus sanctus prædicatores misisset ; neque illi prædicarent, ac per hos homines neque audirent, neque crederent, neque Christum invocarent. Proprietates istarum exauditionum, adhuc breviter percurrere libet. Exaudivit Dominus cœlos, quando desiderantes ipsum visitavit apostolos, primo et secundo post resurrectionem suam. Primo, ipsa die, qua resurrexit, quando de ipso loquentibus, sicut Lucas narrat, et dicentibus, *quod surrexit Dominus vere, et apparuit Simoni, stetit in medio earum, et dixit eis : Pax vobis (Luc. xxiv) ;* et, sicut Joannes refert : *Insufflavit et dixit : Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittantur eis (Joan. xx).* Hoc enim est primum, quod dedit illis Spiritus sancti datum

in remissionem peccatorum. Secundo, quando cum A essent omnes perseverantes unanimes in oratione cum mulieribus et Maria matre Jesu, et fratribus ejus (Act. 1), misit eis Spiritum sanctum in divisionem gratiarum, quas linguæ dispartitæ significabant quæ apparuerunt. Hoc enim est alterum Spiritus sancti datum, quo illis dedit vel distribuit diversorum dona charismatum. Propter istas duas visitationes, quibus illis Spiritus sanctus datus est, pulchre non contentus est semel dixisse: *Exaudiam*; sed repetivit, et eodem bis usus est verbo. *Et erit, inquit, in die illa: Exaudiam, dicit Dominus, et exaudiam cælos.* Exaudierunt cæli terram, quando apostoli vocibus sanctæ Scripturæ, quæ pro terra sive pro gentibus, agunt, obedierunt. Exempli gratia, cum dixissent: *Vobis quidem oportebat primum loqui verbum Dei; sed quoniam repulistis illud, et indignos vos judicastis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes, statim addiderunt: Sic enim præcepit nobis Dominus: Posui te in lucem gentibus, ut sis in salutem usque ad extremum terræ (Isa. XLIX; Act. XIII).* Item: *Cum pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem, et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans et deprecans eum, dicens: Transiens in Macedoniam adjuva nos (Act. XVI).* Hoc viso, certi facti sunt, quia vocasset eos Deus, et evangelizare eis. *Exaudivit terra triticum, et vinum, et oleum,* quando gentilitas obedivit Evangelio Christi, ut viveret secundum ejus imperium, ut confirmaret se secundum Dei verbum, quod est bonum et spirituale triticum, et secundum Spiritus sancti beneplacitum, cujus jam dicta duo data recte intelliguntur per vinum et oleum. Hæc autem exaudierunt et exaudire non desinunt Israel, dum saturant ora mutorum et saturando aperiunt, et linguas infantium disertas faciunt, et aures referant ad audiendum et obediendum, juxta illud quod de hoc eodem tritico et vino et oleo saturandos prospiciens Spiritus prædixit in psalmo: *Edent pauperes et saturabuntur et laudabunt Dominum (Psal. XXI).* *Laudabunt* quippe, non aliud est quam invocabunt, quod hic significatur per exauditionis verbum. Sequitur: *Et seminabo eam mihi in terram, et miserebor ejus, quæ fuit absque misericordia; et dicam non populo*

meo: Populus meus es tu, et ipse dicet: Deus meus es tu. Seminabo eam mihi in terram, subauditur universam, id est disseminando verbum prædicationis, Ecclesiam catholicam in toto orbe terrarum diffundam, ut non sit tantum in una Judaica gente, sed in omni gente et natione, juxta quod in psalmo testatur Filius, dictum sibi esse a Patre: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. II).* *Et miserebor, inquit, ejus. Cujus ejus? Quæ fuit absque misericordia.* Hæc omnia faciendo, quæ huc usque pollicitus sum, lactando et ducendo eam in solitudinem, loquendo ad cor ejus, et cætera peragendo, miserebor ejus: et hæc est misericordia, quam faciam illi, quæ fuit absque misericordia. Jam supra hoc diximus, cuncta hæc quæ hoc proluxæ promissionis capitulo sub relativis pronominiibus continentur ab eo, quod ait: *Ecce ego lactabo eam, ista clausula compleri, quæ fuit absque misericordia, atque hic tandem designari, ad quam flant promissiones hujusmodi, mira non solum veritate, verum etiam elocutionis arte, ut non usquequaque irascatur contra Scripturam quam servari oportebat, illa contra quam superius dictum est: Voca nomen ejus, Absque misericordia (Ose. I).* Putat namque ipsa quæ vocatur Absque misericordia, sibi met bona hæc promitti, et semetipsam esse de qua nunc dicitur: *Et miserebor ejus, quæ fuit absque misericordia.* Verum longe aliud est vocari, vel esse absque misericordia, atque aliud fuisse absque misericordia. **25** Nam absque misericordia vocatur, et est domus carnalis Israel, cui non addam, inquit, *ultra miserari (ibid.).* Absque misericordia vero fuit gentilitas, cui nunc miseretur Deus. Hoc manifestius liquet ex eo quod protinus addidit: *Et dicam non populo meo: Populus meus es tu; et ipse dicet: Deus meus es tu.* Iste namque populus gentilis est, cui Paulus dicit: *Qui eratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum promissionis, spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu vos, quia aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi (Ephes. II).*

LIBER SECUNDUS.

Superiori loco, ubi dictum est: *Et dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicariam, et fac filios fornicationum,* meminimus et nunc quoque meminisse debemus versiculi, longe inferius in hoc propheta scripti, cum Dominus dicit: *Et locutus sum prophetis, et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum (Ose. XII).* Diximus Dominum in manu prophetæ hujus assimilatum, in eo videlicet quod semel et iterum ac tertio accessit ad mulierem fornicariam, et fecit filios for-

Dnicationum. Hinc namque illud simile est, quod tertio Dominus accessit ad gentem Hebraicam: primo, quando pepigit fœdus, sive confirmavit testamentum cum Abraham (Gen. xv); secundo, quando legem dedit in monte Sina, post annos quadringentos et triginta (Exod. xx); tertio, quando propheticum sermonem conscribendum misit, quem primus et scripsit, et cecinit David. At vero a domo ejusdem David scissæ sunt decem tribus post mortem Salomonis, et domum ejus secuta et sola tri-

bus Juda, et quæ contigua illi erat tribus Benjamin, A sicque de una domo Jacob duæ factæ sunt domus, altera domus Israel, et altera domus Juda, de quibus in isto cum dixisset : *Voca nomen ejus Absque misericordia*, continuo subjunxit : *Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor*. Istæ, ut alio jam loco diximus, quæ sunt mulieres, quarum altera apud Ezechielem dicitur Oolla, altera Ooliba (*Ezech. xxiii*). Videamus igitur sequentia :

CAP. III. — *Et dixit Dominus ad me : Adhuc vade et dilige mulierem dilectam amico, et adulteram, sicut diligit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacia uvarum*. Mulier ista ~~ipsa est Ooliba~~, id est Hierusalem, sive domus Juda. Et quare hæc dicitur dilecta amico? Videlicet pro eo quod superius dixit : *Et domui Juda miserebor*. Ad distinctionem domus Israel, de qua dixit : *Quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum*, ista dicitur dilecta amico. In quo misertus est domui Juda? In eo nimirum quod, cum domum Israel transtulisset Salmanassar rex Assyriorum, domum autem Juda captivasset rex Babylonis, domum quidem Juda Dominus solvit de captivitate post septuaginta annos, domum autem Israel non solvit, sed tenentur captivi in Aila et in Abor, juxta fluvium Gozan in civitatibus Medorum (*IV Reg. xvii*). Translatus est, inquit Scriptura, Israel de terra in Assyrios usque in diem hanc. Dilecta ergo recte hæc dicitur amico, quia parcius percussit hanc Ooliban quam sororem ejus Oollam, prioris amicitia memor, imo propositi sui, de quo mox dicendum est in presenti loco. Sed vide quomodo, cum dixisset *mulierem dilectam amico*, statim addidit, *et adulteram*, subauditur, sicut est et soror ejus. Sequitur enim : *Sicut diligit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacia uvarum*. Idem namque est ac si dicat : Quia domus Juda sic adultera est, ut domus Israel. Utraque enim cum diligeretur a Domino, sæpe respexit ad deos alienos, et dilexit vinacia uvarum, id est eosdem deos, imo dæmones qui vere tanquam vinacia uvarum sunt. Sicut enim tempore vindemiæ pressis uvis, vinoque in apothecis recondito vinacia foras projiciuntur, sic habito in supernis judicio, factaque honorum et malorum divisione angelorum, boni in beatis mansionibus confirmati, mali autem foras projecti sunt. Istos deos se esse mentientes ista mulier Ooliba dilexit, et ad eos respexit non minus, quam Oolla, id est domus Juda non minus quam domus Israel, Hierusalem non minus quam Samaria. Unde in Ezechiele Dominus cum dixisset de Oolla, id est de Samaria : *Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios et filias ejus tulerunt, et ipsam occiderunt gladio*, continuo subjunxit : *Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plus quam illa insauit libidine, et fornicationem suam super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorum præbuit impudenter ducibus et magistratibus ad se venientibus*

indutis veste varia equitibus, qui vectabantur equis, et adolescentibus forma cunctis egregia (*Ezech. xxiii*). Præterea et aliter nunc usque Judæi fastidientes vinum, diligunt vinacia uvarum, quia in omnibus vivificantem fugientes spiritum, occidentem vilem et aridam sequuntur litteram. Sed ad ordinem redeamus. Adhuc, inquit, vade ; dilige mulierem dilectam amico et adulteram. Postquam ad illam Gomer filiam Debelaim, o, tu Osee, semel et iterum ac tertio accessisti, et illa toties concepit et peperit, adhuc vade et dilige sororem ejus, similem adulteram. Et est sensus hic mysticus : Post illa tria quæ jam dicta vel facta sunt testamentum confirmatum cum Abraham, legem datam per Moysen in monte Sina, et sermonem propheticum a pluribus prophetis administratum et conscriptum, tandem, o Salvator, Fili Dei, Verbum Patris, ingrediere mundum ad salvandum genus humanum, et de domo, inquam, Juda, de semine David, de virgine Maria, homo factus nascere. Hoc namque erat, mulierem illam diligere, ita et osculum illi dare. Juxta quod bona pars, delecta pars ejusdem per 26 Salomouem dixit : *Osculetur me osculo oris sui* (*Cant. u*), quod est dicere : Qui olim per figuras loquens vel apparens, testamentum vel fœdus cum Abraham pepigit, qui deinde in monte Sinai legem dedit, et qui deinde prophetas misit, ipse iam veniat et conjugatur mihi per sacrosanctum mysterium suæ Incarnationis. Sequitur : *Et fodiam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei. Et dixi ad eam : Dies multos exspectabis me, non fornicaberis, et non eris conjuncta viro. Sed et ego exspectabo te, quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari et sine ephod, et sine theraphim*. Sicut paulo ante, cum secundum multitudinem mulieris loqueretur dicendo, et ibat post amatores suos, etc., repente ad similitudinem vineæ transivit et dixit : *Et dabo ei vitiores ejus ex eodem loco*. Ita et hic de similitudine mulieris, qua dixerat : *Adhuc vade; dilige mulierem dilectam amico*, repente ad similitudinem vineæ transivit, dicens : *Et fodi eam mihi*. Ad proprietatem namque spectat vineæ, quod dicit : *Fodi*, pro quo verbo in alia translatione scriptum est : *Et conduxit*, quia magis hoc pertinere visum est ad similitudinem vel proprietatem mulieris. Quid autem sibi vult hæc argenteorum quantitas numero xv itemque corus hordei et dimidius corus hordei? Et quidem multa sunt quæ hinc potuere dici, videlicet quindenarium argenteorum numerum ad xv lunam, qua die exierunt filii Israel liberati ab Ægyptiis. Corum autem hordei et dimidii corum hordei, qui sunt simul xlv modii, ad xlv dies congrue referri quibus egressi, pervenerunt ad montem Sinai die xlv. Qui enim xlv die ad eum pervenerunt locum, in quo legem acceperunt, bene xlv modis hordei fuisse referuntur conducti. Non quidem hunc sensum ab antiquioribus traditum tenem arbitramur, sed quia ad Salvatoris adventum, sicut jam dictum est, præsens spectat locus. Ex tunc

enim sedent Judæi sine rege et principe, secundum hæc eadem tempora litteræ hujus sacramentum enucleare conamur.

Quærentibus nobis ut inveniamus juxta promissum dicentis : *Quærite, et invenietis (Matth. vii)*, tandem illud occurrit quia neque in argenteis, neque in hordeo quantitas ad binarium numerum pervenit, sed neque in unitate remansit. Esset unitas, si ita dixisset : *Et fodi eam mihi decem argenteis*. Est enim denarius secunda unitas. Itemque si dixisset : *Et coro hordei*, neque addidisset : *Dimidio coro hordei*, esset itidem unitas in quantitate pacti. Excessit unitatem, nec tamen ad binarium pervenit, quia neque viginti sunt argentei, qui numerus binarius decenus est; neque duo sunt cori hordei, qui binarius est singularis. In utroque limite, id est tam in deceno quam in singulari unitas est semis, et sicut jam dictum est, in neutra ad binarium pervenit. Porro, absque binario vel minus quam in binario numero conjugium non sit, neque carnale quod Deus in initio conjunxit, neque spirituale, de quo ad hunc prophetam hic mysticus sermo sit, de quo Apostolus, cum præmississet : *Et erunt duo in carne una*, continuo subjunxit : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia (Ephes. v)*. Quid igitur hoc sibi vult, quia neque viginti argenteis dixit, neque duobus coris hordei, qui numerus est conjugalis, seu utrobique et super unitatem ascendit, et tamen ad binarium non pervenit, nisi quia mulier ista sic dilecta, cujus de carne Christus Deus homo fieri dignatus est, et tanquam sponsus de thalamo suo processit, ad conjugium ejusdem Christi non pervenit? Sequitur enim : *Et dixit ad eam : Dies multos exspectabis me; non fornicaberis, et non eris viro; sed et ego exspectabo te*. Itaque defectum conjugii significat hic defectus, tam deceni quam singularis binarii, et idcirco recte, neque unitas sola, neque binarius totus est, quia gens illa, de qua Christus Ecclesiæ sponsus natus est, neque virgo est; quippe quæ jam adultera præsentis loco dicta est, neque uxor aut conjux esse meretur, quia sine viro, quia Filium non constans, nec patrem habet. At contra quæ virum hunc habet, quæ sponsa dici meretur, et est, et virgo est et conjux, atque idcirco quantitas argenteorum ejus unitate et binario taxata est. Sic enim in Canticis habes : *Vinea fuit pacifico, in ea quæ habet populos, tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos (Cant. viii)*. Statimque vir ipse, scilicet Christus, dicit : *Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici et ducenti his, qui custodiunt fructus ejus (Ibid.)*. Milenarius quippe, sicut abacistæ melius norunt, quarta unitas est. Eodem namque caractere, quo unus in singulari limite notatur, translato in millenium limite, mille significantur. Ducenti vero in centeno limite, eodem caractere significantur, quo in singulari duo prænotantur. Igitur, sicut illa neque virgo, neque viro juncta est, et idcirco argenti ejus neque decem sunt, neque viginti, neque corus unus,

A neque cori hordei; sic econtra hæc et virgo et conjux est, et idcirco argentei ejus et mille sunt et ducenti. Præterea et hoc notandum quod illa et argentum accipit et hordeum, hæc autem solummodo argenteos. Quia habet quidem illa quidpiam argenti, id est sermonis sancti in lege et prophetis, et soli hordeo occidentis litteræ incumbit. Hæc autem totum, quod habet, argentum est, neque enim hordeum litteræ attendit, sed solo vivificantis Spiritus argenteo delectatur. Et dicit : *Eloquia Domini, eloquia casta; argentum igne examinatum probatum terræ, purgatum septuplum (Psal. xi)*. Dicitur ergo illi, quæ non habet gratiam conjugii : *Dies multos exspectabis me; non fornicaberis, et non eris viro*. Quid hoc sit confestim exponitur his verbis : *Quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine ephod, et sine teraphim*. Ecce hodie veritatem hujus prophetiæ completam videmus, quia Judæi ducti in omnes gentes captivi, sine rege et sine principe sunt. Hoc non fuit antequam Christus veniret, sed sicut prædixerat patriarcha Jacob : *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. xlii)*, usque ad ejus adventum; etsi non semper regem, semper tamen habuerunt principem, ita ut duces et judices de semetipsis haberent etiam cum in Babylonia captivi essent. Nam ibi quoque judicia sua per semetipsos exercuerunt. Exempli gratia : Susannam quidem condemnantes ut duceretur ad mortem, sed reversi ad judicium, duos presbyteros, qui falsum adversus illam testimonium dixerant, judicaverunt et interfecerunt (*Dan. xiii*). At ubi Christus venit quem non receperunt, judices et præsidēs alienos habuerunt, et non licuit eis judicare vel per semetipsos terminare judicium. Inde est, quod cum diceret eis Pilatus de Domino Jesu : *Accipite eum vos, et secundum legem vestram judicate*; responderunt : *Nobis non licet interficere quemquam (Joan. xviii)*. Ex tunc sedent sine rege, et sine principe, et multi dies sunt. Nam quia regem suum Christum non requirunt, nec regem nec principem de semetipsis habere digni sunt. Sedent et sine sacrificio et sine altari; quia perditō loco, ubi templum et altare habebant, de quo illis in lege præcipiebatur : *In loco quem elegerit Dominus, immolabitis ei, et non in omni loco, nequaquam legales, victimas offerunt (Deut. xii)*. Sedent et sine Ephoth, et sine Theraphim. Ephoth proprie superhumeralē vocatur; sed hic pro omni vestimento sacerdotali accipitur. Theraphim proprie appellantur figuræ et simulacra; sed hic pro omni ornamento sacerdotali positum est. Hæc omnia Judæi perdidērunt. Quomodo autem exspectant Christum, vel quomodo illos Christus exspectat? Dicit enim : *Dies multos exspectabis me; non fornicaberis; et non eris viro; sed et ego exspectabo te*. Nimirum male exspectant, quia respicientes illum, qui jam venit, alium sibi pollicentur Messiam. Hinc ipse, cum dixisset : *Ego veni in nomine Patris mei, et non accepistis me*, subjunxit : *Si alius venerit in nomine*

suo, illum accipietis (Joan v). Porro Christus illos bene exspectat, videlicet donec plenitudo gentium introeat. *Cæcitas*, inquit Apostolus, *ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic pennis Israel salvus feret (Rom. xi)*. Hoc ipsum est quod hic continuo subjungit: *Et post hæc revertentur filii Israel, et quærent Dominum Deum suum, et David regem suum; et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum*. Interea non fornicaberis, inquit, et non eris viro. Hoc est, nec amatoribus turpiter te prostitues, nec mihi legitimo viro conjungeris, a quo conducta es. Istis namque diebus Israel sive Synagoga neque fornicatur publice cum Baal, sive cum vitulis aureis, sicut tunc faciebat; neque viro suo Christo est, ac perinde nec Patrem Christi Deum habet. Post istos dies, sive post hæc revertentur, ut jam dictum est, quia, cum plenitudo gentium intraverit, quærent Dominum Deum suum et David regem suum, id est Deum Patrem et Filium ejus confitebuntur, Jesum Christum. *Et pavebunt, inquit, ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum*. Duabus personis, scilicet Patri et Filio tertiam addidit, id est Spiritum sanctum, dum præmisso: *Et quærent Dominum Deum suum et David regem suum*, subjunxit: *Et pavebunt ad Dominum*. Pavebunt plane, id est ineffabiliter admirabuntur, attoniti pro magnitudine rei vel gaudii sui, videlicet quomodo pavebat Thomas, quando dicente sibi Domino: *Infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus sed fidelis; respondit, et dixit ei: Dominus meus, et Deus meus (Joan. xx)*. Sicut enim Thomas cum cæteris discipulis illa die non fuit, quando Jesus venit, et dicentibus illis: *Vidimus Dominum, non credidit; post octo autem dies erat cum eis, et venientem iterum Jesum vidit et credidit*; sic hodie Judæi nobiscum non sunt et dicentibus nobis resurrexisse illum, quem crucifixerunt, non credunt. Post hæc autem nobiscum erunt, et cognoscent eum, et pavebunt ad bonum ejus in novissimo dierum. Sequitur.

CAP. IV. — *Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ. Non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei, in terra, Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt et sanguis sanguinem tetigit*. Postquam in capite libri, ut dignum erat, de Christo scripsit, miram similitudinem sive parabolam adhibuit de muliere, ad quam semel et iterum, ac tertio jussus est accedere. Itemque de muliere dilecta et adultera quam jussus est adhuc diligere, nunc demum agit id quod non quidem primum, sed tamen bonum secundarium est in ordine officii prophetici, scilicet peccata redarguendo populi, in quibus tunc erat, et pro quibus tandem mereretur projici atque disperdi. Sic Ezechiel quoque in capite libri, id est in prioribus visionibus longe post futura, præscripsit mysteria Filii Dei per quatuor facies, hominis, vituli, leonis atque aquilæ

volantis, et tunc demum quæ minora vel secundaria sunt prophetavit vel scripsit, scilicet instantem captivitatem populi in Babyloniam transmigraturi. *Tu ergo, inquit, filii hominis, fac tibi vasa transmigratiois, et transmigrabis per diem coram eis (Ezech. xi)*, etc. Ait itaque: *Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ*. Filii Israel, jamjam in captivitatem ducendi, quibus non addet Dominus ultra misereri, quibus dicit Dominus: *Non populus meus vos*; audite verbum Domini; audite et scitote quia judicio vobiscum agitur, quia vos non sine causa patimini aut patiemini, sed multis causis præcedentibus. Audite et scitote vos, audiat et sciat orbis universus omnesque generationes, tam præsentis quam futuræ, causas esse magnas propter quas relinquamini absque misericordia, propter quas Domino vobiscum sit judicium sine misericordia. Quænam illæ sunt causæ? ait: *Non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra*, etc. Antequam causas hujusmodi pertractemus, sciendum est quia peccata populi illius non minora, quam gentium peccata percutit, et in sola Christi fide, per quam et Abraham, antequam circumcideretur, justificatus est; justificationem hæc prophetica veritas constituit atque repromittit. Et, ut totum prophetiæ corpus prolucescat, jam dicimus quia septies abhinc usque ad finem voluminis peccata commemorat atque replicat, et per singulas vices in Christum sermo recurrit, qui solus omnium credentium atque poenitentium justitia est. Vices istæ jam numerandæ vel præsignandæ sunt. Primo, inter cætera sic proloquens: *Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi, fornicati sunt, et non cessaverunt: Spiritus enim fornicationum decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo, quoniam ipsi cum meretricibus versabantur, et cum effeminatis sacrificabant; particeps idolorum Ephraim, dimitte eum*. Quibus utique dictis illos non minus quam gentiles sub peccato esse causatur atque convincit, tandem Christum, qui solus justificat, ad utrosque taliter loquentem introducit: *In tribulatione sua mane consurgent ad me dicentes: Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos; percutiet et curabit non (Ose. vi)*, etc.; secundo ita incipiens: *Ipsi autem, sicut Adam, transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me. Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine, et quasi sauces virorum latronum (ibid.)*, et cætera, usque ad illud: *Ex diebus Gaba peccavit Israel, ibi steterunt; non comprehendet eos in Gaba prælium super filios iniquitatis, juxta desiderium meum corripiam eos, congregabuntur super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates (Ose. x)*, tandem justum et justificantem Christum, sic introducit: *Ephraim vitula, docta diligere trituram, et ego transivi super pulchritudinem colli ejus. Ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob. Seminate vobis in justitia, metite in ore misericordiæ, innovate vobis novale, tempus autem requi-*

rendi Dominum, cum venerit, docēbit vos justitiam (Ose. x)

Tertio, confestim peccata repetens: Arastis, inquit, impietatem, messuistis iniquitatem, comedistis fructum mendacii (ibid.), et cætera, quibus præmissis, continuo Salvatoris ejusdem adventum repro-mittit, sic eloquens personam Dei Patris: Sicut mans transit, pertransit rex Israel, quia puer Israel et dilexi eum, et ex Ægypto vocari filium meum (Ose. xi). Quarto, itidem peccata replicans, et dicens: Baalim immolabant, et simulacris sacrificabant, et ego quasi nutritius Ephraim portabam eos in brachiis meis et nescierunt quod curarem eos in funiculis Adam; traham eos in funiculis charitatis, et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum, et declinavi ad eum ut resceretur; non revertetur in terram Ægypti, et Assur ipse rex ejus, quoniam noluerunt converti (ibid.), et cætera, repente ad eundem Salvatorem sermo recurrens, ipsumque repro-mittens: Post Dominum, inquit, ambulabant, quasi leo rugiet; quia ipse rugiet et formidabant filii maris, et volabunt quasi avis ex Ægypto, et quasi columba de terra Assyriorum; et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus (ibid.). Denique Dominus de quo ait, quasi leo rugiet, Salvator noster est, de quo et patriarcha Jacob prædixerat: Catulus leonis Juda, ad prædam, filii mi, ascendisti, requiescens accubavisti ut leo, et quasi leona (Gen. xlix), ipsa rugiit, et formidaverunt filii maris. Quia resurrexit et prædicatores apostolos suos misit, et timuerunt atque ad poenitentiam conversæ sunt nationes orbis, et avolaverunt, et nunc usque avolare non desinunt, quasi avis ex Ægypto hujus sæculi, et collocat eos in domibus suis, videlicet in supornis mansionibus, de quibus ait: In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quominus disissem vobis, quia vado parare vobis locum (Joan. xiv), etc. Quinto, peccata repercutiens confestim dicendo: Circumdedit me in negotiatione Ephraim, et in dolo domus Israel, etc., usque ad id: Idecirco erunt, quasi nubes matutina, et sicut ros, mane præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus de fumario (Ose. xiii), continuo Salvator ipse suum repro-mittens adventum: Ego autem, inquit, Dominus Deus tuus ex terra Ægypti; et Deum aboque me nescies, et Salvator non est præter me (ibid.), etc. Sexto protinus peccata commemorans Dominus, dicendo: Juxta peccata sua adimpleti sunt et saturati sunt, et elevarunt cor suum et oblitii sunt mei, et cætera. Tunc demum itidem suum repro-mittens adventum: De manu mortis, inquit, liberabo eos, et de morte redimam eos. Ero mors tua, o mors, ero mortuus tuus, inferne, et cætera usque ad id: Et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis; ipse, inquam, videlicet Christus, qui in persona sua dixerat: Ero mors tua, o mors, quia per mortem suam fortem armatum vicit et vasa ejus diripuit. Septimo scriber eadem peccata condemnans propheta, dicendo: Pe-

ccata real Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum, in gladio pereat: parvuli eorum eliduntur, et fetæ ejus discindantur, protinus in Christum vel Christi adventum respiciens: Convertere, ait, Israel ad Deum tuum (Ose. xiv), et cætera, usque in finem. Quibus utique et veri Israelis conversionem, et peccatorum per eundem Christum remissionem et donorum Spiritus sancti abundantem et gratuitam mystice præsignat effusionem. Ita quoties peccata gentis percuit sive enumerat, toties in adventum sive sacramentum Filii Dei suum propheticus sermo cursum terminat, illud videlicet innuens, quod justificari et a peccatis salvari, non aliter quam per gratiam vel fidem ejus quis possit. Unde Apostolus tam Judæorum quam gentium peccatis opportune commemoratis, tandem dicit: Justificati igitur ex fide, pacem habemus ad Deum, per Dominum nostrum Jesum Christum (Rom. v). Nunc ipsum litteræ expositionis ordinem ingrediamur. Præmisso, ut jam dictum est: Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ, quo dicto, non tantum attentos, verum et aumonitos reddere potuisset eos, si haberent aures audiendi, confestim causam ingrediens, sic incipit: Non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra. Maledictum et mendacium, et homicidium et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, et volucre cæli; sed et pisces maris congregabuntur. Verumtamen unusquisque non judicet et non arguatur vir: populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti, etc. Fere totam hanc sermonis prophetici partem, usque ad id quod ait: In tribulatione sua mans consurgit ad me. Hic præscribi ratio postularet, nisi festinantis ad expositionem lectoris vitaremus offensam.

Denique arbitramur, Apostolum nusquam certius respexisse aut respicere potuisse, ut ad Romanos scribens, redargatis vehementissime peccatis gentium, diceret protinus conversus ad Judæum: Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas (Rom. ii), et cætera. Revera si nosse cupis, quam vere Judæo judicanti gentilem dixerit: Eadem enim agis quæ judicas mala hæc locis præsentis conscripta de Judæis, confer malis, quæ de gentibus Apostolus commemoravit illic, et luce clarius liquebit, quia mala illorum, et mala istorum, non utique similia, verum eadem sunt. Verba quidem diversa, sed res eadem sunt. Illud breviter prælibandum, quia sicut Apostolus illic ait: Propter quod tradidit illos Deus, videlicet gentiles, in desideria cordis eorum, et in inmunditiam (Rom. i), et hoc ipsam traditionis verbum tertio repetitum, dicens: Propterea tradidit illos Deus in passionibus ignominiarum. (ibid.) Itemque: Et sicut non probaverunt Deum habere innotitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non couve-

niunt (Rom. 1). Ita et hic Judæum fornicantem idem Deus tertio tradit vel tradi jubet, dum derelinquit et redargui prohibet. Primo namque dicit: *Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir: populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.* Secundo autem: *Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, et sponsas vestras cum adulteraverint, quoniam ipsi cum meretricibus versabantur, et cum effeminatis sacrificabant.* Deinde tertio: *Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt.* Sano quippe intellectui non aliud est quod juxta Apostolum Deus gentiles tradidit, quam quod juxta nunc prophetam Judæum virum vetuit argui, non visitare se dixit, dimitti jussit, videlicet secundum desideria cordis sui. Item, quod de gentibus Apostolus ait, *repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio (ibid.), et cætera, hoc idem de Judæis propheta hic enuntiat, brevius tamen, cum dicit: Maledictum et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit.* Unde miranda et laude digna vere sapientis Apostoli dispensatio, qui in disceptatione Judæorum et gentilium, quæ causa fuit scribendi Epistolam ad Romanos, ut utrosque compesceret, prius gentiles tetigit quam Judæos. Quam obcausam? Videlicet quia ex Judæis quidem omnium gentium contemptoribus totum certamen oriebatur, et reatus eorum major erat, quia legem habentes, legis erant prævaricatores atque idcirco prius ipsi debuerant repercuti, et ostendi sibi met quales fuerint, sed gentiles ad audiendum patientiores erant. Laudabilis ergo, ut jam dictum est, dispensatio sive discretio redarguentis Apostoli quia redargutionem illorum differens, qui merebantur **29** quidem magis et prius redargui, sed minus erant patientes, prius illos redarguit qui minus quidem damnabiles, sed magis erant patientes. Igitur, ut supra diximus, prolixum sermonis hujus prophetici capitulum causa hic postulabat præscribi et sermoni apostolico conferri, sed nos utrisque summam sic tetigisse contenti, deinceps carptim singula percurramus, paulatimque singula horum qualiter singulis Apostoli dictis consonent intueamur. Ait: *Non est veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra.* Idcirco, inquit, *judicium est Domino cum habitatoribus terræ; judicium, inquam, et non misericordia, neque enim addam ultra misereri domui Israel, quia in terra, id est eisdem habitatoribus terræ, non est veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei.* Tria hæc, si bene considerentur, digna sunt ut ubicunque fuerint, cedat judicium et accedat misericordia Dei; ubicunque autem non fuerint, misericordia locum non habeat, judiciumque fiat. Ubi namque non est veritas, illic neque confessio peccatorum est: et oconverso, ubi confessio peccatorum non est, illic veritas non est. Si dixerimus, inquit Apostolus, *quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non*

est (I Joan. 1). Ecce autem hic, paucis interjectis, dicitur: *Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir: populus enim tuus, sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.* Nimirum contradicere sacerdoti, est peccatum defendere; quia sacerdotis officium est populum de peccato arguere. Igitur sicut in gentibus veritas non erat, ita et in Judæis, sive in illo carnali Israel veritas non fuit aut est. At vero acerbius istam veritatis absentiam in gentibus redarguit Apostolus, cum dicit: *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent; quia quod notum est Dei, manifestum est illis (Rom. 1), et cætera.* Ergo ut culpa Judæorum contra veritatem, culpæ gentilium veraciter æquiparetur, B quæramus, et mox occurreret quomodo et illi veritatem Dei in injustitia detinuerunt. Formatis namque vitulis aureis, dixerunt: *Hi sunt Dei tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (III Reg. xii).* In hac injustitia, tam Hieroboam, quam populus veritatem Dei detinuit atque depressit: non enim ignorabant, sed ignorantiam simulabant, quia quod notum est Dei, manifestum erat in illis, non tantum, sicut gentilibus, a creatura mundi, sed plus quam gentilibus a Scriptura susceptæ legis. Ad summum, quia sciderant sese a domo David, illa veritas non erat in eis, de qua idem dicit: *Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxx).* Misericordia quoque non est in eis, inquit, et hoc par est ei quod C itidem Apostolus de gentilibus dicit: *Sine affectione, absque fœdere, sine misericordia (Rom. 1).* Usque adeo, et isti erant sine misericordia, ut nec etiam jejunantes misereri scirent, sicut sub eisdem temporibus de ipsis dixit et scripsit Isaias: *Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, et omnes cæbitores vestros repetitis. Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percussit pugno impie (Isa. lvi).* Ut breviter multa, quæ hinc dici poterant, concludam, cum dicit: *Non est misericordia, consequitur, quia nec est dilectio sive charitas, non solummodo in proximum, verum etiam in Deum. Qui enim non diligit proximum, nec miseretur proximo, constat, quia nec diligit Deum. Hinc Joannes dicit: Qui habuerit substantiam mundi hujus, et D viderit fratrem suum necesse habere, et clausuris viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? (I Joan. iii.)* Justum ergo etiam pro hoc judicium Domino, ut videlicet quia non diligunt nec ipsi diligantur, quia non miserentur nec ipsi misericordiam consequantur, sicut jam superior, cum dixisset: *Et voca nomen ejus Absque misericordia, festinasti ait: Quis non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum. Et non est, ait, scientia Dei in terra.* Hoc loco, si ad versiculum respicias qui postmodum sequitur: *Quia in scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi;* nimirum quod hic de Judæis sive Israeliticis dicit, par est ei, quod de gentilibus itidem

Apostolus ait: *Quia non probaverunt Deum habere in notitia* (Rom. 1). Hoc de illis dixit, quibus non quidem ex lege promptum erat, Dei notitiam habere, sed nihilominus poterat illis notum esse; imo nec ipsam ejus notitiam non poterant non habere. *Deus enim, inquit, illis manifestavit. Invisibilia enim ipsius a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus ejus et divinitas, ita ut sint inexcusabiles* (ibid.). Quanto magis de Judæis idem dici convenit, quibus non tantum a creatura mundi, verum ex lege scripta propositam constat fuisse scientiam sive notitiam Dei? Porro de verbo, quo ait, quodque jam ex parte commemoratum est: *Quia tu scientiam repulisti*, postmodum suo loco plenius dicendum erit. Sequitur: *Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit*. Sine dubio et hoc illi par est, quod de gentilibus ibidem loquens Apostolus: *Repletos, ait, omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos*. Nam quod sequitur, *sine affectione, absque fœdere, sine misericordia*, idem est, ut jam ante diximus, quod hic præmissum est. *Nou est enim veritas, non est misericordia*. Quod ille gentiles talibus repletos ait, hoc idem iste de Judæis sufficienter exprimit verbo inundationis, dicendo: *Inundaverunt*; quod nimirum non mediocritatis, sed plenitudinis est verbum. Idcirco hæc dicimus, et idcirco hujus prophetici et illius apostolici loci collationem facimus et facturi sumus, ut memoriam non excidat, quod, sicut jam ante diximus, rectissime Apostolus enumeratis gentiliū vitiis, conversus ad hominem Judæum: *Inexcusabilis es, inquit, qui judicas, eadem enim agis que judicas* (Rom. 11). Cætera, cum per se satis pateant, de hoc uno quod ait: *Et sanguis sanguinem tetigit*, queritur, quid sit. Nam recte quidem intelligitur ac si dictum esset: *Peccatum peccato superadditum vel appositum est, quia solet sanguinis nomine peccatum designari, ut illic: Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ* (Psal. 1), sed hoc sensu nihil aliud dixisse videtur quam præcedentia sonuerunt. Dicendo namque: *Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt*; quid aliud sonat, quam peccatum peccato superadditum? Ergo cum dicit: *Et sanguis sanguinem tetigit*, videtur consanguinitas culpæ, quia contra legem Dei est, dicentis: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat* (Levit. xviii). Talibus ac tantis præmissis malis: *Propter hoc, inquit, lugebit terra, et infrumabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri, et volucre cæli, sed et pisces maris congregabuntur*. Sensus iste est: *Quia mala hæc quæ prædixi inundaverunt; terra ipsa quæ non peccavit aut peccare potuit, utpote res inanimata, vindictæ participationem sustinebit*; 30 *et lugebit,*

id est delectabilis species ejus non erit, versis in contrarium sive intemperiem elementorum naturis, et deficientibus pariter cum hominibus his quæ ad usum creata sunt hominis, scilicet bestiis agri, et volucris cæli, et piscibus maris. *Congregabuntur, ait, pisces maris*, id est, simul adducentur ut ipsi quoque partem sustineant vindictæ pro peccato hominis, et diminuatur copia bonorum omnium non solum in agris, verum etiam aquis. Sequitur: *Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir*. Miro modo qui sic peccata punit, peccantes vetat judicari, prohibet argui. Cur ita velit, continuo causam subjungit: *Populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti*. Hic meminisse oportet illius versiculi: *Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret* (Psal. ix). Quis peccator, vel quando exacerbavit Dominum? Nimirum ille peccator, qui, *cum venerit in profundum malorum, contemnit* (Prov. xviii), tunc exacerbavit Dominum, quando peccatis suis rebellionem addit et opera sua defendit, sicque, (ut alibi scriptum est), *currit adversus Dominum extento collo, et pingui cervice armatus est* (Job xv). Istud, sive peccata istius, *secundum multitudinem, inquit, iræ suæ non quæret*, id est, nequaquam in virga iniquitates ejus, neque in verberibus peccata ejus visitabit; sed tacebit nunc, locuturus tempore alio. Dicit enim: *Hæc fecisti, et tacui* (Psal. xliix). Igitur, cum dicit: *Unusquisque non judicet, et non arguatur vir; populus enim tuus sicut hi, qui contradicunt sacerdoti, magnam nimis iram intendit; quia secundum multitudinem iræ suæ non quæret, non judicat, non arguit, ut auferat misericordiam suam ab eis, sicut in initio dixerat: Quia non addam ultra misereri domui Israel*. Item: *Quia vos non populus meus, et ego non ero Deus vester*. Quid enim est, quod ait: *Populus enim tuus, sicut hi qui contradicunt sacerdoti, nisi ac si diceret: Quia rebelles sunt et in superbiam elati, peccata sua defendunt? Sacerdotis namque officium est, ut jam ante prælibavimus, populum vice Dei de peccatis arguere. Qui ergo sacerdoti contradicunt, secundum exemplum Adæ qui Deo contradixit, dum peccatum suum defendit atque idcirco sicut ille de paradiso, sic iste, quicumque est, a Dei regno et ab Ecclesia præsentī pellitur, ut hic idem populus in Assyrios. His dictis confestim ad ipsum populum apostropham facit et dicit: *Et corruet hodie, et corruet etiam propheta tecum*. Me non judicante, me non arguente, pro eo quod sis, o popule, *sicut hi, qui contradicunt sacerdoti, corruet hodie*, subauditur iniquitate; quæ ruina hodie fit, sive hodierna est, videlicet ad distinctionem sequentis ruinae, qua ruet post hæc in pœnam gehennæ, qui hodie ruis in fossam culpæ. *Ruet etiam propheta tecum*; subauditur cæcus, qui tibi cæco ductatum præbet, quia pseudopropheta est. Quales nimirum prophete Baal exstiterunt ecccl. viri, qui ruinæ primitias perpersi sunt, quando Helias pro Domino zelatus, illos occidit (III Reg. xviii). Itaque, te ruente*

hodie, quia cæcus est, ruel etiam propheta tecum, A nihilominus cæcus. Nunquid enim potest cæcus cæco ducatum præbere? Nonne ambo in foveam cadent? (Matth. xi.) Nam de ipsa cæcitate mox sequitur: *Nocte tacere feci matrem tuam.* Quid enim de nocte dicit, nisi de ignorantie tenebris? Denique et continuo subjungit, exprimens noctem illam: *Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam.* Quod autem eadem inscitie nox voluntaria fuerit, quod illas ignorantie tenebras sponte admiserit, nolendo intelligere ut bene ageret (Psal. xxxv), sequens versiculus testis est: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Quod si adhuc quaeritur ubi vel quando, quid dicendo, quid agendo, populus ille scientiam Dei repulerit? Ecce in libro Regum scriptum est: Pro loquente Hieroboam, *omnis multitudo Israel, cum dixisset ad Roboam filium Salomonis: Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis, et cætera, repente conclamavit: Quæ nobis pars in David, vel quæ nobis hæreditas in filio Isai? Redi in tabernacula tua, Israel. Nunc vide domum tuam, David. Recessitque Israel a domo David (III Reg. xii).* Nimirum sic recedendo, scientiam repulit, scire nolens, attendere contemnens quod scientia et salus esset ex domo David, cui juraverat Dominus, dicens: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam (Psal. cxxx).* Repellendo ergo David, nonne illum in quo vera scientia est, fructum ventris ejus repulit? *Ex cogitato namque consilio, Hieroboam fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti.* Igitur ista nox, ista scientie repulsio de qua culpatur populus hic, par illi est, quod loco sæpe dicto Apostolus de gentibus ait: *Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt, et immutaverunt gloriam suam in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium (Rom. i).* Nonne faciendo vitulos et colendo illos, immutaverunt gloriam suam Hieroboam et omnis Israel in similitudines ejusmodi, præsertim cum de alio quoque tempore Psalmista dixerit contra eundem populum, non utique gentium, sed Judæorum: *Mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv).* Vere ergo istorum quoque obscuratum est insipiens cor, non minus quam gentilium et ipsa cordis obscuratio, nox est de qua nunc dicit: *Nocte tacere feci matrem tuam.* Matrem sane populi dicit, magistræ ejus Synagogam. Hæc nimirum nocte tacere compellitur, dum propter insipientis et obscurati cordis tenebrosam ignorantiam, docendi auctoritas sive locus ille aufertur. Tacente autem matre quæ docebat, necessario conticuerunt, id est simul tacuerunt et filii qui docebantur. Confestim ergo conversus ad eos, qui mirarentur tinnientibus utrisque auribus, et dicerent: *Quare sic fecit Dominus terræ huic, et populo huic? (III Reg.*

ix.) Idcirco, ait, conticuit populus meus, quia non habuit, imo habere noluit scientiam. In quo conticuit? In eo videlicet quod celebrare vel celebris esse desiit, quia festivitatis ejus, Sabbata ejus, neomenias sive Kalendaras ejus, et omnia festa temporalia ejus ego projecit. Satius namque mihi est ut in captivitatem ducti conticescant, quam ut sub nomine meo coram vitulis suis tripudiant, et cantando subsiliant. Dicoque populo huic: *Aufer a me tumultum carminum tuorum (Amos v);* descende, et tace in terram captivitatis, in terram Assyriorum. Quod si adhuc murmurat, et dicit: *Quare sic factum est mihi?* dico illi: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Itaque sacerdotio nequaquam fungi et conticescere, paria sunt; quia videlicet sicut in functione sacerdotii pollet eloquii libertas, sic e contra in defunctione vel depositione sacerdotii cadit loquendi auctoritas. Sequitur: *Et oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego.* Oblivio pro contemptu ponitur hic, quemadmodum et illic, cum dixisset Psalmista: *Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv),* continuo subjunxit: *Obliti sunt Deum, qui salvavit eos (ibid.).*

31 Causa namque similis, imo eadem vel major præcesserat, ut diceret hic: *Et oblita es legis Dei tui, quia videlicet tunc unum in deserto fecerat vitulum, nunc autem duos, alterumque eorum in Dan, et alterum posuerunt in Bethel (III Reg. xii).* Loquitur autem conversus ad illam, de qua dixerat: *Nocte feci tacere matrem tuam,* videlicet matrem populi Synagogam, sive sacerdotum aut seniorum coetam, de quorum regimine vel magisterio populares pendebant. *Oblita ergo es legis,* id est contempsisti legem Dei tui: par pari refero, quia obliviscar filiorum tuorum, id est contempnam filios tuos et ego, quemadmodum et superius dixit, *quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum.* His dictis ad illam matrem, id est sacerdotum et magistrorum turbam sive multitudinem, rursus ad auditores convertitur, et de eisdem taliter conquerendo loquitur: *Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi, gloriam eorum in ignominiam commutabo. Peccata populi mei comedent, et ad iniquitatem eorum sublevarunt animas eorum.*

D *Et erit sicut populus, sic sacerdos; et visitabo super eum vias ejus, et cogitationes ejus reddam ei. Secundum multitudinem,* inquit. Quidquid extra rationem numerumque vel ordinem legitimum effluit vel supercrescit, recte multitudo sive multiplicitas vocari debet. Constat autem, quia diebus illis turba sacerdotum ultra statutum sanctæ legis ordinem terminumque excreverat. Scriptum est enim: *Et fecit Hieroboam fana in excelis, et sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi (III Reg. xii).* Item et alibi scriptum est: *Quia quicumque volebat implebat manum suam, et fœbat sacerdotes excelsozum (III Reg. xiii).* Ita multiplicati sacerdotes fuerant, utpote indifferenter assumpti de cunctis tribubus. Rex ille, ut putabat, sapienter sibi providerat,

qui ut sacerdotum multitudinem haberet, sacerdotes sibi de extremis populi fecerat. Tales quippe, quanto in plebe viliores, tanto ad honorem illum promptiores. Et gavisus sunt sese officio supergredi populum, qui conditione extrema latebant intra vel infra populum. Ait ergo : *Secundum multitudinem eorum, sic peccaverunt mihi*, id est quanto plures sunt vel fuerunt, tanto magis populum ut in me peccaret, deceperunt. Econtra quid ego? *Gloriam*, inquit, *eorum in ignominiam commutabo*. Et est sensus : Quoniam ipsi gloriam suam et olim in similitudinem vituli comedentis fenum (Psal. cv), et nunc in similitudinem vitulorum comedentium fenum commutaverunt, eveniet illis ut sint ejusmodi, de quibus recte dicatur : *Quorum Deus venter est, et gloria in confusione ipsorum* (Philip. III). In quo enim judicantur isti ventrem suum habere Deum? Videlicet in eo quod sequitur : *Peccata populi mei comedent*. Nimirum sacerdotes de extremis populi, ut jam dictum est, assumpti, conditionem sive paupertatem pristinam superare certabant, et qui illos constituerat Hieroboam, veram sanctæ legis imitationem se fecisse simulabat. Nam quia præceperat ex, ut filii Levi possessiones proprias non habentes, decimas et oblationes a populo suscipere, et inde sumptus haberent, hic de extremis populi sacerdotes fecerat ut tot decimas atque oblationes accepturi, quanto fuerant extremi, tanto magis avidi ad colendum mendacium, populumque decipiendum sese accingerent (Num. xviii). *Peccata ergo, inquit, populi mei comedent*, id est sicut cœperunt, quoad poterunt, comedere non desinent. Peccata namque populi comedebant qui pro hoc solum, ut ipsi decimas atque oblationes caperent, populum in peccatis et in mendacio detinebant, per omnia æque, ut gentiles illa Apostoli sententia digni, quam loco sæpe dicto taliter emittit : *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent; quia quod notum est Dei, manifestum est in illis* (Rom. I). Neque enim ignorabant sacerdotes ejusmodi nihil veri esse in vitulis illis aureis; sed veritatem detinebant, veritatem in corde abscondebant, et mendacium prædicabant labiis, dicentes : *Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti* (III Reg. xii). Faciebant hoc nebulones et gutæ propriæ servi, ut peccata populi comederent, qui cum essent de extremis populi non tantum haberent ad comedendum, his populus peccaret, nisi vitulos pro Deo colens, ipsos pro sacerdotibus levitici generis honoraret, dando et offerendo quod ventribus eorum sufficeret. Illi accipientes, dantem beatificabant; et revera morientes, id est ad mortem peccantes, quasi de vita securos reddebant. Unde cum dixisset : *Peccata populi mei comedent*, continuo subjunxit : *Et ad iniquitatem eorum sublevarunt animas eorum*. Iniquitas quippe illorum erat discessio a domo David, et a templo Domini, et auroreorum cultus vitulorum. Ad hanc nimirum iniqui-

PATROL. CLXVIII.

tatem sublevabant animas eorum, confortantes eos dictis mendacibus, ut in vitulis illis tanquam in Deo confiderent; nihil metuerent tanquam minorem habentes in auro illo divinitatem, eo quod vituli pulchri formati essent; et festivitates opulentas apud illos sæpe celebrarent. De ignominia, quam dicit : *Et gloriam eorum in ignominiam commutabo*; postmodum latius edisserit. Nam interposito : *Et erit sicut populus, sic sacerdos; et visitabo super eum vias ejus, et cogitationes ejus reddam ei*, continuo subjungit : *Et comedent, et non saturabuntur; fornicati sunt, et non cessaverunt, quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo*. Fornicatio, et vinum, et ebrietas aufert cor. *Populus meus in ligno suo interrogavit et baculus ejus annuntiavit ei*. Spiritus enim fornicationum decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo. *Super capita montium sacrificabant, et super colles accendebant thymiamam, et subtus quercum, populum et terebinthum, et quia bona erat umbra ejus. Ideo fornicabuntur filia vestra, et sponsæ vestrae adulteræ erunt. Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ, et super sponas vestras, cum adulteraverint; quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum effeminatis sacrificabant, et populus non intelligens vapulabit, si fornicaris tu, Israel, non derelinquat [al. delinquat] saltem Juda. Nolite ingredi in Galgala, et ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus. Quoniam sicut vacca lasciviens, declinavit Israel. Nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine. Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt. Dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus. Ligavit eum spiritus in alis suis, et confundentur a sacrificiis suis. Totus hic locus illi de Apostolo similis est sensu et ordine, ab eo quod ait : *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam; ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, usque ad illud: Qui cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte* (Rom. I). Et notandum illud maxime quod, sicut Apostolus, cum tertio dicat de gentibus, *tradidit illos Deus*, secundo vel medio loco ignominiam illorum magis expressit, dicendo : *Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem et masculi, relicto naturæ usu feminæ, exarserunt in desideris suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes* (Ibid.) Ita et hic in isto habes de Judæis. Cum enim primo dixisset : *Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir*, et nunc secundo dicat : *Gloriam eorum in ignominiam commutabo*. Tertio quoque *particeps idolorum Ephraim, dimitte eum, fornicatione fornicati sunt*. Quod idem est ac si dicat : *Tradam, vel trado eum*, quo verbo Apostolus usus est, scilicet in passionem ignominia, in medio iudicii sive iudicationis hujus loco, turpem tam feminarum quam masculorum magis exprimit causam. Ait enim primum de feminis. *Ideo fornicabunt-**

tur filia vestra, et sponsa vestra adultera erunt. Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatae, et super sponsas vestras, cum adulteraverint. Statimque de masculis subiungit : *Quoniam et ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum effeminatis sacrificabant.* Nunc ad ordinem revertamur. Dixerat : *Peccata populi mei comedent, iudicium commune tam populo quam sacerdotibus comminatus fuerat dicendo : Et erit sicut populus, sic sacerdos; moxque comestioneis, imo voracitatis nimietatem culpans : Et comedent, inquit, et non saturabuntur.* Statimque subiungit : *Fornicati sunt, et non cessaverunt.* Duo mala principalia, scilicet avaritiam et luxuriam breviter expressit, quam insatiabilia sint. Avaritia quippe, cum semel aimum occupaverit, nihil satius est. Ait ergo : *Comedent et non saturabuntur,* id est accipiet a populo sacerdotes, qui de extremis populi constituti sunt, et acceptis, quamvis plurima sint, contenti non erunt. Item luxuria cum hominem imbuerit, nunquam dicit : *Sufficit* (Prov. xxx); et licet ad horam exstinguatur sitis ejus, statim exardescit. Ait ergo : *Fornicati sunt et non cessaverunt* : nam et usque ad decrepitam senectutem in caeno libidinis computruerunt, juxta illud : *Computruerunt jumenta in stercore suo* (Joel 1), id est vitam finierunt bruti et immundi homines in peccato suo. Cur hoc? quare fornicari non cessaverunt, aut cessare potuerunt? Ait : *Quoniam Dominum dereliquerunt.* In quo? *In non custodiendo,* id est in eo quod se non custodierunt. Potuerant enim se custodire, liberum habendo arbitrium, simulque Dei quaerendo auxilium. Hoc non fecerunt, sed legitimum dereliquerunt Dominum, et sponte tyranno mortis, id est peccato sese subdiderunt. Est autem jus, ut suis quique servi tradantur dominis. Ergo et peccato debuerunt tradi, tanquam domino suo, quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati (Joan. viii). Itaque, quemadmodum saepedictus Apostolus de gentilibus dicit : *Propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, quia commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et creaturae potius quam Creatori servierunt;* ita et de istis dicendum, quia Domino suo spiritui fornicationis traditi sunt ut fornicarentur, et non cessarent; quia Dominum dereliquerunt. *Fornicatio, inquit, et vinum, et ebrietas, aufert cor. Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculos ejus annuntiavit ei : spiritus enim fornicationis decepit eos.* Vide quo fornicationis caecus impetus perduxerit eos? Gentiles, quibus istos in peccato per omnia conferimus, immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium. Populus autem meus lignum suum, baculum suum, pro Deo sibi posuit. Quo ergo iste gentili melior, qui gentilem judicat? Et vide quam rationabiliter, dicturus tantae amentiae nimietatem, praemisit : *Fornicatio, et vinum, et ebrietas aufert cor,*

ut videlicet inexcusabilis sit in eo quod amisit cor, in tantum ut baculum suum poneret sibi pro Deo. Non enim casu aut fatali necessitate cor suum perdidit ut in tantam deveniret amentiam; sed fornicando, bibendo vinum, et inebriando se vim rationis obruit, ut veri Dei et baculi sui non agnosceret distantiam. Et vere digna et justa peccati exaggeratio, cum dicit : *In ligno suo, et baculus ejus annuntiavit ei,* quia videlicet de eodem ligno et Deum, et baculum sibi fecit, ut sit sensus similis illi, quo et Isaias idololatriae stultitiam declamat in his verbis : *Sumpsit ex eis videlicet lignis saltus, et calefactus est, et succendit, et coxit panes. De reliquo autem operatus est Deum, et adoravit, fecit sculptile, et curvatus est ante illud.* *Medium ejus combussit igni, et de medio ejus carnes comedit. Coxit pulmentum, et saturatus est, et calefactus est, et dixit : Vah, calefactus sum, vidi focum. Reliquum autem ejus Deum fecit, et sculptile sibi : Cor insipiens adoravit illud* (Isa. xliv). Praeterea est hic intelligendum genus quoddam divinationis, de quo proprie dictum sit : *Et baculus ejus annuntiavit ei,* quod Graeci, ut ait B. Hieronymus, rantomitiam vocant. Unde et in Ezechiele legimus, quod virgas suas miscuerit Nabuchodonosor contra Ammon et Hierusalem, et exierit virga contra Hierusalem. Et unde tanta amentia populo quondam meo? *Spiritus enim, ait, fornicationis decepit eos, et fornicati sunt a Deo suo* Quo uno brevi versiculo, utraque scilicet, tan corporalis quam spiritualis comprehenditur fornicatio, quia videlicet et spiritualiter fornicati sunt idololatriam sectando; et corporaliter fornicati sunt contumeliis corpora sua in semetipsis afficiendo De spirituali fornicatione protinus dicit : *Super capita montium sacrificabant, et super colles accendebant thymiam. Subter quercum et populum et terebinthum, quia bona erat umbra ejus.* Haec erat spiritualis fornicatio, de qua dixit : *Et fornicati sunt a Deo suo.* Et notanda secundum verba haec, vaga licentia, sive licentiosa fornicationis hujusce vagatio. Non dixit : *In angulis aut in cubiculis sacrificabant;* sed : *Super capita, inquit, montium, super colles foris sub dio, in publico subter quercum, subter populum, non propter metum alicujus necesse haberent subtegi saltem ramis et frondibus, sed quia bona erat umbra ejus.* Fornicationis hujus poena est corporalis fornicatio, sicut Apostolus de gentilibus ait : *Propterea tradidit illos Deus in passionem ignominiae. Nam semina eorum immutaverunt naturalem usum in eum usum qui est contra naturam* (Rom. 1); et de ista continuo sequitur : *Ideo fornicabuntur filiae vestrae, et sponsae vestrae adulterae erunt. Non visitabo super filias vestras, cum fornicatae fuerint, et super sponsas vestras cum adulteraverint.* Sicut Apostolus ait : *Propterea tradidit, et semina eorum immutaverunt naturalem usum, ita et hic alia quidem, sed aequipollente conjunctione usus. Ideo, inquit, fornicabuntur filiae vestrae.*

Et ille dicendo, tradidit; et hic dicendo: *Non visitabo cum fornicatae fuerint, uterque justum insinuat iudicium Dei, dum in corporali fornicatione derelictum rationis eos, qui a Deo fornicati sunt fornicatione spirituali. Item, quemadmodum illic contingit Apostolus subiungit: Similiter et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideriis suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes (Rom. 1).* Ita et hic protinus ait: *Quomam et ipsi cum meretricibus conversabantur, et cum effeminatis sacrificabant (ibid.).* Quod idem est ac si diceret: *Et cum feminis et 33 cum masculis passivam libidinis nequitiam masculi perpetrantes, diabolo semetipsis sacrificabant, diabolo corporum suorum templa dedicabant. Effeminati namque dicuntur masculi femineo more peccato subditi, juxta illud: Qui dormierit cum masculo coitu femineo, morte moriatur (Levit. xx).* Item, sicut illic Apostolus ait de gentilibus: *Qui cum justitiam Dei cognovissent, non cognoverunt, quoniam qui talia agunt, aigni sunt morte (Rom. 1).* Ita et hic continuo de istis subiungit: *Et populus non intelligens, vapulabit.* Quod hic dicit, non intelligentem esse populum, qui utique legem accepit, et ille gentiles non intellexisse ait, quos utique justitiam Dei cognovisse præmisit, non excusatio est simplicium ignorantium et errantium, sed accusatio est contemptus, scire recusantium, intelligere nolentium, sicut ait Psalmus de illo qui ejusmodi est, *noluit intelligere, ut bene ageret (Psal. xxxv).* Interea non prætereunda elocutionis cautela, quomodo impatientium offensionem, quod potest, propheta subterfugiat, præsens vitando tempus, et alia ponendo tempora, nunc quidem futurum, nunc autem præteritum. Non enim ait præsentem tempore: Ideo fornicantur, sed *ideo, inquit, fornicabantur filiæ vestræ.* Item non ait: Quoniam et ipsi cum meretricibus conversantur, et cum effeminatis sacrificant; sed: *Conversabantur, inquit, et sacrificabant, non ad ipsos in faciem, sed quasi de aliis ad ipsos loquens per apostropham repentinam, ut amarissimam rem atque asperrimam, modus dictionis utcunque mitiget invectionem, et nihilominus totam expediat veritatem. Quid porro est quod inter verba, quæ loquitur super Israel, id est decem tribus, repente convertitur et dicit: Si fornicaris tu, Israel, non derelinquat saltem Juda; quid nisi fornicationis ejusdem, imo fornicationum earundem scelera in Judam inundasse innuit, sicut Scriptura utique tam prophetica, quam evangelica palam testis est? Joram quippe filius Josaphat, regis Juda, ambulavit in viis regum Israel, sicut ambulaverat domus Achab: filia enim Achab erat uxor ejus, et fecit quod malum est coram Domino (IV Reg. viii).* Plena exinde malis historia regum Juda exitur; ita et Isaia quoque sub eisdem regibus visionem proloquens, et super Judam et Hierusalem exclamet et dicat: *Audite Verbum Domini, principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei, populus Gomorrhæ (Isa. 1).*

A Et ne aliquid minus Judam quam Israel fornicatum fuisse putes, loquitur Deus in Ezechiele: *Fornicata est Oolla super me, et insanivit super amatores suos in Assyrios appropinquantes (Ezech. xxiii), etc.* Post quæ continuo subiungit: *Quod cum vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illu insanivit libidine, et fornicationem super fornicationem sororis suæ ad filios Assyriorum præbuit impudenter (ibid.).* Hanc videlicet Oolibam Judam esse sive Hierusalem notum est. Nam nomine, inquit, Samaria Oolla, et Hierusalem Ooliba. Cum igitur dicit: *Si fornicaris, Israel, non delinquat saltem Juda,* magna intelligi debet prophætæ admiratio, quod Israel semel ceptis fornicationibus cum vitulis aureis, non solum non rediit ad castitatem cum templo Domini et domo David, uide B sese absciderat, verum etiam in illis fornicationibus perseverans, Judam sive Hierusalem sibimet consimilem effecit, atque ita, sicut Apostolus quoque meminit, *omnes declinaverunt, simul inutilles facti sunt. Non est qui faciat bonum, non est usque ad unum (Rom. 11), etc.* Et ne de fornicationibus quoque filiarum sive feminarum Juda minus quid æstimes, illud vel maxime pro testimonio est, quod historia libri Regum refert: *Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus; et abstulit effeminatos de terra, purgavitque omnes sordes idolorum quæ fecerant patres ejus; insuper et Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, et in loco ejus quem consecraverat, subvertitque specum ejus, et confregit simulacrum turpissimum, et combussit in torrente Cedron (III. Reg. xv),* ubi talis erat regina, quales fuisse putas cæteras? Protinus ad utramque, scilicet in Hierusalem et Judam dicit: *Et nolite ingredi in Galgalu, et ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Viri Dominus, quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel, nunc pascat eos Dominus, quasi agnum in latitudine.* Quasi oblitus, quod dixerat: *Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir: populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti.* Nunc iterum judicat, et arguit dicendo: *Et nolite ingredi in Galgala, et ne ascenderitis in Bethaven:* Bethaven namque ipsa est quæ prius dicebatur Bethel, ex eo vocata Bethaven, id est domus idoli, quod unus ex vitulis aureis illic positus fuerat a Hieroboam; sed et Galgala locus idololatriæ fuerat antiquior, sicut Scriptura testis est, memoriale viri fortis hoc modo prædicans: *Cumque obtulisset Aod regi Eglon munera, persecutus est socios, qui cum eo venerant, et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te, o rex (Judic. 11),* Item post pauca: *Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, et pertransiit locum idolorum, unde reversus fuerat (ibid.).* Nimirum semel et iterum dicendo illum reversum esse de loco idolorum, sive de Galgalis, ubi erant idola, reversionem ejus ad Deum pulchre significat, et idcirco dignum fuisse, quem suscitaret Dominus Salvatorem, clamantibus ad se filiis Israel, quia jam a peccatis eorum recesserat (ibid.). Sed et

illud non ignorandum, quia Saul contra voluntatem Domini rex petitus, in Galgalis unctus est (I Reg. xi). Cum ergo dicit: *Et nolite ingredi in Galgala, neque ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus, superbæ simul et idololatriæ atque perjurii peccata præsentis loco arguit, sicut jam diximus, pene oblitus esse videtur, quod populum eundem ut contradictorem paulo ante judicari et argui prohibuit. Idcirco valde notandum quod cum quasi renuntiando faciens apostropham dixisset: Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israel, nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine, continuo ipse qui supradixit: Verumtamen unusquisque non judicet, et arguatur vir, sententiam confirmat, judiciumque derelinquendi, cum dicit: Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Idem enim est ac si dicat: Nonne, o propheta, dixeram tibi: Unusquisque non judicet, et non arguatur, populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti? Ut quid ergo iterum arguis sive astruere vis, dicendo: Nolite ingredi in Galgala, etc., et sermonem effandis, ubi non est auditus? Dimitte eum, noli judicare eum, noli arguere eum, quia particeps idolorum est, et particeps dæmoniorum, peccando non per ignorantiam, sed per superbiam atque contemptum. Idcirco dimitte eum, trade vel traditum relinque illum in reprobum sensum, ut faciat Ephraim ea que non conveniunt, ut habeant passiones ignominie, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, quoniam fornicationes suas diligunt atque defendunt (Rom. 1). Nam hoc est quod sequitur: Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt, dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus. Separatum namque convivium, sacrificia dicit dæmoniorum, quibus consequenter commiscetur confusio libidinum, juxta illud: Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere (Exod. xxxii).*

34. Propterea dimitte eum, quoniam sic faciendo, ut tu quoque testaris, sicut vacca lasciviens declinavit Israel, videlicet jugum legis abiciens, sacerdoti contradicens; sane quod Propheta ait: Nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine, præsentem, quam in hoc quoque sæculo mox recepturus erat Israel, significat ultionem. Idem namque est ac si dicat: In præsentis tempore, dum spiritus hos regit artus, me scilicet vivente, pascet eos Dominus in latitudine quasi agnum, id est, adducuntur ab Assyriis in captivitatem, et ibi in captivitatem latitudinis terræ dispergentur, ibique multo tempore morabuntur. Agnus namque hoc loco non simplicitatem commendat, sed utilitatem insinuat, ut illic: Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos (Psal. xlviii). Itaque jam tertio judicavit populum contradictorem derelinqui, prius dicendo: Verumtamen unusquisque non judicet, et non arguatur vir. Et deinde: Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, et super sponsas vestras, cum adulteraverint. Et nunc dicendo. Particeps idolorum Ephraim, dimitte eum. Jam ante diximus Apostolum loquentem de gentibus

atque itidem secundum hunc sensum tertio dixisse: Tradidit illos Deus, videlicet in desideria cordis eorum in immunditiam, in passiones ignominie, in reprobum sensum, ut faciant ea que non conveniunt (Rom. 1). Ac perinde tradi hoc esse dimitti vel non argui, eo quod contradicentes sint. Ad hæc et illud solerter intuendum, quia quam Apostolus in gentibus denotavit superbiam, cujus poena esset passiva turpitudine libidinis, dicendo: Sed evanuerunt in cogitationibus suis, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt (ibid.). Eandem et hic denotat in Judæis sive Israelitis, dicendo: Ligavit eum spiritus in alis suis. Per alas quippe superbia sive mentis elatio designatur, propter quam dæmones quoque interdum in Scripturis per volucres intelliguntur, ut illic: Et aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres cæli comederunt illud (Marc. iv). Spiritus ergo utique fornicationis, ut supra dixit, spiritus enim fornicationis decepit eos, ipse ligavit eum in alis suis, id est, idcirco comprehendit eum, et passionibus ignominie subdidit, quia per superbiam sese extulit, et evanuit in cogitationibus suis. Illo spiritu ligante, confundetur, ait, videlicet confusione passionum ignominie, in operatione turpitudinis, et hoc a sacrificiis suis, id est, idcirco quia Deum vivum et verum dereliquit, et dæmonibus sacrificavit in vitulis aureis, et in Baal cæterisque deorum portentis. Confusionem istam mors consequitur, de qua idem Apostolus loco sæpe dicto loquitur: Qui, cum justitiam Dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt digni sunt morte, non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus (Rom. 1). Igitur ubi Apostolus immunditias, sive contumelias et passiones ignominie, quas gentiles operati sunt, commemoravit, ex isto maxime Propheta manifestum atque probabile est quam vere, quam constanter, conversus ad Judæum gentiles judicantem atque despicientem dixerit, ut supra jam meminimus: Propter quod inexcusabilis es, o homo, omnis qui judicas. In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis que judicas (Rom. 11). Sequitur ibidem protinus: Scimus enim quoniam judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt (ibid.). Quid aliud propheta hic præsentis loco subjungit?

Ait enim:

CAP. V. — Audite hoc sacerdotes, et attendite domus Israel, et domus regis auscultate, quia vobis judicium est. Vobis, inquit, judicium est, subauditur, ut Apostolus ait, secundum veritatem, id est absque distinctione personarum. Nam idcirco et sacerdotes et domus Israel, id est populum et domum regis, id est principes, ad audiendum et attendendum atque auscultandum invitavit, quia eum omnibus ita dirigitur veritas judicii, ut neque sacerdotalibus canis, neque popularibus sive adolescentule ætati, neque principum soliis parcat aut reverentiam exhibeat severitas judicantis. Eadem considerata veritate judicii, nullam Apostolus distinctionem vult habere Judæi et Græci. Omnes enim, inquit, peccaverunt, et

egent gratia Dei (Rom. 111). Verumtamen in sacer- A
dotes sicut majus peccatum, ita et majus redundat
iudicium, idcirco præ cæteris in eos invehitur dis-
trictio sermonis prophetici, cum protinus subjungit:
Quoniam laqueus facti estis speculationi, et rete
expansum super Thabor, et victimas declinastis in
profundum. His namque verbis magnitudinem pec-
cati illorum describit, quia sicut laqueis et retibus
in saltibus et in montibus capiuntur feræ ac volucres,
ita popularem stultitiam fabellis et doctrinæ similibus
versutiis glutinabant sacerdotes, ne recordarentur
domus David et templi Domini, quod erat in Hiero-
solyms, sed vitulis regis aureis, cæterisque servirent
simulacris, non tantum verbis agendo, ne ire vel-
lent, verumetiam speculando et insidias ponendo, ne
aliqui volentes ire valerent. Hoc est quod ait: *Quo-* B
niam laqueus facti estis speculationi. Thabor autem
mons est situs in campestribus Galiliæ, rotundus
atque sublimis, quem hic pro quovis monte ponit.
Quia videlicet sicut in monte saluoso laquei, vel
retia tenduntur, vel expanduntur ad capiendum, ita
subdola illorum consilia tendebantur, et effectum
habebant ad decipiendum. Quod autem ait: *Et*
victimam declinastis in profundum, vehementer brutam
redarguit talium dolositatem sacerdotum, quia cum
deberent victimas sublevare in cælum serviendo et
sacrificando Creatori, dimiserunt eas in profundum
Inferni, serviendo et sacrificando creaturæ auri et
argenti, quorum fulgor oculos intuentium decepit,
quia corda cupiditas corripit. Adhuc, ne se de igno-
rantia excusent, sententiam infert maximam, maxi-
meque valentem. *Et ego,* inquit, *eruditor omnium* C
eorum. Omnes enim erudierat, omnibus in lege sua
prædixerat: *Non habebis deos alienos coram me. Non*
facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ
est in cælo desuper, et quæ in terra deorsum, neque
eorum quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis neque
coles ea (Exod. xx). Ergo cum dicit: *Ego eruditor*
omnium eorum, idem est ac si dicat: Excusationem
non habentes de peccatis suis, quia legem ego pub-
licam dedi omnibus, ne similitudinem sibi facerent
vitalorum, imo nec aliquorum ex omnibus quæ in
cælo, et quæ in terra, et quæ in mari sunt. His
omnibus jam dictis continuo quasi propheta quærat
cur dixerit: *Particeps idolorum Ephraim, dimitte* D
eum, causam hujusce dimissionis reddit, et dicit:
Ego scio Ephraim, et Israel non est absconditus a
me, quia nunc fornicatus est Ephraim, contaminatus
est Israel. Non dabunt cogitationes suas, ut revertan-
tur ad Dominum Deum suum, quia spiritus fornicationis
in medio eorum, et Dominum non cognoverunt.
Idcirco, ait, ego dico: *Dimitte eum,* qui scio cogita-
tionum eorum, quod non dabunt cogitationes suas, ut
revertantur ad Dominum.

Sciendum hoc, et in bonitate de Domino sen-
tiendum, quod neminem dimittat sive tradat,
quo verbo, ut sæpe jam dictum est, utitur Apo-
stolus, nisi quem esse perspicit incorrigibilem,
quia videlicet, ut idem Apostolus ait, *Vult omnes*

homines salvos fieri (I Tim. 11), si ipsi velint;
sed forte hic objicit quisquam: Sodomitas, Ty-
rios 35 atque Sidonios, scivit pœnitentiam posse
agere, et tamen dimisit eos. Ait enim ipse: *Væ tibi,*
Corozaim, væ tibi, Bethsaida; quia si in Tyro et Si-
done essent factæ virtutes quæ factæ sunt in vobis,
olim in cilicio et cinere pœnitentiam egissent. Et tu
Capharnaum, inquit, *nunquid usque in cælum exal-*
taberis? Usque in infernum descendes. Quia si in So-
doma factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te,
forte mansissent usque in hanc diem (Matth. 21). Quid
igitur ad hæc dicendum? Quare Tyrios, Sidonios
atque Sodomitas dimisit, et suas in illis virtutes
non fecit, si per virtutes factas poterant revocari et
dare cogitationes suas ut reverterentur ad Domi-
num? Nunquid idcirco quia salvos illos noluit fieri,
qui, ut ait Apostolus, *vult omnes homines salvos*
fieri? (I Tim. 11.) An, quod verius est, et pœnitentiam
in cilicio et cinere agere potuissent, et tamen non
dare cogitationes suas ut reverterentur ad Dominum?
Biligenter namque animadvertendum est, quia non
paria vel æquipollentia sunt hæc, pœnitentiam age-
re et reverti ad Dominum. Alioquin Achab regem Is-
rael impium fatebimur reversam fuisse ad Dominum,
quia pœnitentiam egit pro sanguine Naboth quem
occidit, quia dicenti sibi Elia in sermone Domini:
In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Na-
both, lambent et tuum sanguinem, scidit vestem
suam, et operuit cilicio carnem suam, jejunavitque et
dormivit in sacco (III Reg. 21). Num iste cogita-
tiones suas dedit ut reverteretur ad Dominum? Non
utique quia et si pro sanguine Naboth pœnitentiam
egit, non tamen a peccatis Hieroboam, id est vitulis
aureis recessit, imo et Baal, quem Jezebel induxe-
rat, colere non desiit. Egit namque pœnitentiam, non
ut æternum Dei regnum consequeretur, sed ne tem-
porali regno Samariæ privaretur, recepit mercedem
suam, mercedem pœnitentiæ, qualem quærebat, ut
vivens regno non careret, dicente Domino ad
Eliam: *Quia igitur humiliatus est mei causa, non in-*
ducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui
inferam malum domui ejus (ibid.). Sic nimirum So-
domitæ, sic Tyrii et Sidonii, *si factæ fuissent in illis*
virtutes, pœnitentiam quidem egissent (Luc. 1); ve-
rumtamen non in ea intentione vel fide, ut ad invi-
sibile regnum Dei pervenirent, sed ut in isto visibili
sæculo sicut cæteræ civitates permanerent, et in sua
pace florent. Itaque sciebat quidem Dominus,
quod pœnitentiam agerent, si virtutes in illis factæ
essent; sed nihilominus sciebat quod cogitationes
suas non darent ut reverterentur ad Dominum, atque
idcirco dum hæc de illis dicit: *Olim in cilicio et cinere*
pœnitentiam egissent (ibid.), non consequitur quod
illos salvos fieri noluerit, sed quod de tali illorum
pœnitentia non curaverit, quæ non fieret propter
Deum regnumque futurum, sed propter presentem
statum. Igitur quod de isto dicit: *Ego scio Ephraim,*
et Israel non est absconditus a me; quia nunc forni-
catus est Ephraim, contaminatus est Israel. Non da-

bunt cogitationes suas, ut revertantur ad Dominum. Propter quod et dixerat, *dimitte eum, sive unusquisque non iudicet et non arguatur vir*. Hoc ipsum de omni homine sentiendum est, tam Judæo quam Græco quemcunque Deus dereliquit, videlicet quod ipse sciat unumquemque non solum qualis nunc sit, verum etiam qualiter in ma'io perseveraturus sit, nec daturus cogitationes suas ut revertatur ad Dominum, atque idcirco derelinquit vel dimittit eum. Quia nunc, inquit, *fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel*. Hoc scio de præsentī sive de præterito, et nihilominus scio, nec absconditum est a me de futuro, quia non dabunt cogitationes suas ut revertantur, sed incorrigibiles permanebunt. Ephraim Hieroboam dicitur, qui de tribu fuit Ephraim. Israel autem decem tribus, quæ cum illo recesserunt a domo David. Et Ephraim quidem, id est Hieroboam fornicatum, Israel contaminatum esse dicit, quia videlicet Hieroboam vitulos aureos fecit, et populus secundum favorem ejus illos coluit. Quare non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Dominum? Quia spiritus, ait, *fornicationis in medio eorum, et Dominum non cognoverunt*. Magna et vehemens causa, quæ hoc satis efficere valeat, ut nunquam in melius mutent cogitationes suas. Non dixit tantum, *quia spiritus fornicationis in medio eorum, sed addidit, et Dominum non cognoverunt*, præsertim de his, qui scriptam legem acceperunt, atque idcirco de ignorantia se excusare non possunt. Quid, inquam, est de talibus dixisse, *Dominum non cognoverunt*, nisi idem quod de gentibus Apostolus ait, quia *Deum habere in notitia non probaverunt* (Rom. 1.) Itaque non cognoverunt, id est cognoscere noluerunt, vel cognoscentes contempserunt: Propterea spiritus fornicationis in medio eorum, propterea traditi sunt in reprobum sensum, quemadmodum et gentiles, ut facerent ea quæ non conveniunt, ac perinde sic traditi, non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Dominum, portantes justum suæ damnationis iudicium. Et ut manifestius fiat quod ait, *Dominum non cognoverunt*, idem esse ac si diceret: Cognoscere noluerunt vel contempserunt; atque propter hanc causam traditos fuisse illos, ut esset spiritus fornicationis in medio eorum, continuo sequitur: *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus, et Israel et Ephraim ruent in iniquitate sua*. Arrogantia namque est elatio mentis vel spiritus, qua usque in Dei contemptum erigitur, ut eum non cognoscat, id est cognoscere vel venerari contemnat. Hæc arrogantia in faciem illius qui ejusmodi est, tunc respondet, quando redditur ei quod dignum est. Quid est illud? Ait Apostolus de gentilibus: *Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt*. Istâ redditio sive retributio mira et terribilis arrogantia responsio est, quam et hic propheta breviter insinuat, dum præmisso: *Et respondebit arrogantia Israel in faciem ejus, continuo subiungit: Et Israel, et Ephraim*

ruent in iniquitate sua, ruet et etiam Judas cum eis. His jam per ordinem transcursis, nunc recolendum atque replicandum est id quod jam plus quam semel diximus, scilicet Apostolum, commemoratis peccatis gentilium, verissime simili sive æquali culpæ subjectum inclamasse Judæum, dicendo: *Propter quod inexcusabilis es, o homo, omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas* (Rom. 11). Et illam veritatem apostolicam nullius Scripturæ melius vel promptius quam hujus prophetiæ testimonio confirmari posse. Sequitur: *In gregibus suis, et in armentis suis vident ad quærendum Dominum, et non inveniunt; ablatus est eis*. Quod hic dicit in gregibus suis, et in armentis vident ad quærendum Dominum, videlicet Israel et Judas, qui in iniquitate sua corruerunt. Hoc est, quod sæpe dictus Apostolus ait de eisdem, qui, sicut hodie vidimus, tanquam rami de radice bonæ olivæ, id est de fide patrum fracti sunt, et ceciderunt (Rom. 11). *Israel vero sectando justitiam in legem justitiæ non pervenit. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus offenderunt in lapidem offensionis* (Rom. 11). Et subinde: *Ignorantes enim Dei justitiam, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti* (Rom. 11). Justitia illorum 36 est, quam et statuere volunt, in gregibus et armentis suis Dominum quærere, id est greges et armenta certatim sacrificare, dissimulando se audire, quod econtra ille reclamatur, dicens in David: *Non accipiam de domo tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos* (Psal. 119). Et in Isaia: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? Plenus sum. Holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui. Quis quæsit hæc de manibus vestris?* (Isa. 1.) Denique si recte perpendimus populo ascendenti ex Ægypto, ubi carnes immolare consueverat, ejusmodi sacrificia non tam iusta suere quam permissa, testante ipso, cum dicit in Hieremia (cap. vii): *Holocautomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocaustatum et victimarum, sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus, et ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis*. Cum hæc ita sint, nimirum, sicut ait hic, *vident quidem in gregibus suis, et armentis suis ad quærendum Dominum, sed fiet quod sequitur: Et non inveniunt eum*, quia videlicet *offenderunt in lapidem offensionis, et in petram scandali* (Rom. 11), et pro talium justitia sacrificiorum decertantes ut illam statuunt, justitiæ Dei, quæ Christus est, non sunt subjecti. Non ergo inveniunt eum. Ablatus est eis? Quomodo ablatus est eis? Num quia de loco ad locum transivit? Non utique, sed quia ipsi sunt excæcati, et indignos se iudicantes æternæ vitæ, tali bono sunt exheredati, et collatum est aliis. Nam loco illorum, qui cum essent naturales rami, præ-

pler incredulitatem fracti sunt, et ceciderunt; hi qui A erant velut oleaster, inserti sunt in bonam olivam et fide stant, id est illis non credentibus gentes crediderunt, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam quæ ex fide est, et taliter Dominus vel Justitia Dei Christus ablati sunt eis. Dicat quis: Quo ergo devenit, vel quomodo impleta est veritas Dei, qui pactum pepigit cum Abraham, et cum semine ejus, sicut Scriptura testatur, dicens: *In die isto pepigit Dominus cum Abraham sædus (Gen. xv)*. Itemque. *Et statuam, inquit, pactum meum inter me et te, et inter semen tuum in generationibus suis fædere sempiterno, ut sim Deus tuus, et seminis tui post te? (Gen. xvii.)* Ad hæc provida prophetici spiritus sapientia dicit: *In Domino prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt.* Et est sensus: Si de pacti ratione agitur, quod cum patribus eorum pepigit Deus, et ejus qui pepigit veritas requiritur, facile et veraciter excusatur Deus, quia pactum illud pepigit quidem Deus, sed ipsi prævaricati sunt, id est irritum fecerunt, sicut dictum est de illis ad prophetam Hieremiam: *Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea. Et hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis. Irritum fecerunt domus Israel, et domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum (Jer. xi)*. Universos prævaricationis modos breviter exprimit, dicendo, *quia filios alienos genuerunt.* Genuerunt, inquam, non tam carnali procreatione quam spirituali seductione. Nec vero tantummodo filios alienos genuerunt, sed et ipsi genitores filii alieni existerunt, id est filii quidem carnis, sed non tamen in semine reputandi vel existimandi sunt. *Non enim, inquit Apostolus, omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ; neque quia semen sunt Abraham, omnes filii Dei; sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi sunt filii Dei, sed qui filii sunt promissionis estimantur in semine (Rom. ix).* Ergo filios alienos genuerunt, id est tales facti sunt, vel taliter suos instituerunt, vel de illis semen illud, de quo ad Abraham dictum est: *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xxii)* scilicet Christus, veraciter dicat: *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni intraserunt adversum me, et claudicaverunt a semitis suis (Psal. xvii).* Duris corde et incircumcisis auribus parum est hoc omne malum, quod, sicut sermo propheticus comminatur, non debeant invenire Dominum, et quod ablati sit ab eis, transeundo ad fidem gentium, nisi etiam præsentibus perocellantur malis qui præsentia tantum bona diligunt. Sequitur ergo: *Nunc devorabit eos mensis cum patribus suis.* Ac si dicat: Non tantum illud de futuro præparatur eis malum æternum, quod non poterunt invenire Dominum; verum etiam nunc in præsentiarum auferentur eis bona transitoria quæ sola diligunt, et inferentur mala temporalia quæ sola metuant, quæ sunt partes eorum, partes impiorum: nam contra sanctos et justos dicit: *Portio mea in terra viventium (Psal. cxli).* Cum patribus ergo suis, id est

cum eis quæ sola diligunt, temporalibus bonis, devorabit eos mensis. Breve tempus, brevis dierum numerus est mensis, semperque in motu vel mutatione est, præsertim lunaris, qualem solum noverrant ex lege et commutabant hi, contra quos propheticus hic sermo dirigitur. Unde quoties in Scriptura sacra decima vel decima quinta die mensis quidpiam gestum vel gerendum legimus, sine dubio nihil aliud quam decimam vel decimam quintam lunam intelligimus. Porro, luna ipsa nunquam in eodem statu permanet, sed semper mutatur; et nunc quidem decremento proficit, donec plena sit; nunc autem decrementum luminis patitur, donec penitus exstinguatur. Haque mensis hoc loco recte intelligitur temporalitas atque mutabilitas mundi vel vite præsentis, quæ nunc devorabit eos, inquit; quia non solum mala æterna in futuro, sed mala quoque præsentia janjam recipient in præsentis sæculo tam Israel quam Judas. Quod jamdudum adimpletum videmus. Nam Israel ex tunc tenetur captivus in terra Assyriorum; Judæi vero, Babylonica quidem captivitate post annos lxx soluti sunt; sed post, Romanis agentibus, ceciderunt in ore gladii, et in omnes gentes captivi ducti sunt, et partes suas, id est terrena quæ sola quærebant bona perdididerunt, quia noluerunt partem suam esse Dominum. His dictis, protinus mira prophetici spiritus acrimonia sic in-clamat, devorationem illam janjam imminere significans, quam prædixerat: *Clangite buccina in Gabaa, tuba in Rama; ululate in Bethaven.* Buccina ex cornu animantis recurvo fit; tuba autem ex ære vel argento in lege fieri præcipitur, concrepatque in bellis et in solemnitatibus (Num. x). Gabaa et Rama, civitates sunt in tribu Benjamin sibi vicinæ. Hæc est Gabaa, in qua natus est Saul. Rama autem ipsa est, quam rex Israel conatus est occupare, sicut in libro Regum legitur, ut clauderet exitum et introitum tribui Juda et Benjamin (II Reg. ii). Porro Bethaven in tribu est Ephraim, quæ ante vocata est Bethel. Quia igitur præmiserat superius decem tribuum et duarum captivitatem, dicens: *Nunc devorabit eos mensis cum patribus suis.* Hortatur eos, quasi jam instante vicina captivitate, ut resonent buccinis, et tubis cohortantes se invicem in communiem luctum; et est sensus: Nolite vestram captivitatem humili voce desistere, sed buccinis concrepate et tubis, ut omnes audiant qui in circuitu sunt. Cuiusmodi bene congruit, quod Gabaa, collis; Rama, excelsa interpretatur. Dicitur ergo eis: *Clangite buccina 37 in Gabaa, tuba in Rama, id est ascendite in montes et colles, celsaque voce desicite imminentem vobis captivitatem. Ululate etiam in Bethaven, ubi est unus ex aureis vitulis, pro quorum veneratione modo captivi tradentur habitatores ejus. Et pulchre additur: Post tergum tuum Benjamin.* Ubi enim tribus finitur Benjamin, non procal est hæc civitas condita in tribu Ephraim, in posteriori scilicet parte ipsius Benjamin. Itaque cum de persona tertia in secundam prosilit, dicitque: *Clangite buccina in Ga-*

hæc, tuba in Rama, ululate in Bethaven, post tergum A exordio prophetiæ hujus dixi, domui Juda miserebor (Ose. 1), quia facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum, et idcirco non addam ultra misereri domui Israel (ibid.), quia cœpit abire post sordes, et sicut jam dixi, non dabit cogitationes suas, ut assumat terminum, ut cesset ire, ut terminet ipsas sordes. Juxta hunc sensum illud, quod ait : *Super eos effundam quasi equam iram meam*, profecto magna in ipsa ira sonat misericordiæ memoriæ. Et enim captivitas Judæ fuit quidem ira peccatis debita; sed sicut aqua visibilis mundare solet sordes corporeas, sic illa captivitas eadem mundavit populi peccata, ut jam non superesset in quibusdam, videlicet in tribus pueris quippiam peccati, propter quod in Babylonica fornace lædi deberent eorum corpora (Dan. 1). Igitur quod ait : *Facti sunt principes Juda, quasi assumentes terminum*, sic intelligi libet, ac si diceret : Viis suis pessimis terminum posuerunt, quod reges Israel non fecerunt, atque idcirco ira mea, id est præsens captivitas sic erit illis quasi aqua, id est proficiet ad emundationem peccatorum. Econtra Ephraim calumniam patiens, id est captivus ductus ab Assur calumniante illum factus est et cecidit iudicio, id est causa ejus promerente aliter judicatum est apud Deum, ut non solvatur captivitas ejus, sed perpetuetur in terra Assyriorum. Quare? *Quoniam cœpit abire post sordes*. Gravissime dictum, quoniam cœpit abire post sordes, atque subaudiendum est, sordescere non desinet, juxta illud : *Et qui in sordibus est, sordescat adhuc* (Apoc. xxii). Cum enim dicit, cœpit consummationem sordium, nondum esse innuit, quamvis maximæ sordes fuerint illi vitull aurei, quos Jeroboam fecit, et ille Baal, quem Jezael impia superinduxit. In illis jam sorduerat Israel, erantque magnæ sordes, et tamen non dixit, quoniam abiit, sed *quoniam cœpit abire post sordes*, nimirum subintelligi volens quia sicut cœperat, ita et in sordibus etiam perseveraret, neque daret cogitationes suas ut rediret, et earumdem sordium emundationem quaereret. Ad hæc subjungit : *Et ego quasi tinea Ephraim, et quasi putredo domui Juda*. Mira clementia Ephraim post sordes, quæ veræ sunt sordes, abiit; ego autem qui gloria ejus esse poteram, D quasi sordes, imo quasi tinea et quas putredo visua sum illi, etenim erubuit me cum gentibus confiteri, quasi leges meæ contemptibiles sint. Exempli gratia : Circumcisio signum fidei, respicientis in illud semen quod Abraham repræmisit. Hæc et cætera sanctorum legis obsequia, quæ gentium vicinarum garulitas irridebat, secreta nesciens mysteria, sicut porci conculcare solent margaritas, Ephraim observare erubuit, ac periunde quasi tinea et quasi putredo reputatus sum illi, ut erubesceret confiteri gloriam nominis mei, quemadmodum tinea capitis ab homine nimis verecundo circumtegi solet atque operiri. *Et vidit Ephraim languorem suum, et Juda vinculum suum, et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem, et ipse non poterit sanare vos, nec*

hæc, tuba in Rama, ululate in Bethaven, post tergum A exordio prophetiæ hujus dixi, domui Juda miserebor (Ose. 1), quia facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum, et idcirco non addam ultra misereri domui Israel (ibid.), quia cœpit abire post sordes, et sicut jam dixi, non dabit cogitationes suas, ut assumat terminum, ut cesset ire, ut terminet ipsas sordes. Juxta hunc sensum illud, quod ait : *Super eos effundam quasi equam iram meam*, profecto magna in ipsa ira sonat misericordiæ memoriæ. Et enim captivitas Judæ fuit quidem ira peccatis debita; sed sicut aqua visibilis mundare solet sordes corporeas, sic illa captivitas eadem mundavit populi peccata, ut jam non superesset in quibusdam, videlicet in tribus pueris quippiam peccati, propter quod in Babylonica fornace lædi deberent eorum corpora (Dan. 1). Igitur quod ait : *Facti sunt principes Juda, quasi assumentes terminum*, sic intelligi libet, ac si diceret : Viis suis pessimis terminum posuerunt, quod reges Israel non fecerunt, atque idcirco ira mea, id est præsens captivitas sic erit illis quasi aqua, id est proficiet ad emundationem peccatorum. Econtra Ephraim calumniam patiens, id est captivus ductus ab Assur calumniante illum factus est et cecidit iudicio, id est causa ejus promerente aliter judicatum est apud Deum, ut non solvatur captivitas ejus, sed perpetuetur in terra Assyriorum. Quare? *Quoniam cœpit abire post sordes*. Gravissime dictum, quoniam cœpit abire post sordes, atque subaudiendum est, sordescere non desinet, juxta illud : *Et qui in sordibus est, sordescat adhuc* (Apoc. xxii). Cum enim dicit, cœpit consummationem sordium, nondum esse innuit, quamvis maximæ sordes fuerint illi vitull aurei, quos Jeroboam fecit, et ille Baal, quem Jezael impia superinduxit. In illis jam sorduerat Israel, erantque magnæ sordes, et tamen non dixit, quoniam abiit, sed *quoniam cœpit abire post sordes*, nimirum subintelligi volens quia sicut cœperat, ita et in sordibus etiam perseveraret, neque daret cogitationes suas ut rediret, et earumdem sordium emundationem quaereret. Ad hæc subjungit : *Et ego quasi tinea Ephraim, et quasi putredo domui Juda*. Mira clementia Ephraim post sordes, quæ veræ sunt sordes, abiit; ego autem qui gloria ejus esse poteram, D quasi sordes, imo quasi tinea et quas putredo visua sum illi, etenim erubuit me cum gentibus confiteri, quasi leges meæ contemptibiles sint. Exempli gratia : Circumcisio signum fidei, respicientis in illud semen quod Abraham repræmisit. Hæc et cætera sanctorum legis obsequia, quæ gentium vicinarum garulitas irridebat, secreta nesciens mysteria, sicut porci conculcare solent margaritas, Ephraim observare erubuit, ac periunde quasi tinea et quasi putredo reputatus sum illi, ut erubesceret confiteri gloriam nominis mei, quemadmodum tinea capitis ab homine nimis verecundo circumtegi solet atque operiri. *Et vidit Ephraim languorem suum, et Juda vinculum suum, et abiit Ephraim ad Assur, et misit ad regem ultorem, et ipse non poterit sanare vos, nec*

solvere poterit vos a vinculo, quoniam ego quasi leæna Ephraim, et quasi catulus leonis domui Juda, Ego ego capiam, et vadam, et tollam, et non est qui eruat. Vadens revertar ad locum meum, donec deficiatis, et queratis faciem meam. Miræ male videntis exproballo. Ephraim languorem suum, et Judæ vidit vinculum suum, atque tam magnum ille suum languorem existimavit, et ille tam forte vinculum suum reputavit, ut nullatenus a Deo patrum suorum Abraham, Isaac et Jacob, curari posset aut solvi, et idcirco ad Assur quasi ad fortiores Deo, confugit, munera mittens illi. Legi namque in libro Regum, quia sub rege Manahen, qui decem tribubus præfuit, Israel Assyriis dona **38** transmisit, ut eum a Damascenis hostibus liberaret. Judas quoque sub rege Achas misit munera Teglatphalasar, ut eum liberaret de oppressione regis Damasci (*IV Reg. xv*). Nimirum uterque male vidit, et ille languorem suum, et iste vinculum suum: nam si bene vidissent, scirent id quod sequitur: *Et ipse non poterit sanare vos, nec solvere vinculum vestrum, imo convertentur vobis in adversarios, et tanquam in Dei desertores facient ultionem. Unde et signanter, cum dixisset: Et misit ad regem, addidit ultorem, vehementer illius populi redarguens insipientiam, qui cum irato Deo molitur sibi acquirere hominem auxiliatorem, incurrit eundem Dei ultorem, qui desertores Dei ducat in captivitatem, tanquam Deo juraverit facere ultionem. Idcirco dicit: Quoniam ego quasi leæna Ephraim, et quasi catulus leonis domui Juda. Et est sensus: Licet perrexerint ad Assur, et munera miserint illi, ut illos liberaret, tamen sanare eos non poterit, nec solvere vinculum captivitatis eorum. Ostendam enim quod me adversante vanum sit omne humanum consilium, imo quod irato me spes posita in homine vertatur in contrarium, dum ab illis captivi ducentur, quos sibi met paraverant habere refugium, et quia vindex Deus hoc egit, Deus, inquam, hoc agere consuevit, ut ad quem confugit, ab eodem potissimum capiatur, atque elidatur is qui a Deo refugiens atque recedens ad hominem confugit, sive demonum in simulacris auxilia requirit, Verumtamen quod protinus ait: Ego ego capiam, et vadam, tollam, et non est qui eruat, in bonam accipere partem, pulcherrimum atque rationabile est. Nam postmodum ipsi qui a Domino capiuntur, cujus utique captura bona est et salubris, taliter dicunt: Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos (*Ose. vi*). Igitur secundum bonam captivitatem, de qua et in psalmo scriptum est: Ascendisti in altum, cepisti captivitatem (*Psal. lxxvii*), sive ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, locum præsentem pertractemus. Recitatis hæc deus peccatis, et demonstrato, quod Deo propter eadem peccata irato salvare sive sanare nemo possit, tandem seipsum Salvatorem venturum ad sanandum eos, qui ad ipsam confugiunt, hoc modo promittit: Ego ego capiam. Ego, inquam, quasi leæna Ephraim, et quasi catulus leonis domui Juda,*

A tandem capiam et vadam. Capiam dicit, et quod capiat non exprimit. Verum, sicut jam dictum est, hî qui revertuntur ad Dominum, revertendo expriment, quid capiat dum dicit: Quia ipse cepit et sanabit nos. Ergo cum dicit: Ego ego capiam, promittit se capere nos, capere naturam nostram, ut fiat homo. Proinde respiciamus cursum ejus, qui nos cepit, et tunc liquido prospiciemus cursum sermonis hujusmodi, qui taliter procurrit: Ego ego capiam, et vadam, tollam, et non est qui eruat. Vadens revertar ad locum meum, donec deficiatis, et queratis faciem meam. In tribulatione mane consurgent ad me, dicentes: Venite, revertamur ad Dominum, quia ipse cepit, et sanabit nos, percutiet et curabit nos. Vivificabit nos post duas dies, in die tertia suscitabit nos; et vivemus in conspectu ejus, sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum. Salvator noster Christus, qui hæc loquitur, sic fecit, Cepit nos et abiit, quemadmodum dicit: Ego ego capiam, et vadam. Capiens namque naturam nostram, id est homo factus, transivit ex hoc mundo per passionem mortis, Unde et ejus evangelista dicit: Sciens Jesus quia venit hora ejus, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem (*Joan. xiii*). Item: Sciens quia a Deo exivit, et ad Deum vadit (*ibid.*). Deinde cum taliter isset, tulit prædam inferni, quemadmodum dixerat: Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuit (*Luc. xi*). Cum ergo dixisset: Ego ego capiam, et vadam, bene continuo subjunxit: Tollam, et non est qui eruat. Ac si dicat: Ego naturam hominis assumam, et ad mortis passionem vadam, et electos meos, nemine valente resistere, de inferni claustris eripiam, ego illa leæna, ego ille catulus leonis, quem longe ante Jacob patriarcha intuens, dixit: Catulus leonis Juda ad prædam, fili mi, ascendisti. Requiescens accubuisti ut leo et quasi leæna (*Gen. iv*). His peractis, resurgens ex mortuis, abiit in cælum unde venerat, et sedet ad dexteram Patris. Postquam ergo dixit: Ego ego capiam, et vadam, tollam, et non est qui eruat, bene continuo subjunxit: Vadens revertar ad locum meum. Locus quippe ejus est ille sedes majestatis, ille consessus Dei Patris, ubi captivam duxit captivitatem (*Psal. lxxvii*), quam cepit ubi peregrinam collocavit naturam hominis, cujus origo non cælum, sed terra; cujus patria sive locus originalis non altitudo cælorum, sed pulveris exiguitas est. Ad illum locum reversus, faciem suam ab illo populo, cui hæc Scriptura loquitur, abscondit, donec plenitudo gentium subintroeat, et sic omnis Israel salvus fiat. Cum ergo dixisset: Vadam et revertar ad locum meum, bene continuo subjunxit: Donec deficiatis, et queratis faciem meam. Donec deficiatis, inquit, illa nimirum defectione, qua illos nondum defecisse, Apostolus gemens dicit: Ignorantes enim justitiam Dei, et suam querentes statuere, justitiam

Dei non sunt subjecti. Finis enim legis Christus ad A *justitiam omni credenti (Rom. x).* Quod ergo dicit : *Donec deficiatis, et quæretis faciem meam,* idem est ac si dicat : Donec desinatis velle vestram statuere justitiam, et gloriari in operibus legis, et credatis in me, solam quærentes justitiam Dei, justitiam fidei. His dictis protinus de omnibus, tam Judæis quam gentilibus, quicumque poenitentiam acturi, et in Christum credituri, et per fidem ejus erant justifi-
candi, idem ipse dicit : *In tribulatione sua mane consurgent ad me.* Subauditur dicentes :

CAP. VI. — *Venite, et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit et sanabit nos; percutiet, et curabit nos. Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Hoc fecisse, hoc dixisse primum Judæos, deinde gentiles, postquam ivit Christus, et reversus est in locum suum, id est, postquam ascendit in cælum, manifestum est. Dato enim Spiritu sancto apostolis, et loquente Petro ad populum, *compuncti sunt corde, et dixerunt ad eum, et ad reliquos apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ait ad illos: Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum (Act. ii).* In illa tribulatione, id est in illa compunctione et poenitentiae actione, consurrexerunt ad Dominum, et consurgunt usque hodie mane, id est transacta et depulsa infidelitatis nocte, ab actis tenebris ignorantiae. Ita consurgentes, dicunt : *Venite, et revertamur ad Dominum.* Prædicant enim aliis Christum, qui illum cognoverunt, nec sua tantum contenti salute, aliis quoque ut salventur, verbum, salutis prædicare satagunt. Quod est illud verbum? *Quia ipse, inquirunt, cepit, et sanabit nos; percutiet, et curabit nos.* Magnificentius atque brevius verbum salutis hujus edici non potest. Totus qui conversionis ad Christum et Christianæ fidei fructus est, hic paucis verbis comprehensus est, scilicet utraque resurrectio, qua resurgimus per Christum, prima animarum, secunda corporum. Cum enim **39** dicit, *quia ipse cepit, et sanabit nos,* sensus iste est : Quia ipse nostram naturam suscepit, et a peccatis nostris salvos faciet nos, secundum nomen suum, quod est Jesus, id est Salvator. Quamvis autem vos credentes, et in nomine suo baptizatos jam sanaverit, adhuc tamen percutiet, et deinde curabit nos, id est sententiam mortis hujus corporis, de qua dixit : *Quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. iii),* super nos dimisit, et ita fiet; sed deinde curabit nos, id est, in novissimo die carnis resurrectione resurgere faciet nos, qui resurrectione animæ, id est, remissione peccatorum sanavit jam et vivere fecit nos. Hinc est illud quod Apostolus dicit : *Corpus quidem mortuum (Rom. viii),* id est certissime moriturum est propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem. De illa resurrectione carnis, quæ secunda est, continuo dicit : *Vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos.* Et est sensus : Vivificabit nos in novissimo die, vita vel resurrectione carnis, quam persona sua mortuus propter nos, quia resurrectioni ejus, quæ die tertia facta

est, hoc ipsum ascribimus, quod suscitabit nos. Ita sanati et curati, id est anima et corpore vivificati atque suscitati. *Vivemus, ait, in conspectu ejus,* id est immortales erimus: neque enim ultra mori poterimus propter conspectum ejus, *quia videbimus eum sicuti est, et inde similes ei erimus (I Joan. iii).* *Tunc sciemus, sequemurque, ut cognoscamus Dominum.* Sciemus, inquam, et cognoscemus, non sicut nunc ex parte, sed perfecte. Nam hinc et Apostolus ait : *Ex parte enim cognoscimus, et ex parte prophetamus. Cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est (I Cor. xiii).* Item : *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (ibid.).* Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum. *Sequemur,* inquit. Quo sequemur? Nimirum ad vitæ fontes aquarum, sicut alius propheta dicit : *Quia miserator eorum reget eos, et ad vitæ fontes aquarum potabit eos. (Isa. xliix).* Et in Apocalypsi legimus : *Quoniam agnus, qui in medio throni est, reget illos et deducet eos ad vitæ fontes aquarum. (Apoc. vii).* Quod idem est ac si dicat : Videndo vel conspiciendo Deum immortales erunt. Hoc dicent invicem se cohortantes, hoc dicent apostoli vel apostolici viri populis prædicantes, et subjungent : *Quasi diluculum præparatus est egressus ejus.* Ac si dicant : Quod dicimus, *quia ipse cepit, et sanabit nos;* non in angulo gestum est, sed sicut diluculum a cunctis videtur et latere non potest, et ad hoc venit ut videatur, imo ut illuminet; ita egressus ejus, quo de suis invisibilibus ad visibilia nostra egressus est, cunctis innotuit, cunctis orbis audivit, nec est qui se de ignorantia excusare possit. Hoc est quod Psalmista quoque dicit : *In sole posuit tabernaculum (Psal. viii),* id est in manifesto exhibuit humanitatem suam. Ac deinceps : *Nec est, qui se abscondat a calore ejus (ibid.),* quia videlicet omnibus tam Judæis quam gentilibus auditus est adventus ejus, audita est prædicatio Evangelii ejus. Addunt adhuc : *Et veniet nobis, quasi imber temporaneus et serotinus terræ.* Juxta litteram, *temporaneus imber* illa est pluvia quæ jactis seminibus, a Deo datur terræ Palestinorum ut infusa calescant semina. *Serotina* autem illa dicitur, quæ ad maturitatem eisdem perducit fructus. Siquidem terra illa non ita frequenter, ut nostra, de cælo accipit pluviam, sed tantum bis in anno.

Spiritualiter pluviam sive imbrem utrumque, videlicet temporaneum et serotinum, intelligi oportet et sancta prophetica atque apostolica scriptura est. Prophetica namque scriptura ipsa est imber temporaneus; quia sicut serotino imbre infusa coalescunt semina, ita hæc promissionem Christi venturi quæ ad Abraham facta est, frequenti declamatione expectabilem faciebat. Porro evangelica vel apostolica scriptura imber serotinus est; quia, sicut serotino imbre fructus ad maturitatem perducuntur, ita scriptura hæc jam advenisse Christum confirmat, de quo propheta vaticinabantur. Igitur et venient, inquirunt, nobis quasi imber temporaneus et

aerotinus, id est talis et taliter veniet nobis, vel taliter nobiscum faciet, sicut utriusque scilicet Novi ac Veteris Testamenti scripturæ testificantur. Hæc ubi dixit de illis qui erant credituri et fidem adventus ejus recepturi, confestim ad eos, quos non esse credituros præscivit, convertitur, et dicit: *Quid faciam tibi, Ephraim, quid faciam tibi, Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina et quasi ros mane pertransiens.* Sic nimirum patriarcha Isaac cum filium suum Jacob benedixit, et proinde Esau frater ejus ejulatu magno fletet, dicens: *Nunquid non reservasti et mihi benedictionem? Respondit et dixit: Dominum tuum illum constitui, et omnes fratres ejus servituti illius subjugavi, frumento et vino stabilivi eum, et tibi post hæc, fili mi, quid faciam?* Ac deinceps: *In pinguedine terræ et in rore cæli, desuper erit benedictio tua (Gen. xxvii).* Profecto ille Isaac typum Christi gessit; duo vero filii, de quibus jam dictum est, formam prætulere mysticam utriusque populi scilicet et ejus qui tantummodo generatione carnis, et ejus qui imitatione fidei semen ejus Abrahamæ. Et illic Isaac in typo Christi dicit agresti filio: *Et tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam?* statimque invenit quid faciat, dicitque. *In pinguedine terræ, et in rore cæli desuper erit benedictio tua,* et hic Christus in prophetia dicit carnalibus Israelitis sive carnalibus Judæis, quicumque filii carnis et non filii sunt promissionis, *quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda?* statimque invenit, vel scit quid faciat, dum dicit: *Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens.* Misericordia hæc parva illa est, quam intendens ille: *In pinguedine,* inquit, *terræ, et in rore cæli desuper erit benedictio tua.* Parva namque misericordia est temporalium sive corporalium abundantia rerum, quarum omnium summa, illic pinguedine terræ et rore cæli comprehensa est. Porro, misericordia magna illa est benedictio quæ simplici Jacob in domo habitanti data vel effusa est secundum verba hæc: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Et deinceps: *Et serviant tibi populi, et adorent te tribus. Esto Dominus fratrum tuorum, et incurvantur ante te filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* Sic namque benedicendo, magnam ille misericordiam imprecabatur, eam scilicet, ut de semine ejus Christus nasceretur. Proinde, quia misericordiarum tanta differentia est, idcirco David, qui utique minorem misericordiam fuerat consecutus, *in pinguedine terræ et in rore cæli desuper,* utpote rex dives et inclytus cum dixisset: *Miserere mei, Deus,* statimque addidit, *secundum magnam misericordiam tuam (Psal. l).* In quo? Nimirum in eo, ut nequaquam promissione Christi de semine suo nasci frustraretur, propter causam Uriæ Ethæi. Nam inde est quod postmodum dicit, *ut justificeris in sermonibus tuis,* subauditur, *miserere mei,* conservando mihi misericordiam magnam quam promissu. Jam enim illi repromiserat Christum dicendo:

A Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo; et firmabo regnum ejus. Ipse ædificabit domum nomini meo, et stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum (II Reg. vii). Igitur et hic postquam secundum magnam misericordiam dictum est de filijs promissionis suæ fidei: In tribulatione sua mane consurgens ad me, dicentes: *Venite et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit et sanabit nos, percutiet et curabit nos,* etc., confestim ad filios carnis tanquam ad Esau conversus. *Quid; inquit, faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens.* Ac si dicat: *Populo electo, cujus typus erat Jacob, magnam misericordiam, magnam consequente benedictionem habendo fidem seminis Abrahamæ, quod est Christus, vobis filijs carnis, qui tanquam Esau tardatis et foris vagamini, post hæc ultra quid faciam? In pinguedine terræ et rore cæli desuper fuerit hactenus benedictio vel misericordia vestra; sed nunc eadem ipsa properante captivitate pertranseat, sicut pertransit matutina nubes, et in meridie sive vespera jam non est; et sicut pertransit ros, qui cum mane herbam operuit, orto sole velociter disparet, et jam non est. Sic enim continget, qui mane compluti estis, et matutino rore maduistis, id est qui præsentem lætitiã et tantummodo caduca præsentis sæculi bona requisistis. Nubes vestra pertransit, et ros vester orto sole siccatur, id est lætitiã vestra in tristitiã vertetur, et deliciæ vestræ in futurum non invenientur, ubi verus sol Christus in virtute sua lucens in meridie conspicietur. Propter hoc dolavi in prophetis, et occidi eos in verbis oris mei. Propter hoc,* inquit, *videlicet quia vos tantummodo rerum temporalium matutinam nubem, roremque transitorium requiritis, et gloriam Dei regnumque futurum non attenditis, ego dolavi, id est multas percussiones feci in prophetis, qui vobis secundum vestram intentionem adulati sunt et applauserunt, videntes vana et loquentes mendacia. Quales utique fuerunt prophetae Baal. Et illis namque, sicut in Regum libris legimus, Elias Thesbytes, ccccl viros una die interfecit (III Reg. xviii), itemque magnam illorum multitudinem percussit Jehu, qui domum Achab subvertit (IV Reg. x).* Hoc totum factum est ad imperium Domini: idcirco cum dixisset: *Dolavi in prophetis, proctus addidit, occidi eos in verbis oris mei.* Hoc recte factum est, ut qui propter lucrum temporale et ut alius propheta, propter pugillum farinæ (Ezech. xiii), non solum magnam Dei misericordiam reliquerant, sed et popularem turbam secum devocabant. Primum in ipsis dolaretur et occideretur, et deinde populus in captivitate duceretur, matutina misericordia, de qua jam dictum est, et quasi transitorio rore frustratus. Quam juste hæc facta sint vel fiant, nunc toto in orbe scitur, ubicunque lux veritatis est. Sequitur: *Et judicia mea quasi lux egredientur.* Et est census: Sicut caligantes in nocte oculos lux succendens illuminat, sic illis qui hactenus in nocte ignorantia

fuerant, annuntiata iudicia hæc perspicua erunt, A se voluisse illa quam commemoravimus evangelica proloquutione. Ubi enim peccatorem sive publicanum recipiens Matthæum dicit, *euntes discite*, quid est, *miserecordiam volo et non sacrificium*, illam patenter misericordiam se requisisse significat, quæ impenditur circa curam animarum. Ubi vero discipulos suos esurientes, et Sabbato spicas vellentes a Sabbati violatione defendit, dicens: *Si autem sciretis quid est Misericordiam volo et non sacrificium*, nunquam condemnassetis innocentes istos. Ibi profecto misericordiam, quæ proximis in corporum necessitatibus impenditur, sese voluisse testatur. Igitur iudicia Domini vera sicut lux manifesta sunt, et causa cadit carnalis Israel sive Ephraim et carnalis Juda; quia certatim sacrificium offerunt quod Dominus non vult, et viscera misericordiae non habent quam Dominus vult; quia holocausta multiplicant quæ Dominus non requirit, et scientiam Dei negligunt in qua Dominus et creaturam rationalem voluit semper et vult exerceri. Non acquirerunt voluntati ejus, non exsecuti sunt ea quæ ille voluit, scilicet misericordiam et scientiam Dei. Hoc est, quod continuo subjungit: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me*. Et est sensus: Ipsi autem et peccaverunt, et peccatum suum per superbiam defendendo mihi que contradicendo, contra semetipsos et contra posteros suos immiseriordes et crudeles exstiterunt. Sed jam in isto secundi hujus voluminis finem facientes, sequentis initium ab hoc eodem capitulo sumamus. C

LIBER TERTIUS.

41 In Canticis canticorum dilectus amicæ suæ loquitur: *Ostende mihi faciem tuam, amica mea, speciosa mea, columba mea, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis et facies tua decora* (Cant. II). Vocis sive locutionis ejusmodi nunc opportune reminiscimur, quia videlicet salvo altior: cælestis gratiæ vel amoris gradu, in quo dilectus Christus et amica ejus sancta Ecclesia cognoscitur, nimirum sapientis cujusque animus dilectus et sancta Scriptura amica vel dilecta est illius quicunque talis est, ut veraciter testimonium sibi perhibeat conscientia, quod sanctæ Scripturæ pulchritudinem veram et veritatem pulchram diligit. Illius namque verba sunt hæc: *Dixi sapientiæ, soror mea es, et prudentiam vocavi amicam meam* (Prov. VII). Dicit ergo nunc animus studiosus, et ipsa Scripturæ præsentis admonet difficultas, ut dicat: *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, et facies tua decora*. Sanctæ hujus Scripturæ facies non nisi sapienti unquam ostensa est, et vox ejus non nisi in au-

ribus diligentis unquam sonuit, neque alius scire meretur, vox ejus quam dulcis, et facies ejus quam decora sit. Dicit enim ille qui scripsit: *Quis sapiens et intelliget ista, intelligens et sciet hæc?* (Ose. XIV.) Igitur semen hujus dulcedinis atque decoris auctorem spiritum propitium habere operantes, dilectam hanc sive amicam instanter cæpto itinere sequamur, ut faciem ejus videre et vocem audire, id est et intentionem ejus sentire, et verum ejus sensum inspicere mereamur. Cum dixisset in hoc propheta Dominus: *Quia misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plusquam holocaustum*, continuo subjunxit: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me*. Ab isto rursus capitulo populi peccata incipit declamare. Unde et hic ad memoriam revocandum est, quia, sicut superius jam diximus, septies hic propheta gentis suæ peccatricis peccata percutit, totidemque vicibus in adventum sive sacramentum Filii Dei sermo ejus recurrit, singulosque cursus in eodem terminat, univiam sapienti atque intel-

genti, quia hæc scire meretur. Illud innuens, quod justificari et a peccatis liberari aliter quam per gratiam vel fidem Christi nemo possit. Hac vice prima, quam nunc usque tractavimus sic inæcepit: *Non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra.* Tandem in persona Christi venturi dixit: *In tribulatione sua mane consurgent ad me, etc.*, et tunc demum ad initium redargutionis rediit, dicendo: *Quia misericordiam volui, et non sacrificium, et scientiam Dei plus quam holocaustum, ipsi autem, sicut Adam, transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.* Cum enim dicit, *quia misericordiam volui et scientiam Dei*, subaudiendum vel remiiscendam est, quod in initio capituli dixerat, *non est misericordia, et non est scientia Dei in terra.* Nunc itaque ordine cæpto processuri, non negligenter præterimus, quia hoc dixit in versiculo præsentis: *Sicut Adam transgressi sunt, ibi prævaricati sunt in me.* Brevi versiculo et originale peccatum, et actualia tetigit peccata eorum. Dicendo namque, *sicut Adam transgressi sunt*, actualia peccata vehementer accusat; quia colentes idola et cætera facientes scelera, non quomodocunque peccaverunt, non per ignorantiam aut per infirmitatem deliquerunt; sed qui nequissimus peccandi modus est, scienter peccantes, scientes quod mala facerent, recedendo a domo David et a templo Domini, quod erat in Hierosolymis, vitulosque aureos colendo peccatum suum defenderunt, contradicendo sanctis prophetis quoscunque Dominus misit. Unde et superius Dominus dicit: *Populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti.* Hoc nimirum erat ita transgredi pactum, *sicut transgressus est Adam.* Ille namque et transgressus est et transgressionem suam superbe defendit, dicendo: *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi (Gen. iii).* Porro subjungendo, *ibi prævaricati sunt in me*, originale respicit peccatum. Ibi namque cum dicit, *subauditur in Adam: præmiserat enim, sicut Adam transgressi sunt pactum.* Et vere in Adam prævaricati sunt, quia, ut Apostolus ait, *per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v).* Itaque cum dicit, *ibi prævaricati sunt in me*, bene sæpe dictus Apostolus huic in isto quoque sermone consonat prophetæ, causando Judæos et Græcos omnes sub peccato esse, subjungendo etiam hæc: *Non est enim distinctio. Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei (Rom. iii).* His dictis, continuo de peccato actuali abundantius agit, scilicet de peccato idololatriæ et aureorum cultu vitulorum, quo, *sicut Adam, transgressi sunt pactum, ut jam dictum est.* Sequitur enim: *Galaad civitas operantiam idolum, supplantata sanguine; et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum in via interficientium, pergentes de Sichem, quia scelus operati sunt.* Galaad est civitas sita trans Jordanem in tribu Gad. in qua idolum primitus est

A consecratum. Erat enim et civitas fugitivorum. Sed quanto celebrior, tanto idololatriæ et malorum omnium principium fuit. Et qui isti idola primum consecrarunt, vel maxime, sicut præsens testatur, in malum adjuverunt; idcirco primi ab Assyniis capti et in captivitatem ducti sunt. Porro, Sichem civitas in confinio decem tribuum 42 et duarum, quæ postea Neapolis appellata est, unde transitus erat Israelitis in Hierusalem, ubi soluntmodo licebat victimas immolari. Tribus ergo temporibus, quibus secundum legis præceptum populus ad templum Domini ascendere debebat, sacerdotes illorum ponebant in itinere latrones qui insidiarentur pergentibus, ut magis vitulos aureos in Dan et in Bethel, quam Dominum adorarent in Hierusalem, et quos revocare non poterant, in eadem via interficiebant. Sacerdotum illorum particeps nunc dicitur Galaad, videlicet eo quod Galaaditæ conjungendo se iniqua fœderatione et cooperando sacerdotibus in interfectione. Sensus igitur iste est: Si quæras cur dixerit, *ipsi autem transgressi sunt pactum, sicut Adam*, qui utique non per ignorantiam, sed scienter per arrogantiam peccavit, et peccatum suum adversus Deum sese corripientem proterve defendit. Ecce effectum sive opus manifestum habes malæ defensionis. Nullum denique manifestius defensionis est experimentum, quam illos interficere, quibus admissum non placet communiter suscipere peccatum.

C Locus interfectionis erat Galaad, mira perversione, mira supplantatione. Debuerat namque civitas esse non interficientium, sed ab interfectione liberantium quempiam fugitivum, secundum legem Domini dicentis: *Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus; quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve ejus probatur inimicus et habitavit in civitate illa, donec stet ante iudicium, causam reddens facti sui, et moriatur sacerdos magnus qui fuerit in illo tempore (Josue xx).* Recte ergo dicitur, *supplantata sanguine*, quia perduto vel derelicto constituto pacis, suscepit pro illo commutationem sanguinis. Dicitur et *quasi fauces virorum latronum*, quia videlicet sicut latrones in faucibus, id est cavernis locisque abditis latentes, exspoliant prætereantes et interficiunt; sic in ea quæ debuerat esse asilum fugitivorum sanguinarii sacerdotes simplicitati populi insidiantes exspoliabant eos fide, interficiebant mente, et quos decipere non poterant vestibus privabant, corpore necabant. Pro tanto scelere propheta dolens, exclamat: *In domo Israel vidi horrendum. Ibi fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel. Quid enim magis horrendum, quid magis exclamatione dignum quam istud accidisse, non in qualicumque gente aut natione, sed in domo Israel, in gente Dei, in parte Domini, sicut Moses loquitur: Pars autem Domini populus ejus, Jacob funiculum hereditatis ejus? (Deut. xxxii.)* Denique gentis alterius peccatum in idolis error

est. Israelis autem, qui veri et unius Dei notitiam habuit legemque accepit, tale peccatum horror est. Propterea toties peccatum illius populi fornicationem appellat, et nunc quoque dicit : *Ibi fornicatus est Ephraim, contaminatus est Israel. Ephraim, ut sæpe dictum est, ipse Jeroboam de tribu Ephraim; Israel vero decem tribus, quæ illo peccante, id est vitulos aureos pro Deo sibi faciente contaminatæ sunt, sequendo illum. Etenim sicut contaminatur adulterio mulier, sic derelicto Deo populus ille cultu idololatriæ contaminatus est. Hæc adversus Israel, id est decem tribus dicta sunt. Sed nunquid tantummodo illis iratus est? Nonne et super Judam grandis ira, quam nunc videmus, pro meritis erat ventura? Sequitur : Sed et Juda pone messem tibi, cum convertero captivitatem populi mei.* Ac si dicat : *Dixi quidem in initio prophetici hujus sermonis, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum; et domui Juda miserabor, et salvabo eos in Domino Deo suo, et hoc verum est. Nam Israelis, id est decem tribuum captivitas, de terra Assyriorum non revocabitur. Tua vero, o Juda, transmigratio de Babilone est reducenda post annos LXX. Verumtamen cum convertero illam captivitatem populi mei, cum reduxero illos in terram suam, qui ex te supererunt digni ut reliquiæ salventur pro ipsorum fide et meritis usque ad plenitudinem temporis, quo convertenda est universalis captivitas omnis populi mei per adventum Salvatoris Christi, tu, Juda, pone messem tibi quæ secunda erit, id est multitudinem filiorum male natorum, quibus multipliciter pullulabis, scito demetendam esse Romanorum gladiis, sicut nunc, imo magis quam nunc, decem tribus demetuntur et transferuntur ab Assyriis. Quam ob causam? Quibus pro meritis sive peccatis? Ait :*

CAP. VII. — *Cum sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, et malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium, et fur ingressus est spoliatus, latrunculus foris. Et est sensus : Cum ad salvandum Israel venissem, illa iniquitas revelata est et illa malitia Judæorum sese expressit, cujus illa iniquitas Ephraim, illa malitia Samariæ : typus vel præcursorio fuit, quando, relicta domo David, Jeroboam prætulit; relicto Domino Deo, vitulos aureos colere magis elegit. Diligenter prophetiæ hujus locum hunc quem nunc ingredi-mur pertractare conemur, memores illius dicti in fine voluminis, cujus sæpe meminimus. Quis sapiens et intelliget ista, intelligens et sciet hæc, et scientes tanta esse vel talia quæ hic prophetali oculo prævidet ac præscribit, qualia si nudis eloqueretur verbis, nimis intolerabile esset audire hominibus illius temporis, sicut diximus jam in præmio præsentis opusculi. Denique peccatum Judæ in Salvatorem cujus sanguinem fudit, hic mystice describit, propter quod talia facta sunt vel fieri debuerunt in ejusdem excidio gentis. Quæ*

A prospiciens hic recte dicat : *Sed et Juda pone messem tibi. Cum, inquit, sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim, et malitia Samariæ. Qui nondum sapiens sive intelligens est, qualem sanctus prophetiæ spiritus loco jam dicto requirit, nihil aliud significari hic arbitratur, nisi ac si dictum sit : Cum per David electum meum vellem Israel instruere ad cognoscendum verum Deum, et ad tenendum firmiter solius nominis mei cultum legitimum, iniquitas filiorum Israel magis exarsit, et malitia illorum pertinacius insidivit; nec ante destiterunt, donec ad posteros derivato regni gubernaculo jugum excusserunt, et a domo recesserunt ejusdem David, et Deos sibi fecerunt juxta mentionem suæ iniquitatis, juxta malitiosa desideria cordis sui.*

Verum ille David non solum pater secundum carnem exstitit Salvatoris nostri, verum etiam figuram ejusdem prætulit in mirabilibus gestis. Regnum ejus præparatio fuit regni Christi, imo regnum unum est Christi, et ipsius David, juxta quod et angelus ad Mariam de illo dicit : *Et dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus (Luc. 1).* Econtra Jeroboam, et qui illum secuti sunt relinquentes David, typum gesserunt Judæorum et Pharisæorum, qui Christum negaverunt ante faciem Pilati, et dixerunt : *Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix).* Furor ille quo Christum condemnantes petierunt dimitti sibi Barabham homicidam, et seditionis auctorem, illi malitiæ similis exstitit, qua illi qui secuti sunt Jeroboam, *veritatem Dei in mendacium commutaverunt (Rom. 1).* Vel, sicut hic scriptum est, mendacium operati sunt, quia veritate contempta, mendacium in vitulis aureis operati sunt, et coluerunt. Igitur in verbis istis similitudinem pariter contemplerur **43** et rem. Similitudinem in illius statu temporis, scilicet in eo quod ille Ephraim, sive illæ decem tribus taliter recesserunt a domo David. Rem vero in adventu Salvatoris, quando Judæi rebellantes veritati, negaverunt eum, et populus regis hujus esse noluerunt. Itaque cum dicit : *Cum sanare vellem Israel, revelata est iniquitas Ephraim.* Ponamus ante oculos mentis et illum David patrem carnis Christi, et hunc filium ejus verum David, quia videlicet uterque suo modo Israel sanare voluit, ille psalterium componendo, iste carnem assumendo. Nam psalterium, illud manufactum typum fuisse carnis vel corporis Christi, testatur ipse, cum in psalmo personam Patris ad eundem Filium, dum in sepulcro corpus ejus quiescit, loquentem introducit : *Exsurge gloria mea, exsurge psalterium et cithara (Psal. lvi).* Et ille respondens : *Exurgam, inquit, diluculo (ibid).* Illo psalterio suo manufacto David Israel sanare voluit, quia nimirum idcirco verba cælestia cum psalterio cecinit, ut populum tantummodo terrena diligentem introduceret ad amorem et spem futuri regni, quæ vera sanitas est cordis. Hoc ante illum nemo fecit, ut promissa cælestia verbis enuntiaret

manifestus, aut pœnas ignis æterni. Hoc ita verum est, ut apud Mosen fere nusquam invenias promissiones paradisi vel regnum Dei, neque comminationes inferni, nominibus manifestis, præter locum unum in cantico Deuteronomii, ubi sic dicit: *Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni recessissima* (Deut. xxxii). Omnia clausa sunt sub figuris, et bona quidem æterna sub nomine terræ Chanaan, terræ quasi lacte et melle manantis; mala vero sempiterna, sub nominibus famis, pestilentiæ, gladii, malarumque bestiarum reddenda significat pro meritis. Talis namque et ita quodammodo puerilis sensus erat carnalis populi in illius statu temporis, ut nonnisi præsentia diligere prospera, nonnisi præsentia metuere sciret adversa. Hinc primus, ut jam dictum est, cœlestis regni gloriam patenter expressit verbis, addita vi musicæ dulcedinis et ordine composito divinæ religionis, volente Domino sanare Israel, scilicet ut sano corde terrena parvipenderet, cœlestia magis desideraret. At vero psalterium istud, sive hæc cithara, cui Pater hoc dixit: *Exsurge gloria mea, exsurge psalterium et cithara*, multo amplius hoc egit sic aperiendo os suum, ut Mathæus scribit: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum* (Matth. v), etc. Nimirum hæc expectationi carnalis Israel valde contraria sonuerunt, beatificando pauperes, mites, lugentes, esurientes ac sitientes justitiam, misericordes, mundicordes, pacificos et persecutionem propter justitiam sustinentes. Aliter namque sentiebat carnalis Israel, scilicet beatos esse tantum illos qui prosperarentur in via hujus sæculi, quibus veraciter ut essent superbi, immites, sive tyranni ridentes, atque exsultantes, quanvis in rebus pessimis, inexpertes miseriarum atque idcirco nescientes compati miseris, luxuriantes omni voluptate cordis et corporis, belligerantes atque bellicis elatos triumphis valentes per potentiam quos velent occidere ac persequi. Profecto sensus hic magna erat infirmitas. Ille autem sapere volebat Israel, ut sane saperet. Adversus utrumque revelata est iniquitas Ephraim, id est, persecuti sunt eos omnes illi qui noluerunt sanari. Primus quis nesciat quanta David ille regni Dei psalter adversa pertulit, quanta mala passus est ab illis? usque adeo quo gratis illum odio habuerunt, ut filium quoque illius Absalon regem sibi facerent, quia non alium habuerunt, quo duce consurgentes regno eum depellerent. Mortuo Absalon, secuti sunt Seba filium Bochri, illo mortuo subticuerunt victi et invidi per sapientiam ejusdem David filiique ejus Salomonis, sed deinde mox ubi occasio data est per imprudentiam Roboam, cervices suas excusserunt, regemque alium et Deos alienos, id est vitulos aureos sibi fecerunt (IV Reg. xvii). Hæc fuit iniquitas Ephraim, et hæc malitia Samariæ, quia videlicet Jeroboam de tribu Ephraim, malum hoc inique gessit, et Samaria per quam totum ejus regnum intelligitur (fuit enim metropolis decem tribuum), hoc ipsum malitiose suscepit, scilicet invidendo domui

A David, invidendo et dedignando tribui Juda, quod sibi tantum ex illa tribu reges deberent esse destinati. Dixerunt enim quodam loco viri Israel ad regem David: *Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, et transdixerunt regem et dominum ejus Jordanem? Et respondens omnis vir Juda, quia propinquior, inquit, mihi est rex. Et respondens vir Israel, decem partibus, ait, major ego sum* (II Reg. xix). Ita commota seditione quidam vir Beliat nomine Seba filius Bochri cecinit buccina, et ait: *Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai* (II Reg. xx). Denique ex dictis et factis hujuscemodi palam datur intelligi quænam illa fuerit malitia Samariæ, de qua nunc loquitur hic; quia nimirum scissuræ illius causa fuit invidentia, quæ veraciter malitia dici potest, quia cuncta malitiosarum machinamenta cogitationum parit. Maxime vero tunc iniquitas, quæcunque sit, malitia meretur dici, quando sic se exercet ut cum sapientia vel ratione incedere possit videri. Sapienter autem sive rationabiliter Samaria fecisse sibi videri poterat, sequendo regemque faciendo Jeroboam de tribu Ephraim, quia patriarcha Jacob cum benediceret filios Joseph Manassen et Ephraim, *iste quidem, ait, scilicet Manasses, erit in populos et multiplicabitur, sed frater ejus junior major illo erit, et semen illius crescet in gentes* (Gen. xlviii). Et in Paralipomenon legimus: *Ruben quippe primogenitus erat Israel, sed cum violasset torum patris sui, data sunt primogenita ejus filii Joseph filii Israel* (I Par. v). Et quidem pluraliter dixit filiis Joseph, sed cum ille, ut jam dictum est, Ephraim juniorem priori prætulerit, jure sibi tribus Ephraim de primogenitis videbatur gloriari. Itaque peccatum Samariæ recedentis a domo David et invidentis tribui Judæ, ut ex ea reges aut principes deberent germinari, recte malitia debuit nuncupari, quia cum contra veritatem et rationem ageret, rationis et divinæ auctoritatis patrocinio non carere sibi visa est. Et notandum qualiter dixerit huic: *Revelata est iniquitas Ephraim et malitia Samariæ*. Non dixit, exorta est sive orti cœpit iniquitas, cum sanare vellem Israel, sed *revelata est*, latebat, quando duces vel principes habebat Israel, qui illum coegerent ad cultum Dei, qualium optimus vel maximus fuerat David. Revelabatur autem quando morientes decedebant illi, sicut quodam loco Scriptura dicit: *Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, et audiebat afflictorum gemitus, et liberabat eos de cæde vastantium. Postquam autem mortuus esset iudex, revertebantur, et multo majora faciebant, quam fecerant patres eorum, sequentes deos alienos et adorantes eos. Non dimiserunt ad inventiones suas, et viam durissimam per quam ambulare consueverant* (Judic. ii). Eodem modo tunc revelata est eadem iniquitas, eadem malitia, quando decesserat David, quo regnante, non audebat revelari, imo et multo majus tunc revelata est quam eatenus aliquando revelata fuisset. Prius namque urgente aliqua calamitate, et clamantibus illis ad Do-

minum cum tribularentur suscitato Salvatore aliquo, id est iudice bono, ~~quod~~ convertebantur ad Dominum, et deos alienos relinquebant. Extunc autem quando sic revelata est ut illos facerent vitulos, nunquam ab eisdem vitulis recesserunt, sicut manifeste de singulis regibus Scriptura dicit, quia a peccatis Jeroboam non recesserunt. Hanc iniquitatem sive malitiam adhuc propheticus sermo persequens, protinus addit: *Quia operati sunt mendacium, et fur ingressus est spolians, latrunculus foris. Mendacium quippe sunt operati, dicendo de vitulis, qui utique non erant dii, isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (III Reg. xii).* Ad illud opus ut fieret, et diabolus invisibiliter, et Jeroboam visibiliter operatus est. Pulchre ergo et veraciter dictum: *Fur ingressus est spolians*, scilicet diabolus animas furtim devorans per inspiratam occulte malitiam, et *latrunculus foris*, videlicet Jeroboam latro visibilis, qui foris, id est exterius idola fabricans, extra domum sive partem Domini, et peccare faciens Israel, nimirum grande et crudele latrocinium fecit. Diximus qualiter illo tempore regnante seu jam decedente David, iniquitas Ephraim et malitia Samariæ revelata fuerat, cum sanare vellet Dominus Israel. Dicamus nunc qualiter novissimo tempore, cum in adventu suo Salvator itidem Israel sanare vellet, similis iniquitas vel malitia, imo et multo major secundum similitudinem illius revelata sit. Cum, inquit, sanare vellem Israel, dicat hoc sanator et salvator Israel, sanitatis illius auctor, de qua cum præmisset paulo ante dicens ipse: *In tribulatione sua mane consurgent ad me*, verba ipsorum consurgentium protinus intulit hoc modo: *Venite et revertamur ad Dominum, quia ipse cepit et sanabit nos (Ose. vi)*, de qua sanatione sive sanitate, id est peccatorum remissione primaque resurrectione, quæ est resurrectio animæ, iam eodem loco dictum est. Cum enim illa sanitate sanare vellet Israel Deus homo factus præsentialiter atque visibiliter incipiens prædicare, et sic dicere: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum celorum (Matth. iv)*, tunc revelata est iniquitas Ephraim et iniquitas Samariæ, id est illa iniquitas Judæorum, illa malitia Scribarum et Pharisæorum, cujus typus exstitit illa iniquitas Ephraim et illa malitia Samariæ, de qua jam secundum litteram vel historiam dictum est: *Exagitavit enim illos spiritus nequam (I Reg. xvi)*, ut pœnitentiæ doctorem cum verbo prædicationis, opera quæ nemo alius fecit facientem deriderent, persequerentur et blasphemarent, exempli gratia, dicendo: *Dæmonium habes (Joan. viii)*. Itemque in *Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. xii)*. Non enim placebat illis Christus talis prædicator, pœnitentiæ doctor, paupertatis persuasor atque exemplar humilitatis, magister mansuetudinis, monitor ad lugendum pro peccatis, declamator justitiæ et conquistator misericordiæ, munditiæ cordis collaudator, pacis remunerator et eorum qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Matth. v) consolator. Quare?

Quam ob causam talia prædicantem repulerunt, odio habuerunt atque impugnaverunt? videlicet quia contra his contraria sapiebant et diligebant, talemquæ sibi cupiebant advenire Messiam, qui illos in hoc sæculo extolleret, gentiumque pacem eo usque turbaret, donec omnes fines terræ ditioni illorum per bella bellorumque triumphos subjugaret, aureamque ac gemmatam illis Hierosolymam in terris construeret, atque in cæteris his similibus eorum cupiditatem omnino, sicut littera prophetica plerisque in locis sonare videtur, corporaliter expleret. Tamen illorum intentionem sensumque ipse quodam loco brevier exprimens: *Quomodo, inquit, potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis; et gloriam quæ a solo Deo est, non quæritis? (Joan. v).* Persecuti sunt ergo sanare volentem tanquam phrenetici medicum percutientes antidotum porrigentem; nec ante destiterunt, donec tradentes illum negarent ante faciem Pilati, præelicientes Barabam latronem; auctorem seditionis, eundemque regem suum postulantes crucifigi (Matth. xxvii). Hoc modo revelata in illis; imo impleta ab illis est iniquitas Ephraim, et malitia Samariæ; et sic impleverunt mensuram patrum suorum, et sic revelaverunt atque testificati sunt quod essent consentientes patribus eorum. Nam quod inceperunt illi, recedendo a domo David et occidendo prophetas Domini; hoc isti adimpleverunt, crucifigendo filium David, Filium Dei, et deinde occidendo, crucifigendo, flagellando; et de civitate in civitatem persequendo prophetas et sapientes et Scribas, quos ille misit. In omnibus his operati sunt mendacium, mentientes adversus eundem regem suum quem negaverunt, et velut malum ac seductorem accusaverunt. Perspicuum quoque illud est in illis, quod sequitur: *Et fur ingressus est spolians, latrunculus foris.* Fur namque Judas proditor, et latrunculus coetus pharisaicus exstitit. Judas namque loculorum Domini erat fur, sicut evangelista testatur, *quia fur erat et loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat (Joan. xii)*. Porro Pharisæi et sacerdotes in templo latrocinabantur, prædam de populo facientes, vendendo et emendo, unde cum ejeceret eos (Matth. xxi), sumptum de Isaia testimonium protulit, dicens: *Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur (Isa. lvi)*, et mox illud de Jeremia subjunxit: *Vos autem fecistis illam speiuncam latronum (Jerem. vii)* Ille fur intus inter discipulos Domini Jesu pseudodiscipulus et fictus amicus, et ille latrunculus foris, id est manifestus hostis, consilium simul inierunt, et, sicut jam dictum est, *mendacium operati sunt*, cujus videlicet mendacii maximus opifex, Caiphas, sic mentitus est, toto conspirante illo concilio malignantium ad decipiendum miserum populum. *Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat, ne forte veniant Romani, et tollant nostrum et locum, et gentem (Joan. xi)*: Adeo cum sanare vellet Dominus Israel, ille more suo sanari noluit, sicut aliis verbis declamans dixit: *Hierusalem, Hierusa-*

tem, quæ occidit prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? (Matth. xxiii.) Sequitur: *Et ne forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum, nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.* Magna et vera confirmatio justi iudicii Dei sive ultionis, quam præmiserat dicens: *Sed et Juda pone messem tibi (Ose. vi), messem, sicut jam dictum est, appellans illius immensitatem excidii, qua a Romanis erant perendi. Ne forte, inquit, dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum.* Ac si dicat: Ne forte murmurent, et quasi injustam reprehendant sententiam dicentis: *Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram; a sanguine Abel justi (Matth. xxiii),* ut quod vindicatum est in patribus iterum vindicetur in filiis, omnis causa illis tollitur justæ reprehensionis. Solent namque Judæi adversus hujusmodi respondentes dicere nobis: Cur hoc tempore vindicari in nos arbitramini, in quod olim vindicatum fuit? Exempli gratia: Cum dicimus eis, illud quoque peccatum, quod olim in deserto fecerunt patres eorum, faciendo vitulum et adorando illum, hoc tempore visitari super illos, quando sic excecati sunt; respondent nobis illius malitiæ tanquam Dominum fuisse recordatum, siquidem tunc ex 45 illis in una die viginti tria millia ceciderunt. Hæc dicentes non advertunt quia, postquam illud factum est per manus filiorum Levi, quibus et Moses ait: *Consecrastis manus vestras hodie Domino unusquisque in filio et fratre suo (Exod. xxxii):* deinde cum oraret Moses dicens: *Dimitte eis hanc iram;* ipse respondens: *Angelus, inquit, meus præcedet te, ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum (ibid.).* Igitur, ne forte dicant, ait, *in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum,* id est, singula quæque peccata temporibus suis punisse me, atque ideo non debere nunc omnia venire super generationem istam, dico illis, quia nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, videlicet quasi longus funiculus, quia cuncta priorum generationum peccata imitati sunt, et illæ adinventiones coram facie mea factæ sunt, quia nulla poenitiæ satisfactione illa delere curaverunt. Tales sunt adinventiones eorum quæ illos circumdederunt, taliter causas mortis in uno homine adinventiones, ut merito dictum sit, et merito fieri debuerit illud dictum: *Venient hæc omnia super generationem istam (Matth. xxiii).* Omnes enim, quicumque a sanguine Abel justi justos homines vel prophetas occiderunt, similes sese fecerunt Cain, qui Abel interfecit (Gen. iv); similes Saul, qui David persecutus est, et propter illum sacerdotes Domini lxxxv viros trucidavit, et civitatem illorum percussit in ore gladii (I Reg. xxi); similes Jezabel et Achab, qui Naboth justum et cæteros prophetas Domini occiderunt (III Reg. n). Atque ideo recte iniquitates illorum et omnium quicumque tales exstiterunt, isti in generatione sua porta-

verunt. Quænam sunt adinventiones illæ quæ eos circumdederunt et per quas omnibus illis similes se fecerunt? Ait: *In malitia sua lætificaverunt regem, et in mendaciis suis principes. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus a coquente. Quievit paululum civitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum. Dies regis nostri. Cæperunt principes furere a vino. Extendit manum suam cum illusoribus, quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis. Tota nocte dormivit, coquens eos; mane ipse succensus, quasi ignis flammæ. Quis iste fuit rex, et qui isti principes, quos et in malitia sua, et in mendaciis suis lætificaverunt adulterantes, sic succensi quomodo succenditur clibanus a coquente?* Et quidem sensus est utilis, potest et si non palam invenitur, in gestis tamen potest conjici, quod ita factum sit. Rex Hieroboam et principes ejus, qui faventes illi ad omne facinus paruerunt, hoc modo lætificaverunt. Mysterium propheticum de nece Salvatoris, de quo nunc loquebamur, paululum differimus, ne conjecturam utcumque rationabilem atque probabilem nos neglexisse videamur. *Omnes adulterantes,* id est a proprio viro, Deo, recedentes, quasi clibanus a coquente, quia sicut clibanus succenditur ut coquat panes, ita illi succensi sunt malitia Hieroboam et igne idololatriæ. *Quievit paululum civitas a commistione fermenti, donec fermentaretur totum.* Fabricatis quippe idolis, non vim fecit Hieroboam populo ut ea coleret, ne forte quibusdam causa Dei religionis resistentibus, cultura idolorum evacuaretur. Ideoque paululum quievit civitas, donec propria voluntate populus regi consentiret, ut primum principes, deinde satellites illorum regi et principibus faventes, ad ultimum omnis populus corrumperetur. Et hoc est quod dicit, *donec fermentaretur totum.* Quæ enim sponte fiunt, diu permanent; quæ autem necessitate, cito solvuntur. Hoc considerans Hieroboam, maluit sponte quam coacte populum subire novam idolorum culturam. Itaque succensa totius populi massa in veneratione vitulorum, cæperunt dicere ad fores Hieroboam: *Dies regis nostri,* subauditur iste est, et quem nobis festivum noster constituit imperator. Hunc celebramus, in hoc gaudemus, in hoc vitulos aureos adoramus, ita clamante populo, *Cæperunt, inquit, principes furere a vino,* id est, non solum non sunt irati qui debuerant rectores esse populi, sed insuper intelligentiam suæ mentis amittentes, *cæperunt furere a vino,* videlicet mentiam passi tam luxuriæ quam idololatriæ. Quid ad hæc ille rex? *Extendit, inquit, manum suam cum illusoribus, quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis.* Illusores quippe erant principes qui populo nequiter illudebant, eumque a Deo suo longe abducebant, errori ejus consentiendo, gratulantes quod applicuissent cor suum quasi clibanum, ut eos succenderet ille rex, et idololatriæ flammis ardere faceret. Cum illis illusoribus, cum ejusmodi principibus manum suam extendit, quasi benedicendo et pro facili consensu grates agendo,

cum insidiaretur eis, id est, cum iniquum penes se haberet consilium, ut eos omnino averteret a templo Domini, ne pergendo Hierosolymam causa adorandi et sacrificandi paulatim respiceret, et unum eundemque cum Juda regem rursus susciperet, talia machinando, *tota, inquit, nocte dormivit, coquens eos; mane ipse succensus quasi ignis flammæ.* Et est sensus: Postquam ignem malitiæ cordibus eorum immisit, et vidit eos furere, nullumque esse qui suæ resistere voluntati, *tota nocte dormivit, hoc est, securus jacuit, versutus in tenebris, coquens eos igne impietatis, mane autem ipse succensus flammis suorum scelerum venit ad immolandum.* Hæc secundum conjecturam magis quam secundum historiam de præterito tempore narrata utcunque valeant, nos illud attendentes quia propheta est, et tantæ profunditatis sibi conscius ut in fine voluminis dicat illud, quod jam sæpe commemoratum est: *Quis sapiens et intelliget ista, intelligens et sciat hæc? (Ose. xiv.)* Nos ad mysterium Salvatoris supra ceptum recurramus, et in futurum tempus respicientem prophetam, intellectualem oculo sequi contendamus. Istæ sunt inadvertiones eorum, adinventiones Judæorum, quæ illos circumvenerunt, quas effugere non poterunt, propter quas bellica Romanorum falce, ut secarentur ut arida messis, iudicati atque damnati sunt. *In malitia sua lætificaverunt regem et in mendaciis suis principes, omnes adulterantes quasi cibanus succensus a coquente.* Isti adulterantes illi sunt, quorum scelus alius propheta prævidens: *Audite, inquit, verbum Domini, principes Sodomorum; percipite auribus legem Dei mei, populus Gomorrhæ (Isa. i).* Prævidebat namque sacrilegium Judæorum et illam noctem qua insanierunt adversus Dominum et adversus Christum ejus, non sine quadam similitudine Sodomorum. Nota quippe vetus historia est, quia cum hospitaretur Dominus apud Loth, *viri civitatis vallaverunt domum ipsius ipsa nocte, a puero usque ad senem, omnis populus simul vocaverunt Loth et dixerunt ei: Ubi sunt viri qui ad te introierunt nocte (Gen. xix), etc.* Secundum similitudinem illorum, isti quasi cibanus succensus a coquente diabolo, illa nocte paschali post esum agni sui, crapulati et ebrii circumdederunt Dominum, *et tenuerunt eum ut traderent gentibus ad illudendum, et flagellandum et crucifigendum (Matth. xx).* In illa malitia sua lætificaverunt regem. Quem regem? Utique Pontium Pilatum sive etiam ipsum Cæsarem, quem se lætificare putaverant adulando, et dicendo: *Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix).* Nam Pilatum recte hic regem dici confirmat illud de Actibus 46 apostolorum, ubi cum dixissent fideles orantes: *Domine, tu qui fecisti cælum et terram, mare et omnia quæ in eis, qui Spiritu sancto per os patris nostri David pueri tui dixisti (Psal. ii): Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Assiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus, continuo subjunxerunt. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum*

A puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes et Pontius Pilatus cum gentibus, et populis Israel (Act. iv). Reges illos, de quibus scriptum fuerat: *Assiterunt reges terræ, Pontium Pilatum et Herodem ille Scripturæ locus testatur fuisse.* Et recte, tetrarchæ enim erant, id est singuli quartæ partis regni Judaici reguli isti. Pontius Pilatus, Herodes, Philippus et Lysanias illum talem suum regem in malitia sua Judæi lætificaverunt, in eo quod Dominum Jesum comprehenderunt, eique crucifigendum tradiderunt. Loquebatur quidem verba quasi tristia, dicendo: *Ego in eo nullam invenio causam, et cætera his similia, lavans etiam manus suas et dicens: Mundus ego sum a sanguine justis hujus, vos videritis (Matth. xxvii),* sed mentiebatur homo expers veritatis, et propria possessio mendacii. Etenim is cui, dicente Domino, *Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: omnis qui est ex veritate, audit meam vocem,* continuo procaciter dixit: *Quid est veritas, et non expectato responso, iterum exivit (Joan. xviii).* Quam longe putas a veritate, et quam mendax exstitit? Imo non solum mendax, verum etiam simulator et callidus, simulans justitiam quasi pius, cum impie lætaretur. Dicit aliquis: Quæ causa vel necessitas illi erat, ut cum lætaretur, tristitiam simularet? Nimirum Romani imperii, quæ tunc vigeat, sæcularem justitiam timebat, ne vocaretur in jus, eo quod hominem occidisset innocentem, pœnamque subiret homicidii. Quod tamen postea contigit. Hic erat timor ejus, quem et evangelista memorat, ubi cum dixissent Judæi: *Nos legem habemus et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit,* continuo subjunxit: *Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit (Joan. xix).* Sed adhuc videtur illum excusare Dominus ipse, cum dicit: *Propterea qui tradidit me tibi, majus peccatum habet (ibid.).* Non excusat homicidam, sed in comparisonem ejus Judaicum scelus magis condemnat. Pilatus namque, qui neque legem neque prophetas accepit, sic in nece Domini accusatur tanquam reus homicidii, quia nihil aliud quam hominem illum esse scire potuit. Judæus autem ex lege et prophetis convincitur, quia non tantum hominem, sed et Regem et Deum suum tradidit, ac perinde majus peccatum habet, de quo excusationem non habet. Igitur *in malitia sua lætificaverunt* Pilatum regem sive tetrarcham aut præsidem, imo non tantum regem, sed et reges, Pilatum et Herodem. *Ut enim cognovit Pilatus, ait evangelista, quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus. Herodes, viso Jesu, gavisus est valde (Luc. xxiii),* scilicet visu miraculorum ejus sperans regiam ac superbam oculorum suorum curiositatem pascere vel satiare. Sequitur enim: *Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quod audierat multa de illo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Cumque nihil responderet, spectavit illum Herodes cum exercitu suo, et illudit, indutumque veste alba, remisit ad Pilatum.*

Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsa die. Nam antea inimici erant ad invicem (Luc. xxiii). Hæc fuit lætitia illorum, convenire in amicitiam et consensum ad illudendum et perdendum Dominum. Porro principes, quos in mendaciis suis itidem lætificaverunt, maxime principes sacerdotum Annas et Caiphas exstiterunt, qui inique lætabantur quando secundum voluntatem ipsorum turbæ mentiebantur, clamantes illum seductorem magnum, malefactorem, dicentes : Quia invenimus hunc subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari Cæsari (ibid.), et cætera his similia. Quievit, inquit, paululum civitas ex commistione fermenti donec fermentaretur totum. Festivitas Judæorum, qua imminente Dominus quærebatur ad occidendum, notum est quia festivas erat azymorum, et ab illa vespera, qua traditus est, usque ad diem octavum, juxta præceptum legis fermentatum non inveniebatur in domibus eorum (Deut. xvi). At illi fermentati in semetipsis erant fermento veteri, fermento malitiæ et nequitia (I Cor. v). Opportune ergo tunc civitas habuisse denotatur commistionem fermenti, quando vanissime cavebat exterius fermentum in panibus, et non timebat fermentari intrinsecus malitiosis et sanguineis apparatusibus. Ab ejusmodi fermenti commistione paululum civitas conquievit, quia postquam illo consilio malignantium fuere fermentati, cogitantes ut interficerent eum, paululum se continuerunt et quieverunt Judæi Hierosolymitani, propter turbas quæ ascenderant de civitatibus vel regionibus aliis, quæ et susceperunt illum cum ramis palmarum, clamantes: *Hosanna filio David (Matth. xxi)*. Hinc est illud, quod cum concilium fecissent, ut eum dolo tenerent et occiderent, dicebant, inquit evangelista : *Non in die festo, causamque subjungit : Ne forte tumultus feret populi (Matth. xxvi)*. Quod utique non dicebant intentione religionis, ut haberet festivitas ornamentum pacis, sed ne de manibus eorum tolleretur auxilio ejus, qui ad diem festam convenerat, populi. Nam ubi traditor accessit, qui traderet illum sine turbis, in ipsa festivitatis nocte exierunt ad comprehendendum illum, contra morem religionis, contra edictum legis. Cum enim dixisset lex : *Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare et utrumque postem, istud quoque addidit, nullusque vestrum egrediatur ostium domus sue usque mane (Exod. xii)*. Ita male et maligna intentione civitas quæ epulari debebat in azymis quievit, ex quo fermentari cœperat commistione illius fermenti, quod commistum fuerat maligni collectione concilii, agentibus hoc senioribus et Scribis et Pharisæis et principibus sacerdotum, ut quiesceret donec fermentaretur totum, id est, donec magis ac magis omnes in eundem confirmarentur iniquitatis consensum. His dictis repente propheta voces eorum, qui Dominum comprehenderant, horribiles exclamavit : *Dies regi nostri*. Puta illos dixisse : Honor regis nostri honor et fidelitas Cæsaris, non enim

habemus regem, nisi Cæsarem, et illi honorem in hac die fecimus, capiendo hunc qui prohibebat tributa dari Cæsari. Dies hic memorialis illi sit, pro cuius honore et fidelitate istum, qui se dicit regem esse, illudimus, conspuimus, spuiis coronamus, flagellamus, crucifigimus. Hæc et hujusmodi dicentes : *Cœperunt, inquit, principes furere a vino.* Veraciter animo cœperunt furere quia non jejuni aut sobrii mane, sed crapulati et ebrii comprehenderunt illum in vespere clauso jam die, in illa festivitate, in illa paschali nocte, quando nimirum delectabile illis de more fuisse nemo ambigat, opulenter cœnare atque assatum potare. Poti et pleno ventre resoluti, modum furori nescierunt ponere, persequentes hominem inopem et mendicum, et compunctum **47** corde mortificare (Psal. cviii). Hinc illud est inter cætera in persona ejus dictum : *Adversum me loquebantur sive exercebantur, qui sedebant in porta, et in me psallebant qui bibebant vinum (ibid.)*. Biberant enim, ut jam dictum est, illa nocte vinum, atque perinde ebrietate augente furorem, psallebant in cum : *psallebant, inquam, non sicut David laudem Dei, sed strepebant vocibus horronis, opprobria decantantes et blasphemiam nominis Dei, sicut ait ipse : Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me (Psal. lxxviii)*. Sequitur : *Extendit manum suam cum illusoribus, qui applicuerunt quasi clibanum cor suum, cum insidiaretur eis. Tota nocte dormivit coqueas eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ.* Quis extendit manum suam cum illis illusoribus? Nimirum Pilatus jam dictus. Quomodo extendit manum suam? Profecto cohortem mittendo ad capiendum Dominum, sicut testatur evangelista cum dicit : *Judas ergo cum accepisset cohortem, et a pontificibus et Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis et facibus et armis (Joan. xviii)*. Nam cum sic distinguit, *cum accepisset cohortem, et a pontificibus et Pharisæis ministros*, palam dat intelligi quia ministros quidem a pontificibus et Pharisæis accepit, cohortem vero a præside, penes quem et cohortes et cæteri militares imperii Romani erant ordines. Itaque *manum suam extendit cum illusoribus*, manum utique militarem, id est cohortem, misit, Pharisæis et pontificibus suos pariter ministros mittentibus. Et recte hic illusores appellantur, quia nocte illa, cum tenuissent Dominum, illuserunt eum expuendo in faciem ejus, colaphis cædendo, et palmas dando in faciem ejus, et cætera faciendo, quæ in Evangelio legimus. Qua fiducia fretus, taliter *extendit manum suam?* Quia *applicuerunt, inquit, quasi clibanum cor suum*, id est, quia bene conscius erat quod per invidiam tradidissent eum. Illo invidiæ confusus incendio *manum suam extendit*, in eo quod ad comprehendendum illum cohortem misit, *cum insidiaretur eis*, id est, ita ut insidiaretur eis, ita ut flammam invidiæ magis ac magis accrescere faceret in eis. Dicebat enim : *Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus? (Matth. xxvii)*. Item, eum adduxisset eum foras et sodiasset pro tribunali :

Ecce, inquit, rex vester. Clamantibus illis: Tolle, tolle, crucifige eam. — Regem vestrum, inquit, crucifigam? (Joan. xix.) Talia dicendo nimirum insidia haurer eis, id est, hoc agebat, ut invidiæ flammam magis ac magis augesceret in eis. Et vide nequitiam hominis mendacissimi, callidi et insidiatoris. *Tota, inquit, nocte dormivit coquens eos, mane ipse succensus, quasi ignis flammæ.* Qua nocte tota illa dormivit? Nimirum eadem nocte qua manum suam extendit, id est, cohortem misit. Nusquam enim adfuit persona ejus vel interfuit tota nocte illa, qua illi velut clibanus succensi, furiose in illum ardentem insanierunt, conclamando, conspuendo, colaphis cædendo, palmas in faciem ejus dando. Inter hæc intus continuus se usque mane, et tunc apparuit ipse succensus quasi ignis flammæ. Siquidem *Mane facto, inquit evangelista, vinctum adduxerunt eum et tradiderunt Pontio Pilato præsidi, videlicet, consilium ineuntes, ut eum morti traderent (Matth. xxvii).* In illo consilio is, qui tota nocte dormierat, Pilatus, quasi ignis flammæ succensus in verba prorupit, ardens pariter et succendens, et ardentem instigans verbis supra memoratis, ne ab illo, quo ardebant, invidiæ incendio refrigescerent. Quid multa? *Omnes calefacti sunt quasi clibanus, et devoraverunt iudices suos.* Omnes, inquit, calefacti sunt, seditio convalluit, et vidit ipse Pilatus, imo videre gavisus est gaudio maligno, quod seditio convalesceret, nihilque proficeret cogitando, quod ullam in eo causam inveniret, et fingendo mirari se quod instarent, ut regem ipsorum crucifigeret. Ita omnes calefacti flamma zeli et invidiæ, quasi clibanus: omnes, inquam, principes sacerdotum et ipse Pilatus, Scribæ et Pharisei, persuadentes turbis Judæorum, conclamantes, milites præsidis illudentes, et omnia quæ scripta sunt peragentes. Sed quid? *Et devoraverunt, inquit, iudices suos.* Miro modo dictum, quod iudices suos devoraverunt. Væ devoratoribus illis, quia devoraverunt, id est condemnaverunt, illos a quibus judicandi sunt. Judicum primus ipse est Dominus Jesus Christus, venturus iudex vivorum et mortuorum; cæteri vero iudices apostoli sunt, quibus ipse locutus est: *Sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel (Matth. xix).* Istos, quantum in ipsis fuit, devoraverunt, quia videlicet ipsum Dominum sic se occidere putaverunt, ut omnino moreretur et periret nomen ejus. Apostolos autem in fugam converterunt, et maximum ex illis Petrum negare compulerunt. Igitur miseri, atque a misericordia: soribus excludendi, mira infelicitate illos devoraverunt, quos iudices habituri sunt, illos iudices habituri sunt, quos devoraverunt, quo modo vel in quantum potuerunt. Sequitur: *Omnes reges eorum deciderunt, non est qui clamet in eis ad me.* Hoc et de illius temporis statu, quo vitulos aureos coluerunt, et de tempore jam diæ passionis Dominicæ recte intelligendum est. Nam et tunc ita ceciderunt omnes reges decemtribuum, ut non esset vel unus qui recederet a peccatis Jeroboam. Et iidem quando Chri-

stum condemnaverunt, ita reges eorum ceciderunt, ita rectores vel principes eorum excæcati sunt, ac velut rami fracti corruerunt, ut non sit in eis qui clamet ad Dominum. Clamant quidem, sed non ad Dominum, imo contra Dominum, blasphemando Christum Deum et Dominum. Quod et si extunc clamare et sacrificare contendunt, resultat eis illud propheticum: *Et cum extenderit manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestre sanguine plenæ sunt (Isa. i).* Ita cadenda quales facti sunt? Ait: *Ephraim in populis ipse commiscebatur.* Ephraim omnis ille dicitur, qui recessit a domo David, magis autem ille populus, qui crucifixus Christum filium David, quia veraciter sic faciundo recessit a domo David. Sed et de hac et de illa recessione jam superius diximus, quia hæc illi similis est, imo illic cæpta recessio hic consummata est. Ergo Ephraim, id est, omnis carnalis Israel et carnalis Judaismus, apud quem non est David, neque semen ejus Christus, in populis commiscebatur et commiscebatur, id est, inter gentes reputatur. Nam contra, Israel verus inter gentes reputatur, sed habitat solus, juxta illud: *Populus solus habitabit, et inter gentes non reputabitur (Num. xxiii).* Item et Moyses benedicendo loquitur: *Habitabit Israel confidenter et solus (Deut. xxxiii).* Hic Israel sanctus et mundus est. Is autem, qui nomine Ephraim in præsentem sæclem denotatur, immundus est et sordidus, in populis commistus. Hoc est quod sequitur: *Ephraim factus est subcinericius panis, qui non reversatur.* Quod idem est ac si dicat: Invidiæ flammis quasi in clibano decoctus, sub cinere peccatorum suorum premitur, et ad poenitentiam non convertitur. Nam sicut panis subcinericius a cinere non emundatur, nisi reversetur; ita Judaicus populus, qui, ut sæpe jam dictum est, veraciter recessit a domo David, atque idcirco a nomine Ephraim per spiritum propheticum denotatur, a peccatis suis non liberatur, quia ad fidem Christi non convertitur. Itaque in populis commiscebatur, populorum nominibus, quibus commistus est et similis factus est, jure censetur, juxta illud: *Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cetea (Ezech. xvi).* Nec vero tantummodo in populis commiscebatur, verum etiam in malis meritis præfertur. Exempli gratia, cum Dominus dicit: *Viri Ninivitæ surgent in iudicio cum generatione ista, quia poenitentiam egerunt ad predicationem Jonæ. Et ecce plus quam Jonas hic (Matth. xii).* Et his similia. Diligenter verba prophetice veritatis persequamur, quibus iste Ephraim vehementer culpatur. *Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit; sed et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit.* Verum manifestum est quia comederunt alieni robur ejus, id est abstulerunt omnem dignitatem regalem sive principalem, qua olim tanquam in juventute sua roborabatur. Ecce enim hodie non est illi rex, neque princeps, ant-dux, et ipse, inquit, nescivit. Quid nescivit? Nimirum illud quod non nescire, sed magno perire scire debuit, quia non prius comederetur, non

prins omnino devoraretur tale illud robur ejus, donec veniret verum robur et princeps fortitudinis Christus. Sic enim patriarcha Jacob fuerat prælocutus: *Non auferetur sceptrum de Juda, et dux de femore ejus, donec veniat, qui mittendus est (Gen. XLIX)*. Quo tempore venit ille, quem venisse credimus, natum ex utero Virginis, quem negavit iste Ephraim, factum est istud. *Alieni, scilicet gentiles Romani, comederunt robur ejus*, id est, regnum ejus ablatum tradiderunt suis satellitibus, scilicet Herodi et posteris ejus, et postmodum venientes insuper tulerunt locum et gentem illius. *Hoc ipse nescivit*, imo nescire voluit, ut diceret, aut dicat quia Christus jam venit, si verus est sermo quem tantus patriarcha dixit. Nec vero taliter comederunt alieni robur illud, ut possit recuperari, sed ita ut irrecuperabile sit. Hoc est quod ait: *Et cani effusi sunt in eo, et ipse ignoravit*. Ac si dicat: Sicut homini præ senectute canescenti jam non est spes ut recuperetur in eo robur juventutis; ita populo illi, ex quo regnum sic perdidit, non est spes recuperandi, nisi illa quæ vana est, et fallax erit, et frustrabitur eum, quando videlicet pro Christo suscipiet Antichristum. Hoc ipse ignoravit, canos istos in semetipso non attendit. Vir autem quicumque verus Israelita existit vel nunc est, ipse non ignorat, quia sic senuit et incauit Ephraim ut jam non sit sicut heri et nudius tertius, quando toties victus vel captus ab hostibus post fatigationem captivitatis regnum quasi juvenile robur recuperare potuit. Eruditus homo canos istos sic intelligit, ut ad similitudinem respiciat Abrahæ senis, et Saræ jamjam decrepitæ matris. Sicut enim illi tunc Isaac genuerunt, quando in illis cani effusi sunt, cum aut Sara sterilis fuisset (*Gen. XXI*), ita tunc demum Christus nassi debuit de populo illo, quando regno ablato invalidus factus est. Quomodo hæc ipse nescivit, aut quomodo ignoravit? Malo nimirum et pessimo incitiæ vel ignorantie modo, nolendo intelligere, nolendo scire, repellendo scientiam hanc, sicut superius Dominus dicit: *Quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi (Ose. IV)*. Ergo quod dicitur, *et ipse nescivit, et ipse ignoravit*, id est ac si diceretur: Propter culpam superbiæ cæcatus est quia scire contempsit. Unde et protinus subditur: *Et humiliabitur superbia Israel in faciem ejus*. Superbia namque Israel palam nunc est quod in faciem ejus humiliata sit, quia propter superbiam contigit cæcitas in Israel (*Rom. XI*), ut Apostolus ait, *velamen quod positum est super cor eorum (II Cor. III)*, sicut præsignabat velata exterius facies Mosi, humiliatio superbiæ Israel est. In conspectu omnium, qui revelata facie contemplantur gloriam Domini, humiliatio quæ propter superbiam contigit, cognoscitur in facie ejus, in corde et sensu ejus. Præterea sic quoque humiliata est eadem superbia in faciem ejus, ut tunc ab Assiriis et Babylois captivitatis jugo premeretur, pro eo quod propheta occidit, et postea miserabilis a Romanis disperderetur, pro eo quod prophetarum

Dominum Christum crucifixit. Quamvis in eadem humiliatione cervicem subrigeret adversus Dominum, dicendo: *Semen Abrahæ sumus, et nemini servivimus unquam (Joan. VIII)*, tamen nihilominus servi peccati, sub hominibus quoque servile jugum ferebant, Romanis serviebant, ut cæteris regnis servierant, et servitutis ejusdem grave adhuc experimentum capere habebant, cadentes in ore gladii, et in omnes gentes ducti captivi. in his omnibus humiliatur quidem, sed nihilominus perseverat superbia, dum in synagogis suis ipsum quem experti sunt victorem Christum blasphemant. Hoc est quod sequitur: *Nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, et non quæsierunt eum in omnibus his*. Vere dura cervicis populus (*Exod. XXXII*), qui tot flagellis coercitus, ad Dominum non revertitur. Super hoc admirans ipse Dominus in Isaia loquitur: *Super quod percussit vos ultra, addentes prævaricationem? (Isa. I)*. Nimirum velut districtus Dominus, cum omnes virgas et flagella cuncta castigando consumpserit, miratur servum incorrigibilem et contumacem. Unde hoc? Videlicet quia velatum et obduratum habent cor, imo quia nec habent cor. Sequitur enim: *Factus est Ephraim quasi columba seducta, non habens cor*. In eo quod non absolute ait, *factus est quasi columba*, sed addidit, *seducta*, bonam columbæ significationem præsentem loco penitus exterminat. Amplius autem cum apponit adhuc, *non habens cor*, seductionem ejusdem et vacuitatem totius boni miro exprimit modo. Siquidem adversus id, quod de columba pro bona similitudine dici vel scribi solet, non habens fel, dicitur hic, *non habens cor*. Quanta putas distantia est inter non habentem fel et non habentem cor? Quanta, inquam, differentia, columba habens fel et non habens cor, a columba non habente fel et habente cor, sejuncta est? Magna profecto et omnino contraria. Sic plane et tanta dissimilitudine sejunctus est carnalis Israel a spirituali, qualis tunc erat ille Ephraim, qui seductus est, ut recederet a domo David, et nunc est iste Judas qui negavit Christum Filium Dei. Columba esse debuit manendo in simplicitate atque unitate paternæ fidei, sed et tunc et nunc seducente diabolo recessit in felle amaritudinis, in inopia cordis. Quo recessit? Quo abiit? *Ægyptum invocant, et ad Assyrios abierunt*. Quomodo Ægyptum invocant? Deos Ægyptios colebant, ex quo corpore et non mente de Ægypto exierunt. Tunc enim cum vix exissent, vitulum in deserto fecerunt, et adoraverunt (*Exod. XXXII*) more Ægyptiorum, sicut inter eos facere consueverant. Verba quoque ipsorum Ægyptum invocantium hæc fuerunt: *Utinam mortui essemus per manum Domini in terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, et comedebamus panes in saturitate (Exod. XVI)*. Item: *Constituamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum (Num. XIV)*. Et his similia. Postquam autem terram adepti sunt tam bonam, ut Ægyptiacis carnibus vel panibus non indigerent, nihilominus tamen Ægyptum invocaverunt. Duos enim vitulos fe-

cerunt eadem, imo et majori, dementia quam olim in deserto fecerant et adoraverant unum. Hoc modo propter suam ingluviem, **49** atque luxuriam Ægyptum invocantes, ad Assyrios quoque abierunt et similes illis facti sunt, videlicet per superbiam, atque ita in populis commisti non tam Israelitæ, quam Ægyptii, vel Assyrii dici meruerunt. Amplius autem, quando, ut sæpe jam dictum est, Christum negaverunt, regemque suum esse Cæsarem professi sunt, et non alium, Ægyptum invocabant et ad Assyrios abierunt, id est, hominum sine Deo, qui solum diligunt hoc sæculum, et malignorum spirituum sese socios in damnatione fecerunt. Sed quid sequitur? *Et cum profecti fuerint, expandam super eos rete meum, quasi volucres cæli detraham eos.* Secundum metaphoram columbæ seductæ et non habentis cor, pulchre significat quod comprehendantur in superbia sua, qui per superbiam quidem quasi volando sese extollere ausi sunt, sed nihilominus infirmi sunt atque invalidi, ut columba. *Cum, inquit, profecti fuerint, videlicet olim, dicendo: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai (III Reg. xii), et nunc clamando: Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xvi), hunc expandam rete meum, et quasi volucres cæli detraham eos,* ut neque cum gloriosis et liberis quos æmulantur penna libertatis volare possint, neque apud me liberi sint, sed pœnas dent vanæ spei et præsumptionis, primum in Assyriis et Chaldæis captivi, et deinde sub Romanis per totum orbem vinculis et retibus captivitatis distracti atque compediti. His dictis æquam protinus et justam accumulatur sententiam, dicens: *Cædam eos secundum auditionem cætus eorum.* Auditio namque cætus eorum illa existit, quam hodieque audimus et legimus, quia vanum sibi finxerunt timorem, et dixerunt: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem (Joan. xi).* Hunc timorem pontifices et Pharisæi collecto consilio finxerunt, et totum consilium cætus universus audivit, et aurem libenter apposuit, ut quasi ex necessitate viderentur occidere Christum. Sed quid econtra illis evenit! Non quia occiderunt illum cum Romanis regnaverunt, sed potius hoc exigente sub Romanis pœnas dederunt, veneruntque Romani, locumque illis et gentem tulerunt. Igitur *cædam, inquit, eos secundum auditionem cætus eorum,* id est, inducam super eos formidinem quam formidaverunt, quam sibi met confixerunt, non vere formidantes, sed formidinem ejusmodi veram videri volentes. *Væ eis, quoniam recesserunt a me: vastabuntur, quoniam prævaricati sunt in me. Et ego redemi eos, et ipsi locuti sunt contra me mendacia.* Ita *cædam eos,* ut et secundum animam *væ illis sit, quoniam recesserunt a me,* et secundum corpus vastentur, quoniam *prævaricati sunt in me.* Neque enim tantummodo in legem meam prævaricati sunt, in me ipsum manus miserunt, me ipsum tradiderunt ad crucifigendum. Et vide quam ingrati

sint. *Ego redemi eos, et olim ex Ægypto, et nunc a peccatis in sanguine meo, scelus quoque meæ mortis ignoscens illis ita ut dicerem: Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii), et ipsi pertinaciter contra me mendacia locuti sunt.* Nam et militibus copiosam dederunt pecuniam, dicentes: *Dicite quia discipuli nocte venerunt, et furati sunt cum nobis dormientibus; et si hoc auditum fuerit a præside, nos suadebimus ei, et securos vos faciemus. At illi, accepta pecunia, fecerunt sicut erant docti. Et divulgatum est apud Judæos verbum illud usque in hodiernum diem (Matth. xxviii).* Hæc et hujusmodi mendacia contra me locuti sunt, et loqui non desinunt.

Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis. Super triticum et vinum ruminabant, et recesserunt a me. **D**iligenter in verbis istis divinam perpendamus justitiam, quia hic causa est propter quam carnalis Israel existimetur vel reputetur Edom sive Esau, et non Israel. *Et non clamaverunt, inquit, ad me, sed ululabant.* Quidam est clamare ad Dominum, nisi desiderare Dominum? Cæterum, si quis orationem multiplicet, quantumvis clamando et lacrymando, non habens intentionem in hoc, ut ipsum mereatur habere Deum, sed ut aliud quid obtineat terrenum sive transitorium, non veraciter dici potest clamare ad Dominum, id est, ita clamare ut clamor ejus ad Domini Dei perveniat auditum. Iste qui sic clamat, nimirum similis est Esau, de quo scriptum est: *Auditus Esau sermonibus patris, irrugit clamore magno et consternatus ait: Benedic etiam et mihi, pater mi (Genes. xxvii).* Non utique alium quærebat benedictionis fructum, nisi hunc, ut in isto sæculo dives ac potens existeret. Idcirco postmodum sequitur: *Cumque ejulatus magno fieret, motus Isaac dixit ad eum: In pinguedine terræ et in rore cæli desuper erit benedictio tua.* Sciebat enim quid quæreret, et idcirco illius benedictionem ejusmodi prælinivit. Ait ergo: *Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis,* id est, non fuerunt mihi devoti, cor eorum mecum rectum non fuit; non me ipsum, sed quæ mea sunt quæsierunt, et propter hæc ejulabant in cubilibus suis, id est in synagogis suis, quæ nimirum non Ecclesia mea, sed cubacula ipsorum sunt. Vere *ululabant, quia super triticum, inquit, et vinum ruminabant;* sola quæ ventris sunt quærebant, et recesserunt a me, videlicet non quærendo habere me. Hoc modo revera non ad generationem pertinent quærentium Dominum, quærentium faciem Dei Jacob (Psal. cxlii), sed ad generationem Esau. Hoc sentiens Apostolus dicit ad Hebræos: *Ne qua radix amaritudinis rursus germinans impediatur, et per illam inquinentur multi; ne quis fornicator, aut profanus, ut Esau, qui propter unam escam vendidit primitias sua. Scitote enim quoniam et postea cupiens hæreditare benedictionem, reprobatus est. Non enim invenit pœnitentiæ locum, quanquam cum lacrymis inquisisset eam (Hebr. xii).* Usque hodie infelices **Jc-**

dant sic ululant in cubiculis suis, neque inveniunt penitentiae locum, ut benedictionem haereditare possint, quanquam cum lacrymis inquirent eam. Quare? Quia non clamant ad Dominum in corde suo, sed super triticum et vinum ruminant, id est, non coelestem quaerunt gratiam, non peccatorum optant remissionem, non regni futuri suspirant gloriam, sed ululant et ruminant propter illius terrae iracundiam, in qua tritici et vini se habuisse recolunt abundantiam, sicut in Psalmo scriptum est: *Et in iracundia terrae loquentes dolos cogitabant* (Psal. xxiv). Nam quia terram illam ab adventu Salvatoris nostri propter sanguinem ejus se amisisse non ignorant, idcirco irascuntur, et zelo maligno inflammati blasphemant illum. Et recesserunt a me, inquit. Vere recesserunt, imo et legationem miserunt post ipsum dicentes: *Nolumus hunc regnare super nos* (Luc. 1). *Et ego erudivi eos, et confortavi brachia eorum, et in me cogitaverunt malitiam.* Sententia haec magnae admirationis habet sensum. Idem enim est ac si dicat: Ego, in quem cogitaverunt nequitiam, ego ille sum, qui erudivi eos, ego ille qui confortavi brachia eorum. Erudivi nimirum dando legem, et docendo non esse vitam hominis tantum in tritico et vino, super quod nunc ruminant, sed in sermone Dei, quemadmodum Moyses dicit: *Affixit te penuria, et dedit tibi cibum manna, 50 quem ignorabas tu, et patres tui, ut ostenderet tibi quod non in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur ex ore Dei* (Deut. viii). Postquam erudivi eum, postquam legem dedi illis, et circumduxi, et docui, custodiendo quasi pupillam oculi mei, tunc demum confortavi brachia eorum, constituendo super excellentem terram ut comederet fructus agrorum (Psal. cv), et ita confortati sunt, ut reges fortes occiderent, duces, principes, et reges eorum, et longo tempore possiderent labores populorum. Ille qui haec feci illis, ego ipse sum in quem cogitaverunt malitiam, videlicet hanc, ut me crucifigerent. Dixerunt enim: Suspendamus eum in ligno, et proinde maledictus erit, nec reputabitur filius Benedicti, de quo Psalmista cecinit: *Benedictus qui venit in nomine Domini* (Psal. cxvii). Moyses namque scripsit, quia *maledictus a Deo est qui pendet in ligno* (Deut. xxi). *Hanc in me malitiam cogitaverunt,* sed haec ipsa malitia eorum excacavit eos, ut non viderent ac scirent quod contrario per crucem ejus in omnes gentes benedictio, id est, peccatorum daretur remissio, et per eam omnia traheret ad seipsum (Joan. xii). *Reversi sunt ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosi.* Mira rebellio perversorum, quibus quod in rectis corde suave est et leve, importabile videtur et ferre non possunt. *Jugum* quippe Domini suave est, et onus ejus leve (Matth. xi), durae autem cervices et male fortes humeri illorum ferre non potuerunt. Idcirco *reversi sunt ut essent absque jugo,* ut non haberent legem aut regem malis voluntatibus suis contradicentem, sed ita revertendo *facti sunt quasi arcus dolosi,* id est, semetipsos interfecerunt

ac perdidit in modum arcus dolosi, qui retrocedente sagitta, ipsum a quo tenditur percutit. Fugiendo namque jugum Dei sive imperium Christi, perniciosum sibi subierunt jugum hominum, mortiferum sibi fecerunt jugum Romani imperii. Imo et intendentes arcum rem amaram, ut sagittarent in occultis immaculatum (Psal. xciii), eodem arcu sagittis ipsis in semetipsos reversis perierunt, sese aeterna damnatione percusserunt, dicendo: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Matth. xxvii). Hoc est quod continuo sequitur:

Cadent in gladio principes eorum a furore linguae suae. Furor namque linguae illorum quasi gladius acutus exstitit, quemadmodum Psalmista cecinit, quia *acuerunt ut gladium linguas suas* (Psal. lxi). Item: *Filii hominum dentes eorum arma et sagittae, et lingua eorum gladius acutus* (Psal. lvi). Furor linguae ejusmodi ille sermo nequam exstitit, quem firmaverunt sibi clamando: *Tolle, tolle, crucifige, crucifige* (Joan. xix). Et hic linguae gladius sic acutus Mariae quoque animam pertransivit, juxta dictum Simeonis (Luc. 11). Ab illo furore, id est, propter illum furorem linguae suae, cadent, inquit, *in gladio principes eorum, et sic factum est.* Legimus et miramur Josephum narrantem illud miserabile excidium Hierosolymorum, in qua sic ceciderunt, ut nunquam suum possint recuperare statum, foris Romanorum, intus gladiis concisi suorum concivium et contribulium, ut multo aliter quam gladiis cecidissent Assyriorum sive Babyloniorum. Et merito, quia nimis longum traxerant peccatorum funiculum. Ait enim: *Ista subsannatio eorum in terra Aegypti.* Et est sensus: *Ista peccantium insana non nova est, sed inveterata, ex quo gens ista nata est in terra Aegypti.* Illic namque patres istorum, qui subsannaverunt Christum Dominum legis et prophetarum, subsannaverunt Moysem missum sibi a Deo, ut liberaret eos de manu Aegyptiorum. Licet enim clamarent ad Dominum propter afflictionem et duram servitatem, tamen mira dementia missum sibi liberatorem subsannaverunt, dedignando intelligere quod visitarentur et salvandi essent per illum. Hinc Stephanus protomartyr, cum praemisisset: *Existimabat autem intelligere fratres suos, quoniam Deus per manus ipsius daret salutem illis.* At illi inquit, *non intellexerunt* (Act. vii). Et post pauca: *Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes* (Exod. 11): *Quis te constituit principem et judicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, qui accepit verba vitae dare nobis, cui noluerunt obedire patres nostri, sed repulerunt, et aversi sunt cordibus suis in Aegyptum, dicentes ad Aaron* (Exod. xxxii): *Fay nobis deos, qui praecedant nos. Moysi enim huic, qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus quid factum sit. Et vitulum fecerunt in illis diebus* (Act. vii). Ergo quod in Aegypto subsannatio illorum jam saevierit palam est, et ex ipsorum quoque verbis attestantibus potest colligi. Cum enim persequeretur eos Pharaon, illi videntes exercitum ejus,

dixerunt : *Porsitan non erant sepulcra in Ægypto, ideo tulisti nos, ut moreremur in solitudine. Quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto? Nonne iste est sermo quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes : Recede a nobis ut serviamus Ægyptiis? (Exod. xiv.)* Illic nimirum testantur se illum repulisse mira invidentiæ crudelitate, ut cum clamarent ad Dominum ob suam liberationem, personam liberantis odirent, et cum sibi salutem cuperent, illi personæ quam noverant gloriam ministerii salutaris inviderent. Eodem morbo corrupti, cum regem nimis importune quæsisent, datam sibi secundum cor Domini personam odere regnantem, invidebantque gloriæ triumphatoris, cujus contra gentes inimicas gloriabantur triumphis, in tantum ut contra illum susciperent filium ejus Absalon, deinde Seba filium Bochi, deinde Jeroboam filium Naboth, semel et iterum dicentes : *Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai (II Reg. xx)*. Eadem iniquitate sive subsannatione perseverante, cum regem magnum per prophetas prænuntiatum expectassent Messiam, ad magnam generis sui gloriam venientis odere personam, et illam quam ex lectione poterant animadvertere Christi gloriam stanti in medio ipsorum personæ nimis crudeliter invidebant. Igitur ista subsannatio eorum in terra Ægypti, id est, sic subsannaverunt Moysen in terra Ægypti, sic subsannaverunt Christum Filium Dei, sic subsannaverunt David, sic subsannando negaverunt Moysen, negaverunt David, negaverunt Christum ante faciem Pilati. Et ideo *cadent in arelladii*, ut jam dictum est, propter istum *linguæ suæ* furorem, propter istam *sub-* subsannationem. Quid proinde facies, o propheta?

CAP. VIII. — *In gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini, pro eo quod transgressi sunt fœdus meum et legem meam prævaricati sunt. Me invocabunt: Deus meus, cognovimus te. Projecit Israel bonum, inimicus persequetur eum.* Hæc annuntia, et annuntiando *in gutture tuo sit tuba*, quia videlicet populo huic bellum est, et non pax. Aquila namque veniet super domum Domini, id est, Romanum imperium, cujus militare signum aquila erat, veniet super civitatem, in qua est domus Domini. In Ezechiele, ubi contra Judam propheta dirigitur, decem tribus jam in Assyrios translatis per aquilam Nabuchodonosor significatur his verbis : *Aquila grandis alarum magnarum longo membrorum ductu, plena plumis et levitate, venit ad Libanum et tulit medullam cedri, summitatem ejus avulsit, etc. Nescitis quid ista significant? Dic : Ecce venit rex Babylonis in Hierusalem, et assumet reges et principes ejus, et adducet eos ad se in Babylonem (Ezech. xvii)*. Hic autem ubi non adversus Judam tantum, sed adversus omnem Israel propheta textitur, et quasi tuba declamare jubetur, recte secundum supra dicta per aquilam excellentia Romani intelligitur imperii, cujus, ut jam dictum est, militare signum aquila fuit, ante susceptum vexillum crucis, eo quod aquila rex avium esse dicatur, et cujus ob honorem Herodes

A quoque auream fixit aquilam super templum Domini, ut refert Josephus. Hæc aquila, inquit, super domum Domini, id est, Romanum imperium ad destruendam irrecuperabiliter gloriam sacerdotii Judaici veniet. Quam ob causam? *Pro eo*, inquit, *quod transgressi sunt pactum meum, et legem meam prævaricati sunt*. Poterat enim objicere quis et dicere quod istud Deus faceret vel fieri sineret contra suum statutum, contra fœdus vel pactum, quod pepigit cum patribus eorum. Nam ut de cæteris taceamus, nunc ad Salomonem qui primus ædificavit illam domum Domini, taliter dixit : *Exaudivi orationem tuam et deprecationem, qua deprecatus es coram me. Sanctificari domum hanc quam ædificasti ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum (III Reg. ix)*. Sed vide quid postmodum sequitur : *Si autem aversione averi fueritis vos et filii vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, et cæremonias quas proposui vobis, sed abieritis et coleritis deos alienos, et adoraveritis eos, auferam Israel de superficie terræ quam dedi eis, et templum quod sanctificavi nomini meo projiciam a conspectu meo, eritque in proverbium et in fabulam cunctis populis, et domus hæc erit in exemplum*. Ergo in pacto domus illa stetit, id est sub conditione servandæ justitiæ, quam profecto servandam ab illis non esse Deus præscivit. Nam si servandam esse præsciret, nequaquam conditionaliter illis bona sua permetteret, toties dicendo : *Si præcepta mea servaveritis, si in viis meis ambulaveritis*, quod in lege frequens, sed absolute et modo prædicativo, vel promissivo, sicut ad Abraham locutus est in promissione seminis, quod est Christus. Non enim dixit, *Si egressus fueris de terra tua, sed Egrede*, inquit, *de terra tua, et cætera, et benedicam tibi (Genes. xii)*, atque *In te benedicentur universæ cognationes terræ (Genes. xxii)*. Itemque, in promissione non dixit, *Si feceris rem hanc, et non peperceris filio tuo unigenito, benedicentur in somine tuo omnes gentes terræ*. Quæ universaliter populo pro cultu tabernaculi vel domus Domini, pro cæremoniis servandis promissa sunt, sub conditione posuit providentia Dei præscientis, quod conditionem vel pactum promissionis non essent servaturi, et quod pactum istud irritum facturi essent, sicut et Jeremias verbis declamat manifestis. Cum enim præmisisset : *Audite verba pacti hujus, et facite illa, postmodum hæc intulit : Et hi ergo abierunt post deos alienos ut servirent eis, irritum fecerunt domus Israel et domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum (Jer. xi)*. Itemque alio loco dicit : *Et nolite confidere in verbis mendacii, dicentes : Templum Domini, templum Domini, templum Domini est, quoniam si bene direxeritis vias vestras et studia vestra, habitabo vobiscum in loco isto (Jer. vii)*. Igitur cum dixisset : *In gutture tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini*, ne quasi de mutabilitate argueretur, quod abjiceret domum quam prius elegisset, vel in pactum suscepisset, causam reddidit protinus dicens, *pro eo quod transgressi sunt*

*ſædus meum, et legem meam prævaricati sunt, quod idem ac si diceret, quia pactum meum irritum fecerunt. Et ista quidem causa contra Judaicos ſtatus ſufficiens eſt, nec aliam audiri digni ſunt, quoadiu ſuam volentes ſtatuere juſtitiam, juſtitia Dei non ſunt ſubjecti, dum inter cætera quibus ſeſe adverſus fidem Chriſti defendunt, illud quoque ſubſannant, dicendo conſequenter, eſſe mutabilem Deum, ſi domum ſuam nomini ſuo ſanctificatam abjecit, apud Chriſtianos quaſiturus aliam. Qui autem jam pro emerita fide dignus eſt, ut intret in ſanctuarium Domini, et intelligat in noviffimis eorum, cauſas alias audit et reddit, intelligit et dicit, quare ſuper illam domum Domini aquila ſemel et iterum venire debuerit. Semel namque venit ſuper illam Nabuchodonosor (IV Reg. xxv), quem in Ezechiele, ut jam dictum eſt, per aquilam oportet intelligi, et eandem domum incendio conflagravit. Iterum venit Romanum imperium cum victricibus aquilis (II Mach. v), et non ſolummodo domum illam, ſed et locum et gentem irrecuperabiliter tulit. Semel vel primo permittente Deo, idcirco factum eſt, ut vetus illud ſacerdotium tolleretur. Secundo idcirco factum eſt, ut omnino tolleretur. Corripiendi namque, atque inſtruendi erant illius temporis tam populus, quam ſacerdotes, ut ſcirent ipſi et ipſorum poſteri, quia non propter locum gentem, ſed propter gentem locum elegerat Dominus, et quia auro et lapidibus, quibus præfulgebat illa domus, non magis quam fumo aut favilla delectatur, niſi cordium corporumque templa ſibi ad habitandum præparentur. Tollendum autem omnino erat in adventu Chriſti domus vel templi illius ſacerdotium, quia temporis illius ſacrificium non fuerat juſſum, ſed permiſſum, donec cum juſſu et præſentia Chriſti veniret ſacerdotium neceſſarium ſecundum ordinem Melchisedech. Nam quod illud ſacrificium non fuerit juſſum, ut jam dictum eſt, ſed permiſſum, teſtatur ipſe Dominus in Jeremia dicens: *Holocautomata veſtra addite victimis veſtris, et comedite carnes; quia non ſum locutus cum patribus veſtris, et non præcepi eis in die, qua eduſi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum et victimarum, ſed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus, et vos eritis mihi populus, et ambulat in omnia qua mandavi vobis, ut bene ſit vobis (Jer. vii).* Ergo ſacrificium illud non juſſum erat, ſed permiſſum. Ad quid autem permiſſum? Ad hoc maxime, ut ordo illius carnalem retineret populum, ne citius dilaberetur ad Ægyptiorum, cæterarumque ſacrificia gentium, ut ſaltem ſub nomine veri Dei pingues hoſtias carniſum ſacrificarent, a quibus omnino avelli nequaquam poſſent. Hoc ipſum interea teſtari cepit Spiritus ſanctus per os David, quamvis ille in eadem religione ſacrificantium ſtudioſiſſimus fuit. Ait enim: *Nunquid manducabo carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo? Immola Deo ſacrificium laudis (Pſal. xliv).* Nimirum iſtæ voces parum profeciſſent ad decedendum ſupercilium illius ſacer-*

dotii, ſi poſt adventum Chriſti ſtetiſſet et locus et gens, et non veniſſet talis aquila ſuper illam domum Domini. Denique adhuc, poſtquam lapidis ſuper lapidem non remansiſt, Chriſtum blaſphemant ubique terrarum captivi, et blaſphemando impedimentum facere moliuntur currentibus quadrigis Evangelii Chriſti. Quid facerent, ſi roborati in terra ſua conſiſtentes, domumque illam ſplendidam ſuperſtitem habentes, tale ſuæ per fidei fulcimentum digito demonſtrare poſſent? Tali ergo debuit aquila veniente domus Domini deſtrui, quemadmodum et Danieli angelus prædixit: *Et poſt hebdomadas, inquit, ſexaginta duas occidetur Chriſtus, et non erit ejus populus qui eum negaturus eſt. Et civitatem et ſanctuarium diſſipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vaſtitas, et poſt finem belli ſtatuta deſolatio. Et deficiet hoſtia et ſacrificium. et in templo erit abominatio deſolationis, et uſque ad conſummationem et finem 52 perſeverabit deſolatio (Dan. ix).* Nunc ad litteræ textum revertamur. Cum cauſam reddidiſſet cur aquila venire permitteretur ſuper domum Domini, dicendo: *Pro eo quod transgreſſi ſunt ſædus meum, et legem meam prævaricati ſunt,* continuo ſubjunxit: *Me invocabunt: Deus meus, cognovimus te.* Et eſt ſenſus: Mira impudentia, cum ſint transgreſſores, cum ſint prævaricatores, invocant me dicentes: *Deus meus, Deus meus, cognovimus te.* Tale eſt illud in Iſaia: *Me etenim de die in diem quaerunt, et ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ juſtitiam fecerit, et judiciu Dei ſui non dereliquerit (Iſa. lviij).* Mentiuntur ergo dicendo: *Deus meus, cognovimus te.* Ipſe Dei Filius refellit eos in hoc dicto: *Est, inquit, Pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus veſter eſt, et non cognoviſtiſtis eum (Joan. viij).* Quare? Nimirum quia juxta et illud quoque prophetavit Iſaia: *Populus hic labiis me honorat, cor autem illorum longe eſt a me (Iſa. xxix).* Ita modis omnibus verbis ipſorum opera contraria ſunt. Idcirco protinus hic propheta ſubjungit: *Projecit Iſrael bonum, inimicus perſequetur eum.* Quod bonum, vel quem bonum Iſrael projecit, niſi Deum qui ſummum bonum, qui ſolus et ſumme bonus eſt, cui dicit ore tenus, *Deus meus, cognovimus te?* Denique illum projecit, non modo, quia dudum dixit: *Non eſt nobis pars in David,* neque hæreditas in filio Iſai (III Reg. xii), et vitulos ſibi pro deo ſtatuit, verum etiam quia, quod majus eſt, Dei Filium extra civitatem projecit, negans eum ante faciem Pilati, et foris inter ſceleratos projectum crucifixit. Idcirco inimicus perſequetur eum, inquit, nimirum juxta maledictiones, quaſ præſcius Moyses in lege præſcripſit: *Tradat te Dominus corruentem ante hoſtes tuos. Per unam viam egrediaris contra eos, et per ſeptem fugias, et diſpergaris per omnia regna terræ, ſitque cadaver tuum in eſcam cunctis volatilibus cæli, et beſtiis terræ, et non ſit qui abigat (Deut. xxviii).* Quod ita factum ſit, aſſertione noſtra non indiget. Sequitur: *Ipsi regnaverunt et non ex me, principes exiſtiterunt, et non cognovi, argentum ſuum et aurum ſuum fecerunt*

runt sibi idola ut interirent. Qui regnaverunt non ex me? Nimirum ipsi qui bonum projecerunt, primum qui cum Hieroboam recesserunt a domo David, deinde qui crucifixerunt, vel negaverunt Filium Dei, filium David. Primo videndum de illis regibus, qui, regno scisso a domo David, super decem tribus regnaverunt, utrum vero ex Deo regnaverunt, an non? Videtur namque repugnare verbis istis illud quod in illa divisione regni scriptum est: *Apprehendensque Ahas pallium suum novum, quo opertus erat, seidit in duodecim partes, et ait ad Hieroboam: Tolle tibi decem scissuras. Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus (III Reg. xi).* Item, cum congregasset Roboam multitudinem exercitus, ut reduceret regnum sibi, factus est sermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens: *Loquere ad Roboam, et ad omnem domum Juda, dicens: Non ascendetis, nec bellabitis contra fratres vestros, filios Israel. Revertatur vir in domum suam; a me enim factum est verbum hoc (II Par. xi).* Hæc, ut jam dictum est, repugnare videntur verbis iatis: *Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi.* Sed absit ut sanctæ Scripturæ verba sibi met repugnancia vel contraria sint. Quærimus ergo qualiter et veritas historię consistat, et nihilominus vera sit hæc sententia prophetica. Hoc intuentes originem perpendimus illius mali, vel schismatis, quo nimirum facto illo prior exstitit quod historia narrat expletum per manus Ahaz Sylonitis, et confirmatum per Semeiam, virum Dei. Quænam illius mali origo fuit, nisi odium, quo Israel regem suum David semper odio habuit? Nunquam enim volens sapientiam, fortitudinem, atque humilitatem, qui fuere tres primi sortes David, populus ille sustinuit, utpote malis intentus studiis, et idololatriæ cultui, cui servire non poterat, regnante David. Hujus rei summum illud iudicium fuit, quod cum non haberent alium, quem statuere possent super illum depellendum, filium ejus Absalon susceperunt. Verum quandiu vixit David, quandiu filius ejus Salomon cum sapientia processit, peccata illorum consummari non potuerunt, ut liceret ejus iudicio Dei pervenire ad effectum (III Reg. xi). At ubi merita domus ejusdem David, quæ peccatis illorum præpouderaverant, sic infirmata sunt ut Salomon per fornicationes depravatus serviret diis alienis, tunc demum manum suam Deus subtraxit, et prævalens Israel contra domum David, velut equus indomitus sese excutiens, frenum rupit, et abiit, suisque studiis congruum sessorem Hieroboam suscepit. Hoc nimirum ex Deo non fuit, et idcirco nunc dicit: *Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi.* Ut autem non posset eos retinere, vel revocare Roboam, divino factum est iudicio, atque idcirco illic, ait: *A me enim factum est verbum hoc.* Ad summum ejus sententiæ, quæ dictum est, *ipsi regnaverunt, et non ex me*, illud pro foribus argumentum est, quia regnaverunt absque

A legitima Dei unctione. Uctio namque regalis in domo David, et in tribu Juda remansit, reges autem decem tribuum absque unctione regnaverunt. Sane unus Jehu filius Josaphat filii Namsi, quantum lacunque unctione rex constitutus est, et hoc ex Domino, verumtamen non eundem Jehu comprobante, sed condignam de domo Achab ultionem exigente. Tantummodo lenticulam olei fundens super caput ejus unus de filiis prophetarum dixit: *Hæc dicit Dominus Deus Israel: Unxi te regem super populum Domini Israel, et percutes domum Achab domini tui, et ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, et sanguinem omnium servorum Domini de manu Jezabel, perquam omnem domum Achab (IV Reg. ix), etc.* Iste unus regnavit ex Domino, et principem illum cognoscere, Deus utcumque dignatus sit, verumtamen tantummodo ad vindictam, quia domum Achab delevit et Baal exterminavit, non autem ad gratiam, quia peccata Hieroboam, id est vitulos aureos, non dereliquit. Quapropter vera undique est sententia: *Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi*, quia præter istum unum unctum unctionis imperfectæ, cæteri omnes, sicut absque unctione, ita regnaverunt absque vocatione divini gratiæ. Nunc demum et de illis animadvertendum, qui usque adeo recesserunt a domo David ut crucifigerent filium David, Filium Dei, quam vere dictum sit: *Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi.* Recte enim hoc in reprobationem illorum debuit prophetari, qui utique voluerunt temporaliter in hoc sæculo extolli absque adjutorio visitantis gratiæ Dei, sicut in evangelica parabola ipse Dominus innuit, cum dicit: *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas; et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, et occiderunt (Matth. xxi).* Quid hæc parabola innuit, nisi quia Scribæ et Pharisæi, videntes Jesum, non ignoraverunt, sed oderunt illum, quem admodum et ipse dicit: *Nunc autem et viderunt et oderunt et me, et patrem meum (Joan. xv).* Cum enim agricolæ dixerunt, *Hic est hæres*, nemo est in eis qui se de ignorantia excuset. Ergo cum dicunt, *Venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas*, recte et veraciter dicat is qui occiditur: *Ipsi regnaverunt, et non ex me*, id est, voluerunt sine me regnare, et sine me divites esse, sedendo super cathedram Moysi, et prædam faciendo de populo, ita ut mentham quoque et anetum decimarent, non curando justitiam, et fidem, etc., quæcunque graviora sent legis (Matth. xxiii). Sed cum illi ore suo semetipsos judicantes, dixissent: *Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis (Matth. xxiii)*, quid, iste intulit? *Ideo dico vobis*, ait, *quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (ibid).* Igitur quod ait: *Ipsi regnaverunt, et non ex me, principes exstiterunt, et non cognovi*, idem est ac si dicat: *Ipsi quidem regnare voluerunt, sed auferetur ab eis regnum Dei, quia non regnare vo-*

averunt ex me, et in principatu suo cognoscere no-
 loerunt me, eaz̄ modis omnibus studentes avaritiæ.
 Nam hoc est quod sequitur: *Argentum suum et au-
 rum suum fecerunt sibi idola, ut interirent.* Et est
 sensus: Argentum et aurum plus dilexerunt quam
 Deum, imo ne ullum auri et argenti detrimentum
 paterentur, oderunt Christum et Patrem ejus Deum,
 oderunt et crucifixerunt Christum Dei Filium. La-
 trocinabantur enim in illo Dei templo, aurumque et
 argentum sibi congregabant, prædam facientes de
 populo. Nonne autem Apostolus Christi testatur,
 quia *avaritia simulacrorum est servitus?* (Col. v.)
 Recte igitur ait, quia *argentum suum et aurum suum
 fecerunt sibi idola*, quia *simulacrorum servitus est
 avaritia*, maxime in illis qui præsentibus habentes
 Christum Dei Filium, contra ipsorum avaritiam dis-
 putantem, argento et auro magis faverunt, et ad-
 versarium mammonæ, id est contemptorem argenti
 et auri Christum interfecerunt. Quo fructu? Qua
 mercede? *Ut interirent*, ait. Etenim fructus idolorum
 ejusmodi, fructus mammonæ, fructus argenti et au-
 ri interitus est animæ illorum et corporis. Interie-
 runt spiritualiter invisibilibus malignorum epiri-
 tum phantasiis, interierunt corporaliter visibili-
 bus Romanorum gladiis. Itaque vicit domus David,
 vincti sunt omnes qui recesserunt a domo David.
 Sequitur ergo: *Projectus est vitulus tuus, Samaria,
 iratus est furor meus in eis.* Longa quidem concerta-
 tio facta est inter domum David et vitulos aureos
 quos Jeroboam fecit, sed tandem vicit domus David:
 vicit, inquam, quando Christus filius David in cruce
 ascendit. Ibi cornu David, cornu salutis pro-
 ductum et erectum nobis in domo David, confregit,
 projecit atque contrivit vitulum Samariæ, id est,
 omnem impietatem dividendam se a domo David, in
 qua princeps sedet nunc ipse filius David, cujus vi-
 delicet divisionis initium sæpe dictus ille materialis
 vitulus Samariæ existit. Et pulchre, cum duo fue-
 rint vituli singulariter, nunc *projectus est vitulus*,
 inquit. Plus enim significat, quam si dixisset duo
 vituli, sicut interdum singulariter per militem plus
 intelligimus quam per milites pluraliter. Militem
 namque dicere solemus, exercitum significantes.
Projectus ergo, inquit, est vitulus tuus, Samaria, id
 est, cecidit omnis idololatria, et ab illo principe do-
 mus David, Deo, et homine Christo sententiam ac-
 ceperunt: *Omnes dii gentium demonia* (Psal. xcvi),
 et *princeps mundi hujus ejectus est foras* (Joan. xii).
 Illud quoque pulchrum est attendere, quod loco
 præsentis Samariam compellat, quia videlicet quan-
 do passionis Christi sacramento destrui cœpit error
 sive idololatria, fieri hocceptum est a Samaria. Cum
 enim Jerusalem non susciperet, imo persequeretur
 fidem Christi, sicut scriptum est: *Facta est autem
 persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Hierosolymis,
 et omnes dispersi sunt per regiones Judææ et Sama-
 riæ* (Act. viii), Samaria verbum Dei cum gaudio
 magno suscepit, sicut ordo lectionis in Actibus apo-
 stolorum patenter depromit. *Iratus est, inquit, fu-*

ror meus. In quibus vel contra quos *iratus est*, nisi
 in illis vel contra illos qui vitulum fecerunt, qui
 idololatriam pertinaciter sectati sunt, qui propter si-
 mulacrorum servitum a domo David recesserunt,
 imo natum de domo David Christum negaverant?
 Nimirum inter istos concluduntur, et maxime sunt
 vel fuerunt Scribæ, vel Pharisæi. Et idcirco jam ex-
 tunc templum vel altare illorum, non altare Dei, sed
 vitulus Samariæ meretur dici: *Ecce furor Domini
 iratus est in eis, et vitulus eorum projectus est*, do-
 mus autem David magnificata est. Templum quippe
 et sacrificium illorum ablatum est, Christus autem
 et Ecclesia ejus in æternum manet. Et quare *iratus
 est furor meus in eis?* Videlicet, quia non possunt
 emundari. Nam hoc est, quod admirando pariter et
 interrogando confestim subjunxit: *Usquequo non
 poterunt emundari? Quia ex Israel ipse est. Artifex
 fecit illum, et non est deus.* Cum interrogando dicit:
Usquequo non poterunt emundari? subaudiri vult
 in æternum. Et causam reddit cur in sempiternum
 non possunt emundari: *Quia ex Israel ipse est*, in-
 quit, *artifex fecit illum.* Causa hæc diligenter anim-
 advertenda est. Sciendum imprimis incorrigibilem
 esse illum qui non per ignorantiam in menda-
 cium cadit, sed per malitiam de corde suo menda-
 cium confligit. Ille namque verbum dicit contra
 Spiritum sanctum, qui sciens veritatem Dei, contra
 mendacium cogitat, et veritatem in mendacio detinet
 sicut Apostolus dicit: *Quicumque talis est, reus est
 æterni delicti, et non remittetur ei, neque in hoc
 sæculo, neque in futuro, quia ex ipso est quod fa-
 cit, aut dicit, non ab alio seductus, sed de corde suo
 seductionem conflagens, et proprio judicio condemna-
 tus* (Matth. xii; Tit. iii). Nimirum talis ille Jeroboam
 existit, et hoc sacræ Scripturæ conditor Spiritus
 sanctus nobis intimatum esse voluit, peccatum ejus
 exprimens verbis hujuscemodi: *Dixit Jeroboam in
 corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David
 si ascenderit populus iste, et faciat sacrificia in domo
 Domini in Jerusalem, et convertetur cor populi hujus
 ad domum suam Roboam regem Juda, interficientque
 et revertentur ad eum* (III Reg. xii). Et excogitato
 consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: *No-
 lite ultra ascendere in Jerusalem. Ecce dii tui, Israel,
 qui eduferunt te de terra Ægypti* (ibid.). Vera igitur
 impossibilis emundationis causa, quam dixit, quia
 ex Israel ipse est, artifex fecit illum, id est, quia
 Israel et rex ejus Jeroboam non aliunde inductus,
 aut ab alio seductus, aureum vitulum putavit esse
 deum, sed artificio malitioso conflavit illum, sciens
 eum non esse deum, et hoc solum intendens, ut
 populus sibi subditus, tali præstigio fascinatus, ve-
 rum nequaquam requireret Deum. Idcirco *non pote-
 runt emundari*, et in illo peccato cuncti reges Israel
 cordis fuere impœnitentis. Porro Baal non ita sus-
 ceptus est, ut dici posset, quia *ex Israel ipse est*,
 quia videlicet nequaquam Israel, sive rex Israel il-
 lum de corde suo artificis commento conflavit, sed
 Jezabel a Sydone adveniens secum illum advexit, et

suscepit eum Israel pro favore reginæ, et regis Achab, pellecti nimiumque proni ad serviendum sævitie muliebri, et idcirco quandoque potuerunt emundari, ut non colerent illum, sicut in eisdem sacris habemus litteris. Jehu namque studiose super hoc fecit, quod rectum erat, et placebat in oculis Domini **54** et delevit Baal de Israel (*IV Reg. x*). Non ita peccatum Judæ exstitit, quamvis et Baal et cætera idolorum portenta coluerit. Nullum quippe illorum ex ipso fuit, sed aliunde accepit, et idcirco emundari potuit, aliquoties emundatus est, sicut legimus, quia rex ille, et ille statuas, vel simulacra confregit, lucosque subvertit, et fecit quod rectum erat in oculis Domini. At postquam eo perventum est ut peccatum peccarent Judæi, de quo veraciter dicas, quia ex ipsis est, et quia peccati ejusdem fuere artifices, jam non possunt emundari. Quod illud peccatum est? Nimirum illud mendacium aureolum, quod fabricati erant, dicentes: *Blasphemavit, quia dixit se filium Dei benedicti, et si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem* (*Matth. xxvii; Joan. 1*). Quod, inquam, fabricati sunt, dando pecuniam copiosam militibus, ut dicerent, quia *discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus* (*Matth. xxviii*). Sicut veraciter illic de vitulo dictum est, quia *ex Israel ipse est, artifex fecit illum* et non est Deus; ita et hic veraciter dicas de hoc mendacio, quia *ex Israel*, sive ex Judæis est, *artifex fecit*, id est, malitiosa mens excogitavit, et confinxit illum, et non est verum. Utrumque etenim excogitato sive accepto consilio factum esse Scriptura refert. Et sicut illic, cum lingua foris vitulum ostentans diceret, *Isti sunt dii tui, Israel*, conscientia testis intus refragabatur, sciens et dicens quia non est Deus. Ita et hic, dum consultarent, et per pecuniam obtinerent, quatenus verbum hoc divulgaretur, *furati sunt eum, nobis dormientibus*, sciebant et conscientiam refragantem intus audiebant quia non est verum. Postquam sic peccaverunt, non veritatem ignorando, sed mendacium excogitando, jam *emundari non potuerunt*, jam non remittitur eis, neque in hoc sæculo, neque in futuro, quia tale peccatum consequitur impœnitens cor resistens Spiritui sancto. Utrumque projectum est, et ille vitulus, a quem transversi sunt olim, recedentes a domo David, et illud simulacrum avaritiæ, cui servientes crucifixerunt Christum filium David, et iratus est furor Domini in eis. Vere projectus est vitulus. Sequitur enim: *Quoniam in araneorum telas erit vitulus Samariæ. Item vere iratus est furor ejus in eis*. Unde et protinus subjungit: *Quia inventum seminaunt, et turbinem metent. Culmus stans non est in eis germen, non faciet farinam. Quod et si fecerit, alieni comedent eam*. Ab his experimentis utrumque comprobatur, et quod vitulus projectus sit, et quod furor Domini iratus sit in eis. Magnam quippe projectionem, sive abjectionem, demonstrat hoc argumentum, quod vitulus quondam præculta

A aureolus, et ob frequentiam festivitatum perpolitus, derelinquitur in telas araneorum, id est, ita negligitur, ut vacet araneis suarum contextione telarum (totum) cooperire et sordidare vitulum. Hoc ita ut dicitur factum est per passionis Christi triumphum, non tantum in vitulo Samariæ, sed in cunctis simulacris gentium. Nihilominus et vitulus mendacii Judaici, de quo jam dictum est, factus est in telas araneorum, id est, tam infirmum est, atque invalidum contra veritatem, ut sunt telæ araneorum. Hinc Isaias dicit: *Ora aspidum ruperunt, et telas araneæ texerunt* (*Isa. lxx*). Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operietur operibus suis. Exempli gratiæ, ut appareat quam facile mendacium illorum solvi possit, dicimus eis: O milites vigiles, qui dicitis, ut estis docti, quia *discipuli ejus venerunt nocte, et furati sunt eum, nobis dormientibus*, si dormistis, ut dicitis, unde hoc ipsum scire potestis, quod venerint et eum furati sint? Ergo telas araneæ texuistis vos, et consiliarii vestri, quia quam facile solvitur tela araneæ, dissipatur et vestri compositio mendacii. Item magnam innuit iram, quod ait, quia *ventum seminabunt, et turbinem metent, culmus stans non est germen, quia non faciet farinam*. Et: *Quod et si fecerit, alieni comedent eam*. Belli quippe turbineum et famem panis sonant hæc sono litterali, sed longe graviora sunt quæ intelligimus sensu spiritali, scilicet turbineum judicii æterni, et famem audiendi verbum Dei. At ille populus ejusmodi erat, qui spiritualia sive invisibilia hæc mala non pertimesceret, præsentia tantum et corporaliter cupiens bona, metuens mala. Ergo secundum ejus puerilem intellectum bene litteram hoc modo contexuit, ut exterius sonet famem panis, interius significet famem audiendi verbum Dei, qua videlicet fame nunc ille populus perit. *Ventum autem seminabunt*, id est opera inutilia faciunt, et sicut ventum solet sequi turbo tempestatis, sic opera illorum sine dubio sequetur valida tempestas judicii Dei. *Culmus stans apud eos, littera est legis et prophetarum, et iste culmus non est germen, sive non habet germen in eis*. Notandum diligenter quod cum dixisset, *culmus stans, nequaquam ait, non est in eo germen, sed non est in eis germen*. Denique in culmo sacræ litteræ est germen sive granum spiritualis intelligentiæ, sed *non in eis*, quia non intelligunt spiritum vivificantem, solamque ruminant litteram occidentem. Hoc ipsum repetit verbis aliis, dicendo, *non faciet farinam, quod et si fecerit, alieni comedent eam*. Nam non faciet farinam, subauditur in eis, sicut jam dixerat, *Non est in eis germen*. In quibus autem est germen, aut facit culmus ille farinam? Nimirum in alienis, id est, in gentibus sive populis qui in Christum credentes, de culmo litteræ illius comedunt spiritualis intelligentiæ farinam. Nam hoc est quod ait: *Quod et si fecerit, alieni comedent eam*. Pro minimo esset infidelibus illis talem pati famem sive sterilitatem, nisi etiam corporaliter nunc præsentia mala sustinerent. Sequitur ergo:

Devoratus est Israel, nunc factus est in nationibus quasi vas immundum, quia ipsi ascenderunt ad Assur. Et est sensus: Devoraverunt hostes Israel, ita ut jam non sit populus, sicut prædictum fuerat (*Psal. lxxvii; Rom. x*): Et ego provocabo eos in eo, qui non est populus, sive et ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, et cum ceciderint in ore gladii, qui superferierint ex eis, captivi dacentur in omnes gentes et ubicunque fuerint pro immundis habebuntur, ut vere sunt. Ipsi enim sunt qui cum blasphemarent Dominum dicentes: *In Beelzebub principe demoniorum eiecit demonia (Matth. xii)*, taliter denuntiati sunt: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, et non inveniens, dicit: Revertar in domum meam unde exivi. Et cum venerit, invenit scopis mundatam, et tunc vadit, et assumit septem alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi. Et sunt novissima hominis illius pejora prioribus (Luc. xi)*. De homine namque immundus spiritus exivit, et per loca inaquosa ambulavit, quando de populo Israel per Moysen et Aaron cultum Dei suscipiente recessit, et gentes possedit. Ibi requiem quærens, non invenit, quia veniens Christus expectatio gentium, fortiter istum inquietavit, et foras misit. Reversus ergo est in domum suam, id est in illius populi synagogam, quam quia invenit scopis mundatam et ornatam, id est, per hypocrisim pulchram, suamque volentes statuere justitiam, nunc ingressus habitat ibi, cum septem **55** aliis spiritibus nequioribus se, scilicet cum omni spiritu impietatis et blasphemiarum. Recte ergo dictum est: *Nunc factus est in nationibus quasi vas immundum, habitantem quippe habet in se spiritum immundum.* Ipsæ autem nationes vasa immunda sunt, direpta illi forti armato, quemadmodum ait ipse Christus, semetipsum significans (*Luc. xi*). *Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis et diripere vasa ejus, nisi prius alligaverit fortem, et tunc domum illius diripiet? (Matth. xii)*. Sic immundus Israel cur factus est? *Quia ipsi, inquit, ascenderunt ad Assur.* Assur, quod interpretatur dirigens, plerisque Scripturarum locis superbum diabolus significat, ut illic: *Væ Assur, virga furoris mei et baculus ipse, in manum ejus insignatio mea (Isa. x)*. Et post pauca: *Et erit cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion et in Hierusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis oculorum ejus (ibid.)*. Ergo quia ipsi ascenderunt ad Assur, id est, quia sese in superbiam extolerunt, ita ut filii sint Assur, sicut Dominus ait: *Vos ex parte diaboli estis (Joan. viii)*, idcirco quasi vas immundum facti sunt in nationibus. Completa est igitur et illa beatæ Mariæ prophetia, quam dixit: *Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes (Luc. ii)*. Quia videlicet propter superbiam et dispersi sunt, factique contemptibiles ubique terrarum; et culmus stans, ut jam dictum est, non

A *facit in eis farinam.* Quod et si facit, non alieni esurientes comedimus eam. Ascensum illum quo ascenderunt ad Assur adhuc denotat, ita subjungens: *Onager solitarius sibi Ephraim, munera dederunt amatoribus, sed et cum mercede conduxerunt nationes.* Onager, id est agrestis asinus, hominem stultum atque superbum significat, sicut in Job scriptum est: *Vir vanus in superbiam erigitur, et quasi pullum onagri liberum se natum putat (Job xi)*. Recte ergo per onagram carnalis Israel, sive Judæus hic intelligitur, qui vinealis Domini ligari, et ad præsepe ejus duci contempsit, sicut in Isaia ipse Dominus dicit: *Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui, Israel autem me non cognovit, et populus meus me non intellexit (Isa. i)*. **B** Nam sicut per bovem qui possessorem suum, et per asinum qui præsepe domini sui cognovit, credens ac fidelis quisque intelligitur, ille de Judæis, iste de gentibus; sic Israel, qui Dominum eundem non cognovit, vel populus, qui eum non intellexit, imo cognoscere aut intelligere noluit, recte onager dicitur, id est asinus quidem, sed superbus, asinus præ stultitia, sed infrenis et præsepii dominici contemptor, vel ignarus præ superbia. Iste onager solitarius, id est populus a rectore Deo profugus et solus, utpote Dei desertor et a Deo desertus, quid fecit, aut quo declinavit? *Munera, inquit, dederunt amatoribus, sed et cum mercede conduxerunt nationes.* Qualibus munera dedit amatoribus? Profecto amatoribus sine fide, amatoribus amanti in simulatione, qui sic amant ut amantes faciant, qui sic amare simulant ut decipiant, ut videlicet cum animas devocaverint a Deo vero Creatore suo, protinus denudatos et auxilium non habentes invadant, ut possideant suamque tyrannidem in eos exerceant. Ergo ironice dictum amatoribus, nam veraciter dicere posset hostibus: tales Assyrii, cæteræque nationes fuerunt, quibus Israel misisse munera refert Historia sacra, divinum non sperantem auxilium. Ut vero de futuris more prophetico dictum intelligas, tunc *amatoribus munera dederunt*, quando Christum Filium Dei crucifigentes, Barabbam quasi pro munere diei festi, non utique Deo, sed diabolo cunctisque malignis spiritibus falsissimis amatoribus, certissimis deceptoribus reservaverunt, et ob destruendam Dominicæ resurrectionis veritatem mentium supradictum copiosa pecunia militibus data comparaverunt. Quid faciat Dominus onagro huic, populo huic, qui taliter effugit? Ait: *Nunc congregabo eos, quiescent paulisper ab onere regis et principum.* Et est sensus: Quoniam ipsi effugerunt a me, congregabo eos in obsidionem et in gladium, prius Assyriorum et Chaldæorum, et deinde Romanorum, et deinde, sicut superius jam dixi, *multis diebus sine rege et sine principe sedebunt (Ose. iii)*. Et nota quod dixit, *quiescent paulisper*, quia videlicet labor illis erat et grande onus habere reges et principes, qualium severitas onagram illum ad præsepe Domini re-

ligaret, quales fuere iudices usque ad Samuel, per quos Israel salvatus est, quales fuere reges David, Ezechias et Jozias, ac deinde rursus principes usque ad Machabæos duces et ad ultimum ipse Christus, regum Rex, et principum Princeps. Isti omnes onus fuere illis, nec eos ferre poterant impatientes, tanquam sub nimio pondere curvi et anhelii, propriæ voluntatis amatores, quomodo pueri lascivi et adolescentes petulantes magistros severos et pædagogos odisse solent austeriores. Quiescent paulisper ab ejusmodi onere requietione nimis damnosa, nunc enim dimittam eos secundum desideria cordis eorum, ut eant in adinventionibus suis (*Psal. lxxx*). Quiescent quidem, si paulisper, quia cum excusserint se occidendo, scilicet maximum Regem et Principem suum, Christum, atque hoc facto quiescere se putaverunt diu ab onere velut importabili, tunc alio prementur onere, nec quiescent gravissimis hostibus suppositi. Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum, factæ sunt aræ ei in delictum, scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ reputatæ sunt. Causa hæc est malorum sequentium. Quomodo multiplicavit altaria ad peccandum? Videlicet in eo quod aliud quid coluit extra unum Deum, quod sacrificavit extra sanctuarium vel ordinem legitimum. Siquidem unus erat Deus, et unum altare ejus, quocunque in loco vel quantiscunque in locis una fide nomen ejus invocatur. Ille autem altare aliud fecit vitulo suo, qui, ut supra dictum est, non est Deus. Hoc utique fuit multiplicare altaria ad peccandum, et taliter constructæ factæ sunt ei aræ in delictum, quando Baal quoque et cætera deorum portentosa suscipiens, tot aras habuit quot dæmonibus sacrificavit. Reddam ei multiplicatis vicem, nam quia multiplicavit altaria, multiplicabo et ego leges meas, nova lege reprobando sacrificia, quæ illis lex vetus instituerat. Unde et sequitur: *Hostias offerent, immolabunt carnes, et comedent, et Dominus non suscipiet eas*. Istæ leges carniarum et hostiarum velut alienæ computantur ei, sed tamen mææ sunt. Nonne et David hoc idem testatur cum dicit: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech?* (*Psal. cix.*) Reprobaverunt illi altare meum, et altaria sua multiplicaverunt, reprobabo et ego sacrificia carniarum illorum, et multiplicabo leges meas, quas illi per cæcitatem mentis intelligere non poterunt, et velut alienas computabunt, sed tamen mææ sunt. *Immolabunt carnes, et Dominus non suscipiet*, immolabitur sacrificium novum, et Dominus suscipiet. Non erunt veteris et novi sacrificii leges contrariæ, sed multiplices. Ipsi autem dicunt esse contrarias, quia cæci sunt. Scribere nihilominus, et scribere non desinit eidem populo Dominus leges suas, leges evangelicas. Notandum hoc est, quia non dixit tantum Scribam 56 leges, sed Scribam, inquit, ei, quæ videlicet leges ipsæ multiplices, quas velut alienas computant, continentur in ipsius libris, testificatæ sunt a lege et prophetis. Magna est hic vindicta peccatorum præcedentium, quod sic cæci facti sunt, velut alienas computent leges istas, quascunque per doctores vel Scribas evangelicæ veritatis, per ministros Novi Testamenti Deus scribit, non littera, sed spiritu (*II Cor. iii*). Magna, inquam, damnatio, quod a claritate ista sub velamine cordis absconduntur. Hoc est quod protinus subjungitur: *Nunc recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum*. Nunc enim, id est in hoc ipso quod velut alienas computant et non suscipiunt, non intelligunt, aut intelligere nolunt leges istas, recordabitur Dominus iniquitatis eorum, et excæcatio hæc, visitatio est peccatorum eorum quæ fecerunt a die qua primum in deserto vitulum formaverunt, usque ad illam diem qua Christi sanguinem fuderunt, sicut vindex prædixit Deus ad Moysen: *Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum* (*Exod. xxxii*). Hæc est vindicta quam in Psalmo sanguinis Christi exposcens, cum dixisset: *Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto* (*Psal. lxxviii*), continuo subjunxit: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva* (*ibid.*). Hoc idem et in præsentii loco propheta secretius innuens, continuo subjungit:

Ipsi in Ægyptum convertentur. Ægyptus namque in tenebras transfertur. Est ergo sensus: Ipsi excæcabuntur et aggravabunt cor sicut aggravavit Pharaon et Ægyptus. Unde et Apostolus, cum de ipsis dolore intimo loqueretur, repente Pharaonem pro exemplo intulit hoc modo. Dicit enim Scriptura Pharaoni: Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam virtutem meam, et ut annuntietur nomen meum in universa terra (*Rom. ix*). Est enim hæc simile illi, quia videlicet sicut Pharaon et Ægyptii videndo magnalia Dei, magis ac magis prævidia sunt indurati et excæcati; sic isti, qui debuerant esse Israel, quanto majorem ex jam dictis legibus audiunt gloriam Christi, tanto magis indurantur, et scandalizantur, et in blasphemias offendunt et corruunt cæcis oculis. Veraciter ita dictum: *Ipsi in Ægyptum convertentur*, id est sicut Ægyptus, sicut Ægyptus superbiendo atque invidendo excæcabuntur atque indurabuntur. Unde sequitur adhuc: *Et oblitus est Israel factoris sui, et ædificavit delubra*. Idem enim est ac si dicat: Et cæcitas contigit in Israel, qua nimis obscuratus, oblitus est factoris sui, spem suam in Deo non posuit. Et quid egit ille oblitus Domini? *Et ædificavit, inquit, delubra*. Vere ergo in Ægyptum conversus est, quia spirituali Pharaoni, id est diabolo, ædificavit habitacula, majori servitutis miseria, quam olim Pharaoni illi civitates Phylon et Ramesses ædificaverant (*Exod. i*). *Et Judas multiplicavit urbes munitas*. Et est sensus: Non in Domino confusus est, sed in civitatibus munitis, quas possint illum munitiones ejusmodi Deo adversante

ueri. Sed vile quid contra dicat Deus : *Et mit- tam ignem in civitate ejus et devorabit aedes illius.* Hæc, secundum præteriti temporis historiam, ita ut dicuntur gesta sunt, quia sicut historia Regum narrat, quarto decimo anno Ezechix ascendit Sennacherib, et omnes civitates munitas cepit, destruxit et igne combussit (*IV Reg. xviii*). Deinde multo magis Nabuchodonosor rex Babylonis, et civitatem Hierusalem, templum quoque combussit (*IV Reg. xxv*). Ad postremum vero Romanus exercitus prophetiam hanc maxime adimplevit, quia

tunc ignis illius populi aedes irrecuperabiliter devoravit. Spiritualiter delubra et urbes munitæ, quas ille Israel sive Judas ædificavit et multiplicavit, superstitiones fuere, et machinamenta impietatis, quibus sese defendunt, ex quo Christus veritas et veritatis propugnator advenit, in quibus adhuc sese quasi myniti protegunt adversus prædicationem evangelicæ fidei. Propter quod et igni dupliciter sunt traditi, juxta illud de cantico Deuteronomii : *Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xxxii).*

LIBER QUARTUS.

57 Prolixa invectione peccata Judæ sive Israel, aut Ephraim, spiritus propheticus præsentī loco declamans, mala illis ventura denuntiat acerba nimis et diuturna, non ante finiēda donec veniret Romanus exercitus, et cumulatam in ultionem sanguinis Christi miseriarum mensuram in illis compleret. Testatur hoc ipse qui in prophetis olim loquebatur Christus, cum per semetipsum testimonium de præsentī prophetæ hujus declamatione sumens, ita loquitur ductus ad crucifigendum : *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vobisipsas flete, et super filios vestros, quia ecce dies venient in quibus dicent : Beate steriles, et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus : Cadite super nos; et colibus : Operite nos (Luc. xxiii).* Hoc namque propheta hic ante prædixerat, et sic infra scriptum est : *Lappa et tribulus ascendet super aras eorum, et dicent montibus : Operite nos; et colibus : Cadite super nos (Ose. x).* Dicebat autem Dominus de tribulatione et ira, quæ ventura erant per manus Romanorum populo illi in ultionem sanguinis sui. Igitur quocumque nomine propheta hic utatur, sive Judam, sive Israel, sive Ephraim vocet eos, ipsi sunt Judæi illius temporis, quod propheta prospicit intendens in adventum Christi, et maxime illis mala ista denuntiantur, qui patrum suorum recedentium a domo David, mensuram impleturi erant, crucifigendo magnum et verum David. Nunc ita cæpto tenore, ordinem prophetiæ persequamur.

CAP. IX. — *Noli lætari, Israel, noli exsultare sicut populi, quia fornicatus es a Deo tuo. Dilexisti mercedem super omnes areas tritici. Area et torcular non pascent eos, et vinum mentietur eis. Non habitabunt in terra Domini.* Notum est, quia lætari et exsultare voluit Israel sicut populi, et hoc peccatum ejus manifestum est, ut inferius hic propheta dicit : *Ex diebus Gabaa, etc. (cap. x)*; id est ex diebus Saul, qui fuit de Gabaa. Tunc enim Israel hoc ipsum, quod vellet lætari et exsultare sicut populi, manifestavit Samuel his verbis : *Ecce tu sensuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis. Constitue nobis regem ut judicet nos, sicut et universæ habent nationes (I Reg. viii).* Cum-

que diceret Dominus : *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi; non enim abjecerunt te, sed me, ne regnem super eos. Juxta opera sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de Ægypto, usque ad diem hunc, sicut dereliquerunt me, et servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi (ibid.).* Cum, inquam, hæc et cætera diceret Dominus, et Samuel ille cuncta contestaretur, iterum firmiter manifestavit Israel, quod vellet lætari et exsultare sicut populi, dicens illi : *Nequaquam; rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes; et judicabit nos rex noster, et egredietur ante nos, et pugnabit bella nostra pro nobis (ibid.).* Nimirum hæc lætitia populorum, hæc exsultatio est gentium regem alium habere quam Deum, et hac lætitia lætari, tali exsultatione exsultare voluit Israel, quando regem Saul expetivit, quando secutus est Hieroboam, relicta domo David, quando Christum negavit ante faciem Pilati, dicens : *Nos non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix).* Verum taliter lætari, tali modo exsultare non conceditur populo illi qui legem accepit et cultum professus est Dei, qualiter lætantur vel quomodo exsultant cæteri populi qui nunquam habuerunt notitiam Dei, ut vacet illis, quemadmodum et cæteris gentibus, deserto Deo prosperari in temporalibus bonis. Ait ergo : *Noli lætari, Israel, noli exsultare sicut populi,* subauditur quia non conceditur tibi. Quare? *Quia fornicatus es a Deo tuo,* inquit. Ac si dicat : *Aliter enim judicas ut adultera, quæ fornicando recessit a viro suo, atque aliter meretrix quæ nulli fidem dederat, neque unquam stricta fuerat vinculo conjugali. Tu virum Deum sortita fueras, et tali marito contempto dormisti cum altero viro, imo cum pluribus viris; olim in deserto et in Samaria, sive etiam in Hierosolymis cum vitulis aureis, et cum Baal cæterisque portentis, et novissime cum Barabba latrone, quem tibi negato Christo præelegisti, et hæc adulteria maritus deprehendit. Præcepit autem lex ipsa, quam tu professus es : Si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, adducet eam ad sacerdotem. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, et ponet super manus ejus sacrificium recordationis et*

oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congesti; adjurabitque eam et dicet: Si declinasti a viro tuo, atque polluta es, et concubuisti cum altero, his maledictionibus subjacebis. Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo. Putrescere faciat femur tuum, et tumens uterus tuus dirumpatur. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, et utero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit omnis populus: Amen, amen (Num. v). Non sic examinatur vel in isto sæculo judicatur meretrix cui non est vir, quem jure adversus eam spiritus zelotypiæ concitare possit. Noli igitur lætari, noli exsultare sicut populi, quia Deo tuo fornicatus es, quia videlicet lætitiâ sive exultationem populorum non concedunt tibi, quæ in te conscriptæ sunt legis maledictiones. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro; maledictum horreum tuum, et maledictæ reliquiæ tuæ; maledictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ, armenta bouum tuorum, et greges ovium tuarum (Deut. xxviii), et cætera.

53 Porro populis saltem ista conceduntur temporalia bona ut, verbi gratia, sint promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud, ut sint oves eorum fetosæ, abundantes in egressibus suis, boves eorum crassæ (Psal. cxliii). Cur ita? Qua ratione sic apud Deum judicatum est? Videlicet, quia populi suos labores possident, tu autem labores aliorum pro mercede accepisti conservandæ legis Dei, sicut in Psalmo scriptum est: Et dedit illis regiones gentium et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus (Psal. civ). Hac mercede accepta, datorem Deum diligere, et legem ejus custodire debueras. Sed quid? Dilexisti mercedem, ait, super omnes areas tritici. Perversa dilectio tua. Nam Deum diligere, mercede autem uti debueras. Tu autem e contrario mercedem dilexisti, Deum contempsisti. Ergo fornicatus es a Deo tuo, quia dilectionem, qua Deum diligere debueras, ad diligendam mercedem detorsisti, et hoc non parce, non quomocunque, sed super omnes areas tritici, id est tam immensa cupiditate, tam profunda avaritiâ, ut te explere non queant omnes aræ tritici. Tua namque avaritiâ ignis est, qui nunquam dicit: Sufficit. Talem tamque perversum tuæ dilectionis ordinem Dominus ipse detestans in Evangelio dicit: Væ vobis, Scribæ et Pharisei, hypocritæ, qui decimatis mentham et anethum et cyminum, et reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium et misericordiam et fidem (Matth. xxiii). Item: Amant autem primos recubitus in cœnis et primas cathedras in synagogis, et salutationes in foro; et vocari ab hominibus Rabbi (ibid.). Tam honoris quam pecuniæ mercedem te dilexisse redarguit, quia nimirum in utroque perversa est dilectio animæ fornicantis a Deo, diligentis rem Dei, neglecto Deo. Quid igitur? Quid fieri censes propheticus sermo? Area, inquit, et torcular non pascet eos, et vinum mentietur eis. Ad auditores

A se convertens, totusque aversus a fornicante populo spiritus, qui hæc dicit, aliis annuntiat quid juste propter hoc eventurum sit. Ac si dicat: Quoniam dilexit mercedem meam, et meipsum contempsit; ipsa merces tolletur ei, scilicet triticum et vinum; et cum in illis speravit, mentientur ei, sicut continetur in maledictionibus legis: Sementem multam jacies in terra, et modicum congregabis, quia locustæ omnia devorabunt. Vineam plantabis et fodies; et vinum non bibes, nec colliges ex ea quidpiam, quoniam vastabitur vermis (Deut. xxviii). Parum hoc erat, ut aræ tritici non pasceret eos, et vinum pariter mentiretur eis, nisi etiam et olim Assyrio vastante, et post, Romano exercitu debellante, ducerentur captivi. Ait ergo, repente sententiam complens: Non habitabunt in terra Domini, subauditur, sed in omnes gentes ducentur captivi, et nusquam requies erit illis, quemadmodum itidem Moyses prædixit: Disperget te Dominus in omnes populos, a summitate terræ usque ad terminos ejus. In gentibus quæcque illis non requiesces, neque erit requies vestigio pedis tui (ibid.), etc. Et notandum, quod non dixerit, Non habitabunt in terra sua, sed Non habitabunt, ait, in terra Domini. Non vult profiteri quod terra illa, ad quam possidendam ingressi sunt filii Israel, terra ipsorum fuerit aut esse debuisset, sed terra Domini. Et recte; nam hoc ipsum confirmatur auctoritate ipsius Domini dicentis inter cætera legitima terræ, quæ observari jussit: Terra quoque non vestra in perpetuum, quia mea est; vos autem advenæ et coloni mei estis (Levit. xxv). Neque enim terra fuit ab initio illius populi, sed neque suis eandem terram acquisivit meritis, cum fuerit populus durissimæ cervicis. Unde et Moyses dicit in Deuteronomio: Ne dicas in corde tuo, cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus, ut terram hanc possiderem, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. Neque enim propter justitias tuas et æquitatem cordis tui, ingredieris ut possideas terras eorum; sed quia illæ egerunt impietatem, introeunte te deletæ sunt; et ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac et Jacob. Scito igitur, quod non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cum durissimæ cervicis sis populus (Deut. ix). Recte igitur dictum, Non habitabunt in terra Domini, pro eo ut diceret, Non permanebunt in terra quam Dominus dedit illis, quæ nequaquam ipsorum erat, sed terra Domini, quia videlicet nec ipsorum ab initio fuit, nec eam pro ullis adepti sunt meritis suis. Porro et alia est terra, quæ dignius dicatur terra Domini, scilicet terra viventium (Psal. cxli), in qua et Psalmista portionem suam esse dicit; et credit videre bona Domini (Psal. xxvi). Num ergo saltem in terra poterunt habitare coloni isti, et suscipiet eos illa terra viventium quos ista terra Chanaan evomuit? Nequaquam. Sequitur enim:

Reversus est Ephraim in Ægyptum, et in Assyriis pollutum comedit. Non libabunt Deo vinum, et non placebunt ei. Sacrificia eorum, quasi panis lugentium, omnes qui comedent eum contaminabuntur, quia panis eorum, animæ ipsorum non intrabunt in domum Domini. Recte ergo non spécialiter dixerat, non habitabunt in ista terra Domini; sed generaliter, non habitabunt in terra Domini, quia videlicet sicut de illa corporaliter ejecti sunt in terra Domini, sic spiritualiter atque invisibiliter damnati sunt, ut animæ ipsorum non intrent in illam cœlestem domum Domini. Quare? Quia reversus est, inquit, Ephraim in Ægyptum, id est qui debuerant esse filii Abrahæ, Ægyptii facti sunt, videlicet superbientes in peccatis suis, et propter superbiam suam excæcati et indurati. Notandum, quia tertio jam in ista invectione hoc ipsum dixit, licet verbis aut syllabis parumper demutatis. Supra namque dixerat: Ægyptum invocabant; et ad Assyrios abierunt: (Ose. vii). Ac deinceps: Ipsi in Ægyptum convertentur, et oblitus est Israel factoris sui (Ose. viii). Nunc tertio dicit: Reversus est Israel in Ægyptum, et in Assyriis pollutum comedit.

Notanda sunt etiam incrementa mali, secundum modos cujusque dictionis. Nam quod secundo ait: *Ipsi in Ægyptum convertentur*, plus est quam id quod primo dixerat, *Ægyptum invocabant*; et quod tertio dicit: *Reversus est Ephraim in Ægyptum*, plus est quam id quod secundo dicit, *ipsi in Ægyptum convertentur*. Præterito namque tempore dicendo, *reversus est in Ægyptum*, consummatam discessionem exprimit; atque addendo, *et in Assyriis pollutum comedit*, peccati vel apostasiæ ejus delectationem vehementer coarguit. Secundum hæc dicta, nimirum populus ille de malo in deterius atque in pessimam declinavit. Quando primum de Ægypto erant, facientes vitulum, *Ægyptum invocabant*, dicentes: *Faciamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum* (Num. xiv); sed auz voluntati permissi non fuerunt. Quando vero peccatum illud auxerunt, et recedentes a domo David, non unum tantum, sed duos vitulos fecerunt (III Reg. xii), et suæ voluntati permissi sunt, recte secundum illud prophetico spiritui dicere conveniebat, quia *ipsi in Ægyptum convertentur*. Sed ejusdem conversionis nondum finis erat. Adhuc enim suos ad eos Dominus prophetas mittebat, adhuc lucerna David reservabatur in 59 tribu Juda, ubi tandem crucifixerunt Christum, illic demum propheta intuitum intendens, jam præterito utitur tempore, dicendo: *Reversus est Ephraim in Ægyptum*, id est Judæi excæcati sunt, tenebræ factæ sunt, obscurati sunt oculi eorum, et sic Pharaos et Ægyptus aggravavit eorum suum, addendo, *et in Assyriis pollutum comedit; non libabunt Deo vinum, et non placebunt ei*; evidenter astruit, quia quidquid ex tunc quasi sacrum Judæi comedunt, cum Assyriis, id est malignis spiritibus, pollutum comedunt, quidquid ex tunc libant, quidquid sacrificant, non Deo placitum, sed Deo est adversum, secundum quod et

PATROL. CLXVIII.

A per Isaiam dicit idem Deus: *Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? Holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum nolui. Ne offeratis ultra sacrificium frustra* (Isa. iiii). Hæc et cætera cum dicit, profecto confirmat præsentem prophetiæ locum, dicens: *Non libabunt Deo vinum, et non placebunt ei*. Et ut exprimeret, quam *pollutum comedit in Assyriis*, id est cum spiritibus malignis, qui per Assyrios solent designari, protinus ait: *Sacrificia eorum quasi panis lugentium; omnes qui comedunt eum, contaminabuntur*; apud Judæos, cum pro mortuo sacrificium offerebatur, ipsum sacrificium vocabatur panis lugentium, videlicet propter hoc, quia pro mortuo erat oblatum, in cujus morte parentes lugebant. Et quisquis in domo mortui comedisset aliquid vel tetigisset, reputabatur immundus. Unde et aliorum comedebant usque ad septimum diem. Est ergo sensus: Sicuti ea, quæ in domo mortui erant, immunda fiebant, et quisquis ea comedisset aut bibisset, reputabatur immundus, sic istorum sacrificia, quæ Dominus in Isaia sese odisse testatur, immunda sunt, et quisquis inde comedit, contaminatur. Quare? *Quia panis, inquit, animæ ipsorum, subauditur, repositus, iuxta illud: Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet* (Gal. vi), *non intrabit in domum Domini*, videlicet quia sacrificatur vel offertur extra gratiam Domini, extra fidem Christi. Hæc propheta quasi ad circumstantes respiciens dixerat; nunc ad ipsos, quibus ante loquebatur, iterum oculos forti zelo terribiles convertit et dicit: *Quid facietis in die solenni, et in die festivitatis Domini?* Hæc sub interrogatione, ut eos evigilare faceret exclamavit, cunctisque qui audiunt in attentionem excitatis, rursus se convertit, et causam reddit cur eos tam graviter percunctatus sit. Ait enim:

Ecce enim profecti sunt a vastitate, Ægyptus congregabat eos, Memphis sepeliet eos, desiderabile argenti eorum urtica hæreditavit, lappa in tabernaculis eorum. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis. Tanquam diceret: Derident isti me quasi promittentem longinquum diem dum dico: *Quid facietis in die solenni, et in die festivitatis Domini*, sicut mos eorum est, illudere prophetis. Exempli gratia, sicut in Isaia dicunt: *Manda remanda, manda remanda, exspecta reexpecta, exspecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi* (Isa. xxviii). Quoniam ergo non credunt diem illum, aut certe contemnunt, quasi non prope, sed longe venturum, ecce de propinquo molestum datur illis argumentum, ut non vacet eis dissimulare diem illum quandoque venturum, quem dico solemnem, quem dico Domini festivitatem. *Ecce enim profecti sunt*, id est sine dubio in proximo proficiscentur a vastitate decem tribus in Assyrios, et reliquæ duæ in Babylonios. Illuc proficiscentur a vastitate, id est hic relinquentes solam vastationem terræ, vastata enim remanebit gladio et igne. Qui super fuerunt ex eis, *Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos*. Hoc ita

factum est. Reliquiæ ex Judæis interfecto Godolia, quem rex Babylonis terræ præfecerat, contra Domini præceptum fugientes Chaldæos, ingressi sunt Ægyptum (IV Reg. xxiii), et postea, sicut Jeremiæ testatur liber, ibi a Nabuchodonosor interempti sunt (Jer. xli). Memphis, cujus habitatores sepeherunt eos, ante conditam Alexandriam metropolis erat Ægypti. Cur cum dixisset, *ecce profecti sunt*, subjunxit a vastitate, satis aperit his verbis: *Desiderabile argenti eorum urtica hæreditavit, lappa in tabernaculis eorum*. Longam nimirum et magnam his verbis significat vastitatem, quia ubi erant quondam domus pulcherrimæ, desiderabiles, et desiderabili argento comparatæ, ibi lappæ ortæ sunt atque urticæ. Ab isto præsentium vel citius venientium malorum argumento, majorum fidem capere poterant malorum de longinquo, ut non liberet eos ridere vel subsannare ad percunclationem dicentis: *Quid facietis in die stœlemni, et in die festivitatis Domini? Sane dies ille stœlemnis, dies festivitatis Domini quis sit, manifestus aperit, cum repetit, et dicit: Venerunt dies vastationis. Venerunt*, id est certissime venturi sunt, *dies retributionis*. Sive cum singulariter diem, sive cum pluraliter dies dicit, id ipsum intendit. Etenim quod hic dies dicitur, alibi dicitur etiam annus. Nam in Isaia Christus ipse dicit: *Dies enim ultionis in corde meo, annus retributionis meæ venit (Isai. lxiii)*. Dicitur etiam tempus, ut vere existit quando Dominus-noster in hunc mundum venit, quando et civitati, quæ illum venientem cognoscere noluit, flens super illam, dixit: *Et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognoveris tempus visitationis tuæ (Luc. xix)*. Quod illic dicitur tempus visitationis, et in Isaia annus retributionis, hic dicuntur *dies visitationis, dies retributionis*. Istud tempus visitationis, iste dies vel annus retributionis, visitanti Domino stœlemnis dies est festivitatis, quia ex tunc gloria et honore coronatus est Filius hominis, et sicut in Canticis canticorum legimus, *Dies desponsationis ejus, dies lætitiæ cordis ejus (Cant. ii)* existit. Illis autem phreneticis, qui visitantis medici gratiam non cognoverunt, imo repulerunt, dies est retributionis, dies interfectionis, sicut de ejusmodi die Isaia dicit: *Dies enim interfectionis et conculcationis et fletuum a Domino Deo exercituum in valle visionis (Isa. xxii)*. Sequitur: *Scito te, Israel, stultum, prophetam insanum, virum spirituales, propter multitudinem iniquitatis tuæ et multitudinem amentitiæ tuæ*. Iterum conversus ad eum, de quo præcedentia quasi ad auditores loquebatur, consilium illi præbere atque sensatas cogitationes insinuare nititur. Consilium quippe sanum est dicentis, *scito te stultum, scito te insanum, scito te spirituales*, id est amentem, post spiritualia nequititiæ euntem, spiritum erroris sequentem, istud namque scire via vel principium est sapientiæ. Hoc ille de semetipso scit, quem respexit, quem eruditione sua dignum indicavit spiritus timoris Domini. Hinc namque Salomon dicit: *Visio quam locutus est*

A *vir, cum quo est Dominus, et qui Deo secum morante, confortatus ait: Stultissimus sum vtrorum, et sapientia hominum non est mecum. Non didici sapientiam, et non novi sanctorum scientiam (Prov. xxx)*. Ad magnam ergo visionem illum excitare intendit, adhortando ut sciat se esse stultum, quia videlicet hæc est visio quam locutus est vir, cum quo est Deus. Hoc et Apostolus intendens: *Si quis, ait, sibi videtur inter vos esse sapiens, stultus fiat, ut sit sapiens (I Cor. iii)*. Nec vero abs re taliter, sed pro negotio magno illum populum admonet, quia videlicet fere nullius gentis homines adeo delectantur videri sapientes aut scientes et magistri, **60** ut homines populi Israel. Idcirco spiritu superbiæ decepti magistri facti sunt erroris, qui nolunt esse discipuli veritatis. B *Inde est illud væ, quod illis Dominus enuntiat his verbis: Væ vobis, legisperitis, quia tulistis clavim scientiæ. Ipsi non introistis, et eos qui introierunt prohibuistis (Luc. xi)*. Est igitur sensus: O Israel qui tibi sapiens videris, qui cum multa mentis elatione prophetasti, et prophetis tuis arrisisti, dicentibus: *Pax, pax (Jer. vi)* et non venient super eos mala, scito te et confitere stultum, scito et confitere te prophetam insanum insanias falsas secutum; scito te virum spirituales, id est spiritu erroris deceptum, et hæc tibi accidisse propter multitudinem iniquitatis tuæ, et propter multitudinem amentitiæ. Si enim hoc scieris, si istud confessus fueris, tunc loquente te cum Deo, sapiens fieri poteris, et iniquitates tuæ remittentur tibi. Quod si nunc scire nolueris, scies quandoque, et sine fructu pœnitentiæ pœnitebit te quod stultus fueris, juxta illud Sapientis: *Ergo erravimus a via veritatis, justitiæ lumen non reluxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis, et ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus (Sap. viii)*. Clamavit ad Israelem suggerens, imo et inculcans, ut sciat et confiteatur quod stultus sit. At ille pertinaciter stultitiam suam defendit, dicens quod sapiens sit. Itaque rursus ad auditores convertitur, et conquerendo dicit: *Speculator Ephraim cum Deo meo propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo ejus. Profunde peccaverunt, sicut in diebus Gabaa. Recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum. Magna vehementer malitiæ, vel præsumptionis admiratio, dum dicit, speculator Ephraim cum Deo meo. Quid enim est, speculatorem esse cum Deo? nisi speculationis subtilitate contendere cum Deo. Denique sicut pugnare cum inimico, idem est quod pugnare contra inimicum, ita speculari cum Deo, idem est hoc loco, quod speculari contra Deum. Non enim dixit speculator Dei, quod bonum esset. Hoc enim debet esse is, quemcunque Deus vice sua pro animarum custodia vigilaturum posuit, sed dixit *speculator cum Deo*, quod malum est. Sic enim recte denotatur ille, quicumque aliquo machinamento divinis molitur obviare consiliis. Hoc egit Ephraim, hoc Jeroboam fecit. Dixit enim in corde suo: *Nunc revertetur re-**

gum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem, et converteretur cor populi hujus ad Dominum suum Roboam regem Juda, interficientque me et revertentur ad eum. Et excoꝑitato consilio, fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Jerusalem. Ecce dii tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Egypti. Posuitque unum in Bethel, et alterum in Dan (III Reg. xii). Talis fuit speculator, et sic astute, ut putabat, speculatus Ephraim, et hanc speculationem cum speculatione Dei contulit, prætulitque illius consilio vel speculationi dicentis sibi: Si igitur audieris omnia, quæ præcipio tibi, et ambulaveris in viis meis, et feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea et præcepta mea, sicut fecit David servus meus, ero tecum, et ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David, et tradam tibi Israel, et affligam semen David super hoc, verumtamen non cunctis diebus (III Reg. xi). Nunquid non melius se sibi providere putavit, consilium aliud excoꝑitando sibi? Ait ergo: Speculator Ephraim cum Deo meo. Dictum hoc admirantis pariter et dolentis sonat affectum. Non enim tantum dixit, speculator cum Deo, sed speculator cum Deo meo. Habuit et prophetas Ephraim, videlicet quales erant illi quadringenti quinquaginta viri, quos uno die Elias interfecit (III Reg. xviii), et quales postea Jehu sacrificio simulato Baal, quotquot erant, omnes occidit (IV Reg. x). Imo et ab initio, factis vitulis aureis, sicut sacerdotes, ita et prophetas Jeroboam sibi instituit. De quibus erat ille, qui virum Dei venientem de Juda in sermone Domini contra Jeroboam fecellit, et reduxit secum ut comederet et biberet in domo ejus, propter quod cum abiisset, invenit eum leo in via, et occidit (III Reg. xiii). Cum ergo dixisset speculator Ephraim cum Deo meo, subjunxit atque ait: Propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus. Propheta dixit Ephraim, id est prophetas habentem. Et quia prophetæ illi vere insanierant, et nihil quod ad sanitatem pertinere, prophetabant, sed tantummodo inutilia quædam insana mente divinabant, idcirco subjunxit, atque ait: Insania in domo Dei ejus. Quis autem erat Deus ejus? Utique vitulus aureus, et talis domus Dei erat ea, quæ fuerat vocata Bethel, id est domus Dei. Illic insaniam, id est, insanam prophetiam jam tunc fuisse manifestum est. Scriptum est enim sic: Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venit filius suus, et narrabat ei omnia opera quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel, et verba quæ locutus fuerat ad regem (III Reg. xiii), etc. Ejusmodi prophetia quam illi prophetabant, recte hic dicitur insania. Quid enim insanium, ut, exempli gratia, de eodem, quem nunc commemoravimus, aliquid proferamus? Quid, inquam, insanium, quam quod et illum virum Dei decepit, et in inobedientiam ruere fecit, sciens et hoc intendens, quod evenit? Exclamavit enim et dixit: Quia inobediens fuisti ori Domini, et non custodisti mandatum, quod

præcepit tibi, non inferetur cadaver tuum in sepulcrum patrum tuorum (ibid.). Item cum occidisset illum leo, et ille sepelisset eum, dixit ad filios suos. Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulcro in quo vir Dei sepultus est, juxta ossa ejus ponite ossa mea (ibid.). Profecto enim veniet sermo, quem prædixit in sermone Domini. Vere iste insanus erat, taliter nequam alii, nequior sibi. Quid enim iste, nisi per insaniam semetipsum occidit, suæque animæ mortem cum morte aliena apertis perpetravit oculis? Etenim, o insane, si propterea non inferitur cadaver ejus in sepulcrum patrum ejus, quia inobediens fuit ori Domini, tibi quid fiet, qui hoc scienter fecisti, quod factus es inobediens ori Domini? Talis prophetia, sic insanens propheta, laqueus, inquit, ruinæ factus est super omnes vias ejus, subauditur Ephraim, et ad illaqueandam intenti omnes erant prophetæ illi, et prævalebant decipiendo sub nomine prophetarum divinando aliquid. Quid enim dicebant, nisi quod ille jam dictus dixit: Et ego propheta sum similis tui, et angelus locutus est mihi in sermone Domini? (Ibid.) Si hoc dicendo laqueus factus est viro Dei, ita ut falleret eum, et reduceret secum, quanto magis populum fallebant, et super omnes vias ejus laqueum deceptionis tendebant? Neque enim sinebant, ut auctoritatem haberet quispiam de prophetis Domini, cum sese conferre auderet illi pseudopropheta, diceretque: Et ego propheta sum similis tui. Denique pagno etiam interdum sibi auctoritatem contrarius propheta contra prophetam Domini vindicare non dubitabat. Sicut alio loco scriptum est: Nunc igitur, ait Michæas ad regem Achab, ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum, qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum. Accessit autem Sedecias filius Chanaam, et percussit Michæam in maxillam et dixit: Mene ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi? (III Reg. xxii.) Jam ut ad rem summam recurram, id est ad tempus Dominicæ passionis, quo totius prophetiæ caput intendit. Tunc vere propheta laqueus ruinæ factus est, quando prophetavit Caiphas, quod Jesus moriturus erat pro gente. Hoc nimirum intendens populo insinuare, quod nisi illum interficerent, futurum esset, ut venirent Romani, et tollerent eorum locum et gentem. Sic namque prophetando, cunctos illaqueavit et attraxit in consensum peccati, quod velut laqueus inexplicabilis, et loco, et genti, sicut jam apparet, magnæ ruinæ causa exstitit. Illic populus Judaicus recte dicendus erat Ephraim, quia, sicut superius jam dictum est, illic Ephraim, id est, decem tribuum recedentium a domo David, peccata consummavit, crucifigendo Christum Filium et Dominum David. Dicatur ergo speculator Ephraim cum Deo meo, propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus. Speculatus est enim et quasi speculando contendit cum Deo, putans quod consilium Dei suo destruere posset con-

silio. Dixit enim: *Quid facimus, qui hic homo signa multa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Deus autem econtra speculabatur, quod si non dimitterent eum, sic omnes crederent in eum. Sed et in omnibus quæcunque aiebat, vel dicebat Dominus, speculator aderat ille Ephraim, ille falsitatis fabricator, pharisaicus livor, ut illius admiranda opera vel negarent, vel sinistra interpretatione depravarent, et ut eum aliquando saltem in sermone caperent. Unde Psalmista, cum dixisset: *Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur, et peribit nomen ejus (Psal. xl)*, continuo de quolibet illorum subjunxit: *Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur; cor ejus congregavit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum. Et est sensus: Si quis illorum accedebat ad sermonem, vel convictum meum, ad hoc tantum accedebat, ut insidiaretur mihi, et egrediens ad eos, loquebatur in idipsum, id est, secundum ipsam iniquitatem, quam cor ejus congregavit sibi. Nimirum, quia sic malitiose egit ille Ephraim: Ecce insania in domo Dei ejus, insania, inquam, quam totus orbis audivit. Insanierunt enim ex tunc horribiliter seditiosi, et illam seditionem quam in Barraba latrone maluerunt hæreditare, condemnato Jesu pacis principe, sic ventilaverunt intus obsessi ut, sicut Josephus testatur, admirationem simul et dolorem facerent obsidentibus Romanis. Fiebat autem hoc maxime in templo, cujus præsidio firmissimo seditiosi male utabantur. Recte ergo dictum, *insania in domo Dei ejus*. Et quis erat Deus ejus, nisi Mammon, cui serviendo, domum illam fecerant speluncam latronum, et in eo diu latrocinati fuerant? O inexcusabilem malitiam illorum! *Profunde, inquit, peccaverunt sicut in diebus Gabaa*, id est: Sicut facere cœperant in diebus Saul, qui fuit de Gabaa, quando Dominus non ignorans quantum in profundum peccati descendere cœpissent, ac perventuri essent, dixit ad Samuelem: *Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos (I Reg. viii)*. Denique non statim factum est ut non regnaret Dominus super eos, præsertim cum postmodum, amoto Saul, David illis regem dederit, secundum cor suum, sed certissime futurum erat, ut quod facere cœperat, dicendo: *Constituere nobis regem, sicut et universæ habent nationes, itemque nequaquam audiemus te, rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes. Hoc ipsum perficerent, negando Christum regem et dicendo: Non habemus regem, nisi Cæsarem*. Horum quidem medium fuit, quod decem tribus recesserunt a domo David, Jeroboam et vitulos aureos secuti, sed tota serie temporum vel generationum, unus idemque exstitit funiculus peccati, quo merito debent, Domino flagellante, de templo et de regno ejus ejici. Hoc est, quod protinus dicit: *Recordabitur iniquitatis eorum, et visitabit peccata eorum (Matth. xxiii)*, ut videlicet, quemadmodum dixit: *Venient hæc omnia super generationem istam,***

A duplicem recordationis et visitationis recipiant vindictam, temporalem pariter et æternam. Et ut manifestum sit, hoc idem intendere spiritum propheticum, quod Dominus intendit, dicendo, ut jam dictum est, *venient hæc omnia super generationem istam*, quod scilicet superiora patrum peccata portare debeant imitatores filii, repetit altius, et dicit: *Quasi uvæ in deserto inveni Israel, quasi prima poma ficulnæ in cacumine ejus vidi patres eorum. Ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, et abalienati sunt in confusionem, et facti sunt abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt. Ephraim, quasi avis avolavit, gloria eorum a partu et ab utero et a conceptu. Illic jam ipsa Dei persona loquens in propheta, peccata ipsa quæ visitanda erant, commemorans, prius sua breviter quidem, sed mirabiliter ad memoriam audientium beneficia revocat, ut ingratitude illorum contra quos sermo est, quilibet perpendens, admiretur cum Mose, et dicat: *Generatio prava atque perversa, hæccine reddis Domino, popule stulte et insipiens? (Deut. xxxii)*. Quasi uvæ, inquit, in deserto inveni Israel. Israel hoc loco totum bonum, totum electum oportet intelligi. Nam econtra per Ephraim, qui quasi avis avolavit, omnes illi sunt intelligendi, qui tantummodo filii carnis, et non filii sunt promissionis, quorum idcirco gloria dicitur esse a partu et ab utero, et a conceptu, quia in sola carne gloriantur Abraham, atque idcirco non æstimantur in semine, Israel ego quasi uvæ inveni, id est, sic super filiis Israel credentibus in me gavisus sum, quomodo gaudet quilibet cum in transitu vel itinere dulces ad comedendum uvæ invenerit. Ista inventio gratiæ fuit. Ubinam inveni? In deserto, id est, in tali loco, ubi mirum fuit uvæ nasci, ubi pro magno habendum sit Israel, id est, animas Deum videntes sive rectas potuisse inveniri. Desertum illud, fuit terra Ægypti, quia videlicet desertum est terra, vel gens omnis quæ Deum verum deserens, vel non habens, ab eodem juste deserta est. Non solum autem desertum, verum etiam locus erat horroris, juxta illud Deuteronomii: *Invenit eam in terra deserta, in loco horroris et vastæ solitudinis*. Et quidem illud quoque desertum, per quod circumduxit eos quadraginta annis, hic valet intelligi, sed magis horridum erat illis desertum ipsa Ægyptus, ubi servientes in operibus luti et lateris hoc ipsum vapulabant, quod quasi desertos se esse, gementes ad Dominum vociferabantur. Quod illic invenit Israel quasi uvæ, id est, quod audivit gemitum eorum, propter dilectionem patrum fecit, sicut Scriptura testatur, ubi præmisso, quia ascendit clamor eorum ad Dominum pro operibus, et audivit gemitum eorum, continuo subjunctum est: *Ac recordatus est fœderis quod pepigerat cum Abraham, Isaac, et Jacob, respexitque Dominus filios Israel, et liberavit eos*. Bene ergo cum dixisset, quasi uvæ in deserto inveni Israel, continuo subjunxit: *Quasi prima poma ficulnæ in cacumine ejus vidi patres eorum*. Et est sensus: Quando gemitum*

eorum audivi, recordatus sum fœderis quod pepigi cum Patribus eorum.

62 Quomodo autem patres illi, vel qua significatione quasi prima poma ficulneæ dicantur, ille locus Scripturæ nos instruit, quod Adam et Eva cum admissio peccato cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, et fecerunt sibi perizomata. Recte namque genus humanum propter hoc ipsum ficulnea dicitur, quia primi patres generis humani transgressores facti, foliis ficulneæ pudenda continere noscuntur. Cujus nimirum ficulneæ quasi prima poma fuerunt patres eorum, quia videlicet primis sæculi temporibus isti, de humano genere Deo placuerunt. Non quasi prima folia, sed quasi prima poma, inquit, inveni patres eorum. Quanto meliora sunt foliis poma, tanto utiliores cætera multitudo hominum inveni patres eorum. Etenim, quod non sine gemita recolendum est, ficulnea hæc multum in foliis luxuriata est, multa cito folia dilatavit, pauciora vero poma tardius protulit. Homines quos more suo natura produxit extra benedictionem vel gratiam Creatoris dicentis: *Crescite et multiplicamini*, et ad illam pertinentes iram, qua mulieri post admissum peccatum dixit: *Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos*, hujus ficulneæ non poma sed folia sunt. Porro, filii benedictionis poma sunt ejusdem arboris, et patres Israel, de quibus jam dictum est, quasi prima poma fuerunt in summitate arboris, quia pro merito primæ fidei principatum obtinent, et summi sunt in universitate generis humani. *Ipsi autem*, inquit, *intraverunt ad Beelphegor*. Non solum hoc fecerunt, sed inter omnia quæ fecerunt, hoc fuit turpissimum, quod spiritu fornicationis seducti per mulieres Madian (*Num. xxv*), initiati sunt Beelphegor, quem Latini nuncupant Priapum. Et hoc facientes abalienati sunt, ait, in confusionem, id est alieni facti sunt, et non filii patrum talium quos vidi, quos cognovi, quos elegi, ut essem Deus eorum, et ab illa gloria traducti sunt in confusionem, in ignominiam Dei sui, ventris sui, et eorum quæ sub ventre sunt, comedendo sacrificia mortuorum et fornicando cum mulieribus, quæ illos ad sacrificia sua vocaverunt. Vis scire, quantam in confusionem abalienati sunt? *Et facti sunt, ait, abominabiles, sicut ea quæ dilexerunt*. Ergo facti sunt sicut Beelphegor, ad quem intraverunt. Et revera sic facti sunt, testante alio propheta, cum dicit de simulacris ejusmodi: *Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis* (*Psal. cxiii*). Et notandum, quod neque iste dixit, *et facti sunt abominabiles sicut quæ fecerunt*, sed sicut *ea quæ dilexerunt*, neque ille tantummodo dixit, *similes illis qui faciunt ea*, sed addidit, *et omnes qui confidunt in eis*. Talis unusquisque est, quale illud est quod diligit, vel in quo confidit, et hoc adeo verum est, ut qui Deum diligunt, vel qui Deo confidunt, auctoritate sanctæ Scripturæ dicantur etiam dii, vel filii Dei. Cæterum si quis faciat iniquitatem, et non etiam diligit, nondum recte dicitur abominabilis, sicut illa

quæ fecit. Potest enim fieri, ut recuperet honestatem et beatitudinem, Deo contigente mala ejus facta, juxta illud Psalmistæ: *Beati quorum remissa sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata* (*Psal. lxxxv*). Nomen eorum qui dilexerunt mala quæ fecerunt, confestim exprimit, dicendo: *Ephraim quasi avis avolavit*. Etenim peccata Ephraim, id est Jeroboam, qui fuit de tribu Ephraim, tempore illo erant vituli aurei, et peccata illa sic dilexerunt, ut non unus quidem de regibus decem tribuum recesserit ab eis, atque ideo cuncti quicumque vel prius vel posterius fuerunt, suam diligentes iniquitatem, recte hic denotantur nomine Ephraim. Et vide qualiter opposuerit: *Israel quasi avis inceni*, inquit, et partes eorum quasi prima poma in cacumine ficulneæ vidi, Ephraim autem quasi avis avolavit. Secundum similitudinem hanc sæpe contingit, in eadem vite, qua dependet uva, super eadem ficulnea in qua dulcia insunt poma, plerumque avis sedet sibi, sed longe aliter ad votum vel commodum agricolæ propius accedentis. Denique uva pomumque manum ejus exspectat, ut carpat et in os suum mittat, avis autem exsilens evolat. Sic nimirum Ephraim, quicumque ille est filius carnis non promissionis, non exspectavit manum Domini, non voluntati ejus paruit, sed indomitus effugiens, regem suum David dereliquit, Christum filium David denegavit, Israel autem, quicumque existit filius promissionis, radici bonæ inhærens, atque inde trahens amoris pinguedinem præstitit, et tanquam uva, vel ut pomum ficulneæ, colligentem atque eligentem Dominum delectavit. In quo gloriatur uva ista, vel pomum istud, socium radicis, quod portat illa paternæ fidei radix, in eo gloriari nequaquam illa poterit avis, ille volatilis et refuga Ephraim. Sed quid? *Gloria eorum*, inquit, *a partu, et ab utero, et a conceptu*. Et est sensus: In eo gloriatur quod secundum carnem semen sunt Abraham, quod secundum carnem semen faciunt in Israel, quod uxores eorum multum pariunt, quod uteri nuptiarum steriles non sunt, quod conceptus eorum multiplices sunt. In hujusmodi gloriatur, et dicunt: *Semen Abraham sumus, pater noster Abraham est* (*Joan. viii*). *Quod et si enutrierint filios, absque liberis eos faciam in hominibus*. Ac si dicat: Gloriantur ipsi tanquam commodi, et multum prole sua conferentes Israeliticæ carni, sed palam faciam, quod non delecter ego in multitudine filiorum, qui non promissionis vel fidei, sed tantummodo carnis sunt filii. Nam et si enutrierint et educaverint, si usque ad adolescentiam, et usque ad juvenile robur, gloriam partus, gloriam uteri et conceptus sui perduxerint, faciam ut absque liberis sint, ut cadant in gladio filii coram parentum oculis, nullosque genuisse filios illis potius optabile sit. Non autem isto contentus ero: *Sed et vae eis cum recessero ab eis*. Ac si dicat: Non solum hoc malum erit eis, ut fiant absque liberis, ut cadant in ore gladii materialis filii quos enutrierint, sed postquam sic recessero ab eis, postquam sic tradidero illos in manu

hostili, sequitur adhuc vœ, id est iudicium æternæ damnationis, juxta quod et Psalmista cum dixisset: *Tradentur in manus gladii, confestim addidit, partes vulpium erunt (Psal. LXXI)*. Idem enim est, ac si diceret: *Corpora illorum gladiis, animæ vero tradentur spiritibus malignis. Quam ob causam? Ait: Ephraim, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine. Et est sensus: Idcirco tam terribile portabant iudicium, corpore et anima damnati, quia peccatum eorum non ex ignorantia vel infirmitate procedit, sed ex superbia, quam per Tyrum notam est significari. Exempli gratia, cum ad Ezechielem Dominus dicit: *Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eo quod elevatum est cor tuum, et dixisti, Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi in corde maris, cum sis homo et non Deus, et dedisti cor tuum, quasi cor Dei (Ezech. xxviii)*. Et subinde: *Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore in deliciis paradisi Dei fuisti; cum ergo præmittens, absque liberis eos faciam in hominibus, sed et vœ eis, cum recessero ab eis, statim subjungit: Ephraim Tyrus erat, fundata in pulchritudine* miro modo justæ damnationis causam reddit sufficientem, id est, superbix magnitudinem. Et recte per Tyrum vitium designatur **63** peccatoris superbientis, peccata sua defendentis, quia videlicet sicut Tyrus circumvallata mari, non sine periculo pugnantium poterat impugnari, ita quicumque ejusmodi est, non sine periculo redarguentium solet redargui, ut hic idem populus, qui redarguentes prophetas et ipsum Dominum prophetarum occidit. Et notanda qualitas distinctionis, cum dicit, *Ephraim, ut vidit, Tyrus erat*. Item est ac si dicat: Ephraim in oculis meis superbus apparebat. Gravissimæ namque denotationis est, superbum quemque dici in oculis Domini, sicut econtra humilem esse vel dici in oculis Domini, magnæ approbationis est. Porro pulchritudo est de qua dicit, *fundata in pulchritudinem*; falsa est et vana, qua superbi omnes sibimet pulchri videntur, dum suas sordes cognoscere dedignantur, quin et irasci solent, dum illis a corripiente quod sordidi sint, aliquo modo suggeritur. Sic Tyrus fundata est; sic sibi stare videtur, qui superbus et arrogans est. Propterea, justum est Ephraim pati id quod jam dictum est. Et hoc ipsum repetitur, cum protinus subjungit: *Ephraim educit ad interfectionem filios suos*. Ac si dicat: Propterea, sicut jam præmisi, dicens, absque liberis faciam eos, ita nunc repetens dico: *Ephraim educit ad interfectionem filios suos*, id est interficiendos, et morti destinatos generat filios, imo et ipse interficit eos malo exemplo, ut perinde interficiantur gladio. Sequitur: *Da eis, Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia*. Mira inelamatio, mira postulatio. Audierat propheta magnam justæ sententiæ severitatem, justam filiorum interfectionem, et mirabiliter infelicitum parentum miseratus angustiam exclamavit, et dixit: *Da eis, Domine*. Statimque sermone nondum peracto, datum quod quærit dolenter apud semetipsum perpendens percunctatur, et dicit: *Quid dabis eis? Quid volo ut des illis? Nunquid ut salvi sint? Nunquid ut vœ non sit illis, aut ut vivant cum liberis? Non utique tale quid postulare ausus sum, sed da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia*. Quare? Nimirum quia dies illi tales erunt ut dicant: *Beatae steriles et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt (Luc. xxiii)*. Hoc sciens ipse Dominus cum ad crucifigendum duceretur, dixit mulieribus quæ plangebant eum, et lamentabantur: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt*. Itaque idcirco *da eis vulvam, Domine, sine liberis*, quia beati ventres qui non genuerunt, et idcirco *da eis ubera arentia*, quia beata ubera quæ non lactaverunt. O infelix fecunditas et secunda infelicitas, cujus in comparatione sterilitas, quæ in illa gente pro maledictione reputabatur, beatitudo est! Hæc interlocuto propheta, rationem suam prosequitur in sua persona divina majestas, et dicit: *Omnes nequitia eorum in Galgalis, quia ibi eos exosos habui*. Supra dixerat: *Vœ eis cum recessero ab eis, etc.*, nunc dicit: *Omnes nequitia eorum in Galgalis*. Et est sensus: Non mireris, o propheta, nec tibi plus justo dura videatur sententia sive ultio nimis festinata, quia nequitia eorum quæ vindicantur, propter quas sententia profertur, non novæ sunt, sed inveteraverunt et ab antiquis diebus semper in pejus profecerunt. Pejus namque in Galgalis, quam in Bethel idola coluerunt, quia videlicet idolum vitulinum in Bethel coluerunt temporibus regum, sed supra jam temporibus iudicium in Galgalis nequiter egerunt, habendo illic idola, sicut scriptum est in libro Iudicum: *Cumque obtulisset Ahot regi Eglon munera, prosecutus est socios qui cum eo venerant, et reversus de Galgalis ubi erant idola, verbum, ait, secretum habeo ad te, o rex. Et post pauca: Ahot autem, dum illi turbarentur, aufugit, et pertransiit loca idolorum unde reversus fuerat (Judic. II)*. Et pulchre dictum, quia de loco idolorum, id est de Galgalis, reversus fuerat, animo quippe idololatriam, quam sectabatur Israel, reliquerat, et miro modo ante hæc in eodem libro scriptum est: *Ascenditque angelus Domini de Galgala ad locum flentium, et ait: Cur hoc fecistis? (Judic. II)* Denique idcirco de Galgala, ubi erant idola, sicut jam dictum est, angelus Domini ad eos ascendisse dicitur, ut subintelligas eum ad videndas nequitas descendisse illuc eodem descensionis modo, quo alibi dictum est: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est; descendam et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam (Gen. xviii)*. Præterea regem sibi fecerant Saulem contra voluntatem Domini, et cum Dominus non lætaretur in eis, imo diceret ad Samuelem: *Non te abjecerunt, sed me, ne regnum**

A mavit, et dixit: *Da eis, Domine*. Statimque sermone nondum peracto, datum quod quærit dolenter apud semetipsum perpendens percunctatur, et dicit: *Quid dabis eis? Quid volo ut des illis? Nunquid ut salvi sint? Nunquid ut vœ non sit illis, aut ut vivant cum liberis? Non utique tale quid postulare ausus sum, sed da eis vulvam sine liberis, et ubera arentia*. Quare? Nimirum quia dies illi tales erunt ut dicant: *Beatae steriles et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt (Luc. xxiii)*. Hoc sciens ipse Dominus cum ad crucifigendum duceretur, dixit mulieribus quæ plangebant eum, et lamentabantur: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatae steriles et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt*. Itaque idcirco *da eis vulvam, Domine, sine liberis*, quia beati ventres qui non genuerunt, et idcirco *da eis ubera arentia*, quia beata ubera quæ non lactaverunt. O infelix fecunditas et secunda infelicitas, cujus in comparatione sterilitas, quæ in illa gente pro maledictione reputabatur, beatitudo est! Hæc interlocuto propheta, rationem suam prosequitur in sua persona divina majestas, et dicit: *Omnes nequitia eorum in Galgalis, quia ibi eos exosos habui*. Supra dixerat: *Vœ eis cum recessero ab eis, etc.*, nunc dicit: *Omnes nequitia eorum in Galgalis*. Et est sensus: Non mireris, o propheta, nec tibi plus justo dura videatur sententia sive ultio nimis festinata, quia nequitia eorum quæ vindicantur, propter quas sententia profertur, non novæ sunt, sed inveteraverunt et ab antiquis diebus semper in pejus profecerunt. Pejus namque in Galgalis, quam in Bethel idola coluerunt, quia videlicet idolum vitulinum in Bethel coluerunt temporibus regum, sed supra jam temporibus iudicium in Galgalis nequiter egerunt, habendo illic idola, sicut scriptum est in libro Iudicum: *Cumque obtulisset Ahot regi Eglon munera, prosecutus est socios qui cum eo venerant, et reversus de Galgalis ubi erant idola, verbum, ait, secretum habeo ad te, o rex. Et post pauca: Ahot autem, dum illi turbarentur, aufugit, et pertransiit loca idolorum unde reversus fuerat (Judic. II)*. Et pulchre dictum, quia de loco idolorum, id est de Galgalis, reversus fuerat, animo quippe idololatriam, quam sectabatur Israel, reliquerat, et miro modo ante hæc in eodem libro scriptum est: *Ascenditque angelus Domini de Galgala ad locum flentium, et ait: Cur hoc fecistis? (Judic. II)* Denique idcirco de Galgala, ubi erant idola, sicut jam dictum est, angelus Domini ad eos ascendisse dicitur, ut subintelligas eum ad videndas nequitas descendisse illuc eodem descensionis modo, quo alibi dictum est: *Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multiplicatus est; descendam et videbo utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam (Gen. xviii)*. Præterea regem sibi fecerant Saulem contra voluntatem Domini, et cum Dominus non lætaretur in eis, imo diceret ad Samuelem: *Non te abjecerunt, sed me, ne regnum*

super eos, juxta omnia opera sua, quæ fecerunt a die qua eduxi eos de Ægypto, usque ad diem hanc sicut dereliquerunt me, et servierunt diis alienis, sic faciant etiam tibi (I Reg. viii). Ipsi tantum contemnentibus offensionem sive conquestionem Domini, lætabantur, sicut illic manifeste scriptum est : *Et immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino, et lætatus est ibi Saul, et cuncti viri Israel nimis (I Reg. xi). Vere nimis, quia nimium est, homines lætari cum male fecerint, et exultare in rebus pessimis (Prov. ii), sicut lætabantur hi cum tam male fecissent, ut Dominum abjicerent, ne regnaret super eos. Unde et hoc valde notandum, quia lætitia taliter lætantium ibidem in confusionem versa est. Illic enim Saul præsumptuose contra legem, qui non erat de tribu Levi, holocaustum obtulit, et propter hoc audire meruit : Nequaquam regnum tuum ultra consurgat. Quæsiuit Dominus sibi virum juxta cor suum ; et præcepit ei Dominus, ut sit dux super populum suum, eo quod non seroaveris quæ præcepit Dominus (I Reg. xiiii). Igitur non novæ sunt nequitie, propter quas nunc prædico vobis illis, quia jamdudum istæ illorum nequitie fuerunt in Galgalis, et ibi lætati sunt in rebus pessimis. Et idcirco non plus justo festina nunc est sententia judicantis, quia sicut lætati sunt in malis, ita non desinent lætari donec loquantur super me labiis, et moveant capita sua dicentes : Vah ! qui destruis templum Dei (Matth. xxvii), etc. Ibi, inquit, exosos eos habui. Ubi ? In ipsis nequitibus, quia sic nequiter egerunt et agunt, ut etiam exsultent in rebus pessimis. Propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos, non addam ut diligam eos. Hoc jam tertio factum est. Prius namque in Assyrios decem tribus ejecit Dominus de domo sua, id est de Bethel, quod interpretatur domus Dei, quod nomen Jacob urbi imposuit. Hieroboam vero fecit illam esse domum idoli. ponendo illic unum de vitulis aureis. Deinde tribum Jûda ejecit de domo sua, id est de templo quod erat in Jerosolymis, et in Babylonem transmigrare fecit. Verumtamen tunc addidit, ut diligeret eos : reduxit enim eos soluta captivitate post septuaginta annos. Porro, jam tertio sic ejecit eos de domo sua, ut hoc ipsum terribili signo significare dignum duceret, cum flagello ejiciens vendentes et ementes de templo, dicens eis : Scriptum est : Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum (Matth. xxi). Ita ejecit illis postmodum, sicut illic **GL** significatum est, ut caderent in ore gladii, et captivi ducerentur in omnes gentes (Luc. xxi), non addam, inquit, ut diligam eos, quia videlicet cum in præsentem puniantur, non eveniet illis remissio saltem in futuro sæculo. Sciendum autem, quia de domo sua neminem Deus ejecit, nisi eum qui sponte sua, mente aversa, recedit. Sequitur ergo, et causam dicit, cur de domo sua sese illos ejicere prædixerit. Omnes principes eorum recedentes. Item enim est ac si dicat : Idcirco de domo mea ejiciam illos, quia principes eorum omnes recedentes sunt,*

Omnes animo recesserunt, et quamvis labiis me honorent, cor eorum longe est a me (Isai. xxix). Et quidem de regibus decem tribuum palam Scriptura refert, quia omnes recedentes a Deo fuerunt. Nullus enim illorum recessit a peccatis Jeroboam, qui peccare fecit Israel. Porro de Scribis et Phariseis et principibus sacerdotum, quod vere recedentes fuerint, Deus ipse judex fuit et testis, dicente Salvatore : Vos estis qui justificatis vos coram hominibus, Deus autem novit corda vestra (Luc. xvi), et cætera hujusmodi. Itaque, si quaeris cur de domo sua illos Deus ejecerit, cur in Ecclesia vel in domo Dei non sint recepti, dicit tibi : Quia omnes, qui recedentes sunt, id est quia priusquam corpore visibiliter ejicerentur, mente recesserunt, animo longe fuerunt, et idcirco etiam corporaliter ejecti sunt, et ipsa, quæ sola diligebant, terrena, domus Dei lucra vel commoda perdidit. His dictis et tali causa reddita, confestim sententiam quam præscripserat, confirmat, repetens ita : Percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est, fructum nequaquam facient. Quod et si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum, et erunt vagi in nationibus. Quid enim supra dixerat : Quod et si enutrierint filios, absque liberis eos faciam in hominibus ; idem nunc repetit, dicendo, quod et si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. Porro, quod ait, percussus est Ephraim, radix eorum exsiccata est ; fructum nequaquam facient ; multum erat secundum sensum ipsorum, ut superius dixerat, gloria eorum a partu est, et ab utero, et a conceptu. Dum enim gloriantur in carnis fructu, et multiplici partu sive conceptu contendunt non impleri in se, quod nunc ait, radix eorum exsiccata est, fructum nequaquam facient. Cum ergo hoc dixissent, recte et opportune, quasi dicta corrigens, sententiamque integre perficiens, continuo subjunxit : Quod et si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum. Ac si dicat : Quoad genuerint et fructum ventris multiplicent, videtur eis quod fructum faciant, non putant quod radix eorum exsiccata sit, vel quod sint percussi ferro abscissionis, et de terra viventium eradicati ; sed amantissimorum occisione filiorum discruciat, clamabunt et dicent, quod filios non genuisse melius fuisset sibi. Hæc Deo dicente, statim in sua persona propheta veræ ac justæ sententiæ testis consonat et dicit : Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum et erunt vagi in nationibus. Quibus utique verbis utramque damnationem exprimit, de qua jam superius dictum est : quia videlicet et secundum animam regno Dei privati sunt, quos Deus abjicit, et secundum corpus captivi, suoque loco expulsi, qui vagi sunt in nationibus ; idcirco quia non audierunt eum, id est quia non intellexerunt, sed quia intelligere noluerunt. Sequitur :

(CAP. X.) — Vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei. Secundum multitudinem fructus sui multiplicavit sibi altaria, juxta ubertatem terræ suæ

exuberavit simulacris. Supra dixerat : *radix eorum exsiccata est, fructum nequaquam facient* ; nunc autem dicit, *vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei*. Et exponens quid dixerit, *fructus adæquatus est ei*, subjunxit atque ait : *Secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris*. Ergo ubi dicit, *fructum nequaquam facient*, subaudendum est, bonum; et *exsiccata est radix eorum*, subauditur ab omni pinguedine fidei vel dilectionis Dei : hic autem ubi nunc dicit, *vitis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei*, subauditur malus. Fructus namque malus altaria sunt multiplicia, simulacra exuberantia, fructus ille, cujus secundum multitudinem altaria vel simulacra multiplicavit, altaria subjungens, *juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulacris*; fructus iste, scilicet ubertas terræ in rationibus divinitatis, nec bonus est, nec malus est, sed utriusque, scilicet boni et mali medius, videlicet qui boni fructus, id est bonorum meritorum quædam temporalis merces esse debuerit, sed per pravitatem male utentium quoddam malorum operum instrumentum factus sit. Proinde suapte natura in judicio divinitatis neque malus neque bonus iste fructus meretur addici, sed, sicut jam dictum est, utriusque, scilicet boni ac mali medius; ille autem, de quo dixerat, *nequaquam fructum facient*, sine dubio bonus; et ille, de quo subjunxit : *Fructus adæquatus est ei, secundum multitudinem fructus sui multiplicavit altaria*, sine dubio fructus intelligitur malus. Fructus bonus et fructus malus mira invectione discernitur in Isaia, dum in illo dicit Deus de ista vite frondosa : *Et expectari ut faceret judicium et ecce iniquitas, et justitiam et ecce clamor (Isa. v)*. Et quidem quo tempore vitis hæc frondosa, scilicet Israel a domo David recesserat, non valde multum deorum altaria enarratur fecisse sibi sive simulacra, nisi tantum vitulorum duorum quorum alterum posuit in Bethel, et alterum in Dan; sed hoc ipsum jure multipliciter arguitur, quia multum est extra unius Dei altare habere vel unum altare aliud. Sic eo tempore quo in tantum recessit a domo David, ut ipsum crucifigeret filium David, non alios legitur habuisse deos; quinimo de unius veri Dei cultu plurimum superba religione gloriabatur, sed in hoc altarium atque simulacrorum multiplicitas recte condemnatur, quod veri et summi sacerdotis Christi secundum ordinem Melchisedech, altare vel sacrificium refugiens, altare aliud, altare suum, et sacrificium sanguinis hircorum et vitulorum sibi obfirmavit, nimium intendens avaritiæ, *quæ est simulacrorum servitus (Coloss. iii)*. Porro fructum suum vitis hæc in eo male sibi adæquavit, quod secundum amaritudinem radicis sive cordis sui, aceto sive vino myrrhato sitientem in cruce potavit. *Divisum est cor eorum, nunc interibunt*. Recto et valde justo judicio *cor eorum divisum est*, qui seipsum a Deo divisunt. Palam ex historiæ Regum serie cognoscitur,

A quam vere, quam multipliciter cor eorum divisum fuerit ex quo diviserunt sese a domo David; quippe qui fere decies contra semetipsos divisi, reges alios, percussis aliis, sibi locaverunt, et tandem juxta vocem hanc prophetisam, *nunc interibunt* in captivitate irrevocabilem ducti sunt. Porro tempore illo quo semetipsos a vero David, id est a Filio Dei diviserunt, mirum dictu est, quam crudeli discordia contra semetipsos divisa fuerit multitudo Judæorum, sicut miserabilis excidii illorum tragœdia testatur, Josepho scribente, per totum vulgata mundum. Multo quippe crudeliores sibi met per impacabiles seditiones intus exstiterunt, quam **65** esse potuerit foris obsidens exercitus Romanorum. Et revera juste, quia principem pacis Jesum condemnantes, Barabham sibi præelegerant seditionis auctorem. Illos ergo prophetali oculo prævidens, brevi quidem, sed altera declamatione, justam in illos depromit Dei sententiam, *divisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt*. Divisionem namque consequitur interitus, juxta illud : *Omne regnum in seipsum divisum, desolabitur, et domus supra domum cadet (Matth. xii)*. Interitum atque ruinam regni sive cordis eorum divisi, sequentibus verbis exprimit, ita dicens : *Ipse confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum*. Hoc et tunc de prope factum est, quando Assyrii captivantibus depopulatione merita vastati sunt, et tunc de longe futurum erat, quando venientes Romani tollerent et locum et gentem eorum (*Joan. xi*). Tunc enim confracta sunt durissima confractione simulacra eorum. Et notandum, quod non dixit : *Hostiles exercitus confringet*, sed ipse scilicet *Deus meus*, qui, ut supra dictum est, *abjiciet eos, confringet simulacra eorum, depopulabitur aras eorum*.

Non vult Deus ut homini attribuatur, quando per hominem secundum merita peccantium vindicta divinitatis exercetur. Sed et si quis sibi met attribuit, quod Deo permittente contra populum Dei quidpiam facere prævaluit, ipse cœlestem contra semetipsum indignationem magis adducit, atque interdum ut propter hoc ipsum minus nocere possit. Unde in cantico Deuteronomii, cum dixisset : *Cessare faciam ex hominibus memoriam eorum*, continuo subjunxit : *Sed propter iram inimicorum distuli, ne forte superbirent hostes eorum, et dicerent : Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia (Deut. xxxii)*. Assur ille, per quem tunc temporis Deus confregit simulacra eorum, et depopulatus est aras eorum, sibi met arrogavit quod sua hoc virtute fecerit, et ideo dicitur in eum cum indignatione Dei : *Væ Assur. Virga furoris mei et baculus ipse, in manu ejus indignatio mea (Isa. x)*. Super hoc ille gloriabatur, quasi omnia suis faceret viribus, et ideo postmodum dicitur contra eum : *Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur serra contra eum, a quo trahitur? Dicebat enim, quemadmodum idem propheta præmisit : In fortitudine manus meæ feci, et*

in sapientia mea intellexi, et abstuli terminos populorum, et principes eorum deprædatus sum (ibid.). Nimirum ita gloriando, sic se exaltando, cœlestem ut jam dictum est, super semetipsum indignationem adduxit, quæ protinus intentatur in eum verbis istis: *Propter hoc mittet dominator Deus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem, et subtus gloria ejus succensa ardebit quasi combustio ignis (ibid.)*. Cum igitur sic vehementer sermo propheticus enuntiat: *Ipse confringet simulacra eorum, et depopulabitur aras eorum*, idem esse intelligamus ac si dicit: Non manus hostium excelsa, sed Dominus fecit hæc omnia. Ipse et tunc per Assyrios confregit et depopulatus est, et deinde per Romanos confracturus erat simulacra eorum et depopulaturus aras eorum, quia a domo David recesserunt, quia filium David Christum crucifixerunt. Quam ob causam? Ait: *Quia nunc dicent, non est rex nobis. Non enim timemus Dominum, et rex quid faciet nobis*. Grandis nimirum et vehementis causa damnationis est, quia dicere, *non est rex nobis*, et hoc peccantium conscientiam dicere, *non enim timemus Dominum*, id est propositum habemus non timere Dominum, et proinde cum timore cordis effari, rex quid faciet nobis quemadmodum dixerant prius: *Quæ pars nobis in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? (III Reg. xii.)* Sicut enim hoc illi dixerant, sic et sequaces illorum adversus verum David dictari erant: *Nolumus hunc regnare super nos (Luc. xix)*. Hoc enim apertis vocibus conclamaverunt ita ut, dicente Pilato, regem vestrum crucifigam, responderunt: *Non habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix)*. Profecto hæc dicentes pariter quoque dicebant, *non enim timemus Dominum*, id est propositum habebant non timere Dominum, non portare timoris ejus jugum; sed contumaciter dirumpere et projicere omnia vincula sanctorum ejus mandatorum. Nimirum ubi conscientia rebellis sese tali et tanta præsumptione induit, consequabatur ut dicerent etiam hoc, *et rex quid faciet nobis?* Consequabatur namque, ut regem contempnerent Dei Filium, quibus propositum est, non timere Deum. Neque enim non ignoraverunt, sed contempserunt et oderunt. Unde ipse rex reprobatus ab eisdem, dicentibus, *et rex quid faciet nobis*, cum dixisset: *Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent*, continuo subjunxit: *Nunc autem et viderunt et oderunt et me et patrem meum (Joan. xv)*. Propter hoc, ecce ipse destruxit simulacra avaritæ eorum, et depopulatus est templum et altare eorum. His dictis iterum qui loquebatur de ipsis, convertitur ad ipsos, et dicit: *Loquimini verba visionis inutilis, et ferietis fœdus, et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri*. Manifestum est hic, cum dicit, *loquimini*, non imperium volentis, sed permissionem esse indignantis et aversionem dimittentis, ut sit sensus: Jam docendi non estis quid utile sit, sive monendū ut utilia loquamini; vos enim non per ignorantiam errando inutilia loquimini, sed scien-

tia et cum profundo malignitatis consilio mendacia construistis, et arrogantia depravati prophetatis de cordibus vestris; veram autem et utilem prophetiam intelligere non vultis. Loquimini igitur qualia potius vos eligitis, *loquimini verba visionis inutilis*: nam utilia verba loqui vel signa facere quæ prosint, neque vos quæritis, neque datum aut permissum est vobis. Sciendum quippe de pseudopropheticis, quod et si aliquando futura divinant, nihil tamen utile prophetant, et licet nonnulla signa et prodigia fecisse vel facturi esse legantur, nihil tamen utilitatis aliquod eorum signum habere comprobatur. Unde et Joannes in Apocalypsi cum dixisset: *Et fecit signa magna, et seducit habitantes in terra, propter signa quæ data sunt illi facere in conspectu bestiarum (Apoc. xiii)*. Eandem signorum magnitudinem vanam, totamque inutilem fore insinuans, determinando sic ait: *Ita ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum (ibid.)*. Quid enim utilitatis habet, ignem in conspectu hominum vel super homines de aere ministerio dæmoniaco cadere? Ejusmodi signa non sunt illius generis, cujus illa quæ nobis Dominus in semetipso designavit: *Euntes, inquit, renuntiate Joanni quæ audistis et vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes evangelizantur (Matth. xi)*. Hæc utilia sunt, sicut et verba ipsa, quibus propter hæc eadem signa justum est credi; vos autem, o prophetæ vitulorum (quos Jeroboam fecit, quos Ephraim coluit), *loquimini verba visionis inutilis*, quoniam ita vultis et ferietis fœdus, subauditur nequaquam cum Deo, sed cum mendacio, quemadmodum et Isaias talibus illusoribus dicit: *Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cum transierit non veniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus (Isa. xxviii)*. Hujusmodi fœdus ferietis, et propter hoc germinabit quasi amaritudo judicium, ut videlicet fœdus vestrum deleatur, et in inimicitias implacabiles convertatur, fiatque vobis sicut ibidem apud eundem Isaiam Dominus dicit: *Et subvertet grando spem mendacii, et protectionem aquæ inundabunt. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit. Flagellum inundans cum transierit eritis ei in conculcationem (ibid.)*, etc. Hæc judicium germinabit fœdus vestrum, ait, quasi amaritudo, id est ut vere amaritudo, ut vere amara radix, juxta illud Moysis: *Ne forte sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus cujus cor aversum est, ut vadat et serviat diis gentium, et sit inter vos radix germinans fel et amaritudinem servitutem deorum alienorum*, et Moyses radicem dixit esse generantem fel et amaritudinem (Deut. xxix). Et iste, cum dixisset, et germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri, videlicet remaneant in cultoribus in captivitatem ductis, continuo subjunxit: *Vaccas Bethaven coluerunt habitatores*

Samariae. Nam hæc est amaritudo germinans iudicium. Hæc est radix, ut ait Moyses, germinans fel et amaritudinem. Ad auditores rursus sese convertit sermo propheticus, miro modo clamans causam propter quam Israel iudicetur. *Vaccas*, inquit, *Bethaven coluerunt habitatores Samariae*. *Quia luxit super eam populus ejus, quia migravit ab eo*. *Siquidem et ipse in Assur delatus est munus regi ultori, confusio Israel capiet, et confundetur Israel in voluntate sua*. Cum irrisione non vitulos sexus masculini, sed vaccas, id est feminas appellavit, ut videlicet Israel non solum deos vitulos, sed deas vaccas coluerit. Nec dixit tantum *vaccas coluerunt*, sed *vaccas Bethaven coluerunt*. Magna quippe distinctio vaccarum est earum, quæ figi poterant in Bethaven, id est, in domo idoli, et earum quæ gradiuntur in armentis, et spatiantur in pascuis. Istæ namque vaccæ vivunt et sentiunt, illæ aureæ sive ex alio quocunque metallo formatæ, non solum insensibilia, verum et inanimata simulacra sunt. Constat autem, quia corpore inanimato corpus animatum vivens et sentiens longe præstantius est. Pulchre igitur et vehementer redarguit nimis depressam hominum stultitiam dicendo, *vaccas Bethaven*, id est vaccas non saltem viventes et lactis alimoniam præstantes, sed inanimatas vaccarum similitudines coluerunt. Notandum et hoc quia non dixit *coluerunt reges Samariae*, sed *coluerunt habitatores Samariae*. Colere namque recte dicitur, qui sua voluntate et animi diligentia celebrat et adorat sive veneratur. Non ergo populum excusabilem videri sermo hic propheticus patitur, cum dicit: *Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariae*. Hoc enim non proprie dictum esset aut dici posset, si regibus vitulos colentibus, metu tantum et non propria fuissent obsecuti voluntate; si inviti paruisent, et non sponte consensissent. Et unde constat quod *habitatores Samariae vaccas illas coluerunt*? Ait: *Quia luxit super eam populus ejus*. Ut ostenderet *vaccas Bethaven* unum in Bethel vitulum sentiendum, non intulit, *luxit super eis populus, sed super eo*, id est vitulo aureo. Quando vel quam ob causam *luxit populus super eo*? Videlicet quia tempore necessitatis et angustiarum vituli quoque aurei inter munera cætera regibus Assyriis directi sunt. Legimus in Regum volumine, regem Israel Manahen regi Assyriorum Phul misisse argenti talenta mille, ut ei præberet auxilium (IV Reg. xv), inter quæ nonnulli arbitrantur etiam vitulos aureos esse directos. Et ut sciamus, inquit, hoc esse quod dicimus, perspicue sequens versus ostendit: *Siquidem ipse in Assur delatus est munus regi ultori*. Idcirco populus luxit, qui utique non lugeret nisi volens, nisi cum amore magis quam pro regum timore tali idololatriæ deservisset. Cum ergo dixisset, *vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariae*, ut confirmaret eos revera vitulum coluisse, voluntarie vitulo deservisse, causam reddidit non firmam dicendo, *quia luxit super eo populus ejus*. Consequitur enim, quod cum

A amore possederint vel habuerint qui luxerunt, quando ablatus est eis. *Populus ejus*, subauditur vituli, non sine magno improprio dicitur, qui debuerat esse unius veri Dei populus. Porro et hoc tradunt Hebræi, quod a sacerdotibus vituli aurei furto sublato, et pro his ænei deaurati fuerint repositi. Cum igitur lugeret populus tempore necessitatis et angustiarum, sicut jam dictum est, vitulos aureos regibus Assyriis esse directos, exultabant æditui, quod fraus eorum nequaquam potuisset argui vel deprehendi. Hoc est quod continuo subiungit:

Et æditui ejus super eam exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo. Lugente populo exultabant æditui in gloria ejus, subauditur populi, hoc est in vitulo quem habebant pro gloria: nam gloriam incommutabilis Dei commutaverant in similitudinem imaginis corruptibilis, non hominis sed vituli. Et quæ pars vitæ detestabilior habetur, populusne, qui luxit super vitulo tanquam super Deo sibi ablato, an æditui vel sacerdotes qui exultaverunt, eo quod non esset deprehensum furtum, quod fecerant in illo tali Deo? Profundius barathrum damnationis merito illusoribus illis arbitramur destinatum, quia populares forte errando luxerunt, illi autem irridendo, in rebus pessimis exultaverunt, quia migravit ab eo, id est a populo. Et est sensus: Exultaverunt quod migrasset, quod sic Assyriis regibus datus esset, quasi jam ultra deprehendi non posset, utrum aureus an æneus esset. Sed quid deinde? *Confusio*, inquit, *Ephraim capiet, et confundetur Israel in voluntate sua*. Postquam enim in Assur pro munere vitulus velut aureus delatus est, deprehensa fraus regi Israel litteris indicatur, et unde se placere æstimaverunt, inde vel maxime confunduntur et offendunt eos quibus munera miserant, æstimantes non furto sacerdotum, sed fraude regum atque consilio hoc esse perfectum. Inde confusio cepit Ephraim, inde confusus est Israel. Sequitur:

Transire fecit Samaria regem suum, quasi spumam super faciem aquæ, et disperdentur excelsa idoli peccatum Israel. Siquidem pro merito iniquitatis perseverantis hoc emeruit Samaria sive decem tribus, ut rex ejus transiret et regnum ejus solveretur, sicut spuma super faciem aquæ, quæ vera nimirum similitudo est. Sicut enim olla fervente superiores aquæ in spumam bullasque surgentes irrumpunt, ipsæque bullæ subsilientes colliduntur, et aliis emergentibus aliæ crepant et dissiliunt, ita Samaria vel decem tribus, jugi ferventes igne discordiæ, reges alios super alios creaverunt, et usque ad decem vices sicut ex ipsa libri Regum lectione colligi promptum est, percussis regibus, alii reges supersederunt, secundum numerum scissurarum decem pallii, quo descisso, propheta, scilicet Ahias Silonites, dixisset ad Jeroboam: *Tolle tibi decem scissuras*. *Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, et dabo tibi decem tribus* (III Reg. xi). Decies namque, sicut

67 jam dictum est, regnum illud decem tribuum per discordiam scissum fuit, decies quasi spumam sive bullam super faciem aquæ transire fecit regem suum, alio percusso suscipiens alium. Primo namque scissam est Jeroboam. Secundo, Baasa percussit Nadab filium Jeroboam, et regnavit pro eo. Tertio, Zambri dux mediæ partis equitum percussit Ela, filium Baasa, et regnavit pro eo. Quarto, Amri, qui erat princeps militiæ super Israel, rex factus est ab exercitu, et illo mortuo in peccatis suis, Achab filius ejus regnavit pro eo. Quinto loco, Joram filium Achab occidit Jehu, et regnavit pro eo. Sexto, Zachariam abnepotem Jehu percussit Sellum, et regnavit pro eo. Septimo, eundem Sellum percussit Manahen, et regnavit pro eo. Octavo, Phacee filius Romeliæ, percussit Phaceiam filium Manahen, et regnavit pro eo. Nono, Phacee filium Romeliæ, percussit Osce filius Ela, et regnavit pro eo. Decimo, tandem dissidio scissum est regnum in rege Assyriorum, qui Osee jam dictum obsedit, et vincum misit in carcerem, et transtulit Israel in Assyrios (IV Reg. xvii). Sic et sic Samaria malis suis regem suum transire fecit. *Et disperdentur, ait, excelsa idoli*, de quibus videlicet toties Scriptura refert; verumtamen adhuc populus immolabat et adolebat incensum in excelsis, quod erat peccatum Israel. Cuncta hæc, ut cætera superiora, altius, sicut prophetalem decet dignitatem, nos animadvertere commoneat illud, quod continuo subjunctum est: *Lappa et tribulus ascendet supra aras eorum et dicent montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos.* Hoc enim nequaquam de angustia captivitatis illius qua tunc in Assyrios translati sunt, sed potius de excidio pene inenarrabili, quo Judæi propter scelus Dominicæ mortis subversi, et in omnes gentes captivi ducti sunt, prædictum esse auctoritate sua Dominus ipse comprobat, qui, sequentibus et lamentantibus mulieribus, dum ad mortem duceretur dixit: *Filiæ Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete et super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles et ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus: Cadite super nos; et collibus: Cooperite nos* (Luc. xxiii). Notandum quippe quod non sic ait: Tunc dicent montibus, sed incipient dicere montibus: *Cadite super nos; et collibus: Operite nos.* Idem namque est, ac si diceret: Tunc in illa tribulatione sive angustia incipiet impleri, quod per Osee prædictum est. Quod si tunc cœpit impleri, et tunc dicere incœperunt montibus: *Cadite super nos*, quando venerunt illi dies, quos tunc venturos esse dicebat Dominus noster, non utique ad illa tempora sua vel ad mala quæ præsens ipse vidit propheta intendebat, quando hæc dixit vel scripsit. Et revera, si rite perpendas illud quod tunc Israel passus est, quod *año nono Osee regis Israel cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israel in Assyrios, posuitque eos in Haila, et in Abor juxta fluvium Cozam in*

A *civitatibus Medorum* (IV Reg. xvii), non tale vel tam grande fuit malum, ut propter illud propheticus dignaretur sic exclamare spiritus, et dicent montibus: *Operite nos; et collibus: Cadite super nos.* Quinimo etiamsi in servos et ancillas vendere illos rex Assyriorum maluisset quam ponere in civitatibus suis, tolerabile, imo et optabile fuisset malum, comparatione tam miserabilis Hierosolymorum excidii. Quemadmodum Esther quoque cum dixisset regi: *Traditi enim sumus ego et populus meus, ut conteramur, jugulemur et pereamus*, continuo subjunxit: *Atque utinam in servos et famulas venderemur; esset utcumque tolerabile malum, et gemens tacerem* (Esther vii). Igitur quoniam et illa, quæ de verbis istis prophetici tractavimus, partim non ex nota rei gestæ historia, sed ex Hebræorum traditione sumpta sunt, ut supra meminimus. Ipse autem propheta non Judæis perdidit, sed sapienti hæc intelligibilia fore insinuat, cum dicit: *Quis sapiens et intelliget ista, intelligens et sciet hæc* (Ose xiv), rursus eadem repetere libet, et prophetiam secundum tempora, quæ nunc futura erant, notis conferre vel proferre rebus vel sensibus eodem tenore vel cursu, quousque ad præsentem locum pervenimus, Christum et ejus tempora non, dubitantes hujus vel omnis sanctæ prophetiæ summam esse vel caput. *Vaccas*, inquit, *Bethaven coluerunt habitatores Samariæ. Habitatores Samariæ* veraciter Judæi fuere, qui civitatem sanctam Hierusalem et templum in illa divini nominis videbantur inhabitare non utique corde, sed tantum corpore. Si enim Dominum nostrum non dubitaverunt Samaritanum dicere (Joan. viii), qui utique secundum carnem Judæus ex Judæis erat, et hoc idcirco dicere ausi sunt, quod in civitate Samaritanorum duos dies manserat, postquam locutus est cum muliere Samaritana (Joan. iv), quanto magis ipsa Scriptura dicere debuit, *habitatores Samariæ*, qui nimis crudeliter imitati sunt, atque impleverunt peccatum Samariæ? Samaria namque recessit a domo David, regemque alium et deos alios sibi fecit. Judæi vero negaverunt et erucifixerunt Filium David, Filium Dei, regemque suum Cæsarem esse professi sunt (Joan. xix), et tunc quidem Barabbam sibi dimitti petierunt (Matth. xxvii), et Antichristum pro Christo suscepturi sunt. Vere ergo *habitatores Samariæ*, id est alieni a David, et a civitate ejus Hierusalem, et a templo, quod est in ea, et templo Domini corporis, in quo corporaliter *inhabitat omnis plenitudo divinitatis* (Coloss. ii). Isti *coluerunt vaccas Bethaven*, videlicet qualibus alius propheta loquitur: *Audite verbum hoc, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ; quæ calumniam facitis egenis, et confringitis pauperes; quæ dicitis dominis vestris: Afferte et bibemus. Juravit Dominus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, et levabunt vos in contis, et reliquias vestras in ollis ferventibus; et per aperturas exibitis altera contra alteram, et projectimini in Armon, dicit Dominus* (Amos iv). *Vaccæ ita-*

que illius temporis altera contra alteram, principes sacerdotum Annas et Caiphas exstiterunt ita devorantes plebem sicut herbam virentem vaccæ devorare solent, et hoc Bethaven, quod interpretatur *domus idoli*, id est in illo templo, quod dicebatur templum Domini et debebat esse *domus orationis*, sed erat domus Mammon, quippe quam ipsi fecerant *speluncam latronum* (Matth. XXI). Istas utique vaccas Judæi coluerunt, voluntaria namque crudelitate illis principibus sacerdotum sese submiserunt, et consenserunt ad occidendam Dominum in illa Bethaven, id est propter illam domum idoli sui, scilicet mammonæ vel pecuniæ suæ, et quasi divino oraculo crediderunt vaccis illis, dicentibus sibi : *Occidamus eum, ne forte veniant Romani, et tollant nostrum et locum et gentem* (Joan. XI). Talia sibi immugientes vaccas pingues illi coluerunt, id est libenter audierunt. Unde hoc comprobatur : *Quia luxit, inquit, super eo populus ejus*. Hoc manifestum est. Luctum namque spontaneum *populus* sibimet assumpsit *super eo*, subauditur Deo suo, videlicet mammona iniquo, cui nimirum serviens nequaquam serviebat Deo, et quodammodo lugebat, talem inter se haberi hominem qui diceretur Christus, qui rex Israel acclamaretur, quem nisi occiderent, venirent Romani, et tollerent ipsorum locum, tam pulchrum **68** tantarumque divitiarum. Hoc illi simile fuit, quod, impia Jezabel jubente, primates populi luctum simulaverunt, et prædicaverunt jejunium, ut quasi necessario justitiæ iudicio interlicerent Naboth, submittentes duos viros filios Belial contra eum, qui falsum dicerent testimonium (III Reg. XXI). Et populus quidem totus crudelitati intentus, voluntariam necessitatem occidendi Dominum quasi tristis suscepit; sed principes sacerdotum, Scribæ et Pharisei gaudebant intra cordis sui secretum quod prævaluisset malitiæ suæ commentum. Ait ergo : *Et æditui ejus super eum exsultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo. Siquidem et ipse in Assur delatus est munus regi ultori. Æditui* namque tunc erant illi, non veritatis, sed erroris et malitiæ, juxta illam sententiam Domini, *quia tulistis, inquit, clavim scientiæ. Ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis* (Luc. XI). *Exsultaverunt, ait, in gloria ejus, quia migravit ab eo*, id est exsultaverunt in pecuniis populi, quia prædam faciebant de populo, sperantes quod deinceps sua lucra facerent occiso Christo, qui reprehendebat avaritiam ipsorum. Nam quod tali spe vel intentione Christum occiderent, illa probat parabola, in qua videntes agricolæ filium patrisfamilias, dixerunt : *Hic est hæres, occidamus eum, et nostra erit hæreditas* (Matth. XXI). Cui autem dubium vel quis nesciat quomodo migraverit ab eo, scilicet populo deus suus Mammon, cui serviebat, ut merito veniret in manus Romanorum argentum ipsorum et aurum et locus et gens ! Siquidem ipsi hoc emeruerunt, quando congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes : *Dicite, quia*

discipuli ejus nocte venerunt, et furati sunt eum, nobis dormientibus (Matth. XVIII). Hoc nempe modo Deus ipsorum, qui non est alius, nisi Mammon iniquus, in Assyriis delatus est munus regi ultori, quia profecto pecunia ipsorum malignis spiritibus et diabolo patri mendacii dedicata est, quando tale mendacium coemerunt. Proinde justo valde iudicio provenit ut traderentur illi regi ultori, ut et super eos rex atque pater mendacii regnaret, et in eos ultionem per manus Romanorum exerceret. Et illi quidem ad horam nimis parvam exsultaverunt, pulantes quod deinceps liberius copiosa pecunia migrare deberet a populo in marsupia ipsorum; sed exultatio illa in verum conversa est luctum, quia magnam et miserabilem, toto mirante sæculo, ultionem sustinuerunt. Unde et subditur : *Confusio Israel* [al. Ephraim], *capiet, et confundetur Israel*, sicut nunc palam factum est, quando *cecidit in ore gladii, et in omnes gentes captivi ducti sunt* (Luc. XXI), et in residuis eorum toti mundo spectaculum est, non solum dispersio qua dispersi sunt (Judith V), verumetiam *cæcitas mentis, quæ in Israel contigit* (Rom. XI). Et bene, cum dixisset, *confundetur Israel*, addidit, *in voluntate sua*, quia videlicet sic voluerunt Judæi, sic electione præfixerunt ac præscripserunt sibi Christum regem negantes, et Cæsarem profitentes, Christum occidentes, et Barabam dimittentes, et clamantes coram Pilato, *sanguis ejus super nos et super filios nostros* (Matth. XXVII). Sequitur : *Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ, et disperdentur excelsa idoli peccatum Israel*. Samaria, sicut jam dictum est, hoc loco recte dicitur etiam Judæa, quia revera secundum supradictas rationes Samaritæ, quæ a domo David scissa fuerat, similem sese in pejus fecit Judæa, quæ verum David Christum regem habere recusat. *Transire ergo fecit regem suum*, id est regem habere maluit transitorium, quam regem suum. Verum non conceditur ei ut saltem transitorium regem habere possit, sed omnino ablatum est illi regnum, et dux pariter et rex ab ea transitiv. Nec enim saltem dignatus est Cæsarem quisquam regnare super eos, aut in regno suo cives habere illos, sed tantummodo captivos, licet adolati sint illos, sed tantummodo captivos, licet adolati sint dicentes : *Non habemus regem nisi Cæsarem* (Joan. XIX). Sicut repente transit spuma super faciem aquæ, sic in brevi dissipatum et annihilatum est regnum Judææ, et disperdita sunt *excelsa idoli peccatum Israel*, lapis quippe super lapidem non remansit (Luc. XXI), et destructum est, subvertentibus Romanis illud, quod debebat esse templum Domini. Erat autem excelsum idoli, et peccatum Israel ex quo polluti sunt sanguine Christi, homicidæ et servi peccati, servi mammonæ Dei vel idoli sui. Et quid mirum, si jam post necem Christi templum illud vocetur excelsum idoli, cum antea domus eadem spelunca latronum facta vocata fuerit? (Matth. XXI.) *Disperdentur ergo excelsa idoli*, id est annihilabitur caput superbiæ Judæicæ, et fundus avaritiæ

Pharisaicæ, pulchritudo templi, de quo salus exivit, sicut significatur in Evangelio, cum dicitur: *Jesus autem abscondit se, et exiit de templo* (Joan. viii). Quanta autem perditione, quanta cum tribulatione gentis hoc debet fieri, verbis sequentibus exprimit, cum dicit: *Lappa et tribulus ascendet super aras eorum, et dicent montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos*. Quod enim dicit, *lappa et tribulus ascendet super aras eorum*, signum est ultimæ solitudinis, ut ne parietes quidem et extrema ædificiorum vestigia relinquuntur. Cum autem subjungit: *Et dicent montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos*, iram et tribulationem illam vehementer edicere nititur, quæ tanta existit ut satis declamari non possit. Eorum namque erat dicere montibus: *Operite nos; et collibus: Cadite super nos*, quippe qui magis mori optarent quam cernere quæ afferant mortem. Et revera satis pulchre et eleganter exprimit littera hæc, quanto desiderio latere voluisset, si possibile fuisset. Etenim cum per omne tempus obsidionis, ut Josephus refert, occisorum, sive fame, cæterisque cladibus mortuorum numerus ad decies centena milia collectus fuerit, qui superfuerunt ad valles, et in specus subterraneos confugerunt, et in cloacis quoque delitescere frustra conati sunt. Sic delituisse vel delitescere voluisse, nimirum dixisse fuit montibus: *Operite nos, et collibus: Cadite super nos*. Quare autem Dominus noster hoc testimonium de propheta sumens, sic dicere maluit, *tunc incipient dicere: Car non ait, dicent, sed dicere incipient?* Videlicet, quia non illic finis, sed *initium dolorum* (Marc. xiii) existit quando sic *cecidit in ore gladii* (Luc. xxi). Tempus aliud erit, veniet dies alius, dies iudicii, quo majori cum angustia dicent montibus: *Operite nos; et collibus: Cadite super nos*; dicent sanctis patribus et patriarchis: *Protegit nos; dicent Moysi et prophetis: Excusate nos*. Verum id frustra dicent; nam econtra est qui *accuset vos*, ait Dominus, *Moyse in quo vos speratis* (Joan. v). Et verba quidem diversa de montibus et collibus prædicata sunt, dicendo montibus: *Operite nos; et collibus: Cadite super nos*; sed sensu eadem sunt. Nam propheta quidem, *dicent, ait, montibus: Operite nos; et collibus: Cadite super nos; et collibus: Operite nos*. Sequitur: *Ex diebus Gabaa peccavit Israel. Ibi steterunt. Non comprehendet eos, in Gabaa prælium super filiis iniquitatis. Juxta desiderium meum corripiam eos. Congregabuntur super eos populi cum corripientur propter duas iniquitates suas*. Semel et iterum ac tertio, imo et quarto commemorat, ut nulli videatur nimium festina, vel plus justo severa patientis sententia. Primo namque superius dixit: *Ista subsannatio eorum in terra Egypti, et post aliqua rursus ait: Profunderunt sic in diebus Gabaa*. Item: *Omnes nequi-*

tia eorum in Galgalis, quia ibi exosos habu eos. Nunc quarta jam vice secundum eandem intentionem dicit: *Ex diebus Gabaa peccavit Israel*, id est ex eodem tempore quo in Gabaa peccare non desiit Israel. Peccavit autem illic semel et iterum Israel peccata, quorum in Scriptura sævum et horribile monumentum est. Venit Levita in civitatem illam cum uxore sua, illucque divertit, et ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum in qua manebat, volentes eum occidere, et uxorem ejus incredibili libidinis furore vexantes. Denique mortua est (Judic. xix). Ubi tanta regnabat corporalis nequitia fornicationis, jam increverat nequitia quoque spiritualis, et hoc nihilominus eadem Scriptura denarrat, referens præcedenti lectione idolum factum in domo Michæ. Et quanta illud instantia, qua violentia raperunt ad se filii stirpis Dan cum sacerdote, dicentes ei: *Veni nobiscum, ut habeamus te patrem et sacerdotem* (Judic. xviii), etc. Sed filii Israel illam fornicationem idololatriæ pro nihilo ducentes, imo et ipsi facientes pro illa corporali fornicatione ascenderunt oppugnare Gabaa contra filios Benjamin, et semel atque iterum bello concisi, tandemque victores pene unam ex Israel tribum deleverunt. Post hæc Saul ex eadem urbe rex assumptus est, tanta cum offensione Dei ut diceret ad Samuelem: *Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos* (I Reg. viii). Nimirum sic, et sic peccante Israel, filii quoque postmodum vati simul peccaverunt, vero et justo iudicio Dei sic enuntiante, sic eos arguente ut dicat ibi steterunt. Idem enim est ac si dicat: *Filioli, quamvis post multa tempora nati illic peccaverunt, in illis patribus suis prævaricati sunt, quia videlicet a peccatis eorum non recesserunt, imo peiora faciendo mensuram illorum impleverunt*. Idcirco etiam durius atque fortius super eas dari debuit iudicium. Quod intendens continuo dicit: *Non comprehendet eos in Gabaa prælium super filiis iniquitatis*. Et est sensus: *Quod malum passuri sunt, non tale erit quale fuit illud prælium in Gabaa, quod habuerunt contra filios iniquitatis, quorum incredibilis furor libidinis mulierem vexando interfecit, sed multo vehementius, incomparabiliter majus*. Hoc est quod protinus ait: *Juxta desiderium meum corripiam eos*. Magna et vehemens comminatio, quæ secundum litteræ sonum hoc significat, quod vindictæ magnitudinem facere Deus, qui utique impassibilis est, habeat in desiderio. Simile est huic illud quod in Isaia dicit: *Hæc consolabor super hostibus meis* (Isa. i). Dictum est autem ad similitudinem hominis multum exacerbati, et ultionem videre adeo desiderantis, ut antequam fiat, nullo modo possit consolari. Et quid facturæ sit, protinus breviter innuit: *Congregabuntur, ait, super eos populi, cum corripientur propter duas iniquitates suas*.

Propter duas iniquitates corripendum dicit Israel, juxta illud quod in Hieremia loquitur idem Deus: Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem auctæ vitæ, et foderunt sibi cisternas quæ con-

tinere non possunt aquas (Jer. 11); hoc de gente alia, A de populo quovis Deum ignorante, dici non poterat. Gens enim quæcunque verum ignorans Deum, falsos deos colebat, unam tantum fecisse iniquitatem recte dicitur; gens autem hæc, in qua Deus notus erat, declinando in idololatriam, duas habere iniquitates veraciter culpatur, id est Deum verum reliquisse, et pro illo vel contra illum deos alienos coluisse. Dupliciter namque reus est qui, bonum sciens, malum potius eligit, ille vero simpliciter, qui, bonum nesciens, malum pro bono suscipit. Itaque et quando vitulum unum populus ille fecit in deserto et coluit, post multa quæ viderat magnalia veri Dei, et quando deserens domum David et templum Domini, duos vitulos sibi statuit, imo et quoties illos vel illos gentium deos adoravit. Amplius B autem quando Barabbam sibi dimitti, Christum autem crucifigi petivit, duas iniquitates fecit, dupliciter peccavit, bonum reprobandum, et malum eligens; dulce amarum, et amarum dulce ponens; tenebras lucem, et lucem tenebras appellans. Cum igitur *corripientur propter duas iniquitates suas, congregabuntur*, ait, *super eos populi*, ut videlicet propter seditionis auctorem, quem sibi elegerunt, tradantur in manus gladii, et propter hoc quod Christum negaverunt, vulpium, id est malignorum spirituum partes sint. Sequitur: *Ephraim vitula docta diligere trituram, et ego transivi super pulchritudinem colli ejus. Ascendam super Ephraim, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob*. Quærebatur forte admirans quæ causa vel quod vinculum tam forte populum illum idololatriæ subligatum, tandiu tenuerit ex diebus Gabaa, imo ex diebus Ægypti, sicut superius ait, *ista subsannatio eorum in terra Ægypti (Ose. vii)*. Quasi istud quæreret, causam veram habili atque eleganti similitudine convenienter exprimit. *Ephraim*, inquit, *vitula docta diligere trituram*. Consuetudo hic terræ promissionis tangitur, ubi vitulæ cum cæteris animalibus fruges terere consueverunt. Cum autem gravissimo labore fatigantur, solent prodire ab area. Iterum autem diligentes aream, eo quod fruges in ea comedant, unde est illud: *Non alligabis os bovi triturantis (I Cor. ix)*, sponte ad aream redeunt. Igitur Ephraim similis est vaccæ vitulæ, quia didicit aream terere. Et non solum didicit, verum etiam a nimia consuetudine coepit amare quod docta est, licet trituratione laborem inferat. Sic et populus Israeliticus, licet frequenter affligeretur, et multa adversa pateretur propter idololatriam, tamen voluntates suas, et ingluviem ventris sequi desiderans, ultro ad idola revertebatur. Poterat hoc ipsum alia quacunque similitudine quam per ejusmodi vitulam designari, sed mira proprietate usus est intuitus spiritus prophetici, dum talem proponere similitudinem maluit. Nam quia vitulos colebat Ephraim sive Israel scissus a domo David, imo et coluit ab initio vitulum, quando egressus est de terra Ægypti, pulchre nimis eadem gens hic vitula dicta est, dum arguitur, quod a vero Deo fornicando

A cultui vitulorum succubuerit. Magnam deinde sonat iram dicendo, *et ego transivi super pulchritudinem colli ejus; ascendam super Ephraim. Pulchritudo* namque *colli* superbiam designat eorumdem peccantium, et in peccatis suis complacentium sibi. Porro transitus sive ascensus, de quo dicit: *Ego transivi sive ascendam Ephraim*, tam futuro quam præterito tempore certissimum esse significans quod facere intendit, vindicta est eadem quam in Exodo legimus præscriptam his verbis: *Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, et delebo te (Exod. xxxiii)*. Nec vana illa comminatio existit. Semel enim ascendit, semel homo natus est, semel passus, mortuus est et resurrexit, et in cælum ascendit, et tunc de nunc illum populum dura cervice B ascensus sui nimis impatientem delebit. Quod hic *pulchritudo colli*, hoc ibidem dicitur ornatus, cum Dominus dicit: *Jam nunc depone 70 ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi (ibid.)*. Deposuerunt ergo filii Israel ornatum suum a monte Oreb. Quandiu peccator ornatus incedit, id est in peccatis suis superbit, quandiu pulchram cervicem erigit, complacendo sibi, lætabundus quod male fecerit, *et exultans in rebus pessimis (Prov. 11)*, quodammodo nescit Deus quid faciat illi, nescit misericordia quali aditu ad illum veniat remota severitate judicii, atque idcirco cum dixisset sententiam judicalem, *populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui et delebo te*, protinus consilium offerens, *jam nunc*, ait, *depone ornatum tuum, ut sciam quid faciam tibi*, id est humiliare poenitendo, ut miserear tui. Igitur quod hic ait, *et ego ascendi sive ascendam super pulchritudinem colli ejus*, videlicet vitulæ diligentis triturationem, id est populi toties tamque pertinaciter recurrentis ad idololatriam, illam designat iram, quam tunc idem populus bibit usque ad fundum calicis, quando Deus homo factus in medio ejus ascendit. Ex tunc enim contracta est pulchritudo cervicis, quia *cecidit in ore gladii, et in omnes gentes captivi ducti sunt (Luc. xxi)* peccatores superbi. Porro idem ascensus, sicut in ruinam superbiorum blasphemantium, ita et in resurrectionem positus est humilium credentium atque confitentium. Sequitur ergo: *Arabit Judas, confringit sibi sulcos Jacob*. Ecce videmus D et orbis universus novit quia contrita cervice Ephraim aravit Judas, et Jacob sulcos sibi confregit, quia disperditis incredulis Judæis, qui negaverunt filium David, sicut olim recesserat Ephraim a domo David, evangelicæ prædicationis vomer corda gentium exaravit, et Jacob, id est supplantator, videlicet gentilis populus sulcos sibi confregit, agriculturam exercens ad seminandum vel recipiendum semen verbum Dei. Judas aravit, quandoquidem Judæis erant apostoli secundum hoc ipsum nomen, quod est Judas, id est confessio, primi confitentis Christum Filium Dei vivi gentibus prædicaverunt. Ipsæ autem gentes Jacob effectæ sunt, quia supplantaverunt Esau, dum primogenita salutis tulerunt, quæ fuerant Judæorum. Arando sulci fiunt, con-

fringendo autem sulcos; id quod aratum est, idoneum fit ad semen contegendum atque confovendum. Congratulatur protinus propheticae gratiae spiritus agricolis sive aratoribus istis, et dicit: *Seminate vobis in justitia, metite in ore misericordiae, innovate vobis novale*. Seminant quippe praedicatorum, quando verbum annuntiant; metunt autem, quando de credentium confessione exsultant. Idcirco sic pulchre distinctum est, *seminate vobis in justitia, metite in ore misericordiae*, quia videlicet, sicut Apostolus ait, *corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x). Et quia sua quisque justitia vel salute contentus esse non debet, sed dare operam, ut etiam alios salvet, subjungit atque ait: *Innovate vobis novale*. *Novale* quippe innovare, est inculta prius loca excolere, utpote salsibus explanare. Porro gentes prius erant quasi silvae, nimirum a feris, videlicet malignis spiritibus obsessae. Nam e contra comparatione gentium Judaei domus erant pulchrae, terra culta et civitates opulentae. Unde Psalmista cum dixisset: *Ecce audivimus eam* (Psal. cxxx), scilicet Ecclesiam, sive Dominicae incarnationis et sanctificationis ejus arcam in Ephrata, quae est Bethleem, per Ephratam, Judaeos intelligi volens,

A statim quia de Judaeis ad gentes eadem sanctificationis arca transivit, subjunxit atque ait: *Invenimus eam in campis silvae* (ibid.), id est in gentibus, qui de silva campi, de fructuosis cultiles facti sunt et fecundi. Igitur *innovate vobis novale*, id est gentibus Evangelium Christi praedicando, novam Ecclesiam, novum acquisitionis populum vobis parate, Deo ad vestram salutem et gloriam acquirite. Et quia cum *plenitudo gentium subintroierit* (Rom. xi), futurum est, ut cum misericordia respiciat vitulam, id est Synagogam illam, cujus *super pulchritudinem colli*, nunc tam severe transivit. Sequitur et dicit: *Tempus autem requirendi Dominum, cum venerit qui docebit vos justitiam*. Tempus quippe *requirendi Dominum* reliquis Israel tunc erit, cum *plenitudo gentium subintroierit*. Tunc enim veniet Dominus et *docebit eos justitiam*, iniquitate aversa, quemadmodum et Apostolus cum dixisset, *quia caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium subintroierit*, et sic omnis Israel salvus fieret, testimonium propheticum apponens, sicut, ait, scriptum est: *Veniet ex Sion qui eripiat et avertat impietatem ab Jacob* (Isa. lxx).

LIBER QUINTUS.

71 Propter prophetiae praesentis ordinem illustrius retinendum, jam dictum et iterum atque iterum dicendum est, quia ab eo quod ait, *non est veritas, et non est scientia in terra* (Ose. iv), septies usque ad finem voluminis peccata commemorat atque replicat, et per singulas vices in Christum sermo recurrit, qui solus omnium credentium atque poenitentium iugitiam est. Secunda jam vice ab eo quod ait: *Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum* (Ose. vi), longa et vehementi declamatione peccatorum declamavit abundantiam sic concludens: *Tempus autem requirendi Dominum cum venerit, qui docebit vos justitiam*. Tertio nunc eadem peccata repetens dicit: *Arastis, impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis fructum mendacii, quia confisus es in vitis tuis*. Aptissime per similitudinem arantium, metentium, et fructus suos comedentium pernaciam incorrigibilium denotat peccatorum qui male incipiendo in pejus proficiunt, et pessime finientes deficiunt. Sicut enim haec per incrementa differunt, arare, metere et comedere fructum, sic in peccatoribus distantiam per incrementa peccati divinum perpendit iudicium. Denique cum proposito peccati opere corruptus laborat animus versatque cogitatu inlimo, qualiter voluntatem impiam ad operis perducatur effectum, aranti vel seminanti similis est. Cum autem expleto iniquitatis opere exsilit laetabundus quod male fecerit, et exsultans in rebus pessimis

C (Prov. ii), similis est metenti; cum deinde ad hoc etiam eruperit, ut superbo spiritu, sua contra redarguentem legem Dei peccata defendat, et securus incedat corde impoententi, similis est ei, qui post messem reconditos fructus comedit. Proinde cum dixisset, *comedistis fructum mendacii*, continuo quasi quaereretur ab aliquo illorum cui haec dicit, quomodo vel quare dicit quod comederim fructum mendacii, subjungit atque ait: *Quia confisus es in vitis tuis*. Idem enim est ac si dicat: *Quia tu peccata tua superba cervice defendis*. Eisdem incrementis originale, id est Adae peccatum, peractum est. Primo quippe impietatem aravit, quando Dei similitudinem appetivit. Nisi enim intus prius tenuisset, nisi divinitatem vel divinae majestatis similitudinem appetisset, foris tentatus tam facile non cederet. Deinde iniquitatem messuit, quando propositum sibi praecipuum de ligno scientiae boni ac mali transgressus est (Gen. iii), inobediens voci Domini. Deinde comedit fructum mendacii, quando in ipso peccato sibi complacuit, seque adversos redarguentem Deum defendit. Exinde omnis vitiosa propago vitiatum parentis eadem incremento contraxit, exempli gratia, ut ille Ephraim sive Jeroboam, cujus peccatum toties in sanctis et prophetis commemorantur litteris. Aravit namque *impietatem*, quando excogitavit consilium et dixit: *Nunc revertetur regnum ad domum David, si ascenderit populus iste, ut sacrificia*

faciat in domo Domini, in Hierusalem (III Reg. xii), etc. Messuit iniquitatem, quando excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit: Ecce dñi tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti (ibid.). Comedit fructum mendacii, dum ita regnando non cum Deo, prophetas ad se missos in sermone Dei, sicut Scriptura refert, incorrectus contempsit, et confusus est in viis suis, in vitulis suis. Ad summum cætus ille Judaicus, qui non utcumque recessit a domo David sed etiam crucifixit Filium David, tunc aravit impietatem, quando quærebant principes sacerdotum et Scribæ quomodo illum interficerent (Luc. xxii). Messuit iniquitatem quando petierunt et obtinuerunt a Pilato ut interficerent eum (Act. xiii). Fructum mendacii nunc usque comedunt, quod videlicet mendacium sive mendacii fructum data militibus pecunia copiosa comparaverunt, ut dicerent, quia discipuli ejus nocte venerunt et furati sunt eum nobis dormientibus. Divulgatum est enim verbum illud apud Judæos usque in hodiernum diem (Matth. xxviii). Et confidunt in viis suis, dum justitiam suam statuere volentes justitiæ Dei non sunt subjecti. Ubi sic arando, sic metendo, sic nihilominus comedendo sive conflendo, peccatum cumulatam atque roboratum est, jam profecto iudicii vel sententiæ vindicis tempus et locus est. Sequitur ergo: In multitudine fortium tuorum consurget tumultus in populo tuo, et omnes munitiones tuæ vastabuntur. Quicumque molis supradictis peccata sua consumat recte fortes suos habere dicitur, fortes utique malos, bonis fortibus contrarios. Quales fuere fortes David fortes primi, ad quos cæterorum fortium nullus pervenit. Tres illi fortes ejus virtutes, videlicet sapientia, humilitas et fortitudo, quas Scriptura taliter designat breviterque comprehendit. Hæc nomina fortium David, David sedens in cathedra sapientissimus inter tres. Sedens in cathedra sapientissimus, hoc est sapientia. Ipse enim quasi tenerrimus ligni vermiculus. Hæc est humilitas. Qui octingentos interfecit impetu uno. Hæc est fortitudo; fortibus illis contrarios fortes habent isti, videlicet insipientiam, superbiam et temeritatem, quam putant veram esse fortitudinem, et proinde nullam merentur clementiam, citamque experiuntur vindictam. Hoc est quod ait: In multitudine fortium tuorum consurget tumultus in populo, et omnes munitiones tuæ vastabuntur. Sic factum est, et quando decem tribus captivæ translatae sunt in Assyrios, sic factum est, quando Judæi, vincentibus Romanis, ceciderunt in ore gladii, et in omnes gentes captivi ducti sunt. Consurrexit enim tumultus in populo illo triplici discordia, sicut historiæ referunt, contra semetipsum diviso, et omnes munitiones ejus vastatae sunt, ita ut non **72** relinqueretur lapis super lapidem. Hoc evenit in multitudine fortium, id est propter multitudinem fortium ejus, de qualibus jam dictum est, quia videlicet tales fuere Judæi male fortes, sicut testatur ipse Salvator in psalmo dicens: Quia ecce ceperunt animam meam, et irruerunt in

me fortes (Psa. lxxiii). Nunc ad ipsos devastandos apostropham faciens, dicit propheticus sermo: Sicut vastatus est Salmana a domo ejus qui judicavit Baal in die prælii, matre super filiis allisa, sic fecit vobis Bethel a facie malitiæ nequitiarum vestrarum. Nota rei gestæ historia est, cui vastationem illorum similem fore denuntiat. In libro namque Judicum scriptum est angelum apparuisse Gedeoni, qui dixit ei: Vade in hac fortitudine tua, et liberabis Israel de manu Madian. Ac deinceps: Tolle taurum patris tui, et alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui, et nemus quod circa aram est succides (Judic. vi). Hoc facto, jubente Domino, perrexit cum trecentis viris, et vicit Madian mirabili genere prælii. Divisit trecentos viros, et dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum. Ingressusque ipse, et trecenti viri cui cum eo erant in parte castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ, et custodibus suscitatis, ceperunt buccinis clangere et complodere inter se lagenas. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, et hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, et dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini et Gedeonis. Omnia itaque castra turbata sunt et mutua se cæde truncabant fugientes, conclamantibus et persequentibus viris Israel (Judic. vii). Apprehensi sunt et interfecti duo viri Madian, Oreb, et Zeb, et deinde Selee et Salmana reges Madian. Diem illum appellat hic propheta diem prælii, cum dicit: Sicut vastatus est Salmana a domo ejus qui judicavit Baal in die prælii. Nam qui judicavit Baal, ipse est Gedeon. Unde vocatus est Hieroboal, eo quod dixisset pater ejus, ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus. Porro Isaias diem eundem, diem appellat Madian. Jugum, ait, oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian (Isa. ix). Uterque, tam iste quam ille triumphum Christi, quo triumphavit, tam de invisibilibus quam de visibilibus hostibus suis, triumpho illo assimilavit, quo taliter triumphavit Gedeon de Madian cum illis ccc viris. Nimirum Psalmista quoque inimicos Dei hostes et adversarios Christi, illis principibus Madian, quorum unus fuit hic Salmana, similes imprecatur fore in ruina. Deus, inquit, pone principes eorum, sicut Oreb et Zeb, et Zebec et Salmana (Psal. lxxx). Magnum et memorabile prælium, cujus secundum similitudinem spirituale bellum Domini, tribus prophetis testibus, Isaias, David et isto Osee confirmatum et prænuntiatum est fore gerendum. Nam, sicut a catholicis atque orthodoxis est tractando depromptum Gedeon Christi ccc cum eo viri prædicatorum sanctæ trinitatis typum gesserunt, Madian vero cunctorum Christi inimicorum, quod viri illi non gladios, sed sinistris quidem manibus atque in lagenis lampades, dexteris vero sonantes tenuere tubas ejus rei typus exstitit, quod sancti prædicatores in minore suorum salutem corporum, in majore vero cura verbum prædi-

ationis habuerunt. Contractis hydriis sive lagenis lampades micuerunt, concrepante sonitu tubarum, et hostes in fugam versi disperierunt, quia prostratis morte corporibus, magnitudo gratiarum, quæ in illis erat occultior, magis claruit per signa miraculorum, et sic dissipata sunt contraria Christo molimina hostium, malignorum spirituum sive impiorum hominum.

Nunc secundum litteræ præsentis ordinem sive teorem ceptum prosequamur intellectum. *Sicut vastatus est*, inquit, *Salmana a domo ejus qui judicavit Baal in die prælii, matre super filios allisa; sic fecit vobis Bethel a facie malitiæ nequitiarum vestrarum.* Non dixit, *sicut vastatus est Madian*, sed *sicut vastatus est Salmana*, qui fuit rex Madian, sic enim ibidem scriptum est : *Dixitque Gedeon ad viros Socoth : Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valde defecerunt, ut possimus persequi Zebæ et Salmana et reges Madian (Jud. viii).* Quomodo vastatus est ille Salmana? Cum comprehendisset eos Gedeon, videlicet Zebæ et Salmana, dixit ad eos : *Quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor? Qui responderunt : Similes tui, et unus ex eis quasi filius regis. Quibus ille ait : Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. Viri! Dominus, si servassetis eos, non vos occiderem, et cætera quæ concluduntur sic : Surrexitque Gedeon, et interfecit Zebæ et Salmana (ibid.).* Circiter propheta cum dixisset, *sicut vastatus est Salmana a domo ejus, qui judicavit Baal in die prælii, addidit, matre super filiis allisa*, quia videlicet matrem ipsius Gedeon vehementer alliserant super filiis, quorum mors maternorum viscerum allisio non esse non poterat, quam etiam ob causam noluit servare Gedeon, sed interfecit eumdem Salmana. *Sic fecit vobis*, ait, *Bethel a facie malitiæ nequitiarum vestrarum.* Sive ad illius temporis statum respicias quo decem tribus in Assyriis translatae sunt, sive ad illius quo Judæi Romanorum gladiis excisi sunt, vera est utrobique similitudo; quia proinde hæc passi sunt, quod et priores illi prophetas occiderunt, et juniores isti Christum et apostolos interfecerunt; et hoc faciendo matrem super filiis alliserunt, id est Ecclesiam Dei graviter contristaverunt. Illis fuit Bethel civitas ejusdem nominis, in qua unum posuerant de vitulis quos coluerunt. Istis autem Bethel exstitit ipsa domus Domini, quæ erat in Hierosolymis secundum interpretationem nominis, interpretatur enim Bethel domus Dei, in qua non Deo, sed mammonæ servierunt. Illa domus fecit eis a facie malitiæ nequitiarum ipsorum, ut sicut vastatus est Salmana, sic ipsi vastarentur et ultimum paterentur exterminium. Quare? Quia videlicet jam non erant sicut Abraham vel sicut Israel, sed sicut Salmana qui rexerat Madianites, quod nomen interpretatur consummatio, significans eos in omni nequitia consummatos modis omnibus, de quibus supra dictum est, arando impietatem, mendo iniquitatem, comedendo fructum mendacii, et credendo in visis suis. Dicat illis igitur Gedeon,

PATROL. CLXVIII.

quod interpretatur *circuiens uterum*, scilicet Dominus noster Jesus Christus, qui non de virili semine conceptus, sed per semetipsum de coelo veniens, introivit et implevit Virginis uterum : *Quales fuerunt viri quos occidistis in Thabor? Et sit sensus : Quid vobis conscientia vestra respondet, quales fuerunt illi quos misi ad vos, ex quibus occidistis, et crucifixistis, ex quibus flagellastis in synagogis vestris, et persecuti estis de civitate in civitatem? (Matth. xxiii.)* Non enim veritas ream illorum cessat convenire conscientiam, sed semper accusantes secum cogitationes circumferunt. Dicuntur autem hoc fecisse in Thabor. Et recte, quia Thabor interpretatur *veniens lumen*, et ipsi in adventu et propter adventum veri luminis, quod est Christus, hoc fecerunt, nolentes videre aut ab aliquo videri sive demonstrari tantum lumen. Respondent illi : *Similes tui et unus ex eis, quasi filius regis.* Nequaquam enim **73** respondere non possunt, quia non ignoranter, sed scienter peccaverunt; et liquido sciebant eos similes fuisse Christi, videlicet prophetas, et sapientes, et Scribas, et unum ex eis quasi filium regis, imo verum filium regis, qui hoc ipsum requirit, qui conscientias eorum convincit, qui ad iudicium mortis jubet eos produci. *Fratres*, inquit, *mei fuerunt, filii matris meæ. Si servassetis eos, non vos occiderem.* Vere fratres suos esse Christus beatos apostolos dicit, quia et antequam clarificasset eum passionibus vel mortibus suis, dixit Mariæ cum resurrexisset a mortuis : *Vade ad fratres meos, et dic eis : Ascendo ad Patrem meum et patrem vestrum (Joan. xx.)* Sunt et filii matris ejus, videlicet supernæ Hierusalem, quæ est mater omnium nostrum (Galat. iv), cujus et Christus secundum carnem filius factus est filius singularis, primogenitus ex mortuis. *Si servassetis eos*, inquit, *non vos occiderem*, quia videlicet dimissus fuisset Judæis reatus quoque mortis Christi, si post resurrectionem ejus apostolis ejus credidissent, secundum orationem qua oravit, quando illum crucifixerunt. *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xxiii).* His præmissis continuo Salvatoris ejusdem gratiam, qua justificantur credentes electi, sic eloquitur persona Dei Patris.

D CAP. XI. — *Sicut mane transit, pertransiit rex Israel; quia puer Israel, et dilexi eum, et ex Ægypto vocavi filium meum.* Sensus iste est : Rex Israel non nisi Deus esse debuerat, et Christus Dei Filius, quem patriarcharum fides expectaverat. Unde cum quærerent regem filii Israel, displicuit sermo in oculis Samuelis, Domino quoque dicente ad eum : *Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos (I Reg. viii).* Verum nequaquam expectavit tempora legitima regni Dei, quisquis in Israel regnare potuit, sed certatim in alterutros insurgendo, regesque alios percutiendo, alii regnaverunt quousque regnaret Herodes, qui non erat de genere Israel. In illo cessavit homo transiturus regnare in Israel, quamvis quidam de posteris ejusdem Herodis aliquas post illum lace-

raverint potius, quam rexerint ejusdem regni partes, quia tunc rex Christus natus, cujus regnum non transit, sed in æternum permanet (*Luc. 1*). Igitur transire et cessare debuit rex Israel, eo maxime tempore, quando talis erat rex Herodes, qui neque de Juda, neque de ulla esset tribu Israel, quo tempore verus rex Christus natus est. Nimirum ita factum est. Nam sicut mane transit, pertransiit rex Israel, et finitum est terrenum regnum Israel. Et quidem cito mane transit, verumtamen iterum revertitur. Rex autem ejusmodi sive regnum Israel non revertetur amplius. Recte ergo cum dixisset, sicut mane transit, non contentus fuit dixisse, transit rex Israel, sed omnimodum et irrevocabilem exprimens transitum, pertransiit, inquit, rex Israel, qui jam ultra non rediturus est, sicut mane transit quidem, sed iterum transmissa nocte rediturum est. Quare? Quia puer, inquit, Israel, subauditur natus est, qui solus cœlesti imperio regnare debeat in Israel, quem quærebat ad perdendum Herodes ille alienigena rex (*Matth. 11*). Et dilexi eum, ait, videlicet juxta alium prophetam, per quem hic idem Deus Pater locutus est: *Ecce puer meus, suscipiam eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea (Isa. XLII)*. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Matth. XVII*). Et rectissime puer iste præsentī loco dicitur Israel, propter illud quod sequitur, et ex Ægypto vocavi filium meum. Iste namque puer pertulit tentationes sive tribulationes Israel, incipiens ab eo quod fugit ex Israel in Ægyptum, ubi quondam ille peregrinatus est Israel. Quod sciens divinus evangelista, cum dixisset: *Qui consurgens accepit puerum et matrem ejus nocte, et recessit in Ægyptum, et erat ibi usque ad obitum Herodis*, continuo testimonium hæc ita subintulit, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetam dicentem: *Ex Ægypto vocavi filium meum (Matth. 11)*. Ubi servivit propter peccata sua domus Israel, quia vendiderant fratrem suum Joseph (*Gen. xxxvii*), illic exsul factus est iste rex Israel. Vocatus ex Ægypto, quadraginta diebus tentatus est in deserto (*Matth. 14*). Illic quondam Israel egressus ex Ægypto tentatus est, quia tentavit Deum in deserto quadraginta annos, quia deliquit detrahendo terræ repromissionis, quam per quadraginta dies exploravit, et idcirco diem pro anno computante illi iudice Deo, mansit illic, ut dictum est, quadraginta annos. Hic autem, qui non tentavit, sed tentatus est, statim post quadraginta dies in veram repromissionis terram introire, suosque auditores introducere cœpit prædicando, dæmones ejiciendo, et cætera miracula faciendo, mortem patiando, et a mortuis resurgendo, atque in cœlum ascendendo. Recte igitur hic Filius præsentī loco Israel dicitur est, et pulchre ad illam ejus fugam in Ægyptum et reditum hoc pertinet testimonium ab evangelista sumptum: *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Et quidem populus quoque Israel, cum vocaretur ex Ægypto, filius dicitur est, sicut scriptum est: *Dicesque*

ad Pharaonem: Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israel. Dixi tibi: Dimitte filium meum ut serviat mihi, et noluisti dimittere eum. Ecce ego interficiam filium tuum primogenitum (Exod. 14). Ergo populus quoque Israel pro parte electorum filius quidem dicitur est, sed hoc non nisi gratia hujus, qui filius est unicus, non adoptatus, sed genitus, qui de populo illo secundum carnem nasciturus erat, ut multos filios per passionem suam in gloriam adduceret, non dedignatus eos habere fratres et cohæredes. Alioquin nisi venisset qui venturus erat hic dilectus Filius Dei, Israel quoque, sicut cæteræ gentes, nequaquam poterat tanti Patris Filius dici, testante Apostolo, qui cum ex illo sit populo, tamen dicit: *Eramus enim et nos aliquando natura filii iræ, sicut et cæteri (Ephes. 11)*. Quod si quæras quid olim factum sit, quando Israel de Ægypto ascendit. Quoniam quidem, sicut evangelista dicit, tunc quando puer Jesus in Ægyptum fugit, et inde rediit, impletum est illud quod dictum est a Domino per hunc prophetam dicentem: *Ex Ægypto vocavi Filium meum; audi quod sequitur: Vocaverunt eos et sic abierunt a facie eorum, Baatum immolabant, et simulacris sacrificabant*. Hic jam quarto peccata ejusdem populi replicans, ad superiora tempora sermo recurrit. Et est sensus: Ego quidem vocavi tunc temporis filios Israel ex Ægypto; at illi tunc non exierunt ex Ægypto, præterquam paucissimi. Corpore quidem exierunt, sed animo non exierunt. Alii vocaverunt eos, et ipsi me contemnent, potius secuti sunt illos. Denique cum corpore ex Ægypto exirent, usque adeo mente in Ægypto remanserunt, ut simulacris Ægyptis sacrificarent, insuper et Baalim immolarent. Et quidem Hieroboam, qui et Gedeon, destruxit idolum Baal (*Judic. viii*), sed postea ad immolandum illi revoluti sunt, vocantibus maxime regibus suis et impia Jezabel, et a facie illorum taliter abeundo, nequaquam ex Ægypto se exisse testati sunt, qui peccata Ægyptiaca non deseruerunt. *Et ego quasi nutritus Ephraim portabam eos in brachiis meis, et nescierunt quod curarem eos. Miram Dei patientiam, cujus et Paulus in Actibus apostolorum meminit his verbis: Et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto (Act. xiiii)*, præsens locus, quamvis breviter magnifice satis innuit: *Et ego, inquit, quasi nutritus Ephraim, portabam eos in brachiis meis*. Sicut enim nutritus puerulum, qui nondum ad intelligibilem ætatem pervenit, sed nec discretionem adhuc habere potest boni ac mali, patienter suffert et infantiles ejus ineptias, quamvis interdum commotus reverberet, adhibitis sæpius consolatus blandimentis, et quamlibet ingratum portat in brachiis; sic Dominus Deus, qui hæc loquitur, populum rudem et spiritualia nescientem mysteria cælestis regni Dei patienter sustinuit, et quamvis multorum ex illis corpora prosterneret in deserto, residuis tamen multis et magis blandiebatur miraculis, circumducendo illos et docendo, ut

Moses ait, et custodiendo quasi pupillam oculi sui (Deut. xxxii). Hoc est quod ait : et portabam eos in brachiis meis ; per brachia namque fortitudinem eorum, quæ facta sunt, miraculorum vult intelligi. Unde Scriptura cum dixisset : Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, et persecutus est filios Israel, continuo subjunxit : At illi ingressi erant in manu excelsa (Exod. xiv). Et Psalmista : Et eduxit Israel, inquit, de medio ejus in manu potenti et brachio excelso (Psal. cxxxv). Nec vero abs re per nomen hic Ephraim exprimitur, cum hæc una tantum tribus fuerit illius populi, sed quia major ingratitude tribus illius exstitit, in eo quod Heroboam de tribu Ephraim vitulos aureos fecit, recte gravius eadem tribus denotatur, ubicunque potiora super ingratham gentem commemorantur beneficia Dei. Et nescierunt, inquit, quod curarem eos. Revera nescierunt, in tantum, ut dum ipse quedam curationis ligamenta, id est legalia daret illis præcepta, illi perterriti et pavore concussi, starent procul dicentes Mosi : Loquere tu nobis, et audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Econtra Moses, ut scirent quod Dominus non occideret, sed curare vellet eos : Nolite, ait, timere. Ut enim probaret vos, venit Deus, et ut terror illius ac pavor esset in vobis, et non peccaretis (Exod. xx). Secundum sensum verborum eorundem, quæ tunc locutus est Dominus, sequitur in propheta et dicit : In funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis. Cum enim dixisset Moses : Prophetam de gente tua et de fratribus tuis sicut me suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies, subjungens protinus : Ut petiati, ait, a Domino Deo tuo in Oreb, quando concio congregata est, atque dixisti : Ultra non audiam vocem Domini Dei mei, et ignem hunc maximum amplius non videbo, ne moriar. Et ait Dominus : Bene omnia sunt locuti. Prophetam susciabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam (Deut. xviii). Denique sicut illic in ejusmodi verbis, ita et hic dicendo, in funiculis Adam traham eos, in funiculis charitatis, incarnationem unigeniti Filii sui Deus Pater hominibus repromittit. Quando enim hoc factum est, tunc revera prophetam suscitavit Deus hominibus de medio fratrum suorum, similem Mosi, id est Deum talem factum cui possent homines loqui, sicut locuti sunt Mosi, cui dixerant : Loquere tu nobis, et audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Et nunc in funiculis Adam traxit nos, utpote factus filius Adam sive filius hominis, qui funiculi sunt charitatis. In eo namque quod factus est ex carne Adam filius hominis, miro modo sibi nos colligavit, et traxit ad se in funiculis charitatis, et ex eo scimus quod euret nos : nam eatenus et nescierunt, ait, quod curarem eos. Funiculorum eorundem attritionem in eo maxime tandem inten-

dit, quod veniens in hunc mundum peccatum gula, per quod primus homo periit, et per quod jam dicti filii Israel tentaverunt Deum, concupiscendo concupiscentiam in deserto (Psal. cviii), corrigeret in electis suis, informando illos ad operandum cibum, qui non perit, ad manducandum et bibendum sacramentum corporis et sanguinis sui (Joan. vi). Sequitur ergo : Et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum, et declinavi ad eum ut vesceretur. Maxillis namque dentes radicati continentur, et per eas primum comminatus ad interiora cibus transmittitur. Recte ergo per maxillas gula denotatur, per quam primus, ut jam dictum est, homo periit, et per quam filii Israel Deum tentantes, dixerunt : Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto (Psal. lxxxii), et cætera hujusmodi. Sed et cum præsens adesset, diceretque illis : Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille. Dixerunt ei : Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducaverunt manna in deserto (Joan. vi). Hoc nimirum intendebant, ut vel eodem modo, quo patres eorum sine opere suo panem illum manducaverunt, vel sicut ipse paulo ante de quinque panibus, et duobus piscibus satiaverat quinque millia hominum (Luc. ix), ita pasceret eos, atque hoc modo quasi maxillis hiantibus ciborum quam habebant exprimebant concupiscentiam. Cum ergo dicit : Et ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum, et declinavi ad eum ut vesceretur; hic est sensus : Et ego extrahens illos in funiculis Adam, in funiculis charitatis, sicut jam dictum est, reprimam atque coercebo in illis temperatam edendi appetentiam, per quam primus homo periit, et cui secundum exemplum ejus nimium sunt dediti, dicendo illis : Operamini non cibum qui perit, et cætera hujusmodi. Etenim ego sum panis vivus qui de cælo descendit (Joan. vi), quo nimirum descensu declinavi ad eum ut vesceretur, atque vescendo pane hoc, viveret quisquis in fide et in obedientia bene operans, infidelitatem atque inobedientiam cuperet in semetipso evadere, per quam in primo parente male comedente fuerat mortuus. Sequitur : Non revertetur in terram Ægypti, et Assur ipse rex ejus, quoniam noluerunt converti. Cæpit gladius in civitatibus ejus, et consumet electos ejus, et comedet capita eorum, et populus meus pendebit ad reditum meum. Jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur. Quando, ut supra dictum est, in brachiis suis populum illum portabat per desertum, et panem, id est manna, dabat illi vivi et vivifici panis figurativum, tunc multoties murmurando contendebant (Exod. xvi) dicendo : Constituamus nobis ducem, et revertamur in Ægyptum (Num. xiv). Quando autem ipse per semetipsum declinavit ad eum, ut vesceretur, quando se descendisse de cælo testatus est panis vivus, ut qui manducaverit ex eo, non moriatur (Joan. vi), eo tempore non erat tumultus iste in populo, ut constituens sibi

ducem in Ægyptum reverteretur, quinimo in civitate et templo illo plurimum gloriabatur, sed nihilominus ipse Assur, id est diabolus, rex est ejus. Quare? Quoniam noluerunt, inquit, converti, subauditur, ut vescerentur pane illo qui, ut jam dictum est, declinavit, id est qui de cœlo descendit ad hoc ut vesceretur operarius quisquis operis Dei. Quod autem revera rex ejus extunc sit Assur, id est diabolus, pro eo quod regem suum, regem justitiæ et principem pacis negavit et blasphemavit, et ad eum noluit converti, claruit ex subsequentibus. *Cœpit enim*, inquit, *gladius in civitatibus ejus*, videlicet quando populus ille Romano exercitu circumdatus est. Miro namque modo, antequam **75** hostilibus machinis muri deforis pulsarentur, intus seditiosorum gladiis innumera miserabilis civium corpora necabantur, sicut mira et cunctis sæculis pervulgata Hierosolymitani excidii tragœdia Josepho describente testatur. Recte ergo et veraciter dictum, *cœpit gladius in civitatibus ejus*, quia prius vastavit eos intus gladius, quam pavor foris ex hostium præsentia clausis incuteretur. Quod sequitur dicens: *Et consumet electos ejus, et comedet capita eorum*, id est ac si dicat, quia destruet non solum duces aut principes, sed et omnem principatum eorum, secundum Danielis quoque prophetiam, qui cum dixisset: *Et post hebdomadas sexaginta occidetur Christus, et non erit ei populus qui eum negaturus est*, prosecutus est ita dicens: *Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo; et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Et deficiet hostia et sacrificium, et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio (Dan. ix)*. Cum autem, ut ait ille, *et non erit ei populus, qui eum negaturus est*, Judæi cum Christo nihil habeant, Christum autem se exspectare contendunt. Hoc est quod præsentī loco nunc dicit; *et populus meus pendebit ad reditum meum*. Pendent enim nunc inter utrumque, utpote neque Deum patrum suorum habentes, neque idola colentes, sicut quondam Baal, et vitulos coluerunt. Et redibit quidem Christus ad eos, ita ut *reliquiæ salvæ fiant (Rom. ix)*, sed interim eis qui non credunt jugum impositum est, *quod non auferetur*, jugum peccati et jugum captivitatis, qua in omnes gentes captivi ducti sunt. Hoc intendens ac prospiciens, ut videlicet *reliquiæ salvæ fiant*, continuo dicit: *Quomodo dabo te, Ephraim, protegam te, Israel? Quomodo dabo te? Sicut Adam ponam te, ut Seboim. Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est penitudo mea. Non faciam furorem iræ meæ, non convertar ut disperdam Ephraim, quoniam Deus ego, et non homo in medio tui sanctus*. Notum est Adama et Seboim civitates fuisse Sodomorum. Quinque namque civitates fuerunt, Sodoma et Gomorrha, Adama, et Seboim, et Balla, quæ et Segor (*Genes. xiv*). Unde et ipsa regio Pentapolis dicta est. Illæ civitates per ignem et sulphurem ita subversæ sunt, ut nullæ ex eis reliquiæ superessent.

A Cum ergo dicit, *quomodo dabo te, Ephraim, protegam te, Israel*, subauditur, qui protegi non mereris, statimque meritam subjungit sententiam dicens: *Sicut Adama ponam te, ut Seboim*, tantam illi populo comminatur repulsam, ut ne reliquiæ quidem ex eo debeant salvari. Hoc dicto, confestim quasi dolore cordis tactus intrinsecus, nimiam ipse sui severitatem censet esse judicii, et dicit: *Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est penitudo mea*. Et est sensus: Statim ut locutus sum adversum te malum et crudelem protuli sententiam, tetigit me pietas vincente misericordia, veluti austeritatem judicis pietas mitigat Patris. *Non faciam*, ait, *furorem iræ meæ; non convertar ut disperdam Ephraim*, subauditur, eo modo quo disperdidi Adama et Seboim, nullis reliquiis earum reservatis. Non ita convertar, non ita mutabor ab insita mihi clementia ut taliter compleam furorem meum, *quoniam Deus ego et non homo in medio tui sanctus*. Homo dum irascitur, accepta injuria profunde læsus, eo totus intendit ut vindictam exigat, et de pœnis satietur ejus qui læsit, nec enim pœnitentiam, sed solam, ut jam dictum est, querit vindictam. *Ego autem Deus sum in medio tui sanctus*, non pro furore vindictam aut pœnam, sed pro misericordia peccatorum desiderans pœnitentiam. *Non ergo ingrediar civitatem*. Id est non indiscrete percutiam ad modum hominis, qui cum iratus, ut sæpe dictum est, offensam irruerit civitatem, furore ardens nullam ætatem aut ordinum sive conditionum habet discretionem, omnes pariter involvens, universos indiscrete percutiens, et fugientes insequens et obviantes jugulans. Secundum hunc sensum dicit et Apostolus: *Nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam, quam præcivit. Et subinde: Quid dicit Helias responsum divinum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (Rom. xi)*. Non ergo Deus genti iratus est, sed incredulitati, quia non sic iratus est ut nullas ex illo populo suo reliquias, si convertantur, suscipere velit: non, inquam, idcirco Judæus quisquam repellitur, quia gens Judaica Christum occidit; sed qui Christum negat, sive Judæus sive gentilis, ipsemet sese facit in sua persona repelli. Unde loco supra memorato, cum dixisset Daniel: *Et post hebdomadas sexaginta occidetur Christus*, subjungens: *Et non erit ei populus*, ait, *qui eum negaturus est*. Non dixit, non erit ejus populus qui eum occisurus est, sed *qui eum negaturus est*. Nam occisio Christi occisio sine dubio donatur, secundum ipsius precem dicentis: *Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt (Luc. xiii)*; negationis autem pertinaciæ damnatur, nullamque veniam meretur. Itaque non ut Adama et Seboim, quarum corporale incendium nullus evasit inhabitantium, posuit Deus illum populum suum, quia corporati excidio multi superflue

runt, et reliquæ ex illis subverterentur cum intraverit plenitudo gentium, nisi sponte sua, nisi gratuita misericordia furorem iræ suæ repressisset, justo vultu judicio, sicut Adama et sicut Seboim, nullis reservatis reliquiis, perdidisset. Unde et Isaias loquitur: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrha similes essemus (Isa. 1).* Sequitur: *Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet quia ipse rugiet et formidabunt filii maris, et avolabunt quasi avis ex Ægypto, quasi columba de terra Assyriorum. Et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.* Idcirco, ait, non omnino disperdam, quia post Dominum reliquæ ambulabunt, id est credent in Christum. Etenim Christus ab eis in tempore beneplacito cognoscetur et timebitur sicut ex suo rugitu leo cognoscitur et formidatur. Ipse enim quasi leo rugiet, inquit. Hoc ipsum, non semel contentus, repetit et dicit, quia ipse rugiet, et formidabunt filii maris. Dominus noster Jesus Christus quasi leo rugit, quando infernum contrivit et mortem vicit, secundum prophetiam Jacob dicentis: *Catulus leonis Juda; ad prædam, fili mi, ascendisti. Requiescens accubisti, ut leo, et quasi læna. Quis suscitabit eum? (Gen. xlix.)* Itaque post Dominum rugientem, quemadmodum rugit leo, ambulabunt et formidabunt, id est in Christum devicta morte et spoliatis inferis glorificatum credent, ejusque vestigia sequentur, et in timore illi subditi erunt. Sed quoniam sunt, qui ita post Dominum ambulabunt et ita formidabunt? *Filii maris, inquit.* Non dixit filii Ephraim sive filii Israel, quibus supra dixerat: *Quomodo dabo te, Ephraim? Protegam te, Israel? Filii maris, inquit, id est, quicumque crediderint et baptizati fuerint. Moriturus enim erat Jesus non tantum pro gente, sive pro reliquiis gentis, sed ut filios Dei qui 76 erant dispersi, congregaret in unum (Joan. xi).* bene ergo magis universali enuntiatione dixit, *filii maris, id est filii baptismi, filii gratiæ regenerantis, quacunque ex gente sive natione sint. Reliquiæ filiorum cum istis post Dominum ambulabunt et formidabunt, et ita qui dispersi erant filii Dei, congregabuntur in unum.* Istam unitatis eorum congregationem propheta pulcherrime exornat, cum dicit: *Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, et quasi columba de terra Assyriorum, et collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. Ægyptus sive terra Assyriorum mundus iste est omnibus errantibus et principem hujus mundi sectantibus, qui intelligitur per Assur. Pulchre namque quasi avis avolare dicitur, qui terrenas cupiditates relinquendo cœlestem gratiam sequuntur, et sic evadunt ut vestigia culpæ nulla in eis inveniat insecutor diabolus, sicut avolatus avium vestigia nulla supersunt, dum liberis per aera pennas feruntur. Nec vero contentus dixisse nomine generali, et avolabunt quasi avis, sed continuo specialiter exprimit ejus avis similitudinem, cui competenter assimiletur gratia cœlestis, dicendo: *Et quasi columba de terra Assyriorum. Columba namque maxima pro eo quod in hac specie Spiritus sanctus**

A super Dominum nostrum cum baptizaretur apparuit (*Math. iii*), regenerantem ejusdem Spiritus sancti gratiam significat, cujus utique sacramentis vivificati, avolavimus ex Ægypto et de terra Assyriorum, id est de ignorantia tenebris et de terrenarum affectibus cupiditatum. Et sic avolantes collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus. In domibus suis, id est in mansionibus sibi præparatis. Nam ab origine mundi, quando creatis hominibus primis benedixit illis et ait: *Crescite et multiplicamini, et replete terram (Gen. i)*, præparavit illis domos sive mansiones æternas, de quibus continuo moriturus dixit: *In domo Patris mei, multæ mansiones sunt (Joan. xiv)*, et in novissimo die dicturus est: *Venite, benedicti Patris mei; percipite paratum vobis regnum a constitutione mundi (Math. xxv).* Sequitur:

B CAP. XII. — *Circumdedit me in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel. Judas autem testis descendit cum Deo suo, et cum sanctis fidelis. Ephraim pascit ventum et sequitur æstum. Tota die mendacium et vastitatem multiplicat, et fœdus cum Assyriis iniiit, et oleum in Ægypto ferebat.* Quinta jam declamatione peccata populi sese justificare volentis sermo propheticus accusat, et ante tribunal suum reum addicit majestas, cujus manus non est qui effugiat, si judicio cum hominibus contendat. *Circumdedit me, ait, in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel.* Secundum evidentem litterarum sonum ad illa tempora lectorem mittit, quando, ut sæpe jam dictum est, Hieroboam, qui erat de tribu Ephraim, vitulos aureos fecit (*III Reg. xii*). Tunc enim et ipse in negatione, et domus Israel in dolo Deum circumdedit, quando ejusmodi consilium excogitavit, tam ipse, quam domus Israel, quatenus depellerent a se domum David. Ibi revera dolus exstitit, qui non per ignorantiam, sed per malitiam, Israel peccavit; ibi manifeste Deum negavit, qui eduxit Israel de terra Ægypti, quando et hoc nomen et hoc opus vitulis illis ascripsit dicendo, *Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (ibid.).* Sed nunquid ille, qui hæc loquitur, solos in isto propheta vitulos illos attendit, quos illo tempore fecerat Ephraim, et non magis illos vitulos multos et tauros, de quibus in alio Propheta jam dixerat: *Circumdede runt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me? (Psal. xxi.)* Ergo ad illa magis tempora prospicientem spiritum propheticum sequamur, quando peccatum illius Ephraim qui tunc negavit David, imo Dominum ipsum in David, ad quem promissio facta fuerat, dicendo, *Quæ nobis pars in David, aut quæ hæreditas in filio Isai (III Reg. xi)*, sic imitati sunt desertores Filii Dei, filii David, ut circumdarent eum dicentes: *Quousque animam nostram tollis? Si tu es Christus dic nobis palam (Joan. x).* Tunc enim in negatione circumderunt eum, et hæc dixerunt ei, quia profecto talis eorum intentio fuit ut constentem se esse Christum accusarent eum et negarent, quod et fecerunt

ante faciem Pilati. Item, quando miserunt ad eum quosdam ex Pharissæis cum Herodianis dicentes : *Magister, scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces; dic ergo nobis: Licet censum dare Cæsari, an non? (Matth. xxii.)* Tunc utique in dolo circumdedit eum domus Israel; quippe qui consilium iniurant ut caperent eum in sermone. Hæc et his similia facturos sive dicturos hæredes peccati illius Ephraim sive Israel, qui recessit a domo David, veraciter nunc dicit : *Circumdedit me in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel.* Porro, his qui illum susceperunt et confessi sunt, secundum præsentem Petri et Apostoli confessionem dicentis : *Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi),* congruit illud quod protinus dicit : *Judas autem testis descendit cum Deo suo, et cum sanctis fidelis.* Judas namque confessio interpretatur, et idcirco confessores virtutis universi recte hoc nomine significantur. Et notanda diligenter hæc oppositio, *Ephraim in negatione Dominum circumdedit: Judas autem hoc ipsum, quod est Judas, id est in confessione est, testis cum Deo suo descendit.* Nimirum negatio et Judas, id est confessio, contraria sunt; item, circumdare Dominum, et descendere cum Domino, contraria sunt. Nihil verius hoc præconio propheta. Qui enim in negatione Dominum circumdat, contra Dominum superbit, et superbiendo incidit in iudicium diaboli: et econtra, qui constitetur Dominum Filium Dei in humilitate Filii hominis confitendo descendit, unde et meretur exaltari. Iste Judas recte dicitur testis, non qualiscunque; sed fidelis, videlicet ex opposito domus Israel quæ Dominum in dolo circumdedit. Dolus namque et fidelitas contraria sunt. Confessor igitur et testis fidelis cum Deo suo, et cum sanctis descendit. Exempli gratia, quando unus ex illis, qui venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, confessus est et non negavit, et confessus est, *Quia non sum ego Christus (Joan. i).* Item : *Qui post me venturus est, ait, ante me factus est, quia prior me erat, et de plenitudine ejus nos omnes accepimus (ibid.).* Hoc modo nimirum omnes sancti descendunt, et cum illis omnibus confessor et testis fidelis descendit confitendo scilicet quod ille prior omnibus exstiterit, et quod plenitudine ejus omnes ipsi acceperunt. Econtra superbi omnes, quales erant illo tempore Scribæ et Pharissæi, tolluntur in sublime, unde et facti sunt sicut pulvis, quem projicit ventus a facie terræ (*Psal. i*). Ait ergo : *Ephraim pascit ventum, et sequitur æstum.* Ventum namque pascere, est superbiæ spiritu inflari; sequi vero æstum, luxuria corrumpi, quæ peccata vel vitia consequentia sunt, ita ut cum superbia spiritum erexit, carnem quoque corrumpat spiritus fornicationis. Quod item sequitur : *Tota die mendacium et vastitatem multiplicat, quam veraciter eisdem congruat, palam est qui tota die, id est pertinaciter, fingendo mendacium vanumque timorem, ac dicendo : Si dimittimus cum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem (Joan. xi)—va-*

stilitatem atque multiplicaverunt, id est multiplicem suis urbibus eversionem comparaverunt. Quomodo autem ille talis Ephraim, id est 77 est populus desertor veri David, sedus cum Assyriis iniiit, et oleum in Ægyptum ferebat, nisi malignorum spirituum voluntatem faciendo, et imperio mundi hujus male adulando, ita ut diceret : *Non habemus regem nisi Cæsarem? (Joan. xix.)* Oleum namque interdum adulationis significat suavitatem ut illic : *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum (Psal. cxl),* id est, adulatio cujusquam non delectabit mentem meam. Et quidem ille, dicendo : *Non habemus regem, nisi Cæsarem, et si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris, et cætera hujusmodi, oleum in Ægyptum ferebat, sed nec saltem ad tempus illis Ægyptiis, id est gentilibus principibus Romanis acceptum fuit. Nam pro suavitate talis olei nullam societatis gratiam, imo magnam eversionis suæ pœnam consecuti sunt. Sequitur : *Judicium enim Domini cum Juda, et visitatio super Jacob. Juxta vias ejus et juxta adinventiones ejus reddet ei. In utero supplantavit fratrem suum, et in fortitudine sua directus est cum angelo, et invaluit ad angelum, et confortatus est; flevit et rogavit eum. Dixerat Dominus : Circumdedit me in negatione Ephraim, et in dolo domus Israel, Judas autem testis descendit cum Deo suo, et cum sanctis fidelis; nunc, quasi quærat aliquis quæ causa jurgii fuerit Ephraim ut negaret, quæ causa domui Israel ut idolum excogitaret, cum Judas econtra testis fidelis cum Deo suo descenderet, subjungit ipse propheta dicens in sua persona : *Judicium enim Domini cum Juda, et visitatio super Jacob.* Et est sensus : Idcirco Dominum circumdederunt negantes et in dolo loquentes, quia Dominus ipse iudicium posuit cum Juda, et visitationem egit super Jacob, discernendo videlicet et discernendum esse docendo, quinam sint veraciter Judæi, et qui econtra Judæos se esse dicant cum non sint, sed sint in Synagoga Satanæ (*Apoc. iii*). Qui, inquam, sint veraciter Jacob, et qui econtra Jacob sive Israel se esse dicant cum non sint, sed sint Esau. Tale namque iudicium cum Juda talem visitationem adveniens Dominus noster exercuit super Jacob, ut non eos reputare velit Judæos, sive filios Jacob, pro eo quod sunt filii carnis, nisi sint etiam filii promissionis vel fidei. Unde et Apostolus dicit : *Non enim omnes, qui sunt ex Israel, hi sunt Israelitæ, neque quia semen sunt Abraham, omnes filii Dei, sed in Isaac vocabitur tibi semen, id est, non qui filii carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promissionis, æstimantur in semine (Rom. ix).* Denique quod nihil prosit esse filios carnis, qui non sunt filii promissionis, justissima confirmat sententia, cum dicit : *Juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus reddet ei.* Cui ei? Nimirum ei, qui cum deberet esse Jacob sive Judas testis fidelis, factus est Ephraim, qui recessit infideliter a domo David, imo et Chanaam dici meretur, sicut habemus in sequentibus. Cum ergo dicit : *Juxta vias ejus, et juxta adinventiones ejus***

reddet ei, subintelligendum est, æque ut gentili. *Ira enim et indignatio, inquit Apostolus, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci. Non est enim personarum acceptio apud Deum (Rom. 11). Veritatem judicis sive veram sententiam judicis discernentis, quis vere Jacob dicatur et sit, verbis istis breviter definit: In utero supplantavit fratrem suum, et in fortitudine sua directus est cum angelo, et invaluit ad angelum et confortatus est; flevit et rogavit eum.* Cum enim hæc dicit, valde subtiliter exigit ut similiter faciat quicumque hoc astruere vult, quod ex Jacob sit. Et hæc declamat, quod populus ille veraciter Jacob dicatur et sit, qui similiter agit. *In utero, inquit, supplantavit fratrem suum, unde dictus est Jacob (Gen. xxv), id est supplantator. Ergo qui vult veraciter dici vel esse Jacob in hujus vitæ angustias, conflagat sensu veritatis contra nobilitatem istum qui cum sit crudelitate rufus, cupiditate terrenus, inoribus hispidus, Deum sibi arrogat, cum Dei Filium non habeat. et pugnando usque ad victoriam tollat ejus primogenita. Item, et in fortitudine sua, inquit, directus est cum angelo, et invaluit ad angelum, et confortatus est; et flevit et rogavit eum.* Notam historiam contingit, videlicet cum Jacob reverteretur de Mesopotamia, traductisque omnibus quæ ad se pertinebant, trans vadum Jacob remansisset solus: *Ecce vir luctabatur cum eo usque mane. Qui cum videret quod eum superare non posset, dixit ad eum: Dimitte me, quia enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Et benedixit ei in eodem loco (Gen. xxxii).* Ergo et qui non solum Jacob, verum etiam Israel veraciter dici vel esse vult, similiter in fortitudine sua, id est in fide sua, dirigatur cum Christo magni consilii angelo, et invalescat ad angelum hunc, videlicet et agendo poenitentiam, et faciendo dignum poenitentiae fructum. Nam quod ait, *et confortatus est*, subjungens, *flevit et rogavit eum*, recte dicas de fortitudine poenitentium; quia revera fortes sunt flendo instantes, et rogando perseveranter remissionem peccatorum, juxta illud: *A diebus autem Joannis regnum cælorum vim patitur, et violenti diripiunt illud (Matth. xi).* Quisquis taliter imitatur patrem Jacob, qui cum angelo luctatus est et tanquam victor benedictionem exegit ab eo, hic nimirum quacunque ex gente vel natione sit, vere est jam Jacob, et dici meretur Israel. Addit adhuc: *In Bethel invenit eum, et ibi locutus est nobiscum, et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.* Patenter hic angelum, cum quo directus est, sive luctatus ille patriarcha Jacob, ipsum asserit fuisse Dominum, dicendo: *In Bethel invenit eum, et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.* Nam eum quem superius invenerat in Bethel, ipsum fuisse Dominum Scriptura testis est. Sic enim scriptum est: *Viditque in somnis scalam stantem super terram et cacumen illius tangens cælum, angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scalæ, dicentem*

sibi: Ego sum Dominus Deus Abraham Patris tui, et Deus Isaac (Gen. xxviii). In Bethel ergo invenit eum scilicet angelum, cum quo luctatus est postmodum, qui et dixit ei: *Quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis? (Gen. xxxii.)* Interpretatur autem Bethel domus Dei. Ergo et quisquis invalescere cupit ad illum talem angelum, ut stibus tanquam victor obtineat remissionem peccatorum, in Bethel quærat ut inveniat eum, id est in domo Dei, quæ est Ecclesia. Nam extra istam Dei domum nullus est locus in quo inveniat quis eum, vel in quo suum cuiquam impertiat alloquium. Unde nunc ait: *Et ibi locutus est nobiscum.* Quis vel quantus iste sit quem vel tunc ille Jacob in Bethel invenerit, vel nunc invenire debeat in domo Dei, quisquis ejusdem Jacob sive Israel semen veraciter meretur nuncupari, manifestius exprimit cum protinus dicit: *Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.* Nam revera hic magni consilii Angelus Dominus est, Deus est. *Dominus, inquam, Deus exercituum*, omnium videlicet Creator et rex angelorum, et omnium electorum hominum. Et hoc nomen, quod est *Dominus*, ita est *memoriale ejus* sicut et Dei Patris ejus. Nemo enim in Spiritu Dei loquens, diffitetur aut obliviscitur; sed memoriter tenet et **78** dicit, *Dominus Deus.* Nunc ad auditorem propheta sese convertit, dicitque ei: *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris; misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper.* Cum dicit *et tu*, subintelligendum est quemadmodum ille, sive secundum exemplum illius. Et quemadmodum tunc ille Jacob ad Dominum Deum suum conversus est, quomodo misericordiam et judicium custodivit, et speravit in Deo suo semper? Nimirum cum peregrinaretur, fratrem suum Esau fugitans, qui jam non peregrinus, sed præpotens factus erat, accipiendo uxores de filiabus Chanaan, inter quas Isaac pater suus habitabat, tunc omni humano solatio destitutus, flendo, ut jam dictum est, et rogando convertit se ad Dominum Deum suum, invaluitque ad angelum, confortatus cum flebili oratione hac: *Deus patris mei Abraham, et Deus patris mei Isaac, Domine, tu dixisti mihi: Revertere in terram tuam, et in locum nativitatis tuæ et benefaciam tibi; minor sum cunctis miserationibus tuis, et veritate quam explesti servo tuo; in baculo meo transivi Jordanem istum, et nunc cum duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo (Gen. xxxii).* Ita ergo et tu, quoties te persequitur Esau, id est quilibet frater falsus cujuscunque exemplum fuit Esau, imo et quoties spiritum tuum caro tua persequitur, convertere ad Dominum Deum tuum, et ora eum atque ut exaudiri merearis rogando fortiter, sicut ille in fortitudine sua cum angelo directus est, perseveranter esto fortis, quemadmodum ille, cum dixit: *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Misericordiam et judicium ille custodivit, videlicet ambulando in viis Domini. Nam universæ viæ Domini misericordia et judicium (Psal. xxiv),*

sive misericordia et veritas. Proinde et merito speravit in Domino Deo suo semper, id est in omnibus adversis quæ multa passus est, nec spe sua frustratus est. Nam et de manu Esau quem timebat eruit eum Dominus, et tandem post dies peregrinationis quæ plurimos, post annos vitæ suæ cxxx, visa rursus facie filii sui Joseph, consolatus est semetipsum, dicens, quod jam latus moriturus esset (*Gen. xlvi*). Hujusmodi iudicium cum Juda, et hæc visitatio super Jacob, ut quisque secundum hæc exempla vivit patris illius, ille duntaxat dicatur et sit Judæus, ille Jacob, inq. et Israel vere vocetur. Quid contra is, qui cum sit fidei vel meritis ejusdem patris contrarius, in sola carne Jacob sive in carnali tantum Judaismo gloriatur? Audi quod sequitur: *Chanaan est in manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit*. Mira et condigna secundum cuiusque merita nomen sive appellationum positio, imo oppositio, illi qui secundum exemplum patris jam dicti in fortitudine sua dirigitur cum angelo et invalescit ad angelum, recte dicitur, *nequaquam Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israel; quoniam si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines prævalebis?* (*Gen. xxxii*). Huic autem qui similiter non facit, imo invidet similiter facienti, dicitur secundum sensum sermonis hujus prophetici: *Nequaquam Jacob appellabitur nomen tuum, sed Chanaan*. Hoc et in alio propheta confirmat idem Deus, cum dicit: *exter tuus Amorrhæus, et mater tua Cethæa* (*Ezech. xvi*). Amorrhæus namque et Cethæus posterius Chanaan exstiterunt. Quam ob causam maxime meretur vocari Chanaan, quisquis secundum carnem Judæus dicatur sive Israelita, secundum mores a tali vel tanto patre degenerat. Nimirum propter malitiosam terrenæ cupiditatis duplicitatem, quæ pulchre talibus exprimitur verbis: *In manu ejus statera dolosa, calumniam dilexit*. Hoc namque contrarium illi est, quod de patre illo Scriptura dicit: *Jacob autem vir simplex, habitabat in tabernaculis* (*Gen. xxv*). Simplicitas eo provexit illum ut vocari mereretur Israel; dolositas eo devolvit filios carnis illius ut vocentur Chanaan. Quod si habendo in manu sua stateram dolosam contra justitiam legis Dei dicentis: *Sit tibi æquus modus justusque sextarius* (*Levit. xix*), merentur appellari Chanaan, quanto magis pro eo quod consilium facientes ut Jesum tenerent et occiderent (*Matth. xxvi*), statera hoc peregerunt, appendenda triginta argenteis, sanguinis ejus pretium, non jam Judæi, sed Chananæi dicendi sunt? Nimirum de Judæis illius temporis veraciter propheticus sermo dicat: *Chanaan calumniam dilexit*, quia majori diligentia vel instantia calumniati sunt ut crucifigerent Christum regem, verum David, quam olim sese scidisset a domo David ille Ephraim, de quo hic propheta protinus dicit: *Et Ephraim dixit: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi*. Omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi. Manifestius expressit quem in præcedenti versiculo no-

A mine Chanaan denotaverit, subjungendo: *Et dixit Ephraim*. Nam qui nascendo erat Ephraim et pro discessione a domo David, non qualiscumque, sed notabilis Ephraim, ipse stateram dolosam in manu habendo et idolum sibi inveniendo, Chanaan recte dici meruit. Et vide quam mira fatuitatis consolatio. Cum haberet iste Chanaan in manu sua stateram dolosam, et accusantem se nusquam posse evadere peccati conscientiam, consolatus est semetipsum et dixit: *Verumtamen dives effectus sum*. Undecunque, inquit, vel quomodocunque acquiserim, sive justa sive dolosa in manu mea statera fuerit, *dives effectus sum*; quod quærebam adeptus sum, *inveni idolum mihi*. Et hoc quidem ille dixerit Hieroboam de tribu Ephraim, qui evincere potuit, ut pro Deo vitulum faceret coli. Judæi vero temporis illius, quod maxime propheta respicit, quod videlicet venit ut regnaret verus David, cum audissent eum contra avaritiam suam disputantem, maximeque Scribæ et Pharisæi, cum illum crucifixissent gavisus sunt, quasi illo interempto, deinceps vacaret sibi servire idolo suo, scilicet mammonæ, id est vacare lucris suis. Cum itaque conscientia crudeli torqueretur hic talis Chanaan sive Ephraim consolabatur semetipsum, *verumtamen, inquit, dives effectus sum*. Econtra ille dicebat: *Verumtamen, vae vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram. Vae vobis, qui saturati estis, quia esurietis. Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis et flebitis* (*Luc. vi*). Jacobus quoque apostolus contra divites eosdem dicit: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis* (*Jac. v*). At ille dives Chanaan, id est Judaicus sive Pharisæicus cætus dicebat sibi, quemadmodum hic propheta præscribit: *Omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem meam, quam peccavi*. Et est sensus: Omnia peccata mea non potuerunt vindicari, neque fieri potest ut iniquitas quam peccavi puniatur eversione civitatis et templi. Nunquid enim credere vel audire posset quod locus ille tam lucrosus propter sanguinem Jesu Christi destruendus foret? Denique hoc Stephano protomartyri pro crimine ascriptum est, quod ita prædicaret sicut Scriptura refert: *Et statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversus locum, et sanctum, et legem. Audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus destruet locum istum* (*Act. vi*). *Agite ergo divites*, inquit apostolus jam dictus, *plorate ululantes in miseriis, quæ advenient vobis. Divitiæ vestra putrefactæ sunt, et vestimenta vestra a tineis comesta sunt* (*Jac. v*): Et subinde: *Epulati, ait, estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra. In die occisionis adduxistis, occidistis, et non restitit vobis* (*ibid.*). Vane ergo se consolatus est hic, qui stateram habens dolosam, calumniam dilexit, dicens: *Verumtamen dives effectus sum*, quia nec divitiæ suæ proderunt illi, nec male comutatum nominis Chanaan hæreditate carebit. Sequitur: *Et ego Dominus Deus tuus ex terra Egypti,*

adhuc sedere te faciam in tabernaculis sicut in diebus festivitatis. Hoc anterioribus conjungitur dictis, neque enim Chanaan illi, cujus in manu statera dolosa est, aut Ephraim qui sibi idolum invenit et gloriatus est divitem se esse, gratiam istam repromittit; sed ei cui dixerat, *Et tu ad Dominum Deum tuum converteris, misericordiam et judicium custodi, et spera in Deo tuo semper.* Hic ille est, qui habito judicio cum Juda seu visitatione super Jacob, vere Judæus et verus esse Israelita repertus est, imitando illum, qui in utero supplantavit fratrem suum, et in fortissime sua directus est cum angelo, sicut jam dictum est. Itaque ad illud quod dixerat, *Et spera in Deo tuo semper*, conjungitur id quod ait: *Ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti*, id est, ex eo tempore quo egressus ex ignorantie tenebris verum mihi fidei sacrificium obtulisti. Tabernacula illa, quæ repromittit, dicendo: *Adhuc sedere te faciam in tabernaculis*, illa sunt, de quibus Psalmista: *Quam dilecta*, inquit, *tabernacula tua, Domine virtutum!* subjungens, *concupiscit et deficit anima mea in atrii Domini (Psal LXXXIII).* Tabernacula quippe, id est tegumenta peregrinantium sive in malitia laborantium, discreti in Ecclesia sunt ordines Deo servientium, in quibus posita anima *concupiscit et deficit in atrii Domini*, desiderando ab istis angustiis transmigrare in illam amplitudinem Hierusalem supercælestis, ubi tanta amplitudo est ut nullius possessio alterius possessione possit arctari, sufficiatque unicuique quod possidet, ita ut amplius nolit. Notandus ergo ordo dictorum, quia cum dixisset, *Ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti*, adhuc ait, *Sedere te faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis.* Notum quippe est, quod egressi de terra Ægypti filii Israel in tabernaculis habitaverunt. Unde et festivitatem Tabernaculorum cœnophegiam celeberrimam habuerunt singulis annis (*Exod. xxiii*). Est itaque sensus: Olim patres tuos ascendentes de terra Ægypti habitare feci in tabernaculis, donec introducerem eos in terram promissionis. Sed sicut alia est Ægyptus quam in illa Ægyptus significavit, et alia terra promissionis cujus illa terra typum prætulit, ita adhuc alia sunt tabernacula, quorum illa tabernacula significativa fuerunt, et in illis *te sedere faciam, sicut in diebus festivitatis*, id est, sicut significatum est illis tabernaculorum festis, quia *omnia in figura contingebant illis (I Cor. x)*. Et revera quicumque credendo in Christum de spirituali Ægypto exivit, in aliis, id est in spiritualibus sedet tabernaculis, dicitque sedens, *Concupiscit et deficit anima mea in atrii Domini.* His dictis protinus subjungit: *Ei locutus sum per prophetas, et ego visionem multiplicavi, et in manu prophetarum assimilatus sum.*

Hoc ita sensui conjungitur præcedenti. *Ego*, inquam, *Dominus Deus tuus ex terra Ægypti*, et extunc ita factis et dictis innotui, ut nemo se de ignorantia nominis mei excusare possit. Nam ut innotescerem, *visionem extunc multiplicavi*, ex quo Mosi apparui de medio rubi in flamma ignis, et ille dixit:

Vadam et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus (Exod. iii). Et tunc per illum prophetam et per alios prophetas locutus sum, et visionem multiplicavi, id est videndus atque cognoscendus prophetis multipliciter apparui, et in manu prophetarum assimilatus sum, videlicet opera multa faciendo, quæ mei ipsius quasdam similitudines prætulerunt. Exempli gratia: In manu Mosi decem plagis contraria quidem Ægyptus et Pharo flagellatus est, sed non nisi per immolati sanguinem agni ad perfectum victoria perduci potuit. Illic nimirum in manu Mosi assimilatus sum; hoc denique tunc assimilatum vel præfiguratum est, quod decem justitiæ præceptis legalibus, qui illa ante meum servaret adventum, sancti homines, vexarent quidem spiritualem Pharaonem, id est diabolum, repugnando et resistendo illi atque contendendo exire de regno mortis, sed non prævalerent. *Nihil enim ad perfectum adductura erat lex*, sicut Apostolus dicit (*Hebr. vii*), donec tandem ingrederer mundum immolandus, et sacrificium justitiæ futurus verus Agnus Dei, qui per meum sanguinem solus implem, ut per justitiam hominum, quantumvis fortiter præcepta legis adimplentium fieri non potuit. Ejusmodi factis multiplicibus multisque similitudinibus in manu Mosi et prophetarum assimilatus sum. De ignorantia talium, quoniam scripta sunt, maxime tribus Juda, penes quam et templum et religionis sive sacerdoti cuitus erat, excusari non poterat. Sequitur ergo: *Si in Galaad idolum, tamen frustra erant in Galgal bobus immolantes.* Et est sensus: Si decem tribus idola colunt, quæ templo Dei, sacerdotibus et Dei religione carent, tu tamen, o Juda, frustra Deum dereliquisti et in Galgal idola colis, cum habeas templum et sacerdotium, et cætera, quæ ad divini cultus pertinent ritum. Galaad namque et mons est civitas juxta eundem montem sita trans Jordanem in tribu Gad, de qua superius legimus: *Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine.* Galgal vero in tribu Juda propè Bethel, de qua supradictum est: *Omnes nequitiae eorum in Galgalis.* Itaque et per Galaad decem tribus, et per Galgal tribus Juda recte denotantur, secundum tropum, qui synecdoche dicitur, id est conceptio, cum a parte totum vel a toto pars intelligitur. Aliiter et sic intelligi potest, etiamsi Galaad idolum sit, sive quamvis Galaaditæ abundant idolis, tamen in Galgal erant mira superstitionis insania, non contenti uno in loco fixa portenta venerari, sed semper de loco ad locum cursitantes, et idolorum loca diversa visentes, quasi præclaris festivitibus invitati. Nam et protinus subjungit: *Nam et altaria eorum quasi acervi super vulcos agri.* Quod est dicere: Cum enim uno in loco, hoc est in Hierosolymis uni Deo sacrificia vel primitias offerre debuerint, adeo multiplicaverunt altaria, sicut superius jam dictum est, et ita exuberaverunt simulacris, et in vicis tantum multa stabant altaria, ut solent manipulorum congesti stare acervi. Hocce est hæreditarium pater-

næ fidei, quod habito iudicio Domini cum Juda, et A
 visitatione super Jacob, filii Juda vel filii Jacob me-
 reantur nuncupari? Non utique. Sequitur enim: *Fu-
 git Jacob in regionem Syriæ, et servivit Israel in
 uxore, et in uxore servivit. In propheta autem eduxit
 Israel de Ægypto, et in propheta servatus.* Causa ista
 non minime operatur in illo iudicio, sive operatione
 Domini super Jacob in discernendo, quis veraciter
 et quis falso dicatur esse semen Jacob. Cur enim
 ille *fugit in regionem Syriæ, et servivit in uxore?* Vi-
 delicet ne quando ad ejusmodi perduceretur altaria
 per mulieres Chanaan. Dixit enim Rebecca ad Isaac: *Tædet me vitæ meæ propter filias Eth. Si acceperit
 Jacob uxorem* **80** *de stirpe hujus terræ, nolo vivere
 (Gen. xxvii). Vocavit itaque Isaac Jacob, et benedixit,
 præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de
 terra Chanaan; sed vade, et proficiscere in Mesopota-
 miam Syriæ ad domum Batus patris matris tuæ; et
 accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban avunculi
 tui (Gen. xxviii). Itaque mulieres terræ illius fugit,
 quæ possent illi scandalum esse et causa peccati; et
 exemplum ejus sequendum esse, propter causam
 eandem, Moses ita scripsit: *Non inibis cum eis
 fœdus, nec misereberis eorum, neque sociabis cum
 eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec
 filiam illius accipies filio tuo; quia seducet filium
 tuum, ne sequatur me, et ut magis serviat diis alie-
 nis, irasceturque furor Domini, et delebit te cito
 (Deut. vii).* Isti autem contra de Galaad in Galgal,
 de Galgal in Galaad cursitabant, quærendo et se-
 quendo idola, quæ ille de gente in gentem et de re-
 gno in populum alterum pertranseundo fugiebat.
 Falso igitur filios illius fecisse dicunt, cum sint po-
 tius Chanaan, sicut supra dictum est, cujus opera
 sectati sunt. Magnum profecto præconium est fu-
 gentis, in eo quod dicitur, *et in uxore servivit.* Ma-
 luit uxorem juxta beneplacitum Dei, patris ac ma-
 tris propria servitute acquirere, quam filias Chanaan
 ducere cum offensione, sicut fecit Esau, de quo scri-
 ptum est: *Esau vero quadragenarius duxit uxores,
 Judith filiam Beheri Ethæi, et Bascinath filiam He-
 loim ejusdem loci; quæ ambæ offenderant animum
 Isaac et Rebecca (Gen. xxvi):* uxor illa in qua servi-
 vit Rachel exstitit. Non pro Lia servivit, aut con-
 ventionem fecit, sed pro Rachel, quam solam dili-
 gens a patre petivit. Idcirco autem repetiit dicendo,
et servivit in uxore, et in uxore servivit, quia vide-
 licet bis pro una eademque Rachel septennem servi-
 tutem subiit. Septem quippe annis servivit, antequam
 conjugem duceret, et debito conjugio fraudatus est,
 sed querela deprompta, protinus post Liæ copulam
 quam non quæsierat, optatis potius nuptiis Rachel,
 rursus servivit septem aliis annis. Et notandum
 quod sic repente nomen commutatur, dicendo: *Fu-
 git Jacob in regionem Syriæ, et servivit Israel in
 uxore.* Quando fugit, dicebatur Jacob, quando au-
 tem servivit, meruit vocari Israel, auctis utique mer-
 itis; sicut narratio continet reversionis ejusdem de
 servitio redeuntis. Ad eandem distinctionem tanti*

patris et eorum qui, quamvis carnis ejus filii nequa-
 quam tamen merentur in semine reputari, spectat
 ad illud, quod protinus subjungit: *In propheta au-
 tem eduxit Dominus Israel de Ægypto, et in propheta
 servatus est.* Nam econtra subaudiendum est: Isti
 autem de Ægypto mente nequaquam sunt egressi,
 imo ipsi sunt Ægyptus, faciendo sibi et colendo deos,
 Ægypti scilicet vitulos, quorum cultum didicerunt
 in terra Ægypti. Unde confestim in sua persona
 Deus conquerendo dicit:

CAP. XIII.—*Ad iracundiam me provocavit Ephraim
 in amaritudinibus suis, et sanguis ejus super eum
 veniet.* Statimque propheta subsequitur: *Et oppro-
 brium ejus restituet Dominus Deus suus. Loquente
 Ephraim horror invasit Israel, et deliquit in Baal, et
 mortuus est. Et nunc addiderunt ad peccandum, fe-
 ceruntque sibi constabile de argento suo, quasi simili-
 tudinem idolorum. Factura artificum tota est. His
 ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.* Hæc
 omnia quæ hic dicta sunt declamatione vehementi
 prophetæ iudicium Domini, et visitationem super
 Jacob justificantis, fortiter convincunt eos quod non
 sânt aut mereantur dici Israel, qualem Dominus in
 propheta veraciter de Ægypto eduxit. Alii namque
 et longe diversi, imo et contrarii Israel vero et fideli,
 quem in propheta Mose Dominus eduxit de Ægypto,
 vero corde dicente: *Eamus et sacrificemus Domino
 Deo nostro (Exod. v).* Illi fuerunt qui in amaritudi-
 nibus suis eundem Dominum ad iracundiam pro-
 caverunt, tentando et male loquendo de ipso, sem-
 perque murmurando contra eum. Et ille quidem
 Israel, qualis erat Josue sive Caleph, in eodem pro-
 pheta servatus est, ascendendo per mare Rubrum,
 illorum autem corpora prostrata sunt in deserto. Il-
 lorum omnium deterrimus et maxime notabilis ex-
 stitit Ephraim, id est Hieroboam de tribu Ephraim,
 qui populum scindens a domo David vitulos aureos
 pro Deo colendos instituit. Idcirco confestim in il-
 lum sermo recurrit, dicente Domino: *Ad iracun-
 diam me provocavit Ephraim in amaritudinibus suis,
 et sanguis ejus,* id est peccatum ejus, *super eum ve-
 niet,* ut scilicet intereat et regnum perdat in poste-
 ris suis, quod tali modo retinendum putavit. Et quia
 præsens pœna non sola redditur impœnitenti, sub-
 jungens propheta: *Et opprobrium, inquit, ejus re-
 stituet ei Dominus Deus suus,* id est, in futuro quo-
 que sæculo tanti opprobrii memoria non delebitur,
 qui in tantum se dejecit, ut deserto Creatore Deo,
 coleret non tam vitulum quam inanimatam et in-
 sensibilem similitudinem vituli. Nec vero sui solius,
 sed et omnium quos ad tantum opprobrium induxit,
 perditio in illum redundabit. Idcirco peccatum ejus
 amplius declamans: *Loquente, inquit, Ephraim; hor-
 ror invasit Israel, et deliquit in Baal, et mortuus est.*
 Et est sensus. Dicente Hieroboam: *Isti sunt cii tui,
 Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (III Reg.
 xi),* horrendus horror et erroneus pavor invasit
 Israel, ut aut verum putaret aut obloqui non aude-
 ret, et non solum vitulos illos; sed et Baal, agenta

Achab cum Jezabel, coleret, atque hoc modo mortuus est. Extunc usus idololatriæ tantum excrevit, ut pene in omni loco singuli propria pro posse sibi met fabricarent idola in agris et in domibus suis. Hoc est quod ait : *Et nunc addiderunt ad peccandum, feceruntque sibi conflatile de argento suo, quasi similitudinem idolorum*, ut scilicet haberent ipsi quoque suos vitulos. Nam quia rex deos habebat aureos, ipsi secundum suam possibilitatem fecerunt sibi deos argenteos. *Totum hoc*, ait, *factura est artificum*, sicut alibi scriptum est : *Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum* (Psal. cxiii). Quod cum ita sit, recte admiratur et dicit : *His ipsi dicunt : Immolate homines vitulos adorantes*. Nam vere mira et nimis misera stultitia, mandare homines, qui sunt opus Dei, tali facturæ artificum iamolari. Hoc tam grande malum nequaquam illis fuit inusitatum. Scriptum est enim : *Et immolaverunt filios suos, et filias suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculpilibus Chanaan* (Psal. cv). Qui autem sunt ipsi qui hæc dicunt? Nimirum sacerdotes sive artifices quorum illa factura est. Vos, aiunt, o cultores idolorum, quibus non suppetunt hostiæ, filios vestros et filias vestras idola sive vitulos nobiscum adorantes, eisdem vitulis immolate. Tantis ac talibus causis redditis, quibus in iudicio Domini cum Juda sive visitatione super Jacob convincantur, quod potius semen Chanaan, quam semen Jacob mereantur dici, nunc superest pronuntiare condignas iudicii sententias, et diffinire qualem pœnam isti falsi filii et qualem jure gratiam recipiant veri filii patris illius Jacob, cujus Deus Dominus dicatur esse vel dici. Sequitur ergo : *Idcirco erunt quasi nubes matutina, et sicut ros matutinus præteriens. Sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus de fumario. Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, et*

S*i Deum absque me nescies, et Salvator non est præter me. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis*. Prior namque sententia super illos filios carnis, et non fidei Jacob depromitur, quod ipsorum memoria sit peritura, sequens ad istos, non tantum carnis sed et dei filios, quod in adventu Salvatoris Christi salvandi sunt in Domino salute æterna. In illorum qui reprobantur sententia, quatuor ista pro similitudine posita sunt : Nubes, ros, pulvis et fumus. Notandum verò quod nullum horum simpliciter positum est, sed cum adjectione quæ malum significet, quia videlicet unumquodque horum simpliciter positum, in bonam partem accipi plerumque solet. Scriptum est enim : *Qui sunt isti qui ut nubes volant?* (Isa. lx.) Item *Concrescat ut pluvia doctrina mea, sicut ut ros eloquium meum* (Deut. xxxii). Vel ut Abraham loquitur ad Deum : *Loquar ad Dominum cum sim pulvis et cinis* (Gen. xviii). Et Psalmista dicit : *Qui respicit terram, et facit eam tremere, qui tangit montes et fumigant* (Psal. ciii). Itaque quatuor hæc omnia simpliciter in Scripturis

A posita, in bonam partem accipi possunt, idcirco singula hic cum adjectionibus congruis posita sunt, per quas sempiterni boni significatione distinguuntur. *Nubes matutina, ros item matutinus et mane pertransiens, pulvis turbine ex area raptus, fumus item de fumario turbine raptus* dicitur, atque ita hæc omnia perituram convenienter significant memoriam illorum, qui cum deberent esse semen Jacob, ipsi per suum vitium in illum Chanaan, qui a patre sancto maledictus est, degeneraverunt. Et quidem hoc, scilicet delendam esse memoriam illorum quatuor ista pariter significant, verumtamen in propriis significationibus diversa sunt. Etenim duo postrema, videlicet *pulvis turbine raptus ex area* et *fumus de fumario*, manifestam exprimentur iram; duo autem præcedentia, *nubes matutina* et *ros matutinus præteriens*, temporalem licet et cito transiuram quamdam misericordiam, juxta illud quod supra in hoc eodem propheta dictum est : *Quid faciam tibi, Ephraim? quid faciam tibi, Juda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens*. Denique et hic et illic *nubes matutina* et *ros mane pertransiens* temporalia significant genti illi collata, bono quidem secundum se, sed malo illorum cito transitura. Duo sequentia manifeste sempiterna significant mala, sicut jam dictum est. Etenim hæc impiorum retributione perire, sicut desperiit pulvis turbine raptus ex area, et sicut deficit fumus turbine raptus de fumario, Psalmista quoque dicente : *Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ* (Psal. i). Item : *Inimici vero Domini, mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficient, quemadmodum fumus, deficient* (Psal. xxxvi). Sic itaque nubes illa matutina sive ros ille mane pertransiens, talium, pars filiorum, qualis fuit Esau, cui dixit pater Isaac : *In pinguedine terræ, et in rore celi desuper erit benedictio tua* (Gen. xxvii). Nam illorum qui sunt semen Jacob vel reputantur in semine, suntque Israelitæ, pars Dominus est, sicut protinus verbis sequentibus exprimitur : *Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, et Deum absque me nescies, et salvator non est præter me. Ecce cognovi te in deserto in terra solitudinis*. Qui enim hæc loquitur Dominus Deus, dicens : *Et salvator non est præter me*, Christus est Dei Filius, fructus benedictionis illius quam non meruit Esau. Jacob autem adeptus est secundum verba hæc : *Et serviant tibi populi, et adorent te tribus. Esto Dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur* (ibid.). Hoc nimirum in Spiritu sancto agebatur, ut quando dividendi erant Jacob et Esau, juxta illud divinum oraculum : *Duæ gentes in utero tuo sunt, et duo populi ex ventre tuo dividentur* (Gen. xxv), non de Esau, sed de Jacob semen Abraham, quod est Christus, nasceretur. Hic ergo cum dicit, *ego autem Dominus Deus tuus*, notandum quod addit, *ex terra Ægypti*. In hoc namque breviter astruit quod non sit Deus

recefis quamvis in novissimis diebus de Virgine natus sit. Poterat autem dicere sic, *ego autem Dominus Deus tuus ex Abraham, quemadmodum et Judæis dicentibus, quadraginta annos nondum habes, et Abraham vidisti? Respondens: Amen amen, inquit, dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum (Joan. viii).* Cur ergo dicere maluit, *ex terra Ægypti?* Videlicet quia tunc magis innotuit, et potentiam suam ostendit in signis et prodigiis, qualia Abrahæ non ostendit, propter quod et Mosis tunc ait: *Ego Dominus qui apparui Abraham, et Isaac, et Jacob in Deo omnipotente; et nomen meum Adonai non indicavi eis (Exod. vi).* Tunc etenim fœdus pepigit cum illis in monte Sinai, ut esset Deus eorum. Qui dixerunt ad Mosen: *Omnia quæ locutus est Dominus, faciemus et erimus obediens. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, et ait: Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his (Exod. xxiv).* Sermonum eorundem initium erat hoc: *Non habebis deos alienos coram me.* Recte ergo et hic ait: *Et Deum absque me nescies.* Continuo quoque addit: *Et salvator non est præter me.* Iste Deus et Salvator Christus est Deus, quia creavit; Salvator, quia factus homo salvavit. Unde et Jesus, quod interpretatur Salvator, nuncu-

A pari voluit. Vere præter hunc, Salvator non est, quia non est in alio aliquo salus, nec enim nomen aliud sub cælo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri (Act. iv). Gratiola valde commemoratio est, qua tandem dicit: *Ego cognovi te in deserto in terra solitudinis.* Neque enim exiguum quid est ei, qui omnia scit, et omnes per scientiam novit, notum esse per gratiam illa notitia, juxta quam uni illorum vero Israelitæ scilicet Mosis dicit: *Invenisti enim gratiam coram me, et te ipsum novi ex nomine (Exod. xxxiii).* Et quod tunc uni illi dictum hoc esse legitimum, sed quod uni dicit, omnibus dicit, quos tunc temporis, imo et ante et post tempus illud præscitos atque prædestinatos eligit, quia cunctorum nomina in libro vitæ scripsit. Proinde et hoc sciendum, quia quique electi in deserto cognoscuntur, maxime et in terra solitudinis, in deserto hujus sæculi, ubi Deum nemo vidit unquam (I Joan. iv), in solitudine cordis et occulto conscientie latentis, ubi solus Deus animam tentationibus circumventam prospiciens, exercet, et probat, et legitime currentem cognitione sua dignam ducens, proficitur quia cognoscit. Talibus et ita cognitis sive nominatis ipse in Evangelio dicit: *Gaudete, quia nomina vestra scripta sunt in cælis (Luc. x).*

LIBER SEXTUS.

82 Sexta nunc repetitione peccata gentis ejusdem Dominus depromens ad auditorem sese convertit et dicit: *Juxta pascua sua adimpleti sunt et saturati sunt. Et elevaverunt cor suum et oblitii sunt mei.* Dictam hoc Dei quidem bene facientis commendat bonitatem, sed nihilominus eorum quibus benefactum est vehementer condemnat ingratitude. Simile namque illi est, quod de eisdem Psalmista dicit: *Et manducaverunt et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis, non sunt fraudati a desideriis suis (Psal. lxxvii).* Et subinde: *In omnibus his peccaverunt adhuc (ibid.), et non convertentur inimici mei retrorsum (Psal. lv).* Nunc ipsorum proprietatem dictorum consideremus. *Juxta pascua sua, inquit, adimpleti sunt.* Quemdam non bonum sive laudabilem adimpletionis et saturitatis modum insinuat, ita determinando, *adimpleti sunt et saturati sunt juxta pascua sua.* Quænam vel qualia fuerunt pascua sua? Nimirum ea quæ desideraverunt, propter quæ murmuraverunt *et de Deo male locuti sunt (Psal. lxxvii).* Exempli gratia, quando dixerunt: *Quis dabit nobis carnes ad vescendum? Recordamur piscium, quos comedebamus in Ægypto gratis. In mentem nobis veniunt cucumeres, et pepones, porrique et cepe, et allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri, nisi man (Num. xi).* Quia taliter et talia desideraverunt et desiderantes usque ad nauseam impleti sunt, recte pascua sua hæc dicta sunt. Neque enim Deum

propter ipsum, sed propter ista secuti sunt. Cæterum qui Deum sequuntur propter ipsum, non hæc talia dicuntur pascua ipsorum, sed sermo Dei cibus vel pascua ipsorum est, juxta illud Deuteronomii: *Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Deut. viii).* Cum ergo dicit, *juxta pascua sua adimpleti sunt et saturati sunt,* vehementer illos reprehendit. Idem enim est ac si dicat: Manducando et bibendo totam receperunt mercedem suam, pro eo quod exierunt de terra Ægypti, et ad tempus susceperunt legem Dei. Omnino delictum est propter talia pascua Deum sequi. Idcirco tales vituperans in Evangelio dicit: *Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis.* Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi). Similiter et omnes sese existiment vituperati, quicunque altari Christi præsto sunt, non propter dilectionem sacramentorum quæ concelebrant, sed propter hoc solum ut de altaris sumptibus vivant. Igitur quod ait, *juxta pascua sua adimpleti sunt et saturati sunt,* illi simile est, ut jam diximus, quod Psalmista dicit: *Et desiderium eorum attulit eis Dominus (Psal. lxxvii).* Nimirum talis plenitudo ventris, mentis elationem, talis saturitas oblivionem Dei generat. Notum et manifestum est, quia taliter illis accidit. Unde et continuo dicit: *Et elevaverunt cor suum, et oblitii sunt mei.* Nam qui terram optimam in possessionem

acceperunt, cujus fructibus adimpleti et divites facti sunt, etiam in superbiam, regem sibi petierunt, nolentes audire vocem Domini et Samuelis, sed dicentes: *Nequaquam: rex enim erit super nos, et erimus nos quoque sicut omnes gentes, et judicabit nos rex noster (I Reg. viii)*. Eadem mentis elatione repulerunt domum David, et fecerunt sibi regem Hieroboam, qui pro Deo vitulos illis fecit, quæ nimirum res magna fuit oblivio Dei (*III Reg. xii*). Idcirco nunc dicit, *et oblitus sunt mei*. Subaudiendum vero est, sed non licuit aut licebit eis penitus oblitisci. Sequitur enim: *Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum. Occurram eis quasi ursæ raptis catulis, et dirumpam interiora jecoris eorum, et consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos*. Sensus iste est: Tradam illos regnis quatuor, quæ intelliguntur per leænam et pardum et ursam et bestiam agri, quam sine nomine posuit ut ab illis oppressi atque conscissi magnitudine miseriarum cogantur reminisci mei, cujus sunt oblitus. Per istas namque quatuor bestias regna quatuor, scilicet Babylonicum, Persicum, Macedonicum atque Romanum; illa maxime Danielis visio dat intelligi, qua dicit: *Videbam in visione mea nocte, et ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno; et quatuor bestię grandes ascendebant de mari diversæ inter se. Prima quasi leæna, et alas habebat quasi aquilæ. Alia similis urso. Alia quasi pardus. Quarta terribilis atque mirabilis, et fortis nimis (Dan. vii)*. Sicut ille, ita et hic bestiam quartam sine nomine posuit, dicendo, *bestia agri scindit eos*. Igitur ero, inquit, eis quasi leæna, et sicut pardus, id est tradam eos Babylois, atque Macedoniis in via Assyriorum, id est pro eo quod superbe incedendo contra me direxerunt: Assyrii namque dirigentes interpretantur: *occurram eis quasi ursæ raptis catulis*. Aiunt, qui de bestiarum scribere naturis, inter omnes feras nihil esse sevius ursæ, cum perdidit catulos, vel indigerit cibis. Cum ergo per ursum apud Daniele regnum Persarum atque Medorum significetur, non incongrue per hujusmodi ursæ ferocitatem illius Aman Agagitæ crudelitas pessima intelligitur, qui indignans quod Mardocheus non se adoraret nec sibi genua flecteret, pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas; audierat enim quod esset gentis Judææ, magisque voluit omnem Judæorum qui erant in regno Assueri perdere nationem (*Esther iii*). Et quia mala hæc sub regnis jam dictis propter peccata sua erant passuri: *Et dirumpam*, ait, *interiora jecoris eorum*. In jecore namque juxta physicos voluptatis et concupiscentiæ consistit vis. Itaque per interiora jecoris, omnem concupiscentiam, quæ peccatum parit, breviter innuit, quæ videlicet interiora quasi per ejusmodi feras dirupta sunt, quia peccata illorum regnis illis opprimentibus punita sunt. Et quia peccata ipsa in tribulatione contentibus, tandem parcere habebat, subjungit atque ait: *Et consumam eos ibi quasi leo*. Tradunt namque physici, leonem prostrato

A parcere homini. Ergo ibi, id est sub regnis illis, non utcumque sive absque ulla discretionem, sed quasi leo consumam eos, ait, quia videlicet ira mea terribilis quidem super eos erit, sed prostratis et peccata sua in tribulatione contentibus parcem illis. Qui tandem fiet? *Bestia agri scindet eos, bestia quarta terribilis, ut ait Daniel, atque mirabilis et fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus suis conculcans, et omnino dissimilis cæteris bestiis (Dan. vii)*. Quomodo scindet eos? Nimirum excindendo miserabili excidio, et in omnes gentes ducendo captivos. Nunc ad ipsum populum taliter scindendum convertitur, et dicit: *Perditio tua, Israel; tantummodo in me auxilium tuum*. Ac si dicat: Tu ipse perditionis tuæ causa es; tu tibi perditionem thesaurizasti, recedendo a me, qui solus tibi poteram et consueveram auxiliari, et nusquam tibi auxilium est nisi apud me, si poenitentiam egeris. Et quod vere tantummodo in ipso auxilium sit, increpando confirmat sequentibus verbis: *Ubi est rex tuus? Maxime nunc salvet te in omnibus urbibus tuis; et judices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem et principem. Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea*. Vehementer vanam populi percussit æstimationem, qui regem sibi petivit, cum regem Deum haberet et ab hoc percunctatur, ut ad considerandum excitet et scire faciat, quia tantummodo in Deo auxilium est. Similis huic percunctationi illa est: *Ubi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam; de quorum victimis comedeant adipem, et bibebant vinum libaminum (Deut. xxxii)*. Nam, quemadmodum illic deficiente responsione, competenter subjungit: *Videte quod ego sim solus, et non sit alius Deus præter me (ibid.)*; ita et hic, cum dicit: *ubi est rex tuus; et judices tui, de quibus dixisti: Da mihi regem et principem*, subjungit atque ait: *Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea*. Factum namque hoc fuerat in primo rege Saul, quem petenti populo dederat. Denique in furore suo regem illum dedit, sicut ipsa ejus verba indicant, cum dicit: *Hoc erit rex regis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et præcursores quadrigarum suarum, et cætera, quæ hoc modo concludit: Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis servi et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis, et non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem (I Reg. viii)*. Ita in furore suo datum, abstulit in indignatione sua, dicens ad Samuel: *Poenitet me, quod constituerim Saul regem (I Reg. xv)*. Et subinde dicit Scriptura: *Spiritus autem Domini recessit a Saul, et exagitabat eum spiritus nequam a Domino (I Reg. xvi)*. Itidem de Hieroboam cæterisque regibus decem tribuum sentiendum, quia volentibus illis et scingentibus sese a domo David, in furore suo dedit illos et in indignatione sua abstulit, alios in vita sua, alios percussiens in posteritate sua. Porro David neque populus prior petivit, neque Dominus in furore suo

dedit, sed Dominus prior in misericordia elegit, in gratia dedit, in summa dignatione firmavit et custodivit. Itaque cum dicit, *De quibus dixisti: Da mihi regem et principem*, subaudiendum est, et ego respondi tibi in occulto iudicio dicens: *Dabo tibi regem in furore meo, et auferam in indignatione mea*. Sequitur: *Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum. Dolores parturientis venient ei. Ipse filius non sapiens. Nunc enim non stabit in contritione filiorum*. Jam sæpe dictum est Ephraim, id est reges decem tribuum, ita pariter viam Hieroboam secutos fuisse, qui peccare fecit Israel, ut nullus eorum, Scriptura testante, a peccatis ejus recederet. Ergo quasi quæres, quænam furoris aut indignationis causa fuerit, *colligata est*, ait, *iniquitas Ephraim*, id est soluta non est, neque solvi poterat iniquitas regum illorum, eo quod incorrigibiles, et impenitentes fuerint, semperque iniquitatem quisque illorum defenderit. Nam hoc est quod sequitur: *Absconditum peccatum ejus. Absconditum* namque peccatum dicit, ubi nulla voce confessionis aperitur, imo et superbæ defensionis scuto contegitur. Ibi iniquitas ita colligata est, ut solvi aut dimitti non possit. Econtra sanctus dicit: *Delictum meum cognitum tibi feci, dixi: Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei* (Psal. xxxi). Ille talis filius est sapiens; de isto autem dicitur: *Ipse filius non sapiens*. Quomodo enim sapiens filius, qui a patre recessit a quo fuerat adoptatus, dicente ad Pharaonem: *Filius meus primogenitus Israel?* (Exod. iv.) Et quidem nunc coram hominibus peccatum suum abscondit, et coram Deo cum abscondere non possit, impenitenti corde defendit, *sed dolores*, inquit, *parturientis venient ei*. Sicut enim mulier conceptum suum ad tempus quidem dissimulare potest, sed tandem parturiendo, doloribus attestantibus, occulta prodit, sic quisquis ejusmodi est, peccatum suum utcumque dissimulare ad tempus et abscondere potest, sed in tempore suo cuncta cordis ejus occulta cum dolore manifestabuntur, juxta illud: *Nihil opertum quod non reveletur, neque occultum quod non sciatur* (Matth. x). Tunc utique parebit sibi, quia ipse filius non sapiens. Et unde hoc probatur quod sit *filius non sapiens?* Ait: *Nunc enim non stabit in contritione filiorum*. Et est sensus: Qui enim vere filii sunt, ipsorum est contritio, et ipsi in tribulatione stant, id est penitentiam agunt, habentes cor contritum et humiliatum. Denique ita conteri sive confringi, hoc vere stare est, sicut de quodam ejusmodi filiorum scriptum est: *Et dixit ut disperderet eos, si non Moses electus ejus stetisset in confectione in conspectu ejus* (Psal. cv). Nam confectionem nimiam et vehementem dicit humilitatem, in qua sic stetit ut Deum teneret homo fortis dicentem: *Dimitte me* (Exod. xxxii). In hujusmodi contritione qui stant, et filii sapientes sunt. Ita enim se conterendo per penitentiam sapientes filii fiunt. Is autem qui, ut jam dictum est, corde impenitenti suam iniquita-

tem colligavit, filius quidem dici potest dum *jactat* se et dicit: *Unum patrem habemus Deum* (Joan. viii), sed non sapiens filius dicitur aut est. Restat igitur ut quemadmodum illi furorem debitum adjudicavit atque indignationem, sic econtra filiis istis, quorum est contritio, id est cor contritum et humiliatum, dignam et gratiosam repromittat consolationem. Audiamus illam vere magna et sonora declamatione depromptam. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne*. Christus Dei Filius, victor mortis et auctor vitæ, hoc in persona sua magna voce, magna veritatis eloquitur auctoritate: *Liberabo eos, inquit, de manu mortis, redimam eos de morte*. Quos eos, nisi filios, quorum cor contritum in penitentia studio est? Horum in catalogo primus est Abel, cuius ipsum nomen penitentia significat lamentum, transfertur enim in luctum. Ab illo usque ad ultimum electum cuncti penitentiam agentes, et peccatores se esse confitentes: *Omnes enim in Adam peccaverunt* (Rom. iii), consolationem istam accipiunt, de manu mortis liberati, de morte redempti. Nec vero abs re ita semel et iterum depromitur miserationis dignatio, *de manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos*; sed pro duplici morte, qua omnes mortui sumus in Adam, alia corporis, alia vero animæ. Itaque de manu mortis scilicet ejus, qua mortuus est Adam, in qua die præsumptum transgressus est, quæ mors est animæ, liberabo eos. De morte quam indixit Deus his verbis: *Quia pulvis es et in pulverem revertertis* (Gen. iii), quæ mors est corporis, *redimam eos*. Quo modo liberabo? Quali redimam pretio? Ait: *Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne*. Non auro neque argento, sed morte mea mortem ipsorum interficiendo. Moriar, ut ipsi vivant, et ad infernum descendam. Nam hoc est quod dicit ad ipsam mortem, ad ipsum infernum apostropham faciens, mortis et inferni potens debellator, vitæ et mortis dominator: *Ero mors tua, o mors; morsus tuus ero, inferne*. Qualiter deberet vel posset mors mortis esse, breviter innuit dicendo: *Morsus tuus ero, inferne*. Et est sensus: Tu deceptus mordebis me, quemadmodum innuitur per id quod de te ipso dicitur ad Job: *In oculis ejus quasi hamo capiet eum* (Job xl). Item: *Extrahere poteris Leviathan hamo?* (Ibid.) Ego factus homo tibi hamus ero, quia quemadmodum in hamo carnis teneritudo ostenditur et acumen ferri occultatur, sic humanitatis infirmitas te humani generis inimice invitabit ut mordeas, et divinitatis interior fortitudo transfiget, ut captivus pendeas. Quia taliter morsus tuus efficiar, mors mortis ero, quia viscera mortis interiora tua in inferno non sustinebunt, cum vitam momorderis, et dirupto ventre vitam remittes, morte mortua evadentibus vivis quicumque vita ista sunt digni. Aliter infernum Christus momordit, quando partem, suos videlicet electos liberavit; partem autem, id est reprobos reliquit. Nam ex eo quod mordemus, partem consumimus, partem relinquimus. Sequitur:

Consolatio abscondita est ab oculis meis, quia ipse inter fratres dividit. Ubi audivit propheta de gratia liberatoris et Redemptoris quod gauderet, vidit etiam quod carne sua de gente sua vel fratribus suis Israelitis, quod merito doleret. Illud videlicet quod et Apostolus pene inconsolabiliter gemit his verbis: *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia mihi est magna, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem; qui sunt Israelitæ, quorum adoptio est filiorum, et gloria et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen (Rom. ix).* Divisionem inter fratres, quam illic Apostolus continuo dolore gemit, hic futuram luget, dicens: *Consolatio abscondita est ab oculis meis.* Quis ita inter fratres divisit, nisi infernus, cujus morsum se fore liberator et Redemptor dixit? diabolus namque qui designatur nomine inferni, Judæos excæcando a fratribus ipsorum, et apostolis ejus divisit ut ejicerent eos, et oporteret illos evangelizare potius gentibus extraneis. Propter hoc, inquit, *abscondita est consolatio ab oculis meis.* Non dicit periit consolatio, sed *abscondita est*, id est non cito potest inveniri, non leviter possum consolari. Invenitur autem in illa spe, qua et Apostolus seipsum consolatus est, qui cum dixisset: *Cæcitas ex parte contigit in Israel,* subiunxit: *Donc plenitudo gentium subintraret, et sic omnis Israel salvus feret (Rom. xi).* Ad hunc sensum pertinet id quod continuo hic propheta subjungit: *Adducet ventum urentem Dominus de deserto ascendentem, et siccabit venas ejus, et desolabit fontem ejus, et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.* Ventum urentem hoc loco Spiritum sanctum dicit, quemadmodum et illic juxta mysticum sensum gratiæ, quæ nos in baptismo Christi salvavit. *Cumque extendisset Moses manum super mare, obtulit illud Dominus vento flante vehementi et urente tota nocte, et vertit in siccum (Exod. xiv).* Ventum ergo urentem, id est Spiritum sanctum vehementer ardentem, adducet Dominus, subauditur, cum plenitudo gentium introierit, *et siccabit venas ejus, subauditur inferni, et desolabit fontem ejus,* auferendo scilicet omnes causas et abundantiam incredulitatis, ut reliquæ Israel salvæ sint (Rom. ix). Interim et ipse, inquit, *diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis,* quia videlicet ipse et ille qui fortior supervenit, cum fortis armatus custodiret atrium suum, et universa arma illius distribuit. Vas desiderabile et thesaurus pretiosus utique est omnis electus. Et quia neminem relinquit, si ve Judæus sit, quicumque invocat nomen Domini, recte universali enuntiatione dictum est, *et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.* Hoc fit, et fieri non desinit per ventum de deserto ascendentem, scilicet per Spiritum sanctum de humilitate Christi procedentem, qui a suis desertus

A fuerat. Ventum urentem, id est carnis petulantiam et humores vitiorum suo calore desiccantem. Tandem et hujus sextæ repetitionis fine in Christum, qui justitia nostra est, reducto: septimo, quæ et ultima, sic inchoatur peccatorum et ejusdem justitiæ commemoratio:

CAP. XIV. — *Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum. In gladio pereat, parvuli eorum elidantur, et fetæ ejus discendantur.* Dissimile hoc initium est cæteris omnibus, quia videlicet illa talia sunt ut peccata replicent et præ oculis ostendant, hic autem tanquam desperata correctione statim in primo sermone, non tam peccata quam idolorum vindicem depromit sententiam.

Pereat, inquit, Samaria. Quare? Quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum. Magna hæc et terribilis causa sive accusatio est: Deus enim naturaliter dulcis est, nec parva potest esse causa, per quam ad amaritudinem concitatus esse videatur. Cor impoenitens hoc effecit, et hujus criminis rea fuit Samaria, cujus de regibus nullus omnino recessit a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel. *Pereat ergo, inquit, quia justitiæ concedendum est; nullam quippe cor impoenitens consequitur veniam.* Nec vero solummodo secundum animam, verum etiam secundum corpus ut pereat concedendum est. Idcirco cum dixisset, *pereat Samaria,* corporalem quoque concessit perditionem, dicendo, *in gladio pereat,* etc. Hic a nomine vel condemnatione Samariæ Synagoga illa non excipitur, quæ peccatum Samariæ supergressa est, dum non tantummodo ut illa scidit se a domo David, verum etiam, ut sæpe jam dictum est, crucifixit Christum filium David, Filium Dei, et idcirco periit, *quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum,* in tantum ut sitientem in cruce potaret aceto (Joan. xix) sive, ut alius evangelista scribit, *vinum daret ei bibere cum felle mistum (Matth. xxvii).* Proinde ut periret illa, Dominus ipse concessit et ore proprio prædixit. Et quia justitiæ ratio postulabat ut periret, per humanitatis quidem affectum *flevit super illam (Luc. xix),* et flendo prædixit, sed per divinitatis virtutem impassibilem super ipsam quam flebat, fixam et immobilem sententiam tenuit. Dixit Samariæ ut pereat, dicat nunc Israel quid faciat, ait: *Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum,*

D **85** *quoniam corruisti in iniquitate tua.* Qui hæc loquitur in calce voluminis, ipse est Christus, finis omnis consummationis, qui missus ad oves quæ perierunt domus Israel (Matth. x), sic prædicare exorsus est: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum (Matth. iv).* Secundum eundem sensum hic dicit: *Convertere, Israel, ad Dominum Deum tuum (ibid.)* Causam confestim cur converti oporteat, vel inde pœnitentiæ sit agenda subjungit, *quoniam corruisti in iniquitate tua.* Cum dixit, *in iniquitate tua,* breviter insinuat, quod omni peccanti iniquitas, quamcumque perpetravit, sibi meti a seipso sit amputanda, ne ullo modo se excuset aut defendat, sicut fecit Adam, in quo omnes peccavimus et corruimus, tam gentes quam Judæi, quemadmo-

dum Apostolus dicit : *Eramus enim aliquando et nos filii iræ, sicut et cæteri (Ephes. II)*. Illi originali peccato actuali jungendo peccata, non minus Israel quam gens aliqua corruit, sicut hactenus sermo propheticus peccata ejus toties commemorando comprobavit. Convertere igitur, o Israel, tu primus : conversione quippe opus est, quia corruisti, et hoc ipsum confitere, quia *in iniquitate tua corruisti*; nam confessio hæc initium est confessionis. Dicant forte aliqui, quemadmodum et illi qui compuncti corde dixerunt ad Petrum et ad reliquos apostolos : *Quid faciemus, viri fratres? (Act. II)*. Ad hæc vel hujusmodi quæcunque perterriti dicere possunt, compuncti, et iniquitatem suam cognoscentes protinus occurrit et dicit : *Tollite vobiscum verba, et convertimini ad Dominum, et dicite ei : Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum, et reddemus vitulos laborum nostrorum*. Qui convertimini ad Dominum, verba, inquit, tollite vobiscum. Quare verba et non potius munera? Videlicet ut sciatis quia non est difficultas apud Deum, non exigit a vobis illa quæ forte non possitis consequi pro redemptione animarum vestrarum. Non ergo dico, tollite aurum, tollite vobiscum argentum, seu multitudinem hircorum aut vitulorum, et cætera talia quæ non omnibus præsto sunt, sed verba, quæ consequi potestis absque dispendio rerum, verba confessionis et precum tollite vobiscum, et hæc vobis in promptu adesse possunt; Deo autem pro salute vestra sufficunt, et pro iniquitatibus vestris satisfaciunt. Cum istis subsidiis convertimini ad Dominum Deum, qui vestrorum non eget honorum, et sicut jam dixi, non sellicitemini, quasi munera non habentes grandia pretiosi auri et argenti, quibus honoretis propitiandam faciem tam magni tamque potentis Domini, sed dicite illi : *Omnem aufer iniquitatem, et accipe bonum*. Non dicatis, non habemus iniquitatem, quia tunc mentimini et vosipsos seducitis (*I Joan. I*), sed dicite ei : *Omnem aufer iniquitatem*, quia iniquitates nostræ multæ sunt. Confidenter dicite, et accipite bonum, scientes quale requirat bonum, et hoc sciendo subjungite et *reddemus vitulos non armentorum, sed laborum nostrorum*. Sufficiens namque es, plenus es. Atque idcirco non opus habes manducare carnes saurorum, aut potare sanguinem hircorum, sed tantummodo ut immolentur tibi vituli laborum, id est sacrificium laudis. Et hoc melius placebit tibi, quia testimonium est bonæ voluntatis. Proinde Psalmista cum dixisset : *Laudabo nomen Dei cum cantico, et magnificabo eum in laude (Psal. LXVIII)*, quod nimirum est vitulos laborum reddere, subjunxit atque ait : *Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas*. Hoc interea providendum est ne post redditos laborum vitulos, id est post verba confessionis et laudis iterentur opera iniquitatis. Itaque sequitur, et super hac re instruit eos, quid dicant, quid promittant, dum ex persona ipsorum verba infert hujusmodi : *Assur non salvabit nos, super equos non ascendemus; non dicemus ultra :*

Dii nostri opera manuum nostrarum, quia ejus qui in te est misereberis populi. Subaudiendum namque est, et hoc dicite ei. Et quid est hoc dicere ei? *Assur non salvabit nos*, nisi ac si dicant : Non sicut hactenus fecimus, confidemus in homine, neque ponemus carnem brachium nostrum? Sæpe namque Israel, sicut sacræ testantur historiæ, confusus est in principibus, et in filiis hominum, et auxilia quæsitit ipsorum, quorum Assyrii potentissimi fuerunt. Item, quid est dicere ei, *super equos non ascendemus*, nisi ac si dicant : *Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus? (Psal. XIX)*. Denique et in hoc Israel peccavit, quod super equos ascendere nimium affectavit, male æmulando currus, et equitatum Pharaonis, cum filii Israel de Ægypto pedites exierunt, et gloriose salvati fuerint, Pharaon vero cum curribus et equitibus suis in mari demersus perierit. Propterea redarguit eos alio loco Scriptura, dicens : *Ægyptus enim homo et non deus et equi eorum caro, et non spiritus (Isa. XXXI)*. Idcirco rex Israel, quando venit benedictus in nomine Domini, non super equum aut super currum ascendit, sed super pullum asinæ filium subjugalis in contemptum superbiæ sæculi maxime gloriantis in curribus et in equis. De tertio quod dicunt, nec dicemus ultra : *Dii nostri opera manuum nostrarum*, notum est ex quo cœperint ut dicerint, *Isti sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (III Reg. XII)*, cum formassent vitulum in ipso exitu de terra Ægypti, quomodo ex tunc peccaverunt in idolis, sicut scriptum est : *Et commisit sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum (Psal. CV)*. Super tribus itaque sceleribus emendationem promitte, inquit, de quibus omnia pendent peccata, quorum unum est confidere in filiis hominum, aliud magnificari in multitudine equorum et curruum, tertium contaminari in sordibus idolorum. Ex istis enim omnia generantur peccata, quæcunque populum Israeliticum non minus quam cæteras gentes admisisse Scriptura tam historica quam prophetica narrat aut reprehendit. Qua vero fiducia, qua virtutis vel possibilitatis conscientia tantam tantorum criminum emendationem promittere debetis? Nunquid confidere potestis, quod viribus vestris excutere possitis jugum cujuscunque peccati, cui vos semel tradidistis? Non utique, quia *non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei (Rom. IX)*. Cum ergo dixeritis : *Assur non salvabit nos, super equos non ascendemus, nec dicemus ultra : Dii nostri opera manuum nostrarum*, quod est omnimodam spondere peccatorum emendationem, etiam dicite ei, quia ejus, qui in te est, misereberis populi; ut sit sensus : In tuæ miserationis auxilio sperantes hæc promittimus, quia tuum est, et honorem tuum concedet ut illius populi, qui in te est, qui in te credit miserearis, manumque porrigas, ut mala consueta relinquere, pristinamque conversationem possint in melius mutare. Quicunque hæc verba vobiscum tol-

his, quicumque hujusmodi laborum vitulos redditis, pœnitentiæ studio dediti, audite quid ipse, qui ad pœnitentiam invitat, consilio salutis vestræ jamdudum elocutus sit. *Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontanee, quia aversus est furor meus ab eis. Ero quasi ros, Israel germinabit quasi lilium. Erumpet radix ejus ut Libani. Ibunt rami ejus, et erit quasi oliva gloria ejus, et odor ejus, ut Libani. Convertentur sedentes in umbra ejus, vivent tritico, et germinabunt quasi vinea. Memoriale ejus sicut vinum Libani.* Manifestius hic ipsa loquitur persona Salvatoris suum **86** ad salutem pœnitentium re promittens adventum promissione dulcisona, dulcedine gratiosa. *Sanabo*, inquit, *contritiones eorum*, id est in gaudium convertam tristitiam illorum, quicumque ad pœnitentiam contristati sunt, habentes cor contritum et humiliatum. Tales namque contritiones eorum sanatione dignæ sunt, tales contritiones Paracletum, id est consolatorem mereantur habere Spiritum sanctum. Non pro muneribus quæ ipsi priores mihi dederunt. *Quis enim prior dedit mihi, et retribuetur ei?* (Rom. xi.) Sed gratis sanabo eos, gratuita peccatorum remissione curabo eos. Et hoc est quod ait, *diligam eos spontanee*. Sponte veniam, et homo factus spontaneum subibo sanandi officium. *Quia aversus est*, inquit, *furor meus ab eis*, juxta quod alibi scriptum est, super hac eadem re: *Benedixisti, Domine, terram tuam; avertisti captivitatem Jacob. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum. Mitigasti omnem iram tuam, avertisti ab ira indignationis tuæ* (Psal. lxxxix). Iratus quippe fuerat Deus humano generi in Adam, et iram illam omnes portavimus. Unde et alibi dicit: *Quis defecimus in ira tua, et in furore tuo turbati sumus* (Psal. lxxxiv.) Meus ille furor aversus est ab eis, in plenitudine temporis, quando completum est, quod prædictum fuerat: *Benedixisti, Domine, terram tuam*, ut videlicet de sacra Virgine nasceretur ego novus Adam. Nam eandem intendens benedictionem, *ero*, inquit, *quasi ros, Israel germinabit quasi lilium*. Etenim quasi ros existit, quando per Spiritus sancti gratiam Virginein obumbrans in utero ejus descendit. Tunc veraciter germinavit *Israel quasi lilium*, quia veri Israelitæ, scilicet apostoli, non in carne sed in spiritu fructificaverunt, nova conversatione imitantes lilium, id est magistrum et præceptorem suum Christum, virginæ pulchritudinis filium. In illa pulchritudine fortitudo nihilominus aderit, ut constantissimæ sint fidei, propter quod continuo dicit: *Erumpet radix ejus ut Libani*. Libanus quippe mons est, cujus ligna excellentissima, quantum ad auras extendunt verticem, tantum radicem in ima demergunt, ut stabili mole consistant et nulla tempestate quatiantur. Libanus quoque nomine suo eandem quam et lilium munditiæ pulchritudinem significant, interpretatur enim candidatio. Ergo *erumpet radix ejus ut Libani*, id est apostoli cæterique prædicatores de radice Israel, quæ Christus est, tales consurgent, ut sint fide fortes,

A conversatione mundi. *Ibunt rami ejus*, id est proficient de virtute in virtutem auditores ejus. *Et erit quasi oliva gloria ejus*, id est loquetur, sicut alibi scriptum est, *pacem gentibus* (Zach. ix). Oliva namque pacem significat, et apud gentes quoque in medio bellorum furore pacis insigne esse consuevit. *Erit ergo gloria ejus quasi oliva*, inquit, id est pacem evangelizabit, pacem inter Deum et homines confirmabit, sicut et tunc significari voluit, quando veniens ad passionem, per quam nos Deo reconciliavit, cum ramis palmarum et olivarum susceptus est a turbis. *Et odor ejus ut Libani*, subauditur erit, id est bonam ubique opinionem habebit, dicente Apostolo: *Christi enim bonus odor sumus in omni loco* (II Cor. ii). Iste odor, ista pacis et misericordiæ gloria, gentes ad credendum invitabit. Sequitur ergo: *Convertentur sedentes in umbra ejus. Convertentur sedentes*, id est conversi sedebunt in umbra ejus, et præter hoc ipsam, quod sedentes erunt, protegentur sub umbra ejus. Sessio namque humilitatem significat juxta illud quod Psalmista cum dixisset: *Vanum est vobis ante lucem surgere*, subjunxit atque ait, *surgite postquam sederitis* (Psal. cxxvi), id est tunc demum sperate exaltari, postquam vosmetipsos humiliaveritis. Taliter sedentibus vitalis alimonia cœlitus administratur, et de hono semper proficiunt in melius. Dicit itaque continuo: *Vivent tritico, et germinabunt quasi vinea*. Triticum namque quo interior homo vivit, est sermo Dei, cujus nimirum intelligentia, non erectis sed sedentibus, id est non superbis sed humilibus dari consuevit. Sane vinea, cujus secundum similitudinem germinare dicuntur, a mala vinea distinguenda est. Est enim mala vinea, de qua dicitur in cantico Deuteronomii: *De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ* (Deut. xxxii). Ait ergo: *Memoriale ejus sicut vinum Libani*. Multura namque vinea hæc per hoc ipsum quod dicitur, *memoriale ejus sicut vinum Libani*, ab illa discernitur vinea Sodomorum, cujus uva dicitur et est uva fellis, cujus botrus dicitur et est amarissimus. Denique vinum Libani, imo et ipsum Libanum serpentes fugere dicuntur, maxime propter odorem cedri, quem non possunt ferre. Illic autem dictum est: *Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile* (ibid.). Potest tamen vinum Libani, vinum mistum dici et diversis pigmentis conditum, ut odorem habeat suavissimum, quorum videlicet pigmentorum thus maxime odoriferum est. Libanus namque apud Græcos et Hebræos et mox dicitur et thus. Sequitur: *Ephraim quid mihi ultra idola. Ego exaudiam et dirigam eum, ego ut abietem virentem, ex me fructus ejus inventus est*. Triumphaliter in ultimis adversarium percutit, consummatam prospiciens victoriam in proposito suo, gratia Dei. Siquidem Ephraim iste est omnis adversarius veritatis, quisquis usquam scandalum vel offendiculum animabus posuit aut ponere non desinit, ne pertingat ad notitiam veritatis, secundum exemplum illius Ephraim, id est Hieroboam de tribu Ephraim, qui

aureos fecit vitulos, hoc intendens ne filii Israel ascendendo frequenter ad orandum in Hierusalem, aliquando reverterentur ad domum David. Et quidem tunc ille secundum intentionem suam prævauit, et in peccato idololatriæ populum detinuit. At vero cum modo suprädicto factus fuero quasi ros, et Israel germinaverit quasi lilium, o tu Ephraim, quid mihi ultra idola? Nunquid in via prædicationis evangelicæ mihi ostendere poterunt? Nunquid spirituale Israel ab Oriente et Occidente venientem ad fidem Evangelii, ut credat in me filium David, avertere poterunt simulacra vel figmenta mendacii tui, sicut carnalem in Israel, ne ascenderet in Hierusalem et reverteretur ad regem suum David, avertent aurei vituli? Non. Sed quid? *Ego exaudiam et dirigam eum, ego ut abietem virentem*, subauditur, dirigam eum. Via recta conscendet ille spiritualis Israel in cælestem Hierusalem secundum similitudinem abietis virentis, et recta statura sursum tendentis, ut perveniat ad regem suum David, ad me Deum et Salvatorem suum filium David. Eo tendentem *ego exaudiam, et dirigam eum*; et hic fructus ejus, ut scilicet perveniat eo quo tendit, *ex me inventus est*, quia videlicet *sine me nihil facere potest* (Joan. xv), et hoc ipse confitens, multum carnali Israeli dissimilis est, qui suam justitiam statuere volens, justitiæ Dei subjectus non est (Rom. x). *Quis sapiens, et intelligit ista, intelligens, et sciet hæc?* Hunc versiculum ab exordio voluminis semper præ oculis habuimus, et idcirco semper scripturam hanc, tanquam vere cælestis thesauri clausam venerantes thecam, nihil condignum nos effari posse perspeximus, sive aliquem quicumque ille sit, nisi cui aperire dignatus sit sanctus et verus qui habet clavem David, quia *aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit* (Apoc. iii). Si enim ipse qui scripsit, vel difficile vel impossibile **87** confitetur intelligere et scire hæc, quid nos fa-

cere possumus, qui lippientibus oculis et peccatorum sordibus obscuratis clarissimum jubar solis non possumus intueri? Verumtamen quæcumque illa sunt, quæ adhuc clausa nos latent, quantulacunque illa sint, quæ exinde nos intelligere vel scire potuimus, dicamus cum ipso in conclusione, id quod verum est. *Quia rectæ viæ Domini, et justî ambulabunt in eis. Prævaricatores vero corruent in eis. Viæ Domini de quibus maxime in hoc propheta tractatur, illa sunt judicia Domini vere incomprehensibilia* (Rom. xi), quibus a Judæis recessit, et ad gentes transivit. *In istis viis justî ambulant. Exempli gratia, Paulus apostolus vas electionis, qui quamvis dolore continuo doleat pro eisdem fratribus suis, nihilominus tamen rectas constituit vias Domini, et dicit: O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* (Ibid.) *Prævaricatores vero maxime Judæi corruunt in eis, dum se justificant et veritati resultant, invidentes gentium saluti. Animadvertimus quippe, maxime ex hoc propheta, sicut suo jam loco diximus, convinci, non minus illos, quam gentes peccasse et indignisse gratia Dei, quod Apostolus ad Romanos scribens vehementer affirmat, dicendo: Eadem enim agis, quæ judicas* (Rom. ii). Denique super hoc septies, sicut nos distinguimus, in isto convincuntur propheta, quia videlicet septies peccata illius populi replicans, per singulas vices in gratiam vel adventum Christi recurrit, cujus solius omnem hominem tam Judæum quam gentilem justificat. Proinde illud, quod populo prævaricatori Moyses imprecat, cum dicit: *Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos; per unam viam egrediaris contra eos, et per septem fugias* (Deut. xxviii), in ista quoque quamvis habili scriptura delectabiliter spectari potest, viri prævaricatores jam dicti, seipsos justificantes, convincuntur retributione septemplici. atque ita corruunt septies.

PROLOGUS RUPERTI IN JOELEM PROPHETAM.

88 Qui operantur in me, ait Sapientia, non peccabunt, et qui elucidant me, vitam æternam habebunt (Eccli. xxiv.) Sapientia quæ hæc loquitur, Christus est, quem et Apostolus prædicat: Dei virtutem et Dei sapientiam (I Cor. i), quæ et alibi protestatur: Ego, inquiens, ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam (Eccli. xxiv.) Hæc sapientia maxime in prophetis latet, et idcirco elucidari postulat, magnam elucidantibus sese remunerationem, id est vitam æternam repromittens. Tantæ remunerationis spe, studium nostrum nos exigui sanctorum Patrum conjungimus studiis, qui summopere desudaverunt, tam in prophetici quam in cæteris sanctis Scripturis, hoc studentes ut sapientia Dei Christus quæ latebat in illis posset agnoscî et faciem ejus expositio clara legentibus insigniter ostenderet, quam sub litteræ grosso velamine providentiæ sancti Spiritus indignis occultam esse voluit. Hanc vitæ æternæ spem primu jam et præparatoria merces corroborat atque lætificat, si fiat nobis quod promisit, dicens: Et qui operantur in me, non peccabunt. Sicut enim multam malitiam docuit otiositas (Eccli. xxxiii), sic econtra occupatio bona et meditatio Scripturarum sæpe cogitationes nequam, et grandia quæ subintrare poterant, excludit peccata. Fere de omnibus, quæ scriptitare audemus vel hactenus ausi fuimus, hæc apud omnes nostra responsio vera esse potest, ut nequaquam præsumptioni seu vanæ temeritati deputent, quod nos postremi homines, post magna sanctorum Patrum operi in scripturis Sapientiæ quidquam operamur, quia videlicet idcirco taliter exercemur, ut secundum promissionem ejus et in præsentî non usquequaque peccemus, et in futuro vitam æternam habeamus. Igitur oculo simplici id est intentione fideli te requirentes teque elucidare cupientes, nos aspirando præveni et adjuvando prosequere Sapientia Dei, quæ in te operantibus teque elucidantibus, tantam remunerationem repromittis, et post Ose secundum Joel, qui illum in ordine duodecim prophetarum sequitur, revelata facie nobis annus contemplari

IN JOELEM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER UNUS.

89 CAP. I. — « Verbum Domini quod factum est ad Joel filium Phatuel. » De eo quod ad prophetas dicitur vel scribitur esse, « Factum est Verbum Domini, » in initio prophetæ præcedentis, scilicet Osee, diximus, secundum Patrum sanctorum sententiam, fideique catholicæ regulam, quia videlicet ad prophetas quidem factum est, id est, in tempore, vel ex tempore, accessit hoc Verbum. Ad Deum autem nequaquam factum est, neque enim factura est, sicut Ariani garrunt, sed in principio erat apud ipsum. Hoc namque Verbum est Christus Filius Dei, quem et hic Joel filius Phatuel tam proprio quam paterno nomine significat non minus, quam præcessor ejus Osee filius Beer. Joel namque est Deus. Phatuel *latitudo Dei* interpretatur. Porro de Verbo Domini, de Christo Filio Dei, jam dudum longo victrix certamine fides obtinuit et prædicat quia est Deus. Et quæ est latitudo Dei, nisi dilectio vel charitas Dei? Etenim Psalmista cum dixisset: « Omnis consummationis vidi finem (*Psal. cxviii*), » charitatem intelligi volens, de qua et Apostolus: « Finis, inquit, præcepti est charitas (*I Tim. i*), » continuo subjunxit: « Latum mandatum tuum nimis. » Hujus nimirum latitudinis Dei Christum esse Filium Apostolus idem confirmat his verbis: « Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, et transtulit in regnum Filii dilectionis suæ (*Coloss. i*). » Igitur et hujus tam proprium quam paternum vocabulum hoc ianuit, quia hi ad quos factus est sermo Dei per gratiam sunt dii et filii dilectionis Dei, sicut et ipse unicus dilectionis Filius scriptum esse meminit, dicens Judæis: « Nonne scriptum est in lege vestra: Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes? » (*Joan. x*.) Non pauca vel parva esse existimanda sunt ea quæ dicturus est propheta tanti nominis, licet sermone brevi, præsertim quia sic incipit: « Audite hæc, senes, et auribus percipite, omnes habitatores terræ. Si factum est in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum, super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alteræ. Residuum erucae comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo. Expergiscimini ebrii, et flete, et ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro. » Hæc et cætera quæ sequuntur vere multa et magna sunt, talisque modus ipse dicendi quo enuntiantur, imo fortiter auribus nostris illudantur, ut vere non solum dormientes, verum etiam præ ebrietate absorpti et sepulti reputentur, quicumque ad clamores istos tam terrificos non excitantur. Prædicat enim tam primum quam secundum

A Domini nostri Jesu Christi adventum, diem magnum et horribilem, hoc vehementer intendens, ut homines ad ejus adventum per poenitentiam sese præparent. Summa hæc prophetæ intentio est. Etenim quæcumque alia prius vel citius ventura prædicat, idcirco et a Deo fieri et per prophetas prænuntiari oportuit, ut citius adimpleta fides mortalibus facerent de majoribus longe post futuris. Notanda igitur mira discretio prophetæ, imo Spiritus sancti per prophetam loquentis, qui, apud multitudinem non unius moris sese verba facere præsentiens, ita in exordio, quo attentos facere intendit cunctos auditores, bifariam discernit ac distinguit: Audite, inquit, hæc, senes, et auribus percipite, omnes habitatores terræ. Senes et habitatores terræ hoc differunt quo cæli et terra apud Isaiam dicentem: « Audite, cæli, et auribus percipite, terra (*Isa. i*). » Senum quippe talium tam venerabilis senectus est, ut etiam cæli merito vocentur. Senes videlicet, propter mentis canitiem vel sensuum maturitatem, juxta illud Sapientis: « Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata, caui enim sunt sensus hominis et ætas senectutis vita immaculata (*Sap. iv*). » Cæli autem pro eo quod dicere possunt: « Nostra autem conversatio in cælis est (*Phil. iii*). » Porro habitatores terræ cum reprehensione hic dicuntur omnes illi qui tam terrena corda gerunt, et adeo terrena sapiunt, ut terra quoque vocari mercantur, de qualibus et ad serpentem dictum est: « Terram comedes cunctis diebus (*Gen. iii*). » In duas partes istas omne hominum genus dividitur, et utraque pars hic in isto propheta invenit vel audit, unde excitetur sive **90** terreatur. Nam alii sunt quorum ita incanuit fides, exemplo senis Abrahamæ patris ipsorum, ut de actibus hominum curam esse Deo non dubitent, et audientes promissionem de Christo venturo, minasque de judicio futuro, quamvis temporalibus prosperis abundant, nihilominus tamen ventura credant atque fornaident. Alii vero et istis multum dissimiles sunt, qui dummodo præsentibus bonis affluent, de futuris bonis aut malis nullum habent respectum. Illos nimirum temporalibus oportet adversis excitari, ut saltem vexatio sola intellectum det auditui. Itaque D jam in exordio postulata attentione, ut omnes habeant aures audiendi, confestim dicit: « Si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum, super hoc filiis vestris narrate, et filii vestri filiis suis, et filii eorum generationi alteræ. » Ac si dicat: Nulla hæc meminit ætas quæ dicturus sum, nec vestro, nec patrum vestrorum atque majorum

facta sunt tempore. Quæ sunt illa? « Residuum, inquit, erucae comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, et residuum bruchi comedit rubigo. » Mala de proximo ventura præmisit habitatoribus terræ, postea dicturus de Christo iudicioque futuro qualia debeant expectare, ut dubitare illis non liceat de rebus majoribus procul venturis, cum ista de rebus minoribus prophetiæ pars cito completa fuerit. Denique per erucam Assyrios, Babylonios, atque Chaldæos intelligimus, qui, de uno orbis climate procedentes, tam decem tribuum, quas Jeroboam separavit a domo David, quam duarum, hoc est Julia et Benjamin, cuncta vastarunt. Per locustam, Medos, Persas, qui, subverso imperio Chaldæorum, Judæos habuere captivos. Per bruchum Macedones et omnes Alexandri successores, maximeque regem Antiochum, cognomento Epiphanem, qui instar bruchi sedit in Judæa et omnes priorum regum reliquias devoravit, sub quo Machabæorum bella narrantur. Per rubiginem imperium Romanorum, qui quarti et ultimi in tantum oppressere Judæos, ut de suis eos finibus protrahentes ducerent vel transmitterent captivos, cujus rei mirabilem atque miserabilem tragediam plenius scribit Josephus septem voluminibus, Vespasiani et Titi denarrans triumphos. Hæc quatuor regna subverterunt Judæam.

Nec mirum quod hic ipsa eadem regna sub nominibus ejusmodi vermium prænantur, quæ apud Daniele per feras terribiles, leonem, ursum, pardum, et aliam quæ sine nomine mirabilis et fortis dicitur, dentes ferreos habens magnos, significantur (*Dan. vii*). Etenim contra hominum quidem maxime Judæorum imbecillitatem regna illa quasi bestię fortes atque feroces existerunt. Sed coram omnipotentia Divinitatis infirma et fragilia, sive etiam exigua tanquam locusta, velut eruca, quasi bruchus, et ceu rubigo reputata sunt, et vana fuit omnis pulchritudo eorum. Saltem hæc auribus percipite, omnes habitatores terræ. » Si jam dicerem vobis illud quod post aliqua dicturus sum senibus, de adventu Domini, et de die ejus venturo magno et horribili, nihilque mali sive adversi contingeret vestris diebus, dormitaretis lascivientes in stratis vestris, et, conversi in latum aliud diceretis mihi in tempore longo fieri istud (*Ezech. xii*), sed nec fidem adhiberetis meis sermonibus. Aliter audiunt senes. Neque enim afflictionibus excitati, sed pro sola dilectione, ad custodiam evigilant mandatorum Dei. Abraham senex bonæ senectutis et plenus dierum, sicut Scriptura testatur, nullam adhuc tubam audierat futuri per ignem iudicii, et pro sola dilectione Creatoris, de terra et cognatione sua dicto obaudiens exivit (*Gen. xii*). Similiter cæteri senes quicumque secundum exemplum illius senectute bona servierunt, nequaquam præsentibus malis indigent, ut excitentur, sed futura sponte credunt, quæcumque bona probis, quæcumque mala reprobis promittit vel comminatur Deus. Vos habitatores terræ, quia non sponte audi-

tis, eruca, locusta, bruchus et rubigine, de quibus jam dictum est, oportet circumcingi, ut non dormiatis. « Expergiscimini, ebrii, et flete, et ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro. » Notandum, quo sensu dicat, « qui bibitis vinum, » addendo, « in dulcedine. » Non enim vini creaturam, sed bibentium tali sermone condemnat luxuriam, eo quod non tantum ad necessitatem implendam, sed ad voluptatem concitandam vinum, quia dulce est, immoderate hauriant. Nunquam autem sine doloris amaritudine amittitur, quod cum dulcedine possidetur aut bibitur. « Quoniam » ergo « periit ab ore vestro, expergiscimini, » inquit, « ebrii, » qui, sicut alius propheta dicit, « potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem (*Isa. v*). » — « Expergiscimini, » id est hoc argumento sinite vos perdoceri, quod cura sit Deo de hominum factis, et quod in novissimo die suo magno et horribili, sicut prædiximus vobis, cuncta in iudicium adducturus sit, quia jam partim iudicat et partim punit, dum ab ore vestro dulce vinum perit. Sic expergefacti, tunc demum « flete et ululate, » id est penitentiam agite, ut mala ventura, mala his multa majora, possitis evadere. Quomodo periit vinum? Ait: « Gens enim ascendit super terram meam fortis et innumerabilis. Dentes ejus ut dentes leonis, et molares ejus ut catuli leonum. Posuit vineam meam in deserto, sicut meam decorticavit. Nudans spoliavit eam, et projecit, albi facti sunt rami ejus. » Sub metaphora locustarum hostium describitur adventus, hoc loco magis Assyriorum et Babyloniorum qui tunc imminebant. Nam de regno Medorum atque Persarum qui post futuri erant, et Macedonum quos multo post fuisse cognovimus, Romanorum quoque qui ultimi cuncta deleverunt, posterius per ordinem agere videtur, singularumque superventura Judæis prænantur mala per declamationes singulas. Sicut enim quatuor præmisit, erucam, locustam, bruchum et rubiginem, quatuor illa significans regna, sic etiam quatuor inclamat mala, considerans sub eisdem regnis eventura. Primo namque sic dicit: « Expergiscimini, ebrii, et flete, et ululate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quoniam periit ab ore vestro. » Deinde secundo: « Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis tuæ. Periit sacrificium et libatio de domo Domini, » etc. Deinde tertio: « Accingite vos et plangite sacerdotes, ululate ministri altaris; ingredimini, cubate in sacco ministri Dei, quoniam interit de domo Dei vestri sacrificium et libatio, » etc. Deinde quarto: « Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo. Conturbentur omnes habitatores terræ, » etc. Quatuor istas inclamationes secundum regnorum quatuor fieri pressuras arbitramur, de quibus jam dictum, et adhuc plenius per ordinem dicendum est. Nam quod deinde sequitur: Nunc ergo dicit Dominus: « Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, et fletu, et planctu, » Evangelicam penitentiam prædicationem præcinit ac

personat, quæ primo Hierosolymis incepta, deinde in omnes gentes prædicata est. Nunc jam ad ordinem revertamus. « Gens enim, inquit, ascendebat super terram meam fortis et innumerabilis. » Quomodo « fortis, » quæ erucæ comparatur sive locustis? Sed vere, ut jam dictum est, gens vel regnum Assyriorum sive Babyloniorum, vere fortitudinis Dei respectu, **S** jure exiguis, et seignibus comparatur vermiculis, attamen contra Judæorum imbecillitatem veraciter gens fortis prædicatur et innumerabilis. Proinde et locustam et bruchum et rubiginem et erucam in hoc eodem propheta Dominus fortitudinem suam nuncupat his verbis : « Et reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca, fortitudo mea magna, quam misi in vos. » Est ergo in his quædam fortitudo Dei, sed non illa fortitudo quæ non possit infirmari; infirma est fortitudo, sed tamen sufficiens contra infirmitatem hominis, qui ne pulci quidem resistere valet, ut dormire possit. Itaque non minus locustarum sive erucarum multitudine, quam ipsum qui per illas figuratur exercitum Chaldæorum fortem dicas et innumerabilem. Quid enim locustis innumerabilius et fortius, quibus humana resistere non potest industria? Protinus fortitudinem gentis ejusdem exprimit juxta ceptam metaphoram locusticæ multitudinis : « Dentes, inquit, ejus ut dentes leonis, et molares ejus ut catuli leonum. » Nam quia locusta **d**ente exiguo nocere consuevit, pulchre genti quam per locustam figuravit non arma ferrea, sed dentes nocivos adscribit. Miro autem modo dentes locustæ hic dicuntur esse, « ut dentes leonis. » Sic et in Apocalypsi « similitudines locustarum similes dicuntur equis paratis in prælium, et dentes eorum sicut leonum (*Apoc. ix*). » Quam parva corpuscula, quam magnos, quam valentes in ore suo dentes habere dicuntur. Imo quam infirmi, quam brevis ætus homines, quantum potestatem irato Deo contra populum peccatorem habere permittuntur. Narratur quippe impietas hostium sub figura locustarum, et rursus sic de ipsis locustis dicitur, quasi si hostibus comparentur, cum locustas legeris, hostes cogites; cum hostes cogitaveris, redeas ad locustas. « Dentes ergo ejus » videlicet gentis locustarum, quæ omnia tropice intelligenda sunt, **D** « quasi dentes leonum, et molares illius ut catuli leonum, » ut qui multitudine et brevis vitæ juvenili saltu locustis cœquantur, in ferocitate et crudelitate leonibus comparentur. Hæc, inquit, gens « posuit vineam meam in desertum, » videlicet illam, de qua Psalmista : « Vineam, inquit, de Ægypto transtulisti, ejecisti gentes, et plantasti eam (*Psal. lxxvii*). » « Et ficum meam decorticavit, » scilicet eundem populum Judæorum, ad quem et ego tandem veni ut ex ea comederem fructus, et non inveni, maledixique ei et aruit (*Marc. xi*), propter perseverantem eandem sterilitatem, ob quam et illud contigit, quod eandem ficum olim talium multitudo locustarum decorticavit. « Nudans, inquit, spoliavit

eam, et projecit; albi facti sunt rami ejus. » Omnia sub metaphora locustarum dicta noscamus, quæ in tantum cuncta populantur, ut derodant arborum cortices, exutasque projiciant, et omni virore consumpto albos ramos aridosque derelinquant. Sic factum est, et sic periit ab ore vestro vinum, o vos habitatores terræ, qui bibitis vinum in dulcedine, ut expergiscamini vos, ebrii, diutina ebrietate sepulti, id est, ut recogitet unusquisque vestrum et dicat : Quid feci, et poenitiæ ad fletum atque ululatum confortamini. Sequitur : « Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis tuæ [*al. suæ*], periit sacrificium, et libatio de domo Domini; luxerunt sacerdotes ministri Domini. » Post regnum Assyriorum atque Chaldæorum sive Babyloniorum, regnum Medorum atque Persarum Judæos captivos tenuit. Sub illo regno Neemias planxit et flevit, quemadmodum ipse inter cætera refert his verbis : « Ego enim, inquit, eram pincerna regis, factum autem in mense Nisan anno vicesimo Artaxerxis regis, et vinum erat ante eum. Et levavi vinum, et dedi regi; et eram quasi languidus ante faciem ejus. » Hæc et cætera quæ sequuntur legentes, plane advertimus illi tempori et rei congruere, quod hic propheta declamans : « Plange, inquit, quasi virgo, accincta sacco, super virum pubertatis tuæ. » Quam ob causam? « Periit sacrificium, ait, et libatio de domo Domini, luxerunt sacerdotes ministri Domini. » Denique et istam causam suæ mœstitiæ Neemias idem præmiserat, dicens : « Et venit Aman unus de fratribus meis ipse et viri Juda, et interrogavi eos de Judæis qui remanserant et supererant de captivitate, et de Hierusalem, et dixerunt mihi : Qui remanserunt et derelicti sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt et in opprobrio, et murus Hierusalem dissipatus est, et portæ ejus combustæ sunt igni. Cumque audissem verba hujuscemodi, sedi et flevi, et luxi dies multos, et jejunabam et orabam ante faciem Dei cæli. » Recte igitur et hic, et quicumque talem ob causam plangebant, assimilari jubentur virgini plangenti super virum pubertatis suæ : flevant enim non ut illi supradicti, pro eo quod periisset ab ore ipsorum vinum, et non jam biberent illud in dulcedine, sed pro eo quod perisset et sacrificium, et libatio de domo Domini in Hierusalem. Porro, Deum qui in Abraham, Isaac et Jacob despondit sibi virginem sponsam, nulla idololatriæ sorde maculatam, viro pubertatis assimilat, dicendo : « Super virum pubertatis tuæ. » Vir namque pubertatis sive vir virginis dici quilibet consuevit, qui virginem sponsam sive uxorem duxit. Secundum hanc similitudinem, et per Jeremiam redarguendo loquitur Deus : « Non ut Dominum me vocasti et patrem, et principem virginitatis tuæ (*Jer. iii*). » Nec vero prætereundum, quod cum dixisset, « plange quasi virgo, » addidit, « amicta sacco. » Denique sub eodem regno Persarum, scilicet et Medorum, cum vellet Aman omnem Judæorum qui erant in regno

Assueri perdere nationem, eo quod Mardocheus non sibi flecteret genu nec se adoraret, « Mardocheus hoc audiens scidit vestimenta sua, et indutus est sacco, spargens cinerem capiti, et in platea medlæ civitatis voce magna clamabat, ostendens amaritudinem animi sui (*Esther* iv). » Similiter et cæteri Judæi fiebant, et jejunabant, regina Esther præ cæteris id agente, quæ et Mardocheo verba hæc mandavit : « Vade et congrega omnes Judæos, quos in Susis repereris, et orate pro me. Non comedatis, et non bibatis tribus diebus ac noctibus, et ego cum ancillis meis similiter jejunabo, et tunc ingrediar ad regem (*ibid.*). » Tunc profecto gens ipsa, cui nunc dicitur, « plange quasi virgo, » erat amicta sacco, et plangebatur super virum pubertatis suæ, id est super Deum patrum suorum, quod offendisset eum. Esther ipsa sic inter cætera confitente ac dicente : « Peccavimus enim in conspectu tuo, et idcirco tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum, columus enim deos eorum. Justus es, Domine (*Esther* xiv). » Hæc et hujusmodi dicentes, nimirum reminiscantur etiam terræ optimæ quam dederat eis Deus, et condolebant sibi quod, ipsis in captivitatem ductis, terra ipsa vastitatem diutina pateretur. Recte ergo subjungitur : « Depopulata est regio, luxit humus, quoniam vastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum. Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vinitores super frumento et hordeo, quia periit messis agri. Vineam confusa est, et ficus elanguit. Malo granatum, et palma, et malum, et omnia ligna agri aruerunt, quia confusum est gaudium a filiis hominum. »

Hæc omnia secundum prophetiam hanc accidisse sub jam dicto Babyloniorum regno, et **92** perseverasse usque ad Persarum et Medorum imperium, illa præmemorati Neemiæ conquestio manifestat, cum dicit : « Et timui valde ac nimis, et dixi regi : Rex, in æternum vive. Quare non mœret vultus meus, quia civitas domus sepulcrorum patris mei deserti est, et portæ ejus combustæ sunt igni (*Nehem.* ii). » Ubi ergo quasi virgini super viro pubertatis suæ commemoratio facta est quem offendit, quamobrem et plangere jubetur, congrue cuncta hæc utilia, quæ gignit humus optima, depopulata sive devastata et confusa esse, elanguisse atque periisse commemorantur, ut ex istis quoque causa planctus illi digne augeatur. Pertinent enim ista quoque ad dotem, quam illa de tali viro consecuta est, quando egressa de Ægypto et illum secuta, legitimas matrimonii tabulas suscepit in monte Sinai. Terram enim Chanaan pro hoc ipso talis ille vir dedit illi, ut servaret fidem conjugii, sicut Psalmista testatur his verbis : « Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt, ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant (*Psal.* cv). » Et vide in hac commemoratione, quam valida reprehensio est, licet brevis. Nam et si quæres quare « depopulata est regio et luxit humus, » quam ob causam « vastatum est triticum, confusum est

vinum, elanguit oleum, » et cætera perierunt sive aruerunt, confestim causam reddens, quia confusum est, inquit, gaudium, a filiis hominum, id est quia confuderunt gaudium sive non servaverunt ordinem gaudii filii hominum. Primum enim et principaliter gaudere debuerunt in Domino, secundarie vero non in bonis, sed de bonis Domini super frumento, vino, et oleo, et cæteris quæ dantur a Domino. Hic erat rectus ordo gaudii. Hunc ordinem ita confuderunt filii hominum, ut in Domino gaudere negligerent, in bonis autem Domini gaudere cuperent. Hoc fecerunt filii hominum, et idcirco « plange quasi virgo, » quia tales tecum vel apud te fuerunt, qui virum pubertatis tuæ tibi offensum, et illi domum suam quasi extraneam fecerunt. Sequitur : « Accingite vos et plangite, sacerdotes ; ululate, ministri altaris ; ingredimini, cubate in sacco, ministri Dei mei, quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium et libatio. Sanctificate jejunium, vocate cætum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domum Dei vestri, et clamate ad Dominum ; A, a, a, diei ; quia prope est dies Domini, et quasi vastitas a potente veniet. » Post regnum Persarum atque Medorum, de quo jam dictum est, talia nimirum Judæis acciderunt sub regno Græcorum, propter quæ sic inclamare debuerit spiritus propheticus, non minus, imo et plus quam inclamaverat propter mala quæ futura erant sub duobus regnis præcedentibus. Tunc enim secundum prophetiam Danielis, « de uno ex quatuor cornibus hirci magni, qui arietem misit in terram et conculcavit, egressum est cornu unum modicum, et factum est magnum contra meridiem, et contra orientem, et contra fortitudinem, et magnificatum est usque ad fortitudinem cæli, et dejecit de fortitudine et de stellis, et conculcavit eas ; et usque ad principem fortitudinis magnificatus est, et ab eo tulit jure sacrificium, et dejecit locum sanctificationis ejus (*Dan.* viii). » Hic fuit Antiochus illustris, filius Antiochi regis, ut testatur liber Machabæorum, radix peccati, qui et ædificavit abominandum idolum desolationis super altare Dei, et tanta fecit quanta legentes horremus, tam in primo quam in secundo Machabæorum libris (*I Machab.* i). Tunc utique « interiit de domo Dei sacrificium et libatio, » et propter hoc accinxerunt se et planxerunt sacerdotes, et ululaverunt ministri altaris, et ingressi sunt et cubaverunt in sacco ministri Domini. Exempli gratia, « et congregati sunt, inquit, et venerunt in Masphat, et jejunaverunt, et induerunt se ciliciis et cinere in capite suo, et destituerunt vestimenta sua, et expanderunt libros legis, et attulerunt ornamenta sacerdotalia, et primitias et decimas, et suscitaverunt Nazareos, qui impleverunt dies, et clamaverunt voce magna in cælum dicentes : Quid faciemus istis, et quo eos ducemus ? » (*I Machab.* iii) et cætera. Hos propheta prospiciens jejunantes, et jejunandi necessitatem habentes, « sanctificate, inquit, jejunium, vocate cætum. » Nimirum quod ait « sanctificate jejunium, » tale

est quale illud apud Isaiam : « Nolite jejunare sicut A
 esque in hanc diem (*Isa. lxxviii*). » Et subinde :
 « Nonne hoc est magis jejunium quod elegi ? Dis-
 solve colligationes impietatis, solve fasciculos de-
 primentes. Dimitte eos qui confracti sunt liberos,
 et omne onus dirumpe. Frange esurienti panem
 tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam
 (*ibid.*). » Ita sanctificantes, id est sanctum facientes,
 jejunium, « vocate, inquit, cœtum, congregate se-
 nes, omnes habitatores terræ. » Cœtum convocatum
 in duos greges dispares dividit, scilicet senum et
 habitatorum terræ, dicendo : « Congregate senes,
 omnes habitatores terræ, » de quorum distantia
 supra diximus, ubi ait : « Audite hæc, senes, et
 auribus percipite, omnes habitatores terræ. » Cum
 ergo congregati fuerint, « clamate, inquit, ad Do-
 minum, et dicite . A, a, a, diei, quia prope est dies
 Domini, et quas vastitas a potente veniet. » Malis
 presentibus commoiti, et senibus attestantibus
 certificati credant et clament omnes habitatores
 terræ, « quia prope est dies Domini, » quia veniet
 dies judicii, quia veniet dies Domini magnus et
 horribilis. Nam sicut longe posterius propheta te-
 statur, hæc omnia fient « antequam veniat dies
 Domini magnus et horribilis (*Joel ii*), » et idcirco
 sciant antequam veniat, ut sine dubio credatur
 venturus, cum fuerint facta ista quæ per eosdem
 prophetas sunt prænuntiata. Si quis enim de illa
 parte prophetiæ, id est de die Domini magno et
 horribili dubitare voluerit, ostendatur illi pro
 argumento completa hæc prophetiæ pars, scilicet
 cruce et locusta et bruchus, de quibus jam diximus,
 et compellatur scire, quod ille quoque dies « quasi
 vastitas a potente veniet, » — « quasi vastitas, » in-
 quam, ut videlicet, sicut Isaias ait, ponat uni-
 versum orbem desertum (*Isa. xiv*), et peccatores
 perdat ex eo (*Isa. xiii*). [Dicaturque eis qui ejus-
 modi sunt : « Nunquid non coram oculis vestris
 alimenta perierunt, de domo Dei vestri lætitia et
 exultatio? » Et est sensus : Quid adhuc increduli
 permanetis? Quid adhuc adventum diei Domini ma-
 gni et horribili dubitabilem esse vultis? Nunquid
 non vidistis aut videtis oculis vestris prophetiæ
 partem completam esse quam prophetavimus vo-
 bis? Nunquid non jam venerunt cruce, locusta et
 bruchus, atque illis devastantibus perierunt ali-
 menta, periit « de domo Dei vestri lætitia et exul-
 tatio? » Adhuc aliquibus in impœnitentia perma-
 nentibus, conversus idem prophetiæ spiritus ad
 nos. « Computruerunt jumenta in stercore suo. »
 Jumenta namque in stercore suo putrescere est,
 carnales quosque et luxuriosos in fetore luxuriæ
 vitam finire, quales utique fuerunt illi, tempore
 jam dicti Antiochi, sicut idem liber Machabæorum
 testatur. Exempli gratia, cum dicit : « Etenim au-
 ses est Jason sub ipsa arce gymnasium consti-
 tuere, et optimos quosque epheborum in lupanaribus
 ponere (*II Mach. iv*). » Item : « Pessima autem et
 universis gravis malorum erat incurio. Nam tem-

plum luxuria et commessionibus erat plenum, et
 scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus
 mulieres se ultro ingerebant, introferentes ea quæ non
 licebant (*II Mach. vi*). » Itaque secundum illud tem-
 pus congrue sic exclamat, « computruerunt jumenta
 in **93** stercore suo, » luxuriantibus illis mira cordis
 impœnitentia, cum periissent coram oculis ipsorum
 alimenta, et de domo Dei lætitia et exultatio. Denique
 jam Antiochus civitatem armis ceperat, erantque
 toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta
 millia vincti (*II Mach. v*). Desolationem ejusmodi
 adhuc declamans, sequitur et dicit : « Demolita sunt
 horrea, dissipatæ sunt apothecæ, quoniam confu-
 sum est triticum, quid ingemuit animal, mugierunt
 greges armenti [*al. arietum*], quia non est pascua
 eis, sed et greges pecorum disperierunt. Ad te, Do-
 mine, clamabo; quia ignis comedit speciosa deserti,
 et flamma succendit omnia ligna regionis. Sed et
 bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexe-
 runt ad te, quoniam exsiccati sunt fontes aquarum,
 et ignis comedit speciosa deserti. » Quoniam, in-
 quit, confusum est triticum, idcirco « horrea de-
 molita sunt; » et quia vinum periit, « apothecæ dis-
 sipatæ sunt, » quia nimirum si frumenta et vina
 non fuerint, frustra horrea et torcularia præparan-
 tur. Sed quid sibi vult, quod percunctatur et dicit,
 « Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti, »
 statimque causam illorum respondet, dicens : « Quia
 non est pascua eis. » Nimirum brutis animalibus
 et gregibus armenti similes eos vult haberi, quamvis
 homines sint, qui ingemiscere nesciunt, nisi pro
 penuria cibi, nullum habentes dolorem de peccatis
 suis, et hoc solum esse miserum sive dolendum re-
 putantes, si ventri quidpiam desit. Hujusmodi ani-
 malia sive greges non solum ingemiscunt quando
 non est pascua eis, « sed et greges, inquit, pecorum
 disperierunt, » id est ejusmodi homines qui multi
 sunt, quasi greges pecorum in tempore tentationis
 recedunt, murmurantes si non fuerint saturati, et
 blasphemantes Deum. Quod si aliquis quærat, di-
 cens : Tu autem quid agis, o propheta, ut exemplum
 tuum sequatur homo rationalis, quem non vis
 aut censes brutum esse animal? « Ad te, inquit,
 Domine, clamabo : quia ignis comedit speciosa de-
 sertum, et flamma succendit omnia ligna regionis. »
 Et est sensus : Tibi, Domine, peccata mea confite-
 bor; ego vel omnis rationalis et sensatus homo, quia
 propter peccata nostra traditi sumus in manu hosti-
 li, qui terram nostram vastaverunt et succenderunt
 igni. Non solum autem hoc, « sed et bestiæ agri, in-
 quit, quasi area sitiens imbrem suspexerunt ad te,
 quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, » id est
 tanta siccitas est et defectus imbrii ut, exsiccati
 fontibus, bestiæ quoque agri siti pereant, poenam
 sustinentes propter peccata hominum. « Et ignis,
 inquit, devoravit speciosa deserti, » id est loca prius
 speciosa comburendo, in desertum redegit. Hoc non
 semel dixisse contentus est, sed secundo repeti-
 vit : nam ante jam dixerat, « quia ignis comedi-

speciosa deserti, et flamma succendit omnia ligna A regionis. » Postmodum idem tertio dicturus est his verbis : « Populus multus et fortis, similis ei non fuit a principio, et post eum non erit usque in annos generationis et generationis. Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma. Quasi hortus voluptatis terra coram eo, et post eum solitudo deserti (*Joel. 11*). » Quod enim semel et iterum ac tertio civitas illa Hierusalem incendio conflagravit : primum, succedentibus Babyloniis, secundo rege Antiocho, sicut scriptum est de illo, « et irruit super civitatem repente, et percussit eam plaga magna, et perdidit populum multum ex Israel; et accepit spolia civitatis, et succendit eam igni; » tertio, concremata est instantibus Romanis, quod excidium nimis horribile perspicens, quarta jam vice B vehementissime clamat et dicit :

CAP. II. — « Canite tuba in Sion, ulalate in monte sancto meo. Conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini, quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis; quasi mare expansum, super montes populus multus et fortis : similis ei non fuit a principio, et post eum non erit usque in annos generationis et generationis. Ante faciem ejus ignis vorans, et post eum exurens flamma. Quasi hortus voluptatis terra coram eo, et post eum solitudo deserti, » — « neque est qui effugiat eum. » — « Populus hic multus et fortis, » non incongrue populus intelligitur Romanus. De quo enim alio pupulo rectius quam de isto dicitur, similis ei non fuit a principio? Denique neque populus fuit Babyloniis, neque Assyriis, neque populus secundi regni Persicus aut Medus, neque populus tertii regni Macedo sive Græcus similis ei fuit, sicut et Daniel de quarta bestia, quæ quartum hoc regnum significabat, assertit his verbis : « Et ecce bestia quarta terribilis atque mirabilis et fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atque comminuens et reliqua pedibus suis conculcans, Dissimilis autem erat cæteris bestiis quas videram (*Dan. vii*). » — « Canite, ergo, inquit, tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, » et cætera ut supra. Tribus exclamationibus quæ præcesserant, acrior hæc quarta multoque vehementior est, videlicet secundum dissimilitudinem quartæ bestię, de qua testatur Daniel, ut jam dictum est. Nam terribile quidem est quod dixerat, « expergiscimini et flete, » prospiciens Assyrios sive Babylonios; et quod dixerat, « plange quasi virgo amicta sacco, » intuens Persas et Medos; et quod clamaverat, « accingite vos et plangite, sacerdotes, » prævidens regnum Græcorum sub quo Judæos attrivit Antiochus Epiphanes, sed multo terribilius est quod nunc ait, Romanorum adventum prænuntians; « Canite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, Conturbentur omnes habitatores terræ, quia venit dies Domini, quia prope est dies tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis. » Unde simul attendendum, quia tria quidem exterminia, quæ tria regna fuerunt, prophetæ prædixe-

runt; quod autem a quarto Romanorum regno factum est excidium, prophetæ simul et Evangelium. Exempli gratiā : « Cum ducerent Dominum Jesum ad crucifigendum, et sequeretur illum turba multa populi et mulierum, quæ plangebant et lamentabantur eum, conversus ad illas, dixit : « Filix Hierusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros, quoniam ecce venient dies, in quibus dicent : Beatæ steriles ventres quæ non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt. Tunc incipient dicere montibus : Cadite super nos; et collibus : Operite nos (*Matth. xxiv*). » Item quibusdam dicentibus de templo, quod lapidibus bonis et donis esset ornatum, dixit : « Hæc quæ videtis, venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruat (*Marc. xiii*). » Pulchre igitur non ipse propheta ex persona sua nunc edicit, sive edixerat de cæteris malis quæ ventura erant sub tribus anterioribus regnis, « expergiscimini et flete, plange quasi virgo, accingite vos et plangite, sacerdotes; » sed aliis committit hoc annuntium, Christo videlicet et apostolis ejus, dicendo : « Canite tuba in Sion. » Stephanus protomartyr, dum tuba caneret evangelica, super tanta isto sive nuntio accusatus est a dicentibus : « Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum et legem. Audivimus enim eum dicentem quoniam Jesus Nazareus hic destruat locum istum, et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyses (*Act. vi*). » Ibidem quoque scriptum est : « Tunc submiserunt viros qui dicerent se audisse eum dicentem verba blasphemix in Moysen et Deum (*ibid.*). » At ille subsequenti oratione, de verbo quidem blasphemix in Moysen et Deum sive legem sese 94 insigniter expurgavit, de verbo autem hoc, quomodo Jesus Nazareus hic destruet locum istum, nullam excusationem protulit, sed hæc tantum dixit : « Salomon autem ædificavit illi domum, sed non Excelsus in manufactis habitat (*Act. vii*). » Verum quippe erat destruendum esse locum illum, et hæc evangelica tuba canere in Sion, magnumque exinde ululatum veraciter prædicare poterat in illo monte Dei sancto. Quod autem tempora ejusmodi dicuntur Domini, quemadmodum hic, cum dicitur, « quia venit dies Domini, » adversus dormientes et ebrios dictum valde congruit, qualibus supra dixit, « expergiscimini, ebrii. » Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; et qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt, videlicet suimet oblitii et immemores Dei atque ita in peccatis mala securitate circumdati, ut clausis oculis non videant quod de actibus hominum Deo cura sit. Nimirum quando coguntur per adversitatis pœnam, malorum actuum suorum reminisci, et videre quid fecerint, tunc illis dies fit, verumtamen non simpliciter dies aut dies solis, sive splendoris et claritatis, sed « dies, inquit, tenebrarum et caliginis, dies nubis et turbinis, » qualis utique Judæis futurus erat dies ille, sive tempus illud quo circumdarentur ab hostibus Romanis. « Tunc, inquit, conturbentur omnes habitatores

terræ, » et hæc utique per concessionem dicit, quia A sic oportet evenire. Et recte hic illos appellat « habitatores terræ, » qui Christum occiderunt, quasi propter habitationem terræ, sicut dixerat ipse per Psalmistam : « Et in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant (Psal. xxxiv), » videlicet cum dicerent, « si dimittimus eum sic, omnes crederent in eum, et venient Romani, et tollent nostrum et locum et gentem (Joan. xi). » Et illud quidem tempus, sicut jam dictum est, dies Domini dicitur, verumtamen nondum magnus, quod tantam de ultimo die iudicii solet dici, quemadmodum et hic propheta postmodum, « antequam, inquit, veniat dies Domini magnus et horribilis, » tenebras et caliginem, nubem et turbinem illius diei, cujus cunctis vocibus magnitudo granditer declamatur, venturæ calamitatis magne rei comparat, dicendo, « quasi mare expansum super montes. » Quid enim majus sive formidabilius in hoc mundo ante finem ejus evenire potest, quam si expandatur mare super montes, sicut in diluvio factum est? Est ergo sensus : Sicut in diluvio non magis montes sese fluctibus eximere potuerunt quam valles, ita in illa Romanæ multitudinis vel fortitudinis inundatione non magis superbi principes sacerdotum sibi consulere quiverunt quam exigui quique sive populares. Et vide quam congrua comparatio vel similitudo sit. Sequitur enim : « Populus multus et fortis, similis ei non fuit a principio; et post eum non erit usque in annos generationis et generationis. » Congrua namque similitudo est maris et populi Romani tam multi et tam fortis, qui universas fere orbis terræ nationes multitudinè operuit, fortitudine convulsit, more fluctuum iens et rediens, et contra montes universos intumescens eosque operiens, id est cunctos reges vel regna gentium suis viribus opprimeus. Huic nimirum « populo similis non fuit ab initio, et post eum non erit usque in annos generationis et generationis, » Daniel quoque, ut supra dictum est, attestante de bestia quarta, qua Romanum figurabatur imperium, quia « dissimilis erat cæteris bestiis (Dan. vii), » videlicet leonæ, urso et pardo, quibus regna præcedentia significabantur. « Ante faciem ejus, inquit, ignis vorans, et post eum exurens flamma. » Hoc ut dicitur, ita factum esse legentibus excidium illud Hierosolymorum, Josepho narrante, luce clarius est. Nam et antequam civitatem Romanus circumdaret exercitus, ipsi qui quasi pro defensione fuerant introducti, triplici discordia debacchantes intus, et ædificia civitatis, et plurimos sumptus, qui diuturno poterant sufficere bello, multis consumpserunt incendiis, et postquam hostes ingressi sunt victores victi, usque ad consummatum exitum rebelles, donec et Templum et quidquid supererat intra mœnia miseræ civitatis concremaretur, furore incredibili perstiterunt, miserantibus et parcere volentibus adversariis. Qualis ante adventum populi tam fortis regionis facies exstiterit, et qualis per adventum ejus effecta sit, breviter exprimit,

cum subjungit : « Quasi hortus voluptatis terra coram eo, et post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum. » Et est sensus : Cum veniret exercitus hostilis, talis erat regio coram illo, sive illa terra promissionis, « quasi hortus voluptatis, » videlicet vinetis, palmetis atque olivetis, cæterisque consita arboribus diversi generis, et præterea templo augustissimo insignita, quo nihil pulchrius aut gloriosius in mundo esset potuit. Cum autem victor discederet, id est exercitus talis post eum remansit, « ut solitudo deserti, » secundum verba Domini flentis super Hierusalem et dicentis : « Quia si cognovisses et tu, et quidem in hac die, quæ ad pacem tibi! Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te et circumdabunt te, et coangustabunt te undique; et ad terram prosternent te, et filios qui in te sunt, et non relinquent in te lapidem super lapidem, eo quod non cognovisti tempus visitationis tuæ (Luc. xix). » — « Et filios tuos, ait, prosternent qui in te sunt, » videlicet ita ut non sit qui effugiat, quemadmodum hic cum dixisset, « et post eum solitudo deserti, » subjungit, « neque est qui effugiat eum. » Nullus quippe ex tanta multitudine quæ dinumerari non poterat effugisse legitur, quin fame et gladio perirent foris et intus, et qui reliqui esse potuerunt in captivitatem ducerentur. Adhuc de fortitudine populi tam multi grandissimo ejus amore loquitur. « Quasi aspectus equorum aspectus eorum, et quasi equites sic current. Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsiliant, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium. A facie ejus cruciabantur populi, omnes vultus redigentur in ollam. Sicut fortes current, et quasi viri bellatores ascendent murum. Viri in viis suis gradientur, et non declinabunt a semitis suis. Unusquisque fratrem suum non coarctabit, singuli in calle suo ambulabunt. Sed et per fenestras cadent, et non demolientur. Urbem ingredientur, in muro corruent. Domo conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur. » Fortitudinem atque velocitatem tam multi populi brevibus et celeriter currentibus declamavit sententiis. O ergo senes et habitatores terræ, quibus in exordio dixerat, « audite hæc, et auribus percipite omnes, » quamvis erucam, locustam, bruchum et rubiginem nominaverit, ne subsannetis quasi ad viles et parvas res orator iste inepte vos attentos fecerit, quia nimirum erucæ istæ sive locustæ, bruchus hic sive rubigo ista, vobis non parvæ res aut vermiculi sunt viles, quamlibet apud cœlestem fortitudinem regnorum omnium vani homines propter suam vanitatem sint contemptibiles. Vobis enim homines, de quibus agitur, imo contra vos viri fortes, viri veloces sunt. Nominavit quidem locustas et cætera hujusmodi, sed nihilominus fortes atque veloces sunt. Hoc est quod ait : « Quasi aspectus equorum, aspectus eorum; et quasi equites sic current. » Nam in equis et in equitibus fortitudo simul et ve-

lōcitas usu requiruntur. Et hic quidem cum dicitur, « quasi aspectus equorum, aspectus eorum ; » **95** dictiuncula quasi, similitudinem significat, hic autem, « quasi equites sic currunt, » veritatem sive rei proprietatem. Non enim *quasi* vel *sicut* semper tantummodo significat similitudinem, sed interdum quoque rei veritatem. Exempli gratia : « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a Patre (*Joan.* 1), » id est, vere unigeniti a Patre. Item in psalmo : « In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati (*Psal.* xxv), » id est, vere consolati. Itaque « et quasi equites sic current, » id est, non sicut erucae aut locustæ vulgares, segnes erunt, aut breviter fallent, sed viri bellatores crunt, et equis currentibus ibunt. Quod autem equis similes pronuntiantur, dicendo : « Quasi aspectus equorum, » superbiam atque fortitudinem, simulque præliandi aviditatem illos habere innuit, æcundum gestus ejusmodi animalis, naturaliter ferocis et superbi, dicente Domino ad beatum Job : « Gloria narium ejus terror. Terram ungula fodit, exsultat audacter: in occursum pergit armatis, contemnit pavorem, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit phœretra, vibrabit hasta et clypeus ; fervens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Ubi audierit buccinam, dicit : Uva [*al.* Vah]. Procul odoratur bellum, exhortationem dæcum, et ululatum exercitus (*Job xxxix*). » Hæc dicta sint de quolibet equo Domini, de quilibet scriptum est : « Qui ascendis super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio (*Habac.* iii), » sed mystice intelliguntur, ut nihilominus de equo quadrupede secundum litteram congruus vel veraciter enuntiari non dubitentur. Quod si de quolibet sancto et forti prædicatore, cujus sessor est Dominus, et idcirco pericula mundi non timet, spiritualiter ista recte intelliguntur, cur non etiam superbia regnorum supradictorum, maximeque Romana potentia carnaliter similis esse dicatur? Itaque quasi aspectus equorum aspectus eorum, quia quemadmodum dicit idem Dominus : « Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitus? » (*Job xxxix*.) Solis ipse regnis jam dictis, et maxime Romano imperio præbere potuit fortitudinem, et collo circumdare hinnitus, ut præ sola superbia vel cupiditate, quasi hinnitus consurgeret adversus omne regnum, donec sibi faceret esse subditum, ut « gloria narium ejus esset terror, » id est, gloriaretur quoties terrifici belli sibi daretur occasio, ut terram ungula foderet, regum orbis terrarum nimis cupide conquirendo thesauros, ut exsultans audacter armatis in occursum pergeret, ut contemneret pavorem, et gladio non cederet. Quod deinde sequitur, « sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsiliunt, » certam designat illorum gloriam triumphalem, quod sine dubio victoriam perficiant, et cum quadrigis victricibus more suo ducant triumphi pompam nobilem, et quodammodo superbiam sive temeritatem a. b. s. annat Judaicam, dicendo : « Super capita mon-

tium exsiliunt, » quod Deo sibimet irato ausi sunt contra semetipsos provocare ad bellum victores omnium gentium, quasi ipsi montes intransmeabiles essent. Deinde quod ait, « sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, » igni procul dubio consummandam esse declamat eandem victoriam, ultima declamationis clausula qualitatem pulchre eximit erucae, sive locustarum, dicendo, « velut populus fortis præparatus ad prælium, » inculcans et replicans, quia non realiter locustæ existimandæ sunt, sed sub nomine illo multitudo hominum. Et vide in ipsa superficie sermonis prophetici, quantus eloquentiæ decor sit. Quinque etenim similitudines positæ sunt, et semper sequens præcedente vehementius sonat, et plus terroris exhibet, « quasi aspectus equorum aspectus eorum. » Hoc jam terribile est, sed amplius id quod sequitur, « et quasi equites, sic current. » Plus enim equitem constat esse, quam equum. Quod deinde sequitur multo plus est, « sicut sonitus quadrigarum super capita montium exsiliunt. » Itemque multo amplius ac terribilius, « sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam. » Ac deinde quod sequitur, manifestius atque abundantius est, « velut populus fortis præparatus ad prælium. » Ita quasi ascendendo atque crescendo in majus per singulos gradus, vis perficit atque acrimonia grandisona plus quam rethoricæ declamationis, et post excursum, quasi resumpto spiritu, breviori processu prosequitur et dicit : « A facie ejus cruciabuntur populi, omnes vultus redigentur in ollam. » Quod quomodo, vel quam fere factum sit legentibus palam est ex jam dicti narratione historiographi. Dira namque obsidione cruciati, fame incredibili denigrati et tumefacti, vultus redacti sunt in ollam, qui vividi et pulchri fuerant. Hæc et cætera quæ sequuntur intellectui plana sunt, quia videlicet Romani, « sicut viri fortes currerunt, et sicut viri bellatores ascenderunt murum, et in viis suis gradientes, » id est, ab incepto non deficientes, a semitis suis non declinaverunt, neque enim propter difficultatem aliquam victoriæ spem deposuerunt, et « unusquisque fratrem suum non coarctabit, » quod facere solent fugientes erumpendo qua possunt, inordinati atque confusi ; sed in suo calle ambulabant singuli, quod maxime in illo populo laudabile fuit, tenendo videlicet ordines suos, semperque procedendo cum disciplina militari. Hoc tantum parvula quæstione indiget, quod deinceps ait, « per fenestras cadent, et non demolientur, » et deinde subsecutus « urbem ingredientur, in muro current, domos conscendent, » tandem subjungit, « per fenestras intrabunt quasi fur. » Quomodo enim equitibus sive quadrigis Romani imperii congruit, ut per fenestras cadere, per fenestras intrare, in modum furis dicantur? Tam forti quippe imperio similitudo furis vel ascensus per fenestras incongrue adscribi videtur. Sed sciendum Romanum imperium sicut fortitudinis laudem, sic econtra profundæ avaritiæ meruisse vituperationem, et hoc vitium in illo

denotari, dum dicitur, « per fenestras ascendent
 sive intrabunt quasi fur. » Et revera de fenestris
 ejusmodi in illo excidio non omnino tacetur, Jose-
 pho inter cætera narrante, ac dicente : Hic itaque
 tunc militum quidem non expectato cujusquam
 edicto, neque tantum facinus veritus, sed divino
 quodam motus impetu, a contubernali suo sustollit-
 ur, et ex ardente materia raptum ignem in fene-
 stram infert auream, unde ad mœnia circum tem-
 plum ædificata de septentrionali regione aditus erat,
 et post pauca : Plerosque autem prædarum spes in-
 citabat, suspicantes intus omnia pecuniis esse re-
 ferta, quoniam fores auro factas conspicerent. Pro-
 pter hujusmodi causam illos non merito sic denota-
 tos dubitaverim, ut per fenestras ascendere dicantur
 in modum furis. Sed et ut de isto, si parum vi-
 detur, taceam, quam furis nequitiam vel cupiditatem
 non excedit illud, quod idem scribit : Quidam enim,
 inquit, apud Syros ex transfugis deprehenditur e
 fimo ventris aureos colligens, translutientes autem
 eos veniebant, quia cunctos seditiosi scrutabantur,
 et maxima vis auri erat in civitate. Verum hac arte
 per unum detecta, totis castris fama percrebuit,
 quod auro transfugæ pleni venirent. Arabum ergo
 multitudo et Syri scissos ventres supplicum rima-
 bantur. Et hac ego, inquit, clade nullam credo sæ-
 viorem contigisse Judæis. Una denique nocte duo-
 rum millium patefacta sunt viscera. Hæc nimirum
 considerando, non inepte quisquam dicat, hostes
 illos pro fortitudine quidem viros bellatores, sed
 pro cupiditate **96** nimia crudelissimis furibus fuisse
 comparabiles. Sequitur : « A facie ejus contremuit
 terra, moti sunt cœli, sol et luna obtenebrati
 sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum. Et
 Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus
 sui, quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia
 et facientia verbum ejus. Magnus enim dies Domini,
 et terribilis valde, et quis sustinebit eum ? » — « A
 facie, inquit, ejus. » Cujus ejus ? Nimirum populi
 multi, et fortis, populi Romani, cui similis a prin-
 cipio non fuit. A facie talis populi, id est, in signum
 venturi, et hæc omnia, quæ dicta sunt facturi, terra
 contremuit, et tremore suo magnam iram Judæis
 venturam significavit, videlicet quando scelere illor-
 um pendens in cruce Dominus, spiritum tradidit.
 Nec vero solummodo terra tremuit, sed et cœli,
 inquit, moti sunt, sol et luna obtenebrati sunt et
 stellæ retraxerunt splendorem suum. Tunc enim
 « a sexta hora tenebræ factæ sunt super universam
 terram usque ad horam nonam (*Matth. xxvii*), » et
 sicut jam dictum est, ubi « clamans voce magna,
 emisit spiritum, » terra mota est, et petræ scissæ
 sunt. Hoc factum est a facie, id est in signum
 ejusdem populi venturi, ad ulciscendum sanguinem
 Domini, sicut tunc quoque ibidem ipse dixit : « Filie
 Hierusalem, nolite flere super me, sed et super
 vos ipsas flete, et super filios vestros, quoniam ecce
 venient dies in quibus dicent : Beatæ steriles et
 ventres, quæ non genuerunt, et ubera quæ non la-

ctaverunt. Tunc incipient dicere montibus. Cadite
 super nos, et collibus : Operite nos (*Luc. xxiii*). » Unde
 notandum, quod cum dixisset hic, « terra contremuit,
 sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt
 splendorem suum. » continuo per conjunctionem
 celerrimam, « et Dominus, inquit, dedit vocem suam
 ante faciem exercitus sui. » Per hoc namque anim-
 advertere licet quod cum illo terræ motu et tene-
 bris illis Dominus noster, dum, tradens spiritum, voce
 magna clamavit hæc significavit, quod justitia ejus
 illum exercitum suum exercitum Romani imperii voca-
 ret ad vindictam sanguinis sui, et quod sanguis ejus de
 terra non ante clamare desineret, donec idem exer-
 citus adveniret. Et vide quam magnifice dictum sit,
 vel dici conveniat de homine crucifixo, et quasi dereli-
 quisti me, » quod haberet exercitum, cujus ante faci-
 em talem vocem suam daret. Quod si miraris,
 quod dicatur de paupere tale quid, subjunxit am-
 plius et copiosius verbis hujuscemodi, « quia multa
 sunt nimis castra ejus, quia fortia et facientia ver-
 bum ejus. » Nam vere in illa quoque hora, qua sic
 videbatur derelictus, multa nimis erant et fortia
 castra ejus, non solum castra angelorum, de quibus
 ait Petro : « Convertite gladium tuum in locum suum ;
 an putas quia non possum rogare Patrem meum,
 et exhibebit mihi modo plus quam duodecim legio-
 nes angelorum (*Matth. xxvi*) ? » verumtamen castra
 Romanorum, quæ venirent et facerent verbum
 C ejus, circumdando civitatem, vallo circumdando
 illam, et coangustando undique, et prosternendo
 illam ad terram, et filios ejus, qui erant in ea, et
 non relinquendo lapidem super lapidem, secundum
 verbum ejus. Non mireris quia majus his videbis.
 « Magnus enim, inquit, dies Domini, et terribilis
 valde, et quis sustinebit eum ? » Nimirum et hoc ibi-
 dem ipse testatus est. Dixit enim : « Verumtamen
 dico vobis, amodo videbitis Filium hominis seden-
 tem a dextris virtutis, et venientem in nubibus
 cœli, » subauditur, cum potestate magna, et maje-
 state, quemadmodum alibi dixit : « Nam virtutes,
 inquit, cœlorum movebuntur ; et tunc videbunt
 Filium hominis venientem in nube cum potestate
 magna, et majestate (*Ibid. xxv*). » Itaque non mi-
 rum quod dictum est, « quia multa sunt nimis ca-
 stra ejus, quia fortia et facientia verbum ejus, »
 non, inquam, mirum comparatione majorum. « Ma-
 gnus enim dies Domini, et terribilis valde, et quis
 sustinebit eum ? » Quod idem est ac si dicat : « Ipse
 enim constitutus est a Deo iudex vivorum et mor-
 tuorum (*Act. x*), » et magnus erit ille dies ejusdem
 Domini, quando ad judicandum vivos et mortuos
 veniet cum nubibus cœli. His clamoribus præmissis
 de malis imminentibus, quæ propter peccata fieri
 oportebat sub illis quatuor principalibus regnis,
 convertitur ad reliquos, et dicit : « Nunc ergo dicit
 Dominus : Convertimini ad me in toto corde vestro,
 in jejuniis, et fletu, et planctu, et scindite corda

vestra, et non vestimenta vestra, et convertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus et misericors est, patiens et multus misericordia, et præstabilis super malitia. Quis scit, si convertatur et ignoscat, et relinquat post se benedictionem? Sacrificium et libamen Domino Deo nostro. Ergo inquit, quoniam perit vinum ab ore bibentium in dulcedinem, quoniam quæ perit sacrificium et libatio de domo Domini, quoniam item interiit de domo Dei nostri sacrificium et libatio, quoniam itidem ascendit populus multus et fortis, cui similis a principio non fuit, atque ita secundum verbum Domini, quod locutus est per os nostrum, contriverunt vos regna, Babylonicum, Persicum sive Medicum, Macedonicum atque Romanum, nunc vos, qui hæc videtis fieri, convertimini, non dubitantes de illo die iudicii, sive die Domini magno et horribili, quoniam futurus sit secundum testimonium ejusdem propheticæ veritatis, cujus pars magna impletur sub illis regnis, videntibus oculis vestris. Convertimini, inquam, ad me, dicit Dominus, in toto corde vestro, in jejunio, et fletu, et planctu. Nam hæc est vera conversio, primum cor per pœnitentiam mutare interius. Cæterum jejunare, flere, et plangere, et hoc habitu foris incedere, corde interius pristinam peccandi intentionem retinente, non est veraciter converti ad me. Prius itaque in toto corde vestro convertimini ad me, et tunc demum animi pœnitentiam, jejunio, et fletu, et planctibus indicate, ut, nunc jejunantes, postea saturemini; nunc flentes, postea rideatis; nunc plangentes, postea consolemini. Et quia consuetudinis est, ut in tristibus atque adversis scindatis vestes, quod et pontifex ad Domini Salvatoris crimen augendum in Evangelio (*Matth. xxxi*) fecisse memoratur, et Paulum et Barnabam audientes verba blasphemie, legimus perpetrasse (*Act. xiv*), idcirco ego præcipio vobis ut nequaquam scindatis vestimenta, sed corda, quæ plena sunt peccatorum, quæ instar utrius, nisi scissa fuerint, sponte rumpuntur. Cum hoc feceritis, redite ad Dominum Deum vestrum, quem vobis priora peccata alienum fecerant, nec desperetis veniam scelerum magnitudine, quia magna peccata magna delebit misericordia. Est enim benignus et misericors, malens pœnitentiam peccatorum quam mortem. Patiens et multæ misericordie, qui non humanam imitetur impatientiam, sed longo tempore nostram pœnitentiam præstoletur, et præstabilis, sive pœnitens super malitiis, ut si nos egerimus super peccatis pœnitentiam, et ipsam pœniteat comminationis sue, et mala, quæ comminatus est nobis, non inferat, nostræque mutatione sententiæ, et ipse mutetur. Et notandum quam diligenter in ipsa pœnitentia cautos esse cupit, et securitatem tollit, cum dicit: Quis scit, si convertatur et ignoscat, et relinquat post se benedictionem. Ac si dicat: Ego quidem hortor, quod meum est, ad pœnitentiam, et Deum ineffabiliter novi esse clementem, dicente David: Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam. Et se-

cundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam (*Psal. l.*). Sed quia profundum divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei nosse non possumus (*Isa. xl.*), sententiam temperet, et opto potius quam præsumo. Tantum interim sacrificium et libamen Deo nostro, subaudi, offeratur sacrificium contriti cordis et libamen piæ confessionis ac boni operis, et quod nescimus, videlicet si convertatur, et ignoscat, et relinquat post se benedictionem, in ejus arbitrio relinquamus, pendentes in spe miserationis. Quomodo nunc Deus converti, et post se benedictionem relinquere dicatur vel speretur, illud pro exemplo est quod ipse in Exodo loquitur: Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus, in quibus eritis, et videbo sanguinem, et transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti (*Exod. xii.*). Denique verbis istis sese ad sanguinis signum converti, et videre sanguinem, ac transire atque benedictionem et vitam post se relinquere sese profiteatur. Secundum hanc similitudinem post passionem Domini nostri Jesu Christi, sanguine ejus postes suos, id est frontes suas signantes cuncti, qui pœnitentiam in nomine ejus prædicatam susceperunt, spem habent non vanam, quod convertatur Deus ad signum istud et relinquat post se benedictionem, transiens, et Ægyptios, id est cunctos superbos atque impenitentes æterni iudicii sententia percussens. Hanc pœnitentiam et remissionem peccatorum prædicandam in omnes gentes, incipi oportebat ab Hierusalem, sicut et ipse testatus est, postquam resurrexit, loquens apostolis suis: Quoniam, sicut scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis die tertia, et prædicari in nomine ejus, pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem (*Luc. xxiv.*). Sequitur ergo: Canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, et sugentes ubera. Egrediatu r sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo. Hoc totum sic futurum esse prophetat, ut simul hortetur quatenus intente et studiose fiat. Sion namque hæc est Hierusalem, unde oportebat, ut jam dictum est, incipi pœnitentiæ prædicationem, quam prædicare utique tuba canere est, quia rem valde magnam evangelicæ prædicationis personat, scilicet iram venturam, ut eam quisque pœnitendo effugiat. Petrus apostolus ista primus tuba cecinit in illa Sion, ab istius prophetæ testimonio, quod postmodum sequitur, incipiens et post tandem dicens: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum, aliis etiam verbis plurimis testificans, et exhortans eos, et dicens: Salvamini a generatione ista prava (*Act. ii.*). Quid nisi tuba canebat, dicendo: Salvamini a generatione ista prava? Venturos quippe Romanos, futurumque illius prave generationis excidium significabat, ut agentes pœnitentiam non solum remis-

tionem peccatorum et vitam futuram, sed etiam A
salvationem presentem sibi acquirerent, ut presentia quoque mala mererentur evadere venientia super generationem illam, quod et factum est. Imminente namque excidio, divinitus admoniti sunt fideles ut exirent atque ita salvati sunt a generatione illa, sicut salvatus est Lot ab incendio Sodomorum (Gen. xix), nullusque cum illis conclusus vel obsessus est Christianorum. Notandum quod ita canentibus tuba in *Non*: « Sanctificate, inquit, jejunium. » Multo namque plus est sanctificare quam predicare jejunium, quia videlicet jejunare vel jejunium predicare impii quoque possunt, qui non remissionem peccatorum, sed tantummodo malorum presentium jejunando quaerunt remedium. Tale fuit jejunium Ahab, qui occidit Naboth, ut vineam ejus possideret. Cum enim audisset sermones Eliae, « scidit vestem suam, et operuit cilicio carnem suam, jejunavitque et dormivit in sacco, et ambulabat demisso capite (III Reg. xxi). » Quam ob causam? Nunquid ut peccatorum remissionem acciperet, et salutem aeternam obtineret? Non utique, sed ne temporali regno vivens careret. Ergo jejunavit quidem, sed non sanctificavit jejunium, atque idcirco non mercedem recepit sanctorum, sed mercedem suam, mercedem transitoriam, dicente Domino ad Eliam: « Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus (*ibid.*). » Igitur « sanctificate jejunium, » id est, idcirco ut sancti sitis, celebrate jejunium, et ad illud « vocate coetum, congregate populum, sanctificate Ecclesiam, » id est sanctificando per baptismum novam Christianitatis constituite Ecclesiam, atque in sinu ejus pariter et « coadunale senes, et congregate parvulos ac sugentes ubera, » ut videlicet senum, id est sapientium maturitas, parvulos quibus adhuc lacte opus est erudiat, et ad solidum usque cibum perducatur. Quod deinde subjungit: « Egrediaturs sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo, » idem est, quod et Apostolus dicit: « Hoc itaque dico, fratres, tempus breve est. Reliquum est, ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint (I Cor. vii). » Item: « Volo vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, cogitat quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Mulier innopta et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta et corpore et spiritu (*ibid.*). » Nimirum secundum hujusmodi prædicationem evangelicam sive apostolicam vivere, hoc est sponsum de cubili suo, et sponsam de thalamo suo exire. Sequitur: « Inter vestibulum et altare plorabunt sacerdotes ministri Domini et dicent: Parce, Domine, parce populo tuo; et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut non dominantur eis nationes. Quare dicunt in populis, ubi est Deus eorum? » Copiosior ad poenitentiam et conversionem hæc admonitio est, post illa grandia populi multi et fortis, « cui similis a principio non fuit, » bella sive incendia, quem populum Roma-

num intelligimus, quam in cæteris superioribus locis, ubi regna priora, Babylonicum, Persicum atque Macedonicum significari animadvertimus. Et recte, quia videlicet ubi quartum hoc regnum, « quarta hæc bestia terribilis atque mirabilis et fortis nimis, dentes ferreos habens magnos (*Dan. vii*), » gentes cæteras, et maxime Judæos comedit atque comminuit, et reliqua pedibus suis conculcavit, multo major, multoque celebrior poenitentia prædicatio sive poenitentialis religio per mundum universum audita et suscepta est. Non desit eadem bestia, quæ impios punierat Judæos, persequi et contere martyres pios, et quanto magis illos affixit, tanto magis fideles omnes ad orationem et poenitentiam sœtum excitavit. Hoc ergo futurum previdens: « Inter vestibulum, inquit, et altare plorabunt sacerdotes ministri Dei, et dicent: Parce, Domine, parce populo tuo, et ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominantur eis nationes. » Quod dicit, inter vestibulum, » quod nos ante fores porticum possumus dicere, et altare, assiduitatem significat religionis et continentia sacerdotum et levitarum cæterorumque ministrorum Domini, qui ut parati sint semper ad orationes et hostias Deo fugiter offerendas, circa templum vel ecclesias Deo dicatas in sacris castisque domibus hodieque regulari cum disciplina commanent, **¶** quemadmodum h.c. propheta cum hæc diceret, futurum esse prævidebat. Qui ejusmodi sunt, et sui non obliviscuntur propositi, qui proposuerunt esse sacerdotes vel ministri Domini, plorant et orant die ac nocte, crebris noctium vigiliis dierumque jejuniis pro peccatis populi Christiani, maximeque tunc illis hoc egisse non dubium est, quando jam dicto Romano imperio sæviante, nimirum perurgebat fervor persecutionis. « Parce, inquit, Domine, parce populo. » In quo? In eo videlicet, ut non des hæreditatem tuam in opprobrium. » Quod si quaeras, quale metuunt opprobrium? « Ut dominantur, et, eis nationes, » id est ut vincant eos et animis eorum imperent impii gentiles, te Deum et vivum et verum Christumque Filium tuum blasphemantes. Hoc eidem in psalmo metuunt et ipsi dicunt: « Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos, et propitius esto peccatis nostris propter nomen sanctum tuum (*Psal. lxxviii*). » Denique et quod illos sequuntur et dicunt, « ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? (*ibid.*). » Hoc ipsum hic conquerendo et percunctando loquuntur: « Quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum? (*ibid.*). » Et est sensus: Quare ita propter te mortificamur tota die et æstimamur ut oves occisionis (*Psal. xlii*), ut vacet hostibus atque persecutoribus Christianorum insultare et dicere: « Ubi est Deus eorum? » Intendant digitum suum in solem aut lunam, aut in ali-quod simulacrum aureum vel argenteum, aut certum lapideum et dicunt: Ecce dii nostri isti sunt: Deus autem ipsorum ubi est? Nusquam comparet, nequæ enim videre illum aut ostendere possunt, et nullum

de illo habentes adiutorium, tota die inter manus nostras mortificantur et pereunt. Hæc opprobria inter innumera mortium tormenta sustinentes, et peccatis suis humiles sancti reputantes : « Parce, inquit, Domine, parce populo tuo, » subauditur in eo, ut, sicut alibi scriptum est, non relinquant, id est non nimis diu manere permittas, « virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justus ad iniquitatem manus suas (*Psal. cxxiv.*) » Hujusmodi gemitus compeditorum, ut verius advertamus, piorum passiones martyrum recolamus, quarum in aliquibus scriptum est quia latentes in cryptis et in speluncis fideles, corpora sepeliebant, plorantes et multum tristes, et per multos dies non cessabant mugitus lacrymarum dantes. His ita conquerentibus consolatorio protinus oraculo respondetur : « Zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo. Et respondit Dominus, et dixit populo suo : Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum, et replebimini eis, et non dabo vos ultra opprobrium in gentibus. Et eum qui ab aquilone est, procul faciam a vobis, et expellam eum in terram iniviam et desertam, faciem ejus contra mare orientale, et extremum ejus ad mare novissimum. Et ascendet fetor ejus, et ascendet putredo ejus, quia superbe egit. » Insipientium erat, o sacerdotes et ministri Domini, insipientium erat dicere in populis, « ubi est Deus eorum, » pro eo quod videbant virgam peccatorum admissam, « super sortem justorum, » et cædi corpora eorum visibiliter, Deo non apparente ad defendendum, et putare illos non habere Deum aut certe non posse adjuvare Deum ipsorum. Non ita est. Sed quid? « Zelatus est Dominus terram suam » zelo bono, zelo paterno; et sicut pater percussus miseretur filiorum suorum et parcit eis, ita percussus, et percutiendo pepercit populo suo tanquam filiis. Notandum, quod cum diceret : « Zelatus est Dominus terram, » addidit, « suam. » Terram namque suam dicit, literaliter quidem terram Chanaan a semetipso filiis Israel datam, unde et quodam loco dicit : « Terra enim mea est, et vos coloni mei estis (*Levit. xxv.*) » spiritualiter autem Ecclesiam, quam suo sanguine adquirendo fecit suam. Sicut terram illam zelatus est Dominus super filios Israel, eo quod ingressi contaminassent eam, et tradidit eos in manus gentium, et tamen pepercit populo suo, dando illos in misericordias in conspectu omnium, qui cœperant eos, sic Ecclesiam suam sæpe zelatus est ne sacramenta ejus indigni indigne tractarent, et permisit fieri persecutiones ut electi cribrarentur sicut triticum, discedente palea (*Luc. xxii.*), qualis in initio fuit proditor Judas, oportet judicans hæreses quoque esse, ut qui probati essent, fierent manifesti, et tamen inter ipsas tribulationes fierent clariores, glorificati virtutibus et signis (*I Cor. xi.*). Hanc disciplinam Patris ignorantes dicebant in populis, videntes corpora martyrum discrucari : « Ubi est Deus eorum? » Et illi quidem, qui foris erant, verum ne-

scientes Deum dicebant : « Ubi est Deus eorum? » Qui autem intus esse videbantur, quasi eundem profitendo Deum, dicebant, ubi est sanctitas vel perfectio viarum illorum? Malæ hujus conjecturæ magnum et evidens est in amicis beati Job iudicium. Illi namque ex eo quod percussus erat male conjicientes, quod coram oculis Domini impius existisset, qui coram hominibus pii vel justus opinionem obtinuerat, dicebant : « Ubi est timor tuus, fortitudo tua, et perfectio viarum tuarum? Recordare, obsecro te, quis unquam innocens periit, aut quando recti deleti sunt? Quin potius vidi eos, qui operantur iniquitatem et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo, periisse, et spiritu iræ ejus esse consumptos (*Job iv.*) » subauditur, ut tu nunc consumptus es. Sic insipientes longa concertatione contendebant, ut cogerent eum sibi cedere ad constituendum sibi, quod de vita illius nullatenus bene æstimandum sit, quemcunque adversis opprimi vel flagellis divinitus cingi contigerit, et quod neminem contingat secundum corpus consumi, nisi pro meritis propriæ iniquitatis. At ille plus aliquid sentiens quam quod hic dictum est, « zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo, » videlicet quod neque ut existimare volunt qui ejusmodi sunt, semper peccatores aut impii reputandi sint, quos Deus afflixerit, neque omnes quos Deus percussit aut percuti permittit, percussus zelo corripientis ad purgationem, verum nonnullos ad probationem, ut coronæ illis multiplicentur, dicit inter cætera : « Saltem nunc intelligite, quod Deus non æquo iudicio afflixerit me, et flagellis suis cinxerit me. » Nam quod ait : « Non æquo iudicio, » idem est ac si dicat : Non sicut vos putatis pro malitia vel impietatis meæ recompensatione. Ubi namque pro impietate sua percussus impius, æquum iudicium est. Ubi autem peccantem filium pater zelatur et parcit, iudicium ad æquitatem non pervenit, quia « misericordia iudicium superexaltat (*Isa. ii.*) » Ubi vero vir simplex et rectus, ac timens Deum et recedens a malo, percussibus probatur, ut coronetur, jam non iudicium æquum aut iudicium misericordia superexaltatum, sed gratia et gloria est. Quapropter sciendum, ubi erat « quod Deus non æquo iudicio afflixerit me, » æquum non poni pro justitia, ut rectitudine, sed pro æqualitate. Deus namque sive impium superbientem puniat, sive excedentem filium corripiat, sive sanctum et perfectum per patientiam probare intendat, semper justus et rectus est. Sed jam ad cœpta prophetiæ verba revertamur. Cum dixisset, « zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo, » ut ostenderet in quo pepercit, subjunxit atque ait : Et respondit Dominus, et dixit populo suo : « Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum, et replebimini eis, » et non dabo vos ultra in opprobrium gentibus. » Sicut et in cæteris, ita et in isto quoque auditu senes et habitatores terræ, qui in exordio sunt invitati ad audiendum, discernunt, et diverse ad-

diunt. Denique habitatores terræ frumentum hic tantummodo illud intelligunt quo venter impletur, et vinum illud quo carneum cor lætificatur, et oleum illud quo carnea facies exhilaratur. Senes autem considerantes majestatem ejus, qui hæc pro magno re-promittit, digniora ut illum decet, sentiunt, videlicet frumentum illud, et oleum illud, quo edentes et bibentes, et quo delibuti, omnes æternitatem gloriæ consequantur, præsertim quia sic habes postmodum in istorum promissione bonorum, et non confundetur populus meus in æternum. Et istud quidem frumentum corporale, vinumque et oleum dona Dei sunt, et nonnunquam timentibus Deum pro quadam consolatione dantur, et data sunt, sed frustra dantur, et frustra sumuntur, nisi utentes istis operemur, vel quæramus frumentum illud, quod est Verbum Dei, scilicet Christus qui de semetipso dicit : « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (Joan. xii). » Et vinum, et oleum illud quod Samaritanus vulneribus ejus qui in latrones inciderat infundit (Luc. x). Quia nimirum de talibus veraciter dicat majestas promittentis : « Et replebimini eis. » Sola namque hæc sunt, quibus repleti possit usque ad sufficientiam vacuitas nostræ mortalitatis. Hujusmodi sensu præcunte, sequentia quoque digne intelliguntur. « Et non dabo vos ultra in opprobrium gentibus, et eum qui ab aquilone est, procul faciam a vobis, et expellam eum in terram inviam et desertam : faciem ejus contra mare orientale, et extremum ejus ad mare novissimum. Et ascendet fetor ejus, et ascendet putredo ejus, quia superbe egit. Noli timere, terra, exsulta et lætare, quoniam magnificavit Dominus ut faceret. Nolite timere animalia regionis; quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus et vinea dederunt virtutem suam. Et filii Sion exultate et lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum sicut in principio; et implebuntur aræ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, et reddam vobis annos quos comedit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca : fortitudo mea magna, quam misi in vos; et comedetis vescentes, et saturabimini, et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobis mirabilia. Et non confundetur populus meus in æternum, et scietis quia in medio Israel ego sum, ego Dominus Deus vester, et non est amplius, et non confundetur populus meus in æternum. » Nulli dubium esse debet doctorem justitiæ, quem hic prophetica gratulatio commemorat, dicendo : « Et lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ. » Christum Dei Filium esse, pro quo nimirum, quia datus est in Domino Deo Patre ejus, qui illum dedit, exultandum et lætandum est. Nunc ergo litteræ ordinem repetentes propheticum qui in illo est, spiritum quocunque nos ducit, quoad possumus sequi desideremus. Propter eos qui dicunt in populis : « Ubi est

A Deus eorum? » propheta, ut corrigat sensum illorum perversum : « Zelatus est, inquit, Dominus terram suam, et pepercit populo suo, » id est non sicut illi arbitrari volunt, nullus est, aut dereliquit eos Deus eorum, sed more patrisfamilias zelo paterno filios suos castigans castigavit, et deinde pepercit, non eos tradendo morti, imo promissiones vitæ dando illis. Nam hoc est quod sequitur : « Et respondit Dominus, et dixit populo suo. » Non præmiserat quod Dominum consulisset populus suus, et tamen ait : « et respondit Dominus, » et in ipsa responsione re-promissionem habemus doctoris justitiæ, qui est Christus, et Spiritus sancti, sicut in sequentibus continetur luce clarius. Cum itaque talem litteræ ordinem legimus, « zelatus est Dominus terram suam, et pepercit populo suo, et respondit Dominus, » recte subintelligimus quia zelante Domino excitatus populus, et paterno verbere commonitus, clamavit ad Dominum, et tum demum pariter et pepercit, « respondit Dominus, » ut Christum suum liberatorem, et æternæ salutis auctorem vigilantibus opportune promitteret auribus, quosdam etiam temporales interim dando salvatores, qui salvarent eos in typum venturi ejus, quem erat missurus. Exempli gratia : Quando in Ægypto serviebant filii Israel diis alienis, immemores Dei patrum suorum, zelatus excitando Pharaonem, ut esset rex qui ignorabat Joseph, et qui opprimeret eos operibus duris, sicut ipse testatur, cum dicit : « Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra (Exod. ix; Rom. ix). » Ita zelante Domino excitati sunt, « ingemiscentes enim propter opera vociferati sunt, ascenditque clamor eorum ad Dominum, et audivit gemitum eorum (Exod. ii), » et respondit eis, videlicet per Moysen, secundum hæc ipsa verba prophetæ hujus dicentis : « Et respondit Dominus, et dixit populo suo : Ecce ego mittam vobis frumentum, et vinum, et oleum, » verbi gratia, dicendo : Audi, Israel, præcepta mea, et in corde tuo, quasi in libro scribe, et dabo tibi terram fluentem lac et mel. Et manifestius promisit eis istum doctorem justitiæ, dicent Moysen : « Prophetam de gente tua, et de fratribus tuis (Deut. xviii), » sicut me, et cætera quemadmodum ad ipsum Moysen Dominus ipse dixerat : « Prophetam suum citabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus, quæ loquitur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam (ibid.). » Item, quando zelatus est Dominus, et tradidit eos in manu regis Babylonis, eodem zelo excitati, clamaverunt ad Dominum, maximeque Daniel cum sociis suis, et respondit ei Dominus, multa et manifesta de hoc eodem doctore justitiæ, maximeque illud, quod taliter narrat ipse : « Adhuc me loquente in oratione, ecce Gabriel cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini, et docuit me, et locutus est mihi, dixitque : Daniel, nunc egressus sum, ut docerem te, » et subinde : « Septuaginta

hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, et finem accipiat peccatum, et deleatur iniquitas, et adducatur justitia sempiterna, et impleatur visio et prophetia, et ungatur Sanctus sanctorum (*Dan. ix.*). » Paucisque interjectis : « Et post hebdomadas, inquit sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est (*ibid.*). » Non multis opus est exemplis, sed hoc indubitanter notandum, quia quoties sive ante sive post adventum suum zelatus est Dominus terram sive Ecclesiam suam, zelando excitavit electos suos ad invocationis suæ majorem instantiam et in ipsa ira misericordiæ recordatus, sic respondit eis, et taliter egit cum eis, ut non vacaret dicere in populis : Ubi est Deus eorum. « Replebimini ergo, inquit, et non dabo vos ultra in opprobrium gentibus. » Cum hæc dicit, subintelligendum est, quinimo cessare faciam principem opprobrii vestri. Sequitur enim : « Et eum qui ab aquilone est, repellam a vobis. » Etenim quis ab aquilone est, nisi diabolus princeps opprobrii, qui dixit in corde suo : « Sedebo in monte **100** testamenti in lateribus aquilonis? » (*Isa. xiv.*) Et quidem regnorum supradictorum princeps Nabuchodonosor rex Babylonis, Aman de stirpe Agag, qui universum Judæorum genus delere voluit, Antiochus Epiphanes, et Nero Romani macula imperii, suo quique tempore princeps fuere opprobrii, quem utique tunc Deus cessare fecit, quando per passionem Jesu Christi Filii sui, doctoris sui, cujus clara hic commemoratio fit, foras misit, dicente illo. « Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras (*Joan. xii.*). » In typum ejus, et Nabuchodonosor de regno suo ejectus, fenum ut bos comedit (*Dan. iv.*); et Aman in patibulo, quod Mardochæo paraverat suspensus (*Esther vii.*), et Antiochus sine manu contritus est (*I Mach. vi.*), qui ita ab aquilone fuerunt, ut aquilonis, id est diaboli typum in semetipsis exprimerent manifestum. Cum ergo dicit : « Et eum, qui ab aquilone est, procul faciam a vobis, » subintelligendum est, quemadmodum illos similitudinis ejus bajulos suo quemque in tempore procul feci. Istius aquilonaris, id est perfida et frigida malitia congelati diaboli, maxime Babylonius Nabuchodonosor typum gessit, pro eo, quia loco quoque aquilonarius exstitit, id est secundum situm terræ Judææ venit a parte aquilonari. Porro, quod cum dixisset : « Et expellam eum in terram inviam et desertam, » continuo subjunxit : « Faciem ejus contra mare orientale, et extremum ejus ad mare novissimum, » secundum litteralem sensum non valet intelligi de ullo ex sæpe dictis quatuor regnis. Nusquam enim sacræ referunt litteræ quod Judææ, sive Israelis hostes ita Dominus repulerit, ut exercitum illorum inter duo maria concluderet, quorum alterum orientale sive primum (ut in alia translatione scriptum est) mare illud dicitur, quod juxta solitudinem est, et vergit ad orientem, in quo fuit quondam Sodoma et Gomorrha, Adama et Seboim,

A quod nunc mortuum nominatur, eo quod nulla ibi vivant animantia. Novissimum autem illud, quod ad occidentem est, et quod ducit in Ægyptum, in cujus littore Gaza et Ascalon Azotusque et Joppe et Casarea, et cæteræ urbes maritimæ sitæ sunt. Inter hæc maria, sicut jam dictum est, hostes Israel Domino repellente conclusos fuisse nulla scriptura refert. Quod si aliquando factum fuisset, delectabiliter (ut in cæteris vel in plerisque Scripturarum locis fieri solet) super litteræ vel historiæ fundamentum allegorici sensus ædificium collocandum esset. Nunc ergo spiritualiter dicta, et spiritualiter intelligenda vel exponenda sunt, scilicet non de corporali occisione vel cruore inimicorum, sed tantummodo de spirituali captivitate nudati inimicorum capitis, id est diaboli, quem Dominus Jesus expulit, et misit foras in terram inviam et desertam, ut in illis tantummodo maneret vel potestatem haberet, qui fidem illius, qui illum expulit, forasque misit, et evangelicæ prædicationis non reciperent gratiam desertores et deserti, et idcirco deserti, quia desertores Dei. « Facies, inquit, ejus, » subauditur, expulsi vel foras missi, « contra mare orientale, et extremum ejus ad mare novissimum. » Primum sive orientale mare, et mare novissimum, prima et secunda est regeneratio vel resurrectio mortuorum. Prima namque regeneratio gratia baptismi est, qua renascimur ex aqua et Spiritu sancto; secunda vero vel novissima regeneratio mortuorum est corporalis resurrectio, Domino attestante : « In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ (*Matth. xix.*). » Prima regeneratio, quæ est baptismi gratia, de patefacto Christi latere profluens, sive originem ducens, idcirco mare dicitur, quia in similitudinem maris, per quod filii Israel merso Pharaone cum curribus et equitibus transierunt, omnes filios Dei de morte ad vitam regeneratos, suffocato diabolo et omnibus populis ejus transmittit ad salutis portum, spem beatam restituens consequendi vitam, regnumque aperiens immortalitatis, sine dubio percipiendum post hujus vitæ temporalis exitum. Secunda regeneratio, quæ est resurrectio mortuorum, idcirco mare dicitur, et mare novissimum, quia sine dubio et angelis ejus et omnibus qui a sinistris erunt, mare profundum erit, imo, sicut in Apocalypsi (*cap. xix.*) legimus « stagnum ignis ardentis et sulphuris, » in quod iste aquilonaris, id est diabolus, sicut ad beatum Job (*cap. lx.*) dicit Dominus, « videntibus cunctis præcipitabitur. » Igitur « facies expulsi, sive foras missi hujus contra mare orientale, sive primum et extremum ejus ad mare novissimum. » Notanda proprietates dictionum, quia facies ejus non ad mare, sed contra mare primum, et extremum ejus, non contra, sed ad mare novissimum. Etenim facies ejus, id est nequissima intentio ejus, non ad istud, sed contra istud mare tendit (quo salutaris baptismi gratiam dicimus) omnibus baptizatis in Christo Jesu insidians, ut eos iterum inquinaret, et de illis quoque præsumit, sicut ad beatum Job dicitur : « Et habet fiduciam,

quod infaat Jordanis in osejus (*Job xl.*) Extremum autem sive finis ejus ad illud mare novissimum, ad illud ignis ardentis stagnum sulphureum, subaudis per judicium adducetur, et in illud, sicut jam dictum est, « videntibus cunctis præcipitabitur (*ibid.*) » — « Et ascendet, inquit, fetor ejus quia superbe egit. » Quo ascendet, vel quomodo ascendet fetor ejus et putredo ejus? Nimirum ad visum sive notitiam sanctorum vel electorum omnium sicut in Isaia tam de ipso, quam de cunctis sequacibus ejus angelis et hominibus scriptum est : « Et egredientur, » subauditur, sancti et electi, « et videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me, et vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur, et erunt usque ad satietatem visionis omni carni (*Isa. lxxvi.*) » Hoc idcirco, « quia superbe egit, » id est, quia contra Creatorem sese tumidus erexit. De utrobique, id est et de culpa superbix ejus, et de poena fetoris vel putredinis ejus. Item per Isaiam contra istum sub nomine regis Babylonis dicitur : « Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum ; subter te sternetur tineæ, et operimentum tuum erunt vermes. Quomodo excidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo : In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (*Isa. xlv.*) » etc. Et recte cadaver ejus propter superbiam concidisse, et fetor, imo ipse cadaver et putredo esse dicitur. Vitam namque, id est Deum perdidit, et mortuus per malitiam, licet vivat per essentiam. Sicut enim corpus ab anima relictum mortuum est, sic rationalis creatura a Deo separata vacanter mortua est. Unde quia cadaverum receptoria sepulcra dicuntur, ipse autem diabolus Deo, ut jam dictum est, mortuus in impiorum mentibus cubat, recte per prophetam dicitur : « Ibi Assur et omnis multitudo ejus, et in circuitu ejus sepulcra illius (*Ezech. xxxii.*) » Quod idem est ac si aperte dicatur : Ibi diabolus, cujus per superbiam tyrum gressit Assur et omnes angeli ejus, et ibi sociabuntur ei cuncti reprobi, qui illum secuti sunt, dicente judice his qui a sinistris ejus erunt : « Ite, maledicti, in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus (*Matth. xxv.*) » Magna sunt hæc, et idcirco ad credendum magna nimirum fide opus est. Idcirco sequitur, et dicit : « Nolite timere, terra, exsulta et lætare, quoniam **101** magnificavit Dominus ut faceret. » Quod dicit, « noli timere, » idem est ac si dicat : Noli diffidere. Timiditas namque pro infidelitate ponitur, ut in Apocalypsi, cum præmisisset : « Qui vicerit, possidebit hæc, et ero illi Deus, et ille erit mihi filius. » Continuo subjunxit : « Timidis autem et incredulis et execrabilibus et homicidis et fornicatoribus et veneficis et idololatriis, et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ignis ardentis et sulphuris (*Apoc. xxi.*) » Nam quia timidi sociantur incredulis, sine dubio timiditas mala intelligitur, et con-

traria fidei, quæ et hæsitatio vel dubietas recte potest dici, juxta illud Jacobi apostoli : « Postulet autem in fide, nihil hæsitans. » Qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento movetur, et circumfertur. Non ergo æstimet homo ille, quod accipiat quidquam a Deo. « Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis (*Jac. i.*) » Rursus exsultatio, sive lætitia pro hilaritate fidei ponitur, juxta quod ad Judæos Dominus dicit : « Abraham pater vester exsultavit ut videret diem meum ; vidit et gavisus est (*Joan. viii.*) » Nam exsultavit, id est exsultanter credidit, hilarem fidem habuit. Igitur cum dicit : « Noli timere, terra, exsulta et lætare, » idem est ac si dicat : De omnibus quæ tibi dicuntur, o homo, noli hæsitare, vel diffidere, noli terra esse gravi corde, sed alacriter crede ac spei lætitiæ habere. Quoniam magnificavit Dominus, ut faceret, id est, magnificus est, qui tanta proposuit et perficere potest, juxta quod et Psalmista testatur, cum dicit exsultans et lætahundus de futuro, ac si jam factum sit : « In convertendo Dominus captivitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exsultatione. Tunc dicent inter gentes, magnificavit Dominus facere cum eis. Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes (*Psal. cxxv.*) » Sed forte adhuc superesse videtur, quod timeant quicunque modicæ sunt fidei, dicentes : « Quid manducabimus, aut quid bibemus » interim, dum in isto corpore sumus, antequam ad illa venturi sæculi bona perveniamus, quoniam « cruce et locusta, bruchus et rubigo » universa consumunt, et « ignis comedit speciosa deserti? » Sequitur ergo : « Nolite timere animalia regionis, quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus et vinea dederunt virtutem suam. » Ac si dicat : Pars ista, de qua vos, o animalia, sollicita estis, et propter hoc ipsum animalia potius quam homines recte dicimini, quia vos angustat solitudo ejusmodi, pars, inquam, ista recuperabilis est, quia cum exusta fuerint, rursus germinabunt speciosa deserti, iterumque ficus et vinea, cæteraque ligna fructum et virtutem suam dabunt. « Quærite ergo primum regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (*Matth. vi.*) » Et in hoc solummodo gaudete, quod regnum Dei primum quæritis, et invenire speratis, non in omnibus his quæ adjiciuntur vobis. Hoc est, quod continuo dicit : « Et filii Sion, exsultate et lætamini in Domino Deo vestro, quia dedit vobis doctorem justitiæ, et descendere faciet ad vos imbrem matutinum et serotinum a principio. » Ac si dicat : Animalibus dixi, ut non timeant, consolationem hanc illis ostendens, quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, tandiu illos esse animalia judicans, qui homines esse deberent, quandiu pro ventre suo nimium sunt solliciti. Vobis autem, o filii Sion, id est, homines rationales, et spei lucrandis cælestibus intenti, hoc dico, ut exsuletis et

ketemini, non in ficu vel vinea, sive in quibuslibet germinibus deserti, quantumcunque speciosis, sed in Domino Deo vestro, et hæc summa sit causa exsultationis et lætitiæ, quia dedit vobis doctorem justitiæ, videlicet Christum, quem fecit vobis nasci ex virgine, qui justificet et justificari vos doceat non ex operibus legis, sed ex fide (*Rom. 11*), et hujus doctrinæ gratiam « descendere faciet ad vos » in principio velut « imbrem matutinum et serotinum. » In principio, inquam, id est, primum Judæo, deinde Græco : Filii namque Sion recte intelliguntur Judæi, primitivæ Ecclesiæ filii quicumque receperunt verbum salutis, quia prius oportuit illis prædicari verbum Dei ; propterea prædicationem sive doctrinam eandem matutinum imbrem nuncupavit. Et quia cum plenitudo gentium subintraverit, tunc iterum prædicabitur illis, et reliquiæ salvæ fient ex eis, recte imbrem illum et matutinum dixit et serotinum. « Et implebuntur, ait, aræ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo ; » in area frumentum quæritur in torcularibus vero vinum ab acino, et oleum ab amurca premendo separatur. Significat autem utrumque, scilicet area et torcular, pressuras sive tribulationes sanctorum, quas exemplo jam dicti doctoris justitiæ Christi, propter prædicationem doctrinæ ejus, sustinere habebant. « Implebuntur igitur, ait, aræ frumento, et redundabunt torcularia vino et oleo, » id est, quanto magis tribulati fuerint, quanto graviores pressuras sustinuerint, tanto majorem verbi abundantiam et copiosorem Spiritus sancti gratiam desuper accipient atque effundent, a prædicatione non cessando. « Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, et rubigo, et eruca, fortitudo mea magna, quam misi in vos. » Hæc juxta litteram, quia a Domino repromissæ sunt, ita creduntur accidisse, ut sterilitas præterita novis frugibus compensaretur, et quidquid « locusta, bruchus, rubigo et eruca » consumpserant, annis sequentibus impleretur. Sed ut de regnis quatuor sæpe dictis, quæ sub nominibus istis figurantur, ista redditio intelligatur, difficile aut etiam impossibile est. Quomodo enim illis qui in Babylonica captivitate, vel sub cæterorum jugo regnorum vita excesserunt, redditio temporalis fieri potuit annorum, id est, messium vel fructuum annualium, quos ignis, vel manus hostilis eisdem viventibus abstulit? Spiritualem ergo et æternam redditionem oportet. intelligamus, quæ in adventu Salvatoris, qui hic doctor justitiæ dicitur, reddita est omnibus, qui expectantes regnum Dei, sub eisdem regnis injuste fuerant oppressi. Omnes enim illos in passione sua Salvator liberavit, descendens ad inferos, et educens eos in illas æternas delicias paradisi. Ibi Daniel et socii ejus, cæterique temporis illius electi, quibus Babylonica captivitas annos suos abstulit. Ibi Esther et cæteri, quos Persici vel Medici regni superbia nequaquam a cultu Dei separare potuit. Ibi Machabæi, quos avertere non potuit Antiochus opprobrium regni Macedonici. Ibi apostoli et mar-

A tyrcs sancti, quos Romani imperii bestialis sævitia vincere non potuit. « Reddam igitur vobis annos, ait, quos comedit locusta, bruchus, rubigo et eruca, » id est, consolabor vos super omnibus malis quæcumque intulerunt vobis regna illa regno Dei contraria. Interea valde notandum est, quod regna illa tam fortia, tamque potentissima, tam mirabiliter et magnificat et deprimit, ut et minimis vermiculis, locustæ, bruchus, erucæ, et rubigini comparet, et tamen fortitudinem suam nuncupet dicendo : « Fortitudo mea magna, quam misi in vos. » Nec vero istud adeo mirum videbitur, si ut longe superius perstrinximus, ita distinguamus, ut æternæ majestati comparata hæc regna mundi quantumvis fortia nequaquam dubitemus nimis esse exilia. Humanæ autem infirmitatis respectu, quoties vanitatem hominum flagellari oportet, sufficere manu Dei locustas parvissimas, et flagella esse fortissima, non minus, quam regna ipsa, quæ hic significantur per illas. Nonne potentia Dei contra superbiam Ægyptiorum plagis ostensa est per muscas et locustas, et præcipue per cyniphe, qui tam parvi sunt culices, ut vix cernantur oculis? Nonne multitudo talium tanta fuit fortitudo Dei, ut non possent resistere exercitus Pharaonis? Si ergo locustæ ipsæ tantæ potuere esse fortitudinis, quid mirum regna quæ per istas significantur dici fortitudinem Dei? Porro aliter, vel alia dicitur et est fortitudo Dei Christus, virtus et sapientia Dei. Quod male intelligentes, imo prave intelligere laborantes hæretici Ariani, cum in Nicæna synodo requirerentur ab episcopis catholicis, ut Ecclesiastica narrat historia, si dicerent Filium Dei non esse creaturam, sed Dei virtutem et Dei sapientiam, secundum verba Apostoli (*I Cor. 1*), innuebant alterutris dicentes : « Quia hæc etiam veniunt ad nos. » Nam eruca et locusta dicitur virtus Dei magna. Sed nos eorum mentem corruptam detestantes, locustam quidem et cætera hujusmodi, quibus maxime Ægyptus attrita fuit, magnam Dei fortitudinem esse fatemur. Magnam, inquam, et valentem usque ad evincendam superbiam Pharaonis duntaxat carni : Christum autem Dei virtutem sive fortitudinem solam sufficientem ad destruendam tyrannidem Pharaonis, id est, diaboli. Non enim locusta sive eruca, sed sola hæc virtus Dei, Christus, illum foras mittere potuit. Illud quoque notandum, quod cum dixisset : « Fortitudo mea magna, » addidit, « quam misi in vos. » Veraciter namque et regna jam dicta, et cæteros hostes misit in eos, et venire permisit Dominus in populum suum, propter multas præceptorum suorum transgressiones, sed nihilominus vix illis quos propter ejusmodi causas contra electos suos ad tempus prævalere permisit, sicut exempli gratia, testatur ipse quodam loco, cum de uno talium dicitur : « Væ Assur ! virga furoris mei, et baculus ipse in manu ejus indignatio mea (*Isai. 10*). » Tali modo, ut jam dictum est, redditis annis, « quos locusta et bruchus, et rubigo, et eruca » comederunt, « comedetis, ait, vescentes, et satura-

bimini, et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit vobiscum mirabilia, et non confundetur populus meus in æternum. » Manifeste hic æternæ gloriæ promittitur saturitas, de qua et David : « Satiabor, inquit, cum apparuerit gloria tua (*Psal. xvi.*) » « Edent pauperes, et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum, vivent corda eorum in sæculum sæculi (*Psal. xxi.*) » Ubi enim alias est vel esse potest saturitas electorum Dei, quibus dicit : « Et comedetis vescentes et saturabimini, » nisi in deliciis paradisi? Ibi namque ex quo parietem inimicitiarum Christus per passionem suam solvit (*Ephes. ii.*), saturabuntur beati perfruentes visione Dei, et ibi laudant nomen Domini, nam cibus ipsorum est ipsa laus Dei, qui ipsos mirabiliter reformabit, et non confundentur in æternum, quia liberati a confusione peccati, et æterna gloria glorificati sunt : « Et scietis, inquit, quia in medio Israel ego sum, et ego Dominus Deus vester, et non est amplius, et non confundetur populus meus in æternum. » Videlicet quod hic sciebatis ex parte, et videbatis per speculum et in ænigmate, ambulantes per fidem, tunc scietis et videbitis facie ad faciem ambulantes per speciem. Delectabile nimirum sanctis Patribus, et cæteris gentis illius electis fuit et est, scire hoc, quomodo Dominus Deus esset in medio eorum. Quomodo enim est in medio eorum, vel quid est, esse in medio eorum? Profecto in medio eorum esse, est in veritate naturæ humanæ carnem de carne illorum assumpsisse. Hoc scire et videre, quia hic est Dominus Deus ipsorum, et non est amplius, neque enim extra illum est Deus, cum Pater et Filius non duo sunt dii, sed Filius in Patre Deus unus. Hoc, inquam, scire et videre, Deum Filium, Deo Patri æqualem secundum divinitatem, sibi consimilem secundum veram humanitatem, ineffabilis felicitatis et gloriæ est. Idcirco, quod paulo ante dixerat, repetit : « Et non confundetur populus meus in æternum. » Repetitio namque confirmatio est : Non confundetur, imo gloriosus erit, magnificus et honorificatus erit populus, cui promissus, et ex cuius carne natus est talis Filius, gloriosumque erit eis illud Apostoli : « Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit (*Hebr. ii.*), » et gloria hæc æterna erit. Remota omni confusione, quæ per peccatum Adæ humano generi accessit. Gloriosa hæc dicta sunt hactenus filiis Sion, quos in adventu suo iste doctor justitiæ Christus requisivit, et per passionem suam eduxit de tenebris, secundum fidem Patrum, qui illum expectaverant : sicut testatur Paulus apostolus (*Hebr. xi.*) defuncti omnes non acceptis promissionibus, descendens quippe ad inferos, et resurgens ex mortuis, omnes introduxit in veram terram repromissionis. Constat autem, quia post expletam suæ glorificationis dispensationem, majorem atque abundantiorum gratiæ vel Spiritus sanctus dedit effusionem, scilicet non uni genti, ut prius, sed universis gentibus secundum veritatem repromissionis, qua Abraham dictum est : « Atque in semine tuo bene-

dicentur omnes gentes (*Gen. xxi.*) » Sequitur ergo : « Et erit post hæc : Effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt filii vestri et filia vestræ. Senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt. Sed et super servos et ancillas meas in diebus illis effundam Spiritum meum. » Quod enim dicit « super omnem carnem, » nullam sinit fieri gentis vel personarum exceptionem. Priusquam glorificatus esset Jesus, super filios tantum Sion effuderat Spiritum suum, et de illa solummodo gente prophetæ sapientes erant. Postquam autem glorificatus est resurgendo, et in cælum ascendendo, cum tanto fructu sæculorum præteritorum, nullam fecit Judæorum et gentilium distinctionem, sed omnibus communiter evangelizari voluit peccatorum remissionem. Hoc est, quod nunc dicit : « Et erit post hæc : Effundam Spiritum meum super omnem carnem. » Verumtamen hoc loco meminisse libet, quod Apostolus, cum dixisset : « Gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum (*Rom. ii.*), » confestim ita subordinavit, ut diceret : « Judæo primum et Græco (*Rom. i.*), » videlicet Judæo credenti, vel bonum operanti gloriæ, honoris et pacis gradum concedens primum, utpote cujus est adoptio filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, cujus patres, ex quibus Christus secundam carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen (*Rom. ix.*) Græco autem, id est, gentili, gradum fere secundum, quamvis nulla distinctio sit in largitate remissionis peccatorum. Hanc subordinationem et hic propheta videtur innuere, cum præmisso : « Effundam Spiritum meum super omnem carnem, » protinus ita subjungit : « Et prophetabunt filii vestri et filia vestræ, senes vestri somnia somniabunt, et juvenes vestri visiones videbunt, sed et super servos et ancillas meas in diebus illis effundam Spiritum meum. » Loquebatur namque filiis Sion, quorum utique filii apostoli erant et filia, mater Domini nostri Jesu Christi, et cæteræ mulieres eodem tempore commanentes et orantes cum eisdem apostolis, sicut Lucas meminit : « Hi omnes, inquit, erant perseverantes unanimes in oratione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus (*Act. i.*) » Isti filii et filia filiorum Sion, accepto Spiritu sancto, prophetaverunt, id est, de cœlestibus mysteriis variis linguis locuti sunt. Et isti senes, quales erat inter eos prior Petrus, vel deinde Paulus, somnia somniaverunt, et juvenes, **103** qualis erat Joannes, visiones viderunt. Nec vero contentus ero hanc filiis vestris dedisse gratiam, « sed et super servos meos, » inquit, quacunque ex gente sint, « effundam Spiritum meum. » Laxior nimirum hæc appellatio est servorum atque ancillarum Dei quam filiorum Sion. Filii namque Sion unius, id est Judaicæ sunt gentis, servi autem et ancillæ Dei, omnium gentium sunt electi, qui etiam non tantum servi, sed filii quoque appellantur Dei, quemadmodum Joannes cum dixisset quia

Jesus moriturus erat pro gente, subjunxit atque ait: « Et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum (Joan. xi). » Profecto causa ista effusionis Spiritus sancti dignior et locupletior est, quod sint servi et ancillæ Dei, quam illa, quod sunt filii Sion, id est Judæi. Non enim Judæo tantum, sed omnibus servis et ancillis suis, bonus Dominus gratiam debet. Primum tamen, ut jam dictum est, Judæo, deinde Græco. Notandum præterea, quod cum dixisset: « Sed et super servos et ancillas meas effundam spiritum meum, » non addidit, « et prophetabunt, » neque ait, « senes eorum somnia somniabunt, et juvenes eorum visiones videbunt, » sicut dixerat de filiis filiorum Sion. Sciendum quippe, qui licet multi de Ecclesia gentium prophetiæ spiritum habuerint, somnia memorabilia somniaverint, et visiones memoria dignas viderint, soli tamen filii Sion, et filii filiorum, scilicet prophetæ priores, et apostoli succedentes, soli, inquam, hi sunt, quorum prophetiæ et somnia, seu visiones canonicæ auctoritatis tenent apicem summum, tamque probatæ veritatis atque certitudinis sunt, quam lex et Evangelium. Recte igitur sic dictum est, « sed et super servos et ancillas meas in diebus illis effundam spiritum meum, » et non additum est, « et prophetabunt, » sive « somniabunt, » aut « visiones videbunt, » quia videlicet cum sanctis doctoribus, et omnibus qui in Ecclesia Christi post prophetas et apostolos sanctum intelligentiæ spiritum accipere meruerunt, satis bene actum est, quod somnia seu visiones propheticas atque apostolicas, scienter et fideliter interpretari sive explanare potuerunt.

Effusionis hujus rem simul et signum in die Pentecostes, quando super discipulos Christi Spiritus sanctus descendit, contigisse dubium non est. Rem videlicet, quia tunc apostolis, qui erant filii filiorum Sion, sicut jam dictum est, quique eatenus homines erant sine litteris et idiotæ, prophetica, imo plus quam prophætica gratia data est, et extunc somnia somniare (de qualibus nonnulla in Actibus apostolorum legimus) et visiones videre cœperunt, quales maxime in Apocalypsi Joannis admiramus. Signum autem in eo fuit, quod omnium gentium loquebantur linguis (Act. ii). Per hoc namque significabatur quod super omnem carnem, sive super servos et super ancillas Domini in omni gente et natione oporteret eandem Spiritus sancti effusionem derivari. Quod jam tunc sciens apostolus Petrus, dixit: « Viri Judæ, et qui habitatis Jerusalem universi. Hoc vobis notum sit, et auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos aestimatis, hi ehhrii sunt, cum sit hora diei tertia, sed hoc est, quod dictum est per prophetam Johel: Et erit in novissimis diebus dicit Dominus: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, » etc. (Ibid.) Sequitur: « Et dabo prodigia in cœlo, et in terra, sanguinem et ignem, et vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. » Quod hic de solis videtur dixisse pro-

A digiis, scilicet danda fore illa in cœlo et in terra, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, qui est dies universalis judicii, de cæteris quoque omnibus, quæ hactenus hic idem propheta prædixit, sentiendum pariterque subaudiendum est. Nam et eruca, et locusta, et bruchus, et rubigo, scilicet quatuor regna erant ventura, et deinde effusio Spiritus sancti, et hæc jam venerunt, antequam veniat ille dies magnus et horribilis. Unde sicut jam superius dictum est, et illi quibus Petrus apostolus præsens prophetæ hujus apposuit testimonium, et quicunque extunc usque ad nos audierunt, et extunc audituri sunt, nimirum magnum esse illum et horribilem diem Domini, certi esse debent, imo dubitare non sinuntur quin ita sit, quia veniet, quia jam tanta pars eorum completa est, quæ uno eodemque ore iste propheta locutus est. Denique magnum super hac re certamen est Deo et Verbo ejus Jesu Christo, qui est testis fidelis. Magnum, inquam, et acre certamen in exigendo, ut credatur sibi, quia veniet talis, et tantus ille dies tremendi judicii, post quem jam nullum pœnitentiæ tempus erit, juxta quod et in Apocalypsi Joannes dicit: « Et Angelus quem vidi stantem supra mare, et supra terram, levavit manum suam in cœlum, et juravit per viventem in sæcula sæculorum, quia tempus amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, consummabitur mysterium Dei (Apoc. x). » Super hac re concertans, ut scilicet credatur sibi, quia revera grande nimis negotium est, et nimium expedit hoc scire miseris, ut tantam iram effugere possint. Nunc dicit: « Et dabo prodigia in cœlo, et in terra sanguinem et ignem et vaporem fumi. Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. » Ac si dicat: Non credent homines curam esse Deo de actibus suis, et quod statutus sit ad judicandum de illis dies ille magnus et horribilis. Non, inquam, credent, non audient, non animadvertent, nisi magna et multa viderint prodigia fieri. Effundam igitur spiritum meum (sicut jam dixi) et per virtutem ejus dabo prodigia in cœlo et in terra, et quod prædicatio judicii confirmetur ubique sequentibus signis. Dabo sanguinem, dabo ignem, subauditur in testimonium illis, ut videlicet non solummodo miraculorum prodigiis, sed etiam magnitudine perseverantiæ commoti, cum tot millia testium usque ad sanguinem perseverare viderint, et ignem charitatis Dei nullis persecutionum aquis, nullis fluminibus, quamvis multa sint, posse in illis exstingui, ut credant eorum testimonio, aut inexcusabiles siut. Dabo et vaporem fumi, similiter in testimonium illis. Fumus hic aut cæcitatem, quæ in Israel contigit, aut certe, quoniam fumus lacrymas excitare solet, compunctionem pœnitentium licet intelligi. Etenim utraque hæc vim prodigiorum obtinent, et evidenter astipulantur, futurum esse judicium. Hæc prodigia dantur in terra. Quæ vero sequuntur: « Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, » prodigia sunt, quæ

dantur in caelo. His quoque versiculis nos reminisci A facit eorum quæ Dominus dixit. « Et erunt (inquiens) signa in sole et luna et stellis, » etc., usque ad id, « et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate (*Luc. xxi*). » Idem namque est, quod hic nunc dicitur: « Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. » Jam quemadmodum illic dicitur, « et tunc videbunt venientem Filium hominis, » ita et hic eodem modo dici poterat, et tunc veniet « dies Domini magnus et horribilis. » Quicumque prodigiis talibus excitati, poenitentiam egerint sive conversi fuerint, salvi erunt. Nam et ipsa prodigia, sicut jam dictum est, ideo **104** fient, ut convertantur, et salvi sint. Hoc est, quod sequitur: « Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. » Cum dicit omnis, subaudiendum est absque distinctione Judæi et Græci. Etenim Apostolus cum hoc intenderet, ac diceret: « Non est enim distinctio Judæi et Græci, nam idem Dominus omnium, dives in omnes qui invocaverint illum (*Rom. x*), » testimonio præsentis ætus est, « omnis » enim, iniquens, « quicumque invocaverit nomen Domini salvus erit. » Eandem distinctionem Judæi et Græci iste quoque auferit pariterque confirmat, quod recte universaliter dixerit « omnis » uno eodemque versiculo, quem protinus subjungit: « Quia in monte Sion et in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, et in residuis, quos Dominus vocaverit. » Nam in monte Sion et in Jerusalem, id est in Judæis, et residuis, id est in Græcis, salvatio erit, quoscunque invenerit Dominus, id est vocante gratia prævenerit, ut invocent nomen Domini. Interea sciendum est certum esse ordinem sive tenorem invocationis nominis Domini, ut scilicet ad hoc invocetur primum, ut largiatur spiritum cogitandi et agendi quæ recta sunt, deinde, ut in illo die suo magno et horribili non intret Deus cum homine in judicium, sed superexaltet misericordia judicium. Subtiliter atque fideliter adhuc intuentium est, quomodo eum dixisset: « Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, quia in monte Sion et in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus: et in residuis, » ita clausit ut diceret: Quos Dominus vocaverit. Nempe hoc ipsum, quod invocatur nomen Domini, non invocantibus, sed gratiæ vocantis, ut dignum est, attribuit. Quod Apostolus confirmans, cum hoc exemplo usus fuisset: « Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, » pulchram nimis gradationem continuo fecit: « Quomodo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? » (*Rom. x*). Sic nimirum ascendendo, usque ad Deum recurrit, comprobans totum esse adscribendum gratiæ vocantis, quod invocatur nomen Domini, quia videlicet nisi ille misisset, non venissent, neque prædicassent; si non prædicaretur, non audiretur; si non audirent, non crederent; si

non crederent, non invocarent. Ubi porro dixit hoc Dominus: Quod in monte Sion sive in Jerusalem, et in residuis, id est in Judæis et in Græcis a Domino vocandis deberet esse salvatio? Nimirum in præscientia sua, in prædestinatione sua, ante tempora sæcularia. Etenim quos in tempore vocavit, eos ante omnia tempora præcivit et prædestinavit, ut idem Apostolus ait, « conformes fieri imaginis Filii sui (*Rom. viii*). » Nunc superest causam reddere, unde vel in quo ille dies Domini magnus sit et horribilis. Sequitur ergo:

CAP. III.—« Quia ecce in diebus illis et in tempore illo, cum convertero captivitatem Juda et Jerusalem, congregabo omnes gentes, et educam illas in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis ibi super populo meo, et hæreditate mea Israel, quas disperserunt in nationibus, et terram meam diviserunt, et super populum meum miserunt sortem, et posuerunt puerum in prostibulo, et puellam vendiderunt pro vino, ut biberent. » Magna vero et horribilia sunt hæc, ut merito pro ipsis dicatur ille dies Domini magnus et horribilis. Dies ille pro sui magnitudine, et dies multi multorum dierum sive annorum dicitur tempus, utpote cui nulla lucis et tenebrarum vicissitudo sive alternatio successura est. Dicitque quia ecce contestans in proximo adesse, quamvis cuilibet stulto longe esse videatur, qui dicit in tempora longa fiet istud. Mentitur sibi, quia nimirum, sicut et alius propheta dicit, « juxta dies Domini magnus, juxta est et velox nimis (*Sophon. i, 14*). » Et revera juxta esse et velociter venire diem illum sentit, qui æternitatem attendit, cujus comparatione velut momentum et inane reputatur omne tempus præterentis sæculi, cujus finis ille dies erit. « Cum convertero, » inquit, captivitatem Juda et Jerusalem. » Hoc loco Juda et Jerusalem una est, sola est generatio electorum sive confessorum Dei, unica est civitas Jerusalem cælestis, cujus captivitas tunc cœpit, quando invidia diaboli decepti primi homines expulsi sunt a paradisi deliciis (*Gen. iii*), in anima mortui, corpore morituri. Eorum captivitas conversa tunc erit, quia resurgent incorrupti, liberati tam a jugo peccati quam a debito mortis, anima et corpore vivi, et in neutro jam morituri. Tunc « congregabo, » ait, omnes gentes. » Hoc ipsum est quod in Evangelio Dominus idem dicit: « Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes (*Matth. xv*). » Sed quid sibi vult quod ait, « et educam eas in vallem Josaphat? » Nimirum tam propter nominis interpretationem loci hujus nunc meminit, quam propter rem quæ recenti memoria fuerat gesta, quando iste prophetavit. Tempora namque quibus prophetavit hic, eadem debemus accipere quæ in Osee legimus, ipso dicente: « In diebus Ozia, Joathan, et Achaz, et Ezechia regum Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas, regis Israel (*Osee 1*). » Porro ante annos plus minus octoginta, regnante

Josaphat, congregati sunt filii Moab, et filii Ammon, et cum eis de Moabitis ad Josaphat, ut pugnarent contra eum, et de his locis quæ trans mare sunt, et mons Seir, sicut ipse Josaphat in oratione sua dicit : « Nunc igitur ecce filii Ammon et Moab, et mons Seir, per quos non concessisti filiis Israel, ut transirent, quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis, et non interfecerunt illos, econtrario agunt, et nituntur ejicere nos de possessione quam tradidisti nobis, Domine Deus noster. Ergo non judicabis eos? (II Par. xx.) » Cum hæc et cætera peroraret, omnisque Juda staret coram Domino cum parvulis et uxoribus et liberis suis, factus est sermo Domini super Iahziel filium Zachariæ « in medio turbæ, et ait : Attendite, omnis Juda, et qui habitatis in Jerusalem, et tu, rex Josaphat. Hæc dicit Dominus vobis : Nolite timere, non est enim vestra pugna, sed Dei. Cras ascendetis contra eos, tantummodo confidenter state, et videbitis auxilium Domini super vos. O Juda et Jerusalem, nolite timere, ne paveatis, cras egrediemini contra eos, et Dominus erit vobiscum (ibid.) » Factumque est ut Dominus locutus est. « Nam filii Ammon et Moab consurrexerunt adversus habitatores montis Seir, ut interficerent et delerent eos. Cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidere vulneribus, nec superfuit quisquam qui necem posset evadere (ibid.) » Idcirco vallis illa dicitur Vallis Josaphat, sive, secundum interpretationem nominis Josaphat, Vallis judicii Domini, quia videlicet miro modo secundum nomen suum quod interpretatur Domini Judicium, dixerat idem Josaphat : « Ergo, Domine Deus, non judicabis eos? » Et ita judicavit eos Dominus, ut versi in semetipsos mutuis conciderent vulneribus, nec superesset quisquam, sicut jam dictum est, qui necem potuisset evadere. Dicitur etiam vallis benedictionis pro eo quod liberati filii Juda ibi benedixerunt Dominum, sicut ibidem scriptum est : « Per tres, inquit, dies spolia non poterunt auferre pro prædæ magnitudine. Die autem **105** quarta congregati sunt in valle benedictionis (II Paral. xx.) » Etenim quoniam ibi benedixerunt Dominum, vocaverunt locum illum vallis benedictionis usque in præsentem diem. Igitur cum dicit : « Congregabo omnes gentes, et educam illas in valem Josaphat, » rem gestam magni miraculi nobis ad memoriam reducit, pulchreque innuit, quod secundum similitudinem futurum sit in die judicii, ut nullus eorum sententiam damnationis evadere possit, qui mala inferunt servis Dei propter hoc ipsum quod sunt servi Dei, sicut nullus eorum necem evadere potuit, qui contra Judam et Hierusalem illic fuerant congregati, propriisque sunt ex conscientiis judicandi, sicut illi armis suis et mutuis vulneribus conciderunt. Illud quoque non prætereundum, quia sicut unus idemque locus propter causas memoratas, et vallis Josaphat, id est judicii Domini, et vallis dicitur benedictionis, ita et illa sessio majestatis Domini ad judicandum congregatis gentibus, erit sini-

stris quidem ad damnationem, dicendo : « Ite, maledicti (Matth. xxv); » dextris autem ad benedictionem, dicendo : « Venite, benedicti Patris mei (ibid.). » Cætera prosequamur. « Et disceptabo, inquit, cum eis super populo meo et hæreditate mea Israel. » Mira et gravissimi sensus plena dictio, cum dicit fortissimus Deus, « disceptabo. » Qui habet aures audiendi ipse audit et intelligit quia horribile est hoc, propter quod et ille dies Domini magnus dicitur et horribilis. Quid enim horribilius quam tali in tempore disceptatio Dei cum hominibus? Signanter namque dicit ibi, ac si nunquam alias cum hominibus disceptaverit, licet multa terribilia post illud aquæ judicium, id est diluvium, cum hominibus vel contra homines fecerit. Post illud namque et « super Sodomam et Gomorrhaim ignem et sulphurem pluit (Gen. xix), » et Pharaonem cum curribus et equitibus suis in mari Rubro demersit (Exod. xiv), et filios Israel omnes a viginti annis et supra, qui egressi fuerant ex Ægypto, præter paucissimos, in deserto prostravit, tam terribiliter, ut quosdam ex illis viventes terra deglutiret, et ipsos, quos introduxerat in terram repromissionis, filios Israel quinquies in servitute[m] propter transgressiones tradidit, primo videlicet in manus Cusanrasathaim regis Mesopotamiæ, deinde in manus Eglon regis Moab, tertio in manus Jabin, regis Chanaan, quarto in manus Madian, quinto in manus Philistinum, et post hæc tradidit eos in manus regnorum quatuor, scilicet Babylonii, Persici sive Medici, Macedonici, atque Romani (Num. xiv, 16; Jud. xiii, 4). Futurum autem est, ut Antichristum quoque in suo tempore permittat prosperrari, tantamque fieri tribulationem, « qualis non fuit ab initio sæculi (Matth. xxiv). » Nimirum universa hæc parva sunt, comparatione illius diei magni et terribilis, idcirco signanter nunc dicit de illo die : « Disceptabo ibi, » ac si illa priora facere, nondum fuerit disceptare. Super qua re tandem erit illa disceptatio? « Super populo meo, inquit, et hæreditate mea Israel. » Verus profecto Israel est, de quo tantam curam habet Deus, ut super illo disceptet, et propterea non contentus est dixisse : « Super populo meo, » sed addidit, « et hæreditate mea Israel. » Et quidem omnis electorum multitudo, quotquot ad vitam æternam præordinati sunt, populus Dei et hæreditas ejus, et unus ac verus Israel, sed nunc interim peculiarem illum populum attendamus, ex quo Christus secundum carnem, ut ea quæ hic commemorantur mala intulisse gentes, certis ex Scripturarum locis ostendamus. Primum quod cum dixisset : « Et disceptabo cum eis super populo meo et hæreditate mea Israel, » subjunxit atque ait : « Quos disperserunt in nationibus, et terram meam dividerunt. » Assyrii et Chaldæi fecisse leguntur, quia « translatis filiis Israel et filiis Juda, gentes alienigenas in civitatibus eorum pro illis collocaverunt. Etenim de populo ipso vix ullas reliquias dimiserunt, excepto quod de plebe pauperum, qui penitus nihil habebant, dimisit Nabuzardan magister militum

regis Babylonis in terra Juda, et dedit eis vineas et cisternas (*Jerem. xxxix.*) Quod deinde sequitur, « et super populum meum miserunt sortem, » scilicet Persarum et Medorum regnum fecisse legitur. Sic enim scriptum est : « Mense primo, cujus vocabulum est Nisan, anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur Phur, coram Aman, quo die et quo mense gens Judæorum deberet interfici, et exivit mensis duodecimus qui vocatur Adar (*Esther. iii.*) Quod deinde subjungitur, « et posuerunt puerum in prostibulum, » tertium respicit regnum, scilicet Græcorum, sub quibus corrupti sunt Judæi quoque ex imitatione illorum, ut puerum ponerent in prostibulum. Sic enim in libro Machabæorum legimus : « Super hæc promittebat Jason frater Oniæ, et alia talenta centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur, gymnasium et ephebiam ibi constituere (*II Mach. iv.*) » Et subiunde : « Etenim ausus et sub ipsa arce gymnasium constituere, et optimos quosque ephëborum in lapanaribus ponere (*ibid.*) » Hoc, ut manifestius dicamus, illud est quod Apostolus horribiliter detestans in gentibus : « Masculi, inquit, eorum relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desideris suis in invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes et mercedem, quam oportuit, erroris sui, in semetipsis recipientes (*Rom. i.*) » Quod adhuc sequitur, dicens : « Et puellam vendiderunt pro vino ut biberent, » hoc lenonum est facere, qui puellas meretricari cogentes, luxuriam de luxuria mercantur, dum de corporum illarum turpi et infami mercimonio, fœda et, ut ita dicam, canina sibi convivia faciant, et exinde bibentes vinum, alienæ luxuriæ pretium propriæ faciunt libidinis incendium. Hoc ibidem sub eodem Græcorum regno non omnino taceatur factum. Sic enim scriptum est illic : « Nam templum luxuria et comessationibus erat plenum, et scortantium cum meretricibus, sacræque ædibus mulieres se ultro ingerebant, introferentes ea quæ non licebant (*II Mach. vi.*) » Quartum regnum Romanorum gravius quidem Judaicum populum at trivit, magisque in nationibus dispersit, sed merito in disceptatione sua de pressura illa, quam tunc populus ille pertulit, nullam Deus mentionem facit, quia videlicet nullum electorum Dei, qui ad gratiam ejus pertineret, vel ad vitam ejus prædestinatus esset, illa calamitas involvit. Prius enim quam Romanus veniret exercitus, præmoniti sunt ab angelo fideles, ut hoc loco cederent, sicut Hegesippus refert. His dictis contra gentes omnes universaliter, ejusdem judicii comminationem specialiter intorquet, et dicit : « Quid mihi et vobis, Tyrus et Sidon, et omnis terminus Palæstinorum? Nunquid ultionem vos reddetis mihi? Et si ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum. Argentum enim meum et aurum tulistis, et desiderabilia mea et pulcherrima intulistis in delubra vestra, et filios Juda, et filios Hierusalem vendidistis filiis Græcorum, ut longe faceretur eos de

A sinibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vendidistis eos, et convertam retributionem vestram in caput vestrum, et vendam filios vestros, et filias vestras in manibus filiorum Juda, et venundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est. » Nisi post Tyrum et Sidonem sermo divinus omnem quoque terminum Palæstinorum nominasset, non inveniremus ubi vel quando factum sit secundum litteram id **106** quod nunc ait, « argentum enim meum et aurum tulistis, et desiderabilia mea et pulcherrima intulistis in delubra vestra. » Nusquam enim Tyrus et Sidon, sed tantum Palæstini, id est, Philisthiim hoc fecisse leguntur in primo libro Regum. « Pugnaverunt, inquit, Philisthiim et cæsus est Israel, et arca Dei capta est (*I Reg. iv.*) »

B Et subiunde : « Philisthiim autem tulerunt arcam Dei, et intulerunt eam in templum Dagon, et statuerunt eam juxta Dagon (*I Reg. v.*) » Arca ipsa et tabulæ testamenti in ea simulque urna aurea habens manna, et virga Aaron, quæ fronderat, et propitiatorium, duo quoque Cherubin obumbrantia propitiatorium, argentum et aurum erant (*Hebr. ix*), quæ quodammodo « et desiderabilia » ejus dici poterant. Hæc Palæstini tunc « in delubra » sua intulerunt, quando, ut jam dictum est, inferentes « arcam in templum Dagon, statuerunt eam juxta Dagon (*ibid.*) » Porro hic jam non prætereundum, quia Judæi de hoc sermone, quo his dicitur : « Ecce ego suscitabo eos, » videlicet filios Juda et Hierusalem, quos vendidistis filiis Græcorum, « de loco in quo vendidistis eos, et

C convertam retributionem vestram in caput vestrum, et vendam filios vestros in manibus filiorum Juda, et venundabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est. » Ex hoc, inquam, sermone vanam sibi, imo miserabilem consolationem assumunt. Illa namque de Romanis sub nominibus Tyri et Sidonis atque Palæstinorum hæc intelligi volunt, eo quod Vespasianus et Titus Romæ templo-pacis ædificato vasa templi et universa donaria in delubro illius consecraverit. Promittunt ergo sibi, imo somniant, quod in ultimo tempore congregarentur a Domino, ut reducantur in Hierusalem, neque hac felicitate contenti, ipsum Deum manibus suis Romanorum filios et filias asserunt traditurum, ut

D vendant eos Judæi non Persis et Æthiopicis et cæteris nationibus, quæ vicinæ sunt, sed Sabæis genti longinquissimæ, quia Dominus locutus est, ut populi sui ulciscatur injuriam. Nos contra non Romanos, sed ipsos qui se dicunt esse Judæos et non sunt, sed sunt synagoga Satanae, dicimus designari ac percuti sub nominibus Tyri et Sidonis, et intra omnem terminum Palæstinorum concludi eandem ob causam, quam et in alio propheta Deus considerans, cum eundem populum redargueret : « Pater tuus, inquit, Amorrhæus, et mater tua Cæthea (*Ezech. xvi.*) » Etenim sicut Amorrhæi et Cæthei, ita Tyri quoque et Sidonii atque Palæstini, non de Sem aut de Japhet, sed de Cham, qui reprobus exstitit, posteritate generati sunt. Et quia Deus non stirpem

carnis, sed mores attendit animi, Judæi quoque A
 quamvis secundum carnem de stirpe Sem per Abra-
 ham processerint, nihilominus tamen inter posteros
 Cham reputantur, illi duntaxat, qui veri patris Noe,
 quod interpretatur *requies*, scilicet Christi, qui est
 requies omnibus sanctis, humanam propter eos as-
 sumptam despiciunt infirmitatem, sicut ille Cham
 derisit, et foris nuntiavit patris nuditatem. Causam
 dicimus, cur præsentis loco Judæi in synagoga Sana-
 tanæ remanentes, ut jam dictum est, sub nominibus
 Tyri et Sidonis recte intelligantur. Tyrus et Sidon,
 sicut et cætera regiones terræ Chanaan, populo Israel
 forte distributæ sive designatæ fuerunt : sed quia in
 corde maris sitæ non facile ab hostibus obsideren-
 tur, minime capi vel possideri ab eis potuerunt. Sic
 nimirum Judæi prædicationis evangelicæ armis capi
 debuerunt, imo et illis prius verbum Dei prædicari
 oportuit, sed quia profunditate malitiæ semetipsos
 circumdantes, et quasi in abyso scientiæ nequam
 se abscondentes, repulerunt illud, et expugnari ve-
 ritatis et justitiæ armis non potuerunt, idcirco re-
 lectis illis apostoli ad gentes conversi sunt (*Act.*
xiii). Item causam dicimus, cur iidem Judæi in Pa-
 læstinatorum terminum concludantur. Palæstini, id
 est Philistiim, ascendentibus ex Ægypto, et trans-
 currentibus mare Rubrum filiis Israel, primi invide-
 runt, et deinde cæteri, sicut Moyses in canticò suo
 cum dixisset : « Dux fuisti in misericordia tua po-
 pulo quem redemisti. Et portasti eum in fortitudine
 tua, ad habitaculum sanctum tuum. Ascenderunt
 populi et irati sunt, dolore obtinuerunt habitatores
 Philistiim (*Deut. xxxii*). » Deinde de cæteris. « Tunc,
 ait, conturbati sunt principes Edom, robustos Moab
 obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores
 Chanaan (*Exod. xv*). » Ita nimirum credentibus in
 Christum et mare baptismi transeuntibus, primum
 Judæi, sicut in Actibus legimus (*Act. xiv*) invi-
 derunt, deinde gentes cæteræ, quæ et exemplo
 crebrisque seditionibus illorum in hoc ipsum exci-
 tatæ sunt. Et illi quidem Palæstini sive Philistiim,
 quod interpretatur *potione cadentes*, argentum et
 aurum Domini in sua delubra, id est, in templum
 Dagon detulerunt, scilicet arcam undique auro cir-
 cumtectam, et cætera desiderabilia sive pulcherri-
 ma, ut erant propitiatorium et duo Cherubin. Isti
 autem auream, sive argenteam Dominicæ Incarna-
 tionis veritatem in mendacio, quantum in ipsis est,
 detinent, atque hoc faciendo desiderabilia Domini
 reposuerunt in templo Dagon, quod interpretatur
piscis tristitiæ, qui videlicet piscis est Leviathan
 serpens, vectis tortuosus, et in templo suo cubat
 habitando in incredulis illorum cordibus. Igitur
 quod hic dicit Tyro et Sidoni atque Palæstinis, et
 filios Juda, et filios Hierusalem vendidistis filiis Græ-
 corum, ut longe faceretis eos de finibus suis. Istud
 quoque contra se Judæi dictum sciunt. Filii namque
 Juda, et filii Hierusalem apostoli, cæterique discipuli
 exstiterunt, quos illi vendiderunt filiis Græcorum,
 id est, repellendo verbum Dei, seque indignos vitæ

A æternæ judicantes ad gentes expulerunt, quæ omnes
 sub uno intelligendæ sunt nomine Græcorum testante
 Apostolo, cum dicit : « Non est enim distinctio Ju-
 dæi et Græci (*Rom. x*). » Item : « Ira et indignatio,
 tribulatio et angustia in omnem animam hominis
 operantis malum, Judæi primum et Græci. Gloria
 autem et honor et pax omni operanti bonum, Judæo
 primum et Græco (*Rom. ii*). » Per Græcum utique
 omnem gentilem vult intelligi. Illa vero expulsio
 apostolorum ad gentes, recte venditio dicitur, quia
 videlicet pro eadem spe temporalis commodi illos
 expulerunt, pro qua etiam occiderant Dominum ip-
 sorum. Quænam erat illa spes? Nimirum ipsa quam
 innuit evangelica parabola, dicentibus colonis vineæ
 ad invicem, cum vidissent filium patrisfamilias.
 B « Ille est hæres : Venite, occidamus eum, et nostra
 erit hæreditas (*Matth. xxi*). » Hæc fuit spes illorum,
 quod si Christum Dei Filium occidissent, et discipu-
 los ejus expulissent, terræ et templi illius commoda
 liberius obtinerent. Itaque « vendidistis, ait, illos fi-
 liis Græcorum, ut longe faceretis eos de finibus suis, »
 id est, terrena tantum sperantes et amantes, cœle-
 stium prædicatorum longe in nationes expulistis, ne
 prædicarent suæ genti, id est vobis, quibus primum
 oportebat prædicari verbum Dei. Hoc autem facien-
 tes, dicebant, et dicere non cessant, Deum ad se per-
 tinere, suumque Deum esse, seque persecutionem
 cunctam pro ejus obsequio facere. Idcirco sic exor-
 sus est : Quid mihi et vobis? Nunquid ultionem vos
 redditis mihi? Ac si dicat : Quid me Deum vestrum
 esse dicitis, cum constet quia me non cognovistis?
 C « Quid me labiis honoratis, cum cor vestrum longe
 a me sit (*Matth. xv*)? » Dicitis, « unum Patrem habemus
 Deum, sed quid mihi et vobis? (*Joan. viii*). » Arbitra-
 mini vos obsequium præstare, et et ultionem reddere
 (*Joan. xvi*), quando veritatis evangelicæ prædicatorum
 107 persequimini? Faciebat hoc unus ex vobis
 quondam Saulus, simpliciter errans, et abundan-
 tius æmulator existebat patrum suarum tra-
 ditionum, sed ideo misericordiam consecutus est,
 quia ignorans fecit in incredulitate. Vos autem
 per malitiam hoc facitis, excusationem non ha-
 bentes de peccato vestro, quia vidistis et odistis
 filium, et me patrem ejus. « Nunquid » ergo « ultio-
 nem vos reddetis mihi, » sicut vultis arbitrari?
 D Non utique, sed crudele odium exercetis, et vos-
 ipsos contra me ulciscimini. Dico ergo : « Et si
 ulciscimini vos contra me, cito velociter reddam
 vicissitudinem vobis super caput vestrum, » ulciscen-
 do me contra vos, quoniam ulciscimini vos
 contra me. Non enim per ignorantiam delinquitis,
 sed « argentum meum et aurum, » de qualibus
 scriptum est : « Eloquia Domini, eloquia casta, ar-
 gentum igne examinatum (*Psal. xi*). » Itemque alibi :
 « Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum
 multum (*Psal. xviii*), » sive « super aurum et topazion. »
 (*Psal. cxviii*). Hæc, inquam, « desiderabilia mea et
 pulcherrima » tulistis cum violentia, et « intulistis in
 delubra vestra, » id est, depravastis doctrina pec-

versa in cordibus vestris, quæ jam non sunt Dei A
 templa, sed dæmonum delubra, et eos qui non aliter
 docebant quam sicut ex me docti sunt, quia
 ratione superare non potuistis, furore persecuti
 estis, et longe fecistis eos de finibus suis. Sed
 quid? Sicut jam dixi, « vicissitudinem ego reddam
 vobis. » Nam « ecce ego suscitabo eos de loco, in
 quo vendidistis eos. » Quomodo vel quando sus-
 citabo eos? In novissimo die, de quo ante jam
 dictum est, suscitabo illos, ut resurgant mortui, et
 venient singuli apostolorum sive prædicatorum de
 locis ad quæ illos ejecistis, et jam dictæ venditione
 vendidistis. Venient, inquam, non soli vel pauci,
 sed adducentes gentium multitudinem, copiosos
 exercitus tenentes arma salutis (*Ephes. vi*), quos
 acquisierunt per « verbum Dei, quod repulistis vos,
 et indignos æternæ vitæ vosipsos judicastis (*Act.*
xiii). » Tunc « convertam retributionem vestram
 in caput vestrum, et vendam filios vestros et filias
 vestras in manibus filiorum Juda. » Digna et justa
 retributionis conversio in caput vestrum. Vos enim
 sicut pro Barabba Christum commutastis, et sangui-
 nem ejus vendidistis, atque pro pseudoapostolis
 veros apostolos tradidistis, et ad gentes ejecistis,
 ita fiet vobis in illa die resuscitationis. Vos nam-
 que juxta illud quod scriptum est, « Justus de angustia
 liberatus est, et tradetur impius pro eo (*Prov. xi*), »
 trademini in sententia damnationis, et, illis in sinum
 Abrahamæ, Isaac et Jacob receptis, vos foras expellemini.
 Talis venditio, talis commutatio fiet de vobis in
 manibus filiorum Juda, id est, in manibus apostolorum,
 quia ipsi judices vestri erunt, « sedentes super sedes
 duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (*Matth.*
xii, 46). » Nec vero vendemini genti propinquæ, sed
 ab eis genti longinquissimæ, id est malignis spiritibus,
 quæ gens longinquissima est communionis naturæ
 vestræ, ab omni fœdere conditionis humanæ. Per
 Sabæos namque, quod interpretatur *captivantes*,
 malignos spiritus intelligi licet, sicut illic, juxta
 sensum mysticum accipiendum est in libro Job :
 « Boves arabant, et asinæ pascebantur juxta, et
 irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, et pueros per-
 cusserunt gladio (*Job 1*). » Moraliter namque per
 Sabæos maligni spiritus intelliguntur, qui ubi illis D
 potestas divinitus datæ est, labores animæ eunctos-
 que sensus utiles auferunt, et percipiunt gladiis
 invisibilibus. Itaque vendent eos, ait, Sabæis, id
 est, cruciandos sociabunt eos spiritibus malignis,
 quia Dominus locutus est, cujus locutio vera, cujus
 sermo veritas est. « Clamate hoc in gentibus,
 sanctificate bellum, suscite robustos, ascendant
 omnes viri bellatores. Concidite aratra vestra
 a gladios, et ligones vestros in lanceas. Infirmus
 licet, quia fortis ego sum. Erumpite et venite, omnes
 gentes, de circuitu, et congregamini, ibi occumbere
 faciet Dominus robustos tuos. Consurgant et ascen-
 dant gentes in vallem Josaphat, quia ibi sedebam, ut
 judicarem omnes gentes in circuitu. » Grandis et for-

tis hic rhetoricæ, imo plus quam rhetoricæ, decla-
 mationis impetus, quia videlicet grandis est res, et
 dicenda nequaquam exiliter. Hoc, inquit, quod præ-
 dixi, congregaturum me esse omnes gentes, et de-
 ducturum eas in valle Josaphat, et cætera quæ
 sequuntur usque ad illud : « Venundabunt eos Sa-
 bæis genti longinquæ, » quia Dominus locutus est,
 « clamate, » id est, prædicate in gentibus, juxta il-
 lud : « Euntes in mundum universum, prædicate
 Evangelium omni creaturæ (*Marc. ult.*). » Item .
 « Euntes docete omnes gentes (*Matth. ult.*). » Et
 « sanctificate, inquit, bellum, » videlicet baptizando
 eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti,
 quatenus ad illud bellum, universalis judicii, sancti-
 tatis et justitiæ sint armis induti et præparati. Et
 quia ad concursum illius belli sola baptismatis san-
 ctificatio non sufficit, « suscite robustos, ascen-
 dant omnes viri bellatores, » id est, « docete eos
 servare omnia quæ mandavi vobis (*ibid.*), » ut tunc
 denum fiduciam habeant in die judicii, tanquam
 robusti, et ascendant tanquam viri bellatores, tan-
 quam judices terribiles « gladios ancipites in mani-
 bus suis habentes ad faciendam vindictam in natio-
 nibus, increpationes in populis. Ad alligandos
 reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in
 manicis ferreis, ut faciant in eis judicium conscrip-
 tum (*Psal. cxlix*). » Et quia rex belli hujus nimium
 grandis est, eumque negligi nimis damnosum est :
 « Concidite, inquit, aratra vestra in gladios, et li-
 gones vestros in lanceas, » id est, labores sæculi,
 et usum hujus mundi, « cujus figura præterit
 (*I Cor. vii*), » postponite Evangelio Christi et verbo
 Dei, ut in illo studentes arma vobis optima circum-
 ponatis, quibus in illo bello opus erit. « Infirmus
 dicat, quia fortis ego sum, » id est, quisquis ad il-
 lud bellum sese præparatum esse cupit, tunc demum
 fortem sese speret in Domino inveniri, cum humili-
 ter cognoverit quam in semetipso infirmus sit. Nam
 virtus in infirmitate, hoc est, infirmitatis propriæ
 cognitione perficitur. Taliter « erumpite, inquit, et
 venite omnes gentes in circuitu, » id est, ab oriente
 et ab occidente, et a septentrione et meridie, omnes,
 inquam, gentes, quia videlicet apud Deum nulla
 personarum acceptio, vel distinctio est, sed omnes
 pro meritis discernens, probos remunerabit, im-
 probos punit. Itaque « venite et congregamini, »
 alii ad dextram, alii ad sinistram separandi.

Hæc proloquens spiritus propheticus, cum hactenus
 de multis vel ad multos pluraliter locutus fuerit,
 miro modo ad quemdam singulariter, repente-
 apostropham facit, dicendo. « Ibi occumbere faciet
 Dominus robustos tuos. » Quia est iste robustorum
 possessor, quos ibi Dominus faciet occumbere, nisi
 is qui apud beatum Job dictus est esse rex super-
 omnes filios superbiæ? (*Job xli*). Nempe ibi robu-
 stos ejus omnes, id est superbos, cum eodem rege
 ipsorum vel principe faciet Dominus occumbere,
 dicendo sicut in Evangelio legimus : « Ite, maledicti,
 in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et

angelis ejus (*Matth. xxv*). » Nec plura cum illo robusto robustorum loqui dignatus, priorem repetit sermonem, et dicit idem Dominus : « Consurgant et ascendant gentes in vallem Josaphat, quia ibi sedebit ut judicem omnes gentes in circuitu. » De valle Josaphat jam superius dictum est. Notandum vero, quod cum ille dixerit : « Congregabo omnes gentes, et educam eas in vallem Josaphat, et disceptabo cum eis ibi, **108** nunc aliter hic pronuntiat : Consurgant et ascendant » omnes « in vallem Josaphat, » quando incredulos quosque, vel adversarias potestates Dominus ad iudicium provocat, et disceptat cum eis pro populo suo : « Deducam eos, inquit, in vallem Josaphat. » Quando autem credentes ad prælium cohortatur : « Ascendent, ait, omnes viri bellatores : Consurgant et ascendant gentes in vallem Josaphat. » Qui enim iudicatur, in valle positus est, qui autem viri bellatoris nomen obtinebit illic stando a dextris, amplius autem quicumque sedebit in ordine sedium duodecim, nimirum in alto erit. Quod tandem ita subiunfert : « Quia ibi sedebit ut judicem omnes gentes in circuitu, » verbis evangelicis satis aperitur : « Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes (*Matth. xxv, 31*), » et cætera. Sequitur : « Mittite falces, quoniam maturuit messis. Venite et ascendite, quia plenum est torcular, et exuberant torcularia, quia multiplicata est malitia eorum. » Quis dicat, quibus dicat, et quid significet quod dicit : « Mittite falces, » et quoniam « maturuit messis, » illa satis indicat evangelica parabola seminantis, vel boni seminis et zizaniorum agri. De quibus cum dixissent servi patrisfamilias : « Vis, imus et colligamus ea? » Sinite, inquit ille, utraque crescere ad messem, et in tempore messis dicam messoribus : Colligite primum zizania, et alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregare in horreum meum. Messis, inquit Dominus, consummatio sæculi. Mittet Filius hominis angelos suos, et colligent de regno ejus omnia scandala (*Matth. xiii*). » Igitur qui hæc dicit : « Mittite falces quoniam maturuit messis, » Filius hominis est, qui et antequam fieret Filius hominis, erat ut nunc est Filius Dei, et hæc et cætera loquebatur in prophetis. Et quibus hæc dicit, messores ejus angeli sunt, et ipsa maturitas messis finis est sæculi, quando secundum præscriptam disceptationem iudicii facienda est separatio tritici et zizaniorum agri. Quod autem sequitur et dicit : « Venite et descendite, quia plenum est torcular, et exuberant torcularia, » rem eandem per aliam similitudinem nihilominus congrue significat, quia videlicet tunc universaliter fiet quod nunc interdum particulariter fit, ut a reprobis omnino separentur electi, sicut in torcularibus vinum in apothecis reponendum, separatur ab acinis foras projiciendis. Unde quod ait, « quia multiplicata est malitia eorum, » sic intelligendum est, ac si diceret : Quia,

sic abundante malitia, multorum charitas refriguit (*Matth. xxiv*), ut amplius differri non debeat expressio iudicii, quia electi a reprobis, simplices sequestrantur a malitiosis. Illis dictis terribiliter inclamat et dicit : « Populi in valle concisionis, quia juxta est dies Domini in valle concisionis. Sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt splendorem suum. » Idcirco populi vel gentes, de quibus supra dictum est, in valle iudicii sive concisionis congregantur, ut a dextris atque a sinistris dispersi, a Domino iudicentur. Cujus mœrorem diei et tormenta pereuntium ne sol quidem et luna, astraque cætera poterunt intueri, sed retrahent fulgorem suum, et severitatem iudicantis, reddentisque uniuscujusque opus in caput suum, aspiceri non audebunt, non quo clementiora sint Dei iudicia, sed quo omnis creatura tormentis aliorum pertimescat. Eodem sensu quo hic ait : « Sol et luna obtenebrati sunt, et stellæ retraxerunt lumen suum, » alius propheta dicit : « Dies Domini ista, tenebræ, et non lux. Nunquid non tenebræ dies Domini, et non lux? Et caligo, et non splendor in eas? (*Amos v.*) » licetque alius : « Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiae, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbis (*Sophon. i.*) »

Porro, quod semel et iterum dicit, « in valle concisionis, » idem intelligi voleus, quod supra, ubi dixit, in valle Josaphat, meminisse nos facit historiæ supra memoratæ, quia in valle Josaphat congregati filii Ammon et Moab, et montis Seir, ut pugnarent contra Judam, versi contra semetipsos mutuis concidere vulneribus, unde et propter hoc ipsum, quod propriis gladiis concisi sunt, recte vallis concisionis, sicut econtra pro eo, quod illic filii Juda benedixerunt Dominum, dicta est vallis benedictionis. Sicut illi mutuis vulneribus semet ipsos conciderunt, sic in illa die reprobi, omnes propriis ex conscientis condemnandi sunt. Sequitur : « Et Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam. Et movebuntur cœli et terra, et Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Israel. » Quoniam de illo die Domini magno et horribili hactenus sermo est, recte rugitus iste et vox ista Domini illa intelligitur, de qua ipse in Evangelio dicit : « Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem Filii Dei, et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vite, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii (*Joan. v.*) » Nam vox illa, de qua præmiserat, dicens : « Amen, amen dico vobis, quia venit hora et nunc est, quando mortui audient vocem Filii Dei, et qui audierint, vivent (*ibid.*) : » ille rugitus, et illa vox est quo infernum moriendo ac resurgendo terruit ac vicit. prædamque ex eo tulit, secundum prophetiam Jacob, dicentis : « Catulus leonis Juda, ad prædam filii mi, ascendisti (*Gen. xlix*), » etc. Ab illo rugitu Amos propheta incipit, dicendo : « Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam (*Amos. i.*) »

Quod idem est, ac si dicat : « De Sion egredietur lex, et verbum Domini de Jerusalem (*Isa. 1.*) » Nam quod illic sequitur, « et luxerunt speciosa pastorum, et exsiccatus est vertex Carmeli, » quod interpretatur *scientia circumcissionis*, intelligitur de superbia Scribarum et Phariseorum, qui se profitebantur pastores populi, qui propter suas traditiones reliquerant traditiones Dei, videlicet quod illa quasi speciosa doctrina illorum, coruscante Christi Evangelio, lugere deberet, et exsiccare. Igitur « Dominus de Sion rugiet, et de Jerusalem dabit vocem suam, » videlicet quando de medio sanctorum, quorum cum millibus veniet, et de medio angelorum qui cum eo venient, quorum nimirum una societas recte Sion dicitur et Jerusalem, sedens in sede majestatis suæ, « dicet his qui a dextris erunt: Venite, benedicti Patris mei, possidete regnum. His autem qui a sinistris: Ite, maledicti, in ignem æternum (*Matth. xxv.*) » Tunc utique movebuntur cæli et terra, sicut ait ipse Dominus. Nam « virtutes cæli movebuntur (*Matth. xxiv.*) » Nec vero parvus erit terræmotus in occursum ejus, sed tantus, ut mortui omnes impulsivi tanquam dormientes excitentur. Et electi quidem ipsi quoque timebant et tremant, sed in ipso timore vel tremore fortem et firmam retinebunt spem. Hoc est quod protinus ait: « et Dominus spes populi sui, et fortitudo filiorum Israel. » Omnis namque populus electorum Dei recte dicitur et est, quos omnes tunc eadem majestate sua miro modo et terribit et confortabit, quis videlicet nunquam in semetipsis, sed in Domino speraverunt, nunquam de sua, sed de Domini fortitudine præsumperunt. Quo contra falsi Israelitæ in semetipsis sperant, et de semetipsis fortes videri volunt, dum « quærentes suam statuere justitiam, justitiæ Dei subjecti non sunt (*Rom. x.*) » Hæc omnia gentibus prædicata sunt secundum præceptum dicentis superius: « Clamate hoc in gentibus, » et quæcumque **109** ab eo loco dicta sunt, propheta de persona Dei loquebatur. Nunc tandem ipse Deus in persona sua loquitur et dicit: « Et scietis quia ego Dominus Deus vester, habitans in Sion, in monte sancto meo, et erit Hierusalem sancta, et alieni non transibunt per eam amplius. Et erit in die illa stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt aquæ. Et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum. Ægyptus in desolationem erit, et Idumæa in desertum perditionis, pro eo quod inique egerunt in filios Juda, et effuderunt sanguinem innocentem in terra sua. Et Judæa in æternum habitabitur, et Hierusalem in generationem et generationem, et mundabo sanguinem eorum quem non mundaveram, et Dominus commorabitur in Sion. » Miro modo verba suæ personæ verbis prophetæ Dominus subjungit per conjunctionem, et, ac si dicat: Ista omnia, quæ jussi clamari in gentibus, sunt, et tunc vos qui estis populus meus, qui dicimini et veri estis filii Israel, « quia ego Dominus Deus vester, » scietis, inquam, quia videbitis. Vide-

bitis autem, non adhuc « per speculum in ænigmate, sed ad faciem (*I Cor. xii.*) » — « Ego ille Dominus Deus vester, » tunc cognoscat a vobis « habitans in Sion, in monte sancto meo, » et quemadmodum alius propheta testatur: « Tunc loquar ad inimicos meos in terra mea, et in furore meo conturbabo eos, ego, iniquiens, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus (*Psal. ii.*) » Et tunc erit Hierusalem sancta, videlicet « quam, ut Apostolus ait, exhibui mihi sponsam gloriosam non habentem maculam aut rugam (*Ephes. v.*) » et de qua Joannes in Apocalypsi: « Vidi civitatem Hierusalem novam descendentem de cælo, a Deo paratam, sicut sponsam ornatam viro suo (*Apoc. xxi.*) » — « Et alieni, inquit, non transibunt per eam amplius. » — « Alieni, » inquam, scilicet timidi, et increduli, et execrabiles, et homicidæ, et fornicatores, et venefici, et idololatræ, et omnes mendaces, qui antehac per eam transibant eamque fatigabant, amplius per eam transire non poterunt, quia foras missi erunt, et sicut illic scriptum est, « pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda (*ibid.*) » Item: Illic scriptum est: « Foris canes et malefici, et impudici, et homicidæ, et idolis servientes, et omnis qui amat et facit mendacium (*Apoc. xxi.*) » Igitur « alieni non transibunt per eam amplius, » — « et neque mors ultra erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor, quæ prima abierunt (*Apoc. xxi.*) » — « Et erit in die illa, inquit, stillabunt montes dulcedinem, et colles fluent lacte, et per omnes rivos Juda ibunt aquæ. »

Montes illius civitatis prophetæ et apostoli, colles autem cæteri sancti sunt, quorum quia doctrinam subjectæ plebes hic susceperunt, idcirco illic gloriæ quoque communicabunt, et insitam illis dulcedinem divinæ charitatis videndo bibent, et convivendo haurient, quia nimirum plenius in illis gloriam Dei videbunt, per quorum doctrinam gloriam Dei cognoverunt. Hoc brevi versiculo Psalmista significat dicens: « Inebriabuntur ab ubertate vultus tui, et torrente voluptatis tuæ potabis eos, quoniam apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbunt lumen (*Psal. xxxv.*) » et quidem de montibus dulcedo et de collibus fluent lac, et per omnes rivos Juda, id est per omnem fidelium sive confessorum corda ibunt aquæ salientes in vitam æternam, sed ejusdem dulcedinis, ejusdem lactis, earumdemque aquarum fons et in montes et in colles, et in omnes rivos illos de domo Domini, inquit, egredietur: quæ videlicet domus recte intelligitur fabrica corporis Christi, etenim ipsa est « domus quam sapientia sibi ædificavit (*Prov. ix.*) » Ait ergo: « Et fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum, fons vitæ, et torrens voluptatis de illa domo Domini egrediens, irrigabit torrentem spinarum, » id est universitatem electorum, ut jam non sit quod erat, decurrendo ab ortu ad occasum inter spinas tribulationum atque peccatorum, sed torrens deliciarum abundans ubertate bonorum sempiternorum. De hoc item in Apocalypsi legitur: « Et ostendit mihi flumen aquæ vivæ, limpidum sie-

ut crystallum, procedens a sede Dei et agni, in medio plateæ civitatis. Et ex utraque parte fluminis lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum (*Apoc. xii*). » Brevis hic dicendum, quia fons ille sive flumen Spiritus sancti est, qui et in propheta dicit : « Ecce ego declino in eos ut flumen pacis, et ut torrens inundans gloriæ gentium (*Isa. lxi*). » Hoc, inquam, flumen pacis, hic torrens gloriæ, hoc flumen lætitiæ, hic torrens voluptatis, hæc ubertas domus Dei, Spiritus sanctus est. Ipse namque amor est sponsi et sponsæ, quo nimirum inundatus et sanatus, qui erat torrens spinarum, torrens erit deliciarum, id est conditio nostra, quæ mortalis erat et misera, immortalis erit et beata. Civitati huic Ægyptus et Idumæa spiritualiter secundum novam interpretationem, et secundum rem contrariæ sunt, et ideo contraria recipiunt. Ægyptus namque *tenebræ*, Idumæa *terrenitas* interpretatur, omnesque illos significat, « quos excæcavit malitia ipsorum (*Sap. ii*), » et qui propter cupiditatem corda terrena gerunt. Ait ergo : « Ægyptus in desolationem erit, et Idumæa in desertum perditionis. » Quare? « Pro eo, inquit, quod inique egerunt in filios Juda, et effuderunt sanguinem innocentem in terra sua, filios Juda. » Sicut Hierusalem et Sion, non carnaliter sed spiritualiter intelligimus, scilicet omnes qui unum et verum Deum constituentur, secundum nomen Juda, quod interpretatur *confessio*, et propter eandem confessionem iniqua patiuntur ab Ægypto et a filiis Edom : « Qui dicunt : Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (*Psal. cxxxvi*), » subauditur Hierusalem. Vellent namque exinanire civitatem, id est Ecclesiam Dei, nullamque ex ea penitus audiri vocem Juda, id est confessionis, ac proinde Domino habitante in illa cum abundantia dulcedinis, fluviisque lactis, ac per omnes rivos Juda euntibus aquis, ipsi econtra erunt in desolationem, et in desertum perditionis. Unde adhuc sequitur : « Et Judæa in æternum habitabitur, et Hierusalem, in generationem et generationem, et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram, et Dominus commorabitur in Sion. » Cuncta hæc spiritualiter dicta miro modo carnali Judææ, sive Israeli in carne gloriantur blandiuntur. Cum enim contra ipsos maxime hæc dicantur, utpote qui terreni sunt et terrena diligunt, et sanguinem sanctorum prophetarum in terra sua effuderunt, et proinde excæcati merito redacti sunt in

Ægyptum, ipsi pro semetipsis dicta esse gloriantur. Hæc enim ad opinionem illorum multum accedere videntur, qua mille annorum regnum in Judææ sibi finibus pollicentur, et auream Hierusalem, et victimarum sanguinem, et filios ac nepotes, et delicias incredibiles, et portas gemmarum varietate distinctas. In illa pulchra annorum longitudine habituros se putant secundum hanc prophetiam, de montibus stillas carneæ dulcedinis, et de collibus candidi fluvis lactis, et per omnes rivos Juda salientes aquas purissimas, tanta ubertate ut torrentes quoque spinarum ita commutentur, quatenus circum circa non spinæ, sed ligna pulcherrima atque fructifera nascentur, velut in paradiso deliciarum. Juxta litteram hæc omnia somniant et errant; sed hic error propheticus **110** profuit semper et prodest litteris, ut a suis conserventur inimicis. Denique tanta sunt, quæ contra illos dicuntur, ut odio nimis impatienti illos sine dubio concitarent, si manifestis expressa fuissent vocibus. Itaque sicut in Isaia loquitur Dominus : « Liga testimonium, signa legem in discipulis meis (*Isa. vii*), » ita et hic necessario factum credamur, ut ligaretur testimonium hoc mysticum, discipulis Christi repositum, ab inimicis Christi conservandum, propter ligaturæ pulchritudinem, propter blandientem illis litteræ superficiem. Ligaturæ ejusdem summa clausura hæc est : « Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaverunt. » « Et Dominus commorabitur in Sion. » Quorum eorum mundabo sanguinem? Ægyptiorum videlicet et Idumæarum, quos semetipsos esse Judæi non sentiunt, cum sint maximi homicidarum, qui « sanguinem innocentem effuderunt. » — « Eorum, inquit, sanguinem mundabo, quem non mundaverunt, » id est homicidia cæteraque peccata illorum vindicabo, de quibus poenitentiam non egerunt. Nam, si mundavissent ipsi per temporalem poenitentiam, ego non mundarem aut punirem per æterni judicii sententiam. Succinit propheta personæ loquentis Domini, conversus ad nos, ac dicens : « Et Dominus commorabitur in Sion, » in illa videlicet, « cujus fundamenta sunt in montibus sanctis, cujus portas diligit Dominus super omnia tabernacula Jacob (*Psal. lxxxvi*), » de qua tam mirabiliter quam veraciter loquitur Spiritus sanctus, « et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (*ibid.*). » Ibi commorabitur, ibi moram faciet æternam, ibi semper videbitur Deus deorum, semperque desiderabilis erit ad videndum.

PROLOGUS RUPERTI IN AMOS PROPHETAM.

111 Tertius in ordine duodecim prophetarum, sanctus Amos, magnam doctoris et eruditoris sui Spiritus sancti gratiam commendat ad gloriam ipsius referendo, quis et unde in prophetam fuerit assumptus. Ait enim ipse in titulo prophetiæ suæ : « Verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecue (*Amos i*). » Et alibi : « Non eram propheta, nec filius propheta, sed armentarius vellicans sycomoros, et tulit me Dominus cum sequeretur gregem, et dixit ad me : Vade, propheta, populo meo Israel (*Amos vii*). » Magnum quippe est præconium gratiæ et gloriæ Domini, in eo quod pastorem implendo, prophetam facere et dignanter voluit, et efficaciter potuit. Porro nos temeritatis argui veremur, qui verba non hominis, sed Dei verba, non ab humo prolata, sed cælesti magisterio deprompta tractare nitimur, quorum sub majestate magni et antiqui, multoque majores quam nos, intellectus proprii vires succumbere solentur. Quis enim, inquit, digne exprimat tria et quatuor scelerata

Demasci, Gazæ, Tyri, Edom, filiorum Ammon et Moab, in septimo octavoque gradu Judæ et Israel? Quid igitur? Remittimus laxas manus, et verborum dignitatem atque difficultatem, dormitionis ac somni nobis ut pigri occasionem faciemus? Si hoc agimus, contra nos est illud dictum Sapientis, ut excusari non possimus: « Vade ad fornicam, o piger, et considera vias ejus, et disce sapientiam; quæ cum non habeat ducem vel præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, et congregat in messe quod comedat. Usquequo piger dormis? Quando consurges ex somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus ut dormias, et veniet tibi quasi viator egestas, et pauperies quasi vir armatus. Si vero impiger fueris, veniet tibi ut messis tua, et egestas longe fugiet a te (Prov. vi). » Quoniam hæc dicta tendunt, nisi ut spem suggerant inopi animæ, quatenus de adjutorio Dei confidens properet, exemplo fornicæ, majora humeris suis onera subire, cibumque sibi parare? Ventura namque est fames pigris et somnolentis, in hoc tempore dormitantibus, et occurret illis quasi vir armatus, quum et Psalmista prospiciens, cum dixisset: « Novit Dominus dies immaculorum, et hæreditas eorum in æternum erit (Psal. xxxvi), » subjunxit atque ait: « Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur (ibid.). » Tempus malum et dies famis nimirum appellat diem judicii, quando mali et pigri, qui hic neglexerunt omnem sermonem procedentem ex ore Dei, in quo vivit, et sine quo non vivit homo (Deut. viii), esurient et sitiunt in æternum. Exurgamus igitur etiam ad hanc partem sermonis Dei, et quisquis hæc opuscula nostra legerit, exoratum se noverit, ut cum benevolis arridens oculis dicat de nobis illud ejusdem Sapientis: « Fornicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi (Prov. xxx). »

IN AMOS PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

112 CAP. I.—« Verba Amos qui fuit in pastoralibus A dicuntur *Videntes*. Ozias cujus in diebus hæc vidit de Thecæ, quæ vidit super Israel in diebus Ozias regis Juda, et in diebus Hieroboam filii Joas regis Israel, anteduos annos terræmotus. » Amos, quod interpretatur *populus avulsus*, ex ipsa sui nominis interpretatione durum præfert præsagium Israeli ad quem mittitur, quod videlicet proxima captivitate de terra sua foret avellendus, quin aureos colendo vitulos, a domo et stirpe David quem elegerat Dominus fuerat avulsus. Hæjus verba sunt hæc de vivo nimirum fonte, quod est unicum Verbum Dei, prolata, et idcirco omni veritate rerum sequentium necessario adimplenda; quia videlicet « Amos fuit in pastoralibus Thecæ. » Est autem Thecæ vocabulum oppidi distantis a Bethlehem sex millibus ad meridianam plagam, et ultra nullus est viculus, ne agrestes quidem casæ, quales Afri appellant Mapalia, furnis potius quam domibus similes. Tanta est eremi vastitas, quæ usque ad mare Rubrum Persarumque et Æthiopum atque Medorum terminos dilatatur. Et quia humo arida atque arenosa nihil omnino frugum gignitur, cuncta sunt plena pastoralibus, ut sterilitatem terræ compensent pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum et Amos propheta fuit, imperitus sermone, sed non scientia. Idem enim qui per omnes prophetas Spiritus sanctus per istum quoque locutus est. Porro Thecæ *tuba* interpretatur. Unde et hoc ipsum nomen viculi multum congruit rei, scilicet huic prophetiæ, quæ nimirum si bene auditur, si aures audiendi habemus, tanta et tam fortis est ut merito vocetur tuba Dei. Hæc verba « vidit super Israel, » subauditur venientia velut grande pondus. Cæterum nisi Israel prævaricatus fuisset, et idcirco non ad-versa, sed prospera nuntiaret, rectius diceretur ad Israel sive pro Israel. Vidit autem visione illa qua possunt verba videri, scilicet visione mentis, quæ vera visio est, ob cujus excellentiam et prophetæ

B iste non est filius Naboth, qui peccare fecit Israel, sed filius Joas, filii Joathan, filii Jehu, pronepos ejusdem Jehu, sub quo prophetaverunt, Osee, et Johel, et Amos. Verba ipsa jam nunc aggrediamur. « Dominus de Sion rugiet, et de Hierusalem dabit vocem suam, et luxerunt speciosa pastorum, » subjunxit atque ait, « et exsiccat est vertex Carmeli. » Porro Hieroboam C iste non est filius Naboth, qui peccare fecit Israel, sed filius Joas, filii Joathan, filii Jehu, pronepos ejusdem Jehu, sub quo prophetaverunt, Osee, et Johel, et Amos. Verba ipsa jam nunc aggrediamur. « Dominus de Sion rugiet, et de Hierusalem dabit vocem suam, et luxerunt speciosa pastorum, et exsiccat est vertex Carmeli. » Ab eo quo summa sanctorum prophetarum intentio tendit, verborum suorum initium facit, scilicet ab adventu qui tunc expectabatur, et Evangelio Christi Filii Dei, et quid propter ejus rejectionem sive repulsionem infelicibus eventurum foret Judæis, mirabiliter atque terribiliter propheta de pastore assumptus edicit. Nam « Dominus de Sion rugiet, » hoc est, Christus Dei Filius, Deus et Dominus, homo factus et mortem passus, infernum confringet, et mortem evincet, tanquam leo fortissimus, tanquam catulus leonis, id est fortissimus, Filius fortissimi Dei, secundum prophetiam Jacob dicentis: « Catulus leonis Juda; ad prædam, fili mi, ascendisti. Requiescens accubuisti, ut leo, et quasi læna. Quis suscitavit eum? » (Gen. xlix.) Tanto rugitu emisso de Sion

deinde de Hierusalem, quæ una eademque civitas est, « dabit vocem suam, » id est emittet prædicationem evangelicam, quod et fieri oportere secundum Scripturas ipse testatus est : « Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat Christum pati, et resurgere a mortuis tertia die, et prædicare in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hierusalem (Luc. xxiv). » Quid deinde miseris eventurum erat Judæis? Nimirum geminum malum, duplex contritio : alia temporalis, alia æterna, sive alia corporalis, alia spiritualis. De temporali sive corporali, « et luxerunt speciosa **113** pastorum, » inquit. De æterna sive spirituali, « et exsiccatus est, inquit, vertex Carmeli. » Quæ enim vel quorum speciosa pastorum luxerunt, et quomodo luxerunt? Utique speciosa civitas illa Hierusalem, quæ et prophetas et ipsum Dominum prophetarum occidit, et augustum in ea templum, quo nihil in orbe fuit augustius, etc., quæcunque speciosa sive delectabilia potuerant habere pastores illi falsi, scilicet Scribæ et Pharisei, qui se profitebantur esse pastores, cum essent lupi rapaces. Luxerunt luctu inconsolabili, circumdantibus et vastantibus cuncta Romanis, quibus vincentibus, quicumque ex Judæis gladio, fami, et igni superesse potuerunt, in omnes gentes captivi ducti sunt. Hæc fuit et est contritio temporalis, contritio corporalis. Quis porro erat Carmelus, et quis Carmeli vertex, et quomodo exsiccatus est? Interpretatio nominis Carmeli rem cito aperit, interpretatur enim Carmelus *scientia circumcissionis*. Ergo Carmelus secundum suum nomen significat circumcissionem, id est Judaismus carnalem multum in sua scientia gloriantem. Vertex ejusdem Carmeli illa fuit generatio, quæ Salvatorem crucifixit, « generatio cujus, ut Sapientia dicit, excelsi erant oculi, et palpebræ in altum resurrectæ (Prov. xxx). » Illa namque generatio circumcissionis, summum sibi visa est esse vel habere culmen scientiæ, ita ut et claves scientiæ dixerit eam Dominus tulisse. « Væ, inquit, vobis, quia tulistis clavim scientiæ! Ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis (Luc. xi). » Talis et vertex Carmeli, post rugitum Domini de Sion et vocem ejus de Hierusalem exsiccatus est, quia videlicet extunc ab illis recessit omnis ros supernæ gratiæ, et nubibus suis mandavit Dominus, ne pluerent super eos imbrem, quia repulerunt Verbum Dei, et indignos se judicaverunt æternæ vitæ. Super illum verticem, id est super illam generationem omnium cæterarum nationum omnia peccata venerunt, secundum sententiam ipsius Domini, qui cum dixisset : « Ecce ego mitto ad vos Prophetas et sapientes et Scribas, et ex illis occiditis et crucifigitis, et cætera, » subjunxit atque ait : « Ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram, a sanguine Abel justus usque ad sanguinem Zachariæ, filii Barachiæ, quem occidistis inter templum et altare. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam (Math. xxiii). » Se-

quitur ergo : « Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum, eo quod triturerit in plaustriis ferreis Galaad. » Hæc est contritio æterna, contritio spiritualis, in eo quod dicit, « Non convertam eum. » Quem enim dicit eum, nisi verticem Carmeli, id est sicut jam diximus, superbiam scientiæ circumcissionis, cujus illa generatio vertex quidam exstitit, nempe cum dicit : « Non convertam eum, » non licet subaudire Damascum, cum Damascus sit feminini generis, sicut et cum dicitur, « super tribus sceleribus Gazæ, et super quatuor non convertam eum, » non licet referri ad Gazam, cum Gaza nomen civitatis et feminei sit generis, et sicut cum dicitur, « super tribus sceleribus filiorum Ammon, et super quatuor non convertam eum, » non convenit singulariter eum referri ad pluralitatem filiorum Ammon. Igitur « non convertam eum » cum dicit, subaudiri necesse est Carmelum, sive verticem Carmeli, id est populum Judaicum circumcisum, maximeque illam, quæ Dominum crucifixit, generationem ejusdem populi, cujus sententia denotatur reprehensibilis ex interpretatione, ut jam dictum est, nominis Carmeli. Neque enim leviter ac sine magnæ indignationis pondere illa generatio hic dicitur vertex Carmeli, sed eodem spiritu, et eadem ira qua et diabolus sub nomine principis Tyri, in Propheta propter præsumptionem scientiæ dicitur Cherub, quod interpretatur plenitudo scientiæ : « Tu, inquit, signaculum similitudinis, plenus sapientia, et perfectus decore, in deliciis paradisi Dei fuisti; tu Cherub extentus et protegens, et posui te in monte sancto Dei (Ezech. xxviii). » Item : « Et ejeci te de monte Dei, et perdi te; o Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum (ibid.). » Homo quoque cui persuasit in pretium transgressionis scientiam plenariam, dicendo : « Et eritis sicut Dei, scientes bonum et malum (Gen. xxxvi), » super eodem vitio demotatur in ligno prævaricationis, dum pro eo quod accidit, nomen ironice scriptum est illi, ut diceretur lignum scientiæ boni et mali. Ita nimirum per verticem Carmeli, secundum jam dictam interpretationem, terribiliter hic depotari arbitramur superbiam illius generationis, sive circumcissionis nimium de scientia præsumptis cujus tanta præsumptio, ut Christum virtutem et sapientiam Dei speraret se circumvenire posse dolis, et ita exinanire consilium Dei, ut illum qui venisset benedictus in nomine Domini faceret haberi maledictum in manu legis Domini, pro eo quod dixerat lex, quia « maledictus est a Deo qui pendet in ligno (Deut. xxi). » Proinde terribiliter dictum, et cum metu ac reverentia cogitandum, quod propter scelera Damasci, propter scelera Gazæ, propter scelera Tyri, propter scelera Edom, propter scelera filiorum Ammon, propter scelera Moab, propter scelera Judæ, et propter scelera Israel, hic judicet Dominus et damnet illum verticem Carmeli, ut non convertat eum, id est omnino repellat et cæcitati tradat cum secundum

alterius prophetiæ testimonium, qua idem Dominus dicit: « Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat et convertatur, et sanem eum (*Isa. vi*). » Quis hoc animadvertere possit, nisi Dominus ipse in luce Evangelii consonanter et manifestius dixisset, illud quod jam præmisimus: « ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram a sanguine Abel justi (*Matth. xxiii*). » Itemque: « Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam (*ibid.*) » Denique si omnia, ergo et Damasci et Gazæ, et Philistiim et Tyri, et Edom, et Moab, patrum suorum Juda, atque Jerusalem scelera venire debuerunt super generationem illam secundum prophetiam hanc. Porro quamvis dicantur venire super illius generationis verticem, non tamen removeri dicuntur ab eisdem, quorum priorum scelera fuerunt, vel a quibus incepta sunt. Nam et illi onus suum singuli portare debuerunt, illa autem infelicissima generatio, et æera omnium illorum, et suum debuit portare onus proprium. Vere generatio infelix, in malum tempus separata, quemadmodum hic idem propheta quodam loco, cum exclamasset: « Væ quæ opulenti estis in Sion, » inter cætera subjunxit: « Qui separati estis in diem malum, et appropinquatis solio iniquitatis (*Amos vi*). » Nempe sicut Dominus noster apostolos suos beatificans et dicens: « Ego misi vos metere quod non laborastis, alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis (*Joan. iv*), » mercedem illorum non excludit qui laboraverunt et non messuerunt, videlicet sanctorum patriarcharum: qui exspectaverunt, et, « non acceptis promissionibus, omnes defuncti sunt (*Hebr. xi*), » sed istorum præfert qui sine labore expectationis ipsum præsentem beatis oculis videre meruerunt, ita nimirum cum dicit: Venient hæc omnia super generationem istam, pœnam Damasci et cæterorum non aufert, sed generationis ejusdem, quæ **114** mensuram Moorum implevit, majorem fore censet. Jam litteræ ordinem prosequamur: « Super tribus sceleribus Damasci, et super quatuor non convertam eum. » Recte in initio scelera ponit Damasci, quia videlicet a Damasco initium fuit sanguinis, de quo Dominus ait: « ut veniat super vos omnis sanguis justus qui effusus est super terram a sanguine Abel justi (*1 Joan. iii*). » Is namque locus esse dicitur, ubi Cain eundem Abel occidit, et ex eo traxisse causam nominis sui. Damascus namque *bibens sanguinem* interpretatur. Computanda jam hic sunt scelera tria, et quatuor, et designanda qualitatibus propriis. Primum scelus est voluntas perversa, quæ etsi opere compleri nequeat, tamen scelus utique est. Unde et propter odium, quoniam et occidendi voluntas est jam quisque dicitur, et est homicida. « Omnis enim qui odit fratrem suum, homicida est (*Matth. ix*). » Jam ergo mortuus est qui odit, sed mors ejus intrinsecus latet, et rursus ad vitam converti potest, sicut illam puellam Dominus suscitavit,

quæ nondum erat elata, sed in domo jacebat (*Luc. vii*). Secundum scelus est, voluntatem opere compluisse, et hoc facto mortuus est peccator, et foras elatus. Sed adhuc suscitari potest, sicut illum juvenem Dominus suscitavit, qui per portam civitatis mortuus efferebatur. Tertium scelus est opus malum in consuetudinem vertisse, et tunc peccator mortuus et sepultus est. Sed adhuc ad vitam suscitari potest, sicut Lazarum sepultum jam quadriduorum et fetentem Dominus suscitavit (*Joan. xi*). Quartum scelus est, in suo sibi peccato complacere, Deoque ad pœnitentiam revocanti, et legi ejus redarguenti, superbiæ spiritu resistere. Hoc scelus diabolicum est, quod et in psalmo brevi versiculo designantur: « Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est? (*Psal. xi*). » Hoc scelus perpetrare et sic loqui est dicere verbum contra Spiritum sanctum, et « non remittetur, neque in hoc sæculo neque in futuro (*Matth. xii*). » Non placet sancto Spiritui, ut convertat illum qui sese in hoc scelus erexit. Nunc jam litteræ hujus distinctionem sive tenorem, diligenter attendamus. « Super tribus, inquit, sceleribus Damasci, et super quatuor. » Non dicit super tribus sceleribus et super quatuor Damasci, sed nomen Damasci tribus et quatuor interponit, et tria, et quatuor scelera subjunxit. Hic tenor in omnibus vigilanter considerandus est. Ita enim super tribus sceleribus Gazæ dicit, demumque et super quatuor adjungit. « Super tribus sceleribus Edom, » inquit, ac deinde, « et super quatuor, » ait. Sic omnino et in cæteris. Nusquam tria et quatuor scelera conjungit. Quod si faceret, et tria et quatuor viderentur esse scelera Damasci, et Gazæ, et Tyri, et Edom, et filiorum Ammon, et Moab, et Judæ, et Israelis. Nunc autem hoc perpendere operæ pretium est, quod singulorum illorum, Damasci, videlicet et cæterorum, tria tantum scelera sint, quatuor vero verticis Carmeli, id est sæpe dictæ generationis, ejus tempore Dominus venit. Denique nec illa quartum scelus habuisset, nisi Dominus ad eam venisset, sicut et ipse testatus est? « Si non venissem et locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo (*Joan. xv*). » Item: « Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem, et viderunt, et oderunt, et me, et Patrem meum (*ibid.*). » Igitur quoniam Dominus ad Damascum, ad Gazam, ad Tyrum, ad Edom, ad filios Ammon, et ad Moab non venit, sed neque ad Judam, neque ad Israel prioribus temporibus venerat, sicut venit in tempore illius generationis, tria tantum sunt scelera Damasci et cæterorum, quatuor autem verticis Carmeli, id est illius malæ et adulteræ generationis Judæorum, sive Scribarum et Pharisæorum, quia Filium Dei et opera ejus viderunt, ipsumque et Patrem ipsius oderunt. Denique et Damascus, et Gaza, et Tyrus, et Edom, et filii Ammon, et Moab, tria hæc scelera,

malam voluntatem, et malum opus, et mali operis consuetudinem habuerunt, sed de quatuor, id est de superba defensione scelerum aliquam habere defensionem sibi videri possunt, quia neque Christum viderunt, neque Patrem ejus bonum cognoverunt, sed neque legem ejus, vel redarguentem audierunt. Juda quidem et Israel ante generationem istam legem habuerunt, et transgressi sunt atque in transgressionis suæ defensionem propheta occiderunt. Verumtamen non ita, sed in comparatione illius sæpe dictæ generationis, multo magis excusabiles sunt. Etenim, et de Juda, et de Israel, qualiacunque exempla sunt, quod pœnitentiam egissent, si factæ fuissent virtutes in illis, quæ in illa generatione factæ sunt. Denique et Achab, rex Israel, cum audisset sermones Domini per Heliam Thesbitem, pro sanguine Naboth, quem occiderat, pœnitentiam egit, jejunavitque et dormivit in sacco, et ambulavit demisso capite. Et idcirco « non inducam, ait Dominus, malum domui ejus in diebus ejus (*III Reg. xxi*). » Et Manasses rex Juda, cum impie egisset, multumque sanguinem innoxium fudisset, postquam coangustatus est, oravit Dominum, et egit pœnitentiam valde coram Deo patrum suorum. Illa autem generatio, de qua nunc sermo est, neque sicut Achab rex Israel de futuris malis prædicenti Domino credit, neque sicut Manasses rex Juda, postquam mala ipsa venerunt, propter tantas angustias pœnitentiam egit, quamvis perirent fame, gladio, et igni, quamvis qui erant residui, ducerentur in omnes gentes captivi. Cæteris, qui in hoc loco præscribuntur, Damasco, Gazæ, Tyro, Iudææ filiis Ammon, quod si annuntiatum illis fuisset, testis est ipse Dominus, quia pœnitentiam egissent. Cum enim exprobraret civitatibus in quibus factæ sunt plurimæ virtutes, nec egissent pœnitentiam : « Væ tibi, inquit, Corozaim, væ tibi, Bethsaida, » subjunxit, atque ait : « Quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent (*Matth. xv*). » Quod de Tyro testatus est, hoc idem cæteris civitatibus sive gentibus, inter quas Tyrus tertio loco hic nominatur, licet intelligi. Quod si quæras : Cur ergo non fuit annuntiatum, quare virtutes non sunt factæ in illis, quoniam crederent et pœnitentiam agerent. Breviter hic pro tempore respondendum est quia Deus de tali illorum pœnitentia non curavit, aut curare debuit, quæ non ageretur pro æterna salute futuri sæculi, sed pro vitanda adversitate, pro retinenda prosperitate vitæ præsentis. In hoc duntaxat cunctis illis generatio sæpe dicta magis inexcusabilis exstitit, et sceleratior cunctis illis quia neque temporalis miseræ comminationibus, quam illaturi erant Romani, neque æterni iudicii vel gehennæ ignis auditui Domino prænuntiante credidit, semper incredula, semper dura cervice rebellis. Igitur tria tantum Damasci et cæterorum, verticis autem Carmeli quatuor scelera sunt, quia quartum est cor impœnitens, sive

A rebellio atque defensio scelerum. Porro tria et quatuor, septem sunt, quia numerus impar insolubilis, neque enim in partes æquas potest resolvi, sicut plerumque unitatem significat, ita in Cain, qui typus fuit illius generationis, insolubilem sive interminabilem vindictam designat, dicendo de Lamech : « Septies ultio dabitur de Cain, de Lamech **115** vero septuagies septies (*Gen. iv*). » Et quidem vindicta videtur extendi, cum dicit de Lamech, septuagies septies, quia numerus prolixior est, sed econtra solubilem significat ultionem de Lamech, qui numerus solubilis est, septies vero insolubilem ultionem de Cain, quia numerus insolubilis est. Denique septem nullus alius metitur numerus præter unitatem, septuaginta septem alii quoque metiuntur numeri, videlicet septem et undecim. Nam septies undecim, sive undecies septem, septuaginta septem sunt. Itaque cum dicitur, « septies ultio dabitur de Cain, » insolubilis, et idcirco major ultio denuntiatur ; dicendo autem : « de Lamech vero septuagies septies, » solubili, et idcirco minor vindictæ modus appenditur. Proinde cum dicit Dominus : « sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur (*ibid.*), » subaudiendum est, nisi pœnitentiam egerit. Et in lege, quoties dicitur, qui hoc vel illud fecerit, morte moriatur ; et in Evangelio : « Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt (*Matth. xxvi*), » necessario subaudiendum est, nisi pœnitentiam egerint. Iste cor non pœnitens se habuisse ostendit, qui, nemine vocante in jus, reum se esse confessus est, « quoniam, inquit, occidi virum in vulnus meum, et adolescentulum in livore meo (*Gen. iv*). » Ille autem, et requisitus Domino, negavit proterve dicens : « Nescio, nunquid custos fratris mei sum ? » (*ibid.*) et convictus desperavit. « Major est, inquit, iniquitas mea, quam ut veniam merear (*Ibid.*). » Igitur et generationis illius ultionem interminabilem significat hic numerus septenarius, cum dicitur : « super tribus sceleribus » gentium istarum, « et super quatuor non convertam ; » quod idem est, ac si diceretur : Propter omnem sanguinem justum qui effusus est super terram, projeciam generationem illam, quoniam, tribus sceleribus alienis addendo sua quatuor, D sicut patrum suorum, ita et omnium gentium mensuram impleverunt. Scelera Damasci in hoc uno facto comprehendit, eo quod triturerint in plastris ferreis Galaad. Hoc Damascum fecisse constat, regnante Azahel secundum prophetiam Elisæi. Scriptum est enim : « Stetitque cum eo, et conturbatus est usque ad suffusionem vultus, flevitque vir Dei. Cui Azahel ait : Quare dominus meus flet ? At ille respondit. Quia scio quæ facturus sis filiis Israel mala. Civitates eorum munitas igni succendes, et juvenes eorum interficies gladio, et parvulos elides, et prægnantes divides. Dixitque Azahel : Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam tam magnam ? Et ait Elisæus. Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore (*IV Reg. viii*). » Factum est ut

propheta prædixerat, et in facto ejus tria scelera, de quibus supra dictum est, hoc modo distinguuntur. Primum scelus ultroneum ejus odium fuit, quo adversus populum Dei cor suum induravit, nihil ab eo lasus, imo et Deo et prophetis ejus ingratus, Eliæ scilicet et Elisæo, per quos fuerat rex præsignatus. Nam ad Eliam Dominus : « Vade, inquit, revertere in viam tuam per desertum in Damascum, cumque perveneris illuc, unges Azahel regem super Syriam (III Reg. xix). » Ad Elisæum autem idem revelatum fuerat, cum diceret ad eum, ut jam præmissum est, « Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore (IV Reg. viii). » Secundum scelus fuit, quod odium illud opere explevit, dum contra regem Israel Achab ad præliandum in Ramoth Galaad ascendit, mala utique reddens pro bonis, sicut et præcessor ejus Benadad. Quid enim boni fecerat cum illo rex Israel? Victi Syrii cum dixerunt : « Ecce audivimus quod reges domus Israel clementes sint. Ponamus itaque saccos in lumbis nostris, et funiculos in capitibus nostris, et ingrediamur ad regem Israel, forsitan salvabit animas nostras. Egressus est ad eum Benadad, et levavit eum in currum suum. Qui dixit ei : Civitates quas tulit pater meus a patre tuo, reddam, et plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, et ego fœderatus recedam a te. Pèpigit ergo fœdus, et dimisit eum (III Reg. xx). » Hoc fœdus uterque irrupit, quia propter Ramoth in Galaad, quæ civitas erat Israel, uterque, Benadad scilicet et Azahel, suo quisque tempore ad præliandum contra Israel ascendit. Tertium scelus ejusdem Azahel regis Syriæ sive Damasci illud fuit, quod non una victoria contentus in Ramoth Galaad, quocumque et quantumcumque potuit, percussit Israel, et concidit in universis finibus ejus, sicut postmodum eadem sacra Historia testatur : « Et percussit eum, inquit, Azahel in universis finibus Israel, a Jordane contra orientalem plagam, omnem plagam Galaad et Gad, et Ruben, et Manasse, ab Azoer quæ est super torrentem Arnon, et Galaad, et Basan (IV Reg. x). » Porro Galaad interpretatur *acervus testimonii*, significatque hoc nomen martyres, id est testes Christi, quorum in persecutione ille sæpèdictus vertex Carmeli superavit crudelitatem hujus Damasci sive regis Damasceni, et tria ejus scelera quatuor suis sceleribus abundantius implevit. Proinde sicut omnis sanguis justus, ita ille quem tunc Damascus fudit, super illum verticem venire debuit. Sed jam hic queri potest quomodo inter sanguinem justum sanguis ille possit reputari, quem tunc Damascus effudit. Certam est enim quia tunc temporis miserabilis Israel, nimirum idololatriæ cultibus sordebat, quam ob causam tradebatur in manus hostium, justam Domini sustinens iram. Ad hoc breviter respondendum, quia tunc quoque in Israel nonnihil justis sanguinis erat, testante Domino, cum dicit ad Eliam : « Et derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata Baal (III Reg. xix). » Septenario numero millium universitas significabatur illorum, qui etiam in illo tempore malo, regnantibus Achab et Jezabel, impietati non consenserunt, latentes apud semetipsos, et colentes Deum verum patrum suorum. Ex illis nonnullos ille Damasci belluinus furor triturravit. Cæterum et in omnibus quos pervagando dissecuit, non merita vitæ, sed veri Dei mentionem tam illi quam et cæteri persecuti sunt inimici, hoc maxime invidentes, quod dicerentur habere Deum verum, secundum invidiam Cain, qui fratrem suum odio habuit, ob illam solummodo causam, quod visus est illi dignior esse cultor Dei (Genes. iv). Ergo nec illorum sanguinem ab omni sanguine justo, qui effusus est super terram, ratio excipit, sentitque judicio Domini venisse super illum Carmeli verticem ut exsiccaretur, et non contereret eum Dominus, id est, super illius temporis populum Judaicum, sub quo, et a quo Domini et prophetarum, sapientiumque et Scribarum, quos ipse misit, sanguis est effusus occidendo, crucifigendo, flagellando, et de civitate in civitatem persequendo. Sequitur : « Et mittam ignem in domum Azahel et devorabit domos Benadab, et conteram verticem Damasci, et disperdam habitatores de domo idoli, et tenente sceptrum de domo voluptatis, et transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus. » Sicut jam super dictum est, cum dicit Dominus omnia venire super generationem illam a sanguine Abel justis, quam intelligimus per exsiccatum verticem Carmeli, nequaquam tamen a pœna liberi, vel immunes sunt quicumque sanguinem justum fuderunt, sed in propriis personis pœnam quoque receperunt, cujus videlicet pœnæ, sicut culpæ, nonnullam hæreditatem generationi illi transmiserunt. Itaque quod nunc ait : « Et mittam ignem in domum Azahel, » et cætera, sic de illa Damasco, et de illa Syria facta intelligamus super tribus sceleribus suis, id est propter tria scelera sua, quæ jam supra diximus, ut ignem illum et dispersionem, qua illa generatio disperit super eis tribus sceleribus Damasci, et quatuor, quæ suo tempore adjecit, pariter respiciamus. Legimus quippe quod Theglath Phalassar rex Assyrius, interfecto Rasin rege Damasci, omnem Syriæ populum in Cyrenen transtulerit. Ob hoc nunc ait : « Et conteram vectem Damasci, et disperdam habitantem de domo idoli, » omnem videlicet Syrorum fortitudinem, qua velut quodam vecte adversariorum impetus submovebat, et ut ostenderet vana idolorum auxilia, cum populus Damasci Assyrio veniente caperetur, signanter ait : « Et disperdam habitatores de campo idoli. » Simulque luxuriæ populum arguit, dicendo : « Et tenentem sceptrum de domo voluptatis, » quem intelligimus Rasiu. Quod autem præmissum est : « Et mittam ignem in domum Azahel, et devorabit domos Benadab, » dat intelligi, quod Azahel, regnantibus Ozia et Jeroboam, jam in Syria mortuus erat, et ei in regnum successerat filius suus benadab, a quo postea omnes reges Syriæ et Damasci Benadab vocabulum possederunt. Quapropter non dixit : Mittam

ignem in Azahel, sed, « in domum Azahel, » id est in domum ejus regiam, cui Benadab filius eo tempore præerat. Verumtamen hoc aperte Scriptura non dicit, quod ignis materialis domum ejus conflagravit, sive quando regnante jam dicto Benadab filio Azahel, Joas filius Joahaz Syriam percussit, sive quando rex Assyriorum Rasin interfecit. Sic enim Scriptum est : « Mortuus est autem Azahel, rex Syriæ, et regnavit Benadab filius ejus pro eo. Porro, Joas filius Joahaz tulit urbes de manu Benadab filii Azahel, quas tulcrat de manu Joahaz patris sui jure prælii, tribus vicibus percussit eum Joas, et reddidit civitates Israeli (IV Reg. xii). » — « Ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, et vastavit eam, et transtulit habitatores ejus Cyrenen. Rasin autem interfecit (IV Reg. xvi). » Nusquam hic vel illic mentio sit ignis, ut possimus ostendere materia s' incendii magnitudinem secundum altitudinem prophetici præconii. Simulque notandum quod contra omnes istas scelerum declamationes (excepto loco octavo, ubi dicitur : « Super tribus sceleribus Israel » eadem pœna ignis eodem modo subscripta est : « Et mittam ignem in domum Azahel, et devorabit domos Benadab, et mittam ignem in murum Gazæ, et devorabit ædes ejus, et mittam ignem in Theban, et devorabit ædes Bosræ, et succendam ignem in muro Rabath, et devorabit ædes ejus, et mittam ignem in Moab, et devorabit ædes Carioth : et mittam ignem in Judam, et devorabit ædes Jerusalem. » Istæ sunt septem vindictæ ignis, secundum tria et quatuor scelera, quibus omnis justus sanguinis mensuram Juda sive Jerusalem illa sæpedita generatione implevit, cujus materialem ignem sive incendium totus orbis audivit. Quapropter si historia deficit, qua materialis ignis secundum prophetiam hanc, illis et illis ædibus atque muris immissus possit ostendi, nihilominus, imo et multo magis, veritatem prophetiæ miremur, atque veneremur adimpletam juxta subtilitatem suæ intentionis, quia nimirum quarum scelera gentium implevit, earumdem vindictas igneas illa infelix generatio super semetipsam transtulit, ignemque commeruit, qui hic incipiens nullum haberet finem, secundum illam in Deuteronomio Domini sententiam, qua dixerat : « Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima (Deut. xxxii). » Sequitur : « Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Gazæ, et super quatuor non convertam eam, eo quod transtulerit captivitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumæa, et mittam ignem in murum Gazæ : et devorabit ædes ejus, et disperdam habitatorem de Azoto, et tenentem sceptrum de Ascalone, et convertam manum meam super Accaron, et peribunt reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus. » Quinque civitates Philistinorum plerisque locis nominatæ sunt. Exempli gratia, ut illic : « Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philistiim pro delicto Domino : Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum (I Reg. vi). » Istas hic omnes præter unam

A Geth sermo propheticus nominatim commemorat, sed eandem videlicet Geth non omnino præterit, dum, cæteris nominatis, tandem ait : « Et peribunt reliqui Philistinorum. » De ista gente, id est, de Philistiim, hoc sciendum, quia filiis Israel ascendentibus de Ægypto per mare Rubrum prima invidit. Primam enim hanc inter cæteras gentes tunc temporis nominatam audimus in illo dolore invidiæ ex Cantico Moysi : « Ascenderunt, inquit, populi, et irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistiim. Tunc conturbati sunt principes Edom, » etc. (Deut. xxxii.) Inter dolentes dolores invidiæ, primos posuit habitatores Philistiim. Videretur ergo in ordine gentium sceleratam prius debere posuisse scelera Philistiim quam scelera Damasci, sive Syriæ. Sed ad hoc sciendum, quia etiam ante exitum de Ægypto, imo et ante discessum Israel in Ægyptum, Syriam in persecutione Sanctorum proprius livor excitavit, testante eodem Moyses, cum in Deuteronomio dicit : « Suscipiensque sacerdos cartallum, ponet ante altare Domini Dei tui, et loqueris in conspectu Domini Dei tui. Syrus persequatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, et ibi peregrinatus est in paucissimo numero, crevitque in gentem magnam et robustam, » etc. (Deut. xxvi.) Syrus, inquit, id est, Laban de Mesopotamia Syriæ, assumptis fratribus suis, persecutus est patrem meum Jacob, quem et comprehendit in monte Galaad, sed vidit in somnis dicentem Deum : « Cave ne quidquam aspere loquaris contra Jacob (Genes. xxxi). » Illa persecutio Syri jam tunc, et periculosa fuit, et magnam persecutionem significavit, qua jam humiles persequi incipiebant superbi secundum interpretationem ipsius nominis Syri. Syrus interpretatur *sublimis*. Recte igitur, non ante, sed post Syriam, sive Damascum causam, verum etiam quia sicut jam superius dictum est, ubi initium effusus est justus sanguinis, quando fratrem suum Abel justum Cain funestus occidit. Item, recte quæritur cur in capite condemnationis Philistiim, Gaza potius quam Azotus, sive Ascalon, aut certe Accaron posita sit, dicendo, « super tribus sceleribus Gazæ ? » Ad quod dicendum, quia Gazæ potius Judaici sceleris simul et damnationis triste presagium prætulit, videlicet in eo quod apud illam Samson fortissimus et occubuit, et plures quam vivus occiderat, moriens occidit (Judic. xvi). Quod tandem in facto Gazæ, sive Philistiim scelera, quorum de numero jam dictum est, denotantur? Eo quod inquit, transtulerit captivitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumæa, » hoc videtur dicere, quod Gazæ captivitatem ex populo Idumæorum duxerit, et quod Idumæis vendiderit quos ceperat ex Judæis. Verum hoc etsi factum est, tamen non tam clare factum est, nec tanta captivorum, sive venditorum multitudine, ut sacris Historiis traditum sit, atque idcirco res minor videtur quam ut prophetica declamatione, sive conquestione digna sit. Altius 117 ergo quærendum quid, Gazæ sive Phil

stium conspiratione habita cum Idumæis, contra populum Dei fecerit. Jam ante dictum, quia filiis Israel ascendentibus de Ægypto per mare Rubrum, gens Philistiim prima invidit. Sciendum autem, nec dubium est, quod si Idumæi, filii videlicet Esau, filii Israel tanquam fratribus suis, ut jure debuissent, auxilium ferre voluissent, et Philistiim et Chananzæi, de quibus postmodum dicendum erit, non tam facile illis obsistere tentavissent. Proinde item et illud non dubium est quin prima illis cura fuerit, antiquam invidiæ flammam, quam habuit Esau contra fratrem suum Jacob, resuscitare in gente ejusdem Esau, id est Idumæis, imo et augere malis persuasionem flatibus, ut sibi cæteris gentibus potius quam Israelitis Idumæi consentirent, secumque contra illos communes inimicitias suscipere. Hoc primi fecisse Philistiim vigilantibus, Scriptura indice, probantur. Scriptum est enim: « Igitur cum emisisset Pharaon populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philistiim, quæ vicina est, reputans ne forte pœniteret eum si vidisset adversum se bella consurgere, et reverteretur in Ægyptum (Exod. xiii). » Si vidisset, inquit, adversum se bella consurgere, quod utique fieret, nam jam tunc, ut supra dictum est « dolores obtinuerunt habitatores Philistiim (Exod. xv). » Nec vero absque consensu fratrum Israelis, id est, Idumæorum, hoc facere leviter ausi fuissent, imo et communem cum illis conspirationem eandemque præparaverant voluntatem. Hoc ex eo satis liquet, quod, filiis Israel declinantibus Philistiim, primi ex cunctis gentibus armati occurrerunt eisdem sui fratres Idumæi, sicut scriptum est: « Misit nuntios Moyses de Cades ad regem Eddom qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Israel. Obsecramus ut nobis transire liceat per terram tuam. Ad hæc respondens Edom: Non transibis, inquit, per me, alioquin armatus occurram tibi (Num. xx). » Rursus supplicantibus respondens ait: « Non transibitis. Statimque egressus est obvius cum infinita multitudine et manu forti, nec voluit acquiescere deprecanti ut concederet transitum per fines suos. « Quamobrem divertit ab eo Israel (ibid.). » Igitur dubitare opus non est quin illuc propheta respexit, ut diceret: « eo quod transtulerit captivitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumæa. » Perfectam namque captivitatem, id est filios Israel, consummata atque transacta captivitate sive peregrinatione de Ægypto, ascendentes transtulit, id est, declinare et per viam deserti circuire fecit. Quod nisi Dominus prævidisset, et si Israel per terram Philistiim duxisset, utique conclusissent eos Philistiim in Idumæa, id est, armatis occurrentibus Idumæis, sicut jam dictum est, ipsi a tergo insecuti fuissent, et ita conclusos oppressissent, ac proinde pœniteret Israel de Ægypto exisse, cum videret undique adversum se bella consurgere. Horum scelerum, quæ in hoc facto numerantur, mensuram illa generatio Judaici populi, de qua sepe dictum est, taliter implevit: Credentibus in Christum pluri-

A mis, et ad prædicationem Evangelii transeuntibus Rubrum mare baptismi, dolores obtinuerunt Judæos cum Scribis et Pharisæis, et transferre conati sunt illos, ut concluderent in Idumæam, nimirum quando institerunt, summittendo pseudoapostolos, ut inducerent eos in suas terrenas et carnales cæremonias, sicut in Actibus apostolorum scriptum est: « Et quidam descendentes de Judæa docebant fratres, quia nisi circumcidamini secundum legem Moysi, non potestis salvi fieri (Act. xv). » Item: « Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt dicentes quia oporteret circumcidi eos præcipere quoque servare legem Moysi (ibid.). » Hæc et similia dicentes et facientes, non minimas Evangelio Christi seditiones excitaverunt. Itaque B « super tribus sceleribus Gazæ, et super quatuor non convertam eum, » inquit, subaudi verticem Carmeli, id est illam generationem Judaici populi, super quam, sicut cætera omnia, ita et ista tria scelera Gazæ cum suis quatuor juste venerunt. Quia sicut Gaza, sive Philistiim, et mala voluntate inviderunt, et facto persecuti sunt, et quoad potuerunt, adversari non destiterunt: ita ipsi quoque Evangelio Christi, et mala voluntate inviderunt, et facto adversati sunt, et nunc usque blasphemare non desinunt, quartum habentes scelus in eo quod legem et prophetas econtra testificantes audire contemnunt. « Et mittam, ait, ignem in murum Gazæ, et devorabit ædes ejus, et disperdam habitatores de Azoto, et tenentem sceptrum de Ascalone, et convertam manum meam super Accaron, et peribunt reliqui Palesinorum dicit Dominus. » Hæc juxta litteram ubi vel quando insigniter facta sint, sacra non narrat Historia. Cæterum in illam generationem ita factum est. Misit namque Dominus ignem in murum ejus per Romanorum manus, et devoravit ædes ejus, et dispersit habitatores de Jerusalem, et tenentem sceptrum, ut jam non habcant regem, sive regnum, qui regem suum Christum negaverunt. Et convertit manum suam super eos, quicumque igni jam dicto superfuerunt, ita ut dispergerentur, et in omnes gentes captivi ducerentur. Nomina ipsa, Gaza, Azotus, Ascalon, et Accaron, et Philistiim generationi tali congruunt. Gaza quippe sonat fortitudinem, et Judæorum designat rebellionem adversus veritatem. Azotus interpretatur ignis uberis sive patru, et ardentem in illis significat invidiam patris eorum diaboli, quæ exuberat in eis. Ascalon interpretatur ignis homicida, et homicidalem illorum furor designat. Accaron sterilitas, et inopiam illorum, quia fructum spiritus fugiunt, et paleam litteræ sectantur, significat. Philistiim potione cadentes, et illorum verechriosum hoc nomine intelligimus scandalum, juxta illud, quod in psalmo scriptum est: « Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem et in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva (Psal. Lxiii). » Sequitur: « Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Tyri, et super quatuor non

convertam eum, eo quod concluderit captivitatem perfectam in Idumæa, et non fuit recordata fœderis fratrum, et immittam ignem in murum Tyri, et devorabit ædes ejus. »

Eandem impietatem quam imputaverat Gazæ, imputat et Tyro, dicens : « eo quod concluderat captivitatem in Idumæa. » Quod ut idem clarescat ex auctoritate Scripturæ, quando vel quomodo factum sit, supra memoratæ sequentia historiæ respiciamus. Præmisso quod rex Edom postulanti Israeli transitum per terram suam negavit, statimque egressus est obviam cum infinita multitudine et manu forti, protinus subjungitur : « Quod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam, pugnavit contra illum, et victor existens duxit ex illo prædam (Num. XXI). » Pro Chananæo Tyrum hic positam arbitramur, dictumque esse super tribus sceleribus Tyri, pro eo ut diceretur super tribus sceleribus Chananæi. Tyrii namque et Sidonii de Chananæis sunt.

Quod si quæritur cur nomen Tyri potius quam Chananæorum vocabulum hic scribere placuit, scire debemus quia solas gentes illas propheticus spiritus in hoc ordine condemnare **118** proposuit, quæ nihil ab Israel læsæ sunt, et gratuitas contra illum inimicitias susceperunt, cum ille non quæreret terras eorum. Porro terram Chanaan obtinere quærebat, et ad possidendam illam ex Ægypto ascenderat, et idcirco Chananæus universus non ita gratuitas contra Israel inimicitias exercebat. Tyrum et Sidonem, quamvis et ipsæ, ut jam dictum est, de Chananæis essent, Israel, ut possideret, intendisse, vel contra eas pugnasse non legitur. Itaque, suppresso universali nomine Chananæi, nomen ponitur Tyri, eo quod Israellem gratis oderit sicut Syria et Philistiim, et Edom, et filii Ammon, et Moab, quorum terras Dominus neque promiserat, neque dare volebat illi. Nunc demum videamus utriusque loci nonnullam in eodem scelere distantiam. Dixerat de Gaza « eo quod transtulerit captivitatem perfectam, ut concluderet eam in Idumæa, » de Chananæo, id est de Tyro, nunc dicit, « eo quod concluderit captivitatem perfectam in Idumæa. » Denique transtulisse intentione concludendi minus est quam conclusisse. Sic in memoratis rebus evenisse manifestum est. Illic enim Philistiim perfectam captivitatem illam de Ægypto ascendentem in Idumæa non concludit, sed tantummodo concludere parata fuit, quamobrem et Dominus Israellem circumduxit per viam deserti, unde et imputatur Philistiim quod captivitatem transtulerit, et deinde Idumæa illi armata occurrit. Porro, de Chananæo pro quo intelligimus hic positum nomen Tyri, scriptum est quia conclusum inter se et Idumæam Israel oppugnavit. Tunc namque venerat in monte Hor, qui est in finibus terræ Edom. Præmissoque quamobrem diverit ab eo Israel, « cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ

Edom, » ita subsequitur : « Quod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israel per exploratorum viam pugnavit contra illum (Num. XXI). » Hoc nimirum conclusisse fuit. Illud autem tantummodo in voluntate fuit Philistiim, et idcirco de Gaza dictum est, quia transtulit, ut concluderet. Hic autem de Tyro dicitur quia concludit. Notandum quoque quam congrue tali in loco, tali in tempore, vel re mentionem faciat captivitatis. Denique hoc verbo crudelitatem viscerum illorum valde percutit, qui captivitatem perfectam, vel consummatam, longo tempore protractam invadebant solvi, nihil læsi a captivis illis quorum captivitas talis fuerat, ut omnes homines deberent saltem pro communi humanitate commisceri, et diceret tale quid ut ille Jethro de Madian, cognatus, id est, socer Moysi : « Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, et de manu Pharaonis. Nunc cognovi quia magnus Dominus super omnes Deos, eo quod superbe egerit contra illos (Exod. XVIII). »

Item et illud notandum, quod cum dixisset : « eo quod concluderit captivitatem perfectam in Idumæa, » addidit pluraliter, « et non sunt recordati fœderis fratrum. » Quinam erant, qui non sunt recordati fœderis fratrum? Nimirum Tyrus sive Chananæus et Idumæa. Ambo namque consilium ineuntes, unam eandemque voluntatem habuerunt. Idumæa sive Edom, ut contra fratrem de captivitate revertentem armatus exiret; Chananæus, ut Idumææ malitiam adversus fratrem approbaret, pariterque accurrendo cum armis fraternum odium sibi placere ostenderet. Ita fœdus fraternum, fœdus naturale, alter istorum impugnavit, alter ut impugnaretur adjuvit. Præterea, fratres quodam modo Judæorum Tyrii fuerunt, eo quod Hiram princeps Tyri cum David atque Salomone habuerit amicitias (*III Reg. v, 6*), in tantum, ut et ille in ædificationem templi atque palatii ligna cedrina ratibus Joppen usque perduceret, et hi frumentum et oleum Tyriis largirentur, et viginti urbes in Basan ei dono daret, quas ille, quia graminibus plenæ erant, suscipere noluit. Verum quid post illam societatem ante tempora prophetiæ hujus fecerit Tyrus contra Israel, sive contra Judam, et quomodo vel quando concluderit captivitatem perfectam, sacra non narrat Historia. Item, quod dicit deinde : « Et immittam ignem in murum Tyri, et devorabit ædes ejus, » sacris litteris aperte traditum non invenitur. Et quidem Nabuchodonosor Chaldæorum rex Tyrum expugnavit et cepit, secundum prophetiam Ezechielis dicentis : « Circumdabit te munitionibus, et comportabit aggerem in Ægypto (*Ezech. XXI*). » Et rursus : « Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magna adversus Tyrum (*Ezech. XXXIX*), » et cætera; sed cuncta hæc absque ignis conflagratione fieri vel perfici potuerunt. Itaque quoquo modo in illam Tyrum vindicatum sit, illud dubium non est quin super generationem illam sæpe dictam scelera

eiusdem Tyri, sicut et cætera omnia, venerint, quia quod Tyrus fecisse arguitur, illa spiritualiter implevit persequendo, ut superius jam dictum est, sicut Evangelii Christi. Proinde cum dicit, « Super tribus sceleribus Tyri, et super quatuor non convertam eum, » subaudiendum est, ut in cæteris, verticem Carmeli. Neque enim, quod dicit « eum, » referri potest ad Tyrum, cum Tyrus sit feminiui generis. Cur autem vertex Carmeli illam quæ Dominum crucifixit generationem significet Judaici populi, sæpe dictum est, et in hac serie lectionis memoriter tenendam est. Sequitur : « Hæc dicit Dominus, super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertam eum, eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, et tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem. Et mittam ignem in Theman, et devorabit ædes Bosræ. » Ecce jam tertio culpatur Edom, primo cum Gaza sive Philistiim, deinde, cum Tyro sceleribus arguebatur, nunc in sua tantum persona dicitur quid fecerit, et quid recipere mereatur, et merito, cum singulæ gentes singulis vicibus coarguantur, iste Israelis frater impius, tertio in iudicium sermonis divini protrahitur, « eo quod fratrem suum in gladio persecutus sit, et misericordiam ejus violaverit. » Levemus oculos nostros superius, et statum illius consideremus temporis, quando Edom transitum, sicut jam dictum est, fratri suo Israeli per terram suam non concedens, etiam armatus contra illum exivit cum infinita multitudine et manu forti, et tunc intelligamus quanta misericordiae violatio fuerit. Israel de captivitate demissus egrediebatur, ipse autem Edom in suo monte habitabat dives et robustus. Cumque esset illius frater uterinus, ex eodem patre, et uno, ut Apostolus ait, concubitu pariter generatus, sic universos germanitatis naturales oclusos tenuit affectus, et crudelior contra illum nulla esset ex cunctis gentibus, et cæterarum gentium roboraret manus, persecutionis et odii primus auctor et prævius. Nec vero contra hominem fratrem, sed contra Deum erat odium ejus. Quam enim ob causam tali vel tanto contra Israeliam odio ferebatur? Nimirum propter benedictionem, qua sibi frater ita Domino disponente fuerat prælatus. Idcirco cum dixisset propheta, « eo quod persecutus sit in gladio fratrem suum, et violaverit misericordiam ejus, » addidit, « tenuerit ultra furorem suum, et indignationem suam servaverit usque in finem. » Furorem et indignationem illam dicit, quia furus 119 et indignans Edom, id est, Esau semper odio habens Jacob, dixit in corde suo : « Venient dies luctus patris mei, ut occidam Jacob fratrem meum (Gen. xvii). » Hoc propositum odii paterni, posteritas de qua nunc sermo est, usque in finem servavit, agendo pro posse quicquid furor et indignatio suggestit. Et quidem quandiu filii Israel in Ægypto servierunt, et tam duræ servitutis pensum Pharaoni et Ægyptiis illudentibus in luto et latere

A solverunt, consolabatur se nequiter in illo fratre maligno Edom, paululumque requiescebat odii spiritus, non dubium sibi fore existimans quod cassa semper deberet esse benedictio, qua junior Jacob sibi priori fuerat prælatus, cum ipse jam regnaret, ille autem misere peregrinaretur. At ubi magnifica Dei facta sunt in Ægypto pro illo fratre suo; ubi illum egressum esse audivit in manu potenti et brachio excelso, utique non dubium quin renovatus sit livor, exarserit furor, efferbuerit indignatio, quippe qui primus in gladio, perpetuus in odio, frequens contra illum fuit in bello, donec, vincente David, persensit quod benedictionibus Domini invalidior, Jacob infirmior, Israel esset indignior : « Facta est namque universa Idumæa serviens David sub tributo, et ipse posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium (II Reg. viii). » Idcirco malam ubique nimisque acerbam passim in Scripturis sanctis habet memoriam. Omnes homicidæ, universi persecutores piorum, nomen ejus hæreditaverunt ut vocetur Edom, quia videlicet cunctorum ipse fuit exemplum. Exempli gratia : « Memento, Domine, inquit Psalmista, filiorum Edom in die Jerusalem, qui dicunt : Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea (Psal. cxxxvi). » Idem enim est ac si dicat : omnes cives regni Dei, exsultantes super flumina Babylonis, id est super decursum confusionis hujus sæculi. Memento, Domine, tribulationum, quas sustinemus illatas a filiis Edom, id est, ab imitatoribus Esau, qui propter sævitæ magnitudinem dictus est Edom, quod interpretatur *terrenus* sive *sanguinolentus*, quia ipsi cupiunt exinanire Jerusalem usque ad fundamentum, ut totum funditus destruat fidei et veritatis ædificium. Cunctorum talium homicidarum maximi et notissimi carnales Judæi sunt, Abrahæ sive Israel filii sunt. Illi etiam secundum exemplum prioris Esau, primogenita sua perdidērunt, scilicet, adoptionem filiorum et gloriam, et testamentum, et legislationem, et promissa, quam illorum, ut Apostolus ait (Rom. ix), esse detulerunt, gentes autem, secundum exemplum junioris Jacob, eadem hæreditaverunt. Et sicut ille ascendenti ex Ægypto Israeli, quanto per carnem propinquior, tanto per odium fuit cæteris gentibus nequior, sic D Judæi, quanto per carnem Christo propinquiores, tanto per invidiam Christiano populo, ex quo cœpit prædicari fides evangelica, fuerunt perniciosiores, primique ante omnes gentes, et maximi inter omnes gentes inimici ac persecutores. Itaque et quod nunc dicit : « Super tribus sceleribus Edom, et super quatuor non convertam eum, » ad utrumque quidem est referendum, maxime autem ad illum qui non carne, sed spiritu est Edom, scilicet Judaicum populum, qui per verticem Carmeli sæpe dictum, et adhuc dicendum est, significatur.

Hujus Edom pœna ignis est, de quo jam sæpe diximus, qui illi generationi, quæ Salvatorem crucifixit, taliter immissus est, ut succensus a Romanis, in furore Domini ardeat usque ad inferni . 2-

vissima (*Deut. xxxii*), sicut ipse in Moysæ prædixit : A alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur venit cum illis (*Psal. lxxxii*), subjunxit atque ait : « Facti sunt in adiutorium filiis Lot. » Jam inter cæteras gentes nominaverat filios Lot, dicendo Moab et Agareni, Gebal et Ammon, sed non dixerat quænam gentes in illa conspiratione magis fuissent vehementes. Ut ergo illud quoque non lateret nos, « facti sunt, inquit, in adiutorium filiis Lot. » Notandum quippe, quod non dixerit, cæteris factos esse in adiutorium filios Lot, sed cæteros in adiutorium filiis Lot. Non ergo tam cæteri filios Lot, quam filii Lot cæteros ad inimicitias pertrahebant contra Israel exercendas. Recte igitur sceleris arguitur Ammon in hoc facto, « eo quod dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum. » B Non dicit ad vindicandum injuriam suam, sive ad recuperandum incommodum suum, sed « ad dilatandum terminum suum, » quod cupiditatis est indicium, injuriæ **120** intemperamentum, crudelitatis argumentum. Quid enim cupidius, quid injuriosius, quid crudelius, quam pro sola ejusmodi intentione prægnantes dissecuisse? Propterea non crudelitatis David arguendus, sed de justitia ac fortitudine est collaudandus in eo, quod ipse similia vel majora fecit eis, sicut scriptum est : « Congregavit itaque David omnem populum, et profectus est adversus Rabbath. Cumque dimicasset, cepit eam; populum quoque ejus adducens serravit, et circumegit super eos carpenta ferrata, divisitque cultris, et transduxit in typum laterum (*II Reg. xii*). » C Sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon. Non, inquam, crudele hoc, sed justum fuit, quia sicut fecerunt, ita reddidit eis. Porro filii Ammon hoc fecisse videntur, regnante Saul, quando ascendit Naas Ammonites et pugnare coepit adversum Jabes Galaad, supplicantibusque ac dicentibus : « Habeto nos foederatos et serviemus tibi : In hoc, inquit, feriam vobiscum foedus, ut eruum omnium vestrum oculos dexteris (*I Reg. xi*). » At illos percussit Saul et dispersi sunt; ita ut non relinquerentur ex eis duo pariter, et nihil tale tunc fecisse leguntur filii Ammon, quod tanta prophetici spiritus conquestione sit dignum. Arbitramur ergo prophetam superiorem magis respexisse historiam, scilicet ad tempora judicium, quando Jephthæ expetitus est, ut filios Israel judicaret, eo quod « vir fortissimus atque pugnator esset, natus de Galaad (*Judic. xi*). » Tunc siquidem iratus Dominus contra filios Israel, tradidit eos in manus Philistinim et filiorum Ammon, afflictique sunt et vehementer oppressi per annos octodecim. « Pugnabant, inquit Scriptura, filii Ammon contra Israel (*ibid.*), » afflictusque est Israel nimis. « Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium Jephthæ (*ibid.*). » Cætera legentibus, et disceptationem Jephthæ contra filios Ammon vehementem perspicientibus claret quod afflictionem illam fecerint filii Ammon, maxime in Galaad, et inter cætera prægnantes quoque dissecuerunt, licet hoc ipsum ver-

bum non ibi scriptum sit, et quod ita fecerint « ad A dilalandam terram suam. » Mandanti namque Jephthæ regi filiorum Ammon, ac dicenti : « Quid mihi et tibi est, quia venisti contra me? » ille respondit, et falsum locutus est, « quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Ægypto a finibus Arnon usque ad Jaboc atque Jordanem, » propterea comminatur Dominus succensurum se ignem in muros Rabba, quæ fuit metropolis Ammonitarum, ut devorentur « ædes illius in clamore et ululatu vincens exercitus, in die commotionis et turbationis, » quando captivi ejus Nabuchodonosor vincente ducantur, et idolum Ammonitarum, quod vocatur Melchom, id est, rex eorum feretur in Assyrios, et principes ejus pariter abducentur. Eodem modo quo cætera super generationem illam sæpe dictam, ista quoque venire habebant quæ fecerunt filii Ammon, et idcirco quod ait Dominus : « Super tribus sceleribus filiorum Ammon, et super quatuor non convertam eum, » referendum est ad verticem Carmeli, de quo jam dictum est, et propter fastidium vitandum, non toties oporteret replicari, nisi memorie videretur expedire legentis Sequitur :

Cap. II. — « Hæc dicit Dominus : Super tribus sceleribus Moab, et super quatuor non convertam eum, eo quod incenderit ossa regis Idumæe usque ad cinerem. Et mittam ignem in Moab, et devorabit ædes Carioth, et morietur in sonitu Moab, et clangore tubæ, et disperdam judicem de medio ejus, et omnes principes ejus cum eo, dicit Dominus. » De Moab et Ammon, maximeque de Edom jam dictum est, quanti recte arguantur sceleris, pro eo quod contra Israel de Ægypto ascendente inimicitias exercuerunt, cum essent carne propinqui. De isto quærentibus quid sit dictum eo quod incenderit ossa regis Idumæe jam sepulti [qui cum Jorani rege Israel et Josaphat rege Juda ascenderat adversum Moab (IV Reg. III)] in ultionem doloris a Moabitibus postea fuisse convulsa atque succensa. Hæc Hebræorum traditio est : ob hanc ergo, inquit, causam Deus missurum dicit se ignem in Moab, quo nomine vel metropolis Moabitarum, vel universa significatur provincia, ut devoret ædes Carioth, quod nomen est civitatis. Verum hoc parum videtur ad magnitudinem prophetice dignitatis, ut quod Spiritus sanctus loquitur in eis, ex opinione tantum judicet, et non ex sanctis comprobetur Scripturis. Aliud ergo quærimus incendium quod fecit Moab, sacra referente Scriptura ; legimus in libro Numeri, quia Balac filius Sefhor rex Moab misit et accersivit Balaam filium Beor ariolum, ut veniret et malediceret Israel. Quod cum ille, Deo prohibente, facere non posset, tandem dixit : « Verumtamen pergens ad populum meum dabo consilium, quid populus tuus huic populo faciet (Num. xxiv). » Postmodum scriptum est : « Et fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt et adoraverunt deos earum, initiatusque est Israel Beelphegor (Num. xxv). » Ma-

gnum illum fuit incendium, magna libidinis flamma, quæ concremavit populum. Et quid illi homines sive illæ filię Moab, nisi regis Idumæe ossa fuerunt? Quis enim est rex Idumæe, nisi spiritus superbiæ, qui dicantur super omnes terrenos, id est deditos cupiditati terrenæ, secundum nomen Idumæe? Nam quod per spiritum superbiæ pervenerint ad illud incendium carnis suæ, unus pro exemplo est, de quo Scriptura refert : « Et ecce unus de filiis Israel intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitem, vidente Moysæ et omni turba filiorum Israel, qui stebant ante fores tabernaculi (ibid.). » Magnæ nimirum erat procacitatis et superbiæ, tali in tempore, cum jam dixisset Dominus ad Moysen : « Tolle cunctos principes populi, et suspende eos contra solem in patibulum, » itemque Moyses ad judices Israel : « Occidebat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor (ibid.), » et ob istam causam starent filii Israel ante fores tabernaculi, magnæ, inquam, erat procacitatis, et intolerabilis superbiæ, virum ad scortum ingredi in contemptum iræ cœlestis, videntibus cunctis.

Quo ergo melius nomine dignitas prophetici spiritus fornicatores ejusmodi nuncuparet, quam ossa regis Idumæe. Nunquid filios Israel debuit nuncupare? Et quidem ambobus, scilicet Balaam et Balac commune consilium, et una fuit intentio, incendere filios Israel, sicut in Apocalypsi commemoratur, dicendo, « quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israel, edere et fornicari (Apoc. II) ; » sed non ita scandalizare ipsos potuit filios Israel, sicut scandalum mittere coram filiis Israel. Aliud namque est scandalum videre coram se, aliud scandalizari, et ardentis scandalo libidinis inflammari. Unde sicut hi qui ejusmodi scandalo non utuntur, recte membra dicuntur et sunt Christi regis gloriæ, sic econtra illi qui taliter scandalizati vel successi sunt, membra dicuntur et sunt principis hujus mundi, regis Idumæe. Convenientius autem hic dicuntur ossa quam membra, licet et membra sint vel habeant ossa, quia videlicet ignis genuinus ossibus ac medullis insitus est, qui tunc adhibita foris palea, scilicet filiabus Moab et Madian, illicito flammavit incendio. Tale mirum fecisse incendium **121** scelus est, ea præsertim intentione ut offensus recederet Deus ab Israel, et pro hoc recte redarguitur, ut sceleratus Moab. At vero ut, juxta supradictam Hebræorum opinionem, ossa mortui hominis igne materiali usque ad cinerem incenderet, nescio utrum pro magno haberi potuerit scelere, cura fere apud omnes gentes solemne fuerit, corpora mortuorum usque ad cinerem comburere, cineresque ipsos sepelire. Hinc et sepulcra dicuntur busta, videlicet a combustione, ut combustorum cadaverum continerent reliquias. Rursus ad illam generationem, quæ Dominum crucifixit, propter quod et omnia mala præteritarum generationum venire debuerunt super eam, istud quoque scelus incendii pertinere

non dubium est. Ipsi enim et Moab et Idumæi recte dicantur et sunt. Moab quippe interpretatur *ex patre*, quo autem ipsi ex patre sint vel fuerint, Dominus ostendit, dicens: « Vos ex patre diaboli estis (Joan. viii). » Ipsi incenderunt ossa regis Idumææ, imo et ossa ipsi regis fuerunt Idumææ, regis omnium filiorum terrenitatis et superbiz, ossa incensa libidinis igne, testante Isaia, qui generationem illam prospiciens: « Audite, inquit, verbum Domini, principes Sodomorum; percipite legem Dei mei, populus Gomorrhæ (Isa. i). » Idcirco sicut peccati Moab plenitudo, ita et pænæ ejusdem super generationem illam venit adimpletio. Nam quod dicit, « et mittam iguem in Moab, et devorabit ædes Carioth, » quod nomen erat civitatis in Moab, « et morietur in sonitu Moab, et clangore tubæ, et disperdam judicem de medio ejus, et omnes principes ejus interficiam cum eo, » quis nesciat totum Romano peractum esse excidio? De tribus sceleribus et de quatuor, et de eo quod dicit non convertam eum, et sæpe dictum et semper repetere fastidiosum est. Sequitur: « Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non convertam eum, eo quod abjecerit legem Domini, et mandata ejus non custodierit. Deceperunt enim eos idola sua, post quæ abierunt patres eorum. Et mittam ignem in Juda, et devorabit ædes Jerusalem. » Ecce et in isto nulla est distinctio gentilis et Judæi. Sermo divinus, Judex æquus, nulli personæ parcat, dum Judam æque ut Syrum, ut allophylum, ut Tyrium, ut Idumæum, ut Ammonitem et Moabitem, librata erit sententia judicii, nec in pœna disjungit quos culpa conjunxit. Quod si subtilitas quæritur rationis, quis dignius debet puniri, quam ille qui non tantum naturalem, ut cæteræ gentes, sed scriptam quoque legem accepit. Unde notandum quod prædicta gentibus non exprobrat abjectionem legis Dei et contemptum mandatorum illius, sed violationem propriorum viscerum, et quod sine affectione absque misericordia cuncta crudelia fecerint, nullum habentes respectum communis humanitatis, nullum saltem attendentes affectum notæ propinquitatis. Judæ autem exprobrat quod abjecerit legem Domini et mandata ejus non custodierit. Quæ quia abiecit, atque contempsit ordinem et viam, de-

generationem illam a sanguine Abel justi, sicut jam sæpe diximus, quanto magis ista, quæ hic Juda fecisse culpatur? Nempe ita diximus et dicimus omnia venire super generationem illam quæ passi sunt sancti, a sanguine Abel justi, quibuscunque gentibus vel hominibus sanguinem justum effundentibus, ut illum maxime sanguinem, quem Juda effudit, illic redundare non ignoremus. Utrumque namque dixit Dominus. « Væ, inquit, vobis Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta justorum, et dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum, itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos implete mensuram patrum vestrorum, serpentes, genimina viperarum (Matth. xxiii). » Hoc nimirum generationi illi dixit de patribus illis quorum et secundum carnem, et secundum iniquitatem posteriori sive hæredes homicidæ Judæi fuerunt, qui ipsum, qui hæc loquebatur, postea Christum occiderunt. Iterum « ut veniat, inquit, super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justi (ibid.) » et cætera.

Prius nimirum fusus fuit sanguis Abel justi quam fierent patres, quorum de carne genitos esse gloriantur Judæi. Ergo et cæterarum gentium, de quibus jam supradictum est, et Judæ, de quo nunc sermo est, scelera vel mala super generationem illam venire debuerunt. Igitur super tribus sceleribus Juda, et super quatuor non convertam eum, id est: Iniquum filiorum costum, qui per verticem Carmeli designatur, derelinquam propter scelera patrum, quorum ipsi mensuram impleverunt, factum est, et quod hic in propheta dicit Dominus: « Mittam ignem in Judam, et devorabit ædes in Jerusalem, » et quod per semetipsum ait idem Dominus: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. 23), » et fere nemo est qui hoc factum esse nesciat. Sequitur: « Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum, pro eo quod vendiderit argento justum, et pauperem pro calceamentis, qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, et viam humilem declinant, et filius ac pater ejus introierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum, et super vestimentis pigneratis accubuerunt juxta omne altare, et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. » Circa montem Carmeli arduam quasi ascensus viam terimus, toties eundo et redeundo illic, quoties dicit Dominus, « non convertam eum super tribus et quatuor sceleribus. » Denique ubicunque vel quotiescunque in hoc ordine scelerum sive sceleratorum, « non convertam eum, » audivimus sive legimus, montem Carmeli qui in exordio præscriptus est subintelligimus, per quem et superbiam significari diximus Judæismi carnalis, secundum nomen ipsum Carmeli, quod interpretatur *scientia circumcisionis*, maximeque illam generationem, quæ

Savatorem crucifixit. Sequentem nos lectorem (si quis est, qui legendo sequi vel sequendo hæc legere veli) fatigatum esse arbitramur, dum toties ad eundem Carmeli verticem vertitur, velut si alte subiectum et nubibus imminens castrum, in montis vertice toties adire cogatur anhelu spiritu. Verum quisquis ille est, æquanimis ut sit rogamus, jam finis est, circumductione hac vel recursu non fatigabitur ulterius. « Super tribus, inquit, sceleribus Israel et super quatuor non convertam eum. » Memores propositi jam nos esse convenit, quod initio prophetæ hujus præmisimus tunc dicturos esse nos, cur terræmotus fecerit mentionem, **122** quando pro necessitate mystici sensus inveniendi scrutaremur Carmeli verticem, videlicet ubi præmisso, « verba Amos, qui fuit in pastoralibus de Thecuc, quæ vidit super Israel in diebus Ozia regis Juda, et in diebus Jeroboam filii Joas regis Israel, » subjunxit atque ait, « ante duos annos terræmotus. » Tunc Hebræi terræmotum accidisse memorant, quando Ozias rex Juda indebitum vindicans sibi sacerdotium lepra in fronte percussus est (*II Par. xvii*). In commemoratione ergo terræmotus, mentionem quoque fecit lepræ illius. Cur hoc? Idcirco videlicet quia frons Ozia regis, quæ sublimior atque erectior est pars corporis, idem significat quod hic vertex Carmeli, et lepra frontis, id est quod siccatio verticis Carmeli, scilicet abjectionem superbientis, et elatæ generationis, quæ Dominum crucifixit. Sicut in Maria sorore Moysi, quando contra Moysen superbiendo murmuravit, et ob hoc plaga lepræ percussa est (*Num. xii*). Ita et in rege Ozia, qui sacerdotium superbiendo usurpavit, et ob hoc lepra in fronte percussus est, una eademque significatione superbiæ illius generationis. Differt tamen in eisdem significatio pestis ejusdem: Maria namque propter lepræ immunditiam separata septem diebus extra castra, et postea revocata, respiciendam novissime significat Synagogam ab infidelitatis lepra curatam, cum « plenitudo gentium intraverit, » sicut Apostolus ait (*Rom. xi*); Ozias autem leprosus permanens usque ad diem mortis, incurabile significat peccatum ejusdem Synagogæ pro parte illius sæpeditæ generationis et omnium Judæorum, qui nunc interim vita excedunt, lepram habentes perpetuam, « nec in hoc sæculo nec in futuro (*Matth. xii*) » curandam. Et Ozias quidem *fortitudo Domini* interpretatur, sed hoc nomen generationi illi non nisi per antiphrasim sive per ironiam congruit, quia fallitur quasi fortiter agens, dum blasphemando Christum, Deo sese obsequium præstare profitetur. Filius enim Joathan, quod interpretatur *Domini consummatio* sive *perfectio*, regens domum regis leprosi, juniorem significat ex gentibus populum consummatam et perfectæ fidei, cui datum est regnum Dei, sicut prædixerat Dominus: « Auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (*Matth. xxi*). » Nec illud a mysterio vacat, quod illa plaga lepræ in summitate regis frontis cum terræ-

motu accidit. Sic etenim quando infelix generatio tali sese lepra damnavit, dicendo: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii*), » Domino postmodum spiritu tradente, terra mota est, et deinde ad excidium gentis ejusdem Romanus orbis commotus est. Interim constat prophetam Synagogæ unam eandemque abjectionem propter superbiam paucis in verbis, et per lepram regis frontis, et per siccitatem denotasse verticis Carmeli. Sunt autem duo montes qui vocantur hoc nomine, alter in quo fuit Nabal Carmelus maritus Abygail (*I Reg. xxv*), ad australem plagam, alter juxta Ptolemaidem mari imminens, in quo Elias propheta flexis genibus pluvias impetravit (*III Reg. xviii*). Carmelum hunc ubi post siccitatem trium annorum et semissis pluvia data est, hic placet intelligi. Nec enim dubitandum est Spiritum sanctum in propheta loquentem, rem gestam respexisse illius miraculi, quod ante annos non valde multos acciderat filiis Israel, nimirum in figura, sicut et cætera fere omnia. Quid enim fuit quod Elias cælum clausit, nisi quia Christus apostolorum ora Synagogæ peccatrici occlusit et populo, qui illum rejecit et recessit, relicta illis siccitate et fame audiendi sive intelligendi Verbum Dei? Item quid est quod rursus orante Elia in vertice Carmeli, facta est pluvia grandis, nisi quod rursus recipiet Israel rorem fidei pluviantque salutis, cum « plenitudo gentium venerit? » (*Rom. xi*). Tanta nunc interim est infidelitatis siccitas quantum merentur scelera tria et quatuor toties hic repetita, quæ cum septem sint, illos arbitramur esse spiritus, de quibus in Evangelio Dominus, præmisso, « cum immundus spiritus exierit ab homine (*Matth. xii*), » ita conclusit: « Et tunc vadit et assumit septem alios spiritus nequiores se, et ingressi habitant ibi (*ibid.*). » Item poena propter eandem infidelitatis siccitatem tanta est, quantum intelligi oportet per septem ignis vindictas in hac lectione ordinatas, poena universalis, poena interminabilis, secundum significationem numeri septenarii, numeri insolubilis. Quia videlicet sicut scelera omnium gentium, sic et vindictæ super illam generationem venerunt, omnium gentium, quæcunque sanguinem justum fuderunt. Notandum quippe quod tantum hic in octavo loco, cum dicitur, « super tribus sceleribus Israel, » non repetitur vindicta ignis ut, sicut jam dictum est, tantummodo septem sint, quo numero solet universitas significari. Simulque sciendum septem tantummodo gentes hic esse nominatas, quia videlicet Juda et Israel gens una est natura, sed schismate divisa, ex quo scidit Jeroboam decem tribus a domo David, et a regia tribu Juda. Ad illam majorem scissionis partem, id est ad decem tribus quæ vocantur Israel, hic propheta remissus erat, et idcirco ultimum posuit Israel, quia de illo vel contra illum plura ducturus est. Septem igitur gentes septem gentium scelera, septemque scelerum vindictas igneas hactenus pro posse trausegimus, nunc tandem causas Israel in judicio Domini au-

diamus. Præmisso, ut in cæteris, « super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum, » protinus ait : « Pro eo quod vendiderit pro argento justum, et pauperem pro calcementis, qui contrivit super pulverem terræ capita gentium, et viam humilium declinant, et filius ac pater ejus introierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum, et super vestimentis pignoris accubuerunt juxta omne altare, et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. » Mirum fortasse cuivis videatur, quod in exordio scelerum Israel, aliud ponere maluit quam illum, quo sordebat tunc temporis Israel, idololatriæ cultum, præsertim, cum præter cætera nimis grave atque irremediabile esset scandalum in vitulis, quos fecit Jeroboam, a quo peccato post illum nullus recessit regum Israel. At vero pulchrum et valde ordinatum est hoc primum poni quod vendiderit argento justum, quia videlicet primum in illa domo peccatum hoc admissum est, quod filii Jacob, qui et Israel, vendiderunt Joseph fratrem suum (*Gen. xxxvii*). Tunc utique vendiderunt « argento justum. » Et in illa nimirum venditione duplex fuit culpa, quia et frater eorum, et justus erat. Vendiderunt autem eum viginti argenteis, quantum erat hoc tot fratribus pro pretio fratris justis? Cum enim decem essent ipsi venditores undecimi (Benjamin quippe duodecimus, idemque parvulus, non erat illic) nonnisi duo argentei potuerunt obtingere singulis. Bene ergo, cum dixisset, quia vendiderunt « justum argento, » addidit, « et pauperem pro calcementis, » quia videlicet vix calceos qui valerent comparare sibi potuerunt singuli de pretio tantæ venditionis. Hoc scelus sic inceptum in illa gente, in tantum processit, ut Christum summe justum et Sanctum sanctorum Judæi et venundari persuaderent, et ipsi emerent triginta argenteis, quo videlicet pretio cum referente Juda recepissent eos, non potuissent saltem Caiphas, pontifex illius anni, satis insigniter calceari. At vero potuerunt omnes exinde **123** disalceari, perdendo locum et gentem et gloriam Templi, qua incedebat nimis superbe calceati. Prosequens propheta : « Qui conterunt, ait, super pulverem terræ capita pauperum, et viam humilium declinant. » Hoc facere nimirum superbiorum est, præsertim cum manifeste prohibeat lex, pauperem opprimi; lex, inquam, primum data illis, qui maxime pauperes fuerant, et per misericordiam Dei de Ægypto paupertatis camino exierant (*Exod. i*). Hoc fecerant ipsis Ægyptii, subigendo eos operibus duris luti et lateris, et contriverant capita ipsorum super pulverem terræ, id est plus quam pulverem terræ. Illorum videlicet Ægyptiorum fuerat viam humilium declinare, quod pulchre et breviter Scriptura innuvit, dicente Joseph : « Cum, inquit, vocaverit vos Pharao, et dixerit, Quod est opus vestrum? respondebitis: Viri pastores sumus, servi tui, ab infantia nostra usque ad præsens, et nos et Patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in

A terra Gessen, quia detestantur Ægyptii omnes pastores ovium (*Gen. xlvj*). » Nonne ergo ipsi in Ægyptios conversi sunt, conterendo capita pauperum, et declinando viam humilium? Nempe et illud scelus apud eos in tantum processit, ut Christi pauperis, et singulariter humilis, caput et frontem lingua injuriosissima, nimis contumeliosa, verberarent et contererent. Exempli gratia, cum dicerent : « Unde huic sapientia hæc, et virtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, et fratres ejus Jacobus et Joseph, et Simon et Judas? et sorores ejus apud nos sunt? » et his similia. (*Matth. xiii*.) « Et filius, inquit, ac pater ejus introierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum, » et hoc nimirum scelus est, et abominatio detestabilis. damnata per justam sententiam legis, dicentis : « Qui dormierit cum noverca sua, et revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo, sanguis eorum sit super eos (*Levit. xx*). » Hoc primum in illa gente fecisse legitur Ruben, qui abiit, et dormivit cum Bala concubina patris sui (*Gen. xxxv*). Verum hoc patri quoque imputari non potest, cum dicatur, « et filius ac pater ejus introierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum, » quia solus filius hoc scelus perpetravit, pater autem injuriam passus est, et ipse vindicavit. « Effusus es, inquit, sicut aqua, non crescas, quia ascendisti cubile patris tui, et maculasti stratum ejus (*Gen. xlix*). » Porro, scelus hoc ipsum in posteris non dubium est excrevisse, cum prævidens Isaias dixerit illos principes Sodomorum et populum Gomorrhæ. Nempe nihil eorum quæ fecerant Chananæi, præterierunt Judæi : alioquin non eos evulsisset terra illa, sicut et Chananæos evomuerat. Deo iudice, qui, ubi hoc scelus ut cætera, interdixit, tandem ait : « Custodite leges meas atque judicia, et facite ea, ne vos vomat terra, ad quam intraturi estis et habitaturi. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, et abominatus sum eas (*Levit. xviii*). » In hoc scelere violationem asserit esse sancti nominis sui, quia videlicet scdare patrem scditate ejusmodi, sicut Absalon quoque scdavit patrem suum David (*II Reg. xvi*), violare est nomen sanctum ejus, ex quo « omnis paternitas in cælo et in terra nominatur (*Ephes. iii*). » Et « super vestimentis, inquit, pignoris accubuerunt juxta omne altare. » Nimirum pignus pauperis saltem retinere, contra legem est. Nam in lege Dominus dicit : « Sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum, ut dormiens in vestimento suo benedicat tibi, et habeas justitiam coram Domino Deo tuo (*Deut. xxiv*). » Quanto magis scelus « super vestimentis pignoris accubare, » et hoc « juxta omne altare? » Duplex namque crimen in hoc denotatur, scilicet turpitudine libidinis, et servitus idololatriæ, intelligitur, namque quod passim habentes altaria, fingentes vitulorum simulaera, et adorantes Beelphegor, et

colentes Astaroth et Balim, cæteraque deorum et dearum portenta, funibus tenderent vestimenta pigmentata juxta omnium illorum aitaria, et facerent parapetasmata, idest velamina, quo fornicantes in templo nullus posset aspicere, et inebriati ac libidini servientes, etiam ipsum vinum quod bibebant, non de proprio labore, sed de calumniis emerent. Uude et protinus ait, « et vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui. » Hoc faciebant in fano dei sui, ut quos putabant deos, turpitudine ac stupris polluerunt. Hujus quoque sceleris mensuram in vestimentis pauperum detinendis Judæi sic impleverunt, ut Salvatorem tradentes, Scripturam pariter impleverunt, dicentem : « Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem (Psal. xxi). » Tunc vinum quoque damnationis ejus biberunt, juxta quod ipse in psalmo conqueritur, dicens : « Et in me psallebant qui bibebant vinum (Psal. lxxvii). » Neque enim dubium est seniores illos et pontifices ebriosos, maximeque illa nocte paschali ebrios, cum Dominum nostrum cepissent, quasi pro victoria lætos, secundiores sibi invicem propinasse calices, et eo cuique alacrius vinum porrexisset, quo visus fuisset properantior atque promptior minister illorum, pro sacrilega illorum voluntate, ad comprehendendum illum, ad tenendum, ad cohortandum secios, ut caute ducerent illum, ad insultandum illi, ad congratulandum principibus super hoc, quasi victribus magnis. Sequitur : « Ego autem exterminavi Amorrhæum a facie eorum, cujus altitudo cedrorum altitudo ejus, et fortis ipse quasi quercus, et contrivi fructum ejus desuper, et radices ejus subter. Ego sura qui ascendere vos feci de terra Egypti, et eduxi vos in desertum quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi, et suscitavi de filiis vestris in prophetas, et de juvenibus vestris Nazaræos. Nunquid non ita est, filii Israel, dicit Dominus? Et propinabitis Nazaræis vinum, et prophetis mandabitis, dicentes, Ne prophetetis. » Mira et terribilis oppositio. Quorsum enim tendit hæc per oppositionem facta exterminationis Amorrhæi, et altitudinis ejus commemoratio, nisi ut ostendat Deus sese ex adverso stare, et repugnantem esse declinantibus viam humilium, et per superbiam conterentibus capita pauperum, quo pro scelere arguit Israelem factum de paupere superbum? « Ego autem, inquit, exterminavi Amorrhæum. » Utique poterat dicere : Ego autem propter superbiam de cælo dejeci diabolum. Amorrhæus nam *amiricans* interpretatur, et diabolus significat, qui totus felle odii, et omnis nequitiae semper et incurabiliter est amarus omnique dulcedini divinitatis omnino contrarius. Hunc talem Amorrhæum nimirum Deus exterminavit, de terminis suis ejecit, et exterminationis ejus immutabilem tenet sententiam, dicens in Psalmo : « Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam (Psal. c). » Nam ne dubites, quem dicat Amorrhæum illum, inquit, cujus altitudo cedrorum altitudo ejus, profecto illum esse dia-

abolus altus propheta testatur, dicens Pharaoni in sermone Domini : « Cui similis factus es in magnitudine tua? Ecce Assur quasi cedrus in Libano pulcher ramis et frondibus nemorosus, excelsusque altitudinis, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. Et subinde cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquarunt summitatem ejus, et platani non fuerunt æquales frondibus illius. Omne lignum paradisi non est assimilatum illi (Ezech. xxxi). » Ergo hic **124** Amorrhæus diabolus est, cujus erat typus ille Amorrhæus quem occidit Israel vivente adhuc Moyse, cujus et Psalmista meminit, dicendo : « Et occidit reges fortes, Seon regem Amorrhæum, et Og regem Basan (Psal. cxxxiv). » Isti duo reges fuerunt Amorrhæorum, quorum Moyses in Deuteronomio reminiscens : « Solus, inquit, Og rex Basan resistit de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, et quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manus (Deut. iii). » Utrorumque reminisci convenit hic in uno Amorrhæi nomine, scilicet et hominis regis superbi, et diaboli omnium regis ac principis, cujus nimirum altitudo quasi cedrorum fuit, imo et cedrus omnibus in paradiso Dei, id est, cunctis angelicis potestatibus altiosem se esse voluit, et fortis ipse quasi quercus, quia videlicet sub Deo flecti, et Creatori suo contempsit esse subditus. Mira igitur, ut jam dictum est, et terribilis oppositio, cum præmisso peccato superbiæ Israel declinantis viam humilium. : « Ego, inquit, exterminavi Amorrhæum, » etc. Per hoc enim terribiliter innuit quod elati in superbiam infelices Judæi, in judicium incidere diabolus, sicut et Amorrhæus homo qui, ut jam dictum est, typus erat diaboli, quod scilicet auferretur illis regnum Dei, de quo Amorrhæus diabolus excidit, et tolleretur eis locus sive terra, unde Amorrhæus homo, Deo exterminante, disperit. Cum itaque dicit : « Ego exterminavi Amorrhæum, » subintelligendum est : Et mutabilis non sum, et ea quæ destruxi, non reedificabo, ita ut qui superbos exterminare consuevi, vobis superbientibus, et viam humilium declinantibus, nunc favere incipiam, pro eo quod secundum carnem filii Abraham estis. Non erit ita, sed sicut Amorrhæo, id est, amaricante diabolo, propter superbiam dejecto, « multas mansiones in domo Patris mei » suscitandis de terra humilibus reservavi, et sicut percusso homine Amorrhæo et gigante superbo, patribus vestris, cum essent pauperes et humiles, terram eis dedi, ita vobis, quoniam viam humilium declinatis, « regnum Dei auferetur, et dabitur genti humili facienti fructus ejus, et locus quoque vester terrenus, et gens simul auferetur (Matth. xxi). » Nomen quoque Amorrhæi, id est amaricantis, nonne Judæo congruit, qui totus in felle positus amaritudinis, sicut ipse Christus ait, et Christum cujus opera vidit et audivit, et Deum patrem ejus odit? (Joan. xv.) Utramque vindictam

unde jam præfati sumus, brevibus verbis per similitudinem altitudinis cedri, sive quercus sese intendere significat, cum subjungit : « Et contrivi fructus ejus desuper, et radices ejus subter. » Fructus enim Judaici populi desuper, cœlestia fuere dona Dei, et radices ejus subter, terrena fuere bona, quibus cordis radicem fixit, quod facere non debuit, et hunc utrumque fructum Dominus contrivit, quia, sicut jam dictum est, utraque bona perdidit in illo Amorrhæo, cujus terram ad tempus possedit, ita et fructus contritus est pariter, et radix, ut non solum terra ejus tolleretur, sed ipse ferro succideretur, et omnis pœsteritas ejus deleri jussa est. Porro, et Amorrhæi diaboli tunc fructus desuper contritus est, quando de cœlo in hunc aerem dejectus est, tunc autem radices ejus conterentur subter, quando de isto quoque aere sive mundo, ubi mane fructificat, in perfidorum cordibus penitus evelletur, et in infernum præcipitabitur. Utraque bona, quæ Israeli contulerat, quæ propter superbiam ablaturus erat, hoc modo ingratissimum commemoratur : « Ego sum, inquit, qui ascendere vos feci de terra Ægypti, et eduxi in desertum quadraginta annis, ut possideretis terram Amorrhæi. » Hoc namque beneficium terrenum est : « Et suscitavi de filiis vestris prophetas, et de juvenibus vestris Nazarenos. » Hoc beneficium cœleste est : Nazaræos, id est sanctos et prophetas de illa gente Dominus quam multos suscitavit, qui fecerunt fructum regni Dei, quis hoc negare possit? Utique nemo. Idcirco fidenter interrogat : « Nunquid non ita est, filii Israel, dicit Dominus? » Sciens quod illi respondere non possunt aliud, nisi quia ita est. Utrumque, sicut supra jam dictum est, perdidit, scilicet et cœleste Dei regnum, de quo est multiplicitas prophetarum et Nazaræorum, id est sanctorum, et eum qui fuit Amorrhæi, locum terrenum. Verum illa dona regni Dei, sicut nemo invitus, nemo nisi volens amittit, ita nec illi. Volentes namque amiserunt, volentes repulerunt. Hoc est quod continuo sequitur, « et propinabatis Nazaræis vinum, et prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetetis. » Nazaræis namque habentibus super se continentiam votum, propinare vinum, et voti reos facere, satis pro argumento est nullum velle habere sanctum, et prophetis mandare ut non prophetarent, hoc nimirum erat, non solum loqui, sed etiam agere contra Spiritum sanctum, qui loquebatur per os prophetarum. Cum autem ita spernerent cœleste Dei regnum, nihilominus tamen semper possidere voluissent locum Amorrhæi terrenum. Profecto supernæ justitiæ non sic erat complacitum. Sed quid? Continuo sequitur : « Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum feno, et peribit fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam, et robustus non salvabit animam suam, et tenens arcum non stabit, et velox pedibus suis non salvabitur, et ascensor equi non salvabit animam suam, et robustus corde inter sortes nudus fugiet in die illa, dicit Dominus. » Breviter cum

A dicit : « Ecce ego stridebo super vos, sicut stridet plaustrum onustum feno, » illud innuit quod retinere non queant illum jam sæpedictum Amorrhæi locum, sed transmigrare debeant ad alium, quoniam contempserunt illud quod melius est Dei regnum, sicut fenum succisum, plastroque impositum ad comburendum, eo quod sit aridum, et nullum eum rore cœli jam possit concipere vel reddere florem aut fructum. Porro, plaustrum stridens, eo ipso quod stridet, et longe exululat, semetipsum onere prægravatum esse indicat. Illud ergo per hanc similitudinem significare videtur quod quodocunque Israel succidatur, et de terra sua transferatur, taliter fiat, ut sciant gentes longe per circuitum quia sic ejus promeruit iniquitas. Unde ad Salomonem de hujusmodi loquens Dominus : « Omnis, inquit, qui transierit, stupebit, et sibilabit, et dicet : Quare sic fecit Dominus terræ huic, et domui huic! Et respondebunt : Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, et secuti sunt deos alienos, et adoraverunt eos et coluerunt, idcirco induxit super eos Dominus omne malum hoc (II Par. vii). » Nimirum hoc est Dominum, quasi plaustrum onustum feno, stridere, et causas excidii vel captivitatis illorum latere non sinere. Et quia plaustrum tardius procedit, atque idcirco citius ab insequentibus potest comprehendi, fenumque comprehensum facile est dispergi, aut etiam igne succendi, « peribit, ait, fuga a veloce, et fortis non obtinebit virtutem suam. » Hæc et cætera, si ad decem tribuum, quæ tunc imminabat, captivitatem respicimus, singula de singulis taliter intelligenda traduntur : « Peribit fuga a veloce, » quem Hebræi Jeroboam filium Naboth intelligunt, qui prius in Ægyptum fugerat. Illic autem non ipsos principes, **125** sed domos eorum et sobolem accipiamus. « Et fortis non obtinebit virtutem suam. » Fortem Baasa interpretatur, qui fuit ad bella promptissimus, « et robustus non salvabit animam suam, » hunc Amri sentiunt. « Et tenens arcum, non stabit, » de Jehu filio Namsi, qui Joram regem Israel sagitta percussit, dictum putant. « Et velox pedibus suis non salvabitur, » Manahen intelligunt, qui frustra festinans regi Assyriorum dona direxit. « Et ascensor equi non salvabit animam suam. » Hunc Phaceæ filium Romeliæ interpretantur, qui juncto sibi Syro, sub rege Achaz Judæ, multa vastavit (IV Reg. xvii). « Et robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus, » solus Osee, qui ultimus rex decem tribuum fuit, et errantem populum ad Dei cultum revocare conatus est, quasi nudus egredietur de incendio. Nudum autem vocat, quia sub ipso decem tribus captæ sunt. Hoc Hebræi autumant, ait beatus Hieronymus. Cæterum si ista quoque referre cupimus ad tempus illud, quod propheta prospiciens in initio dixit : « Dominus de Sion rugiet et de Jerusalem dabit vocem suam (Osee i), » scilicet ad tempus evangelicæ predicationis, quod extrema subsequuta est captivitas illius popu-

Ille, cæcus ille Pharisæicus sive Judaicus recte cunctis denotatur nominibus istis. Ille namque veraciter et pro vera similitudine, peccatis exigentibus meretur solum dici, falso autem et pro vana suimet æstimatione « velox, fortis, robustus, tenens arcum, velox pedibus suis, ascensor equi, et robustus corde, » ad tempus potuit videri. Unde notandum et consideratione dignum est, quia quoties hic malum eis intendat per enuntiativa verba hæc, « stridebo subter vos, peribit fuga, non obtinebit fortis virtutem, non salvabit robustus, non stabit tenens arcum, non salvabitur velox, non salvabitur ascensor equi, fugiet robustus corde, » totidem vicibus, id est octies: Væ generationi illi, inquit Dominus noster: « Væ, inquit, vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, oratione longa orantes. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum. Væ vobis, duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi debet. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis et paropidis, intus autem pleni estis rapina et immunditia. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt os-

sibus mortuorum, et omni spurcitia. Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulcra prophetarum, et ornatis monumenta iustorum (Matth. xxiii). » Econtra respiciendum, quia totidem, id est octo vicibus sanctos suos beatificat idem Dominus. « Beati, inquit, pauperes spiritu. Beati mites. Beati qui lugent. Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam. Beati misericordes. Beati mundo corde. Beati pacifici. Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (Matth. v). » Item, damnationis infelicium quot verba sunt superius digesta, « stridebo subter vos, » et cætera totidem, id est octo beatitudinis sanctorum prædicationes sunt, « quoniam ipsorum est regnum cælorum, quoniam ipsi possidebunt terram, quoniam ipsi consoiabuntur, quoniam ipsi saturabuntur, quoniam ipsi misericordiam consequentur, quoniam ipsi Deum videbunt, quoniam filii Dei vocabuntur, quoniam ipsorum est regnum cælorum (ibid.) » Nec frustra et hic numerus octonarius in remuneratione piorum et illic in damnatione consideratur ipsorum [F. imp.orum], quia videlicet utraque pars octava mundi ætate consummabitur, et tunc manifeste sciatur, quia « judicia Domini justa et vera (Psal. xviii) » sunt. Nec ex parte, ut nunc, sed integre cognoscetur, quam vero iudicio fiat, vel factum sit illud, quod hactenus itidem octo vicibus ait: « Non convertam eum, » quæ summæ trium et quatuor scelerum vindicta est.

LIBER SECUNDUS

126 Magna valde, et nihilominus justa iudicia Domini maximam circa gentem Israeliticam admiranda sunt, quia videlicet gens illa, sicut pro parte electorum cunctis insignior, ita pro parte reproborum, cunctis coram Deo et coram hominibus facta est vilior, damnata tam in presenti quam in futuro sæculo, et hæc iudicia sunt quidem digne admiranda, sed non nimis importune scrutanda. Scriptum est enim: « Et qui nimius scrutator est majestatis, opprimetur ab ea (Prov. xxv), » quis porro nimius scrutator majestatis est iudicandus, nisi qui extra quam debet majestatem scrutatur? Certus quippe est locus, in quo tantummodo illam scrutari nobis conceditur, qui videlicet locus sancta Scriptura est. In illa et per illam tantummodo licere nobis iudicia Domini scrutari, Psalmista testatur, cum dicit: « In labiis meis pronuntiavi omnia iudicia oris tui (Psal. cxvii): » addendo namque oris tui, contentum se esse indicat auctoritate vel testimonio Scripturæ sacræ, quam utique locutus est os Domini, et quis extra illam iudicia Domini scrutatur, nisi qui proprii cordis suspicionem testatur? Talis utique scrutator majestatis nimius est, unde et oppressus ab ea, diversas et contrarias incurrit hæreses. Contenti quæ competenti loco, mentem benevolam auremque attentam divinæ auctoritatis vocibus accommo-

demus. Quæ profecto de oraculo sancti Spiritus cum admiranda subtilitate taliter proferuntur.

CAP. III.—« Audite verbum quod locutus est Dominus super vos, filii Israel, super omnem cognitionem, quam eduxi de terra Ægypti, dicens: Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognitionibus terræ, idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? Nunquid dabit catulus leonis vocem suam de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? Nunquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? Nunquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecit? Quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit Dominus secretum suum ad servos suos prophetas. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophabit? » Dicta hæc vere clarissima et valde splendida sunt, sed splendor et claritas eorum propter minus lucet, quia nostram caliginem patimur, et a nimia claritate lippientes oculi reverberantur. Quod si sensum eorum, ipso aspirante, cujus dicta sunt, aliquatenus consequi meruimus, profecto iudicia Domino non solum humiliter, verum etiam

scienter laudare poterimus. « Audite, inquit, ver-
 bum quod locutus est Dominus super vos, filii Is-
 rael. » Magna dicturus iste, paulo ante Thecutes
 pastor, et statim celestis rhetor, competenter at-
 tentum postulat auditorem, et hoc agit cum com-
 memoracione magni et noti beneficii, dum præmis-
 so, « audite verbum, quod locutus est Dominus, »
 subjungit « super omnem cognationem quam eduxi
 de terra Ægypti. » Sit namque, quia maxime com-
 memorando beneficium hoc debet effici, ut auditores
 qui jam poterant esse attentī, sint etiam benevoli.
 « Locutus est autem Dominus, dicens : Tantummodo
 vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ; id-
 circo visitabo super vos omnes iniquitates vestras. »
 Jam ad istam Domini locutionem Israel impoeni-
 tens, non tamen impunitus sese in sua pœna erigit,
 et de ipsa pœna, quam dissimulare vel abscondere
 non potest, culpam adhuc defendit, et gloriabundus
 dicit : Idcirco nos tantum præ cæteris gentibus a
 Deo corripimur, ducti in omnes gentes captivi, quia
 nos præ cæteris gentibus diligit, sicut ipse in pro-
 pheta dicit : « Tantummodo vos cognovi ex omni-
 bus cognationibus terræ : Idcirco visitabo super
 vos omnes iniquitates vestras. » Non enim sicut in
 aliis nationibus Dominus patienter exspectat, ut
 eas, cum judicii dies venerit, in plenitudine pecca-
 torum puniat, ita et in nobis statuit, ut peccatis nos-
 tris in finem devolutis, tunc demum nos vindicet.
 Hoc modo semetipsos corpore et anima captivi con-
 solantur adhuc, sed vere frustra, quandiu impoeni-
 tentes sunt, neque peccato abrenuntiant, pro quo
 puniuntur. Quo enim corripiendo Deus, quo visi-
 tando iniquitates tendit Dominus, nisi ut flagellis
 commonitus peccator, peccatum agnoscat veniam-
 que precetur ad meliora conversus? Illic omnino
 intendit, ut peccator, in quo displicuit Deo, displi-
 ceat etiam sibi. Quod si adeo rebellis est et duræ
 cervicis, ut flagellando id effici non possit, tunc de-
 mum non jam ut pater pius, sed ut iudex iratus
 contumacem foras mittit et abjicit, nullo modo con-
 venientem vel consentientem sibi. Hanc intentionem
 suam Deus notam esse volens, post aliqua in eodem
 propheta dicit : « Unde et ego dedi vobis stuporem
 dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam
 panum in omnibus locis vestris, et non estis reversi
 ad me (Amos. iv, et cætera). » Igitur tantis oppressus
 malis est populus, non est unde se consoletur, dum
 de pœna nequaquam ad correctionem eruditur. Et
 quia sibimet in hoc blanditur, quod dicit Dominus,
 « tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationi-
 bus, » severiori sensu hoc idem in ipsum taliter re-
 torquendum est. Ita « vos cognovi, ait Dominus, ex
 omnibus cognationibus, » ut cognitionem mei vos
 habere facerem, dando vobis legem scriptam, quam
 cæteris non dederam nationibus. Est autem dig-
 nam, ut servus sciens voluntatem domini sui,
 et non faciens digne plagis vapulet multis, ne-
 127 sciens autem, plagis vapulet paucis (Luc.
 xii). Igitur « visitabo super vos omnes iniquitates
 A vestras » instante iudicio, remota misericordia,
 tanta cum severitate, ut ne saltem commonitorium
 vobiscum sermonem conferre libeat. Quod si adhuc
 quæritis, ecce hoc ipsum quam rationabile sit, per
 hoc simile intimo cuilibet auri audienti. « Nonquid
 ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? » Uti-
 que dicetis mihi; Non. Ad hæc, inquam: Nos duo
 sumus, ego qui arguo vel corripio Deus, et Israel
 qui corripitur: Nimirum non convenit nobis, quia
 me corripientem Deum correptus Israel non audit.
 In hoc nobis nimium disconvenit, quia ego arguo,
 ille se defendit. Ecce tot anni sunt, et tot reges fue-
 runt, ex quo Jeroboam vitulos aureos fecit, nisi pro-
 phetas, et nullus consensus, nullus enim regum a
 peccatis Jeroboam recessit. Item et per memetipsum
 B veni arguens et corripiens Deus homo factus. Vos
 autem justificatis vos coram hominibus, et cum sitis
 infirmi, dicitis medico: Non es tu nobis necessarius.
 Igitur non pariter ambulabimus, sed et Israel in
 Assyrios, et Juda in omnes gentes ductus captivus,
 nulla per prophetas aut prædicatores aliquos mei
 confabulatione dignus iudicabitur, quia scriptum est:
 « Ne effundas sermonem ubi non est auditus (Ecl.
 xxxii.) » Quod si et adhuc simile vel exemplum
 quæritur, ecce aliud: « Nunquid rugiet leo in saltu,
 nisi habuerit prædam? » Leonis quippe natura est
 quandiu prædam non invenerit silere, inventa au-
 tem præda, rugire, ut quodcumque illud sit animal,
 rugitu tremefactum et attonitum concidat, et in
 prædam fortiori non tam patienter quam impatien-
 C ter cedat. Porro, leo per similitudinem Deus fortis-
 simus est, cujus iræ resistere nemo potest. Præ-
 da vero ejus est omnis electus, qui ubicunque sit,
 quoniam ad vitam est prædestinatus, ab ipso Deo
 requiritur, ut ad vocem ejus, sive per Angelum, sive
 per prophetam, sive per Scripturas, auditam ille
 contremiscat, diemque judicii vel pœnam gebena-
 lem pavescens, totus humiliter succumbat, pœni-
 tentiam apprehendat, sicque in partem ejus cedat,
 et unus cum eo spiritus fiat, bene devoratus, juxta
 illud: « Macta et manduca (Act. x). » Igitur quod
 ait: « Nunquid rugiet Leo in saltu nisi habuerit præ-
 dam? » Idem est ac si dicat: Nunquid dignum Deo
 est, illic verba facere, vel illuc prophetam mittere,
 D ubi scit non esse quemquam dignum vitæ æternæ?
 Ad quod cum ratione exigente responderis: Non.
 Consequenter, ut justum est, concedas esse Dei ju-
 dicium, in eo quod clausit Israeli ora prophetarum,
 nullumque super eum suæ prædicationis emittit ru-
 gitum. Hoc ipsum et in suo adventu attendit Dei
 Filius. Unde et sequitur: « Nunquid dabit catulus
 leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehende-
 rit? » Catulus leonis Christus est Filius fortissimus
 Dei fortissimi, secundum illud patriarchæ Jacob:
 « Catulus leonis, Juda, ad prædam, filii mi, ascendi-
 sti. » Cubile ejus sepulcrum ejus existit, de quo
 idem continuo subjungit: « Requiescens accubistis ut
 leo, et quasi leæna. Quis suscitabit eum? » (Gen. xlvi.)
 Vox quam dedit iste catulus leonis de illo cubili,

Evangelii prædicatio est, quam-cunctis gentibus audita fecit, postquam de illo cubili, id est de sepulcro exsilivit, resurgendo ex mortuis. Ait ergo: « Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? » Ac si dicat: Nunquid Evangelium suum in illis gentibus vel in locis prædicabit, aut prædicari jubebit, ubi nullum sciat esse qui ad se pertineat, et suscipere debeat gratiam prædicationis? Non utique, imo tacebit, et prædicatores suos illic vocem dare prohibebit. Hinc enim de ipsis prædicatoribus scriptum est: « Transeuntes autem Phrygiam et Galatiæ regionem, vetiti sunt a Spiritu sancto loqui verbum in Asia. Cum venissent autem Mysiam, tentabant ire Bithyniam, et non permisit eos Spiritus Jesu (*Act. xvi.*) » Ibi ergo vel eo tempore vocem dat iste catulus leonis, ubi vel quando novit inveniendum esse quod apprehendat, id est aliquem qui credendo salvus fiat. Unde iterum ibidem scriptum est: « Cum autem pertransissent Mysiam, ascenderunt Troadem, et visio per noctem Paulo ostensa est. Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum dicens: Transiens in Macedoniam adjuva nos. Ut autem visum vidit, statim quæsiimus proficisci in Macedoniam, certi facti quia vocasset nos Deus Evangelizare eis (*ibid.*) » Interea notandum est quod præcedenti versiculo cum dicit: « Nunquid rugiet Leo, » signanter addit, « in saltu, » et tunc demum subjungit, « nisi habuerit prædam. » Quod itidem subaudiendum est, in hoc sequenti versiculo cum dicit: « Nunquid dabit catulus leonis vocem suam » videlicet in saltu? Quid enim per saltum intelligi oportet, nisi multipliciter generis humani, quæ super numerum crevit, cujus abundantia tota silvestris et sterilis est? Leo quippe sive catulus leonis non saltum, sed in saltu aliquid apprehendere quærit, id est Deus sive Christus Dei Filius non illos, quorum ut nascerentur causa peccatum fuit, sed tantum filios benedictionis per legem sive per Evangelium suum requisivit, et requirit, et ubi vel quando requirere debeat, vel quinam illi sint, ipse novit. Quos autem dicimus filios benedictionis? Nimirum illos, quos creatis primis hominibus benedicendo jussit nasci, sicut scriptum est: « Et creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit illum, masculum et feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, et ait: Crescite et multiplicamini et replete terram, et subjicite eam (*Gen. i.*) » Soles nimirum electos suos tunc jussit nasci, et nisi peccatum incidisset, soli nati fuissent vel nascerentur electi. Quicumque nascuntur super numerum electorum, ut nascantur, propter peccatum fit, et peccatum causa est multipliciter eorum, sive multitudinis, quia videlicet propter peccatum mulieri Dominus dixit: « Multiplicabo ærumnas tuas, et conceptus tuos (*Gen. iii.*) » Ista multiplicitas coram leone isto, sive catulo leonis quidem saltus est, in quo devoluti sunt, et dispersi erraverunt omnes electi Dei, ut non potuissent inveniri vel discerni,

nisi magna vigilantia requisisset eos Deus, vel Filius Dei, tanquam famelicus leo, vel ut esuriens catulus leonis. Igitur tribus his versiculis: « Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis? Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? Nunquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? » tribus, inquam, istis versiculis, si recte intelliguntur, satis excusatum arbitramur Deum, quod non sine præjudicio dixerit toties superius, « non convertam eum, » et quod perditionis aliquorum hominum causa non sit ejus silentium. Non enim propterea quia siluit ipse, aliqui perierunt, sed propterea quia converti non poterant, continuat ab illis vocem suam, « non ignorans, ut ait Sapientia, quoniam iniqua est natio eorum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum: semen enim erat maledictum ab initio (*Sap. xii.*) » Sed forte dicet aliquis: Iste idem catulus leonis suo ore dixit: « Væ tibi, Corozaim, væ tibi, Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere penitentiam egissent (*Matth. xi.*) » Item, « quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent usque ad hanc diem (*ibid.*) » Cur ergo saltem **128** illic leo non rugit, quandoquidem erat ibi, quod apprehendere potuit? Verum de hoc jam alibi diximus. Et idcirco non diu immorandum est, breviter tamen repetimus quia Deus de tali illorum penitentia non curavit aut curare debuit, quæ non ageretur pro æterna salute futuri sæculi, sed pro vitanda adversitate, pro retinenda prosperitate vitæ præsentis. Ut ergo verba prophetica prosequamur, sciendum prius est quia sicut ad spiritum propheticum pertinuit justificare Deum, et excusare de his qui pereunt, ita nihilominus ad eundem pertinuit gratiam Dei commendare in his qui salvi sunt. Hoc animadverso, videamus quid sequitur: « Nunquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? » O quam vilium similitudines rerum, quam pretiosum prædicant sacramentum! Propheta hic de pastoralibus assumptus, qualia videre vel agere solitus erat in pascuis, talibus contentus est ad commendanda per aliquas similitudines divina mysteria sic incipiendo: « Et luxerunt speciosa pastorum (*Amos. i.*) » et deinde dicendo, « Dominus de Sion rugiet (*ibid.*); » et: « Nunquid rugiet leo in saltu, et nunquid cadet avis in laqueum? » et cætera his similia, quæ cuncta fere pastoralia sunt. Sufficiunt cœlesti magisterio res sive instrumentum non solum piscatorum, verum etiam pastorum, ut per eorum similitudines docti sint et doceant convenienter gloriam rerum cœlestium. « Nunquid cadet, ait, avis in laqueum terræ absque aucupe? » Videlicet respondebitis: Non. Nisi enim aucups arte sua laqueum diligenter tendat, et omni satagat industria, quatenus avem capiat, avis fugitiva semper et vaga prius fauces incurrit accipitris, sive columba sive turtur illa sit, aut certe turdus pinguis, prius,

inquam, accipitri cedit in prædam quam sua sponte ad regis inclyti devolet mensam; quam ergo gratiam providus auceps habeat illi cum suo illam laqueo ceperit? Utique nullam, sed ejusdem potius industriæ res omnis attribuenda est. Sic profecto dum animam errantem, et per vanitates et insanias falsas volitantem, veritas Dei suo laqueo comprehenderit, ita ut consentiat veritati, bene illaqueata verbo salutis, cui contradicere non possit, et idcirco nec etiam velit totum gratiæ Dei attribuendum est, qui boni verbi sui laqueum tendit, ut avicula vaga, scilicet anima, prius deveniat in manum Domini Dei, quam fauces incurrat diaboli. Ergo per hanc similitudinem versiculus iste Dei gratiam, sequens autem Dei potentiæ efficaciam, efficacem Dei commendat potentiam. Ait enim: « Nunquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? » Hoc enim idem est, ac si dicat: Deus intendens opus bonum, opus perfectum. Nunquid verbum meum redibit ad me vacuum? Non utique; nam etiam in alio propheta dicit ipse: « Et quomodo descendit imber et nix de cælo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti, sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo. Non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcunque volui, et prosperabitur in his ad quæ misi illud (Isa. LV). » Secundum sensum eundem dictum hoc accipiamus, ac si dicat propheta: Sic laqueus non auferetur de terra antequam quid capiat, sic verbum meum in vacuum non ibit, sed in eo prosperabitur, ut omnem electorum numerum ad me reducat. Sed nunquid in collectione electorum, quæ per laquei captionem recte intelligitur, sicut et per laxationem retium piscantium sola operata est, vel operatur sapientiæ ratio, et non etiam fortissimus iudicii terror auditus in omni mundo. Sequitur ergo: « Si clanget tuba in civitate, et populus non expavescet? » Tuba namque belli signum, revelationem iræ Dei significat venturæ super omnem impium, quæ tunc temporis quidem nuntiabatur vocibus legis et prophetarum, tandem autem revelatur per Christi Evangelium. « Justitia enim Dei, inquit Apostolus, in eo revelatur (Rom. 1). » Item: « Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem in Injustitia detinent (ibid.). » Ergo quod ait: « Si clanget tuba in civitate, et populus, non expavescet, » idem esse videtur, ac si dicat: Quamvis verbum vel sapientiam Dei comprehendentem simplices in simplicitate eorum, et sapientes in astutia eorum, per similitudinem laquei significaverunt, nequaquam tamen existimes quod semper suppressæ resonare, vel in angulis susurrare, et de humo audiri debeat verbum Dei. Sic enim terribiliter in toto audietur orbe, sicut tuba clangens in civitate quam cum populus audierit, sine dubio expavescet. Porro civitas diaboli contraria civitati Dei, neque per subtilitatem laquei, neque per terrorem tubæ clangen-

tis convertitur, ut respiscat et effugiat iram Dei, et propter hoc neque in hoc sæculo, neque in futuro, malum deest illi, faciente iudicio Dei. Sequitur ergo: « Si erit malum in civitate quod Dominus non fecit? » Et quidem in civitate illa, id est in hoc mundo, « qui in maligno positus est (Joan. v), » malum esse non potest negari, sed quod Dominus malum ipsius faciat, negare contendunt cives ejusdem civitatis, Deo rebelles et increduli. Exempli gratia: malum venit in civitatem Samariæ propter vitulos aureos quos fecit Jeroboam, cujus a peccatis nullus regum Israel recessit, illud videlicet malum quod Israel ab Assyriis captivus ductus est. Malum itidem venit in civitate Jerusalem, ut primum a Babylois, et deinde excinderetur a Romanis. Nonne hujusmodi malum Dominus fecit? Etenim malum quidem, quod est iniquitas, Dominus non fecit, sed malum, quod est affectio propter iniquitatem, Dominus induxit. Unde hoc comprobari poterit? Ait, « quia non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelarit Dominus secretum suum ad servos suos prophetas. » Nimirum ad comprobandum, quod Dominus fecerit ejusmodi malum, magnum et evidens est argumentum, quod priusquam faciat illud, priusquam veniat ipsum malum, dum adhuc in dispositione Domini latet secretum, revelat illud servis suis prophetis, ut illi pronuntient futurum, ut audientes aliqui metuant, sibi que caveant, et fugiant, juxta illud: « Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie arcus (Psal. LIX). » Sic non fecit Dominus Deus diluvium (Gen. vi), nisi prius revelaret secretum suum ad Noe servum suum. Sic non pluit ignem et sulphurem super Sodomam et Gomorrham (Gen. xviii) nisi prius revelaret secretum suum ad Abraham amicum suum. Sic non percussit Ægyptum, neque submersit Pharaonem in mari Rubro, totumque ejus exercitum (Exod. xxxiv), nisi prius revelaret secretum suum ad Moysen servum suum. Sic et de cæteris omnibus sentiendum, quæcunque acta vel agenda sunt usque ad novissimam tubam, qua personante, ultimum celebrabitur iudicium, quia nihil actum vel agendum est ita ut non sit ante revelatum. Itaque non erit malum in civitate quod Dominus non fecit, quod exinde comprobari potest, quia non facit quidquam Dominus Deus, nisi prius ad servos suos prophetas secretum suum revelaverit. Hæc isto dicente qui pastor fuit, subaudiendum est, ac si dicat, quia malum in Israel faciet Dominus, et antequam hoc faciat, ad me servum et prophetam suum secretum suum revelavit. Item et illud memoriter tenendum est, quia rebellis et contemptor Israel cum regibus suis, silentium indicebat prophetis, sicut superius in persona sua **129** Dominus dixit: « Et propinabatis Nazaræis vinum, et prophetis mandabatis, dicentes, Ne prophetis. » Et cui ex omnibus prophetis protervius mandaret, quam isti qui pastor fuit. Itaque pecorum quidem pastor, sed regnum imperator forti auctoritate sese accingit, et dicit: « Leo rugiet,

quis non timebit? » Quam similitudinem ut quid arripuerit, sequenti protinus percunctatione aperit, cum dicit: « Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? » Est enim hic sensus: Vos reges et principes, et superbi divites, assueti estis mandare prophetis, et dicere: « Ne prophetetis. » Quis est hic? Ego autem dico vobis, quia loquente Domino et dicente, Vade et propheta, ego ita quasi ad rugitum leonis timeo, et tacere non audeo, et prophetandi necessitatem habeo, quamvis vos reges, et ego sum pastor. Et quid vultis? Si justum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, judicate. Sed nunquid spectandum erat illi ad arbitrium sive iudicium illorum, quibus consuetudo erat mandare et dicere prophetis: « Ne prophetetis? » Nonne secundum velle illorum, non Deo potius quam hominibus, sed hominibus potius quam Deo putaret esse obediendum? (Act. v.) Nempe Deum præferre homini regi, rebellionem esse censerent. Hinc enim longe inferius scriptum est, et misit Amasias sacerdotes Bethel ad Jeroboam regem Israel dicens: « Rebellavit contra te Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere universos sermones ejus (Amos vii). » Recte igitur non exspectata responsione, cum dixisset: « Leo rugiet, quis non timebit? » Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit, confestim ipsum Domini rugitum, ipsam Domini Dei locutionem constanter adjecit: « Auditum facite in ædibus Azoti, et in ædibus terræ Ægypti, et dicite: Congregamini super omnem montem Samariæ, et videte insanias multas in medio ejus, et calumniam patientes in penetralibus ejus, et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, et rapinas in ædibus suis. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur et circuietur terra, et detrahetur ex te fortitudo tua, et diripientur ædes tuæ. » Hic est rugitus leonis, hæc est locutio Domini terrentis prophetam, ne tacere audeat, prophetare ne differat, jubetur ut annuntiet Azoto et terræ Ægypti quæ sequuntur: Dicite, inquit, ut congregentur quæ in vicinio sunt, et videant scelera Israel, ne iniquum putent esse iudicium. Ac si dicat: Prius videte quæ faciunt, et tunc meam sententiam comprobate. Propter hujusmodi sollicitudinem Moyses sese habere ostendebat, quando irato Domino propter vitulum quem fecit Aaron, et dicente: « Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam (Exod. xxxii), » stans in confractione, id est in nimia cordis humilitate in conspectu ejus orabat, dicens: « Ne quæso dicant Ægyptii: Callide eduxit eos ut interficeret in montibus et deleret e terra, quiescat ira tua, et esto placibilis super nequitia populi tui (ibid.). » Igitur quoniam tunc, ut videbatur amico meo Moysi, non expediebat honori meo delere illos, ne tale quid dicerent Ægyptii, quia nondum innotuerant illis causæ propter quas juste deberem contra populum meum irasci, nunc insanias, quas faciunt, innotescant et Ægyptiis et Azoto,

PATROL. CLXVIII.

id est, Philistiim, qui Israelis inimici sunt perpetui, et videant magnitudinem insanias, imo multas insanias in medio Samariæ, ut pro Deo adorent vitulos, et immolent filios suos, et præterea calumniam faciant in penetralibus suis, ita calumniosi, ita injusti, ut rectum facere nesciant, id est, nullo modo approbent rectitudinem sive justitiam. Denique hoc nescire contemnere est. Secundum hunc modum Pharaon non intelligens: « Nescio, inquit, Deum, et Israel non dimittam (Exod. v). » Judæi quoque videntes Dominum et opera ejus, qualia nemo alius fecit: « Nos scimus, aiunt, quia Moysi locutus est Dominus, hunc autem nescimus unde sit (Joan. ix). » Porro nescire istorum præsentis loco maxime cupiditas, quæ excacat oculos etiam sapientium, fecisse innuitur, cum protinus subditur: « Thesaurizantes iniquitatem, et rapinas in ædibus suis. » Quantæ hoc damnationis sit, videlicet thesauros congerere de iniquitate et de rapinis, præsertim in illo populo, qui pauper in Ægypto fuit (Exod. xxiii), quem misericordia liberatoris Dei de illo camino paupertatis eduxit, non satis digne potest edici. Superbia hæc maxime detestabilis est in servis illis de paupertate et servitio redemptis. Idcirco pulchre congregamini, inquit, super omnem montem Samariæ, et videte, » montium nomine magnitudinem volens intelligi superbias. Nam provincia quidem Samariæ in montuosis sita est, sed ad cognoscendam die iudicii Dei justitiam, plus valet considerare altitudinem Samaritanæ superbias, quam terrenos sive locales montes Samariæ. « Propterea tribulabitur, ait, et circuietur terra, et detrahetur ex te fortitudo Judæ, et diripientur ædes tuæ. » Parum esset dixisse, « tribulabitur et circuietur terra, » nisi addidisset, « et detrahetur ex te fortitudo tua. » Denique et ante tempora illa tribulata fuerat terra, tunc videlicet, quando, sicut in libro Judicium legimus, « tradidit Dominus Israel in manu Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis (Judic. iii), » et tunc quando confortavit adversus eos Eglon regem Moab, servieruntque ei octodecim annis, et tunc quando tradidit illos in manus Jabin regis Chanaan, et per viginti annos vehementer oppressit eos, et tunc quando tradidit eos in manus Madian septem annis, et oppressi sunt valde ab eis, et tunc quando tradidit eos in manus Philistiim et filiorum Ammon, afflictique sunt et vehementer oppressi per annos octodecim. Tot siquidem vicibus, id est quinquies, tribulata fuerat terra, sed nondum ex te, o Israel, detracta fuerat fortitudo tua, nondum enim captivus migraveras de terra tua. Nunc « detrahetur ex te fortitudo tua, et diripientur ædes tuæ, » quia captivus migrabis omni tua suppellectili captivantibus Assiriis in prædā cedente. Nam ac si quærat aliquis: Ergone nullæ supererunt reliquias, continuo subjungit: « Hæc dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ, sic eruentur filii Israel, qui habitant in Samaria in plaga lectuli et in grabato

Damasci. » Reliquiæ istæ, videlicet duo crura et extremum auriculæ cujuscunque pecoris parvæ sunt, sed hoc prosunt erutæ de ore leonis, quod ex eis potest agnosci quale fuerit pecus quod leo devoravit, utrum ovis an vitulus, utrum asellus an pullus equinus. Quævis quatuor sint crura transcuntium sub virga pastoris, duo tamen crura pro judicio sufficiunt, alterum de anterioribus, alterum de posterioribus. « Sic, inquit, eruentur filii Israel, » id est, magnæ devorationi, multisque mortibus supererunt aliqui, quorum calamitas memorari facit quid olim fuerint, qualem gratiam pro peccatis suis amiserint. Recordamur nunc illius in psalmo versiculi : « Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei, disperge illos in virtute tua (Psal. LVIII). » Neque enim dictum illud arbitramur tantummodo de illa dispersione Judæorum quæ facta est imperio Vespasiani et Titi, verum etiam de illa captivitate decem tribuum, quæ tunc instabat et facta est captivantibus Assyriis: Spiritus prophetiæ captivitatem utramque prævidit, quæ ideo facta, ut non tantum uno in loco, sed in **130** omni terra fidem gentium confirmaret, et ideo pars eorum tanquam « duo crura aut extremum auriculæ de ore leonis, » id est, de cæde vastantium eruta est, et vivere permissi sunt, ut etiam eorum testimonio, sive monumento Dei justitia propagetur, et Scripturarum veritas ubique sit, illis circumferentibus, ex quibus Christus Dei Filius testimonium habens, ex lege et prophetis cognoscitur. Miseræ ergo reliquiæ, quæ sic erutæ sunt, quæque aliis et non sibi utiles sunt. Causam tantæ devorationis continuo subjungit dicendo : « Qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, et in grabato Damasci. » Causa magna est, et magni reatus criminis, quam significat verbis hujuscemodi. Illo namque tempore, quo prophetante isto decem tribuum captivitas imminabat, fœderati erant filii Romeliæ rex Israel, et Rasin rex Syriæ, et pariter ascenderunt ad præliandum in Jerusalem. Cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum (IV Reg. XVI). Arguuntur ergo filii Israel sive habitatores Samariæ, quod quiescerent in plaga lectuli, et in grabato Damasci, id est, quod siderent in homine, derelicto auxilio Dei, cum scriptum sit : « Maledictus qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, ut a Domino recedat cor ejus (Jerem. XVII) : » Et quis vim sensuum verbis valeat digne consequi, dum dicitur, « in plaga lectuli, et in grabato Damasci ? » Damascum vult esse in grabatum, ino in grabato jacentem agrotum, ut vere erat, cum esset rex ejus homo mortalis et obnoxius peccato atque corruptioni, quod mirabiliter significatur per plagam lectuli. Hominis namque sine Deo quæ videtur esse firmitas tanta est infirmitas, ut plaga lectuli, id est, sicut plaga vehemensissima propter quam plagatus in lectulo necessario decumbit, et neque sibi subvenire potest neque alii. Nam si nullum in corpore vulnus recepisset Da-

Amascus, id est, Damasci rex Rasin, tamen nihilominus ad increpandam stultitiam Israel, qui posuerat carnem brachium suum, ut a Domino recederet cor ejus, pulchre et veraciter auxilium illud dici poterat grabatus, qui est lectulus ægroti. Poterat, inquam, dici plaga lectuli, sive lectulus plagati. At vero Rasin etiam corporaliter plagatus fuit. Mittente namque Achaz nuntios ad regem Assyriorum, et dicente : « Ascende et salvum me fac de manu regis Syriæ, et de manu regis Israel qui consurrexerunt adversum me, ascendit rex Assyriorum in Damascum, et vastavit eam, et transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interfecit (IV Reg. XVI). » Itaque per plagam lectuli plagatum, imo et interfectum intelligimus Rasin. Per grabatum autem Damasci vastationem atque translationem habitatorum ejusdem Damasci, quæ nimirum magna fuit ægritudo, velut in grabato decumbentis. Stultitia igitur Israel redarguitur, qui in tali et tanta infirmitate fiduciam habuit, qua, ut dignum erat, frustratus, ipse quoque postmodum captivus discessit, tanquam in devorationem leonis, ita ut quidquid extunc de illo superfuit, totum pro duobus cruribus et pro extremo auriculæ reputetur, ad comparisonem prisæ integritatis. Sequitur : « Audite et contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum, quia in die cum visitare cœpero prævaricationes Israel, super eum visitabo et super altaria Bethel, et amputabuntur cornua altaris, et cadent in terram, et percutiantur domus hiemalem cum domo æstiva, et peribunt domus eburnæ, et dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus. » Mira et justa verba Domini et Spiritus sancti auctoritas, quomodo de ore pastoris non minus quam de ore imperatoris per tonat. Supra dixerat : « auditum facite in ædibus Azoti, et in ædibus terræ Ægypti, » nunc « audite, inquit, et contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum ; » et deinde tertio dicturus est : « Audite hoc verbum, vacce pingues, quæ estis in monte Samariæ. » Si de pastore jam in regem fuisset assumptus, ut David, quid vellemus addi ad tantam majestatem elocutionis? Et vide quam pulchre, quam congrue nunc interponit, dicit Dominus Deus exercituum, dum visitationem prænuntiat super altaria Bethel, videlicet ubi colebat Israel similitudinem vituli comedentis fenum. Nonne opportuna commemoratione suum declamat patronum Dominum Deum exercituum, contra illum tunc temporis patronum Israelis, non Dominum aut Deum exercituum, sed vitulum connutum, non solum brutum, verum etiam sensu carentem, nec solum sensu carentem, verum etiam inanimatum? « Audite » ergo, inquit, « et contestamini in domo Jacob, » ne quis de ignorantia excuset, et hoc, non quia dico ego pastor armentarius, vel pastor vitulorum, sed quia hoc « dicit Dominus Deus exercituum, » contra vestrum deum non saltem vitulum suco vel sanguine plenum, sed inane vituli simulacrum. Et quid dicit : « Quid

die cum visitare cœpero praevaricationes Israel? » In die, inquam, id est, in manifesto, ita ut causae visitationis, scilicet praevaricationes Israel, luce vel die elatiores sint, etiam in aedibus Azoti, et in aedibus terræ Ægypti, ut non sit opus dicere quare sic fecit Dominus terræ huic et populo huic, tunc « visita- lo » etiam « super altaria Bethel, » ut videlicet memoria vitulorum pereat, quorum unus est in Bethel, quæ debuit esse domus Dei, secundum hoc ipsum nomen, quod dicitur Bethel. Et vide quam magnifice talem Deum, quam eleganter vitulum cornutum percussit, dicendo : « Et amputabuntur cornua altaris, » videlicet propter cornutam, quam colebat Israel, formam vituli, fenum comedentis. Amputata ergo cornua altaris, id est, desolati cultores simulacri cornuti, « cadent, inquit, in terram, » subanditur, non suam, quia captivi ducentur in terram alienam. Quod deinde subjungit, « et percussit cornum hiemalem cum domo æstiva, » simpliciter juxta litteram accipere possumus, tantarum videlicet eos fuisse opum, ut duplices haberent domos, hie- males et æstivales, quarum aliæ versæ essent ad aquilonem, aliæ ad austrum, ut pro varietate tem- porum frigoris et caloris, cœlique temperiem pro- viderent. Idem quod ait, « et peribunt domus eburnæ, » juxta historiam stare potest. Legimus enim Achab regem Israel tantis fluxisse deliciis, ut domum eburneam sibi fecerit (*III Reg. xxii*). Me- rito contra tales cœlestis iræ severitas, quibus cum idcirco dedisset Dominus regiones gentium et labo- res populorum in possessionem, ut custodirent jus- tificationes ejus, et legem ejus requirerent, econ- trario contra justificationes ejus, et legem ejus mo- dis omnibus incedentes, vitulis quoque aureis ne- sario cultu applaudebant, juxta illud : « Incrassatus est dilectus, et recalcitravit, incrassatus, impingua- tus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum (*Isai. xxxii*). » Propter ejusmodi crassitudinem, sive incrassationem, impinguationem, dilatio- nem, atque recalcitrationem tam pulchre, quam veraciter, tam juste quam fortiter, invectione mirabili consurgens sermo divinus clamat et dicit :

CAP. IV. — « Audite hoc verbum, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ, quæ calumniam faci- tis egenis, et confringitis pauperes, quæ dicitis do- minis vestris, Afferte et bibemus. » Hoc ipsum et quod dicit, Audite, jam tertio fragore infelicitum auri- bus illidit. Primo namque dixerat, « Audite facite in aedibus Azoti. » Deinde quasi propius accedens, audite, inquit, et contestamini in domo **131** Jacob, nunc venit ad summum perveniens, id est ad ipsos sacerdotes, « Audite, inquit, hoc verbum, vaccæ pin- gues. » Nempe acrius atque animosius dignum erat percipi tales dæmonum sacerdotes, rerum et anima- rum hominum voratores, qui assumpti de extremis populi, veritatem in mendacio detinebant, tanquam in hoc ipsum pretio conducti. Fecit enim Jeroboam sacerdotes de extremis populi, callide nimirum agens, et sciens quam libenter cum suo favore re-

pentinas homines extremi divitias exciperent. Ecce vaccæ pingues recte dicuntur ejusmodi sacerdotes. Poterant autem dici vituli pingues, satis congruum hoc illis esset ut vituli dicerentur vitulorum cultores, et in vitulorum simulacris confidentes, atque ex eorum commercio pingues. Quare ergo cum essent sexu virili, vaccas feminas quam vitulos masculos eos dicere maluit? Videlicet ob augmentum confu- sionis, quia vitulis erant subacti mi. o genere forni- cationis, vaccæ debuerunt dici, quia sicut visibiliter adorando substernebant se talibus vitulis, ita et in- visibiliter animæ illorum erant prostitutæ tauris, id est spiritibus malignis. Itaque non parvi ponderis habet, quod dicit : « Audite hoc verbum, vaccæ pin- gues. » Simul namque tria hæc vehementer astruit, et similitudinem, de qua Psalmista : « Similes, in- quit, illis sunt, qui faciunt ea et omnes qui confi- dunt in eis (*Psal. cxxxiv*), » et fornicationem, qua, deserto Creatore, fornicabantur cum vitulorum si- mulacris, et turpem ventris impensionem, quam in otio fovebant, affluentibus de cuncto populo divitiis, veraciter incrassati, impinguati, dilatati, et exinde recalcitrantes, utpote pingues vaccæ, non tantum pingues, verum etiam cornupetæ. Nam et superbia pinguium designatur in eo quod ait, « quæ estis in monte Samariæ, » et cornupetarum feritas vacca- rum in eo quod protinus subjungit : « Qui calumniam facitis egenis, et confringitis pauperes. » Deinde quod ait, « quæ dicitis dominis vestris : Afferte et bibemus, » quis satis digne admiretur? Quis alius, nisi Spiritus sanctus taliter per os pastoris loqueretur? Vaccæ pingues et nimium delicatæ longius a præsepibus, saltem ad adaquandum, non patiuntur educi, sed ad ipsa præsepia jubent sibi limpidas de puro fonte aquas deportari. Et quibus hoc jubent? dominis suis. Quibus verbis vel qua similitudine magnificentius indignitas rei potuit explicari? Sa- cerdotes illi de extremis populi, ut jam dictum est, assumpti, et per illam assumptionem supremi ac divites effecti, atque velut vaccæ pingues otioso ventre dilatati, accumbabant, plenis epularum men- sis, satsique agebant pro imperio dicentes dominis suis, regibus suis : Afferte ut bibamus, et de cætero securos vos faciemus. Etenim dummodo sumptus nobis et pocula non desint statuta jugiter regalibus edictis, nostri studii, nostræ erit providentiæ, præ- occupatos tenere animos hujus populi, ne velit ascen- dere ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusa- lem, quod si fieret, interficerent regem suum, et reverteretur regnum ad domum David. De hoc pe- riculo securos vos faciemus, tantummodo videte ne desit quod bibamus. Pocula desertos facient nos, ut, su. ornatis vitulis aureolis, pulchre et eleganter dicamus in auribus populi : « Ecce dii tui, o Israel, qui eduxerunt te de terra Ægypti, » et non erit qui nobis assertoribus aliud scire possit. « Audite » igitur, inquit : « Juravit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venient super vos, et levalunt vos in contis, et reliquias vestras in ollis ferventi-

lus, et per aperturas exhibitis altera contra alteram, et projiciemini in Armon, dicit Dominus. » Quis est iste sanctus, in quo juravit Dominus Deus? Utique non debet esse minor aut inferior, quam ipse Dominus Deus. « Homines enim, inquit Apostolus, per majorem sui jurant, et omnis controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum (*Hebr. vi*) : » Abrahæ promittens Deus quoniam neminem habuit per quem juraret majorem, juravit per semetipsum. Ergo hic sanctus suus, in quo jurat Deus, suus est Filius, quem utique Sanctum Dei etiam malignus quoque spiritus cum suo tormento, evangelista testante, constat : « Erat, inquit, in synagoga homo habens dæmonium immundum, et exclamavit voce magna dicens : Sine, quid nobis et tibi, Jesu Nazarene? Venisti perdere nos? Scio te quis sis, Sanctus Dei (*Luc. iv*). » Igitur in sancto suo, non in minore aut in majore, sed in cœquali suo juravit Dominus Deus? Quo autem pertinuit, ut tali pro causa juraret Dominus in illo sancto suo? Videlicet quia certamen erat Domino Deo contra Israel pro illo sancto suo a domo David, ad quem sancti illius facta fuerat repressio, et illius promissionis veritatem detinere valebant illæ pingues vaccæ in illo quod colebant mendacio, nec erat pars illis in eadem promissione Dei dicentium : « Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai (*III Reg. xii*). » Quid juravit Dominus Deus in illo Sancto suo? « Quia ecce dies, inquit, venient super vos, et levabunt vos in contis, et reliquias vestras in ollis ferventibus, et per aperturas exhibitis altera contra alteram, et projiciemini in Armon. » Sensus est : Adventura est non longe et post multa sæcula, sed jam imminens dies captivitatis et angustiae, in quo capiemini prælio, et portabimini atque auferemini jure victoriæ, jamque viæ captivitatis vobis apertæ sunt, et exhibitis alter contra alterum, ut vestram vicissim et mutuis vultibus conspiciatis miseriam, et projiciemini in locis Armeniæ, quæ vocatur Armon, et in civitatibus Medorum. Mirari autem magis possumus quam eloqui quantum plus habeat decoris, in eo quod metaphoram vaccarum cœptam servavit, ut quas pingues dixerat esse vaccas, earum carnes dicat in contis et in ferventibus ollis esse portandas. Hoc ipsi nonnunquam fieri vidimus, ut præcoctis carnibus fervens et fumans cacabus in contis levaretur, et de loco ad locum, id est de culina longius deferretur ad domum convivantium. Hoc ergo mirabiliter declamat sermo propheticus, quo ferventi captivitatis angustia decocti transferantur illuc, ubi sub domnis hominibus captivi, a malignis quoque spiritibus, quoniam sunt impoenitentes, devorentur. Sequitur : « Venite ad Bethel, et impie agite ad Galgala, et multiplicare prævaricationem, et afferte victimas vestras, tribus diebus decimas vestras, et sacrificare de fermentato laudem, et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate. Sic enim voluistis, filii Israel. » Gravissimus est hic modus locutionis, quo nunc dicit : Venite et facite

et sic, et eadem illorum facta ipse oderit qui hæc dicit : « Non est volentis, sed relinquentis : non invitantis, sed expellentis : non adhortantis, sed indignantis (*Judic. iii*). » Idcirco recte subjungit et subjungere debuit : « Sic enim voluistis, filii Israel. » Ac si dicat : Propterea dico, venite ad Bethel ubi est Deus vester, vitulus vester, quia « sic voluistis, » et hactenus venistis, propterea dico, impie agite, quia impie agitis, et impie agere vultis, dico, « Venite ad Galgala, » ubi etiam longe ante vitulos Jeroboam erant idola (*III Reg. xii*), quia venitis et venire vultis, dico multiplicare prævaricationem, quia multiplicatis et multiplicare vultis, dico, « Afferte mane victimas vestras tribus diebus decimas vestras, » quia offertis et offerre vultis eis quibus non debetis. Trium namque dierum solemnitates adulterastis, de quibus lex dicit, imo de quibus ego in lege dixi : « Tribus vicibus per singulos annos mihi festa **132** celebrabitis, scilicet azymorum, solemnitate mensis primitivorum, et solemnitate in exitu anni (*Exod. xxiii*). » Solemnitates istas ita vos adulterastis ut non mihi sed vestris eas vitulis celebraretis, ne quid vulgo deesse videretur divinæ jucunditatis. Siquidem et in mense octavo, quintadecima die mensis, constituit rex vester Jeroboam diem solemnem phanis suis et vitulis in excelsis, in similitudinem solemnitate quæ celebrabatur in Juda (*III Reg. xii*). Item dico : « Sacrificate de fermentato laudem, » quia sic facitis et facere vultis fermentati « fermento veteri, fermento malitiæ et nequitiae, » contra omnem sanctæ et spirituali legis auctoritatem, quæ fermentatum quid in sacrificio prohibet offerre. Diis vestris ita placet, ut siti fermentati, et sine « azymis sinceritatis et veritatis. Illis ergo « de fermentato sacrificare laudem, » qui mihi speciosam de ore vestro, cum sitis peccatore non potestis sacrificare laudationem. Hæc omni facientes, « vocate voluntarias oblationes et annuntiate ; » quia sic facitis, et sic facere vultis ut sacrificia quæ vestris offertis vitulis, eisdem nominibus honoretis, quibus ea quæ mihi offeruntur, nuncupat auctoritas legis. « Holocaustum et pro peccato (*Psal. xxxix*), » et pacifica ; et hæc annuntia « in sono tubæ, citharæ, in tympano et choro, chordis et organo, et cymbalis clare sonantibus, cymbalis jubilationis (*Psal. cx*), » ita ut fortius altius cantasse judicemini, quam tribus Juda domus David in templo Domini, quia plures est. Hæc omnia, sicut jam dictum est, non intentio volentis, sed indignatione dicta sunt derelinquentis sicut et alia multa quæ reperiuntur. Exempli gratia, ut illud, quod traditori suo dixit idem Dominus « Quod facis, fac citius (*Joan. xiii*). » Item : « Accede, ad quid venisti? (*Matth. xxvi*). » Et in Apocalypsi legitur : « Et qui nocet, noceat adhuc, et in sordibus est, sordescat adhuc (*Apoc. xii*). Denique hæc et cætera hujusmodi non sunt dii jubentis sive voluntarie concedentis, sed permittentis et derelinquentis, eo quod non ignoret, sicut :

pietia dicit, « quoniam iniqua est natio eorum, et naturalis malitia ipsorum, et quoniam non potest immutari cogitatio illorum in perpetuum (*Sap. xii*). » Quid longius petitis Dei justitiam, excusare oportet responsis? Semetipsum presenti loco cautius excusat ipse subjunctis. Ait enim: « Unde et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris, et non estis reversi ad me, dicit Dominus. » Nimirum cum dicit, « et non estis reversi ad me, » convincit eos incorrigibiles fuisse, seipsum autem curam competentem ut corrigerentur per flagellum famis, adhibuisse. Magnitudinem flagelli, magnitudinem famis, qua illos corripuit, mirabiliter exprimit, dicendo: « Et ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, » subjungendo, « et indigentiam panum in omnibus locis vestris. » Idem enim est, ac si dicat: Quia fames non tam diutina, cibus tam rarus existit, ut cum quidpiam reperiretur qualiscunque cibi, dentes obstupescerent velut re insolita offensi. Legimus quippe, regnante Joram filio Achab super Israel, famem tam magnam factam esse in Samaria, ut « venderetur caput asini octoginta argenteis, quarta pars cadi stercoris columbarum quinque argenteis (*IV Reg. vi*). » Subsecuta est evestigio fames annorum septem, quam et Elisæus prædixit, loquens ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, dicens: « Surge et vade tu, et domus tua, et peregrinare ubicunque repereris. Vocabit enim Dominus famem, et veniet super terram septem annis (*IV Reg. viii*). » Cum tanta esset severitas disciplinæ corripientis, mirum quod nullus regum Israel recessit a peccatis Jeroboam, id est ab aureis vitulis, quod Israel tam pertinaciter rebellis tamque duræ cervicis existit, ut ad Dominum Deum suum nequaquam reverteretur. Unde et digne improbens, « et non estis reversi ad me, dicit Dominus. » Sequitur: « Ego quoque prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres menses superessent ad messem, et plui super unam civitatem, et super civitatem alteram non plui. Pars una compluta est, et pars super quam non plui, aruit, et venerunt duæ et tres civitates ad unam civitatem, ut biberent aquam, et non sunt satiatae, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Non solum « stuporem dedi dentium in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris, » sed et prohibui a vobis imbrem cum adhuc superessent tres menses usque ad messem, quæ appellatur pluvia serotina, et agris Palæstinæ arvisque sitientibus, vel maxime necessaria est, ut quando herba turgebat in messem, et triticum parturiebat, nimia siccitate marcesceret, et ita pereunte frumento et fame urgente sitis quoque ardorem et bibendi penuriam sustinerent. In illis namque locis, præter parvos fontes omnes cisternarum aquæ sunt. Etsi imbres divina ira suspenderit, majus sitis quam famis periculum est. Et ne forsitan putarent hoc lege naturæ et astrorum cursu ac varietate temporum urbibus ac populis

accidisse, super unam urbem et super agros ejus pluere se dicit, et ab altera imbrem suspendere, ut duæ et tres civitates pergant ad aliam civitatem, et tamen non satientur aquarum potibus. Talis dispensatio imbrum satis pro argumento esse poterat ad comprobandum quod non casu, sed cœlestis judicii ratione illa siccitas evenisset. Habebant autem firmiorem propheticum sermonem qui non attendunt. Propter quod et magis inexcusabiles sunt. Denique et famem illam, sive « stuporem dentium, » de quo supra dictum est, Elisæus propheta prædixit, loquens ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, et dicens: « Surge, et vade tu et domus tua et peregrinare ubicunque repereris. Vocabit enim Dominus famem, et veniet super terram septem annis. » Et siccitatem sive prohibitionem imbrum Elias prædixit, et quodammodo fecit, dicens ad Achab: « Vivit Dominus Deus Israel, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros et pluvia, nisi juxta oris mei verba (*III Reg. i*). » Cui vacabat interea saltem suspicari, quod casu mala illa contingerent, vel dubitare, an cœlesti judicio provenirent. Adde quod iidem prophætæ tanti nominis, tantarumque virtutum, simul cum sermone prophetico cœlestia signa dederunt, per quæ miserabilis Israel, nisi rationem omnino perdidisset, instrui poterat, quod neque vituli Jeroboam, neque Baal, neque portenta quæ pro diis colebant, quidquam essent aut valerent, sed solus esset Deus qui eduxerat illos de Ægypto per Mosen et Aaron. Siquidem Elias, qui oratione oravit ut non plueret, si numeres, octo præclara signa fecit, Elisæus vero sedecim, dupla videlicet quantitate, secundum postulationem qua postulavit, dicente Elia: « Postula quod vis ut faciam tibi antequam tollar a te, et dixit: Obsecro ut fiat duplex spiritus tuus in me (*IV Reg. ii*). » Quonam intendebat Elisæus hoc postulans, nisi illo, ut per miraculorum efficaciam erranti populo veri Dei declararet gloriam? « Et tamen non redistis ad me, dicit Dominus, » quia videlicet per hæc omnia non potuit effici, ut illorum vitulorum miserabilis cultus saltem unius regis tempore, relinqueretur. Sequitur: « Percussi vos in vento urente, et aurugine multitudinem hortorum vestrorum, et vinearum vestrarum, oliveta vestra, et ficeta vestra comedit eruca, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Intemperantis erat luxuriæ hortos multiplicare, **133** maxime cum peccato sive ex iniquitate, sicut fecit Achab, qui locutus est Naboth, et dixit: « Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, et quia ille dare noluit, occidit, et possedit (*III. Reg. xxi*). » Bene igitur in talibus percussit eos, « vento urente, et aurugine et eruca comedente, » quia non sine magno dolore perire viderent quæcunque tali vel tanta sibi justitia multiplicaverant, sed non profuit eis adhibita correptio: « Non enim redistis ad me, dicit Dominus. » « Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros usque ad captivitatem equo-

rum vestrorum, et ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras, et non redistis ad me, dicit Dominus. » Per omnia flagella et tormenta eruditur Israel. Unde et eo tempore quo ab Ægyptiis auxilia postulabant mittitur in eos mors, et percuntur gladio juvenes eorum, et equos quos sibi contra præceptum Dei multiplicaverant, captivitas sæva concludit, ut putredo castrorum viventium nares impleat. Verumtamen hæc via Ægypti potest et alius intelligi, videlicet quæ non sit excursus corporis, sed mentis, juxta quod et in alio propheta Dominus dicit : « Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut bibas aquam turbidam? » (Jer. II.) Ejusmodi viam Ægypti, quæ videlicet, ut jam dictum est, non corporis est, sed mentis, Dominus per Moysen interdixit his verbis : « Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, neque reducet populum in Ægyptum equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini (Deut. XVII). » Nimirum statim ut constituerunt super se regem Jeroboam filium Naboth, ille equitatur numero sublevatus (super plures enim quam domus David, id est super decem tribus regnavit) populum reduxit in Ægyptum, sed non pedibus eundo in Ægyptum, faciendovitulos aureos secundum morem Ægyptium.

Igitur et ubi dixit primo, « ego dedi vobis stuporem dentium, » et deinde ubi dixit, « ego quocumque prohibui a vobis imbrem, » et cum dicit, « percussi vos in vento urente, » non incongrue subauditur, « in via Ægypti, » quam hic tandem expressit, dicendo, « nisi in vos mortem in via Ægypti, » id est propter viam Ægypti, propter peccata Jeroboam, qui peccare fecit Israel, ut eum similem faceret Ægyptiis in colendis vitulis, sicut jam dictum, secundum morem Ægypti. Etenim propter causam illam mala omnia venerunt super eos, quæ hic se fecisse Dominus commemorat, intentione corrigendi. « Et non redistis, inquit, ad me, » nunquam enim vitulos eosdem reliquerunt, cujuslibet mali sive afflictionis oppressi magnitudine. Sequitur : « Subverti vos sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrhæ, et facti estis quasi torris raptus de incendio, et non redistis ad me, dicit Dominus. Quapropter hoc tibi faciam, Israel. » Ante illa prophetæ hujus tempora nihil tale illi populo evenerat, quare fuit illud quod « Sodomam et Gomorrhæ subvertit Deus. » Ergo quamvis præterito tempore dicat, « subverti vos, » de futuro intelligendum est ac si dicat, subvertam vos. Hoc enim prophetis non inusitatum est ut præteriti temporis verba annuntient venturas res. Nec vero dubium quin decem tribuum prævidens captivitatem, Judæ quoque sive Jerosolymæ præviderit subversionem, præsertim cum postmodum dicat ipse : « Væ qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ (Ose VI). » Cum ergo dicat,

« subverti vos sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrhæ, » simul et decem tribuum captivitatem et Judæorum prænuntiat subversionem, quæ nimirum magis quam decem tribuum captivitas subversioni Sodomæ et Gomorrhæ similis existit, quia incendio civitas Jerusalem tam a Babyloniis quam a Romanis conflagrata est. Et quoniam subjungit : « Et facti estis quasi torris raptus de incendio, et non redistis ad me, » magis de ultima quam fecerunt Romani, quam de prima per Babyloniis facta placet intelligi subversione. Nam illa Babylonica subversione non adeo cordis duri fuerunt, sed redierunt mente ad Dominum, ita ut per annos septuaginta corpore mererentur redire in locum suum; post istam vero quæ a Romanis facta est in incredulitate et duritia cordis persistent. Et quis non miretur, quam congrua similitudine devorati sunt. « Facti estis, inquit, quasi torris raptus de incendio. » Etenim sicut torris de incendio raptus manifesto signo demonstrat id quod est, scilicet de incendio se esse raptum, neque dubitari aut dissimulari potest quin arserit, ita Judæi ducti in omnes gentes captivi non sinit eos oblivisci qualiter vel quam ob causam Deus illos subverterit, nec mirum aut injustum quod sicut Sodomam et Gomorrhæ sunt subversi, quia videlicet iniquitas eorum peccato Sodomæ et Gomorrhæ major existit, testante Jeremia, cum dicit : « Et major effecta est iniquitas filiarum populi mei peccato Sodomorum quæ subversa est in momento (Thren. IV). » Nam quod vere major effecta sit iniquitas Judæorum quam Sodomæ peccatum, probat subjungendo, « et non ceperunt in ea manus (ibid.). » Quid enim est quod dicit, « et non ceperunt in ea manus? » Legimus quod in ea, dum apud Loth justum hospitaretur Dominus, « vallaverunt domum a puero usque ad senem omnis populus simul, et dixerunt : Educ huc viros, ut cognoscamus eos (Gen. XIX). » Magna iniquitas, sed « non ceperunt in ea manus, » id est non usque ad effectum operis progressum est. Iniquitas autem Judæorum quousque progressa est? Cum hospitaretur in Jerusalem, et pascha celebrasset Dominus, vallaverunt eum exeuntes cum gladiis et fustibus, et ceperunt in eo manus, videlicet eum quem in Sodomam non ceperunt manus : ceperunt, inquam, comprehenderunt, illuserunt, flagellaverunt, occiderunt. Igitur jure sicut et Sodomam submersi sunt, nisi quod pars eorum, « quasi torris raptus de incendio, » superfuit, quod in eo valet ut celebrior per totum orbem sit memoria Christi, maxime ex monumento conlusionis ejusmodi, cunctis commendata populis, juxta illum jam superius memoratum versiculum psalmi : « Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua (Psalm. LVIII). » Quod deinde subjungit, « quapropter hoc

faciam tibi, Israel, » ejusdem tantæ subversionis A
 arbitramur esse comminationem, et idcirco utro-
 que illam tempore videlicet præterito et futuro
 denuntiari, quia nimirum jam tunc quidem factum
 vel fixum erat in proposito Dei, in re autem
 nondum factum, sed longe post erat futurum, eo
 quod perseverarent in malis, sicut toties jam
 improperavit, scilicet per vices quinque dicendo,
 « et non redistis ad me. » Sequitur: « Postquam
 autem hæc fecero tibi, præparare in occursum
 Dei tui Israel; quia ecce formans montes, et
 creans ventum, et annuntians homini eloquium
 suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens
 super excelsa terræ, Dominus Deus exercituum
 nomen ejus. » Notandum in primis et vigilanter
 intuendum quod cum hæctenus ad pluralem num- B
 erum sermo factus sit, dicendo: « Et ego dedi
 vobis stuporem dentium, et non estis reversi ad
 me; ego quoque prohibui a vobis imbrem, et non
 redistis ad me; misi in vos mortem in via Ægypti,
 et non redistis ad me; subverti vos sicut subvertit
 Deus Sodomam et 134 Gomorrhham, et non red-
 istis ad me; » nunc ubi magnæ gratiæ magnam
 consolationem promittit, vocem suam quodam-
 modo mutat, ita ut omisso plurali numero, ad
 singularem sermo fiat, dicendo: « Quapropter
 hæc faciam tibi, postquam hæc fecero tibi, præ-
 parare in occursum Dei tui, Israel. » Ostium nobis
 aperiente illo, « qui habet clavem David (Apoc. iii), »
 primum illud sentimus quod præsentis loco per sin-
 gularem numerum Israel, ab illis pluralis numeri
 filiis suis toties percussis, et taliter subversis et
 non reversis ad Dominum tantum differt quantum
 bonæ olivæ radix a ramis suis, ramis reprobis,
 ramis per incredulitatem fractis, sicut Apostolus
 dicit (Rom. xi): Oportebat autem fractis natu-
 ralibus ramis, ramus oleastri sanctæ et bonæ
 radici ejusdem olivæ inseri, usque ad plenitudi-
 nem numeri electorum, id est eorum qui ad vitam
 sunt præordinati, quod et factum est et fit. Unde
 idem Apostolus unicuique nostrum qui ex genti-
 litate venimus, dicit: « Quod si aliqui ex ramis
 fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, inser-
 tus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis
 olivæ factus es, noli gloriari adversus ramos. D
 Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed
 radix te (ibid.), » etc. Igitur quod ait, « quapropter
 hæc faciam tibi, Israel, » severitatis est Dei
 prædicentis, quod ramos naturales propter in-
 credulitatem frangere debeat; quod vero subjungit:
 « Postquam autem hæc fecero tibi, præpara-
 re in occursum Dei tui, Israel, » bonitatis est
 ejusdem Dei promittentis illi bonæ olivæ, scilicet
 Israeli, qui per fidem meruit ut esset hæres mun-
 di, quod oleastrum inserere debeat ejus radici,
 tanto honorum proventu ramorum qui inseruntur,
 ut nullum sentiat damnum de naturalibus ramis
 suis, qui fracti sunt. « Præparare » ergo, in-
 quit, « in occursum Dei tui, » id est in tua fide

suscipe adventum Christi Filii Dei, Dei tui, Sal-
 vatoris tui. Et quasi quæreret Israel, ad quid
 sibi dictum sit, « in occursum Dei tui, » sub-
 jungit, et dicit: « Quia ecce, formans montes, et
 creans ventum, et annuntians homini eloquium
 suum, faciens matutinam nebulam, et gradiens
 super excelsa terræ, Dominus Deus exercituum
 nomen ejus. » Idcirco dixi, « præparare in oc-
 cursum Dei tui, » quia ecce subauditur, venit,
 quia in proximo est talis ac tantus, qualem ac
 quantum ista descriptio mirabilis postulat intelligi,
 quem cum susceperis præparatus in paucis, oc-
 currens in apostolis radicem tuam aperiet ferro
 vel sarculo verbi Evangelici, de qua, quia fracti
 sunt tot naturales rami, et damna tua restituet
 secundum admirandam elocutionem ejus, quæ ex
 verbis præsentibus intelligenda est propheticiæ ve-
 ritatis. Primo illud clare videndum, et cum amore
 suscipiendum firmiterque tenendum est, quia cum
 persona altera de altera loquitur, et ipse qui lo-
 quitur est Dominus, et illum de quo loquitur
 commendans dicit, « Dominus exercituum nomen
 ejus. » Quid aliud optæremus, nisi ut Dei Filium
 Jesum Christum æque ut Patrem ejus Deum esse
 Dominum Deum exercituum, Spiritus sanctus per
 os Prophetarum testificaretur. Res nimirum quæ
 prædicantur congruunt tanto nomini ejus, nec
 enim alius potest eas facere, nisi qui sit Dominus
 Deus. « Formans, inquit, montes. » Poterat di-
 cere formans lucem et extendens cælos, sive fun-
 dans terram et effundens maria; nam de Filio præ-
 dicari hæc æque ut de Patre, verum est, sed magis
 ad rem præsentem pertinuit ut diceret, « for-
 mans montes. » Quare? Videlicet quia de Sodoma
 sermo coeptus est, dicendo, « subverti vos sicut
 subvertit Deus Sodomam et Gomorrhham. » Legi-
 mus autem, ubi Sodoma subversa est, dixisse
 Dominum ad Loth: « Sava animam tuam; noli
 respicere post tergum, ne stes in omni circa re-
 gione, sed in monte salvum te fac, ne et tu simul
 pereas. Dixit quoque Loth: Quæso, Domine mi,
 quia invenit servus tuus gratiam coram te, et
 magnificasti misericordiam tuam, quam fecisti
 mecum ut salvares animam meam, nec possum
 in monte salvari, ne apprehendat me malum et
 moriar. Est civitas hæc juxta, ad quam possum
 fugere, parva, et salvabor in ea. (Gen. xix.) »
 Igitur ad illam Scripturam nos mitti arbitramur,
 dum in ista postquam dictum est, « subverti vos
 sicut subvertit Deus Sodomam et Gomorrhham, »
 subjungitur: « Præparare in occursum Dei tui,
 Israel, quia ecce formans montes. » Nimirum qui
 illic dixit, « in monte salvum te fac, » ipse hic
 dicitur « formans montes, » cum dicit de illo
 Pater: « Ecce formans montes. » Subvertens
 namque gentem illam Judaicam « sicut subvertit
 Deus Sodomam et Gomorrhham, » formavit evan-
 gelicæ perfectionis montes, et dixit Loth, id est
 homini declinanti a malo (Loth enim interpre-

tatur *déclinatio*); et dixit, inquam, homini volenti A declinare a malo Sodomæ et Gomorrhæ, « in montem saluum te fac, » id est, fruire perfectione Evangelica, ita ut ne saltem uxorem quæras. Et ille quidem in illorum persona qui infirmi sunt, mystica nobis verba formavit dicens, « nec possum in monte salvari, » quod est a nobis dici, non possumus evangelica perfectione frui, ne forte utamur, « et melius est nubere quam uri (1 Cor. vii). » Verumtamen multi ascenderunt in montes illos quos iste Dominus fornavit, id est apprehenderunt propositum evangelicæ et apostolicæ perfectionis, videlicet neque nubentes neque uesti, sed in proposito virginali, ita viventes sicut angeli Dei. Mons primus et maximus omnium montium quos in adventu suo formavit iste Dominus Deus exercituum, beata est Virgo Maria, de cuius carne carnem assumpsit Christus Dei Filius absque opere conjugali, secundum visionem prophetica qua visum est, « quod abscessus esset lapis de monte sine manibus, et comminueret omne regnum mundi (Dan. ii). » Et quidem mirabile est, quod formaverit montem, de quo ipse tanquam lapis abscinderetur, sed nihilominus mirandum est quod de illa sancta civitate Sion cœlesti alia Scriptura dicit : « Et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus (Psal. lxxxvi). » Post istum montem, et alios montes in adventu suo formavit idem Dominus Deus exercituum, scilicet apostolos suos, quorum ad perfectionem quicumque efficaciter tendit, subversionis, qua illam Sodomam, id est perfidiam Judaicam subversam esse constat, periculum magnifice evadit, simulque et securus est a tribulatione carnis, magnum habens refrigerium, quod præsentis loco significatur, dum præmisso, « ecce formans montes, » subjungitur, « et creans ventum. » Quid enim per ventum loco præsentis delectabilius placet intelligi quam bonam temperiem carnis continentis, velut auram dulciter spirantem in illis montibus sanctis? Hæretici ex hoc loco creaturam esse argumentati sunt Spiritum sanctum, videlicet propterea quia verbum Hebraicum Latine interpretatur *spiritus*. At vero et ventus et spiritus eodem verbo appellatur, ait beatus Hieronymus. Cum ergo essent perversæ intentionis, neque ventum, neque saltem spiritum hominis, sed Spiritum sanctum voluerunt intelligi, tam parvo tamque fragili instrumento tam magnam roborare volentes impietatem, quod Spiritus sanctus creatura sit. Quapropter placet magis castæ fidei talis translatio verbi prædicti, et creans verbum, quam et creans spiritum : licet legendo spiritum possemus et deberemus nequaquam Spiritum sanctum, sed spiritum intelligere vel hominis, vel quorumlibet animantium, aut certe nihilominus ventum, juxta illud : « Igitur, **135** gaudio, nix, glacies, spiritus procellarum (Psal. cxlviii). » Pulchre igitur post Sodomorum

subversionem atque incendium, quod evadere cupit, dicitur illi, « in monte saluum te fac. » — « Et creans ventum, » id est instruens summos evangelicæ prædicationis viros, et casto illorum proposito dulce præstans refrigerium, ut ne saltem moleste incalescant aliquando carnis ardore usque ad tentationis impatientiam. Moyses isti nimirum sancti et pulchri sunt, et possunt suis meritis his qui tentantur auxiliari. Quapropter et Psalmista dicit : « Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi (Psal. cxx). » Et quia posse hæc non a semetipsis habent, sed a Domino, continuo subjungit : « Auxilium meum a Domino (ibid.). » Montibus istis, id est sanctis apostolis et cuilibet homini, qui secundum illorum exemplum tendens ad perfectionem. B Dignum est, accipere « ventum roris flantem (Dan. iii), » sive contra Babyloniam fornacem, sive contra ardentem Sodomiticum sulphurem, familiariter revelari solet illud quod est in sanctis Scripturis occultum, sicut de illis evangelista narrat, quia « tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv). »

Bene ergo cum dixisset, « formans montes, et creans ventos, » subjunxit : « Et annuntians homini eloquium suum. » Idem enim est ac si dicat : « Et ipse est sanctus et verus, qui habet clavem David, qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit (Apoc. iii), et cui vult aperit sensum ut intelligat arcana Scripturarum. » Cui autem angelorum vel hominum, cui, inquam, præter solum et verum Deum prædicationis ista convenit, annuntians homini eloquium suum? Denique et angelus sanctus et homo sanctus eloquium sæpe annuntiavit, nunquam autem eloquium suum, sed tantum eloquium Dei annuntiavit aut annuntiare debuit. Nam omnes quotquot venerunt, annuntiando eloquium suum, fures sunt et latrones. Et idcirco non audierunt eos oves (Joan. x), neque audire debuerunt, utpote a semetipsis loquentes et cordibus suis prophetantes. Illum qui ejusmodi est contemni, et non timeri, imo et interfici sacra lex jubet. « Propheta, inquit, qui arrogantia depravatus, voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut in nomine deorum alienorum, interficietur (Deut. xviii). » D Item, « quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, et non evenerit, hæc Dominus non locutus est, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, et idcirco non timebis eum (ibid.). » De tali modo suum eloquium annuntiandi, vel sermonem suum faciendi, Dominus ipse apud calumniatores suos excusat se, cum dicit : « Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me (Joan. vii). » Quid enim « mea doctrina non est mea, » nisi ac si diceret : Non est sicut vos existimare vultis a meipso conficta, et nulla rerum veritate subnixæ? Subjungit enim, et dicit : « Si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar (ibid.). » Item discipulis suis dicit : « Et sermonem, quem audistis non est meus,

sed ejus qui misit me Patris (*Joan.* xiv). » Igitur cum dixit : « Et annuntians homini eloquium suum, » magnam paucis syllabis auctoritatem divinitatis ejus astruit, quia solus est Deus qui suum eloquium annuntians verax sit. Cum autem annuntians est, magnam plerumque præire sinit ignorantiam, ut postquam annuntiaverit, sciat quicumque ille cui annuntiavit, quia nihil habet quod non acceperit. Unde cum dixisset : « Et annuntians homini eloquium suum, » pulchre subjunxit, « faciens matutinam nebulam. » Exempli gratia : Huic Amos priusquam annuntiaret eloquium suum, matutinam fecerat nebulam, id est prius pastorem rusticum quam illustrem fecit prophetam. Item, et apostolos prius permisit obcæcatum cor habere, ita ut diceret illis : « Adhuc et vos sine intellectu estis, quomodo nondum intelligitis? » (*Matth.* xv) quem [f. priusquam] sensum aperiret eis ut intelligerent Scripturas. Hoc vere magnum est, et in laudem sapientiæ ejus, hic decuit commemorari, quod illis, quibus annuntians eloquium suum, proposuit ostendere clarum scientiæ solem, prius obducit vel obduci permittit hebetudinem cordis vel ignorantiam quasi matutinam nebulam, ut cum depulsa nebula solem viderint, non gloriantur quasi non acceperint. Quod deinde subjungit : « Et gradiens super excelsa terræ, » licet in bonam partem possit intelligi, quod scilicet ista excelsa sint montes, quos ipse, sicut jam dictum est, formavit, tamen quia non dixit : Et habitans in excelsis, sed « gradiens super excelsa terræ, » et excelsa sæpius in malo intelliguntur (solus enim Deus vere dicitur, et est excelsus), possumus hic intelligere iram, quæ consecuta est Hierusalem terrenam generationem excelsam, pro eo quod annuntiam sibi jam dictum Domini non recepit, sed repulit eloquium. Denique et alius propheta dicit, « quod scelus Jacob? Nonne Samaria? Et quæ excelsa Judæ? Nonne Jerusalem? » (*Mich.* 1.) Super hæc excelsa gradiens dicitur Dominus, sive ascendens, scilicet ad delendum ea, sicut dixit ad Moysen : « Loquere filiis Israel : Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, et delebo te (*Exod.* xxxiii). » Hoc denique tunc factum est, quando venit desolatio ejusdem populi circumvallantibus Romanis, quam et ipse Dominus prævidens : « Erit enim, inquit, pressura magna super terram, et ira populo huic (*Luc.* xxi). » Unde cum dixisset, « et gradiens super excelsa terræ, » miro modo subjunxit, « Dominus Deus exercituum nomen ejus. » Nam vere iste est Dominus Deus exercituum, cui non solum in cælo scientes famulantur legiones angelorum, sed etiam in terra nescientes ei servierunt exercitus Romanorum, et vindicaverunt sanguinem ipsius, et sanguinem prophetarum ejus, omnemque sanguinem justum qui effusus est super terram, a sanguine Abel justii, sicut prædixerat ipse Dominus (*Luc.* xi). Sequitur :

CAP. V. — « Audite verbum istud quod ego levo super vos planctum domus Israel. Cecidit, non ad-

adjiciet ut resurgat; virgo Israel projecta est in terra sua, non est qui suscitet eam. » Miro modo, ubi præmiserat, « et gradiens super excelsa terræ, Dominus Deus exercituum nomen ejus, » verba ipsius annuntians homini eloquium suum, cum grandi exclamazione pronuntiat : « Audite, inquiens, verbum illud quod levo ego super vos planctum domus Israel. » Nonne sic habemus in Evangelio, quod iste Dominus annuntians eloquium suum, et non auditus, levavit planctum, prædicendo futurum, ut ad subversionem illorum mitteret Romanum exercitum, levavit, inquam, planctum Hierusalem. « Hierusalem, inquiens, quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te sunt missi (*Matth.* xxiii), » subjungens : « Ecce reliquetur domus vestra deserta (*ibid.*). » Nonne planctus erat super eos in altum elevatus, cum toties diceret ibidem : Væ vobis, Scribæ et Pharisei hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum ante homines; væ vobis, qui comeditis domos viduarum; væ vobis, qui circuitis mare et aridam, ut faciatis unum proselytum, et cum fuerit factus, facitis eum filium gebennæ duplo quam vos; væ vobis, qui dicitis : Quicumque juraverit per templum nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet; væ vobis, qui decimatis mentham et anethum et cuminum; væ vobis, qui mundatis quod de foris est calicis et paropsidis; væ vobis, qui similes estis sepulcris dealbatis; væ vobis, qui ædificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta justorum (*ibid.*). Vere planctus est magnus, et quod **136** majus est, non sine lacrymis. Nam sicut alius evangelista narrat : « Videns civitatem flevit super illam, dicens : Quia si cognovisses et tu (*Luc.* xix). » Igitur quod nunc dicit : « Audite verbum istud, quod ego levo super vos planctum domus Israel, » verba esse Domini recte intelligimus formantis « montes, » ut supra dictum est, et creantis « ventum, » et annuntians « homini eloquium suum, » facientis « matutinam nebulam, » et gradientis « super excelsa terræ, » quia causam cur levet planctum super domum Israel, plangendo ipse in Evangelio declamat : « Ecce, inquiens, relinquetur vobis domus vestra deserta (*Matth.* xxiii). » Etenim quod ait : « Cecidit, non adjiciet ut resurgat virgo Israel. Projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam, » de naturalibus ramis olivæ intelligendum est, qui, ut supra meminimus ex Apostolo, propter incredulitatem fracti sunt (*Luc.* xi), nec inseri possunt : Nec enim est qui projectos in terram suscitare possit, sicut apostoli experti sunt, hic jam subaudiendum est illud, quod radici bonæ dictum esse supra tractavimus. Tu tamen « præparare in occursum Dei tui, Israel, ut secundum sensum continuetur littera, quæ protinus sequitur. « Quia hæc dicit Dominus Deus : Urbs de qua egrediebantur mille, relinquuntur in ea centum, et de qua egrediebantur centum, relinquuntur in ea decem in domo Israel. » Magna ista consolatio est. fidei bonæ radici, quæ in fractura vel excisione ramorum naturalium grande

damnum pertulit, ne propter hæc tristitia magna, **A** licet Isaiæ, lectione comprobantur. Cum enim dixisset: « Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, et oculos ejus claude, ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat et convertatur, et sanem eum; usquequo, Domine? donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra derelinquetur deserta (Isa. vi). » Quibus utique verbis frangendos esse ramos naturales, de quibus jam diximus, significabat, continuo subjunxit: « Et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ, et adhuc erit in ea decimatio, et convertetur, et erit in ostensionem sicut terebinthus, et sicut quercus, quæ extendit ramos suos. Semen sanctum erit id quod steterit in ea (ibid.). » Nimirum eadem in isto et in illo justorum sanctificatio sive multiplicatio sub sacramento decimationis (quæ pars Domini sive altaris ejus legitima est) recte intelligitur. Et pulchre Israeli bonæ radici inserendorum multiplicitas ramorum de cunctis gentibus, tanquam ex oleastro, sub nomine decimationis repromittitur, quia videlicet ille primus decimas rerum suarum Deo vovisse legitur. « Si fuerit Dominus mecum, ait, et custodierit me in via per quam ambulo, et dederit mihi panem ad vescendum, et vestimentum ad induendum, reversusque fuero prospere in domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, et lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorumque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi (Gen. xxviii). » Pulchra vicissitudo, pulchra recompensatio. **C** Israel in domo Dei decimas gentium se relicturum promittit. Cum enim dixisset, « urbs de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea decem, » addidit, « in domo Israel. » Profecto qui tantas illi salutis sive salvandorum copias destinabat, non vane sic præmisit et sic prælocutus est, « præparare in occursum Dei tui, Israel. » Sequitur: « Quia hæc dicit Dominus domui Israel, quærite me, et vivetis, et nolite quærere Bethel, et in Galgala nolite intrare, et in Bersabee non transibitis, quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis. Quærite Dominum et virile, ne forte comburatur ut ignis domus Joseph, et devorabit, et non erit qui exstinguat Bethel. » Locus iste per conjunctionem, qua sic incipit, « quia hæc dicit Dominus domui Israel, » ad superiora nos remittit, ubi sic dictum est ex persona Domini: « Venite ad Bethel et impie agite ad Galgala, et multiplicata prævaricationem (Ose. iv), » etc., quæ ita finivit, « sic enim voluistis, filii Israel. » Et est sensus: Dixi vobis superius, quasi verbo adhortantis: « Venite ad Bethel, et impie agite, » sed non est hoc adhortantis sive volentis, imo indignantis et odientis, quia si voluntas quæritur Domini, hæc potius vult, et hæc pro voluntate sua dicit: « Nolite quærere in Bethel, et in Galgala nolite intrare. » Ibi quærentes non utique vivetis, sed potius moriemini, quia videlicet non ibi sum ego Deus vivus et vivificans, sed ibi est aureus vitulus; non dico mortuus, nec enim aliquando fuit vivus, sive anti-

matus; **137** sed dico, ubi est vitulus vester, Deus vester, neque mortuus, neque vivus, sed tamen mortificans, quia qui quærent illum, moriuntur? « Nolite ergo quærere in Bethel, et in Galgala nolite intrare, » qui est locus idololatricæ, « et in Bersabee non transibitis, » ubi pertinaci errore idola adorare consuevistis. Notandum deinde, quod cum dicit, « quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis, » de Bersabee tacet; quia videlicet victis decem tribubus urbs nomine Bersabee quæ erat in tribu Juda, illo tempore neque capta neque destructa est. Hæc Domino dicente, statim suam propheta per propriam personam, pro bona voluntate adhortationem subjungit, « quærite, irquiens, Dominum et vivite, ne forte succendantur ut ignis domus Joseph, » quam propter Jeroboam, qui de tribu Ephraim, et de domo fuit Joseph, decem tribus sentire debemus, quæ appellabantur Israhel, et ex majore populi parte nomen pristinum possidebant. Dux autem tribus, quæ regebantur a stirpe David, qui de tribu Juda fuit, vocatæ sunt Judas, et possidebant Jerusalem, in qua erat templum Dei. Cumque succensa fuerit domus Joseph, devorabit, atque consumet Bethel, et non erit qui exstinguat, cum a regibus suis fuerit succensa. Hæc omnia sic dicta sunt, ut cum in superficie litteræ vel vocis propheticæ, temporis tunc instantis captivitatem denuntiant, qua decem tribus in Assyrios postmodum transferendæ erant, nihilominus subtiliter inspecta Judæorum captivitate, quæ nunc usque dispersa manet, conveniant. Quod ut intellectui planius fiat, prius dicendum quia Bethel *domus Dei*, Galgala *volutabrum*, Bersabee *puteus juramenti* interpretatur. Quis autem illam nesciat quondam domum Dei, de qua vane gloriabantur Judæi confidentes verbis mendacii et dicentes: « Templum Domini, templum Domini, templum Domini est (*Jer. vii.*) » Porro volutabrum illorum cæremoniæ carnales erant, imo sunt, ex quo Christum crucifixerunt; volutabrum, inquam, ita ut Apostolus pro detrimento illos habeat, « et arbitretur ut stercora (*Philip. iii.*) » non sine auctoritate prophetica. Nam in Malachia: « Ecce ego, inquit Dominus, projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum stercus solemnitarum vestrarum (*Malach. ii.*) » Puteus autem juramenti erat illis profunda cupiditas auri et argenti, et in tantum puteus juramenti, ut juramentum in auro nimis præferrent juramento quod juratum esset in altari, sive in templo, unde Dominus: « Væ vobis, inquit, duces cæci qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est, qui autem juraverit in domo quod est super illud, delet (*Matth. xxiii.*) » Igitur « quærite me et vivetis, » ait Christus qui vere vita est, « et nolite quærere in Bethel, » id est in illa domo Dei, quæ cum debuisset esse « domus orationis, facta est spelunca latronum (*Matth. xxi.*) » quia sicut per prophetam prædixeram: « Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, facta est mihi hæreditatio mea quasi

A spelunca hyænæ (*Jer. xii.*) » Nolite me quærere illic, quia sum ibi ex quo volentibus illis me lapidare, abscondi me et exivi de templo (*Joan. viii.*) « Et in Galgala nolite intrare, » id est volutabrum veterum cæremoniarum contemnite, et habete jam pro stercore, ut ne saltem circumcidamini illa carnis circumcissione, qua Josue populum circumcidit in Galgalis, « quia si circumcidamini, Christus vobis nihil prodest (*Galat. v.*) » — « Et in Bersabee non transibitis, » id est avaritiæ Pharisæicæ profunditatem, quam perjuriam consequuntur, non sectabimini. Talia prædicantibus apostolis Christi post passionem ejus, quem illi audire noluerunt, futurum erat quod sequitur: « Quia Galgala captiva ducetur, et Bethel erit inutilis, » simulque et quod subjungitur, « quærite Dominum et vivite, ne forte comburatur, ut ignis domus Joseph, et devorabit, et non erit qui exstinguat Bethel. » Illa namque Bethel, quæ debuit esse domus Dei sive Christi, cujus typum tenuit Joseph, non solum inutilis facta, verum etiam propter inutilitatem igni combusta est, et devoravit eam ignis, et non fuit qui exstingueret, quin etiam invisibiliter quoque nunc « ardet usque ad inferni novissima, ignis qui in furore Domini succensus est (*Deut. xxxii.*) » et illa jam non vere Judæa, sed Galgala supradicto modo dicenda, in omnes gentes captiva ducta est. Sequitur: « Qui convertitis in absinthium judicium, et justitiam relinquitis in terra, et facientem Arcturum et Oionem, et convertentem in mane tenebras, et diem nocte mutantem, qui vocat aquas maris, et effudit eas super faciem terræ, Dominus nomen est ejus. Qui subridet vastitatem super robustum, et vastitatem super potentem assert. » Hic subaudiendum est, vobis dico, loquor, « qui convertitis in absinthium judicium. » Gravis culpa, magna damnationis causa, convertere dulcedinem judicii in absinthium sive amaritudinem iniquitatis, et pulchritudinem sive suavitatem justitiæ in horrorem clamoris. Hoc ipsum apud Isaiam verbis aliis per figuram vineæ conqueritur dicens: « Et exspectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas (*Isa. v.*) » et exponens quid diceret: « Et exspectavi, inquit, ut faceret judicium, et ecce iniquitas, et justitiam, et ecce clamor (*ibid.*) » Vere infelices, qui tam longum iniquitatis et clamoris traxerunt funiculum, ut usque ad ipsum pervenirent Christum, iniquo judicio et clamore condemnandum, clamando: « Reus est mortis; » clamando: « Crucifige, crucifige; » clamando: « Sanguis ejus super nos et super filios nostros. » Debemus enim sic illa, quæ præsentia vel instantia tunc erant tempora respicere, ut non dubitemus spiritum propheticum potius futurum tempus prospexisse, quo illi pessimi occidendo Christum, impleturi erant mensuram patrum suorum. Nam et si illa potissima prophetiæ pars in isto et in cæteris prophetis, abscondita sive operata est, propterea nimirum operata est, quia crudeliter et rebelles illi patres, non solummodo proph-

tantes aut scribentes, occiderent, quod fecerunt, A verumetiam Scripturas incenderent et perderent, si tale sacramentum in obscura littera non fuisset absconditum. Proinde quod sequitur: « Et facientem Arcturum et Orionem, et convertentem in mane tenebras, et diem nocte mutantem, qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ, Dominus est nomen ejus. » Opportunum de eodem Christo testimonium esse non dubitemus, quia videlicet persona hæc magis quam persona Patris, opus habebat propter nos defendi Scripturarum testimoniis, quod sit factor siderum noctisque et diei, imo et omnium quæ facta sunt, quia « sine ipso factum est nihil (Joan. 1). » Quare autem cum omnium factor sit, præsentem loco tantummodo dicitur factor Arcturi et Orionis, diei et noctis, et pluviam super terram effundendæ, videlicet ut cum potentia Creatoris, gratiam quoque mystice commendat ejusdem Salvatoris. Arcturus namque qui in cæli axe constitutus, septem stellarum radiis fulget, semper versatur, et nunquam mergitur; imo et dum versatur, erigitur. Orion autem ipso pondere temporis hiemalis oritur, suoque ortu tempestates excitat, et maria terrasque perturbat. Unde apud beatum Job, ubi dicit: « Qui facit Arcturum et Orionem et Hyadas et interiora austru (Job ix). » Per Arcturum qui, ut jam dictum est, semper versatur, et nunquam mergitur, exponente beato Gregorio, sanctam intelligimus Ecclesiam, quæ septiformi spiritu stabilita, persecutiones iniquorum sine cessatione tolerat, sed tamen usque ad 138 mundi terminum sine defectu perdurat. Per Orionem vero sanctos martyres, qui pondus persequentium molestiamque passuri ad cæli faciem quasi in hæc venerunt. At vero quoniam antiquam novi hominis Christi divinitatem istis vel his similibus testimoniis confirmare et confirmatam esse cupimus, dulcius et delectabilius esse arbitramur, si intra universitatem ejusdem sanctæ Ecclesiæ personas illas quasi digito demonstramus, quarum propter similitudinem competenter hic Arcturum et Orionem fecisse dicantur, qui personis illis posterior est homo natus. Itaque per Arcturum, qui, ut jam dictum est, septem stellis fulget, pristinos intelligamus patres, ex quibus Christus secundum carnem, scilicet Abraham, Isaac et Jacob, eorumque conjuges Saram et Rebeccam, Rachel et Liam. Istæ namque septem personæ, veluti Arcturus septem stellis fulgidus, semper versabantur et nunquam mergebantur, id est per omnem vitam suam propter fidem Dei peregrinando de loco ad locum proficiscebantur, neque diffidentes unquam in terram pristinae nativitatis suæ revertentur. Nunquam Abraham in Chaldæa reversus est, cum tot in locis et interdum fame urgente peregrinaretur, quin etiam ad servum suum: « Cave, inquit, ne quando filium meum reducas illuc (Gen. xxiv), » cum de Mesopotamia loqueretur, ubi habitabat cognatio ejus, ex quo tempore Thare pater ejus de Chaldæa fuerat egressus. Quanto magis hæc vetuisset, ne in Chal-

dxam filius suus reduceretur? Igitur cum dicit, « facientem Arcturum, » perpulchrum est intelligi de Deo et homine Christo, quod antequam nasceretur et in cælo factor stellarum, et in terra factor existit patrum et matrum suarum, velut septem stellarum fulgentium Abraham et Saræ, Isaac et Rebeccæ, Jacob et Rachelis atque Liæ. Per Orionem vero Mosén intelligimus, qui nimirum sicut Orion in ortu suo, ut jam dictum est, tempestates excitat, et maria terrasque perturbat, ita ut in adventu suo decem plagarum tempestatibus Ægyptum quassavit, maria divisit, et Pharaonem cum curribus et equitibus ejus submersit. Hoc vero multum ad commendandam majestatem divinitatis hominis Jesu Christi, quod talem Orionem fecerit, quem tantopere adversarii ejus præferebant ei, dicentes: « Nos scimus, quia Mosi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit (Joan. ix). » Illoc ipsum quod videlicet illum Orionem fecerit, pulchre et sapienter ipse innuit quando illis dicentibus, in lege autem Moses mandavit nobis hujusmodi lapidari, « inclinans se deorsum digito scribebat in terra (Joan. viii), » significans seipsum esse, cujus digito scriptæ fuissent tabulæ quas Moses accepit, cujus sibi insidiose objiciebatur auctoritas. Post illum Arcturum et Orionem fecit et illud quod mirabiliter significatur, dicendo, « et convertentem in mane tenebras, et diem nocte mutantem. » Etenim quando fecit talem Arcturum et talem Orionem, id est quando condidit patres supradictos, et Mosi dedit legem, gentes tenebras fuerunt, quia Dei notitiam non habuerunt; sed quando factus est homo, tenebras illas in mane convertit, quia gentes evangelica prædicatione illuminavit. Econtra, diem nocte mutavit, quia Judæam in qua prius notus erat Deus, cujus notitia Deus est, propter perfidiam in cæcitate reliquit. Post hæc etiam et illud mirabile fecit, quod doctores ex gentilitate assumpsit, quorum doctrina mundum omnem replevit. Hoc significat subjungendo, « qui vocat aquas maris et effundit eas super faciem terræ. » Secundum litteram istud fere quotidie est. Aquas enim maris amarissimas, æthereo calore suspensas excolat et eliquat in dulcem pluviarum saporem, instar medicinalis cucurbitæ, quæ caloris superioris gyri humorem et sanguinem sursum trahit. Ex quo discimus unde sint pluvie. Nimirum juxta hanc similitudinem quam multos de profunditate sæculi, de falsis et amaris gurgitibus gentilitatis litteralibus et philosophicis redundantes studiiis, superna gratia vocavit, eorumque aquaticam scientiam in dulcedinem cœlestis sapientiæ convertit, eisque et ore loquentibus et calamo scribentibus, faciem terræ, fidem Ecclesiæ, plurimis libris, tractatibus copiosis, quasi compluendo sufficienter inebriavit. Hinc Psalmista dicit: « Visitasti terram et inebriasti eam (Psal. lxxv). » Item: « Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hereditati tuæ (Psal. lxxvii). » Quod dicit voluntariam, hoc est voluntarie nullisque præcedentibus meritis data,

« Dominus, inquit, nomen est ejus. » Constante, vere et fiducialiter constandum est coram hominibus, coram regibus et coram ducibus sive iudicibus, coram cunctis gentibus et contra Judæos inimicos ejus, quia talis et tantus, talia et tanta faciens « Dominus » est, et hoc « est nomen ejus, » quamvis ad tempus fuerit despectus, quamvis ad horam fuerit crucifixus, et in sepulcro jacuerit mortuus. Sed perseveraverunt negare illum inimici ejus, dicentes : « Nolumus hunc Dominum esse, nolumus hunc regnare super nos (Luc. xix). » Quid ergo sequitur? « Qui subridet vastitatem super robustum et depopulationem super potentem affert. » Quis vastitatem et depopulationem non audivit illius populi robusti et potentis? Robustus namque et potens præsentis loco mirabiliter dicitur, videlicet pro eo quod cum robusto superbia, cum potente audacia contra istum, cuius, ut jam dictum est, nomen est Dominus, populus infelix consurrexit, non ut vere fortis contra infirmum, sed ut vere phreneticus contra medicum, et male robustus eiecit, male potens occidit; male robustus et male potens post resurrectionem ejus apostolos ejus persecutus est, et eiecit et repulit ipsum quod volebant illis loqui verbum Dei Idcirco « vastitatem super talem robustum, et depopulationem super talem potentem » attulit, hoc ipsum servientibus Romanis, multo plusquam fecerat famulantibus Assiriis, obsequentibus iudicio ejus Babyloniis, ut et decem tribus in Assyrios irrevocabiliter, et Juda, et Babyloniæ tempore statuto revocandus transmigraret. Hoc maxime, quod quasi per Romanos passus est, ille robustus et potens fecit, hic Dominus non parcendo aut compatiendo, sed quasi subridendo propter illud quod dixerant tanquam cauti et providi, « ne forte veniant Romani et tollant nostrum et locum et gentem (Joan. xi), » subridendo, inquam, juxta quod in persona ejus sapientia dicit : « Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo cum vobis quod timebatis advenerit (Prov. i). » Proprie subrisionem possumus appellare, quando quis irascitur, et apertis paululum labiis ridere se simulat, ut iræ magnitudinem ostendat. Talibus verbis circa Dominum, qui nullos motus patitur, idcirco Scriptura utitur, ut satis quantum potest affirmet quod Dominus, quamvis natura sit clemens, nullatenus tamen robusto et potenti, id est in peccato superbienti misereatur. Sed sicut item dicit Scriptura : « Potentes potenter tormenta patientur, exiguo autem concedetur misericordia (Sap. vi). » Eam qui talis et tantus est, qui talia et tanta potest, « convertitis, ait, in absinthium, » ut cum sit natura dulcissimus, cunctam suæ naturæ contineat dulcedinem, et totius iræ quasi subridendo super vos effundat amaritudinem. Nunc quasi quæret aliquis, quomodo vel quid agendo tam dulem in absinthium sibi convertere poterint; convertitur ad interrogantem et dicit : « Oderunt corripientem in porta, et loquentem perfecte abomi-

inati 139 sunt. » Vigilanter hic animadvertendum est, ut non in incertum vel per conjecturam diffiniamus robustum illum et potentem, cujus vastitatem sive depopulationem juste subrideat dulcis Dominus, conversus in absinthium. Non dicit peccaverunt, sive admiserunt quidpiam quod in porta, id est in judiciis, quæ in porta civitatis agi solebant, esset corripendum; neque dixit imperfecte locuti sunt, sed « corripientem, inquit, oderunt, loquentem perfecte abominati sunt. » Hoc est irremissibile peccatum, hoc robustiorum est atque potentum, non per ignorantiam, sive per infirmitatem peccare, sed peccatum superbiæ defendendo, corde impœnitenti corripientem quoque odisse, et abominari illum, qui audeat loqui perfecte, id est non sibi placencia, sed malis actibus repugnantia. Quis autem in porta corripuit, vel quis perfecte locutus est? Corripuit quidem eos David, et pleraque perfecte locutus est, atque idcirco oderunt illum et abominati sunt, dicentes : « Quæ nobis pars in David, vel quæ hæreditas in filio Isai (III Reg. xii), » et istum quoque, qui hæc ipsa loquitur, et cæteros prophetas oderunt et abominati sunt. Verumtamen sicut cætera, ita et istud in uno Christo juste corripiente, et perfecte loquente veraciter et indubitanter est adimpletum. Ipse enim loquitur in psalmo : « Adversum me loquebantur qui sedebant in porta (Psal. cxviii). » Item : « Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cum loquebar illis impugnabam me gratis (Psal. cxix). » Unde memor ipse cum abominarentur eum, et propter hæc diceret : « qui me oderunt et Patrem meum oderunt (Joan. xv), » et deinde : « Nunc autem et viderunt et oderunt et me et Patrem meum, » continuo subjunxit : « Sed ut adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis (ibid.). » Christum ergo præ omnibus etiam hic intelligimus, quem « oderunt corripientem in porta, » id est in aperto sive in publico, quemadmodum ipse dixit : « Ego palam locutus sum mundo et in occulto locutus sum nihil (Joan. xviii). » Et recte taliter « in porta, » id est non in occulto corripiebat, qui semetipsum portam sive ostium dicebat, et eos qui claves portarum scientiæ tulerant, de injustitia redarguebat. Ipsum solum perfecte loquentem veraciter dicamus, « qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. LIII). » Et pro ista quidem parte, pro isto modo perfectionis, quia « non est inventus dolus in ore ejus, » perfecte loquens recte dicatur, sed nihilominus in sapientia sive doctrina solus hic est perfecte locutus, perfecte, inquam, et tam mirabiliter, ut dicerent ministri principum et Phariseorum, qui missi fuerant ut apprehenderent eum : « Nunquam sic locutus est homo sicut hic homo (Joan. vii). » Sequitur : « Idcirco pro eo quod diripiebatis pauperem et prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis in eis. Vineas amantissimas plantabitis et non bibetis vinum earum,

qui cognovi multa scelera vestra, et fortia peccata vestra. Hostes justi accipientes munus, et pauperes deprimentes in porta. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. » Hic manifestius indicat, quod quamvis verbis præteriti temporis utatur, dicendo: « odio habuerunt in porta, corripientem et loquentem perfecte abominati sunt, diripiebatis pauperem, et prædam electam tollebatis ab eo, » de futuro tamen prophetiam textit, et in verum pauperem Christum tendit, dum subjungit, « prudens in tempore illo tacebit. » At ille pauper nihil in hoc mundo possedit. Quomodo ergo illum diripuerunt, vel quam prædam electam ab eo tulerunt? Nimirum quando crucifixerunt eum, et diviserunt sibi vestimenta ejus, et super vestem ejus miserunt sortem (*Psal. xxi*), et hæc quidem præda magna fuit pro quantitate sacrilegii, non pro quantitate suppellectilis. Sed altius intuentibus præda illa occurrit, quam per parabolam evangelicam ipse significavit, in qua agricolæ videntes filium patris familias dixerunt intra se: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et habebimus hæreditatem ejus (*Matth. xxi*). » Pauperem ergo illum, de quo in psalmo legitur: « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem (*Psal. xl*). » Itemque: « Et persecutus est hominem inopem et mendicum et compunctum corde mortificare (*Psal. cviii*). » — « Pauperem, » inquam, id est humilem Christum diripuerunt, et prædam electam ab eo tulerunt, quando plebem ab illo averterunt, implentes mensuram patrum suorum regum Israel, quos imitati sunt. Sicut enim illi decem tribus sciderunt a domo David, et a templo Domini, et fecerunt adorare simulacra vituli, quod jam factum fuerat, quando texebatur hæc prophetia, sic isti plebem averterunt a filio David, Filio Dei, et fecerunt eos credere a filio mendacis magis quam veritati Dei, « Idcirco, inquit, domos quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis in eis, vineas amantissimas plantabitis, et non bibetis vinum carum. » Vides quale experimentum hic jam ponit supradictæ conversionis, de qua dixit, « qui convertitis in absinthium iudicium? » Nam in lege clemens Dominus, exeuntibus ad bellum audiente exercitu taliter proclamandum esse iudicavit: « Quis est homo qui ædificavit domum novam, et non dedicavit eam? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius dedicet eam. Quis est homo qui plantavit vineam, et necdum eam fecit esse communem, et de qua vesci omnibus liceat? Vadat et revertatur in domum suam, ne forte moriatur in bello, et alius eum fungatur officio (*Deut. xx*). » Hoc nimirum pro sua dulcedine tunc iudicavit, nunc autem converso in absinthium iudicio contraria discernit. « Domos, inquiens, quadro lapide ædificabitis, et non habitabitis in eis: » neque enim captivator tale quid indulgebat, sed et domos diruens atque succendens, et vineas succidens, ælificatores atque plantatores quos gladio non occidet, in captivatem properare compellet, atque ita neque domos de-

dicabitis, quas pulchras facietis, neque bibetis vinum de vineis amantissimis, quas ordine consitas diligenter coluistis. Quare? Quia « cognovi, inquit, multa scelera vestra, » non solum multa, verum etiam quod pejus est et venia indignum, « fortia cognovi peccata vestra. » Nam peccata vestra non de infirmitate sive de ignorantia, sed de superba fortitudine, de forti prodeunt superbia, juxta illud in psalmo: « Ideo tenuit eos superbia, aperti sunt iniquitates eorum (*Psal. lxxii*). » Illam vestram iniquitatem in proximum, impietatem in Deum, quæ non ex infirmitate sed ex adipe prodiit; o male fortes in peccatis, ecce breviter depromo vobis. « Hostes justi, accipientes munus, et pauperes in porta deprimentes. » Nam cum hostis ab obsistendo dicatur, subjungendo « hostes justi, accipientes munus, et pauperes in porta deprimentes, » non incongruas reddidit causas cur dixerit, « et fortia cognovi peccata vestra. » Vere « hostes justi, » maxime illi, qui mensuram patrum suorum in eo impleverunt, ut non solum munus acciperent adversus pauperes in porta, id est in iudicio deprimentos, quod sæpe fecerunt tam ipsi quam patres eorum, verum etiam ut sibi traderetur justus, munus, id est triginta argenteis sponderunt et dæserunt. Ideo, inquit, quia taliter fortes sunt « et hostes justi, prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. » Revera et in isto sermone valde veracem istum prophetam suum justus ac prudens **140** ille fecit, quando coram iudicibus iniquis, quia tempus malum erat, tacuit, sicut evangelica narrat historia. Cum enim dixisset evangelista, quia surgens princeps sacerdotum ait illi: « Nihil respondes ad ea quæ isti adversum te testificantur. Jesus autem, inquit, tacebat (*Matth. xxvi*); » et vere tanquam prudens tacebat, sciens, quia quidquid responderet insidiantibus, in calumniam sibi verteretur. Unde et secundum alium evangelistam dixit: « Si vobis dixerò, non credetis mihi. Si autem et interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis (*Luc. xii*). » Porro illa taciturnitas aliam utique significabat, quia nunc tacet illis, « mandando nubibus suis ne pluant super vineam illam imbrem (*Isai. v*), » id est prohibendo suos ut ab illis contineant Evangelii prædicationem, quia tempus malum, juxta quod sapientia loquitur: « Ne effundas sermonem, ubi non est auditus (*Eccli. xxxii*). » Nam inde malum est ibi tempus, quia non est ibi auditus his dictis de certa condemnatione hostium justi, quia possunt esse inter eos aliqui, licet paucissimi, qui errore peccant et non odio justi, convertitur ad eos sermo propheticus et dicit: « Quærite bonum et non malum ut vivatis, et erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis: Odite malum et diligite bonum, et constituite in porta iudicium, si forte misereatur Dominus Deus reliquiis Joseph. »

Hujus nimirum adhortationis fructus omnino periiit, quia videlicet et tunc temporis aliqui bonum

quæsierunt, ita ut diceret Dominus ad Heliam: A
 « Reliqui mihi septem millia virorum, qui non cur-
 vaverunt genua coram Baal (*III Reg. xix*), » et in
 tempore evangelicæ gratiæ similiter factum est; sic
 enim, inquit Apostolus: « Et in hoc tempore reliquæ
 secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (*Rom.*
 xi). » Pulchre nimirum nunc meminit Joseph, di-
 cendo: « Si forte misereatur Dominus Deus reli-
 quis Joseph. » Jeroboam namque qui peccare fecit
 Israel, de tribu fuit Ephraim, qui filius fuit Joseph,
 cujus vita, sicut in semetipsa laudabilis exstitit, sic
 in his quæ gessit vel pertulit, typum Domini nostri Jesu
 Christi prætulit, in quo reliquæ salvæ factæ sunt.
 Verum ista pars quam dicit, « et constituite in porta
 iudicium, » non habuit effectum. Nunquam enim vel
 tunc ex quo vitulos fecit Jeroboam, publicum cele-
 braverunt iudicium ut vitulos desererent, et ut re-
 dirent ad David regem suum, nunquam hoc tempore
 quo Christum crucifixerunt, ita constituerunt in porta
 iudicium ut paterentur sibi publica prædicatione
 demonstrari de Scripturis quodlibet veritatis Christi
 testimonium. Sequitur: « Propterea hæc dicit Do-
 minus Deus exercituum dominator: In omnibus
 plateis planctus, et in cunctis quæ foris sunt, dice-
 tur: Væ, væ; et vocabunt agricolam ad luctum, et
 ad planctum eos qui sciunt plangere, et in omnibus
 vis erit planctus, quia pertransibo in medio tui,
 dicit Dominus. » Hoc expositione non indiget, quia
 res nota et manifesta est. Nam ut de captivitate
 decem tribuum in Assyrios, de transmigatione Juda
 taceamus in Babylonios, quibus in plateis planctus,
 quibus in vis non fuit luctus, et in quibus non fuit
 dictum: « Væ, væ, » quando illi « hostes justis, »
 scilicet Christi, Romana circumdati sunt obsi-
 dione? Mirum et illud fuit, et hoc loco non præter-
 eundum videtur, quod priusquam pro re ab omnibus
 decreteretur: « Væ, væ; » mirabili prodigio *quidam*,
 ut refert Josephus (*De bello Judaico*), in cunctis
 plateis, et in omnibus vis clamavit: « Væ, væ. »
 Jesus, inquit, filius Anai, plebeius et rusticus, qua-
 driennium priusquam bellum gereretur, in summa
 civitatis pace atque opulentia, cum ad festum diem
 venisset, repente exclamare cœpit: « Vox ab O-
 riente, vox ab Occidente, vox a quatuor ventis, vox
 in Hierusalem et templum, vox in maritos, novas-
 que nuptas, vox in omnem populum. » Atque hæc
 interdum noctuque per omnes civitatis vicos clami-
 tans circuibat. Propter hoc plagis ad ossa usque
 laceratus, ad singulos ictus respondebat: Væ, væ
 Hierosolymis. Interroganti præfecto tunc temporis
 Albino, quis esset vel unde ortus, aut cur ista dice-
 ret, nihil aliud retulit, sed velut orationem quam-
 tam meditatus, Væ, væ Hierosolymis querebatur. Id
 per annos septem et quinque menses continue fecit,
 donec obsidionis tempore paululum requiescens, et

deinde supra murum circuiens, iterum: Væ, væ ci-
 vitati, magna voce clamavit. Cum autem ad extre-
 mum addidisset: « Væ etiam mihi, » lapidis tormento
 emissus statim peremit. Quod tandem subjungitur,
 « quia pertransibo in medio tui dicit Dominus, »
 iram sonat magnam et desertionem illam, quam in
 Evangelio significatam esse animadvertimus, ubi
 cum duxissent illum usque ad supercilium montis,
 supra quem civitas illorum ædificata, ut præcipita-
 rent eum, « ipse autem, inquit evangelista, transi-
 ens per medium illorum ibat (*Luc. iv*). » Sic nam-
 que transeundo et eundo significabat factum, illud
 sine dubio futurum, quod paulo ante in mysterio
 comminatus fuerat illis dicendo: « In veritate dico
 vobis, multæ viduæ erant in diebus Helicæ in Israel,
 quando clausum est cælum annis tribus et mensibus
 sex, cum facta esset fames magna in omni terra, et
 ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarepta
 Sydoniæ ad mulierem viduam. Et multi leprosi
 erant in Israel sub Helicæo propheta, et nemo eorum
 mundatus est, nisi Naaman Syrus (*ibid.*). » Terri-
 biliter namque quasi cum interpositione iuramenti,
 in veritate innuebat illis, quod nimiam famem verbi
 Dei forent passuri, quam pertransiendo relinqueret
 eis, hydria farinæ et lecytho olei, quod est evange-
 lica doctrina et gratia Spiritus sancti, apud gentili-
 tatem quamdam viduam non deficiente, Helia, id
 est Deo Domino, scilicet Jesu Christo præsentem, et
 quod in lepra peccati sui mortui essent, curato
 Syro Naaman, id est gentili populo per Helicæi, id
 est Jesu Christi lavacrum. Helicæus namque *Dei*
 mei salus interpretatur, quæ videlicet salus nobis
 est Dominus Jesus Christus. Illud tandem non præ-
 tereundum quod in tali pertransitione Domini di-
 cuntur vocare agricolam ad luctum. Arbitramur
 namque hoc mira cum reprehensione esse dictum.
 Quid enim? Nunquid agricolæ veraciter sicut oportet,
 sciunt lugere? Aut quem æstimare debemus esse
 agricolam, nisi illum qui ita rusticus est, ut lugendi
 non habeat scientiam. Vere namque scientia lugentes
 facit. Et ideo sicut in ordine spirituum, a spiritu
 timoris Domini (*Isa. xi*) sursum tertius est spiritus
 scientiæ, in ordine beatitudinum, tertio loco beati-
 tudinem lugentium ponit Dominus: « Beati qui lu-
 gent, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth. v*). »
 Stulti igitur qui, pertranseunte Domino, agricolam
 vocant ad luctum, et non potius urbanum sive ec-
 clesiasticum in sancta scientia bene exercitatum, id
 est qui temporalium tantummodo et non spiritua-
 lium damna honorum, qui corporum tantummodo,
 et non potius mortuorum funera lugent animarum.
 Denique quod cum dixisset, « et vocabunt agricolam
 ad luctum, » subjunxit, « et ad planctum eos qui
 sciunt plangere, » non pro suo iudicio, sed pro vana
 illorum dixit æstimatione.

LIBER TERTIUS.

141 « Tota pulchra es, amica mea (*Cant. iv.*) » dicit sponsus in Canticis : et notum est, quod sponsus ille Christus, et amica ejus sancta prophetica atque apostolica Ecclesia sit. Quæ autem illius amicæ pulchritudo major esse potest, quam sensus veritatis et scientiæ Dei, quæ in sacris litteris latet? Sicut enim ex colloctione Dei splendida facta est exterior facies Mosi (*Exod. xxxiv.*), sic et Mosi et prophetarum et apostolorum fideles animæ interiori facie sancto scientiæ spiritu illustratæ splenduerunt, pulchrum et fulgidum habentes sensum veritatis. Item sicut oportuit Moysen velare faciem suam, quando loquebatur ad populum, videntes enim Aaron et filii ejus claritatem vultus ejus, timuerunt prope accedere, sic et Moysen et prophetas oportuit grossiori subtegere sensus intimi claritatem, quia videlicet illius temporis homines Judæi sive filii Israel nullatenus sustinerent si sacramenta Christi et Ecclesiæ, quæ noverant, planis et apertis vocibus prædicarent. Quomodo enim tunc sustinerent, quomodo Scripturas salvas esse vellent rebelles et increduli, cum nunc quoque ad videndum vel audiendum quidpiam spirituale nimis impatientes sint? Hæc idcirco dicimus, ne nobis mirum videatur, quod hic Amos et prophetæ cæteri tam obscure locuti sunt, juxta illud psalmi : « Tenebrosa aqua in nubibus aeris (*Psal. xvii.*) » id est occulta scientia in prophetis. Nam hoc ipsum quod quasi tenebrosè locuti sunt, oculo fecerunt simplici, et nullam habente partem tenebrarum, id est non propter invidentiam, sed propter cautelam, non invidendo legentibus intelligentiam, sed præcavendo legentium malitiam, quibus non omnia credenda sunt, sicut margaritæ ante porcum mittendæ non sunt (*Matth. vii.*). Igitur cum audivimus dilectum dicentem : « Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te, » et deinde, « surge, propera, amica mea, veni de Libano, veni coronaberis (*Cant. iv.*) » arbitremur Christum desiderare ut appareat pulchritudo sanctæ Scripturæ, pulchritudo veritatis propheticæ, pulchritudo columbæ, cujus, ut Psalmista dicit, « pennæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (*Psal. lxxvii.*) » Et quia non decet, adducatur sive veniat illa per alios, nisi per illos qui diligunt munditiam cordis, « Veni, inquit, de Libano, veni, » quod idem est ac si dicat : Illi te tractent, qui secundum nomen Libani, quod interpretatur *candidatio*, id est mundi essent. Hujusce laboris, si digne fiat, primum breviter exprimit, dicendo, *coronaberis*. Hoc satis debet esse amatori sapientiæ, quæ pulchritudo est sanctæ Ecclesiæ, quod ipsa videlicet in sapientia coronetur. In quo enim sapientia, nisi in sapiente coronabitur? Proinde sicut in psalmo Dominus : « Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (*Psal. cxiii.*) » ita et nunc

inclamantes, » non nobis, Domine, non nobis, » sed verbo tuo, sapientiæ tuæ, Scripturis veritatis tuæ, præpara coronam, cœptum peragamus studii cursum. Postquam toties dixit propheta, sive in propheta Dominus : « Quærite me et vivetis, quærite Dominum et vivite, quærite bonum et non malum, ut vivatis, etc., » repente terribiliter inclamat et dicit : « Væ desiderantibus diem Domini. Ad quid eam vobis? Dies Domini ista tenebræ et lux. Quomodo si fugiat vir a facie leonis, et ursus occurrat ei, ingreditur domum et innitatur manu super parietem, et mordeat eum coluber. Nunquid non tenebræ dies Domini, et non lux, et caligo, et non splendor in ea? » Magna exclamatio, mira invectio dicentis : « Væ desiderantibus diem Domini. » Non adeo mirum videretur, si ita diceretur : Væ non timentibus diem Domini. Nam non timere, est omnino malorum sive impiorum hominum (*Prov. xi.*), desiderare autem potest esse bonorum, adeo ut Apostolus dicat : « Cupio dissolvi et cum Christo esse (*Philipp. i.*) » Denique talium quoque desiderium non sine quodam timore est. Quis enim gloriabitur castum se habere cor? Verum timor ille non servilis, sed filialis est, non pœnam habet, quia magna illi in spe consolatio est. Cum ergo dicit : « Væ desiderantibus diem Domini, » quid nisi audaciam illorum percutit, qui in se confidunt tanquam justi? Non dubium, quin valde fatigatus illorum insania, qui erant ejusmodi, taliter inclamaverit. Quid enim prophetis resistendo et contradicendo dicere soliti fuerint, qualiter subsannare et irridere, suamque confidentiam ostentare consueverint, ex aliis colligimus Scripturæ locis. Exempli gratia, cum dixisset Isaias : « Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et quasi vinculum plaustrum peccatum, » subjunxit atque ait : « Qui dicitis, Festinet, cito veniat opus ejus, ut videamus et appropiet et veniat consilium sancti Israel, et sciemus illud. » Nimirum hæc dicere est male et proterve desiderantium, male et stulte audientium. Et quis habitum male confidentis, et audacis animi satis in talibus mirari possit, qualium unus Sedecias, percussit Micheam in maxillam, et dixit : « Mene ergo dimisit spiritus Domini, et locutus est tibi (*III Reg. ult.*) » Sed et illud meminisse nunc ad rem pertinet, quod prophetis insultabant, juxta illud, quod cantantes et ludentes dicunt apud Isaiam : « Manda remanda, manda remanda, exspecta reexpecta, exspecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi (*Isa. xxviii.*) » Sic namque cantabant quasi desiderantes, et velut moræ impatientes, tanquam non concedentes veracem debere prophetam videri, eo quod non citiores consequerentur **142** verba prophetantis, sive Domini mandantis, et post verba nimium expectantis. Sentire ergo possumus, qualiter vel a qualibus defatigatus, sive exa-

speratus iste sic exclamaverit : « Væ desiderantibus A
diem Domini. Ad quid eam vobis? Dies Domini ista
tænebræ et non lux » Laborat clamans, clamat la-
borans, ut illius diei Domini, antequam veniat sen-
tire et effugere possimus angustiam. Nam ibi an-
gustie peccatoribus erunt undique, « quomodo si
fugiat, inquit, vir a facie leonis, et ursus occurrat
ei, ingrediatur domum et innitatur manu super pa-
rietem, et mordeat eum coluber. » Multa sunt quæ
ex istis similitudinibus conjici possunt. Nam juxta
historiam, et secundum Judæorum opinionem iste
sensus videtur : Fugientibus a facie Nabuchodonosor
leonis, occurret Assuerus, sub quo Esther narratur
historia, sive destructo Assyriorum et Chaldæorum
imperio, Medi Persique consurgent. Cumque re-
gnante Cyro fueritis reversi, et præcipiente Dario co-
peritis ædificare domum Domini, et omnem fiduciam
habueritis in templo, ita ut requiescatis in eo, et
lassas manus super parietes inclinatis, tunc veniet
Alexander rex Macedonum, sive Antiochus cogno-
mine Epiphanes, qui moretur in templo, et vos
instar colubri mordeat, nequaquam foris in Baby-
lone et in Susis, sed intra terminos terræ sanctæ.
Hæc Hebræorum opinio nimis angusta est et tenuis,
nec altitudinem attingit diei Domini, sed neque ad
tempora Romani pertingit imperii, sub quo multo
magis væ illis fuit quam sub Assyriorum, sive Chal-
dæorum, Persarum et Medorum atque Macedonum
regis. Referamus ergo cuncta hæc ad diem Domini,
et adventum Domini. Nam terror majestatis ejus
leoni et urso non incongrue potest assimilari, præser-
tim cum Jeremias in Lamentationibus præmittens :
« Sed et cum clamavero et rogavero, exclusit oratio-
nem meam, conclusit vias meas lapidibus quadris,
semitam meam subvertit; » continuo subjunxerat :
« Ursus insidians factus est mihi, leo in absconditis
(Thren. III). » Itaque cum dicit, « quomodo si fugiat
vir a facie leonis, et ursus occurrat ei, » in utraque
similitudine diem intelligimus Domini, primum et se-
cundum adventum Domini. Nam in primo adventu
suo tanquam leo super illos venit. Denique occisus
quidem est velut agnus « et non aperuit os suum
(Isa. I. III), » sed tanquam leo resurrexit, et in omnem
terram rugitum dedit, unde et in exordio hic idem
propheta dixit : « Domini de Sion rugiet, et de
Jerusalem dabit vocem suam. » A facie leonis hujus
tunc quidem fugerunt, sed non effugerunt, nam fu-
gere volentibus occurrit, sive occurret ursus, id
est inevitabilis terror secundi adventus, et merito
talis ursus illis occurrit, quoniam fugerunt a facie
leonis. Deboerant namque potius coram illo leone
prostrari, id est agere poenitentiam ad prædicationem
Evangelii Christi. Sicut enim leo prostrato par-
cere dicitur homini, sic parit Christus peccatori
poenitentiam agenti. Fugerunt ab eo tanquam re-
belles et increduli, et fugiendo exierunt de domo Do-
mini, de Ecclesia sanctorum Dei illo insequente, et
vindictam exigente ejus qui effusus est super terram,
omnis sanguis justus (Matth. XXIII), sicut significavit

PATROL. CLXVIII.

eis, quando facto flagello de funiculis, vendentes et
ementes omnes de templo ejecit (Luc. XII). Ita fu-
gientes ille leo insecutus est et ursus occurrit, dum
et sicut prænuntiaverat dicens : « Erit enim pressura
magna super terram, et ira populo huic (Luc. XXI), »
venientibus Romanis ceciderunt in ore gladii (Isai.
VIII; Zach. XII), et in omnes gentes ducti sunt ca-
ptivi, et quod futurum est, « videbunt in quem trans-
fixerunt (Joan. XIX), » et de angustia volare non
potuerunt. Interea dum ita in leonem et ursum, id est
inter iram primi et iram secundi coarctantur adventus,
sive diei Domini, ingrediuntur domum et innituntur
manu super parietem, confidendo in caremoniis
carnalibus, et patronum se putantes habere Moysen.
Nam super illum, quasi super parietem manu inni-
tuntur, dum circumcidendo et sabbatizando in Moysen
gloriantur, sicut auribus nostris eos jactitantes fre-
quenter audimus. « Hoc sciens Dominus, est qui ac-
cuset vos, ait, Moyses, in quo vos speratis (Joan. V). »
Nimirum spes illa non vera spes, sed diaboli dece-
ptio est; idcirco cum dixisset, « ingrediatur domum
et innitatur manu super parietem, addidit, « et
mordeat eum coluber. » Ita namque præsumentes et
Antichristus hoc sæculo seducet, et in futuro diabo-
lus cruciare non desinet. Hic dictis protinus incla-
mando percunctatur et dicit : « Nunquid non tene-
bræ dies Domini et non lux et caligo, et non splendor
in ea? » Acriter interrogat, districte percunctatur
sciens quia negari non potest quod prædixerat, dies
Domini ista tenebræ et non lux. Sciens, inquam,
confusionem esse tenebrosam, caliginemque confu-
sam, nullamque splendore consilii lucem, ubi dum
leo fugitur, ursus occurrit, et dum uterque declinat-
ur, adest mordens coluber. Et bene percunctationis
acrimoniam vimque geminavit verbis paululum di-
versis, dicendo : « Tenebræ et non lux, caligo et non
splendor. » Nunc, sicut jam ante diximus, dies Do-
mini non unus, sed duo, sive adventus Domini, non
unus tantum sunt, sed duo : alter quo jam venit,
alter sine dubio quo venturus est. Uterque Judæis
incredulis provenit in judicium damnationis, in dam-
nationem cæcitatatis. Nam de primo, « in judicium,
inquit, ego veni in hunc mundum, ut qui non vi-
dent, videant, et qui vident, cæci fiant (Joan. IX). »
Et Apostolus : « Cæcitas, ait, contigit in Israel, et de-
dit illis spiritum compunctionis, oculos ut non vi-
deant, et aures ut non audiant (Rom. XI). » Et in
Isaia : « Excæca cor populi hujus, et aures ejus ag-
grava, et oculos ejus claude (Isa. VI). » Item : « Miscuit
vobis Dominus spiritum saporis, et claudet oculos
vestros, prophetas ac principes vestros, qui vident
visiones operiet (Isa. XXIX). » Et multa his similia.
Porro de secundo adventu post multa dicit : « Et
suspiciet sursum, et ad terram intuebitur, et ecce
tribulatio et tenebræ, dissolutio, angustie, et caligo
persequens, et non poterit volare de angustia sua
(Isa. VIII). » Recte igitur non contentus fuit semel
dixisse : « Nunquid non tenebræ dies Domini et non
lux, » sed repetivit, « et caligo et non splendor in ea, »

quia videlicet in utroque die, sive adventu Domini, cum exteriori angustia tribulationis, intus habent tenebras confusionis, et in utroque obscurantur oculi eorum ne videant, in utroque sit via illorum tenebræ et lubricum. Sequitur: « Odi et projecit festivitates vestras, et non capiam odorem coetuum vestrorum. Quod si attuleritis holocaustomata et munera vestra, non suscipiam, et vota pinguium vestrorum non respiciam. Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam. Et revelabitur quasi aqua iudicium et justitia quasi torrens fortis. » Secundum sensum quem a pariete paulo ante habuimus. Ubi dixit, quod innitentem manu mordeat eum coluber, ista satis congrue subjunguntur. Nam, sicut illic diximus, paries cui innituntur, carnales cæremonix sunt. Quomodo autem staret, sive innitentem super se portaret paries festivitatum, quas Deus odisset? « Odi » enim, inquit, et non solum odi, verum etiam « projecit festivitates vestras. » Recte ergo non sine magno mysterio Paulus, cum staret in concilio **143** Judæorum pro se rationem reddens, et princeps sacerdotum Ananias præciperet astantibus sibi, percutere os ejus, tunc dixit ad eum: « Percutiet te Deus, paries dealbate (Act. xxiii). » Cumque qui astabant dicerent, « summum sacerdotem Dei male dicis? Nesciebam, inquit, fratres, quia princeps sacerdotum est. » Vere enim nesciebat, neque scire volebat aut debebat, quod princeps ille sacerdotum esset, cujus sacerdotium secundum prophetiam hanc odisset et projecisset, eo quod esset paries, super quem qui inniteretur manu, morderet eum coluber. Necdum vero percussus erat, stabatque adhuc paries illius sacerdotii dealbatus, utpote stante templo pulcherrimo, solitaque religione turbis locum frequentantibus atque concelebrantibus, sed postmodum futurum erat, ut per arma Romanorum percuteretur atque deleteret eum Deus. Ita paries ille percussus ex tunc neque dealbatus, neque superinductus est, ut gloriam pristinam recuperaret. Unde postmodum hic idem propheta dicit: « Hæc ostendit mihi, et ecce Dominus stabat super murum litum, et in manu ejus trulla cementarii. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Amos? Et dixi, trullam cementarii. Et dixit Dominus ad me: [Ecce ponam trullam in medio populi mei Israel, non adjiciam ultra superinducere eum (Amos vii). » Cuncta hæc quæ nunc reprobatur dicens: « Odi et projecit festivitates vestras, et non capiam odorem coetuum vestrorum, holocaustomata et munera vestra non suscipiam, et vota pinguium vestrorum non respiciam, aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam; » cuncta, inquam, hæc, dum adhuc starent et celebrarentur, paries superinductus erat et dealbatus, nunc autem palam est, quia projecit ea Deus. Odisse autem, et projicere, et non odorari, humana dicitur similitudine, ut nos effectum Dei nostris sermonibus cognoscamus.

Notandum interea qualiter dixit, « quod si obtu-

leritis mihi holocaustomata vestra et munera vestra, non suscipiam. » Mihi dixit: « Non vitulis, quibus sacrificabant in Bethel et in Dan. » Hoc adversus Judaicam dicimus defensionem, quoniam illi dicunt, idcirco sic Deum loqui et dicere, « odi et projecit festivitates vestras, » et cætera, quia tunc temporis sacrificabant vitulis quos fecerat Jeroboam. Et pulchre dicit: « Aufer a me tumultum carminum tuorum, et cantica lyræ tuæ non audiam, » videlicet cantica Levitarum, quibus laudabant Dominum, tumultum vocans, sonitumque confusum, quia non est pulchra laudatio in ore peccatoris.

His dictis, quibus reprobationem manifeste denuntiat illius populi sive carnalis Judaismi, non ab continuo subjungit, revelabitur quasi aqua iudicium, et justitia quasi torrens fortis (Eccli. xv). Veraciter namque revelatione indiget, nec ab alio intelligi potest profunditas hujus iudicii, quo sic iudicatum et sic factum est, ut fractis, sicut jam supra diximus, naturalibus ramis, insererentur alii bonæ radices, non, inquam, ab alio potest intelligi, nisi ab illo cui Deus per spiritum suum revelare dignatus sit. Unde Apostolus, cum de hac re dicitur disputasset, tandem sic exclamavit: « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus! (Rom. xi.) Non ab re ergo, ut jam dictum est. Et « revelabitur, inquit, quasi aqua iudicium, et justitia quasi torrens fortis, » quia videlicet sicut aqua latentem quidem habet originem, sed cursum manifestum et conspicibilem, sic profunditas iudiciorum Dei incomprehensibilis quidem est, sed ex multis rebus apparentibus cognoscitur, quia iudicium ejus omne justum est. Et bene cum dixisset, « revelabitur quasi aqua iudicium, addidit, « et justitia quasi torrens fortis, » hæc videlicet innuens, quod justitiæ, sive justo iudicio Dei nullus resistere, nullus saltem respondere possit, quemadmodum idem Apostolus de hac ipsa re concertans, cum præmisisset: Dicitis « itaque mihi, quid ergo adhuc quæritur, voluntati enim ejus quis resistit? » Repente iusta cum indignatione inelamavit: « O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quid me fecisti sic? An non habet potestatem figulus lutu, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam? » (Rom. ix.) Recte igitur utrumque dixit: « Et revelabitur quasi aqua iudicium, et justitia quasi torrens fortis, » quia videlicet sanctæ Scripturæ auctoritas, quæ ubique justitiam Dei defendit, et procacem inquisitorem proterve respondentem fortiter repellit, et humilem auditorem aliquid revelatione suaviter instruit, quemadmodum idem Apostolus, ubi repulit hominem protervum, dicendo: « O homo, tu quis es qui respondeas Deo? » conversus ad humilem auditorem, blandius loquitur illi dicens: « Quod si volens Deus ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, » etc. Nimirum ad eandem ju-

dicti vel justitiæ revelationem pertinet id quod sequitur in isto propheta, cum Deus ipse percunctatur et dicit: « Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel? » Statimque subjungit: « Et portastis tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis. Et migrare vos faciam trans Damascus, dixit Dominus Deus exercituum nomen ejus. » Hoc, inquam, ad revelationem pertinet judicii vel justitiæ Dei. Per hæc namque multum excusatur Deus, quod non injuste populum illum projecerit (*Exod. ix*), vel quod non mutabilitate animi usus sit, et novo consilio in eo quod taliter gentem reliquerit, quam olim bonis exigentibus meritis sibi peculiarem elegerit. Nunquam enim cor illorum cum eo rectum fuit, ait psalmus (*Psal. lxxvii*), nec fideles habiti sunt in testamento ejus. Inde illos convicit sub interrogatione dicendo: « Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, » etc. Ergo nobis quoque judicium et justitiam Dei in hac severitate, qua naturalibus, ut superius jam dictum est, ramis non peperit, recurramus apertis oculis ad illa tempora, ad quæ nos per præsentia dicta remittit. Egressi de terra *Ægypti*, transitio mari Rubro, statim fecerunt caput vituli conflatis, et ei prius altare fecerunt, quam Deo; prius holocausta et hostias pacificas illi obtulerunt, quam Domino. Adhuc enim Moyses in monte cum Deo loquens, de tabernaculi constructione, et constituendo sacrificiorum ritu instruebatur, et inter moras illas fecerunt hoc scelus, et tunc quidem Moyses quasi vindictam aliquam fecit, dicendo, ponat vir gladium in femur suum (*Exod. xxxi*), cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum, sed illa non fuit vindicta vel sententia Domini, neque enim Dominus hæc fieri jussit, sed Moyses. Bono zelo districte pius, pie districtus, iram Dei prævenire acceleravit, vindictam Dei penitus avertere conatus est. At ille sciens, quod non cessarent ab hujusmodi peccatis, illa quam fecit Moyses vindicta contentus esse noluit, sed dixit: « Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum. » Item: « Populus duræ cervicis es, semel ascendam in medio tui, et delebo te (*Exod. xxxiii*). » Cum ergo præmissis, et revelabitur quasi aqua judicium, et justitia **144** quasi torrens fortis, » subjungit: « Nunquid hostias et sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis? » Satis excusatum se esse vult, quod non novis pro causis mutato animo novam sententiam quasierit vel dederit in rejectione illius populi. Et ut competenter sermo sequens conjungatur cum dicit: « Nunquid hostias et sacrificia obtulistis mihi, » subaudiendum est, non, sed vitulo quem fecistis, ac forte legendum: « Sed portastis tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quem fecistis vobis. » Et est sensus: Moses quidem arripiens vitulum quem fecistis, combussit et contrivit, usque ad pulverem; sed vos

A in cultu idololatriæ perseverastis, et illas vobis figuras proposuistis, quas confringere, vel cælestes esse negare non posset, id est, sidera cæli. Hoc respiciens Stephanus protomartyr, cum dixisset: « Et vitulum fecerunt in illis diebus, et obtulerunt hostiam simulacro, et lætabantur in operibus manuum suarum, » continuo subjungit: « Convertit autem Deus, et tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro prophetarum. Nunquid victimas et hostias obtulistis mihi (*Act. vii*), » et cætera. Qualis autem illa conversio fuit, qua Deus illos ita convertit? Nunquid hæc tota fuit intentio Dei vel Moysi vitulum confringentis, ut non formam vituli, sed potius militiam adorarent vel sidera cæli? Nam cum dixisset hic, « et portastis tabernaculum Moloch vestro, et imaginem idolorum vestrorum, » quæ sit ipsa imago vel idolum, sequenti sermone demonstravit, dicendo, « sidus Dei vestri, » id est Luciferi, quam huc usque venerantur Saraceni. Qualis ergo illa conversio fuit? Nimirum dolenda et longe diversa ab eo, quod Deus intendebat. Idem enim est, ac si dicat: Deus quidem vel Moyses, confringendo vitulum, hoc intendit, ut potius converterentur ad adorandum sidera cæli, ad portandum non tabernaculum Dei, quod Moyses fecit ex præcepto Dei, sed « tabernaculum Moloch, » id est, regis sui, scilicet Luciferi, quem honorabant ut Deum, nuncupantes eum regem suum. Ex eo tempore omnia quæ fecerunt, non Deo, sed idolis fecisse monstratur. Nam quod postquam vitulum fecerunt, quædam Domino legimus eos obtulisse, non voluntate, sed pœnarum metu fecerunt, et eorum interfectione, qui propter idola corruerunt. Revelatum est ergo judicium, videlicet illis, qui attendunt in Scripturis merita rerum præcedentium, et idcirco « migrare, inquit, vos faciam trans Damascus, » id est, in Babylonem ducemini, quæ utique vobis secundum situm terræ est trans Damascus. Hoc dicit Dominus, hæc facere proposuit ac præstinavit Dominus. Quis vel qualis Dominus? Vultis scire nomen ejus? « Deus exercituum nomen ejus. » Et quam ob causam præsentis loco tali nomine illum nuncupari decuit? Videlicet quia multos judicio vel justitiæ suæ famulantes habet exercitus, ut suus contra vos sermo compleatur. Habet exercitus Assyriorum atque Chaldæorum, habet exercitus Medorum atque Persarum, habebit exercitus Macedonum et Græcorum, habebit exercitus Romanorum, per quos utique manifestum omni mundo de vobis agetur judicium, et tunc vobis væ. Sequitur enim:

CAP. VI. — « Væ vobis, qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ, optimates capita populorum, ingredientibus pompaticæ domum Israel. Transite in Chalane et videte, et ite inde in Emath magnam, et descendite in Geth Palæstinorum, et ad optima quæque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est. Qui separati estis in diem malum, et appropinquatis solio iniquitatis.

Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti; qui canitis ad vocem psalterii, sicut David, putaverunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, et optimo unguento delibuti, et nihil patiebantur super contritione Joseph.) Manifeste istud vae contra sacerdotes impios declamatur. Illud autem vae superius: « Vae desiderantibus diem Domini, » communiter omnibus contemporibus iudicii Dei declamatum est, cujuscunque ordinis sint. Non praeterire libet hoc loco magnum esse miraculum eloquentiae praepollentis in Scripturis sanctis, quia videlicet cum intellectu interno magna sit majestas mysteriorum caelestium, nihilominus in superficie pulcherrimum nitet eloquium, tanquam si pretiosam invenias thecam, quae extrinsecus argentea, pretiosum intus aurum retineat, juxta illud psalmi: « Pennae columbae deargentatae, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (Psal. LXVII). » Quod idem est, ac si dicat: Sanctae Scripturae littera pulchra extrinsecus est et lucida, intrinsecus autem multo pulchriora, multo pretiosiora continet spiritualis intelligentiae mysteria. Sed nunquid ista res assertionem nostram indiget? A sanctis Patribus magnifice perspectum atque animadversum est, quod nec in isto propheta, qui de pastore assumptus est, defuerit aut desit illa, quae saeculaeas multum tument, eloquentia, sapientiae caelestis comes, Beatus Pater Augustinus (*De doctr. Christ.*, lib. IV, cap. 7), divini sermonis ponderator fidissimus, inter caetera locum hunc pro exemplo tractandum suscipiens: « Dicendum, inquit, mihi aliquid esse video et de eloquentia prophetarum, ubi per topologiam multa obteguntur, quae quanto magis translatis verbis videntur operiri, tanto magis, cum fuerint aperta, dulcescunt. » Et ex illius prophetae libro potissimum hoc faciam, qui pastorem vel armentarium fuisse dicit, atque inde divinitus ablatum, missumque ut Dei populo prophetaret, cum igitur argueret impios superbos, luxuriosos, et ideo fraternae intelligentissimos charitatis, rusticus vel ex rustico ipse propheta exclamavit dicens: « Vae qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariae, » et caetera. Nunquidnam isti, qui prophetas nostros, tanquam ineruditos et locutionis ignaros, velut docti disertique contemnunt, si aliquid eis tale vel in tales dicendum fuisset, aliter se voluissent dicere, qui tamen eorum insanire noluisse? Quid enim est, quod isto eloquio aures sobriae plus desiderent! Primo ipsa invectio quasi sopitis auribus ut evigilarent, quo fremitu illisa est? « Vae vobis, qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariae, optimates capita populorum, ingredientiés pompaticae domum Israel. » Deinde ut beneficiis Dei, qui eis ampla spatia regni dedit, ostenderet ingratos, quoniam confidebant in monte Samariae, ubique utique idola colebantur. « Transite, inquit, in Chalane et videte, et ite in Emath magnam, et descendite in Geth Palaestino-

rum, et ad optima quaeque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est. » Simul etiam cum ista dicuntur, locorum nominibus tanquam luminibus ornatur eloquium, quae sunt Sion, Samariae, Chalane, Emath magna, et Geth Palaestinarum. Deinde verba, quae his adjunguntur locis, decentissime variantur. « Opulenti estis, confiditis, transite, ite, descendite. » Consequenter denuntiatur futura sub iniquo rege appropinquare captivitas, cum adjungitur, « qui separati estis in diem malum, et appropinquatis solio iniquitatis. » Tunc subjiciuntur merita luxuriae: « Qui dormitis in lectis eburneis, et lascivitis in stratis vestris; qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti. » Ista **145** septem membra tres bimembres circuitus ediderunt. Non enim ait: Qui separati estis in diem malum, qui appropinquatis solio iniquitatis, qui dormitis in lectis eburneis, qui lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, et vitulos de medio armenti. Quod si ita diceretur, esse quidem et hoc pulchrum ut ab uno pronomine repetito omnia sex membra decurrerent, et pronuntiantis voce singula finirentur; sed pulchrius factum est ut eidem pronomini essent bina subnexa, quae tres sententias explicarent: unam, ad captivitatis praenuntiationem, « qui separati estis in diem malum et appropinquatis solio iniquitatis; » alteram, ad libidinem, « qui dormitis in lectis eburneis et lascivitis in stratis vestris; » ad voracitatem vero tertiam pertinentem, « qui comeditis agnum de grege et vitulos de medio armenti, » ut in potestate sit pronuntiantis utrum singula finiatur et membra sint sex, an primum et tertium et quintum voce suspendat, et secundum primo, quartum tertio, sextum quinto connectendo, tres bimembres circuitus decentissime faciat: unum quo calamitas imminens; alterum quo lectus impurus; tertium quo prodiga mensa monstretur. Deinde luxuriosam remordet aurium voluptatem, ubi cum dixisset, « qui canitis ad vocem psalterii » (quoniam potest exerceri sapienter a sapientibus musica) mirabili decore dicendi, invocationis impetu relaxato, et non ad illos, sed de illis loquens, ut nos musicam sapientis a musica luxuriantis distinguere commoneret, non ait: Qui canitis ad vocem psalterii, et sicut David putatis vos habere vasa cantici; sed, cum ad illos dixisset illud quod luxuriosi audire deberent, « Qui canitis ad vocem psalterii, » imperitiam eorum aliis quoque quodammodo indicavit, adjungens, « sicut David putaverunt se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, et optimo unguento delibuti. » Tria haec melius pronuntiantur, si, suspensis duobus prioribus membrorum circuitus, tertio finiatur. Jam vero, quod his omnibus adjicitur: « Et nihil patiebantur super contritione Joseph, » miro decore dictum est. Non dixit, nihil patiebantur super contritione fratris, sed positus est pro fratre Joseph, ut quicumque frater proprio significaretur ejus nomine, cujus ex fratribus fama praecleara est, vel in malis quae pendit, vel in bonis quae rependit.)

Hæc de pulchritudine litteræ præsentis loco dicta sint, cum opportuna commemoratione tanti doctoris qui, sanctæ Scripturæ venustatem cognoscens et cognitam esse volens, capitulum hoc proximo exemplo assumpsit, et quodammodo digitis suis lippientes oculos tersit, ut clare videremus quam splendida comitentur eloquia sapientiam Dei loquentem in prophetis, non intenta in eloquentiam sapientia, sed a sapientia non recedente eloquentia. Nunc ad sensuum mysteria recurramus. « Væ, inquit, qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ. » Utrumque excidium sive utramque captivitatem denuntiat, id est et duarum tribuum quarum regia civitas erat Sion, et decem quarum metropolis erat Samaria. Cum autem dicit : « Væ qui opulenti estis in Sion, » non illam arbitremur solummodo denuntiarī captivitatem, qua transmigraverunt duæ tribus in Babylonem, redituræ post septuaginta annos, sed multo magis illam, qua nunc dispersi sunt in toto mundo destructa civitate et templo, quo stante sacerdotes impii nimis opulenti erant in Sion, qui et de opulentia superbientes pauperem Christum crucifixerunt propter hoc solum, quia disputabat contra opulentiam avaritiam illorum. Illius namque temporis « optimates et capita populorum, » Annas et Caiphas, cæterique principes et seniores, revera separati fuerunt « in diem malum, » et appropinquaverunt « solio iniquitatis, » qui malo tempore mali nati (melius enim illis erat si non fuissent nati) adjudicaverunt morti Filium Dei, quod veraciter fuit appropinquasse se solio iniquitatis. De illo iniquitatis solio furor præcipitem dedit pontificem, quando dicenti : « Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Filius Dei; » respondit Jesus : Tu dixisti; et ille scidit vestimenta sua, dicens : Blasphemavit (Matth. xxvi), jamque extunc nec solium illud iniquitatis subsistere, nec pontifex in eo sedere potuit. Non dubitamus quin illi jam præsentibus fuerint prophetico spiritu, ita ut videret eos miro modo appropinquantes, imo irruentes et impetum clamoris inordinati facientes, solio iniquitatis, quando sedente Pilato pro tribunali, et dicente : « Ecce rex vester. Tolle, tolle; clamabant, crucifige eum; non habemus regem nisi Cæsarem; si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris (Joan. xvi). » Illius ergo temporis opinates revera, ut jam dictum est, separati fuerunt « in diem malum, » et appropinquaverunt « solio iniquitatis, » et illis nihilominus sequentia liquet ascribi, « qui dormitis in lectis eburneis et lascivitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege et vitulos de medio armenti. » Nam et Jacobus apostolus secundum hunc ipsum sensum, cum præmississet : « Agite nunc, divites; plorate, ululantes in miseriis quæ advenient vobis (Jac. v), » postmodum subjunxit : « Epulati estis super terram, et in luxuriis enutristis corda vestra. In die occisionis adduxistis, occidistis justum, et non restitit vobis (ibid.). » Cætera quæ sequuntur, « qui canitis ad vocem psalterii, sicut David putaverunt

se habere vasa cantici, bibentes in phialis vinum, et optimo unguento delibuti, et nihil patiebantur super contritione Joseph, » tam graviter quam veraciter eisdem congruit, quippe de quibus, ut ipse Dominus testatus est (Matth. xv), bene prophetavit Isaias : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. xxix). » Et idcirco falso putaverunt se habere vasa cantici, sicut habuit David quamlibet clare vel alte canerent ad vocem psalterii labiis suis. Et quis illos dubitet illa nocte qua Dominum comprehenderunt, bibisse vinum usque ad vomitum, cum esset paschalis vespera illorum? Idcirco recte et hic redarguuntur dicendo, « bibentes in phialis vinum. » Et in psalmo, cum ex persona ipsius Prophetæ loquens : « Adversum me, inquit, loquebantur qui sedebant in porta, et in me psallebant qui bibebant vinum (Psal. lxxviii). » Quam maxime autem et illud verum est quod tandem infert, « et nihil patiebantur super contritione Joseph, » siquidem rite pendas quod ipse pulcherrime censeatur nomine Joseph, cujus tyrum prætulit, « in servum venundatus est Joseph, et humiliatus in compedibus et afflictus, ita ut ferrum pertransiret animam ejus (Psal. civ). » Et deinde princeps Ægypti factus. Etenim dum contritus in cruce penderet Dominus, nihil patiebantur super contritione ejus. Denique ut taceam, quod pendentem irridebant, quod prætereuntes blasphemabant eum, insultantes et moventes capita sua, et dicentes : « Vah, qui destruis templum Dei, et in triduo illud reedificas, salva te ipsum (Matth. xxvii). » Ut, inquam, hæc taceam, illud satis indicat quam vere nihil paterentur super contritione ejus, quod eum diceret : « Sitio, spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus (Joan. xix). » Quis enim non miretur quam longe a compassione ejus fuerint, qui tali in hora, tanta in angustia, tali in siti, dicentem : « Sitio, » potaverunt aceto? Magna igitur et subtili statera ponderandum est quod dicit, « et nihil patiebantur super contritione Joseph. » Dicat itaque istis impiis dormientibus **146** et lascivientibus, comedentibus et bibentibus, comedendo et bibendo canentibus, et nihil super contritione Joseph patientibus : « Transitite in Chalane et videte, et ite in Emath magnam, et descendite in Geth Palæstinorum, et ad optima quæque regna horum, si latior terminus eorum termino vestro est. » Et quidem satis scitis, quod regnorum omnium universitas termino vestro, id est terra repromissionis, latior sit; sed aliter scire habetis, sed oculis vestris videbitis inviti et longa ad videndum captivitate detenti. Hæc irrisio talis est, ac si cum quis projicitur in caminum ignis, dicatur ei : Vade et vide utrum caleat. Aut si illi qui in mare proficiendus est, dicatur : Vade et vide utrum profundum sit. « Chalane, » civitatem Persidis; « et Emath magnam, » quæ nunc Antiochia nominatur, magnam videlicet ad distinctionem minoris Emath, quæ appellatur Epiphania; « et Geth Palæstinorum,

et optima quæque regna horum, » satis est dixisse pro cunctis gentibus ad quas ducendi erant captivi, de qua videlicet captivitate et protinus subjungit : « Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium, et auferetur factio lascivientium. » Quid enim est dicere, « in capite transmigrantium nunc transmigrabunt, » nisi ac si diceret, mirabilius imo miserabilius, et majori cum spectaculo totius orbis migrabunt, quam migraverunt unquam homines alii sive populi, quicumque transmigraverunt sive transmigraturi sunt? Siquidem multi victi, aliis vincentibus, de suis sedibus migraverunt, et captivi ducti sunt; sed isti ita caput fuere et sunt omnium transmigrantium, ut nullius unquam transmigratio- nis tale fuerit vel esse potuerit miraculum. Quod ipse Josephus perpendens, cum excidium illorum miserabile meritasque illorum miseriae describeret, sigillatim quidem, ait, iniquitates eorum narrare non potero, ut autem breviter dicam, neque aliam civitatem unquam talia perpessam esse puto, neque ullam nationem post memoriam hominum malitiæ ferociorem fuisse. Itaque, inquit, « in capite transmigrantium nunc migrabunt, » id est pro qualitate et quantitate transmigrationis, omnium transmigrantium sive captivorum eminentissimi et notissimi erunt. Et quidem, quoniam dicit, « nunc migrabunt, » de captivitate quæ tunc instabat decem tribuum recte intelligitur dictum, sed nihilominus, imo multo amplius de ista postrema captivitate est sentiendum, qua Judæi ducentibus Romanis capti- vati et dispersi sunt. Neque enim ista latebat spiri- tum propheticum, cum tota sine dubio propheticæ speculationis intentio maxime spectaret in Christi adventum. « Et auferetur, ait, factio lascivientium. » « Factio, » conjuratio vel consensus est malorum. Conjurasse autem vel consensisse illos in Christi necem notum est, agentibus pontificibus et seniori- bus, qui turbis pe-suaserunt, et hoc cum nimia ni- misque crudeli lascivia sive lasciva crudelitate, qua illum nocte illa illuserunt, colaphizantes, alapis cæ- dentes, conspuentes, genas illius vellentes, spinis coronantes et ad ultimum crucifigentes. Ergo quod ait, « auferetur factio lascivientium, » magnam den- nuntiat futuram imbecillitatem illorum qui fecerunt ea quæ jam dicta sunt : videlicet in eo quod, sicut nunc videmus, factiosi esse nequeant, conspirare sive conjurare non valeant, ut quemquam illorum qui invocant Christum interficiant. Et quidem tem- pore quo Christum interfecerunt, jam ita diminuti capitis erant ut de semetipsis iudices non haberent. Unde et Pilato dicente : « Accipite eum vos, et se- cundum legem vestram judicate. Responderunt : Nobis non licet interficere quemquam (Joan. xviii). » Verumtamen adhuc ita factiosi erant et esse poterant, ut concilium colligerent, et coram Romanæ potestatis præside petendo illum crucifigi, tumultum facere auderent, et deinde quosdam ex illis sapientibus et prophetis, quos post resurrectio- nem suam misit ad illos, occidere, crucifigere, in

A synagogis suis flagellare et de civitate in civitatem persequi auderent (*Matth. xxiii*). At vero post an- nos quadraginta duos migraverunt, sicut jam dictum est, « in capite transmigrantium, » et extunc sic eorum ablata est factio, ut jam fremere, sive ad- versus Dominum et adversus Christum ejus palam assistere non audeant, videntes publice contra se et circa se adorari Christum, et esse Dominum, juxta illud : « Dominare in medio inimicorum tuorum (*Psal. cix*). » Sequitur : « Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum. Detestor ego superbiam Jacob, et domum ejus odi, et tradam civitatem cum habitatoribus suis. » Mirum dictum est quod « juravit Dominus, » et hoc « in anima sua » non quod Deus animam habeat, sed quod humanis loquitur affectibus quod « juravit Do- minus Deus in anima sua? » Videlicet quod detestor superbiam Jacob, et domum ejus odio habeat, sicut et in Isaia dicit : « Neomenias et Sabbata vestra, et dies festos odivit anima mea (*Isa. i*), » — « et quod tradat civitatem cum habitatoribus suis. » Quod dixerat, « detestor ego superbiam Jacob, » repetivit, et quæ fue- rit superbia Jacob exposuit dicendo, « et domum ejus odi, » — « domum ejus, » id est templum quod sin- gulare tunc erat, superbiam ejus fuisse dicit. Hoc ita esse ex aliis ejusdem Domini Dei verbis apud Ezechielem comprobatur. « Ecce ego, inquit, pol- luam sanctuarium meum, superbiam imperii vestri (*Ezech. xxiv*). » Nimirum hoc vel illud non diceret Dominus Deus, nisi superbiam intolerabilem depre- hendisset illos habere propter templum illud. Gloria- bantur enim in templo Dei gloriatione perversa, dum non quærent aut curarent ut in templo suo glorificaretur Deus, et in despectum omnium gen- tium spiritus illorum erigebatur propter templum illud, propter nomen illud, quod apud illos Deus verus nominaretur, licet non honoraretur. Hanc superbiam detestari se et odisse « juravit Dominus Deus in anima sua, » id est in semetipso, « quoniam neminem, ut ait Apostolus, habuit per quem juraret, majorem. Homines enim per majorem se jurant, et omnes controversiæ eorum finis ad confirmationem est juramentum (*Hebr. vi*). » Poterat autem credi verbo ejus, etiamsi non jurasset. « At ipse abun- dantius voluit ostendere immutabilitatem consilii sui, et idcirco interposuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri, Deum, fortissimum solatium habeamus (*ibid.*). » Firmissimam igitur fidem teneamus de reproba- tione, ut ait Apostolus, præcedentis mandati (*Hebr. vii*), sive sacerdotii vel templi veteris, et de intro- ductione melioris spei, quod videlicet illud Deus cum odio reprobaverit, fidem autem evangelicam cum dilectione approbarit. Sub eodem juramento con- firmatur id quod subjungit, « et tradam civitatem cum habitatoribus suis. » Nec utique levis aut parva debuit esse traditio, quam ita comminatus est non sine interpositione juramenti. Sed et cætera quæ sequuntur, sub eodem juramento denuntiantur :

« Quod si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur. Et tollet eum propinquus suus, et comburet eum, ut efferat ossa de domo, et dicet ei qui in penetralibus domus est. Nunquid adhuc est apud te? Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, et non recorderis nominis Domini. Quia ecce Dominus mandavit, et percutiet domum majorem ruinis, et domum minorem scissionibus. » Memoriter tenendum est quod supra dixit, « subverti vos **147** sicut subvertit Deus Sodomam et Gormorham, et non redistis ad me (Amos iv). » Ecce hic in subversione aliquid est severitatis plus quam illic. Ubi enim de facienda subversione Sodomorum sermo erat, cum ad ultimum dixisset Abraham: « Quid si inventi fuerint decem justus? Non delebo, ait Dominus, propter decem (Gen. xviii). » Nunc autem hic dicit, « quia si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur. » Reliquos hic intelligimus justos, sicut et superius ubi dictum est, « urbs de qua egrediebantur mille, relinquuntur in ea decem (Amos v). » Nimirum verbis istis, cum dicit, « si reliqui fuerint decem viri in domo una, et ipsi morientur, » hoc denuntiat quod nefas justorum et injustorum discretionem in ira sua foret habiturus, sed justos pariter et injustos Judaeos una mortis sententia damnaturus. Hoc ipsum in Ezechiele verbis manifestioribus comprobatur, ubi dicit Dominus Deus: « Ecce ego ad te, et eiciam gladium meum de vagina sua, et occidam in te justum et impium (Ezech. xxi). » Quid igitur? Num sane Deus oblitus est justitiae, cujus illum memorem esse volens Abraham, stetit coram Domino et appropinquans: « Nunquid, ait, perdes justum cum impio (Gen. xviii)? » Itemque ait: « Si fuerint quinquaginta justus in civitate, peribunt simul, et non parces loco illi propter quinquaginta justos si fuerint in eo? Absit a te, ut rem hanc facias et occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius. Non est hoc tuum, qui judicas omnem terram. Annuit Dominus, et dimittam, inquit, omni loco propter quinquaginta, non delebo si invenero ibi quadraginta quinque, non percutiam propter quadraginta, non faciam si invenero ibi triginta, non interficiam propter viginti, non delebo propter decem (ibid.). » Num, inquam, tantae suae propitiationis oblitus est, cum dicit, « quod si reliqui fuerint decem viri, et ipsi morientur, » non in civitate, sed « in domo una? » Non utique, sed justus illi nimium sunt injusti. Reliqui illius justus sunt relictus, quia taliter justus sunt, ut suam justitiam statuere volentes justitiae Dei non sint subjecti, sicut Apostolus dicit: « Testimonium enim perhibeo illis, quod aemulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei justitiam, et suam quaerentes statuere, justitiae Dei non sunt subjecti (Rom. x). » Quanam sit illa justitiae Dei manifestans, continuo subjungit: « Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti

(ibid.). » Justitiam hanc quam rebelli, quamque pertinaci odio forent concepturi, scilicet Christum, cujus ex fide justificati sunt omnes sancti et justus, miro modo insinuat, cum dicit: « Et tollet eum propinquus suus et comburet eum, ut efferat ossa de domo, et dicet ei, qui in penetralibus domus est: Nunquid adhuc est apud te? Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, et non recorderis nominis Domini. »

Legat qui vult Historiam Josephi, ubi excidium Jerosolymorum describit, et sciet quam veraciter pro re praedictum fuerit malum illud sermonibus hujusmodi. « Tollet eum propinquus suus, et comburet, et dicet: Nunquid adhuc est apud te? Et respondebit: Finis est. » Neque enim modus, aut numerus erat intus morientium et fame pereuntium, nec sufficere poterant vivi mortuis effrendis. Cum autem scire possint nec dissimulare valeant, hoc illis accidisse propter sanguinem Jesu Christi, mirum valde est quod indomabili corde et tunc dixerunt, et nunc usque dicunt singuli ad alterum: « Tace et non recorderis nominis Domini, » nominis ejusdem Jesu Christi, quem Deum et Dominum esse publica confessione constituentur Christiani. Malunt damnati esse et damnationem aeternam expectare, quam confiteri vel audire nomen hujus Domini, suffusi mirabiliter felle amaritudinis, odiumque spirantes implacabile contra nomen Domini nostri Jesu Christi, gentiumque invidentes saluti. Attamen justus sibi esse videntur nonnulli ex eis, observando justitias carnis et profitendo praecipua decalogi, quae sunt: Non habere deos alienos, non facere sculptile, non assumere nomen Domini in vanum, Sabbata custodire, patrem et matrem honorare, non occidere, non moechari, non furtum facere, non loqui falsum testimonium, non concupiscere (Deut. v). Sed qualis est haec justitia illorum, cum illum oderint, per quem unum et solum justificantur omnes quicumque veraciter justus sunt? Illum unum quaerit Deus, ubi sit, vel apud quos commoretur ut parcat illis, et quia non est apud illos, ideo super eos indignationem suam effudit, quemadmodum apud Ezechielem ipse dicit: « Et quaevisi de eis virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me, propterea ne dissiparem eos, et non inveni; et effudi super eos indignationem meam, et in igne irae meae consumpsi eos (Ezech. xxi). » Igitur « morientur, » ait, etiam justus, sive, ut apud eundem Ezechielem, « et occidam, inquit, in te justum et impium (Ezech. xxi), » etiamsi « in domo una reliqui fuerint viri decem. » — « Morientur, » inquam, « quia ecce Dominus mandavit, » id est per prophetas locutus est, et sermonem suum complens, « percutiet domum majorem ruinis et domum minorem scissionibus. » — « Majorem domum » decem tribus, quae appellabatur tribus Israel; « domum minorem » duas tribus

dicit, quæ regebantur a stirpe David. Et hoc in percussione domus utriusque notandum quod majorem ruinis, minorem vero scissionibus percutiendam fore dicit. Nam Israel, quia majora peccaverat, feritur ruinis; domus autem Juda, in qua erat templum et quæ minora peccaverat, non ruinis percutitur, sed scissionibus dum septuaginta annorum captivitate retinetur. Sed contra potest dici, quia domus Juda majora peccavit. Nam et apud Ezechielem cum præmisisset Dominus: « Fili hominis, notas fac Jerusalem abominationes suas (*Ezech. xvi*), » deinde inter cætera dicit: « Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, sed vicisti eam sceleribus tuis, et justificasti sorores tuas, » Sodomam videlicet et Samariam, « in omnibus abominationibus tuis, quas operata es (*Ibid.*). » Ergo et scissiones domus Juda majores intelligi convenit ruinis domus Israel. Quod ut liquido clarescat, non illam tantum captivitate septuaginta annorum, sed illam potius attendamus, qua nunc in omnes gentes Judæi Romano excidio dispersi sunt. Tunc namque domus Juda nec scissionibus tantum, nec solummodo ruinis sed et scissionibus et ruinis percussa est; quia civitas Jerusalem ut rueret, primum in semetipsa scissionibus percussa est. Tito namque, ut refert Josephus, adhuc apud Alexandriam imperium disponente, contigit etiam aedificationem quæ apud Jerosolymam erat auctam trifariam dividi, ducibus Eleazarò, Joanne et Simone; quorum Eleazarus superiora, Simon autem inferiora civitatis loca, Joannes vero media tenebat. His ducibus a seditione nunquam quiescentibus, quam miserabilibus domus Juda scissionibus percussa fuerit qui plenius nosse cupit, narrationem jam dicti legat historiographi. Porro justitiam quoque judicii Dei quæ domum illam tantis scissionibus percussit, scire desideranti prius animadvertendum est, in quo domus hæc minor, id est domus Juda, domum majorem, scilicet domum Israel, peccando superavit, sicut supra diximus, cum testimonio prophetæ dicentis ad Jerusalem: « Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit, sed vicisti eam sceleribus tuis. » Peccata, **148** sive scelera utriusque confitenda et comparanda sunt, ut appareat quam veraciter dictum sit: « Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit. » Nimirum peccata Samariæ fuerunt, quod decem tribus, quorum Samaria metropolis exstitit, sciderunt sese a domo David, et negaverunt eum, dicentes: « Quæ pars nobis in David, vel quæ hæreditas in filio Isai (*III Reg. xii*); » et sicut David negaverunt, ita Deum quoque relinquentes, vitulos aureos pro Deo coluerunt. At vero peccata Jerusalem ista fuerunt, quod Christum Filium Dei verum David, et secundum carnem filium David, et secundum divinitatem dominum David, Christum, inquam, Deum et hominem, regem

et salvatorem non solummodo dixerunt, non est « nobis pars » in isto Filio Dei, filio David, sive « non habemus regem nisi Cæsarem, » verum etiam pro illo dimitti sibi petierunt Barabbam seditionis auctorem (*Matth. xxvii*). Ista si rite considerentur, revera « dimidium Samaria non peccavit, » quia videlicet quanto iste Deus et homo filius David major eodem patre David, tanto peccatum quod in eum admissum est majus debet aestimari, præsertim cum Jerusalem non solummodo negaverit hunc, sicut Samaria negavit, verum etiam occiderunt et pro eo Barabbam, sicut jam dictum est, seditionis auctorem dimitti sibi petierit. Idcirco quoniam taliter se scidit regno Jesu Christi filii David, nimirum valde justo iudicio scissionibus percussa est, ita ut in malum suum sese a regno Romanorum scindendo victores orbis terrarum contra se concitaret, et quod valde mirum fuit, foris obsessa, intus trifariam, ut jam dictum est, scissa magis seditionibus quam obsidione deperiret. Sequitur: « Nunquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis. Quoniam convertistis in amaritudinem iudicium, et fructum justitiæ in absinthium. Qui lætamini in nihili, qui dicitis: Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? » Ad quid istas similitudines equorum et bubalorum induerit, ipse pene exposuit, dicendo: « Qui lætamini in nihili, qui dicitis: Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? » Vanitatem atque superbiam miro hic modo percudit, interrogando de equis et bubalis. Irridet eos sapientia Dei, qui confidunt in carribus et in equis, sicut tempore considerabat Ephraim, et qui superbiæ cornibus arrectis steterunt contra fortitudinem cœli, sicut in psalmo testatur iste Christus per os Prophetæ: « Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me (*Pa. xxi*). » Irrisio gravissima sonat in verbis hujuscemodi. Idem enim est ac si dicat sapientia spiritus prophetici: Vos quidem prædicante me, quod major domus ruinis, et minor scissionibus percutienda sit, nihilominus equitando contenditis esse similes Ægyptiis atque Assyriis; sed vos bene scitis quod equi non currere possunt in petris. Hoc dixisse satis est; subaudiri enim potest id quod longe superius dixit quia « fuga a veloce peribit (*Amos ii*), » et non poteritis effugere, multis adversitatum præpediti, offendiculis, sicut equi vestri non queunt currere in petris. Habetque talis dictio mistum cum severitate jocum, cum dicitur: Lætantibus in equis, vos revera « lætamini in nihili, » qui vestri equi non queunt « currere in petris, » id est fallaces ad salutem erunt vobis in tempore angustiarum, quando ruinis et scissionibus feriemini. Item quod dicit, « aut nunquid arari potest in bubalis, » si respicias quod subsequitur, qui dicitis: « Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus no-

his cornua, nihilominus jocum in verbis habet amarum, et ad illum pertinentem risum, de quo Sapientia: « Ego quoque, inquit, in interitu vestro ridebo (*Prov.* 1), idem est ac si dicat: Quoniam estis superbi, quapropter, sicut supra dictum est, juravi in anima mea, dicens: « Detestor ego superbiam Jacob, et domum ejus odi, » quoniam, inquam, in fortitudine vestra cornua vos assumpsisse dicitis, eritis ergo mihi sicut bubali qui tam indomiti sunt, ut jugum cervicibus non recipiant, et cum silvestres boves sint, nolint propter feritatem vomere scindere terram. Ita vos mihi eritis utique inutilis operi vel regno Dei, vobisque evagantibus atque dispersis, adhibebo mihi boves alios, boves demitos, dicamque illis: « Tolle jugum meum super vos (*Matth.* xi), » et regno Dei fructum operabuntur, juxta illud: « Amen dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus (*Matth.* xxi). » Revera dicunt isti bubali: « Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua, » dum « querentes suam statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti (*Rom.* x), » et pro hac feritate convertunt sibi « in amaritudinem judicium, et fructum justitiæ in absinthium, » quæ herba amarissima est. Nam quia suam, ut jam dictum est, statuere volentes justitiam, projiciunt a semetipsis Christi jugum, merito amarum, id est sine misericordia ferunt judicium, et quia dulcedinem justitiæ Dei non querunt, justitiæ suæ metuunt absinthium, ut nec saltem in isto sæculo requiem habeant, vel in terra sua commanere valeant. Unde et sequitur: « Ecce ego suscitabo super vos, domus Israel, dicit Dominus Deus exercituum, gentem: et conteret vos ab introitu Emath usque ad torrentem deserti. » Hæc est amaritudo judicii quam biberunt, quod in isto quoque sæculo contriti atque subversi sunt, a principio usque ad finem, a capite usque ad caudam, a terminis terræ suæ, qui solem respiciunt, usque ad torrentem deserti, quod occidentem respicit, id est ab Emath (quæ et Epiphania dicitur ab Antiocho cognomento Epiphanes nomen sortita est) usque ad Rinocruram, inter quam et Pelusium rivus Nili sive torrentis de eremo veniens mare ingreditur. Sicut dictum, ita et factum est, quia de cunctis terminis suis contritus atque subversus est Israel. Primum decem tribus ab Assyriis. Deinde Judam et Benjamin a Chaldæis atque Romanis. Illa cornutorum sive jugum ferre recusantium bubalorum contritio sive subversio, qualiter futura, qualibus vel quantis incrementis ad consumptionem perventura foret, sequentia prophetæ dicta præsignant. Ait enim:

CAP. VII. — « Hæc ostendit mihi Dominus Deus. Et ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post tonsionem gregia. Et factum est, cum consummasset comedere herbam terræ, et dixi: Domine Deus, propitius esto, obsecro. Quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? Misertus est autem Dominus super hoc; sed

et istud non erit, dixit Dominus Deus. Hæc ostendit mihi Dominus Deus, et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus, et devoravit abyssum multam, et comedit sicut partem, et dixi: Domine Deus, quiesce, obsecro. Quis suscitabit Jacob, quia parvulus est? Misertus est Dominus super hoc; sed et istud non erit, dixit Dominus Deus. Hæc ostendit mihi; et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii, et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus ad me: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel; non adjiciam ultra superinducere eum, et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israel desolabuntur. » Tres istæ ostensiones sive visiones agnoscendæ sunt, et idcirco totum præsens capitulum posuimus, ut præsentior sit intellectus rerum quæ futuræ præmonstrabantur, id est trium incrementorum 149 mali, sive contritionis atque subversionis jam dictæ, quæ de sacris historiis nota habentur. Illa nunc incrementa prius commemoranda sunt, et tunc demum præsentis litteræ calcanda vestigia. Primum fuit, quod ascendit rex Assyriorum, et transtulit Israel in Assyrios (*Jer.* li), nec multo interjecto tempore ascendit ad universas civitates Juda munitas, et usque Jerusalem pervenit, sed non prævaluit, dicente Domino ad Isaiam: « Ponam circulum in iaribus tuis, et hamum in labiis tuis, et reducam te in viam per quam venisti. Venit enim angelus Domini in nocte illa et percussit castra Assyriorum cxxxv millia (*Isa.* xxxvii). » Secundum fuit, quando venit Nabuchodonosor rex Babylonis ipse, et omnis exercitus ejus in Jerusalem et cepit eam, et succedit Nabuzardan princeps exercitus domum Domini, et domum regis, et murum in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum. Tertium fuit, cum venerunt Romani, et tulerunt locum et gentem (*Joan.* xviii), templum et civitatem, ita ut non relinqueretur lapis super lapidem (*Luc.* xix). Horum futurorum miræ imagines huic prophete tribus istis ostensionibus præmonstrate sunt. Cum enim dicit: « Hæc ostendit mihi Dominus Deus. Et ecce fictor locustæ, » venturam intelligit et intelligi vult exercitum Assyriorum pro multitudine simul et vanitate brevis et transilientia vitæ locustis comparabilem, nihilominus et pro depopulatione cunctorum nascentium quam facturæ erant in morem locustarum. Hujus nimirum locustæ fictor est Dominus, « fictor, » inquam, id est creator est idem qui magnorum, id est sanctorum sive electorum hominum conditor et Deus. Nec vero indigna fictor præsentis loco dicitur, quia videlicet talium exiguitas hominum, qui æternam gloriam non querentes vanitatem hujus sæculi brevi saltu pertransierunt, talium, inquam, parvitas sive exilitas honoreretur, ut eorum non conditor, sed fictor dicatur Deus. Hinc apud Isaiam legimus: « Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus sunt quasi locustæ (*Isa.* xl). » Et cur vel quam recte hoc dixerit, post

aliqua breviter aperit dicens Israeli, cui prælocutus fuerat : « Et tu, Israel, serve meus Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ. Ventilabis eos, et ventus tollet, et turbo disperget eos (*Isa. xli*). » Nam qui levi eventus, et in brevi multitudo hominum vanitatem sequentium tollitur, et perit memoria eorum, sicut nonnunquam flante vento locustam arreptam, et in mare, jubente Domino, projectam legimus, recte et Assyrii et quilibet ejusmodi homines locustarum nomine designantur. Quod autem cum dixisset, « ecce sictor locustæ, in principio germinantium serotini imbris, » tempus indicat quo illa locusta venerit, id est quando cuncta virent et parturit omnis ager, et diversarum arborum flores in sui generis poma rumpuntur, cunctarumque abundantiam rerum flores arborum atque herbæ segetum pollicentur. Nimirum illo tempore devastari quasi tonderi est, ut ablata pulchritudine rerum, nuda inopia velut manifestum in fronte pateat calvitium. Idcirco quia post eandem depopulationem sufficiens ubertas redita est, sive tunc temporis Dominus Ezechia per Isaiam loquens : « Tibi autem, inquit, erit hoc signum; comede hoc anno, quæ sponte nascuntur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminare, et metite, et plantate vineas, et comedite fructum eorum (*Isa. xxxvii*). » Idcirco, inquam, cum dixisset, « in principio germinantium serotini imbris, » subauditur Sennacherib. Nam quod dictum est, « in anno autem tertio seminare et metite, » supplementum quidem, sed serotinum fuit, et hoc post tonsuram gregis, id est post devastationem Sennacherib. Hunc tonsorem sive tonsuram Isaias acutam novaculam vocat, quæ pilos omnes et capillos Israelitici corporis raserit. « In die illa, inquit, radet Dominus in novacula conducta, in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum caput, et pilos pedum, et barbam universam (*Isa. vii*). » Jam cuncta vastaverat, jam universas civitates Juda munitas cœperat, et Jerusalem quæ sola erat residua tonsor ille obsidebat, ut post tonsuram sive rasuram caput quoque præcideret, cum, sicut Scriptura refert, oraverunt Ezechias rex et Isaias filius Amos propheta adversus blasphemias ejus, ac vociferati sunt usque ad cælum (*IV Reg. xix*). Hoc est quod protinus ait : « Et factum est, cum consummasset comedere herbam terræ, et dixit : Domine Deus, propitius esto, obsecro. » Juxta metaphoram locustæ dixit, « cum consummasset comedere herbam terræ, » id est cum jam omnia devastasset, et terram operiens exercitus multitudinc. Quod se dixisse narrat : « Domine Deus, propitius esto, obsecro. » Futurum erat ut dicerent Ezechias rex et Isaias filius propheta, orantes, ut jam dictum est, et vociferantes usque ad cælum. Item, quod hic ait : « Misertus est Dominus super hoc, sed et istud non erit, dixit Dominus, » futurum erat ut fieret, scilicet ut misereretur, et sic loqueretur Dominus, Illic

enim ita scriptum est : « Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Assyriorum : Non ingreditur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munio. Per viam qua venit, revertetur, et civitatem hanc non ingreditur, dicit Dominus, protegamque urbem hanc et salvabo eam propter me, et propter David servum meum (*Isa. xxxvii*). » Itaque cum dicit, « sed et istud non erit, » sensus hic est : Erit quidem ut cæteras civitates Juda capiat, et cuncta in circuitu Jerusalem devastet ille tonsor, sive tonsura gregis, id est exercitus Sennacherib, « sed non istud etiam erit, ut urbem hanc ingrediatur. » Porro, quod cum dixisset propheta, « Domine Deus, propitius esto, obsecro, » subjunxit atque ait : « Quis suscitabit Jacob quia parvulus est? » quis digne possit exprimere quali discussione Dominum excitet atque percellat, ut memor sit misericordiæ suæ? Cum enim dicit, « quis suscitabit, » quodammodo consurgere videtur atque percellere Deum, percontando ipsum quisnam ille fuerit qui toties Jacob de angustiis et de cæde vastantium liberavit, et utrum ipse a semetipso demutatus sit, oblitusque naturæ suæ, cui proprium fuerat misereri. Subjungit etiam causam, propter quam toties Jacob suscitasset, et adhuc suscitare de periculo deberet, dicendo, « quia parvulus est. — « Parvulus, » inquam, id est humilis. Quod si humilitas et contritio cordis causa extitit, propter quam Deus toties illum suscitavit, nimirum et tunc suscitare illum dignum fuit, quia semetipsum et suos Ezechias rex coram Domino humiliavit, sicut scriptum est : « Et factum est cum audisset Ezechias verba Rabsacis, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini, et misit Heliachim qui erat super domum, et Sennam scribam, et seniores de sacerdotibus oportos saccis ad Isaiam (*ibid.*). » Nec vero solummodo habitu tunc Jacob parvulum sese ostendit, verum etiam verbis testatus est, secundum hæc verba regis ejusdem dicentis ad Isaiam : « Leva ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt (*ibid.*). » Jam enim decem tribus in Assyrios translata fuerant, et idcirco parvulus Jacob non tam gentem, quam reliquias gentis se esse memoravit. Cum deinde dicit : « Hæc ostendit mihi Dominus Deus : **150** Et ecce vocabat Judicium ad ignem Dominus Deus, et devoravit abyssum multam, et comedit simul partem, » intelligit vel intelligi vult quod Nabuchodonosor regem Babylonis vocaturus foret Dominus, ut veniret contra Judam, et Jerusalem, templumque et Jerusalem igne succenderet, quod erat vocare « judicium ad ignem, » id est judicare usque ad ignem. Non enim sic dicendum erat de Nabuchodonosor, sicut dictum fuerat de Sennacherib, « et urbem hanc non ingreditur. » Justo namque judicio tradenda erat civitas in manus regis Babylonis et servorum ejus ut igni succenderetur. Multa abyssus, id est universitas Judææ sive ipsa civitas, quæ propter profundam avaritiam, abyssus multa dicitur crebatur, in tantum

ut domum quoque Domini speluncam latronum fecissent, sicut in Jeremia conquestus est Dominus Deus (*Jer. vii*). Cumque subjungit: « Et comedit simul partem, » subaudiendum est Dei, quia videlicet templum ipsum pars Dei esse debuerat, quod propter profunditatem avaritiæ abyssus multa, sive spelunca latronum esse poterat. Quod deinde sequitur: « Et dixi, Domine Deus, quiesce, obsecro, quis suscitabit Jacob, quia parvulus est, » futurum erat ut dicerent Daniel et socii ejus post illud judicium ignis in Babylone captivi. Exempli gratia: « In anno primo Darii filii Assueri, ego Daniel, inquit, intellexi in libris numerum annorum de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni, et posui faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare et deprecari in jejuniis, sacco, et cinere (*Dan. ix*), » etc. Orare namque ut solveretur captivitas post prænuntiales septuaginta annos, hoc erat dicere: « Domine Deus, quiesce, obsecro. » Non hic ita dictum est, ut supra, « Domine Deus, propitius esto, » sed dictum est, « Domine Deus, quiesce, obsecro. » Futurum namque erat, non ut propitio Domino repelleretur Nabuchodonosor, sicut repulsus fuerat Sennacherib, sed ut saltem post vindictam quiesceret cœlestis iræ commotio. De eo quod iterum ait: « Quis suscitabit Jacob quia parvulus est, » iidem sentiendum, ut supra diximus, quia videlicet qui præcipitare, et de angustiis liberare consueverat Jacob propter humilitatem ejus, qua dicitur parvulus, ipse consequenter de Babylonica captivitate illum suscitare debuit, quoniam captivi humiliter deprecabantur, exempli gratia, cum in oratione supra memorata diceret Danieli: « Propter peccata enim nostra, et iniquitates patrum nostrorum Jerusalem, et populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum (*ibid.*). » Item: « Quia immuniti sumus plus quam omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra, et non est in tempore hoc princeps, et propheta, et dux, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam, sed in animo contrito, et spiritu humilitatis suscipiamur (*Dan. iii*). » Sic parvulus Jacob sæpe suscitatus, adhuc suscitandus erat, et idcirco nunc dicit: « Quis suscitabit Jacob pro eo quia est parvulus, » ut respondente Domino, « ego sum qui illum sæpe suscitavi (*Isa. xlv*), » pro causa hujusmodi quodammodo concludantur a dicente: Ergo tu idem de Babylonica captivitate nunc illum suscita, « quia parvulus est, » adhuc, id est humilis. Quandiu parvulus et non pœnitens fuerit, tandiu illum suscitare debebis. Cum deinde dicit: « hæc ostendit mihi, et ecce Dominus super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii, » valde notandum est quia percussationem Domini subinfert, dicentis: « Quid tu vides, Amos? » Hoc in præmissis ostensionibus dictum vel factum non

A est. Nam ubi dixit, « hæc ostendit mihi Dominus Deus: Et ecce flector locustæ, » non dictum est: « Et dixit Dominus ad me, quid tu vides, Amos? » Item, ubi dixit: « Hæc ostendit mihi Dominus Deus, et ecce vocabit judicium ad ignem, » non dictum est, « et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Amos? » Gravissima res denuntiatur per trullam cæmentarii ponendam in medio populi. Et idcirco ut attentus sit inspector propheta, dicitur ei: « Quid tu vides, Amos? » Item, et illud vigilanter animadvertendum quia cum dixisset Dominus: « Ecce ponam trullam in medio populi mei Israel, non adjiciam superinducere eum, et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israel desolabuntur, » non fuit ultra spiritus in propheta ut diceret vel sicut primo dixerat, « Domine Deus, propitius esto, obsecro, » vel sicut secundo dixerat, « Domine Deus, quiesce, obsecro. » Hoc, inquam, valde notandum et diligenter animadvertendum est quia nimirum abs re taliter demonstratum, et taliter depositum est. Extrema namque et irrecuperabilis destructio hæc offensione tertia prophetæ ostensa est, quæ accidit ad ultionem sanguinis Jesu Christi, quæ per manus Romanorum facta est. Quo ex tempore jam non est propheta, qui pro gente illa intercedat, quatenus propitius sit et quiescat, quemadmodum Isaias deplorans: « Non est, ait, qui invocet nomen tuum, qui consurgat et teneat te (*Isa. lxiiv*). » Siquidem et quando Sennacherib rex Assyriorum usque ad Jerusalem venit, tunc et Ezechias rex et Isaias propheta dixerat, « Domine Deus, propitius esto, obsecro. » Et quando in Babyloniam transmigraverant filii Juda, Daniel et socii ejus dixerunt: « Domine Deus, quiesce, obsecro. » Nunc autem pro templo illo ut restituatur, sive pro sacrificiis illis ut iterum celebrentur, non est qui intercedat aut intercedere debeat. Hæc igitur observata diversitate tam litteræ quam intelligentiæ, nunc demum cœpta Scripturæ vestigia diligentius percurramus. « Et ecce, inquit, Dominus super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii. » « Murum litum » ita dixit, ac si diceret parietem dealbatum. Quid autem paries dealbatus, sive murus litus significare existimandus sit, Paulus apostolus mirabiliter innuit, dum stans in concilio, principe sacerdotum Anania præcipiente astantibus sibi percutere os ejus, dixit: « Percutiet te Deus, paries dealbate (*Act. xxiii*). » Igitur murus sive paries dealbatus sacerdotium illud exstitit, quem videlicet murum sive parietem tandiu Dominus induxit sive dealbavit, habens in manu trullam cæmentarii, quandiu carnalem Judaismum permisit gloriosum videri, stante templo et florente religione in carnalibus cæremoniis. Sed « ecce ponam, inquit, trullam in medio populi mei Israel, non adjiciam ultra superinducere eum. » Nudus erat Israel, nudus et indecorus atque infirmus, qui solabatur a me superinduci et solidari, sicut superinducitur et confirmatur paries cum trulla cæmentarii, et non solum pulchritudine, sed et contra injuriam imbrum et creberrimas tem-

pestates fortitudinem accepit. Et quidem semetipsos arbitratur esse cæmentarios, suumque parietem proprio superinducere gestiunt ingenio; sed neque superinductio pulchra est, quæ ex Deo non est, neque paries stare potest. Unde et apud Ezechielem, cum de hac ipsa re loqueretur, ait idem Dominus: « Dic ad eos qui liniunt parietem absque temperatura, quod casurus sit. Erit enim imber inundans, et dabo lapides prægrandes desuper irruentes, et ventum procellæ dissipantem. Siquidem ecce cecidit paries. Nunquid non dicetur vobis, ubi est litura quam livistis (*Ezech. xiiii*), » etc. Vere ut ait illic: « Ecce cecidit paries (*ibid.*), » nec adjiciet Dominus « superinducere eum. » Quod illic dicit, **151** « ecce cecidit paries, » hoc idem in isto loquitur: « Et demolientur excelsa idoli, et sanctificationes Israel desolabuntur. » Et quidem cum in Ezechiele loqueretur, jam non solum in decem tribubus ceciderat paries, verum etiam Juda partem in Babyloniam transmigraverat, et ipse Ezechiel unus de captivis erat, sed adhuc futurum erat, ut iterum in Juda caderet paries irrecuperabiliter, quod post passionem Domini factum est. Idcirco cum præterito tempore dixisset illic « siquidem ecce cecidit paries, » subinde futuri temporis verbis subjunxit: « Propterea erumpere faciam spiritum tempestatum et in indignatione mea, et imber inundans in furore meo erit, et lapides grandes iræ in consummationem, et destruam parietem quem levistis absque temperamento, et adæquabo eum terræ et revelabitur fundamentum ejus. » Ruinam hanc sive destructionem parietis, et desolationem sanctificationum Judaicarum, Danieli loquens angelus Gabriel, luce clarius exprimit his verbis: « Et post hebdomadas sexagintas duas, occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est, et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio. Et deficiet hostia, et sacrificium, et in templo erit desolationis abominatio, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio (*Dan. ix*). » Illis dictis, quibus utique communia totius gentis mala prænuntiata sunt, confestim propria quarundam personarum mala terribiliter subjunxit, scilicet Jeroboam regis, et Amasias sacerdotis illius temporis. Sequitur: « Et consurgam super domum Jeroboam in gladio. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israel, dicens: Rebelavit contra te Amos in medio domus Israel, non poterit sustinere terra universos sermones ejus. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, et Israel captivus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Juda, et comede ibi panem, et ibi prophetabis, et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes, quia sanctificatio regis et domus regni est. Et respondit Amos, et dixit ad Amasiam: Non sum propheta, et non sum filius prophetæ, sed armentarius ego sum, vellicans sycamoros. Et tulit me Dominus Deus, cum

A sequerer gregem; et dixit ad me Dominus: Vade et propheta ad populum meum Israel. Et nunc audi Verbum Domini. Tu dicis: Non prophetabis super Israel, et non stillabis super domum idoli, propter hoc hæc dicit Dominus: Uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filia tua in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur. Et tu in terra polluta morieris, et Israel captivus migrabit de terra sua. » Sicut jam dictum est, regis illius temporis, qui erat Jeroboam, et sacerdotis Amasias mala propria vaticinatur hæc prophetæ pars. Et hoc ad laudem judicii Dei considerandum est, quia quisquis eorum tanto major in crimine, tanto amplius percuitur districtione vindicis sententiæ. « Consurgam, inquit, super domum Jeroboam in gladio. » Zacharias filius Jeroboam filii Joas, filii Joham, filii Jehu gladio percutiendus additur, quod et factum est. Conjuravit enim contra illum, videlicet Zachariam, Selum filius Jabes, percussitque eum palam et interfecit, regnavitque pro eo juxta verbum quod locutus fuerat Dominus ad Jehu: « Quia studiose fecisti omnia, quæ erant in corde meo contra domum Achab, filii tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel (*IV Reg. x*). » Unde notandum quod non dixerit, consurgam super Jeroboam, sed « super domum Jeroboam in gladio. » Porro, Amasias dum prophetæ rebellionis crimen impingere nititur, accusando illum, noluit purum ejus referre sermonem, sed auxit de suo quidpiam adjiciens, in quo majus videretur crimen. Videlicet parum illi videbatur ad excitandum regis furorem, quod dixerat ex ore Domini, « et consurgam super domum Jeroboam in gladio. » Posset enim hoc intelligi, quod non diceret Jeroboam esse feriendum gladio, sed post mortem ejus posteros, quod et factum est, et idcirco depravavit dictum testis mendax et falsus accusator, dicendo, « rebellavit contra te Amos. » Hæc cum dicit, « in gladio morietur Jeroboam. » Hoc agendo satis indicat quam nequissima intentione ori ejus eatenus insidiatus fuerit, ut inveniret unde accusaret eum sacerdos aurei vituli, et exinde dives, imo vacca pinguis, sicut superius hic idem propheta dixit: « Audite hoc verbum, vaccæ pingues, quæ estis in monte Samaritæ (*Amos iv*). » Sacerdotes intelligi volunt, quorum unus vel maximus erat iste. Tandem invenit unde accusaret eum ubi regem nominavit et, sicut jam dictum est, ne parvum videretur crimen, quod de domo regis propheta dixerat, in ipsam regis personam detorsit, corrumpens puritatem sermonis. Idcirco miranda retributio severitatis vel justitiæ Dei, dum fornicario sacerdoti cum vitulis aureis fornicanti, et in eadem fornicatione populum detinenti dicitur, propter divini vel prophetici sermonis corruptionem, « uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui, et filia tua in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur, et tu in terra polluta morieris. » Nimirum quia rege ipso major erat in scelere, major etiam esse debuit in altione, ut videlicet rex Jeroboam non in seipso, sed in

domo vindictam corporalem reciperet, id est in succedente filio, quatenus percuteretur gladio. Hic autem et in semetipso mortem, et in uxore propria fornicationis cladem, et in filiis ac filiabus suis gladio reciperet ultionem. Hæc de prope ventura citoque complenda erant, ut impræsentiarum completa; fidem cæteris facerent, quæ longius erant differenda, ut propheta, quem illi falsum efficere nitebatur, fidelis et verax haberetur ex ipsis adversarii sui malis quæ prophetasset cito comprobatus, quod non ex corde proprio, sed ex ore Domini cuncta esset locutus. Quomodo autem dicit, vel dicere audet: « Qui vides, gradere, fuge in terram Juda, et comede ibi panem, et ibi prophetabis, et in Bethel non adjicies ultra ut prophetes, quia sanctificatio regis est et domus regni? » Non enim parce loquitur, non leniter se adversus Deum erigit cornutus bubalus, vibrans superbix cornu, nec recipiens jugum Domini, juxta veritatem ejusdem supra dicentis: « Nunquid arari potest in bubalis? » Videntem, id est prophetam illum appellat dicendo, « qui vides, » et tamen se potius et regem suum audiri imperat quam Deum, cujus voluntatem videt, et a quo jussus est ut prophetaret. Quid hic econtra? « Non sum, inquit, propheta, nec filius prophetæ, sed armentarius ego sum, vellicans sycomoros, et tulit me Dominus Deus, cum sequer gregem, et dixit ad me: Vade et propheta populo meo Israel. » Quid aliud iste loquitur? Nisi illud idem quod apostoli dicentes: « Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v). » Quantum putas in corde suo severitatem gerebat juste indignatus homo propheticæ auctoritatis, et sancto nobilitatus spiritu, dum cælo tonante et imperante ut prophetaret, ranam econtra in limo coaxantem audiret, et dicentem, « non adjicies ultra ut prophetes? » Dignam igitur vilissimi hominis superbix penam de oraculo pectoris hujus Spiritus sanctus protulit, **152** dicendo illi: « Et tunc audi verbum Domini. Tu dicis: Non prophetabis super Israel, et non stillabis super domum idoli, » ego autem non solummodo non desinam prophetare super Israel, et stillare super domum idoli, verum etiam prophetabo tibi. Propriam prophetix tuam partem nunc audi. « Uxor tua in civitate fornicabitur, » et cætera ut supra. Quod vero hæc dicturus in spiritu fortitudinis præmittit, dicens: « Non sum propheta, et non sum filius prophetæ, sed armentarius ego sum, vellicans sycomoros, et tulit me Dominus Deus cum sequer gregem. Et dixit ad me: Vade et propheta populo meo Israel. » Magnum est testimonium sanctæ humilitatis et bene compositæ mentis, quod videlicet non turbato animo vel cum rancore talia probaturus sit, « uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filix tuæ in gladio cadent, » etc. Præmittit humiliter quid fuerit et quid factus sit gratia, non meritis, quod videlicet non hæreditario jure propheticum ministerium assumpserit vel de corde proprio prophetare cœperit, sed necessitatem habens obediendi, gratiam aspirantis, imperiumque mittentis

A Domini exsecutus sit. Revera qui benevolis hunc cæterosque prophetas aspicit oculis, intelligit quam sine præsumptione, quanto in timore prophetaverint, sicut dicit unus ex illis: « Si occiderit in sanctuario Domini propheta et sacerdos (Thren. II), » — « formido et laqueus facta est nobis vaticinatio et contritio (Thren. III). » Quod idem est ac si dicat: Pro eo quod occiduntur prophetæ et sacerdotes corripientes peccata populi, nec saltem in sanctuario Domini queunt esse tuti, non absque formidine vaticinamus sive prophetamus, sed ipsam formidinem mortis sive contritionis superat terror, et imperium Domini, et angustix nobis undique sunt, quia si prophetaverimus, occidimur; si non prophetaverimus, vix nobis est, quia dispensatio nobis a Deo credita est. Cum igitur dicenti sibi idololatrx sacerdoti, « non adjicies ultra ut prophetes in Bethel, quia sanctificatio regis est, et domus regni, » respondet: Et nunc audi Verbum Domini, propter hoc uxor tua in civitate fornicabitur, et filii tui et filix tuæ in gladio cadent, et humus tua funiculo metietur, et tu in terra polluta morieris, et Israel captivus migrabit de terra sua, » concedendum veritati et compatendum est necessitati, quia videlicet non impatientis motus animi, sed judicantis est Verbum Domini, cujus auctoritas necessitatem prophetæ facit, licet voluntas non desit obsequendi. Et in hac severitate quanta justitia sit, ut rite perpendas, considera quis prior ista dixerit, « et Israel captivus migrabit de terra sua. » Si superiora cuncta respicias, nusquam C istud prophetam dixisse reperies ad verbum, licet verba ejus eundem habeant sensum. Calumniator ejus iste sacerdos, ut contra illum auget invidiam, propriè detulit accusationem tota intentione libratam. « Hæc, inquit, dicit Amos: In gladio morietur Jeroboam, et Israel captivus migrabit de terra sua. » De primæ partis falsitate qua dixit, « in gladio morietur Jeroboam, » jam superius diximus. Porro de hac parte, « et Israel captivus migrabit de terra sua, » dicendum est; quia verum quidem erat, licet non eadem verba dixisset propheta: nam de verbis ejus animadverti poterat, sed in eodem verba valde notabilis est atque damnabilis accusatoris calumnia. Quid enim? Nunquid non et illud de verbis ejus animadvertere potuisset, quod eandem captivitatem condolens prædiceret, prædicando condoleret? Nonne de proximo et illud prophetam dicentem audierat: « Et factum est, cum consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus, propitius esto, obsecro. » Itemque: « Domine Deus, quiesce, obsecro. » Vere ergo calumniosus accusator et testis, qui tantum illa, de quibus poterat invidia consulari, detulit et amaris vocibus expressit, quæ autem dignæ possent mereri gratiam, omnino retieuit. Proinde et in sententia laudamati sacerdotis laudabilis est justitia Dei, et in propheta prædicanda est fortitudo veritatis, qui loquente in se Deo confortatus, et quod senserat confessus est, et non negavit, et quod nondum dixerat superadjecit, meritam dictando iram

impio sacerdoti. In quem quando vel quomodo præscriptæ sententiæ completæ sint, Scriptura non refert, sed in congerie malorum latet. Non enim sanctæ Scripturæ vocavit cuncta denarrare, quæ singulis acciderunt personis vilioribus et obscuris. Sic et illud quod Micheas Sedechiæ percutienti se in maxillam, et dicenti : « Mene ergo dimisit spiritus Domini

A et locutus est tibi? Confestim respondit : Visurus es in die illa, quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris (*III Reg. xxi*), » singulari relatione dignum non fuit referre qualiter completum sit, quia, sicut jam dictum est, non ita se deprimit sanctæ Scripturæ majestas, ut cuncta denaret, vilibus abs re immorando personis.

LIBER QUARTUS.

153 Memoriter tenendum est quas vel quales sibi factas ostensiones propheta jam narraverit. Prima est hæc : « Ostendit mihi Dominus Deus, et ecce sictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, et ecce serotinus post tonsuram gregis, » et cætera, per quem intelligimus Assyrios qui translatis decem tribubus usque Hierusalem adversus Judam erant venturi, et cuncta vastaturi in modum tonsoris, sive novaculæ caput et pilos pedum barbæque universam radentis, sicut Isaias quoque prædixit (*Isa. vii*). Secunda est hæc : « Ostendit mihi Dominus, et ecce vocabat judicium ad ignem Dominus Deus, » et cætera per quæ intelligimus Babylonios, qui erant venturi, et civitatem Hierusalem pariterque domum Domini igni coflagraturi. Tertia est hæc : « Ostendit mihi Dominus, et ecce Dominus stans super murum litum, et in manu ejus trulla cæmentarii, » et cætera per quæ intelligimus desolationem ultimam quam fecerunt Romani, quæ nunquam recuperanda sit secundum verba dicentis Domini : « Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel, non adjiciam ultra superinducere eum. » Post istas malorum ostensiones principalem quoque malorum eorundem causam ostendi dignum erat ostensione sive imagine propria. Hæc autem causa avaritia est, radix omnium malorum, qua infecti maxime Judæi ad omne scelus præventus tandem ad hoc pervenerunt, ut Dominum gloriæ crucifigerent, ob istam maxime causam, qui disputabat contra avaritiam ipsorum, comprobans illius generationis esse homines, qui domum Patris, quæ debuerat esse domus orationis, fecissent speluncam latronum, juxta Jeremiæ vaticinium (*Jer. vii*). Sequitur ergo :

« Hæc ostendit mihi Dominus, et ecce uncinus pomorum. Et dixit : Quid tu vides, Amos? Et dixi : Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me : Venit finis super populum meum Israel, non adjiciam ultra, ut pertranseam eum. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus; multi morientur, omni loco projicietur silentium. » Nimirum dum ostenso uncino pomorum dicit Dominus, « venit finis super populum meum Israel, » subaudiendum est, propter uncium istum, sive propter illud quod significat « uncinus iste pomorum. » Hanc autem

B esse avaritiam, sicut jam dictum est, sequentia declarant. Sequitur enim : « Audite hoc qui contemnit pauperes, et deficere facitis egenos terræ, dicentes, quando transibit messis, et venundabimus merces et Sabbatum, et aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, et augeamus siclum, et supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos, et pauperes pro calceamentis, et quisquillas frumenti venundemus? » Itemque post aliqua : « Vidi, inquit, Dominum stantem super altare, et dixit : Percute cardinem, et commoveantur superliminaria. Avaritia enim in capite omnium (*Amos ix*). » Igitur dum causam malorum quæ ventura erant esse asserit avaritiæ crimen, mira et mirabiliter congrua similitudine illam denotat, præcostens « uncinum pomorum. » Uncinum, quo arboris rami attrahi solent ad carpenda poma, quæ manu attingi non possunt. Unca profecto est avaritiæ manus, nec unquam nisi ad accipiendum extenditur. Porro homines aliquid habentes, veluti rami sunt, poma candida sive rubicunda visusque pulchra et ad vescendum delectabilia gerentes. Talibus avaritia callide insidiatur, cujuslibet artis uncinum innectens crebroque convolvens silenter dum timet audiri, ut et damnum fiet poma detracto, et tamen possessor non percipiat, donec jam saturato fure, damnum suum tarde reperiens gemat. Vera et conveniens in hac ostensione similitudo, dum et avaritiæ dolus uncino, et bona temporalia circa quæ laborat avaritia pomis assimilantur. Pomum quippe res levis est, maximeque pueros mulcet; viris autem, et maxime sanis pro minimo est. Sic nimirum bona præsentis sæculi levia sunt, et eos quidem qui sensu parvuli sunt, nimis oblectant; sapientibus autem, qui ecclesia sapiunt, contemptibilia sunt. Quoties autem ecclesiastici viri animam, terreni homines attentaverint ut sibi conformem faciant, recte conquerendo, de illo dicas Davidicum : « Posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam (*Psal. lxxviii*). » Et alibi sanctus vir respiciens et enumerans vacuos menses suos : « Dies mei, inquit, velociores fuerant cursore, fugerunt, et non viderunt bonum, pertransierunt quasi naves poma portantes (*Job ix*). » Ad summum ut perpendas bona omnia temporalia, quæ sibi uncus avaritiæ sitienter atra-

hinc, recte ob utilitatem nomine pomorum denotari, sciendum est, quia primus homo cupiditatis crimen, per quod perit, non per aurum neque per argentum, sed per exiguum pomum admisit (*Gen. iii*). Nunc corruptam persequamur litteram. « Quid, inquit, tu vides, Amos? Uncinum pomorum. » Parvam utique rem sed magni vides mali signum. Significat namque, ut jam dictum est, avaritiæ malum, propter quod venturus erat finis super illum populum. Hoc enim protinus ait: « Venit finis super populum meum Israel. » Quis vel qualis finis? Profecto malus finis, et quam malus vel quali nomine sit censendus, apud Davielem reperimus his verbis: « Et post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, et non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio, et deficiet hostia et sacrificium, et in templo erit abominatio desolationis, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio (*Dan. ix*). » Recte ergo **154** cum dixisset, « venit finis super populum meum Israel, non adjiciam ultra ut pertranseam eum, » continuo subjunxit: « Et stridentur cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus. » Quis enim non audivit stridorem cardinum illius templi, id est subversionem civitatis et sanctuarii factam vincenlibus Romanis? Porro quod pro illo auditu sive fama tantæ excidii stridorem posuit cardinum templi, quid decoris, quantum habet gravitatis? Quod vero addit, « multi morientur, » quam verum sit testis est Josephus, qui tragœdiam illam describens, mortuorum multitudinem refert pene incredibilem. Deinde quod ait, « in omni loco projicietur silentium, » idem est ac si dicat: Et qui superfuertint ex eis, ducti in omnes gentes captivi, abjecti et silentes erunt, auctoritatem loquendi non habebunt. Christum quem comiter nolunt, palam blasphemare non audebunt. At vero quod interponit, « non adjiciam ultra ut pertranseam eam, » videlicet populum meum, breviter satis innuit, nihil jam prodesse illis ritum patetæ sui sive immolationem paschalis agni, cujus sanguine postes suos signare consueverant. Olim hic idem Dominus ita dixit: « Erit autem sanguis vobis in signum in œdibus, in quibus eritis, et videbo sanguinem, ac transibo vos, nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti (*Exod. xii*). » Nunc autem dicit super eundem populum, « non adjiciam ut pertranseam eum. » Etiam ex quo fusus est ab eis sanguis Agni Dei, sanguis Christi Filii Dei, jam non recipitur apud Deum sanguis agni illorum bruti pecoris, sed quæ signatæ sunt signo sanguinis Christi, signaculo crucis Filii Dei, illæ sunt domus Israel. Ille autem populus, qui prius dicebatur Israel inter Ægyptios reputatur, quia non habet hoc signum, et propterea « non adjiciam, inquit, ut pertranseam eum, » et subaudiendum est, sed percussiam sicut olim terram Ægypti, ita et nunc omnem animam hominæ

A increduli et malum operantis tam Judæi quam Græci, imo prius et durius Judæi quam Græci (*Rom. ii*). Hæc intelligens propheta in illo quæm viderat uncino pomorum, et in his audierat verbis dicentis, « venit finis super populum meum, » annuntiat protinus et dicit: « Audite hæc, qui conteritis pauperem, et deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando transibit messis, et venundabimus mercès et Sabbatum, et aperiemus frumentum, ut imminuamus mensuram, et augeamus siclum et supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos, et pauperes pro calceamentis, et quisquillas frumenti vendamus? » Hoc, inquit, audite quod locutus est Dominus ad me, ostendens mihi uncinum pomorum. De vobis enim sermo est qui estis avari, qui hæc talia facitis, qui pauperes diripitis in dolo, sicut uncinus ob carpenda poma ramusculos attrahit. Dum enim inhianter desideratis, ut transiente, id est consumpta messe, quæ pauperibus parvula est, possitis mercès charius vendere, dum desideratis Sabbatum adesse, id est septimum annum, quo secundum legem sabbatizat, nec licet seminare aut metere ut tunc demum repositum aperientes frumentum pro libitu vestro vendatis, minuentes mensuram et augentes siclum, id est pretium, compulso paupere per inopiam, ut ipsas quoque frumenti vestri emat quisquillas, et in mercimonio tam infelici stateras quoque supponatis dolosas, dum, inquam, taliter efficitis ut in argento possideatis egenos fratres vestros, vendunt enim sese vobis necessitate compulsi, et pauperes factos possidetis pro calceamentis, id est pro pretio modico et levi, quanto vix calceamenta possint comparari, nimirum uncino doloso poma carpitis, et idcirco venit super vos finis, qui dicitur vastitas, sicut Daniel ait: Hæc enim agendo, non cessabitis donec Christum occidatis propter avaritiam vestram, quia contra illam ipse disputabit, et extunc erit super vos finis, extunc, inquam, usque ad consummationem et finem desolatio perseverabit (*Dan. ix*). Vos, inquam, qui tales estis et talia facitis audite hæc: Quid audimus? Nimirum et illud quod jam dixi, « quis uncinum pomorum Dominus ostendit, » in quo sermo est de vobis, et hoc quod protinus dicturus sum. Quid est illud? « Juravit Dominus in superbia Jacob. Si oblitus fuero usque in finem omnia opera eorum. Numquid super isto non commovebitur terra et lugebit omnis habitator ejus? Et accedet quasi fluvius universus, et ejicietur, et defluet quasi rivus Ægypti. Et erit in die illa dicit Dominus; occidet sol in meridie, et tenebrescere faciam terram in die luminis, et convertam festivitates vestras in luctum, et omnia cantica vestra in planctum, et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium, et ponam eam quasi luctum unigeniti, et novissima ejus quasi diem amarum. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et emittam famem in terram, non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Et commovebuntur a mari

usque ad mare, et ab aquilone usque ad orientem circuibunt, querentes verbum Domini, et non invenient. » Hoc totam audite vos avari et rapaces, non in attractione pomorum, de qualibus jam dictum est, vobismetipsis complacentes, « juravit Dominus. » Hoc jam tertio dixi, quia « juravit Dominus. » Primo dixi, quia « juravit Dominus Deus in Sancto suo. » Secundo dixi, quia « juravit Dominus Deus in anima sua. » Et ecce nunc tertio dico, quia « juravit Dominus in superbia Jacob. » Trina juramenti repetitio, valida vestræ condemnationis est confirmatio. Quale autem est hoc juramentum, « jurare Dominum in superbia Jacob? » Siquidem « juravit Dominus in Sancto suo, » idem est ac si dicat: « juravit per animam suam, » id est per semetipsum. Porro, quod nunc ait, « juravit Dominus in superbia Jacob, » non recte sic intelligitur, ac si dicat, « juravit per superbiam Jacob. » Quale est enim jurare Deum per cujusquam superbiam? Denique nec hominem jurare decet, imo nec licet, per causam sive rem indignam et sanctitati contrariam. Est ergo sic intelligendum, « juravit Dominus in superbia Jacob, » ac si diceret, « juravit propter superbiam Jacob. » Sic et in psalmo cum dicit: « Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi, semper hi errant corde, et isti non cognoverunt vias meas, quibus juravi in ira mea. (Psal. xciv). » Intelligendum est ac si diceret, juravi propter iram meam, propterea quia me provocaverunt ad iracundiam, « non intrabunt in requiem meam. » Sic, inquam, præsentî loco cum dicit, « juravit Dominus in superbia Jacob, » si oblitus fuero usque in finem omnia opera eorum, intelligendum est ac si dicat, « juravit Dominus propter superbiam Jacob, » non obliviscar usque in finem omnia opera eorum. Revera namque superbia causa est cur Dominus juret, cur sententiam super peccatorem juramento firmet, cujus simplex sermo veritas est. Exacerbat enim superbiendo peccator Dominum ut juret, juxta illud in psalmo: « Exacerbavit Dominum peccator, secundum multitudinem iræ suæ non quæret (Psal. ix). » Quandiu per ignorantiam quis peccat, quandiu per juventutem sive per infirmitatem quis delinquit, ingemiscens eo quod « videat aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, et captivum se ducentem in lege peccati, quæ est in membris suis (Rom. vii), » nondum Dominum exacerbavit, **155** nondum Dominus sententiam super illum juramento firmavit. Idcirco Psalmista spem habens, dicit: « Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris, Domine (Psal. xxiv). » Sola superbia est, cujus delicta Dominus non vult oblivisci, propter quam exacerbatus non quærit « secundum multitudinem iræ suæ, » id est « non requiret (Psal. x) » peccatorem, quia multum iratus est illi. Notandum vero qualiter dicat, juravit Dominus in superbia Jacob. Scimus namque quia Jacob illo patriarcha, cujus secundum carnem erant vel sunt isti filii, magnæ fuit humilitatis, superbiam

A vero non habuit. Alioquin, quomodo potamus illum potuisse cum Deo luctari, et invaluisse cum angelo (Gen. xxxii; Ose. xii), nisi per magnæ humilitatis virtutem, quæ vera est fortitudo? Moyses quoque quomodo Deum tenere potuisset, dicentem: « Dimitte me (Exod. xxxii), » nisi, quia virtute humilitatis confortabatur, stans, sicut Psalmista dicit, « in confractione, » id est, in nimia mentis humilitate, « in conspectu ejus? » (Psal. cv.) Jacob ergo non superbus, sed humilis fuit, et inde cum Deo valde luctari potuit. Notandus igitur, ut jam dictum est, modus dictionis, dum non dicit: Juravit Dominus in superbia populi, de quo dixerat: « Venit finis super populum meum, » sed « juravit Dominus, inquit, in superbia Jacob. » Breviter namque innuit, valde esse incongruam, magnaue animadversione dignam superbiam in filiis hominis pauperis, qui tota vita sua fuit humilis, qui suo fratri Esau longe dissimilis, cum ille foris venaretur, simplex domi habitavit, qui ad imperium patris, et matris, ut uxorem acciperet, peregre profectus in baculo suo Jordanem transivit, qui non in lecto eburneo, sed nuda humo decubans, lapidemque habens suppositum capiti, visionem magnam, scilicet scalam celos tangentem, et Dominum scalæ innixum vidit, qui pro uxore semel et iterum servivit annis septennis, et pro mercede de ovibus sumenda, sex annis soceri gregem pavit, quique deinde cum duabus turmis regrediens, civitatemque hic manentem non habens, sed futuram inquirens, peregrinus et advena super terram de loco in locum ivit, fixis ac reflexis tentoriis, tandemque in Ægyptum cum omni domo sua deveniens, stansque in conspectu Pharaonis, peregrinationem suam confiteri non erubuit, « dies, inquit, peregrinationis vitæ meæ centum tringinta annorum sunt parvi et mali, et pastores ovium sumus servi tui, et nos et patres nostri (Gen. xlvii). » In filiis, inquam, patris ejusmodi, qui tam humiliter vixit, superbia est valde reprehensibilis, imo et execrabilis. Et idcirco satis congrue, « juravit Dominus, inquit, in superbia Jacob, » breviter innuens quam graviter Dominus tulerit, quod a patre tam humili tam longe superbiendo degenerassent filii. Et quid juravit? « Si oblitus fuero, inquit, » id est nullo modo obliviscar, « omnia opera eorum, » subauditur, quæcumque fecerunt ex quo egressi ex Ægypto vitulum formaverunt, et adoraverunt. Nam licet tunc Moyses tenuerit Dominum, et placatus fuerit, ne faceret malum, quod locutus fuerat adversus populum suum, tamen postmodum dixit: « Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum (Exod. xxxii). » Ex tunc omnia quæcumque fecerunt non obliviscar opera eorum, imo et a sanguine Abel justî, omnia venient super impiam generationem eorum (Math. xxiii). Ita juramento præmisso, quasi quæretes qualiter operum illorum memor eris quæ jurasti non debere oblivisci, adhuc in ipso fervore quo juravit, interrogat, et dicit: « Nunquid super isto non

commovebitur terra, et lugebit omnis habitator ejus? Ac si dicat: Nunquid operum illorum recordatio legis est adhibenda? Nunquid huic populo talia facienti parva debetur ira? Nonne merito revelabunt cœli iniquitatem ejus, et terra adversus eum consurgat? Utique sic fiet, quia sic fieri justum est. Juravi, et immutabilis est sententia, ut super isto, vel pro causa ista, quod superbus factus est Jacob, commoveatur terra, commoveatur caput terræ Romanum imperium et adversus eum consurgat, et ita commota terra, ubi movebitur tanti imperii terrena potestas, « lugebit omnis habitator ejus, » videlicet, quia finxit sibi timorem, quod non posset habitare terram, nisi unus homo moreretur. Dixit enim: « Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent nostrum et locum et gentem (Joan. xii). » Idcirco « lugebit omnis habitator ejus, » subauditur terræ, quod et factum est in illa obsidione, ubi condixerat multitudo increduli, divino illos ad pacem iudicio trahente. Unde et congrue mox subditur: « Et ascendit quasi fluvius universus, et effluet quasi rivus Ægypti. » Mirum namque hoc fuit, quod venturis Romanis ad obsidendum Hierusalem, instante jam solemnitate paschali, tanta in illam multitudo confluit fiduciam habens in magna firmitate amplæ civitatis, ut recte dicat, « et ascendit quasi fluvius universus, » subauditur, habitator ejus. Abundanter enim quasi fluvius venit, et muros civitatis confluendo implevit. Quia vero futurum erat ut post innumerabilem mortuorum congeriem, ruptis et patefactis muris, reliqui caperentur, et in omnes gentes ducerentur captivi. Recte subjungit: « Et effluet quasi rivus Ægypti; » ejecti sunt enim residui, sicut jam dictum est, et per totum orbem defluerunt, qui, quasi fluvius, confluerant putantes se intus posse tutos contineri. Et quomodo defluerunt? Quasi rivus Ægypti, » inquit. Miro modo dictam, mirumque innuit mysterium. Noluit dicere, quasi Jordanis qui fluvius erat terræ illius populi, et obsessis indeque in captivitatem ducendis multo vicinior, quam aliquis rivus terræ Ægypti. Quare? Videlicet quia noluit ille populus esse, sicut Jordanis, noluit suscipere sacramentum baptismi Christi, qui baptizatus est in fluente Jordanis. Idcirco defluit sicut rivus Ægypti, nam ecce vera Judæi et apud Deum et apud homines reputantur et sunt sicut Ægypti, imo et vere Ægyptii, id est tenebrosi, quia corde sunt excæcati. Unde et protinus subjungit: « Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet sol in meridie, et tenebescere faciam terram in die luminis. » Quis enim est iste sol, nisi sol justitiæ Christus, sol verus et æternus, qui in ista die, in isto tempore mundum universum illuminavit, et quando cepit iste dies luminis, nisi quando visitavit nos oriens ex alto sol iste, quem miro modo Maria, id est maris stella peperit? Nox erat et stella consurgens de spiritu Creatoris sui concepit, cum parvula esset, magnum solem peperit, et ex-

A inde est dies luminis; meridies autem, ex quo idem sol exaltatus est a terra, resurgens a mortuis in cœlum ascendit. In isto meridie sive die luminis, Dominus terram, id est Judæam tenebescere fecit, ut jam non dicantur aut sint Judæi, sed Ægyptii, id est tenebrosi et cæci, quia sol Christus illis occidit, eo quod non credant quod mortuus resurrexerit. Hujus obscurationis et cæcitatibus illorum signum illud fuit, quod meridie, id est hora sexta, dum crucifixissent illum, iste diurnus sive quotidianus sol obscuratus est, et tenebræ super terram factæ sunt. Tantum scelus in festivitate sua, quæ dicitur Phase, id est Pascha, commiserunt. Sequitur ergo, et dicit firmiter sub eodem firmamento secundum justum iudicium: « Et convertam festivitates vestras in luctum, et omnia **156** cantica vestra in planctum, et inducam super omne dorsum vestrum saccum, et super omne caput calvitium. » Hoc ita planum et notum est, ut expositione non indigeat, quia festivitates illorum in luctum conversæ sunt, eo quod in paschali festivitate sua Christum occidendo, Christi discipulos et matrem ejus, juxta quod prædixerat Simeon: « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius (Luc. ii), » lugere fecerunt. Idcirco imminente, ut jam dictum est, paschali festivitate, obsessi lugere cœperunt, cunctasque festivitates annuas lugubres habuerunt, et omnia cantica illorum in planctum conversa sunt, tanta utique tunc miseria fuit ut nunquam meliorem causam haberint induendi saccum super dorsum suum, et decalvandi caput suum, quod facere consuetum erat in luctu, ob magni doloris indicium. Quod deinde subjungit: « Et ponam eam quasi luctum unigeniti, et novissima ejus quasi diem amarum, » insanabilem fore denuntiat dolorem, irreparabilem desolationem. Qualis est enim planctus unigeniti? Utique inconsolabilis, quia consolatio non est alterius filii illi ejus unigenitus mortuus fuerit. Unigenitus autem Christus est, non solum Deo Patri, verum etiam Synagogæ cujus de carne carnem assumpsit. Mortuus est illi; ipsa namque mater crudelis eum occidit, nec vult audire quod resurrexerit, imo nec vult scire quod ille Christus sit unigenitus Dei. Porro Deus alium unigenitum non habet, nec alium mittet, quia ipse unigenitus est. Idcirco luctus Synagogæ, quæ unigenitum occidit, in æternum inconsolabilis erit, quemadmodum in Zacharia ipse dixit: « Et aspicient ad me quem confixerunt, et plangent eum quasi unigenitum, et dolebunt sicut doleri solent in morte primogeniti (Zach. xii). » Et nunc quidem super eum lugere nolunt, sed futurum est in novissimo ut lugeant. Idcirco cum dixisset, « et ponam quasi luctum unigeniti, » continuo subjungit, « et novissima ejus quasi diem amarum. » Novissima namque sunt ea quæ sequuntur præsens sæculum. In illis novissimis promittit illis luctum, et ea fore quasi diem amarum, id est vere diem amarum, quemadmodum econtra, cum dicent sancti: « Facti sumus sicut

consolati (*Psal. cxxv*), id est esse constat ac si dicant vere consolati. Etenim ille dies in quo, ut jam dictum est, videbunt in quem confixerunt, sive aspicient ad eum, quem confixerunt, vere illis amarus erit, sicut alius propheta dicit: «Vox cœi Domini amara, et tribulabitur ibi fortis (*Soph. i*).» Tunc dissimulare non poterunt luctum unigeniti, quem nunc dissimulant dicentes ad alterutrum in malis suis: «Tace et non recorderis nominis Domini (*Amos vi*).» Interim miseri sunt ubique terrarum, neque ullum merentur reperire consolationis verbum, sicut olim in Ægypto et in Babylonia, vel quoties afflicti sunt, consolationem inveniebant clamantes ad Dominum. Hoc est quod continuo dicit: «Ecce dies venient dicit Dominus. Et mittam famem in terram, non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Et commovebuntur a mari usque ad mare, et ab aquilone usque ad orientem circuibunt, quærentes verbum Domini, et non invenient.» Hoc mirum est, et miserabile, quod ipsi, quorum de terra panem Scripturarum, nos advenæ messuimus et comedimus, famem patiuntur et siti pereunt, esuriunt et non comedunt sitiunt, et non bibunt. Etenim quod amplius mirandum est, ipsi panem hunc nobis deferunt, et circumferunt, et tamen non inveniunt, sicut in Evangelio mystice significatum est, ubi maxima multitudine veniente ad Dominum, cum vellet illis dare ad manducandum, «erat ibi puer unus, habens quinque panes hordeaceos, et duos pisces (*Joan. vi*).» Habebat et non manducabat, portabat et non esuriebat, sed accepit ab illo Jesus et fregit, deditque illis quos reficere volebat (*ibid.*). Sic denique Judæi, quoniam sunt sensu puerili, nescientes quid ferant, panem ferunt verbum Dei, mente jejuni, et secundum animam aridi, quia Dominus immisit eis famem audiendi verbum Domini. Hoc, inquam, mirum et miserum est, quod onusti verbo Domini circumeunt a mari Atlantico usque ad mare Britannicum, id est a meridie ad occidentem, et ab aquilone usque ad orientem, quæ orbis terrarum quatuor plagæ sunt, «quærentes verbum Domini et non inveniunt.» Videlicet quia cæci sunt, idcirco idipsum quod portant videre non possunt. Excæcavit enim illos malitia ipsorum. Quomodo autem contingit eis ut quærant et non invenient, cum Dominus dicat: «Quærite et invenietis (*Matth. vii*); itemque et: «Qui quærit, invenit?» (*Ibid.*) Quomodo istud convenit, nisi quia non quærun't sicut est quærendum, quia non in illo quærun't in quo est quærendum. In Christo qui quærit, invenit quod comedat ut non esuriat, invenit quod bibat ut non sitiatur. Ideo dicit: «Qui venit ad me, non esuriat, et qui credit in me, non sitiet unquam (*Joan. vi*).» Item: «Si quis sitit, veniat ad me et bibat (*Joan. vii*).» At illi Christum oderunt, consortium nullum cum Christo habere volunt. Quomodo ergo invenirent, qui miro modo sine verbo Dei, quod Christus est, verbum Dei quærun't? Mira quærentium dementia, dum ita

quærun't verbum Domini, ut velint exurgere sibi aliquem prophetam, dolentes quod non aliquam habeant in homine gloriam, qui signa faciat, et ventura prædicet, ad satisfaciendum cupiditati ipsorum, ut iterum congregentur, et in illam terram Hierusalem redeant non jam lapideam, sed aureolam atque gemmatam, secundum vanam nimisque avaram spem suam. Taliter esurientes nunquam comedunt, taliter sitiientes, nunquam bibunt, taliter quærentes verbum Domini nunquam inveniunt, sed pro verbo Domini spiritum recipiunt erroris, pro Christo Antichristum sunt recepturi. Sequitur: «In die illa deficient virgines pulchræ et adolescentes in siti, qui jurant in delicto Samariæ et dicunt: Vivit Deus tuus Dan, et vivit via Bersabee, et cadent, et non surgent ultra.» Quamvis paulo ante præmisso, «et emittam famem in terram,» statim subjunxerit, «non famem panis neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini; tamen cum dicit, «in illa die deficient virgines pulchræ et adolescentes in siti,» recte utrumque intelligitur, scilicet tam fames panis et sitis aquæ quam fames et sitis audiendi verbum Domini. Nam etsi nunc Judæi, quamvis captivi, panem habent et aquam, tunc utique non habuerunt, quando, sicut jam supra dictum est, ab hostibus circumdati sunt in vindictam sanguinis Christi. Tunc, inquam, corporaliter quoque defecerunt virgines adolescentæ in siti, tanta tamque mira defectio, ut mirum si quisquam calamitatem illam absque horrore animi perlegere possit. Verum, quia fames et sitis corporalis comparatione famis et sitis audiendi verbum Domini, quæ fames vel sitis animæ est, pro le reputari debet, idcirco cum dixisset: «Et emittam famem in terram,» ne putaretur hanc parvam vindictam famis corporæe rependere illorum avaritiæ, «non famem, inquit, panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini,» ut sitesus: Non primum famem panis et sitim aquæ immitto illis, sed prima erit vindicta famis audiendi verbum Domini, fames autem panis et sitis aquæ superadjicietur eis. Narrat autem vetus historia, tam Latina quam Græca, et omnium gentium barbararum nihil fame durius. **157** Quæ sæpe compellit obsessos humanis vesci carnibus, et in suam sævire naturam, ita ut nec patres parcant parvulis liberis, sicut nec illa infans Maria pepercit, quæ in illa obsidione parvulum suum coxit et comedit. Quid igitur de fame dicendum animarum, quæ post vitam præsentem procul desentitur, si hoc facit fames corporum? Utraque oppressit populum Judæorum, et nunc usque opprimit illa, quæ deterior est fames et sitis verbi Domini. Quæ veritas tales sunt virgines, et qui adolescentæ ita deficientes? Ait: «Qui jurant in delicto Samariæ, et dicunt: Vivit deus tuus Dan, et vivit via Bersabee.» In illo tempore, quando hæc prophetabantur, vitulus aureus colebatur in Dan, terminus est terræ Judaicæ, et ibant illuc per vi-

Bersabee, longo videlicet itinere propter reges Judæ, deducantes eos, quin et idcirco vitulos illos fecerat Hieroboam, ne ascenderent decem tribus ad orandum in Hierusalem (*III. Reg. xii*), reputans ne converteretur cor populi ad dominum suum regem Juda. In tantam autem venerationem venerat illis talis factura, scilicet facies vitulina, ut quomodo solitum fuerat jurari, « vivit Dominus Deus, verbi gratia, relictis cum Jonathas dixit : « Vivit Dominus, et vivit anima tua, rex, si novi (*I. Reg. xvii*). » Sive Elias : « Vivit Dominus Deus in cujus conspectu sto (*III. Reg. xvii*), » ita vulgo jurantes jam dicerent : « Vivit dominus deus Dan, et vivit via Bersabee, » per quam iter in Dan. Aureus erat ille vitulus, et inde facile persuaderi poterat populo quod esset deus. Quare? nimirum quia mentes eorum obtinuerat avaritiæ spiritus, et idcirco apud cogitationes eorum non parva res erat aurum, multoque plus placebat aspectibus eorum tale metallum quam mentibus Deus eorum. Ergo deus illorum erat aurum, deus illorum erat Mammon. Nunquid a tali scelere queunt immunes existimari Scribæ et Pharisei temporis illius, quo passus est Dominus noster, in quem sanctorum prophetarum tota intentio tendit? Nonne illorum mentes maxime obtinuerat Mammon, et per eundem deum jurabant, per quem et illi, dicentes : « Vivit Deus tuus Dan? » — « Væ vobis, ait ipse Dominus, dices cæci, qui dicitis : Quicumque juraverit per templum, nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet (*Matth. xxiii*). » Nonne isti Deo præferebant aurum? « Qui enim jurat in templo, inquit, jurat in illo et in eo qui habitat in ipso (*ibid.*). » Ergo sicut templo, ita et illi qui habitat in templo, præferebant aurum, dicendo : « Quicumque juraverit per templum nihil est; qui autem juraverit in auro templi, debet. » Igitur cum dicit, « qui jurant in delicto Samariæ, et dicunt : Vivit deus tuus Dan, » non omittamus illos qui in auro jurare docebant, quia videlicet multo cupidius isti aurum coluerunt quam illi patres eorum. Illi namque idcirco colebant aurum, ne ascendendo adorare in Hierusalem discerent reverti ad David regem suum. Isti autem, et licentius possiderent aurum, per quod docebant esse jurandum magis quam per Deum vel per Dei templum, occiderunt verum David, filiumque David, Filium Dei regem suum. Talis eorum deus est deus Dan, quod interpretatur *judicium*, traxit enim illos ad *judicium* æternum. Item talis illorum via est Bersabee, quod interpretatur *puteus juramenti* sive *puteus satietatis*, quia jurabant in auro quo volebant quidem, sed non poterant satiari. Proinde « cadent, inquit, et non surgent ultra, » consumpti hæc supradicta, fame audiendi verbum Dei, sicut comperimus ex his qui supersunt ex illis. Denique maxime his convenit, quod sanctus Job dicit : « Egredietur et fame sterilis, qui rodebant in solitudine squalentes calamitate et miseria, et mandebant herbas et arborum cortices, et radix juniperorum erat cibus eorum. Qui de convallibus ista rapientes,

A cum singula reperissent, ad ea cum clamore currebant (*Job xxx*). » Nimirum herbis et arboribus et radici juniperorum comparari possumus fabulas et genealogias eorum. Quoties cum illis sermonem conferimus, si qua de fabulis ac genealogiis occasio incidit, ibi clamosi atque deserti sunt, et veluti quidpiam herbarum sive corticum aut radicum juniperi de convallibus rapientes, ad singula cum clamore currunt, dum aliquid nugarum retexentes declamant, suoque arbitrato magistri sunt. Porro ad evaleandum Scripturæ sensum, ita egestate et fame steriles, ita squalentes et miseri sunt, et non solum dolere, verum etiam admirari possumus imbecillitatem puerilis sensus eorum. Sequitur :

B CAP. IX. — « Vidi Dominum stantem super altare, et dixit : Percute cardinem et commoveantur superliminaria. Avaritia enim in capite omnium, et novissimum eorum in gladio interficiam. Non erit fuga ejus. Fugiet et non salvabitur ex eis qui fugerit. » Adhuc depromitur, et magis ac magis declaratur sententia vindex contra supradictam superbiam Jacob, cum dicit : « Avaritia enim in capite omnium. » Nam, cum avaritia de superbia quoque tractari testis est sapiens vir, qui cum dixisset : « Avaro nihil est scelestius (*Eccli. x*), » continuo subjunxit : « Quid superbis, terra et cinis? » (*Ibid.*) Divitiarum namque comes superbia est. Idcirco Apostolus : « Divitibus, inquit, hujus mundi præcipe nos superbe sapere (*I. Tim. vi*). » Sed jam admirandæ hujus visionis sacramentum ingredientem, litteræ ordinem prosequamur. « Vidi, inquit, Dominum stantem super altare. » Magna vere visio, et magnæ rei significatio exstitit. Prophetico deinde spiritu vidit, et revera futurum erat, quod illi talis visio præostendit. Quærimus ergo, ubi vel quando factum sit tale quid, cujus in signum stans Dominus super altare videri debuerit. Quærentibus autem in toto Christi Evangelio, vel in omni evangelicæ gratiæ sacramento, nihil tam magnum, nihil tam evidens secundum hujus visionis proprietatem nobis occurrit quam schema vel habitus Domini nostri Jesu Christi crucifixi. Crucifixus namque et sacrificium pro nobis factus, super altare crucis stetit, statione difficili, statione laboriosa sibi. Diligenter animadvertendum, nec unquam oculis mentis nostræ debet abesse stationis illius spectaculum. Pendebat et stabat manibus ad crucis cornua confixis, pedibus ligno suppedaneo per clavorum fixuram coherentibus in modum stantis. Taliter stans ipse hostia, crux vero altare erat. Propter talem ejus stationem futurum erat ut destrueretur illud Judaicæ superbiæ templum, juste profecto, quia taliter stanti crudeliter insultantes dicebant : « Vah, qui destruis templum, et in triduo illud reædificas (*Matth. xxvii*). » Dixit ergo ita stans : « Percute cardinem et commoveantur superliminaria. » Quicumque dixerit, sive videnti hæc prophetæ, sive angelo, nimirum illa in visione percussio cardinis et commotio superliminarii cortissime ad futurum significabat templi exter-

minum tanta percussione, tanta commotione ut hodieque admiretur orbis terrarum. Quam ob causam? « Avaritia enim, inquit, in capite omnium, » cui videlicet avaritiæ crudelissimæ fructus fuit avaris et impiis scelus istud, quod taliter Dominum super altare crucis stare fecerunt. Nam, cum quotidie disputaret contra avaritiam illorum, illud maxime concitaverat eos, quod diutius non ferens pertinaciam avaritiæ, propter quam domum Patris domum orationis, speluncam fecerunt latronum (*Matth. xxi*), Scripturam implevit dicentem : « Zelus domus tuæ **158** comedit me (*Psal. lxxviii*), » mensas nummulariorum cathedrasque vendentium columbas convertens, factoque de resticulis quasi flagello cunctos ejiciens (*Matth. xxi*). Avaritia ergo in capite, id est, in summa intentione omnium, et idcirco percusso cardine et motis superliminibus, id est, destructo summo sacerdote, summis Scribarum Pharisæorumque ordinibus, novissimum quoque eorum, id est plebeium, in gladio interficiam. « Non erit fuga eis. » Circumdati namque erunt et coangustati undique. Quod etsi fugerit, « non salvabitur qui fugiet ex eis. » Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos : et si ascenderint usque ad cælum, inde detraham eos : et si absconditi fuerint in vertice Carmeli, inde scrutans auferam eos : et si celaverint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos. Et si abierint in captivitatem coram inimicis suis, ibi mandabo gladio, et occidet eos, et ponam oculos meos super eos in malum. » Mirabiliter Dominus, qui super altare crucis stare habebat, ut jam dictum est, simul cum præostensione stationis illius omnipotentiam suam depromit, mira declamatione asserit quod manus suas nullus inimicorum ejus effugere possit. Nunc ut verba hæc melius perpendere queamus, simul recordemur illud quod idem homo factus jamque passurus, sive super aram crucis staturus dixit : « Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me (*Joan. xii*). » Hoc illi dixit qui jam illum in cruce levare cogitaverant. Et quidem si solus gratiæ attractionem cogites, cum dicit : « Omnia traham ad me, » subaudiendum est utique electa. Si autem hoc attendas, quod per illam in cruce exaltationem Filii hominis judicariam super vivos et mortuos accepit potestatem, accepit enim secundum humanitatem, cui nihil deerat secundum divinitatem, cum dicat : « Omnia traham ad me, » subintelligendum est actione potentiae, ut manus meas nullus vestrum possit effugere. Habens enim potestatem iudicium facere, sedulo super sedem majestatis meæ, atque omnes gentes congregabuntur ante me, et omnia electa statuum ad dextram, reproba vero ad sinistram meam. Nimirum quod illic idipsum intelligendum est, et hic, videlicet quod nullus effugere possit manus hujus Domini, qui super altare crucis taliter tamque dolendo habitu, pendendo stetit, stando pependit. « Si descenderint, inquit, usque ad infernum, »

A etc. Ista quæque dixit, quorum tria quidem impossibilia erant fieri, unum impossibile non fieri, iterum unum possibile fieri. Etenim ut angustiam fugiens homo vivens, ad infernum descendat, ibique vivat vita incolumi, impossibile est. Attamen dicit : « Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos. » Item, impossibile est ut homo pennas volucres assumat, et in cælum volet ; attamen dicit : « Et si ascenderint usque ad cælum, inde detraham eos. » Item, impossibile est ut homo in præscem mutetur, et profundum maris subintret ; attamen dicit : « Et si celaverint se oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, et mordebit eos. » Quid igitur per ista quæ impossibilia sunt contendit, nisi quod manus sua homo nusquam effugere possit, cum inde quoque detrahatur, vel illi usque persequi possit, quo nullus vivens profugere potest ? Unum eorum quæ dixit, possibile est, ut jam diximus, fieri, scilicet ascendere in verticem Carmeli ? Sed vide quanta cum irrisione dicat, « absconditi fuerint in vertice Carmeli. » Valles enim et defossa terrarum potius quam vertices montium captare solet, qui cupit abscondi, civitas autem vix aliud quid in monte positum non potest abscondi (*Matth. v*). Est tamen modus quidam in inferno descendendi, quo possit homo descendere, in fugam vultus Domini, scilicet cum desperans, a Deo, diabolo sese maligno foedere tradit. Nonnullos fuisse ejusmodi in populo Isaias insinuat, cum dicit : « Dixistis enim : Percussimus foedus cum morte, et cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans, cum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio pertractavimus (*Isa. xxviii*). » Item, modo quodam quasi in cælum ascenditur, cum quis superbiæ penam ultra semetipsum elevatur. Et modo quodam in profundo maris intratur, videlicet sectando curiosa, et inanis subeundo curas sæculi hujus. Quocumque modo sive illum ad inferna descensum, sive illum ascensum ad cælum, sive demersionem illam in profundo maris intelligas, illud Davidicum semper decantandum est : « Quo ibo a spiritu tuo, quo a facie tua fugiam ? Si ascendero in cælum, illic es, si descendero ad infernum, ades. Si sumptis pennas meas diluculo, et habitavero in extremis terrarum, etenim illic manus tua deducet me, et tenuerit me dextera tua (*Psal. cxxxviii*). » Est etiam quidam abscondendi modus in vertice Carmeli, videlicet secundum nomen ipsum Carmeli, quod interpretatur scientia circumcissionis. Cum enim inimici Christi quasi scienter disputant et contendunt de circumsione carnis, ut videantur rationabiliter repellere se fidem Evangelii, ecce absconditi sunt in vertice Carmeli, sed inde scrutans auferit eos Christus, scrutando Scripturas nos Christiani falsos illos convincimus. Ultimum eorum quæ dicta sunt : si abierint in captivitate coram inimicis suis, » possibile erat non fieri, nec enim ipsi dimittere terant, quin abierint ducti in omnes gentes car-

« Ibi, inquit, mandabo gladio, et occidet eos. » Hoc sepe factum est ut ex his qui dispersi sunt Judæis caedes plurima fieret, Domino utique mandante gladio, cujus in arbitrio gladius omnis est, quia « non est potestas, nisi a Deo (Rom. xiiii). » Quod deinde subjungit, « et ponam oculos meos super eos in malum, et non in bonum, » modis duobus jam dictis perficit, dum mandat serpenti, et mordet eos invisibiliter morsu malo, qui æterna mors animæ est, dum mandat gladio, et occidit eos occisione visibili, quæ corporalis mors est. Utrum hoc intelligimus, et in psalmo, cum dicit. « Tradentur in manus gladii » Romanorum, et secundum animam partes vulpium, id est malignorum spirituum, sunt (Psal. lxxv). Et secundum animam quidem omnes, quoniam impenitentes sunt, morsu serpentis moriuntur, et partes vulpium sunt, secundum corpus vero non in omnibus gladio mandatum est, ut occidat eos, quia præter hoc quod reliquæ salvandæ sunt (Rom. xi), etiam memoriæ et honori Christi prodest vita et dispersio illorum, quemadmodum ipse dicit in psalmo : « Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua (Psal. lxxvii). » Multum enim Christum colentibus confert hoc quod Christi inimici Judæi inter eos vivant. Secum namque libros bajulant, in quibus inveniuntur cuncta, de quibus confirmamus fidem Christianam, nec dicere potest quis, quod nova doctrina sit, dum antiquam proferimus auctoritatem ex libris quos habent illi. Sequitur : « Et Dominus Deus exercituum qui tangit terram, et tabescit, et lugebunt omnes habitantes in ea. Et ascendet sicut rivus omnis, et defluet sicut fluvius Ægypti. Qui ædificat in cælo ascensionem suam, et fasciculum suum super terram fundavit. Qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ, Dominus nomen ejus. » Quia dixerat tibi, « mandabo gladio, et occidet eos », valde 159 convenienter de illo propheta subjungit, « et Dominus Deus exercituum, » subauditur, ipse est, qui hoc se facturum dicit, quia profecto mandare potest gladio, qui Dominus exercituum est, qui non unum tantum sed multos exercitus habet, quia videlicet Assyriorum atque Chaldæorum, præsertim et Medorum, Græcorum atque Romanorum, et omnium gentium exercitus serviat et serviunt ei, quamvis nescientes, ut videlicet regnum aliud alio superveniente destruat, justo ejus judicio, sicut postmodum dicturus est, « ecce oculi Domini Dei super regnum peccatorum, et conteram illud a facie terræ. » Cum ergo dicit, « et Dominus Deus exercituum, » subauditur, ipse est, mirari te non vult quod dixerit se gladio mandare, qui quando stetit, ut jam dictum est, super altare, id est patibulum crucis, gladium nullum ostendit, nec saltim Patrem rogare voluit, ut quod facere poterat, plus quam duodecim legiones angelorum exhiberet sibi (Math. xxvi). Quod protinus subjungit, « qui

tangit terram et tabescit, » in utramque partem, scilicet in bonam et in malam intelligi potest, quia postquam a terra exaltatus est, alii tangentes illum salvi facti sunt, alii perierunt. Siquidem tangentes illi pauci ex Judæis, multi ex gentibus tabescentes et compuncti corde poenitentiam egerint, itemque multi tam Judæi quam gentiles male tabescentes et invidentes, Evangelio Christi tangente, id est percutiente illo, tam in anima quam in corpore perierunt et pereunt. Etenim tabescere tam in bona quam in mala significatione poni non est dubium. In bona ut illic, « tabescere me fecit zelus meus, quia oblitus sum verba tua inimici mei (Psal. cxviii). » In mala ut alibi : « Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet (Psal. cxi). » Item quod sequitur, « et lugebunt omnes habitantes in ea, » similiter in utramque partem recte intelligitur. Nam qui compuncti corde poenitentiam egerunt, bonum luctum habuerunt, juxta illud : « Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Math. v). » Qui vero poenitentiam non egerunt, maxime Judæi, malum luctum habuerunt, videlicet de quo superius dictum est : « Et convertam festivitates vestras in luctum, et omnia cantica vestra in planctum (Amos viii). » Item quod sequitur : « Et ascendet sicut rivus omnis, et defluet sicut fluvius Ægypti, » in utramque partem dividendum est. Nam ascendere bonum, defluere malum est. In his qui poenitentiam egerunt, fides Evangelii, gratia Spiritus sancti de fonte Christo procurrens, sicut rivus ascendit in his qui impenitentes fuerunt vel sunt, maxime in Judæis, cuncta carnalium cæremoniarum vanitas et inutilitas defluit, et est ubique contemptibilis, nullusque jam verus Dei cultor illas suscipit. « Defluit, inquam, sicut fluvius Ægypti, » quia videlicet non utcumque contemnuntur cæremonie carnalis Judaismi, sed ita ut, quicumque illas exercent, reputentur et sint velut Ægyptii, id est tenebrosi et omnino Rubri maris, quod est baptismum Christi, transitu indigni. In his quoque qui ex gentibus crediderunt iste prophetie versiculus sic impletur, ut quod valde timendum est, « multi vocati pauci vero sint electi (Math. xxii). » Nam quia pauci electi sunt recte dicitur, « et ascendet sicut rivus omnis, » qui videlicet rivus minor est quam fluvius; et quia multi sunt vocati qui non pertingunt ad electionis ascensum recte subjungitur, « et defluet sicut fluvius Ægypti. » Ex ipsis qui ascendunt sicut rivus, ut jam dictum est, completum propositum Dei in ædificationem Ecclesie Christi, « quod est corpus ejus, plenitudo ejus (Ephes. i), » cujus « ipse caput est, » sicut Apostolus dicit (Coloss. i). » Recte ergo subjungitur, « qui ædificant in celo ascensionem suam. » Ascensio namque rivi omnis, id est electi omnis, spiritualem ex ipso gratiam habentis, ascensio ipsius est. « Quod enim illic ascenderunt tribus

tribus Domini (*Psal. cxxi.*), non ascendentium facultas, sed gratia vocantis agit. « Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœlis (*Joan. iii.*) » Et Apostolus cum dixisset : « Qui descendit ipse est, et qui ascendit super omnes cœlos, ut impleret omnia, et ipse dedit quidem quosdam apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero evangelistas, alios autem pastores et doctores, ita sententiam complevit ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi (*Ephes. iv.*) » Pulchre ergo dictum est, « qui ædificat ascensionem suam in cœlo, » quia videlicet ascensus sanctorum, corporis Christi ædificatio est, et quod membra sequuntur ascendendo, gratia capitis est præeuntis, quod solum propria virtute ascendit. « Et fasciculum suum, inquit, super terram fundavit. » Nimirum quando Christus in cœlum ascendit, parvum apostolorum numerum in terra reliquit, et eosdem misso sancto dilectionis Spiritu, quasi in fasciculum ligavit vinculo charitatis et unitate fidei, et ejusmodi « fasciculum fundavit, » id est in fundamento posuit, et super illum Ecclesiam suam ædificavit. Deinde et de gentibus nonnullos tanta implevit ubertate cœlestis gratiæ et verbo doctrinæ, ut secundum apostolorum imitationem possent Ecclesiam Christi instruere. Hinc protinus subjungit. « Qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ. » Maris namque nomine interdum gentilitas significatur, ut illic : « Propterea non timebimus, dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris (*Psal. xlv.*) » Hoc enim hunc habet sensum : Non timebimus tribulationes futuras quæ tunc erunt, quando turbatis et repellentibus Verbum Domini Judæis, quibus primum oportebat prædicari Evangelium, transferentur apostoli in medium gentium. Itaque « qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ, » idem est ac si dicat : Qui homines gentiles falsas et insipidas habentes aquas sæcularis scientiæ, sursum vocat et cœlestia facit sapere, constituitque doctores ut tam loquendo quam scribendo compluant terram Ecclesiæ. Quis hæc tanta et talia facit? « Dominus, inquit, nomen ejus, » quia revera non posset talia facere, non posset de mortuis resurgens in cœlo ascensionem suam ædificare, nisi esset Dominus. Idcirco et David cum dixisset : « Iter facite ei, qui ascendit super occasum (*Psal. lxxvii.*) » continuo subjunxit, « Dominus nomen illi (*ibid.*) » Hoc sudæi multum graviter tulerunt quod gentiles vocati et recepti sunt, invidentes saluti illorum. Exempli gratia, ita ut Petro dicerent : « Quare introisti ad viros præputium habentes? » (*Act. xi.*) Et multa his similia. Recte ergo sequitur : « Nunquid non ut filii Æthiopum vos estis mihi filii Israel, ait Dominus? Nunquid non Israel ascendere feci de terra Ægypti, et Palæstinis in Cappadocia, et Syros de Cyrene?

A Ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, et conteram illud a facie terræ. » Ac si dicat : Quid gloriamini vos, Judæi, de proprietate Dei, et gentibus derogatis? « Au Judæorum Deus tantum? nonne et gentium? imo et gentium (*Rom. iii.*) » sicut Æthiopes, ita et vos mihi estis nec magis aut minus propinqui, quia sicut Judæos, ita et Æthiopes ego creavi. Quod si in hoc gloriamini, et propter hoc vos potius quam alias gentes ad me pertinere jactatis, quia feci vos ascendere de terra Ægypti. Nunquid propter hoc alterius naturæ sive conditionis, quam cæteri homines estis? Nempe et Palæstinos de Cappadocia, et Syros ascendere feci de Cyrene. Non ergo erigamini in superbiam, quod **160** vos de Ægypto eduxerim, et quasi peculiarem populum meum, Pharaoni servire non passus sim, neque arbitremini quod propter hoc solis vobis debeatur regnum Dei, quia videlicet et in hoc sæculo Æthiopes Palæstinos, Syros atque Judæos distantes locis atque corporibus mortalitatis lege sociavi, et pro arbitrio meo servos meos huc illucque committo, et in universas provincias transfero, et in illa cœlesti Sion, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis, similiter omnes sive ex omnibus gentibus quoscunque fides commendaverit, congruis mansionibus collocet, sicut per Psalmistam dicit : « Memor ero Raab et Babylonis, scientium me. Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic (*Psal. lxxxvi.*) » Econtra, sicut æquali conditione omnes sunt facti, ita quicumque peccaverint æquali judicii mei sententia punientur, et omnia absque discretionem personarum impia regna subvertam. Nam « ecce, inquit, oculi Domini super regnum peccans, et conteram illud a facie terræ. » Quod autem vel cujus gentis regnum tantum peccavit quam illius quæ propheta occidit, et ipsum prophetarum Dominum crucifixit? Ne ergo in superbiam erecti, peccatores ex gentibus ad fidem venientes, repellendos esse censeatis, quia Judæi non minus quam Græci, imo primum, sive magis quam Græci, iram et indignationem, tribulationem et angustiam sunt recepturi, quicumque non acquiescunt veritati (*Rom. ii.*) ita ut regnum quoque illorum temporale destruat, etenim a facie terræ conteram illud. « Verumtamen conteras non conteram domum Jacob, dicit Dominus : ecce enim mandabo, et concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutiuntur in cribro, et non cadet lapillus super terram. In gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt : Non appropinquabit, et non veniet super nos malum. » Certam, et quæ falli non possit suam Deus commendat providentiam, dum præmisso, « ecce oculi Domini Dei super regnum peccans, et conteram illud a facie terræ, » subjungit, « verum conterens non conteram domum Jacob. » Idem enim est ac si dicat : Conteram quidem domum Jacob in reprobis, sed non conteram in ele-

etis. Impossibile namque est, dum conteritur regnum Judaicum contritione Romanæ virtutis, dum occiduntur, dum dispergunt in omnes gentes captivi, perire Deo quemquam ex illis quos præscivit et prædestinavit (*Rom. viii*). » Non enim regnum vel gentem illam sic contrivit, ut nullum ex illa salvum esse velit. Hinc Apostolus dicit : « Nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin. Non repulit Deus plebem suam quam præscivit (*Rom. xi*), » etc. Pulchra valde similitudine ipsum mysterium innuit, de quo Apostolus : « Noto enim, inquit, vos ignorare, fratres, mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret (*ibid.*). » Pulchra, inquam, similitudine id ipsum prophetatur hic dicendo : « Ecce enim mandabo, et concutiam in omnibus gentibus domum Israel, sicut concutitur in cribro, et non cadet lapillus super terram. » Cuncta tribulatio sive angustia, qua coangustati et contribulati Judæi, in omnes gentes sunt eventura ac dispersi, velut concussio cribri exstitit, quomodo si pulverulem collapsi muri cribro congesta concutiantur, ut pulvere in terram cadente soli remaneant lapilli, in opus restorationis conferendi. Unde præmisso, « in gladio morientur omnes peccatores populi mei, qui dicunt : Non appropinquabit, et non veniet super eos malum, continuo subjungit : « In die illo suscitabo tabernaculum David quod cecidit, et reedificabo aperturas murorum ejus, et ea quæ corruerant instaurabo, et reedificabo eum sicut in diebus antiquis, ut possideant reliquias Idumæ et omnes nationes, eo quod invocatum sit super eos nomen meum, dicit Dominus, faciens hæc. » Quem enim sensum hæc habeant apostoli probant, ubi questione suscitata, cur homines ex gentibus Paulus ac Barnabas absque circumcissione et observantia Sabbati susceperant. Petrus respondit ut debuit. Cujus sententiam probans Jacobus hæc locutus est : « Viri fratres, audite me. » Simon narravit, quemadmodum primum Deus visitabit sumere ex gentibus populum nomine suo, et huic concordant verba prophetarum, sicut scriptum est : Post hæc revertar, et reedificabo tabernaculum David, quod cecidit; et diruta ejus reedificabo, et erigam illud, ut requirant cæteri hominum Dominum, et omnes gentes super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus, faciens hæc. « Notum a sæculo est Domino opus suum (*Act. xii*). » Igitur domus Israel quæ concutitur in cribro ruinea domus et collapsum tabernaculum est, quia Dominus stans super altare, id est in ara crucis appensus ab illis, sicut jam superius dictum est, percussit jessit cardinem, ut commoverentur superliminaria, et lapilli residui, quorum nullus cecidit super terram, reliquæ sunt, de quibus Apostolus cum præmississet, sed quid dicit Eliæ responsum divinum? « Reliqui mihi septem milia virorum, qui non

curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo, inquit, et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (*Rom. xi*). » Porro, peccatores ejusdem populi omnes in eo sunt peccatores, « quod dicunt : « Non appropinquabit, et non veniet super nos malum, et idcirco in gladio morientur, » inquit. Ergo non parvi criminis est dicere « non appropinquabit, et non veniet super nos malum, » cum Deus vel Spiritus sanctus deat per os prophetarum, « appropinquabit et veniet super vos malum. » Veraciter crimen hoc esse magnum antiquo et nimis dolendo exemplo est comprobatum. Nam Deus dixit : « In quocunque die comederis ex eo, morte morieris (*Gen. iii*). » Econtra serpens : « Nequaquam, inquit, morte moriemini (*ibid.*). » Itaque qui per serpentem dixit, « nequaquam moriemini, » cum Deus dixisset, « moriemini, » idem spiritus malignus per os pseudoprophetarum dicebat, « non appropinquabit et non veniet, » cum Spiritus sanctus per prophetas suos diceret, « appropinquabit et veniet super vos malum. » Proinde ipsi quidem pseudoprophetae serpenti similes, et maledictione digni sunt, peccatores autem, qui magis credunt pseudoprophetais quam prophetis Domini, tam juste in gladio moriuntur, quam juste Adam, sive mulier ejus, pro eo quod serpenti magis quam Deo credidit, sententiam excepit, ut de paradiso expelleretur. Gladium autem hic non solum Romanorum intelligimus, quia videlicet non omnes peccatores illius populi mortui sunt, sed potius gladium invisibilem, qui percussit interiora omnis impenitentis animæ, quem Psalmista metuens : « De gladio, inquit, maligno erue me (*Psal. cxliiii*). » Ecce in die isto, qui « dies salutis est, et tempus acceptabile (*II Cor. vi*), » suscitatur illud tabernaculum Jacob quod cecidit, quia pro Judæis incredulis ponuntur gentiles creduli tanquam lapides vivi super fundamentum vivorum apostolorum et prophetarum (*Ephes. ii*), et hoc modo reedificatur verus David, lapis angularis, sicut in diebus antiquis, id est non ex operibus legis, sive cæremoniis carnis, sed ex fide, per quam Abraham justificatus est per quam Noe complacuit, per quam Abel plurimam Deo hostiam obtulit (*Hebr. xi*), et possident nunc posterius hujus David reliquias Idumæ et omnes **161** nationes, sine acceptione personarum, eo quod invocetur nomen Domini super eos : ubi enim invocatio nominis Domini, nulla est distinctio Judæi et Græci. Et ut scias, quia quidquid audisti stabile et ratum est, nec infectum remanere potest, non alius, sed ipse, « dicit Dominus, faciens hæc. » Quæ sunt hæc? Quænam nobis ostendis, dicendo : « faciens hæc? » Nimirum stans super altare, et percutiens cardinem, et superliminaria commovens, in gladio interficiens omnes quorum in capite avaritia est, tangens terram ut tabescat, et lugere faciens omnes habitantes in ea, ædificans in cælo ascensionem suam, et fasciculum suum super terram fundans, vocans aquas maris, et effundens eas

super faciem terræ, et coaterens regnum peccans, et concutiens in omnibus gentibus domum Israel, suscitans tabernaculum David, id est, Ecclesiam suam. ipse est enim verus David, et reliquias Idumææ possidens, id est, de terrenis, et terrene sapientibus hominibus coelestes faciens, cujus dixisse fecisse est. Sequitur : « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et comprehendet arator messorem, et calcator uvæ mittentem semen. Et stillabunt montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt. Et convertam captivitatem populi mei Israel, et ædificabunt civitates desertas, et habitabunt in eis, et plantabunt vineas et bibent vinum earum. Et facient hortos, et comedent fructus eorum. Et plantabo eos super humum suam, et non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus. » Ecce finis loquendi in hoc propheta vide qualis sit. Si solum respicias litteræ corticem, vile est et exiguum, quod a glorioso et magno Deo promittitur, quia bonis et malis commune est, et bonis quidem non magnopere curandum, non magna sollicitudine querendum, malis autem concupiscibile, quorum Deus venter est, de quibus Apostolus. « Esca, inquit, ventri, et venter escæ, Deus autem et hunc et illam destruet (I Cor. vi). » Si autem corticem discutias, quemadmodum hic idem propheta sycomoros vellicabat, et sub utilitate litteræ pretiosum, id est, spiritualem sensum requiras, gloriosum est et præclarum, quod Deus gloriæ promittit in hac sermonis consummatione sperantibus in se, « quod oculus non vidit, quod auris non audivit, quod in cor hominis non ascendit (Isa. lxxv; I Cor. ii). » Dicit aliquis : Quæ fuit necessitas, ut maxime in calce sermonis talis promeretur littera, quæ maxime carnales mulceat? Videlicet quia sic expediebat, ut pueros illos apud quos servanda erat sancta Scriptura seduceret seductione bona, propter eos quibus proficere habebant mysteria quæ continentur in prophetis suo tempore revelanda. Est enim seductio bona, qua non solum reprobus, verum etiam probus aliquis, nesciens divinis consiliis obsequium præstat, in tantum, ut Jeremias dicat : « Seduxisti me, Domine, et seductus sum, fortior me fuisti, et invaluable (Jerem. xx). » Idem enim est ac si dicat : Proposueram ego tacere de hujusmodi, tu autem, ut tacere non possem, motum quasi impatientis animi, id est zelum bonum et fortem impugisti. Sequitur namque postmodum et dicit : « Et dixi : Non recordabor ejus, neque loquar in nomine illius. Et factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususque in ossibus meis, et defeci, ferre non sustinens (ibid.). » Econtra pueris et carnalibus istis dicemus, qui Scripturas sanctas nunquam custodissent, si vim illarum intellixissent : Seduxit vos Dominus et seducti estis, fortior vobis fuit et invaluable; si enim ita locutus fuisset in prophetis, ut nihil boni sonare videretur littera vobis pessimis, irascere mini contra spiritum propheticum, quemadmodum iratus est rex vester Achab contra Michæam prophetam, dicens ad Josaphat regem Juda : « Nun-

quid non dixi tibi, quia non prophetat mihi donum, sed semper malum? » (III Reg. ult.) Ita irati sanctam Scripturam succenderetis, sicut fecit rex Sedechias, qui, cum legerentur sibi verba Hieremiæ (Jerem. xxxvi), lectis jam tribus pagellis aut quatuor, scidit volumina scalpello scribæ, et projecit in ignem qui erat super arulam, donec consumeretæ omne volumen igni qui erat in arula. Bonum ergo fuit vos seduci tanquam pueros, et sic reprimi spiritualibus spiritualia, ut putaretis vobis carnalibus promitti carnalia, qualia sunt hæc, ut arator messorem, et calcator uvæ mittentem semen comprehendat, sicut per bonam temperiem fieri solet, dum statim post messem impletis horreis ad sufficientiam præsentis anni, subsequens arator semen jaciatur in spem futuri, nec mora ulla intercedente vindemiæ tempus sit, quam non sinit uvarum maturitas ultra differri. Hæc enim carnaliter intelligentes, vobismetipsis blandimini, dicentes vobisipsis post adversa rursus prospera promitti, cum impenitentes sitis. Et per hanc quidem occasionem Scriptura sancta penes vos hæcenus servata est, et servatur. Vos autem interea captivi et dispersi estis, et in peccato vestro moriemini. Nunc tandem litteram hanc discutientes sensum queramus qui intrinsecus latet. « Ecce, inquit, dies veniunt, dicit Dominus, et comprehendet arator messorem, et calcator uvæ mittentem semen. » Isti dies jam venerunt, sicut testatus est ipse Dominus ad discipulos suos loquens et dicens : « Ecce dico vobis, levate oculos vestros, et videte regiones, quia albæ sunt jam ad messem : qui metit mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam : ut et qui seminat simul gaudeat et qui metit. In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, et alius qui metit. Ego misi vos metere quod non seminastis. Alii laboraverunt, et vos in labores eorum introistis (Joan. iv). » Breviter dicendum quia qui laboraverunt et seminaverunt patriarchæ et prophætæ, qui autem in labores illorum introierunt, apostoli sunt. Patriarchæ namque laborando, id est peregrinando, et « de gente in gentem, et de regno ad populum alterum » pertransiunt (Psal. civ); seminaverunt, id est, promissiones beati seminis futuri, quod est Christus, accipere meruerunt, ipsum autem oculis suis non viderunt, tantummodo spe iabiantes, et per hoc servientes in modum arantium et seminantium. Apostoli autem præsentem Christum eundem beatis oculis viderunt, et receperunt eum in modum metentium. Propterea dixit illis : « Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis, quod multi prophætæ et reges voluerunt videre quæ vos videtis, et non viderunt, et audire quæ vos auditis, et non audierunt (Luc. x). » Igitur quod nunc ait, « et comprehendet arator messorem, » idem est ac si dicat : Patriarchæ simul et apostoli gaudebant in semine Abrahæ quod est Christus, in quo promissam pariter accipiant benedictionem, « ut, quemadmodum dicit, et qui seminat simul gaudeat et qui metit. » Neque enim sic

apostoli in labores eorum introierunt, ut eos excluderent, sed ecce simul gaudent. et alii qui ante adventum ejus seminaverunt, et isti qui in adventu ejus messuerunt. Porro, calcator uvæ qui comprehendit mittentem semen, idem est qui et messor, et mittens semen idem est qui et arator. Nam, sicut dictum est, anteriores Patres sancti, et arantes et mittentes semen fuerunt, apostoli vero et mессores et calcatores uvæ sunt, mессores quia præsens Christus maturum fuit illis frumentum, calcatores **162** uvæ, quia mustum sancti Spiritus de illo sumperunt, vel quia passionis ejus præsentialiter communicantes, calicem ejus biberunt. « Et stillabunt, inquit, montes dulcedinem, et omnes colles culti erunt. » Montes iidem apostoli sunt, propter excellentiam meritorum, qui per totum mundum dulcedinem pacis, et remissionis peccatorum stillaverunt, prædicando in nomine Jesu Christi poenitentiam et remissionem peccatorum. Isti autem audientes, et audiendo justificati, tanquam colles bene culti, fructum bonum reddiderunt. « Et convertam, ait, captivitatem populi mei Israel, » id est, solvam vincula peccatorum, et diruam erroris et ignorantiae carcerem, quæ vera captivitas erat, in quæ detinebamur nos, qui nunc captivitas et sumus Israel. Quod deinde subjungit : « Et ædificabunt civitates desertas, et habitabunt in eis, et plantabunt vineas, et bibent

vinum earum, » expositione jam non indiget, eum videamus ubique terrarum per desertum gentilitatis, quæ prius a Deo deserta fuerat, surrexisse Christi Ecclesias, quæ et civitates propter fidei firmitatem, et vineæ propter spei, quæ non confundit (*Rom. v*), hilaritatem, et horti propter charitatis delicias recte dicantur, in quibus habitant qui verbo illas ædificaverunt, unde bibunt vinum lætitiæ, qui præceptis illas informaverunt, unde comedunt fructus, qui consiliis provexerunt, quia, sicut qui metit, ita et qui ædificat hujusmodi civitates, et qui plantat hujusmodi vineas, et qui facit ejusmodi hortos, mercedem accipit, et congregat fructum in vitam æternam. Unde et sequitur : « Et plantabo eos super humum suam, et non evellam eos ultra de terra sua, quam dedi eis. » Humus namque quam dedit sanctis suis paradisi deliciarum est, in quo primum hominem posuit. Quia ergo in Adam omnes humum sive terram illam perdidit, et exsortes facti sunt regni cælorum, per adventum autem Christi ita recuperaverunt, ut amplius non perdant, recte cum dixisset : « Et plantabo eos super humum suam, » protinus addidit, « Non evellam eos ultra de terra sua quam dedi eis, » vertitque se ad aurem ejustibet nostrum gratulabundus dicendo, « Dicit Dominus Deus tuus.

PROLOGUS RUPERTI IN ABDIAM PROPHETAM.

163 Quartus in ordine duodecim prophetarum Abdias est. Hic ille esse perhibetur qui in libro Regum loquitur ad Eliam : « Et nunc dicis mihi : Vade, dic domino tuo : Adest Elias. Cumque recessero a te, spiritus Domini asportabit te in locum quem ignoro, et ingressus nuntiabo Achab, et non inveniens te, interficiet me. Servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua. Nunquid non indicutum est tibi domino meo, quid fecerim cum interficeret Jezabel prophetas Domini, quod absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos et quinquagenos in speluncis, et paverim eos pane et aqua? » (*III Reg. xviii*.) Dicitur etiam hic fuisse tertius ille princeps quinquagenarius, cui pepercit Elias dicenti : « Homo Dei, noli despiciere animam meam, et animam servorum tuorum, qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de cælo, et devoravit duos principes quinquagenarios primos, et quinquagenos qui cum eis erant; sed nunc obsecro, ut miseraris animam meam (*IV Reg. 1*). » Postmodum relicto Ochozia regis ministerio, factus Eliæ discipulus prophetavit, qui etiam morte propria obiit, sepultus cum patribus suis in Sebaste civitate, ubi et Elisæus propheta, et Joannes Baptista venerabiliter requiescunt. Igitur quia centum prophetas aluerat, accepit gratiam prophetalem, et de duce exercitus dux Ecclesiæ factus est. Unde et recte et probabiliter in Evangelio suo loquitur Dominus noster : « Et si recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet (*Matth. x*). » Etenim quam vere dicit, præcedens in isto exemplum probat, qui pro eo quod parvulum prophetarum gregem tunc pascerat in Samaria, factus et ipse propheta nunc in toto orbe Christi pascit Ecclesies. Et hoc notandum, quod sicut in Actibus apostolorum, qui primus martyrio coronandus erat, divino quodam præscio vocatus est Stephanus, quod interpretatur coronatus, ita iste, qui taliter Domino servire talemque servitutis mercedem recipere habebat, vocatus est Abdias, quod interpretatur servus Domini. Accedamus ad hunc servum Domini, et audiamus quid per eum dicat ipse qui per sanctos prophetas locutus est spiritus Domini, non dubitantes quod, quantum verisum supputatione parvulus propheta sit, sensibus tamen sit magnus, id est totus spiritualis.

IN ABDIAM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER UNUS.

164 Visio Abdie. Quæ visio dicitur Abdie, visio est Dei, id est quam Deus Abdie ostendit. Unde et Ezechiel, *Aperti sunt, inquit, cæli, et ridi visio-*

nes (*Ezech. 1*). Propterea qui nunc prophetæ dicuntur olim dicebantur videntes, eo quod viderent Dei visiones. Nam in libro Regum ita legimus : *Olim in*

Israel sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite et eamus ad videntem. Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim videns (I Reg. ix). Visiones autem hæc differunt, quod alibi, monstrante Deo, significativæ videntur imagines, quales maxime viderunt jam dictus Ezechiel et Daniel, alibi sine imaginibus divinæ suo modo videntur et percipiuntur locutiones, quemadmodum hic de semetipso dicit: *Visio Abdiæ*, et tamen nullam se similitudinem sive imaginem narrat vidisse. Et de ista quidem visionis qualitate non dubium est sanctos prophetas certum habuisse visum sive intellectum, Spiritu sancto in ipsis loquente. De illa vero qualitate videndi qua præmonstrabantur imagines illud sciendum, quia non statim intellectus sequebatur visum, sicut de semetipso testatur Daniel. Cum epim vidisset quatuor bestias grandes de mari ascendentes, *Accessi, inquit, ad unum de assistentibus et veritatem quærebam ab eo de omnibus his (Dan. vii).* Item, cum vidisset arietem coruibus ventilantem contra occidentem, et contra aquilonem, et contra meridiem, et adversus currentem hircum, qui habebat cornu insigne iuter oculos suos, postmodum subjunxit: *Cum viderem ego Daniel visionem et quærere intelligenciam, ecce stetit in conspectu meo quasi species viri, et audivi vocem viri inter Ulai et clamavit, et ait: Gabriel, fac intelligere istam visionem (Dan. viii).* *Hæc dicit Dominus Deus ad Edom: Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit: Surgite et consurgamus adversus eum in prælium. Edom ipse est Esau, qui et alio nomine dicitur Seyr. Cur autem vocatus sit Edom historia prodit dicens: Coxit autem Jacob pulmentum. Ad quem cum venisset Esau de agro lassus, ait: Da mihi de coctione hac rufa, quam ob causam vocatum est nomen ejus Edom (Gen. xxv).* Edom quippe interpretatur rufus, et est nomen hoc gulæ ejus monumentum, eo quod præ coctione rufa vendiderit primogenita sua. Attamen idem colore quoque rufus erat, sicut scriptum est: *Qui primus egressus est, rufus erat, et totus in morem pellis hispidus (ibid.).* Unde notandum quod non naturæ accidens color reprehensibilis judicatus est, ut propter hoc tali vocabulo denotaretur, et diceretur Edom, præsertim cum et sanctus David rufus fuerit (*I Reg. xvi*), sed animi vitium et immoderatus rufæ coctionis appetitus meruit, ut nominis ejusmodi hæreditatem sortiretur. Quid autem genus illius Edom tunc temporis agebat, vel in quo merebatur, ut contra illum visio tam dura prophetæ, sive sermo Domini demonstraretur? Valde namque dura est, sicut ex tota serie lectionis hujus manifestum est. Si temporum illorum gesta revolvimus, constat quia foederatus erat Israeli Edom, in tantum ut cum Joram alio Achab, sub quo iste Abdias paverat prophetas Domini, pergeret ad prælium contra Moab (*III Reg. xxii*). Quid igitur super hoc animadvertendum, nisi quia verba visionis hujus, cum non hominis, sed Spiritus sancti verba sint, spiritualiter pensanda

sunt? Edom quippe, quod interpretatur rufus, sive sanguinolentus, non solus iste homo fuit Isaac et Rebeccæ filius, sed omnis quicumque vitium ejus imitatur, sectando gulam, et fraternum gerendo odium, sicut ille fecisse non ignoratur. Si hoc ita non esset, Apostolus nequaquam diceret his qui utique secundum carnem, qui ex Esau, qui ex Edom, sed ex Jacob geniti fuerant: *Contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei, ne qua radix amaritudinis rursus germinans impediatur et per illam inquinentur multi, ne quis fornicator, aut profanus ut Esau, qui propter unam escam vendidit primogenita sua (Hebr. xii).* Itaque si verba visionis rite perpendas, quæ nulla testatur historia digne, et sicut prophetiam concedet tubam, completa esse in illo Edom, itemque recolas qualis fuerit rerum status in Israel, quo tempore prophetavit hic Abdias, dubitare non debes quia sub nomine Edom visio sit contra carnalem Israel. Tunc enim regnante Achab et impia Jezabel coeperunt occidi prophetæ Domini, ita ut diceret Elias: *Domine, dereliquerunt pactum tuum filii Israel. Altaria tua destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio, et relictus sum ego solus, et quærent animam meam (III Reg. xix).* Nimirum qui occidebantur, et ipse Elias qui fugiebat, cæterique de quibus ait Dominus: *Reliqui mihi septem millia virorum, quorum genua non sunt curvata ante Baal (ibid.),* ipsi sunt Jacob et Israelitæ, qui autem occidebant eos, ipsi erant Edom, utpote opere perpetrantes odium quod mente conceperat ille, cujus propter imitationem filii sunt, dicens in corde suo: *Veniat dies luctus patris mei, ut occidam Jacob fratrem meum (Gen. xxvii).* Alioquin quomodo stabit illud quod in hoc propheta, cum præmissum esset: *Ut inereat rufus de monte Esau,* subjectum est: *Propter interfecionem, et propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob?* Nam ille Esau sive Edom, quem Rebecca peperit, oderat quidem semper Jacob pro benedictione qua benedixerat ei Pater, sed non interfecit eum. Hi autem qui ex Jacob secundum carnem geniti odium imitati sunt Esau, fratres suos interfecerunt, nec destiterunt interficiendo, donec ipsum interficerent Christum. Quod si quæras, quæ fuerit necessitas ut significantur nomine Edom eum possent manifestius exprimi nominibus aliis, quæ propria viderentur Judaicæ sive Israeliticæ gentis, nos ad hæc dicimus quia nimis incauti et indiscreti fuisset hominis nudo sermone propriisque vocabulis declamare perditionem gentis, apud quam solam oportebat interim propheticas visiones et omnes sanctas Scripturas conservari, donec glorificato Jesu, et dato Spiritu, per totum mundum diffunderentur per linguas omnium gentium, et clarescerent aperto credentium sensu ad intelligendum. Nunc jam textum visionis hujus ingrediamur. Præmissis, *Hæc dicit Dominus ad Edom,* statim subjungit: *Auditum audivimus a Domino, et legatum ad gentes misit.* Hæc ex sua cæterorumque prophetarum persona interloquitur, priusquam narrare incipiat quænam sint ea quæ dicit Dominus ad

Edom. Sic Lucas, in Actibus apostolorum, præmis-
 su, *Exurgens Petrus in medio fratrum dixit (Act. 1)*,
 priusquam ea narrare incipiat quæ Petrus dixit, ipse
 ex sua persona interposuit. Erat autem turba homi-
 num simul fere centum viginti, itaque quasi quære-
 ret, quis tu, quomodo vel unde scis qui dicat Do-
 minus ad Edom? *A Domino*, inquit, *audivimus audi-
 tum nos prophetæ, qui fere omnes loquimur contra
 Edom. Et ipse misit, id est certissime missurus est
 legatum ad gentes, qui dicat: Surgite, et consurga-
 mus adversus eum in prælium. Legatus iste Christus
 est, missus ad gentes et desideratus gentibus, sicut
 in Aggæo scriptum est: Movebo omnes gentes et vo-
 niet desideratus cunctis gentibus (Agg. 11). Legatus
 iste non sic ad gentes missus dicitur, ut per suam
 ipse personam ad gentes venerit, aut venire debue-
 rit, quippe quia in Judæa consummatus est, et per-
 agendum ad gentes suæ legationis officium suis apo-
 stolis imposuit, sicut unus ex eis Paulus dicit: Pro
 Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhor-
 tante per nos. Obsecramus pro Christo, reconcilia-
 mini Deo (II Cor. v). Legati hujus verba sunt hæc:
 O vos gentes, surgite et consurgamus adversus Edom
 in prælium. Nimirum hoc et corporaliter factum est,
 quando ex Romano imperio consurrexerunt gentes
 ad excidium Judæorum, ex nunc usque fit, dum cre-
 dentes ex gentibus contra illos verbo veritatis dimi-
 cant, tela sumentes ex armario Scripturarum sancta-
 rum. Hunc auditum nos a Domino audivimus, qui
 legatum illum expectamus et recipimus. Edom autem,
 qui illum non recipit, imo qui illum occidit,
 sicut ante et post illum prophetas et sapientes et scri-
 bas interfecit, quos ille misit, audiat alia quæ Do-
 minus ad eum dicit: Quæ sunt illa? Ecce parvulum
 dedi te in gentibus, contemptibilis tu es valde. Quale
 milium eorum qui dicunt ad istum Edom: Parvu-
 lum, inquit, dedi te in gentibus. Potest quidem par-
 vulus in bono interdum accipi, sed non hic. Sequi-
 tur enim: Contemptibilis tu es valde. Ergo parvulum
 dedi te, id est invidium esse ostendi te, de quo recte
 dixerit alia Scriptura, *parvulum occidit invidia
 (Job 7)*. Invides enim gentibus, quia videlicet com-
 paratione tui magnæ effectæ sunt gentes Christum
 suscipientes, et ob hoc in fide patris Abraham recte
 gloriantes. Hinc est illud: *Ego ad æmulationem vos
 adducam in non gentem, in gentem insipientem, in
 iram vos mittam (Rom. x)*. Æmularis enim et invi-
 des gentibus, videns impletum esse in eis illud pro-
 pheticum: *Inventus sum a non quærentibus me, pa-
 lam apparui his qui me non interrogabant (ibid.)*. Cum
 ita sis parvulus, consequenter et recte *contemptibilis
 tu es valde*, subauditur, propter interfectionem et
 propter iniquitatem et fratrem tuum Jacob, quam
 postmodum dicturus sum quia videlicet invidisti
 ut parvulus, occidisti ut invidus. Idcirco namque
 contemptibilis es, ut sis veluti Cain vagus et pro-
 fugus super terram (*Gen. 1v*), ejectus a facie Domini,
 quia sicut ille fratrem suum Abel, sic et tu Christum
 et prophetas ejus per invidiam occidisti. Idcirco, in-*

quæ, tu contemptibilis es valde, non solum Deo, ve-
 rum etiam hominibus, inter quos captivus, et di-
 spersus teneris, notam habens tui sceleris ipsam ca-
 ptivitatem ac dispersionem, quæ tuam iniquitatem
 latere non sinit. Nimirum ut ita contemptibilis fieres,
 præcedens culpa superbix causa extitit. Dico ergo:
*Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris
 petræ, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde
 tuo, quis detrahet me in terram. Si exaltatus fueris ut
 aquila, et si inter sidera posueris nidum tuum, inde te
 detraham, dicit Dominus. Et quidem ille alter Edom,
 cujus odium tu imitaris, qui secundum carnem di-
 ceras Jacob, ita ut littera sonat, in petris habitat.
 Nam omnis australis regio Idumæorum de Eleuthe-
 ropoli usque ad petram et Zailam, hæc est enim pos-
 sessio Esau, in specubus habitat, sed tu qui omnia quæ
 de Esau dicuntur, in pejus imitaris, in illa petra glo-
 riaris, in alterius petræ habitas scissuris. Quæ est illa
 petra? Tuus secundum carnem pater Abraham. Hinc
 namque Isaias: *Attendite*, inquit, *ad petram unde
 excisi estis, et ad cavernam laci de qua præcisi estis
 (Isa. 11)*, Abraham et Saram voleus intelligi. Sub-
 jungit enim protinus et dicit: *Attendite ad Abraham
 patrem vestrum, et ad Saram, quæ peperit vos (ibid.)*
 In scissuris illius petræ tu habitas, et inde superbia
 te extulit. Verbi gratia dum dicis, *Semen Abrahæ
 sumus, pater noster Abraham est (Joan. viii)*. Hæc et
 hujusmodi, superbia te extollente, dicis, scilicet su-
 perbiendo contra petram illam, quæ in fundamento
 posita et Abraham et cæteros omnes sanctos, qui
 petræ sive lapides vivi propter fidem dici merentur,
 portat. Nec vero dixi, aut dico, te in petra, sed in
 scissuris petræ habitantem extolli. Scidisti namque
 petram illam, id est carnem Abrahæ scissuris irre-
 parabilibus, et tunc quando decem tribus scindente
 Hieroboam, scissæ sunt a domo David, qui posside-
 bat hæreditatem benedictionis, quo post Abraham
 et Isaac simplex Jacob benedici meruit, ut de se-
 mine ejus Christus nasceretur (*Gen. xxv*), et hinc
 quando negasti filium David Filium Dei dicens: *Non
 habemus regem nisi Cæsarem (Joan. xix)*. Sic habitans
 in scissuris petræ exaltasti solium tuum, magis eli-
 gens nominari super te regnum Romanum 168, sive
 nomen Cæsareum, quam regnum sive nomen pau-
 peris Christi, cujus regnum non de hoc mundo, sed
 de cælo est. Nimirum frustra decipieris, dicens in
 corde tuo, quis detrahet me in terram. Denique, *si
 exaltatus fueris ut aquila, et si inter sidera posueris
 nidum tuum, inde te detraham dicit Dominus. Exal-
 tare nunc ut aquila, et inter sidera pone nidum
 tuum. Verbi gratia, dicendo: Nos ex fornicatione
 non sumus nati; unum Patrem habemus Deum (Joan.
 viii)*, qui volatus animi superbientis nimis est altus;
 ego vero inde detraham, falsum comprobando et con-
 vincendo, quod non Deus pater tuus sit, sed ex pa-
 tre diabolo tu sis, cujus desideria facere voluisti.
 Sequitur: *Si fures introissent ad te, si latrones per
 noctem, quomodo conticuisses? Nonne furati essent
 sufficientia sibi? Si vindemiatores introissent ad te**

nunquid non saltem racemos reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus? Gravissima irrisio, dicere illi, cujus omnia fures scrutati sunt, et abscondita quoque investigaverunt, si fures introissent ad te, quomodo conticuis- ses? Quisnam ita debet irrideri nisi is qui valde est contemptibilis, ita vanus, ut cum a furibus dormiens omnino spoliatus sit, hoc ipsum adhuc nesciens quia dormivit, jactitet quod providus sit, et furis adventum toto prius mense olfacere possit? Ut manifestior sit hujusce irrisionis modus, exemplum undecunque sumamus. Ethicus in fabula Terentiana, dum contra fratrem stomachatur eo quod filium perdat, sinendo illum amoribus vacare, taliter a servo irridetur (*Adelph.*, act. III, sc. iv, 31):

Tu quantus quantus, nihil nisi sapientia es:

*Ille futillis omnium: sineres vero illum tu tuum
Facere hæc?*

Ille respondens ait:

*... Sinerem illam? An non sex totis mensibus
Prius olfecissem quum ille quidquam inciperet?*

Et servus pertinaciter deludens inquit:

Vigilantiam tuam tu mihi narras?

Tanquam diceret: Non opus est ut mihi narres: novi enim quia filius a te vigilanter custoditus est hactenus ne amaret. At ille videlicet filius, quem pater vanus tantopere se custodisse jactitabat, amoris cujusdam psaltriæ totus deditus erat, sed amoris famam alius in se transtulerat. Sed omissis jam nugacibus exemplis, veniamus ad rem ac demonstramus qui fures quive latrones ad istum Edom introierunt. In psalmo gentes omnes iussæ prandere manibus, et jubilare Deo in voce exultationis, elegit nobis, aiunt, hereditatem suam, speciem Jacob quem dilexit (*Psal.* lxxvi). Hæc dicendo Spiritus sanctus ad historiam mittit nos. Sicut enim Esau sive Edom, qui prior natus erat, a Deo reprobatus est et Jacob dilectus, sic Israeliticus populus, qui prius quadam familiaritate Deo acceptus erat, postmodum rejectus est; gentes vero quæ nullam ejus cognitionem prius habuerant ejus benedictionem receperunt. Nimirum illic Jacob, et hic gentes recte fures dicuntur, non pro suo vitio, sed pro illius sive illorum improperio, quibus in mortifera negligentia dormientibus primitiva sublata sunt. Quis enim, ut interim secundum historiam dicamus: Rebeccam et Jacob fures in illo facto dicere dubitet, præsertim cum dicat ipse Isaac pater: *Venit germanus tuus fraudulenter, et accepit benedictionem tuam (Gen. xxvii)?* Eadem ratione Jacob dicatur fur, qua dicitur fraudulentus. Amplius dicimus, quia Dominus ipse furi sese assimilavit, dicendo: *Si ergo non vigilaveris, veniam ad te cito tanquam fur, et nescies qua hora veniam ad te (Apoc. iii).* Notum utique est, quia sic dicitur, non in reprehensionem venientis, sed in subsannationem dormientis. Itaque et quando, sicut jam dictum est, *venit germanus fraudulenter, et accepit benedictionem*, conscia et cooperante matre Rebecca, tunc fures introierunt ad Edom, et quando

A contingente in Israel cæcitate, subintrans plenitudo gentium (*Rom. xi*) tulit neglectam a Judæis benedictionem, id est Christum, nihilominus, imo per amplius introierunt, imo introire non desinunt ad Edom. Diximus de furibus; de latronibus quid dicemus? Siquidem utrumque dixit, *si fures introissent, ad te, et si latrones per noctem.* Nomen latronis nusquam in Scripturis recolimus similitudinem gerere alicujus boni. Nam furi quidem, ut jam dictum est, Dominus sese assimilavit, latroni autem nunquam vel ipse vel pius aliquis assimilari debuit, cum sit nomen crudelitatis. Ergo gentes in Christum credentes, et credendo incredulum et crudelem Edom, scilicet Judaicum populum supplantantes, fures fuerunt, sicut Jacob qui, ut benedictionem acciperet, fraudulenter venit; latrones autem B Scribæ et Pharissæi, qui latrocinando suam exercentes avaritiam, animas trucidaverunt ejusdem populi. Nam revera si latrones non fuissent, nequaquam Dominus præmisso, quia scriptum est: *Domus mea, domus orationis vocabitur*, diceret in eos, *vos autem fecistis eam speluncam latronum (Matth. xii).* Nonne illic pro latrocinando in templo et agendo prædæ de populo, ad hoc pervenerunt ut animas illorum trucidarent, suadendo ut Christum interficerent? Nonne hoc suadendo, introierunt latrones per noctem? Obdlexerunt enim miseris nimiam deceptionis caliginem, ita ut cum essent latrones, viderentur esse consultores. Dixerunt etenim: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum; et venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem. Ad hæc unus ex ipsis Caiphas, pontifex illius anni: Vos, inquit, nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis ut unus moriatur homo, et non tota gens pereat (Joan. xi).* O suavissimum consultorem, crudelissimum latronem! Ad hæc conticuit ille Edom, id est acceperunt sequens crudele consilium. Nam *ab illo die cogitaverunt ut interficerent Dominum Jesum (ibid.).* Recte igitur cum irrisione et joco amarissimo dicitur in eum: *Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuises?* Hoc enim amarior dicitur et acerbius sonat, quam si diceretur admirando, dum fures introirent ad te, dum latrones per noctem, quomodo conticuisisti? Item quod sequitur, *nonne furati essent sufficientia sibi*, multo vehementius eundem Edom percuit, quam si ita diceretur *furati sunt sufficientia sibi*. Hoc de gentibus supradictis Judæis supplantantibus secundum typum, qui in Jacob præcessit. Recte dicat spiritus propheticus, quia *furati sunt sufficientia sibi*, id est ea tantum tulerunt Judæis quæ ad salutem sufficiant sibi. Neque enim hococaustomata arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum (*Hebr. ix*), neque neomeniam et Sabbatum, et festivitates alias, et Kalendas, cæterasque carnales cæremonias fures isti furari dignati sunt, imo respuerunt et arbitrati sunt ut stercora, sufficere sibi credentes fidem et justitiam, secundum quod sancti apostoli scripserunt eis: *Visum est enim Spiritui sancto et nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut*

ab immolatis simulacrorum, et sanguine, et suffocato, et fornicatione, et ea quæ vobis fieri non vultis, alii ne feceritis. A quibus custodientes vos bene agetis (Act. xv). Nimirum tale hoc est, quale est vineam introire, et racemos diligenter colligendo, sola folia relinquere. Idcirco convenienter adhuc proloquens, si vindemiatores, inquit, introissent ad te, nunquid non saltem racemum reliquissent tibi? Denique vineam Domini fuisse Israeliticam gentem. **167** passim Scriptura concinit exempli gratia illud in Esaiâ: *Cantabo dilecto meo canticum patrum eius vineæ suæ. Vineæ facta est dilecto in cornu, filio olei, et cepit eam, et lapidos elegit ex ea, et plantavit eam decem, et cætera usque, vinea enim Domini exercituum domus Israel est (Isa. v)*. Nunquam sic a vindemiatoribus demessa fuit alicujus hominis vinea insensibilis quomodo ista Domini vinea vivens et sensibilis despoliata est a furibus istis. Vindemiatores quippe, quamvis diligentes sint, nonnunquam saltem racemum inter folia latentem relinquunt. At vero fures isti sæpedicti, scilicet gentiles ad fidem vocati, et vineam legis et prophetarum ingressi, totum rapuerunt, nihilque præter folia literæ occidentis requirunt illi tacenti et dormienti Edom. Nullum omnino jam habent reliquum vivificantis Spiritus racemum. Inde admirando percunctans, et percunctando admirans dicit: *Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus, subauditur, fures isti, qui ad eum introierunt? Quæ autem erant abscondita illius, videlicet Judaici populi, qui, ut sæpe jam dictum est, nomine et operibus præfiguratus est Edom sive Esau? Quæ, inquam, erant illius abscondita, nisi spiritualia legis et prophetarum sacramenta, qualia congrue significari poterunt vestibus Esau valde bonis, quas apud se Rebecca domi habebat? Multum scrutati sunt, miro modo abscondita Esau fures isti investigaverunt, quando legem et prophetas spiritaliter intelligentes, pelliculis quoque hædorum manus et colli nuda protulerunt, id est priorum operum veterisque superbiæ manifestam confessionem facientes, poenitentiam egerunt. Ista sunt abscondita Esau, ista sunt valde bona vestimenta ejus quæ Apostolus commemorans, quorum, inquit, adoptio est filiorum, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, quorum patres ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula (Rom. ix). Hæc omnia scrutati sunt, et investigaverunt, et ad semetipsos transtulerunt. Sequitur: *Usque ad terminum emiserunt te omnes viri fœderis tui, illuserunt tibi; invaluerunt adversum te viri pacis tuæ; qui comedunt tecum, ponent insidias super te. Grandis reatus exstitit huic Edom, quod multos fœderatos habuit, grandis offensio carnali Israeli, quod toties cum profanis gentibus fœdus pepigit, prohibente Domino in lege, ac dicente: Non inibis fœdus cum eis (Exod. xxiii), neque sociabis cum eis conjugia (Deut. vii), quia seducent filium tuum ut sequatur me, et ut magis serviat diis**

alienis, irasceturque furor meus, et delebit te cito (Exod. xxxii), ita factum est. *Commisti sunt inter gentes, et dilicerunt opera eorum, et servierunt sculptilibus eorum, et factum est illis in scandalum (Psal. cv)*. Hoc faciendo et perseverando, ad hoc usque pervenerunt, ut Romanæ gentis imperio nimis ultronei se ingerentes atque dicentes: *Non habemus regem, nisi Cæsarem (Joan. xix)*, Christum Dei Filium regem suum crucifigerent. Multi per diversa temporum curricula taliter fœderati fuerunt hujus Edom, quibus dum similis esse contendit, prophetas et ipsum Dominum prophetarum occidit. Porro illusores veraciter, falso autem viri pacis, de quibus nunc ait, *illuserunt tibi, invaluerunt adversum te viri pacis tuæ; qui comedunt tecum ponent insidias super te*, sacerdotes fuerunt, maximeque Annas et Caiphas, qui multo perniciosius illi populo illuserunt, suadendo ut poterent dimitti sibi Barabbam, et crucifigi Christum, quam olim illuserant Hieroboam et sacerdotes ejus, faciendo vitulos aureos ut illos colerent, et regem suum David dereliquerent, ostendentes vitulorum pulchras effigies, ac dicentes: *Isti sunt dii tui, Israel (III Reg. xii)*. Comedebant enim cum illo infelici Edom, et suam de illo explebant avaritiam, et ut liceret eis comedere prædamque de populo facere, idcirco sic illuserunt, idcirco insidias super eum posuerunt. Illusorum maximus jam dictus exstitit illusor Caiphas, *expedit*, inquit, *robis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat (Joan. xi)*. Notanda interim diligenter dictionis hujusce qualitas, quia non dixit, *insidias ponent sub te vel contra te*, sed *insidias, ponent super te*. Nimirum satis edici non potest, quam nequissima sit illusio, quam pertinaces in illudendo insidiæ, quando is qui suadet ut decipiatur, cum calliditate suasionis magnitudinem quoque habet potestatis, sicut habuit idem Caiphas et principes alii qui suaserunt turbis. Superbia etenim plebe superiores, scelerato populo erant sceleratiores, ad suadendum callidi, et ad provocandum factiosi. Idcirco contra illos spiritus propheticus per Isaiam dicit: *Propter hoc audite verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est Hierusalem. Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum (Isa. xxviii)*, etc. Hujusmodi fœderati sive viri pacis usque ad terminum emiserunt te. Cujus usque ad rei terminum illum emiserunt? Nimirum usque ad terminum benedictionis, extra terminos promissionis, quæ ad Abraham facta est secundum hæc verba: *In semine tuo benedicentur omnes gentes, et in Isaac vocabitur tibi semen (Gen. xxviii)*. Extra terminos illius tantæ hæreditatis viri fœderati, viri illusores illum emiserunt, quia videlicet iniqua confœderatio illorum causa exstitit, ut emitteretur extra tantum videlicet bonum, nec reputaretur in semine, quia non erat ex fide. Nonne illum priorem Edom, sive Esau talis causa emisit usque ad terminum, ut non sequeretur benedictionem, ut non remaneret intra terminos

hæreditas, quam illi tanquam primogenito pater Isaac præscribere deliberat? Nam, quia fœderatos habere voluit homines sæculi, idcirco exterminatus est extra fines supernæ benedictionis. Sic enim scriptum est: *Esau vero quadragenarius duxit uxores, Judith filiam Beheri Æthi, et Besamath filiam Edom ejusdem loci: quæ ambæ offenderant animum Rebeccæ (Gen. xxvi)*. Nonne offensus animus Rebeccæ indignum judicavit filium benedictione, qui sicut prius primogenita sua propter escam vendiderat, sic et postmodum uxores ducens alienigenas concupiscentiæ servivit, quia benedictionem seminis Abraham contempsit? Nominatus quippe esse et in terra roborari appetens, peccatorum se affinitatibus immersit, super quibus præcavens Abraham, servum fidelem astrinxerat juramento ut *non accipias*, inquit, *uxorem filio meo de filiabus Chanaanorum (Gen. xxviii)*, inter quos habito. Sed nec illud prætereundum quod videns idem Esau, quod pater suus benedixisset Jacob, *probans quoque quod non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus, fugit ad Ismaelem et duxit uxorem absque his quas prius habebat Malalehel filiam Ismael filii Abraham sororem Nabioth (ibid.)*. Nimirum hoc erat illi magis ac magis usque ad terminum emitti et foras ejici, quod iniecto Ismaeli taliter se consociavit. Sic enim Sara locuta fuerat: *Ejice ancillam et filium ejus. Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac (Gen. xxi)*, et sic factum fuerat. Secundum hanc similitudinem, ut jam diximus, propter fœderatos suos accidisse carnali Israeli Apostolus testis est, qui ad Galatas scribens: *Sed quomodo, inquit, tunc is, qui secundum carnem natus fuerat, persequeretur eum qui secundum spiritum, ita et nunc. Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam et filium ejus: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio liberæ (Galat. iv)*. **168** Nimirum et Ismael et Esau qui, secundum carnem nati, persecuti sunt Isaac et Jacob qui nati sunt secundum spiritum, typum prætulerunt carnalium Judæorum, qui spirituales Ismaelem persequi et occidere non destiterunt, donec ipsi emitterentur, ut jam dictum est, *usque ad terminum*. Sequitur: *Non est prudentia in eo. Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa et prudentiam de monte Esau? Et timebunt fortes tui a meridie, ut intereat vir de monte Esau propter interfectionem, et propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob operiet te confusio, et peribis in æternum*. Cum ad ipsum Edom fieret sermo propheticus usque ad hunc locum, *qui comedunt tecum, ponent insidias super te*, auditorem quoque attentum esse et in admirationem excitari volens super his quæ dicebantur, repente conversus dicit de eodem Edom: *Non est prudentia in eo*. Vere non est in eo prudentia qui jam dictas super se positas non cavet insidias; sed favit insidiantibus sicut imprudens, sicut improvidus, bona ergo non est in eo prudentia. Cæterum jam dicti insidiatores ejus male prudentes fuerunt, sicut in eosdem per alium prophetam di-

etum est: *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isai. v)*. Item: *Sapientes ut faciant mala, bene autem facere nesciunt (Jer. vi)*. Cum igitur dixisset, *non est prudentia in eo*, quoniam est prudentia sive sapientia quædam non bona, quæ rectius dicitur malitia, continuo subjunxit: *Nunquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes ex Idumæa de monte Esau? Denique sapientia sive prudentia, quæ merito perdenda judicatur, malitia sive stultitia est*. Scriptum est enim: *Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo (Isai. xxxix)*. Hoc apud beatum Job scriptum est, *cujus scripturæ cum meminisset Apostolus, continuo dixit: Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi (I Cor. i)?* Et in alio loco dicit: *Nam prudentia carnis mors (Rom. viii)*. Item: *Quoniam sapientia carnis inimica est Deo (ibid.)*. Hæc idcirco dicta sint, quoniam alia prudentia est quam conqueritur non esse in illo Edom, scilicet bona, et alia quam se proditurum esse dicit de monte, id est de superbia ejus, scilicet mala, quæ vero nomine dicitur malitia. Simul notandum quod cum dicit, *nunquid non in illa die perdam sapientes ex Idumæa*, de futuro tempore sese vaticinari satis indicat, quamvis hactenus verbis præteriti temporis usus fuerit. Ecce videmus, ecce mirantes legimus, legentes miramur in historiis plus quam tragicis, quam terribiliter semetipsos judicio Domini perdidissent sapientes et prudentes illi, id est malitiosi, qui secundum exemplum Esau fratrem suum simplicem Jacob odientes illos, qui vere sapientes erant et prophætæ, persecuti sunt et occiderunt, tandemque ipsum Dominum fratrem suum secundum carnem effectum, diu tentantes, *ut cum caperent in sermone (Matth. xxii)*, ad ultimum tale consilium sapientiæ suæ repererunt, ut eum suspenderent in ligno, maledictum illum esse volentes propter hoc. Sciebant enim prave sapientes, et perverse prudentes, scriptum esse in lege, *quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno (Galat. iii)*. Verumtamen ubi scriptum hoc est, si vere saperent, si vere prudentes essent, illud quoque sapuissent, quia maledictum non fecit pœna, sed culpa. Proinde ipsam legis sententiam ponere non pigeat: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepeliatur, quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem (Deut. xxi)*. Non tantum dixit, quando appensus fuerit homo in patibulo, quod pœna est; sed etiam præmisit culpam, quando peccaverit homo quod morte plectendum est. Hoc illi sapientes et prudentes non viderunt aut videre voluerunt, quia nimirum non erat illorum sapientia quæ illuminat, sed malitia quæ excæcat, sicut scriptum est: *Hæc cogitaverunt et erraverunt: excæcavit enim illos malitia eorum, et nescierunt sacramenta Dei (Sap. ii)*. Perdam igitur, inquit, *in illa die sapientes et prudentiam de monte*

Esau, id est Judæos terrena sapientes, et secundum A similitudinem Esau superbientes condemnabo sicut Esau, ut comprobentur insipientes, non utcunque, sed ita ut ferre non possint lumen sapientiæ. Nam hoc est, quod rursus ad ipsum conversus sermo propheticus et *timebunt fortes tui a meridie ut intereat vir de monte Esau*. Meridies hoc tempus gratiæ est, ex quo sol justitiæ Christus in altum ascendit, sæque divinitatis radios, id est Spiritus sancti dona diffundens mundum illuminavit et calefecit. Unde Psalmista : *In sole, inquit, posuit tabernaculum suum, et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exsultavit ut gigas ad currendam viam, a summo celo egressio ejus. Et occursum ejus usque ad summum ejus, nec est qui se abscondat a calore ejus (Psal. cxviii)*. Ab isto meridie sic timet fontes hujus Esau, ut præfiguratum est, quando splendida facta facie Moysi ex consortio sermonis Dei, videntes Aaron et filii ejus, *timuerunt prope accedere (Exod. xxxiv)*. Sic, inquam, timent isti fortes, id est luminis rebelles, de quibus in psalmo scriptum est : *Et irruerunt in me fortes (Psal. lvm)*. Timor eorum malignus est, utpote qui ex invidentia procedit. Invident enim claritati solis hujus æterni, et quidquid de gloria ejus audivit, contra se putant dictum, qui talem extinguere voluerunt. Inde fit ut *intereat vir de monte hujus Esau*, qui dum lumen refugiunt, erant in interitum viri in suis viribus confidentes, in monte superbiæ caput attollentes; nec jam dici merentur viri, sed potius mulieres, juxta quod in Esaiâ dicit idem Dominus, *populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt ejus (Isa. iii)*. Peccatum hujus Esau manifestius sermo propheticus exprimit, cum protinus dicit, *propter interfectionem et iniquitatem in fratrem suum Jacob, et peribis in æternum*. Si ad illas tantummodo duas respicimus personas, quæ propriis nominibus istis priores nuncupatæ sunt Jacob et Esau, littera non stabit, quia videlicet Esau fratrem suum Jacob odio quidem habuit, sed non etiam interfecit. At vero de carnalibus filiis Israel sive Judæis notum nimis est, quia fratres suos prophetas Domini, et ipsum Dominum secundum carnem fratrem suum interfecerunt, et propter hoc confusio operuit eos, et peremit in æternum. Non tantum quia interfecerunt, sed quia insurgentem credere noluerunt. Valde quippe notandum est quod non dixit hoc solum *propter interfectionem*, sed addidit, *et propter iniquitatem in fratrem tuum*. Nulli denique nocuisset scelas interfectionis, si non perseverasset et iniquitas in incredulitatis. Igitur, ut sæpe dictum est, hoc nomen Esau sive Edom cunctos significat imitatores illius primi, et nomen Jacob cunctos illius sequaces, quem ille odio habuit. Cuncta quæ in istum crudelem Edom hæc propheta declamat ventura, concedit Psalmista ut fiant, qua justum est dum voce imprecantis dicit : *Memor esto, Domine, filiorum Edom in die Hierusalem, qui dicunt : Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea (Psal. cxxvi)*.

id est qui semetipsos invicem cohortantes atque inflammantes in odium eorum, quia cœlestia sapiunt, **169** dicunt : *Evacuate et auferte illa quæ sunt nobis vel moribus nostris contraria, et hoc usque ad fundamentum, id est usque ad finem, ut omnes cedant in morem nostrum*. Hoc est quod illi improperat sermo præsens, cum protinus subditur : *In die cum stares adversum eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, et extranei ingrediebantur portas ejus, et super Hierusalem mittebant sortem, tu quoque eras quasi unus ex eis*. Regnantibus Achab in Samaria et Josaphat in Hierusalem, quo tempore hic Abdias absconditus propheta Domini paverat, tale quid fecisse legimus hunc Edom. Congregati namque sunt filii Edom cum filiis Moab, et filiis Ammon, ut pugnarent contra Josaphat. Verumtamen tunc neque ceperunt exercitum ejus ut voluerunt, neque ingressi sunt portas Hierusalem. Namque orante Josaphat ac dicente : *Nancigitur, Domine, ecce filii Ammon et Moab, et mons Seyr nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis (II Par. xx)*, factoque sermone Domini super Ithazihel filium Zachariæ levitam dicentem : *O Juda et Hierusalem, nolite timere, cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum (ibid.)*, filii Ammon et Moab consurrexerunt adversum habitatores montis Seyr ut interficerent et dederent eos. Cumque hoc opere perpetrassent etiam in semetipsos versi, mutuis concidere vulneribus. Itaque veraciter quidem, quando capiebant alieni exercitum Hierusalem sive capere volebant, alieni, inquam, et extranei, scilicet filii Moab et Ammon. Edom qui et Seyr erat, quasi unus ex eis, sed, sicut jam dictum est, neque ceperunt, neque ingressi sunt portas Hierusalem.

Proinde totam visionem hanc prophetica quoniam spiritualis est, spiritualiter, ut cœptum est, persequamur, quia, sicut sæpe jam dictum est, carnalis Israel spirituales persequens fratrem suum Israel, et prophetas Domini occidens, ipse est Edom. Et revera quâocumque ceperunt alieni exercitum eorum, qui veraciter Israelitæ fuerunt vel sunt, quâocumque extranei ingressi portam super Hierusalem mittebant sortem, ipse Israel carnalis erat quasi unus ex eis, imo pejor atque infestior quam unus quilibet ex eis. Primum circa ipsa tempora, quibus iste prophetavit, alieni, id est Syri præliabantur adversus Israel, regibus Benadab et Azahel, sed multo sceleratius agebant intra ipsum Israel ipsi qui spiritualiter dici mereantur filii Edom : *Domine, inquit Helias, prophetas tuos occiderunt, et altaria tua destruxerunt, et relictus sum ego solus, et querunt animam meam (III Reg. xix)*. Deinde usque ad evangelica tempora, quotiescunque alieni sive extranei ceperunt, sive ingressi sunt portas Hierusalem, videlicet quando venerunt Babylonii et post illos Antiochus, et portas ejus non solum ingressi sunt, verum etiam propter testamentum Dei perseverantes multos occiderunt, viri iniqui ex ipso Israel exstiterunt qui amplius quam gentiles per-

niciosi fratribus fuerunt. Testis est tribulatio A
 Hieremiæ (*Jer. xxxviii*), quem Babylonii servaverunt, et suæ gentis homines tribulaverunt (*I Mach. vii; II Mach. xiv*); testis Machabæorum afflictio, quibus viri iniqui ex Israel, maximeque impius Alchimus, amplius quam Græcorum aliquis nocuerunt. Post hæc tam sacra Evangelia, quam apostolorum Actus testantur, quam verissime dictum sit contra istum Edom, id est carnalem Judæum, tu quoque eras quasi unus ex eis, scilicet alienis sive extraneis gentibus, quibus et Christum tradidit *ad illudendum et flagellandum, et crucifigendum* (*Math. xx*), et Christi discipulos ubique odiosos, facere coartendit, seditiones concitando, et turbas inflammando quocunque ibant prædicantes Christi Evangelium. Fecerunt etenim hoc Judæi tandiu quandiu licuit eis, quandiu gens et locus eorum stetit. At vero divinitas provida, sicut alibi scriptum est, præcavens in futurum, delevit eos, et exterminavit per excidium Romanorum, et desolate sunt civitates eorum absque habitatore, et domus siue homine, et terra derelicta est deserta ut auferretur eis vocandi et sæviendi facultas, quibus esset pertinax et insatiabilis voluntas. Hoc certissimum habens in isto propheta spiritus veritatis, protinus constantissime dicit: *Et non despicias in die fratris tui, in die peregrinationis ejus. Et non lætaberis super filios Juda, in die perditionis eorum, et non magnificabis os tuum, in die angustiarum, neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum, neque despicias, et tu in malis ejus in die vastitatis illius, et non emitteris adversum exercitum ejus in die vastitatis illius, neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint, et non claudes reliquos ejus in die tribulationis.* Ad illud quod paulo ante dixerat, *propter intersectionem, et propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob; operiet te confusio, et peribis in æternum, conjungitur, et non despicias in die fratris tui.* Miro autem modo hæc omnia, quæ nequissima sunt, iste Edom fecisse affirmatur, cum facturus esse negatur. Quid enim nequius, peregrinum non qualemcunque, sed peregrinum fratrem suum despiciere in die peregrinationis ejus. Lætari in perditione ejus, magnificare omnes in angustia ejus, ingredi portas ejus subsiliendo in ruinas ejus, despiciere cum in malis ejus, stare in exstitibus ut fugientem interficiat, sive claudat reliquos ejus. Cum Sapientiarum sit edictum, *super inimicis sine odientis ruina non esse gaudendum* (*Prov. xxiv*), quis non videat quam veraciter supra sit dictum, *non est prudentia in eo, qui talem contra fratrem gerit animum?* Igitur versa vice insultet illi is qui in prophetis loquitur Spiritus sanctus, irrideat eum, et subsannet qui habitat in cælis Dominus, dicens: *Et non despicias, non lætaberis, non magnificabis os tuum, etc.* Quem enim despiciere potest hic Edom, id est terrenus, scilicet Judæus, qui tam despicibilis est in toto orbe, sicut eidem supradictum est, *ecce parvulum te dedi in gentibus, contemptibilis tu es valde* (*Jer. xlii*). Perdi-

dit locum et gentem: quem si non perdidisset, despiceret, et os suum magnificare, imo et interficere non desisteret, sed utique captivus est. Nunc diligenter animadvertendum quot vel quantis nominibus, cum dixisset *in die fratris tui*, diem eundem descripsit et illustravit. Septem quippe dies uni diei subordinavit, dum præmisso, *non despicias in die fratris tui*, subjungit, *in die peregrinationis ejus, in die perditionis, in die angustiarum, in die ruinæ, in die vastitatis, itemque in die vastitatis, in die tribulationis.* Nimirum septenario numero multitudinem cunctarum significat miseriarum sive tribulationum, quas sustinet frater ille simplex et lenis, sive misis et humilis corde, quicumque vivit secundum exemplum Christi, quicumque vivit in hoc die vel tempore peregrinus in præsentem sæculo, quod septem diebus volvitur. Hunc eundem numerum tribulationum apud beatum Job legimus: *In sex, inquit, tribulationibus, liberabit te, et in septima tanget te malum* (*Job v*). Septenario quippe, ut jam dictum est, numero, tribulationum significatur universitas, quas in hoc sæculo sancti patiuntur, quarum septima, id est eum, ultima cujusque electi tribulatio certam consolationem habet, sicut in conditione sæculi septimus dies vesperam non habet. Diem igitur fratris quem Edom persequitur, septiformiter distinctum legentes, non frustra factum arbitremur, qui civitatem hic manentem non habens (*Hebr. xiii*) peregrinatur; qui animam suam perdidit propter Deum sive propter Christum ut inveniat eam (*Joan. xii*); qui angustiatur spem habens **170** quia stabit in magna constantia adversus eos, qui se angustaverunt (*Sep. v*); qui ruinam patiens præsentium bonorum, patienter sustinet propter spem futurorum; qui despicapilis videtur, in vastitate sua, errando in solitudinibus, in montibus et in speluncis, et in cavernis terræ, ut testimonio fidei probatus inveniat; qui item vastitate quadam desertus videtur, dum occiditur, et respiciens ad dextram sive ad sinistram, et non invenit a quo defendatur; qui fugit et non invenit qui occurrat; vel apud quem possit latere securus. Poterat dicere, sed et talis dies fratris tui, dies peregrinationis ejus, dies perditionis, quæ vera tibi videtur perditio, dum *perdit animam suam, ut inveniat eam*, non diu permanebis. Hoc, inquam, dicere poterat, et quamvis non dixerit, tamen subaudiendum est. Sequitur enim: *Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes.* Hic quoque cum dicit: *super omnes gentes*, subaudiendum est, et primum super te. Nam prolinus sequitur: *Sicut fecisti sic fiet tibi, retributionem tuam convertit in caput tuum.* Ac si dicat: Interim antequam finiatur dies peregrinationis fratris tui, antequam veniat super omnes gentes ille magnus dies Domini, scilicet dies judicii, tu hic in isto sæculo vindictam recipies publicam, audientibus, videntibus atque admirantibus gentibus cunctis, ut despiciere jam non possis, imo despicibilis sis, et omni populo Christiano peregrinante et angustiam patiente, licet claudatur et

interficiatur, valde contemptibilior sis. Post hanc privatam atque propriam portionem tuam communem sortieris vindictam cum gentibus cæteris in illa, quæ juxta est, die Domini, die judicii, die amara, die tribulationis et angustiarum, die calamitatis et miseriæ, die tenebrarum et caliginis, die nebulæ et turbinis, die tubæ et clangoris, sicut propheta Sophonias dicit (*Soph.* 1). Quibus ex enuntiationibus illius dietam terrificis præcedentem conjungas, qua dicit vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, ecce totidem vicibus, id est septies declamatam habes diem vindicis Domini in consolationem hujus fratris, cujus diem in quo tribulatur, septies ille declamavit. Quapropter quoniam iste de quo loquimur, Edom et primum singularem, sive privatam perpressurus erat ultionem a gentibus Romanis, et deinde universalem cum cæteris gentibus in die judicii, pulchre sic dictum est *sicut fecisti, sic fiet tibi*, et deinde repetitum, *tribulationem tuam convertet in caput tuum*. Quid enim est dicere, *sicut fecisti, sic fiet tibi*, nisi secundum merita tua retribuatur tibi? Atamen addidit, *retributionem tuam convertet in caput tuum*, quia videlicet hujus Edom terreni et sanguinolenti, quod Christum et Christi prophetas occidit, duplex est retributio, duplex contritio, secundum et alium prophetam, qui cum dixisset: *Induc super eos formidinem* (*Jer.* xvii), subauditur, qua formidaverunt dicentes, *ne forte veniant Romani, et tollant nostram et locum et gentem* (*Joan.* xi), ut fiat eis sicut formidaverunt, non contentus hac sola retributione, et æternam adhuc intendens eisdem incredulis atque impœnitentibus, et duplici, inquit, *contritione contere eos, Domine Deus meus* (*Jer.* xvii). Hoc dicto ad istum Edom, convertitur ad eos de quibus et propter quos loquebatur, qui primum ab isto et deinde a cæteris gentibus tribulantur, et dicit eis, confirmando quod dixerat in consolatione eorum, *quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes. Quomodo enim bibisti super montem sanctum meum, bibent omnes gentes jugiter, et bibent, et absorbeant, et erunt quasi non sint*. Hæc si adhuc ad ipsam Edom dicuntur, hunc sensum habent: Sicut enim super montem sanctum meum Sion bibisti, atque in perditione sive ruina filiorum Juda lætatus es, sic omnes gentes versæ contra te bibent, et de malis tuis satiabuntur. Si autem ad ipsos, qui, ut supra dictum est, tribulantur ab impiis in hoc sæculo, in consolationem ipsorum dicta intelligere malimus, sensui nostro succurrit illud ex Isaia: *Elevare, inquit, elevare, consurge, Hierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus, et usque ad fundum calicem soporis bibisti, et potasti usque ad feces* (*Isai.* li). Et subinde: *Ecce tuli de manus calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ. Non adjicies, ut bibas illum ultra, et non ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt* (*ibid.*). Igitur quomodo bibistis vos omnes, quorum de perditione inimici lætati sunt, sive tu frater qui despiceris, qui et diceris Hierusalem: *Hæc est*

A *universa generatio quærentium Dominum* (*Psal.* xxiii), quomodo, inquam, bibisti, permittente Deo affligi, sic bibent omnes gentes persecutrices, æquam, imo duplam computationis vicissitudinem recipientes, sicut in Apocalypsi prænuntiatur contra Babylonem, quæ istarum gentium universitas est: *Reddite illi, sicut ipse reddidit vobis, et duplicate duplicia secundum opera ejus; in poculo quo miscuit vobis, miscete illi duplum* (*Apoc.* xviii). Bene ergo cum dixisset hic, *quomodo bibistis super montem sanctum meum*, id est persecutionem passi estis propter nomen meum, *bibent omnes gentes*, addidit *jugiter*, quia videlicet non tam de retributione temporali, quam de æterna sermo est; et hoc ipsum repetitur atque amplificatur, dicendo, *bibent et absorbeant, et erunt quasi non sint*. Duplum enim, ut jam dictum est, miscbitur illis, quia videlicet durum et amarum sanctis poculum miscuerunt, verumtamen tantum corpus occiderunt. Ipsi autem miscbitur, ut et corpus et anima mittantur in gehennam. Ita non quomodocunque bibent, sed totum damnationis judicium (quod est in calice iræ Domini) ore patulo et grandi absorbeant usque ad fundum. Cum hoc evenerit, tunc *erunt quasi non sint*. Erunt enim per substantiam quidem, sed non erunt per ullam possibilitatem. Nam persequi ultra non poterunt, regno Dei nullum facient scandalum. Econtra, sanctorum vera et felix erit essentia. Unde protinus sequitur: *Et in monte Sion erit salvatio, et erit sanctus*. Mons Siou illa gloriosa est civitas Hierusalem cœlestis, de qua David: *Fundamenta ejus, inquit, in montibus sanctis, gloriosa dicta sunt de te civitas Dei* (*Psal.* lxxxvi). In illa Sion erit salvatio, et erit sanctus, ipse videlicet Christus, quia est salus et Salvator ejus. Quomodo erit in ea iste Sanctus? Multum bene, multum feliciter, quia permanebit in sempiternum particeps naturæ ejus, qui est conditor sive fundator ejus, sicut in psalmo memorato scriptum est: *Et homo natus est in ea. Et ipse fundavit eam Altissimus* (*ibid.*). Illud est Salvatoris Sion, ejus commutabilitas erit, quia videlicet et de ipsa civitate Sion, sive Hierusalem alibi scriptum est: *Cujus participatio ejus in idipsum* (*Psal.* cxxi), et ipse Sanctus dicit: *Ego sum qui sum* (*Exod.* iii). Adversa nimirum hæc est oppositio, quia gentes sic erunt quasi non sint. Sanctus autem erit, et salvatio civitas ejus erit, tali essentia quæ nullis casibus subjacebit, nullum finem habebit: *Et possidebit domus Jacob eos, qui se possederant. Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula, et succendentur in eis, et devorabunt eos, et non erunt reliquæ domus Esau, quia Dominus locutus est*. Mira invectione sermo propheticus nomen Esau, qui et Edom, persequitur. Prius contra illum loquebatur, et paulisper cæterarum quoque pronuntiata damnatione gentium, **171** rursus nunc in illam invehitur. Malæ nimis memoræ, et in Scripturis sanctis hoc nomen Edom, plus quam alicujus cæterarum gentium. Exempli

gratia, in psalmo cum dicit David : *Super flumina Babylonis illic sedimus et fleuimus* (Psal. cxxxvi), per Babylonem gentes omnes volens intelligi, quarum in medio omnes sancti cives regni Dei, dum in corpore vivunt, tenentur captivi, quid tibi acerbius sonare videtur, utrum illud quod universaliter de Babylone, an id quod singulariter de Edom conquerunt? Denique de Babylone, sive ad ipsam Babylonem mitior sermo est : *Super flumina Babylonis illic sedimus et fleuimus*. Itemque : *Filia Babylonis misera, beatus qui retribuisti tibi retributionem tuam quam retribuisti nobis* (ibid.). At vero de isto Edom non ita parce aut suaviter conquestio deprompta est. Saucius animus dolorem suum acerrimum non ferens, spiritum de profundo suscitavit, vocemque altius in cælum sublevarit ad eum qui solus laborem et dolorem considerat. *Memor esto*, inquit, *Domine, filiorum Edom in die Hierusalem* (ibid.). Acerbius namque fertur vulnus, quod a fratre (unde consolatio contra cæteros sperari debuerat) infligitur. Sic Jacob, quando illum in persona sua persequeretur germanus suus Edom (Gen. xxvii); sic Joseph, quando a fratribus suis venditus est (Gen. xxxvii); sic sancti prophetæ et apostoli, quando a contribulibus suis Judæis persecutionem passi, et occisi sunt; sic Christiani catholici, quando ab hæreticis, falsis utique fratribus, tribulantur amarior atque acerbius patiuntur, quam cum ab exteris gentibus cum quibus nullam generis aut professionis habent communionem, infestantur. Hinc est illud : *Quoniam si inimicus maledixisset mihi, sustinuissem et tunc. Et si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis* (Psal. lvi), etc. Nunc ordinem persequamur. *Et possidebit*, inquit, *domus Jacob eos, qui se possederant*. Ita possessio non in bonum intelligitur eorum qui possidentur. Sequitur enim : *Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula, et succendetur in eis, et devorabit eos*. Malo ergo suo possidebuntur, videlicet quomodo stipulam possident ignis et flamma. Talis possidentium eminentia potestas judiciaria est. Denique in iudicio persecutores suos fratres falsos consumment sancti omnes, quorum exemplaria prima fuerunt patriarcha Jacob, et filius ejus Joseph, in eo quod alter eorum persecutionem passus est ab ipso fratre, qui nomine et re fuit Esau; alter vero a fratribus suis, qui non est quidem nomine, sed et re et imitatione fuerunt Esau. Quomodo isti possederunt Jacob, id est Dei servos, isti, inquam, scilicet persecutores, falsi fratres, quorum prima, ut jam dictum est, exemplaria fuerunt, ille Rebecæ primogenitus Esau et illi fratres Joseph? Videlicet crudeli invasione possederunt eos, suo tempore Judæi, et suo tempore hæretici. Habendo potestatem occidendi, et de civitate in civitatem persequendi eos. *Possidebit ergo eos domus Jacob*, id est servorum Dei universitas, possessione condigna, non ut eis utantur, sed ut illi confundantur et ad iudicium

oris eorum igni perpetuo tradantur. Hoc est enim quod ait : *Et erit domus Jacob ignis, et domus Joseph flamma, et domus Esau stipula*, quæ nimirum valde congrua confirmatio est. Nam quia ignis flammam generat, Jacob qui generavit ignis, et Joseph qui ab illo generatus est, flamma dicitur; ipse autem Esau, qui in terra radicans est, secundum infimam partem benedictionis, dicente patre, in pinguedine terræ, et in rore cæli desuper erit benedictio tua (Gen. xxvii), stipulæ comparatur, cujus viror omnis pertransiit, et species emarcuit, et ad nihil utilis est nisi ut tradatur igni. Sicut omnes sancti veteris testamenti recte dicantur ignis, et omnes sancti novi testamenti, ex quo venit Christus cujus figuram Joseph tenuit, recte vocentur flamma: nam persecutores eorum, similes Esau erunt stipula, et succendentur in eis, et devorabunt eos, et non erunt reliquæ domus Esau, quia Dominus locutus est. Ob magnum sententiæ firmamentum ita conclusit, quia Dominus locutus est, ut subaudias, cujus locutio vel sermo veritas est, et quod loquitur infectum esse non potest, quemadmodum ait ipse, futurum prænuntians iudicium : *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv). Sequitur. *Et hæreditabunt hi, qui ad austrum montem Esau, et qui in campestribus Philistiim, et possidebunt regionem Ephraim, et regionem Samariæ, et Benjamin possidebit Galaad; et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel omnia Chananæorum usque ad Sarepatham; et transmigratio exercitus hujus Hierusalem, quæ in Bosphoro est, et possidebit civitates Austri. Et ascendent salvatores in montem Sion, iudicant montem Esau, et erit Domino regnum. Cuncta hæc juxta litteram adimpleta esse, nulla testatur historia, videlicet quod carnalis Israel, sive Judæus post hanc prophetiam possederit montem Esau; sed nec vel istud vel cætera quæ sequuntur tanta esse potuerunt (si tamen unquam acciderunt) ut dignatus fuerit Spiritus sanctus ea prænuntiando, prophetiam implere tubam toto orbe audiendam. Maxime de eo quod ait, et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel possidebit omnia Chananæorum usque Sarepatham, si simplicem sequamur litteram stare non potest, quia videlicet certum est quod nunquam acciderit neque accidere debuerit, ut captivitas decem tribuum quæ tunc imminerebat, qua in Assyrios transmigraverunt, revocaretur, et omnia Chananæorum possideret. Neque enim contrarius sibi esse poterat Spiritus propheticus, ut in isto promitteret quod in alio denegasset, scilicet in Osee dicendo : *Voca nomen ejus absque misericordia, quia non addam ultra misereri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor* (Ose. i), il est filius Juda de Babylonica captivitate post annos septuaginta revocabo. Sed nec transmigrationem Hierusalem in Bosphoro usquam fuisse legimus, quæ regio est maris septentrionalis, ut secundum litteram, et transmigratio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri. Cuncta ergo, quia spi*

ritalia sunt, spiritualiter examinantes, promissionum istarum primo numerum consideremus, quia septem sunt. Prima est, *et hæreditabunt hi qui ad austrum montem Esau*; secunda, *et qui in campestribus Philistiim*; tertia, *et possidebunt regionem Ephraim, et regionem Samariæ*, quarta, *et Benjamin possidebit Galaad*; quinta, *et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel omnia Chananeorum usque ad Sarepham*; sexta, *et transmigratio Hierusalem, que in Bosphoro est, possidebit civitates Austri*; septima, *et ascendent salvatores in montem Sion, judicare montem Esau*. Istæ septem salutares atque consolatoriæ promissiones laudem Domini complent, dicendo: *Et erit Domino regnum*. Erant autem superius totidem, id est septem dies miseriarum, conscriptæ adversus huic sæpeditum persecutorem fratris Edom, ubi præmisso, *et non despicias in die fratris tui*, subjuncta est septiformis descriptio diei ejus, dicendo: *In die peregrinationis ejus, in die perditionis, in die angustiae, in die ruinæ, in die vastitatis, in die tribulationis ejus*, quia videlicet descriptio diei taliter completa est, *quoniam juxta est dies Domini*. Igitur quemadmodum illic 172 in septenaria repetitione diei, id est temporis quo sancti in hoc mundo peregrinantur, universitatem intelligimus malorum quæ patiuntur, ita et hic in septem istis promissionibus universitatem perpendimus consolationum, quibus a Domino inter omnes vel post omnes pressuras consolantur. Et istæ promissiones sunt adversus eundem Edom, id est Judaicum populum, interfectorem fratris, scilicet Domini et sanctorum prophetarum. Ille namque propter causas multiplices quamvis consimiles, dicitur hîc, et Esau, et Philistiim, et Ephraim, sive Samaria, et Galaad, et Chanaan. Ipsi autem sancti similiter, propter causas multiplices, id est gratiarum divisiones, et habitare ad austrum dicuntur, et esse in campestribus, et nominantur Benjamin, et exercitus filiorum Israel, et Hierusalem cujus transmigratio sit Bosphoro, et salvatores, quibus pro re nomen suum communicet Jesus Christus, summus et unicus Salvator. Dicamus ergo, et hæreditabit, inquit, *qui ad austrum montem Esau versus Jacob*, id est supplantator Judaici populi, qui dicitur Edom sive Esau, ad austrum, quem sancti Spiritus gratiam intelligimus, habitat. Ille autem in monte se subrigit, *dum justitiam suam volens statuere justitiæ Dei non est subjectus* (Rom. x), secundum similitudinem germanorum illorum, quorum alter, videlicet Jacob, domi cum Rebecca matre habitabat, quæ sancti Spiritus gratiam significat; alter vero, scilicet Esau, in montibus et saltibus se exercebat, *vir gnarus venandi, et homo agricola* (Gen. xxv). Quomodo ille cum matre habitans, benedictionem hæreditavit et primogenita fratris, ita Christi discipuli sancti Spiritus securi gratiam, hæreditaverunt ablatum Judæis regnum Dei, ut facerent fructus ejus (Matth. xxi), sicut in Evangelio prædixit eis ipse Dominus. Proinde ad austrum habitare dicuntur, id est ad meri-

diem, per quem sapientiæ clara lux intelligitur. Sequitur: *Et qui in campestribus Philistiim*, subauditur, *hæreditabunt*. Ipsi qui in nomine Esau denotantur, ut in monte superbiæ sunt, volendo *justitiam suam statuere* (Rom. x), sicut jam diximus, recte et Philistiim dicuntur pro eo quod a gratia exciderunt, dum ex operibus legis et sine fide Christi sese justificari arbitrantur. Philistiim namque *potione cadentes* interpretantur. Dominus enim *miscuit illis*, videlicet Judæis, *spiritum vertiginis* (Isai. xix), dando illis, ut Apostolus meminit, *spiritum compunctionis, oculos ut non videant, et aures ut non audiant* (Rom. xi), *et facta est mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum* (Psal. lxxviii).

Porro in campestribus habitantes hi sunt humiles, quibus pro humilitatis gratia datus est intellectus ut intelligant Scripturas, et spiritualiter intelligendo non de sua, sed de Dei confidunt justitia. Isti ex fide justificati obtinent Philistiim secundum mysticam victoriam David, qui Philistiæum percussit, mittendo unum de quinque lapidibus in frontem ejus (I Reg. xvii), per quem videlicet unum lapidem una fides Jesu Christi figuratur, in qua sola justificamur, quæ et in quinque libris Moysi mystice et figurative prædicatur. *Et possidebunt*, ait, *regionem Ephraim et regionem Samariæ*. Ephraim, ex qua tribu Hieroboam scidit Israel a domo David, et vitulos aureos pro Deo colendos instituit. Hoc etiam loco Scribarum et Phariseorum cætus recte intelligatur, qui populum adversum verum David Christum Filium Dei concitaverunt, et mendacium suum contra veritatem evangelicæ fidei excogitare non destiterunt. Similiter Samaria, quoniam, ab eodem Hieroboam, in peccatum illud seducta regnum habuit divisum, contra regnum Davidicum, divisum significat a Christo populum Judaicum, sic a senioribus et principibus sacerdotum seductum, quomodo seduxit Samariam ille de tribu Ephraim rex Hieroboam. Regionem igitur Ephraim et regionem Samariæ possidebunt, id est, malitiam tam principum quam populi superabunt habentes sanctum consiti Spiritum, ad destruenda consilia quæ contra Dominum cogitaverunt, et eosdem in die judicii condemnabunt. *Et Benjamin possidebit Galaad*. Galaad, mons ad quem septimo die profectionis e Charis Jacob profugus venit, a quo monte et civitas in ea condita vocabulum sortita est. In illa maxime idololatria regnabat. Unde et in Osee scriptum est: *Galaad civitas operantium idolum supplantata sanguine, et quasi fauces virorum latronum* (Ose. vi). Porro Benjamin interpretatur *filius dextræ*. Igitur *Benjamin possidebit Galaad*, id est habentes spiritum fortitudinis non solum Judaicam perditionem, sed et cunctos idololatrias juste judicabunt, contra quos fortiter usque ad mortem certaverunt. *Et transmigratio exercitus hujus filiorum Israel omnia Chananeorum usque ad Sarepham*. Filii Israel filii promissionis, omnes electi sunt illius prioris populi, quorum Israel patriarcha, qui et Jacob secundum carnem pater existit, quo-

rum apostoli fuerunt optimi. Chananæi vero secundum hoc ipsum nomen, quod est Chanaan, et interpretatur *motus eorum*, hi sunt qui moto pede per superbiam ceciderunt, etiamsi ex eadem carne orti sunt, testante Domino cum dicit in propheta: *Pater tuus Amorrhæus et mater tua Cethæa (Ezech. xvi)*. Amorrhæus namque et Cethæus filii Chanaan fuerunt, Judæi autem secundum carnem filii Israel sunt, et tamen Judæo per prophetam illud improperatur. Porro Sareptha oppidum est Sidoniorum, qui et ipsi Chananæi sunt in via publica situm, ubi quondam vidua pavit Eliam. Cuius videlicet viduæ mysterium in schola Ecclesiæ Christi notum est, in eo quod ait: *En colligo duo ligna, ut ingrediar et faciam panem mihi et filio meo (III Reg. xvii)*. Itaque *transmigratio*, inquit, *exercitus hujus filiorum Israel*, id est apostoli Christi veraciter filii Israel, populum suum populum Judaicum se repellentem relinquentes et ad gentes transmigrantes, Chananæos qui se dicunt Judæos condemnabunt, et eorum iudices erunt; gentibus autem salutem administrabunt, ita ut impleatur per eos illud quod in illa vidua Sarepthana fuit præfiguratum, sicut et Dominus terribiliter innuens, ore proprio locutus est: *In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel, quando clausum est cælum annis tribus et mensibus sex, et ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sareptham Sidoniæ ad mulierem viduam (Luc. vi)*. Ecce et nunc et usque ad finem sæculi Elias, quod interpretatur *Deus meus*, scilicet Dominus Jesus Christus, apud istam viduam pascitur et pascit hydriam fatinæ ejus, id est modicum scientiæ quod per naturam habere poterat gentilitas, multiplicando per spiritum scientiæ spiritualis, et coquendo per mysterium crucis cujus sacramentum meditatur, profecto duo ligna colligit, et vitalem de Scripturis panem facit. *Et transmigratio Hierusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates austri*. Hierusalem in Scripturis non ignotum est significare Ecclesiam, quæ est

A civitas cœlestis. Hujus nimirum maxima portio fuit a vero sole remota in errore gentilitatis ante adventum Salvatoris, et idcirco recte intelligitur per transmigracionem quæ in Bosphoro est. Bosphorus enim, sicut jam superius dictum est, regio est maris septentrionalis, quo transmigracionem terrenæ Hierusalem fuisse abductam nulla Scriptura meminit. *Possidebit ergo civitates Austri*, id est **173** meridici, quod nunc videmus fieri, dum plenitudinem veri luminis et caloris possiderit, qui prius erant absque notitia Dei, obscuri et frigidi; quod tale est ac si de septentrione transferantur homines ad meridiem, civitates lucidas habitaturi, proptio Deo, qui sola gratia et pietate sua gentes visitavit. *Et ascendent salvatores in montem Sion, judicare montem Esau*. Salvatores recte dicuntur hi, per quorum ministerium conversi peccatores salvantur, juxta quod apostolus Jacobus dicit: *Quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte (Jac. v)*. Hoc maxime post Christum apostoli fecerunt, per quorum prædicationem gentes ab errore viæ suæ conversæ sunt. Salvatores igitur sunt, et ipsi ascendent in montem Sion, judicare montem Esau, id est, *sedebunt super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel (Matth. xxix)*, qui videlicet carnalis Israel, ut sæpe diximus, propter hoc ipsum quod infidelis et persecutor est fratris, dicitur et est Esau. Hic mons, in quem ascendent, Sion dicitur, et eminentia virtutum est. Hujus autem Esau mons superbiæ tumor est. Illius expectatio iudicii plena timoris est. *Et erit Domino regnum; Domino*, inquam, cujus hæc omnia dona sunt, quod sancti esse hæreditabunt, sic possiderunt, sic judicabunt, et post judicabunt, et post iudicium in regno æternæ mensæ ejus participes erunt, juxta illud fidele ejus promissum: *Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus, ut etatis et bibatis super mensam meam in regno meo (Luc. xxii)*.

PROLOGUS RUPERTI IN JONAM PROPHETAM

174 *Anima quæ Christum quærit, intentionem suam cur illum quærat hac voce depromit: « Quis mihi te te fratrem meum, sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, et deosculer, et jam me nemo despiciat? » (Cant. viii.) Magnæ enim despectionis sibi conscia, suoque iudicio multum despiciabilis, ac despecta per hunc solum se nobilem, et inclutam fieri confidit, si talem dilectum invenire, apprehendere, et deosculari meruerit, non tantum intus in secreto conscientiæ cubiculo, rerum etiam foris, id est ita ut ad amicos quoque dilecti illius perveniat, quod illum viderit, quod agnoverit, quod in eum crediderit, quod eum dilexerit. Denique jam tunc despiciabilis esse non potest in oculis Dei Patris, in conspectu amicorum, videlicet angelorum et hominum sanctorum. Ubi autem vel illa quærit, aut quærere debet, ubi ille invenitur aut inveniri potest, nisi in Scriptura, maximeque prophetica, quæ utique verbum Domini est? Ibi quæritur et invenitur, quia profecto, qualis sit ille dilectus, prophetæ testantur. Et in aliis quidem citius, in aliis difficilius invenitur. In Jona vero, quem nunc ingredi cupimus, manifestissime claret quod miraculum in illo celebratum fuerit præconium ejus. Ipse enim ore proprio dixit, et totus orbis audivit: « Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xii). » Igitur et hunc prophetam tanto alacrius ingrediamur, quanto clarius atque pulchrius in eo Christi testimonium novimus, quem in Scripturis legis et prophetarum quærere propositum habemus, observantes ut, qui typus est Salvatoris, et tribus diebus et noctibus in ventre ceti moratus, præfiguravit Domini resurrectionem, nobis quoque fervorem obtineat, sanctique Spiritus gratiam secundum hoc ipsum nomen suum, quod est Jonas, interpretatur enim columba. Et quis nesciat sæpe in Scripturis per columbam sancti Spiritus gratiam significari? Maxime quia super Dominum nostrum idem Spiritus sanctus in specie columba*

apparuit (Luc. 11). Cæterum totum hunc prophetam ad intelligentiam referre Salvatoris, quod suggerit, quod natum ascendens nautum dederit, quod dormierit, laboriosum, et ut ante nos dictum est, sudoris est maximi. Verumtamen quanto difficilius, tanto et pulchrius fieri posse speramus, cooperante secundum beneplacitum suum digito Dei. Labor attentus splendida de obscuris mysteria Christi proferre tentabit.

IN JONAM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

175 CAPUT I. — *Et factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens: Surge et vade in Niniven civitatem magnam, et prædica in ea, quia ascendit clamor malitiæ ejus coram me.* Mirentur forsasse grammatici quod per conjunctionem sic incipit, et factum est verbum Domini, cum de littera nihil præcesserit. Nos autem, si causam attendimus cur Jonas ad gentes missus sit prædicare illis, non miramur. Nam non solum bene, verum etiam mirabiliter et gravissime sonat auribus nostris initium hujusmodi. Quæ enim causa exstitit? Illa nimirum, quia filii Israel prophetas Domini non audierunt. Tot prophetæ missi sunt, tot mirabilia facta sunt, toties prænuntiata est illis captivitas propter multitudinem peccatorum, nec unquam penitentiam egerunt. Neque enim saltem unius regis tempore vitulos aureos colere cessaverunt, et ne unus quidem ex omnibus regibus decem tribuum recessit a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel (III Reg. xii). Ut de cæteris taceam, Elias missus in sermone, et spiritu Domini mira multa fecit, et nequaquam effecit, ut relinquerentur vituli illi, licet propter signa tandem hoc obtinuerit, ut sciret populus quod Baal non esset Deus clamaretque: *Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus* (III Reg. xviii). Successit illi discipulus Elisæus; qui et pro hac intentione ut populum revocaret, plura quam ille fecerat volens signa facere: *Obsecro, inquit, ut fiat spiritus tuus duplex in me* (IV Reg. ii), factumque est quod petivit. Nam si rite numeres, Elias quidem octo, Elisæus vero selectim signa fecit, et hoc duplum fuit. Post hæc mortuus est; et sicut ante mortem, ita et post mortem ejus vitulorum cultus in Israel perseveravit. Mirabatur autem Dominus, et tædebat eum super Israel, sciens quod si ad gentes mitteret, multo faciliores ad credendum eas inveniret. Unde ad quemdam illorum taliter locutus est: *Fili hominis, vade ad domum Israel, et loqueris verba mea ad eos. Non enim ad populum profundi sermonis et difficilis linguæ tu mitteris ad domum Israel, neque ad populos multos, et profundi sermonis, et ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones, et si ad illos mitterem te, ipsi audirent te. Domus autem Israel nolunt audire te, quia nolunt audire me* (Ezech. iii). Experimento illud comprobari decebat, quod taliter Dominus in vituperationem Israelis

gentes de facilitate audiendi et credendi præferebat. Ad hujus experimenti ministerium electus est hic Jonas, ejus post mortem Elisæi, taliter Scriptura libro Regum mentionem fecit. Ipse videlicet Hieroboam filius Joas filii Jehu regis Israel restituit terminos Israel ab introitu Hemath usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israel, quem locutus est per servum suum Jonam filium Amathi prophetam. Igitur dum per conjunctionem incipit dicendo: *Et factum est verbum Domini ad Jonam*, ad ea nos mittit quæ jam diximus, ut sit sensus: Filii Israel non audierunt quæ præceperat Dominus, mittens ad eos in manu servorum suorum prophetarum, sed induraverunt cervicem suam, et tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, et irritarent eum, et idcirco *factum est verbum Domini ad Jonam: Surge, inquit, et vade in Niniven civitatem magnam, et prædica in ea*, quatenus in comparatione gentium damnabilis Israel amplius ostenderetur. Et idcirco judicium Domini tradentis vel tradituri illos in captivitatem irreprehensibile comprobaretur, Ninivitis penitentiam agentibus, filiis autem Israel in impoenitentia persistentibus. Hic Jonas dicitur filius Amathi, id est veritatis. Tradunt enim Hebræi hunc esse filium viduæ Sareptanæ, quem Elias propheta mortuum suscitavit, matre postea dicente ad eum: *Nunc cognovi, quoniam vir Dei es tu, et verbum Domini in ore tuo verum est* (III Reg. xvii). Et ob hanc causam etiam ipsum puerum sic vocatum filium Amathi. Amathi enim in nostra lingua veritatem sonat. Et ex eo quod verum Elias locutus est, ille qui suscitatus est, filius esse dicitur veritatis. Porro, quod ait Dominus: *Quia ascendit clamor malitiæ ejus coram me*, hoc ipsum est quod in Genesi dicitur: *Clamor Sodomæ et Gomorrhæ multiplicatus est* (Gen. xviii). Et ad Cain: *Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra* (Gen. iv).

176 Nunc jam, quoniam Jonas iste missus ad Niniven typus est Salvatoris mittendi ad gentes, dicendum est, quando, ubi vel quomodo factum sit ad eum verbum Domini, qui utique ipse secundum divinitatem vocatur, et est verbum Domini. Si quæris ubi, nimirum ad fluenta Jordanis; si quæris quando, videlicet prædicante Joanne et baptizante quando, videlicet prædicante Joanne et baptizante baptismum penitentiae, si quæris quomodo, utique apertis cælis, et descendente in eum Spiritu sancto

In specie colombræ, simulque personante voce **Pa-**
tris : *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene*
complacui (Luc. III). Tunc, inquam, et taliter factum
 est ad eum verbum Domini, quemadmodum et ipse
 ore proprio confirmavit : *Veniens quippe Nazareth,*
ubi erat nutritus, intravit secundum consuetudinem
suam die Sabbati in synagogam, et surrexit legere, et
traditus est illi liber Isaïæ prophetæ. Et ut revolvit
librum, invenit locum ubi erat scriptum : Spiritus
Domini super me, propter quod unxit me, evangeli-
zare pauperibus misit me, prædicare captivis remis-
sionem, prædicare annum Domini acceptum, et hæc
Scriptura, inquit, hodie impleta est in auribus ve-
stris (Luc. IV). Unde quod Spiritus sanctus super
 eum in specie columbræ descendit ; pulchre ipso
 quoque nomine figuravit eum **Jonas**. Interpretatur
 enim *columba*, ut jam dictum est, interpretatur
 etiam *dolens*. Quæ nimirum interpretatio et ipsa
 nihilominus ad mysterium pertinet, quia ipse est,
 quem **Isaias** virum dolorum prænuñtiavit, et scien-
 tem infirmitatem, subjungens : *Vere languores no-*
stros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (Isa.
 LIII). Ab ipso baptismo poenitentiae, quem suscep-
 rat, jejunium ingrediens (Matth. IV), deinde prædi-
 cando, et persecutiones sustinendo poenitentiam con-
 tinuans, et pro nobis dolens, et dolores nostros
 usque ad patibulum crucis portans. Nunquid autem
 nesciebat quibus pauperibus evangelizare, quibus
 captivis remissionem mitteretur prædicare? Nun-
 quid nescire poterat quod ad gentes pertineret
 suæ prædicationis officium, quod scire et prænuñ-
 tiare prophetæ potuerint? Et novissimus ille **Si-**
meon, qui dixit eum salutare Domini paratum ante
 faciem omnium populorum : *Lumen ad revelationem*
gentium (Luc. II). Attamen ad gentes tunc ire no-
 luit, imo et discipulos ne irent prohibuit dicens : *In*
viam gentium ne abieritis (Matth. X). Et mulieri
 Chananæ clamanti post se non cito respondit
 (Matth. XV), sed tantummodo Judæis prædicavit,
 excepto quod in Samaria *duos dies mansit* (Joan.
 IV). Sequitur ergo : *Et surrexit Jonas ut fugeret in*
Tharsis a facie Domini. Dure quidem sonat, neque
 Salvatori convenire videtur quod dicitur, *ut fugeret*
Jonas a facie Domini. Sed si fugientis intentionem
 consideres, nec in ipso propheta valde est fuga
 reprehensibilis, quia non eam infidelitas, sed pie-
 tas fecit. Condolebat enim pio affectu suæ, id est
 Hebrææ genti, eo quod in condemnationem ejus
 mitteretur ad prædicandum Ninivitis, et in compa-
 ratione Israelis justificarentur Assyrii, et in com-
 paratione Assyriorum condemnatus Israel perpetuæ
 traderetur captivitati. Non gentium salutem oderat,
 sed suæ gentis damnationem timebat, atque idcirco
 fugiens non multum Deo displicebat. Imo propter
 pietatis magnitudinem valde placebat. Magis displicere
 potuisset, si non doleret, sicut **Moses** non
 displicuit dicendo : *Aut dimitte eis hanc noxam, aut*
si non facis, dele me de libro quem scripsisti (Exod.
 XXXII). Nec Apostolus optando esse anathema a

A Christo pro iratribus suis (Rom. IX), sic et iste
 taliter fugiendo non displicuit, quod maxime rerum
 exitus comprobavit. Quis enim omnium propheta-
 rum tanto glorificatus est miraculo, tam mirabili
 Christi mortem atque resurrectionem præsignavit
 exemplo? Igitur quod illis non valde vituperabili-
 ter fecit fugiendo a facie Domini, Christum Domi-
 num laudabiliter fecisse, aliquo modo res manifesta
 innuit. Nam hic non quidem per inobedientiam
 unquam fugit, sed pietatis affectu condemnationem
 suæ gentis ad tempus refugit. Testes sunt illæ la-
 crymæ quas fudit, *videns civitatem et fletus super*
illam, atque dicens : Quia si cognovisses et tu (Luc.
 XIX), et cætera. Testis, inquam, ille est **Stelus**,
 quam veraciter iudicium divinitatis quod suæ geni-
 minebat, refugere voluisset humanitatis affectu.
B Novit enim et nosse debet Christiana fides, quod in
 uno eodemque Christo sicut duæ sunt naturæ,
 altera divinitatis, altera humanitatis, ita et duæ
 erant voluntates sive operationes. Voluntas divini-
 tatis erat relinquere Judæam, et tradere Hierusa-
 lem in manus hostium. Voluntas erat humanitatis,
 ut liberaretur sua gens vel civitas Hierusalem, et
 tam miserabile non pateretur excidium. Illa justa,
 hæc voluntas erat pia. Porro divinitatis voluntatem
 præcedere, humanitatis autem subsequi convenie-
 bat. Obedienter ergo concedens, cum dixisset : *Mi*
Pater, si possibile est, transeat a me calix iste
(Matth. XXVII), nolens gentem suam propter mortis
C *suæ scelus interire, subjunxit protinus : Verumta-*
men non sicut ego volo, sed sicut tu (ibid.). Et iterum :
Pater mi, si non potest hic calix transire, nisi bibam
illum, fiat voluntas tua (ibid.). Igitur **Jonas** jussus
 prædicare in Ninive, fugit in Tharsis, id est in mare.
 Tarsis namque generaliter mare dicitur, ut illic : *In*
splritu vehementi conterts naves Tharsis (Psal. XLVII).
 Christus autem ad hoc natus, et cum Deus esset
 homo factus, ut esset ipse expectatio gentium et
 Salvator eorum, Judæorum fluctibus se tradidit,
 qui propter crebras seditionum tempestates, ampli-
 us quam ulla gens mari similes poterant repu-
 tari. Neuter eorum, scilicet neque **Jonas**, neque
 Christus salutem gentibus invldit, sed uterque
 gentis suæ condemnationem imminere condoluit.
D *Et descendit in Joppen, et invenit navim euntem in*
Tharsis, et dedit naulum ejus, et descendit in eam,
ut iret cum eis in Tharsis a facie Domini. Joppen
 portum esse Judææ in Regum quoque (III Reg. II),
 et Parolipomenon (II Par. II), libris legitimus ad
 quem **Hiram** rex Tyri ligna de Libano ratibus
 transferebat, quæ Hierusalem terrestri itinere per-
 verherentur. Juxta regionis naturam, de montanis
 et arduis ad Joppen et campestria veniens, recte
 descendisse dicitur, et notanda fugitivi et timidi
 festinatio. Non locum fugæ otiose elegit, neque
 enim ad certum fugere cupiebat locum, sed pri-
 mam arripit occasionem navigandi quolibet ire
 festinans. Secundum hanc similitudinem Dominus
 noster Synagogam introiens quondam speciosam :

hoc enim nomen Joppe interpretatur *speciosa*, navim sibi, id est evangelicæ prædicationis scholam instituit. Illius naviculæ remiges duodecim apostoli fuerunt, quibus et dedit nulum, id est dona gratiarum, scilicet *virtutem et potestatem super omnia demonia, et ut languores curarent* (Luc. ix), promisitque regnum cœlorum, ut ingressi mare, id est inquietum populum Judæorum, per civitates et castella circumcundo, et evangelizando fortiter remigarent. Illud quoque ad hoc mysterium pulchre alludit, quod plerosque illorum, quibus ejusmodi nulum dedit, de puppibus vocavit. Erant enim piscatores, et ad hoc vocavit eos, ut mutato remigio de piscatoribus piscium faceret pisces hominum. Igitur passibilis adhuc et infirma caro nondum fortiter obediebat, quia voluntatem divinitatis de repellenda Judæa gentibusque assumendis exsequi tardabat, et sicut jam dictum est, super civitatem ruituram flebat (Luc. xix). Sed *didicit*, ait Apostolus, *ex his quæ passus est obedientiam* (Hebr. v). Nam 177 per passionem consummatus, talis effectus est, ut fortiter obediret, nullumque jam dolorem sive compassionem extunc, nisi solis pœnitentibus impendere potest, quippe cum ante passionem suam super impœnitentes fleverit, nunc impios in inferno ardentes siccis oculis videt. Qualis pati, vel qualiter ex his quæ pateretur obedientiam discere haberet, præsens mystice præsignavit historia. Dominus autem misit ventum magnum in mare, et facta est tempestas magna in mari, et navis periclitabatur conteri. Et timuerunt nautæ et clamaverunt ad Deum, et miserunt vasa quæ erant in navi, in mare, ut alleveretur ab eis. Et Jonas descendit ad interiora navis, et dormiebat sopore gravi. Quantum ad historiam, et omnipotentiam Domini, quo adversante nihil securum est, et nautarum timiditas, et prophetæ magnanimitas describitur, qui non tempestate, non periculis conturbatur, eundem et in tranquillo et imminente naufragio animum gerens. Denique alii clamant ad deos suos, vasa projiciunt, nititur unusquisque quod potest; iste tam quietus est et securus animique tranquillus, ut ad navis interiora descendens, somno placido perfruatur. Verumtamen quod dormit, non securitatis est, sed mœroris. Nam et apostolos legimus in passione Domini præ tristitiæ magnitudine somno fuisse depressos (Matth. xvi). Porro, juxta cœptum mysterium turbatio maris, sive magnitudo tempestatis, et periclitatio maris, Judaicæ sunt seditiones et persecutiones, et universæ Domini passiones. Timor nautarum, timor est apostolorum, et dormitio Jonæ, magna est tranquillitas divinæ in Christo patientiæ, qua semetipsam continens fortitudo majestatis, humanitatem suam suosque discipulos periculis eximere distulit. Quod ut amplius perpendere delectet simul ad memoriam revocandum est quia ipse Dominus Deus noster in sua persona quodam tempore naviculam ascendit, et secuti sunt eum discipuli ejus, et motus magnus factus est in mari, et timuerunt discipuli,

A ipse vero dormiebat (Matth. viii). Et hic et illic motus maris vim persecutionis, et dormitio taciturnitatem patientiæ ejus significavit, quam non ferentes, in nostra tribulatione dicimus: *Exsurge, quare obdormis, Domine?* (Psal. xliii.) Alibi quoque, cum itidem navicula jactaretur fluctibus, legimus eum ad discipulos venisse ambulando supra mare (Matth. xiv), quo miraculo significabat, quod potenter superaret easdem passiones suas. Nunc rem secundum ordinem litteræ persequamur.

Dominus, inquit, *misit ventum magnum in mare, et facta est tempestas magna in mari*. Quis ille ventus fuit, qui turbas Judæorum quasi mare turbavit, nisi spiritus seductionis, qui illos in odium Domini nostri concitavit? Ille intus eos perflavit, ut adversus eum fremerent, et semetipsos seditionibus turbarent. Sed quomodo ejusmodi ventum Dominus misit? Justo videlicet judicio, quia suo illos sancto Spiritui semper restitisse cognovit. Nonne propter eandem causam ad decipiendum Achab regem Israel misit spiritum mendacii? Dixit enim: *Quis decipiet Achab regem Israel, ut ascendat in Ramoth Gathad? Et dixit unus verba ejusmodi, et aliter alius. Egressus est igitur spiritus, et stetit coram Domino, et ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus. In quo? Et ille ait: Egrediar et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies et prævaleris: Egredere et fac ita* (III Reg. xxii). Quomodo tunc misit spiritum mendacii ad decipiendum illum, qui cum uxore sua Jezabel occiderat prophetas Domini, sic spiritum malum misit quo concitarentur Judæi, sicut mare vento solet moveri, ut adversus Dominum fremerent, et mensuram Patrum suorum impleverent. Dicit aliquis: Ergone Judæos Dominus tam malos esse fecit aut tam malos esse voluit, ut occiderent Christum Filium Dei? Non utique malos illos fecit, aut malos esse voluit, sed cum mali essent, facultatem malitiæ complendæ illis permisit. Sic et de Pharaone oportet intelligi. Non enim illum Deus malum esse fecit, sed, cum malus esset, in regem illum excitavit, ut in ipso ostenderet fortitudinem suam (Exod. ix), id est ut de nota persona daret exemplum, quam bene posset dejicere hominum superbiam. Itaque sicut quærenti cur Deus Pharaonem, cum esset malus, excitaverit in regem, recte respondetur: Idcirco ut in ipso ostenderet fortitudinem suam. Ita quærenti cur Judæos, cum essent mali, permiserit habere potestatem occidendi Christum, recte respondetur: Ut in illorum scelere terminaret iram suam, ulciscendo super genus humanum in Christo, in quo posuerat iniquitates omnium nostrum (Isa. liii). Igitur ventus magnus, quem misit Dominus in illud mare, id est in illum populum amarum et profundæ malitiæ, ille immundus spiritus est, de quo ait Christus eodem loco, ubi tentantibus et signum quærentibus respondens non esse signum illis dandum, nisi signum hujus Jonæ, hæc inter locutus est: *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca*

inaquosa, quærens requiem et non inveniens dicit : A *Revertar in domum meam unde exivi (Luc. xi)*. Exierat enim de populo illo, quando in monte Sinai legem accepit (*Exod. xx*), reversus est in eum, quando videns Filium Dei dæmonia ejicientem blasphemavit, dicens : *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. xii)*. Idcirco tunc dicit : *Cum immundus spiritus exierit ab homine, etc.* Illa reversio dicentis : *Revertar in domum meam unde exivi*. Talis missio fuit Domini, qualis loco vel tempore supra memorato, quando spiritui mendacii dicenti : *Ego decipiam Achab sic (III Reg. xxii)*; et sic ipse respondit : *Decipies et prævalebis. Egrederere et fac ita (ibid.)*. Eodem, inquam, modo dicenti : *Revertar in domum meam unde exivi, et faciam novissima illius pejora prioribus (Matth. xii)*. Dixerit justus judex Dominus : *Reverteris et prævalebis, sive : Revertere, et fac ita*. Nam eo quod veritatem carnis non receperunt ut salvi fierent, idcirco misit in mare illud ventum ejusmodi, idcirco misit et *mittet illis Deus operationem erroris*, ut Apostolus ait, *ut credant mendacio, et judicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati (II Thess. ii)*.

Et facta est, inquit, tempestas magna in mari, et navis periclitabatur conteri. Propter navigationem Jonæ facta est in mari tempestas magna. Propter prædicationem Christi facta est in populo Judæorum commotio magna. Hinc est accusatio illa tumultuantium atque dicentium : *Commovit populum docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque hac (Luc. xxiii)*. *Navis periclitabatur conteri, et nautæ timuerunt*. Evangelica doctrina a contradicentibus et blasphemantibus sæpe impetita est, et apostoli in timore fuerunt. Et illi quidem Deum verum adhuc nescientes, ad Deum suum clamaverunt, apostoli, autem in ipsa periclitatione inter blasphemias Judæorum Christum Filium Dei confessi sunt. Et interim iidem nautæ mittebant *vasa quæ erant in navi in mare, ut alleviaretur ab eis*, id est omnia quæ in hoc sæculo haberi possunt vel concupiscibilia sunt, negligebant, contemnebant, atque abjiciebant, ut magis essent liberi atque expediti secundum consilium dicentis : *Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta, neque duas tunicas habeatis (Luc. x)*. At ipse dormiebat, quia cum **178** esset omnipotens, suam omnipotentiam continebat, neque Judaicæ tempestatis ulcisceretur injurias. Sequitur ergo : *Et Jonas descendit ad interiora navis, et dormiebat sopore gravi*. Quomodo enim in tanta inquietudine quietus dormire potuisset, nisi quia in figura contingebat illi, et Dei nutu agebatur ut dormiret? Denique futurum erat, ut, sicut jam dictum est, inter tempestates Judaicas Dominus noster cum esset fortissimus Deus valde patienter sese haberet, quod dormire quodammodo est. Ille sopor recte dicitur gravis, quia nimirum grave fuit apostolis, grave est et nobis, illum, qui custos Israel est (*Psal. xii*), dormire in adversis,

dum tam blasphemias illatas nomini suo, quam presuras, quas in hoc mundo habent ejus [discipuli], non citius compescit. *Et accessit ad eum gubernator, et dixit ei : Quid tu sopore deprimeris? Surge, invoca Deum tuum, si forte recogitet Deus de nobis et non pereamus*. Gubernator ut naturale est unumquemque in suo periculo de alio plus sperare, cum deberet, vectores timidos consolari, cernens discriminis magnitudinem excitat dormientem, et arguit improvidæ securitatis, commonetque ut ipse quoque pro virili portione deprecetur Deum suum. Hic Petri apostoli typus est. Ille enim dicente Domino : *Quem dicunt homines esse Filium hominis? (Matth. xvi)*. Itemque : *Vos autem quem me esse dicitis? (Ibid.)* Respondens ante cæteros, vel primus inter cæteros : *Tu es, inquit, Christus Filius Dei vivi (ibid.)*. Et pro hoc merito sic inter cæteros apostolos in Ecclesia quomodo inter cæteros nautas gubernatur, sive proreta præeminet in navicula. At ille talis designatus a Domino dicente : *Beatus es, Simon Bar Jona (ibid.)*, etc. Cum protinus idem Dominus cœpisset ostendere discipulis suis quia ovorteret eum ire Hierosolymam, et multa pati a senioribus et Scribis, et principibus sacerdotum, et occidi, et die tertia resurgere, assumens eum cœpit increpare illum, dicens : *Abiit a te, Domine, propitius esto tibi, non erit tibi hoc (ibid.)*. Hæc nimirum dicens, quasi gubernator Jonam cur dormiret, increpabat, quia Dominum pati prohibebat, suadens ut sua potius virtute tanquam vigilans verteretur, utpote Dei Filii potens et fortissimus. Sequitur : *Et dixit vir ad collegam suum : Venite, et mittamus sortes, ut sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes, et cecidit sors super Jonam*. Noverant illi naturam maris, et tanto tempore navigantes, scribant tempestatem ventorumque rationes. Et utique si solitos, et quos aliquando experti fuerant, fluctus vidissent consurgere, non cura sorte auctorem naufragii quærent, et per rem incertam certum cuperent devitare discrimen. Nec statim debemus sub hoc exemplo sortibus credere, vel illud de Actibus apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte Matthias in apostolatam eligitur (*Act. i*), cum privilegia singulorum non possint legem facere communem. At vero juxta ceptam tropologiam, quoties adversus Christi naviculam Christianique discipulos mundanorum consurgit tempestas fluctuum, talis sors et taliter mittenda est, ut sciat unusquisque cujus causa malum illud sit, vel quæ sibi causa sit patiendi. Potest enim esse ut, in persecutione Christiani nominis, non tam ipse Christus quam aliud quid in intentione vel conscientia repositum sit. Propter quod patiatu homo qui Christianus dicitur, et undantibus fluctuet adversis. Quod si ita non esset, nequaquam Paulus diceret : *Et si tradidero corpus meum ut ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xii)*. Potest etiam evenire ut in Christum credens quis pro suo male facto patiatu quid ab infideli. Hinc Petrus ait : *Melius est beneficientes (si velit ro-*

luntas Dei pati quam malefacientes (I Petr. iii). Item : *Nemo vestrum patiatur quasi homicida, aut fur, aut maledicus aut alienorum appetitor* (I Petr. iv). Beata illa conscientia, in qua testimonium habet quis, quod patiatur ut Christianus, quod patiendi vel passionis causa sit ei Christus. Tunc revera cadit sors super Christum, sicut cecidit super Jonam, quod ipse sevientium esset causa fluctuum. Talem conscientiam sancti habent apostoli inter Judæos procellosos. Exempli causa : Quando dixit Thomas ad condiscipulos : *Eamus et nos moriamur cum illo* (Joan. xi). *Et dixerunt ad eum : Indica nobis, cujus causa malum istud nobis sit. Quod est ovis tuum? Quæ terra tua? Et quo radis? Vel ex quo populo es tu?* Notanda brevitatis, quæ apud insignem poetam placere solet verbis istis. Juvenes quæ causa subegit ignotas tentare vias : Quo tenditis, inquit. Qui genus? Unde domo, pacemne huc fertis, an arma? Interrogatur persona, regio, iter, civitas, ut ex his cognosceretur et causa discriminis. *Indica, inquit, nobis, cujus causa malum istud sit, quid operis agis?* De qua terra, de quo populo proficiscaris, quo abire festines? Porro Dominum nostrum non solum sui navæ, id est apostoli sui secretis percunctationibus sciscitabantur, ut scirent, verum etiam publicis tumultibus adversarii ejus eadem percunctati sunt, ut viderent quis esset, quid operis ageret, unde esset, quo tenderet. Cum enim diceret eis : *Si non credideritis, quia ego sum, moriemini in vocatione vestro. Dicebant ei : Tu quis es?* (Joan. viii.) Item cum diceret : *Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado, ad eum qui misit me. Quæretis me et non invenietis, et ubi sum ego, vos non potestis venire. Dixerunt ad semetipsos : Quo hic iturus est, quia non inveniemus eum? Nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes?* (Joan. vii.) Sed et genus ejus proterve quæsierunt, cum, eo dicente : et testimonium perhibet de me qui misit me Pater, dixerunt : *Ubi est pater tuus?* (Joan. viii.) Nihilominus quæsierunt. Quod esset opus ejus, cum eo dicente : *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille. Dixerunt : Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi, quid operaris?* (Joan. vi.) Sed et Pilatus audito sermone dicentium : *Nos legem habemus, et secundum legem debet mori, quia Filium Dei se fecit : Ingressus prætorium, iterum dixit ad eum : Unde es tu?* (Joan. xix.) Attamen ante interrogaverat et audierat quod de Herodis potestate, id est homo, Galilæus esset (Luc. xxiii). Si ergo illi, quos mystice per tumentes maris fluctus intelligimus, interrogaverunt eum quis esset, quod opus ejus, quæ terra ejus, quo iret, vel quo iturus esset, quanto magis hæc interrogasse constat apostolos familiares et collaborantes illi in remigio sive investigatione Evangelii, quibus, ut Evangelium referret, seorsum loquebatur de regno Dei (Luc. xi). Sequitur ergo : *Et dixit ad eos : Hebræus ego sum, et Dominum Deum ego timeo, qui fecit mare et aridam.* Multum quippe ad mysterium pertinet, quod

A non dixit, Judæus aut Israelita sum ego, quæ nomina, scilicet Judæi et Israelitæ discordia dividerat, quæ per Hieroboam scindentem decem tribus a domo David acciderat (III Reg. xii), sed dixit : *Hebræus ego sum.* Hebræus non transitur interpretatur. Et hoc nomen valde Christo congruit, qui non venit in hunc mundum ad manendum, sive ad regnandum, sed ad pertranseundum tanquam viator, non habens hic manentem civitatem aut regnum, ut transiret, et transeundo salutis opus ministraret, quemadmodum de semetipso tanquam de alio dicit, *et transiens ministrabit illis* (Luc. xii). Et Evangelista : *Sciens, inquit, quia venit hora ejus, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem* (Joan. xiii). Et deinde dicit : *Et Dominum Deum cæli 179 timeo; nihilominus humanitati ejus congruit, quia ipse est de quo propheta prædixit : Et replebit eum spiritus timoris Domini* (Isai. xi). Vere timore sancto timoratus et reverentissimus exstitit, timore qui et vere humilitas debet dici et æstimari. Hujus timoris, id est humilitatis magisterium proficitur ipse dicendo : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde* (Matth. xi).

Simul notandum in propheta quod non dixerit : *Et Dominum Deum cæli ego fugio, sed ego timeo.* Licet enim fugerit a facie Domini, nequaquam tamen Deum fugit aut fugere voluit. Aliud namque est fugere Dominum, aut fugere a facie Domini. Semper malum est velle fugere Dominum, et eorum est maxime qui illum oderunt, licet effugere non possint, sicut scriptum est : *Deus tua inveniat omnes qui te oderunt* (Psal. xx). Fugere autem a facie Domini, id est refugere sententiam, vel tremendum propositum Dei potest interdum qui Deum diligit, quemadmodum iste, qui refugiebat administrare prophetale officium ad condemnationem suæ gentis. Quo autem pertinuit, tali in articulo dicere, *qui fecit mare et aridam*, præsertim illum qui a facie Domini fugiens, ierat in mare, relinquens aridam, nisi ut ostenderet se certam secundum rationem de omnipotentia Creatoris habere fidem, vel scientiam, quamvis secundum carnis affectum fugitans declinare tentasset impendentem suæ genti pro meritis iram? Sic et Dominus noster sine dubio rationalem habens animam, secundum ipsam rationem sciebat, insitæ sibi divinitatis justam esse sententiam, quæ salvari gentes et derelinqui censebat Judæam, quamvis per humanitatis affectum gentes differens amularetur Judæam, ita ut fleret super eam (Luc. xix). Et ille quidem fluctibus circumdatus, et illa tempestate correptus, *Dominum Deum, inquit, ego timeo.* Ipse autem Christus ex his quæ patiebatur, discens obedientiam (Hebr. v), *sicut mandatum dedit mihi Pater, inquit, ita facio* (Joan. xiv), subiungens protinus : *Surgite, eamus* (ibid.), quod idem erat ac si diceret (utpote celestibus semper mysteriis intentus) quoniam sic est voluntas Patris, Judæa relicta ad gentes transeamus. *Et timuerunt viri timore magno, et dixerunt ad eum : Quid hoc fecisti? Cognoverunt enim quod a facie Domini fugeret, quia indica-*

verat eis Jonas. Historiæ ordo præposterus est : Quia enim poterat dici, nulla causa timoris fuit, ex eo quod eis confessus est, dicens : *Hebræus ego sum, et Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare et aridam*, statim quod idcirco timuerunt, quia indicaverat eis, se Domini fugere conspectum, et ejus non fecisse præcepta, causantur et dicunt : *Quid hoc fecisti, id est, si times Dominum, cur fugis? Si tantæ prædicas potentiae quem colis, quomodo putas te eum posse evadere?* Sic et apostoli Christi non ex hoc timere habebant, quia dicebat quisnam ipse esset, nisi etiam dixisset eis, quod venisset dare animam suam redemptionem pro multis (*Matth. xx*), quasi qui fugisset a facie Domini, quod ipse quidem in sua persona, nunquam, ut superius jam dictum est, inobedienter fecit, sed fecerunt illi, quorum ipse super se peccata tulit, propter quos oportebat eum pati vel mori. Cum enim audissent Adam et azor ejus vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, absconderunt se a facie Domini Dei in medio ligni paradisi (*Gen. iii*). In Adam, inquit Apostolus, omnes peccaverunt (*Rom. v*), et idcirco recte dicas, quia omnes in eodem a facie Domini se absconderunt. Christus autem non quidem in anima peccavit, aut sese abscondit, sed eorum qui in illo peccaverunt, et in illo sese absconderunt a facie Domini, super se, ut jam dictum est, peccata tulit. Hoc apostolis suis indicavit, quod oporteret ipsum mori et animam suam dare redemptionem pro illis, et idcirco timuerunt, tam propter semetipsos quam propter eum, quia cum essent adhuc infirmi, non erant ad moriendum pro illo parati. Sequitur ergo : *Et dixerunt ad eum : Quid faciemus tibi et cessabit mare a nobis? Quia mare ibat et intumescebat. Et dixit ad eos : Tollite me, et mittite me in mare, et cessabit mare a vobis. Scio enim quia propter me tempestas hæc grandis est super vos. Et remigabant viri, ut reverterentur ad aridam et non valebant, quia mare ibat et intumescebat super eos.* Secundum hanc enim similitudinem nautarum, sic timentium et talia dicentium, quis non videat pios egisse aut dixisse apostolos, quando mare ibat et intumescebat super eos, id est quando turba implacabiliter seditiosa Dominum quærens circumdabat illos? Videntes enim, ait Lucas, quod futurum erat : *Domine, inquit, si percutimus in gladio? Et percussit unus ex illis servum pontificis, et amputavit auriculam ejus dextram (Luc. xxii)*, videlicet Petrus, cujus in nauclero similitudinem intelligimus. Respondens autem Jesus ait : *Sinite huc usque (ibid.)*. Et apud alium evangelistam : *Converte, inquit, gladium tuum in locum suum : An putas quia non possum rogare Patrem meum, et exhibebit mihi plus quam duodecim legiones angelorum? Quomodo ergo implebuntur Scripturæ (Matth. xxvi)*. Sed et paulo ante dixerat : *Ecce veniet hora, et jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, et me solum relinquatis (Joan. xvi)*. Nimirum hæc, et cætera hujusmodi similia sunt sermonum, quæ hic Jonas mira magnitudine dixit : *Tol-*

lite me, et mittite me in mare, et cessabit mare a vobis. At illi remigabant, ut reverterentur ad aridam; nam etiam in gladio, sicut jam dictum est, percutere cõperant, ut cum ipso Domino simul evaderent turbam illam, et non valebant, quia mare ibat, et intumescebat super eos. Paucis enim fortiores erant, qui persequerentur eos, præsertim ipso, propter quem tempestas grandis erat, sponte patientiam exhibente, quia necessaria mundo erat ejus passio vel mors. *Et clamaverunt ad Dominum, et dixerunt : Quæsumus, Domine, ne pereamus in anima viri istius, et ne des super nos sanguinem innocentem, qui tu, Domine, quemadmodum voluisti, fecisti. Et tulerunt Jonam, et miserunt in mare, et stetit mare a fervore suo. Et timuerunt viri timore magno, et immolaverunt hostias Domino, et vota voverunt.* Clamor iste nautarum, dolor sive luctus et fletus est discipulorum, quando necessario tulerunt Jonam, et in mare miserunt, tunc clamaverunt, quia quando consummata sunt omnia, et corpus ejus permissum suscipientes sepelierunt, doloris sui voces emiserunt, primo centurione, sicut Evangelium refert, dicente : *Vere hic homo justus erat, et vere homo hic Filius Dei erat (Matth. xxvii; Luc. xxiii)*, omnesque nauti ejus, qui stabant a longe, et mulieres quæ secutæ eum erant a Galilæa, omnisque turba eorum, qui percutientes pectora sua revertebantur (*Luc. xxiii*), hæc quodammodo dicebant : *Quæsumus, Domine, ne pereamus in anima viri istius, etc.* Sed et in eo, quod relicto eo, discipuli omnes fugerunt (*Matth. xxvi*). Dominum in mare miserunt, quia dimiserunt, quia solum reliquerunt. Quod ita dimiserunt infirmitatis, quod autem sepelierunt, fuit officii. Utrolibet modo completum intelligis, congrua similitudo istorum, videlicet apostolorum, in illis navigantibus præcessit, qui laboraverunt quantum potuerunt, remigaverunt quantum valuerunt. Et quia nihil proficiebant, tandem tristes et gementes, prophetam in mare miserunt. *Et mare quidem stetit a fervore suo, sed viri timuerunt timore magno*, id est satiati Judæi, scelere suo, cessaverunt persequi discipulos. At illi propter magistrum et Dominum suum fuerunt in dolore maximo. *Et immolaverunt, inquit, hostias Domino, et vota voverunt.* Hostias immolaverunt apostoli, hostias pœnitentiæ, et confessionis cum luctu et lacrymis, et ipsi hostiæ sunt facti viventes, præcipueque Petrus, qui illum negaverat, deflendo ipsam negationem. Hostiam immolavit in Evangelio, quod scribitur : *Secundum Hebræos; Jacobus, frater ipsius Domini quando devovisse fertur se non manducaturum panem, nisi prius videret eum a mortuis resurgentem.*

CAP. II.—*Et præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam. Et erat Jonas in ventre ceti tribus diebus, et tribus noctibus.* Piscis iste sive ventet piscis hujus, auctore Domino, cor terræ, id est sepulcrum significat. Dixit enim : *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ, tribus diebus et tribus*

noctibus (Matth. xii). Quamvis ergo dicat ipse Jonas in oratione sua : *De ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam*. Sic inde intelligimus, et sic intelligendum est, quod non infernum quo anima descendit, sed sepulcrum quo corpus reconditum est, venter piscis significet. Quod si per cor terræ infernam quis intelligendum esse contendat, eo quod profunda, sive inferiora terræ credantur inferius esse, juxta quod de Dathan et Abiron, quos terra sorbuit, ibidem scriptum est : *Descenderuntque vivi in infernum* (Num. xvi), operati humo, respondeat : Quomodo anima Domini tribus diebus et tribus noctibus in inferno fuisse credenda sit, cum protinus eadem die, qua de corpore emissa est, confracto inferno, paradisu introierit, juxta quod ipse latroni confitentis dixit : *Amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii). Igitur *præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam*, id est providit, ut Dominicum corpus in terra, quæ grandi ventre morientes euuctos suscipit homines, paratam haberet sepulturam. Quomodo vel quando præparavit? Equidem inspirando Joseph justum, quatenus eum sepeliret, hoc præparavit. Sed est aliud præclarior, in quo hujus rei præparationem admireris, videlicet decretum, sive auctoritas sanctæ ac mysticæ legis. *Quando, inquit, peccaverit homo quod morte plectendum est, et adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur, quia maledictus a Deo est qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem* (Deut. xxi). Providentiam Dei taliter decernentis, satis digne non possumus admirari. Per hoc enim legis decretum Scribæ et Pharisæi miro modo decepti sunt in sua malitia, ut Dominum nostrum vere et singulariter benedictum, putarent maledictum fieri pro tali genere mortis, et capti sunt, ut, vellent, nollent, sepultura non careret ipso quem insatiabili odio sunt persecuti. Decepti, inquam, sunt, quia legentes, *maledictus a Deo qui pendet in ligno*, non attenderunt quod præmissum est, *quando peccaverit homo quod morte plectendum est*. Hoc enim præmittendo sacra et justa lex maledictum astruit, non ex pœna esse, sed ex causa vite culpa. Ipsi autem æstimari voluerunt quod maledictum faceret talis pœna. Quæ autem poscebat causa sive utilitas, ut taliter Deus Filio suo Jesu Christo sepulturam provideret? Illa nimirum, ut sicut anima ejus ad inferos descendendo, animas omnium electorum eriperet, ita corpus ejus in terra sepultum, corporibusque per sepulturam sociatum, resurrectionis gratiam illis afferret, resurgendo in primis, ut cætera corpora sequerentur, quod futurum est. Magno itaque et venerando consilio de sepeliendis omnibus crucifixis data est lex, dicendo hæc quæ prædicta sunt, ut dum omnes sepelirentur, unus crucifixus sepultura non careret. *Sed in eadem, inquit, die sepelietur*. Quam ob causam? *Quia maledictus, inquit, a Deo est, qui pendet in ligno*.

A Dure quidem sonat, enuntiatio maledicti, ut ipso qui venit benedictus in nomine Domini (Matth. xxi), maledictus dicatur cum præscripto legis. Sed si rite perpendas quod additum est a Deo, magna suavitas latet in verbo aspero. Longe enim aliud est esse maledictum a Deo, et aliud est maledictum a suo peccato. Nam quicumque damnatione maledicti sunt, non a Deo maledicti sunt, licet eos Deus ipse aliquando maledictos esse prænuntiaverit, sicut Cain, cui dixit quidem : *Nunc igitur maledictus eris super terram* (Genes. iv), sed non dixit, maledictus es a me, sicut ego maledico te. Talium namque maledictio, peccatum ipsorum est. Peccatum autem non est a Deo. Unus ergo et solus Dominus noster Jesus Christus maledictus a Deo fuit, quia maledicta, id est peccata omnium nostrum super se tulit, et hoc a Deo. *Dominus enim, inquit Isaias, posuit in eo iniquitates omnium nostrum* (Isa. xxxv). Quare ergo, inquit, in lectione Apostoli sic habemus? *Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum, quia scriptum est : Maledictus omnis qui pendet in ligno* (Gal. iii). Ubi scriptum hoc esse meminit, non habetur *omnis*, et e contrario quod illic habetur *a Deo est*, in Apostolo non invenis. Sed est sciendum quia non secundum Hebraicam veritatem, sed secundum Vulgatam tunc apud Græcos septuaginta Interpretum translationem testimonium posuit, et hoc necessario, quia videlicet nimis importunum fuisset demonstrare, tunc aliquid corrigendum esse Scripturis, quando veritatem Dei Græcis incipiebat commendare de Scripturis, et gratiam Christi, qui ut in gentibus benedictionem daret, maledicti opinionem sustinuit apud Judæos, male intelligentes decreta bonæ et sanctæ legis. Igitur, inquit, *in eadem die sepelies eum, et contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dedit tibi in possessionem*. Quæ est illa terra quam Dominus Deus nobis in possessionem dedit, nisi caro Christi, quam, ut jam dictum est, sepeliri sanctæ legis auctor spiritus curavit. Nam terra quam calcamus, quomodo magis sepulto, et in suo sinu suscepto, quam in sepulcro crucifixi cadavere contaminaretur. Illud potius corpus contaminatur, id est pro contaminatione et immunditia sua abjicitur, cui merito contingit, ut non sepeliatur, sicut de quodam pro parte vindictæ dictum est : *Sepultura asini sepelietur* (Jer. xxii). Hæc idcirco prolixius dicta sunt, ut præparatam legis auctoritate sepulturam Domino nostro monstrarem, secundum illam præparationem mysticam, sive figurativam, de qua sic dictum est : *Et præparavit Dominus piscem grandem, ut devoraret Jonam*. Illa præparatio, id est decretum legis, viam fecit alteri præparationi, cujus Joseph vir justus minister esse meruit, de qua videlicet præparatione sic Evangelia referunt. *Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus, et in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus fuerat* (Joan. xix). *Et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus*. Hoc quæritur quo-

modo secundum hunc typum tres dies et tres noctes Dominus in corde terræ fuerit, cum hora nona diei Parasceves emisso spiritu sepultus, prima Sabbati media nocte surrexit. Ad quod dicendum idem est, quod a sanctis Patribus est jam dictum, quæ totum a parte intelligimus, ita ut ex eo quod in Parasceve mortuus est, unam diem supputemus **181** et noctem, et Sabbati alteram, tertiam vero noctem, quæ diei Dominicæ mancipatur, ad alterius diei referamus exordium. Nec vero incongruè secundum tropum qui dicitur synecdoche, in tali re totum a parte intelligimus. Dixit enim adhuc mortalis vivens cum mortalibus. *Et jam non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio. Cum essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo (Joan. xvii).* Quamcumque causam dicas, sive intelligas propter quam veraciter dixerit, quia jam in mundo non erat, propter eandem causam consequenter intelligis, quia jam in ventre ceti erat. Erat autem jam vespera, sive nox illum diem præcedens qua crucifixus, mortuus et sepultus est. Recte ergo totus ille dies Parasceves cum præeunte nocte sepulturæ deputatur, quia videlicet ab illa vespera sive hora qua factus in agonia, sive cum morte agonizans, traditus et comprehensus est, quidquid de illo vel circa illum actum est, quidquid passus est, descendere fuit in ventre ceti, ire in cor terræ, et quippe cum secundum cor suum de illo facerent, illi qui intendebant non cælo sed terræ, non cessaturi donec occisus traderetur terræ. De Sabbato et præeunte ipsius nocte, nulla est quæstio quin toto die illo quiescerit in sepulcro. Tertii diei media nocte surrexit, sed non fuit creditum quod resurrexisset usque ad vesperam ejusdem tertii diei, quando stans in medio discipulorum suorum, dixit eis: *Pax vobis (Joan. xx).* Proinde et ille dies connumeratur duobus cæteris, ut tres dies sint, et verum est quod de semetipsa Veritas dixit: *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus, ita erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus et tribus noctibus (Matth. xii).* Hic illud quoque non præterire libet, quia si ab hora qua spiritum tradidit computes usque ad horam qua surrexit, id est usque ad medium noctis, invenies quia tam in quantitate horarum quam in quantitate dierum ternarius fulget numerus sacer et venerabilis. Nona quippe hora spiritum tradidit, et restabant horæ tres ejusdem diei. Quæ conjunctæ noctis et diei sequentis, horis viginti quatuor et illius qua surrexit, noctis medio, id est horis sex, nimirum faciunt triginta tres, qui in numero ambo sunt ternarii, alter decenus, alter vero singularis. Item in annis eodem modo, idem numerus eo considerandus est, quia videlicet in eo quo passus est, annus ejus tricesimus tertius erat, anno ætatis suæ triginta baptizatus est, anno prædicationis suæ tertio passus est. Quid sibi vult talis, vel tanta observatio numeri ternarii, in dispensatione sanctæ ejus humanitatis? Triginta namque annis, qui numerus, ut jam dictum est, ternarius decenus est,

secretus vixit, et tertio suæ prædicationis anno passus est; triginta tribus horis exanimis jacuit, et tertia die resurrexit. Veneramus temporum observationem, inesse non dubitantes mysterii dignitatem, quod etsi totum, ut est, comprehendere non possumus; illud tamen occurrit quo non minime delectamur, quia videlicet sanctæ Trinitati, Patri, et Filio et Spiritui sancto, quem offendit Adæ primus, semetipsum ad satisfaciendum pro nobis offerebat iste Adam secundus. Ille namque factus cooperante simulque quodammodo studium venerabiliter adhibente omnipotentia totius Trinitatis ad gloriam suam, secundum hæc verba: *Facimus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. iii)*, sic offendit, ut propositam Dei contemneret similitudinem, perdendo fidem, amittendo spem, non habendo charitatem. Fidem quippe perdidit, qui serpenti magis quam Deo credidit, serpenti dicenti: *Nequaquam morte moriemini (ibid.)*, magis attendit quam Deo dicenti: *In quocumque die comederitis ex eo morie moriemini (ibid.)*. Spem amisit qui peccati conscius ad latebras confugit, ut absconderet se a facie Domini. Charitatem non habuit, qui requirentem se, et arguentem Deum a se superba defensione repulit. Sic ille offendit sanctam Trinitatem, et Dei perdidit similitudinem; hic autem ad hoc venerat, ad hoc homo natus erat ut suscepta a Deo humanitas, homini sanctam placaret trinitatem, et in hominibus reformaret similitudinem. Delectat ergo quod satisfaciens divinitati in omnibus supradictis ternarium numerum observavit.

Adde quod adhuc pulcherrimum est, quia tribus idem Dominus noster passionibus est consummatus, et flagellis cæsus, crucifixus, lancea transfixus, inter duos latrones ipse tertius pro latrone Barabba commutatus. Merito ergo placata Trinitas suam confestim generi humano faciem cœpit ostendere, eductis omnibus de regione tenebrarum, qui venturi hujus fidem habentes ex hac vita migraverant, et prædicari voluit nobis residuis ut baptizaremur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Nunc cætera prosequamur. *Et oravit Jonas de ventre piscis ad Iominum Deum suum, et dixit: Clamavi de tribulatione mea ad Dominum et exaudivit me.* Quod dixit, et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de utero piscis, et dixit, intelligimus eum postquam in utero piscis sospitem se esse senserit, non desperasse de Domini misericordia, et totum ad obsecrationem esse conversum. Deus enim qui dixerat de justo: *Cum ipso sum in tribulatione (Psal. xc)*, et cum invocaverit me dicam ad eum: *Adsum (Isai. lxxvii)*, adfuit ei. Et dicere potest, quia exauditus est, *in tribulatione dilatasti me (Psal. iv)*, et oravit, inquit, Jonas. Si Jonas Domini typus est, et ex eo quod tribus diebus et tribus noctibus in utero ceti fuit, passionem ejus indicat, debet et oratio illius typus esse Dominicæ orationis. Proinde primo secundum ipsius Jonæ, deinde secundum personam Salvatoris hanc orationem pertractemus. *Clamavi de tribulatione mea*

ad Dominum, et exaudivit me. De ventre inferi clamari et exaudivisti vocem meam. Non dixit, clamo, sed clamari; nec de futuro precatur, sed de præterito gratias agit, indicans quod eo tempore quo præcipitatis in mare vidit cetum, et tantam corporis molem, et immanes rictus aperto ore se sorbere, Domini recordatus sit, et clamaverit vel cedentibus aquis, et clamore inveniente locum vel toto cordis affectu, qui utique in auribus Dei clamor est magnus, clamaverit ei qui solus novit corla hominum, qui loquitur ad Moysen: *Quid clamas ad me (Exod. xiv)*, cum utique nil ante hanc vocem clamasse Moysen Scriptura commemoret. De hujus mundi clamore et Apostolus, *clamantes*, inquit, in cordibus vestris *Abba Pater (Rom. viii)*. Ventrem inferi, alvum ceti præ magnitudine ejus dicit: *Et projecisti me in profundum, in cor maris, et flumen circumdedit me*. Conjunctionis per quam sic dicit *et projecisti me*, hic est sensus: Me clamante, exaudivisti vocem meam, et cum exaudires, nihilominus projecisti me in profundum, subauditur, ut ad majorem virtutis tuæ gloriam eriperes me, quia *rursus videbo templum sanctum tuum*. *Projecisti me in profundum*, et non solum in profundum, quod potuisset fieri vel esse propellitorum vel non longe ab arida, sed *in cor maris*, id est in medio maris. Nam cor animalis in medio est. Et idcirco per metaphoram cor maris intelligimus medium maris. *Et flumen, 182* ait, *circumdedit me*, id est inundatio maris fluens ac refluxus undique vallavit me. Hoc ipsum repetens dicit: *Omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt*. Tuos autem gurgites, et tuos fluctus dico non solum quia tu fecisti eos sicut supra dixeram, et Dominum Deum ego timeo, qui fecit mare et aridam, verum etiam qui nec eos movisti propter me, nec intumescere jussisti super me. *Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum, verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum*. Notandum quod non tunc primum dicere, sed dixisse se asserit, *abjectus sum a conspectu oculorum tuorum, verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum*. Constat ergo quod, quando in mare mittebatur, in illa tribulatione secandum multitudinem dolorum ejus, et consolationes Domini lætificaverunt animam ejus, prophetica illi gratia sese infundente abundantius atque clementius ut sciret quoniam de tam profunda abjectione adhuc mirabiliter sublevaretur, et adhuc vivens inter viventes veniret ad templum Dominicum hostiis et maneribus, competentes gratias mirabili Deo, relaturus. Quod in illa se dixisse asserit confirmat in ventre ceti his verbis: *Circumdederunt me aquæ usque ad animam meam; abyssus vallavit me, pelagus cooperuit caput meum. Ad extrema montium descendendi, terræ vectes concluderunt me in æternum. Et sublevaris de corruptione vitæ meam, Domine Deus meus*. Cunctis istis declamationibus, quibus rem verissimam veraciter astruit. *Circumdederunt me aquæ usque ad animam meam; abyssus vallavit me, pelagus cooperuit caput meum. Ad extrema montium descendendi,*

A terræ vectes concluderunt me. Cunctis, inquam, istis declamationibus subjungendo: *Et sublevaris de corruptione vitæ meam*, competenter altissimo Deo dat gloriam, plenissime sciens et fideliter astruens, quia quæcunque vult ille *potens est et facere (Rom. iv)*, et quia possibile est apud eum, quod apud homines impossibile erat in æternum (*Luc. xviii*). Nam propter impossibilitatem hominum cum dixisset, *et terræ vectes circumdederunt me*, addidit, *in æternum*, et propter impossibilitatem Dei subjunxit: *Et sublevaris de corruptione vitæ meam*, pariterque addens cum blandientis affectu: *Domine Deus meus*. Corruptionem de qua sublevari sperat animam suam utrum ceti dicit, in quo naufragia dirigebantur, inter quæ potuisse hominem servare magna est gloria divinæ omnipotentiae. Quemadmodum est illud, quod tres pueri missi in caminum æstuantis incendii, in tantum illæsi fuerunt, ut ne vestimenta quidem eorum odor ignis attingeret, et multa alia quæ supra naturam a Domino naturæ facta sunt (*Dan. iii*). Quam dulce, quam salubre est homini, qui post continentis vitæ tranquillitatem tentationum fluctus incidit, et fortassis pudicitiae naufragium passus, opus peccati tanquam rictus vel in utrem ceti incidit, prophetica hujus orationis reminisci, ut eadem fide, simili cordis contritione, tam humili pietatis affectu Domino Deo suo blanditur, qui solus aquas considerat circumdantes et usque ad animam intrantes, aquas passionum carnalium et humani cordis abyssum, pelagus concupiscentiæ, vimque sævientis et bullientis naturæ, et angustias animæ sive conscientiae, quæ cum infirma sit, per semetipsam non potest evadere ut respiret et resumat auras salubres castitatis et pudicitiae, cupiditatibus vel pravis amoribus conclusa, velut quibusdam vectibus terræ! Sequitur: *Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum, ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum*.

Hoc quod jam supra diximus plane hic astruit, quia videlicet hora vel momento, quo mittebatur in mare, dixerit aspiratus gratia spiritus prophetici, *abjectus sum ab oculis tuis, verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum*. Hoc namque est, quod nunc ait, *cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum, ut veniat ad te oratio mea, ad templum sanctum tuum*. Et considerandum quod novo genere oratio fiat pro oratione, dum precatur ut oratio sua conscendat ad templum Dei. Et in hoc magnæ fidei firmitas animadvertenda est. Circumdatus aquis, vallatus abysso, coopertus pelago, conclusus vectibus terræ non dubitat aut interrogat utrum orationem suam possit Deus audire, utrum auris ejus hic possit adesse, et de ventre ceti quid sibi dicatur auditu percipere, sed certum habens apud se quia, dum nihil usquam latere potest, orat fideliter ut orationi Deum tantis tamque profundis angustias ad se erumpere gestienti, viam ipse faciat, venientem ipse suscipiat. Magna hæc fides magnum meritum habet, coram Deo honorabilis est, quia docta sive erudita est san-

ctamque scientiam habet. Quid enim? Nonne oratio fidelis de boni verbi radice procedit? Ubi autem verbum radicum sive unde natum est, nisi de corde Dei Patris qui, ut fides catholica firmiter tenet, Verbi boni genitor est, Verbi æterni, quod et ipsum Deus est? Ubicumque ergo conclusus homo sive hominis spiritus ubicumque fuerit coangustatus, sive inferni, sive terræ vectibus, si apud se habet verbum fidel, dum orat, non potest nesciri, quin imo ipso fidei verbo viscera Dei, cor Patris altissimi fortiter tangit, unde est origo Verbi boni. Nos ergo ex eo quod ait, *cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum*, hanc eruditionem capiamus ut noverimus eo tempore quo deficit anima nostra et a corporis compage divellitur, nos non debere alio cogitationem vertere, nisi ad eum qui et in corpore et juxta corpus noster est Dominus, quia sic nostra oratio perveniet ad templum sanctum ejus, ad ipsam altitudinem cœli, cujus immensitas magna domus et sanctum est templum ejus. Hoc facere possunt, hanc fidem penes se in illo mortis articulo illi habere vel retinere queunt, qui in corpore viventes veritatem dilèxerunt. Ecce contra qui mendacium diligunt in illa hora magnitudine horrore præfocati, Verbum bonum invenire non possunt. Unde et protinus sequitur: *Qui custodiunt vanitatem, frustra misericordiam suam derelinquunt*. Non dixit, qui faciunt vanitates: *Vanitas quippe vanitatum, et omnia vanitas (Eccl. 1)*, ne damnare videretur universos et cuncto generi humano denegare misericordiam, sed *qui custodiunt vanitates sive mendacium, qui transierunt in affectum cordis (Psal. LXXII)*, qui vanitates non solum faciunt, sed ita custodiunt quasi diligant, et putant se invenisse thesaurum. *Misericordiam, inquit, suam derelinquunt*. Licet offensa sit misericordia, quam nos ipsum possumus intelligere Deum: *Deus enim mens misericordia mea, inquit Psalmista (Psal. LVIII)*, tamen eos qui custodiunt vanitates non derelinquit, non detestatur; sed exspectat ut redeant. Illi vero stantem misericordiam, et ultro se offerentem sponte propria derelinquunt. *Ego autem cum voce laudis immolabo tibi; quæcunque vovi, reddam pro salute mea Domino*. Sensus iste est: Ego autem etsi vanitatem feci, non custodio illam, sed potius votum voveo tibi, votum corrigendi, votum obediendi et pergendi quocumque jusseris, et hanc obedientiam immolando tibi in voce laudis, hæc vota pro salute mea Domino. Vanitas quippe fuit quod, te præcipiente ut irem in Ninivem civitatem magnam, et **183** prædicarem in ea, præoccupavi ut fugerem a facie tua in Tharsis, metuens ne condemnaretur Israel impœnitens, pœnitentiam agente Ninive, et affectum gentis meæ præferens voluntati tuæ; sed hanc ipsam vanitatem non custodiam, id est in hac intentione non persistam, præsentī vexatione communitus quod tua voluntas sequenda sit magis quam carnis affectus. Infelix Israel tantis tamque crebris malis flagellatus, adhuc vanitates custodit pertinaciter colendo vitulos aureos, quos Hieroboam fecit ar-

tifex vanitatis, nullius quippe regis sui, tempore aliquo a peccatis suis recessit, et hoc agendo misericordiam suam dereliquit. Ego autem adhuc illi condolens, vanum habui consilium, ut a facie tua fugerem; sed nunc in tribulatione hac, vanitatem illam non custodio, intentionem hujusmodi abjicio. Quod si non facerem, *misericordiam meam frustra derelinquerem; frustra, inquam; quia nullum exinde fructum consequerem, neque eis, propter quem fugi a facie tua, refuga Dei sui Israel*. Igitur misericordia mea consequenter me non derelinquat, quam ego misericordiam non derelinquo, quæ non nisi dereliquentes se derelinquere consuevit, et non nisi impœnitentibus unquam se abscondit. *Et dixit Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam*. Magnum hoc opus et testimonium evidens bonitatis et omnipotentiae Dei, qui aurem suam illuc usque inclinavit, et quid in ventre ceti ageretur, quia fides loqueretur, quid oratio moliretur audivit et appendit, dixitque et dicere potuit pisci ut evomeret Jonam; et hoc utique non in aquam, ubi periclitaretur, sed in aridam, ubi servaretur. Dixit hoc plane non motis labiis, quæ non habuit, neque voce elementari; sed illo verbo, per quod et cetum et ipsum mare fecit. Illius verbi virtute pressus venter belluæ, prophetam reddidit, quomodo et ubi ipsum verbum voluit. Nunc jam ad Domini nostri Jesu Christi personam juxta propositum revertentes, hanc ipsam orationem secundum ipsum revolvamus; quia, sicut jam diximus, hæc oratio prophetæ, orationis ejus typus est. *Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me*. Apostolum in primis loquentem audiamus: *Qui in diebus, inquit, carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui possit saltem facere a morte, clamore valido et lacrymis offerens, exaudivit est pro sua reverentia (Hebr. v)*. Dicat ergo Christus, *clamavi*, quia revera clamore valido cum lacrymis clamavit. Unde clamavit? *De tribulatione mea, inquit, de ventre inferi*. Duo dixit, *de tribulatione et de ventre inferi*. Tribulatio fuit illi angustia passionis, et de qua clamavit, ita ut evangelista refert, *quia positus genibus, factus in agonia, proluxit oravit, et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii)*, ab illa hora usque dum clamans voce magna spiritum traderet, clamore valido clamavit. **D** Venter inferi, descensus ejus ad inferos fuit totaque absconsio sive depressio corporis ejus, quando in sepulcro jacuit. Equidem de tribulatione quid clamaverit, ab hominibus præsentialiter auditum est. Dixit enim inter alia quæ audita sunt ex ore clamantis: *Heli, Heli, lamazabathani, hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? (Matth. xxvii)*. Et in consummatione tribulationis clamans dixit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii)*. Porro *de ventre inferi* quid clamaverit audiri non potuit a quoquam mortali; sed antequam ipse in hunc mundum veniret, Spiritus ejus sanctus in sancta Scriptura prædixit quid clamaturus esset, sicut et illa quæ, sicut jam diximus, clamans audi-

tus est: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me (Psal. LXXXVI), et Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Psal. xxx).* Denique psalmus ille: *Domine Deus salutis meæ, in die clamavi et nocte coram te. Intret in conspectu tuo oratio mea (Psal. xv), etc.,* usque ad finem ejusdem psalmi, verba sunt clamoris ejus *de ventre inferi*, postulanti celebrem glorificationem resurrectionis, quod sine dubio prudens lector advertit. Igitur *de tribulatione mea*, inquit, *clamavi ad Dominum*, subauditur, pro transgressoribus exoraus ut non perirent, *et exaudivit me*, ut videlicet propter passionem meam, solveretur peccatum prævaricationis Adæ, et omnia deleterentur peccata credentium in me. *De ventre inferi clamavi, et exaudivisti vocem meam*, subauditur, *ut non derelinqueres in inferno animam meam, nec doros Sanctum tuum videre corruptionem (Psal. LXXXVIII).* *Et projecisti me in profundum in cor maris, et flumen circumdedit me.* Omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt. Sensus iste est: Secundum rei veritatem exaudivisti me, et secundum æstimationem hominum projecisti me, juxta psalmum præmemoratum: *Æstimatus sum cum descendentibus in lacum (Psal. LXXXVII), et juxta alterius psalmi versiculum: Tu vero repulisti, et despexisti, distulisti Christum tuum (Psal. LXXXVIII).* Hoc enim videbatur illis, qui insultantes et capita sua moventes dicebant: *Confidit in Deo, liberet eum nunc si rati (Matth. xxvii).* Itaque secundum æstimationem illorum *projecisti me in profundum, in cor maris*, id est in omne quod voluerunt de me facere seditiosi Judæi similes mari, *et flumen circumdedit me*, videlicet affluens tribulatio qua non parcentes afflixerunt me. Illi omnes gurgites tui, illi omnes fluctus tui quos passus sum, *super me transierunt*, id est sine dubio transibunt; neque enim permanebunt, sed celerem finem habebunt. Tui namque fugerunt gurgites, tui fluctus; quia videlicet non in ipsorum qui me afflixerunt, sed in tua potestate erat, quousque inundarent super me fluctuantes insanie illorum. Et ego dixi: *Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum, verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.* Sicut jam dixi, quia *projecisti me in profundum*, ita nunc repetens, *et ego dixi, inquit, abjectus sum a conspectu oculorum tuorum*, subauditur, secundum æstimationem illorum vel secundum rei veritatem, *rursus videbo templum sanctum tuum*, id est ego anima quæ descendit ad inferos, rursus ingrediar et resumam corpus meum, quod est templum sanctum tuum, juxta illud: *Solrite templum hoc, et tribus diebus excitabo illud. Hoc autem, inquit evangelista, dicebat de templo corporis sui (Joan. ii).* Videmus factum, credimus, propter quod et loquimur, adimpletum; quia gurgites tui Deus, gurgites mortalitatis, et omnium fluctus miseriarum, quæcumque induxisti super nos, propter prævaricationis Adæ gentium, super eum transierunt, et finem habent, et ipse rursus vidit templum sanctum tuum, id est resumpsit corpus, quod principaliter est templum sanctum

tuum; et nunc in medio Ecclesiæ est, quæ et ipsa secundarie dicitur; et est templum sanctum tuum, et nunc in gaudio videt illud templum sanctum tuum. Quemadmodum dixerat: *Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum (Joan. xvi).* Ubi autem vel in quo dixerit, quod nunc se dixisse memorat his verbis: *Et ego dixi: Abjectus sum a conspectu oculorum tuorum.* Psalmista jam ante hunc Jonam, in quo idem Christus loquitur, prædixerat in persona ipsius: *Ego autem dixi in excessu mentis meæ, projectus sum a facie oculorum tuorum (Psal. xxx).* Nam quod ait, *ego dixi in excessu mentis meæ*, idem est ac si dicat: Ego prævidi in profunditate intellectus, qui excedit intelligentiam omnis creature, subjungens, *ideo exaudivisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te (ibid.),* quod et in isto præmissum est, *de ventre inferi clamavi, et exaudivisti vocem meam*, sive *clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me.* Interea considerare perpulchrum est quomodo item in alio dicat ipse: *In die tribulationis meæ clamavi ad te, qui exaudivisti me (Psal. LXXXV).* Majorem quippe habet vim in sensu talis dictio, *clamavi ad te, quia exaudivisti me*, quam si ita dictum esset, *exaudivisti me, quia clamavi ad te.* Denique omnes sancti idcirco exauditi sunt, quia clamaverunt. Iste autem Sanctus sanctorum solus est qui veraciter dicat, *clamavi quia exaudivisti me.* Ipse est enim electus ex millibus, qui solus idcirco venit in hunc mundum clamare pro omnibus, quia scivit quod pro sua reverentia foret exaudiendus. Hoc ipse in psalmo innuens, per os prophetæ loquitur: *Holocautum et pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio (Psal. xxxix).* Et est sensus: Cum ergo intelligerem quod illa de brutis animantibus sacrificia nolles, quod nullus ex omnibus justis de peccato ad plenum satisfaceret, tunc dixi: *Ecce venio*, sciens sine dubio futurum esse quod satisficientem pro omnibus et clamantem exaudires me. Hinc est quod clamans magna voce ad monumentum Lazari, non orat exaudiri se, sed: *Pater, inquit, gratias ago tibi quoniam exaudivisti me; ego autem sciebam, quia semper me amasti, me audis (Joan. xi).* Breviter autem concludendum est quia solus iste est, qui dicat, *clamavi ad te, quia exaudivisti me*; sanctus autem quilibet dicat, *quia clamavi ad te, exaudivisti me.* Sequitur: *Circumdedero me aquæ usque ad animam meam; abyssus vallavit me, et pelagus cooperuit caput meum; ad extrema montium descendi; terræ vectes concluderunt me in æternum, et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.* Quoniam in typo Christi propheta ejus et passus est et precem fudit, perpulchrum est singulas voces istas ostendere prolatas, secundum ordinem passionis Christi, sicut actuum passionis ejusdem ordo processit. *Circumdedero me, inquit, aquæ usque ad animam meam.*

Nimirum quando collegerunt pontifices et Pharisæi consilium, dicentes: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, et cætera, atque ab illo die cogitaverunt ut interficerent eum (ibid.),* tunc circum-

dederunt eum aquæ usque ad animam, quia mortis ejus quasi judicariam præfuerunt sententiam. *Abyssus, inquit, vallavit me.* Judas enim qui tradebat eum, cum accepisset cohortem et a pontificibus et Pharisæis ministros, venit cum lanternis et facibus et armis, tunc utique Dominum nostrum abyssus vallavit, abyssus videlicet iniquitatis, tenebrosus machinans secretum, secundum quod et ipse judicans dicit: *Sed hæc est hora vestra et potestas tenebrarum (Luc. xxii).* Et pelagus cooperuit caput meum. Profecto quando principe sacerdotum dicente: *Adjuro te per Deum vivum ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei.* Respondit: *Tu dixisti.* Et propter hoc conclamaverunt, dicentes: *Reus est mortis; et expuerunt in faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, et palmas ei in faciem dederunt (Matth. xxvi),* tunc pelagus caput ejus operuit. Ad extrema montium descendi; veraciter quando ad petitionem dicentium: *Tolle, tolle, crucifige eum (Joun. xix),* et non hunc dimittas nobis sed Barrabam, et inter sceleratos reputatus est, et medius duorum latronum crucifixus est, tunc ad extrema sive novissima montium descendit, ita ut veraciter de illo propheta prædixerit: *Non est species ei neque decor, et vidimus eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum despectum et novissimum virorum (Isa. Liii).* Terræ vectes concluserunt me in æternum. Revera quando convenerunt principes sacerdotum et Pharisæi ad Pilatum dicentes: *Jube ergo custodiri sepulcrum ejus usque ad diem tertium, ne forte veniant discipuli ejus et furentur eum; et illo dicente: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis; illi abeuntes munierunt sepulcrum, signantes lapidem cum custodibus (Matth. xxvii),* tunc terræ vectes concluserunt in æternum secundum æstimationem eorum, qui gavisus sunt super eo, non putantes quod resurgeret, sed quod periret nomen ejus in æternum. Hoc erat falsum gaudium et vana spes illorum. Porro secundum rei veritatem futurum erat, ut non videret caro ejus corruptionem. Ait ergo: *Et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus,* id est conclusum vectibus terræ, oppressum signato lapide resurgere facies me tu, qui es Dominus et Deus meus, cujus ego servus et creatura sum secundum formam servi, secundum humanitatem cujus exanime corpus vectibus terræ concludi potuit. Sequitur: *Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum, ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.* Angustiam animæ suæ verbis patentibus ipse indicavit dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi).* Amplius autem sudor ejus angustiam animæ ejus patefecit, qui juxta alium evangelistam, *factus in agoniam, dum prolixius oraret, sudorem emisit, et factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. xxii).* Tunc, inquit, *Dominus recordatus sum,* in eo videlicet ut consilio sive proposito divinitatis postponerem sensum, vel effectum carnis dicendo: *Verumtamen non mea voluntas, sed tua fut (ibid.).* Quænam illa voluntas erat? Ut veniat, in-

quit, *ad te oratio mea, ad templum sanctum tuum.* Hoc volebas tu, ut per passionem meam gentes salvarem, quemadmodum in persona mea Spiritus sanctus per os David prælocutus est, dicens: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. ii).* Hoc erat beneplacitum coram te, ut taliter postularem, imo ego ipse et sacrificium, et oratio pro gentibus moriendo fierem. Judæos autem quamvis cognatos, sive contribules meos pro humanitatis affectu illis non præferrem, imo relinquerem. Quare? Nimirum quia gentibus poenitentiam agentibus, isti impænitentes permanent, et hoc est quod continuo sequitur: *Qui custodiunt vanitates, frustra misericordiam suam derelinquunt.* Quomodo Judæi vanitates custodierunt? Vere multo labore et mira obstinatione, cujus cum indicia multa sint, hæc duo tantum pro testimonio commemorare, ad præsentem pertinet locum. Postquam illum occiderunt, solliciti fuerunt munire sepulcrum, *signantes lapidem cum custodibus,* causam istam fingentes, *ne forte veniant discipuli ejus et furentur eum (Matth. xxvii).* Veraciter autem hoc intendentes, quod etsi post tres dies revivisceret, sicut recordabantur eum prædixisse, non posset prodire lapide oppressus, et sicut hic habemus vectibus terræ conclusus. Deinde cum quidam de custodibus venissent in civitatem, et nuntiassent principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant, illi *congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quia discipuli ejus venerunt nocte, et furati sunt eum nobis dormientibus (Matth. xxvii).* Ita laboraverunt custodire vanitatem suam, ut etiam pecuniam darent copiosam, propter vanitatem custodiendam, ut in mendacio detinere possent veritatem Dei. Quæ vanitas magna est, et major, quam ut verbis eam quis possit consequi. Hoc ergo facientes, misericordiam suam reliquerunt, id est **185** gratiam remissionis peccatorum speraverunt. Unde notandum quia non dixit, qui faciunt *vanitates, frustra misericordiam suam derelinquent.* Neque enim aditum misericordiæ perdidissent, pro eo quod occidendo Christum, vanitatem fecerunt, nisi etiam permanendo in incredulitate, suamque peritiam ponendo contra fidem Evangelii vanitates custodissent. Proinde multo melius dictum est, misericordiam suam dereliquerunt, quam si dicas, misericordia sua illos dereliquit, quia videlicet misericordia nullum derelinquit, sed eam derelinquunt omnes custodes vanitatis, omnes defensores perpetratæ iniquitatis. Illud quoque non prætereundum quod dicendo: *Derelinquent misericordiam,* addit *suam,* quia videlicet propheticus, ut jam tractavimus de Judæis, sermo est, quorum Christus primum misericordia est. *Eorum enim adoptio est filiorum, ut ait Apostolus, et gloria, et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa; quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus,*

in saecula. Amen (Rom. ix). Igitur Judæi vanitates custodiendo, idem verbum Dei repellendo, et indignos vitæ æternæ semetipsos judicando, misericordiam suam dereliquerunt, et misericordiam non derelinquentem, imo visitantem eos repulerunt, tempus visitationis suæ cognoscere nolentes (Luc. xix), non misericordiam sempiternam, sed gloriam temporalem quærentes. Sed vide adhuc quia dicturus, misericordiam suam derelinquent, præmisit frustra. Neque enim saltem servare potuerunt, quod occidendo Christum, sitimet reservare putaverunt, scilicet locum et gentem, imo et lucrosam templi vel sacerdotii sui privilegium, pro quo contra omnes gentes spiritu superbiæ nimis elati nomen magnum et grande emolumentum tanquam peculiaris unius Dei populus, capiebant de toto orbe terrarum. Non est factum secundum spem illorum, sed sicut ipsi verbum Dei repellendo, ut jam dictum est, indignos vitæ æternæ semetipsos judicaverunt, ita etiam felicitate præsentis vitæ indigni judicati sunt ut caderent in ore gladii et amisso loco captivi ducerentur in omnes gentes captivi. Ego autem in voce laudis immolabo tibi, quæcunque voti reddam pro salute mea Domino. Illi autem misericordiam suam derelinquant, sed propter eos misericordiæ laus et gloria minor non erit. Nam ego in voce laudis immolabo tibi, linguas alias pro linguis eorum acquiram ut

A content tibi, sicut alibi scriptum est : *Propterea confitebor tibi in populis, et psalmum dicam tibi in gentibus (Psal. lvi). Quæcunque voti reddam pro salute mea Domino*, id est ita gentes notitia tui nominis instruam, ita tuæ dilectionis igne accendam ut vota multo plura, quam unquam Judæi voverunt, pro salute sua voveant, et reddant. Hæc ita dicit ut obediens, quippe ut Apostolus ait : *Didicit ex his, quæ passus est obedientiam (Hebr. v)*. Siquidem passionibus et ipsa morte eruditus est ad impassibilitatem, qui eatenus passibilis pro carnis affectu fleverat super gentem suam, sicque immutatus est cunctis affectibus ejusmodi depositis, ut paratam voluntatem haberet, relinqueret illis domum suam desertam, et converti ad gentes. Ejus taliter eruditi vox illa per Psalmistam deprompta est : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo et psallam in gloria mea (Psal. cvii)*. Nam quod protinus sequitur : *Exsurge, gloria mea, exurge, psalterium et cithara (ibid.)*, vox est Patris sive divinitatis, carnem de sepulcro suscitans. Unde et in hoc propheta in typum ejus continuo subjunctum est : *Et dixit Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam*. Dixit enim Dominus terræ et morti, et hunc Dominum nostrum Jesum Christum, qui erat mortuus, reddidit ad vitam, *solutis inferni doloribus, juxta quod impossibile erat, teneri illum ab illo (Act. ii)*.

LIBER SECUNDUS.

188 Jam in typum Domini nostri Jesu Christi qui, ut supra memoravimus, secundum Apostolum didicit ex his quæ passus est obedientiam (Hebr. v), Jonas quoque doctus erat per tribulationis magnitudinem obediendum esse imperio cœlesti, et ad hoc promptam gerebat voluntatem, voto astrictus in ventre ceti, sicut et ipse indicat, dicendo : *Quæcunque voti, reddam pro salute mea Domino*. Hoc votum prospiciens dixerat Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam. His enarratis, sequitur Scriptura et dicit :

Cap. III. — *Et factum est verbum Domini ad Jonam secundo dicens : Surge et vade in Niniven civitatem magnam, et prædica in ea prædicationem quam ego loquar ad te*. Magna instantia clemens Deus Ninivitarum quærebat pœnitentiam quam utique sciebat, tanquam Deus omnia sciens, audita prædicatione non defuturam. Sed dicit aliquis ; Quare Dominus non solum Ninivitarum, sed omnium gentium Deus, magis de Ninivitis quam de cæteris gentibus curavit? Poterat enim fieri ut aliæ quoque gentes converterentur ad pœnitentiam, si prædicatores misisset illis Deus, sicut per semetipsum testatur ipse Dei Filius : *Væ tibi, inquit, Corozaim, væ tibi, Bethsaida; quia si in Tyro et Sidone factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio et cinere pœ-*

C *nitentiam egissent (Matth. xi)*. Item : *Quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in Capharnaum, permansissent forsitan usque in hanc diem (ibid.)*. Quare ergo Tyro et Sydoni, Sodomis quoque prædicatorem aut prophetam nullum misit, sicut hunc Jonam tantopere ad Ninivitas ire cogit, cum et illas gentes, sicut et Ninivitas ad pœnitentiam converti posse præscierit? Nunquid illos salvos fieri noluit, et idcirco nullum ad eos misit? Videtur namque hoc consequi, quod eos salvos esse noluerit, quoniam testimonium perhibet illis quod pœnitentiam fuissent acturi, si prædicatores misisset eis, quod non fecit. Sed econtra dicit Apostolus, quia *vult omnes homines salvos fieri (I Tim. ii)*. Formosa quæstio, quæ et nostris quoque temporibus sollicitavit quamplurimos, proinde præsentis loco paulisper immorandum est. Primo dicendum quia, cum dicit Dominus de illis, *quia si factæ fuissent virtutes in eis, olim in cinere et cilicio pœnitentiam egissent*, quibus utique non procuravit ut fierent virtutes ejusmodi, non est consequens ut dicas, quia noluit illos salvos fieri, sed hoc tantum, quia de pœnitentia illorum non curavit. Esset quidem consequens, si omnis pœnitentia ad salutem sufficiens esset; nunc autem non ista est; ille namque solummodo pœnitentiæ tenor ad salutem perducit, cum

idcirco quis pœnitentiam agit, quia iudicium universale et cœlorum regnum futurum esse credit, a quo excludendi sunt, et in gehennam mittendi peccatores. Cum ergo quis idcirco pœnitentiam agit, ut mala æterna evadat, et bona consequatur sempiterna, fidelis iudicatur, et per fidem agendo pœnitentiam, salvatur. Nulli ex omnibus, quos ad talem pœnitentiam converti posse præscivit, Deus unquam prædicatores mittere seu notitiam veritatis ostendere neglexit. Est alia pœnitentia sive pœnitendi intentio, cum quis idcirco pœnitentiam agit, ut præsentia tantum sive præsentis sæculi mala effugiat, bona retineat, fidem aut curam non habens futurorum atque æternorum honorum sive malorum. Si exempla requiras, talis pœnitentia fuit Achab, qui solummodo de sanguine Naboth, quem interfecerat ipse et Jezabel uxor sua, pœnitentiam egit, quia pro illo comminatus fuerat illi Dominus per Heliam dicens: *Ecce ego superinducam super te malum, et demetam posteriora tua; et dabo domum tuam sicut domum Hieroboam filii Naboth filii Achia. Propter hoc scidit vestem suam, et operuit cilicio carnem suam, jejuna vitque et dormivit in sacco, et ambulavit demisso capite (III Reg. xxi)*: idcirco sic egit, ne regno privaretur temporali. Hujus intentionis pœnitentia si multum studiosa sit, adipisci meretur quod intendit, sicut prædictus Achab, de quo nunc Dominus ad Heliam dixit. *Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? Quia ergo humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus, sed in diebus filii sui inferam malum domui ejus (ibid.)*. Quod si segnior sit et a summis, ut ita dixerim, labiis præferat: *Peccavi, nil proficuit, quemadmodum Saul dixit quidem ad Samuelem: Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini; sed nunc porta, quæso, peccatum meum, et revertere mecum ut adorem Dominum, sed non obtinuit. Ait enim Samuel: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, et projecit te Dominus, ne sis rex super Israel (I Reg. xv)*. Porro prior ille et melior pœnitentiæ modus, quo non propter temporalia bona, sed propter ipsum Deum, et futuri sæculi fidem de peccato quis compungitur, interdum absque magno opere sive labore, in prima confessione suscipitur; exempli gratia, ut *David qui, cum dixisset ad Nathan: Peccavi Domino, statim audivit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morietis (II Reg. xii)*. Igitur cum de Tyro et Sidone, Sodomis quoque dicit Dominus, *quia si factæ fuissent virtutes in illis, olim pœnitentiam egissent in cilicio et cinere, sive permansissent forsitan usque hodie, ne aliquem suspicio perturbet, quod eos salvari noluerit, et idcirco virtutes in eis non fecerit, sciendum est duplicem esse modum, 167* sive intentionem pœnitendi, id est aliud esse cum pro metu mali temporalis sive præsentis, aliud cum pro fide regni Dei pœnitentiam quis agat. Et injusti quidem sunt vel fuerunt, qui pœnitentiam egissent, non nisi pro emolumento temporali sicut egissent, ut ait Dominus, Tyrii et Sydonii. Injustis-

A simi autem, qui neque propter temporalia, neque propter æterna mala evitanda pœnitentiam egerunt, quales erant Judæi, quibus et gehennam ignis æterni, et excidium quod facturi erant Romani comminabatur Dominus, et pro neutro ad pœnitentiam convertebantur. Idcirco Tyrii atque Sydonii, Sodomitæ quoque, veraciter quidem injusti, sed compensatione illorum justificantur, ita duntaxat, ut non salventur, sed ut sit eis remissius. Quid tandem de istis, id est de Ninivitis dicemus, quibus hunc prophetam Dominus ad prædicandum tantopere mittere curavit? Nunquid pro fide regni Dei pœnitentiam erant acturi? Non utique, sed pro metu temporalis excidii. Unde et in primo tempore ad hanc prædicationem pœnitentiam egerunt, et veniam consecuti sunt. Postea vero mala securitate recepta, in pristinis vitis perseverantes Dei in se provocaverunt sententiam, et, Astiæxa rege Medorum regnante, apud Judæos Josia, subversi sunt: Quod sciens Tobias ait ad filium suum: *Prope erit interitus Ninivæ, non enim excidit verbum Domini (Tob. xiv)*, quod locutus est Jonas propheta. Et subinde: *Vide enim quia iniquitas ejus finem dabit ei, (ibid.)*. Proinde excepto mysterio, quo in pœnitentia Ninivitarum recte plurimum delectamur, signum quippe fuit pœnitentiæ gentium secundam Deum, valentis ad consequendum regnum cœlorum. Excepto, inquam, hoc mysterio nihil est in quo cæteris gentibus Ninivitas pœnitentes præferantur, aut præferre debeamus. Nam cæteræ quoque gentes similiter, id est pro temporalium rerum intentione, pœnitentiam agere potuissent, testante Domino, qui de Tyro et Sydone prædictam sententiam locutus est. Quod si quæritur adhuc cur ejusmodi experimentum contra impœnitentem Israel, de Ninivitis potius quam de cæteris gentibus, dare complacitum est Deo, et ostendere quod in comparatione Israelis justificati essent; quippe qui neque pro temporalium, neque pro æternorum metu maiorem pœnitentiam ageret, vitulosque aureos desereret, breviter dicendum est: Ninive civitas magna metropolis Assyriorum erat. Intendebat autem Dei justitia tradere Israel in manus Assyriorum, quod et factum est anno nono Oseæ. Cepit enim Salmanassar rex Assyriorum Samariam, et transtulit Israel in Assyrios. *Translatusque est Israel, ait Scriptura, de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc (IV Reg. xvii)*. Præmonstratum ergo erat comparatione Israelis justificatos esse Assyrios, ne videretur Deus supplantare iudicium, tradendo in manus eorum Israel, qui se profitebatur peculiarem esse Dei populum. Injustum namque calumniatoribus videtur ut Assyriis, in terra sua potenter consistentibus, Israel Dei populus de terra sua transferretur, et in civitatibus Assyriorum perpetua captivitate detineretur. Causa rationabilis data est, quod scilicet Assyrii, saltem pro amore terræ ad pœnitentiam converti possent, quod de Israele diu frustra tentatum fuerat, et hujus causæ experimentum, per ministerium Jonæ quæ-

situm, et inventum est. Porro ad fidem futuri re-
 gni Dei suscipiendam tam isti quam illi nimis erant
 imparati, et ideo neque manifeste Israeli sive Ju-
 deis, neque ullo modo Assyrii cæterisque gentibus
 tunc illud oportebat prædicari. Nunc ad ordinem pro-
 phetiz revertamur, sacramentum Dominicæ resur-
 rectionis in sequentibus præ oculis habentes, cuius
 in antecedentibus passionis mysterium spectaba-
 mus. *Et factum est verbum Domini ad Jonam se-
 cundo, dicens: Surge et vade in Niniven civitatem
 magnam, et prædica in ea prædicationem, quam ego
 loquar ad te.* Non dicitur prophetæ, quare non fe-
 cisti, quod tibi fuerat imperatum, sed sufficit ei
 naufragii et devorationis sola correptio, ut qui im-
 perantem non senserat Deum, intelligeret liberan-
 tem. De Domino nostro homine Jesu Christo, in quo
 cum sit Deus, humanitas laboravit, illud notum
 esse debet, quia cum post mortis laborem in sepul-
 cro quiesceret, *secundo, verbum Domini ad eum fa-
 ctum est, ut ad prædicandum surgeret.* Primo nam-
 que, ut superius traclavimus, verbum Domini ad
 eum factum fuerat, dum baptizaretur a Joanne,
 quando visus est super eum Spiritus sanctus in
 specie columbæ (*Matth. iii*), et impletum est illud
 Isaiæ: *Spiritus Domini super me, eo quod unxit
 me Dominus, ad evangelizandum pauperibus misit
 me (Isa. lxi), etc.* Et illud quidem ipse de semet-
 ipso testatus est, dicendo: *Quia hodie impleta est
 hæc Scriptura in auribus vestris (Luc. iv).* Illud au-
 tem quod ad eum in sepulcro quiescentem, factum
 rei dictum est verbum, non ipse eodem modo re-
 citavit, sed nihilominus notum est ex psalmo jam
 supra memorato, ubi vox Patris taliter dicit: *Ex-
 surge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara
 (Psal. cvii)*, subauditur ad constituendum mihi in po-
 pulis, ad psallendum mihi in nationibus. Nam pro-
 prius persona Filii secundum corpus in sepulcro
 jacentis respondens, *exsurgam*, inquit, *diluculo*,
 subiungitque, *constebor tibi in populis, et psallam
 tibi in nationibus (ibid.)*, quod nimirum est prædi-
 care in Ninive civitate magna. Prædicationem quam
 loquitur Divinitas, antiquum habens consilium de
 salvandis populis, sive nationibus sanctæ Scripturæ
 testantur. *Et surrexit Jonas, et abiit ad Niniven ci-
 vitatem magnam, juxta verbum Domini. Et Ninive
 erat civitas magna, itinere trium dierum. Et cepit
 Jonas introire in civitatem itinere diei unius, et cla-
 mavit et dixit: Adhuc quadraginta dies, et Ninive
 subvertetur.* Juxta litteram, *Ninive civitas magna
 erat, et tanti ambitus, ut vix trium dierum posset
 itinere circumiri.* At ille præcepti et superioris nau-
 fragii memor, viam trium dierum unius diei festi-
 natione complevit, quanquam et ita possit intelligi
 quod in tertia tantum parte urbis prædicaverit, et
 ad reliquos confestim prædicationis sermo pervene-
 rit. Quod ex eo maxime perpendi potest, quod pro-
 prius subiungitur: *Et crediderunt viri Ninivite in
 Domino, et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt
 sacco, a majore usque ad minorem, et pervenit verbum*

ad regem Ninive. Non dixit, et pervenit Jonas, sed
pervenit verbum ad regem Ninive. Et quis super hoc
 dubitet quod fama tantæ rei pedibus prophetæ veloci-
 or fuerit, præsertim cum ille toto die ingrediens
 clamaret, et clamando utique paucis in ipso primo
 introitu innotesceret? Videtur ergo facilitas Ninivi-
 tarum ad poenitentiam in eo commendari, quod an-
 tequam Jonas perveniret ad regem Ninive præve-
 niente fama verbi Domini, ille crediderit. In myste-
 rio quoque amplius sensus iste placebit. *Ninive* quo-
 que *civitas magna itinere trium dierum*, mundus iste
 est sive orbis novissimarum trium partium, scilicet
 Asiæ, Europæ, et Africæ. Hunc orbem terrarum
 trifidum Christus Jesus post passionem et resurre-
 ctionem suam, introivit *itinere diei unius*, id est
 illustravit illustratione Dei unius, ut gentes, quæ
 multa falsarum portenta deorum sectabantur, unum
 Deum cognoscentes, **188** ab errore suo liberarentur.
 Non quidem in persona sua ad gentes profectus
 est, sed in apostolis suis in quibus ipse utique lo-
 quitur, quos cum mitteret, dicens: *Euntes, docete
 omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et
 Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii)*, hoc quoque
 dixit: *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus us-
 que ad consummationem sæculi (ibid.)*. Igitur ipse
 ad Niniven, id est ad gentes venit, quia veraciter
 cum illis est, et in ipsis loquitur, quos ipse misit.
*Adhuc, inquit, quadraginta dies, et Ninive subver-
 tetur.* Et est sensus: Adhuc tempus poenitentiae vo-
 bis gentibus datum est, et hoc tempus in sua pote-
 state posuit Deus, quod cum impletum fuerit, con-
 summabitur mundus, et per ignem judicabitur.
 Numerus quippe quadragenarius poenitentialis est.
 Nam et Moses quadraginta diebus in monte Syna
 (*Exod. xxiv. xxxiv*), et Helias fugiens Jezabel, qua-
 draginta diebus jejunavit (*IV Reg. xix*), et ipse Do-
 minus verus Jonas, missus ad prædicationem mundi
 quadraginta diebus jejunans (*Matth. v*), hæreditatem
 nobis jejunii quadragenarii reliquit, ut per singulos
 annos sacramentum ejus paschale celebraturi, ad
 esum corporis et potum sanguinis ejus per tot dies
 præparemur. Itaque *adhuc quadraginta dies et Ni-
 nive subvertetur*, id est adhuc tempus poenitentiae
 breve datum est gentibus, post quod jam non erit
 tempus, sicut et Apocalypsi sua Joannes angelum
 fortem de cælo descendantem, qui est Christus,
 ipse Dei Filius, cum juramento firmasse testatur:
*Et angelus, inquit, quem vidi stantem super mare, et
 super terram, levavit manum suam ad cælum, et ju-
 ravit, per Viventem in sæcula sæculorum, quia tempus
 amplius non erit, sed in diebus vocis septimi angeli
 cum cæperit tuba canere, consummabitur mysterium
 Dei, sicut evangelizavit per servos suos prophetas
 (Apoc. x).* Mysterium Dei consummabitur, *Ninive
 subvertetur*, mundus per ignem judicabitur, homines
 impij cum diabolo et angelis ejus in ignem æternum
 mittentur, tempus poenitentiae non erit amplius.
 Talis vel tantæ rei prædicatio clamor utique est, et
 fragor omni aures habenti terribilis, ita ut nihil sit ter-

ribilius hoc auditu, quemadmodum et ille senserat, qui ita loquitur: *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem, et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent (Rom. 1)*. Bene ergo et hoc ad mysterium pertinet, quod Jonas introiens civitatem clamasse dicitur quia *Ninive subvertetur. Et crediderunt viri Ninivæ in Dominum, et prædicaverunt jejunium, et vestiti sunt saccis a majori usque ad minimum. Et pervenit verbum usque ad regem Ninive. Et surrexit de solio suo, et abjecit vestimentum suum a se, et indutus est sacco, et sedit in cinere, et clamavit, et dixit: In Ninive ex ore regis et principum ejus, dicens: Homines, et jumenta, et boves, et pecora non gustent quidquam, nec pascantur, et aquam non bibant, et operiantur saccis homines, et clament ad Dominum in fortitudine, et convertatur vir a sua via mala, et ab iniquitate, quæ est in manibus eorum. Quis scit si convertatur, et ignoscat Deus, et revertatur a furore iræ suæ, et non pereamus?* Res gesta valde memorabilis expositione non indiget, sed hoc semper memoriter tenendum est, quia in condemnationem Israelis hoc provenit, quod Ninivite pœnitentiam tam cito tamque studiose egerunt pro metu malorum temporalium, Israel autem toties correptus, per prophetas commonitus, neque pro temporalium, neque pro æternorum timore malorum pœnitentiam egit, ut recederet a peccatis Hieroboam, et aureorum cultum desereret vitulorum. Porro in mysterio multo delectabilius est, quod crediderunt viri Ninivæ in Dominum, id est quod Judæis contradicentibus et blasphemantibus, gentes Christi receperunt Evangelium, et gavisæ sunt, et glorificaverunt Deum. Nam *prædicaverunt quidem jejunium, et saccis vestiti sunt*, id est omnimoda humilitatis compositione ad tantam gratiam sese comparaverunt, sed hoc cum gaudio fecerunt, præ oculis habentes jucundum præsentis fructus, scilicet remissionem, et apertum sibi regnum cælorum. *Et pervenit, inquit, verbum ad regem Ninive.* Si totus mundus Ninive, quid nisi Romanum imperium intelligimus per regem Ninive? Denique Romanum imperium sic terrore et potentia cunctis regnis præminebat, quomodo ducibus sive satrapis in quolibet regno præminet regia potestas. Ad hujusmodi regem Ninive verbum priusquam ipse Jonas pervenit, quia videlicet Roma caput mundi, priusquam videret apostolos Christi, Evangelium ejus audivit, et sapienter appendens, fidelem, et acceptione dignum sermonem judicavit, magnumque cæteris gentibus fuit exemplum credendi. Neque enim contemnendum putarent quod sapientia Romana rationabile esse sua credulitate comprobasset. Unde gratulatus Apostolus: *Primum quidem, ait, gratias ago Deo meo semper per Jesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annuntiatur in universo mundo, obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos (Rom. 1)*. Nondum ergo ad eos venerat, sicut adhuc am-

plius subjungendo manifestat: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia sæpe proposui venire ad vos, et prohibitus sum usque adhuc, (ibid.), etc.* Præveniente igitur verbo ad ejusmodi regem Ninive, ille surrexit de solio suo, etc., ut supra. Usque adeo profecti auditus verbi, et paulatim invaluit, ut de altitudine gloriæ sæcularis demitteret, et subtus se curvaret genu verticemque inclinaret tanti imperii baptizato imperatore Constantino per beatum Sylvestrum pontificem apostolicæ sedis. Nam in illo quantum Evangelio Christi terrena potestas assurrexerit, licet satis notum sit, paulisper tamen commemorandum est ex privilegio sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod idem Constantinus imperator constituit. In quo inter cætera sic dicit: *Decrevimus quidem et hoc, ut idem venerabilis Pater noster Sylvester summus pontifex, vel ejus successores omnes pontifices diademe, videlicet corona quam ex capite nostro illi concessimus ex auro purissimo, et gemmis pretiosis uti debeant, et eorum caput ad laudem Dei et Domini nostri pro honore beati Petri apostoli gestare. Ipse vero beatissimus papa super coronam clericatus, quam gerit ad gloriam beati Petri apostoli, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona. Phrygium vero candidi nitoris, splendidam resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, et tenentes frenum equi ipsius pro reverentia beati Petri apostoli, stratoris officium illi exhibuimus, statuentes, eodem phrygio omnes successores ejus singulariter uti in processionibus, admirationem imperii nostri. Unde ut non pontificali apex vilescat, sed magis amplius quam terreni imperii dignitas et gloria potentiæ decoretur. Ecce tam palatium nostrum ut prælatum est, quamque Romanæ urbis et omnes Italiæ seu occidentalium regionum provincias, loca, et civitates, præfato beatissimo pontifici patri nostro Sylvestro universali papæ tradentes atque relinquentes ei, et successoribus ipsius pontificatus, a quorum potestate, et ditione per hanc nostram divalem et sacram pragmaticam constitutionem decernimus disponenda atque juri sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedimus permanenda. Unde congruum prospeximus nostrum imperium et regni potestatem orientalibus transferri ac transmutari regionibus, et in Byzantii provincia, in optimo loco, nomini nostro civitatem ædificari, et nostrum illic constitui imperium, quoniam ubi principatus sacerdotum, et Christianæ religionis caput, ab imperatore cælestium constitutum est, justum non est, ut illic imperator terrenus habeat potestatem. Nimirum, cum hæc jam dictus Constantinus dixit, et fecit, nunc rex Ninive de solio suo surrexit, tunc Romanum imperium verbo Domini assurrexit, et abjecit vestimentum suum a se, id est illas quibus involutus fuerat, religiones fanaticas reliquit, suscepta Christiana religione, et induit saccum, et sedit in cinere, ut videlicet ordinate post asperitatem pœnitentiæ, circumdaretur delectamento justitiæ, dicens cum Psalmista: *Conscidisti saccum meum et circumdedisti me lætitiâ (Psal. xxxi)*. Re-*

ligiosus namque mos et ordinata est traditio professionis evangelicæ, ut prius de pristinis erroribus penitentia suscepta catechizetur quisque sacramento passionis Dominicæ, et deinde Christo consurgat in sacro baptisate, gaudens de prima resurrectione, id est de peccatorum remissione. Hujus sacramenti, et omnis Ecclesiæ religionis lex et ordo multimodis jam antedictæ Romæ munitur ac roboratur decretis, eo quod beati principis apostolorum Petri sedes facta sit, ejusdem et consortis ejus Pauli, sicut prædicatione illustrata, ita et martyrio coronata, cunctis Ecclesiis caput altius extulerit, latiusque denominetur per omnes gentes sacra pontificum ejus lingua, quam dominata fuerit Cæsarum sive Augustorum purpura. Bene ergo et hoc mysterio congruit, quod rex Ninive clamavit, et dixit: *In Ninive ex ore regis et principum ejus dicens: Homines, et jumenta, et boves et pecora non gustent quidquam, etc.* Sicut enim tunc secundum edictum regis Ninive fieri oportuit, ita secundum fidem et traditionem beatorum Petri et Pauli, qui sunt vel esse debent os et lingua Romanæ sedis, ordinem ecclesiasticum oportet observari. Sane homines et jumenta saccis operta, et clamantia ad Deum rationabiles et irrationabiles, sive prudentes ac simplices intelligere debemus ad prædicationem Evangelii penitentiam agentes, juxta quod alibi dicitur: *Homines et jumenta salvos facies, Domine (Psal. xxxv).* Dicendo autem: *Quis scit si convertatur, et ignoscat Deus,* ambiguum ponitur et incertum, ut, dum homines dubii sunt de salute, non tamen desperent, imo fortius agant penitentiam, et magis Deum provocent ad misericordiam. *Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala, et misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat, ut faceret eis, et non fecit.* Non tunc primum vidit, quando sic operati sunt, non, inquam, tunc primum vidit saccos eorum, quando se illis vestierunt, sed jam dudum viderat priusquam mitteret illuc prophetam, quando prophetas occidebat Israel prædicentes instantem sibi captivitatem, et non incertus præscierat quod, si longe ad gentes mitteret prophetas, tale quid nuntiando, illi audirent et penitentiam agerent. *Vidit ergo, id est videre fecit, per hoc experimentum, quam damnabilis esset Israel, in comparatione gentium, ut non solum prophetæ, sed et totus orbis terrarum audiens, justum comprobaret esse judicium in eo quod gentibus Deus misereretur, Israeli non misereretur, eo quod converterentur de via sua mala, Israel autem perseveraret absque penitentia.* Malitiam hic pro afflictione accipimus, id est pro subversione Ninive, quam fuerat locutus, quam per prophetam fuerat comminatus. Nec vero mutabilitatis est, quod quasi penitens Deus sæpe dimittit, quod fuerat comminatus, imo maxime stabilitatis et animi est incommutabilis, quia videlicet illa intentione, ut penitentiam agant, solet comminari peccatoribus. Proinde et hic cum dicit: *Adhuc quadraginta dies, et Ninive subvertetur.*

A Et in lege dicit, qui fecerit hoc vel hoc, morte morietur. Sed et in Evangelio cum loquitur: *Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt (Matth. xxvi),* prudens lector subaudire debet, nisi conversus fuerit, nisi penitentiam egerit, juxta illud: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit (Psal. xvii),* id est qualis pœna vel sententia peccatum consequatur jam præscripsit, quam profecto tunc adimplebit, nisi conversi fueritis.

CAP. IV. — *Et afflictus est Jonas afflictione magna, et iratus est, et oravit ad Dominum, et dixit: Obsecro, Domine, nunquid non hoc est verbum, cum adhuc essem in terra mea? Propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis. Scio enim quia tu Deus meus clemens, et misericors, patiens et multæ miserationis, ignoscens super malitia. Et nunc, Domine, quæso, tolle animam meam, quia melior est mihi mors quam vita.* Afflictionem et iram prophetæ, sed et verba ejus dicentis, et nunc, Domine, tolle, quæso, animam meam a me, etc., ut rite perpendamus, afflictionem quoque Mosi et iram ejus, et verba ejus præ oculis habere debemus, quia videlicet et ille afflictione magna afflictus est, et iratus fuit, et dolenter locutus, quando peccavit populus. Nam afflictionem suam ipse denarrans: *Cumque vidissem, ait, nos peccasse Domino Deo nostro, et fecisse vobis vitulum confatilem, procidi ante Dominum sicut prius, quadraginta diebus et noctibus panem non comedens, et aquam non bibens (Deut. ix),* etc. Iram suam in eadem causa foris patefecit, dum stans in porta castrorum, ait: *Si quis est Domini jungatur mihi, congregatisque ad eum omnibus filiis Levi, ponat, inquit, vir gladium super femur suum. Ite et redite de porta usque ad portam per medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem et amicum, et proximum suum. Feceruntque ita, cecideruntque in illo die quasi viginti tria millia hominum (Exod. xxxii).* Porro verba ejus nimium dolentis et afflicti ista sunt: *Obsecro autem, dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti (ibid.).* Itaque et hujus afflictionem et iram, et verba dicentis: *Tolle, quæso, animam meam,* eodem sensu ponderemus, quia videlicet inde afflictus est afflictione magna, quod Israe. judicio divino cadebat, et in comparatione ejus justificabatur Ninive, Assyriorum civitas, credendo et penitentiam agendo, nec refragari poterat quin recta esset sententia, ac justa incumberet suæ genti captivitas. Amixit se Moses pro populo, ut exaudiretur, afflictus est ille afflictione magna, eo quod non exaudiretur. Iratus est Moses ira justa et zelo bono dicendo: *Ponat vir gladium super femur suum, cecideruntque viginti tria millia,* iste autem iratus quidem est, sed non potuit iram suam actu adimplere, ut averteret iram Domini a populo puniendo, id est auctores sive sacerdotes vitulorum, sicut Elias quoque occiderat sacerdotes Baal, quadringentos quinquaginta viros (*III Reg. xviii*). Tædio ergo habens vitam suam, non dixit cum conditione, ut Moses. *Aut dimitte eis hanc noxam* etc.

non facia, dele me de libro tuo quem scripsisti, sed absolute: Tolle, inquit, quæso, animam meam, quia melior est mihi mors quam vita, subauditur, quia timor, quem timebam, evenit mihi, et quod verebar, accidit; hoc timebam, et hoc verebar, quia tu Deus clemens et misericors, patiens, et multæ miserationis, parares ignoscere, et veniam dare pœnitentibus Ninivitis, et in illorum pœnitentia demonstrare quam damnabilis esset impœnitens Israel, et quod **190** damnationem ejus non tua inclementia, sed ipsius faceret impœnitentia. Propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis, videlicet non quod veniam Ninivitis, vel pœnitentiam inviderem, sed quod gentem meam quondam præ cæteris gentibus electam, nunc cæteris pejorem, et plus duræ cervicis inveniri time-rem. Porro, cum Jonas typus Christi sit, quomodo Christo convenit affligi et irasci, postquam resurrexit a mortuis, sicut Jonas cum sic affligeretur et sic irasceretur, exierat de ventre ceti? Nam ante resurrectionem suam, afflicti quidem fuisse et iratus de suæ gentis perditione legitur, quando videns civitatem, flevit super illam, et ingressus templum, vendentes et ementes in illo terribiliter ejecit (Luc. xix). Sed postquam resurrexit a mortuis, sicut jam non moritur, ita etiam non affligitur. Ergo sicut non per suam personam ad gentes venit, et tamen reete venisse dicitur, videlicet per apostolos suos, in quibus ipse loquitur, sic nihilominus in eisdem affligi recte dicitur, quia afflicti et contristati sunt, licet in sua persona jam non affligatur. Afflictorum unus, in quo sine dubio Christus loquitur, ita dicit Paulus apostolus: Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis (Rom. ix), etc. Et dixit Dominus ad Jonam: Putasne bene irascersis tu? Quod ad unum Jonam dicit Dominus, hoc ad omnes dicit, qui pro officio suo de hominibus curantes irascuntur. In ipsa namque ira sua revocandi sunt intus, ut causam sive intentionem suam respiciant et attenta discretione pendant utrum bene irascantur an non. Nam si non hominibus, sed hominum peccatis irascuntur, si non homines, sed hominum vitia oderunt, et persequuntur, bene irascuntur, et bonus est in eis zelus. Si autem non peccatis, sed hominibus irascuntur, si non vitia, sed homines oderunt, et persequuntur, male irascuntur, et malus est in ipsis zelus. Hoc igitur vigilanter attendendum et decernendum est omnibus, dum uni dicitur: Putasne bene irascersis tu? Et egressus est Jonas de civitate, et sedit contra Orientem civitatis, et fecit sibi ibi umbraculum, et sedebat subter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati, et præparavit Dominus Deus hederam, et ascendit super caput Jonæ, ut esset umbra super caput ejus, et protegeret eum, laboraverat enim. Et lætatus est, ait, Jonas super hederam lætitia magna, quia videlicet verbum Domini, quod est Christus, in prophetis et sanctis hominibus habitans, priusquam incarnaretur, sub illa interim servabatur, et honorabatur etiam ab ignorantibus, quibus pro ratione temporis celabatur et celari oportebat quod sub umbraculo litteræ contineretur. Nec vero incongrue lætitia magna in ejusmodi lætatus post laborem fuisse dicitur, quia nimirum pro parte illorum, qui inter illas cæremonias complacuerunt, lætabatur, qui per fidem suam illum lætificaverunt, imo et ipsius lætitia fuit lætitia ipsorum, quando illi lætabantur in ipso,

exempli gratia, ut *David*, quando reducens aream Domini, iudebat coram Domino in omnibus lignis sabrefactis, et citharis, et liris, et tympanis, et sistris, et organis, et subsiliebat, atque saltabat, et iudam, iniquens, et vilior sibi plus quam factus sum, et ero humilis in oculis meis (II Reg. vi). In ejusmodi noster Jonas, id est Christus sive verbum Domini, necdum incarnatum, revera tunc lætitia magna lætabatur, et requiescebat, laboraverat enim, videlicet mores populi illius in deserto sustinendo, nec lætari desiit, donec inde carnem assumeret, et Deus homo fieret. At vero ubi Christus passus est, et resurrexit, prædicari cepit Ninivitis, id est cunctis gentibus, poenitentia, et remissio omnium peccatorum in nomine ejus. Tunc omne illud umbraculum legis, et cæremoniarum dissipatum est, ita ut et civitas Hierusalem, et ipsum templum omnino destrueretur, sicut toto orbi notum est. Exaruit ergo hedera a verme percussa in secus diluculi, id est revelatione resurrectionis Domini nostri, qui diluculo resurrexit. Vermis hic recte Romanum Imperium intelligitur, sicut et in Jobel per erucam, locustam, bruchum atque rubiginem, quatuor principalia regna intelliguntur, quorum ultimum Romanum fuit. Nam primum Babylo-nicum fuit, secundum Persicum, tertium Macedonicum exstitit, a quibus locus et gens illa diversis temporibus lacerata, tandem a Romano imperio irreperabiliter est destructa, quod ad hoc ipsum utique Dominus præparaverat, juxta quod hic dicitur, *quia vermem paravit Dominus*. Itaque sicut per poenitentiam Ninivitarum conversio gentium, sic per ariditatem hederæ significata est desertio Judæorum. Quod deinde sequitur: *Et cum ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido et urenti, et percussit sol caput Jonæ, et astuabat, illam significat tribulationem, quam in discipulis suis Christus pertulit, ab ipsis Judæis, interim* 191 *dum parabat vermis ad percutiendam hederam, id est dum differretur Romanorum adventus ad subvertendam Judæam, etiam priusquam ab hominibus subverteretur, jam coram Deo subversam, et ex quo Christi sanguinem fudit omnino arefactam. Iste fuit illa grandis afflictio et ira Jonæ, de qua supra dictum est, qui afflictione magna afflictus et iratus est. Tristitia namque magna fuit apostolis, cæterisque discipulis ex ea gente, tam ex spiritu charitatis quam ex affectu consanguinitatis, ita ut illis tanquam fratribus afflicto corde condolerent, et tanquam ore severo increparent. Exempli gratia, ut protomartyr Stephanus qui magna charitate compatiens, clamavit dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum (Act. vi), et magna severitate redarguens: Bene, inquit, oervico, et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis, sicut patres vestri (ibid.), etc. Et dixit Dominus ad Jonam: Putas bene irascoris tu super hederam? Et dixit: Bene irascor ego usque ad mortem. Et dixit Dominus: Tu dolens super hederam, in qua non laborasti, naque creasti ut creares, quæ sub una nocte nata est, et sub*

A una nocte periit. Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua sunt plus quam cxx millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dextram et sinistram suam, et jumenta multa. Manifeste hic tanquam argumentum a majore factum est ad constringendum prophetam ut consentiat, et consentiendum esse censeat misericordiæ circa poenitentiam Ninivitarum. Nam sine ulla contradictione majus est homo unus, imo et jumentum unum anima et sensu vigens, quam cxx millia hederarum sive cucurbitarum, quæ et si aliqua qualicumque vita vivunt, nullius tamen habent sensus officium. At ille super ariditate unius hederæ sive cucurbitæ magis irascebatur, quam super ever-sionem doleret, si evenisset secundum suam prophetiam, cxx millium hominum multorumque jumentorum, et qui irascebatur non servari sibi hederam in qua ipse non laboraverat, æquanimiter tulisset, ut subverteret Deus tot homines totque jumenta quæ creaverat. Sed objici potest quia tanquam propheta spiritu præ-sago prævidebat quid illa presignaret cucurbitæ ariditas. Ninive servata, scilicet quod sua gens Israelitica in comparatione gentium multo dam-nabilior esset jumento, et ob hoc irascebatur, et humano affectu propinquitati suæ condolebat. Ad hoc itaque scienter dicendum quia tota illa propin-quitas, omnis illa multitudo Israelitica quæ verbum Domini non recipiebat, imo prophetas verbi Domini præcones occidebat, et ob hoc in captivitatem du-cenda erat, juste coram oculis Domini reputabatur tanquam hedera sive cucurbita. Nam in allo propheta vocem audivimus dicentis: *Clama. Et illo dicente, quid clamabo? Omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos feni, et exsiccatum est fenum, et cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum* (Isai. xl). Ergo et Israel quoniam non recipiebat verbum Domini manens in æternum, fenum erat, et ideo congrua similitudine monstratum est Jonæ, quanti æstimari deberet illa carnalis propinquitatis sua, pro qua æmulabatur contra Ninivitas, tanquam si diceret illi Dominus: Israel sic mihi est tanquam hedera sive fenum, quia non manet in eo verbum Domini. Ninivitæ autem qui audierunt et credide-runt, homines sunt, jumenta sunt, id est tanto su-perant Israel em credulum, quanto hederam sensu carentem superant jumenta quæ vivunt et sentiunt, sive homines qui vivunt, sentiunt atque discernunt. Adde et hoc, quod tot homines viventes nesciunt quid sit inter dextram et sinistram suam, Israel autem habens legem et prophetas, excusationem ha-bere de ignorantia non potest. Si ergo dolor admit-tat rationem correptus propheta sine dubio fatetur, zelo hominis justiore esse Dei clementiam. Ut tan-dem et hoc ipsum ad Christi personam in mysterio referamus, primum illud reminiscamur, quod ago-nizans in passione sua: *Tristis est, inquit, anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi). Deinde subjun-gens: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma* (ibid.) Contristabatur enim pro futura ever-sione Hierosolymorum in sanguinis sui vindictam,

unde et antea videns civitatem, flevit super illam, et ista tristitia sive fletus erat ex carne infirma, nam spiritus promptus erat, sciens non esse curandum de carnalitate, sed de sola justitia divina. Dicat ergo spiritus promptus carni infirmæ: *Tu doles super hederam in qua non laborasti, neque fecisti ut cresceret*, etc. Denique tota pulchritudo civitatis, et cultus templi speciosi, quasi hederam pro parvo haberi debuit in conspectu Divinitatis, pro qua utique noster Jonas, id est columba sive dolens Christus non laboravit. Neque enim idcirco Deus homo factus est, laboremque subiit passionis, ut in tali templo sive in illis gloriaretur aut requiesceret carnalibus templi cæremoniis, sed idcirco ut salvaret Ninive, ut passione sua redimeret mundum secundum illam Dei Patris propheticam vocem: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. 11)*. Sed nec fecisti, inquit, ut cresceret herba, id est nec exegisti ut tibi offerrentur ejusmodi victimæ et holocausta, juxta illud Hieremix: *Non sum locutus, ait, cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustatum et victimarum, sed hoc præcepi eis dicens: Audite vocem meam, et ero vobis Deus (Jer. vii)*, etc. Ejusmodi hederam sub nocte una nata est, et sub una periit, quia videlicet cito legem populus ille recepit, dicendo: *Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, et erimus obedientes (Exod. xxiv)*. Cito deseruit, primum sequendo Hieroboam, et di-

ascendo: *Non est pars nobis in David (III Reg. xii)*, atque serviendo aureis vitulis, et deinde secundum persuasionem pontificum denegando et crucifigendo Christum Filium Dei. Dicat ergo, ut jam præfati sumus, spiritus promptus infirmæ carni. *Tu doles super hederam*, id est super propinqua tua gente Judæa, et ego non parcam Ninive civitati magnæ, non providebo saluti gentium in toto orbe, quæ ignorant, et errant? Multa namque sunt in gentibus millia hominum qui ad simulacra muta prout ducuntur; eunt, non per malitiam, sed per ignorantiam, et sine dubio vias suas corrigerent si haberent veritatis notitiam, si ostensum fuerit illis quid sit inter dextram et sinistram suam, id est inter Dei veritatem et hominum mendacium. Quod quia nondum sciunt, similes sunt puerulis qui præ imbecillitate infantia nesciunt quid sit inter dextram, et sinistram suam, id est quæ manus, utrum dextra an sinistra valentior et usui cuilibet aptior sit, quia nondum sunt experti, æqualiter enim adhuc pro tempore, quia nuper de vulva prodierunt, utrumque brachiolum, utraque manus omnino imbecillis est. Talium plus quam cxx millia erant in illa Ninive, utpote civitate magna. Nam, cum esset ampla trium dierum itinere, non incredibile est tantam in ea fuisse multitudinem, solum modo parvulorum et lactantium, qui, sicut jam dictum est, nullum dextræ et sinistrae suæ, quænam amplius valerent, ceperant experimentum.

PROLOGUS RUPERTI IN MICHÆAM PROPHETAM.

192 Michæas sextus in ordine duodecim prophetarum secundum nomen suum, quod interpretatur humilitas, in oculis suis fuisse humilis credendus est. *Mysterium namque venturi Christi Filii Dei, quod non uerbis, sed humilibus ab initio revelatum fuit, juxta quod ipsemet ore proprio pronuntians: « Confiteor, inquit, tibi, Pater, Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi) » ita huic revelatum est, ut non solum quod venturus vel nasciturus esset, verum etiam locum nativitatis ejus præsciret et prædicaret: Ait enim: « Et tu, Bethleem Ephrata, parvula es in millibus Juda; ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis (Mich. v) » Hoc de dominatore Christo, et de nativitate ejus loco dictum esse per hunc humilem, nec superbi dubitare potuerunt, qui Herodi sciscitanti ab ipsis ubi Christus nasceretur, respondentes, in Bethleem Judæ debere nasci, testimonio præsentis usi sunt. Hoc plus cæteris prophetis hic accepisse videtur, ut locum quoque designaret nativitatis ejus, præter sanctum David, qui magna cum afflictione et vigiliis atque oratione se hoc ipsum quæsisse et invenisse commemorat, cum dicit: « Memento, Domine David, et omnis mansuetudinis ejus. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero in lectum strati mei. Si dederò somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis, donec inventam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob (Psal. cxxxii) » His namque verbis juxta litteralem sensum declarat se cum accepisset promissiones Christi de semine suo nascituri, locum quoque scire voluisse ubi nasceretur, et pro hoc desiderio vovisse quod nullum suo corpori requiem indulgeret, nisi prius desideratæ rei notitiam consequeretur. Etenim dum protinus subjungit: « Ecce audivimus eam in Ephrata (ibid.) » oranti sibi revelatum esse clara voce pronuntiat, nativitatem ejus futuram in Bethleem civitate sua, quia videlicet Ephrata ipsa est Bethleem. Quod ergo David tanta cum instantia supplicanti revelatum est, non parva gratia percepit et hic secundum nomen suum humilis natus de Morasthi, quod interpretatur hæreditas, et erat viculus haud grandis. Cuius videlicet vocabuli mysterium eidem nihilominus congruit, quemadmodum et cæteris omnibus, quorum hæreditas est verbum Domini, et dicere possunt cum David: « Hæreditate acquisivi testimonium tua in æternum, quia exsultatio cordis mei sunt (Psal. cxviii) » Hic, ut jam dictum est, sextus sit in ordine duodecim prophetarum, nimirum quasi in corde voluminis positus, profunda mysteria continet, et in perscrutando difficultas est. Cum ergo et difficile sit et temerarium possit judicari, post magnorum studia patrum, nos extremos subsequentes aliquid in hujusmodi profunditatibus scrutari, jam cessandum putaremus ab intentione scribendi, sed talis interim mentis nostræ debilitas sese aperit, ut ex ipsius consideratione commotus, illius recordaremur versiculi: « Dormitavit anima mea præ tædio, confirma me in verbis tuis (Psal. cxxxviii) » Tædium namque in otio patimur vitæ præsentis, et quasi dormitando viam facimus vanis cogitationum phantasiis, nec est aliud præter hujusmodi studium, quod animi nostri statum confirmare possit, utpote inopis et inertis secundum similitudinem servi, qui neque quinq; talenta neque duo, sed unum tantum accepit (Matth. xxv). Unum talentum est intellectus, quo nostra pravitas sese sentit esse muneratam, et propterea fugiendum est sibi exemplum servi nequam, qui fodiendo in terram talentum abscondit, et*

nullam saltem alicujus boni sermonis reportavit usuram. Qualitercunque autem alii de nostra intentione judicent, hoc intendere nos profitemur, ut meditando atque scribendo præsentis vitæ revelemus tedium, consolemur exsilium, et hæreditate acquiramus testimonia Christi Filii Dei in æternum. Illum ergo attendentes, qui omnibus servis suis dicit: «Negotiamini dum venio (Luc. XIX),» lucrum conquiramus etiam de propheta isto.

193 IN MICHÆAM PROPHETAM COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

CAPUT I. — *Verbum Domini quod factum est ad Michæam prophetam Morasthiten, in diebus Joathan, Achaz, Ezechie, regum Juda, quod vidit super Samariam et Hierusalem.* Verbum Domini quod descendere consuevit ad prophetas, descendit ad Michæam quoque, quod, ut jam dictum est, interpretatur *humilitas*, qui de Morasthi loco, videlicet humili et viculo non grandi, ortus erat, quod nomen in nostra lingua *hæredem* sonat, unde etiam supra dictum est. Hujus verbi Domini, verbi prophetici, summa intentio est, sicut et in cæteris prophetis declamare ruinas imminentes Israelitico populo, quas de multitudine gentium instaurari oporteat per adventum Christi. Ruinæ autem ejusdem Israel duplices sunt, dum et interius a gratia Dei, vel vita æterna cadunt, et exterius de terra, quam Dominus dederat possidendam, captivi ducuntur per manus hostium. Utraque hæc mala, tam iste quam ceteri prophetae, prænuntiantes ingemiscunt, et in Christo venturo, quem annuntiant, consolationem recipiant. Libet ergo in primis prophetiam hæc per partes suas distinguere, quia, si rite animadvertimus, tertio repetita sunt in hoc propheta, ea quæ diximus, scilicet conquestio sive deploratio cadentium Israelitarum, qui tanquam naturales rami de bona radice producti, per infidelitatem fracti sunt, et consolatio de adventu Christi, per cujus gratiam de gentibus, tanquam de oleastro rami non naturales inserti sunt (Rom. XI). Primum in exordio, intentione ad audiendum excitata, quod sic se habet: *Audite, omnes populi, et attendat terra et plenitudo ejus.* Rejectionem illius gentis, et causas rejectionis sic incipit: *In scelere Jacob omne istud, et in peccatis domus Israel.* Quod scelus Jacob? Nonne Hierusalem? Ita incipiens et declamans usque ad id: *Utinam essem vir non habens spiritum, et mendacium potius loquerer, stillabo tibi vinum et ebrietatem, et erit super quem stillatur populus iste (Mich. II),* continuo fidem patrum super carnalium filiorum amissione consolatur in Christo, per quem damna illorum de gentibus recuperantur. Ait enim: *Congregatione congregabo Jacob, totum in unum conducam reliquias Israel, partem ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum tumultuabatur a multitudine hominum. Ascendet enim pandens iter ante eos, dividet, et transiet portam, et egredientur per eam, et transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum (ibid.).* Deinde secundo repetens ac dicens: *Audite, principes Jacob, et duces domus Israel, nunquid non vestrum est scire judicium,* **A** *qui odio habetis Dominum, et diligitis malum, etc., usque ad id propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi excelsa silvarum (Mich. III).* Continuo consolationem jam dictam in Christo reprimittens dicit: *Erit in novissimo dierum preparatus mons domus Domini in vertice montium, et sublimis erit super colles, et fluent ad eum populi, et prophetabunt gentes multe (Mich. IV), etc.* Inter quæ locum quoque nativitatis ejusdem Christi prænuntiat his verbis: *Et tu Bethleem Ephrata, parvula es in millibus Juda, ex te mihi egredietur qui sit Dominator in Israel (Mich. V).* Deinde tertio repetens ac dicens: *Audite quæ Dominus loquitur: Surge, contende iudicio adversum montes, et audiant colles vocem tuam, etc., usque ad id quia filius contumeliam facit patri, filia consurgit adversus matrem suam, nurus contra socrum suam, inimici hominis domestici ejus (Mich. VI, 7),* quibus utique verbis condemnatio Judaicæ sive Israeliticæ gentis propter incredulitatem declamatur, protinus per os ejusdem prophetae taliter electio gentium semetipsam in Christo consolatur: *Ego autem ad Dominum aspiciam, et exspectabo Deum Salvatorem meum, etc., usque in hunc finem; revertetur et miserebitur nostri. Deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis (Mich. VII).* His animadversis, tenebras, de quibus in psalmo scriptum est: *Tenebrosa aqua in nubibus aeris (Psal. XVII),* id est occulta scientia in prophetis, illuminatas esse arbitramur, quia a candelabro isto, quod est Christus, illuminatur propheta, dum ruinas seminis Abraham sive gentis Israeliticæ, quæ diversis temporibus variisque casibus acciderunt, et prædicit et deplorat, et restorationem **194** ex gentibus per Christum futuram providens spiritualiter exsultat. Igitur *verbum Domini Scriptura hæc, id est prophetica est* testificatio de adventu Christi, qui est Verbum Domini. Quod videlicet *verbum factum est ad Michæam Morasthiten in diebus Joathan, Achaz, Ezechie regum Juda,* eisdem nimirum temporibus, vel sub eisdem regibus, sub quibus prophetaverunt, Osee, **D** Esaias, excepto uno Ozia, sub quo iste non prophetavit. Quod vidit super Samariam et Hierusalem, plus hic habet in titulo, quam aliquis cæterorum. De nullo namque scriptum est utrumque hoc super Samariam et Hierusalem, sed aut super Judam et Hierusalem, aut super Israel, id est super decem

tribus, quæ a diebus Hieroboam scissæ fuerant a domo David, et a Juda, cujus metropolis erat Hierusalem. Hic unus Michæas Morasthites, secundum nomen suum *humilis*, et parvo de viulo natus, hæres verbi illius, quod non in urbe regia, neque in aureo principum lectulo, sed in parvula Bethlem, et in præsepi collocandum erat, de paupercula Virgine incarnatum, magnam de spiritu fortitudinis sortitur auctoritatem, ut videat et sententias detonet super utrumque regnum, imo super utramque unius regni sive gentis divisionem, id est super Samariam et Hierusalem. Hoc ex subsequentibus manifestum est: Exempli gratia, cum dicit: *Et ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro, cum plantatur vinea, etc.* Item: *Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit* (Mich. iii).

Nunc jam ordinem prophetici sermonis ingrediamur. *Audite, populi omnes, et attendat terra et plenitudo ejus, et sit Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo, quia ecce Dominus egrediatur de loco sancto suo, et descendet et calcabit super excelsa terræ, et consumerunt montes subter eum, et colles scidentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.* Quid sibi vult tale exordium? Cur omnes populos excitat ad audiendum? Cujus rei testem illis optat esse Dominum Deum? Quærimus et scire desideramus prophetæ sollicitudinem, pro qua re sollicitus sit, unde maxima cura sit illi. Jam profecto persentiscere nos arbitramur pro qua re angatur fidelis, et pius ac divini nominis amator animus. Novit denique levitatem populorum, ignorantiam Dei habentium, et hoc veretur ne hoc apud illos in opprobrium divini nominis redundet, quod Deum facturum ipse prævidit in gente Israelitica, in gente cum qua sædus pepigerat, cujus Deus erat, in qua notus fuerat. Hoc, inquam, veretur, *ne quando dicant gentes, ubi est Deus eorum* (Psal. cxiii), aut certe ubi est fidelitas, sive potentia Dei eorum? Hujusmodi sollicitudo veraciter hominem Deo fidelem comprobat, qualem et sanctam Mosen primum habuisse legimus, qui in omni domo ejus fidelis erat. Cum enim iratus Dominus propter vitulum quem fecerant, diceret: *Cerno quod populus iste duræ cervicis sit. Dimitte*

Josue quoque dum protinus eorum arca Domini cadens clamaret: *Mi Domine Deus, quid dicam videns Israel hostibus suis terga vertentem* (Jos. vii), istud quoque quasi maximum post cætera subiunxit: *Et quid facies magno nomini tuo?* (ibid.) Itaque et istum hac sollicitudine taliter proclamare sentimus, ut quoniam revocari jam sententia non potest, neque placari ira Domini, quin Israel de terra sua migret, et in captivitatem ducatur, scient saltem populi causas, et non blasphement nomen Domini. Quia quod Israel relinquitur, non mutabilitatis, sed veritatis Dei est, non infidelitatis, sed iudicii, non potentia, sed justitia, et cognoscant omnes quia, quamvis populum illum reliquerit, cui vel pro quo patribus juravit, nihilominus tamen *fidelis Dominus est in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis* (Psal. cxliv). Maxime autem propter Philistæos sollicitus erat, quæ gens et ante omnes inimica exstitit Israel, ab ipso exitu de terra Ægypti, et plus illi molesta fuit jam habitanti in terra promissionis. Et de ipsa gente Philisthiim acerbiores inimici erant Gethæi propter Gethaim, cæterosque filios Arapha sive Orpha, qui occiderant in manu David et servorum ejus, sicut in libro Regum legimus (I Reg. xvii). Propterea postmodum dicit: *In Geth nolite nuntiare, lacrymis ne ploretis*, subauditur, quia sine dubio non condolebant, sed insultabant vobis et subsannabant nomen Domini. Igitur, inquit, *audite populi omnes et attendat terra et plenitudo ejus*, videlicet ut sciatis iudicium Domini, propter quas causas in hostem sit conversus illis, super quos invocatum nomen ejus fuit, quorum patres in amicitiam recepit, quibus et juravit dare terram, de qua nunc filios eorum migrare facit. Malorum istorum causas audite, et sit Dominus Deus vobis in testem, videlicet pro semetipso testificans et semetipsum defendens, quod non ex parte sui, sed ex parte populi irritum factum sit pactum, quod cum eis pepigit. Siquidem malum hoc antequam super eos induceret, ipse per prophetas suos non prædiceret, causasve præscriberet, non mirum, o populi, quod videretur vobis Deus reprehensibilis, nec enim esset unde apud vos iudicium vel justitia ejus adeo posset defendi. Cumque aliquando vobis diceretur: *Convertimini ad hunc vivum et verum Deum, qui Deus scribitur Hebræorum, et de quo psalmus loquitur: Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus* (Psal. lxxv), forte esset vobis suspectus tanquam Deus non fidelis, qui non fuerit cognitus, et nunc absconderet faciem suam, fieretque incognitus, relinquendo illos quos aliquando suscepit, sine causa et fortuita mutabilitate animi, et idcirco non apponeretis eor ad illum, neque vosmetipsos crederetis illi. Sit ergo vobis in testem ipse Dominus Deus, Dominus de templo sancto suo, scilicet de habitaculo pectorum fidelium prophetarum suorum, qui templum ejus sunt, quos per fidem inhabitat, et per os nostrum pro semetipso loquatur et de semetipso testificetur quod non sit

quæ voluntatis, quod Hierusalem relinquit, quodque illam non relinqueret, nisi ab illo prior ipse relictus fuisset, et dicat ipse quod contra se populus fecerit, quomodo recesserit, quomodo revocantem audire contempserit, ut necessario facere debuerit ipsi Deus id quod protinus sequitur : Quid est illud ? Quia ecce Dominus egredietur de loco suo, et descendet, et calcabit super excelsa terræ, et consumerunt montes subter eum, et colles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ decurrunt in præceps. Sensus iste est : Quia ecce Dominus recedet, et omne auxilium auferet **195** a populo quondam suo, ubi vel in quo ita notus erat, sicut quilibet in loco suo; inde egredietur, et palam fiet ex ipso malorum eventu ac perpetuæ captivitatis, quod de illo tali loco suo veraciter egressus sit et recesserit.

Quod autem dicitur, et descendet, sic accipiendum est ut illud : Clamor Sodomorum et Gomorrhæ multus est, et peccatum eorum aggravatum est nimis; descendam et videbo utrum clamorem qui venit ad me opere compleverint, an non est ita, ut sciam (Gen. xviii). Descendet itaque, subauditur, non bono illorum, sed sicut descendit visitare sive ulcisci peccata Sodomorum, quoniam et isti testante alio propheta : Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt (Isa. iiii), et calcabit super excelsa terræ, propter hoc ipsum quod excelsi sunt, id est quod superbiendo peccant, et peccando superbiunt, et quod valde damnabile est, æstimatione sua extoluntur, cum conditione terra sint. Quid enim superbit terra et cinis? (Eccli. x.) Calcabit ergo et concalcabit eos propter superbiam ipsorum, et consumeruntur montes, id est ipsi peccatores superbi apud semetipsos alti, quorum superbia primum in eo manifestum fuit, quod Hieroboam sibi proponentes contempserunt humilem David dicendo : Quæ nobis pars in David, vel quæ hæreditas in filio Isai? (III Reg. xii.) Isti montes, id est summi principes, et colles, id est mediocres, consumeruntur et scindentur sicut cera a facie ignis subter eum, cujus ira non potest portari, et sicut aquæ quæ decurrunt in præceps sursum non revertuntur, sic ipsi per captivitatem in Assyrios semel delapsi non revocabuntur. Licet enim Judæ transmigratio in Babylonios ad tempus quidem revocanda, sed postmodum sub Romanis omnino erat dispergenda, decem autem tribuum captivitas in Assyrios facta, nunquam erat vel est reducenda. Cum taliter de loco illo suo Dominus Deus egressus fuerit, nolite existimare, o populi, quod instabilitate usus sit, vel quod in eo culpa sit. Sed quid? In scelere Jacob omne istud, et in peccatis domus Israel. Omnis culpa ex Jacob est, omnis causa ex Israel est. Jacob per omne scelus prævaricatus est, Israel per multa peccata foedus Domini transgressus est. Deus autem fidelis, ait Moses, et absque ulla iniquitate justus et rectus (Deut. xxxii), ut Psalmista dicit : Quoniam rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo (Psal. xc). Quod scelus

A Jacob? Nonne Samaria? quæ excelsa Judæ? nonne Hierusalem? Ac si dicat : Non indiget ostensione scelus Jacob, id est decem tribuum, quia videlicet notum et publicum est. Ipsa Samaria scelus est, quia in omni regno, cujus Samaria metropolis est, vituli aurei publice pro Deo coluntur, et Baal cæteraque portenta deorum, et ibi prophætæ Domini interfecti sunt, quorum plurimos Jezabel interfecit (III Reg. xviii). Similiter Hierusalem metropolis Judæ, et templum illud quondam Domini, quoddam excelsum idolum factum est, maxime ex quo Athalia filia Jezabel regnavit illic, et idololatriæ fluxum illie introduxit vel auxit. Et ponam Samaritiam quasi acervum lapidum in agro cum plantatur vinea, et detraham in vallem lapides ejus et fundamenta ejus revelabo, et omnia sculptilia ejus concident, et omnes mercedes ejus comburentur igni, et omnia idola ejus ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et usque ad mercedem meretricis revertentur. Per conjunctionem, et ponam Samaritiam, paulo ante scriptis continuatur, ubi dixerat : Et valles scindentur sicut cera a facie ignis, sicut aquæ quæ accurrunt in præceps. Congrua valde assimilatio est, Samaritiam poni quasi acervum lapidum in agro cum plantatur vinea, quæ videlicet congestio lapidum, nimis est infirma structura, eo quod sine cæmento sit, et lapis lapidi non hæreat. Samaria namque semper dissensiones habuit, maxime in regibus suis toties demutatis, aliis percussis et succedentibus, imo irruentibus aliis, atque ita factum est ut usque ad diem extremæ captivitatis nunquam sibi cohærent, adversus semetipsos selssi, qui semetipsos scinderant tanta Deo quam a domo David. Porro illa, quæ dicitur vinea, tunc plantabatur, videlicet tot palmitibus quot fuerunt electi homines gentis illius, ex quo de Ægypto translata, et ejectis gentibus plantata est, erantque palmites ejus qui dicit : ego sum vitis (Joan. xv), videlicet habentes fidem ejus adhuc futuri, sicut et nos credendo quia venit, et manendo in eo palmites sumus ejusdem vitis. Tantum Samaria, tantumque omnis multitudo carnis Israeliticæ scissa et non permanens in ea fide vel promissione, quodammodo differebat jam dicta electione, quantum differt lapidum acervus a vinea quæ plantatur, qui videlicet acervus non est vinea, quamvis propter plantatam vineam congregatur. Conveniens ergo similitudo est, cum dicit : Et ponam Samaritiam quasi acervum lapidum in agro cum plantatur vinea, subjungens, et detraham in vallem lapides ejus, et fundamenta ejus revelabo, quod idem est ac si dicat : Tradam decem tribus in captivitatem, et captivitatis ejusdem causas manifestabo. Quod deinceps subjungit : Et omnia sculptilia ejus concident, et omnes mercedes ejus comburentur igni, et omnia idola ejus ponam in perditionem, ad eandem fundamentorum ejus pertinet revelationem, quia videlicet sculptilia sive idola penes se habuisse tale est, ac si domum vitiosis constat innixam fuisse fundamentis, et idcirco stare non potuisse. Quia de mercedibus, ait,

meretricis congregata sunt, et usque ad mercedem meretricis revertentur. Et est sensus : Quia Samaria tanquam meretrix, quæ de turpi mercimonio corporis sui plurima congerit, ita aurum et argentum sibi congregavit, testante Domino, cum in alio propheta dicit : *Quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos, quia dixit : Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi et aquas meas, lanam meam et linum meum, oleum meum et potum meum, et nescivit, quia ego dedi ei frumentum et vinum et oleum et argentum multiplicavi ei, et aurum, quæ fecerunt Baal (Ose. 11), et cætera quæ ita concludit. De quibus dixit :*

Mercedes hæc meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei (ibid.). Quamvis ergo Dominus ipse aurum et argentum multiplicaverit illi, de quibus sibi idola fabricata est, tamen quoniam hoc illa nescivit, magisque amatoribus suis reputavit et eorum mercedes esse dixit, recte nunc dicit, *quia de mercedibus meretricis congregata sunt*, statimque subjungit, *et usque ad mercedem meretricis revertentur. Usque ad mercedem meretricis*, idem est ac si dicat, usque ad nihilum, quia merces meretricis pro nihilo æstimatur, testante Scriptura quæ dicit, *quia pretium scorti vix unius panis est (Prov. vi)*. Et falso quidem illa mercedes amatorum suorum esse dixit, ea quæ Deus dederat illi, sed revera meretrix fuit, quia sicut historia libri Regum testatur, metropolis eadem Samaria quasi per fornicationem nata, id est condita fuerat, et statim ut condita fuit, prostituta est Baal. Siquidem ita scriptum est : *Emitque Amri montem Samariæ a Somer duobus talentis argenti, et ædificavit eam, et vocavit nomen civitatis quam extruxerat nomine Somer Domini montis Samariæ (III Reg. xvi)*. Quo post sex annos mortuo, rursus 196 scriptum est : *Et regnavit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti et duobus annis. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes qui fuerunt ante eum, nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Hieroboam filii Naboth; insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sydoniorum, et abiit et servivit Baal, et adoravit eum, et posuit aram in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria, et plantavit lucum (ibid.).*

Profecto enim et anima conditoris Amri meretrix fuit, ut cæterorum regum fornicantium cum vitulis aureis, et Jezabel meretrix dæmonum fuit, cum qua et anima viri ejus Achab, et universa novæ civitatis plebs statim cœpit meretricari cum Baal. Vere ergo Samaria meretrix. Hæc omnia sic vaticinatur propheta, ut doleat verum esse et imperfectum remanere non posse, quod loquitur. Unde protinus sequitur : *Super hoc plangam et ululabo, vadam spoliatus et nudus, faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum, quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque Hierusalem.* Hoc sicut littera sonat recte intelligitur, quod videlicet plangens et ululans propter instantem populi sui captivitatem

vestimentis quoque spoliatus et nudus incesserit, internum animi dolorem, habitu quoque corporis indicans, sive captivandorum miseriam, quod ad Esaiam quoque fecisse legimus ex præcepto Domini dicentis : *Vade et solve saccum de lumbis tuis, et calceamentum tuum tolle de pedibus tuis (Isai. xx)*, ac deinceps : *Sicut ambulavit servus meus Esaias, nudus et discalceatus trium annorum signum et potentum erit super Ægyptum, et super Æthiopiam, sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, et transmigrationem Æthiopiæ (ibid.)*. Quod deinde subjungit, *faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum*, valde dolenter pronuntiat quod luctus et planctus suus pro populo illo nequaquam sit profuturus sive exaudiendus. Quis enim draconibus terribili sibilo personantibus, quando vincuntur, aliqua miseratione compatitur? Quis struthionibus ova sua in pulvere derelinquentibus misereatur, cum ipse sibimet vel naturæ suæ non misereatur? Quod autem populus ille dignus fuerit hujusmodi similitudine, aliæ quoque Scripturæ testantur. Nam Hieremias in lamentationibus : *Filia, inquit, populi mei crudelis quasi struthio in deserto (Thren. iv)*. Et Joannes Baptista . *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira (Luc. iii)*. Igitur *faciam planctum velut draconum, et luctum quasi struthionum*, id est planctum nulla commiseratione dignum, et luctum nulla consolatione deliniendum. Nam etsi dolent dracones, non pium habent gemitum qui compassionem provocet, sed iræ ardentis tumultum et quem caveri oportet. Similiter et si mœrent struthiones, crudelitas innata permanet, nec ad naturalem curam sive diligentiam posteritatis inanis stultitia flecti potest. Quare hoc dicit? *Quia desperata*, ait, *plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque ad Hierusalem.* Idcirco sic loquor, quia spes misericordiæ a Domino, sive solvendæ captivitatis decem tribuum nulla, est, dicente ipso per alium Prophetam . *Quia non addam ultra misereri domui Israel (Ose. i)*. *Usque ad Judam venit, et tetigit portam populi mei usque ad Hierusalem*, quod factum esse et Regum et Esaiæ libri testantur. Assyrius quippe vastata Samaria, venit etiam in Hierusalem, eo tempore quo Rapsaces missus est insultans (IV Reg. xviii; Isai. xxxvi). Et tunc quidem non desperata fuit plaga Juda sive Hierusalem. sicut plaga Israel sive Samariæ. Nam egressus angelus Domini percussit in castris Sennacherib centum octoginta quinque milia, sed postmodum a Chaldeis et Hierusalem subversa, et populus ejus in Babylonem ductus est (IV Reg. xix). Amplius autem posterius in manibus Romanorum plaga ejusdem Hierusalem desperata est, et magis plagati sunt Judæi, ducti in omnes gentes captivi, quoniam decem tribus tunc Assyrius subduxit. Sequitur : *In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis. In domo pulveris pulvere vos conspergite.* Ac si dicat : Hoc ad cumululum miseriarum vobis accidit, quod patientibus nullus compatitur,

cum offenso Deo cunctis quoque gentibus sitis odiosi. Propterea dixi : *Faciám planctum quasi draconum*, quia sicuti quando dracones sive ab elephantis sive ab hominibus vincuntur, et ob hoc ingenti sibilo personant, nullus hominum accurrit ad hoc ut de nece illorum doleat. Habent etenim dracones et homines naturales inter se inimicitias. Ita, dum vos ab hostibus capiemini, nulla ex vicinis gentibus erit quæ condoleat, nulla quin de malis vestris gaudeat. Amplius autem gaudebit Geth Palestinæ urbs, unde fuit Goliath et fratres ejus, qui ceciderunt in manu David et servorum ejus (*II Reg. xxi*), et idcirco plus cæteris in miseria vestra gaudento semetipsam consolabitur. Nolite ergo annuntiare in Geth, imo optate quod impossibile est, ne audiat illa vestras clades, neque lacrymis ploreis, quia vester fletus gaudium et risus ejus erit. Dissimulate fletum, nec in singultus dolor erumpat, ne adversarii gratulentur. Nolite foras exire, sed in domo pulveris pulvere vos aspergite. In domo ruente, cinere ruinarum vosmet aspersos tantum vos ipsi conspiciate. Hæc quidem tanquam consulendo dicit, verumtamen verba hæc non rationis sunt, sed doloris, qui sæpe rationem non admittit. Nam quantumcunque dissimulent, lacrymasque teneant captivi, impossibile est ut calamitas eorum adversariis maxime vicinis, ut erant Philistiim, ignota sit. Nec moratur judex, scilicet Divinitas, certam de pectore et ore Prophetæ dare sententiam, quæ hoc modo denotat : *Transite vobis habitatio pulchra, confusa ignominia*. Habitationem pulchram Samariam appellat, quippe quæ in pulcherrimo atque uberrimo Judææ loco sita est. Dixit ergo ad eam : O tu quæ habitas in regione uberrima, quæ confusa es ignominia, transi et in captivitatem ducere, judicium portans ignominia; confestimque ad nos convertitur, et dicit : *Non est egressa quæ habitat in exitu*. Quod utrum de eadem habitatione pulchra, id est de Samaria, an certe de Hierusalem dicat, de qua versu sequenti manifeste loquitur, incertum est. Sed si de Samaria dicitur, hic sensus est : *Non est egressa quæ habitat in exitu*, id est ipsis Assyriæ captivitatis foribus sita est. Et statim ut mota fuerit de finibus suis, hostilem terram ingreditur; verum quantumcunque vicina sit, non satis liquet quomodo ipsa quæ transire jubetur et transit, congrue dicitur, quod non egressa sit. Si autem de Hierusalem hoc dictum placet intelligi, sensus iste est : Vos transite jam habitatores habitationis pulchræ, scilicet Samariæ, Hierusalem autem hac vice non egreditur, quæ tamen habitat in exitu, id est cujus egressio sive transmigratio jam pridem paratur, sed paululum differretur, videlicet Ezechia simulque Esaia propheta Deo supplicantibus, suisque precibus eam retinentibus (*II Reg. xix*; *Isa. xxxvii*), dictumque est hoc secundum similitudinem alicujus egressuri, jamque in ostio stantis, cujus egressio certa quidem est, sed retardatur aliquibus ex causis. Clarum hoc est respicienti, quod tunc quidem Hierusalem liberata

A **197** est de manu Assyriorum qui decem tribus captivaverant, sed postmodum Chaldæis tradita, et in Babylonem ducta est. De qua videlicet Hierusalem protinus sequitur : *Planctum vicina domus accipiet a vobis quæ stetit sibi met, quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus, quia descendit malum a Domino in portam Hierusalem, tumultus quadrigæ stuporis habitantis Lachis*.

Nam illa quæ, interim stetit sibi met Hierusalem est, quæ, ut jam diximus, tunc egressa non est, domus autem vicina, imo cognata Israel erat, id est decem tribus, cujus planctum accepit a vobis, o habitatio pulchra, cui dictum est : *Transite vobis*, id est abite captivi. Accepit, inquam, planctum, et ad suum traxit instrumentum ut infirmaretur, id est coram Deo humiliaretur, et idcirco stetit, quia infirmata est in bonum quæ habitat in amaritudinibus. Quam infirmitatem bono ipsius habitam, et has amaritudines ejus scriptura libri Regum sive Esaia prophetæ manifeste testantur. Cum enim translatis decem tribubus, Sennacherib rex Assyriorum ascendisset super omnes civitates Juda munitas, et cepisset eas, misissetque Rapsacen de Lachis in Hierusalem ad blasphemandum Deum viventem, et exprobrandum clamosis vocibus (*IV Reg. xviii*). Audiens Ezechias per nuntios ingredientibus ad se scissis vestibus, scidit et ipse vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini. Et misit Eliachim, qui erat super domum, et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus operatos saccis ad Esaiam filium Amos prophetam, et dixerunt ad eum : *Hæc dicit Ezechias : Dies tribulationis et correptionis et blasphemiae dies hæc, quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est parturienti (Isa. xxxvii; IV Reg. xix)*, etc. Taliter infirmata est et adeo habitavit in amaritudinibus, ut assimilaretur parienti virtutem in partu non habenti, pro eo quia ascendit malum a Domino in portam ipsius Hierusalem. Et tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis, quæ civitas erat in tribu Juda, quam et ceperat Sennacherib, unde et servos suos misit ad Ezechiam, cujus quadrigæ tam multæ erant ut recte dicantur quadrigæ stuporis. Malum illud a Domino descendisse dicit, quia videlicet non venisset Sennacherib, nisi iudicio vel permissione Domini. Quod ipse quoque scire gestiens, eademque scientia nimium abutens, non parum de suo mendaciter adiecit. Dixit enim : *Nunquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demoliar eum? Dominus dixit mihi : Ascende ad terram hanc, et demolire eam (Isa. xxxvi)*. Descendisse autem illud malum in portam Hierusalem congrue dicit, quia nuntii Sennacherib per quos talia mandaverat, venientes Hierusalem steterunt juxta aquæ ductum piscinæ superioris quæ est in via agri fullonis, vocaveruntque regem. *Egressus est autem ad eos Eliachim filius Elchia præpositus domus, et Sobnas scribam, et Joa filius Asaph a commentariis (ibid.)*. Sed non est egressa, inquit hic propheta, quæ habitat in exitu,

subauditur, quamvis clamaret Rapsaces: *Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum. Facite mecum quod vobis est utile, facite mecum benedictionem, et egredimini ad me (Isa. xxxvi), etc. Habitat quidem in exitu, ut jam dictum est, quia vicina erat Babylonia captivitas, sed tunc egressa non est, nec ipse ingredi permissus est, dicente Domino per Esaiam: Non ingreditur urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eam clypeus, non circumdabit eam munitio (Isai. xxxvii), etc. Sequitur: Principium peccati est filia Sion, quia inventa sunt in te scelera Israel. Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth, domum mendacii in deceptionem regibus Israel. Adhuc hæredem adducam tibi, quæ habitas in Maresa, usque Adollam veniet gloria Israel.* Nomina hæc sunt civitatum in tribu Juda, Lachis, Maresa et Adolla. Porro, Geth Palæstinæ, ut jam dictum est, urbis vocabulum est. Verumtamen totus hic locus obscurus est, propterea quia nihil rerum gestarum ex eis Scriptura refert in illo adventu Assyriorum, nisi quod cum cæteris urbibus commune est, quia ascendit rex Assyriorum ad universas civitates Juda munitas, et cepit eas, excepto quod de Lachis Rapsacen misisse legitur in Hierusalem ad regem Ezechiam cum manu gravi. Itaque quia nihil suffragatur de Scripturis, quod locum hunc splendidiorem reddere possit, nihil est amplius quod lector exigere possit quam ipsa beati Hieronymi dicta dubie pertractantis (1), et quasi navicula, ut fatetur ipse, inter saxa et acutissimos scopulos pro posse regentis. Venient igitur, inquit, o Lachis urbs, idolis dedita, et ad te quadrigæ et equites Assyriorum, quia et in te inventa sunt scelera Israel, et tu fuisti principium idololatriæ in Juda: per te enim quasi per portam impietas decem tribuum migravit Hierusalem. Non solum autem per Lachis tumultus veniet quadrigæ, sed et super Geth metropolim Palæstinæ, de qua supra dixeram, in Geth nolite annuntiare. Mittet enim Assyrios latrunculos suos quos vocat emissarios, et possidebit domum idololatriæ urbemque mendacii, quæ in supplantationem fuit regibus Israel. Quod autem sequitur: Adhuc hæredem adducam tibi, quæ habitas in Maresa, pulchre alludit ad nomen. Quia enim Maresa hæreditas dicitur, adventum in eam hostium pro hæredibus appellavit, et usque Adollam urbem Judæ veniet Maresa, id est hæreditas quæ gloriosa est in urbibus Israel, ut ubi dicitur, gloriæ genitivus casus sit numeri singularis hujus gloriæ, et non nominativus pluralis hæ gloriæ. Vel certe ita intelligamus: Captivitas Israel quæ evenit Lachis et Geth, et Maresa, usque Adollam quoque veniet, expressiusque legendum est gloria Israel, ut per antiphrasin ignominia vel vastitas sentiat. Nunc idem quod paulo ante dixerat, transite vobis, habitatio pulchra, confusa ignominia verbis aliis rursus edicit: Decalvare et tondere super filios deliciarum tuarum, dilata calvitium tuum sicut

Aquila, quoniam captivi ducti sunt ex te. Et illic transite, quom dicit, hoc est sine dubio transibitis; et hic decalvare et tondere, et dilata calvitium tuum, idem est ac si dicat: Decalvaberis et tondeberis, et calvitium tuum dilatabis. Verumtamen eam dicit, sicut aquila, breviter alios pro aliis filiis restituendos significat, ut vel ipse propheta vel quilibet alius spiritualiter intelligens, in ipsa pro qua dolere poterat decalvatione et tonsione Israelis, consolationem non careat. Quomodo enim vel ad quid decalvator, sive calvitium dilatat aquila? Nimirum certo tempore cum senuerit, veteres penas amittit et remanet in plumis; sed novis renascentibus, ipsa juvenescit. Unde et Psalmista: *Renovabitur*, ait, sicut aquilæ juvenus tua. (Psal. cii). Ergo spiritus illud propheticum mystice innuit, quod pro filiis deliciarum, id est pro filiis carnalis Israel, qui et a fide exciderant, et de terra sua captivi mox traducendi erant; alii non filii carnis, sed filii promissionis et fidei subrogandi forent; atque ita rursus juvenescens Israel tanquam aquila renovata plumis ac pennis floridis ornata in cælum volaret, quod nunc sit et usque in finem sæculi fieri non desinit, renascentibus ex omnibus gentibus fidelibus tanquam novis plumis, et carnalibus filiis tanquam veteribus plumis **198** in omnes gentes perpetua captivitate dispersis. Sequitur.

CAP. II. — *Væ qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris. In luce matutina faciant illud, quoniam contra Dominum est manus eorum. Et conceperunt agros, et violenter tulerunt, domoque rapuerunt, et calumniabantur virum et domum ejus, virum et hæreditatem ejus. Idcirco hæc dicit Dominus: Ecce ego rogo super familiam istam malum, unde non auferetis colla vestra, et non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est. Hactenus dixerat quod, propter scelus Jacob et propter peccata domus Israel tradenda esset Samaria, malumque descensurum a Domino in portam Hierusalem, et omnes populos terramque et plenitudinem ejus scire optaverat justitiam Domini, sic in populum quondam solum vindicantis, sed non dixerit modum sceleris sive peccatorum, id est utrum taliter peccassent, ut iram tantam merito sustinere deberent. Ut ergo amplius justitia Dei manifestetur, et ipsi inexcusabiles cognoscantur: Væ, inquit, qui cogitatis inutile, et operamini malum in cubilibus vestris; statimque ad auditores conversus, in luce, ait, matutina faciant illud, quoniam contra Dominum est manus eorum, etc. Modum peccati illorum in eo maxime exprimit, quod ait: In luce matutina faciunt illud, quoniam contra Dominum est manus eorum. Quid enim est in luce matutina, nisi ac si dicat, non in ignorantia? Et quid est, quoniam contra Dominum manus eorum, nisi ac si dicat, non ex infirmitate, sed ex superbia (vel sicut Psalmista dicit) quasi ex adipe prodit iniquitas eorum (Psal.*

(1) Comment. in Michæam, lib. I, cap. 4, col. 1060-1061, tom. XXV.

LIU). Hic namque modus peccati est deterrimus, A cum quis non per ignorantiam, non per infirmitatem, sed scienter per superbiam peccare cognoscitur. Denique si per ignorantiam quis peccat, si per infirmitatem delinquit, adhuc venia proxima est illi. Unde Psalmista firmiter tenens anchoram spei: *Defecta, inquit, juventutis meae, et ignorantias meas ne memineris (Psal. xxiv)*. Juventutem pro infirmitate ponit, quia videlicet juvenus ipsa magna carnis infirmitas est. Porro, *peccator superbus Dominum excubat, et Dominus, sicut ait idem, secundum multitudinem irae suae non quaeret (Psal. x)*, id est peccatorem non requirit, veniam illi non offert, quia multum fratus est. Vae igitur tibi, o Hieroboam, de ejus peccatis nunc maxime agitur, ubi praemissum est, *in scelere Jacob omne istud et in peccatis domus Israel (Mich. i)*. Tu enim peccare fecisti Israel (III Reg. xxi), et ideo tu solus sufficis ut, exempli gratia, venias ad medium pro omnibus, quibus valetur, quia cogitant inutile, et operantur malum in cubilibus suis, *in luce matutina*, id est scienter vel etiam consilio et quasi sapienter faciunt illud, *quoniam contra Dominum est manus eorum*. De te namque sic manifeste Scriptura testatur: *Dixitque Hieroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David; si ascenderit populus iste, ut faciat sacrificia in domo Domini in Hierusalem, et converteretur cor populi hujus ad Dominum suum Roboam regem Juda, interficietque me, et revertentur ad eum. Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, et dixit eis: Nolite ultra ascendere in Hierusalem. Ecce dñi tui, Israel, qui eduxerunt te de terra Aegypti (III Reg. xi)*. Hoc inutile cogitasti. Inutile, inquam, quia non profuit tibi, imo pernoxium, quia plurimum nocuit tibi. Nisi enim istud cogitasses, melius et diutius regnare potuisses; quia sic per prophetam dixerat Dominus ad te: *Si igitur audieris omnia quae praecepero tibi, et ambulaveris in viis meis, et ero tecum, et aedificabo tibi domum fidelem, quam aedificavi David, et tradam tibi Israel (III Reg. xi)*. Quia vero cogitasti hoc, non solum cogitando et faciendo, non confirmasti regnum tibi, verum etiam nimis infelicitate te et thronum tuum deturbasti, secundum verba ejusdem Domini per eundem prophetam dicentis: *Quia stultus factus es, ego inducam manum meam super domum Hieroboam, et percussio de Hieroboam manentem ad parietem, et claudum, et novissimum in Israel; et mandabo reliquias domus Hieroboam, sicut mandavit solet finis viae ad purum. Qui mortui fuerint de Hieroboam in civitate, comedent ea canes; qui autem mortui fuerint in agro vorabunt eos aves caeli, quia Dominus locutus est (III Reg. xv)*. Ergo nimis inutile fuit quod cogitasti, et ideo omnium istorum exemplum merito fieri debet, qui similiter inutile cogitant, et operantur malum in cubilibus suis. Quinam sunt illi? Nimirum omnes qui ejusmodi sunt, ut non ab aliquo inducantur, sed proprio de corde malum consingunt et adveniunt de semetipsis, utpote malitiosi, quod

te fecisse Scriptura manifeste redarguit, dum dicit: *Dixitque Hieroboam in corde suo (III Reg. xii)*, etc. Unde et alius propheta cum de vitulo tuo loqueretur: *Ex Israel, inquit, ipse est; artifex fecit illum (Ose. viii)*. Tu es ille artifex notissimus inter omnes artifices, qui malum operantur vel operati sunt in cubilibus suis id est adinvenerunt de cordibus suis, qui *in luce matutina*, id est cum deliberatione, non ignoranter, sed scienter, ut jam dictum est, faciunt illud, quod ex eo maxime probatur, *quoniam contra Dominum est manus eorum*, id est quoniam peccatum suum, dum redarguuntur, fortiter defendunt: quod fecisti tu, qui redargutus per prophetam, extendisti manum tuam contra Dominum, sicut scriptum est: *Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum, et exaruit manus ejus quam extenderat contra eum, nec valuit retrahere eam ad se (III Reg. xiii)*. Hujusmodi ut contra Dominum, ita contra fratres et proximos quibus praevalet impie fortis, et fortiter impii sunt. Unde et protinus subjungit: *Et concupierunt agros, et violenter tulerunt, domosque rapuerunt, et calumniabantur virum et domum ejus, virum et hereditatem ejus*. Talium quoque, quod valet illis sit, unus pro exemplo satis est, videlicet Achab rex Israel, qui concupivit vineam Naboth, et quia noluit eam dare, calumniatus est cum uxore sua virum eundem et hereditatem ejus. Calumnia fuit ejusmodi: *Sumite, inquit, duos viros filios Belial contra eum, et falsum testimonium dicant: Benedixit Naboth Deum et regem, et ducite eum, et lapidate, sicque moriatur (III Reg. xxi)*, et ita factum est. Talia fuerunt scelera Jacob, et talia peccata domus Israel, ejus inter reges isti duo Hieroboam et Achab, cum uxore sua Jezabel notissimi in sceleribus sunt, quorum a peccatis neque reges neque populares recesserunt, imo usque adeo tandem in pejus progressi sunt ut contra ipsum Dominum Christum cogitarent inutile et operarentur malum, ita ut virum ejusmodi calumniarentur et hereditatem ejus dicentes cum vidissent eum: *Hic est haeres, occidamus eum, et nostra erit hereditas (Marc. xii)*. Vae igitur illis. Nam ideo haec dicit Dominus: *Ecce cogito super familiam istam malum, unde non auferatis colla vestra, et non ambulabitis superbi, quorum tempus peccatum est*. Videmus ita factum, quia videlicet decem tribus jugum Assyriae potestatis subierunt, de quo auferre colla sua, nec potuerunt nec possunt; tribus autem Juda in Babylonem ducta, rursus quidem de illa captivitate collum suum abstulit, sed rursus captivantibus Romanis collam suam jam erigere, vel superbi ambulare non possunt; sunt enim contemptibiles coram omnibus hominibus, tempusque passionum est illis, maxime pro civitate qua sunt excacati. Sequitur: *In die illa sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate dicentium: Depopulatione vastati sumus; pars populi mei commutata est. Quomodo rece-*

dit a me, cum revertatur, qui regiones nostras dividat? Propter hoc non erit tibi mittens funiculum fortis in cœtu Domini. Sensus Scripturarum sensum verum quærere et indagare cupientes, silvatarum venationum recordamur, quarum in usu quinam canes veraciter venatici sint, comprobantur. Nam qui ejus naturæ vel sagacitatis non sunt, ut venationis infatigabili dilectione trahantur, mox ut spinetis, aut paludibus, aut scopulis vel rupibus offensi fuerint, fugientem capream aut hinnulum cervorum segnes obliviscuntur, et ad domestica cubicula vacui revertuntur. Qui autem canes ingenui vel naturaliter sunt venatici, nullius difficultatis offensione superantur; sed eunt perniciousiter per aspera, per invia, quo semel aspectæ venationis delectabili odore trahantur, quasi morituri nisi capiant, miserabiliter gemebundi nisi apprehendant. Si canes Domini sumus, sensus veritatis in sanctarum Scripturarum silva densissima venatio nobis est. Currimus ut comprehendamus; et tunc læti sumus, tunc coram illo lætari gestimus, si inter omnes literæ difficultates perseveranter intenti, sensum bonum et utilem, qui lectorem ædificet et velut convivam oblectet, reportamus. Capitulum præsens secundum saltuum jam dictam similitudinem difficile est adeo ut propter difficultatem ejus dicat B. Hieronymus, et studiosus sensuum tractator, et fidelis literæ interpres (2) : *Si quis autem in lege Domini die ac nocte meditatus, majus habuit studium, majus ingenium, otium, gratiamque et potest de præsentis capitulo probabilius aliquid dicere, non sperno, non invideo, quin potius cupio ab eo discere quod ignoro, et libenter me discipulum profitebor dummodo doceat, et non detrahat. Nihil enim tam facile quam otiosum et dormientem de aliorum labore et vigiliis disputare.* Hæc ille pro difficultate dixit præsentis capituli, quo sic per hunc prophetam dictum est : *In die illa sumetur super vos parabola, et cantabitur canticum cum suavitate dicentium : Depopulatione vastati sumus, etc.,* ut supra. Reddiderat autem hunc sensum : Sicut enim mala operati sunt contra Dominum, sic mala captivitatis perpetua sustinebunt, et in tantam venient angustiam, ut omnia eorum cantica et psalmi vertantur in luctum, nihilque aliud noverit loqui populus, nisi hoc, depopulatione vastati sumus sive miseria miseri facti sumus. Terram quippe repromissionis, quæ prius duabus et semis tribubus forte divisa fuerat trans Jordanem Moese mittente funiculum (Num. xxxii), et postea ab Jesu Nave tribubus reliquis dispertita (Josue xiii). Hæc gentibus Romano mensore divisa est. Et nemo fuit qui prohiberet, quin potius cum universas obtineant nationes, nullus est in Judæis qui antiquum pristina libertate possideat statum. Hæc ergo cum dicit, et cum plura similia diversis in locis, hiantem atque latrantem canem auditorem reddit, ut sicut in plebisque sic et in præsentis loco seipsum adhuc subesse sentiens quantumvis fugientem velut capream au-

A cervorum hinnulum non cesset insequi. Dicimus itaque, quia dies illa sive tempus pessimum, in quo parabolam super illos sumendam, canticumque cum suavitate cantandum prædixit, tempus præsens est. Nunc enim super illo parabolam sumpsimus, videlicet ex quo Apostolus sic præscripsit, ut diceret : *Hæc autem omnia in figura contingebant illis (I Cor. x).* Nimirum quod et corpora illorum in deserto prostrata sunt, qui Rubrum mare transierant, et in Mose baptizati fuerant in nube et in mari, et illud quod decem tribus a domo David scissæ sunt, et in Assyrios captivitate abierunt, et illud quod Hierusalem civitas sancta Chaldaico igne conflagrata est, et Juda in Babylonem transmigravit, parabola magna, parabola super omnes illos sumpta nobis est. Denique secundum horum similitudinem damna Ecclesiæ, quæ de multitudine credentium sive nomine tenus Christianorum frequenter acciderunt mater Ecclesia considerat, et ad correctionem sive ad consolationem filiorum parabolas ejusmodi sæpius recitat, sive cum falsi fratres qui eandem profiteri fidem videntur, propter malos mores æternæ promissionis terra digni æstimantur, quasi in deserto prosternuntur, sive cum manifeste Hæretici fidei veritatem abdicantes, veraciter sese scindunt a domo David et impiorum dogmatum vitulos fabricantur, quasi aureo fulgore nitidi sermonis, ad simplices decipiendos semper intenti. Quid de Babylonica captivitate dicam? Nunquid solummodo parabola nobis est, et non etiam suave canticum? Denique quoties cantamus : *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur tui, Sion (Psal. cxxxvi), etc.* canticum cantatur, super illos sumptum et nobis congruum, qui revelatos in Christo habentes oculos in illa captivitate, quæ tunc per Nabuchodonosor uni populo accidit, universalem intelligimus captivitatem humani generis, quæ per diabolum evenit in transgressione primi hominis. Et taliter cantare, est dicere, *depopulatione vastati sumus;* quod verum est, ita ut etiam veraciter dicamus, *morte mortui sumus.* Nam *in Adam omnes moriuntur (I Cor. xv).* Quod autem subjungitur, *pars populi mei commutata est,* proprius ad quempiam de gente illa electum et sanctum, verbi gratia ad Apostolum pertinet, cujus D populus secundum carnem Judaicus populus est. Nam illius populi sui quæ pars fuerit exprimit his verbis : *Quorum adoptio est filiorum, et gloria et testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa, quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen (Rom. ix).* Dicat ergo sive idem apostolus, sive quilibet alius ex illo populo sanctus et verus, *pars populi mei commutata,* id est tota dignitas Judæis ablata et gentibus data est. Quod dum dicitur, et fit, sumitur super eos etiam in illa parabola, de duobus fratribus, Jacob et Esau (Gen. xxv), quia videlicet secundum rem illorum corporaliter gestam,

(2) Comment. in Michæam, lib. I, cap. 2, col. 1168, tom. XXV.

fit hoc spirituale mysterium, dum spiritualia primo-
 genita Judæorum commutata, id est supplantatori
 populo gentium data sunt. Nimirum talis assumptio
 parabolæ vel cantici, digna est præsentis præconio
 spiritus prophetici, quia magna est, et ad illam per-
 tinet assumptionem; de qua cum loqueretur Aposto-
 lus: *Quæ, inquit, assumptio, nisi vita ex mortuis?*
 (Rom. xi.) Dicitur autem hujusmodi parabola *cum*
suavitate dicentium. Vere namque suave est hujus-
 modi canticum, eis duntaxat qui dicunt, et dicere
 sciunt. Nam econtra illis super quos dicitur, secun-
 dum ejusmodi parabolam, nimis amarum est tor-
 mentum. Ubi autem dicitur, *commutata est pars po-
 puli mei*, ut sequens versiculus cohæreat, subau-
 diendum est ejulantis atque dicentis: *Quomodo re-
 cedet a me, cum revertatur qui regiones nostras divi-
 dat?* Sicut enim prædictus Esau, magno clamore
 irruens et ejulato magno flens: *Iuste, inquit, vo-
 catum est nomen ejus Jacob, supplantavit enim me in*
200 *altera vice; primogenita mea ante tulit, et nunc*
secundo subripuit benedictionem meam (Gen. xxvii).
 Sic populus Judaicus credentem ex gentibus popu-
 lum jam altera vice contra se reversum esse, et non
 desistere videns dolet et torquetur, dicitque: *Quo-
 modo recedet a me cum revertatur, qui regiones no-
 stras dividat?* Regiones namque Judæorum in eo
 revertentes dividimus, quod gustata dulcedine primo-
 genitorum quæ ante tulimus, id est prædicatione
 Evangelii quam suscepimus, iterum succingimur, et
 omnes Scripturas eorum, legem et prophetas et
 psalmos invadimus, Christo regiones istas metiente
 ac dividente, id est sensum nobis aperiente ut intel-
 ligamus, optaret nos Judæus recedere saltem con-
 tentos primogenitis, id est verbo Evangelii, quod
 oportebat illum primum loqui, sed non desistimus
 nisi omnes, ut jam dictum est, Scripturas rapientes,
 spoliatos illos et ab omni veritate nudos esse osten-
 damus. Cum igitur secundum ejusmodi parabolam
 populus iste sit Esau, qui ante primogenita, et se-
 cundo universas æternæ benedictionis regiones per-
 didit, recte mox dicitur illi: *Propter hoc non erit*
tibi mittens funiculum sortis in cætu Domini. Et est
 sensus: Quoniam tu, o popule carnalis, qui te se-
 men Jacob existimas, talis effectus es ut recte de te
 talis parabola sumpta sit, et canticum quo decanta-
 ris, quod sis Esau, quod sis multitudo incredula,
 quæ quamvis mare transierit, prostrata est in de-
 serto, nec terram promissionis intravit; quod sis
 illa turba quæ scidit se a domo David, et vitulos au-
 reos fecit; propter hoc, nullus de tuo cætu computa-
 bitur inter eos, qui vocati sunt a Domino ut promis-
 sionem accipiant æternæ hæreditatis. Sequitur:
Ne loquamini loquentes, non stillabit super istos, non
*comprehendet eos confusio, dicit Dominus domus Ja-
 cob. Nunquid abbreviatus est spiritus Domini, aut*
tales sunt cogitationes ejus?

Ordo verborum est: *O domus Jacob, Dominus*
dicit: Ne loquamini loquentes, non stillabit super
istos, non comprehendet eos confusio. Ne loquamini

PATROL. CLXVIII.

A *loquentes*, nunquid abbreviatus est Spiritus Domini,
 aut tales sunt cogitationes. Porro qui sensus sit
 quotidiano experimento fere perdoceri possumus.
 Quoties namque illis loquimur dicentes condemnari
 omnem hominem in Christum non credentem, nec
 Judæum pertinere ad salutem Christo incredulum,
 juxta illud: *Qui autem incredulus est Filio, non ri-
 debit vitam, sed ira Dei manet in eo* (Joan. iii),
 quanto magis quoque de Scripturis antiquioribus
 istud comprobari nitimur. Tanto bellicosius scutum
 contra arriplunt, scutum cordis sibi faciunt magni-
 tudinem patrum suorum, dicentes impossibile esse
 ut condemnetur genus illorum, et istud quoque di-
 cunt. Nunquid mendax est Deus, aut mutabilis est
 Deus? (Num. xxiii.) Nunquid sicut homo diversis vo-
 luntatibus variatur, ut olim circumcissione, nunc au-
 tem baptismum subire debeamus; ut olim firmave-
 rit nobiscum pactum et cum patribus nostris, et nunc
 ad inimicitias conversus sit? Nimirum sicut nunc de
 judicio futuro, ita et tunc quando prænuuntiabant
 prophetæ adventum Assyriorum sive Chaldæorum,
 et in captivitatem iturum esse propter peccata popu-
 lum illum, totum quod dicebatur repellebant, et
 incredibile esse volebant, impossibile esse decerta-
 bant, taliter derelinqui sanctum populum et sanctam
 progeniem Patrum sanctorum, locum sanctum, tem-
 plum pulchrum et gloriosum. Dicebant ergo secun-
 dum verba hæc, *non stillabit super istos, et non com-
 prendet eos confusio. Nunquid abbreviatus est spi-
 ritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus?* dice-
 bant, inquam, mendaces et blasphemos esse prophe-
 tas, imo nec prophetas sed audaces dici debere
 aycophantas, qui auderent dicere quod stillare de-
 beret ira de cælo super Abraham filios, super genus
 Isaac ac super stirpem Jacob, quod gentem sic ma-
 gnificatam et honoratam comprehenderet confusio,
 quod tam brevis diceretur esse spiritus Domini, ut
 tam cito pœniteret eum super bonis quæ promiserat
 illis, et quod tales, id est tam mutabiles diceretur
 habere cogitationes Deus, qui est incommutabilis.
 Siquidem aiebant: Homines isti non quæsierunt pa-
 cem populi hujus, sed malum. Hæc ergo intuent
 propheta, imo per prophetam Dominus: *Ne, inquit,*
loquamini, loquentes verba hujusmodi. Quid enim.
D *Nonne verba mea bona sunt cum eo qui recte gradi-
 tur? Et econtrario populus meus in adversarium con-
 surrexit*. Ac si dicat: Ut quid taliæ loquimini, et
 quasi pro me amulamini, declamando quod ego
 sim Deus fidelis, Deus patiens et longanimis: quod
 non essem, si stillaret a me malum super vos, si
 comprehenderet vos confusio? Nonne et cum istud
 vobis fecero, nihilominus verba mea, cum quo esse
 debent, cum eo sunt bona et prospera. Et quis ille
 est, nisi is *qui recte graditur?* Nimirum econtrario
 debent esse dura et adversa cum eo qui non recte
 graditur, qui in contrarium consurrexit, quod fecit
 populus meus. Consulite ipsam quam suscepistis læ-
 gem, et ipsa respondebit vobis quales inter me et vos
 condiciones fuerint. Exempli gratia: *Custodi ergo,*

præcepta, et cæremonias, atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias. Si custodieritis et feceritis ea, custodiet Dominus Deus tibi pactum et misericordiam quam juravit patribus tuis (Deut. vi). En, inquit, propono in conspectu vestro hodie benedictionem, et maledictionem: benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri; maledictionem, si non audieritis mandata Domini Dei vestri (Deut. xi). Ecce autem populus meus mandata mea non custodivit, sed in contrarium consurrexit. Nunc ergo exigere potest aut debet, ut cum eo verba mea bona sint, ut esse debent cum eo qui recte graditur, et non potius maledictionem subire, sicut in conditionalis legis decreto continetur? Ad hæc tanquam si quæreret populus in quo mandatis Domini non obedierit, sed potius in adversarium consurrexit, protinus subsequitur, et dicit: *Desuper tunicam pallium sustulistis, et eos qui transibant simpliciter, convertistis in bellum. Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum, a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum. Surgite et ite, quia non habetis hic requiem. Propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessima.* Causas reddidit ex quibus convincitur populus, quod in adversarium consurrexit. Oportebat autem causas esse universales, id est ad universum populum pertinentes, quoniam non de uno homine, quod in adversarium consurrexerit, sed de universo populo dictum est per apostropham ad universum populum, *desuper tunicam pallium sustulistis*, et cætera omnia verbis præteriti temporis, quod non videretur adeo esse conveniens, si tantummodo de quotidianis loqueretur injuriis sive rapinis. Igitur ubi, quando et quomodo populus Domini ita in adversarium consurrexit, *ut desuper tunicam pallium sustulerit*, et cætera hæc faceret, de sanctæ Scripturæ rationibus proferendum est, et nihilominus quis ille fuerit cujus desuper tunicam pallium sustulerunt. Hoc facere cupientes, primum quærimus quid rationis fuerit quod Achaz propheta loquens cum Hieroboam in sermone Domini de regno, pallio novo quo indutus erat, rem **201** ipsam taliter significavit, ut scinderet illud in duodecim partes, *tolle*, inquit, *tibi decem scissuras.* Hæc enim dicit Dominus Deus Israel: *Ecce ego scindam regnum Salomonis de manu ejus, et dabo tibi decem tribus (III Reg. xi).* Profecto per pallium suum regnum Israel satis manifeste significavit, atque idcirco factum illud hic in præsentî loco cum dicitur, *desuper tunicam pallium sustulistis*, nos animadvertere facit, quia cœlestis gratia puero suo David, quasi pallium super tunicam dederat Israel et Judam, ut super utrumque regnaret. Prius quasi tunica induerat illud quando regnum dedit ei primum super Judam solum. Septem quippe annis regnavit in Hebron super domum Juda, priusquam regnaret super omnem Israel. Quando vero venerunt universæ tribus ad David in Hebron et unxerunt eum regem super se; cum jam septem annis, ut diximus, regnasset super domum Juda, tunc Domi-

nus eidem David, super tunicam pallium quoque addidit (II Reg. v). Et congrue sicut per Israellem pallium, sic et per tunicam domus Juda intelligitur, quia videlicet sicut tunica propius hæret corpori quam pallium, sic tribus Juda propinquior quam cæteræ tribus fuit ipsi David: nam ipse ex illa tribu exstitit. Igitur, o popule meus, si quæritis cur dixerim, *et econtrario populus meus in adversarium consurrexit*, ecce dico vobis, quia *desuper tunicam pallium sustulistis*, id est vosmetipsos semini David ademistis, vosipsæ decem tribus ab ipso recessistis, ut a me quæque recederetis, sicut et fecistis. Nam, relicto altari et templo meo, spretis promissionibus seminis, quod est Christus, quæ dictæ sunt ad David, vitulos aureos quos fecit Hieroboam coluistis et colere non destitistis. Hoc agentes sive agere jamadudum intendentes, *eos qui transibant simpliciter convertistis in bellum.* Quinam erant illi? Nimirum ipse David et viri ejus, viri fortes, imo fortissimi, et quantum fortes, tantum simplices, id est bona fide et simplici corde cum Deo et hominibus ambulantes. Illos, inquam, *convertistis in bellum*, constituentes super vos regem Absalon adversus patrem suam (IV Reg. xxiii), et illo mortuo rursus sequentes Seba filium Bochri (II Reg. xx). Jam tunc pene *desuper tunicam pallium* modo jam dicto *sustulistis*, quia videlicet buccinante Seba et dicente: *Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai (III Reg. xii);* separatus est omnis Israel a David, et ita sine pallio parumper remansit in sola tunica, quia soli adhæserunt ei contribules sui viri Juda. Peccaverat namque in Uriam, et idcirco laborabat, subtrahente Domino ad breve tempus pacem vestram, non tamen auxilii sui gratiam, quia citius illo propitio, ita recepit pallium sicut et tunicam, id est Israellem sicut et Judam. At ubi peccavit filius ejus Salomon, non in unum hominem, sicut ipse David in Uriam, sed in ipsum Deum, colendo deos alienos propter mulierum concupiscentiam, tunc infirmata est domus David, et vos prævaluistis tollere illi pallium: nec enim vobis resistere potuit. Quare? Ante enim, inquit Dominus, factum est verbum hoc, id est iudicium hoc, videlicet ut non posset resistere domus David exigentibus peccatis, ut dimitterem vos secundum desideria cordis vestri. Notanda proprietas dictionis, quia sic est dictum, *ut eos qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.* Transire namque sanctorum et electorum est, qui manentem hic civitatem non habent, sed futuram, inquirunt (Hebr. xiii), secundum nomen Hebræorum, de quibus David tam fide, quam carne ortus est. Hebræi namque Latine dicuntur transitores. Ejusmodi fuerunt David et Ezechias, et Josias, et cætera domus David fidelis, intra quam et domus Hieroboam, sicut Scriptura refert, semper bellum fuit (III Reg. xiv). Juxta quam similitudinem nunc usque semper bellum est, et erit usque in finem sæculi, inter eos qui in præsentî sæculo animum tinguunt, et eos qui ad æterna futuri sæculi bona trans-

ire satagunt. Igitur et eos, inquit, qui transibant simpliciter convertistis in bellum, et in illo bello malum obtinistis triumphum. Quomodo? *Mulieres*, inquit, *populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum, et a parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.* Quænam erant mulieres populi mei, nisi homines infirmiores in vobis, qui populus meus esse debuistis? Quæ autem erat domus deliciarum ejusmodi mulierum, nisi domus mea in Hierusalem, domus orationis in qua invocabatur nomen meum? De illa domo vos mulieres illas ejecistis, id est infirmiores et pauperes, quibus prævaluistis, sicut mulieribus solent viri prævalere. *Ejecistis*, inquam, videlicet tenendo et teneri cogendo illud edictum Hieroboam. *Nolite ultra ascendere in Hierusalem, sed ite ad adorandum vitulum usque in Dan (III Reg. XII).* Ita ejiciendo mulieres a parvulis earum, tulistis laudem meam in perpetuum, id est ignorantem et errantem multitudinem fecistis, in malo perseverare, ut nunquam recederent a peccatis Hieroboam. Notanda hic trina distinctio peccantium, quam in sanctis Scripturis animadvertere solemus, ita ut eorum qui per ignorantiam, et eorum qui per infirmitatem, et eorum qui per superbiam peccant. Nam qui per superbiam peccant, ipsi sunt contra quos maxime invehitur, sic incipiendo, et *contrario, populus meus in adversarium consurrexit.* Qui autem per infirmitatem peccatis consentiunt, ipsi sequenti loco denotantur dicendo: *Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum.* Porro qui per ignorantiam delinquent, ipsi suat de quibus ait: *A parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.* Omnes pariter inexcusabiles sunt, et illi fortes viri simplicium debellatores, qui fortiter despoliaverunt, et illæ mulieres quæ cum viri esse deberent, effeminatos tali in periculo animos habuerunt, timendo homines plus quam Deum, et illi parvuli sensu qui scientiam Dei non habuerunt, et omnes pariter una sententia feriuntur, quam protinus depromit, dicens: *Surgite et ite, quia non habetis hic requiem.* Quod cum dicit, subaudiendum est illud quod notissimum est et esse debet, propter peccata Hieroboam, vel quia non recessistis a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel (IV Reg. X), ut sequens versiculus, *propter immunditiam ejus,* neque præsens est nominativus casus quem requirit hoc tertiæ personæ verbum corrumpetur. Non utique accidit hoc per imperitiam sive incuriam eloquentis, sed per naturam et severam indignationem prophetici spiritus infame nomen execrantis et superfluum esse judicantis, in libro suo scribere vocabulum, quod toties Historia sacra denotavit, dicendo de singulis regibus Israel, *non recessit a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Israel (ibid.).* Itaque *propter immunditiam ejus,* subauditur Hieroboam, quem tu, o lector, quomodo ignorare potes; *ejus, inquam, qui peccare fecit Israel, putredine pessima corrumpetur,* ipse qui in immunditiam ejus susceptus Israel? Vide ergo, ut sanctæ Scripturæ sis familiaris ac domesticus, et tunc animadvertis,

A quam familiariter ad te conversus spiritus propheticus qui dixerat, *surgite et ite, quia non habetis hic requiem,* dicit tibi, propter immunditiam Hieroboam corrumpetur Israel putredine pessima. Quam propter immunditiam? Nimirum propter vitulorum cultum, qui magna est immunditia ejus qui fecit eos. Si enim de uno vitulo quem fecerant in deserto veraciter dictum est: **202** *Videns ergo Moses populum quod esset nudatus,* spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis (Exod. XXII), quanto magis de duobus recte dicitur *propter immunditiam ejus, qui illos fecit?* Igitur *propter immunditiam ejus,* propter non dominos, sed vitulos ejus, quia factus est immundus, Israel corrumpetur, non qualicunque, sed *pessima putredine,* id est non sola B corporum quæ nunc imminet captivitate, sed animarum quoque abjectione et irrecoverabili damnatione, quia penitentiam noluerunt agere. His dictis ex imperio Domini, statim ex affectu proprio subjungit: *Utinam non essem vir habens spiritum, et mendacium potius loquerer.* Non enim absque dolore, sine misericordia, sine compassione circa genus suum esse poterat homo Dei, quamvis contra eos inveheretur in sermone Domini zelo tam vehementi, sicut nec Apostolus cum adversus idipsum genus suum vehementer inveheretur, declamando cæcitate ejus, ita prælocutus est: *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo (Rom. IX).* Nam quo pondere statim ibidem subjungit, *optabam enim ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem meam, qui sunt Israelitæ (ibid.).* Eodem et iste, *utinam,* inquit, *non essem vir habens spiritum, et mendacium potius loquerer.* Nempe qui facit hoc, anathema esto a Deo, utpote pseudopropheta loquens de corde suo, non quod Deus inspirat, sed quod mendacii pater diabolus serpens antiquus insibilat. Ad hæc Dominus respondet: *Stillabo tibi vinum in ebrietatem, et erit, super quem stillatur populus iste.* Ac si dicat: Non erit ita, ut tu nunc optabas; sed tibi stillabo ut nunc usque stillavi; non aquam mendacii, sicut pseudopropheta, sed vinum veritatis, sicut vaticus sanctis; et hoc usque in ebrietatem, et usquequo tu inebriaberis, et tacere non possis, sed loquaris ex abundantia cordis, et super quem stillatur vere prophetiæ pluvia, populus est iste pro quo tu doles, et quantumvis doleas iste est, *iste, inquam, putredine pessima,* sicut propheta, corrumpi habet. Hujusmodi dolor consolatione Domini dignus est, Sequitur ergo, dicitque et ipsi et per ipsum cæteris humilium servorum suorum consolator Dominus. *Congregatione congregabo Jacob totum te; in unum conducam reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio causarum tumultuabuntur a multitudinibus hominum. Ascendet enim pandens iter ante eos, dividet et transibunt portam, et egredientur per eam,*

et transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum. Profecto liquet verba consolatoria hæc esse ut non doleat Jacob sive Israel, id est quicumque de illo patriarcha sancto secundum carnem natus, secundum fidem quoque filius ejus, quemadmodum iste propheta dolens dixerat, *utinam mendacium loquerer*, id est utinam nequaquam secundum prophetiam meam tanta Israeliticæ multitudinis amissio fieret. Utinam cæcitas in Israel non contingeret. In eodem istum spiritus consolatur in quo et Apostolus, qui dum loco supra memorato dixisset, *quia cæcitas ex parte contigit in Israel (Rom. xi)*, subjunxit, *donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus feret (ibid.)*. Illa plenitudo gentium hic dicitur Jacob, id est supplantator, dicendo, *congregatione congregabo Jacob, totum est*: Nam reliquiæ Israel, quæ ut idem Apostolus ait, *secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (ibid.)*, manifeste hic sequentibus verbis exprimuntur, in unum conducam reliquias Israel. Et est sensus, Jacob: id est supplantatorem ex gentibus populum congregans et reliquias Israel conducens, unum efficiam cœtum, ut in unitate sint habendo unam fidem et unum spiritum, ut nulla sit distinctio pro carnis origine, sed omnes tam Judæi quam Græci filii sint Israel, et filii Abrahæ, et indifferenter reputentur in semine. Hoc est, quod adhuc repetens pulchra exornat similitudine. *Pariter, inquit, ponam illum quasi gregem in ovili, et quasi pecus in medio caularum*. Idem videtur esse quasi gregem in ovili, et quasi pecus in medio caularum, sed non sine causa repetivit, quia videlicet nunc quidem est naus grex et unum ovile, sed aliunde grex Judaici, et aliunde venit grex gentilis populi. Nam ille pastor omnium dixit: *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile et unus pastor (Joan. x)*. Igitur et reliquias Israel quasi gregem in ovili, et plenitudinem gentium quasi pecus in medio caularum pariter ponam, et pariter, inquam, id est habentes unam fidem et unum spiritum, ita simpliciter obedientes unicæ regulæ veritatis, sicut mansuetæ oves subditæ sunt pastori. Nec vero parva multitudo erit, sed tumultuabuntur a multitudine hominum, quia videlicet oves istæ homines sunt, et homines hi tam multi erunt ut magnam et publicum per orbem terrarum faciant divinæ laudis tumultum, cum magno tumultu cœlum herbidumque pascendo compleant paradisum. Quod cum factum fuerit, nec tu Michæa, nec aliquis prophetarum sive apostolorum dolorem aut tristitiam habebit de amissione filiorum Israel carnalium. Talis vel tanta congregatio, quomodo vel per quem facienda foret exponens: *Ascendit enim, inquit, pandens iter ante eos; dividunt, transibunt portam, et egredientur per eam, transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum*. Iste pandens iter, iste rex et Dominus transiens coram eis; ipse est, qui hæc jam prælibato in Evangelio dicit: *Ego sum pastor bonus (ibid.)*. Quomodo iste ascendit pandens iter ante eos? Cum, inquit, *proprias oves emiserit, ante eas vadit, et oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus (ibid.)*. Quomodo ante eas, nisi patiendo pro illis, relinquens exemplum patiendo, et aperiens aditum paradisi? Ascendet ergo, inquit, subauditur in crucem et exaltabitur a terra bonus pastor ponendo animam suam pro ovibus suis; ascendet super occasum, id est super mortem, resurgendo mortem quippe calcabit, et ascendet super cœlos cœlorum, et sedebit ad dexteram Patris *pandens iter ante eos*, videlicet ut eo perveniat humilitas gregis, quo præcessit celsitudo pastoris. Sic illo pandente iter extunc dividunt et transibunt portam, et egredientur per eam, illam videlicet portam, de quo Psalmista: *Hæc, inquit, porta Domini, justi intrabunt per eam (Psal. cxvii)*. Quanam hæc est porta, nisi ipsa eadem passio Christi, extra quam nulla est porta, nulla est via, qua in vitam quis possit ingredi? Portam illam quam fecit in latere crucifixi hæc militis inundationem illam sanguinis et aquæ, qua inde profluxit, *dividunt, ait, et transibunt et egredientur per eam*, nimirum secundum divisionem maris Rubri, per quam transierunt filii Israel, merso Pharaone cum curribus et equis suis (Exod. xiv). Hanc ita dividere oportet, ut unum eundemque Christum cujus in morte baptizati sumus, Deum et hominem credentes, et naturam utramque certa discretionem dignoscentes, impassibilem quidem ex divinitate, passum autem semel ex humanitate confiteamur firmiter quo teneamus. Ita dividendibus et transeuntibus transibit, inquit, *rex eorum coram 203 eis*, quod jam factum est: transivit enim ex hoc mundo ad Patrem, et Dominus in capite eorum, quia videlicet Dominus nomen est illi, et ipse caput, ipsi autem membra sunt: ille rex et isti populus; ille pastor, et isti oves pascuæ ejus. De isto transitu atque egressu per portam hanc, ipse loco jam dicto loquitur: *Per me si quis introierit, salvabitur; et ingreditur et egredietur, et pascua inveniet (ibid.)*. Ingreditur enim quis, dum fidem suscipiendo fit ovis hujus pastoris, et egreditur dum vitam præsentem finit, et tunc pascua invenit vitæ æternæ immarcessibilis. Sed et hoc ibidem dicit: *Omnes quotquot venerunt, fures sunt et latrones (ibid.)*. *Item fur non venit, nisi ut furetur, et mactet, et perdat. (ibid.)* Hoc est, quod propheta dicturum illum certissime esse sentiens, quasi jam dixerit, protinus ait:

CAP. III. — Et dixit: *Audite principes Jacob, et dices domus Israel: Nunquid non vestrum est scire judicium, et odio habetis bonum, et diligitis malum? Qui violenter tulistis pelles eorum desuper eis, et carnem eorum desuper ossibus eorum. Qui comederunt carnem populi mei, et pellem eorum desuper excoxiaverunt, et ossa eorum confregerunt et conciderunt, sicut in lebetis, et quasi carnem in medio ollæ. Postquam deorum tribunal peccata declamavit, et detrimentum carnis Jacob, quod contingit in illis tam anima perditis quam corpore in captivitate irrevocabilem abductis, consolatus est ex promissione*

regis et Domini nostri, de quo nobis nunc sermo fuit rursus ab altero exordio incipiens, peccata Judae et Hierusalem deponit, et poenam praedicat quam sibi sine concludit, sicut sequens Scripturae series ostendit. Praemisso namque propter hoc causa verari: *Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi caervus lapidum erit (Jer. xxvi)*, protinus de Christo subjungit: *Et erit in novissimo dierum mons domus Domini praeparatus in vertice montium (Mich. iv)*, etc. Igitur dum praemisso, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, et quasi pecus in medio caulurum, Dominum ascendentem et iter pendentem dixisse, et subjungit: *Audite principes Jacob, et duces domus Israel*, subintelligendum est falso principes et falso duces: nam veraciter fures et latrones. Nam et illud quod sequitur, *nunquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum et diligitis malum*, melius daret quanti vel quam gravissimi sit ponderis, si ad ejusdem sermonis despiciamus initium, quod tale est. *In iudicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident caeci fiant (Joan. ix)*. Sic incepti sermonis causa erat, quod Pharisaei quos ipse interdum duces caecos appellavit (*Matth. xv*), illum a nativitate caecum quem ipse illuminaverat, propter testimonium veritatis, foras eiecerant, et extra Synagogam esse fecerant. Cum ergo sic incepisset, *in iudicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, et qui vident caeci fiant*, illis contradicentibus: *Nunquid et nos caeci sumus (Joan. ix)*, verbis subsequentibus dignos esse illos caecitate comprobavit, et nondum quidem videri sibimetipsis quod essent caeci, sed mox futurum esse, ut eorum tanquam ferum et latronum eruerentur oculi. Sequitur enim: *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est et latro (Joan. x)*, etc. Igitur, o falsi principes, et falsi duces domus Israel, veri fures et veri latrones, qui non intrastis *per ostium in ovile ovium*, sed ascendistis *aliunde*; neque enim intrastis per verum verbum Dei sed vestrum mendacium, sectantes turpe luerum, qui odio habetis bonum et diligitis malum: eiecit enim videntem et illuminatum, et omne peccans vultis esse caecum, audite hoc: *Nunquid vestrum est scire iudicium*, subauditur, et non misericordiam? Misericordia namque longe facta est a vobis; iudicium autem sciatis, iudicantis severitatem experiemini, ut videlicet efficiamini quemadmodum dixi, *quia in iudicium veni, ut qui non vident videant, et qui vident caeci fiant*. Hoc vestrum est, haec pars vestra vobisque reposita est. Quare? Quia facitis quod furis est, qui *non venit nisi ut furetur, et mactet, et perdat*. Vos, inquam, hoc facitis quod furis est, nec ad aliud venistis nisi ad hoc ut furemini et mactetis et perdat; quippe qui violenter tulistis pelles eorum desuper eis, et carnem eorum desuper ossibus eorum. Haec dicendo, coeptam servat metaphoram ovium, quas fur idcirco furatur ut mactet, et pellibus detractis, carnes earum devoret.

A Sic enim illi fures et latrones qui sibi videbantur principes et duces, praedam de populo faciebant, et substantias eorum devorabant. Sed parum erat res eorum corrosisse vel sorbuisse avaritia profunda et insatiabili cupiditate, nisi seductas quoque animas eorum perpetuae traderent gehennae. Itaque quod minus dixerat sequenti versiculo supplet. Conversus ad auditores, ut declamationis atque conquestionis vis acrius sonet: *Qui comederunt, inquit, carnem populi mei, et pellem eorum desuper excoriarunt, et ossa eorum confregerunt, et conciderunt in lebetem, et quasi carnem in medio ollae*. Vere ergo fures, vere latrones. Vere, inquam, fures qui et furati sunt et mactaverunt et perdidit. Mactaverunt enim corporaliter eos, qui non consenserunt, nolentes audire vocem alienorum; et perdidit eos qui sibi consenserunt, occidentibus pastorem et episcopum animarum suarum. Utrobique fures, utrobique latrones. *Comederunt, ait, carnem*, id est peccata populi mei, sicut per prophetam, alium dictum est, *peccata populi mei comedent (Ose. iv)*. Nam per carnem et sanguinem peccata designari solent, ut illic: *Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (I Cor. xv)*. Comederunt autem substantias eorum quibus favebant ad peccandum, non tantum ultro oblatas, verum et per dolum et per vim detractas. Hoc pulchre per ordinem ejusdem metaphorae caelestis eloquentia figuravit, dicendo: *Et pellem eorum desuper excoriarunt, et ossa eorum confregerunt*, videlicet ut fieri solet in mactatione et devoratione ovium. Primum quippe pelles arte lanistarum desuper excoriantur, deinde ossa; quia pro sua duritia dentibus et cultro resistunt, confringuntur ut ad medullae pinguedinem perveniantur, de eo quod medium est, id est de carnibus: illae namque inter pellem ut ossa sitae sunt; novissime dicit: *Et conciderunt sicut in lebetem*, vel hoc solum, *quasi carnem in medio ollae*. Verum, quia non frustra putandus est utrumque dixisse, quaerimus utramque concisionem, utrumque poenalis officinae instrumentum, lebetem et ollam.

Primum hoc animadvertendum quia lebes et olla in hoc differunt, quod lebes os latum habet superius, olla oris angustias habens, ventre dilatatur. Et de lebetem quidem bulliente difficile quid manu educitur; de olla vero difficilium. Utramque ergo angustiam infelicium hic intelligimus, quarum causa illis, id est principes et duces existiterunt, scilicet et eam quam a Romanis ferventissima obsidione, et eam quam a malignis spiritibus perpessuri erant gehennali igne. Duplici namque, juxta prophetiam, *contritione conterendi erant (Jer. xvii)*, quod et Psalmista clarius distinguens: *Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Psal. lxxii)*. Et de Romana quidem obsidione quasi de lebetem nonnulli, quamvis difficile superfuerunt, de gehennae autem **204** angustias quasi de ollae interioribus, ut evadant difficilium, imo omnino impossibile est. Multum dissimilia, quinimo et vaele contraria sunt.

Hæc suprascriptis illis, quæ a bono pastore, id est Christo, dicta sunt, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum. Qui illa dixit, ipse pascit, qui ista faciunt, ipsi occidunt. De quibus adhuc subjungitur : *Tunc clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos, et abscondet faciem suam ab eis in illo tempore, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.* Tunc, inquit, quando ponam illos quasi gregem in ovili, et quasi pecus in medio caularum; quando alias oves, quas habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, adducam, quia vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor, nulla distinctione habita Judæi et Græci, tunc et illi fures et latrones, et isti oves insipientes, imo hædi magis quam oves sive oves errantes, quæ audierunt vocem alienorum, clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos. Et non solum non exaudiet eos, verum etiam abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis, id est, sicut meruerunt non ignoranter, sed nequiter malum operati, non casu vel imprudenter in peccatum lapsi sed ad malum intenti, non ad devitandum sed ad concionandum omne quod iniquum est toto animo dediti et male studiosi, sicut Psalmista cum dixisset : *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt, addidit, in studiis suis (Psal. xiiii).* Et ista profecto superioribus ex adverso respondent, ubi cum dixisset : *Ponam illos quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum,* secutus est, et ait : *Tumultuabuntur a multitudine hominum : ascendit enim pandens iter ante eos, et transibit rex eorum coram eis, et Dominus in capite eorum.* Illi tumultuabuntur a multitudine hominum, et Dominus ascendet, pandens iter ante eos; isti clamabunt ad Dominum, et non exaudiet eos. Coram illis transibit rex eorum, et Dominus in capite eorum; coram istis non solum non transibit Dominus, et non solum in capite eorum non erit, verum etiam abscondet faciem suam ab eis, quod procul dubio nunc factum est et fit, posito insuper velamine super cor eorum ut videre non possint. Sequitur : *Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum qui mordent dentibus suis, et prædicant pacem; et si quis non dederit in ore eorum quidpiam, sanctificant super eum prælium.* Propterea nox vobis pro visione erit, et tenebræ vobis pro divinatione. Et occumbet sol super prophetas, et obtenebrabitur super eos dies. Et confundentur qui vident visiones, et confundentur divini, et operient vultus suos, quia non est responsum Dei. Inter omnes principes ac duces, de qualibus hactenus dictum est, non prætereundi erant prophete illius temporis, prophete mordaces et populi seductores, videlicet Annas et Caiphas, quorum unus qui erat pontifex anni illius prophetavit, quia moriturus erat Jesus pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum. Dixit enim : *Vos nescitis quidquam nec cogitatis, quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat (Joan. xi).* Equidem cum hoc diceret, falsum erat quod animo sentiebat; sed verum erat quod voce sonabat. Sentiebat quippe, vel alios sentire volebat quod nisi moreretur Jesus qui rex et Christus dicebatur, causa fieret Romanis quorum imperio subditi erant, ut venirent locumque et gentem tollerent (*ibid.*). Et hoc falsum erat : neque enim Christus regna Romanorum sive aliarum gentium tollere venerat, sive occasionem dare inimicitiarum, vindicata sibi ulla potestate terrena. Verba autem illius hoc sonabant, quod Jesus pro omnium filiorum Dei redemptione moriturus esset; et hoc verum erat, et veraciter ita factum est. Igitur prophete illi, id est pontifices, quorum unus taliter prophetavit, non erant prætereundi, quin aliquid audirent plusquam principes ac duces cæteri. Hæc ergo dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum, qui mordent dentibus suis, et prædicant pacem. Non dubium, quin prophete illi seduxerint populum plusquam seduxerant unquam prophete Baal, quales temporibus Achab et Jezabel exstiterunt. Nam illi seduxerunt populum in tantum ut dereliquerent Dominum, et colerent Baal. Isti in tantum seduxerunt ut crucifigerent Dominum, et eligerent Barabbam. Quod autem subjungit, *qui mordent dentibus suis*, adeo verum est, et juxta Psalmistam : *Dentes eorum arma fuerint et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (Psal. lvi).* Itaque cum tam mordaces fuerint homicidæ, quam fictam prædicaverunt pacem, cum multa indicia sint, illud admirationem facit quod Dominus noster per pacis osculum traditus est illis. Et si quis, ait, non dederit in ore eorum quidpiam, sanctificant super eum prælium. Brevis quidem sed alta nimis et vehemens declamatio avaritiæ illorum. Et quidem de multitudine valet intelligi, quia de multis verum est, quod eos sibi hostes reputaverint quando non dederunt, et amicos quando dederunt in ore eorum. Sed de Domino nostro præ omnibus intelligendum est, quod idcirco sanctificaverint super eum prælium, quia non dedit quidpiam in ore eorum, imo disputabat contra avaritiam illorum. Denique si talis venisset iste Messias, id est Christus qui per prophetas promissus erat, ut terreo suffultus regno ampliaret domos et augeter divitiarum, tunc placuisset eis, tunc pacem suam obtulissent ei. Quia vero pauper et contemptor divitiarum venit, quia non dives sed pauperes beatos fore prædicavit, et sicut jam dictum est, contra illorum avaritiam disputavit, sanctificaverunt super eum prælium, id est quoad potuerunt sanctum videri, et pertinens ad obsequium Dei benedicti, elaboraverunt si interficerent illum. Hoc adeo verum est de prophetis ejusmodi, ut de pluribus quoque certo experimento compertum sit. Quando enim quidpiam dedit in ore eorum, quando de quinque panibus hordeaceis et duobus piscibus saturavit quinque millia hominum, tunc voluerunt eum rapere, et facere regem, sicut scriptum est : *Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, et*

facient eum regem, fugit iterum in montem ipse solus (Joan. vi). Ubi autem persenserunt, quod nollet amplius quidpiam vel quomodo vellet dare in ore eorum, dicente illo : *Amen amen dico vobis, quaeritis me, non quia vidistis signa; sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam aeternam* (ibid.), etc. Cœperunt super eum sanctificare prælium murmurando et dicendo : *Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus novimus patrem et matrem? Quomodo ergo dicit hic, quia de caelo descendi? (Ibid.)* Si de popularibus ita est, quid putas de prophetis illis cupidis et profundis amatoribus divitiarum, quando is qui prædicabatur Christus non solum non promittebat eis sicut vellet thesauros orbis terrarum, sed etiam disputabat contra avaritiam eorum? Nimirum desperaverunt de illo dicentes : *Quod non daret quidpiam in ore eorum, et idcirco sanctificaverunt super eum prælium, sanctum esse judicantes, si crucifigerent eum, tanquam* 205 *seductorem et magum. Quid dicit Dominus super hujuscemodi prophetas? Propterea nox vobis pro visione erit, et tenebræ vobis pro divinatione. Et occumbet sol super prophetas, et obtenebrabitur super eas dies.* Visio et divinatio hoc differunt, quod divinatio nunquam in Scripturis in bonam partem accipitur. *Non erit, ait, augurium in Jacob, neque divinatio in Israel* (Num. xxiii). Cumque hoc utcumque tollitur, sive effectum non habere denuntiatur, dicendo : *Nox vobis pro visione erit, et tenebræ pro divinatione*, sic intelligendum est : Vos nescientes sive scire nolentes, aliud esse prophetiam, aliud esse divinationem, videmini vobis esse prophetæ ut vultis, et æstimemini visiones Dei videre, cum sitis potius quasi augures et divini sive arioli, pro eo quod ubi quid ad mordendum accipitis, ibi pacem prædicatis; et si quis non dederit in ore vestro quidpiam, super eum prælium sanctificatis. Sed sive visionem velitis occupare, quod loquimini, vestra visio nox erit, sive divinationem dicatis; non ibi lux, sed tenebræ sunt tenebræ falsitatis et nox mendacii, quia videlicet super nos sol occubuit, et dies obtenebratus est. Quis ille sol, nisi de quo scriptum est : *Vobis autem timentibus nomen meum, oriatur sol justitiæ?* (Malach. iv.) Et quis ille dies, nisi ipse qui dicit : *Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ?* (Joan. viii.)

Videmus ita factum, quia ex quo jam dictus Caiphas sanguineam prophetavit prophetiam propheta crudelis et tendens ad sanguinem; Nihil est ibi visionis aut veritatis. Et sicut regalis dignitas interijt et auctoritas sacerdotii decidit, sic omnia quoque ab illis prophetica gratia decessit. Divinaverunt aliquoties et adhuc divinare nituntur infelices, prospera sibi promittendo post finem malorum quæ nunc patiuntur, dispersi, et captivitatis jugum portantes quasi ipsos quoque Romanos versa vice possessuri sint in servos, juxta illud : *Et possidebit domus Jacob eos qui se nosse dant* (Abd. i). Sed hu-

A juscmodi divinationes tenebræ sunt et non lux, nox et non veræ visionis dies. Contigit enim eis illud, quod per Psalmistam juxta concessionem dictum est : *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum, obscurentur oculi eorum ne videant* (Psal. lxxviii). Siquidem occubuit super eos, et obtenebratus est ille sol, et in ipso occubitu suo noctem et tenebras, de quibus hic sermo est, per tenebras illas significavit, quæ tunc factæ sunt super terram universam ab hora sexta usque in horam nonam (Matth. xxvii). Et revera quamvis ille resurrexerit, recte dicitur, quia *super eos occubuit* : non enim credunt eum resurrexisse a mortuis, et perinde jugiter in nocte sunt et in tenebris. In eo gloriantur illuminati omnes qui credunt; illi autem non credentes confusi sunt, claritatem solis hujus sese ingerentem non ferentes, sicut quondam ferre non poterant claritatem vultus Mosi, sed fugiebant vultibus aversis et cordibus (Exod. xxxiv; II Cor. iii). Hoc innuens hic, et confundentur divini; et operient vultus suos omnes, quia non est responsum Dei. Rebus enim apparentibus convincuntur mendaces, qui videbant, id est qui se vidisset fingebant visiones, quia quidquid loquuntur aut locuti sunt, non erat responsum Dei, sed prophetaverunt de cordibus suis, et nunc usque operient vultus suos, velamen malitiæ positum habentes super cor. His dictis super prophetas seductores atque mordaces, quorum deterrimi fuerunt Annas et Caiphas, ut jam dictum est, continuo de semetipso dicit : *Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, judicio et veritate, ut annuntiem Jacob seculus suum, et Israel peccatum suum.*

Hoc plane non frustra, nec absque rationis pondere opposuit. Poterant enim obviare illi, quibus moris erat prophetas Domini contemnere sive etiam irridere, et fortassis jam rapuerant verbum de ore ejus, ut dicerent; *Quoniam nos, ut tu dicis, pro visione et tenebræ pro divinatione sunt prophetis, jam nec de tua visione curamus, quia non est responsum Dei, sed divinatio quam sumpsisti, sic namque ad Hieremiam dixerunt: Menducium tu loqueris. Non misit te Dominus Deus noster dicens: Ne ingrediamini Ægyptum, ut habitetis illic; sed Barua, filius Neria incitat te adversum nos* (Jer. xliii). Amplius autem ejuscmodi prophetæ, de quibus iste dicebat, *Propterea nox vobis pro visione erit, et tenebræ pro divinatione*, non dubium quin adversus istum insanierint, quemadmodum insanierunt adversus alium prophetam ejus nominis, videlicet Michæam filium Jembla. Nam cum ille diceret ad Achab : *Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacii in ore omnium prophetarum tuorum qui hic sunt, et Dominus locutus est contra te malum. Accessit Sedechias filius Chanaan, et percussit Michæam in maxillam, et dixit: Mene ergo dimisit Spiritus Domini, et locutus est tibi?* (III Reg. xxii). Itaque hic cum dixisset super prophetas ea quæ præmissa sunt, non abs re de semet-

ipso taliter edixit. Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio et veritate, et cætera, ac si diceret: Prophetæ qui prædicant pacem et dicunt: Pax, pax (Jer. vi), ipsi confundentur, quia responsum eorum non est responsum Dei, sed ego repletus sum fortitudine spiritus Domini qui anuntio quod verum est, et facio quod iudicantis est. In eo quod annuntio Jacob scelus suum, et Israel peccatum suum. Nec ullus mihi certior post Deum testis est, quam ipsa conscientia Jacob sive Israel, utrum verum dicam an non. Suum enim scelus et suum peccatum est, neque conscientiam ejus latet, et inde cognoscit utrum de corde meo loquor, an fortitudo iudicii et veritatis in eo sermone consistat. *Audite hæc principes domus Jacob et iudices domus Israel, qui abominamini iudicium, et omnia recta pervertitis; qui ædificatis Sion in sanguinibus, et Hierusalem in iniquitate. Principes ejus in muneribus iudicabant, et sacerdotes ejus in mercede docebant, et prophetæ ejus in pecunia divinabant, et super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus est in medio vestrum? Non venient super vos mala. Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum.* Hoc vere tanquam fortis, velut iudex, sicut verax declamavit iste, repletus fortitudinis spiritus Domini, principibus et iudicibus, sacerdotibus et prophetis. Singulis namque scelus peccatum suum annuntiavit principibus quod in muneribus iudicarent; sacerdotibus, quod in mercede docerent; prophetis quod in pecunia divinarent, quodque muneribus incrassati, mercedibus impinguati, pecunia dilatati, super Dominum tanquam crassæ boves super præsepe suum requiescerent dicentes: In medio sui evidenter esse Dominum, quoniam nihil deesset ventribus eorum, ac si ipsos confortarent adversus prophetas Domini, dicendo: Non venient super vos mala Dominus bonus est (Thren. iii), prophetæ loquuntur falsa. Jam supra dixerat super principes et duces, tunc clamabant ad Dominum, et non exaudiet. Dixerat super prophetas, propterea nox vobis pro visione erit et licet grandis vindicta sit in utriusque sententiis, nondum tetigerat aures **208** eorum iste fragor ultimus, quem dissimulare non possunt. Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum. Hoc ita factum est, sicut totus orbis audivit, quia postquam talium principum ac iudicum, talium sacerdotum et prophetarum filii mensuram patrum suorum impleverunt, crucifigendo Christum Filium Dei (Matth. xxvi), Sion sive Hierusalem deserta facta est, nec remansit civitas aut templi lapis super lapidem qui non destrueretur (Luc. xix). De hac prophetia taliter in Hieremia mentio facta est.

A Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ, et dixerunt ad omnem cætum populi loquentes: Michæas Demosthi fuit propheta in diebus Ezechie regis Juda, et cui ad omnem populum dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem in acervum lapidum erit, et mons domus in excelsa silvarum. Nunquid morte condemnabit eum Ezechias rex Juda, et omnis Juda? Nunquid non timuerunt Dominum, et deprecati sunt faciem Domini; et penituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversus eos? (Jer. xxvi). Horum idcirco meminerim, quia visum est illis penituisse Dominum, eo quod non cito in diebus eorum evenisset, quod fuerat prophetatum. At ille propheta sive spiritus Domini, cujus in fortitudine prophetabat, cujus iudicio et veritate repletum se esse sciebat, non præsentia regis Ezechie tempora, sed nec Babylonicam captivitatem attendebat, quia Sion sive Hierusalem capta quidem, sed non ita funditus eversa, ut non remaneret lapis super lapidem. Tempus illud aspiciebat, quo ille prophetarum Dominus crucifigendus erat a principibus in muneribus iudicantibus, a sacerdotibus in mercede docentibus, a prophetis in pecunia divinantibus, qui iudicium abominati sunt et omnia recta perverterunt, in tantum ut dicerent: In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. xii), et hoc dixit: Possum destruere templum Dei, et in tribus diebus reedificare illud (Matth. xxvi), qui ita ædificaverunt Sion in sanguinibus et Hierusalem in iniquitate, ut merito deberet venire super eos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti (Matth. xxiii). Non igitur, ut putaverunt illi, penituit Dominum mali quod locutus fuerat adversus eos, quia videlicet sermo Domini vindex sine penitentia in veritate fundatus est, sicut alibi scriptum est: Porro, triumphator in Israel non parcat, et penitudine non flectetur; neque enim homo est, ut agat penitentiam (I Reg. .xv). Non pepercit, neque penitudine flexus est, quia videlicet principes in muneribus iudicare, sacerdotes in mercede docere, prophetæ in pecunia divinare non cessaverunt, in tantum ut domus Patris, quæ domus orationis erat, vel esse debebat, facerent speluncam latronum (Luc. xix). Unde animadvertendum, quod qui taliter per istum prædixit, propter hoc Sion causa vestri quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum, ipse cum flevisset super eandem civitatem, dicens: Quia dies venient in te, et circumdabunt te inimici tui vallo, et ad terram prosternent te, et non relinquent in te lapidem super lapidem: protinus ingressus templum, capit ejicere vendentes et ementes (ibid.) in illo, per hoc iudicans eversionem civitatis et templi, maxime pro culpa sacerdotum futuram, qui in templo illo facti erant principes latronum.

LIBER SECUNDUS.

207 Memoriter tenendum quod jam diximus, A summam intentionis prophetarum in hoc esse, ut detrimentum Israeliticæ gentis, quod per infidelitatem contigit, ita declament, quatenus supplementum electionis de plenitudine gentium, per fidem in Christo futuram annuntient. In hoc isto jam secundo insistens cum præmisisset *audite principes Jacob et duces domus Israel, qui odio habetis bonum, et diligitis malum, et cætera, quæ ita complevit, propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi in excelsa silvarum, confestim ita subjunxit:*

CAP. IV. — *Et erit: in novissimo dierum erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, et sublimis super colles, et fluens ad eum populi, et ibunt gentes multæ, et dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob, et docebit nos vias suas, et ibimus in semitis ejus, quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de Hierusalem. Et judicabit inter populos multos, et corripiet gentes fortes usque in longinquum. Et concident gladios suos in vomeres, et hastas suas in ligones, non sumet gens adversus gentem gladium, et non discent ultra belligerare, et sedebit vir subtus vineam suam, et subtus ficum suam, et non erit qui deterreat eum, quia os Domini exercituum locutum est, quia omnes populi ambulabunt, unusquisque in nomine Dei sui, nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternum et ultra.* Manifesta hæc de plenitudine gentium prophetia, quæ nunc intrat, dum cæcitas contigit in Israel (Rom. xi), dum sicut in isto supra scriptum est, *nos illis pro visione est, et tenebræ pro divinatione. Et occubuit sol super prophetas, et obtenebratus est super eos dies (Mich. iii), et præterea Hierusalem redacta in acervum lapidum, qui ex eis gladio superferunt captivi ducti sunt in omnes gentes (Luc. xxi), et ipsæ quidem gentes, quarum salus prænuntiatur, manifestis nominibus exprimentur, dicendo, et fluens ad eum populi, et properabunt gentes multæ, etc.* Christus autem ad quem fluunt populi et properant gentes, non manifesto vel proprio, sed mystico significatur vocabulo, dum dicitur, *mons domus Domini præparatus in vertice montium.* Nam quod Christus nomine montis digne debeat intelligi, cum ex multis Scripturarum locis, tum maxime ex illa claret visione apud Daniele, ubi sic scriptum est: *Lapis autem qui percussisset statuatam, factus est mons magnus, et implevit universam terram (Dan. ii).* Miranda ergo et veneranda diligentia spiritus prophetici, quæ tali in loco Christum nuncupavit montem domus Domini, ubi dixerat, *et erit mons templi in excelsa silvarum.* Quid enim? Nunquid parum offenderat aut offendere poterat rebellionem aurium po-

pularium, id quod dixerat, *et erit mons templi in excelsa silvarum?* Quos ergo exasperavit triste nuntium de monte templi, mitiget eosdem dulce oraculum de monte domus Domini, salubriter errantes in æquivocatione montis, ut putent sermonem utrumque esse de re unius ejusdemque montis, qui error illorum multum profuit, in hoc quod non properaverunt eum percutere tanquam durum medicum fortes phrenetici, et in hoc quod scripturam prophetica servaverunt nec igni tradiderunt, multis deinde profuturam sæculis. Nunc diligenter istas animadvertamus, quas libenter audimus promissiones Spiritus sancti de nobis gentibus. *Et erit, inquit, in novissimo dierum.* Quid hic dicit in novissimo dierum? Isaias dicit, in novissimis diebus (Isa. ii). Novissimos autem dies sive novissima tempora illius populi, contra quem sermo hactenus fuerat, illa recte intelligimus de quibus Salvator in Evangelio, cum dixisset: *Cum immundus spiritus exierit ab homine (Matth. xii), et cætera ita conclusit: Et sunt novissima hominis illius pejora prioribus (ibid.).* Ergo non aliud, sed ipsum tempus quo implenda erant illa, quæ ante hæc dixit, et sic fluunt, *et Hierusalem quasi acervus lapidum erit, et mons templi excelsa silvarum, novissimus est dierum, novissimi dies et novissima tempora pejora prioribus in populo sunt.* Cæterum eis qui Christum recipiunt plenitudo temporis est, quemadmodum Apostolus dicit: *At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret (Galat. iv).* Igitur in novissimo dierum, id est eodem tempore quo Hierusalem quasi acervus lapidum, et mons templi erit in excelsa silvarum, erit mons domus Domini, præparatus in vertice montium, et sublimis super colles. Quod idem est ac si diceret: Christus tunc in omni mundo innotescet, qui omnium sanctorum altitudo et dignitas est. Nam domus Domini, Ecclesia Domini, mons autem ejusdem domus Christus est. Psalmista utrumque prævidens, scilicet, et domum et montem, cum præmisisset, *rex virtutum, dilecti, dilecti (Psal. lxxvii),* protinus ait, *et speciei domus dividere spolia, dum discernit cælestis regis super eam nive dealbabuntur in Selmon, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus (ibid.).* Alta namque et sublimis persona est, quippe qui Deus et homo est rex et pontifex, Rex regum, et pontifex manens in æternum. Mons ergo est præparatus in vertice montium, et sublimis super colles, quia patriarchis et prophetis, regibus et sacerdotibus cunctis, et sanctis omnibus præcelsior est, qui et super illam domum Domini, reges, ut in scripto psalmi versiculo dictum est, reges, inquam, et prophetas discernit et ordinat (ibid.), quemadmodum et ipsi fateantur, di-

cendo : *De plenitudine ejus nos omnes accepimus* A (Joan. 1). Quousque vero sublimitas ejus 208 per-
tingit? Nimirum usque ad dextram Patris, quam
nullus montium, id est angelorum, nullus collium,
id est hominum sanctorum attingit. Ad quem enim
angelorum, ait Apostolus, dixit aliquando : *Sede a
dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum
pedum tuorum* (Hebr. 1). Vere ergo præparatus super
verticem montium, et sublimis super colles,
dum sedet ad dextram majestatis in excelsis, tanto
melior angelis effectus quanto differentius præ illis
nomen hæreditavit, dicente Deo : *Filius meus es tu, ego
hodie genui te*. Dicitur etiam, ut jam præmissimus, *rex
virtutum dilecti, dilecti* (Psal. LVII), id est, rex vir-
tutum suarum, qui singulariter est dilectus Dei
Patris dicentis : *Hic est filius meus dilectus, in quo
mihi complacui* (Matth. 11), et rex dividere, id est
ad dividendum spolia, speciei domus ad dandum
dona hominibus, de illa sede majestatis, quæ vide-
licet dona sic recte dici possunt spolia, sicut et illæ
vestes Esau bonæ, quibus juniorem filium suum
Jacob induit Rebecca (Gen. xxvii.) Nam secundum
typum illum spoliati sunt, qui priores erant Judæi
cælestibus donis, quæ collata sunt speciei domus
Domini, id est pulchritudini Ecclesiæ de gentibus
per divinam gratiam Spiritus sancti, ex quo, sicut
jam dictum est, *præparatus in vertice montium, et
sublimis super colles* factus est sedendo ad dextram
Patris; iste *mons domus Domini, mons pinguis,
mons coagulatus*, id est Deus homo factus, homo in
Deum assumptus, in quo omnes nive dealbantur, C
dum remissionem peccatorum accepimus, eo quod
ipse sit omnimoda sanctitate candidus, quod per
nomen ipsius montis Selmon illic intelligitur. Ad
istam gloriam, ad istam sublimitatem præparatus
dicitur, id est ante omnia sæcula paratus, quod et
ipse innuens, *si ergo, inquit, videritis Filium homi-
nis ascendentem ubi erat prius* (Joan. vi). Nam licet
secundum humanitatem et omnibus angelis et mul-
tis hominibus sive sæculi ætatibus junior sit Chri-
stus, profecto secundum divinitatem omnibus et an-
gelis et hominibus, cæloque et terra longe antiquior
esse non dubitatur. Cum igitur tantæ sit altitudinis
iste mons domus Domini, ut supra illum nihil
sit, quomodo fundamentum est domus Domini? Nam
in Propheta : *Ecce ego mittam dicit Dominus, in fun-
damentis Sion lapidem, lapidem probatum, angula-
rem, pretiosum, in fundamento fundatum* (Isa. xxviii),
qui videlicet lapis absque dubio Christus est. Et in
Apostolo : *Fundamentum, inquit, aliud nemo potest
ponere præter id, quod positum est, quod est Christus
Jesus* (I Cor. iii). Si ædificationem vulgarem sive ter-
renam respicimus, palam est, quia fundamentum
totius ædificationis, imum atque infimum est. Ergo
in hoc maxime similitudo deficit, quia terrenæ qui-
dem ædificationis fundamentum in imo positum,
structuram supra se subgrigit, hujus autem spiritualis
domus Domini, fundamentum sursum est, ubi Chri-
stus in dextra Dei sedens (Hebr. xii), structura vero

sic suspensa est eidem fundamento inhærens, ut di-
cant adhuc in isto sæculo sive mortali corpore com-
morantes, *nostra, autem conversatio in cælis est*
(Philip. iii). Quod deinde sequitur, *et fluent ad eum
populi, et properabunt gentes nullæ, et dicent: Venite,
ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei
Jacob, et docebit nos de viis suis, et ibimus in semitis
ejus*, extunc factum est, et fit, et usque ad finem sæ-
culi fieri non desinit. Fluxerunt namque ad illum
montem Christum, et fluere non desinunt gentes et
populi cum sacro flumine baptismi, ex quo dando
regulam baptizandi : *Euntes, inquit, docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii, et
Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Illi quibus hoc præ-
sentia dicitur, videlicet apostoli, et qui per eos
B invitati atque instructi sunt, vel post illos in evan-
gelica fide succedere, prædicare, et mutuo cohortari
non desinunt, et universæ prædicationis sive exhor-
tationis eorum summa hæc est : *Venite ascendamus
ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob*, subau-
ditur, ut ipsius et unicæ Ecclesiæ ejus unicam fidem
teneamus, *et docebit nos de viis suis, et ibimus in se-
mitis ejus*; quia videlicet non sufficit credere, nisi
etiam secundum præcepta ejus operemur et per se-
mitas ejus, id est *per arctam et angustam viam que
ducat ad vitam, intrare contendamus* (Luc. xxi).
Idcirco ipse cum dixisset : *Docete omnes gentes, ba-
ptizantes eos, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus
sancti*, addidit, *docentes eos servare omnia quæcumque
mandavi vobis* (Matth. xxviii). Quodque hic adjungit,
C *quia de Sion egredietur lex, et verbum Domini de
Hierusalem*. Item ipse in Evangelio confirmat, di-
cens : *Quoniam sic scriptum est, et sic oportebat
Christum pati, et resurgere a mortuis die tertia, et
prædicari in nomine ejus penitentiam et remissionem
peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierusa-
lem* (Luc. xxiv). Et *judicabit inter populos multos, et
corriget gentes fortes usque ad longinquum*. Judicabit,
subauditur, verbum Domini, quia videlicet in hoc
quoque sæculo sermo Dei verus iudex est. Unde
Apostolos : *Vivus est enim, inquit, sermo Dei, et effi-
cax, et penetrabilior omni gladio ancipiti, et pertin-
gens usque ad divisionem animæ ac spiritus, compagum
quoque et medullarum, et discretor cogitationum et
D intentionum cordis, et non est ulla creatura invisibilis
in conspectu ejus* (Hebr. iv). Mira efficacia, mira
vivacitas sermonis Domini judicantis populos et
gentes corripientis, qui cogitationes et intentiones
cordis latere non sinit. Quocumque accedit, ubicun-
que prædicatur, tale iudicium fit, talisque discretio
populorum sive gentium, ut domestici quoque, id
est qui in una domo commorantur, contra semet-
ipsos dividantur, sicutque manifesti qui probati et
qui improbi sunt, id est qui pertineant et non per-
tineant ad Deum. Quod intuens ipsum Verbum in-
carnatum : *Nolite, inquit, arbitrari quia venerim
pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere, sed
gladium* (Matth. x). Statimque testimonium anhy-
git fortasse de isto propheta sumptum. *Veni enim*

operare hominem adversus patrem suum, et nurum A
adversus socrum suum, et inimici hominis domestici
ejus (Matth. x). Hoc modo jam judicavit, et judicat
Verbum Domini inter populos multos, et hoc modo
gentes fortes corripit, dum et pater filium, et filius
patrem, mater filiam, et filia matrem, socrus nur-
rum, et nurus socrum suam redarguendo in fide vel
in Evangelio Christi, excusatum sive excusabilem
esse non sinit, ne forte quis in futuro universali
judicio dicat: Nescivi, non audivi, non fuit nuntia-
tum mihi. Gentes autem, inquit, non qualescunque,
sed fortes scilicet Græcos et Romanos quoque corri-
pit addens adhuc usque in longinquum, id est a solis
ortu usque ad occasum (Psal. XLIX), sicut de hujus-
modi in psalmo scriptum est: In omnem terram
exiit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eo-
rum (Psal. XLVIII). Item: A summo celo egressio ejus, B
et occursum ejus usque ad summum ejus, nec est qui se
abscondat a calore ejus (ibid.). Quod nimirum idem
est ac si diceret, quia de ignorantia nemq̄ satis erit
excusatus. His dictis protinus de illis quos non con-
tradictarios prævidet judicanti et corripienti Verbo
Domini, sed acturos poenitentiam, acquiescendo veri-
tati, ita subjungit: Et concident gladios suos in
vomeres, et hastas suas in ligones. Non sumet
gens adversus gentem gladium, et non discent
200 ultra belligerare. Nonne istud coruscante
Christi Evangelio passim per populos et gentes
factum esse legimus et fieri videmus, dum viri
prius inquieti et bellicosi, depositis armis bellicis et
ipso schemate vel habitu immutato, insignia ferunt
C evangelicæ pacis, alii ad cœnobialem, alii ad ero-
miticam vitam conversi? Verumtamen de cæteris
quomodocunque sit, nonne sacerdotalis cunctusque
sacri altaris ministerialis ordo, sic et gladios et
hæceas concidit ut ne saltem manibus attricare
licitum sit? Non sic erat antequam innotuisset iste
mons domus Domini. Denique ante adventum Christi
sacerdotibus æque ut cætero populo licitum erat
armis accingi, et ad prælium exerceri. Quinimo et
propter hoc maxime tribus Levitica sacerdotium
meruit, quia gladiis utens nec fratribus suis peper-
cit. Sicut scriptum est: Si quis est Domini, jungatur
mihi, ait Moses. Congregatique sunt ad eum omnes
filii Levi, quibus ait: Ponat vir gladium super femur
suum. Ite et redite de porta usque ad portam per
medium castrorum, et occidat unusquisque fratrem
suum, et amicum et proximum suum. Feceruntque
ita, cecideruntque quasi viginti tria millia hominum.
Et ait Moses: Consecratis manus vestras Domino
hodie unusquisque in filio et fratre suo, ut detur vobis
benedictio (Exod. xxxii). Item, Phinees Eleazari
filii, filii Aaron sacerdotis, pro eo quod ingressus
est post virum Israelitem in lupanar, et perdidit
ambos simul, virum scilicet et mulierem, idcirco
sic de illo Dominus locutus est: Ecce do ei pacem
fœderis mei, et erit tam ipsi quam semini illius
pactum sacerdotii sempiternum (Num. xxv). Nunc
ita non est, neque enim sacerdotibus occidere aut
de illis qui occiderunt sacerdotes fieri licitum est,

ex quo evangelici sacerdotii princeps hic ipse Chri-
stus dixit Petro gladium educenti, cum percussisset
ærvum principis sacerdotum, et amputasset auricu-
lam ejus: *Converte gladium tuum in vaginam, omnes
enim qui acceperint gladium gladio peribunt* (Matth.
xxvi). Igitur quidquid de aliis sit, qui cum sint
laici, voluntario proposito arma deponunt, sacerdo-
tibus cunctisque altaris Christi ministris decretum
est necessario servandum, ut concidant gladios suos
in vomeres, et hastas suas in ligones, et non discant
ultra belligerare, quod licitum erat prius, ut jam
dictum est. Quod deinde sequitur: *Et sedebit vir
subtus vineam suam, et non erit qui deterreat eum.*
Sic adimpletur ut Apostolus ait: *Habentes victum et
vestitum, his contenti sitis* (I Tim. ix). Is enim recte
dicitur sedere subtus vineam suam et subtus ficum
suam, qui propriis vel concessis contentus, rem non
concupiscit aut invadit alienam. Profecto nec in hac
parte antiquus ille populus justificari potest, quia
videlicet nisi Dominus vineas et ficus alienas pro-
misisset ac dedisset, nequaquam legem ejus tam
facile suscepisset. At vero septem mulieres quæ
virum unum apprehenderunt, *panem, inquit,
nostrum comedemus. et vestimentis nostris operie-
mur; tantummodo invocetur nomen tuum super nos,
aufer opprobrium nostrum* (Isai. iv), id est universæ
gentes de quibus hic sermo est, per septiformem
Spiritum ad Christum conversæ, nequaquam pro
susceptæ fidei mercede hoc expetunt ut det illis re-
giones aliorum et labores alienos possideant, sed
suis contentæ, quæ ante Christi Evangelium posse-
derant. Hoc tantum expetunt ut invocetur nomen
ejus super eas, et remissione percepta, careant op-
probrio peccatorum. Et quia non sufficit ad perfe-
ctionem quod dixerat, *et sedebit vir subter vineam
suam et subter ficum suam*, jungit quod perfectum
est, *et non erit qui deterreat eum.* Quod quam verum
sit innumera probant millia martyrum quos perse-
cutores deterrere non potuerunt, tollendo non so-
lum ficus et vineas, verum etiam et animas, traden-
tibus illis corpora sua propter Deum ad supplicia.
Hæc prophetia vera est. *Quia os Domini exercituum
locutum est, quia omnes populi ambulabunt in nomi-
ne Domini unusquisque; nos autem ambulabimus in
D nomine Domini nostri in æternum et ultra.* Bona et
firma ratio confirmans quod non sit qui deterreat
ejusmodi, quia videlicet omnes populi, subauditur,
illi duntaxat, qui non confluerunt ad illum montem
Domini, quorum Christus Deus non est, ambulabunt
in nomine Dei sui, id est in cura ventris sui, qui
videlicet venter eorum Deus est, et idcirco potue-
runt deterreri; nos autem non sic. Nos enim Deum
alium habemus, sicut scriptum est: *Non enim est
Deus noster, ut Deus eorum* (I Cor. vi), quia videli-
cet transitorius eorum Deus venter est (Philip. iii),
secundum quem ambulant temporaliter; noster
autem Deus iste mons domus Domini Christus est,
cujus in nomine ambulabimus in æternum et ultra,
quia nobiscum est, et erit usque ad consummatio-
nem sæculi et ultra. Sequitur: *In die illa dicit Du-*

minus : *Congregabo claudicantem, et eam quam ejectionem colligam, et quam affixeram, et ponam claudicantem in reliquias, et eam quæ laboraverat in gentem robustam, et regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc usque in sæculum.* Quæ hæcenus dicta sunt ab eo quod ait : *Et fluent ad eum populi, et properabunt gentes multæ, usque ad præsentem versiculum promissio est tantum de electione gentium ; præsens autem versiculus electionem et societatem prædicat utrorumque, Judæorum scilicet et gentium. Nam congregabo, inquit claudicantem, subauditur Israeliticam gentem ; et eam quam ejectionem et affixeram colligam, scilicet aliam gentem, imo gentilitatem. Et recte gens Israelitica claudicans et gentilitas ejecta dicitur et afflicta, quia videlicet Israel non penitus ejectus a Deo fuerat, neque omnino cum Deo ambulabat, sed in duas partes claudicabat, partim Dominum Deum, partim Baal colendo, et cætera deorum portenta ; gentilitas autem penitus ejecta, continuo per omnes generationes, errore fuerat afflicta : amplius autem et deterius gens Judaica, in illa die, de qua nunc sermo est, claudicans apparuit, secundum typum vel figuram quæ in patre ejus Jacob præcessit, quando cum angelo luctatus est, et vicit, et ille tetigit nervum femoris ejus (Gen. xxxii). Cujus rei mysterium paulisper nunc attingere libet : Jacob cum Deo luctatus est, et victor benedictionem extorsit, quasi invito et nolenti ac dicenti : *Dimitte me, jam enim ascendit aurora (ibid.)*, quia videlicet sic futurum erat ut comminaretur Deus sese a semine ejus recedere, propter peccata gentis ejusdem rebellis et incredulæ. Quod ut primum locutus est ad Moysen his verbis propter vitulum quem fecerant : *Dimitte me ut irascatur furor meus contra eos, et deleam eos, faciamque te in gentem magnam (Exod. xxxii)*, ille consurrexit in contractione, id est in nimia mentis humilitate, stans in conspectu ejus, Deumque reluctantem homo colluctans tenuit ne hoc faceret. Ex hoc longo reluctamine detentus est Deus, quoties ab illa gente propter peccata est aversus, quia nullo tempore defuerunt fideles in populo illo, in quibus tam secundum fidem quam secundum carnem esset pater Jacob, quorum meritis et precibus vehementissimis fuit obstrictus, nec ante dimissus donec benediceret Jacob, donec impleret benedictiones suas legislator, dando benedictionem illam in qua benedicerentur omnes gentes (Gen. xxii), sicut ad Abraham locutus est ; quæ videlicet benedictio in semine ejus, gratia sancti Spiritus est per passionem **210** Christi effusa in omnes nationes. Tunc enim revera Deus Jacob benedixit in sanctis apostolis omni benedictione spirituali ; nervus autem femoris ejus emarcuit quia quidquid carnaliter agere vel sacrificare solebant, reprobaturum est. Omnes etiam genealogiæ pro fabulis extunc reputatæ sunt, quoniam velut hic qui solus texendarum causa fuerat generationum. Sola fides prædicatur, et de carne ejus siletur. Et quia in apostolis et aliis quamlibet pau-*

cis fides comprobata est, tanquam firmus pes ; in multis autem carnis sola gloriatio est, utique tanquam pes infirmus, recte nunc Jacob in posteritate sua claudicare dicitur. Igitur in die illa, dicit Dominus, *congregabo claudicantem, et eam quam ejectionem colligam, et quam affixeram*, id est sic utrumque assumam, ut nullam Judæi et Græci distinctionem faciam.

Et quasi quæreret quomodo congregare se dicat claudicantem, et quomodo colligere ejectionem sive afflictam, ponam, inquit, *claudicantem in reliquias, et eam quæ laboraverat in gentem robustam.* Ut dictum, ita et factum est ; quia claudicantem Israel : evangelicæ gratia non plenarie collegit, sed in reliquias posuit, id est de illo reliquias assumpsit, de quibus et Apostolus seipsum esse contestatur his verbis : *Nunquid reputat Deus populum suum ? Absit. Nam et ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin (Rom. xi).* Et subiinde : Quid dicit Helix divinum responsum ? *Reliqui mihi septem milia virorum qui non curvaverunt genua ante Baal. Sic ergo et in hoc tempore reliquias secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt (ibid.).* Item : Esaias autem, inquit, clamat pro Israel : *Si fuerit numerus filiorum Israel tanquam arena maris, reliquias salvæ fient (Isai. x).*

Itaque claudicantem quamvis ex maxima parte claudicando offenderit, in reliquias ponam, ait ; illam autem quæ laboraverat non utcunque refocillabo, sed ponam in gentem robustam, id est collectam de gentilibus Ecclesiam, sic spiritu fortitudinis induam ut sicut multitudine secunda, sic et victoriis sit gloriosa, fiat res admiratione digna, ut dicatur de illa : *Quæ est ista, quæ ascendit sicut aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata ? (Cant. vi.)* Vere robusta, vere ut castrorum acies ordinata. Nam, ut de cæteris taceam, quorum tota spiritualis est pugna contra hostes invisibiles, et contra carnis vitia. Quis milites ejus, eos duntaxat, quos martyres suos vel Christi nuncupat, dinumerare queat ? Novimus reliquias illas, sciimus istam gentem robustam, totum quod sunt, esse gratiæ non debiti, unde et gratias agentes dicunt in Apocalypsi : *Quoniam occisus es, et redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omnibus tribu, et lingua, et populo, et natione ; et fecisti nos Deo nostro regnum et sacerdotes, et regnabunt super terram (Apoc. v).* Ergo Dominus, de quo hic tandem dicitur, et regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc et usque in æternum. Veraciter nominatur Rex regum et Dominus dominantium ; quia quorum est rex, ipsi omnes reges et sacerdotes sunt, et in æternam regnabunt. Quod autem hic Dominus regnans super eos in monte Sion, propria sit illi persona, ipse in psalmo testis est, dicens : *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu (Psal. ii).* Mons autem Sion non dultum, quin sit cœlestis Ecclesia, juxta

dicta Apostoli: *Et accessistis, inquit, ad Sion montem et civitatem Dei viventis, Hierusalem caelestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum qui inscripti sunt in caelis* (Hebr. xii). Nec vero repetere opus est quam utiliter nunc Christus, nunc Christi Ecclesia caelestis montis Sion, sive montis domus Domini appellatione in praesenti prophetia significetur, videlicet propter illud quod praemisum fuerat, *Sion causa vestri, quasi ager arabitur, et mons templi erit in excelsa silvarum* (Mich. iii), ut offensio vel odium, quod contra prophetas his auditis magis effervescere poterat, sapienter mitigetur, dum de rebus aliis sub eisdem nominibus gloriosa dicuntur. Si tanta et tam gloriosa merito dicuntur de gentibus ad istum montem Domini confluentibus, et de reliquiis claudicantis, id est Judaici populi, quae in idipsum congregandae praevidebantur, quid de primitiis ejusdem populi, id est de primitiva Ecclesia vel ad primitivam Ecclesiam patriarcharum et prophetarum et omnium electorum dici debuit, qui Christi adventum praecesserunt et exspectaverunt, et non acceptis promissionibus omnes defuncti sunt, ex quibus ipse Christus secundum carnem? Nam de illa parte sive ad illam partem tam bonam, nihil proprie conveniens praesentis prophetiae textus haecenus est elocutus, sed nimirum ad illam dicuntur ea quae continuo sequuntur: *Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, usque ad te veniet, et veniet potestas prima regum filiae Hierusalem. Nunc quare mærore contraheris? Nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?* Filia namque Sion, sive filia Hierusalem praesenti loco ipsa est primitiva Ecclesia patriarcharum et prophetarum caeterorumque sanctorum, quae mærore contrahabatur, dum ab ea Christus exspectaretur, quasi regem non habens aut consiliarium, cum in promissione et spe teneret eum. Dicitur autem nunc ideo filia Sion sive filia Hierusalem, quia videlicet dum in hoc saeculo peregrinaretur, mente pendeat ad illam Sion, *civitatem Dei viventis Hierusalem caelestem, et multorum millium, angelorum frequentiam* (Hebr. xii), ut Apostolus ait, quorum ministerio fruens, supernis visionibus et crebris promissionibus, quasi materno lacte filia dulcis lactabatur, nutriebatur et beata spe consolata confortabatur. Tali filiae tunc dicitur: *Et tu turris gregis nebulosa*, subauditur consolare et habeto claritatem laetitiae, quia veniet potestas prima usque ad te. Turris ideo nunc vocatur, quia et visibiliter et invisibiliter tanquam forte praesidium firmaverat illam Deus; visibiliter templo et altari, de quo Esaias: *Et edificavit, inquit, turrim in medio ejus* (Isai. vi); invisibiliter autem angelorum agminibus. Sed et in Cantico canticorum ad eam dicitur: *Sicut turris David collum tuum, quae aedificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea omnis armatura fortium* (Cant. iv). Hoc enim, si rite perpendimus, tam pulchre quam vere ad illam dicitur de

A qua omnem armaturam, id est omnem canonicam Scripturam accepimus, qua armati sumus, sine qua inermes essemus nos omnes quicumque de gentibus ad Christi militiam vocati quidpiam fortiter loquimur aut agimus. Totum quippe Vetus, totum Novum Testamentum ex illa est. Recte ergo dicitur turris, et turris gregis; quia videlicet nos, qui grex Domini sumus, *nos populus ejus, et oves pascuae ejus* (Psal. xcix), in illa protegimur et defendimur. Et haec quidem turris nebulosa dicitur, nimirum propter crebras adversitates et propter mærorem quo contrahabatur, eo quod nondum venisset suus qui federat in eadem turri rex, et propter despectionem qua saepe ab inimicis insultantibus despecta est; sed nihilominus lucida erat et est. Nam alibi: *Cum sedero, inquit, in tenebris, Dominus lux mea est. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec judicet causam meam, et faciat iudicium. Educet me in lucem, videbo justitias ejus* (Mich. vii). Sive etiam ideo nebulosa, quia incredulorum multitudo semper inventa est in illa, sicut praefiguratum est et in templo, quod a Salomone aedificatum est (III Reg. viii), et in monte Sina, quando lex data est (Exod. xx). Nam et illic montem nubes densissima operuit, et illic nebula implevit domum Domini, et non poterant sacerdotes stare et ministrare propter nebulam. Quod tibi dicam, o talis filia Sion? *Usque ad te veniet, et veniet potestas prima, regnum filiae Hierusalem.* Quia parum videbatur esse quod dixerat, *usque ad te veniet*, subauditur ipse qui regnabit Dominus, melioravit bonum nuntium repetendo ac dicendo: *Et veniet potestas prima, veniet regnum tibi primum filiae Hierusalem.* Sic namque futurum erat, et sic factum est. Venit enim potestas in adventu regis et Domini, videlicet illa magna et miranda potestas, quam tam brevibus verbis evangelista pulchre exprimit dicendo: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri* (Joan. i). Et illud regnum, de quo ait: *Poenitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum* (Matth. iv). Hoc regnum tibi, *filia Hierusalem*; haec potestas, o filia Sion *usque ad te veniet prima*, id est primum tibi danda. Nam licet Apostolus dicat, distinctionem non esse Judaei et Graeci, et non esse personarum acceptionem apud Deum, tamen idem dicit, *primum Judaeo et deinde Graeco* (Rom. ii). Item: *Quid ergo, inquit, amplius est Judaeo, aut quae utilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei evacuavit? Absit. Est autem Deus verax* (Rom. ii), etc. Igitur tibi potestas prima venit, o filia Sion, et primum regnum, quia videlicet vos sancti patriarchae et prophetae, vos sancti apostoli et caeteri de illo populo sancti, recte primum in regno et potestate filiorum Dei possidetis locum. Cum ita sit, o filia Sion sive filia Hierusalem, *nunc quare mærore contraheris?*

Nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perii, quia comprehendit te dolor, sicut parturientem? Denique tunc temporis, et ex eo quo ad Abraham seminis, quod est Christus, repromissio facta est, ita Sion sive Hierusalem, id est multorum animæ sanctorum patriarcharum et prophetarum, regum et omniium justorum mœre contrabebantur, cupientes videre promissionis effectum, et comprehendit eos dolor velut parturientium, sicut mirabili signo significatur in Apocalypsi cum dicit: *Et signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, et in utero habens, et clamabat parturiens et cruciabat ut pariat* (Apoc. xii). Illa Sion, hæc ipsa Hierusalem erat; illa mulier amicta sole, et luna sub pedibus, id est Christum habens in promissione, et abundans atque præeminens bonis temporalibus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, id est in initio gentis filii Jacob, patres tribuum duodecim, et in utero habens, scilicet promissionis fidem et spem in corde retineus clamabat parturiens et cruciabat ut pareret, quia videlicet magno desiderio videre desiderabat rem, cujus habebat spem, sicut mulier desiderat videre natum quem portat conceptum. Hunc dolorem miro modo Spiritus sanctus sanctorum omnium consolator et arguit et excitat. Arguit enim dicendo, *nunc quare mœre contraheris? Nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perii, quia comprehendit te dolor sicut parturientem.* Excitat subjungendo confestim: *Dole et satage, filia Sion, quasi parturiens.* Sciendum ergo, quia dolentium in partu magna distantia est. Alicujus enim anima in partu præ dolore egreditur, et si dicatur ei: *Ne timeas quia filium peperisti* (I Reg. iv), sive ut alibi legimus: *Noli timere quia et hunc habebis filium* (Gen. xxxv), non respondet neque animadvertet. Secundum hujusmodi similitudinem, Spiritus sanctus Ecclesiam venturi Christi matrem dolere noluit. Quamvis enim prius morentur saucti, quam viderent illum Christum Domini, tamen habere debebant et habebant fidem resurrectionis et futuri sæculi, quod videlicet quamvis expectantes morentur, nihilominus tamen illum et extra carnem, et in carne sua postmodum visuri essent. Igitur cum dicit: *Nunquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus perii, quia comprehendit dolor sicut parturientem,* ab eodem hortatur sanctos omnes ut non contristentur sicut et cæteri qui spem non habent (I Thess. iv). Cum autem protinus subjungit, *dole et satage quasi parturiens.* Ad hoc hortatur, ut contristentur secundum Deum, id est ut in tristitia sive dolore non amitant spei fiduciam, et fidei rationem. Unde notandum, quod non dicit hic tantummodo quasi parturiens, sed *dole, inquit, et satage,* id est in dolore spem firmam tene, additque quasi parturiens; quia videlicet sicut parturiens tandem doloris sui videt fructum, et jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (Joan. xvi); ita te

A videbis liberantem et redimentem te Dominam, et dolor tuus convertetur in gaudium. Hoc intelligendum est per id quod sequitur. *Quia nunc egredieris de civitate, et habitabis in regione, et venies usque ad Babylonem, et ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.* Quantum ad exteriorem litteræ textum, istam intelligimus Judæorum captivitatem notissimam qua in Babylonem ducendi, et de qua post annos septuaginta erant reducendi. At vero spiritualiter aliam novimus Babylonem, sicut Sion istam scimus sive Hierusalem, de qua nunc loquitur, viventis Dei civitatem, id est universalem sanctorum et electorum omnium societatem, cujus rex et consiliarius Christus est, qui in præsentis loco per prophetam prænuntiatur. Universalem ergo hujus Sion captivitatem, quæ in Adam accidit, præ oculis habentes, dignius ac locupletius verba hæc intelligimus, dum præmisso: *Dole ac satage, filia Sion, quasi parturiens,* subjungit: *Qui nunc egredieris de civitate, et habitabis in regione, et venies usque ad Babylonem; ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.* Nunc, inquit, id est ante illud novissimum dierum, in quo fiunt illa quæ prædixi, manifestato monte domus Domini, qui Christus est, interim dum moram facit et nondum venit qui venturus est, tu egredieris de civitate, et habitabis in regione, et venies usque ad Babylonem, id est præjudicata in Adam, nasceris extra paradisum, unde ille expulsus est, et tu pariter cum illo, cujus in lumbis eras, et manebis in præsentis sæculi captivitate, et post habitationem hujusce regionis venies usque in Babylonem, scilicet moriendo, et per mortem descendendo ad tenebrarum infernalium confusionem, quo et sancti descenderunt patres tui, sicut unus ex maximis illorum dicit: *Descendam ad filium meum lugens in infernum* (Gen. xxxvii). *Ibi liberaberis, ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.* Descendet enim illuc Deus et Dominus Dei Filius, liberator et Redemptor tuus propter te homo factus, et passus, crucifixus, mortuus et sepultus, et deinde suscitatus a mortuis solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile **212** erat teneri illum ab eo (Act. ii). Hoc modo redimet te de manu inimicorum tuorum, scilicet malignorum spirituum, pretium dando pro te sanguinem suum ut nihil juris habeant in te propter originale peccatum. Hoc de illa spirituali Babylone, et de invisibilibus inimicis tuis Dominus dixit. Nunc demum de visibilibus inimicis tuis audi quid idem ipse dicat: *Et nunc congregatæ sunt gentes multæ, quæ dicunt: Lapidetur, et aspiciat in Sion oculus noster. Ipsi vero non cognoverunt cogitationes Domini, et non intellexerunt consilium ejus, quia congregavit eos quasi fenem areæ. Surge et tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, et ungulas teas ponam areas, et comminues populos multos, et interficies Domino rapinas eorum et fortitudinem eorum Domino universæ terræ. Quis hoc nesciat, quod*

super istam Sion gentes multæ congregatæ sunt ab initio sæculi, ex quo Cain funestus primum civem civitatis hujus fratrem suum Abel interfecit? (*Gen. iv.*) Pleni sunt sacri libri lacrymabilibus historiis, et passim per omnem fere paginam divinam gemitus hujus Sion audiuntur, dum veniunt gentes et ponant morticina servorum tuorum Deus escas volatilibus cæli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ, dum effundunt sanguinem ipsorum tanquam aquam in circuitu Hierusalem, et non est qui sepeliat (*Psal. lxxviii.*) At illi nulla miseratione gementi Sion compatiuntur, sed pertinaci crudelitate semetipsos cohortantur dicentes: *Lapidetur ista Sion, id est nullus ei parcat. Et optando dicunt: Aspiciat in Sion oculus noster.* Quo dicto vehemens innuitur odium et invidia, quæ non leviter exsaturari possit, nisi multarum aspectu miseriarum. Quo cum potiti fuerint, maligno risu solvuntur et crudeli plausu tripudiant dilatantes os suum, sicut scriptum est atque dicentes: *Euge, euge, viderunt oculi nostri (Psal. xxxiv), subauditur mala hujus quæ desideravimus, et hoc bene contigit nobis. Ipsi autem, inquit, non cognoverunt cogitationes Domini, et non intellexerunt consilium ejus, quia congregavit eos quasi fenum aræ.* Et est sensus: Congregatæ sunt gentes super te, et in sua gloriantes multitudine, præsentia tantum et manifesta potuerunt videre, scilicet et tuam calamitatem, et suam in hoc mundo prosperitatem; sed hoc non cognoverunt neque intellexerunt quid in futuro Dominus cogitaverit, et quale super te et super illos consilium inierit. Sed ecce consilium et cogitationes ejus dico tibi, quia congregavit eos quasi fenum aræ, subauditur, ut congregatis illis dicat tibi: *Surge et tritura filia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, et ungulas tuas ponam æreas, et comminues populos multos, et interficies Domino rapinas eorum, et fortitudinem Domino Deo, universæ terræ.* Et est sensus: Quamvis fortes et robustos esse arbitrentur, nimirum cum sint caro, sic sunt quasi fenum, quia *omnis caro ut fenum, et omnis gloria ejus tanquam flos agri (Isai. xl).* Et vere fenum est populus. Itaque sicut fenum in agro ad tempus viret, et in tempore suo aridum deportatur ad arcam, ibique serris dentatis sive plaustis ferreis tritatur; at tritico recondito, stipula et paleæ projectæ igni traduntur. Sic tu, o Sion, omnes gentes quæ congregatæ sunt, super te superbientes atque luxuriantes, velut viride fenum in judicium Domini triturbabis atque comminues, ita duntaxat, ut quicumque ex illis sese in humilitate deposuerint, eos tanquam triticum Domino universæ terræ consecres, interficiendo quidquid in eis vitiosum erat; quicumque autem pertinaci superbiæ vento sese sublevaverint, eos velut stipulam et paleam perpetuo igni trades. Neque enim resistere tibi poterunt cornu ferreum et æreas ungulas habenti, quod videlicet cornu tuum insuperabilis rex et magnificus triumphator Christus est, quæ ungulæ tuæ apostoli de tua carne

geniti sunt, fide solidi, verbo tinnuli velut æs, quod metallum valde sonorum est. Nam *in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum, et non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum (Psal. xviii).* Hactenus ad illam quæ vera est Sion et vera Hierusalem sermo est sic incipiens, et *tu turris gregis nebulosa, filia Sion.* Nam de illa Hierusalem terrena quæ occidit prophetas, et lapidavit eos qui ad se missi fuerunt (*Matth. xxiii*), audi quid dicatur:

CAP. V. — *Nunc vastaberis filia latronis. Obsidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam judicis Israel.* Cujus vel quanti judicis? Nimirum ejus qui et magnus Deus est, et humilis apparuit, quod multum caute sicut eo tempore opus erat sequentibus verbis prædicatur: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Juda; ex te mihi egredietur, qui sit Dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos usque ad tempus in quo parturienti pariet, reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israel.* Sicut jam dictum est ad illam, et de illa Hierusalem quæ prophetas occidit, sermo est: *Nunc, inquit, vastaberis, o tu, non vere filia Sion, sed vere filia latronis, videlicet quæ virum homicidam et latronem Barabam tibi dimitti petisti, auctorem vero vitæ interfecisti (Matth. xxviii).* *Nunc, inquam, vastaberis, nunc circumdabunt te inimici tui vallo, et circumdabunt te et coangustabunt te undique, et ad terram prosternent te et filios tuos, qui in te sunt (Luc. xix).* Quam ob causam sic vastaberis, et cur prosternerent filii tui? *Obsidionem, inquit, posuerunt super nos, in virga percutient maxillam judicis Israel: Super nos prophetas et sapientes et scribas obsidionem posuerunt, id est ex nobis occiderunt et crucifixerunt, et ex nobis flagellaverunt in synagogis suis et de civitate in civitatem persecuti sunt (Matth. xxiii).* Nam hoc totum fuit obsidionem ponere super nos, quia sic voluerunt claudere ora nostra, ne doceremus in nomine judicis Israel, cujus maxillam in virga percusserunt, *in virga, inquam, id est in arundine qua percutiebant eum spinis coronatum, sibi potestate concessa, quemadmodum ait, sed hæc est hora vestra et potestas tenebrarum (Luc. xxiii).* Per partem totam, id est per maxillæ percussionem, totam ejus significabat passionem. Pulchre nimirum, quia passionis ejus hoc fuit initium, quod unus assistens ministrorum, dedit illi alapam dicens: *Sic respondes pontifici? (Joan. xviii.)* Proterva crudelitas, crudelis protervia lictoris, et scurræ qui dum adulatur Domino suo pontifici et ei placere vult, assiliens coram percudit in maxillam judicem Israel, nec solius Israel, sed et omnium hominum, *quis ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum (Act. x).* Et ut amplius perhorrescas temeritatem nebulonis, qui percussit, ille iudex non tantum homo, sed et Deus est. Hoc enim verbis sequentibus testatur: *Et tu, Bethleem Ephrata, parvu-*

lus es in millibus Juda, ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. Quid enim est quod et egredietur ex te, o Bethleem, et nihilominus egressus ejus ab initio a diebus æternitatis, nisi quia dux sunt ejus egressiones, id est natiuitates: altera secundum carnem, qua egredietur ex te, o Bethleem, ex semine David; altera secundum divinitatem, qua non egredietur, sed egressus ejus, inquit, jamdudum exactus est, non ex mundo, sed ab initio, non in diebus temporalitatis, sed a diebus æternitatis. Nam, **213** *in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum (Joan. 1).* Igitur et Deum et hominem testatur hic esse illum judicem Israel, sed hoc taliter edici, ut vulgo intelligeretur, tunc temporis non expediebat. Quomodo enim audire paterentur, quod qui Deus Israel erat homo futurus, et in maxilla percutiendus esset? Caute ergo et prudenter propheticus sermo dispensatur, dum a facie filię latronis, cui loquebatur dicens, *nunc vastaberis filia latronis*, etc., sese repente avertit, et ad aliam, id est Bethleem sese convertit, et eidem sic loquitur, ut et veritatem utriusque naturę, scilicet divinę et humanę in Christo testificetur, et eandem testificationem talibus verbis enuntiet, ut non ab illis qui surdi sunt vel erant, et aures audiendi non habebant, tunc temporis facile perciperetur. Quod autem Bethleem et Ephrata unus ejusdemque civitatis David, sive castelli ubi erat David, vocabula sint, habemus ex Scriptura dicente: *Mortua est ergo Rachel; et sepulta in via, quę ducit Ephratam, hæc est Bethleem (Gen. xxxv).* Porro cum dicit: *Et tu, Bethleem Ephrata, parvula es in millibus Juda*, subaudiendum est apud homines, quorum in oculis vix parvus viculus es, qui non cœlestem sed terrenam quantitatem attendunt, sed profecto apud Deum non minima es. Alioquin nisi cum eadem affirmatione qua dicit *parvula es*, et ex opposito ista negatio in prophetę sensu intelligatur, sed non apud Deum *minima es*, tanquam si dicat: *Parvula sive minima videris, sed non minima es*, dissonanter testimonium hic in Evangelio sumptum videbitur, ubi principes sacerdotum et Scribę seiscitanti Herodi sic respondisse narratur: *Et tu Bethleem, terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda (Matth. 11).* Cum enim hic dicat: *parvula es*, et illic scriptum sit, *nequaquam minima es*, perspicue lyra dissonat, sed in sensu clara consonantia est, ut cum propheta dicit, *parvula es*, subaudias in oculis omnium hominum, et cum Evangelium dicit, *nequaquam minima es*, subintelligas apud Deum. Quod deinde subjungitur, *propter hoc dabit eos usque ad tempus in quo parturiens pariet, et reliquię fratrum ejus convertentur ad filios Israel*, manifeste completum atque adhuc complendum est. Nam quia tanti judicis Israel maxillam percusserunt, qui secundum carnem de Bethleem ex semine David egressus est, et cujus egressus secundum divinitatem a diebus æternitatis

est, ideo dedit eos idem judex, subauditur in manus gladii, et in captivitatem in omnes gentes, et in partes vulpium (*Psal. lxxii*), id est malignorum spirituum. Usquequo sic dabit eos? *Usque ad tempus*, inquit, *in quo parturiens pariet.* Parturiens dicitur, non ista filia latronis, id est terrena Hierusalem, quę Deo sterilis est, sed illa spiritualis Hierusalem sive Sion, cui supra dixerat: *Dole et satage, filia Sion quasi parturiens.* Illa namque mater pariet, subauditur Judæorum, sive Israelis reliquias, juxta illud: *Si fuerit numerus filiorum Israel, quant arena maris, reliquię convertentur ex eis (Isa. 1).* Nam hoc est, quod hic protinus subjungit: *Reliquię fratrum ejus convertentur ad filios Israel.* Cujus ejus? Nimirum ipsius judicis Israel, quia fratres ejus secundum carnem ipsi Judęi sunt, qui maxillam ejus percusserunt. Tempus quo istud fiat tunc erit, cum plenitudo gentium intraverit. Sequitur: *Et stabit et pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui, et convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos orbis terrę.* Judex Israel, sicut jam dictum est, *propter hoc dabit eos*, quia percusserunt maxillam ejus, et ipse surgens a mortuis stabit, subauditur a dextris Dei fortis et sublimis; juxta quod in Actibus apostolorum scriptum est: *Cum autem esset Stephanus plenus Spiritu sancto intendens in cælum, vidit gloriam Dei, et Jesum stantem a dextris Dei, et ait: Ecce video cælum apertos, et filium hominis stantem a dextris virtutis Dei (Act. vii).* Stabit ergo, id est pro suis morientibus pugnabit ipse victor mortis, et pascet, subauditur populum suum, utpote dives et præpotens rex in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui, id est, sicut fortis Deus habens nomen sublime, quod est super omne nomen (*Philio. 1*), videlicet quale nomen habet Pater, qui propter assumptam humanitatem dicitur et est Dominus Deus ejus. Nam et ipse loquitur: *Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum, Deum meum, et Deum vestrum (Joan. xxix).* Et convertentur, ait, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terrę. Hoc ipsum quod hic dicit, *et pascet, et convertentur*, et cetera, manifestius in psalmo expressum habemus. Ait enim: *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum, vivent corda eorum in sæculum sæculi. Remiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terrę (Psal. xxii).* Pascet ergo, scilicet terminos terrę, quoadusque magnificabitur, non qualicumque edulio, sed corporis et sanguinis sui sacramento, quod edentes et bibentes pauperes saturabuntur: nam *corda eorum*, id est animę, *vivent in sæculum sæculi*, quemadmodum ipse dicit: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum, et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi).* Sequitur:

Et erit iste pax Assyrius cum venerit in terram nostram, et quando calcaverit in domibus nostris. In nonnullis codicibus legitur Assyriis, et ordinatio littera videtur. Si enim legendum est Assyrius, cur

præpostere et dicere maluit, *Assyrius cum venerit*, A quam dicere cum *Assyrius venerit*? Itaque secundum utramque litteram exponendum est, et primum secundum hanc litteraturam, et erit iste pax, *Assyrius cum venerit in terram nostram*. Quando venerit diabolus, ait beatus Hieronymus, qui dicitur Assur, super terram regionemque credentium, et eorum quos pascet Dominus in fortitudine et in sublimitate nominis Domini Dei sui, et calcaverit eos tribulationibus variis, et domos animarum nostrarum, id est corpora, quasi superbus ascenderit atque depresso, et tamen nos nihil separaverit a charitate Christi, tunc Christi pax sive ipse Christus erit in nobis, et dicitur de sancto, *Nihil proficiet inimicus in eo* (Psal. LXXXVIII). Nunc, ut secundum aliam litteræ structuram dicamus, scilicet ita legendo, et erit iste pax Assyrii, cum venerit in terram nostram, primo sciendum quis quod dicitur, cum venerit in terram nostram, et quando calcaverit in domibus nostris, sive, ut rursus post pauca habemus, et cum calcaverit in monte nostro, recte de ipso Domino intelligitur, præsertim cum in exordio sermonis hic idem propheta dixerit: *Quia ecce Dominus egredietur de loco suo, et descendet et decalcabit super excelsa terræ* (Mich. 1), etc., usque ad id quod ait: *Quæ excelsa Judæ, nonne Jerusalem?* (Ibid.) Eritque hic sensus: *Et erit iste*, videlicet Dominus magnificus usque ad terminos terræ, *pax Assyrii*, id est gentibus, quarum eo tempore potentissimi erant Assyrii, unde et pro cunctis gentibus recte possunt hic accipi. *Erit*, inquam, *iste pax Assyrii*, id est, loquetur pacem gentibus, evangelizabit pacem eis, qui prius erant inimici, cum venerit in terram nostram, id est, cum nos visitaverit, et cum calcaverit in domibus nostris, subauditur, eo quod non cognovisti tempus visitationis tuæ (Luc. XIX), o supra dicta filia latronis. Nam 214 idcirco calcabit in domibus nostris, idcirco conculcabit templum et civitatem, ita ut non remaneat lapis super lapidem. Nam quod Dominus calcet et conculcet, testatur ipse dicens in alio propheta: *Calcavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea* (Isa. LXIII). Væ ergo tibi, quæ tibi Barabbam latronem donare petisti! et proinde recte diceris *filia latronis*, et cujus seditiones hæreditate possedisti; væ tibi, quia tu conculcaberis quæ diceris Israel, *pax autem tua Assyrii*, id est gentibus pœnitentiam agentibus, sicut significatum est, ubi ad prædicationem Jonæ Ninive civitas magna Assyriorum pœnitentiam egit (Jon. V). Sequitur: *Et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines, et pascent terram Assur in gladio, et terram Nemroth in lanceis ejus, et liberabit ab Assur, cum venerit in terram nostram, et cum calcaverit in monte nostro*. Quorum in persona supra dixerat, *obsidionem posuerunt super nos*, eorumdem vox ista est, et suscitabimus super eum septem pastores et octo primates homines, vox scilicet prophetarum, sapientium et Scribarum, quos ecce ego mitto ad vos, ait ille iudex Israel ad eos, qui maxillam ipsius percus-

serunt. Ipsi loquuntur etiam hæc, et suscitabimus super eum septem pastores et octo primates homines. Super quem dicunt, suscitabimus eum. Nimirum super eundem sæpe dictum iudicem Israel. Profecto non vile obscquium, non parvam honorificentiam portionem de studio suo promittunt, ad clarificandum illum tantum iudicem, quem filii illius filie latronis sic inhonoraverunt ut maxillam ejus percuterent. Quærendum est diligenter quinam sint *septem pastores et octo primates homines*, et deinde, quid sit suscitari illos super hunc iudicem Israel, et tunc patebit quia non levis aut incerta hæc pollicitatio est. Septem fide claros et meritis insignes de sanctis Scripturis novimus, similiter et octo primates homines, quos licet hæctenus noverimus, necdum tamen numerum et proprias eorum causas animus adeo perpenderit, priusquam loci præsentis diligentia nos excitasset. Primum ergo *septem pastores*, deinde per ordinem recolamus *octo primates homines*.

Primus pastor fuit Abel, de quo scriptum est: *Fuit autem Abel pastor ovium, et obtulit Domino munera de primogenitis gregis sui, et de adipibus eorum, et respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus* (Gen. IV). Secundus pastor fuit Abraham. Tertius Isaac. Quartus Jacob, qui stans coram Pharaone cum filiis suis, interrogatus illo: *Quid habetis operis?* — *Pastores ovium sumus*, inquit, *servi tui, et nos et patres nostri* (Gen. XLVII). Erant autem patres ejus Abraham et Isaac, qui profecto curam habuerunt alendorum gregum, ita ut non posset eos capere terra præ multitudine gregum, unde et facta est rixa inter pastores gregum Abraham et Loth (Gen. XIII), et fuit jurgium pastorum Gerare adversus pastores Isaac (Gen. XXVI). Verumtamen non pro multitudine vel cura gregum, sed pro eo, quod circa res horum pastorales, divina sese commendavit auctoritas, septem istos pastores excellentissimos numeramus. Igitur, ut dicere jam cœpimus, horum primus fuit Abel, qui de primogenitis gregum Domino munera obtulit, quæ suo respectu Dominus digna duxit. Secundus Abraham, qui de armento suo vitulum tenerrimum tollens, et optimum inelytis hospitibus, scilicet tribus angelis venientibus in figura sanctæ Trinitatis, memorabile convivium fecit (Gen. XVIII). Tertius Isaac, qui velut aries ad immolandum ductus est, et pro quo *arietem Abraham inter vepres hærentem cornibus holocaustum obtulit* (Gen. XXII). Quartus Jacob, qui de grege duos afferens hædos in cibum patri benedictionem accepit, et deinde soceri greges pascens, auctus est benedictione Domini (Gen. XXVII). Quintus fuit Joseph qui cum sedecim esset annorum, pascibat gregem cum fratribus suis, et inde venditus fuerat, factusque princeps Ægypti (Gen. XXXVII), professionem istam non erubuit, quamvis detestarentur Ægyptii omnes pastores ovium, dicens ad Patrem et ad fratres suos: *Cum vocaverit vos Pharaon, et dixerit: Quod opus est vestrum? respondebi-*

tis : Viri pastores sumus servi tui ab infantia nostra usque in præsens, et nos, et patres nostri (Gen. xlvi). Sextus fuit Moyses, qui pascebat oves Jetro socii sui sacerdotis Madian, et inter pascedum, cum minasset gregem ad interiora deserti, venit ad montem Dei Oreb, apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi (Exod. iii). Septimus fuit David, qui de semetipso proloquens ad Saul : Pascebat, inquit, servus tuus patris sui gregem, et veniebat leo et ursus, tollebatque arietem de medio, et sequebar eos, et percutiebam eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant adversum me, et apprehendebam mentum eorum, et suffocabam, interficiebamque eos. Nam et leonem et ursum interfeci, ego servus tuus. Erit ergo et Philistæus hic incircumciscus quasi unus ex eis, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis (I Reg. xvii). Ecce isti sunt septem pastores inclity quos, Scriptura teste, auctoritas divina commendavit. Porro octo primates homines hi sunt. Primus Josue, filius Nun. Secundus Caleph, filius Jephone. Tertius Ottoniel, filius Cænez. Quartus Aoth, filius Gera filii Gemini. Quintus Barach, filius Abinoem de Cades Nephtalim. Sextus Gedeon. Septimus Jephthe Galaadites. Octavus Sampson. Isti octo idcirco dici merentur primates homines, quia auctoritate divina præeunte et induente illos Spiritu Domini, constituti judices liberaverunt populum suum, unde et meruerunt appellari salvatores Israel. Primus horum Josue et secundus Caleph introduxerunt populum in terram promissionis, dicente Domino ad Moysen : Tolle Josue filium Nun, virum in quo est Spiritus Domini, et pone manum tuam super eum (Num. xxvii), etc. De Caleph vero ait : Servum meum Caleph, qui plenus alio spiritu, secutus est me, inducam in terram hanc quam circumvit, et semer ejus possidebit eam (Num. xiv). Primatum ejus hoc divinum testimonium commendat, et præter hoc alia, quæ præsentis loco inserere longum est. Tertius Othoniel filius Cænez liberavit Israel de manu Cusamrasathaim regis Mesopotamiæ, cui servierunt octo annis, Scriptura dicente : Et clamaverunt ad Dominum, qui suscitavit eis salvatorem, et liberavit eos Othoniel, videlicet filius Cænez, fuitque in eo Spiritus Domini, et judicavit Israel (Judic. iii), Quartus Aoth liberavit Israel de manu Eglon regis Moab, cui servierunt decem et octo annis, Scriptura dicente : Et clamaverunt filii Israel ad Dominum, et suscitavit eis salvatorem Aoth filium Gera (ibid.), etc. Quintus Barach filius Abinoem liberavit Israel de manu Jabin regis Chanaan, qui per viginti annos vehementer oppresserat eos, et ipse auctoritate divina suscitatus per Debboram propheten uxorem Lapidoth (Num. vi). Sextus Gedeon liberavit Israel de manu Madian, cui servierant septem annis, præcipiente angelo, qui apparuit ei (Num. vi). Septimus Jephthe Galaadites liberavit Israel de manu filiorum Ammon, cui cum Philistiim vehementer oppresserant eos per decem annos et octo. De isto scriptum est : Factus est super Jephthe Spiritus Domini, transivitque

ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos. Quos trecebat Dominus in manus ejus, percussitque eos plaga magna nimis, humiliatique sunt filii Ammon a filiis Israel (Num. x'). Octavus Sampson per angelum Domini prænuntiatus est matri sterili : Et hic erit, inquit, Nazaræus ab infantia sua et ex matris utero, et ipse incipiet liberare Israel de manu Philistinorum (Judic. xiii). Isti sunt octo primates homines, qui miro modo septem pastoribus ita inseruntur, et ita inter sextum pastorem qui est Moses, et septimum qui est David, surrexerunt, ut filios Israel, quos Moses sextus pastor, ut jam dictum est, de Ægypto eduxit, primus hominum primatum Josue cum Caleph introduceret in terram repromissionis, et liberationem de manu Philistiim, quam octavus primas Sampson incæpit, perficeret septimus pastor David. Habemus igitur et septem pastores, et octo primates homines ex propriis causis notos et insignes, quos suscitabimus, inquit propheta, super eum, videlicet sæpe dictum judicem Israel, cujus maxilla percussa est. Quomodo illos suscitabimus super eum? Videlicet eo modo ut quæ per illos corporaliter gesta sunt, doceamus spiritualiter fieri vel impleri per ipsum. Doceamus, inquam, quia quarum rerum in illis præcessit figura, in isto successit veritas. Illos facientes suscitabimus illos super eum, nos propheta et sapientes et Scribæ, ex quibus ego sum. Nam et si secundum tempus corpore absens spiritu cum illis præsens sum, quorum spirituali studio fit, ut in lectione talium pastorum et primatum nihil mortuum remaneat aut otiosum, dum omnia referuntur ad Christum. Itaque et isti cum illo vivent, et illi, qui tunc erunt, ex istis proficient. Unde cum dixisset : Et suscitabimus super eum septem pastores, et octo primates homines, confestim subjunxit : Et pascent terram Assur in gladio, et terram Nemroth in lanceis ejus. Quod est dicere : Et omnes gentes quæ nunc sine Deo sunt, neque verbi Dei pabulum habent ullum, tunc ex mysticis istorum exemplis, legendo proficient, quarum videlicet gentium Assur et Nemrot, id est Assyrii et Babylonii maximi Deoque magis adversi tunc erant. Principium namque regni Nemroth Babylon fuit in terra Sennaar, et de illa terra egressus est Assur, et ædivicavit Niniven. Nec vero dubium vel incognitum est quin Assyrii postmodum decem tribus transtulerint, Babylonii vero, pro quibus hic ponitur Nemroth, duas reliquas, Judam et Benjamin. Magnifice ergo reconciliatio gentium promittitur, dum de illis qui tunc erant infestissimi talis prophetia textitur : Et pascent terram Assur et terram Nemroth, et hoc non sine armis, sed in gladio et in lanceis ejus, id est in sermone Dei, qui est virus, et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti (Hebr. iv). Et in sententiis veritatis, quæ sunt lanceæ sive sagittæ ejus, suo gladio et illis lanceis diabolum, qui prius terram obtinuerat, debellabit et liberabit humanum genus. Hoc est quod ait : Et liberabit ab Assur cum venerit in terram nostram, et cum colaverit in monte nostro. Ac

dicat: Eodem tempore quando venit in terram secundum presentem prophetiam, et conculcabit Judæos subversa civitate et templo, liberabit a diabolo gentes, quæ hactenus erant terra Assur et terra Nemroth, quod interpretatur *tentatio*, qui per hoc ipsum quod de illo scriptum est: *Erat robustus venator coram Domino* (Gen. x), significat diabolum qui possidebat gentes tanquam *fortis armatus* custodiens atrium suum (Luc. xi). Sequitur: *Et erunt reliquæ Jacob in medio populorum multorum, quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam, quæ non expectant virum, et non præstolantur filios hominum.* Reliquæ Jacob credentes ex Judæis sunt, quorum unum ex optimis Apostolus cum dixisset: *Nunquid repulit Deus populum suum?* subjunxit atque ait: *Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham de tribu Benjamin* (Rom. xi). Etenim, licet illi qui in futuro tempore credituri sunt, cum plenitudo gentium intraverit, reliquæ dicantur, nihilominus tamen et hi recte dicuntur reliquæ, quæ tunc crederunt pauci, multitudine in incredulitate permanente, testante eodem, cum præmisso exemplo de Helia, cui dixit responsum divinum: *Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal* (III Reg. xviii); sic ergo, inquit, *et in hoc tempore reliquæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt* (Rom. xi). Ergo *reliquæ Jacob erunt*, inquit, *in medio populorum multorum quasi ros a Domino, quasi stillæ super herbam*, id est, apostoli Christi sive ministeriales judicis ejusdem, de quo hactenus sermo fuit, sanctam et divinam de cœlesti conversatione sua sumptam stillabunt vel depluent gentibus scientiam. Ros enim suaviter cadens, et stillæ sensim decedentes super herbam, evangelicam vel apostolicam significant doctrinam a Domino datam, et pro capacitate audientium discrete annuntiatam, et dupliciter valentem nobis, scilicet ad refrigerandum et sanctificandum. Terra quippe nostra calore vitiorum erat exusta et a maligno spiritu quasi vento urente percussa, ita ut cor hominis Babylonis formaci non incongrue posset simile dici. Tunc autem cepit Dominus mittere *quasi ventum roris flantem* (Dan. ii), quando ad amorem cœlestium nos excitavit per apostolorum prædicationem. Item manus nostræ vacantes ab operibus bonis, sic erant quasi herba macra et sterilis, sed nunc *quasi stillæ a Domino super herbam* ceciderunt, quando eadem doctrina nos ad dilectionem proximi reflorescere fecit, et in porrigendo eleemosynam facies nostras exhilaravit. Et bene de isto rore et de hujusmodi stillis ait: *Quæ non expectant virum, et non præstolantur filios hominum, sed signanter cum dixisset, quasi ros*, addidit *a Domino*, quia videlicet Evangelium sive doctrina quæ per apostolos administrata est, non per instructionem vel magisterium hominum venit aliquando, sed cœlitus data est, docente illos invisibiliter Spiritu sancto absque morâ et momento, ita ut qui fuerant *homines sine litteris et idiotæ*

(Act. iv), repente fierent litterarum periti, et potentes in omni sermone (Luc. xxiv).

Hoc idem de prophetis sentiendum est, et primum de Mose. Nam ille quidem humanam scientiam per homines didicit, et erat, ut Stephanus protomartyr, eruditus omni sapientia Ægyptiorum et potens in verbis, sed scientiam rerum divinarum ut Pentateuchum suum conscriberet, non per hominem, sed per solum Deum didicit, qui illo in rubo apparuit. Sed et de David cæterisque prophetis, et de Christi apostolis omnino sciendum est, quos omnes et solos Ecclesia Christi in canonico apice suscipit. Unde et Petrus in Epistola sua dicit: *Hoc primum intelligentes, quod prophetica scriptura propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines* (II Petr. i). Et de cæteris quidem apostolis, qui fuerunt illic, ubi Spiritus sanctus in igneis linguis apparuit, seditque supra singulos eorum (Act. ii), certum est quia non ab homine, neque per hominem, sed per revelationem Jesu Christi didicerunt. De Paulo autem qui tunc non erat illic, sed postea vocatus est, dubium voluit esse quidam adversarii ejus pseudoapostoli, dum vellent corrumpere veritatem Evangelii, quam ex ore ejus multi suscipiebant populi, ob hoc derogantes illi et auctoritatem ejus diminuere volentes, quia Domini nostri Jesu Christi, dum adhuc cum hominibus conversaretur, discipulus non fuit, hac pro necessitate plerisque in locis **216** apostolorum suum defendit, maxime autem in Epistola ad Galatas cum dicit: *Notum enim vobis facio Evangelium, fratres, quod evangelizatum est a me, quia non secundum hominem: neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelationem Jesu Christi* (Galat. i). Bene ergo cum dixisset de reliquiis Jacob: *Et erunt in medio populorum multorum quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam*, addidit, *quæ non expectant virum, et non præstolantur filios hominum.* Ac si dicat: *Et erunt apostoli Jesu Christi sapientes et eloquentes, totum salutari doctrina imbuentes mundum, quam videlicet doctrinam non a magistris hominibus accipient, non studii vel ingenii proprii labore acquirant, sed occulta gratiæ cœlestis aspiratione percipient.* De reliquiis, inquam, Jacob, id est de apostolis, ita duntaxat æque ut de prophetis qui et carne et fide sunt filii Jacob, hoc dicere verum est. Cæterum de aliis magistris ecclesiarum quicumque ex gentilitate surrexerunt, non eadem sententia est vel esse potest, quia videlicet sunt quidem et ipsi *quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam*, scripturas propheticas atque apostolicas tractando dulciter et exponendo utiliter; sed singuli horum, ut hoc facere possent, expectaverunt virum, et præstolati sunt filios hominum. Multos enim post Deum cathygetas vel magistros subierunt. Unde quidquid dixerunt, non ideo ratum habet Ecclesia Christi, quia sic ipsi dixerunt vel senserunt, sed quia dicta vel sensus suos prophetis at-

que apostolicis testimoniis, vel aliqua probabili ratione confirmare potuerunt. Sequitur : *Et erunt reliquiae Jacob in gentibus, in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, et quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum, qui dum transierit et conculcaverit et ceperit, non est qui eruat.* Quam diversarum, quam longe dissimilium rerum similitudines eisdem reliquiis Jacob hic ascriptae sunt! Dixerat, *et erunt reliquiae Jacob quasi ros a Domino, et quasi stillae super herbam*, et continuo nunc dicit, *et erunt reliquiae Jacob quasi leo in jumentis silvarum, et quasi catulus leonis rugiens in gregibus pecorum.* Quid magis dissimile quam suavitas roris a feritate leonis? Quid magis diversum quam lenitas stillarum stillantium super herbam, saevitia vel impetu catuli leonis rugientis in gregibus pecorum? Attamen eisdem reliquiis Jacob, et suavitas roris sive lenitas stillarum, et feritas leonis sive impetus catuli leonis aequae per similitudinem ascribitur hic. Quare? Videlicet, quia magistri populorum sive gentium apostoli Christi et lenes et severi sunt, lenes in docendo sive exhortando, severi in corripiendo et ulciscendo. Exempli gratia : Paulus ubi docet inter caetera, sic loquitur : *Quoniam quidem Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, et posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (II Cor. v).* Quid isto rore dilectionis suavius, quid hac stilla veræ et germanæ pietatis lenius? Caetera quoque usque ad id, *os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est (II Cor. vi)*, talia sunt stillicidia vel talis ros, ut nemo, qui dubitet quin sit a Domino Patre misericordiarum et totius consolationis Deo. At vero idem post plurima dicit : *Ecce tertio, hoc venio ad vos. In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. Prædixi enim et prædico ut præsens vobis et nunc absens iis qui ante peccaverunt, et caeteris omnibus, quoniam si venero iterum non parciam. An experimentum quaeritis ejus, qui in me loquitur Christus? (II Cor. xiii.)* Ecce severitas magistri tanquam leonis rugitus super jumenta silvarum, et tanquam catuli leonis super gregem pecorum. Nam jumenta silvarum recte illos aestimamus, quos redarguebat super immunditia et fornicatione, et impudicitia quam gesserunt. Nonne super hujusmodi quasi leo fuit? Ait enim : *Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit, id est qui uxorem patris habuit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu cum virtute Domini Jesu, tardere hujusmodi Satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. v).* Porro quasi greges pecorum ejusmodi fuerunt, qualibus veluti conterritis ad rugitum catuli leonis gratulatur et dicit : *Quoniam et si contristari vos in Epistola, non me poenitet. Et si ad horam vos*

A contristari, nunc gaudeo, non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam, contristati enim estis secundum Deum (II Cor. vii), etc. Haec vero quasi de austeriori Paulo exempla posuisse putemus, quasi caeteris apostolis hunc amplius saevitiam leonis exercuisse dicamus. Nam, ut plura sermo praetereat, nonne Petrus quoque quasi leo sive catulus leonis in gregibus pecorum rugiit, quando in conventu discipulorum Ananiam primum, et deinde Saphiram uxorem ejus increpavit, et illi ceciderunt et expiraverunt, quia Spiritui sancto fuerant mentiti (Act. v). Vere igitur *reliquiae Jacob, quasi catulus leonis, qui cum transierit*, subauditur ad nullius pavens occursum, *et conculcaverit*, videlicet rebellantes, *et ceperit*, subauditur mendaces, ut capiti et depreheusi sunt jam dicti Ananias et Saphira Spiritui sancto mentientes, *non est qui eruat.* His dictis de reliquiis Jacob, protinus ad illum convertitur sermo propheticus judicem Israel, de quo supra dixerat : *In virga percutient maxillam judicis Israel*, et dicit :

Exaltabitur manus tua super hostes tuos, et omnes inimici tui interibunt. Hostes publici sive inimici Domini illi majestatis adjudicantur, qui non solum peccatores, verum etiam impii sunt odiendo nomen ejus, quales maxime illi fuerunt, de quibus ipse in Evangelio loquitur : *Nunc autem et videant et oderunt et me et Patrem meum. Sed ut impleatur sermo, qui in legentium scriptus est, quia odio habuerunt me gratis (Joan. xv).* Super ejusmodi hostes *exaltabitur*, inquit, *manus tua*, subauditur, ut non videant gloriam tuam, imo et videant et confundantur, quemadmodum alius propheta, cum sub interrogatione dixisset : *Et non ridebit impius gloriam Domini (Isa. xxvi)*, protinus duplicem responsonem hoc modo ipse reddidit : *Domine, exaltetur manus tua ut non videant, videant et confundantur zelantes populi, et ignis hostes tuos devoret (ibid.).* Donique et per justam increpationem dixit : *Domine, exaltetur manus tua, et non videant gloriam tuam, et subaudiendum est, ita ut in gloria tua partem habeant ullam, et per severam nimisque acerbam concessionem, ait protinus, videant et confundantur.* Quodque hic dicit, *et omnes inimici tui interibunt*, illic similiter conceditur, ut fiat dicendo, *et ignis hostes tuos devoret.* Nam ubi exaltabitur manus tua, Domine, quando apparebis sedens in sede majestatis tuae rex et iudex Israel statutis ovibus ad dexteram, haedis autem ad sinistram tuam, tunc omnes inimici tui interibunt, diabolus videlicet et angeli ejus, tunc hostes tuos videlicet tam diabolum et angelos ejus, quam et homines impios sequaces ejus, ignis devorabit te dicente : **217** *Ite, maledicti, in ignem aeternum, qui preparatus est diabolo et angelis ejus (Matth. xxv).* Hoc nihilominus ad Ecclesiam universam referri potest, cujus caput est ille iudex, *exaltabitur manus tua super hostes tuos, et omnes inimici tui interibunt*, quia videlicet qui capitis, id est, hostes vel inimici sunt corporis, quod est Ecclesia ejus, et ubi caput ibi ni-

mirum exaltabitur et corpus. Recte ergo et ad ipsam dictum hoc recte intelligitur, præsertim quia et supra illi dicebatur: *Surge et tritura, filia Sion (Mich. iv), etc.*, et protinus eidem dicitur: *Et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, et dispergam quadrigas tuas, et perdam civitates terræ tuæ, et destruaam omnes munitiones, et auferam maleficia de manu tua, et divinationes non erunt in te. Et perire faciam sculptilia tua, et statuas de medio tui, et conteram civitates tuas, et faciam in furore et indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt.* Magnifice in verbis istis consoletur se Ecclesia Dei, considerando vitæ æternæ statum, qualis futurus sit ex die illa, qua omnes sui interibunt inimici. Siquidem hoc promittitur in his verbis, quod non solum mala omnia, verum etiam ipsa quoque, quæ in hoc sæculo videntur, et sunt quædam bona, quamvis non vera vel sufficientia, penitus non erunt illic. Quis enim nescit maleficia, divinationes, sculptilia, et statuas atque adorationes manuum operum, et lucos ad sacrificandum dæmoniis electos sive sacros, vera esse mala? Quis item neget equos, quadrigas civitates atque munitiones, falsa esse bona? *Fallax equus ad salutem*, ait Psalmista (*Psal. xxxii*), *et hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus (Psal. xix)*. Possunt quidem prodesse equi et quadrigæ, imo et necessaria sunt ad subvectionem tardis et infirmis corporibus, vel etiam sanctis ad fugiendum de civitate incivitatem, si urgente persecutore fugiendum est citius, sed cujusmodi usus, non tam verum bonum, quam veræ infirmitatis est solatio, sæpe nimium habens fallax experimentum quia, sicut jam dictum est, *fallax equus ad salutem*, ad quod succinere possis, sed non fallax ad fatigationem. O quanto melius est, gravia ut nunc sunt corpora, immutari, et velocitate angelorum perfrui, quam gravelinem corporum equis vel quadrigis vectitando fallaciter consolari! Igitur magnæ beatitudinis est promissio in verbis istis cum dicit, *et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, et dispergam quadrigas tuas*, etc. Præmiserat enim, *et omnes inimici tui interibunt*. Ergo idem est ac si dicat: In die illa faciam illud, pro quo nunc clamas ad me dicens: *De necessitatibus meis erue me (Psal. xxiv)*. Primum est, quod equos tuos auferam, et quadrigas tuas dispergam, id est quod terreni corporis tantam velocitatem efficiam, ut sit quocunque velit, quod fieri non posset cum equis et quadrigis. Tunc enim *homines æquales erunt angelis*, ait ipse Dominus, *et filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis (Luc. xx)*. Quod si æquales, nimirum et æque veloces, æque ut angeli erunt, equis et quadrigis non indigentes. Quid porro de civitatibus et munitionibus dicam, cum dicit, *et perdam civitates terræ tuæ, et destruaam omnes munitiones*? Notum est, quia Cain fratrem suum Abel per invidiam occidit, et hic primus edificavit civitatem, vocavitque eam ex nomine filii sui Enoch (*Gen. iv*). Porro et Abel et cæteri

A sancti omnes hic manentem civitatem non habent, sed futuram inquirunt (*Hebr. xiii*). *Perdam* igitur, ait, *civitates terræ tuæ, et destruaam omnes munitiones*, non solum spirituales, verum etiam manufactas et materiales, sine dubio subintelligendum, et omnes civitatum atque munitionum seditiones atque cupiditates, et universas, quas eisdem Cain mortalibus intulit clades, et malas sollicitudines, quarum universitas dicitur et est Babylon, cum qua, ut audimus in Apocalypsi vocem de cælo dicentem: *Fornicati sunt reges terræ, et in deliciis vixerunt (Apoc. xvii)*. Et de qua ibidem ita scriptum est: *Et sustulit unus angelus fortis lapidem molarem magnum, et misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon magna civitas illa, et ultra non inveniatur (Apoc. xviii)*. Magna igitur requies sanctæ Sion, id est Ecclesiæ, in perditione civitatum vel munitionum terræ promittitur, qui videlicet cum perditione illarum, perditio quoque consequenter subintelligitur rerum omnium concupiscibilem, quæ in civitatibus sunt (quarum ex intuitu sancti cives regni Dei peregrinantes in hoc mundo tentati et fatigati sunt), videlicet auri, et argenti, et lapidis pretiosi, et margaritarum, et byssi, et purpuræ, et serici, et marmoris, et cinnamomi, et amomi, et odoramentorum, et unguenti, et thuris, et vini, et olei, et similæ, et tritici, et jumentorum, et ovium, et equorum, et redarum, et mancipiorum, et cæterorum omnium de quibus recte sapiens dicat: *Vanitas vanitatum et omnia vanitas (Eccle. i)*, quarum cupidi mercatores, nunc divites facti, pauperibus insultant filiis tuis, o sancta Sion. Sed tunc illis stentibus atque lugentibus et dicentibus: *Væ, væ (Apoc. xviii)*, isti exsultabunt et libenter videbunt, pariter perire suas quoque munitiones, et quas hic pro necessitate habuerunt, non ut alios impugnarent, sed ut impugnantibus aliis aliquod refrigerium haberent. *Et auferam*, inquit, *maleficia de manu tua*. Et hic subintelligendum est, ut amplius mali quidquam non facias. Impossibile namque erit ex die illa ut sancta electorum societas mali quidquam faciat vel admittat, et erit firma et incorruptibilis innocentia. Neque enim erit ultra serpenti anti-quod facultas sive licentia, ut sibilet quidquam, vel mali aliquid alicui sanctorum suadeat, sicut fecit quando mulieri suasit, ut vetitum comederet, et viro suo porrigeret (*Gen. iii*), quo maleficio totum exinde genus humanum venenatum est. Ut breviter dicam, sic auferet Dominus de manu electorum suorum maleficia, ut quibus dedit nunc malefacere nolle, tunc det quod amplius et perfectius est, scilicet malefacere non posse. *Et divinationes non erunt in te*. Divinatio prophetia mendax est. Hæc sine dubio feliciter tunc deerit, quando præsentia vel plena cognitio Dei, præsensque facies veritatis cunctos illustrabit, et nihil incertum vel incognitum erit. Hanc perfectionem in hac vita sancti non valent consequi, sed *ex parte*, inquirunt, *cognoscimus, et ex parte prophetamus*. Cum autem venerit quod perfectum est, *evacuabitur quod ex parte est*. Videmus nunc per sperulum in ænigma-

te, tunc autem facie ad faciem (I Cor. xiii).—Et perire faciam sculptilia tua, et statuas de medio tui, et non adorabis ultra opera manuum tuarum. Hoc etiam ante diem illam providendum est ut opera manuum suarum, scilicet sculptilia et statuas, adoret, quæcumque anima Deum verum colit vel nomen ejus invocet, verumtamen magna pars populi Dei, populi electi unum Deum colentis, perfectionem hujus rei non adjungit, dum corpore vivit. Nam et si manus exterius vacat, ut visibilem sibi statuam non faciat, nonne animus celerrimus artifex formam sibi aliquam persæpe fingit, dum recordatur Creatoris sui, et eum contemplari cupit, cui dicit, in oratione: *Pater noster, qui es in cælis* (Matth. iv). Velociter namque sibi proponit, aut velociter sibi occurrente delectabiliter excipit, quasi venerabilis formæ semen speciosum et magnum, magno **218** consilio residentem, et fortassis ita putat esse in re, sicut legit vel audit in illa Danielis visione: *Quia throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit, vestimentum ejus quasi nix candidum, et capilli ejus quasi lana munda* (Dan. vii), etc., quæ quasi localem loquuntur Deum, cum ipse localis non sit. Equidem sic simpliciter errare veniale est, sed errorem eundem pertinaciter defendere damnabile, quia hæreticum est. Unde et humaniformii dicuntur hæretici, qui Deum formæ humana membrisque distinctum asserere conati sunt. Quod igitur nunc dicit: *Et perire faciam sculptilia tua, et statuas de medio tui, et non adorabis ultra opera manuum tuarum*, sic in illa die perfici credendum est, ut circa divinam substantiam nemo taliter erret, videntibus cunctis qualis sit. Unde Joannes: *Scimus, inquit, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). Quod deinde sequitur, *et evellam lucos tuos de medio tui, et conteram civitates tuas, iti-*

dem in die illa perfecte implebitur, quod nunc ex parte impletum est vel implendum est. Non enim jam in hoc perfecto est, quod verum colentes Deum, non lucos frequentant, nec latebras vel tenebras quærunt ad sacrificandum principibus tenebrarum, neque civitates suas claudunt, id est, conscientias non occultant, sed opportune peccata sua confitendo aperiant, non, inquam, perfectio jam in hoc, sed inchoatio beatitudinis est, quia multa sunt adhuc non solum mala erubescenda, verum etiam bona revelanda quæ abscondunt et abscondere volunt, in his quæ reprehensibilia sunt metuentes verecundiam; in his quæ laudabilia sunt fugientes inanem gloriam. At vero tunc nihil erit quod velint esse occultum, neque invitis illis fiet illud quod Apostolus ait, *quia veniet Dominus et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium* (I Cor. iv). Nam de malis, ubi certa remissio erit, non habebunt cur erubescant, imo multum habebunt quod gaudeant, scilicet magnam et sine fine magnificandam remissoris gratiam et gloriam. Porro de bonis ut abscondant illa, nequaquam inanem opus erit fugere gloriam, quia talis ventus illic flare non poterit, ubi vera et stabilis gloria Dei super omnes abundans cuncta superabit, universosque et angelorum et hominum ordines in fundamento suæ visionis cum dulci tremore continebit. Igitur et lucorum evulsio, et civitatum contritio tunc ad plenum perfecta erit, quia nullus erit qui occulte quidquam gerere, vel conscientiam suam ne videatur, aliquo modo circumceptam esse velit. Tunc econtra ibunt impii in supplicium et in opprobrium sempiternum, et hoc est, quod hic in calce sermonis enuntians, *et faciam, inquit, in furore et indignatione ultionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.*

LIBER TERTIUS.

219 Eorum quæ hactenus in hoc propheta, vel propter hunc prophetam dicta sunt, duo principia vehementer nostris auribus illisa sunt, dicendo videlicet in primo: *Audite, populi omnes, et attendat terra et plenitudo ejus* (Mich. i). In secundo autem: *Audite, principes Jacob, et duces domus Israel* (Mich. iii). Et prima quidem prophetici sermonis invectione Samaria, id est decem tribus condemnantur, eorumque detrimentum recuperandum ex gentibus per Christum his verbis promittitur: *Ascendet enim pandens iter ante eos; dividet et transibunt portam, et egredientur per eam; et transibit rex eorum coram eis* (Mich. ii). In secunda Hierusalem, vel tribus Juda severius arguitur, dicendo ad principes ejus, ad sacerdotes ejus et ad prophetas ejus: *Propter hoc causa vestri, Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi acervus lapidum erit* (Mich. iii), quibus verbis illa manifeste desolatio præuuntiat. quæ facta a

D Romanis eandem filiam latronibus vastantibus, eo quod percusserit *maxillam judicis Israel*, sicut manifeste sermonis ejusdem sequentia vaticinantur, itemque detrimentum Judæorum, de salute gentium restaurandum, secundum hæc verba promittitur. *Et fluent ad montem Domini populi, et properabunt gentes multæ* (Mich. iv). Et rursus: *Et erunt reliquæ Jacob in medio populorum multorum, quasi ros a Domino, et quasi stillæ super herbam* (Mich. v), etc. Ecce nunc tertio sermo propheticus quasi tubam vocem suam exaltans, neque solam Samariam ut prima, neque solam Hierusalem, ut secunda invectione convenerat, sed ambas partes simul conveniens sic inchoat:

CAP. VI. — *Audite quæ Dominus loquitur: Surgite, contende judicio adversum montes, et audiant colles vocem tuam. Audiant montes judicium Domini, et forte fundamenta terræ, quia judicium Domini cum populo*

quo, et cum Israel dijudicabitur. *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo seruitutis liberaui te, et misi ante faciem tuam Moysen et Aaron et Mariam. Popule meus, memento, quæso, quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor de Sethin usque ad Galgala, ut cognosceret justitias Domini.* Hujusmodi verbis iudicium Domini de magnis rebus agi incipit, et sicut jam dictum est, ambæ partes, scilicet Samaria et Hierusalem, variter conveniunt et quodammodo assistunt, tanquam duo rei, diversas secundum merita iudicii atque misericordiæ sententias excepturi. Sunt enim isti dissimiles sibi veluti alter etiam sub iudicio rebellans, alter coram iudice prostratus et veniam postulans: etenim Samaria, quæ se in perpetuo schismate detinuit a domo David et templo Domini, cuius ex regibus nullus recessit a peccatis Jeroboam, id est, a colendis vitulis, quos ille fecit, nec saltem comminante Deo iudice captivitatem instantem, pœnitentiam egit, reus ille est qui etiam in iudicio per contumaciam magis ac magis provocat iram iudicis: Hierusalem vero, quæ tunc temporis nonnunquam pœnitentiam egit, cuius reges aliqui ad pœnitentiam conversi sunt, ut Manasses (II Per. xxxiii), aliqui iusti fuerunt et sancti, ut David et Ezechias et Josias: nam præter istos, omnes in idolis peccaverunt; reus ille est qui, coram iudice prostratus, fatetur culpam, poscit et meretur veniam. Neque enim de decem tribubus translatis in Assyrios aliquem pœnitentem, et Deo satisfacientem legimus, sed de filiis Juda ductis in Babyloniam multum est quod miremur et compatiamur: dum et Daniel in lacu leonum, et socii ejus in fornace Babylonica prostrati, misericordem iudicem Deum deprecantur (Dan. vi). Igitur dum proposito iudicio ex persona Domini, dicentis: *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi, et cætera repente sese persona offert, dicens: Quid dignum offeram Domino? curvabo Deo genua excelso?* hanc arbitremur esse Hierusalem, quæ, ut jam dictum est, illo tempore pœnitentiam erat actura. Cætera vero quæ repetito clamore subsequuntur, inter quæ iudex proloquens, *et custodisti, inquit, præcepta Amri, et omne opus Achab,* contra Samariam dicta esse non dubitemus, quæ veluti reus rebellis veniam a iudice nec postulat, nec meretur. Nunc per ordinem dicta sequamur: *Audite, inquit, quæ Dominus loquitur.* Hoc in persona sua propheta clamat, videlicet tanquam præco iudici sedenti obsequens, ut paret silentium, et ad audiendum attentam faciat multitudinem. Hoc ergo præmisso, sequuntur ea quæ Dominus loquitur: *Surge, contende iudicio adversum montes, et audient colles vocem tuam.* De montibus et collibus istis, adversum quos iudicio contendere iubetur, diversi expositores diversa senserunt. Nam alii angelos intelligunt, quibus rerum humanarum commissæ est procuratio, quique, ut Apostolus ait, *administratorii sunt spiritus, missi in ministerium propter eos qui hæreditatem*

capiant (Hebr. s), et inde adversus eos iudicio contendendi vofunt, si non egerint cuncta quæ ad suum pertinebant officium. Alii vero Abraham, Isaac et Jacob, et patriarchas reliquos interpretantur, quibus quasi auditoribus et ad iudicium convocatis, populi Israel negotium ventilandum est. Verum neutra sententia liberum habet cursum, aut manifestis Scripturæ vocibus comprobatur, præsertim cum Abraham, Isaac et Jacob sancti atque amici Dei sunt, et sancti angeli præterito jam iudicio divisi a malis angelis de salute sua securi, et in beatitudine sint **220** armati. Quomodo ergo vel adversus istos, vel adversus illos montes et colles libere affirmarim, quod fiat contentio iudicii divini? Ut igitur expeditior sit sensus, illud sequamur quo manifeste nos præsens litera ducit, dum in initio contentionis statim dicitur: *Popule meus, quid feci tibi?* Denique populus Israel cujus ambas partes, videlicet Samariam et Hierusalem, paulo ante diximus ad iudicium convocari, sub nominibus montium et collium corripitur in his verbis. Nec vero incongrue per montes figuratur, quia pars utraque in montibus regnabat et superbiebat, decem tribus in monte Samariæ, et duæ reliquæ Juda et Benjamin in monte Sion. Unde et per alium prophetam idem Dominus: *Væ igitur qui opulenti estis in Sion, et confiditis in monte Samariæ* (Amos, vi). Igitur adversus montes, id est adversus Samariam et Hierusalem in montibus habitantibus, et in montibus confidentes, *Surge, inquit, et contende iudicio, et colles, id est urbes minores illarum subappendices audiant vocem tuam.* Ad hoc edictum Domini iudicium proponentis, idem præco, id est propheta qui prælocutus fuerat, dicens: *Audite quæ Dominus loquitur, rursus pro officio suo magis ac magis attentam volens esse plebis multitudinem sive montium, id est principum altitudinem, clamat, et dicit: Audiant montes iudicium, et fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo suo, et cum Israel dijudicabitur.* Montes, ut jam dictum est, Samaria et Hierusalem dicuntur, quæ utraque metropolis in monte sita est. Porro *fortia fundamenta terræ*, non incongrue partis utriusque reges intelligimus. Regia namque potestas quodammodo terræ, id est populi fundamentum est. Unde et Græco sermone rex basilicis, id est basis populi dicitur, eo quod regibus suis populi vel cæteræ dignitates innitantur, veluti columnæ basibus. Igitur *et fortia fundamenta terræ tumidæ, terræ montuosæ, id est reges male fortes, reges in vestris viribus et opibus confidentes, qui subvehitis Samariam et Hierusalem quæ in montibus sitæ sunt, et quod pejus est, in montibus confident, audite, inquit, iudicium Domini, quia quod valde timendum est, iudicium Domini cum populo suo, et cum Israel dijudicabitur.* Vere enim sensato homini hoc valde timendum est ne cum illo Deus dijudicetur: scit enim quia non poterit illi respondere unum pro mille, ideoque prostratus postulat dicens: *Non intres in iudicium cum serro tuo, Bo-*

mine, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (Psal. cxlii). Hæc interlocuto propheta, protinus non ipse propheta cui dictum esse videbatur, surge et contende iudicio, sed ipse Dominus in sua persona, nec modo iudicio contendere incipit. *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Ægypti, de domo servitium liberavi te, et misi ante faciem tuam Mosen et Aaron et Mariam.* Quis his loquitur iudicio contendens, nisi Dominus? Quis autem dixerat, surge et iudicio contende, nisi Dominus? Ergone et jubet et obedit una eademque persona, ut unus idemque est; et illi qui dicit, et ille cui dicitur? Hæc idcirco subtiliter percunctamur et quærimus quia valde nobis optabile est, ut etiam hic appareat, qui persæpe in Scripturis Deus Deo, Dominus Domino, Pater Filio loquitur, et multa sunt quæ inter has personas dicta invenimus, quorum dulcissimum atque clarissimum est illud, quod David in spiritu audivit, nobisque retulit dicens: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis (Psal. cix).* Sit igitur persona Patris quæ dicit: *Surge, contende iudicio;* sit persona Filii quæ, dicto obaudiens, iudicio contendit et dicit: *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi.* Quid enim? Numquid quia de Virgine Maria nondum natus erat, idcirco de iudicio contendere nesciebat? Imo et prædari et spolia detrahere jam poterat. Hinc est enim quod de illo ad alium prophetam dicitur: *Voca nomen ejus, accelera spolia detrahere, festina prædari (Isa. viii).* Quam ob causam? *Quia antequam, inquit, sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ (ibid.)* quæ videlicet Damascus et Samaria tunc cunctis viribus Judam oppugnabant. Quod est dicere: Idcirco voca nomen pueri, quem supra vocandum esse prædixit Emmanuel (Isa. vii), accelera spolia detrahere, festina prædari, qui priusquam nascatur in mundo patremque habeat et matrem patrem quidem optativum, videlicet Joseph, matrem, autem naturalem, scilicet Mariam, liberat et hactenus liberavit ab hostibus suis Judam et Hierusalem. Mira acceleratio et inaudita festinatio. Nunquam fuit aliquis ita festinus, ut quidpiam faceret antequam nasceretur vel conciperetur, præter istum solum qui prius erat Deus, de Deo Patre genitus, quam fieret homo ipse de muliere natus. Igitur sicut vocari jussus est, accelera spolia detrahere, festina prædari, ita et secundum præsentem causam vocari poterat, accelera iudicio, contendere festina cum Israel dijudicari; quia videlicet in quo et toties iudicatus est ut traderet hostibus, et toties liberatus est ab hostibus Israel, unus idemque est Verbum Domini, unus idemque Filius Dei, verus Deus iudicans iuste, antequam fieret homo iudicandus iniuste. Nunc itaque iudicio contendentis, quæstiones et rationes audiamus. *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui? Responde mihi.* Hac percunctatione præmissa, ne vacet populo molestias referre quas passus est in eo quod toties tradidit

A eum in manus gentium, et dominati sunt ejus, qui oderunt eum: causam quoque suam istam proponit per quam ostendat sese priorem fuisse in beneficiis, et mala recepisse pro bonis, dum dicit: *Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servitium liberavi te; et misi ante faciem tuam Mosen et Aaron et Mariam (Num. ii).* Nec vero illos tantum qui erant fratres tui, verum etiam alienigenam, videlicet Balam filium Beor, qui non erat de gente tua, misi ante faciem tuam ad benedicendum tibi. Hoc est quod continuo subiungit: *Popule meus, memento, quæso, quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam filius Beor de Sethim usque ad Galgalam, ut cognosceres justitias Domini.* Et est sensus: Num in eo molestus fui tibi, quod hæc beneficia præstiti tibi? Quod dicit, *de Sethim usque ad Galgalam,* sic intelligitur ac si dicat, de loco ad locum pergens, mutansque loca ut totum exercitum Israel lustrarent oculis, quasi ego non possem cum pergente pergere, et cum transeunte transire. Et hoc feci, ut misericordiæ meæ et justitiæ notæ essent tibi. Cum itaque præmisso *quid feci tibi, aut quid molestus fui,* statim subiungit, *quia eduxi te de terra Ægypti per Mosen et Aaron,* et deinde meminisse rogat, quomodo Balaam filium Beor a maledicendo cohibuerit, quæ utraque populo non molesta, sed valde fuere jucunda? simul meminisse oportet, qualia populus econtra fecerit, ut causis comparatis appareat in iudicio opposito, quam justus Deus, et quam injustus Israel sit. Quid enim Deo populus fecit? Nonne ipse potius molestus fuit? Ubi illum Deus de Ægypto eduxit, ille vitulum conflatilem fecit, eique hostias immolavit, Mosen et Aaron ante faciem populi Deus misit, populus eosdem acerbe affligens, **221** pene lapidavit (Exod. xxxii). Ubi Balaam Deus cohibuit ne malediceret populo (Num. xxii), populus continuo fornicatus est cum filiabus Madian, et initiatus est Beelphegor (Num. xxv). Cætera percurramus, quamvis in præsentem iudicio non commemoraverit Dominus, pauca commemorasse contentus, et in omnibus, inquam, ex populo vicissitudinem reperiemus. Ubi Deus populum in terram quam promiserat, introduxit, populus terræ eisdem gentibus pejora fecit, inter quas commistit, deos eorum coluit (Judic. ii). Dedit Deus populo David regem secundum cor suum, populus a domo David sese rescindens, et a templo Dei, vitulos aureos coluit (III Reg. xii). Tandem quod maximum est, Deus homo factus de semine Abraham promissiones quas promiserat illi, implevit, et populo se præsentavit, populus illum negans crucem ei paravit, et lancea latus ejus perforavit (Joan. xix). Non vane ergo iudicium Domini cum populo suo et cum Israel vult dijudicari, quia magna sunt et multa quæ veniunt in quæstionem ex iniuria parte populi, quorum quædam prophetica hanc præcesserant, quædam secutura erant. Nec vero quisquam nostrum ab ejusmodi dijudicatione liberum se putet, quia nos quoque sumus Israel, quos Dominus eduxit de

Egypto hujus sæculi, id est de ignorantiae tenebris, A et misit ante faciem nostram Mosen et Aaron et Mariam, faciendo nos revelata facie contemplari quæ per illos facta sunt, quia in figura contigerunt, et qualem vicissitudinem quisque nostrum Deo reddiderit, conscientia cujusque novit. Cum igitur audivimus Deum dicentem homini, *quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi*, non sit in nobis cor durum et indomabile, et ferrea cervix, quia ad hoc se taliter apponit, et taliter loquitur altissimus Deus misero homini, ut saltem propter humilitatem Dei compunctus, dicat homo: *Peccavi Domino* (I Reg. vii), secundum exemplum David, cum quo Deus taliter dignatus est dijudicari, cum ille peccasset in Bethsabee. *Ego*, inquit, *inxi te in regem super Israel, et ego erui te de manu Saul et dedi tibi dorum* B *Israel et Juda, et si parva sunt ista, adjiciam tibi multa majora* (III Reg. xi). Taliter præloquendo mollire studuit, et per pietatem efficere tenerum cor, ut melius et profundius vulnerare posset protinus inferendo: *Quare ergo contempsisti verbum Domini, ut faceres malum in conspectu meo?* etc. (*Ibid.*) Quisquis ille similiter compunctus et in judicio salubriter vincetus loquitur ea quæ protinus hic in propheta sequuntur: *Quid dignum offeram Domino? Curvem genua Deo excelso? Nunquid offeram ei holocaustomata et vitulos anniculos? Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum aut in multis millibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?* Ad singula horum præter illud C quod ait, *curvem genua Deo excelso*, subaudiendum est, non, quia videlicet Deus holocaustomatibus, vitulis anniculis, arietibus et hircis pinguibus non delectatur et, etiamsi talibus delectaretur, non esset condignum pretium vel æqua redemptio ut pro peccato rationalis animæ brutum pecus tanto judicii offerretur. Multo magis offerre primogenitum vel fructum ventris sui pro scelere suo longe a ratione dissentit, præsertim cum hoc ipsum facere scelus sit crudelissimæ gentilitatis, licet Jephthe vir fortis immolatione filix temerarium votum solverit (*Judic. xi*). In singulis quidem et eorum qui ante nos ad penitentiam compuncti fuerunt, unus idemque Spiritus talia tractat, *quid dignum offeram Domino*, et D cætera juxta quod Apostolus loquitur: *Nam quid oremus sicut oportet, nescimus; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus* (*Rom. viii*). Veruntamen ut certum ordinem retineamus, et a superioribus non deviemus, ubi Samariam et Hierusalem tanquam duos discrevimus reos, quorum alter etiam sub judicio perseverat in culpa, alter sagittat pro venia. Nimirum persona hæc auditio judicio dicit: *Quid dignum offeram Domino?* et cætera, Hierusalem est. In illa namque taliter peccata sua confitendo emeruit, ut captivitas sua post annos septuaginta solveretur, detentis in perpetua captivitate decem tribubus, judice Deo per alium quoque prophetam sic prælocuto: *Quia non addam ultra mise-*

ri domui Israel, sed oblivione obliviscar eorum, et domui Juda miserebor, saltabo eos in Domino Deo suo (*Ose. i*). Ubi captivum Judam sive vapulantem Hierusalem piam de suo scelere habuisse legitimam sollicitudinem, secundum verba hæc: *Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium?* Nimirum in illa oratione apud Danielem: *Peccavimus, Domine, inique fecimus, impie egimus, et recessimus, et declinavimus a mandatis tuis et judiciis* (*Dan. vi*). Et alibi: *Et non est in tempore hoc princeps et propheta, et dux, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te, ut possimus invenire misericordiam, sed in anima contrita et spiritu humilitatis suscipiamur sicut in holocaustum arietum, et taurorum, et sicut in millibus agnorum pinguiam* (*Dan. iii*) Quid tandem dicit huic divinum responsum? *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus quærat a te: Utique facere judicium, diligere misericordiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Ne ergo sis anxius de holocaustomatibus et vitulis anniculis, de millibus agnorum et hircorum pinguium, neque de ullis omnino rebus quæcunque extra te sunt, quia non quærit tua Deus, sed te ipsum, non rem tuam sed spiritum tuum; non arietem vel hircum tuum, sed cor tuum. Illud offer, nam hoc est bonum; offer, inquam, judicium faciendo, misericordiam diligendo, et ambulando sollicitè cum Deo tuo. Quid est judicium facere, nisi judicium Dei prævenire? Prævenis autem judicium Dei, si temetipsum prior judicas in conspectu Dei, ne a Deo judiceris. Nam *si nos ipsos judicavimus*, ait Apostolus, *non utique judicavimus* (*I Cor. xi*). Jam quidem hoc interest inter duos reos istos, quorum alter Samaria, alter dicitur Hierusalem, quod Samaria judicio resistit, nunquam recedendo a vitulis suis, et idcirco *Non addam illi*, ait Dominus, *ultra misereri*, Hierusalem autem judicio concedit, veniamque poscit, et idcirco, *sed domui*, inquit, *Juda miserebor, et saltabo eos in Domino Deo suo* (*Ose. i*). Bonum ergo quidem est sequi judicium, optimum autem facere judicium, scilicet priusquam judicando semetipsum. Et deinde deligere, id est diligenter quærere misericordiam, quod est esse misericordem, ut ipse misericordiam consequatur. Exempli gratia, sicut eo tempore fuerunt maxime Daniel et Neemias, quorum alter, videlicet Daniel, completis annis septuaginta desolationis Hierusalem, multum compatiens desolatæ suæ genti, et posui, inquit, *faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare et deprecari, in jejuniis, et sacco, et cinere* (*Dan. ix*): alter, videlicet Neemias, cumque audisset, ait, verba dicentis, et murus Hierusalem dissipatus est, et portæ ejus combustæ sunt igni, *sed et flevi, et luxi dies multos, et jejunabam, et orabam ante faciem Dei cæli* (*II Esdr. i*), etc. Quod deinde dicitur hic in propheta, *et sollicitum ambulare cum Deo tuo*, idem est ac si dicat, et deinceps cavere a peccato. Ejusmodi sollicitudo tanta Danieli et sociis

ejus in eadem captivitate exstitit **222** ut ne quidem de mensa regis, et de vino potus ejus pollui paterentur. His dictis ad personam quæ percunctata fuerat, dicendo: *Quid dignum offeram Domino? et cætera*, confestim quasi quæreret, cum igitur fecero hæc ut indicasti mihi, quid consequetur, subjunxit atque ait: *Vox Domini ad civitatem clamat, erit salus timentibus nomen meum*. Personam expressit manifestius, quam supra diximus esse Hierusalem, veluti reum sub judicio contententem atque pœnitentem, altero in malis perseverante, scilicet Samariæ, id est decem tribus, contra quas protinus nequaquam remisso clamore taliter invehitur. *Audite, tribus. Et quis approbabit illud? Adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, et mensura minor iræ plena. Num justificabo stateram impiam, et saccelli pondera dolosa, in quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea loquebantur mendacium, et lingua eorum fraudulenta in ore ipsorum? Et ego ergo cæpi percutere te perditione super peccatis tuis. Tu comedes et non saturaberis, et humiliatio tua in medio tui. Apprehendes, et non salvabis; et quos salvaveris, in gladium dabo. Tu seminabis, et non metes; tu calcabis olivam, et non ungeris oleo, et mustum et non bibes vinum. Et custodisti præcepta Amri, et omne opus domus Achab, et ambulasti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, et habitantes in ea in sibilum, et opprobrium populi portabitis*. Manifeste divisus est clamor Domini, verba consolatoria denuntians civitati, scilicet Hierusalem, quod sit salus timentibus nomen Domini, filiis ejus de captivitate reversuris. Decem vero tribus qualia merentur? *Audite*, inquit, *tribus*, subauditur opus vestrum, quod nunc in judicio Domini arguitur. *Et quis approbabit illud?* Videlicet nemo probus, nemo nisi improbus, cujus et si cupiditas approbat, ratio tamen improbat. Verumtamen in judicio, dum res ostenditur nuda, mirum est si vel improbus approbare audeat pertinaci impudentia. Quid est illud? *Adhuc ignis in domo impii, thesauri iniquitatis, mensura minor iræ plena*. Quasi unum crimen decem tribuum in judicium adducit, sed per illud unum, cætera quoque simul omnia comprehendit. Et recte, nam *radix omnium malorum avaritia* (I Tim. vi). Ipsam avaritiam convenienter nomine ignis denotat. Sunt enim hæc similia. Denique *ignis nunquam dicit: Sufficit*, ait Sapientia (Prov. xxx), et *avarus non implebitur pecunia* (Eccl. v), igitur *adhuc ignis in domo impii*, id est adhuc avaritia, quæ est simulacrorum servitus (Coloss. iii), aëleo regnat in Samaria ut aurum colat tanquam Deum, colit enim aurea simulacra vitulorum. Quod dicit, *adhuc*, longiturnitatem, perseverantiam peccati significat; quia videlicet ex quo Jeroboam illos fecit vitulos, per tot annos vel tempora, tot succedentibus vel demutatis regibus, tot signis et prodigiis per Eliseum et Eliam exhibitis cultus eorundem vitulorum perseverat, et nullus omnino regum a peccatis Jeroboam recesserat,

A usque ad ultimum Osee filium Helea, qui regnare cepit in Samaria anno duodecimo regis Juda Achaz (IV Reg. xv), sub quo ipse prophetabat. Igitur adhuc ignis in domo impii, nimis diu perseveravit satiabilis avaritia in vobis, o decem tribus, quæ estis domus impii, scilicet Jeroboam qui vos peccare fecit, cui vos tanquam Domino domus ad malum deseruistis, cum deberetis esse domus Domini Dei. Quod nomine ignis, ut jam dictum est, avaritia debeat intelligi, sequens littera satis innuit. Cum enim dixisset, *adhuc ignis in domo impii*, statim subjunxit, *thesauri iniquitatis, et mensura minor iræ plena*. Num justificabo stateram impiam et saccelli pondera dolosa, in quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, et habitantes in ea loquebantur mendacium, et lingua eorum fraudulenta in ore ipsorum? Mensura minor, quam lex Domini interdicit, et dolosa, id est non æqua pondera, dum in alio pondere venduntur, in alio emuntur. Mercimonia profecto avaritiæ instrumenta sunt. Et hic est vere ignis, qui et cuncta bona destruit, et nunquam dicit: *Sufficit* (Prov. xxx). Num, inquit, hæc ego justificabo? Non utique, sed condemnabo. Minor mensura, minorem capiens venalem substantiam, majorem capit iram in sinum vestrum refundendum. Siquidem pauperes hoc facerent, poterat inopia scelus necessitate defendere, nunc vero divites, ait, *in eis repleti sunt iniquitate*, id est divitiis iniquis, quæ congregantur ex iniquitate, et habitantes in ea, subauditur domo impii, loquuntur, ait, *mendacium, et lingua eorum fraudulenta in ore eorum*, quia videlicet congregationem divitiarum sequitur mendacium, et manu assueta thesauros condere fraudulentam linguam possidet. Veritas paupertatem parit. Et ego ergo, inquit, cæpi percutere te perditione super peccatis tuis, subauditur, et percutere non desinam usque ad consummatam perditionem, quoniam quæperas in peccatis. Ac si dicat: Propterea jam sæpe misi contra regem Assyriorum, et quia tu in peccatis perseveras, mittam illum iterum. Nam, quia iste in diebus Joathan, Achaz et Ezechie prophetavit, opportune nunc historiæ series ad memoriam redit, pro eo quod ait: *Et ego ergo cæpi percutere te perditione super peccatis tuis*. Denique anno duodecimo Achaz regnavit Osee in Samaria super Israel, ascenditque contra eum Salmanasar rex Assyriorum, et factus est ei Osee servus, reddebatque tributa (IV Reg. xvii). Hæc fuit inceptio percussiois, de qua nunc dicit: *Et ego ergo cæpi percutere te perditione*. Sequitur autem: *Cum autem perhendisset rex Assyriorum Osee, quod rebellare nitens misisset nuntios ad Sæa regem Ægypti, ne præstaret tributum regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, et tinctum eum misit in carcerem, pervagatusque est omnem terram. Et ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis. Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, et transtulit in Assyrios, possitque eos in Ayla, et in Abor, juxta fluvium Gozam in civitatibus Medorum (ibid.)*. Hic annus erat sextus

Ezechie, nonus autem ejusdem Ozee, qui regnare cepit anno duodecimo Achaz. Nam ut illic infra rursus scriptum est, post annos tres anno sexto Ezechie, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria, et transtulit rex Assyriorum Israel in Assyrios. Igitur cum dicit: *Et ego ergo cepi percutere te perditione super peccatis tuis*, statimque subjungit: *Tu comedes et non saturaberis, et humiliatio tua in medio tui; apprehendes et non salvabis, et quos salvaveris in gladium dabo; tu seminabis et non metes, tu calcabis olivam, et non ungeris oleo, et mustum et non bibes vinum.* Cum, inquam, et illa de præterito, et ista de futuro tempore dicit, hoc datur intelligi, quod inter utrumque ascensum Assyriorum iste prophetaverit hunc sermonem, qui sic incipit: *Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi*, et de primo quidem illorum ascensu dixerit Dominus, *et ego cepi percutere te*, scilicet in eo quod hostibus tributarius es factus; de secundo autem, *tu comedes et non saturaberis, et humiliatio tua in medio tui*, et cætera, videlicet quia et tu, Israel, captivus migrabis, et rex tuus Osee vincetus mittetur in carcerem. Quod dicit, *et humiliatio tua in medio tui*, quæ videlicet humiliatio tam carcer Osee regis quam captivitas totius populi valet intelligi, talis dictio 223 est, *totalis et illa, sanguis tuus super caput tuum erit (III Reg. 11)*, id est perditio tua de temetipso erit, nec imputabitur alii rectius quam tibi, dum recipis quod mereris, nec ignorare potes quin justum sit. Quod deinde subjungit, *apprehendes et non salvabis, et quod salvaveris, in gladium dabo*, hoc impropere videtur Osee regi, quod non potius ad Deum conversus est, sed *misit nuntios*, ut jam supra dictum est, *ad regem Ægypti (IV Reg. xvii)*, ut apprehenderet eum, quasi paxillum sive baculum cui posset inniti. Hoc facto utique nec suos, nec semetipsum salvabit, subauditur, a tributis regis Assyriorum solvendis, imo quos ita salvare putavit, eos Dominus in gladium dedit, quia maxime propter hoc rex Assyriorum iratus ascendit, et cepit eos non sine voluntate et judicio Domini. Dum tandem dicit, *tu seminabis, et non metes, tu calcabis olivam, et non ungeris oleo; et mustum et non bibes vinum*, per singula dicta magnum illi facit tormentum, quorum cur omnino rebus ejusmodi erat deditum. Tanta cupiditate vel avaritia, quanta præcedentia verba denotaverunt. Nam quanto quisque majore laborat morbo avaritiæ, tanto magis cruciatur audiendo vel videndo quod ipse seminavit, ungi oleo, et bibere vinum, quod ipse usque ad calcatorium elaboravit, et in apothecam recondidit. Quod vero per conjunctionem apponit, dicendo: *Et custodisti præcepta Amri*, illi priori versiculo copulatur: *Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, et mentis minor iræ plena.* Fuit autem Amri pater Achab, et hic Samariam ædificavit sicut scriptum est: *Et regnavit Amri super Israel duodecim annis. In Chersa regnavit sex annis, emitque montem Samariæ a Somer cubus talentis argenti et ædificavit eam, et vocavit*

A nomen civitatis quam extruxerat ex nomine Somer domini montis Samariæ. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini et operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum (III Reg. xvi). In hoc denotatur præcepta ejusdem Amri, quæ custodisti, inquit, quia videlicet præcepta Hieroboam, quæ dederat formati vitulis, dicens: *Nolite ultra descendere in Hierusalem. Ecce dii tui, Israel, qui te eduxerunt de terra Ægypti (III Reg. xii)*, iste confirmavit ædificando aliam metropolim, scilicet Samariam, adversus antiquam et legitimam metropolim Hierusalem civitatem David. Et iste quidem præcepta Jeroboam taliter confirmando, sua præcepta esse fecit, Achab autem filius ejus ampliavit. Idcirco cum dixisset et custodisti præcepta Amri, addidit, *et omne opus domus Achab.* Quod enim fuit opus domus Achab? *Regnavit in Samaria viginti et duobus annis; et fecit malum in conspectu Domini, super omnes qui fuerunt ante eum. Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Jeroboam; insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sydoniorum, et abiit, et servivit Baal in templo, quod ædificaverat in Samaria, et plantavit lucum (III Reg. xvi).* Deinde hoc domus ejus, id est ipsius et uxoris ejus Jezabel opus fuit quod occiderunt prophetas Domini, in tantum ut diceret Helias, putans solum se esse relictum: *Domine, altaria tua destruxerunt, et prophetas tuos occiderunt gladio; derelictus sum ego solus, et quærent animam meam ut auferant eam (III Reg. xix).* Illorum talia præcepta et opera tu custodisti. Nunquam enim a peccatis eorum recessisti tu, Israel, sive tu, Osee, rex Israel, cujus in diebus tecum punitur Israel, et ambulasti in vanitatibus eorum, provocans me in tantum, ut darem te in perditionem, quod justum est, et habitantes in ea, subauditur domo Achab, quæ est Samaria, in sibilum, id est in derisum, et opprobrium populi portabis, videlicet vos reges impii, quia vestrum scelus, vestrumque deliramentum est quidquid patitur Israel. Sive ut e converso dictum sit, totum patitur Israel quidquid vos delirastis. Sequitur:

CAP. VII. — *Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ. Non est botrus ad comedendum, præmaturas ficus desideravit anima mea. Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est. Omnes in sanguine insiliantur, vir fratrem suum venatur ad mortem, malum manuum suarum dicunt bonum. Princeps postulat, et judex in reddendo est. Et magnus locutus est desiderium animæ suæ, et conturbaverunt eum. Qui optimus est in eis quasi paliurus, et qui rectus quasi spina de sepe.* Dicta hæc de fonte pietatis manant, quia perfecto zelus bonus quo sancti sævire videntur, nunquam sine pietate est. Irascuntur peccatis, peccatoribus compatiuntur. Sic Moses contra peccata sæviens, et forti zelo accinctus: *Ponat, inquit, vir gladium super femur suum, et ceciderunt in illa die, quasi viginti tria millia (Exod. xxxii)*, et peccatoribus compatiens, ait ad Dominum: *Aut dimitte eis*

hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti (ibid.). Sic et cæteri sancti fecisse noscuntur quamplures, quorum exempla percurrere nimis longum est. Ut de isto non prætereamus, quid fortius, quid vehementius invectione quam longe superius ita finierat: *Et omnia idola Samariæ ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt, et usque ad mercedes meretricis revertentur (Mich. 1).* Quid vero clementius dici potest, quam id quod protinus subjungit: *Super hoc plangam et ululabo; vadam squalidus et nudus (ibid.).* Sic et in præsentī loco cum thesauros iniquitatis et mensuram minorem, stateram impiam et pondera dolosa fortiter coarguisset, et velut adversarius vindicem sententiam ex iudicio Domini protulisset, continuo vulneratus vera compassione: *Væ mihi, inquit, quia factus sum sicut qui colligit in autumnō racemos vindemiæ, etc.* Nimiram quid optaret, vera et competentī similitudine melius expressit quam si nudis ipsam rem eloqueretur verbis. *Vinea enim Domini exercituum, ait ipse Dominus in Isaia, domus Israel est (Isa. v).* Et Psalmista: *Vineam, inquit, de Ægypto transtulisti, et ejecisti gentes, et plantasti eam (Psal. LXXIX).* At illa, cum expectaretur ut *faceret uvas, fecit labruscas (Isa. v).* Hoc iste expertus est; neque enim eo prophetante vel cæteris, quos Dominus misit, quisquam ex regibus Israel pœnitentiam egit. Congrua ergo similitudine utens, *factus sum, ait, sicut qui colligit in autumnō racemos vindemiæ.* Statimque subjungit: *Non est botrus ad comedendum, id est qui facit pœnitentiæ fructum.* Omnes enim impœnitentes Deum offendunt, sicut uvæ acerbæ quæ comedi non possunt. Pœnitentes vero quasi uvæ vel ficus maturæ, dulces et suaves sunt, quas *desideravit anima mea, inquit, sed non inveni.* Nam hoc est quod sequitur: *Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est.* De terra, id est de Samaria, *periit sanctus* qui esset mihi quasi botrus ad comedendum, et *in hominibus, id est decem tribubus, non est rectus,* qui esset mihi quasi præmatura ficus. Quis enim fuit de cunctis regibus Samariæ vel decem tribuum, de quo scriptum non sit, *fecitque malum in conspectu Domini?* At vero de regibus Hierusalem non est ita, quæ et supra dixit (*Mich. iv*): *Quid dignum offeram Domino?* et postmodum dictura est, *ego autem ad Dominum aspiciam, et expectabo Deum Salvatorem meum.* Nam et David et Ezechias, et Josias, botri ad comedendum boni, id est homines sancti, fuerunt, et de cæteris nonnulli quamvis in primis acerbi fuerint, postea per pœnitentiam **224** commutati, dulces et recti facti sunt. Audite nunc, reges Samariæ vel decem tribuum, quam acerbi et insuaves fuerint. *Omnes, inquit, in sanguine insidiantur, vir fratrem suum venatur ad mortem.* Profecto dira et longa tragœdia regum Israel brevibus verbis insinuatur. Nam fere omnes post illum vel ab illo, qui primus erat Jeroboam, in sanguine insidiati, et alterutros ad mortem venati sunt. Jam dicto Jeroboam filius suus Nadab successerat,

et insidiatus ei Baasa, percussitque eum, et regnavit pro eo, et percussit omnem domum Jeroboam (*III Reg. xv*): Eidem Baasa successerat filius suus Hel, rebellavitque contra eum servus suus Zambri, et occidit eum, regnavitque pro eo, et percussit omnem domum Baasa. Regnavit idem Zambri septem diebus, et ascendit contra eum Amri, et ille videns quod expugnaretur civitas, succendit secum domum regiam, et mortuus est. Tunc media pars populi sequebatur Tegni, et media pars Amri. Prævaluit autem et regnavit Amri, mortuusque est Tegni. Post hunc, videlicet Amri, regnavit filius ejus Achab, cujus filium Joram interfecit Jehu filius Mansi, et regnavit pro eo, percussit omnes qui erant de domo Achab, et notos ejus universos, et Aaziam regem Juda, et fratres ejus; erant enim de genere Achab (*III Reg. xvi*). Regnavitque Hieu, et filii ejus usque ad quartam generationem (*IV Reg. ix*). Factumque est post hæc, Sellum filius Jahes percussit Zafariam filium Jeroboam, filii Joas, filii Joachas, filii Hieu, et regnavit pro eo mense uno. Et hunc percussit Mauaen de Thersa, et interfecit eum, regnavitque pro eo. (*IV Reg. xv*). Hujus filium Phacæ jam percussit Phacæ filius Romeliæ, et regnavit pro eo (*IV Reg. xvi*). Conjuravit contra hunc, et insidias tendit iste Ozee filius Hela, et percussit eum, et interfecit, regnavitque pro eo, cujus nono anno Israel captivus ductus est, ubi tanta fuit, tamque cruenta regum divisio, quanta potuit esse regni desolatio, et eorum qui partibus favebant, conturbatio? Non ergo abs re dixit, *omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.* Porro, cum omnes ita reprobi fuerint reges Israel, ut recte dixerit hic: *Periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est, tres ex illis magis infames Scriptura denotavit, videlicet priorem Jeroboam qui vitulos fecit, et Amri qui Samariam condidit, et Achab qui Baal coluit et cum uxore sua Jezabel prophetas Domini interfecit, quorum et hic propheta paulo ante meminit, dicendo: Et custodisti præcepta Amri, et omne opus domus Achab (Mich. vi).* Horum trium malam memoriam hic rursus tangere videtur tribus sententiis, quas hoc ordine subnectit: *Malum manuum suarum dicunt bonum, et princeps postulat, et iudex in reddendo est, et magnus locutus est desiderium animæ suæ, et conturbaverunt eum.* Nam, qui malum manuum suarum dixit bonum, Hieroboam fuit simulque sacerdotes, quos ipse sibi de extremis populi instituit, quia formati vitulis dixerunt: *Eccedii tui, Israel (III Reg. xii), principem, qui postulavit et iudex in reddendo fuit, intelligimus Amri, qui ut contra Hierusalem metropolim Juda, in qua erat templum Domini, faceret suarum metropolim, emit montem Samariæ a Somer, qui erat dominus montis, quanto pretio voluit, scilicet duobus talentis argenti, pro arbitrio suo iudicis de pretio, quia princeps fuit (III Reg. xvi). Magnus qui locutus est desiderium animæ suæ, Achab licet intelligi, quia projiciens se in lectum suum et avertens faciem suam ad parte*

tem, et interrogatus ab Jezabel, *Quare non comedis panem?* — *Locutus sum*, ait, *Naboth Jezrahelitar, et dixi ei: Da mihi vineam tuam, accepta pecunia; aut, si tibi placet, dabo tibi vineam aliam pro ea; et ille ait: Non dabo tibi vineam meam (III Reg. XXI).* Sic locutus est magnus ille desiderium animæ suæ, nimirum cupiditatis suæ. Ut autem magnus vocetur tali in re, mira et iracunda facit irrisio uxoris suæ, quæ ad hæc taliter cum ironia respondit: *Grandis auctoritatis es, et bene regis regnum Israel! Surge, et comede; ego tibi dabo vineam Naboth Jezrahelitar (ibid.).* Et conturbaverunt eum, inquit. Qui conturbaverunt, et quem conturbaverunt? Nimirum ipse Achab et uxor sua Jezabel conturbaverunt Naboth, submitiendo contra illum falsum testimonium dicentium: *Benedixit Deum et regem, et lapidaverunt eum, sicut mortuus est (ibid.).* Bene ergo cum dixisset, magnus locutus est desiderium animæ suæ, subjunxit, et conturbaverunt eum, ponens pronomen relativum ad illum, cujus non posuerat nomen proprium, videlicet volens justum Naboth optime esse notum, ita ut quodammodo necessarium non sit nominatum exprimi illum qui semper debeat esse in memoria omnium, cum sanguis ejus semper clamet, et semper accuset impiorum sacrilegium. Vis adhuc audire, quam reprobi reges illi omnes fuerunt? Ait: *Qui optimus in eis est, quasi paliurus; et qui rectus, quasi spina de sepe.* Optimus in regibus Israel fuit Jehu, quippe qui solus ex omnibus illis unctus fuisse legitur in regem per manum Helisæi, furdentis oleum super caput ejus, atque dicentis: *Eni te in regem super populum Domini Israel, et percussit domum Achab domini tui (IV Reg. IX), et cætera quæ ille strenue implevit.* Delevit enim domum Achab, et præcipitavit Jezabel quam et comederant canes; et percussit in ore gladii cunctos sacerdotes Baal, et destruxit ædem Baal, et fœcit pro eo latrinas, et ita delevit Baal de Israel (IV Reg. X). Optimus itaque in eis Jehu, videlicet pro hac parte quam diximus. At idem a peccatis Hieroboam non recessit, sicut de illo quoque scriptum est: *Verumtamen a peccatis Hieroboam filii Naboth, qui peccare fecit Israel, non recessit, nec dereliquit ritulos aureos, qui erant in Bethel et in Dan (ibid.).* Igitur optimus iste revera quasi paliurus, videlicet herba spinis armata, pungens ac retinens et vulnerans appropinquantem, et adunco dente comprehendens. Nam in hoc ipso quod delevit domum Achab et Jezabel, jubente Domino, in ultionem sanguinis prophetarum, et sanguinis omnium servorum ejus, non tam dilectioni Dei quam propriæ satisfacere curavit ambitioni, unica cupiditate regnum sibi attrahens, et ob hoc sagittis pungens, gladio vulnerans. Porro rectus in eis Ozee rex ultimus intelligitur, de quo sic scriptum est: *Fecitque malum coram Domino, sed non sicut reges qui ante eum fuerant (IV Reg. XVII).* Dicitur enim licentiam dedisse volentibus ascendere, ut facerent sacrificia in domo Domini in Hierusalem, quod

anteriores reges non fecerant, perseverantes in peccatis Hieroboam qui prohibuerat, dicens: *Nolite ascendere in Hierusalem (III Reg. XII).* Fortassis ut hanc licentiam daret Ozee, deliniabat aliqua gratia regis Juda, cui nimirum non insuave esse poterat illud, quod idem Ozee Phacec filium Romeliæ interfecerat, et pro eo regnabat. Siquidem hostis fuerat Judæ Phacec filius Romeliæ, quippe qui cum Rasin rege Syriæ ascendit in Hierusalem ad præliandum. Unde et necessitate compulsus Ahas misit nuntios ad Teglathassar regem Assyriorum, dicens: *Ascende, et saluum me fac de manu regis Syriæ, et de manu regis Israel, qui consurrexerunt adversum me (IV Reg. XVI).* Verumtamen quomodo-cunque, qualicumque pro causa minus fecerit malum, quam reges, qui ante eum fuerunt, constat, quia fecit malum coram Domino, quia Scriptura testis est. Igitur et qui rectus est, subauditur Ozee, quasi **225** *spina de sepe.* Nam, sicut in spinosa sepe dum putatur auxilium, dolor invehitur; sic Ozee, dum mittit ad regem Ægypti, et ejus auxilio vult sopire Jerusalem, per hoc ipsum parat Israeli captivitatis occasionem. Idcirco non mirum, quod quæsitivus racemos vindemiæ, et non est botrus ad comedendum, quod præmaturas ficus desideravit anima mea, et non inveni. Neque enim de spinis colligunt uvæ, neque de rubo, sive de paliuro vindemiant uvam (Matth. 7). Sequitur: *Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit, nunc erit vastitas eorum. Nolite credere amico, nolite confidere in duce; ab ea quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui, quia filius contumeliam facit patri, filia consurgit adversus matrem suam, nurus contra socrum suam, inimici hominis domestici ejus. Ego autem ad Dominum aspiciam, et exspectabo Deum Salvatorem meum. Audiet me Dominus Deus meus.* Sive ad Samariam, cui supra dixerat, *custodisti præcepta Amri, et omne opus domus Achab, et ambulasti in voluntatibus eorum,* sive ad Jerusalem dicta hæc intelligas, secundum utrumque intellectum res manifesta est. Nam utriusque, scilicet et Samariæ et Jerusalem, captivitas, quæ hic *visitatio* sive *dies speculationis* dicitur, tunc veniebat et prope erat. Melius tamen ad Jerusalem dicta intelligi placet; quoniam ipsa est quæ respondet et cui respondere convenit: *Ego autem ad Dominum aspiciam, et exspectabo Deum Salvatorem meum,* nimirum eadem et humilitate, qua superius dixit: *Quid dignum offeram Domino?* etc. (Mich. VI.) De ipsis quoque contra quos dixerat, *qui optimus in eis est quasi paliurus, et qui rectus quasi spina de sepe,* scilicet de regibus vel principibus Samariæ, sermo ad Jerusalem fieri per hoc maxime intelligitur, quod cum præmisisset, *dies speculationis tuæ, visitatio tua venit,* statim subjunxit, et hæc *nunc erit vastitas eorum.* Quorum enim eorum, nisi hominum in quibus, ut supra conquestus est, rectus non erat, in tantum, ut *qui optimus in eis erat, esset quasi paliurus, et qui rectus quasi spina de sepe?* Eorum nimirum tunc instabat vastitas, id est irrevocabilis

decem tribuum captivitas. Judæ autem vel Jerusalem non ita Nam venturus quidem erit rex Assyriorum usque ad ipsam, unde et postmodum hic dicitur ei, *et usque ad te non veniet Assur*, sed non vastaturus eam, dicente Domino per Isaiam prophetam: *Non ingredietur urbem hanc neque occupabit eam (Isa. xxxvii)*. Item tradenda quidem erat Babyloniis eadem civitas, sed præfinito tempore restituenda, id est post annos septuaginta (*IV Reg. xvi*). Unde et postmodum dicit ei: *Dies, ut ædificentur maceræ tuæ*, subauditur statuta est. Igitur quod deinde sequitur: *Nolite credere amico, et nolite confidere in duce; ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui, quia filius contumeliam facit patri, filia consurgit adversus matrem suam, nurus contra socrum suam, inimici hominis domestici ejus*. Magnitudinem calamitatis eorum exprimit, de quibus dixerat, *et nunc erit vastitas eorum*, ut recogitet auditor et perpendat quanta fuerit vel esse potuerit inordinatio rerum et confusio hominum popularium sive mediocrium, ubi regnum decem tribuum scissum a domo David, tantis et tam crebris scissuris dividebatur in seipsum, sicut supra perstrinximus, regibus interfectis, et succedentibus eorum interfecto-ribus. Ibi fictus amicus non defuisse credendus, quem temporis opportunitas et occasio injuriæ manifestum faceret, qualis ante tempora illa regni David fuit Achitophel. Nam, quia insidiis utitur maxime amicus fraudulentus, non immerito pro ejusmodi computentur, et Baasa filius Achia de domo Isachar, et Ozee filius Hela regum Israel ultimus, quorum alter insidiatus est Nadab filio Jeroboam, et percussit eum, regnavitque pro eo (*III Reg. xv*). Item inter eos propter quorum exemplum ait: *Et nolite confidere in duce*, recte computetur Zambri, qui cum esset dux mediæ partis equitum, et servus Ela filii Baasa rebellavit contra eum, percussitque et occidit eum, et regnavit pro eo (*III Reg. xvi*). Sunt itaque isti in exemplum omni mundo, quod non sit omni amico credendum, neque in omni duce confidendum, propheta dicente: *Nolite credere amico, nolite confidere in duce*, id est, nolite spem vestram ponere in hominibus ea consideratione, quia sunt duces, quia dicuntur amici; multi enim duces insidi, multi amici insidiosi, sicut experimento claruit temporibus istis. *Ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi*, inquit, *claustra oris tui*. Ante tempora illa grande exemplum cavendum in hujusmodi præcessit in Dalila, quæ Samson decepit (*Judic. xvi*), sed multo magis temporibus eisdem in Jezabel, quæ virum suum Achab perdidit, dicendo illi jacenti in lectulo: *Surge et comede panem, et æquo esto animo, ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitæ (III Reg. xxi)*. Aperuerat enim illi claustra oris sui, nar-rando pro qua causa esset tristis, et omnino commiserat ei claves universas animi sui tam in illa re quam in cæteris, testante Scriptura, cum postmodum dicit: *Igitur non fuit talis alter ut Achab qui venundatus est ut faceret malum in conspectu Domini;*

A concitavit enim eum Jezabel uxor sua, et abominabilis factus est, in tantum ut sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos consumperat Dominus a facie filiorum Israel (ibid.). Quamvis autem pauca talium exempla certis ex personis scripta sint, multa tamen tunc evenisse talia nemo est qui ambigat. Similiter et de eo quod protinus sequitur, quia *filia contumeliam facit patri*, quanvis duo tantum exempla scripta sint: alterum ubi *Ruben cubile patris ascendit (Gen. xlix)*, alterum ubi *Absalon sædavit patrem suum David (II Reg. xvi)*, qui ante tempora illa fuerunt: multa tamen eisdem temporibus similia gessisse non dubitandum est, testante alio propheta, cum dicit inter cætera scelera Israel, id est decem tribuum, *et filius ac pater ejus introierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum (Amos ii)*. Feminarum res gestæ conscriptæ in sacris codicibus non sunt, exceptis illis, quæ tanta fecerunt ut absque illarum commemoratione non potuerint conscribi memorabilia gesta virorum. Nam idcirco quæ Jezabel et Athalia filia ejus gesserent mala in Israel et in Juda conscripta sunt, quia maxime fuerunt causæ tempestatum feminæ illæ, in quibus viri naufragaverunt. Itaque de eo quod sequitur, *filia consurgit adversus matrem suam, et nurus contra socrum suam*, superfluum est quærere historiam temporum, cum constet omni tempore feminas esse vel fuisse proniores et ardentiores viris ad omne flagitium. Et quis dubitet in illa tempestate filiam adversus matrem, et nurum contra socrum suam consurrexisse, cum et nunc tanta sint exempla vitæ quotidianæ, ut magis lugere quod tanta sint quam quærere debeamus. Similiter quod ait: *Inimici hominis domestici ejus*, ita certum est ut et eisdem temporibus nonnulli quoque regum Juda a conjurantibus servis interfecti esse leguntur, et nunc plura sunt exempla quam ut testimoniis indigeamus. Hæc ultima sententia, *inimici hominis domestici ejus*, cæteras omnes affinitates comprehendit quæ longinquiores sunt, et idcirco in inimicitiiis minus habent miraculi, licet non minus periculi, ut sunt nepotes vel consobrini. Quæ autem generum prætermisit, qui de nuru non tacuit, dicens: *Et nurus contra socrum suam*, cum gener et nurus in eodem affinitatis gradu sint? Similiter et Dominus noster in Evangelio cum easdem affinitates ita ut hic adversum se dividendas, **226** propter Evangelium prædicens, etiam reciprocaverit hoc modo: *Erunt enim ex hoc quinque in domo sua divisi, tres in duos, et duo in tres dividantur, pater in filium, et filius in patrem suum, mater in filiam, et filia in matrem suam, socrus in nurum, et nurus in socrum suam (Matth. xi; Luc. xii)*. Notandum quod de genero tacuit. Quod si dixisset, socer in generum, et gener in socrum suum, non jam tres tantum in duos, et duos in tres, sed quatuor in duos, et duos in quatuor separasset, et nihilominus ve-**227** dixisset. Nam sæpe quidem factum est ut contra duos, scilicet contra patrem et matrem, tres dividerentur, videlicet filius et filia et nurus. Sæpius au-

tem accidit, et p̄ne in usu est, ut gener contra socerum, et socer contra generum separetur. Cum ergo de genero tacuit, si quia non adeo mirum vel rarum est, idcirco de genero tacuit, cur de nuru non tacuit, cum etiam nurum socii esse invisam fere usitatum sit in tantum, ut dicat Comicus, quid est hoc?

..... *Omnes socrus oderunt nurus*

(TERENT. *Hecyr.*, act. II, sc. 1, 5.)

Ad hæc sciendum, quia superbia vel controversia generi non tantum facit vel habet inordinacionis, quia videlicet nurus, ne contra socrum consurgeret, viri sui, cui secundum legem subjecta est, metu et reverentia debuit coerceri; gener autem, etsi uxori affectum debet, tamen subjectionem non debet (*Ephes. v*); et idcirco, si contra socerum et socrum tuam conjugis parentes sese erigit, non adeo mirum vel turpe est. Apud Mattheum Dominus ipsis prophetæ hujus verbis, sententiam magis edicit: *Nolite inquiens, arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filiam adversus matrem suam, et nurum adversus socrum suam (Matth. x).* — *Et inimici hominis domestici ejus.* Quid igitur? Nunquid Salvator hoc in hominibus facere venit, quod ante adventum suum per prophetam in hominibus reprehendit? Absit hoc. Aliud est homines odio peccati, atque aliud odio hominum separari. Illud odium, quo odimus peccata hominum, bonum, imo perfectum est, quod prædicatur in illo psalmi versiculo: *Nonne tuos oderant te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos (Psal. cxxxviii).* Illius odii gladium et separationem Salvator mittere vel facere venit, ut qui discipulus ejus esse cupit, neminem aspiciat, quamlibet propinquum adversantem sibi in via Dei. Porro illud odium, quo sanguis queritur hominum, vel bonis invidetur, homicidarum est. Illius odii separationem per hunc prophetam idem Dominus reprehendit, quia videlicet pro eo quod separaverant e a domo David, traditi fuerant spiritui discordiæ et seditionis, sicut et ante illa tempora contigit, quando constituerunt super se ducem Abimelech filium Jeroboal, qui omnes fratres suos septuaginta viros interfecit. Unde scriptum est: *Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech et habitatores Sichem, qui cæperunt eum detestari (Judic. ix).* Sequitur: *Ego autem ad Dominum aspiciam, et expectabo Deum Salvatorem meum. Audiet me Deus meus. Ne læteris, inimica mea, super me quia cecidi, consurgam. Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, domus judicet causam meam, et faciat judicium. Educat me in lucem, videbo justitias ejus, et aspiciet inimica mea, et operietur confusione quæ dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eum, nunc erit in conculcationem et lutum platearum.* Manifeste hæc verba sunt confidentis et sperantis, et prolata sunt per prophetam in persona

A tribus Judæ sive Jerusalem, quæ in Babylonem ductenda erat captiva, translatis prius in Assyrios decem tribubus, contra quas præcedens deprompta est sententia. Meminisse namque oportet judicium esse Domini, et Samariam et Jerusalem dijudicari ab eo loco, quo ait: *Audiant montes judicium Domini, et fortia fundamenta terræ; quia judicium Domini cum populo suo et cum Israel dijudicabitur. Popule meus, quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? Responde mihi (Mich. vi), etc.* Sub hoc judicio tanquam duos reos adductos esse diximus, Israellem et Judam, sive Samariam impœnitentem et Jerusalem pœnitentiæ voces emittentem, et supra, ubi sic incepit: *Quid dignum offeram? (Ibid.)* Et hic rursus: *Ego autem ad Dominum, inquit, aspiciam, etc.* Sic omnino futurum erat, et sic factum est ut hæc verba prophetica futurum esse prænuntiabant. Datis namque sententiis et decem tribubus in Assyrios, filiis autem Juda in Babylonem ductis, illa captivitas ad Dominum per pœnitentiam non aspexit; hæc autem ad Dominum aspexit, et exspectavit Dominum Salvatorem suum, et audivit eam Deus suus, et dicere potuit contra Babylonem, quæ eam captivaverat: *Ne læteris, inimica mea, super me quia cecidi, consurgam.* Et quid verius eo quod ait: *Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est?* Ubi namque filii Juda captivitatis et mœroris tenebras subierunt, humiles et contemptibiles facti in conspectu Babyloniorum, ecce Dominus lux eorum fuit, lux illuminans lucernam per gratiam propheticam quam pœneret super candelabrum ut luceret omnibus, et regis Nabuchodonosor, et omnibus qui in regno ipsius erant, adversariis quidem eorum ad confusionem et opprobrium, ipsis autem ad consolationem et gaudium. Danielem loquimur et socios ejus, quorum illuminationis hoc initium fuit, quod somnium regis et interpretationem ejus ipsis orantibus, Danieli revelavit, quæ prima causa illis exstitit consolationis et honoris, intantum ut rex Nabuchodonosor caderet in faciem suam, et Danielem adoraret, qui et hostias et incensum præcepit offerri, ut sacrificaretur ei. Tunc in sublime illum extulit, et munera magna et multa dedit ei, et constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, et præfectum magistratum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulavit a rege, et constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, et Abdenago (*Dan. ii*), qui postmodum missi in fornacem ignis ardentis, et illæsi ambulantes in medio ignis, Nabuchodonosor dicente: *Ecce ego video viros quatuor solutos ambulantes in medio ignis, et nihil in eis corruptionis est, et species quartus similis est Filio Dei (Dan. iii).* Profecto aliam divinæ claritatis lucem profuderunt ad consolationem suimet, et concaptivorum fratrum suorum Judæorum. Cætera quoque deinde circa illos maxime per Danielem celebrata mirabilia tanta tamque præclara fuerunt, et visiones quas vidit tam magnæ tamque splendide exstiterunt, ut dubitare non oporteat illuc pertinere quod ait:

Cum sedero in tenebris, Dominus lux mea. Quod A *vobis de universo populo Domini Dei caeli? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Hierusalem, quæ est in Judæa, et ædificet domum Dei Israel. Ipse est Deus, qui est in Hierusalem (I Esdr. 1). Tunc post adversitatis noctem dies illuxit, quia videlicet ædificatio maceriarum civitatis vel templi quod destructum fuerat pro die computari potuit; die, inquam, tam diutina, quandiu reparationis illius lux perduravit. At illi qui deinde suborti sunt Judæi, illa die sua male cœperunt uti, derelinquendo legem Domini, donec iterum fieret desolatio irreparabilis. Sequitur ergo: *In die illa longe fiet lex, in die illa usque ad te veniet Assur, et usque ad civitates munitas, et a civitatibus munitis usque ad flumen, et ad mare de mari, et ad montem de monte. Erit terra in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum (I Mach. 1).* Hoc denique historiae temporum testantur, et maxime libri Machabæorum, quod longe facta sit lex in die illa, id est in tempore illo, de quo nunc sermo est: *Exierunt enim de Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes: Eamus et disponamus testamentum cum gentibus, quæ circa nos sunt. Et ædificaverunt gymnasium in Hierosolymis secundum leges nationum, et fecerunt sibi præputia, et decesserunt a testamento sancto, et juncti sunt nationibus (I Machab. 1).* Hoc denique erat longe fieri legem decertantibus, et eam retentare volentibus Machabæis fratribus, Juda et Jonatha et Simeone Matathiæ filiis, et post eos Joanne filio Simeonis, qui cognominatus est Hircanus. Omnes decesserunt prosperati quidem aliquoties ad retinendam legem, sed nihilominus de die in diem longius atque longius fiebat lex, et non erat rex. Jam dicti Joannis posteriori de regno et sacerdotio nimis cruento et impie contendebant, donec se interposuit Romana potestas regemque imposuit, non de gente illa, videlicet Herodem natum patre Idumæo et matre Arabica. Facta sunt igitur et longe lex, et contra legem alienigena rex, et deinde desolatio successit gentis quæ nunc usque permanet, de qua hic subjungit: *In die illa et usque ad te veniet Assur, videlicet nomine Assur universas consignificans nationes, per quas illa et gentis ejusdem metropolis Hierusalem destructa est. Primus itaque Assur ante Babylonios contra Hierusalem ascendit regnante Ezechia, sub quo iste propheta vit, sed repulsus est, percussis in castris ejus ab angelo Domini centum octoginta quinque millibus (IV Reg. xix). Recte ergo pro omnibus Assyriis, Babyloniiis, Græcis atque Romanis ponitur Assur, quia contra Hierusalem fuit omnium primus. Cum dicitur: *In die illa et usque ad te veniet Assur, quid autem est, usque ad te veniet, nisi ac si dicitur: Nunc quidem repelletur a te Assur sive rex Assyriorum Sennacherib, sed non semper ita repellentur hostes tui. Quod deinde dicit, et veniet usque ad civitates munitas, et a civitatibus munitis usque ad flumen, et ad mare de mari, et ad montem de monte, plenariam atque universalem vehementer exprimit commotionem totius orbis ad destructionem et desolationem***

*deinde sequitur: Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec judicet causam meam, et faciat judicium, confessio est, et magna laus justitiæ Dei, quia revera multum ipsa, cujus hæc verba sunt, Jerusalem peccavit et multis peccatis iram Domini meruit, non minus quam Samaria, tamen hoc excepto quod de regibus quoque Jerusalem nonnulli fuere justii, et pœnitentes aliqui. Debit ergo portare iram Domini, maxime propter peccata Manasse, licet ille tandem pœnitentiam egerit. Nam de peccatis illius, quod maxime propter illum ira venerit, Scriptura dicit: *Factum est autem hoc 227 per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se propter peccata Manasse universa quæ fecit, et propter innoxium sanguinem quem effudit, et implevit Hierusalem cruore innocentium, et ob hanc rem noluit Dominus propitiari (IV Reg. xxiv). Portabo igitur, inquit, iram Domini, consentiens justitiæ, quoniam peccavi ei, donec judicet causam meam, et faciat judicium. Quomodo? Educet me, ait, in lucem, videbo justitias ejus, et aspiciet inimica mea, et operietur confusione, quæ dicit ad me: Ubi est Deus tuus. Hoc jam fieri tunc cœptum est, quando et pueri tres educti sunt de camino ignis, et Daniel de lacu leonum, vidensibus gloriam eorum imo Dei per eos, Babyloniiis et confusione operis qui illos accusaverunt (Dan. vi). Peractum est autem quando Babylon a Persis et Medis subversa vidit per alios solvi captivitatem et reædificari Hierusalem, quam succenderat igni (II Par. xxxvi). Nam subversionem inimicæ illius, scilicet Babylonis, prævidens subjungit adhuc in propheta in persona Hierusalem: *Oculi mei videbunt in eam; nunc erit in conculcationem ut lutum platearum. Conculcata enim est a Medis et Persis, videntibus oculis Danielis, qui unus erat ex captivis illis qui de Hierusalem adducti, nondum clauserant oculos suos morte præventi. Nam idem Daniel scripturam quoque vidit oculis suis, quam et interpretatus est Balthasar regi, Mane, Tezel, Phares, id est numeravit et complexit et divisit regnum tuum, et dedit illud Medis et Persis, et eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chuldæus, et successit in regem Darius Medus (Dan. v). His dictis protinus subjungitur: *Dies ut ædificentur maceriatuæ. Nimirum ea quæ ex persona Hierusalem spem habentis in Domino dixerat prophetæ persona, imo per prophetam Dominus confirmat, dicendo eidem Hierusalem: *Dies ut ædificentur maceriatuæ, subauditur apud Deum præfiniti sunt. Et per alium prophetam, scilicet per Hieremiam, præscribentur hoc modo: *Et servient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Cumque impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, et super gentem illam, dicit Dominus, omnem iniquitatem eorum (Jer. xxv), et cætera. Etenim post finem annorum illorum suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, et transduxit vocem in universo regno suo, etiam per Scripturam dicens: *Quis est in*******

terræ unius, de qua et protinus dicit : *Et erit terra A* in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum. Nec mirum in justo propheta tam cito post consolationem, qua dictum erat, *dies ut ædificentur maceræ tuæ*, tam repente, tam magnam prophetari desolationem ejusdem terræ, cum et apud Daniele m similiter cum oraret ille, intelligens in libris numerum annorum de quo factus est sermo Domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationes Hierusalem septuaginta anni (*Jer. xxv*), taliter ibidem concludatur visio. *Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo, et finis ejus vastitas, et post finem belli statuta desolatio, et deficiet hostia et sacrificium, et usque ad consummationem et finem perseverabit desolatio* (*Dan. ix*). Quod extunc factum est et sit, iste sequentibus verbis orando prophetat, et prophetando orat : *Pasce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ, habitantes solos in saltu. In medio Carmeli pascentur Basan et Galaad, juxta dies antiquos secundum dies egressionis tuæ de terra Ægypti.* Cui enim hoc dicitur, *pasce populum tuum, gregem hæreditatis tuæ*, nisi illi qui hoc ipsum se facere et hujus officii ministerium se esse testatur, dicens : *Ego sum pastor bonus ; ego sum ostium ovium ; per me si ovis introierit, salvabitur et ingreditur, et egredietur, et pascua inveniet* (*Joun. x*). *Eratis enim, inquit Petrus, aliquando sicut oves errantes* (*I Petr. ii*). Nam et quod dicit : *Habitantes solos in saltu*, hoc est errantes et pastorem non habentes, et luporum faucibus expositæ, quia non erat qui requireret, quippe cum et *lex longe facta esset*, ut supra jam dictum est, essentque pravi pastores, pascendo legem non custodientes. Unde et per alium prophetam loquitur contra eos, id ipse cui dicitur in isto, *pasce populum tuum* **228** *in virga tua, gregem hæreditatis tuæ, habitantes solos in saltu : Væ pastoribus Israel qui pascebant semetipsos. Dispersæ sunt oves meæ, eo quod non esset pastor ; et factæ sunt in devotionem omnium bestiarum agri, et dispersi sunt, et non erat qui requireret, non erat, inquit, qui requireret* (*Ezech. xxxiv*). Ecce ego ipse requiram oves meas et visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum. *Ego pascam oves meas, et ego accubare eas* (*sciam, dicit Dominus* (*ibid.*)). Huic ergo, quem tale propositum habere spiritus propheticus non ignorabat, recte et constanter dicitur, ut pascat in virga sua, id est in justitia sua. Respondet ille et dicit : *In medio Carmeli pascentur Basan et Galaad, juxta dies antiquos, secundum dies egressionis tuæ de Ægypto. Ostendam ei mirabilia.* Magnum est quod in verbis istis pastor bonus promittit, *in medio Carmeli pascentur Basan et Galaad*, nimirum eodem sensu quo in alio propheta jam prælibato, *et pascam eas*, inquit, *in montibus Israel, in rivis, et in cunctis sedibus terræ, in pascuis uberrimis pascam eas, et in montibus excelcis erunt pascuæ earum. Ibi requiescent in herbis virentibus, et in pascuis pinguibus pascen-*

tur (*ibid.*). Carmelum quippe et Basan et Galaad regiones aptas fuisse alendis gregibus Scriptura testatur. De Carmelo unde fuerit Nabal constat illud, quod ibi oves paverit insignis pastor David, typum gerens boni pastoris Christi. Scriptum est enim : *Cum ergo audisset David quod tonderet Nabal gregem suum, ascendite, ait, pueris suis, in Carmelum, et venietis ad Nabal* (*I Reg. xxv*). Et post pauca : *Nunquam eis molesti fuimus ; nec aliquando defuit eis quidquam de grege omni tempore, quo fuerunt nobiscum in Carmelo* (*ibid.*). Porro Basan et Galaad regiones quam pascuosæ fuerint, illud satis innuit, quod eas petierunt a Mose prece instantissima filii Ruben et Gad, eo quod haberent pecora multa, essetque illis infinita substantia (*Num. xxxii*). Interpretatur autem Carmelus scientia circumcisionis, Basan confusio, Galaad transmigratio testimonii. Igitur tam rebus quam vocabulis suis Carmelus et Basan et Galaad, illas significavit pascuos ovium Christi uberrimas, ubi pascentur et impinguantur, in sacris nunc epulando Scripturis, et postmodum paradisi deliciis, habentes primum scientiam veræ et spiritualis circumcisionis, et deinde salubrem facientes confessionem de peccatis pristinis, et deinde consequens perfectionem fidei taliter, ut eandem fidem confirmare et defendere valeant legis et prophetarum testimoniiis. Quod deinde subjungitur, *juxta dies antiquos, secundum dies egressionis tuæ de Ægypto, ostendam ei mirabilia*, tunc demum recte intelligimus, sed non obliviscimur quod Apostolus respiciens et commemorans illos dies antiquos, illos dies egressionis tuæ, o antiqua Ecclesia de Ægypto, et mirabilia quæ in illis diebus ostendit Dominus. Hæc autem, inquit, omnia in figura facta sunt nostri. Nonne omnis ecclesiasticus ordo legendo et scribendo prædicat atque concinit quod nos populus Domini et oves pascuæ sive grex hæreditatis ejus, secundum illorum similitudinem dierum a spirituali Pharaone, id est a diabolo liberati, et a peccatis in quibus servivimus ei, de Ægypto hujus sæculi, id est de ignorantie tenebris exivimus, signatis frontibus nostris signo passionis Christi, qui et agnus verus et pastor bonus est, et transivimus mare baptismi, et ecce spirituales escam manducavimus, et spirituales potum bibimus, scilicet corpus et sanguinem ejusdem pastoris et agni? (*I Cor. x*) Hæc et cætera *mirabilia ostendam ei*, inquit, subauditur omni credenti, sive populo meo gregi hæreditatis meæ, quem pascere proposui in virga mea, id est in justitia mea vel potestate mea quam tunc significabat illa virga Mosi in qua signa fecit. Sequitur : *Videbunt gentes et confundentur super omnem fortitudinem suam. Ponent manus super os, aures eorum surdæ erunt, lingent pulverem sicut serpens. Velut reptilia terræ perturbabuntur de ædibus suis, Dominum Deum nostrum formidabunt, et timebunt te.* Et hoc *juxta dies antiquos, secundum dies egressionis de Ægypto* futurum erat et factum est. Sicut enim illis diebus viderunt gentes, vel confusæ vel conturbatæ

sunt, assenderuntque populi et irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim, et tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, obriuerunt omnes habitatores Chanaan (Exod. xv); ita pastore isto pascente populum suum, gregem hæreditatis suæ, pro quo mori dignatus est et quem acquisiuit sanguine suo, dum ostenderet mirabilia quæ per apostolos et martyres ejus facta sunt innumera-bilia, viderunt gentes et gentium imperatores, viderunt Judæi atque gentiles, et confusi sunt super omni fortitudine sua, quia videlicet fortitudo illorum quæ putabatur magna legibus et armis suffulta, non poterat evincere virtutes quas faciebat in populo vel grege suo pastor bonus in virga sua, in potentia sua, per infirmos et contemptibiles homines, non solum per grandævas personas, sed sæpe per pueros atque puellas. Confundebantur ergo *super omni fortitudine sua*, quæ solummodo poterat tangere vasa fictilia, thesaurum non valens tollere qui in illis erat. Quid autem dicam de gentium earumdem sapientia? Nihilominus et super ea confusæ sunt. Hoc est quod protinus ait: *Ponent manus super os*. Nam in comparatione cœlestis sapientiæ, quæ per illos locuta est, et linguas eorum fecit disertas, muta fuit et est omnis sæcularis eloquentia, ponitque manum super os suum convictam et confusam se esse suomet testans silentio. Et hoc nimirum factum est *secundum illos dies antiquos, dies egressionis de Ægypto*. Tunc enim dicente Mose: *Obsecro, Domine, non sum eloquens, ab heri et nudius tertius impeditioris et tardioris linguæ sum. Quis, inquit Dominus, fecit os hominis, aut quis fabricatus est os surdum et mutum, nonne ego?* (Exod. iv.) Et rursus cum diceret ille: *En incircumcisis labiis ego sum, quomodo audiet me Pharaon (Exod. vi)? Ecce, inquit, constitui te Deum Pharaonis, et Aaron frater tuus erit propheta tuus (Exod. vii)*. Quod deinde sequitur, *aures eorum surdæ erunt*, tam de Judæis intelligitur quam de gentibus incredulis, maxime autem de Judæis quorum aures detestabilius surdæ dicuntur et sunt, quia prius illis est annuntiatum, et legem et prophetas acceperunt. Spoliaverunt enim aures suas auditu bono, et hoc *secundum eosdem dies antiquos, dies egressionis de Ægypto*, quando tulerunt in aures aureas de uxorum filiorumque et filiarum suarum auri-bus, et attulerunt eas ad Aaron, feceruntque ex eis vitulum constabilem, et adoraverunt (Exod. xxxii). Nam et propter cætera peccata, et maxime propter illud, nunc aures eorum surdæ sunt, dicente Domino: *Ego autem in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum (ibid.)*. Tunc aures suas spoliaverunt auro ad injuriam Dei, nunc aures eorum spoliatæ sunt obedientia Filii Dei. Deinde *lingent*; ait, *pulverem sicut serpens*, id est terrena tantum cupient, secundum illam similitudinem serpentis, qua dictum est illi: *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ (Gen. iii)*. Per verbum, quod est *lingent*, nimiam uinisque pronam pulchre exprimit **229** terrenarum cupiditatem, juxta Psalmi-

A stam quoque dicentem: *Et inimici ejus terram tingent (Psal. lxxi)*. Verum nec saltem illud, secure facere potuerunt. Sequitur enim: *Velut reptilia terræ perturbabuntur de ædibus suis*, subauditur tam gentiles quam Judæi. Nam et Judæi de civitate et templo perturbati, quod erat in Hierosolymis, per omnes terras sunt dispersi, et gentiles de fanis suis ac delubris, in quibus sacrificabant dæmoniis. Nimirum et hoc *juxta illos dies antiquos* factum est, quando ad ingressum filiorum Israel gentes Chanææorum, gentes immundæ velut reptilia, de terra illa perturbatæ sunt. Novissimum quod dictum est, *Dominum Deum nostrum formidabunt et timebunt*, te, subauditur, o Christe. Repente namque ad illam conversionem fecit cum gratiarum actione tam de incredulis quam de credentibus Judæis atque gentibus, recte potest intelligi, videlicet secundum magnam distantiam formidinis sive timoris. Nam et increduli accusante conscientia formidant quidem, sed inutiliter, quemadmodum dæmones, sicut scriptum est: *Et dæmones credunt et contremiscunt (Jac. ii)*, creduli autem et pii timent utili timore, qui est initium sapientiæ. Sequitur: *Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ?* Hoc in laudem et admirationem dicitur et dicendum est, inexhaustæ gratiæ quæ nunquam fatigatur, suscipiendo ad se conversos quamlibet multum peccaverint, quamlibet in peccatis diu perseveraverint. Futurum enim est ut omnis Israel, in quo nunc cæcitas contigit, salvus sit, cum plenitudo gentium introierit (Rom. xi). De hoc gratulabundus: *Quis, inquit, Deus similis tui?* Non enim subjunxit, *qui fecit cælum et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt (Psal. cxlv)*, vel *qui eduxisti filios Israel de terra Ægypti (Exod. xii)*, quod jam factum est, sed *qui aufers, inquit, iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ*, quod futurum est. Nec hoc taliter dixisse contentus, quasi quæreret, ad quid dixerit. Sequitur adhuc et dicit: *Non mittet ultra furorem suum, quoniam volens misericordiam est. Revertetur et miserebitur nostri. Deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra*. Hæc quoque ut superiora dicuntur, et fiunt *juxta dies antiquos, secundum dies egressionis de Ægypto*. Nam in illis diebus antiquis, in illa egressione de Ægypto, *videbo sanguinem*, ait, *et transibo vos; nec erit in vobis plaga disperdens, quando percussero terram Ægypti (ibid.)*. Secundum illam similitudinem judicaturus Dominus hunc mundum præmittit signa sua, ut reliquæ Israel salvæ fiant, et transibit peccatum eorum, ne simul cum mundo damnentur. *Volens enim est misericordiam*, et idcirco prædicare non desinit pœnitentiam. Quam cum susceperint, *non immittet*, ait, *ultra furorem suum*, subauditur ut hactenus fecit, *excæcandor populi hujus, et aggravando aures ejus, et claudendo oculos ejus ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat et convertatur (Isa. vi)*. Item in illis diebus egressio: is de Ægypto,

percussit omne primogenitum in terra Ægypti (Exod. xii), et omnem exercitum Pharaonis cum curribus et equibus ejus in mari Rubro demersit (Exod. xv). Secundum illam similitudinem deponet, inquit, iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris, id est delebit in baptismo Christi omnia peccata nostra. Jam finem loquendi faciens, rursus ad ipsum familiariter convertitur et dicit: *Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis.* Istæ sunt universæ viæ Domini, misericordia et veritas (Psal. xxiv), in quibus iste venerabiliter sermonem suum consummavit, loquens ad ipsum, in quo misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt (Psal. lxxxiv). Justitia ipsa est veritas, quam dabis, inquit, Jacob, videlicet reddendo unicuique secundum opera sua (Psal. lxi); pax ipsa est misericordia, quam dabis, ait, Abraham, benedicendo videlicet in semine ejus omnes gentes (Gen. xxii), ut accipiant remissionem peccatorum per te eundem Christum Dei Filium, qui es ipsa veritas, cujus donum misericordia est, quæ jurasti, ait, patribus nostris a diebus antiquis, ut videlicet quemquam dubitare de adimplendis misericordia et veritate nefarium sit. Porro illud animadvertere pulchrum est, quod in plures misericordiam, in pauciores autem danda pronuntiatur veritas, dum non dicit, dabis misericordiam Jacob, veritatem Abraham, sed veritatem Jacob, misericordiam Abraham; Jacob quippe unius tantum, id est Israeliticæ gentis, Abraham autem pater multarum gentium predicatur, dicente Deo: *Ego sum et pactum meum tecum, erisque pater multarum gentium, nec ultra vocabitur nomen tuum Abram, sed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium posui te* (Gen. xvi). Sed et illud non omittendum, qui prius complacuit Deo quam esset circumcisus. Unde Apostolus: *Quomodo, inquit, reputata est Abraham fides ad justitiam? In circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio. Et signum accepit circumcissionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium, et sit pater circumcissionis* (Rom. iv). Itaque dum dicitur, dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham, in multos quidem veritas, sed in multo plures misericordia redundat, quod nimirum nobis expedire spiritus propheticus bene perpenderit. Nam ut salvemur, non tam veritatem judicis quam misericordiam quaerimus Creatoris. Denique et si fuerint ex circumcissione sancti perfecti, quibus ad coronam veritatis Dei abundavit, nobis tamen gentibus misericordiam est, quod idem Deus impendit. Unde idem

Apostolus: *Dico enim, ait, Christum Jesum ministrum fuisse circumcissionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum; gentes autem super misericordia honorare Deum* (Rom. xv). Quibus autem patribus juraverit hæc Dominus, ut iste meminisset dicens, quæ jurasti patribus nostris a diebus antiquis, scire debemus, quia isti sunt præcipue pater Abraham et patriarcha David. *Juravit enim Dominus David veritatem, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam* (Psal. cxxxi), juravit misericordiam Abraham super miseris gentibus, ita ut diceret: *Per memetipsum juravi, quia fecisti rem hanc, et non benedixisti filio tuo unigenito; benedicam tibi, et benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ* (Gen. xxii). Et hæc quidem, scilicet veritatem et misericordiam jam dedit, sed datum hoc in judicio futuro palam cunctis apparebit. Debemus enim hunc sermonem propheticum ita terminare ut memores simus initii quo ita cæpit: *Audiant montes judicium Domini et sortia fundamenta terræ, quia judicium Domini cum populo suo et cum Israel dijudicabitur* (Mich. vi). Plane quod de una gente Israelitica diximus, quæ tunc divisa erat in duas partes, id est in Samariam et Hierusalem, idem de universo genere humano sentimus et dicimus. Sicut enim tunc Dominus judicium proponens, sese inter utramque partem exhibuit, Samariam tanquam reum impœnitentem perpetuæ captivitati adjudicans, Hierusalem vero tanquam reum pœnitentem de Babylonica captivitate solvendam esse decernens, sic ab initio sæculi fecit, et facit, et facturus est in fine sæculi. Nam ut de **230** judicio breviter dicam, inter Cain et Abel, qui ambo, sicut et nos omnes, in Adam peccaverant, taliter se exhibuit ut impœnitentem Cain omnino abjiceret, pœnitentem vero et dignos pœnitentiæ fructus esserentem Abel susciperet (Gen. iv). Porro de fine sæculi Evangelium non tacuit, quia gentes omnes in duas divisiones, tanquam in duos reos dividens, alteram partem positam a sinistris veluti reum impœnitentem perpetuo tradet igni, pronuntians quod pœnitentiæ fructum non fecerit, alteram vero partem constitutam a dextris, veluti reum qui dignos pœnitentiæ fructus fecit, ad regnum vocabit (Matth. xxv). Et ut sciamus quam constans in tali discretionem iudex iste sit, in ipso suæ mortis articulo, dum inter duos latrones penderet, alterum impœnitentem et blasphemantem reliquit, alteri pœnitenti et contenti paradisi januam aperuit, et continuo Judaicum populum impœnitentem derelinquens, gentium pœnitentiam suscepit (Luc xxiii).

231 PROLOGUS RUPERTI IN SEX POSTERIORES PROPHETAS.

Refrigerat in me fervor studii laudabilis, quod est vacare in prophetis, quemadmodum Jesus filius Sirach ait: *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, et in prophetis vacabit* (Eccli. xxxix). Hoc ferventi studio facere inciperam, et ante hoc biennium duodecim prophetarum volumen ingressus, et ex ipsis sæc antea, sicut in ordine sunt, quantum potui perscrutatus, quantum se exquirentem admisit sapientia ipsorum,

quæ Christus est, quia revera sapientia Dei Christus, sapientia ipsorum est, et in ipsum tendit omnis eorum prophetia, et omnis scriptura divinitus inspirata. Cum ad Naum pervenissem, qui in ordine septimus est, substili, et velut offensus toto refrigescente studio non ulterius procedere cupivi. Quæ causa propter animum offenderit, jam nunc dicam tibi, o Ekkenberte, abba venerabilis, qui cœnobio Corbiensi præsidens, eandem quam prædixi sapientiam antiquorum studiose legendo exquiris. Tu quippe mihi scribere dignatus est et scripto tuo commovere me, ut eodem studio quo, ut tibi visum est, tractaveram sex prophetas anteriores, tractarem et posteriores, utique per hoc significans simpliciter te habere oculum, et partem nullam habentem tenebrarum, quales patiuntur nonnulli, qui nullam lucernam quamvis clare lucentem videre possint, invidendo aliis quod ipsi ussecuti non sunt.

Causa hæc est cur opus illud intermisi, quia videlicet difficultas quasi de præsumptione redarguens, animum defessum reddidit, et interim Cuno reverendus pater cœnobii Sygebergensis, putans me opus illud usque ad finem perduxisse, idcirco otiari, occasione de mutuo collatione accepta : « Scribe, ait, mihi librum de victoria verbi Dei. » Hæc dicens et sæpius repetens non destitit, donec animum quo volebat intendi, et ecce tredecim libellos, Deo adjuvante, consummavi, illud opusculum de victoria verbi Dei vix exaginaveram, vix ad portam consummationis perveneram, et ecce admonitionis tuæ memor diligens animus jam dictus sex posteriores prophetas quos omiseram respexit, et amore illorum incaluit, et sciens vel sperans quod meditatio sapientiæ illorum mercede non carebit. Ipsi namque fundamentum posuerunt, et quicumque « super hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos superædificaverit, mercedem propriam accipiet, Apostolus ait (I Cor. III). » Dicit aliquis : Ergone sensus tui aurei sunt, et sermones tui, tua cœstimatione, argentei sunt? Non ego dico, sed tuum facit iudicium et multorum, qui, ut tu, benevoli sunt, quibus etiam vix credo, quod sensus nostri, sermones nostri, sensibus atque sermonibus illorum similes sint, quibus in psalmo Spiritus sanctus dicit : « Si dormitis inter medios clericos pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri (Psal. LXXVII). » Et est sensus : Si fueritis studentes in libris Veteris ac Novi Testamenti, qui medii sunt, qui communiter de utroque Testamento a fidelibus eliguntur et in auctoritate habentur, et si, inquam, fueritis studentes in illis, si perseveraveritis in illis usque ad dormitionem mortis, tunc apparebit vobis, et per vos innotescet aliis, quod « pennæ columbæ deargentatæ » sint, « et posteriora dorsi ejus in pallore auri, » id est quod sanctæ Scripturæ sermo exterior, qui nescientibus videtur vilis, ipse super omnem eloquentiam sæcularum præclarus sit, « velut argentum igne examinatum (Psal. XI), » et mysticus qui sub verbis latet sensus, sicut sub pennis dorsum ipse præclarior sit velut aurum. Igitur quoniam et tu communes, et spes mercedis in Deo est, iste quoque unus de filiis captivitatis super fundamentum hoc, ut cæpit, superædificet quod potest. Olim sic fuit dictum, subsannando filii transmirationis ædificantibus muros Hierusalem : « Ædificent, si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum (II Esdr. IV) » et illi e contra : « Audi, Deus noster, quia facti sumus despectui. Convertite opprobrium super caput eorum (ibid). » Nunquid iuxta opprobrium illorum ascendit vulpes, et transilivit murum, et quod sperantes in Domino ædificaverunt? Imo conversum est opprobrium in caput eorum « et magna erit gloria civitatis vel domus istius novissimæ, plusquam primæ, dicit Dominus exercituum. Et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum (Agg. I). » Unde nobis suo loco plenius erit dicendum : Fere similia contingerunt eis, quicumque fideli studio superædificaverunt quod potuerunt, super fundamentum apostolorum et prophetarum, quia dum viverent, dum ædificarent, opprobria de nullis sustinuerunt, sed de his qui exprobrabant decedentibus, ipsorum permanet ædificium. Quæ hactenus dicta sunt, jam calamus scriptoris usque ad ultimam fere dictiunculam perscripserat, et cum ecce duo fratres Helnuvardes, Busensis cœnobii superverientes, brevem porrexerunt epistolam quæ vel sola mihi suffragari possit, ne quis scripta mea legens, magis in me accuset præsumptionem nimis ultroneam, quam circa verbum Dei, per quod facti et resecti sumus, studiosam consideret benevolentiam. Ait enim inter cætera scriptor epistolæ, prior ipsorum scriba doctus, et sacrarum Scripturarum fidelis alumnus, nomine Reginhardus, de quo non dubito quod priorum sex prophetarum exemplar a te, cui transmiseram, fuerit consecutus. Sed debes, inquit, adhuc amori, debes honori et obsequio dilecti, per ipsum autem et propter ipsum nostro desiderio, ut verba oris ejus sicut cæpisti usque ad finem aperias, ne si propter difficultatem eorum tepidius forte secuti non fortiter « cucurrerimus in odorem unguentorum ejus (Cant. I), » tibi imputetur, qui introductus in cellaria regis, occultasti divitias sponsi, quas ibi conspexisti. Explanationem dico duodecim prophetarum, cujus partem jam dudum tanta perscripsi aviditate, ut viderer nunc primum tui me studio mancipasse. Quanto magis autem in parte delector, tanto vehementius in expectationem totius exæstuo. Hæc ille quem prædixi. Taceo de illo monitore, et pene præceptore meo Sygebergensi, qui me cunctantem, de solita admonitione parum proficit, gravius quasi ludibundus impulit. Imperio, ait, Spiritus sancti præcipio tibi. Itaque quoniam et ipse dilectus dicit : « Quæ habitas in hortis, amici auscultant te, fac me audire vocem tuam (Cant. VIII), » tibi et cæteris monitoribus tanquam amici dilecti auscultantibus obtemperans ingrediar, et hanc partem profundi totius navigationis cursum sancto committens Spiritui.

232 IN NAUM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

CAP. I. — Onus Ninive : liber visionis Naum Hel-chææ. A totum onus rite perpendas, si totum textum prophetiæ diligenter consideres, non commiserescens aut de poenitentia consulens, imo consultabundus et quasi de certissima vindicta plaudens fere cuncta loquitur, exceptis paucis, quæ interserit in consolationem populi Dei, secundum nomen suum, quod est Naum. Interpretatur enim *consolator*. Exen- gratia : Vox flagelli et vox impetus rotæ, et

fermentis, et quadrigæ ferrentis et equitis ascendentis, et micantis gladii, et fulgurantis hastæ, et multitudinis interfectæ, et gravis ruinæ, et finis non est cadaverum (Nahum. iii). Item: Custodes tui quasi locustæ, et parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ confidunt in sepibus in die frigoris. Sol ortus est, et avolaverunt, et non cognitus locus earum ubi fuerint (ibid.). Pauca hæc pro exemplo posita sunt, quia talis est totus fere prophetiæ textus, ut misericors irridere videtur ipse qui natura misericors est, loquens in prophetis Spiritus sanctus. Quam ergo ob causam, vel pro quibus eorum meritis sic in eos invehitur. Agnoscenda est causa ut agnoscatur et Dei justitia, ac proinde magis ipsa pulchritudo prophetiæ præsentis illucescat? Quod enim obscura videtur et clausa, hoc maxime facit causa nondum intellecta. Dicamus ergo: Ninive civitas magna, metropolis erat Assyriorum. Porro Assyrii tunc præ cæteris gentibus regnabant, easque dominatione premebant, quod primus facere cœpit Ninus rex Assyriorum, a quo et civitas Ninive condita vel denominata est. Propterea per Isaiam sic loquitur Dominus: *Væ Assur, virga furoris mei, et baculus ipse in manu ejus indignatio mea* (Isa. x). Nam sicut virga furoris, velut baculus indignationis Domini gentes cecidit et regna confregit, et jugo suo pressit annis ferme mille trecentis. Super cætera mala illud summum fuit sacrilegium superbiæ et cordis ejus magnifici, quod captivatis decem tribubus, super Judam quoque et Hierusalem inundavit (IV Reg. xvii), ubi erat verbum promissionis, unde oportebat salutem venire, id est Christum nasci juxta veritatem Dei, de semine David: inde est ille prophetæ dolor, illa dolentis exclamatio: *Et erit extensio alarum ejus implens latitudinem terræ tuæ, o Emanuel* (Isai. viii). Et est sensus: Ad hoc tendet superbia ejus, et ista erit intentio diaboli, cui militat superbia ejus, ut non fiat quod juravit Deus, tuum nobis adventum promittens, *audite, inquit, domus David: Ecce virgo concipiet, et vocabitur nomen ejus Emanuel* (Isa. vii). Num parva ista causa est? Revocetur ad memoriam signum illud magnum et memorabile de Apocalypsi quod apparuit in cœlo: *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim, et in utero, inquit, habens, et clamabat parturicens, et cruciatur ut pariat; et draco magnus rufus habens capita septem, et cornua decem, stetit ante mulierem, quæ erat paritura, ut cum peperisset, filium ejus devoraret* (Apoc. xii). Mysterium hoc recte perspectum palam facit, quod revera grande onus super se levaverit, magnum super se judicium sumpserit Ninive, id est regnum Assyriorum, etc. regna singula suis temporibus locum et gentem impugnantia, quæ videlicet gens per illam mulierem in utero habentem figuratur, quia de ipsa Christus erat nasciturus, sicut econtra regna ipsa per septem draconis capita recte intelliguntur. Nam ex quo mulier in utero habere cœpit, id est ex quo ad Abraham factum est verbum

promissionis de semine ejus quod est Christus, ut in ipso omnes gentes benedicerentur, extunc septem regna numerantur, per quæ instanter agere conatus est diabolus, ut eadem promissio non impleteretur, ut salus non veniret, ut Christus non nasceretur: scilicet regnum Ægyptiorum, quod pueros Hebræorum masculos necari jussit (Gen. xxxiv; Exod. i); et regnum decem tribuum carnaliumque Judæorum, quod Achab et Jezabel incipientibus prophetas Domini occidit (III Reg. xx); regnum Assyriorum atque Babyloniorum, qui pro uno capite computantur, quia venientes ab eodem climate, isti decem tribus, isti Judam captivaverunt (IV Reg. xvii); **233** et deinde regnum Persarum et Medorum, sub quo voluit Amán delere universum genus Judæorum (Esth. iii); deinde regnum Macedonum sive Græcorum, sub quo Machabæi laboraverunt; deinde regnum Romanorum, sub quo ipse Christus et martyres ejus passi sunt. Caput septimum erit Antichristi regnum. Quomodo iniqui omnes membra diaboli dicuntur et sunt, sic eadem regna draconis jam dicti capita fuerunt, quorum singula suis temporibus contra mulierem in utero habentem, id est contra Ecclesiam in verbo promissionis sperantem, diabolico spiritu exagitata steterunt, plurimumque sanguinem fuderunt. Hinc illud nostrum opusculum est, cujus supra in prologo mentionem feci, quod intitulatur *De victoria Verbi Dei*. Nunc igitur velut ostio sermonis aperto in altissimam prophetiæ hujus seriem ingrediendum est. *Onus Ninive, liber visionis Naum Helchesæi*. Naum, sicut jam dictum est, *consolator* interpretatur. Porro Ninive hoc loco totus mundus est, mundus damnatus, id est reprobosum omnium totum corpus, et mundus qui electos Dei persequitur, non solum propter interpretationem nominis, quia Ninive *speciosa* interpretatur, et mundus Græce *κόσμος*, id est *speciosus* sive *ornatus* dicitur, verum et quia tunc Ninive mundi erat caput, et regnum Assyriorum super cætera regna principatum obtinens, contra Dominum, sicut apud Isaiam legimus, gloriabatur (Isa. x). Nonne iste igitur cujus nomen, quod est Naum, ita de Hebraico, sicut Paracletus de Græco, vertitur in consolatorem, et nunc, inquam, iste consolator sub nomine Ninive arguens mundum, illius et nomen gerit, et officium agit, de quo Salvator in Evangelio: *Cum, inquit, venerit Paracletus, ille arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judicio?* (Joan. x) et quo de peccato jam tunc arguebat mundum nisi de eo quod non solum non speraverunt in te Assyrii quorum, ut jam dictum est, metropolis erat Ninive, verum etiam impugnaverunt te, fuitque *extensio alarum eorum implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel?* (Isa. viii.) Cujus de justitia mundum arguebat, nisi de illa qua exoptabat David justitiam Dei, dicens: *Miserere mei, ut justificeris in sermonibus tuis?* (Psal. lvi.) De illa nimirum justitia jam tunc arguebat Spiritus sanctus, tam in isto quam in cæteris prophetis singula capita draconis

hiantia crudeliter, ad perniciem supradictæ mulieris in utero habentis, ne illi nasceretur filius masculus, qui perveniret ad Deum et ad thronum ejus, quemadmodum dicit ipse: *Quia ad patrem vado, et jam non videbitis me* (Joan. xvi). In hoc denique est justitia Dei, in hoc justificatus est Deus in sermonibus suis, quia sicut promisit, sic juravit David, ita de fructu ventris ejus super sedem suam posuit (Psal. cxxx), et de hac justitia redarguebatur in prophetis, redarguit in Evangelio mundum, quia laborabat ne ita Deus in sermonibus suis justificaretur, quia laboravit amplius coruscante Evangelio, ne ita Deus in sermonibus suis esse justificatus prædicaretur. Porro, de judicio quomodo jam tunc mundus arguebatur? Nondum enim princeps hujus mundi erat judicatus, nondum erat illud judicium mundi, de quo Salvator dicebat: *Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras* (Joan. xii). Quomodo ergo de judicio mundum arguebat, nisi quia mundo vidente et admirante singula draconis capita, ita condemnabat ut in quingdam similitudinem judicandi principis mundi Pharaonem obrueret mare, canes comederent Jezabel, Nabuchodonosor quasi bos fieret, Aman in patibulo quod alteri paraverat ipse penderet, Antiochus Epiphanes sine manu intritus interiret. Ita nimirum de judicio mundus jam tunc arguebatur, quia videns prodigiosas impiorum vindictas, tamen ab impietate non recedens, secundum exemplum eorum, locum et gentem infestare non desinebat, unde salus ventura erat. Tandem et illud non prætereundum, quia sicut alii sunt, in quibus Spiritus veritatis arguit mundum, et alii quibus ipse est Paracletus, ita titulus iste in aliud atque aliud dividitur onus Ninive, liber visionis Naum, quia profecto alii sunt quibus prophetia hæc onus est damnationis, et alii quibus liber est consolatoriae visionis, non abs re quod in negotio vel officio tam grandi Helchesæum se dicit a viculo Helchetæ admodum parvo, suam nimirum parvilitatem humiliter agnoscens, ut in magna gratia perseveraret mentis humilitas, quia *Dominus Deus noster, qui in altis habitat, ipse humilia respicit in cælo et in terra* (Psal. cxii). Oneris pondus sive pressura jam ex initio libri sentiri potest cum dicit: *Deus æmulator, et ulciscens Dominus, et habens furorẽ. Ulciscens Dominus in adversarios suos, et irascens ipse inimicis suis.* Quod Deus æmulator sit, quodque ejus æmulationis sanctis imitanda sit, noverat ille qui dicit: *Æmulor enim vos Dei æmulatione, despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo* (II Cor. xi). Cum multa sint in Scripturis exempla sive documenta æmulationis Dei, magis hoc testimonio libuit uti, quia magis ad nostram intentionem accedit, dum intendimus quoad possibile est demonstrare in quo vel circa quid et contra quem æmulationis Dei sit vel fuerit. Intelligimus quippe circa Ecclesiam æmulationem Dei semper fuisse vel esse, et maxime ex quo Ecclesia verbo promissionis ex ipso impregnata est, credente Abraham

sibi promittenti et hanc fidem genti suæ relinquenti, quod in semine ejus, quod est Christus, universæ gentes benedicerentur. In quo circa dilectam ejusmodi extunc fuit æmulationis Dei? In eo videlicet ut eam virginem castam exhiberet sibi, ut non fornicaretur cum diis alienis, paritura filium sibi, paritura mundo auctorem salutis, contra quem erat hæc talis æmulationis Dei. Nimirum contra hunc supradictum draconem, qui habens capita septem, stetit ante illam mulierem, Verbum promissionis in utero habentem, ut eam aut corrumpere aut interficeret; id est habens regna septem, quæ supra jam memorata sunt, stetit et egit contra Judaicam gentem, adversus Davidicam stirpem, ut eam aut in anima per cultum idololatriæ adulteraret, aut in corpore funditus occideret atque deleteret. Igitur æmulator, id est vehementis amator Deus, et ulciscens Dominus, quia videlicet in ipsa æmulatione peccata gentis ipsius sæpius est ultus. Exempli gratia: Quando gentem illam æmulatus est, in Ægyptiaca servitute diis alienis servientem, et descendit liberare eam in manu potenti et brachio excelso, protinus eorum murmurationem sic ultus est ut omnes qui numerati fuerant a viginti annis et supra, prostraret in deserto (Num. xiv). Deinceps ergo, per succedentia tempora quoties peccaverunt, *tradidit eos in manus gentium, et dominati eorum qui oderunt eos* (Psal. cv). Sed et in quibusdam eorum corporali vel temporalis ultione non contentus, in anima quoque est ultus. Unde et repetit *ulciscens Dominus*, additque *et habens furorẽ.* De talibus alius propheta divinæ concedens justitiæ dicit: *Induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos, Domine Deus meus* (Jer. xvii). Et in Deuteronomio Dominus dicit: *Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima* (Deut. xxxii). Quæ hæc tenus dicta sunt, de illo populo constat qui se amicis Dei et populum confitebatur. Sequitur de illis, qui manifeste inimici sunt vel hostes ejus, quos ipse non æmulatur, **234** sciens quod contra ipsum sint, ita ut ne ore quidem ipsum confiteantur, imo et nomen ipsius in confessoribus ejus persequantur. Ulciscens Dominus in hostes suos et irascens ipse inimicis suis. Hoc nempe iste versiculus a præcedente differt, quod in illo et æmulator et ulciscens Dominus dicitur, et in eos qui ex illo populo ejus reprobi fuerunt vel sunt, et ulciscens esse, et furorẽ habere asseritur, quem Psalmista pavescens: *Domine, inquit, ne in furore tuo arguas me* (Psal. vi); in isto autem de æmulatione sive æmulatoris nomine omnino tacetur, tantumque *ulciscens, et irascens* dicitur *Dominus*, et in quos ulciscitur quibus irascitur, hostes et inimici manifeste pronuntiantur, qualis erat Pharaon, qualis fuit Jezabel, qualis existit Nabuchodonosor, quando dixit: *Et quis est Deus, qui eripiat vos de manu mea* (Dan. iii), quales sunt vel fuerunt omnes qui tetenderunt adversus Deum manum suam, et contra omnipotentiam roborati sunt, qui cucurrerunt adversus eum erecto collo

et pingui cervicæ armati sunt. Non eos æmulatus, A imo contra eos æmulatus est æmulator Deus semen Abrahæ, quod erat apprehensurus, æmulatus inquam et ultus est *ulciscens Dominus*. Æmulatus defendendo et liberando, ultus virga iniquitates eorum et in verberibus peccata eorum visitando. Nec ante desiit pro gente illa æmulari et peccata misericorditer ulcisci, donec ex ipsa carnem assumpsit. Quo facto desiit æmulari, quia gens eadem in contrarium surrexit, futurum hic quasi præteritum in Ezechiele edixit: *Zelus meus recessit a te, et ultra non irascar tibi (Ezech. xvi)*. Verumtamen in Deum nulla passio cadit, nec more hominis irascitur aut furorem habet, nec ullo modo passibilis est, sed quidquid his vocibus significatur, agit impassibiliter. Unde cum dixisset: *Dominus habens furorem, et irascens ipse inimicis suis*, statim subjunxit: *Dominus patiens et magnus fortitudine, et mundans non faciet innocentem*. Cum dicit *Dominus patiens*, talem asserit Dominum qui furoris vel iræ suæ impatientiæ nullam unquam habet passionem. Similiter cum dicit, *magnus fortitudine*, talem illum prædicat qui nulla frangatur doloris infirmitate. Sed dicit aliquis: Quomodo ergo misericors est, aut quomodo qui in ipso vel ex ipso est spiritus pietatis, secundus in ordine septem spirituum, a spiritu timoris Domini? Ad hæc inquam. Nos illam pietatem non dicimus esse passionem, imo virtutem, ut veram charitatem. Passim legimus quatuor passiones animi humani, gaudium et dolorem, timorem et spem. Sed profecto quatuor sunt eorundem nominum non passiones, sed magnæ virtutes in divinis Scripturis, quas brevibus discernimus vel determinamus differentiis. Etenim gaudium sæculi passio est. Gaudium in Spiritu sancto, vel gaudere in Domino virtus est. Dolor vel tristitia sæculi passio est. Quæ secundum Deum tristitia est et salutem operatur, virtus est. Timor sæculi, timor qui pœnam habet, juxta quem timidus quis dicitur, passio est. *Timor Domini sanctius permanens in sæculum sæculi (Psal. xviii)*, juxta quem timoratus, reverens aut religiosus quis dicitur, virtus est. Similiter spes sæculi, dum sperat quis in ipso sæculo sive in principibus sæculi, passio est. Spes quæ in Deo est, æque ut fides et charitas, virtus est. Hæc idcirco dicta sunt, ut dum in Deo negamus quatuor passiones, non negemus in eo quatuor eorundem nominum virtutes, quas nisi ex Deo, nisi ex spiritu Dei nullas habere potest. Igitur *Dominus patiens*, inquit, id est cum tranquillitate judicans et *magnus fortitudinis et mundans non faciet innocentem, et magnus fortitudine et patiens*, idem est ordo sensuum qui et in illo psalmi versiculo: *Deus iudex justus, fortis et patiens (Psal. vii)*. Nam mundans non facere innocentem, hoc est justum esse iudicem, et *magnus fortitudine et patiens*, idem est quod fortis et patiens. Hæc tria illi conveniunt sedenti super thronum qui iudicat æquitatem, ut sit justus et fortis et patiens. Justus in eo ut *mundans non faciat innocentem*, id est ut quæcunque mala vel

nociva sunt auferens nullam accipiat personam, sed solam respiciat causam, et eum quem culpa facit nocentem, et si ille sit, *qui simul secum dulces capiebat cibos, homo unanimis, dux suus, et notus suus (Psal. lvi)*, non per proprium favorem dimittat impunitum velut innocentem. Hæc consideratio velut in multis ejusmodi, quale illud fuit, quod *Dominus videns civitatem Hierusalem, flevit super illam (Luc. xix)*, et tamen non liberavit eam, ut non circumdarent eam inimici ejus vallo, ut non coangustarent eam undique et filios ejus, qui in ipsa erant, et ad terram prosternerent, ita ut non relinquerent lapidem super lapidem (*ibid.*). Impossibile namque est eum injuste quid agere, injuste misereri vel parcere, nisi præeunte pœnitentiæ humilitate. *Non, inquit, possum ego a me ipso facere quidquam (Joan. v)*, videlicet ut faciunt injusti iudices, qui dicunt bonum malum et malum bonum, propriam voluntatem sequentes, non merita rerum, sed sicut audio, iudico, et proinde iudicium meum verum est. Porro, in eo fortis est quod nocens quis est, ut causa ejus se habet, pœnæ adjudicatus, effugere, vel manui ejus resistere non potest, sicut postmodum hic idem propheta dicit: *Ante faciem indignationis ejus quis stabit, et quis resistet in ira furoris ejus?* subauditur nullus, neque homo, neque angelus, neque diabolus, neque Antichristus, quem *Dominus Jesus Christus*, ait Apostolus, *interficiet spiritu oris sui (II Thess. ii)*, id est tam facile, ut tu sufflando ore tuo pulverem exiguum dispergis. Patiens in eo est quod peccantem ad pœnitentiam expectat, et antequam iudicium proferat ad misericordiam provocat, interdum etiam illum quem impœnitentem esse non ignorat, ut omnis pœnitens id quod salvatur, debere se sciat expectantis patientiæ, et nullus impœnitens in damnatione sua derogare valeat quasi festinantis impatientiæ. Sequitur: *Dominus in tempestate et turbine viæ ejus, et nebulae pulvis pedum ejus*. Viæ Domini sunt supradictæ æmulationes et ultiones ejus. Ultiones, quasi habentes furorem ad tollendos sive puniendos hostes ejus, inimicos ejus. Porro tempestat et turbo maris sive aeris solem subtegunt, præsentemque mortem minantur, et nebulae terram tegentes prospectum oculorum impediunt, ut in die fere sicut in nocte terra marique progredientibus anceps persæpe fiat periculum. Juxta horum similitudinem supradictæ viæ Domini, oculis vel sensibus hominum dubiæ fuerunt vel sunt, eo quod illæ ultiones Domini justos ut injustos involvunt, sicut figurata locutione per metaphoram protinus subjunctum est: *Increpans mare, et exsiccans illud, et omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan et Carmelus, et flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, et colles desolati sunt, et contremuit terra a facie ejus, orbis et habitantes in eo*. Per tam diversas res mare et flumina, Basan et Carmelum, atque Libanum, montes et colles, et terram sive orbem, diversas habitantium in orbe terrarum causas intelligimus, quia propter diversas

eorum causas pene similibus ultionibus ultus est in eos, ut ulciscitur *æmulator Deus, et ulciscens Dominus*. Exempli gratia: Libanus, quo nomine nonnunquam templum unicum Domini, quod erat **235** in Hierosolymis intelligitur, ut illic: *Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas* (*Zach. xi*). Libanus, inquam, id est locus et gens, ubi notus erat Deus, ubi magnum erat nomen ejus, nunquid tunc temporis minus adversa pertulit, minus commotus, vel desolatus est cæteris gentibus, quibus non erat notus, a quibus non adorabatur vivus et verus Deus? Imo et severius ultus est in illum locum, *ulciscens et æmulator Deus*, quia pluribus malis obtritus non solum Israel in Assyrios, id est decem tribus, sed et Juda in Babylonem, civitate et templo ignibus dato, captivus est translatus. Ibi, sine dubio *viæ Domini in tempestate et turbine, et nebulae pulvis pedum ejus*; ibi sicut cæteræ gentes onera sua, ita et locus ille sanctus, imo et severius coercitus suum portabat onus et cum peccatoribus pariter justii captivi ducebantur, quorum fuere notissimi Daniel et socii ejus. Multi peccatores et sine Deo homines pacem habebant, et illi flagellabantur. Sicut in nebula, sicut in tempestate et turbine sol subtegitur et dies obscuratur, ita pulchritudo justitiæ Dei non videbatur, providentia Dei ab infirmis nulla esse putabatur, qualium in persona Psalmista loquitur: *Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns* (*Psal. lxxii*). Ac deinceps: *Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas, et sui flagellatus tota die* (*ibid.*), etc. Ad summum mare pariter, increpante Domino, exsiccatur, id est juxta sententiam Domini propter peccatum Adæ universum genus humanum sub eadem mortis conditione tenetur, justii et injusti omnes moriuntur. Multæ et hæc via Domini sunt nebulae, et multi pene scandalizantur, quodammodo irruente in oculos eorum pulverem pedum ejus. *Moritur doctus, ait Ecclesiastes, similiter ut indoctus, et idcirco lædunt me vitæ meæ* (*Eccle. ii*). Notandum interea, septem verbis, quo numero plerumque significatur universitas, cunctas præsentii loco æmulatoris Dei, sive ulciscantis Domini ultiones esse declamatas. *Mare, increpante illo, exsiccatur, flumina ad desertum perducuntur, Basan et Carmelus infirmantur, et flos Libani elanguit, montes ab eo sunt commoti, et colles sunt desolati, terra vel orbis contremuit*. Et revera si rite perpendas sicut fuerunt septem capita draconis jam supra memorati, id est septem principalia regna mundi in ligno positi, quæ steterunt contra mulierem in utero habentem, ex quo factum est ad Abraham verbum promissionis, ita fuerunt septem ultiones, singulæ in singula capita ejusdem draconis. Prima fuit ultio ubi, increpante Domino, exsiccatum est medium maris, filiis quidem Israel pervium fuit, Pharaonem autem, et currus exercituum ejus operuit (*Exod. xiv*). Secunda, ubi decem tribus propter cultum vitulorum et neces propheta-

A rum, tanquam flumina defluentia ad captivitatis desertum irrevocabiliter perducta sunt (*IV Reg. xvii*), et Assyriorum qui eos captivaverant, et Judam captivare volebant, centum octoginta quinque millia nocte una cæsa sunt (*IV Reg. xix*). Tertia ubi, succensa civitate et templo Domini, Nabuchodonosor quasi in bovem demutatus est, et Babylon subversa est a Medis et Persis (*Dan. iv*). Quarta, ubi ille hostis superbissimus Aman et cæteri hostes Judæorum in regno Assueri ita infirmati sunt, ut ipse Aman in patibulo appenderetur, et septuaginta quinque millia occisorum impleverentur (*Esth. iv*). Quinta ubi, Machabæis multa jam passis, superbus Antiochus Epiphanes et cæteri montes, id est Syriæ reges, magna, ut legimus, per auxilium Domini commotione

B in malum suum commoti sunt (*I Machab. vi*). Sexta, ubi post passionem Domini colles maligni, id est homicidæ Judæi omnino sunt desolati, ita ut *cadent in ore gladii, et in omnes gentes ducerentur captivi* (*Luc. xxi*). Septima quæ futura est, quando interfecto Antichristo et veniente ad judicium Domino, revera contremiscet orbis et contremiscent habitantes in eo, ita ut trepidi resurgant mortui. Cum igitur fortitudine tam magnus sit Dominus, et quid restat nisi ut sub potenti manu ejus humiliemur? Hoc intendens continuo percunctatur: *Ante faciem indignationis ejus quis stabit, et quis resistet in ira furoris ejus? Indignatio ejus effusa est ut ignis et petrae dissolutæ sunt ab eo*. Ante faciem indignationis Domini stare, est de justitia sua quæpiam confidere posse, et propter operum abundantiam seu virtutum conscientiam misericordia non indigere. Sed quis in hoc sufficiens est? Ne, inquit Psalmista, *in judicium intres cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens* (*Psal. cxlii*). Et in Job veraciter dictum est: *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in angelis suis reperit pravitatem. Quanto magis hi qui habitant domos lateas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut a tineis?* (*Job. iv*). Moses quoque, invocans nomen Domini: *Dominator, inquit, Domine Deus, misericors et clemens, patiens et multa miserationis, ac verax, qui custodis misericordiam in millia, qui auferis iniquitatem, et scelera, et peccata, nullusque*

C *apud te per se innocens est* (*Exod. xxxiv*). Ex abundanti est, nunc astruere quod nulli merita propria sufficientia sint, et quod non salvemur nisi gratia Dei, quia jamdudum hoc ex sanctis declaratum est Scripturis, et vera sententia est Apostoli, *quia omnes peccaverunt, et egent gloria Dei* (*Röm. iii*). Et recte in causa hujusmodi nominatur indignatio Dei dicendo: *Ante faciem indignationis ejus quis stabit?* quia videlicet ille indignationem meretur, qui de suis confidit operibus, et juste accidit ei ut *cadat, dum se stare existimat* (*I Cor. x*). Porro, resistere Deo est ipsam iniquitatem suam defendere, et in peccato suo superbiere, quales illi sunt *qui dixerunt, ait Psalmista, linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est?* (*Psal. xl*.)

Talis erat Pharaos cum diceret: *Nescio Dominum, et Israel non dimittam* (Exod. v). Cui Dominus inter cetera per Moysen: *Usquequo, ait, non vis subjici mihi? Dimittite populum meum mihi. Sin autem resistis, et non vis dimittere eum* (Exod. x), etc. Contrarii sunt hi duo superbiae modi, cum alius de justitia sua praesumat, seque in iudicio stare cum Deo et justificari confidit, alius autem ipsam injustitiam suam defendit, et ad satisfaciendum Deo non vult subjici. Et ille quidem justitiae praesumptor, hominibus quidem stare interdum videtur, sed Deo cecidit; iste autem injustitiae defensor, etsi resistere ad horam dimittitur, non diu pacem habere potest, sed mox ubi ira furoris Domini se exerit, in sua desolatione sentit quam invalidus ad resistendum est. Nam indignatio ejus effusa est, inquit, ut ignis, subauditur in eum qui praesumat, quod ante faciem ejus tanquam justus stare possit, et petrae, id est resistentes dura cervice, et rebelles Deo mentes dissolutae sunt deo, videlicet ut ille Pharaos cujus cor ut petra induratum, ut cera fluxit ab igne furoris Domini. Restat igitur ut is, qui non tam fortem quam bonum Dominum experiri desiderat, in neutram partem sese erigat, id est sicut defendendo iniquitatem suam non rebellet, ita de justitia sua non praesumat, sed spem suam in Deo ponat, et si in tribulatione est, peccata sua confitens, de Dei misericordia nunquam desperet. Nam sequitur: *Bonus Dominus et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes* 236 *in se, et in diluvio praetereunte consummationem faciet loci ejus, et inimicos ejus persequentur tenebrae.* Haec tenus secundum propositionem quam proposuerat primo dicens: *Onus Ninive*, multa et gravia locutus est de magna aemulatoris Dei fortitudine, nunc secundum nomen suum quod est Naum, consolatur eos qui in hoc mundo sub pressura sunt, et tribulationem patienter ab hominibus qui sine Deo sunt, quales erant nonnulli in illis diebus, rege Ezechia, dum Hierusalem obsideret rex Assyriorum (IV Reg. xix), quales erant Daniel et socii ejus in Babylone, non oblitum Domini patrum suorum (Dan. iii). Nam vel ab aliorum experimento claret, quam veraciter dicat iste bonus Dominus, et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes in se, etc. Nam vere bonus Dominus illis exstitit, et bene confortavit eos in die tribulationis, manifestis et gloriosis probati iudicii, quod sciret sperantes in se, quia misit angelum suum et rore suo refrigeravit Babylonicam fornacis incendium, misit angelum suum, et conclavit ora leonum ut non contingerent Danielem, quem sciebat sperantem in se. Quod deinde sequitur: *Et in diluvio praetereunte consummationem faciet loci ejus*, de ejusdem temporis experimento comprobatur. Nam in diluvio non permanente, sed praetereunte corripuit eos, et deinde consummationem fecit loci ejus, subauditur diluvii. Quod fuit diluvium illius temporis, et quis locus diluvii, et quomodo loci ejus Dominus consummationem fecit? Diluvium illius temporis multitudo Assyriorum atque Babyloniolorum fuit, quemadmo-

dum Isaias dicit de illis: *Ecce Dominus adducet aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum et omne gloriam ejus, et ascendet super omnes rivos ejus, et super universas ripas ejus, et ibi per Judam mundans, et transiens usque ad collum veniet* (Isa. viii). Ergo quoddam diluvium inundavit, quando tanta multitudine congregati sunt populi; sed diluvium illud praeterivit, quia multitudo illa disperit. Porro locus diluvii Ninive exstitit, Assyriorum metropolis; locus diluvii Babylonia fuit, unde super eandem terram inundaverunt Chaldaei, utriusque loci consummationem Dominus fecit; quia, volente Domino, et Ninivem Chaldaei, et Babyloniam subverterunt Persae et Medii. Et notandum quod nequaquam ut dixerat in diluvio praetereundum, ita et dixit consummationem loci ejus praetereuntem. Nam adversitas quidem, quam propter disciplinam suis Deus electis superinducit, temporalis est et praeterit. Ultima autem, qua ulciscitur hostes suos idem Deus aemulator, non praeterit; sed fundata permanet et super eos requiescit, id est hic incipitur, et in aeternum non finitur. *A voce enim Domini*, inquit Isaias, *pavebit Assur virga percussus, et transitus virgae fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum* (Isa. xxx). Econtra Psalmista de justis dicit: *Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas* (Psal. cxxiv), id est potestatem, quam permittit peccatoribus super justos propter eorum correctionem sive probationem, non dimittet diuturniorem esse quam possunt ipsi sustinere, et ne afflictionis nimia vis compellat eos peccatoribus in quo volunt consentire. Summa foundationis virgae qua percussus Assur, constitit in hac brevi dictione quae protinus in isto subjungitur, et inimicos ejus persequentur tenebrae. Hoc sine dubio verum est de cunctis Dei hostibus qui, cum praesentem vitam male finierint, nequaquam ultiones quibus in eos ulciscitur Dominus, in mortis carne finiuntur, sed persequuntur animas eorum et comprehendunt maligni spiritus, qui tenebrae sunt et non lux. Econtra, de electis vel pro electis quos illi affligerunt ad tempus, audi quid continuo dicat consolator Spiritus: *Quid cogitatis contra Dominum, quod consummationem ipse faciet? Non consurget duplex tribulatio.* Ad eos conversus de quibus loquebatur, acri invectione malignam eorum percussit intentionem dicendo. *Quid cogitatis contra Dominum, quod consummationem ipse faciet.* Respiciamus illius statum temporis, et investigemus de Scripturis quam maligne contra Dominum cogitaverint inimici Domini. Nec vere solummodo Assyrios sive Chaldaeos ante vel circa hujus prophetiae tempora fuisse putemus inimicos Domini, et cogitasse cogitationem ejusmodi propter quam sic in eos invehitur Spiritus Domini, verum et Syriam et alias gentes maximeque decem tribus quae scissae fuerant a domo David. Quod ut competentibus comprobetur testimoniis, jubente Domino, loquitur Isaias ad Achaz: *Noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium*

istorum in ira furoris Rasin, et Syriae, et filiae Romeliæ, eo quod consilium inierit contra te Syria in malum, et Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes: Ascendamus ad Judam, et suscitemus, et evellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel (Isa. vii). Interea dictis propheticis confirmabatur domus David quod Deus promiserat et juraverat David, Christum de semine ejus nasci, ut ibidem cum inter cætera dicit: *Audite ergo, domus David, Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet et pariet filium et vocabitur nomen ejus Emanuel (ibid.)*. Non dubium esse debet quin inter cæteros hostes maxime decem tribus invidentes fuerint tribui Juda et domui David, eo quod spem habentes in verbo promissionis de domo illa vel tribu adimplendæ, gloriari interdum soliti fuerint, dicendo aliqua hujusmodi ad reges Samariæ, et omnem Israel, ut Abia rex Juda quondam dixit: *Num ignoratis quod Dominus Deus Israel regnum dederit David super Israel in sempiternum, ipsi et filiis ejus in pactum solis? (II Paral. xiii)*. Ac deinceps: *Nunc ergo vos dicitis quod resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David? (ibid.)* Hæc ideo dicta sint ut non ignotum sit quam magnam et unde magnam invidiam draco diabolus ex cæteris gentibus immiserat contra Judam et domum David, ut ipsorum quoque cognatæ decem tribus maxime inviderint, et, communicato consilio, cum Syriis avellere Judam, et transferre ad se, regemque externum in medio eorum ponere voluerint. Contra ejusmodi consilia vel cogitationes gentibus immissas a diabolo intendente, ut gens illa non subsisteret, ex qua Christus nasciturus esset, gravissima invectione dictum hoc accipiendum est. *Quid cogitas contra Dominum, quia consummationem ipse faciet? O quam mala consummatio, si sublato Juda, si avulsa domo David, non esset unde impleretur illa beati seminis promissio! Tunc vere super filios David consurrexisset duplex tribulatio. At ille fidelis promissor sic promiserat, sic juraverat: Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, scilicet filiorum David, misericordiam autem meam non dispergam ab eo (Psal. lxxxviii)*. Ut dictum ita et factum est. Nam virgam super Hierusalem levare et filios David quandoque verberare potuerunt, ita ut incensa civitate et templo ducerent eos in captivitatem quæ fuit una et simpliciter eademque temporalis tribulatio; sed non consurrexit alia, quam intendebat diabolus, ut fieret duplex tribulatio, et sic omnino exterminaretur gens, quatenus non superesset unde impleretur illa promissio. **237** Omnes qui ejusmodi consummationem desiderabant, qui antequam Christus veniret, et postquam venit, adhuc laboraverunt, ut mentio nominis ejus non esset, nusquam Ecclesia ejus subsisteret, odit Spiritus sanctus, qui in Psalmo loquitur: *Memento, Domine, filiorum Edom in die Hierusalem, qui dicunt: Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in ea (Psal. cxxxvi)*. Hierusalem

A universitas eorum est qui venturum Christum expectaverunt, et qui venientem susceperunt et suscipiunt. Filii Edom, id est filii terrenitatis, universi sunt vel fuerunt qui illos persequuntur vel persecuti sunt, et exinanitio quam dicunt: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, ista consummatio est quam, ut propheta iste subrogat, Dominus non fecit, neque faciet. Num parva est ista consolatio quam dicit: *Non consurget duplex tribulatio? Omnes qui pie vivere voluerunt et volunt in Christo, sive in Deo, persecutionem patiuntur (II Tim. iii)* et passi sunt, ut suo tempore Ezechias, quando Assyrii super Judam et Hierusalem inundaverunt, ut suo tempore Daniel et socii ejus, suo tempore Machabæi, suo tempore omnes Christiani vel Catholici quorum multa tribulationes in hac vita fuerunt vel sunt, et hæc est una et simplex tribulatio, quamlibet longa vel multiplex unius præsentis vitæ afflictio. Ait autem hic: *Non consurget duplex tribulatio*. Non igitur tribulantur in futuro sæculo, et subaudiendum est, ubi sine dubio tribulabuntur qui tribulaverunt vel tribulant eos. Esto nunc, ut illi qui tribulaverunt justos, tribulationem non habuerint vel habeant in præsentem sæculo, quamvis multos, imo innumeros fuisse noverimus qui, post perpetrata in sanctos crudelitatis scelera, præsentem vitam cum amara tribulatione finientes, transierunt ad tribulationem æternam, ut Antiochus Epiphanes, ut impius Herodes, ut Judæi qui Christum occiderunt, et ob hoc circumdati a Romanis duplici juxta prophetam *contritione contriti sunt (Jer. xvii)*, quia sicut in Psalmita prædixerat, et secundum corpus traditi sunt in manus gladii (Psal. lxi), et secundum animam partes vulpium sunt (ibid.), id est malignorum spirituum. Quemlibet ex impiis ejusmodi, qui vitam præsentem in pace sua finierit, confer pio cuilibet qui vitam in tribulatione finierit, quamvis peccator fuerit, de qualium peccatis scriptum est: *Et omnium peccata hominum in tribulatione dimittis (Tob. iii)*. Ecce et hujus simplex, et illius simplex tribulatio est, sed in hoc differunt quod hujus temporalis sive momentanea, illius autem tribulatio sempiterna est. Num igitur ista consolatio per Naum, id est consolatorem deprompta, parva est? imo magna et lætitia plena, ut audientes dicant isti quicumque sunt eis benevoli, audientes, inquam, eos dicere sive canere: *Facti sumus sicut consolati (Psal. cxxv)*, respondeant atque succinant, *magnificavit Dominus facere cum eis (ibid.)*. Adde ut compararentur ista piorum simplex tribulatio, et multorum impiorum duplex tribulatio, qualis fuit supradictus Herodes et omnes qui pœnam sustinentes, et pœnitentiæ spiritum non habentes, abierunt in locum suum (Act. i), et de temporali tormento ad tormentum æternum. Qualis ista comparatio est? Res omnino sunt incomparabiles. Dicant ergo isti suam, ipsi suam consolationem admirantes, et dicere non desinent, *magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes (Psal. cxxv)*. Sequitur: *Quia sicut spinæ sese invicem com-*

plectantur, sic convivium eorum pariter potantium. **A** se ultro ingerebant, intro ferentes ea quæ non licebant (II Mach. vi). Recte igitur, et ut deluit, dictum; sic convivium eorum pariter potantium. Quomodo tandem digna, et ipsis competens tribulatio consurgere habebat? *Consumentur*, ait, quasi stipula ariditate plena. Vere digna tribulatio, ut quoniam sicut spinæ ita suffocaverunt, quantum in ipsis fuit, semen bonum, et oderunt frumenti granum; ipsi tales inveniuntur ut stipula omni grano vidua, consumentur igni ut stipula ariditate plena. Mire dictum, ariditate plena. Quid enim est ariditas, nisi vacuitas? ergo stipula dicitur hic esse ariditate plena. Non abs re, non absque sensus gravi pondere sic dixit, sciens spiritus, qui mundum arguit, divitum hujus mundi falsam plenitudinem veram esse maciem, et feni ejusmodi virorem (omnis enim caro fenum) veram esse ariditatem. Sequitur: *Ex te erit* **238** *cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem.* Hic familiariter se accommodat et loquitur ad cor Hierusalem, quæ non est intractabilis, ut ejusmodi spinæ fuerunt vel sunt, quæ non repellit arguentem, nec in peccatis assumit excusationem, et insinuat illi unde vel in quo sit justa circa illam severitas Dei, permittens illam tribulari sive ab Assyrijs, sive a Chaldeis, sive a quibuscunque hostibus et inimicis Dei. *Ex te*, inquit, *erit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem*, non unus quilibet homo tantum, sed multitudo hominum prævaricatorum, sicut quodam loco habemus ita scriptum: *In diebus illis exierunt ex Israel viri iniqui, suaserunt multis dicentes: Eamus et disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt; quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala, et bonus visus est sermo in oculis eorum* (I Mach. i), etc. Hoc fuit initium dolorum. Nec vero illo tantum tempore de quo hæc scripta sunt putemus taliter accidisse initium dolorum, sed in omni tribulatione quæ accidit genti illi sive Ecclesie Dei, palam comprobari potest hoc fuisse initium, quod *ex ea erit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem.* Ecce prima tribulatio, quod in Ægypto extrema et misera servitute servierunt. Nonne præcesserat ejusmodi causa? Nonne ex te, o Jacob, sive Israel, exierat inimica fraternitas, prævaricans et transgrediens jus morale, jus naturale, et *cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans* quatenus non fieret quod Dominus decreverat, quod Dominus significaverat, id est ut fratri suo Joseph nihil prodesset somnia sua? (Gen. xxxvii.) Similiter de omni tribulatione qua domus Jacob sive domus Israel tribulata est, extunc usque ad Christi adventum sentiendum est quia tribulationis hoc fuit initium, quod inde *erit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem.* De singulis certa possemus proferre testimonia, nisi vitanda esset nimia, quæ fastidium solet parere, prolixitas. De tribulatione, qua tribulata est Hierusalem sive Juda circa prophetie hujus tempora, id est

de eo quod primo rex Assyriorum superundavit, et deinde Hierusalem obsedit, et deinde rex Babylonis civitatem obsedit, et Judam captivavit, non prætereundum qualiter ut sic eveniret, *exierit ex ea cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem*. Nonne fuit hoc exire de gente vel radice sancta, quod reges Juda susceperunt et in templo Domini coluerunt Baal (IV Reg. XXI); et quod post mortem Joiadæ pontificis ingressi sunt principes Juda et adoraverunt regem Joas, et ille delinitus obsequiis eorum, *acquievit eis: Et dereliquerunt, ait, templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis et sculptilibus, et facta est ira contra Judam et Hierusalem, propter hoc peccatum. Nam et Zachariam filium Joiadæ sacerdotis interfecerunt, et non est recordatus rex Joas misericordiæ quam fecerat Joiada pater illius secum, sed interfecit filium ejus (II Paralip. XXIV)*. Post hæc Amasias allatos deos filiorum Seyr statuens sibi deos, et adorans eos, propheta dicente sibi: *Cur adoras illos? num, inquit, consiliarius regis es? Quiesce, ne interficiam te (II Paralip. XXV)*. Post hunc Osias qui dum sacerdotale usurpat officium, lepra in fronte percussus est; et post hunc Joatham (II Paralip. XXVII); et post hunc Achab qui ambulavit in viis regum Israel, *insuper et statuas infudit Baalim (II Paralip. XXVIII)*; post hunc Ezechias, quo regnante venerunt Assyrii in Judam, et civitatem obsederunt, exivitque ad eos Rapsaces (IV Reg. XVIII), illius Isaiaæ prophetæ, ut Hebræi volunt, de illo dictum existimantes, *exibit cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem*. Sed exile videtur hoc sentire de uno, quod manifeste non est ex Scripturis comprobatum, cum nota sit malitia sive prævaricatio regum vel principum fere cunctorum, quia præter David, et hunc Ezechiam et Josiam omnes peccaverunt. Igitur ad cor Hierusalem loquitur et conscientiam ejus convenit, ne nesciat vel non imputet sibi causam tribulationis quæcunque super eam consurrexit, ut tunc quando super eam inundaverunt Assyrii, sed protinus adjungit consolator et dicit: *Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint, et ita plures, sic quoque attendentur et pertransibit*. Dictum utique de Assyriis et de rege eorum Sennacherib quod futurum esset, et ita factum est, quia quam facile

tem ipsa civitas exusta et templum succensum fuit Chaldaico igni, plus quam rasura fuit, ut congrue per Ezechielem ita prædictæ sint sub nomine Oolibæ meretricis: *Nasum tuum et aures præcident, et qui remanserint gladio concident (Ezech. XXIII)*. Quid autem sibi vult quod ita præmisit, *si perfecti fuerint, et ita plures*, et tunc denuum subjunxit, *sic quoque attendentur et pertransibit*. Quæ est illa perfectio quæ Assyriis cæterisve hominibus, et si adesse potuit, prodesse non potuit? Potest quidem sic intelligi, ac si diceret, etiamsi perfecte robusti vel in robore perfecti fuerint Assyrii, et fortitudo eorum cunctarum gentium numero aucta fuerit; verumtamen quoniam ita dixerat ad Hierusalem: *Ex te exibit cogitans contra Dominum militiam, mente pertractans prævaricationem*, per quod magna imperfectio justitiæ suæ demonstratur ipsi Hierusalem, non absurde intelligimus, in eo quo l ait, *si perfecti fuerint*, quamdam Assyriorum putativæ justitiæ perfectionem. Quod, ne mirum dictu sive novum videatur, scire debemus quod Assyrii sive cætera gentes Judæis invidentes bonum Deum, et legem sanctam se habere dicentibus, quoties aliquam ex ipsis audiebant malitiam, multum hostiliter insultabant, seque in comparatione illorum magnifice justificabant, insuper Deum ipsorum blasphemabant. Hinc est quod apud Isaïam legimus: *Dominatorum ejus, subauditur Hierusalem sive populi mei, iniqui agunt, dicit Dominus, et jugiter nomen meum blasphematur in gentibus (Isai. LII)*. Et ad David, cum dixisset: *Peccavi Domino*, quia peccaverat in Uriam Æthæum, dixit Nathan: *Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. Veruntamen blasphemare fecisti inimicos Domini propter verbum hoc (II Reg. XII)*, etc. Hæc idcirco diximus, ut liquido constet Ecclesiam Dei tunc ita ut nunc spectaculum fuisse hominibus sæculi, gentesque semper suam impietatem, clausis, imo cæcis, cultorum autem Dei prævaricationes patentibus vidisse oculis. Nonne hodieque videmus quod si quælibet sanctæ professionis persona de prævaricationis cujuscumque crimine difametur, statim a sæcularibus, non illi tantum personæ, sed toti professioni derogatur, non tamen **239** volunt, ut si quælibet ex eorum conjugibus in adulterio deprehenditur, dicamus nos tales esse alias omnes, qualis illa una convincitur? Sed ad nostra redeamus. *Ex te* quidem, ait Dominus, *exibit*, et jamdudum exire consuevit *cogitans contra Dominum malitiam, mente pertractans prævaricationem*, et tanta difamabitur malitia, tanta persepe prævaricatio declamabit, ut etiam dicant nunquam sic auditum vel visum fuisse inter gentes, et ut Sodomam quoque et Gomorrhæam putentur fuisse justiores. Videbuntur Assyrii justii, comparatione tui, ut sunt vel videntur esse multi gentiles, secundum quamdam justitiam sæculi justiores multis, qui unius Dei cultum sunt professi, et in domo ejus sub lege ejus educati, parentibus honorem deferendo, non occidendo, non mœchando, non furtum faciendo, non

loquendo contra proximum falsum testimonium, et multa faciendo quæ apud fideles illius justitiæ, quæ ex Deo est, vera insignia sunt. Sed hæc dicit Dominus : Quia etiamsi fuerint Assyriorum aliqui secundum hæc opera perfecti, et ita fuerint ex eis non pauci, sed plures perfecti, sic quoque attendentur, id est simul una nocte percutientur, et percussis centum octoginta quinque millibus, pertransibit Sennacherib tonsus et abrasus; *pertransibit*, inquit, a filiis suis in domo dei sui interfectus, quod utique pertransire est, ita ut non inveniatur locus ejus. Nec vero sola morte corporis detonsi morientur, sed et duplici contritione, id est corporis simul et animæ morte morientur, quantumvis perfecti, quantumvis justificati comparatione sanctorum, qui peccatores mei sunt? Quare, videlicet, quia *passer non invenit sibi domum, et turtur nidum ubi reponat pullos suos* (Psal. LXXXIII); id est neque cor eorum multa sapienter cogitando subtilium est Deo, neque caro illorum bona quælibet operando mercedem ex Deo sperat in futuro, sed s. bimet vanitatem congregat in præsentis sæculo. Propterea sicut a Sapiente dictum est: *Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier* (Eccli. XLII), et juxta sensum qui in hoc dicto latet, multo melius, multo utilius est cum paucis operibus habere fidem quam multa facere opera et non habere fidem. Nam de fide scriptum est, quod *sine illa impossibile est placere Deo.* (Hebr. XI); de operibus autem quamvis et ipsa necessaria sint, nusquam scriptum est, quod sine illis impossibile sit placere Deo. Sequitur: *Affixi te, et non affligam te ultra.* Ac si dicat: Te, o Hierusalem, ex qua exivit cogitans contra Deum multissimam, mente pertractans prævaricationem, impunitam non dimisi, sed affixi; et sicut supra dictum est, *non consurget duplex tribulatio*, ita nunc dico, *non affligam te ultra.* Affixi te in præsentis vita, non affligam te in futura. Magna in hoc est: inter te et gentes quæ sine Deo sunt, afflictionis distantia, quod et multi ex eis affliguntur in præsentis sæculo, omnes autem affligentur in futuro, et ibi non temporalis, sed æterna erit afflictio. Quid valet quod nonnulli ex eis receperunt bona in vita sua, et usque ad finem vitæ præsentis liceret eis explere voluptates suas? Tunc cruciabantur quando tu consolaberis, qui similiter mala recepisti in vita tua. Sic absque omni scrupulo recte intelligitur dictum, *affixi te et non affligam te ultra*, ac si diceretur: Affixi te in præsentis, et non affligam te in futura vita. Sed adhuc parum est consolationis in hoc dicto, propter infirmitates illorum qui adhuc imperfecti et adhuc nutriendi sunt; et si hæc ipsa vitæ præsentis afflictio continua sit, cito deficiunt, et prope in desperationem cadunt. Subjungit ergo et supplet quod minus erat dictum in utroque, et superiori et in præsentis loco ubi dixerat, *non consurget duplex tribulatio*, et ubi dicit, *affixi te et non affligam te ultra.* Quid subjungit, et quomodo quod deerat supplet consolator? *Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, et vincula dirumpam.* Et nunc, inquit, id est etiam in præ-

senti, priusquam vitam istam finias, finietur tribulatio ista, ut vivens in corpore ultionem de inimico Sennacherib viccas, quia *ponam circulum in naribus ejus, et frenum in labiis ejus, et reducam eum in viam per quam venit* (IV Reg. XIX), et amplius non revertetur huc. Notandum quod verba ista, *conteram virgam ejus de dorso tuo, et vincula dirumpam*, ita solutionem sive liberationem civitatis Hierusalem sonant, ut pariter iram in gentem, super hostem propriis et valde congruis vocibus significant. Non enim contentus fuit dicere, *virgam confringam*, et *vincula solvam*, sed *virgam*, inquit, *conteram et vincula dirumpam.* Majoris namque indignationis est pedibus conterere quam manibus confringere; majoris itidem animadversionis, repente vinculum dirumpere quam paulatim vel aliquot mora dissolvere. Ipse ergo modus locutionis magnitudinem indicat indignationis in eos qui potestate sibi permessa in servos Dei pro arbitrio vel ratione arcani judicii pascentur eorum suppliciis, et inæper audent contra Deum gloriari, ut ille Assur sive Sennacherib: *In fortitudine, iniquens, manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi* (Isa. X), et cætera hujusmodi. Quid igitur per hæc dicta consolatoris confectum est, nisi ut dum audis illud supradictum ex ore arguentis, *quid cogitatis contra Dominum, quod consummationem ipse faciet, non consurget duplex tribulatio*, jam acias conclamare illi et dicere, imo consurget duplex consolatio. Et revera, sicut verum erat et est quod super nullum electorum Dei *consurget duplex tribulatio*, ita de multis verum erat dicere quia *consurget duplex consolatio*, qualem notissimus nobis est beatus Job, cujus novissimis post tentationem benedixit Dominus magis quam principio ejus, et addidit ad omnia quæ erant illius duplicia in præsentis vita, sine dubio recepturo multo plura multoque meliora in futura vita (Job. XLII). Verumtamen quæ ejusmodi sunt ipsi in talibus consolari renuunt, et si hujusmodi consolationes affluunt, cor apponere nolunt, ut ille qui dicebat, cum dives esset et potens et gloriosus in terra: *Renuit consolari anima mea* (Psal. LXXVI). Et quoniam, si aliquis quæreret ubi vel in quo renuit consolari et in quo consentit consolari anima mea, imo, inquit, res transitoria pro consolatione mihi sunt, *sed memor fui Dei, et delectatus sum* (ibid.). De rege illius temporis Ezechia non prætereundum, quod recte pro consolatione duplici recipere debuit illud, quod ad eum dictum est a Domino per Isaiam prophetam: *Audivi orationem tuam, et vidi lacrymam tuam. Ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos, et de manu regis eruam te, et civitatem istam, et protegam te* (Isa. XXXVIII). Nam præter illam communem consolationem, quæ illi cum omnibus electis in futuro reposita erat sæculo, magna in præsentis ista quoque consolatio, quod adjicit Dominus super dies ejus quindecim annos, quia videlicet per hoc factum est illi ut locum vel nomen haberet in libro generationis Jesu Christi

fili David. Nondum enim filium habuerat, et ad hoc reservatus est ut generaret, et sicut dictum est in serie generationis Christi, pater cum patribus resideret. Econtra nonnullos fuisse vel esse impiorum pessimos, super quos merito consurgeret duplex tribulatio, jam supra dictum est, et hic Sennacherib pro exemplo sufficere potest, in quem continuo conversus **240** sermo propheticus taliter invehitur, durus utique duplicis tribulationis nuntius. *Et præcipiet contra te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius, de domo dei tui disperdam sculptile, et constatile, ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es.* Quid enim vel cui præcipiet Dominus contra te, nisi angelo percutienti, ut egressus percutiat in castris tuis nocte una centum octoginta quinque millia, et deinde temetipsum adorantem in templo deum tuum Nesrath, percutiant gladio filii tui Adramalech et Sarasar (*IV Reg. xix*); sicque fiat quod dicitur, *non seminabitur ex nomine tuo amplius?* De illa tribulatione, quæ magna tibi fuit in præsentis sæculo, translatus es ut tribuleris in alio sæculo, sepultus in inferno. Unde et hic dictum est, *ponam sepulcrum tuum, quia inhonoratus es.* Quod Deus ponit, stat immobiliter; mutari vel removeri non potest. Ponit autem sepulcrum tuum, subauditur in inferno, ubi non solum ille dives de Evangelio possidet sepulcrum (*Luc. x*), sed etiam omnes qui similes ejus sunt vel fuerunt; et maxime tu, Assur, de quo apud Ezechielem scriptum est: *Ibi Assur et omnis multitudo ejus in circuitu illius, sepulcra ejus, et omnes interfecti, et qui ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulcra in novissimis lacis, et facta est multitudo ejus per gyrum sepulcri ejus, universi interfecti cadentesque gladio, qui dederant quondam fornidinem in terra viventium (Ezech. xxxii).* Quam ob causam ponam illum sepulcrum tuum? *Quia inhonoratus es. Inhonoratus, id est superbus.* Superbia namque inhonoratio est, quantum quisque superbus, tantum est inhonoratus. Unde idem Dominus, cum dixisset ad Edom: *Contemptibilis tu es valde (Abd. i)*, statim causam hanc subjunxit: *Superbia cordis tui extulit te (ibid.).* Igitur iste ex illis est super quos merito consurrexit duplex tribulatio, sicut econtra Ezechias ex illis

A quorum ut supra diximus, duplex est consolatio. Quod interpositum est, *de domo dei tui disperdam sculptile et constatile*, devastationem denuntiat subsecuturam totius Ninive a Chaldæis subvertendæ. Ubi enim non parcitur sculptilibus et constatilibus, id est deorum simulacris, qualia verebantur et colebant tam Chaldæi quam Assyrii, qualis est casus domorum communium, vel fori totiusque civitatis? Vastata est Ninive, dicturus est hic idem postmodum insultabundus: *Et ego, dicit Dominus exercituum, revelabo pudenda tua in faciem tuam, et ostendam gentibus nuditatem tuam. (Nahum iii).* Quam ejus nuditatem, jam hic breviter præsignat dum judicium intendit magnæ illius superbix, *de domo, inquit, dei tui disperdam sculptile et constatile*, ubi B constat nominibus non esse parcendum, dum hostes nec ipsi parcunt reverentiæ deorum, clamando mutua cohortatione: *Diripite aurum, diripite argentum (Nahum ii).* Et recte insultatur superbix, quæ tanta fuit, ut superbix diaboli passim assimilaretur in sanctis ac propheticis Scripturis. Sane ipsa quidem civitas Ninive mundus, rex autem ejus diabolus in prophetis intelligitur, propter altitudinem magnifici cordis, et oculorum ejus, exempli gratia, ut apud Ezechielem Dominus loquitur: *Ecce Assur quasi cedrus in Libano pulcher ramis et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi (Ezech. xxxi), etc.* Unde autem hoc memoriale Assur inerat ut nomen ejus ita frequentetur in ratione vel judicio damnationis diaboli. Videlicet ex eo quod inter cætera sive tyrannidis molimina præsumptuosa, quibus gentes affixit, adjecit et illud, ut deleret conaretur Hierusalem, ubi repositum erat verbum promissionis, et domum David unde oportebat Christum nasci, secundum promissionem et juramentum Domini ad ipsum David (*II Reg. vii*). Proinde de angustiis Judææ latius sermonem extendere cupimus, et sic deinceps prophetiam persequi, ut ea potius attendamus, quorum similitudinem sive typum fuisse non dubium sit, in omnibus quæ pro Juda et Hierusalem contra Nini veni propheta vaticinatur.

241 LIBER SECUNDUS.

Hostes vos sentiant Madianitæ, ait Dominus ad Moysen, et percutite eos, quia et ipsi hostiliter egerunt contra vos et decipere insiditis per idolum Phoge, et Cozbi filiam ducis Madian sororem suam (Num. xxv). Nunquid quia de solis Madianitis scriptum est, quod contra eos Dominus locutus sit et taliter præceperit, de solis Madianitis putandum est, quod

D jure servos Domini, ut erat Moyses, hostes sentiri debuerunt? Imo et de cunctis gentibus, quæcumque ut Madian hostiliter egerunt contra Israel, hoc in dubitanter sciendum est quod eis et Moysen et cunctos Mosi spiritum habentes, hostes esse voluerit et ejusmodi ultionem optare de illis, quam ipsi impetrans Mosi, *ulciscere prius, ait, filios Israel*

Madianitis, et sic colligeris ad populum tuum (Num. xxxi). Quam ob causam? Nonne omnes sancti sive perfecti qui non alium, quam illum habent spiritum quem et illi habebant, jubentur cum Petro recondere gladium in vaginam? (*Matth. xxvi.*) Quam igitur ob causam ita jussi tunc gladii sæviebant aut sævire debebant? Nimirum propter Christum eundem tunc sævire debebant, propter quem nunc sævientibus in nos Christi hostibus, inermem debemus habere patientiam. Tunc in periculo erat res, quia possibile erat deleri gentem illam de qua Christus expectabatur nasciturus, nisi modis omnibus defenderetur contra gentes quibus diabolus ad auferendam spem mundi, quæ Christus est, pertinaciter utebatur. Nunc autem res eadem in tuto est, quia Christus natus est; et si tota generationis rectorum arbor bona corporaliter succidatur, nullum salutis hominum detrimentum est, quia totus arboris bonæ fructus jam in cœlum assumptus est. Hæc ideo dicta et sæpius dicenda, semperque memoriter tenenda sunt, quatenus justissima cognoscatur melius sanctorum hostilis vehementia, qui et quoad poterant cum auxilio Dei de hostibus suis, hostibus Dei, gentibus impiis, vindictam et a Deo quærebant, et manu exercebant, et habita sive aspecta ultione adhuc hostiliter insultabant, ut iste qui contra Asser, imo contra omnem hominem hostiliter, ut supradictum est, agentem, tam lætam contexit prophetiam, ut quodammodo triumphalem persukare videatur cantilenam, ita prosequens:

Car. II. — *Ecce super montes pedes evangelizantis, et annuntiantis pacem. Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua, quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial, universus interiit. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiens obsidionem. Contemplantur viam, conforta lumbos, robora virtutem valde, quoniam sicut reddidit Dominus superbiæ in Jacob, sic reddet superbiæ in Israel, quia vastatores dissipaverunt eos, et propagines eorum corruperunt.* Hæc et cætera quæ sequuntur usque in finem, magnum gaudium, magnum et triumphale resonant tripodium, et totius lætitiæ causa hæc est: *Quoniam sicut reddidit, inquit, Dominus superbiæ in Jacob, sic reddet superbiæ in Israel?* Non ergo parva res est quæ sub verbis istis latet, *sicut reddidit Dominus superbiæ in Jacob*, quoniam totius consolationis vel gaudii causa sive materia in ipsis posita est. Quid igitur est vel quem sensum habet, *quoniam sicut reddidit Dominus superbiæ in Jacob, sic reddet superbiæ in Israel?* Unus namque et idem fuit pater Jacob qui et Israel, unus et idem populus Jacob qui et Israel. Siquidem ita dixisset, *quoniam sicut reddidit Dominus superbiæ in Judam, sic reddet superbiæ in Israel*, sensus iste absque impedimento vel scrupulo sese accommodaret: Quod sicut ultus est Dominus Judam et Hierusalem de rege Sennacherib et exercitu ejus, sic ulciscetur decem tribus quæ appellabuntur Israel, de Ninive sive Assyriis, quod

A regnante Salmanassar captivaverat easdem decem tribus. Nunc autem quamvis et iste sensus rationalis sit, et pro Juda Jacob convenienter possit accipi, libet adhuc intuitum mentis extendere latius, ut sub istis nominibus Jacob et Israel, omnes tam antiqui quam novi, tam illi qui præcesserunt quam illi qui subsequuntur Christi adventum, electi intelligantur. Jacob namque patrem secundum carnem duodecim filiorum totidemque tribuum Israel, libenter hic accipimus, Christum patrem secundum spiritum duodecim apostolorum, et omnium qui per eum in ipsum crediderunt vel credunt. Erit igitur sensus amplissimus et omnino planus in istis verbis idem qui in illis apostoli, cum de priore loqueretur, *omnia in figura contingebant illis*. Nimirum sicut illa de quibus nominatim mentionem fecerat Apostolus, beneficia Dei in figura contingebant illis (*I Cor. x*) et veraciter implentur in Evangelio Christi, sic illa ultio de Assyriis in figura contingit illis, quorum temporibus accidit et veraciter impletur in Evangelio Christi. Magna plane causa et digna, propter quam sic exclamet Spiritus sanctus in propheta: *Ecce super montes pedes evangelizantis et annuntiantis pacem*, propter quam congratuletur et dicat: *Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua*, propter quam excitet in gaudium atque confidentiam, dicendo: *Contemplantur viam, conforta lumbos, robora virtutem valde*, etc. Ut, inquit, et hoc facias, et non id solum attendas, quod taliter reddidit Dominus superbiæ Assyriorum quam exercuerunt in Jacob, quod civitatem hanc Sennacherib non introivit, nec ejecit in eam sagittam, nec occupavit eam clypeus, sed occisis ab angelo Domini centum octoginta quinque millibus, reversus est in viam suam, per quam venerat, et occisus est, et Ninive subversa est (*IV Reg. xix*). Non, inquam, hoc solum attendas, sed simul attende quia, *sicut Dominus reddidit superbiæ in Jacob*, ut Assyrii excinderentur; *sicut reddidit superbiæ in Jacob*, ut Pharaon cum curribus et equitibus suis in mari mergeretur; *sicut reddidit superbiæ in Jacob*, ut a Persis et Medis Babylonia subverteretur; *sicut reddidit superbiæ in Jacob*, ut Aman, hostis Judæorum, in patibulo quod Mardocheo paraverat, appenderet; *sicut reddidit superbiæ in Jacob*, ut Antiochus Epiphanes sine manu contereretur. *Sic reddet superbiæ in Israel*, populum novellum evangelica fide renatum, cujus generatio secundum Spiritum de Christo est, patre duodecim apostolorum, cujus in typum præcessit ille Jacob pater secundum carnem duodecim filiorum. Quid reddet superbiæ habitæ contra istum Israel, secundum similitudinem eorum quæ reddidit superbiæ habitæ contra illum Jacob? Nimirum ut princeps hujus mundi diabolus, ausus venire ad istum Israel in quo non habet quidquam, ita sanguine et aqua de latere ejus emanantibus enectur; sicut ille carneus Pharaon cum suis omnibus submersus est in aquis vehementibus, et ita ligno crucis transfigatur; sicut fuit Aman ille transfusus,

et sicut contritus est Antiochus, tandemque ita et ipse diabolus, et omnis illi consentiens mundus extremo judicio damnatur, sicut ille veniens contra Judam et Hierusalem superatus est qui sibi videbatur insuperabilis Assur, et subversa est Ninive caput superbiæ ejus. *Ecce, o Juda, super montes, ecce pedes, id est prædicatores, omnem sæculi altitudinem supergredientes, pedes evangelizantis et annuntiantis pacem, prædicatores dantis poenitentiam et remissionem peccatorum, destructo peccato, consummata justitia, principe hujus mundi jam judicato. Secundum similitudinem plagæ quæ facta est in parte, idem in Assyriis factum est, idem sine dubio fiet in toto, scilicet hoc mundo, et in principe hujus mundi. Celebra igitur, o Juda, id est confessor propheticæ et evangelicæ fidei, celebra festivitates tuas, et redde vota tua, id est a malis operibus vaca, et in bonis operibus persevera. Festivitates quæ dudum celebrabantur in figura, nunc in veritate celebra. Exempli gratia, ut agnum quem dudum comedebas in umbra, quem comedendo transitum maris, et demersionem carnei Pharaonis celebrabas, agni Christi signum fuisse scias, cætera festa legis, evangelicæ gloriæ noveris exstitisse exemplaria. Sed quid prodest qualescunque festivitates celebrare deforis, nisi festivitas contemplationis in mente fuerit? Proinde cum dicit: *Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua; psalmistam interroga, et ipse tibi dicet quomodo facere debeas: Quoniam, inquit, cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi. Vovete et reddite Domino Deo vestro omnes qui in circuitu ejus affertis munera (Psal. LXXIII). Istæ sunt tuæ festivitates, o Juda, ut cogitatio tua Deo constetur, et si non omnis cogitatio festiva esse potest et splendida, saltem reliquiæ cogitationis diem festum agent, id est saltem aliquando post infestationes malarum cogitationum locum mentis obtineant cogitationes bonæ, juxta illud: *Peccasti, quiesce (Sap. XXI). Cum hujuscemodi, festo die redde vota tua, quorum videlicet votorum summum vel optimum est, calicem salutaris, juxta Psalmistam, accipere (Psal. CXIII), id est imitari mortem Salvatoris, qui moriendo pacem inter Deum et homines fecit, ipsamque evangelizavit et annuntiavit pedibus, ut jam dictum est, id est prædicatoribus sive apostolis per mundum universum missis, et super montes incedentibus, id est super omnem altitudinem sæculi. Profecto non vana festivitas ita celebrare, et causam hanc festivitatis habere, quia non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial, universus interiiit, videlicet secundum similitudinem Assur sive Sennacherib, qui reversus in via per quam venit, jam ultra in te pertransire non poterit. Ita namque Belial, quod interpretatur absque jugo, scilicet diabolus, ab initio rebellis Deo, ex quo tibi, o Juda, Christus moriendo ac resurgendo festivitates tuas dedicavit, ultra jam in te pertransire non poterit. Nam extunc universus interiiit. Non quod substantia ejus esse desierit, sed***

A quod mors generis humani, quæ per invidiam ejus in hunc mundum introivit (*Rom. v*); mors, inquam, universa, mors gemina tam animæ quam corporis, omnino interiiit. Ubi vel quando iste Belial interiiit? Ubi mortua est mors quam intulit, unde et appellatur et ipse mors? Videlicet ubi mortuus est Christus, ibi nostrarum mortua est mors animarum; et ubi resurrexit Christus, ibi nostrorum interiiit mors corporum. Celebrando ergo festivitates tuas, o Juda, memento quod ille sit ipsa festivitas tua, de quo dicis, *qui mortem nostram moriendo devicit et vitam resurgendo reparavit, et hinc esse quod dicitur, non adjiciet ultra ut pertranseat in te Belial, universus interiiit. Nam, si illud solum respicias quod Sennacherib non reversurus abiit, et interiiit, non est verum proinde dicere: Belial universus interiiit, quia videlicet post illum plurimus Belial, qualis ille fuit, in te pertransivit qui multo amplius nocuit. Forte dicis, o Juda: Quandiu stat Ninive, quomodo mihi dicis, quia Belial universus interiiit? Quandiu stat mundus, quomodo consolabor de mortis interitu? Ecce enim Nero sævit, Decius insanit, Maximianus morte armatus vesanit, et præter istos filii Belial multi, quorum Antichristus determinus erit. Quomodo ergo jam dicis, quia Belial universus interiiit? Ad hæc inquam: *Ascendit qui dispergit in facie tua, custodiens obsidionem. Quis est ille qui ascendit? Ad illam quippe Ninive ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, et in facie tua, o Juda, qui tunc temporis in mundo eras, id est te præsentem vel scientem, dispersit Niniven illam, circa illam custodiens obsidionem, donec illam caperet; sed in hac parva, imo fere nulla consolatio est. Pejor namque tibi Nabuchodonosor postmodum exstitit quam fuerit Sennacherib. Quis igitur ille est qui ascendit, quique in facie tua sic disperget mundum istum, magnam utique Niniven, ut perfectam habeas consolationem? Profecto qui descendit Christus, ipse ascendit; et sicut ascendit, ita veniet (*Act. I*) Niniven dispersurus, id est mundum in facie sua judicaturus. Quod interim facit Nero sive Diocletianus; imo ipse diabolus sive Antichristus nihil veritatem diminuit, quin veraciter dicas: *Belial universus interiiit, foras missus est princeps* D hujus mundi. Non hic agitur nec agi potest quia mors, utraque mors, animæ et corporis absorpta sit in victoria istius ascensoris cœli. Quid enim, si adhuc hostis corpus occidit in membris? Denique animam non potest occidere vivificatam capitis, id est Christi morte, et de ipsa morte corporis tam certum est, quod interitura sit in membris, ut veraciter vel secure jam dicas quia interiiit, præsertim quia caput Christus resurrexit, et membra nonnulla, id est multi cum eo sancti. Olim hoc intendebat, hoc sperabat draco diabolus, quod efficere posset, ut de illa muliere quæ erat gens illa, quæ secundum carnem quoque dicitur Juda sive Judæa, non nasceretur masculus filius qui recturus esset gentes in virga ferrea (*Apoc. XII*), et idcirco illam delere**

constratur 243 septem capitibus armatus, sed hoc A enim est in confectione? Nisi in nimia mentis humilitate? Jam ita perspecto, quod dicit, *robora virtutem valde*, sensum rationabilem habere potest id quod sequitur, sicut in plerisque codicibus habetur, et a LXX non discrepat Interpretibus. *Quoniam sicut reddidit Dominus superbiam Jacob, sic reddet superbiam Israel*, veteres et novos, id est et illos qui sub lege fuerunt, et eos qui in Evangelio credunt, ita intelligimus, ut superius jam dictum est: Quæ fuit superbia Jacob, et quomodo reddidit Dominus superbiam Jacob? Sine dubio superbia Jacob fuit, ubi Chore, Dathan et Abyron de sacerdotio contententes, cum omni cœtu suo contra Dominum steterunt et ita reddidit Dominus illi superbiam, ut dirumperetur terra sub pedibus eorum, et aperiens os suum devoraret Dathan et Abyron cum tabernaculis suis, et universa superbia, descenderentque vivi in infernum operati humo, et perirent de medio multitudinis. Sed, et ignis egressus a Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum (Num. xvi). Item Saul, cum esset Christus Domini, superbiuit, et Dominus superbiam ejus ita reddidit ut manciparet eum maligno spiritui (I Reg. xvi). Plura sunt exempla hujusmodi, quam ut compendio cuncta possint ad præsens conscribi. Cum igitur præmisso, *robora virtutem valde*, id est humilitatem omnibus habe, statim subiungit, *quoniam sicut reddidit Dominus superbiam Jacob, sic reddet superbiam Israel*, quæ littera non discrepat a Septuaginta Interpretibus, ut jam dictum est terrorem magnum incuti universo Israel, qui credendo in Christum meruit Israel nuncupari. *Terribilis* namque est Deus in consiliis super filios hominum (Psal. lxxv), atque idcirco tunc unicuique magis cavendum et magis humilitati studendum, cum majora supernæ gratiæ dona percepit, non tantum in eo quod Apostolus præmonuit dicens: *Noli gloriari adversus ramos qui confracti sunt; noli altum sapere, sed time; si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat* (Rom. xi); verum et omnibus modis, ut nunquam alter contra alterum inflatur, nunquam dum vivit se comprehendisse arbitretur. Superbia Israel, id est credentium inter cætera mala fecit et hæreses, et non minus de ipsis qui videbantur intus quam de illis qui foris erant vel sunt gentilibus. Verum quod sequitur: *Quia vastatores dissipaverunt eos, et propagines eorum corruerunt*, tanquam vastatores vinearum Domini, contra quos ipse dilectus dicit in Canticis: *Capite nobis vulpeculas quæ demoliantur nobis vineas: nam vinea nostra floruit* (Cant. ii). Hoc pejus egerunt vastatores isti quam vastatores illi, quod illi palam dissipaverunt, id est persecuti sunt; isti autem et subdole corruerunt, et interdum aperta vi propagines vastaverunt. *Reddet igitur Dominus superbiam hujusce Israel, sicut reddidit superbiam illius Jacob*, videlicet ut apostolico utamur exemplo, sicut reddidit eidem Jacob in eo quod omnes quidem mare transierunt, et omnes in Mose baptizati sunt in nube et in mari et omnes eandem escam spiritualem man-

ducaverunt, omnes eundem potum spirituales bibebant; sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo (I Cor. x), subauditur ut saltem in illam terram ingrederentur, quæ umbra erat illius terræ viventium, quam in futuro speramus: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri et cætera; nunc jam sequentia persequamur. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitus ejus in coccineis. Igneæ habenæ currus in die præparationis ejus, et agitatores consopiti sunt. In itineribus conturbati sunt, quadrigæ collisæ sunt in plateis, aspectus eorum quasi lampades, et quasi fulgura discurrentia.—Clypeus, inquit, fortium ejus ignitus. Cujus ejus? Putasne illius Nabuchodonosor, qui ascendit ut disperderet illam localem, quamvis magnam Ninivem? Fuerit quidem fortium illius clypeus quomodocunque ignitus aut splendidus, et viri exercitus ejus vestiti caligis ac ocreis coccineis, sive alterius cujuslibet coloris pulchri, verumtamen Spiritus sanctus, spiritus propheticus nequaquam ita se demiserit, ut absque respectu mysterii nugas aut vanitates ejusmodi, clypeos et currus, aut curruum habenas et currentes quadrigas, vestitus coccineos et aspectus virorum fulgidos tantopere declamare, et superventurus sæculis, quibus Scripturam prophetiam 244 perseverare volebat, notificare dignatus sit. Spiritum igitur quocunque vadit, pro posse sequamur, et quia verba Spiritus sancti sunt, spiritualia potius in verbis mysteria requiramus. Fortium ejus qui, ut supradictum est, ascendit in cælum, Niniven, dispersurus, id est mundum judicaturus, fortium inquam ejus clypeus ignitus est, et viri exercitus ejus in coccineis, et igneæ habenæ currus in die præparationis ejus. Quæ sit præparatio vel dies præparationis ejus et quid præparetur primo quærendum est, et deinde cætera melius clarescent, quod magnam in se sensum spiritualium continent majestatem. Quid ergo præparatur, nisi ut mundus judicetur. Et quæ est hujus rei præparatio, nisi Evangelii prædicatio? Et quis est dies præparationis ejus, nisi totum hoc tempus usque ad consummationem sæculi? Denique quantacunque diurnitas, quantuscunque numerus annorum sit sicut tempus, ita et dies recte dicitur, testante Domino ipso cum in propheta dicit: *Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te (Isa. XLIX)*. Apostolus namque succinit: *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. VI)*. Igitur unus idemque dies, qui credenti mundo est dies salutis, non credenti mundo est dies præparationis, et intra hunc diem præparationis, inveniire debemus, et igneos fortium ejus clypeos, et vestitus virorum ejus coccineos, et habenas curruum igneas, et quadrigas in plateis collisas, et aspectus fulgureos, et cætera bellici apparatus insignia, quæ declamando ita inculcat, ut palam sit vel esse debeat quia magna agit seria. Fortes ejus illos hic accipimus, quarum de multitudine duo in initio præparationis hujus, quando ille ascendit,

A cum intuerentur euntem illum in cælum apostoli, steterunt juxta illos in vestibus albis, qui et dixerunt: *Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? Hic Jesus qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum (Act. I)*. Sic, inquam, veniet, dispersurus Niniven, id est judicaturus hunc mundum. Fortium illorum de principibus unus est Michael, de quo in Apocalypsi, ubi ascendit, ubi raptus est filius beatæ mulieris ad Deum, et ad thronum ejus, ita scriptum est: *Et factum est prælium magnum in cælo, Michael et angeli ejus præliabantur cum dracone (Apoc. XII)*, etc. Horum fortium clypeus verbi Dei, Verbum Deus est, et clypeus utique ignitus, quia scriptum est: *Ignitum eloquium tuum vehementer (Psal. CXVIII)*; itemque ad Salomonem dictum est: *Omnis sermo Dei clypeus ignitus est (Prov. XXX)*. Contra quos ignitus est talis iste clypeus, nisi contra draconem et angelos ejus. Intolerabilis est illis iste ignitorum clypeorum ignis, unde et exprobratur illi apud Ezechielem, ubi sub nominibus novem lapidum dicitur in eum de novem ordinibus angelorum: *Et ejeci te de monte Dei, et perdidisti te, o Cherub protegens, de medio lapidum ignitorum (Ezech. XXVIII)*. Porro viros de quibus ait, *vir exercitus ejus in coccineis*, illos intelligimus quæ adjuvantibus fortibus sive cooperantibus illis, semper invisibiliter, aliquando autem etiam visibiliter vicerunt illum draconem, sicut ibidem scriptum est: *Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni (Apoc. XII), et laverunt stolas suas in sanguine Agni (Apoc. VII)*. Deinde igneas habenas currus, prælatos sive rectores Ecclesiarum intelligimus, quia videlicet sicut habenæ regunt curruum, ita regulæ sive monita horum illum regunt curruum, de quo in psalmo scriptum est: *Curru Dei decem millibus multiplex millia lætantium (Psal. LXVII)*. Sunt autem habenæ igneæ, quia videlicet dicta vel facta, seu omne regnum eorum non est vel esse debet siue magno boni zeli fervore. Illi fortes cum ignitis clypeis, isti viri exercitus ejus in coccineis, istæ igneæ currus habenæ in die præparationis ejus, subauditur, nunquam deficiunt et omnis actio eorum præparatio est extunc usque in finem sæculi, præparatio dispersionis, qua dispergenda est Ninive, id est judicii quo judicandus est mundus iste. Interim namque per eos Spiritus sanctus arguit mundum de peccato, et de justitia, et judicio (Joan. XVI), et eo arguente, fugiunt mundum perituum hi qui credunt, et qui credere non vult sit inexcusabilis mundus. Hæc est præparatio ejus. Et agitatores, inquit, consopiti sunt. Agitatores plane non ejus, cætera sunt ejus, fortes quorum clypeus est ignitus, dicuntur et sunt ejus, *vir exercitus in coccineis*, dicuntur et sunt ejus, *curru cum igneis habenis*, et tota præparatio dicitur et est ejus; agitatores vero nec dicuntur, nec sunt ejus. Agitatores quippe qui sunt, nisi inquieti, infesti, injuriosi et contumeliosi sive superbi? Tales iste non habet, tales non ex Deo, sed ex maligno sunt, ex mundo damnato, ex mundo in maligno posito. Primus et

tempore quid egit ille sæpeditus Assur, unde sic notaretur, unde agitator ipse et quique similes illi agitadores recte dicantur. Apud Isaiam, ubi adventus ejus prophetica voce denuntiatur, inter cætera sic de illo dictum est : *Transierunt cursum (Isa. x)*, scilicet Assyrii contra Hierusalem properantes, et de perditione ejus quasi jam perpetrata, nimis certi nimisque confidentes, *et agitabit, inquit, manum suam super montem filia Sion, et collem Hierusalem (Ibid.)*. Quia si hostiliter agitavit manum suam ille Assur sive Sennacherib sibi arridens, loco sancto irridens, in se tumide gliscens, contra Deum improvide ludens, recte nimirum notavit eum Spiritus sanctus, ut agitator ipse et quique similes illi agitadores nominarentur. Similes illi in die præparationis hujusce, de qua secundum hunc prophetam loquimur, dum præparatur, ut Ninive, id est, mundus judicetur, similes, inquam, agitadores fuere Nero, Diocletianus, Maximianus et cæteri quicumque contra Evangelium præparationis hujus semetipsos agitaverunt, pleni diabolico spiritu, et ecce *consopiti sunt*. Quid est consopiti? Mortui sunt. Nonne et illi viri pulchri, viri exercitus ascensoris cæli, qui *ricerunt draconem*, ut supradictum est, *propter sanguinem agni (Apoc. xii)*, et propter verbum testimonii sui, et idcirco sunt in *coccineis*? Nonne, inquam, et illi sunt mortui? Sunt quidem mortui, sed non consopiti. Nam etsi mundo mortui sunt, Deo vivunt, et in castris regis sui, regis viventium nunc quoque militant, non minus quam viventes in carne militaverunt. Plane atque indubitanter miro modo cum, deposita carne, sint in alio sæculo, præsentibus nobis sunt, et meritis regunt, virtutibus augent residuum exercitum peregrinantem adhuc in hoc sæculo. At illi *agitadores*, et Deo mortui sunt, et huic sæculo jam non vivunt, viventibusque nec obesse nec prodesse possunt aut poterunt; et idcirco verum est dicere, quæ *consopiti sunt*, id est profundo somno mortis sepulti sunt, unde, donec cælum atteratur, non evigilabunt, nullumque deinceps fortibus illis, viris illis supradictis, currui vel habenis Domini faciant obstaculum sive impedimentum. *Consopiti, inquam, sunt inter agendum, sive dum agitur id quod sequitur: In itineribus conturbati sunt, quadrigæ collisæ sunt in plateis aspectus earum quasi lampades fulgura discurrentia*. Fuerit, ut jam dictum est, exercitus ille Chaldaicus contra Niniven tam velox tam properans, tamque pomposus quadrigis concurrentibus tam multis, ut præ multitudine viam invenire non possent, atque inter se colliderentur **245** in plateis, et aspectus Babyloniorum sicut fulgurci, aut nescio quo lumine luminosi, ut ante visu adversarios terrerent quam mucrone prosternerent, nobis tamen exabundanti est, ut huic sensui litterali immoremur, potius spiritum sequamur et post ipsum curramus. In hac die præparationis judicii, quo judicandus mundus est, hujus illa Ninive et pars fuit, et typum gessit, in hac, inquam, die præparationis conturbati sunt

A viri Ninivitæ, diversa conturbatione in itineribus et in plateis, quadrigis collis. Quibus in itineribus, vel quibus in plateis? Nimirum in illis, in quibus evangelica voce sapientia clamavit, sicut habemus in parabolis : *Sapientia foris prædicat, in plateis, dat vocem suam, in capite turbarum clamat, in foribus portarum urbis profert verba sua (Prov. i)*. Item : *Nunquid sapientia non clamat, et prudentia dat vocem suam? In summis excelsisque verticibus super viam in mediis semitis stans juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur dicens : O viri, ad vos clamito (Prov. viii)*, etc. Ergo non in occulto, sed in itineribus; non in angulis, sed in plateis conturbati sunt, audita sapientie voce, audito Evangelio, in quo revelatur, ait Apostolus, *ira Dei de cælo, super omnem impietatem, et injustitiam eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent (Rom. i)*. *Conturbati et commoti sunt, tremor apprehendit eos (Psal. xlvii)*, audientes aliam et meliorem esse civitatem, quam suam Niniven, aliud sæculum esse quam sæculum præsens, et hoc judicandum esse per ignem. *Ibi dolores ut parturientis (ibid.)*, *ibi, inquam, id est in illa conturbatione, in illo tremore, dolor non sine fructu, sicut non sine fructu dolor est parturientis*. Multi enim audientes quid præparetur Ninive, id est mundo huic, ita conturbati sunt ut contristarentur ad poenitentiam, et ita tremuerunt ut cito quærent quomodo possent fugere a ventura ira, et evadere illud judicium. Alii autem qui increduli fuerunt, ita conturbati sunt et ita commoti sunt ut irati seipsos dirigerent et exagitarent, contra hoc magnæ præparationis Evangelium, unde et paulo ante *agitadores* nominati sunt. Quæ porro vel cujus *quadrigæ collisæ sunt in plateis*? Utique quadrigæ Aminadab, quod interpretatur *spontaneus populi mei*. Iste Aminadab Christus est, et hujus quadrigæ collisæ sunt in plateis, occurrentes occurrentibus sibi quadrigis superbi hujus sæculi, de qualibus in Zacharia dicit : *Ipse pauper, et ascendens super asinam, et pullum filium asinæ; et dispergam quadrigam ex Ephraim, et equum de Hierusalem, et dissipabitur arcus belli (Zach. ix)*. Quadrigæ Aminadab quatuor sunt Evangelia, de quibus nobis contra Niniven, quatuor magna prædicantur sacramenta : incarnatio ipsius Aminadab, cujus facies, facies est hominis; passio ejusdem, quæ facies est vituli; resurrectio ipsius, quæ facies est leonis, ascensio ejusdem, quæ facies est aquilæ volantis. Magna ibi conturbatio, quia magna quadrigarum collisio. Qui bene conturbati sunt, qui ad poenitentiam contristati sunt, per collisionem quadrigarum constituentur, et satisfaciunt quod in illa collisione fuerunt; non per malitiam, sed per ignorantiam. Dicit enim quilibet illorum, puta Saulus, sive quispiam alius, prius adversarius, postea correctus et fidelis quadrigarum socius. *Nescivi, anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab (Cant. vi)*. Nescivi, et ignorans feoi, ignorans in increduli-

tate obstiti, cum repente vidissem quadrigas Aminadab; nunc autem, considerata dignitate quadrigarum ejus, conturbavit me anima mea, sana contributiones ejus, o Aminadab. Quam pulchræ quadrigæ! quam splendidæ aurigæ! *Aspectus*, inquit, *eorum quasi lampades, et quasi fulgura discurrentia*. Et apud Ezechielem similiter habes: *Et aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrrens in medio animalium, splendor ignis, et de igne fulgur egrediens (Ezech. 1)*. Ubi quadrigæ collisæ sunt, ibi facies sive aspectus eorum, scilicet Evangeliorum sive evangelizantium *quasi lampades et quasi fulgura discurrentia*. Lampades illuminant, fulgura terrent. Sic isti habentes virtutes, sive virtutum operationem habentes, sicut in psalmo scriptum est: *Domini* *dabit verbum evangelizantibus virtutes multa (Psal. lxxvii)*, dum prædicant ubique, *Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis (Marc. xvi)*, mentes hominum et de cognitione veritatis illuminant, et de miraculis ad audiendum atque credendum magis excitant, et recte *fulgura dixit discurrentia*, quia non in una tantum mundi parte, sed per mundum universum visa, et audita sunt prædicationis evangelicæ miracula. Sequitur:

Recordabitur fortium suorum. Quis recordabitur fortium suorum? Recordabitur Ninive, recordabitur mundus, et verbi gratia, Roma, quæ tunc erat mundi caput, quando primum quadrigarum hujuscemodi collisio, sive collisionis fragor in plateis est auditus. Fortes ejus multi fuerant, ut puta Torquati, Corvini, Cornelii, Scipiones sive Africani, Cæsares sive Augusti. Ejusmodi *fortium recordabitur*, inquit, et sic factum est. Nam in derogationem Christianæ pacis, in contemptum evangelicæ gratiæ quoties commemorati sunt fortium suorum multiplices triumphii, de toto mundo, de Europa, Africa, atque Asia concelebrati, propitiis, ut aiebant, diis suis, quorum opitulatione, quoniam florebat religio cultusque in templis, provecta et dilatata est magnitudo Romani imperii. Nunc autem aiebant, et in plateis queruli declamabant, pluvia desit, causa Christiani. Irati sunt dii, propterea insurgunt Britones, sive Dani repugnant, imo impugnant Germani, jussa contemnunt Alani. Ejusmodi recordatione mundus *recordabitur*, ait, *fortium suorum*, quod videlicet fortes fuerunt, non habentes Deum Christum, aut nomen Christianum, et si fuissent hodie fortes illi, non auferret quisquam inferre nomen istud auribus eorum. Sed audi quod sequitur: *Et ruent in itineribus suis*. Vane *recordabitur* eo modo *fortium suorum* mundus; nam quicumque sic recordati fuerint, ruent in retibus suis, ruent ut mendaces et veritate oppressi. Nam econtra *fortium suorum recordabitur* et ipse ascensor cœli, et efficaciter eorum recordabitur, ut eorum recordatio multum prosit. Postquam fortes sui præsentis vita excesserint, postquam occisi

et in sepulcro convecti fuerint apostoli sive martyres, utique fortes sui, ita recordabitur eorum ut faciat eos viventibus cooperari, et sermonem eorum confirmare sequentibus signis. Ejusmodi recordatio, ut lectorem amplius delectet, fiet secundum mysticum exemplum illius Samson fortissimi. Cum Philistiim vociferantes occurrissent ei, irruente in se Spiritu Domini inventam maxillam, id est, mandibulam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, et cum sitiret valde, aperuit Dominus molarem dentem in maxilla asini, quam de manu projecerat, et egressæ sunt ex eo aquæ, quibus haustis refocillavit spiritum et vires recepit (*Judic. xv*). Secundum hanc similitudinem recordatus est iste *fortium suorum*, qui et secundum carnem infirmi et ignobiles, at secundum spiritum fortes et nobiles fuerunt, et ita fortes in manu Christi fortissimi, ut cum paucis illis ita comminueret fortitudinem sæculi, **246** sicut ille Samson delevit mille viros in mandibula asini. Ubi illos projecit aut projecisse visus est, quia permisit occidi, quasi curam illorum negligeret, tunc valde sitivit ipse, id est Ecclesia quæ est corpus ejus, et timuit incidere in manus inimicorum, id est infidelium, contra quos illi dum viverent, verbo et opere magni erant firmamentum. Sic aperuit Dominus sepulcra eorum, ut crebra prodirent fluentia miraculorum, unde Ecclesia spiritum refocillavit, et vires recepit, ut constanter dicere possit, Christum Deum suum, Deum non esse mortuorum sed viventium (*Marc. xii*), et quia fortes sui omnes illi vivunt tunc et melius, quando mundo mortui sunt. *Ruent igitur*, ait, *in itineribus suis* illi fortium suorum recordati, quia *recordabitur* et iste *fortium suorum* recordatione bona et efficaci, ut probet quod illorum vana fuerit, et istorum vera fortitudo, cum quibus Niniven, id est mundum, ipse judicabit secundum veritatem præeuntis hujus scapedictæ præparationis. Ita fiet quod sequitur: *Velociter ascendent muros ejus, et præparabitur umbraculum. Portæ fluviorum aperta et templum ad solum dirutum est, et miles captivus abductus est, et ancillæ minabantur, gementes in columbæ, et murmurantes in cordibus suis*. Literalis sensus de subversione illius Ninive manifestus est **D** quod velociter muros ejus Chaldæi ascenderint, et propter obsidionem longissimam ad depellendum æstus umbracula sibi præparaverint, et quod apertis portis Ninive, quæ instar fluminum habebat civium multitudinem, ingressus hostis, ut forum atque ædes forenses, ita diruerit et templum, et quod miles captivus abductus sit in Babylonem, et quod ancillæ id est per metaphoram minores urbes, vel certe captivæ mulieres minatæ sunt ante ora victorum, tantusque terror fuerit ut ne in singultus quidem ululatum erumperet dolor, sed intra se tacite gement, et obscuro murmure devorarent lacrymam in morem muscitantium columbarum. Sed in beatorum hominum, ut erant Babylonii contra Assyrios, potius quam velociter ascenderunt muros, ad quid il

præparari umbraculum? Nam qui obsiderent, tandem necessarium habent ad depellendos æstus umbraculum sibi comparari, donec muros sive ascendendo, sive irruendo invadere possunt. Ergo viri exercitus ascensores cœli, viri qui ut supradictum est, eunt in coccineis, ipsi sunt qui velociter muros Ninive ascenderunt, et post eos nobis præparatum est umbraculum. Manifestius dicendum martyres sancti, apostoli sancti. Martyres, inquam, sancti, sanctorum apostolorum filii, ipsi sunt qui velociter ascenderunt muros Ninive, quando nondum erant aperte fluviorum portæ, quod factum est postmodum sicut protinus sequitur: *Portæ fluviorum apertæ sunt.* Clausæ erant portæ fluviorum, portæ populorum, portæ quas posuerant, quas clauserant hujus mundi principes, reges et tyranni, Cæsares atque imperatores, ut fluvii, id est populis ad vias Evangelii quadrigas, quæ collidebantur in plateis, exire non liceret. Edicta pendebant, leges et proscriptioes in tabulis publicis propositæ erant, ut si quis ad evangelicam fidem exiret nomenque Christianum susciperet, capitalem aut aliam quamlibet subiret mortis sententiam. Hæc erat clausura fluviorum, id est populorum, hæc portæ non apertæ, et hi ferrei vectes portarum. Non expectaverunt viri exercitus Domini, viri nominati et inelyti, ut portæ fluviorum sese aperirent, ut principes populorum confitendi vel annuntiandi Christum licentiam darent. Velociter muros Ninive ascenderunt, constanter principum sæculi leges supergressi sunt, et Christi nomen ultro intulerunt, non ignorantes negotium istud corporibus suis fore periculosum, imo præoptantes cum dispendio corporum facere lucrum animarum. Ascendentes comprehensi sunt, tenti sunt, ante reges et iudices adducti steterunt, accusati non negaverunt, interrogati Christum confessi sunt, diversis pœnis afflicti, diversis mortibus addicti, nonnulli etiam assati gratias egerunt (II Cor. xi). Magnus ibi solis æstus, sed *et præparabitur, inquit, umbraculum.* Compositis namque, ut supra jam dictum est, agitatoribus illis, interdum refrigerescebat æstus persecutionis. Exempli gratia, ut contigit Diocletiano de regno ejecto, et Maximiano mortuo. Annuntio vobis, ait moriens martyr insignis, pacem Ecclesiæ Christi redditam, Diocletiano de regno ejecto, et Maximiano hodie mortuo. Hoc erat præparari umbraculum, quod non dimittebat eos tentari supra id quod poterant, vel diutius quam poterant, sed faciebat etiam cum tentatione proteatum ut possent sustinere. Quid multa? Imperante Spiritu sancto ac dicente: *Tollite portas, principes, vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ (Psal. xxiii), tandem portæ fluviorum apertæ sunt, et templum ad solum dirutum est. Portæ, inquam, fluviorum apertæ sunt, id est leges principum deletæ sunt, mortuis principum deletæ sunt, mortuis principibus, qui illas contra nomen Christianum scripserunt, et elevatæ*

A sunt portæ æternales, portæ bonæ, justæ leges, per quas rex gloriæ Christus introiret, piorum principum leges, Christianorum imperatorum sanctiones. Itaque *templum ad solum dirutum est, idololatriæ cultus destructus est.* Portis enim apertis, eruperunt fluvii, malis legibus remotis melioribusque datis, quæ non prohiberent, imo prædicarent Christum coli, certatimque ad fidem confluxerunt populi, et ita desertus est adulter Jupiter cum Junone et Venere, et omni sua turpi progenie, et templa destructa aut in Christi Ecclesias conversa sunt. Tunc *miles captivus abductus est* abductione bona, captivitate beata, ut qui liber justitiæ fuerat, et huic Ninivæ, id est huic mundo, imo et diabolo militaverat, servus justitiæ fieret (Rom. vi), et Deo creatori suo militaret. *Et ancillæ ejus minabantur* id est humiles sive ignobiles sæculi, ante currum supradictum boni captivatoris Christi ducebantur. De qualibus Apostolus: *Quæ, inquit stulta sunt mundi elegit Deus, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret (I Cor. i).* Non hoc dicitur, quod ita elegerit ignobiles ut nollet eligere nobiles: nam *et miles captivus abductus est, et ancillæ ejus minabantur,* id est nobiles pariter atque ignobiles absque acceptione personarum victoris Christi servitio subiciebantur; sed hoc dicit Apostolus, quod in initio Evangelii non prius nobilia, sed ignobilia Deus elegit (*ibid.*). Cur hoc? Ut non gloriatur omnis caro in conspectu ejus, quod utique futurum erat, si nobiles prius vocati, et per eos ignobiles ad Christi fidem fuissent adducti.

C Quod protinus subjungit, *gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis,* tam de milite quam de ancillis, id est tam de nobilibus quam de ignobilibus debet intelligi. Quid autem *gementes*, unde *murmurantes*? Non utique quod captivi abducti sunt vel quod minentur ante currum triumphatoris hujusmodi, sed inde *gementes* quod ab isto Domino sibi incognito liberi, et Ninive, hoc est mundi hujus servi fuerunt, et super hoc murmurantes in cordibus suis, id est semetipsos reprehendentes in conscientiis suis. Murmurare namque interdum in bono accipitur, ut illic: *Ipsi dispergentur ad manducandum, si vero non fuerint saturati, et murmurabunt (Psal. lvi).* Quod **247** est dicere: *Ipsi qui conversi erunt, dispergentur ad manducandum, id est alios prædicatione sua sibi incorporandum, et si non fuerint saturati, hoc est si prædicatio eorum non fructificaverit conquerebantur et dolerent.* Itaque et hic cum dicit, *gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis,* sic recte intelligitur ac si diceret, conquerebantur ac dolentes de peccatis præteritis, et semetipsos, ut dictum est, reprehendentes in conscientiis suis. Nam licet gratia victoris, et triumphatoris ducentis eos, non ignorent se esse salvatos, non tamen obliviscuntur quales fuerint, et super hoc dolere et conqueri non desinunt in cordibus suis, exempli gratia, ut ille qui dixit, imo hodieque confitetur et dicit: *Ego sum minimus*

apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv). Item : Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate (I Tim. i). Pro huiusmodi recte dicuntur gementes, non utcuque, sed gementes ut columbæ. Columba namque gemitum pro cantu habet, et istis ita genere valde dulce est, ita ut quando canunt quidpiam in laudem captivatoris sui. Verbi gratia, ut illud : Ascendisti in altum, cœpisti captivitatem (Psal. lxxvii), sive juxta aliam translationem : Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem (Ephes. iv). Quando, inquam, tale quid canunt, tunc demum se legitime cecinisse sciunt, quando voces canentium singultus animæ violenti nimisque ultronei, crebro intercipiunt, et de oculis lacrymas eliciunt. Ibi sunt gemitus similes gemitibus columbæ, quæ nescit nisi gemendo canere vel canendo gemere, tamque dulce est hoc et suave, ut Psalmista testatur : Fuerunt, inquiens, mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (Psal. xli). Ubi talis vel taliter captivitas abducta est, qualis remanet Ninivæ? Ait : Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus, ipsi vero fugerunt. State, state, et non est qui revertatur. Diripite aurum, diripite argentum, et non est finis divitiarum præ omnibus vasis desiderabilibus. Hæc et cætera quæ sequuntur, quæ contra Niniven dicuntur, talia sunt, ut recte dictum intelligas in titulo prophetiæ : Onus Ninive. Onus quippe est Ninive, id est condemnatio multitudinis universæ, multitudinis innumeræ, cujus quantitatis comparatione pauci sunt, qui supradicto modo de Ninive exierunt vel exeunt, qui mundum damnatum et extremo judicio damnandum reliquerunt aut relinquunt. Qualis est, qualis remanet, qualis invenienda et judicanda est ista Ninive? Quasi piscina aquarum, inquit. Aquarum nomine quanquam populi solent intelligi, tamen quoniam sequitur, et non est finis divitiarum, commodius intelligitur affluentia rerum. Culpatur Ninive, culpatur mundus, et Ninive cupiditatis arguitur, dum dicitur, quasi piscina aquarum, id est insatiabile receptaculum divitiarum, propter quas contempsit Deum. Aquæ, inquit, ejus. Quid aquæ ejus? Eclipsim, id est defectionem dictionis fecisse videtur. Eclipsim namque dicunt grammatici defectum dictionis, in quo necessaria verba desunt, ut cui pharetra de auro. Deest enim erat. Hæc in divinis sermonibus non inusitata est, ut in Psalmo : Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus (Psal. lxxiv). Deest enim, patet locus effugii. Et in Evangelio : Si ergo videritis Filium hominis ascendentem, ubi erat prius (Joan. vi), ita et hic, cum dicit, atque ejus, necessaria verba desunt, quæ ejusmodi esse debeant, colligitur ex eo quod sequitur : Ipsi vero fugerunt, per hoc namque datur intelligi, quod dicere velit, quia aquæ Ninive, id est divitiarum impiorum et gloria sive voluptates eorum, omne quod in mundo est, concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, cuncta quæ sub sole sunt

hic remanent, et non eos morientes sequuntur, juxta illud : Quoniam cum interierit dives homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (Psal. xlviii). Hic, inquam, remanet : ipsi vero fugerunt. Quid est, fugerunt? Cito mortui sunt. Stulte, inquit Deus, hac nocte repetunt animam tuam abs te, quæ autem præparasti cujus erunt (Luc. xii)? Eleganter breviter vitæ hominis, sanctus Scripturæ Spiritus fugam nominare consuevit, ut illic : Qui, videlicet homo, quasi flos egreditur et conteritur, et fugit velut umbra (Job xiv). Item : Dies mei velociores fuerunt cursore, fugerunt et non viderunt bonum (Job ix). Multum ergo aquæ Ninive infideles sunt, quæ non sequuntur amatorem suum. Econtra de aquis bonis, quæ non piscinarum sive cisternarum, sed fontium viventes aquæ sunt. Nimirum constat, quia fideles sunt. Siquidem possessorem sive amatorem suum non relinquunt morientem, sed cum eo vadunt et sequuntur eum ad excelsa, et ibi transeunt. Iste, inquit alius propheta, in excelsa habitabit munimenta saxorum sublimitas ejus, panis eis datus est, aquæ ejus fideles sunt (Isa. xxxiii). Miro autem modo quia dixerat, ipsi vero fugerunt, id est velociter nudi et nihil secum portantes de hac vita transierunt miro, inquam, modo et cum hostili irrisione inelamat eis dicens : State, state, diripite aurum, diripite argentum. Quanta enim et quam hostilis irrisio est taliter fugientibus, quos turbo mortis nimis invitos abripit, inelamare? State, state, et quanto acerbius est dicere, diripite aurum et diripite argentum quam dicere diripistis aurum, diripistis argentum. Licet hoc etiam satis acerbum sit dicere in tali fuga eorum. State, state, inquit, statimque subjungit : Et non est qui revertatur. Diripite, ait, aurum, diripite argentum, statimque adnectit : Et non est finis divitiarum præ omnibus vasis desiderabilibus, quibus verbis insatiabilis eorum fuisse avaritia declamatur. Multum vehemens et omne rhetorum sæcularium grandiloquium excedens, est ista redargutio, qua sub nomine Ninive Spiritus sanctus sanctorum Paracletus in isto sui nominis propheta redarguit mundum de peccato, adhuc addens : Dissipata et scissa et dilacerata, et cor tabescens, et dissolutio genuum, et defectio in cunctis renibus, et facies omnium sicut nigredo ollæ. Parum erat arguere de solo avaritiæ peccato, nisi et de universitate malorum argueret, quorum utique avaritia radix est. Septem namque dictionibus grandisonis, quo videlicet numero universitas designari solet, mala omnia quæ avaritiam consequuntur, et quorum ipsa radix est, vehementer declamat. Primo dicit eam dissipatam, secundo scissam, tertio dilaceratam, quarto contabescens, quinto dissolutionem genuum, sexto defectionem in cunctis renibus, septimo facies omnium esse sicut nigredinem ollæ. Dissipata enim est in constanti actione, scissa tam sectarum quam odiorum contrarietate, dilacerata rapinarum et cædium mutuarum assiduitate, et cor tabescens mœnore invidiæ, dissoluta habens genua dissolutione

diffidentia, defectionem in renibus cunctis, ita ut A nulla sit virtus continentia. Quantum enim in superbia tumuit, tantum in libidinem fluxit. Quod ultimum posuit, et facies omnium sicut nigredo ollae, idem est ac si diceret, omnes diabolo similes existere. Nam ad Jeremiam loquitur Dominus: *Quid tu rides? Et dixi: Ollam succensam ego video, et faciem ejus a facie aquilonis. Et dixit Dominus 258 ad me: Ab aquilone pandetur malum super omnes habitatores terrae (Jer. 1)*. Olla succensa ab ipso incendio jugem retinet nigredinem, longe nimiumque dissimilis auro vel argento, quod ex incendio majorem et magis lucidam reportat puritatem. Ita diabolus et tota civitas ejus, *totus hic mundus in maligno positus (I Joan. v)*, de ipsis malis suis pejor efficitur, multum dissimilis civitati Dei, B quae tunc pulchrior apparet, quando excoquitur igne tribulationis instar auri vel argenti, quod, ut jam dictum est, probatum per ignem amplius enitescit. Quis dinumerare possit calamitates mundi miseri, quas isti paucis, id est septem dictionibus declamavit? Sunt historicae, libri leguntur divini et saeculares, mala haec recensentes, malorumque causas quatuor animi passiones, dolorem sive tristitiam, timorem, gaudium, spem. Ex istis quatuor passionibus, ut ipsi quoque saeculares sentiunt, mala hujus mundi oriuntur, quas videlicet passiones congruis hic descriptionibus insinuari, dum praemissis malis dicendo, *dissipata et scissa et dilacerata*, subjungit quatuor haec: *Et cor tabescens, et dissolutio genuum, et defectio in cunctis renibus, et facies omnium sicut nigredo ollae*. Nam *cor tabescens* quid aliud est quam tristitia sive dolor aut invidia? Porro *dissolutio genuum*, timor hujus saeculi est, et qui timorem illum habet, sine dubio ad omne opus virtutis genibus dissolutus est. Gaudium saeculi maxime in renibus est, et proinde defectionem in cunctis renibus voluptates inexplebiles intelligimus. Spes mundi non mundo, sed in daemionibus fuit, et daemionum thecis, id est simulacris, de quibus quia scriptum est: *Similes illis sunt qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis (Psal. cxiii)*, recte et hic dictum intelligimus, *et facies omnium sicut nigredo ollae*, id est similes illi sunt in quo sperant, in quo confidunt diabolo denigrato, D et tenebrarum principi. Quis illas legens historias, imo tragedias truces et sanguineas non exhorrescat atque admiretur quomodo mundus subsistat? Adhuc malum quoddam est hujus mundi quod nondum dixit, malum pejus omnibus malis, malum quod reum hunc mundum convicit, et excusationem tollit de omnibus malis. Quod est illud malum? Nimirum quia venientem ad se Salvatorem Filium Dei non recipit. Malum istud enuntiaturus Spiritus sanctus, miro modo vocem suam mutat, quia malum istud caeteris malis dissimile est, et idcirco voce mutata, tanquam judiciali actione, cum judiciaria majestate exclamando percunctatur, percunctando exclamat: *Ubi est habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum. Ad quem ivit leo, ut ingrederetur illuc* catulus

leonis, et non est qui exterreat. Leo cepit sufficienter catulis suis, et necavit leonibus suis, et implevit praedam speluncas suas, et cubile suum rapina. Juxta litteram de Ninive dicitur, quod habitaculum regum fuerit aula nobilium, ad quam perrexit leo rex Babylonis, id est Nabuchodonosor, et catulus leonis subreguli quique ejus, et non fuit qui eis resisteret. Secundum anagogen de leone qui ad istum mundum venit, quod sentimus scrupulose dicimus; quia videlicet cum leonem hunc diabolum nostri majores intellexerunt, nos illum leonem, nos illum catulum leonis intelligi praepotamus, de quo patriarcha Jacob: *Catulus, inquit, leonis Juda, ad praedam, fili mi, ascendisti; requiescens accubuisti leo, et quasi leaena. Quis suscitabit eum (Gen. xlix)*? Nam iste solus revera ille leo est, quem non est qui exterreat; et iste implevit praedam speluncas suas, et cubile suum rapina, quia ad praedam, inquit, fili mi, ascendisti, et ipse de semetipso: *Ego, inquit, si exaltatus fuero a terra omnia traham ad meipsum (Joan. xii)*. Igitur quoniam hactenus sub nomine Ninive arguatur mundus de peccato, dicendo: *Et Ninive quasi piscina aquarum, et caetera*, pulchrum nobis est intelligere quod nox arguatur de justitia dicendo: *Ad quam ivit leo, ut ingrederetur illuc*, ubi subaudiendum est, et a Ninive, id est ab hoc mundo non est susceptus. Nam in hoc est justitia Dei, quod juxta veritatem suae promissionis quae ad patres facta est, Christus in hunc mundum venit, quo facto verax Deus justificatus est in sermonibus suis, et de hac justitia mundus arguitur, quod eam non susceperit. Nam per ordinem dicta sequamur. *Ubi est, inquit, habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum?* Cum multa sint vel fuerint habitacula Ninive, id est multae civitates hujus mundi, quae et leonum, et catulorum leonum, et ursorum, et pardorum, omniumque ferarum seu bestiarum habitacula sive pascua meruerint dici, unum tamen nominatum libenter hic inquiri intelligimus habitaculum leonum, et unam pascuam catulorum leonum, ita ut et ipsum habitaculum certum sit nominatum, et ipsi leones sive catuli leonum quid egerint, et qui, vel quando fuerint, non sit incognitum. Arbitramur namque quod ipsa fuerit Hierusalem eandem ob causam recte dicta vel dicenda Ninive, ob quam dicitur Sodoma et Aegyptus, sicut in Apocalypsi habemus. *Et corpora, inquit, eorum ponent in platea civitatis magnae, quae vocatur spiritualiter Sodoma et Aegyptus, ubi et Dominus eorum crucifixus est (Apoc. xi)*. Eandem, inquam, ob causam vocatur Ninive; etenim ipsa erat mundus, qui crucifixo Domino est gavisus, quem admodum dixit discipulis suis: *Quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit (Joan. xvi)*. Quando ivit ad eam leo sive catulus leonis, ut ingrederetur illuc? Nimirum quando descendit de caelis, et de gente illa incarnatum est Verbum Dei, utique leo et catulus leonis, id est Deus fortissimus, et Filius Dei fortissimi, ut ingrederetur illuc, quod videlicet ipsa noluit, unde et ille dicit ei: *Quoties volui con-*

*gregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti (Matth. xxiii). Leonis ejusdem sive catuli leonis quod vere sit vel fuerit fortitudo magna breviter prædicatur, cum dicitur, et non est qui exterreat. Solus enim iste dicere potuit: Venit enim princeps mundi hujus, et in me non habet quidquam (Joan. xii). Quomodo iste leo cepit sufficienter catulis suis, et necavit lænis suis? Quomodo implevit præda speluncas suas, et cubile suum rapina? Ad prædam, inquit, fili mi, ascendisti, id est exaltatus es in cruce, infernum confregisti et exspoliasti, atque atrium illius fortis armati tu fortior invadens, universa arma ejus in quibus confidebat diripuisti, et spolia distribuisti (Luc. xi). Cepit igitur leo sufficienter catulis suis, id est idem Christus apostolis vel prædicatoribus suis, quibus moriendo et Spiritum sanctum tribuendo virtutem dedit, et viam fecit quatenus per mundum universum ministerium explerent ejusdem direptionis suæ sive exspoliationis. Cepit, inquam, sufficienter, quia nullus eorum defuit aut deerit, qui secundum propositum vocati sunt sancti (Rom. viii), nullus omnino deest, quem eosdem quos præcivit et prædestinavit conformes fieri sibi (ibid.), vocet, justificet atque magnificet. Quomodo autem et necavit lænis suis, vel quibus lænis suis? Nimirum una læna et multæ ejus lænæ, una est ejus Ecclesia et multæ quæ per orbem particulares sunt Ecclesiæ, quibus quicumque incorporantur, eo modo necantur, quem significans spiritus Petro dicebat: Surge, Petre, occide, et manduca (Act. x). Hæc est præda qua speluncas suas implevit, et hæc **249** rapina quæ cubile suum implevit; speluncas, inquam, suas, id est mansiones quæ in domo Patris ejus multæ sunt, et cubile suum, id est paradisum deliciarum. Illic prædam suam deposuit, illic rapinam suam collocavit, prædam utique justam, et rapinam cum judicio raptam, quia non aliena prædatus est aut diripuit, sed sua injuste adempta recte sibi restituit. Quis satis ut dignum est, ut sese res habet, acrimoniam percunctationis hujusce persentit, cum propter causam hujusmodi proclamans: Ubi est, inquit, habitaculum leonum, et pascua catulorum leonum ejus? Qua intentione hic dictum putamus, ubi est? Duobus autem modis dicitur ubi est. Alias quidem, dum quis requiritur ut arguatur, velut cum Adam requires Dominus ait: Ubi es (Gen. iii). Alias autem, cum idcirco requiritur, ut jam non esse ostendatur, quemadmodum in Job dicitur: Si ascenderit usque in celum superbia ejus, videlicet impii, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur, et qui eum viderant dicent: Ubi est? Velut somnium avolans non invenientur (Job xx). Utrolibet horum modo hic dicatur, nunc ubi est habitaculum leonum? Multum ad causam quam præmisimus attinet. Verumtamen quoniam jam diximus Naum interpretari consolatorem, et Paracletum Spiritum sanctum in hoc stare, ut arguat mundum de peccato et de justitia et de judicio, et delectat magis hoc sentire,*

A quod dicendo, ubi est, idcirco requiratur illud habitaculum leonum et illa pascua catulorum leonum, pro eo quod leonem jam dictum venientem, ut ingrederetur illuc, leonem de tribu Juda Christum, cum viderent eum quasi agnum male susceperunt, tanquam leones et catuli leonum. Susceperunt me, ait, sicut leo paratus ad prædam, et sicut catulus leonis habitans in abditis (Psal. xvi). Leones illi pontifices, et catuli leonum Pharisæi fuerunt. Habitaculum leonum civitas Hierusalem, pascua leonum templum opulentum. Ibi namque prædam de populo faciebant, et ob eandem causam ita pascua catulorum leonum, sicut recte dicta est, et erat illa domus spelunca latronum (Luc. xix), et revera ubi arguitur mundus, recte ipsa redargutio ab illo tali leonum habitaculo incipitur, quia veniens ad hunc mundum leo, de quo jam diximus, leo de tribu Judæ Christus, suam illi habitaculo præsentiam corporalem exhibuit, ut primum ingrederetur illuc, et deinde in omnes gentes poenitentia et remissio peccatorum prædicaretur in nomine ejus (Act. xiii). Fatui leones et stulti catuli leonum, qui propositum illius avertere putaverunt, occidendo illum: nam ille moriendo cepit sufficienter catulis suis, unde jam dictum est et de ipso quoque habitaculo leonum tam sufficienter cepit, ut nullus decisset de omnibus quos habere voluit. Etenim crediderunt, inquit Lucas, quotquot præordinati erant ad vitam æternam (ibid.). Igitur primo, ut jam dictum est, arguendum erat illud habitaculum leonum, et ita, ut perditionis mundi sive judicii, quo mundus judicandus est per ignem, fieret exemplum. Hoc est quod confestim requisito, et quasi astante reo illo leonum habitaculo, talem edidit sententiam: Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et succendam usque ad fumum quadrigas tuas, et catulos tuos comedet gladius. Exterminabo de terra prædam tuam, et non audietur ultra vox nuntiorum tuorum. Sententia hæc jamdudum super illud habitaculum venit, et eventum ejus totus orbis audivit. Ecce, inquit, ad te, dicit Dominus exercituum. Quis ille Dominus exercituum hæc dicit, nisi ille leo qui, ut jam dictum est, ivit ad eam, cui hæc dicit? Nam ipse est Dominus exercituum, et competenter nunc seipsum nominavit Dominum exercituum, dum dicit: Ecce ego ad te, subauditur, venio cum exercitu Romanorum. Mei namque non solum exercitus angelorum, verum etiam exercitus hominum, exercitus cucularum, etiam dum nesciunt eamque voluntatem faciunt, dum gens in gentem et regnum consurgit adversus regnum, miroque modo justis judiciis meis, non justa, sed valde injusta intentione sua, serviunt. Ecce ego, inquam, ad te, non jam ut agnus, sicut prius in multitudine misericordiæ, sed tanquam leo cum exercitibus suis, cum exercitibus Romanis, in ira et justo furore. Talis ecce ego veniam ad te, et succendam usque ad fumum quadrigas tuas, et catulos tuos comedet gladius. Hoc ego faciam per

manus exercituum meorum, per manus Romanorum. *Quadrigas tuas*, id est superbiam tuam, civitates tuas, et omnia superbiæ tuæ instrumenta, ipsumque templum, elationis tuæ currum præcipuum succendam usque ad fumum, id est non ita ut exstinguatur et remaneat semiustum, ut fieri solet, quando concurrentibus auxiliis, antequam cometa devoret exstinguitur incendium; sed ita ut omnibus consumptis et mâre in deficiente morientis ignis, reliquiæ convertantur in favillam et fumum, videlicet secundum Sodomorum exemplum, de quibus ita scriptum est: *Abraham autem conarsgens mane, ubi steterat prius cum Domino, intatus est Sodomam et Gomorrhâ, et universam terram regionis illius; viditque ascendentem favillam de terra, quasi fornacis fumum (Gen. xix)*. Sicut nullus fuit qui exstingueret Sodomam, vel propter quem deberet Deus parcere illi regioni, egresso Loth cum suis, ita nullus erit qui me succendente exstinguat te, ad quam ivi et a qua recessi, et usque ad favillam et fumum ardebis, et tunc *catulos tuos*, id est filios qui in te sunt, *comedet gladius*, id est cadent ore gladii, et qui super fuerint *capivi ducentur in omnes gentes (Luc. xxi)*. *Exterminabo de terra prædam tuam*. Quam prædam tuam, nisi domum tuam, domum quondam meam, quam cum deberet vocari vel esse domus orationis, tu speluncam latronum fecisti (*Luc. xxi*). Illam talem prædam tuam ita exterminabo ut non sit, ut non remaneat lapis

A *super lapidem, qui non destruat (Luc. xxi)*. Et non audietur, ait, *ultra vox nuntiorum tuorum*. Nuntios, quos Græce dicimus angelos, sacerdotes intelligimus, juxta illud in Malachia: *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum est (Malach. ii)*. Ejusmodi nuntiorum sive angelorum quondam vox audiebatur, quia videlicet sacerdotes hostias immolantes pro populo orabant et exaudiebantur; sed *ultra*, inquit, *vox eorum non exaudietur*, et neque preces neque sacrificia de manibus eorum suscipientur. Hinc est quod in Isaia loquitur: *Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis; et cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam, manus enim vestre plene sunt sanguine (Isa. i)*. Proinde cum dicit, *vox nuntiorum tuorum*, pariter intelligendum est, et non jam meorum. Olim quippe sacerdotes illi templi, sicut et prophetæ dicebantur et erant nuntii Domini. De sacerdotibus jam ante dictum est exemplum, *labia sacerdotis (Malach. ii)*, etc. Porro de prophetis illud exemplum sive testimonium est: *Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntiis Domini (Aggæi i)*, etc. Olim, inquam, erat, ut dicerentur illius templi sacerdotes sive prophetæ, angeli sive nuntii Domini, sed ex quo civitas vel gens illa Christum negavit ante faciem Pilati, jam non sunt nuntii Domini, et idcirco *vox nuntiorum* signanter *tuorum* dixit, et non jam meorum, debet subintelligi.

LIBER TERTIUS.

250 Evangelio Christi, in quo *revelatur*, ait C *apostolus, ira Dei de caelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem in injuria detinent (Rom. i)*, quorum in hoc propheta sub nomine Ninive intelligimus universitatem, magnum et evidens est veritatis testimonium, id quod, sicut in antedictis ostendimus, manifestum ejusdem iræ primi Judæi subierunt judicium. Verax Christus et veridicus Christi Apostolus, in quo Christus jam dudum loquebatur. *His*, inquit, *qui ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum (Rom. ii)* statimque subjungens, *Judæi primum et Græci (ibid.)*. Sicut prædixerat, sicut præscripserat, *Judæi primum*, ita factum est, quia cum Judæus et Græcus, sive Judæus et gentilis malum operans, ipse sit mundus damnatus et damnandus, primum jam damnationis partem subiit Judæus, ita ut dubium jam non sit vel esse debeat, quin subditus sit et Græcus, quando pariter in fine sæculi ambo judicabuntur. Plurimum hoc valere arbitramur ad elucidationem prophetiæ hujus, ut in cæteris quoque quæ deinceps sequuntur, sine dubio

et prædicantiam iram et indignationem, tribulationem et angustiam in omnem animam hominis operantis malum, semper illud memoriter teneamus, *Judæi primum et Græci*. Sequitur:

CAP. III. — *Væ civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena, non recedet a te rapina*. O civitas sanguinum, civitas diaboli, contraria civitati Dei! Omnis anima hominis operantis malum, *Judæi primum et Græci*. Væ tibi propter hoc ipsum quod es civitas sanguinum, quia videlicet sanguinem effudisti, et in sanguinibus ædificata es. Tu primum, o omnis anima Judæi malum operantis, civitas sanguinum es, plus quam omnis anima Græci, ex quo Christum occidendo, patrum tuorum qui prophetas et justos occiderunt, mensuram implevisti, ut *veniret super te omnis sanguis justus, qui effusus est a sanguine Abel justi (Matth. xxiii)*. Væ tibi, quia tu es civitas sanguinum, ut jam dictum est non tantum eo modo quo anima Græci sive gentilis, sed abundantius quia Græcus sive gentilis qui martyrum sanguinem fudit; legem non habuit, promissiones ignoravit. Tu legem habens, promissiones audiens, et prophetas, et ipsum Dominum prophetarum occidisti. Et universa quidam

civitas mendacii dilaceratione plena, sed tu anima Judæi abundantius quam anima Græci, quia Græci quidem anima in pluribus veritatem Dei in injustitia detinuit, sive in mendacium commutavit, et cum cognovisset Deum, non sicut Deum glorificavit aut gratias egit. Tu autem ipsam veritatem de carne tua ortam, et vidisti et odisti, et mendacii circumdedisti, et mendacii occasione ad mortem tradidisti. Non dico civitas mendacio plena, sed dico, quod plus est, *mendacii dilaceratione plena*, quia neque omnis Græcus uno modo mentitur, si ipsum mendacium in plures apud eum sectas scinditur et dilaceratur, neque omnis Judæus uno modo de sanctis Scripturis mentitur, sed nunc aliud et nunc aliud conflagit, ut effugiat, quoties illum quispiam veritatis, quæ Christus est miles strenuus insequitur. Væ tibi, quia *non recedet a te rapina*, id est remittetur tibi rapacitatis vel avaritiæ culpa, quæ tibi malorum omnium radix exstitit, et causa homicidarum, propter quæ tu civitas sanguinum vocaberis et vere es. *Vox flagelli, et vox impetus rotæ, et equi frementis, et quadrigæ ferventis, equitis ascendentis et micantis gladii, et fulgurantis hastæ, et multitudinis interfectæ, et gravis ruinæ, et finis non est cadaverum. Tam pulchra, inquit beatus Hieronymus (3), juxta Hebraicum et picturæ similis, ad prælium se præparantis exercitus descriptio est ut omnis sermo meus sit vilior.* Qualiscunque fuerit, quantumcunque terribilis exstiterit ille exercitus Babylonis, qui Niniven in illo subvertit, nullam potest habere comparisonem ad magnitudinem fortitudinis, iræ et indignationis, angustię et tribulationis, quæ superveniet universo orbi in die judicii universalis, quo tendentem prophetiæ spiritum, nostri conantur sequi præsentis intentio sermonis. *Vox, inquit, flagelli vox impetus rotæ.* Ubi vocem, quam dicit, audierat iste? Nimirum intus audivit, in interiore homine audivit, ubi sunt vel esse debent aures audiendi mysteria regni Dei, quales Dominus requirebat, clamans ad turbas: *Qui habet aures audiendi, audiat (Matth. xiii).* Sunt autem de victrici parte voces septem. *Vox flagelli et vox impetus rotæ, vox equi frementis, vox quadrigæ ferventis, vox equitis ascendentis, et vox micantis gladii, et vox fulgurantis hastæ.* Nam quod sequitur: *Et multitudinis interfectæ; et gravis ruinæ, et finis cadaverum non est, afflictæ partis miserię sunt.* Per hunc septenarium numerum vocum universitatem intelligimus commotionum, quæ magnæ Ninive, id est mundi hujus præcurrent excidium, secundum hæc verba veritatis, quæ transire non possunt: *Et erunt signa in sole, et luna, et stellis, et cætera usque, nam virtutes cælo:um movebuntur (Luc. xxi).* Et quoniam jam diximus secundum Apostolum venturam esse iram, in omnem animum operantis malum, *Judæi primum et Græci (Rom. ii)* opportune nunc ad me-

moriam redit, quia sicut Josephus refert (4), toties voces Judæus audivit, quando accepturus erat primitias damnationis, id est quando in excidium Hierosolymorum 251 venturi erant Romani: Jesus, inquit, filius Aman plebeius et rusticus, cum ad festum diem venisset, quadriennium prius quam bellum gereretur, repente exclamare cepit: *Vox ab Oriente, vox ab Occidente, vox a quatuor ventis, vox in Hierosalem et templum, vox in maritos novos, novasque nuptas, vox in omnem hunc populum.* Septima vox erat magis continua, væ væ Hierosolymis. Quocunque spiritu ille attonitus voces illas declamaverit, nos et illarum et istarum septenario numero vocum designatam intelligimus; illic primum Judæo, hic Judæo pariter et Græco, malorum sive miseriarum universitatem, quæ tunc universo orbi supervenient. Non quidem equis et quadrigis, cæterisque rebus bellicis, quæ hic declamantur, ad judicandum hunc mundum Deus utetur; sed, sicut justum est, ut per quas res peccavit hic mundus superbus ac sanguineus, earumdem rerum nominibus terrores illi prædicentur, cum quibus est judicandus. Juxta hunc sensum et illud dictum accipimus: *Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt (Matth. xx).* Similiter namque dici convenit: *Omnes qui abutentes potentia flagellaverint et imperium rotæ, et equum frementem, et quadrigam ferventem, et equitem ascendentem, et micantem gladium, et fulgurantem hastam agitaverint, sive libnaverint, maxime super eos qui Domini Dei sunt, et flagello inundante, et rota impetente, et equo fremente, et quadriga fervente, et equite ascendente, et gladio micante, et hasta fulgurante peribunt, et ipsi interfecti et gravi ruina pressi jacebunt; nec erit finis cadaverum, quia in sempiternum cadavera erunt, quia morte sempiterna mortui vera vita, quæ Deus est, sine fine carebunt.* Sequitur: *Et corruent in corporibus suis, propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ, et gratæ, et habentis maleficiæ, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, et familias in maleficiis suis.* Corruent, inquit, in corporibus suis, scilicet in ara tremendi judicis, ad cujus adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis, et in infernum corruere, omnes impii cum ipsis, in quibus peccaverunt, corporibus suis. Quam ob causam? *Propter multitudinem, inquit, fornicationum meretricis speciosæ, et gratæ, et habentis maleficiæ.* Quæ est illa meretrix? Cupiditas. Quæ enim alia meretrix dici potest vel cogitari, cum qua mundus iste a Creatore suo recedens fornicatus sit? Ipsa est, quæ adornata multis et pulchris creaturarum instrumentis, mundum infelicem per concupiscentiam carnis, et concupiscentiam oculorum multipliciter decepit, ita ut servire faceret eum creaturæ potius quam Creatori. Speciosa namque videtur, et grata est oculis eorum corruptis et animis ambitiosis, qui attendere nolunt vel perpendere

(3) Comment. in Nahum lib., cap. 3.

(4) De bello Jud. lib. 1, cap. 17.

quanto speciosior esse possit Deus, omnium Creator et Dominus. Habet et maleficia meretrix ista, scilicet immista suæ voluptati malignorum spirituum insidias, verbi gratia, dum auro vel argento quæ pulchra sunt ita sese adhibent spiritus maligni, ut delitescerent in simulacris, dando responsa, mundum opinione repleverint, quod opera manuum hominum, scilicet aurea vel argentea simulacra, dii sunt. Ita vendidit ista meretrix gentes in fornicationibus suis et familias in maleficiis suis, quia videlicet per ebrietatem cupiditatis accidit, quod animæ hominum, auri et argenti pulchritudine intantum delectatæ sunt ut se prostituerent simulacris. Non tantum gentes, verum et familias vendidit in ejusmodi fornicationibus vel maleficiis suis, id est non tantum illos qui ignorabant Deum, neque per scripturam aliquam nomen ejus audierant, verumetiam eos qui legem acceperant, unde et Deo creatori quodammodo familiares erant, sæpissime secum fecit fornicari, sicut passim fere omnes testantur libri divini: *Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et revelabo pudenda tua in faciem tuam, et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regnis ignominiam tuam; et projiciam super te abominationes tuas, et contumeliis te afficiam, et ponam te in exemplum, et erit omnis qui viderit te, resiliet a te, et dicet: Vastata est Ninive.* Supra dixerat: *Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, et succendam usque ad summum quadrigas tuas; et nunc dicit Dominus: Ecce ego ad te, et revelabo pudenda tua in faciem tuam.* Illic superbiam, hic mundi hujus arguit luxuriam, quæ Deo mala sunt præcipua in perversione totius hominis, quia videlicet superbia spiritum erigit, luxuria carnem corrumpit. *Revelabo, inquit, pudenda tua in faciem tuam.* Hoc ipsum in psalmo sic dicitur: *Arguam te, et statuam contra faciem tuam (Psal. XLIX).* Nunc enim per mentis superbiam videre dedignaris vel scire, qualem vel quantam habeas turpitudinis maculam, nec pudet te quod insatiabilem luxuriam et libidinem sequaris passivam, et si vides, non tibi est pudori, imo lætaris cum malefeceris, et exsultas in rebus pessimis (*Prov. II*), et peccatum tuum sicut Sodomam prædicas, nec abscondis (*Isai. III*). Tum nimirum, quando tibi præ magnitudine tribulationis et angustiae sic superbire, sic lætari, et sic exsultare non vacabit, nuda turpitudinis conscientia, melius patebit in facie tua, in oculis tuis, jugi memoria, quasi libro semper aperto, ut semper legere cogaris, quæcumque fecisti, dixisti aut mente tractasti. Nec soli tibi, o quæcumque anima hominis operantis malum, *Judæi sive Græci*, non, inquam, soli tibi *revelabo pudenda tua*, modo quo jam dixi, sed *et ostendam gentibus nuditatem tuam, et regnis ignominiam tuam.* Quibus gentibus et regnis, vel ad quid ostendam illis nuditatem et ignominiam tuam? Nimirum omnibus gentibus, quasque feci, de quibus Psalmista: *Veniens, inquit, et adorabunt coram te, et glorificabunt nomen tuum (Psal. LXXXV)*, ad hoc ostendam, ut videntes Jam-

A nationis tuæ causam, scient etiam laudem judicii vel judicantis justitiam, et scientes dicant: *Magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omnipotens, justæ et veræ viæ tuæ, rex sæculorum. Quis non timebit te, Domine, et magnificabit nomen tuum? Quia tu solus pius, quoniam omnes gentes venient, et adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt (Apoc. XV).* Item. *Salus, et gloria et virtus Deo nostro; quia vera et justa judicia ejus sunt, quia judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione magna (Apoc. XIX).* Ut hoc dicant, et dicere scient, ostendam illis nuditatem tuam, et projiciam super te abominationes tuas, et contumeliis, subauditur tuis, *te afficiam, et ponam te in exemplum*, ut videlicet de te capiant divinæ laudis materiam sive documentum; semperque justæ severitatis vel severæ justitiæ Dei in te scient experimentum. Quomodo autem omnis qui viderit te, resiliet a te et resiliendo dicet: *Vastata est Ninive?* Videlicet eo modo ut magnum chaos firmatum sit inter te et omnem qui non tenebitur tecum in tua perditione, et multum lætus erit, quod poterit resiliere a te, nec saltem ad horam capiet transire ad te pro ulla consolatione. Nam cum dixerit: *Vastata est Ninive*, nihil addet amplius loqui aut adjungere se tibi aliquo verbo vel gustu consolantis. Sequitur enim: *Quis commovebit super te caput? Unde quæram consolatorem tibi?* Commotio capitis aliquando pro insultatione, aliquando pro consolatione solet **252** intelligi. Pro insultatione, ut illic: *Opprobrium factus inimicis meis, viderunt me, et moverunt capita sua (Psal. CVIII).* Item: *Deriserunt me, locuti sunt labiis, et moverunt caput (Psal. XXI).* Hæc namque prædicta de eo sunt, quod crucifixo Domino prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua (*Matth. XXVII*). Pro consolatione vero, ut in Job: *Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, et universæ sorores suæ, et cuncti qui viderunt eum prius, et comederunt cum eo, et moverunt super eum caput, et consolati sunt eum (Job XLII).* Cum constantia discernunt commotionem capitis, utrum consolantium an deridentium sit. Cum dixisset hic, *quis commovebit super te caput suum?* Statim subjunxit: *Unde quæram consolatorem tibi?* Ergo quis commovebit super te caput, idem est ac si dicat: *Quis tibi compatietur, quis te consolabitur, et subaudiendum est, nullus.* Item cum dicit: *Unde quæram consolatorem tibi?* Opportune ad memoriam redit illud, quod Abraham respondit ardenti diviti. Nam quod uni dixit, omnibus dictum debet intelligi. Unde tibi aditum quæram, ut Lazarum mittam, qui refrigeret linguam tuam? (*Luc. XVI*). In omnibus inter nos et vos chaos magnum firmatum est, ut qui volunt huc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire. Ergo non est *unde quæram consolatorem tibi*, tempus tuæ consolationis omne præterit. Recepisti bona, recepisti consolationem in vita tua. Sequitur: *Nunquid melior es Alexandria populorum, qui habitant in fluminibus, aqua in circuitu ejus, cu*

ius divitiarum mare, aquarum muri ejus, Æthiopia fortitudo ejus et Ægyptus, Aphrica et Lybies fortitudo ejus, auxilio tibi fuerunt. Sed et in ipsa transmigratio ducetur in captivitatem. Parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, et super inclitos ejus mittet sortem, et omnes optimates ejus affligentur compedibus. Quo tempore hæc propheta scripta est, quæ nunc vocatur Alexandria dicebatur No, et longe post tempore ab Alexandro Magno Macedone nomen accepit, semperque sub nomine primo, id est No Ægypti metropolis fuit, et abundantissima populis. Denique et hi qui res gestas Alexandriæ memoriæ tradiderunt, principem eam fuisse autmant. Dicitur itaque ad Ninive, nunquid populosior es aut potentior Alexandria? Et describitur situs Alexandriæ, quod super Nilum et mare posita, hinc inde aquis et fluminibus ambiatur. Quod autem Æthiopia Ægyptus, et Aphrica in præsidio ejus sint, ipse situs provinciarum et urbis ostendit. Hæc quoque, inquit propheta, capiatur a rege Babylonis, et in captivitatem ducetur (*Jer. xxxviii*). Parvuli ejus allidentur in capite omnium viarum, et incliti ejus sive nobiles compedibus dividuntur sorte victorum. Nunquid tu melior es illa? Non et tu ergo inebriaberis, et eris despecta, et tu quæres auxilium ab inimico, subauditur, æque ut illa justo judicio. Juxta hanc similitudinem Ninive atque Alexandriæ collationem sive comparisonem fieri suggerit propheta spiritus, eorum qui manifeste Deo contrarii sunt, quales illo tempore Assyrii fuerunt, et eorum qui cum negotiis sæculi sunt impliciti, quales maxime Alexandrini fuerunt, non tamen professionis voce blasphemant Deum, imo et profitentur se nosse Deum. Et congrue per Alexandriam populi possunt intelligi; qui nec tam impii sunt, ut possint ab Ecclesia judicari, tanquam apud Deum jam condemnati, nec ita religioni quam profitentur intenti, ut Juda sive Hierusalem mereantur nuncupari. Igitur si conqueratur in extremo judicio Ninive, id est mundus damnatus super sententiam suæ damnationis, *nunquid ait, tu melior es Alexandria populorum.* Et sit sensus: Nunquid tu impiorum universitas juste evaderes impunita, cum etiam multitudo quæ nihil egit tecum contra Deum, multitudo sæculariter quidem viventium, verumtamen veritatem Dei per vim non impugnantium, dignum pro meritis portaverit aut portet judicium, pro eo quod fluctuosis sæculi negotiis nimis intendit, secundum similitudinem Alexandriæ, quæ tam negotiosa quam populosa est, habitans in fluminibus, aquas habens in circuitu, quæ sunt pro muris ad munimentum ejus, unde et ab Æthiopia et ab Ægypto, atque ab Aphrica multæ divitiæ commodius ad eam convehuntur, ita ut mare dici possint divitiæ ejus. Hujusmodi intra terminos ejus, quæ dicitur Hierusalem quamplurimi continentur, et quamvis ibi sint vel fuerint pro suis quisque meritis, aliqui temporaliter, aliqui etiam æternaliter puniuntur secundum

similitudinem Alexandriæ populorum, quorum parvulos in capite omnium viarum elisos et inclitos sive optimates, ait compedibus esse afflictos. Hinc illud est, et ad hunc sensum pertinet, quod Petrus apostolus cum dixisset; *Quoniam tempus est ut incipiat judicium de domo Dei* (*I Petr. iv*), continuo subjunxit: *Si autem primum a nobis, qui finis illorum, qui non credunt Dei Evangelio?* (*Ibid.*) Cum illo pariter dicamus, secundum præsentem hujus prophetiæ locum. Si judicio Dei persæpe violentia persecutionis super domum Domini incubuit pro eo quod cum deberent spiritualibus esse intenti, magis carnalia sunt secuti et sæculares effecti, et propter nomen fidei, per omnia fere similes Alexandriis quæstuosus, quis eorum finis, qui omnino non credunt, et tam verbo quam opere contradicunt Evangelio Dei, per omnia similes Assyriis superbis et impiis? Et quoniam jam supra meminimus divites purpurati, et Lazari mendici, qui duo pro exemplo omni humano generi sunt appositi. Si Lazarus ex nomine Deo notus, impunitus non est dimissus, sed recepit mala in vita sua, quis finis tuus debet esse, o dives, qui et Deo pro nomen ignotus es, et recepisti bona in vita tua? Nunquid tu Lazaro melior aut justior es, ut Lazarus nunc una et simplici consolatione consoletur, quia dum viveret, non habuit consolationem vitæ illius, tu duplici consolatione consolatus sis, id est ut et tu purpura indutus et bysso epulatus fueris quotidie splendide, et nunc de intincto in aqua digito Lazari capias refrigerium linguæ tuæ? (*Luc. xvi.*) Non sic se habet ordo vel ratio justitiæ judicii Dei. Ergo et tu inebriaberis. O Ninive, cujus exemplum est dives ille, et inebriaberis, inquit, absinthio et felle (*Jer. xxiii*). Et eris despecta, et tu quæres auxilium tuum ab inimico. Videlicet sicut quæsit ille auxilium a Lazaro, quem sibi fecerat inimicum. Lazarus primum quæsierat auxilium ab inimico, jacendo ad januam divitis et cupiendo saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, utique inimici, quia vel micæ volebat largiri, versa vice postmodum dives auxilium quæsivit a Lazaro juste non amico, et non obtinuit. Juxta horum exemplum, o Ninive, o mundus, qui totus es deditus avaritiæ atque superbiæ, cum multi qui portandi sunt in sinum Abrahamæ, persæpe quærent, et quæsierunt auxilium ab te in aliqua necessitate, et non solum non obtinuerunt auxilium, verumetiam invenerunt apud te supplicium. Et plane constat quia quæsierunt auxilium ab inimico, id est a te qui odisti eos et adversaris Deo. Reddetur tibi vicissitudo, ut et tu quæras auxilium ab inimico, id est ab omni quem inimicum tibi fecisti injuste persequendo, et non obtinebis; sed dicetur tibi: *Recordare quia recepisti bona in vita tua, et iste veli le similiter mala.* **253** *Nunc ergo hic consolatur, tu vero cruciaris* (*Luc. xvi*). *Omnes munitiones tuæ, sicut ficus cum grossis suis, si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.* Si ad illam, quam subvertit Nabuchodonosor, Niniven respicias, locutio est hyperbolica. Neque

enim munitiones, aut muri sive turres, vel oppida Ninive tam facile cesserunt Babyloniis, ut in casu suo ficis possint comparari primitivis, quæ si concussæ fuerunt levi tactu, in os cadent devorantis. Porro, de toto mundo isto, sicut dicitur vel sicut littera sonat, ita fiet. Facillime et sicut ejusmodi fici fructus levi motu decutitur, et non in terram, ne saltem parvus labor sit comedentium, sed statim in os cadit devorantis, sic in die iudicii quando *manifeste veniet Deus noster, et non silebit*, quando *ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida* (Psal. XLIX), magno terræ motu cadent munitiones totius orbis, quantæcunque vel qualescunque tam spirituales quam materiales possunt intelligi, et illæ quarum primus structor fuit Cain (Gen. IV), et illæ quas contra veritatem extruxit omnis spiritus erroris, cadent in os devorantis inferni, glutientis abyssis, gehennalis incendii. Sequitur: *Ecce populus tuus mulieres in medio tui*. Et hoc ut ipsa sonat littera, veraciter de Assyriis sentiendum est. Cum enim prius fuerint viri fortes atque terribiles, postremo facti sunt quasi mulieres, maximeque Assyriorum reges, quos maxime viros esse oportuisset. Postremus apud eos, ut refert Pompeius Trogus, regnavit Sardanapalus vir muliere corruptior. Ad hunc videndum, quod dum nemini ante eum permissum fuerat, præfectus ipsius, Mædis præpositus, nomine Arbactus, cum admitti magna ambitione ægre obtinisset, invenit eum inter scortorum greges purpuram colentem et cum muliebri habitu, cum mollitia corporis et oculorum lascivia omnes feminæ antiret, pensa inter virgines partientem. Hæc prima tunc temporis destructionis imperio Assyriorum causa fuit. *Ecce ergo*, inquit, *populus tuus mulieres in medio tui*. Statimque subjungit: *Inimicis tuis ad apertionem pandentur portæ tuæ, devorabit ignis vectes tuos*. De mundo hoc probrore constat edici, ex opposito illius laudationis, qua superioris ascensoris cæli viros collaudavit. *Clypeus*, inquit, *fortium ejus ignitus, viri exercitus ejus in coccineis, igneæ habentæ carrus ejus* (Nahum. II). Isti viri sunt, et istis ad apertionem pandentur portæ hujus Ninive, Domino cum senioribus populi sui ad iudicium veniente et populi ejus, mulieres in medio ejus capientur, et in æternam captivitatem devolventur. Tunc *devorabit ignis vectes tuos*, o Ninive, quia iudicabitur sæculum per ignem, et non poterit resistere. Sequitur: *Aquam propter obsidionem hauri tibi, exstrue munitiones, intra in lutum, et calca subigens, tene laterem, ibi comedet te ignis, peribis gladio, devorabit te bruchus. Congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sunt cæli*. Ad illam Niniven juxta litteram sic intelligendum est. Prope est obsidio. Hauri igitur aquam, et cura ne potus desit obsessæ. Muni turres, lateres confice ut interrupta murorum struas. Et cum hæc omnia feceris, ut a bruchus humus, ita gladio devoraberis. Sed cum multiplicata fueris ut bruchus, et ut locusta in unum pariter congregata, et congrega-

A veris sicut astra cæli divitias tuas, sicut locustæ et bruchus et parva genimina locustarum, quæ vocantur atelebus, sole incalescente avolant, nec reperiuntur, sic tu dispergeris, et fugies. Natura enim hæc locustarum est, ut in frigore torpentes per calorem volitent. Porro atelebus parva locusta est, inter locustam et bruchum, et modicis pennis reptans potius quam volans semperque subsistens, et ob quam causam, ubicunque orta fuerit, usque ad pulverem cuncta consumit, quia donec crescant pennæ, abire non potest. Hæc bacterus. Ego autem præsens capitulum mente pertractans, et intus prospiciens, primum, fateor, vim dictorum expavesco, sensumque parumper occurrentem præ pondere ipsius ferre vix valeo, ac deinde beatos illos esse dico qui non generaverunt, memor pariter ipsius Domini dicentis: *Quoniam ecce venient dies in quibus dicent: Beatæ steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt* (Luc. XXIII). Tanta est insania mundi quæ præsentis loco arguitur, tanta gravitas ejus, qui arguit sanctus Spiritus, ut diu sermo cunctetur, nesciens qua erumpet admiratione præventus. Totum ergo capitulum nunc rursus recitare libet. *Aquam*, inquit, *propter obsidionem hauri tibi, exstrue munitiones, intra in lutum, et calca subigens, tene laterem, ibi comedet te ignis, peribis gladio, devorabit te bruchus. Congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta. Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli*. Unde sermonis erit initium? Qua ex parte quæremus explanationis aditum? Libet primum ingredi ab hac parte qua dicit, *plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli*. Nam, post partis hujus ingressum, melius cætera patebunt. Quid ergo est, *plures fecisti negotiationes tuas*, o Ninive, o mundus (cujus quasi caput tunc erat Ninive), *quam stellæ cæli*, nisi plures fecisti generationes tuas, quam destinati unquam fuerint, qui vocarentur sancti secundum propositum Dei, qui omnes stellæ sunt cæli. Vere *plures fecisti negotiationes tuas*, negotiationes carnis negotiando negotiatione infelici, unde congregareris *ut bruchus*, multiplicareris *ut locusta*, cujus videlicet bruchi sive locustæ exiguitas non minimum a stellarum cæli dignitate distat. Numerus et ordo tantummodo stellarum cæli sunt in proposito Creatoris benedictis primis masculo et feminæ atque dicentis: *Crescite et multiplicamini, et replete terram, et subjicite eam* (Gen. I). Congregatio sive multiplicatio, qua congregaris *ut bruchus*, multiplicaris *ut locusta*, non de gratia est illius benedictionis, sed de ira et infelicitate peccati; de ira ejusdem Creatoris dicentis ad mulierem post effectum peccati, pro reatu prævaricationis: *Multiplicabo arumnas tuas, et conceptus tuos* (Gen. III). Et quid est *multiplicabo*, nisi permittam multiplicari justo iudicio? Tu enim, o Ninive, non mihi generare desiderans, tu, inquam, mundus, non mihi filios facere cupiens, non mihi de carne tua stellas cæli fabricare intendens, sed tuis voluptatibus incumbens et tantum in terra multiplicari ambiens, intras et

pernaciter atque intemperanter intrabis in lutum, A calcas atque calcabis subigens, et tenebis laterem. Fac quod facis, *intra in lutum, et calca subigens, tene laterem*. Dum te impendis ad coitum, veraciter intras in lutum, dum cito turbine libidinis desuper ageris, tuimet impotens, nimirum calcas subigens, dum complexu stringis et stringeris, sine dubio tenes laterem. Hæc est pars tua, pars sordida, magna infelicitas. Cui servis hoc agens? Cui generas, ita faciens? *Ibi comedet te ignis, peribis gladio, devorabit te bruchus. Comedet te ignis, qui non exstinguetur, et peribis gladio, quo jamdudum percussus est diabolus, devorabit te bruchus, id est vermis qui non moritur. Bruchus namque vermis est, volatilis quidem interdum sed suo pondere prægravatus, quia pennulis non satis juvatur, detrahitur et lasso in terra cadit volatu. Sunt igitur istæ ejusmodi sententiæ, intra in lutum, et calca subigens, tene 254 laterem, quales grammatici sive rhetores concessas appellant pulchro locutionis modo, ita se habentes ut et in compulsione prohibeant, et in prohibitione compellant. Quæ tamen ne non intellectæ persuasionis esse videantur, permista sunt aliqua verba quæ manifeste repugnant, ne quod dicitur, audientes imperari vel persuaderi putent. Ita hic esse manifestum est. Nam cum dixisset, *intra in lutum, et calca subigens, tene laterem*, continuo subjunxit: *Ibi comedet te ignis, peribis gladio, devorabit te bruchus*. Ubi dixit, *congregare*, mox apposuit ut *bruchus*; ubi dixit, *multiplicare*, statim addidit, ut *locusta*. Continuo scientiam vere grandinosam invexit, habentem plurimum vituperationis, *plures*, inquit, *fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli*. Nonne hujusmodi in tali re concessio, magna de supernis est irrisio. Est enim in cælis nonnulla irrisio, dicente Psalmista: *Qui habitat in cælis irridebit eos (Psal. 11)*. Et quis unquam sensatus rem vidit vel audivit, quæ superna sit irrisione dignior, quam fuit vel est mundi hujus studium in generando, vel unum pro exemplo sive experimento istud accipe. Gentes insanæ, et ipsi qui sibi sapientes videbantur Romani, proletarios decreverunt in urbibus esse, proletarios ab eo dictos, quod nullam habentes occupationem tantummodo sufficiendæ proli vacarent: infelices ac miseri, ad quid sufficiendæ proli? nimirum ad occidendum, ut non deesset diabolo, unde quotidianum fere posset habere sanguinis humani ludibrium, quotidianum spectaculum, quoniam educebantur dietim morituræ legiones in prælium, ubi velut arida stipula cædebantur, ne dicam millia hominum, potius miriades legionum. Quis non audivit, imo quis audire suffecit, cui legere vel audire vacavit a constitutione mundi continuas mortes hominum ferro, fame atque pestilentia pereuntium? Taceo de mortis conditione communi, quam justitia, imo misericordia cælestis omni generi humano induxit, dicendo, *quia pulvis es, et in pulverem reverteris (Gen. 3)*, ne videlicet in anima mortuus, vita carnis homo in æternum viveret rapiendus ad judicium,*

non interveniente mortē, ut dæmones quibus non morientibus judicium æternæ mortis repositum est. Inde nunc sermo est quod homines mortem naturalem non exspectantes, quoties tam multis in præliis, tantis millibus sese collegerunt atque conveniunt, ruentes in ferrum, ut centenaria millium morientium, mirer si quis ex historiis numerare vellet, satis admirari possit. Ad hoc negotium inter cæteras insanias, proletarios quoque, ut jam dictum est, sibi in urbibus collocaverunt, ne deessent alii qui, occisis aliis, substituerentur ad occidendum. Nonne igitur vel pro hac stultitia dignum se fecit mundus, ut ille qui habitat in cælis irrideret cum dicens: *Intra in lutum, et calca subigens, tene laterem, et cætera, usque ad id, plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli*, id est, sicut jam diximus, plures morti et inferno generasti, quam sint vel esse debeant omnes electi, propter quos ut nascerentur, Deus masculum et feminam fecit, et benedixit eis? At vero ipsæ stellæ cæli, id est electi Dei, filii benedictionis sub hac irrisione plorant, et semetipsos desent, recolentes illud lutum suæ originis initium, de quo hoc dictum intelligimus: *Intra in lutum, et semetipsos constitentur lutum esse. Et plorantes dicent: Et nunc, Domine, pater noster tu es; nos vero lutum, et factor noster, et opera manuum tuarum omnes nos (Isa. LXIV)*. Item, et quilibet æorum dicit: *Memento, quæso, quod sicut lutum feceris me, et in pulverem reduces me. Nonne sicut lac mulsisti me? (Job. x)*. Hæc dicendo utique præoccupant, sive præveniunt *faciem ejus in confessione (Psal. xciv)*. Nam quasi oblitus Deus sit de quam fragili, quam vili illos materia fecerit, de quibus cælestem fortitudinem exigit, ut fortes sint et in cælum fortiter ascendere velint et stationes habere, quarum similitudinem quamdam præferunt visibiles stellæ cæli, de quibus mentionem præsentis loco fecit, dicendo mundo huic: *Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sint cæli*, reducit illi, videlicet Creatori sive plasmatori, ad memoriam unde eos fecerit sive plasmaverit. Nunquid ergo his qui ejusmodi sunt, dicere novit Deus tale quiddam, *intra in lutum, et non potius operi manuum suarum porrigere dexteram, ut non intrent in lutum? Sed et si intrat ordinato introitu, id est, secundum legem quam ipse posuit, qui masculum et feminam creavit et benedixit, non pertinet ad eum irrisio hæc ejus, qui habitat in cælis? (Psal. 11)*. Quare? Videlicet, quia causam non habent eandem, quam hic præmisit Scriptura, dicens, *propter obsidionem*. Quænam causa est quæ significatur, dicendo *propter obsidionem*, nisi illa propter quam reprobandur a Deo filii hujus sæculi, quia volunt habere hic manentem civitatem? Propter istam causam, quasi necessario, quasi rationaliter ruebant gentes in libidinem, et uterque sexus quasi aquam fundebat atque hauriebat immoderatam carnis voluptatem.

Unde notandum quod propriis partibus cuique exprobratur sexui. Femineo videlicet, dum dicitur.

aquam hauri tibi, virili, dum dicitur, *intra in lutum*. Nam quod aquam haurire, hoc sit mulieri, intemperanter virum subire, de illa Sapientis sententia constat, quam dicit: *Sicut viator sitiens ad fontem os suum aperiet, et ab omni aqua proxima bibet* (Ecl. xxvi). Itaque hoc modo exstruere munitiones, scilicet muliere hauriente aquam, viro intrante in lutum, hoc est propter causam supra memoratam, certatim morituras supplere legiones. Taceo de illa parte extrema turpitudinis, quam Apostolus merito horrescens terribiliter percussit, quia *feminæ eorum immulaverunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam; similiter et masculi, relicto naturali usu feminæ, exarserunt in desiderii suis invicem, masculi in masculos turpitudinem operantes* (Rom. i). Sufficit, ad præsentis Scripturæ intentionem, exprobrare illud quod aliquam habere videbatur rationem, scilicet quod multos facerent filios propter obsidionem, propter vindicandam terræ habitationem, sive quamlibet civitatem. Non, inquam, pertinet ad eos irrisio hæc, dicentis, *intra in lutum*, et cætera, neque isti, sive propter illud *comedet eos ignis*, aut *peribunt gladio*, aut *devorabit eos bruchus*; verumtamen hoc tempore beatiore sunt, qui permanent secundum Apostoli consilium, ut videlicet, *qui solutus est ab uxore, nolit quærere uxorem, et qui habent uxores, tanquam non habentes sint* (I Cor. vii), illud quoque inter cæteras tribulationes carnis reputantes, ne forte quod generant, veniat ad numerum stellarum cæli, quoniam hic ita dictum est: *Plures fecisti negotiationes quam stellæ sunt cæli*. Denique et patribus et patriarchis, quorum primo Abraham dixerat Deus: *Suspice cælum, et numera stellas, si potes* (Gen. xv); ac deinceps: *Sic, inquit, erit semen tuum* (ibid.): ipsis, inquam, patribus contigit *plures facere negotiationes quam stellæ sunt cæli*, id est ut non omnes quos ipsi generaverunt pertinerent ad numerum stellarum ejusmodi. Nonne frater Esau erat Jacob, ait Dominus, *et dilexi Jacob, Esau autem odio habui*? (Malach. i.) Sequitur: *Bruchus expansus est et avolavit. Custodes tui quasi locustæ, et parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ confidunt in* **235** *sepibus in die frigroris. Sol ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum, ubi fuerint*. Quia dixerat, *congregare ut bruchus, multiplicare ut* **D** *locusta*, immoderatam atque superfluam volens intelligi generationum atque conceptuum infelicitum abundantiam, quæ veluti pennati vermiculi de carne bajæ mundi quotidie nascendo saturiunt, permanentes in metaphora, grande venitatis eorum ridiculum pandit, sic incipiens: *Bruchus expansus est, et avolavit*. Quanti enim æstimat exaltationem sive dilatationem filiorum hujus sæculi, comparando illos bruchis expansis et avolantibus? Collaudato in omnibus cæcto Spiritui, quia congruam illis similitudinem invenit. Exempli gratia: Alexander Magnus cujus regnum apud prophetam Joel per bruchum intelligimus (Joel. i), quando fere usque ad fines terræ sese magnificavit, natus, ut fertur, de incestu ex

A Olympiade uxore Ph. lippii Macedonis, nonne *bruchus* vermis *expansus* fuit? At ille *expansus avolarit*, id est velociter decessit, scilicet ætatis suæ anno tricesimo primo, regni autem duodecimo. Quid si quis alius aliquot mensibus vel annis sese expandendo diutius duravit, num diuturna expansio cujusquam debet æstimari, quantorumlibet annorum fuerit? Nimirum qui pluribus annis vivens in hoc sæculo sese dilatavit, brevi expansione sese expandit, et cito decessit. Illum decessisse, bruchum avolasse est, et pulchre, non dictum est, *expansus est et volavit, sed expansus est et avolavit*, id est, non rediturus recessit. Quam leve est hujus vitæ momentum, quod adhuc ipse *qui habitat in cælis*, irridens (Psal. ii): *Custodes, inquit, tui quasi locustæ, et parvuli tui* **B** *quasi locustæ locustarum*. Quinam sunt tui, o Ninive, custodes, nisi sæculi principes, non in Deo sed in sæculo potentes? Isti igitur videntur esse gigantes, sed ecce quasi locustæ sunt. Subsiliant in curribus, volitent in equis, et in tibiis suis gloriantur juvenuli: nam interim spectans eos desuper sapientia, ridet et dicit: *Florebit amygdalus, impinguabitur locusta* (Ecl. xii. Quidnam est *impinguabitur locusta*, nisi intumescit et tumore suo gravabuntur, si ad citam senectam pervenerint, quæ nunc saluti crura juvenilia? Infelix floritio, misera impingatio, cum præ ariditate senectutis canities florescit; et contra præ humore inutili, crus aut tibia pinguescit. Qui porro sunt parvuli, de quibus dicit: *Et parvuli tui sicut locustæ locustarum, nisi vulgus* **C** *exile sive populares aut plebei, quorum æstimatione dum adulantur potentioribus, ipsi potentes quasi gigantes sunt? Uti que quantumlibet adulando non efficiunt, ut ipsi potentes quasi elephantibus, et qui sub eis quasi boves sint, aut quasi hubuli, sed quasi locustæ locustarum, id est minimi, portantes imperia parvorum. Quam verodecenter subjungit: Quæ confidunt in sepibus in die frigroris, sol ortus est, et avolaverunt, et non est cognitus locus earum ubi fuerunt, videlicet secundum naturam locustarum, quæ ejusmodi est, ut in frigore torpentes per calorem volitent. Quid per diem frigroris nisi tempus intelligimus adversitatis, quando, causis exigentibus, justum est gentem quamlibet aut regnum tribulari? Tunc effusæ multitudines exercituum tanquam locustæ in urbibus, aut circa urbes considunt, et tam in vicis quam in agris cuncta consumunt. Exempli gratia, ut Assyrii tunc temporis ascenderunt ad universas civitates Juda munitas et ceperunt eas, et obsederunt Hierusalem. Dies frigroris erat, id est, afflictionem propter sua merebantur peccata. Sed *ortus est sol, et locustæ avolaverunt*, quia propitius factus est Dominus, et una nocte deleta sunt castra Assyriorum centum octoginta quinque millia hominum (IV Reg. xviii). Nonne velociter *evolaverunt locustæ* ejusmodi, *et non est cognitus locus earum ubi fuerint*? Sic omnis multiplicitas sive congregatio, quam dixerat, *congregare ut bruchus, multiplicare ut locusta*, velociter transit et pertransibit, permanebat*

antem stelæ cœli fixæ in altitudine firmamenti, de quibus dixit : *Plures fecisti negotiationes tuas quam stellæ sunt cœli, quia multi reprobi, pauci sunt electi (Matth. xx).* Sequitur : *Dormitaverunt pastores tui, rex Assur, sepelientur principes tui. Dispersus est populus tuus super montes, non est qui congreget, non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua. Omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te. Quia super quem non transivit malitia tua semper? Ecce in verbis istis iudicium illud audimus, de quo mundum arguit Spiritus sanctus, quia princeps mundi hujus judicatus est (Joan. xvi).* Nam rex Assur ipse est princeps mundi hujus. Hactenus sermo erat contra Niniven, id est contra hunc mundum, et sub nomine Ninive arguebatur mundus de peccato, et de justitia (ibid), sicut in initio diximus, nunc sub nomine regis Assur, et ipse princeps mundi hujus judicatus esse ostenditur, ita ut ex hoc loco manifestum fieri possit, quod de iudicio ejus recte arguat mundum Spiritus Paracletus, qui in isto propheta loquitur, secundum nomen ipsius, quia Naum ex Hebræo *consolator* interpretatur. *Dormitaverunt, ait, pastores tui, rex Assur.* Pastores regis Assur hi sunt qui, ut supra dictum est, intrando in lutum, calcando et subigendo atque tenendo laterem, id est opus generationis nris intemperanter exercendo, congregati sunt ut bruchus, multiplicati sunt ut locustæ. In quo sunt vel fuerunt illi pastores regis Assur? In eo videlicet quod paverunt vel pascunt oves regis Assur, oves occisionis, id est hominum multitudinem superfluum, qui, ut canimus in psalmo, *sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos (Isa. XLVIII).* O pastores infelices, qui generaverunt quos paverunt, paverunt quos generaverunt regi Assur, de quibus infernus impleatur, quos depascendo mors saturaretur! *Pastores ejusmodi dormitaverunt, ait. Quid est dormitaverunt? Mortui sunt, et inde laus Deo, quia sic dormitando pascere vel generari regi Assur cessaverunt. Quid enim est nisi sic dormitassent et generare desiissent? Cum adeo congregatus sit bruchus et intantum multiplicata locusta, in ista pastorum hujusmodi vita, cum hodieque moribundæ carnis tanta superbia, tanta sit luxuria ut multitudines nascentium persæpe pestilentia, fame, bestiis et gladio succidi oportuerit, et præterea quotidie passim demetat eos mors naturalis, et adhuc mundus plenus sit, quid putas fieri potuisset si non dormitassent aut dormitarent isti pastores, id est si non morerentur homines, ex quo facti sunt transgressores regi Assur obtemperantes? Laus igitur Deo quia dixi : *Nunc ergo ne forte mittat manum suam, et sumat etiam de ligo vitæ, et vivat in æternum (Gen. III),* quia videlicet si usque ad diem iudicii viverent homines, ut vivunt demones, et generarent, quod non faciunt demones, quam male fuisset, cogitet qui potest. Misericorditer Deus homini mortuo morte animæ mortem carnis imposuit, nec atuncque mortalem, sed brevissimæ vitæ voluit esse hominem. Nam dies an-*

norum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus, id est in valentioribus, qui diutius durant, octoginta anni, amplius eorum labor et dolor (Psal. LXXXIX). Non ita ante diluvium, sed vivebant alii nongentenis, alii octogentenis, vel septingentenis annis. Quia vero propter illam vitæ quantulamcunque diuturnitatem **256** tam superbi, tamque luxuriosi fuerunt homines, ut Scriptura innuit, dicens : *Gigantes autem erunt super terram in diebus illis, et videntes filii Dei filias hominum, quod essent pulchræ (Gen. vi), etc.,* recte et opportune pro ipsius experimentum voluit Deus notum esse, quod utiliter hominem anima mortuum carne voluerit esse mortalem, confirmando sententiam quam posuerat, dicens : *Ne sumat de ligno vitæ et vivat in æternum, confirmando, inquam, et dicendo : Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum (ibid.).* Porro hæc dormitatio, id est carnis per mortem dissolutio, non solis pastoribus regis Assur, verum etiam supradictis stellis cœli, id est his qui secundum propositum vocati sunt sancti communiter imposita est. Sed vide quod sequitur : *Sepelientur principes tui.* Ubi sepelientur nisi in inferno? *Mortuus est dives, ait Dominus, et sepultus est in inferno (Luc. xvi).* Et apud Ezechielem ipse loquitur : *Ibi Assur et omnis multitudo ejus, in circuitu illius sepulcra ejus, omnes interfecit, qui ceciderunt gladio, quorum data sunt sepulcra in novissimis lacis (Ezech. xxxii).* Hoc plus habent pastores vel principes tui, rex Assur, quod omnes quidem homines tam boni quam mali dormitaverunt dormitione corporeæ mortis, soli autem mali sepelientur in inferno, propter hoc, quia sunt pastores vel principes tui. Et nunquid aliquando inde huc rotocandi erunt? *Dispersus est, ait, populus tuus super montes, non est qui congreget.* Quod dicit, *dispersus est populus tuus,* hoc est quod supra dixerat, *bruchus expansus est et avolavit, sol ortus est, et locustæ locustarum avolaverunt.* Et quod dicit, *non est qui congreget,* hoc est quod dixerat, *et non est cognitus locus earum ubi fuerint.* Causa tantæ perditionis et irrevocabilis iudicii superbia est; idcirco cum dixisset : *Dispersus est populus tuus, addidit, super montes.* Nam per montes altitudo illa intelligenda est quæ eidem regi Assur apud Isaiam his verbis exprobratur : *Et erit cum compleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion et in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis oculorum ejus (Isa. x).* Igitur *super montes,* id est, propter superbiam populus tuus dispersus, quia populus tuus filii sunt superbiæ, quorum tu es, rex Assur, sicut ad beatum Job dictum est de te : *Omne sublime videt, et ipse est rex super omnes filios superbiæ (Job xli) :* non ita dispersus est populus tuus, non ita dispersi sunt pastores vel principes tui, quomodo dispergitur populus dum fugit : sed ita ut fugere non possint, et ut sua quidem invicem sepulcra sulphure et igne ardentia videre queant, sed alter alteri prodesse vel adesse

non valeant. Sane in dispersione populi hujus regis Assur, latere nos non debet dispersio populi Judaici neque oblivisci aut ignorare debemus quod ipse sit populus regis, imo ille populus maxime est populus regis Assur, et interpretatione quoque nominis hujus maxime Judæi denotantur: Assyrii namque *dirigentes* interpretantur. Et qui sunt dirigentes nisi hi qui semetipsos dirigunt? Qui autem homines magis semetipsos dirigunt quam Judæi, qui *suam quærentes statuere justitiam, justitiam Dei non sunt subjecti* (Rom. x). Igitur inter pastores et principes tuos, o rex Assur, in medio populi tui qui super montes, id est propter altitudinem superbiæ, dispersus est, o princeps mundi hujus. Maxime isti considerandi sunt quorum dispersionem ipse cum antiquo consilio, quia jamdudum antiquus spiritus ejus loquebatur: *Deus extendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua* (Psal. lxxxv). Factum est secundum illius antiquæ ostensionis consilium, quia videlicet primum, illi pastores vel principes tui, quos ita denotari ut diceret, *quia ecce ceperunt animam meam, irruerunt in me fortes* (ibid.), dormitaverunt et sepulti sunt, circumdati a Romanis mortui sunt, et in inferno sepulti sunt; et qui superfuit infelix populus dispersus; et in omnes gentes ductus est captivus, et non est qui congreget, quia qui solus congregat, et congregata restaurat Christus illis ablatus, et ablati ad gentes, et stabile fecit esse quod sibi ostensum est. *Nec occidas eos, disperge illos in virtute tua* (ibid.), id est ne penitus eos evellas a terra, sed ubique terrarum disperge illos in virtute tua, in potentia tua. Cur hodie? *Nequando obliviscantur populi mei* (ibid.). Unde notandum Judæorum dispersionem ideo factam esse, ut non tantum in uno loco, sed in omni terra fidem gentium confirmarent, dum eum a parentibus suis crucifixum fuisse assererent, et Scripturas in quibus nobis prædictus est se habere non denegarent, atque ita dum vivere permetterentur, eorum etiam testimonio fides gentium certior haberetur. Tandem adversum te, o rex Assur, causam dicit Paracletus, cur vel quo *de judicio mundi* arguere debuerit, quia tu iudicatus es. *Non est, ait, obscura contritio tua; pessima est plaga tua.* Contritio qua contritus es, illa est qua contrivit mulier caput tuum, juxta Domini judicis edictum quod eduxit super te in initio, dicens ad serpentem: *Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius, ipsa conteret caput tuum, et tu insidiaberis calcaneo ejus.* (Gen. iii). *Insidiaberis calcaneo* beatæ mulieris, beatæ Mariæ virginis, imo et calcaneo seminis ejus, quod est Christus. Quod ipse non ignorans dicebat: *Venit enim princeps mundi hujus, et non habet in me quidquam* (Joan. xiii). Propterea hoc ipsum quod tu in illo quidquam non habuisti, et tamen ad eum venisti, quærens quasi debitum peccati, id est exigens pœnam mortis, contritus es calcaneo ejus, victus es sine, id est passione vel morte ejus. Quis istam contritionem tuam

A non audivit? *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum* (Psal. xviii), scilicet cœlorum qui istam gloriam filii Dei enarraverunt vel annuntiaverunt; quod ipse moriendo contrivisset caput tuum: *Non igitur est obscura contritio tua*, quia videlicet clare in omnem terram est enarrata, clare in fines orbis terræ est annuntiata. Proinde Paracletus recte arguit mundum *de judicio*, quia excusare se non potest, quin audivit iudicium quo iudicatus es, sive contritionem qua contritus es. Quis itidem non audivit, quia *pessima est plaga tua*? Eodem namque Evangelio quo enarratur vel enuntiatur, jam dicta contritio tua, pariter enarratur pessima plaga tua, quæ in cœlo plagatus es, ita ut caderes vidente Domino te, o Satan, sicut fulgur de cœlo cadentem (Luc. x). Plaga illa, plaga est gladii, plaga pessima, sed non pessime, imo optime illata. *Plaga pessima est*, quia insanabilis est; sed optime illata est, quia tu justissime damnatus sive percussus es. Justissime, inquam, quia tu non utcunque, sed superbe peccasti, *homicida ab initio, qui in veritate non stelisti, in quo veritas non est, qui cum loqueris mendacium, ex propriis loqueris, quia mendax es et pater mendacii* (Joan. viii). Ita maligne peccasti, et ob hoc pessimam, id est insanabilem excepisti plagam gladii, et mirum, quod cum plaga tua tam pessima sit, tu adhuc vivis. Non quidem vere vivis, sed vivere te mentiris, et quasi te viventem defendis. Hinc est illa admiratio in Apocalypsi, de bestia quæ habet plagam gladii; et vixit, vel cujus plaga mortis **257** *tuæ sanata est* (Apoc. xiii), et tu habens plagam gladii vivis; sed, juxta veritatem Dei, tam pessima est plaga tua ut in æternum insatiabilis sit, et tu ita mortuus es, ut nunquam ullo modo ad vitam respirare possis. Super hoc iudicio mundi arguitur, mundus tibi confœderatus, teque in templis vel simulacris, ut Deum et quasi vivum veneratus, quia postquam iudicium tuum in Evangelio Christi revelatum est justius arguitur quisquis a te non est separatus. *Omnes qui audierunt auditionem tuam, compresserunt manum super te.* Auditionem audire plus est quam simpliciter quidpiam audire, sicut aures audiendi habere (Matth. xi), plus est quam simpliciter aures habere. Ubi namque hujusmodi verba sive vocabula geminantur, duplex auditus, scilicet corporis et cordis exigitur sive intelligitur. Ergo omnes qui audierunt *auditionem tuam*, id est audientes crediderunt contritionem tuam, sive pessimam plagam tuam, *compresserunt*, ait, *manum supra te*, id est quam devotas egerunt gratias ei qui contrivit te, qui plaga pessima plagavit. Solent enim fideles et devoti homines, cum primum audierint bonum nuntium de operibus sive beneficiis Dei, citato pietatis affectu oculos manusque compressas sublevare, et cum istis fidei signis sedentem super thronum Domini altissimum laudare, et glorificare. Itaque hoc dicto *compresserunt manum super te*, magna significatur abundantia gratulationis et leti-

tiæ, juxta considerationem justî judicii, justæ vindictæ. Quia super quem non transivit malitia tua semper? Interrogando super quem non transivit malitia tua semper, vehementius affirmat quod super omnes transierit malitia ejus semper, ex quo enim per serpentem malignus et malitiosus mentitus est dicens: *Nequaquam morte morlemini; comedite, et eritis sicut dii* (Gen. iii), semper et incessanter, ex uno et per unum in omnes homines malitia ejus pertransiit, quemadmodum Apostolus: *Quia per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors*

A pertransiit, in quo omnes peccaverunt (Rom. v). Super quem ergo malitia ejus non pertransiit? Quis non in iniquitatibus conceptus est, et quem non in peccatis concepit mater sua? (Psal. i.) Igitur causa hæc, causa magna est cur super te manum compresserint, omnes qui audierunt auditionem tuam; quia te quidem cujus malitia super omnes per unum pertransiit, unus homo qui solus sine peccato exivit, damnavit atque contrivit; ipsos autem de malitia liberavit atque justificavit, qui audientes gavisî sunt, et gaudentes atque credentes super te manum compresserunt.

PROLOGUS RUPERTI IN HABACUC PROPHETAM.

258 Octavum prophetarum Abacuc jamdudum ingredi ardebat animus, dum adhuc in præcedente, scilicet Naum, totus teneretur intentus. Adhuc enim circa fines illius, videlicet Naum, meditatione fere continua versabatur, et jam quasi de propinquo loco aliquo, illa hujus vociferatio grandis audiebatur. *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies* (Habuc. i), *vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis?* Item: *Domine audivi auditionem tuam, et timui* (Habuc. iii). *Fateor quia vim clamoris hujuscemodi, non sine quodam divino horrore audiebat auris interioris hominis. Namque illuc ingredi cupiebat, memor illius versiculi: Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa* (Psal. cxviii). *Sentiebam aliquid de cupiditate hominis negotiatoris, bonas margaritas quærentis, qui tunc demum unam se invenisse pretiosam margaritam, non vane arbitratur, cum fidem vel justitiam, quæ Christus est, invenit in lege et prophetis, per quos sine dubio locutus est Spiritus sanctus. Novit ipse Christus cordis paterni, cordis aurei margarita pretiosa quasi scrutando Scripturas, scrutando prophetas, ipsum quærit, ista scrutantis anima sanctum invocans Spiritum, qui locutus est per prophetas, ut pulchritudinem talis margaritæ, jam hic per hoc speculum, in isto prophetici sermonis ænigmate sic præostendit, quatenus eandem in futuro sæculo semper possidere, et sicuti est, videre concedat. Dicit autem Apostolus: Quia gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus* (II Cor. i). *Cum hoc exemplo, et illud ad consolationem accedit, quod vos, o viri ecclesiastici et religiosi, bevolenti et spirituales amici, quos in proœnio explanationis Naum prænominaui, parvitate meam bona spe confortari fructus percipiendi, his et hujuscemodi verbis. Instate igitur, bone vir et viriliter age, et confortetur cor tuum* (Prov. xxx), *ut delicias quas in hac peregrinatione summatim prælibas, tandem pleno ore in regno Dei super mensum ejus edens et bibens perfruaris. Non igitur quasi supra modum gravatus distractionem cujusquam ita tereatur fidelis animus, ut a bono studio decidat, et torpeat remissis manibus, imo stellionis memor sit, qui pennas non habens manibus utitur, et moratur in ædibus regum, et galli succincti lumbos et aristis, nec est rex qui resistat eis.*

IN HABACUC PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS

259 CAP. I. — *Onus quod vidit Abacuc propheta.* Quo tempore fuerit Abacuc, ex Daniele docemur, ad quem in lacu leonum cum prandio missus legitur (Dan. xiv), ait B. Hieronymus, quanquam apud Hebræos illa historia non legatur. Sive quis recipit Scripturam illam, sive non recipit, hic tanquam propheta scribit, quæ ventura cognoscit. Et quomodo propheta Naum, quem hic sequitur, vaticinium habuit contra Niniven et Assyrios qui vastaverunt decem tribus, quæ vocantur Israel, ita isto onus vidit, id est rem gravem et ponderis laborisque plenam, adversus Babylonem et Nabuchodonosor, a quibus Juda et Hierusalem, templumque subversa sunt. *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies; vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? Quare*

ostendisti mihi iniquitatem et laborem videre, et prædam et injustitiam contra me. Recte hic propheta nomen Abacuc sortitus, quod interpretatur *amplisio* sive *luctator*, quia videlicet quodammo modo in certamen et luctantem et, ut ita dicam, in amplexum more luctantis cum Deo congregitur, ausus eum ad disceptationem justitiæ provocare, et dicere ei, cur in rebus humanis tanta verteret iniquitas, et injustus contra justum prævalet. *Usquequo, Domine, inquit, clamabo, et non exaudies, vociferabor ad te vim patiens, et non salvabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem et laborem videre, prædam et injustitiam contra me?* Et factum est judicium et contradictio potentior. *Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem judicium, quin impius prævalet*

adversus justum, propterea egreditur iudicium per-
versum. De suorum statu temporum loqui videtur,
quia impius Nabuchodonosor prævaluit adversus
justum Judam, et hanc esse causam, quod dixerit
iudicium non pervenisse ad finem, quia iniquum sit
et perversum, ut Josias rex justus a rege injusto
trucidetur (*II Par. xxxv*), ut Daniel, Ananias, Aza-
rias, Misael serviant (*Dan. i*), et imperet Babylonius
imperator, et inter scorta et concubinas suas Bal-
thasar potet in phialis Dei (*Dan. v*). Sed nunquid
ad propheticam perfectionem valet, vidisse illa sui
temporis mala, quæ alius quivis ignorare non po-
tuit? Ut quid ergo sic in titulo præmisit, onus quod
vidit Habacuc propheta? Simul considerandum, quia
quod protinus sequitur: *Aspicite in gentibus, et vi-
dete; admiramini et obtusescite, quia opus factum
est in diebus vestris, quod nemo credit, cum enarra-
tur, ad evangelica spectare tempora*, Paulus in-
tellexit apostolus, imo qui Paulum assumpserat Spi-
ritus sanctus. Nam tibi dixit Spiritus sanctus: *Se-
gregate mihi Barnabam et Paulum in opus, quo as-
sumpsi eos (Act. xiii)*, postmodum ita legimus, quia
*Paulus et qui cum eo erant venerunt Antiochiam
Pisidiæ. Et ingressi synagogam Judæorum die sab-
batorum, sederunt. Surgens autem Paulus (ibid.)*,
sermonem exhortationis habuit ad plebem, quem ita
concluit. *Videte ergo ne superveniat vobis quod di-
ctum est in prophetis. Videte contemptores et respicite,
et admiramini et disperdimini, quia opus operor ego in
diebus vestris, opus quod non creditis, si quis narra-
verit vobis (ibid.)*. Littera paululum diversa est, vi-
delicet secundum Septuaginta Interpretes. Quod si
illud repugnare videtur, ne ad evangelicæ gratiæ
tempora Apostolorum sequentes, respiciamus quod
protinus sequitur: *Quia ecce ego suscitabo Chaldæos
gentem amaram et velocem*; hoc enim non futurum
sed jamdudum fuerat factum temporibus apostolo-
rum; nos similiter dicimus, quia quando hæc scri-
psit Habacuc, jam fuerat factum, jam suscitaverat
Dominus Chaldæos, et gentium tabernacula possi-
debant, jamque Judam in captivitatem duxerant.
Igitur prophetiæ textum ingredientibus, quantum pos-
sumus mysticorum majestatem sensuum magnifi-
cemos, et eum qui locutus est per prophetas ducem
sequentem Spiritum sanctum, ipsum in isto pro-
pheta non dubitemus loqui Christam Jesum cruci-
fixum. *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies,
vociferabor ad te vim patiens et non salvabis?* Nun-
quid enim hoc non illi par aut simile est, quod jam-
dudum apud Psalmistam dicebat: *Deus Deus meus,
respice in me; quare me dereliquisti? Deus meus,
clamabo per diem, et non exaudies (Psal. xxi)*. Si
revera David illud non in sua sed in Christi dixit
persona, cur non et iste in persona ejusdem dicat
hæc similia? Veraciter hoc dignum est, et Spiritum
sanctum decet ut verba quæ per prophetas locutus
est, illi ascribantur personæ, 260 de qua jure illi
cara est, qui vere justus exstitit, quia peccatum non
ecit, et idcirco dum pateretur tanquam peccator,

dum prævaleret adversus eum justus atque clama-
ret, et non exaudiretur ad tempus, iudicium quæ-
rere poterat securus, sicut manifeste in præsentibus
dictis habemus. Nam, ut erat fortis luctator, Deum
vocat in jus et dicit: *Usquequo, Domine, clamabo,
et non exaudies?* Clamabat autem clamore valido, et
exauditus est, quamvis et hic in Psalmo dicat:
Clamabo et non exaudies (Psal. xxi). De hoc Aposto-
lus: *Qui in diebus carnis suæ preces supplicatio-
nesque ad eum qui posset salvum illum facere a
mortuis, cum clamore valido et lacrymis offerens,
exauditus est pro sua reverentia (Hebr. v)*. Non quasi
ignorans quærit, ut discat, usquequo vel quandiu
illum oporteat clamare et vociferari, et exauditio-
nem sive salutem ejus differri, quamvis ibidem conti-
nuo dicat Apostolus: *Et quidem cum esset Filius,
didicit ex his, quæ passus est, obedientiam (ibid.)*.
Sicbat namque, sed non dum experimento sicbat
obedientiæ laborem, et scientiam ejus non latebat,
quod oporteret illum clamare et vociferari usque ad
mortem, mortem autem crucis, et ante illam obe-
dientiæ consummationem non debere audiri, non
oportere salvari. Delectat valde ita, ut dictum est,
hujus calamitatis in propheta personam intelligere.
Nec hoc ita dicimus quod ipse propheta clamoris
sive vociferationis ejusdem expertus fuerit, sed hoc
veraciter dicimus quia quidquid iste vel alius di-
gnum auditu Dei clamavit aut vociferatus est, cla-
mor et vociferatio fuit ejus, cujus spiritus in illis,
ut loquebatur, ita et clamabat et vociferabatur.
Unde sicut quodam loco vocari jussus est, *accelera
spolia detrahere, festina prædari (Isai. viii)*, pro eo
quod antequam vocare sciret, antequam in sæculo
hæberet matrem, et adoptivum patrem, sæpe Hiera-
salem de hostibus liberavit, ita nihil vetat illum vo-
cari, accelera clamare, festina vociferari, quia vide-
licet antequam nasceretur de matre, et assumpto
homine laboraret, ipse clamabat et vociferabatur in
sanctis fidem habentibus promissionis et adventus
sui, sine cujus fide non decebat quemquam exau-
diri. Equidem in multis exauditi sunt propter eum,
sed non ita ut consummaretur prævaricatio, et
finem acciperet peccatum, et deleteret iniquitas, et
adduceretur justitia sempiterna. Non ita Christus
habebat exaudiri, donec ipsemet in sua persona
consummaret obedientiam usque ad mortem, mortem
autem crucis (*Philip. ii*), quæ futura erat consum-
matio clamoris et vociferationis. Quod dicit *vocife-
rabor vim patiens*, sensum habet venerabilem, si
recolas quod alibi dicit, *quæ non rapui, tunc exsol-
vebam (Psal. lxxviii)*, id est quam non merui mor-
tem sustinebam. Unde confestim quodammodo quæ-
ritur, dicens: *Quare ostendisti mihi iniquitatem et
laborem, videre prædam et injustitiam contra me?*
Quod dicit, *ostendisti mihi*, hunc sensum habet ac
si diceret, imposuisti. *Ostendisti mihi*, ait, *iniquita-
tem, subauditur, non meam; ostendisti mihi laborem*,
id est imposuisti mihi ut laborem propter iniquita-
tem, non meam, sed alienam. Nam et hinc Isaias

loquitur. *Et Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum, et Dominus voluit contere eum in infirmitate, et pro eo quod laboravit anima ejus videbit et saturabitur (Isai. LIII). Ostendit etiam prædam, sicut protinus apud eundem Isaiam: Disperdam ei, inquit, plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam (ibid.).* Audiendum diligenter est quod cum dixisset, *prædam*, addidit, *et injustitiam contra me*. Nam tu, Deus, *prædam* illi, *prædam* justam ostendisti ut fortem armatum, id est diabolum juste prædaretur, qui fuerat injuste prædatus. At ille qui maxime debuisset eum recipere, ut ei cederent in partem prædæ, repulerunt eum nimis injuste. Hoc recte intelligitur, ubi cum dixisset, *ostendisti mihi prædam*, addidit, *et injustitiam contra me*. Quod modo jam dicto ostendit illi *iniquitatem, et laborem, et prædam*, non fuit contra ipsum, quia sponte in omnibus subiit obedientiam. Hæc autem injustitia qua repulerunt eum, fuit contra ipsum, quia non fuit ex Deo, licet ut hoc facerent, excæcati et aggravati fuerint per justum Dei judicium. Non autem quasi ignorans dicit, quare mihi hæc ostendisti, sicut et illud in psalmo: *Quare me dereliquisti (Psal. XXI)?* sed hujusmodi quæstionem ideo ponit ita, ut solvat sic: *Longe a salute mea, verba delictorum meorum (ibid.)*, id est quia te a salute mea longe fieri expostulant delicta meorum. Sequitur: *Factum est judicium, et contradictio potentior. Factum est judicium*, subauditur perversum. Sequitur enim: *Propter hoc lacerata est lex, et non pervenit usque ad finem judicium, quia impius prævalet adversus justum, propterea egreditur judicium perversum*. Et quid est *judicium perversum*, nisi *judicium contradicentium*? Præmisso namque, *et factum est judicium*, subjunxit, *et contradictio potentior*; et quid est *contradictio*, nisi legis laceratio? Statim namque intulit, *propterea lacerata est lex, et non pervenit ad finem judicium, quia impius prævalet adversus justum*. Non enim hic de illo agitur iudicio perverso, quo sæpe iudices injusti pro muneribus justificant impium, condemnantes justum, sed de illo quo homines ipsum præsumunt judicare Deum, veluti injustum, quoties adversitatibus fatigari justum, et prosperari viderint impium. Talibus Malachias propheta loquitur: *Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, et dixistis: In quo eum fecimus laborare? In eo cum diceretis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent. Aut certi ubi est Deus judicii (Malach. II)*, hoc prænotato, jam nunc ad prælibata prophetæ verba recurramus. *Et factum est, inquit, judicium et contradictio potentior.*

A Ubi tu, Domine, ostendisti mihi iniquitatem et laborem, videre prædam et injustitiam contra me. Ubi ego clamabam, et non exaudiebas, vociferabar ad te vim patiens, et non salvabas; ibi et in similibus eventibus, id est propter similes eventus factum est *judicium*, subauditur perversum, et *contradictio potentior*, subauditur dictione illorum, qui quod verum dicunt, ut puta *justus es, Domine, et rectum judicium tuum (Psal. CXVIII)*. *Potentior*, inquam, eorum dictione, de quibus itidem scriptum est: *Quam bonus Israel Deus, iis qui recto sunt corde (Psal. LXXII)*. *Contradictio* illorum est qui dicunt, qui *facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent, aut certe ubi est Deus judicii?* Suam namque contradictionem roborant argumentis quasi rerum evidentium, quia videlicet *pacem peccatorum vident, quia non est respectus morti eorum, et in labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur, imo et abundantes in sæculo divitias obtinuerunt, et econtra justis flagellati fuerunt tota die, et castigatio eorum in matutinis (ibid.)*, et ego qui omnium justissimus eram vel sum, præ omnibus flagellatus **261** et castigatus, derisus sui, et morti turpissimæ addictus, et omnes qui videbant me, deriserunt me, locuti sunt labiis et moverunt caput, me clamante, me vociferante, *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me (Psal. XXI; Matth. XXVII; Marc. XV)?* Quia sic impius prævalet adversus justum, potentior contradictio est, utpote præsentibus argumentis muniens se, legem lacerans, legisque Deum ac Dominum blasphemans, adversus eos qui recto sunt corde, resistens illis potentius, seque opponens, dicentibus: *Quam bonus Israel Deus (Psal. LXXII)*. Laceratur hoc modo lex, et non pervenit usque ad finem judicium, id est, non conceditur verum habentibus judicium, Deum esse bonum, Deum esse justum, Deum curare de rebus hominum, imo egreditur judicium perversum, scilicet omnem, qui facit malum, bonum esse in conspectu Domini, et tales ei placere. Sed nunquid impius semper prævalet adversus justum? Nunquid ille impius, scilicet populus Judaicus, qui tunc prævalens adversus justum crucifixit eum, et laceravit eum, movens caput et dicens: *Speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult Deum (Psal. XXI)*; sive illud: *Vah! qui destruis templum Dei, et in triduo illud reedificas, salva temetipsum (Matth. XXVI)*, et his similia. Nunquid, inquam, impius semper validus, et justus ille semper invalidus? Non utique, sed quod continuo mutata voce loquitur: *Aspicite in gentibus, et videte, et admiramini, et obstupescite, quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum enarrabitur. Quia ecce ego suscitabo Chaldaeos, gentem amaram et vellesem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua, horribilis et terribilis est, ex semetipsa judicium, et onus ejus egredietur. Leviores parvis equi ejus, et velociores lupis vespertinis, et diffundentur equites ejus. Quanta vocis mutatio, non mutata persona. Unus idemque quanta prius*

loquebatur in infirmitate, et quam magna nunc loquitur in virtute, jam supra prælibavimus, hujus loci meminisse Paulum in Actibus apostolorum, ubi apud Antiochiam ingressus Synagogam Judæorum, habitam sermonem exhortationis ad plebem, ita conclusit : *Videte ergo, ne superveniat vobis, quod dictum est in prophetis. Videte contemptores, et admiramini, et disperdimini, quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarravit vobis.* Horrende dixit, terribiliter pronuntiavit : *Videte ergo, ne superveniat vobis.* Horrendum namque et terribile est, non credere opus, quod ego operor in diebus vestris, ait Dominus, propter illud quod continuo sequitur : *Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, et cætera.* Nisi apostolicum sensum sequamur, et in illis diebus intendamus, de quibus ipse sentit dictum hoc esse in prophetis, quomodo stabit, aut verum erit, quia opus operor, quod non credetis, si quis enarraverit vobis, quia ecce ego suscitabo Chaldæos? Nunquid illud opus, quod olim suscitavit Chaldæos et regem Nabuchodosor, ut ambularet super latitudinem terræ, non crediderunt Judæi, aut non crederent, si narraretur eis? Imo quid opus fuit enarrari illis, præsentim captivis in Babylonia succensa civitate et tempore Chaldaico igni? Quis enim illorum hoc ignorare potuit? Adde quod, sicut superius dictum est, temporibus apostolorum, imo et tempore quo prophetavit Habacuc, non futurum, sed jam erat factum, id quod littera sonare videtur præsentim loco, quia ecce ego suscitabo Chaldæos. Igitur aspiciate in gentibus, et videte, et admiramini, sive juxta septuaginta Interpretes, videte contemptores, et admiramini, et disperdimini, et cætera verba sint, ut vere sunt, non jam judicaturi, sed jam judicantis justus, adversus quem impius Judæicus populus prævaluit, ut diceret : *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies, vociferabor ad te, et non salvabis, sive Deus meus, ut quid dereliquisti me? Aspiciate, inquit, videte, ait, et admiramini, o vos contemptores Judæi, et in omnes gentes disperdimini. Quam ob causam? Quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum enarrabitur.* Quod est illud opus? *Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram et velocem, et cætera.* Revera hoc opus non crediderunt Judæi, tunc cum enarrarent apostoli, non credunt nunc cum enarrant successores apostolorum Christiani, quod ego ipse qui in cruce moriens, tanquam derelictus clamavi, qui mortuus et sepultus fui, ego ipse, inquam, nunc vivam, nunc resurrexerim, et adhuc, o Deus Pater, tecum sim, et post paucos ex quo mortui fui annos, suscitem Chaldæos, id est gentem amaram et velocem, similem Chaldæis, similem, inquam, id est, quæ veram nimisque perfectam iteret similitudinem eorum, quæ olim gesserunt in vos illi homines, gentili nomine Chaldæi, ita ut eodem mense, imo et eodem die anni succensa civitate, succendant et templum vestrum, quo illud olim succenderunt illi Chaldæi. Nam et hoc Josephus, non negligendum, imo admi-

randum arbitratus, ita scripsit (*De bell. Jud.* lib. VII, c. 14). Titus autem discessit in Antoniam, decreto postridie mane cum omni exercitu aggredi, templumque obsidere. Sed id plane Dei sententia jamdudum igne damnaverat, evolutisque temporibus aderat fatalis dies, qui erat decimus mensis Augusti, quo etiam prius a rege Babyloniorum fuerat concrematum. Item post ejusdem incendii narrationem. Mirabitur autem, ait, quis in eo etiam circumacti temporis fidem, Nam et mensem, ut dictum est, eum, diemque servavit, quo primum a Babyloniis templum erat incensum. Nec vero solummodo propter hujusmodi similitudinem, illud excidium arbitramur congrue dictum esse suscitationem Chaldæorum, verum etiam propter invisibilem impetum, qui profecto simul aderant, spirituum malignorum, quibus sine dubio Judæi secundum animam et corpus traditi sunt, et quos Chaldæi nomine et re significaverunt. Nomine, quia Chaldæi *feroces* interpretantur, re autem, quia populum Dei de terra sua captivum duxerunt, sicut operatione malignorum spirituum in Adam sub peccato captivati, omnes electi in hujus mundi exsilium devenerunt. Magna res, magnum malum, et tam grande, ut dignum se dixerit Spiritus sanctus per os Apostoli, *videre contemptores, ne superveniat* (*Act. xiii*). Commonuit eos, sed non profuit eis, quia non viderunt, non sibi præviderunt, ne superveniret eis. Oportebat ergo ita fieri, necessarium erat impleri veritatem judicii, et ita factum est. Suscitavit ille, suscitatus a mortuis, alios Chaldæos, alteram Babyloniam, id est Romanam. Nam *salutat vos*, ait Petrus apostolus, *Ecclesia quæ est in Babylone coelecta* (*I Petr. v*), Romanam tropice percipiens, id est, ipsam juxta omnem rerum similitudinem volens intelligi Babylonem. Cur non eadem ratione Chaldæos hic intelligimus Romanos? Hoc est opus, quod nemo, inquit, credit, cum enarrabitur. Credunt quidem Judæi, imo bene sciunt, et nimis bene noverunt quod venerunt Romani, et similia Chaldæis, imo pejora fecerint eis quam Chaldæi, sed non credunt narrantibus, non credunt prædicantibus, quod ille hoc opus fecerit aut facere potuerit, qui ab ipsis crucifixus est, qui mortuus et sepultus **262** est, quod resurrexerit, in caelos ascenderit, et omnem habens potestatem in caelo et in terra, hoc illis facere potuerit. Nemo credit, id est, qui credunt sunt paucissimi. Nam qui crederent ex Judæis, fuerunt quidem aliqui, sed in comparatione non credentium, fuerunt et sunt paucissimi, ita ut recte dicas, nemo credit, sicut apud Isaiam eadem veritas : *Justus, inquit, perit, et nemo recogitat, sive percipit corde, et viri justus tolluntur, et nemo recogitat.* (*Isa. lvi*). Verumtamen primo spiritus malignos hic intelligimus Chaldæos, secundarie Romanos, hoc solummodo in hoc mysterio differentes, quo ab equis differunt equites, quoniam hoc dictum est : *Leviore paradisi equi ejus*, et cætera. Igitur jam ipsa diligentius verba consulamus. *Ecce, inquit, ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram et velocem, ambulantem*

super latitudinem terræ, ut possideant tabernacula non sua. Hoc est onus quod vidit Habacuc propheta, hæc est illa, quæ passionem Christi Filii Dei secuta est, ira et pressura, quemadmodum ipse dixit: Erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic, et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes (*Matth. xxiv; Luc. xxi*). Chaldæos feroces, Chaldæos hostes visibiles pariter et invisibiles suscitavit, quando Romanos adduxit, simulque malignis spiritibus impium, qui prævaluerat adversus justum, tradidit, et quis gentem illam, gentem nesciat amaram, gentem velocem? Quam amari humano generi sunt spiritus maligni, et quam veloces ad persequendum et consequendum omnem animam, quæcunque hieme vel Sabbato fugit, id est, quæ deprehenditur in frigore infidelitatis, et tunc primum salutis suæ meminit, quando sicut non est tempus operandi, ita non est licentia fugiendi. Quam velociter gens ista consecuta est impium illum sibi traditum ab illo justo, qui hæc loquitur, quoniam injuste prævaluerat adversus eum. Quod deinde dicit *ambulantes super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua*, et subinde *leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis*, admiratione magis quam expositione indiget, si recolas, quomodo Romana potentia super latitudinem terræ ambulaverit, quanta egerit. Non utique per orbem terrarum tantum fudisset sanguinis, tam sui quam alieni, nisi dorso ejus tanquam equo gens amara et velox insedisset, gens invisibilis, de qua jam dictum est: Quod deinde dicit, *ut possideat tabernacula non sua*, tam equos quam equites culpat, quia videlicet et Romani nimis cupide possederunt aliena, et malignus spiritus, cum in Evangelio dicit: Regna orbis terræ omnia mihi tradita sunt, et cui volo, do illa, profecto possidere præsumit tabernacula non sua (*Matth. iv*). Verum nos nunc de illis potissimum agimus tabernaculis, in quibus olim *justitia* habitabat, ait Isaias, *nunc autem homicidæ* (*Isa. i*). Civitas Sion, sive Hierusalem et templum, tabernacula erant, quæ gens ista non possidebat, nec erant sua, quandiu justitia in eis habitabat, justitia fidei et spei, quæ illic reposita fuerat, in promissione adventus Christi, in qua credidit Abraham, et est reputatum illi ad justitiam (*Gen. v*). Non, inquam, possidebat, quamvis illa devastaret ad tempus, ut prius illi fecere Chaldæi, quando Nabuchodonosor, concremata civitate et templo, duxit habitatores in Babyloniam captivos. Ex quo de illis tabernaculis mali agricolæ ejecerunt et occiderunt filium, dominum vineæ (*Matth. ii*), ex eo gens ista possidet eadem tabernacula, quondam non sua, nec enim ex tunc ulla in ceremoniis illorum tabernaculorum habitat, vel habitare potest justitia. Qualis ista gens? *Horribilis*, ait, *et terribilis est, ex semetipsa judicium et onus ejus egredietur. Leviores pardis equi ejus, et velociores lupis vespertinis, et diffundentur equites ejus.* Duo de gente ista prædicavit, horribilis et terribilis, eamque in duo, scilicet in equos et equites distinxit. Equos homines, equites intellige

dæmones, hominum malos agitatores, et tam equos quam equites, tam homines quam dæmones, nimirum Chaldæos, id est feroces equos, inquam, id est homines terribiles, equites, id est dæmones horribiles. Igitur gens horribilis atque terribilis. Nunquid autem Deus hoc fecit, quod est horribilis, quod est terribilis? Non utique, ait ipse Dominus, *sed ex semetipsa judicium, et onus ejus egredietur.* Quid est judicium, nisi damnatio? Et quid onus, nisi proprii cordis induratio sive aggravatio? Nimirum, ut breviter dicam, cum quis scienter peccat, ita ut de illo veraciter dicas, quia subversus est et delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus, verum est de illa dicere, quia *ex semetipso judicium ejus egredietur.* Et cum quis gladium accipit, non ut minister Dei, non ut sit vindex in iram ei, qui male agit, sed ut voluntati vel invidiæ propriæ morem gerat, aut etiam ad male agendum compellat, ut fecit Antiochus, et quique similes ejus, verum est dicere, quia *ex semetipso onus ejus egredietur.* Sic est omnis ista gens Chaldæorum universitas malignorum spirituum et impiorum hominum, quia et proprio judicio condemnati sunt, extollendo se contra Creatorem suum, et in omni pressura, quam faciunt feroces atque superbi, invidiæ vel voluntati propriæ serviunt. Inde se justificat et excusat, mali nullius auctor Deus, nullam creaturam malam esse faciens Creator bonus, dum de gente ista dicit: *Ex semetipsa judicium et onus ejus egredietur.* Quomodo ergo gentem ejusmodi suscitare se dicit? Ait enim, *quia certe ego suscitabo Chaldæos gentem amaram, et cætera.* Ad hæc citæ responsio patet, quia aliud est gentem amaram facere, aliud gentem amaram suscitare, sive genti amaræ potestatem dare, quod interdum poscit ordo justitiæ. Exempli gratia: Pharaonem Deus malum esse non fecit, sed cum malus esset, in regiam potestatem suscitavit, quia sic expediebat, et interdum expedit populo Dei, ut qui malus est, fiat etiam potens, sitque in manu Dei virga furoris et baculus indignationis, et inde commoda illa proveniunt, quæ Salomon loquitur in parabolis: *Pestilente flagellato, stultus sapientior erit, si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam* (*Prov. xix*). Igitur onus gentis hujus amaræ, gentis horribilis atque terribilis, *ex semetipsa*, inquit, *egredietur*, id est, spontanea cor ejus impietate gravabitur, et totus in malum erit conatus ejus, unde Deus non erit culpandus, velut auctor amaritudinis ejus, imo laudandus, quod amaritudine ejus bene utetur, ut dum pestilentes flagellantur, aliquis stultus ad sapientiam proficiat, eorum exemplo terribus, et qui sapientes fuerint, ut olim Daniel et socii ejus, eodem flagello correpti, melius intelligant disciplinam. Qui porro sunt vel fuerunt pardi, et lupi vespertini, quibus leviores et velociores dicuntur equi hujus gentis? Pardos libet Græcos intelligi, quia videlicet apud Danielelem per pardum regnum Græcorum constat in visione significari (*San. vii*). Lupos vespertinos arbitramur Persas et Medos, videlicet, Aman hostem Judæorum, et complices

ejus, qui utique Persæ et Medi per ursum in eadem A revisione intelliguntur. Illi namque tanquam lupi vespertini, lupi famelici, nihil in mane relinquere volebant, sed totum devorare, universum genus Judæorum, unde Christus nasceretur, delere cogitabant. Lupis illis et pardis jam dictis *leviores* atque *velociores* fuerunt equi Chaldaici, equi Babylonii, sive illam priorem Babyloniam intelligas, ubi regnavit Nabuchodonosor, sive secundam Babyloniam, id est Romam, de qua jam superius dictum est, quia *salutat vos*, ait Petrus apostolus, *Ecclesia quæ est in Babylone collecta* (I Petr. v): Babyloniam namque Romam dicit, propter effusionem multiplicis idololatriæ. Tempore enim Claudii Cæsaria Romæ illam Epistolam scripsit, priusquam Alexandriam mitteret Marcum, cujus ibidem meminit, dicendo: *Et Marcus filius meus (itid.)* In quo tandem equi isti *leviores* fuerunt pardis illis, *velociores* lupis illis. In eo videlicet, quod illuc usque pervenerunt quo intenderunt, et quod insequerentur assecuti sunt. Nam utrique Babylonii civitatem et templum succenderunt, et populum captivum duxerunt. Et priores quidem Babylonii populum intra se captivum tenuerunt, quia sic voluerunt; posteriores autem vendiderunt, et in omnes gentes captivos distraxerunt, quia sic voluerunt. At vero pardi illi, lupi illi, nec tam veloces fuerunt, ut assequerentur, quod voluerunt. Nam lupos quidam, scilicet Aman et complices ejus, regina Ester, et Mardochæus (*Ester*, a), velociores sapienter prævenerunt, pardos autem, id est, Græcos cum Antiocho Epiphane, Judas Machabæus et socii ejus fortiter ab incæpto retraxerunt (*I Mach.* iv). Equos jam dictos nullus prævenit, nullus retro agit, sed, sicut jam dictum est, pervenerunt, quo intenderunt, perfecerunt quod voluerunt, usque ad ignem, usque ad fumum, usque ad civitatis et templi irrecoverabile exterminium. Adde quod sequitur: *Et diffundentur equites ejus.* Equites malignos spiritus, equos autem eorum homines jam diximus. Parum erat ad vindictam, quod ceciderunt in ore gladii corpora hominum, nisi etiam malignis spiritibus in prædam cæderent animæ illorum. *Diffundentur* ergo, ait, *equites ejus*, id est, omnia complebunt maligni spiritus, nullis obstantibus bonis spiritibus, quippe qui jam abierant, dicentes, ut refert Josephus (*De bel. Jud.* lib. vii, c. 17), *migramus ex his sedibus.* « Festo, inquit, die quem Pentecosten vocant, nocte sacerdotes intimum templum more suo, ad divinas res celebrandas ingressi, primum quidem motum quemdam strepitumque senserunt, postea vero subitam vocem audierant, quæ diceret, *migramus hinc.* » Profecto res quæ subsequuta est, satis astruit, migrasse illinc omne præsidium honorum spirituum, et in locum destitutum diffusam fuisse multitudinem spirituum malorum, quos hic dicimus equites invisibiles eorum visibilibus, id est bellorum hominum duros agitantes. Unde adhuc sequitur: *Equites namque ejus de longe venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.* Omnes

ad prædam venient, facies eorum ventus urens. Revera de longe venerunt equites ejus, quia videlicet natura sive conditione, longe a quocunque homine sunt maligni spiritus. Proinde gens ejusmodi horribilis supra dicitur, nimirum et ab humano genere natura longe sunt, et contra humanam genus immani odio feruntur. Et quia veloces sunt, utpote spiritus parum fuit dixisse, *venient*, addiditque *volabunt.* Congruè per hoc verbum volabunt, quod est avium, naturalem expressit velocitatem immanium spirituum. Nec vero quomodocunque volabunt, sed sicut aquila, inquit, *festinans ad comedendum.* Aquila rex avium, aves tamen ab aviditate comestionis dictæ sunt, sive ab eo quod vias certas non habeant, sed per avia quæque discurrant. Simul sciendum, quod aquilæ figura signum erat in vexillo Romanorum. Cum ergo dicit, *quasi aquila festinans ad comedendum*, mira similitudinis aptitudine velocitatem atque aviditatem simulque potestatem, vimque magnam declamat ejusmodi equitum, id est malignorum spirituum, properantium cum illis Chaldæis sive Babylonis, scilicet hominibus Romanis suis, ut jam dictum est, equis ad permissarum sibi devotionem animarum. *Omnes*, ait, *ad prædam venient, facies eorum ventus, urens.* Cum dicit *omnes*, simul equos et equites, id est homines intelligere pariter et demones. De equitibus, id est, demonibus ex abundanti est dicere, quam avidi ad efferendas animas venerint prædones. De hominibus vero quam intenti ad prædam fuerint, et cupiditatis quam odibilis, cum multa in historiis experimenta sint, unum hic nimis horrendum non præterire libuit. « Quidam, ait Josephus (*Lib.* vii, c. 27), apud Syrios ex transfugis deprehenditur e fimo ventris aureos colligens. Transglutientes enim eos veniebant, qui cunctos seditiosi scrutabantur, et maxima vis auri fuerat in civitate. Hac arte detecta, totis castris fama percrebuit quod auro transfugæ pleni venirent. Arabum enim multitudo et Syri scissos ventres supplicium rimabantur, et hac ego clade, inquit ille, credo sæviorem non contigisse Judæis. Una denique nocte duorum millium patefacta sunt viscera. » Veraciter igitur *omnes*, ait, *ad prædam venient*, statimque subjungit: *Facies eorum ventus urens.* Et revera sic accidit, quia completum est quod ad Moses prædictum fuerat, *ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima* (*Dent.* xxxii). Hostes visibiles ignem succenderunt visibiliter urentem, et ille ignis in furore Domini succensus est, hostes autem invisibiles animarum prædam devoraverunt ad ignem invisibilem, ignem inextinguibilem urentem, et hic ardet, et ardebit usque ad inferni novissima, id est usque in finem, vel sine fine, quia sicut regni Dei nullus erit finis, ita nulla inferni erunt novissima. Sequitur: *Et congregabit quasi arenam captivitatem. De regibus ipse triumphabit, et tyranni ridiculi ejus erunt. Ipse super omnem nationem ridebit, et comportabit aggerem, et capiet eam. Tunc mutabitur spiritus et pertransibit, et corruet.*

Hæc est fortitudo ejus dei sui. In quem hæc dicuntur, dubium esse non debet, quin ipse sit diabolus rex equorum et equitum, de quibus ante loquebatur rex Chaldæorum, id est ferocium omnium superbiæ filiorum, tam malignorum spirituum, quam impiorum hominum. Cum de equis et de equitibus ejus sermo haberetur, repente ad ipsum transiit, qui est eorum caput. Nam ne dubites, quin de ipso sermo sit, sic illum devoravit, et designavit. *Hæc est fortitudo ejus dei sui.* Non dixit, *hæc est fortitudo dei ejus*, diabolus enim non habet Deum, nec habere vult, sed ita dixit *hæc est fortitudo ejus*, quia ipse suus est deus, factor suus, quod videlicet ipse dicere fuit ausus, unde et apud Ezechielem illis verbis sub nomine Pharaonis arguitur: *Ecce ego ad te Pharaon, ex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum et dicis, meus est fluvius, et ego feci memetipsum (Ezech. xxix).* Et alibi: *Et dixisti, ait, Dominus contra ipsum, Deus ego sum, et in cathedra Dei sedi (ibid. xxviii).* Non ergo dubium, quin in quem hæc dicuntur, ipse diabolus sit, quæ ita concludantur: *Hæc est fortitudo ejus dei sui.* Nunc ipsa verba per ordinem sequamur. *Et congregabit quasi arenam captivitatem, et de regibus ipse triumphabit, et cætera.* Non ignoro pleraque horum, quæ hic dicuntur, vel ante dicta sunt, super Nabuchodonosor intelligi posse, sed quia Apostolicam semel sequi auctoritatem libuit, **264** siquidem apostolus Paulus, ut supra dictum est, hujus prophetiæ meminit, dicendo Judæis: *Videte ne superveniat vobis, quod dictum est in prophetis (Actor. xiii),* et cætera. Factor, non libenter recurrit animus ad illum carneum Nabuchodonosor, præsertim cum iste Habacuc legatur alicubi fuisse Daniellis contemporaneus, quo tempore non futura, sed facta erant, quæ de eodem Nabuchodonosor legimus (*Daniel xiv*). Verumtamen sive ante, sive post, quam Nabuchodonosor ille Judam in captivitatem congregavit, hæc prophetia contexta sit, illud nemo est qui nescire debeat illum gessisse typum diaboli, et quod ita sub nomine ejus diabolus in sanctis Scripturis condemnatur, sicut sub nomine Pharaonis, et sub nomine Assur, suis locis vel temporibus. Igitur *et congregabit*, inquit, id est, congregare non cessabit, *quasi arenam captivitatem*, captivator generis humani diabolus, quando in hoc sæculo subsistit humanum genus. Congregare cœpit in Adam, et ex eo congregare non desinit, aut desinet usque in finem sæculi, *quasi arenam captivitatem*, id est innumerabilem captivitatem. Quis enim dinumerare possit captivitatem generis humani, quam congregavit et congregabit, etiam nunc liberatis ad Christi fidem his, *quos præscivit Deus, et prædestinavit conformes fieri imaginis ejusdem Filii sui? (Rom. viii).* Et si de cætera multitudine hominum minus curandum, attamen prophetæ de sua gente pro humano affectu erat dolendum. Nam et ipse Dominus *videns civitatem, fleuit super illam (Luc. xix),* videlicet considerans juste superventuram illi duplicem mortem, duplicem animarum et corporum capti-

vitatem. Similiter et de risu ejus super omnem munitionem, et de eo quod tyranni, inquit, ridiculi ejus erunt, idem sentiendum si rite perpendimus, id quod jam ante dictum est, quia Paulus apostolus contra contemptores Judæos ad præsentem locum respexit, *videte ergo*, inquit, *ne superveniat vobis, quod dictum est in prophetia, et cætera.* Ita et illum intellexisse, ita Christum qui in eo loquebatur voluisse libenter accipimus, ac si diceret: *Videte ne superveniat vobis*, ut diabolus per manus Chaldæorum, id est Romanorum, quoniam tunc Roma altera erat Babylonia, congreget de vobis *quasi arenam captivitatem, ne superveniat vobis, ut dum de regibus ipse triumphat, vestri quoque tyranni, vestri principes seditiosi, et nequissimi ridiculi ejus sunt, ne superveniat vobis*, ut super omnem munitionem vestram, super Antoniam, et super Phaselum, et super Mariamnem, et super Hippidicon, super Macherontis et super Masadan, et super cæteras omnes munitiones vestras, super templum, et super civitatem risu suo, risu fellito, et amaro joco rideat, et comportet aggerem, et capiat eam, per omnia reddens, utpote grande et mirum mortis, qua pascitur, spectaculum præ oculis habens, quantum vel quale in nulla gente vel natione habuisse legitur, si cunctas gentium historias sive tragœdias recenseamus. Legamus Josephum (*De bel. Jud. lib. vii, c. 46*) usque ad munitionis ultimæ excidium, quod vocabatur Masada, et manifestum est quia diabolus ibi habuit unde rideret. Illud enim fuit ultimum, quo comportato aggere, dum caperetur, sicarii qui intus erant numero nonnaginta simul et sexaginta cum mulieribus simul et pueris, consilium secuti sunt principis Eleazari, tanquam beatitudinis æternæ præmium assecuturi, si semetipsos trucidarent potius quam vivos capi sinerent, hoc modo egerant. Sorte ex numero suo decem lectis omnium percussoribus, cum universi etiam propter conjuges ac liberos prostratos compositi atque amplexi manibus jacuissent, parato animo se mactandos præbebant, infelicissimum illud exhibentibus ministerium. Novissimi percussores ipsi cum essent decem, uni novem se occidendos supposuerunt, isque novissimus circumspexit multitudinem mortuorum, ne quis forte in multa cæde superasset, qui suæ manus egeret, ubi cognovit omnes peremptos, ignem quidem immittit regis, vehementi vero manu toto per se transacto gladio, juxta signos occubuit. Latuerunt duæ tantum mulieres et quinque pueri per cuniculos, remque ex his ut gesta fuerat Romani cognoscentes admirati sunt. Novissima hæc, sed non sola fuit Judæicæ mortis insania. Quanto putas risu diabolus risit in talibus, et si in cæteris quoque gentibus habuit unde rideret, hæc unicum fuit ludibrium nulli simile, ubi ipse mirum in Romanis agens comportavit aggerem, et cœpit civitatem illam Hierusalem, atque inde captivam abduxit animarum multitudinem. Nam, ut Josephus quoque testatur, contigit civitatem illam ad summum felicitatis gradum provectam ad ultimos

casus deponi. Denique omnium post secula res adversas, si cum Judæo um calamitatibus conferantur, superatum iri non ambigo. Sequitur: *Tunc mutabitur spiritus, et pertransibit et corrueat. Hæc est fortitudo ejus dei sui.* Ne hominem esse putes in quem loquebatur, spiritum appellat eum, sine dubio volens intelligi diabolum. Non enim dixit *tunc mutabitur spiritus ejus*, quod congrue de homine aliquo loqueretur, sed *tunc*, ait, *mutabitur spiritus*, scilicet ille de quo loquor, qui non caro, sed spiritus. Quid est autem dicere, tunc mutabitur spiritus, nisi ac si diceret, tunc non erit deus ille spiritus? Hoc namque præcipue differt falsus Deus ab eo qui solus est verus Deus, quod ille mutabilis est et multis variatur accidentibus, verus autem Deus incommutabilis est et nullis subjacet accidentibus. Pulcherrime ergo per hoc verbum *tunc mutabitur*, Deus non denegatur esse ille spiritus. Et quamobrem, vel immita Deus esse denegatur, dicendo tunc, id est, illo tempore mutabitur. Nimirum ob rem certam, ob rem magnam, quia videlicet olim ille spiritus deus esse sua præsumptione existimabatur, unde et hic protinus cum improprie dicitur Deus suus, his verbis: *Hæc est fortitudo ejus Dei sui*, id est, illius qui ipse suus est Deus dicendo: *Ego memetipsum feci* (*Kæch. xxix*), sicut jam supra cum propheticotestimonio memoravimus. Quando hæc propheta condebat, tunc iste spiritus et dæmonia ejus pro eo colebantur, in simulacris adorabantur, et tunc reverentius sibi erat Deus, imo *et extollitur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur* (*II The. ii*), ait Apostolus. Futurum enim erat, ut statim post risum quo risit super templum illud, super civitatem et munitiones ejus, super Judæam, in qua sola natus eatenus fuerat Deus, dum ipse in gentibus quasi Deus haberetur, statim, inquam, ipse vanitatis arguitur, tantaque mutatio fieret circa ipsum, ut cognoscere:ur esse non Deus, sed diabolus, suumque amitteret atrium illud maximum, id est Romanum imperium. Et contra Deus, sive Dei Filius, Christus, pro uno templo, super quod ille fecit risum jure permissus, et pro una gente Judæa in qua debebat esse notus, innumera per orbem terrarum haberet templa, et a cunctis coleretur gentibus expulso illo, tam de templis, quam de ipsarum gentium cordibus. Tunc ergo, inquit, mutabitur spiritus, nimirum magna mutatione, ut appareat mutabilis diabolus, qui putabatur esse et volebat videri incommutabilis Deus. Hæc mutatio continget ei secundum similitudinem illius Chaldæi, sive regis Chaldæici, qui dum eodem spiritu inflatus, dice-

265 ret: *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego edificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, et in gloria decoris mei, statim demutatus est in amentiam bovis? Fenum, inquit superna vox, quasi bos comedes, et septem tempora mutabuntur super te* (*Daniel iv*). Secundum illam, inquam, similitudinem mutabitur, ait, spiritus, ut videlicet, et ipse fenum ut bos comedet, sicut ad beatum Job de

A ipso dictum est: *Ecce Behemoth, quem feci tecum, fenum quasi bos comedet* (*Job xl*). Nec vero sic solum mutabitur, verum etiam et *pertransibit*, ait, *et corrueat*. Ergo non bona mutatio hæc, cujus finis hic est, quod pertransibit et corrueat. Perversa mutatio hæc, quoniam non fecit ille, qui solus incommutabilis est. Etenim præter ipsum omne quod est, mutabile est, sed aliorum quidem mutationem ille fecit, aliorum autem non fecit. Mutationem bonorum fecit in bonum, ut puta opulorum, id est sanctorum, de quibus in psalmo scriptum est: *Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt caeli, Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur, tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient* (*Psal. ci*). Hæc mutatio colorum bona est, et hanc facit immutabilis Deus, qualem et nos speramus, quando mortui resurgent incorrupti. Aut quidam ex ipsis caelis, Paulus apostolus: *Et nos immutabimur* (*I Cor. xv*), id est impassibiles efficiemur. Hinc est illud in titulo psalmi quadragesimi quarti. In finem pro his, qui commutabuntur, subauditur, perfecta commutatione, quæ in futuro erit, quando de tristitia in gaudium, de imperfecto ad perfectum convertentur, quantumcunque despicabiles et contemptibiles in hoc mundo videantur. Non illis impropereatur, aut impropereabile est, imo promittitur, et in lætitia prædicatur, quia mutabuntur, quorum Dominus Deus est; sed huic, qui suus Deus est, impropereabitur, quia mutabitur, additurque, et *pertransibit, et corrueat*. Quod si quis objicit de caelis jam dictis, quod et ipsi pertransibunt, quia sic dictum est: *Ipsi peribunt, tu autem permanes*, scire debet, quoniam perire illorum, hoc secundum carnem ad tempus interire est. Simulque videat ordinem dicatorum, quis spiritus iste primum mutatur, et deinde pertransibit et corrueat. Cæli autem illi primum peribunt, et deinde tu, Domine, mutabis eos, et mutabuntur. Finis hujus corrueere est, quia vitio suo mutatus est, finis illorum mutari est, quia virtus, id est spes eorum in caelis reposita est. Quousque tandem pertransibit, vel quid pertransibit? Numerum suum pertransibit, quousque expleat suum numerum pertransibit. Habet enim numerum suum, et hic sapientia est, dicitur in Apocalypsi: *Qui habet intellectum, computet numerum bestiae* (*Apoc. xiii*). Numerus enim hominis est, et numerus ejus sexcenti sexaginta sex. Numerus hominis senarius est, quia sexta die homo factus est. Porro, numerus septenarius quodammodo numerus est Dei, quia die septimo requievit. Omnis hominis numerus, qui ad requiem Domini non pervenit, qualibus juravi, inquit, in ira mea, si introibunt in requiem meam, omnium, inquam, qui creatura Dei vel semetipsis abutuntur, et dilectionem Creatoris non habent, vel qui creaturæ potius quam Creatori serviunt, numerus senarius est. At vero ipsi diabolo numerus iste triplicatus, imo ter decuplatus est, quia numerus sexcenti sexaginta sex. Quam ob causam? Nimirum

quia iudicium ejus est triplex, tertio iudicatus est, ita ut super illum loqui deceat majestatem supernam. Ter juravi in ira mea, si intrabit in requiem meam (Isa. xiv). Olim quippe de cœlo projectus est propter superbiam, quia contra Deum se extulit. Deinde iudicium maledictionis accepit in serpente, per quem hominem decepit (Genes. iii). Tertio iudicii sive damnationis incremento feriendus est in illo quem ingressurus est homine peccati, filio perditionis (II Thess. ii). Illuc usque pertransibit, et tunc demum repleto numero suo, corruet, ait, videlicet sicut ad beatum Job loquitur Dominus, quia *videntibus cunctis præcipitabitur (Job xl)*. *Hæc est, inquit, fortitudo Dei sui, et hoc exprobrantis elogium est, hæc est fortitudo, id est, talis est fortitudo ejus, utique fallax fortitudo, vana fortitudo. Nunquid enim vera fortitudo est equitare, captivitatem quasi hominum congregare, de regibus triumphare, et tyrannos ei ridiculos esse, super omnem munitionem ridere, comportando aggerem, et capiendō eam, et tunc mutari, ac pertransire et corruere. Non est hæc fortitudo vera, imo arrogantia cæca, non alta omnipotentia, imo tumida impotentia. Attamen ille interim, antequam corruat, vel præcipitetur, ut jam dictum est, in ignem æternum, qui paratus est ei et angelis ejus (Matth. xxv), fortis sibi videtur, quia quidpiam posse putatur, fortis, inquam, et Deus, extollens se supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur Deus, ut jam supra dictum est, suus, et ut dicit ipse a semetipso factus (II Thess. ii).* Quapropter iudex verbum Dei novissima illum dictione irridendo denotavit. Cum enim dixisset: *Hæc est fortitudo ejus*, subjunxit, *Dei sui*, hoc est, qui semetipsum fecit, sicut sibi arrogare præsumpsit. Sed id jam superius ex propheta Ezechiele demonstratum est (Ezech. xxix). Jam ergo his pertractatis, audiamus quid sequatur: *Nunquid non tu, a principio, Domine Deus meus, sancte meus, et non moriemur? Domine, in iudicium posuisti eum, et fortem ut corripere fundasti eum.* Hæc et cætera usque ad id: *Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplantur, ut videam, quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me.* Propheta in suimet persona loquitur, statim quippe subjungit, *et respondit ad me Dominus, et dixit: Scribe visum, et explana eum super tabulas, et percurrat qui legerit eum, quia adhuc visus procul, et apparebit in finem, et non mentietur. Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit.* Hæc ergo, *nunquid non tu a principio, Domine Deus meus, et non moriemur, Domine, in iudicium posuisti eum, et fortem ut corripere, fundasti eum; hæc, inquam, reddidit ad ea quæ audierat intus, quæ audierat in spiritu. Audierat personam Christi Filii hominis, Filii Dei, primum ex infirmitate, in qua dereliquit eum Deus, dicente: *Usquequo, Domine, clamabo, et non exaudies, et cætera usque ad id, tunc mutabitur spiritus, et pertransibit, et corruet. Hæc est fortitudo ejus Dei sui.* Ad illa duo, quorum*

alterum infirmitatis, hæc duo reddidit propheta fidelis. Nam quod ait: *Nunquid non tu a principio, Domine meus Deus, sancte meus, et non moriemur,* pulchre hic intelligitur, ut sit vox fidei et confessionis, vox pietatis et animi compatientis, animi inclinati et proni ad agoniam, Filius filii hominis in passione agonizantis, ubi et apparuit illi angelus de cœlo confortans eum, et prolixius orantem, facisque erat sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrantis in terram. Loquitur ergo ad eum taliter, ut quemque nostrum loqui vult ipse qui per eum loquitur Spiritus sanctus, quibus agonizans sive passionis illius commemorationem facimus, eumque propter nos in cruce pendentem memori mente contemplamur. Est namque in his verbis confessio veritatis, non quomodocunque, sed confessio cum admiratione, admiratio **266** cum confessione. *Nunquid, ait, non tu eras a principio, Domine Deus meus, sancte meus?* Nonne tu es verbum quod eras in principio apud Deum, et Deus Verbum, et Verbum, caro factum, et propter hoc quia tu mortuus es fiet nobis, quod non moriemur? Vere a principio, nam et alia Scriptura dicit, *cujus quoque Apostolus ac Hebræos pro tua persona meminit. Et tu, inquit, in principio, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cæli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, et omnes sicut vestimentum veterascent, et velut amictum mutabis eos, et mutantur, tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient (Psal. ci; Hebr. i).* Confortare igitur, Domine meus, sancte meus, quia non ad insipientiam tibi, quod videtur te dereliquisse Deus, imo ad magnam sapientiam, magnus enim erit mortis tuæ fructus, quia non moriemur, quia et si peribunt cæli, id est, sancti merita carnis, tu primus resumpta carne permanebis, eosque veterascentes sicut vestimentum, pro conditione mortalitatis, tu velut amictum mutabis vera resurrectione ejusdem carnis, et mutabuntur, ita ut jam ex eo semper in æternum incorruptibiles et impassibiles sint

Porro hoc alterum, quod continuo subjungit: *Domine, in iudicium posuisti eum, et fortem ut corripere, fundasti eum,* viventi ex virtute Dei digne dicit eidem Christo Domino. Cujus infirmitas ex nobis sumpta pertransiit. Nam *in iudicium posuisti eum, fortem ut corripere fundasti eum,* quem putamus, nisi illum risorem diabolum, de quo nunc dicentem, audiebat eundem Dominum. *De regibus ipse triumphabit et tyranni ridiculi ejus erunt, ipse super omnem munitionem ridebit, et comportabit aggerem, et capiet eam, tunc mutabitur spiritus, et pertransibit, et corruet, hæc est fortitudo ejus Dei sui?* Eum, inquit, *Domine in iudicium posuisti, eum ut corripere, fortem fundasti, videlicet secundum similitudinem Pharaonis, cui dixisti: Idcirco autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, et narretur nomen meum in omni terra (Exod. ix).* Ergo non solum eum, sed maxime eum, Domine, posuisti in iudicium, ut ostenderes in eum fortitudinem tuam, et ut co-

gnosceretur nomen tuum, non tantum in omni terra, verum et in omni caelo et in omni terra. Ubi posuisti, vel in quo fundasti eum? Non enim suspicandum nobis est, quod tuum ponere, hoc sit malum facere; quod tuum fundare, hoc sit velle superbum esse. Non ita posuisti eum, non ita fortem fundasti eum, sed nec quempiam malorum sive fortium hominum. Utique non Pharaonem, non Assur, sive Nabuchodonosor, non Aman superbissimum, non Antiochum, sive Herodem fecisti malum, vel voluisti esse superbum, sed cum essent mali atque superbi, posuisti illos in sublimi, et hoc in iudicium, fundasti eos fortes, et hoc ad corripiendum. Oportet enim notum esse qui ad hoc corripitur, ut ejus exemplo cæteri corrigantur sive erudiantur. Ubi ergo posuisti eum in iudicium, ubi fortem fundasti eum ad corripiendum? In monte sancto Dei, quemadmodum apud Ezechielem ipse dicitis: *Tu cherub extensus et protegens, et posuisti te in monte sancto Dei; in medio lapidum ignitorum ambulasti: perfectus in viis tuis, a die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te (Ezech. xxviii)*. Sciebas qualis esset, et quia sciebas quod corripere volebas, idcirco illic eum ponebas, ut primum fieret notus, et tunc demum corriperetur, nisi enim fuisset notus, non tam multi exemplo ejus erudirentur, quemadmodum et de Pharaone dici convenit, quia nisi in regnum fuisset elevatus, non hodie neque ipsum, neque correptionem, qua correptus est, tam bene sciremus. Ibi posuisti eum in suum ipsius iudicium, ibi fortem fundasti eum, fortem, inquam, quasi cedrum, validam habentem radicis suæ fundamentum. Non solummodo fortem, verum etiam pulchrum et magnum. Nam itidem apud Ezechielem dicitis de illo, *Domine Deus, ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis et frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, et inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus. Omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, et pulchritudini ejus, quoniam speciosum feci eum (Ezech. xxxi)*. Non igitur reprehendendum, imo laude dignum, quia justum est, quod nunc dicitis, *tunc mutabitur Spiritus, et pertransibit, et corruet*. Sed nec illud reprehendere ausim, quod inter

A cætera suæ tyrannidis opera, quæ agendo in hoc mundo tyrannizat, et super omnem munitionem ridet, maxime super munitionem meam, super gentem meam, super templum et civitatem Hierosolymam ridebit et comportabit aggerem, et capiet eam. Nec illud, inquam, reprehendemus, imo hoc dico: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris*. Econtra, immundi sunt oculi iudicum perversorum, et idcirco vix illis, quia vident malum, et ad iniquitatem respiciunt, dum dicunt malum bonum, et bonum malum (*Isa. v*). Ista ratio vel sola sufficiens est, si quæram ego, si quærat alius quiscur illum tu super munitionem, sive civitatem illam ridere, et eam capere permiseris, cum gens tua sit, et locus tibi dicatus fuerit, cunque tu natura clemens sis, præsertim cum tu videns civitatem illam, et illum diaboli risum perspicies imminere, flevieris super illam (*Luc. xix*). Si quis, inquam, quærat cur ita sit, ista ratio sive responsio sufficiens est, vel mihi vel cuilibet alii. Exempli gratia, apostolo Paulo dicenti: *Veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israëlitiæ (Rom. ix)*, et cætera. Rationem hujusmodi debet admittore dolor, ut dicat: *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris*, quod est dicere: Non poteris favere facientibus malum, facientibus iniquitatem, quamvis cognati tui sint secundum carnem, sicut et nostri cognati sunt cognati prophetarum et apostolorum, tristitiam magnam et dolorem continuum pro illis habentium. Quod dicimus sic *respicere ad iniquitatem non poteris*, tu confirmas Evangelio, cum dicitis: *Non possum ego a meipso facere quidquam, sed sicut audio, judico (Joan. v)*. Præmiseras namque, in iudicio tuo nullam esse acceptionem personæ, dicendo: *Et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicii (Joan. v)*, et subaudiendum est, absque distinctione Judæi et Græci.

LIBER SECUNDUS.

267 Loquentem ad Deum hominem, et volentem ut tanta majestas voluntatem ejus faciat, oportet aliquid veræ fortitudinis habere, id est justitiæ, ut scilicet nihil eorum petat, quæ justo Deo facere non convenit, nec ita velit eum esse misericordiæ memorem, ut obliviscatur iudicii. Sic Abraham cum Deo ratiocinari potuit, cum esset ipse, ut fatebatur, pulvis et cinis, quia videlicet ultra id quod justum erat loqui non addidit, interpellans pro Sodomis. Non enim justum erat apud Deum, illos reservari, si in tanta multitudine non invenirentur saltem de-

cem justi (*Gen. xviii*). Sic Jacob cum Deo luctari potuit, et esse vel dici contra Deum fortis, quia luctando nihil injustum extorquere voluit, imo esuriens et sitiens justitiam, benedictionem flagitabat, qua sperabat justificari (*Gen. xxxii*). Sic Moses Deum dicentem: *Dimitte me*, tenere potuit, quia non exigebat ab eo, quod injustum esset, quatenus impunitos dimitteret actores peccati in reatu vitæ, sed ut ita judicaret vel puniret illos, quatenus ipse nihilominus verax permaneret et justus, in eo quod Abraham promisit, et repromittendo juravit

(Exod. xxxii). Sic et iste secundum nomen Habacuc, quod interpretatur *luctator*, luctari potest cum Deo, et loqui velut arguendo, quia non defendit impios vel injustos super quoscunque videbat risum esse, permissum esse diabolo, sed justum esse concedens super illos iudicium, juxta quod novissime dixit: *Mundi sunt oculi tui ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris*, id solum in ratione cum Deo ponit, quod dum in sæculo puniuntur injusti, sicut per manum Romanorum puniti sunt impii Judæi, multa etiam patiuntur justii tanquam injusti, agitante potentes hujus sæculi homines eodem illo spiritu, de quo ipse Dominus supra locutus, hoc ita incipit: *Quare non respicis super iniqua agentes, et taces devorante impio justiore se*. Hæc et cætera quæ sequuntur ita tractare ingredimur, ut præ oculis habere velimus illud sanctorum, quorum hic unus est desiderium desiderantium ejus qui venturus est, et cui hic loquitur, adventum secundum, qui cum venerit, jam et iniquo iniqua agere, et impio justiore se devorare non licebit. Quid enim aliud iste dicit et clamat quam dicunt et clamant subtus altare animæ interfectorum, et propter verbum Dei, et propter testimonium quod habent, clamantes voce magna, et dicentes: *Usquequo, Domine, sanctus et verus, non judicas et vindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra?* (Apoc. vi.) Denique id quod dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec impleantur conservi eorum et fratres eorum, nonne simile est ei quod responsum est huic: *Apparebit in finem, et non mentietur; si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet et non tardabit?* (Habac. ii.) Igitur quoniam propheta est, non dubium quin de regibus longe post futuris proloquitur, ad Christi venturi prospiciens tempora, sic istam querelam, *quare non respicis super iniqua agentes*, et cætera perpendere dignum est tanquam ingemiscens, propter illas quas sancti et justii passi sunt persecutiones sub pressuras, per idem illud bestiale imperium, sub quo et ipse Christus passus est et in vindictam sanguinis ejus accidit famosum illud excidium Hierosolymorum. *Quare, inquit, non respicis super inique agentes*, subauditur impiorum principes, per totum orbem leges impias et iniquitatis edicta ponentes, et *quare taces, Domine, devorante impio justiore se?* Quos enim impius quilibet in hoc mundo princeps, diaboli satelles, ut fuit Nero, et post illum quamplures, quos, inquam, non potuit pietate nudare, sibi que confirmare, illos secundum corpus proposita morte absorbit, et hoc fuit impio devorare justiore se, te tacente, te vindictam differente, cum clamet quotidie eorum sanguis ad te. *Et facies hominis quasi piscis maris, et quasi reptile non habens principem*. Subaudiendum hic est, quare ita facies, quare ita fieri permittes? Et quasi quis interroget, in quo fecerit homines quasi pisces maris, et quasi reptile non habens principem, continuo subjunxit: *Totum in hamo sublevavit, traxit illum in sagena sua, et congregavit in rete suum*. Et est

A sensus: Quomodo pisces sive reptilia maris principem non habent, ita videntur homines nullam ex te habere provisionem, nec per tuam regi providentiam; quia, sicut hamus totum sublevat sicut sagena, sicut rete totum circumdat vel congregat, tam illud quod bonum quam illud quod in genere piscium est malum, sic ille impius in suam potestatem totum redigit et quod bonum et quod est in humano genere malum, te tacente, te illum permittente in homines justos desævire, ita ut putentur Deum non habere. Et hoc mirum, cum te habeant et sciant Deum, et quotidie ad te clamant, dicentes: *Et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum. Ne forte dicant in gentibus: Ubi est Deus eorum? Ultio sanguinis servorum tuorum qui effusus est, introeat in conspectu tuo gemitus compediarum* (Psal. lxxviii). Tu interim taces, et illi impio totum in hamo sublevare, totum in sagena sua trahere, totum in rete suum contrahere licet, et cum sit impius, super omnes tam justos quam injustos imperium obtinet, et devorandi sive occidendi potestatem habet. *Super hoc lætabitur et exsultabit, et propterea immolabit sagenæ suæ, et sacrificabit reti suo, quia in ipsis incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus*. Non dubium aut ignotum est quin impius in magno imperio multum lætatur fuerit, et sperans in multitudine divitiarum suarum multum exsultaverit, ita ut etiam dedignatus humanam conditionem, deum se appellari maluerit et jusserit, quod exempli gratia, de Gaio dicere possumus, ut Josephus quoque scribit (*Antiq.*, lib. xxviii, c. 16): «*Procedente, inquit, tempore magnitudine dignitatis elevatus, humanum perdidit intellectum, et sese volebat divinitati videri consimilem, divinitatem quæ vera est inhonorans. Nam simulacrum suum jussit erigi Hierosolymis in templo Dei, renitentibus Judæis, eosque volentes pugna superatos cogi. Igitur super hoc, inquit, lætabitur et exsultabit: nimirum lætitia inepta, exsultatione fallaci. Equidem non omnis impius ejusmodi sic lætabitur, aut tantum exsultabit ut sibi videatur Deus, aut pro Deo velit haberi, sed faciet quod sequitur: Propterea immolabit sagenæ suæ, et sacrificabit reti suo. Quid est sagena impii, et quid rete ejus?* Nimirum cum et aliud quid possit intelligi, maxime aurum et argentum ejus sagena est et rete ejus. Nam de nulla re magis impius prævalet, quam si aurum vel argentum copiosum habet. Ejusmodi sagenæ libenter includuntur, et ad hujusmodi rete volentes cupidi homines congregantur, et beatam dicuntur impium cujus hæc sunt, et eum ultro sequuntur ejusque imperium subjectis manibus amplectuntur. Hoc sciens quidam ex ejusmodi Antonius ex Cleopatra male famosus, cum Actium sibi ut classem constituerat, advenisset, et prope tertiam partem remigum fame assumptam offenderisset, nihil motus: «*Remi, inquit, modo salvi sint, nam remiges non deerunt, quoadusque Græcia homines habuerit.*» Cœperat enim Artabanen Aræ-

niz regem, quem et argentea catena vinctum ad confessionem thesaurorum regionum coegerat. Quibus ablatis, nimirum quasi sagena grandi et reti magno instructus Orientem pariter et Occidentem, totum denique Romanum imperium includere et ad se trahere properavit, captus ipse sagena diaboli, scilicet amoribus jam dictæ Cleopatrz reginæ Ægypti. Itaque quia et vera est sapientis sententia dicentis: *Pecuniæ obediunt omnia* (Eccle. x); recte dixerim, quia sagena et rete impij aurum et argentum ipsius est. Porro de auro et de argento, nonne sibi deos fecit? nonne simulacra operatus est et ipsis sacrificavit? Imo et subditos sibi populos ad sacrificandum invitavit, adorare coegit, et nolentem hoc facere, solius Creatoris adoratorem occidit, atque ita juxta querelam hujus justiore se impius devoravit. Igitur revera *sagenæ suæ immolavit, et reti suo sacrificavit*. Quam ob causam? *Quia in ipso, inquit, incrassata est pars ejus, et cibus ejus electus*. In auro namque et in argento, sicut jam dictum est, omnino speravit, et fecit de hominibus quod voluit, et inter homines gloriam acquisivit, potentiam obtinuit, honorem assecutus est, voluptates suas explevit, quibus rebus affluere, utique fuit partem ejus incrassari. Multos etiam ex eis qui religiosi esse videbantur, eadem sagena sua vel eodem reti suo irretivit sibi que conformes fecit, quorum vel qualium respectu nimirum recte nunc dicitur: *Et cibus ejus electus*. Propter hoc ergo *expandit sagenam suam, et semper interficere gentes non cessat*. Idem videtur repetendo dixisse, *expandit sagenam suam, quod ante dixerat, trahit illud in sagenam suam*. Verumtamen illud palam constat, quia duas impius habuit vel habet sagenas: alteram, qua volentes cepit populos et gentes, hæc est aurum et argentum, sicut jam dictum est; alteram, qua invitos quoque constrinxit, et hæc est omne iniquarum legum ejus edictum, quod per totum orbem expandit, præcipiendo cunctos interfici, qui nolent sacrificare *sagenæ et reti* ejus, argento et auro ejus, aureis et argenteis simulacris ejus, ut jam dictum est. Unde protinus sequitur: *Et semper interficere gentes non cessat*. Denique hæc summa est querelæ hujus causa quod justorum sanguinem impius fundendo, justiore se devorat. Primus ita fecisse legitur Nabuchodonosor. Nam ante illum, et si fuerunt qui auro et argento sacrificarent, nullus tamen fuisse legitur qui taliter expanderet sagenam suam, ut de interficiendis gentibus daret legem qui sacrificare nolent. Ille taliter expandit: *Vobis dicitur populus, tribus et linguis: In hora qua audieritis sonitum tubæ et fistulæ et citharæ, sambucæ, psalterii et symphonie, et universi generis musicorum, cudentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittatur in fornacem ignis ardentis* (Dan. iii). Equidem ibi tacere visus est Dominus, *devorante impio justiore se, sed non usquequaque*. Nam permittit quidem mitti in ignem tres pueros, utique

A justiores illo impio, sed cum tres fuissent immissi, *quatuor deambulabant soluti per medium ignis, et species quarti, ait ipse qui vidit, similis est Filio Dei* (Ibid.); sed quanta exsunt futura erat, et facta est pro eadem causa devoratio justorum, interfectio gentium? Proinde non solus iste clamat ad Deum, dicens: *Quare non respicis*, et cætera quæ hæcenus dicta sunt; sed et omnes sancti, omnes justi, taliter devorati clamant, et dicunt voce magna: *Usquequo, Domine sanctus verus non judicas et vindicas sanguinem nostrum, de his qui habitant in terra* (Apoc. vi). Nec solæ clamant illorum animæ in illo sæculo, verum et cum illis et propter illos ad ipsum clamat Ecclesia viventium in præsentem sæculo, desiderans judicis et Salvatoris adventum, qui justum de omnibus facturus est judicium. Sequitur CAP. II: *Super custodiam meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplantur ut videam quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me*. Tale quid et Isaias loquitur: *Super speculam Domini ego sum, jugiter stans per diem, et super custodiam meam cjosum stans totis noctibus* (Isai. xxi). Et revera qui ad Deum loquitur et rationem postulat de judiciis ejus, oportet ut supra custodiam suam stet, et gradum figat super munitionem, ne forte labatur in sermone spiritus ejus, aut supra quam expedit quidpiam loquatur. *Ne temere, inquit Ecclesiastes, quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in celo, et tu super terram; idcirco sint pauci sermones tui*. (Eccles. v). C *Stabo ergo, inquit, super custodiam meam, et figam gradum super munitionem*. Quæ autem illa custodia, vel quid est illa munitio? Nimirum vera mentis humilitas. Illa namque virtus munitio firma, virtutumque omnium fida est custodia. Nec facile quis locum alium, petramve aliam reperire potuerit, de quo Moses saltem posteriora Dei dignus videre fuerit dicentis sibi: *Ecce est apud me locus, stabis supra petram. Cumque transibit gloria mea, ponam te in foramine petræ* (Exod. xxxiii), etc. Denique locum illum non quidem illic nominatum invenis, sed eisdem Dei spiritus eum apud Psalmistam pulchre et magnifice nominavit, id est nimiam mentis humilitatem. Ait enim: *Et dixit ut disperderet eos, si non Moses electus ejus stetisset in confectione in conspectu ejus* (Psal. cv). Nunc talem locum, id est confectionem, nimiam, ut jam dictum est, mentis humilitatem esse, apud se testatur ipse, dum dicit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde* (Mat. h. xi). Sciens igitur, et iste tutam esse firmitatem ejusmodi loci, et quod exinde optimum sit cum Deo luctari, *super custodiam, inquit, meam stabo, et figam gradum super munitionem, et contemplantur, ut videam quid dicatur mihi, et quid respondeam ad arguentem me*. Quemadmodum jam dictus Moses eodem loco posteriora Dei contemplatus est, ut videret quid diceretur sibi, et quid responderet ad arguentem se et dicentem, *vade, descende, peccavit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti* (Exod. xxxii), et cætera. Denique et iste

contemplatus est fortiter fixo gradu, ne veniret sibi pes superbiæ, et vidit quid diceretur sibi, et quid responderet ad arguentem se, id est timore sancto, timore bono et necessario prementem se. Sequitur enim : *Et respondebit ad me Dominus et dixit. Scribe visum, et explana eum super tabulas, et percurrat qui legerit eum, quia adhuc visus procul, et apparebit in finem, et non mentietur, si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit.* Hæc et cætera quæ sequuntur, dicta sunt ei, veluti attendebat, dicens : *Et contemplantor, ut videam quid dicatur mihi.* Post hæc semet invenisse ostendit, quid responderet ad arguentem se. *Domine, inquit, audivi auditionem tuam et timui (Habac. III), et cætera.* Igitur quia fortiter stabat, et in exigendo fortis erat, vidit illud, quod ut videret contemplantabatur. Ait enim : *Et respondit ad me Dominus, id est, ostendit mihi, et vidi oculo prophetali, quis finis futurus esset iniqua agentium, et quomodo haberet loqui et judicare ipse, qui nunc videtur tacere, devorante impio justio rem se.* Et deinde ut alii quoque sperare scirent, dixit mihi : *Scribe visum, id est scribe quod vidisti, scribe quod respondi tibi; scribe, inquam, visum, et non in obscuro sive occulto, sed explana eum super tabulas, id est plano sermone et manifesto, ut percurrat qui legerit eum, nihilo ejus offendente intellectum, hoc modo : Quia adhuc visus procul, et apparebit in finem et non mentietur, si moram fecerit exspecta eum, quia veniens veniet, et non tardabit.* Quid enim hic non planum, et apertum ad intelligendum? *Adhuc, inquit, procul est visus, id est non statim veniet ipse in terra visus, et cum hominibus conversatus, abiit procul, ascendit in cælum, dicentibus angelis, sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum (Actor. I).* Procul est adhuc, procul abiit, quia acceptus est in cælum. *Apparebit autem in finem, et non mentietur, subauditur de omnibus quæ locutus est, dum cum hominibus conversaretur.* Exempli gratia : *Virtutes, ait, cælorum movebuntur, et tunc videbunt Filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate (Luc. XXI), sive et videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis, et venientem in nubibus cæli (Matth. XXVI), et his similia.* Ita venientem quisquis eum videre desiderat, et præsentem quoque vitam fastidit, in qua non potest eum videre, dicitur cum Apostolo, *cupio dissolvi et esse cum Christo (Philip. I),* Quisquis ille est, et hoc audiat, et hoc sibi dictum esse sciat : *Si moram fecerit, exspecta eum, quia veniens veniet, id est certissime veniet, et cum venerit, non tanquam tardus aderit, sed totum præteritum tempus videbitur fuisse, ut vera est, nimis veritatis.* Interim donec appareat in finem, prædicabitur Evangelium omni creaturæ. *Qui crediderit et baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur (Marc. ult.).* Hoc est, quod continuo sequitur : *Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso; justus autem in fide sua rivet.* Ecce apparebit, id est cito apparebit, et

qui non credit Evangelio ejus, etiam si multum operetur, non erit recta, id est condemnabitur anima ejus, sicut vera et manifesta ratione testatur Apostolus, hoc brevi testimonio taliter : *Justitia enim Dei in eo videlicet Evangelio revelatur, ex fide in fidem, sicut scriptum est, justus autem ex fide vivit (Rom. 7).* Et alibi : *Sine fide, impossibile est placere Deo (Hebr. II).* Et quis est incredulus, nisi superbus? Superbia namque incredulitatis causa efficiens est. Unde et protinus subditur : *Et quomodo vinum potentem decipit, sic erit vir superbus, et non decorabitur, qui dilatavit quasi infernus animam suam, et ipse quasi mors non adimpletur, et congregabit ad se omnes gentes, et coacervabit ad se omnes populos.* Ergo superbia magna est ebrietas, et ita mentem subvertit, vimque omnem debilitat sensus atque rationis, ut quod audit discernere non possit. Hoc ipsum Dominus in Evangelio confirmat verbis hujusmodi : *Quomodo potestis vos credere, qui gloriam ab invicem accipitis, et gloriam quæ a solo Deo est, non queritis? (Joan. V.)* Qui gloriam ab invicem dixit recipitis, pro eo ut diceret, qui superbi estis. Pulcherrime asperitatem dictionis evitavit, et sensum non præterivit. Unde si quis requisitus, quid sit superbire, respondeat gloriam ab invicem accipere, nimirum vera et pulchra atque irrefragabilis usus est diffinitione. Porro sensus dicti hujus, quod est gloriam accipere, verbis amplificatur præsentibus, *qui dilatavit quasi infernus animam suam, videlicet semper majora ambiens, et ipse quasi mors non adimpletur, subauditur pecuniis, et congregabit ad se omnes gentes, et coacervabit ad se omnes populos, et fecit suo tempore Nabuchodonosor, suo tempore Magnus Alexander, suo tempore Roma; quæ, ut superius dictum est, altera fuit Babylonia.* Omnes regnorum illorum cupidi et ambitiosi homines, nonne gloriam ab invicem accipiebant, et pro acceptione gloriæ, ut alter alteri gloriam raperet, in invicem ruebant? *Revera quo modo vinum potentem decipit, sic ejusmodi homines spiritu superbiæ decepti fuerunt et sunt, nec ornamento fidei decorati sunt, sed nudi sunt, humilitatem crucis abhorrentes, utpote contrariam spiritui superbiæ quo inebriati vel decepti sunt.* Quid erit de illis, quando iste in finem apparebit? Imo ut singulari numero propositum sequamur capitulum, quomodo judicabitur vir superbus, et quomodo non decorabitur? Ait : *Nunquid non omnes isti super eum parabolam sument, et loquelam ænigmatum ejus? Et dicetur : Væ ei qui multiplicat non sua usquequo, et aggravat contra se densum lutum. Nunquid non repente consurgent qui mordeant te, et suscitabunt te, lacerantes te, et eris in rapinam eis? Quia tu spoliasti gentes multas, et spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint ex populis, propter sanguinem hominis, et iniquitatem terræ circumstantis et omnium habitantium in ea.* Interrogando acrius affirmat dum dicit : *Nunquid non omnes isti, subauditur populi sive reliqui de omnibus populis, super eum parabolam sument, et cætera.* Solet au-

tem Scriptura sacra reliquos sive residuos appellare justos sive electos, ut illic : *Et erit omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Hierusalem, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Hierusalem (Isai. xl).* Et alibi : *Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est de Israel, radicem deorsum faciet, et fructum faciet sursum, quia de Hierusalem exhibunt reliquie, et salvatio de monte Sion (Isa. xxxvii).* Ergo et hic omnes istos, de quibus dicit, *quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes qui reliqui fuerint de populis*, recte sanctos vel justos intelligimus, qui superfuerunt vel supersunt, quos supradictus vir superbus, dilatata habens animam suam quasi infernum, et quasi mortem devorare, id est ad consensum animæ vel voluntatis suæ **270** pertrahere non potuit, quamvis igne, ferro, fame, bestiis et omnium tormentorum genere ad hoc certaverit et laboraverit, quod, ut superius jam dictum, primus ille Nabuchodonosor inchoavit, quando populis, tribubus et linguis, quas ad se congregaverat, atque coacervaverat, pecuniam edixit. *Si quis, inquit, non prostratus adoraverit statuam, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis (Daniel. iii).* Quanta similia, imo majora fecit, major utique alterius Babylonis, id est Romæ potentia? Quomodo gentes omnes ad se congregavit, et populos omnes ad se coacervavit, et quantis mortibus propositis exterminare voluit hunc visum, de memoria hominum, de quo nunc dicitur : *Et apparebit in finem, et non mentietur?* Equidem vir superbus, ut puta Nero, sive Decius, aut certe ipse diabolus, qui per eos ministerium iniquitatis operabatur, quasi mors et quasi infernus dilatatus, omnes omnino gentes, quantum in se fuit, devoravit, sed reliqui sunt et erunt aliqui, qui et admirantes eventus sui felicitatem, evasionis suæ beatitudinem, et respicientes unde evaserint, exclamant, et dicunt universi : *Nisi quia Dominus erat in nobis, dicit nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis. Cum exurgerent homines in nos, forsitan vivos deglutissent nos (Psal. cxxiii),* et cætera. Nunquid non omnes isti super eum, scilicet virum superbum, imo saper ipsum diabolum, et super universitatem omnium, quorum caput est superbæ filiorum parabolam sument, et loquelam ænigmatum ejus? *Judicabant enim sancti nationes, et dominabuntur populis (Sapient. iii),* sive ut alibi scriptum est : *Stabant in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt, et qui abstulerunt labores illorum (ibid. v).* Quomodo isti sument parabolam, et dominabuntur populis, sive ut quid est ista parabola, et quid ænigma ejus? Parabola sancta prophetica, sive legalis Scriptura est, quia videlicet tota fere, vel maxima parte parabolicis et ænigmaticis locutionibus plena est. Parabola namque comparatio est ex rebus dissimilibus. Verbi gratia, cum sermo Dei vel sententia judicialis gladio materiali comparatur, ut in psalmo, cum de istis reliquis, id est de omnibus sanctis canimus : *Exultationes Dei in gutture eorum, et gladii ancipi-*

tes in manibus eorum (Psal. cxlix), et cætera, usque : *Ut faciant in eis judicium conscriptum.* Porro, ænigma propositio est obscura, quæ non facile intelligitur, nisi aperiatur, ut est illud : *De comedente exivit cibus, et de forti egressa est dulcedo (Judic. xiv).* Et hujusmodi locutiones passim in Scripturis inveniuntur, et valent non solum ad occultandas porcis margaritas, verum et ad hoc, ut in eorum difficultatibus bona exerceantur ingenia. *Audiens enim sapiens sapientior erit, et intelligens gubernacula possidebit (Prov. i).* Animadvertet parabolam, et interpretationem, verba sapientium, et ænigmata eorum. *Igitur sument super eum, ait, parabolam et loquelam ænigmatum ejus, id est adimplebunt Scripturam, et manifestas facient obscuritates ejus, quæ difficile et a paucis vix intelliguntur, nisi prius eveniant ea quæ in ipsis significantur, atque ita rerum eventu dicta quæ obscura erant aperiuntur.* Ac si quæres, cujusmodi sit illa locutio, quam parabolam vocet, statim subjungit. *Et dicitur : Væ ei, qui multiplicat non sua usquequo, et aggravat contra se densum lutum.* Hoc namque parabolicum est, quod multiplicatas divitias densum lutum appellavit. Idem et illud, quod subjungit : *Nunquid non repente consurgent, qui mordeant te, et suscitabuntur lacerantes te, et eris in rapinam eis, parabolica sive ænigmatica sunt, quia videlicet isti reliqui, de quibus nunc sermo, scilicet omnes sancti vel justi, nequaquam ut littera sonat, dentibus mordere aut lacerare, ac manibus rapere consueverunt.* Sciendum quoque, quis dicitur quidem tunc, sed non incipiet dici, tunc tale quid, quando apparebit in finem, quando veniens veniet judicaturus, qui hinc abiit judicatus. Jam enim dici coeptum est, ex quo ille abiit, jubens Evangelium omni creaturæ prædicari. Dicit coeptum est : *Væ ei qui multiplicat non sua usquequo aggravat contra se densum lutum* ab initio prædicationis Evangelii, in quo revelabitur, ait Apostolus, ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum (Rom. i), dicitur tunc in finem eidem væ, taliter ut eat in ignem æternum. Idem fieri coeptum est per Evangelium, ut repente isti reliqui consurgerent, et morderent impium, et suscitarentur lacerantes eum, essetque eis in rapinam, taliter ut multos ab illo separarent, quod est mordere et manducare, juxta quod Petro dictum est : *Macra et manduca (Act. x).* Fiet autem in finem taliter, ut gladius exeat de ore illorum, ut sint *gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam in eo vindictam (Psal. cxlix),* sive judicium conscriptum. Nam quod multos ab impietate convertere, hic sit corpus impii mordere et lacerare, ex eo quoque comprobatur, quod ad beatum Job Dominus loquitur : *Concidit eum amici, dividit illum negotiatores, et nunquid implebis sagenas pelle ejus, et gurgustium piscium capite illius (Job xl)?* subauditur, ut ego. Hoc fit nunc in bonum illorum, quos dentes isti, quales demonstrantur in Canticis, dicendo ad amicam, scilicet Ecclesiam : *Dentes tui, sicut grex tonarum,*

quæ ascenderunt de lavacro (Cant. iv), quos, inquam, A omnem animam hominis operantis malum (Rom. ii). Judæi primum et Græci; in quo primum isti jam spoliatii sunt? Nimirum in eo, quod perdidit non solum locum et gentem; verum etiam adoptionem filiorum (ibid. viii), et gloriam, et testamenta, et legislationem, et obsequium, et promissa quæ ipsorum erant, et ipsum Christum, qui ex ipsis est secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula: Amen. Omnibus bonis jam spoliaverunt eos, omnes qui reliqui sunt de populis, secundum speciem Jacob, quem Deus dilexit, qui primogenitum Esau spoliatum vestibus valde bonis, quas Rebecca apud se domi habebat, et induit eos (Gen. xxvii). Sic juste spoliatii sunt, qui pars, ut jam dictum est, fuerunt et sunt corporis impii, qui gentes multas spoliavit, maxime cultu vel cognitione Creatoris, et isti quantum in ipsis fuit, multo nequius spoliaverunt, quia Christum, expectationem gentium, ut periret nomen ejus, et neque ipsi, neque gentes eum haberent, interfecerunt. Igitur quoniam et hoc Apostolus dicit: *Scimus quia quæcumque lex loquitur, his qui in lege sunt, loquitur* (Rom. ii). Præmiserat autem testimonium non de Mose, sed de Psalmis, non dubitemus, et ista, quæ hic loquitur lex, id est, Scriptura sacra, *his qui in lege sunt, eam loqui, et declamare in omnem animam hominis operantis malum, primum Judæi, deinde Græci, sive gentilis. Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, et liberari se putat de manu mali.* Quisnam ille est, qui congregat, vel congregavit avaritiam malam domui suæ, magis quam populus Judaicus, cœtus Pharisæicus? Omnes, inquit Apostolus, *declinaverunt, simul inutiles facti sunt* (Psal. xliii), de psalme testimonium hoc assumens, statimque subjungit, id quod ante diximus: *Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur.* Igitur et istud primum ei, qui in lege est vel erat, dictum hoc non dubitemus. *Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus.* Nam vere hoc fecit Judæus. Equidem omnis impius avaritiam congregavit, et ob hoc væ ei, et Judæus autem avaritiam, non qualemcumque, sed avaritiam malam congregavit, et idcirco primum væ ei. Nam quid rogo est, quod dicit: *avaritiam malam?* Quis unquam audivit in Scripturis, avaritiam bonam, ut ex illius oppositi hic oportuerit dari vel apponi differentiam hujuscemodi, dicendo *avaritiam malam?* Qualis ergo avaritia fuit, vel est Judæi, ut recte dicitur mala, et adjectio non sit superflua? Nimirum talis, ut totus orbis audivit, quia domum Dei, quæ domus erat vel esse debebat orationis fecit speluncam latronum (Matth. xxi; Joan. ii), et ipsum propterea, quia disputabat contra avaritiam illorum eandem, interfecit domus Dominum. Quam mala fuit hæc avaritia, præsertim eorum qui erant filii peregrinorum, qui pauperes spiritu patres habuerunt. Equidem avaritia nusquam bona, sed ibi excellenter et nimis mala. Et cui vel quasi domui suæ congregavit avaritiam tam malam? Nimirum quæ

fuera domus Domini, quia per congregationem avaritiæ malæ suam fecit illam domum, imo speluncam suam, speluncam latronum, et superbiæ suæ malum, quam denotavit protinus, subjungendo, *ut sit nidus ejus in excelsis*. Avaritia namque sine superbia non est. Unde Sapientia cum dixisset: *Avaro nihil esse scelestius*; statim subjunxit: *Quid superbis, terra et cinis?* (Eccles. x.) Bene ergo dixit, *ut sit in excelsis nidus ejus*, domum superbientis subsannans, ut nidum velucris, et liberari, inquit, *se putat de manu mali*; subauditur, pro altitudine illius nidi excelsi. Quod propheta alius prospiciens: *Nolite*, ait, *considerare in verbis mendacii, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum est Domini* (Jer. vii). etc. Itemque alium dixisset: *Principes ejus, videlicet Sion, sive Hierusalem, in muneribus judicabant, et sacerdotes ejus in mercede docebant, et propheta ejus in pecunia divinebant*, protinus addidit: *Et super Dominum requiescebant, dicentes: Nunquid non Dominus in medio nostrum? Non venient super nos mala* (Mich. iii). Hoc nimirum idem est quod hic ait: *Et liberari se putat de manu mali*. Mox conversus ad eum, de quo loquebatur, taliter in eum invehitur: *Cogitasti domui tuæ confusionem, concidisti populos multos, et peccasti anima tua, quia lapis de pariete clamabit, et lignum, quod inter juncturas est ædificiorum, respondebit*. Revera omnis avarus cogitavit, id est cogitando avaritiam, acquisivit domui suæ confusionem, quæ confusio quanto sit, manifeste supra memorato Sapientia loco datur intelligi, ubi cum dixisset: *Avaro nihil esse scelestius, quid superbis, terra et cinis?* Ita demum intulit: *Cum enim morietur homo hæreditabit serpentes, et bestias, et vermes* (Eccles. x). Porro Judæus, qui, ut jam dictum est, avaritiam tam malam congregavit, dupliciter domui suæ confusionem cogitavit, id est acquisivit. Primo illam, quam apud prophetam alium, scilicet Michæam audire potuerat. Ille enim cum dixisset id quod ante memoravimus, et super Dominum requiescebant, dicentes: *Nunquid non Dominus in medio nostrum, non venient super nos mala*, statim intulit: *Propter hoc causa vestri Sion quasi ager arabitur, et Hierusalem quasi æcerus lapidum erit, et mons templi in excelsa sylvarum* (Mich. iii). Profecto hujusmodi confusionem illi domui maxime Caiphas ille cogitavit, qui prophetavit, dicens: *Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit, ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat* (Joan. xi). Hoc namque dicendo, timore ibi trepidavit, ubi non erat timor, sociorumque callide adauxit pavorem, imo pavoris fictionem dicentium: *Si dimittimus eum sic, venient Romani, et tollent nostrum locum et gentem*. Ita cogitando, concidisti, ait, populos multos, id est, causa fuisti, ut conciderentur populi multi. Occisorum namque, ut refert Josephus (lib. vii, c. 25), per omne tempus occisionis, fuere undecies centum millia, et horum, ait, plerique gentiles fuerunt, sed non indigenæ. A

A totis enim regionibus ad azymorum diem festum congregati, bello subito circumfusi sunt, ut primo quidem illis pestifera lues ex loci angustia nasceretur; deinde citius fames. *Concidisti ergo*; ait, *populos multos, et peccasti anima tua*, id est nequam intentio tua. Nam peccatum 272 tuum non ex ignorantia, sed ex cogitationis tuæ venit malitia. *Væ tibi, quia lapis de pariete clamabit, et lignum, quod inter juncturas est ædificiorum, respondebit*. Quis enim iste est lapis, nisi ille, qui seipsum per parabolam vineæ significans (Matth. xxi), extra portam civitatis ejiciendum esse, et crucifigendum, ubi parabolam edixit, et judicium a Pharisæis audivit, de malis agricolis, qui erant ipei. Nunquam, ait, *legistis in Scripturis: Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris?* (Psal. cvii.) Et quod est lignum inter juncturas ædificiorum, nisi lignum crucis, per quod ædificia duo prius conjuncta erant, quandiu erant inimicitia inter homines et Deum, Dominumque angelorum, sed per crucem pacificata vel conjuncta sunt? (Coloss. i.) Ita recte intelligitur dictum lignum, quod est inter juncturas ædificiorum, sive hominum, quod in terris vel de terra est ædificiorum, de duobus parietibus constat, qui sunt antiqua ante Christi adventum synagoga, et nova post ejus adventum Ecclesia, quos videlicet parietes, quia conjungit in semetipso, lapis angularis dicitur et est. Hinc alibi idem Apostolus: *Ipse est enim pax nostra qui fecit utraque unum* (Ephes. ii), etc. *Lapis igitur de pariete, inquit, clamabit, subauditur contra te, et lignum, quod inter juncturas est ædificiorum, respondebit, nimirum adversum te*. Quid lapis clamabit, aut quid lignum respondebit? Nimirum id quod sequitur: *Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, et præparat urbem in iniquitate*. Ne dubium sit, cui *væ istud* inclamat lapis ille, aut lignum illud, alius propheta, scilicet Michæas dicit: *Qui ædificatis Sion in sanguinibus, et Hierusalem in iniquitate* (Mich. iii). Ergo cui *væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, et præparat urbem in iniquitate*, populus est Judaicus, coetus est Pharisæicus, qui implevit mensuras patrum suorum, quia patres quidem ejus prophetas occiderunt, ipse autem prophetarum Dominum, ut veniret super eum omnis sanguis justus, qui effusus est super terram. Nunquid autem revera taliter civitatem ædificavit, aut in tanta iniquitate urbem præparavit? Nequaquam, sed stultissimus ita putavit. Dixit enim: *Occidamus eum, et nostra erit hæreditas* (Matth. xxiii). Idcirco locum et gentem perdidit, quia sanguinem fundere, hoc putavit esse ædificationem civitatis, et iniquitatem perpetrare, hoc putavit fore sibi præparationem semper possidendæ urbis. Alias autem et vere civitatem ædificavit in sanguinibus, et veraciter præparavit urbem in iniquitate, non sibi, sed Deo viventi, non illam urbem aut civitatem terrenam Hierusalem, sed civitatem Dei viventis cœlestem

Hierusalem. Quotōs enim prophetas occidit, quot A sapientes et scribas interfecit, crucifixit, flagellavit in synagogis suis, et persecutus est de civitate in civitatem, tot lapides vivos quadravit, de quibus recte concinas magno architecto sancto Spiritui, qui tonsionibus et pressuris expoliti sancto coaptantur locis, per manum artificis disponuntur, permansuri sacris ædificiis. Hoc quidem rite perpendens ubi martyrem insignem pictoris arte, fustibus atque plumbatis subigi conspexit, huiusmodi distichon expressit :

*Cuditur æternæ lapis urbis, gemmaque Christe,
Hæc tua splendidus, pœna famulante politur.*

In huiusmodi officio sive ædificio populus Judaicus, et primus est et notissimus. *Lapis*, inquit, *de pariete clamabit, et lignum quod inter juncturas est ædificiorum*, unde jam dictum est, *respondet* : *Væ illi, qui civitatem sic ædificat, qui urbem sic præparat, quia bonus quidem effectus, sed intentio est maligna. Quando vel ubi secundum veritatem huius prophetiæ lapis ille, lapis angularis, væ istud clamavit? Nimirum quando vel ubi dixit : Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, etc., usque : Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Statim namque gravissime intulit : Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, et lapidas eos, qui ad te missi sunt (Matth. xxiii). Quod ibi subaudiendum est, nisi væ tibi? Præmiserat namque, septies væ, sicut, o prudens lector, ibidem, scilicet apud Mathæum, enumerare poteris : væ vobis, Scribæ et Pharisei, væ vobis, Scribæ et Pharisei ; væ vobis, duces cæci ; væ vobis, Scribæ et Pharisei ; væ vobis, Scribæ et Pharisei ; væ vobis, Scribæ et Pharisei ; væ vobis, Scribæ et Pharisei ; væ vobis, Scribæ et Pharisei, ad singulas exclamaciones causis subunctis, quarum novissima et septima hæc est : Qui ædificatis sepulcra prophetarum, usque, et vos implete mensuram patrum vestrorum, ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, etc. Nonne iste impius, iste populus, væ septemplex damnatus, ille est Cain, cuius typum dictum est in illum unum hominem huius nominis septuplum ultio dabitur de Cain (Genes. iv); qui numerus, quia insolubilis est, peccatum irremissibile significat? Plura hinc dici poterant, sed legentis fastidium vitantes, cætera persequamur. Ait : Nunquid non hæc a Domino sunt exercitiuum? Puta quod dixerit : Nunquid non a Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris? (Psal. cxvi). Quid est istud, nisi quod lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, et hic lapis de pariete clamabit, et, ut jam dictum est, lignum crucis ejus, quod inter juncturas est ædificiorum, respondebit? Nunquid, inquam, non hæc a Domino sunt exercitiuum? Nunquid non a Domino factum est istud? Plane a Domino exercitiuum sunt hæc, plane a Domino factum est istud; unde probabimus. Sequitur :*

Laborabunt enim populi in multo igne, et gentes in vacuum ut deficiant. Cum hoc dicto prophetico,

A recordemur illius in Actibus apostolorum : Et nunc, ait, Gamaliel, dico vobis, viri Israelitæ, discedite ab hominibus istis, minuite illos, quoniam si est ex hominibus consilium hoc aut opus, dissolvetur; si vero ex Deo est, non poterimus dissolvere eos, ne forte et Deo repugnare inveniamur (Act. v). Hæc ille sapienter elocutus est. In isto autem Spiritus sanctus prædixerat : *Laborabunt enim populi in multo igne, et gentes in vacuum ut deficiant*, et sic factum est. In multo igne, subauditur, invidiæ laboraverunt, id est, Judæi; laboraverunt gentes, id est gentiles; ut dissolverent consilium et opus quod de isto angulari lapide prædicatur, sed laboraverunt in vacuum et defecerunt, quia dissolvere non potuerunt, imo et accedentes ad istum lapidem, ad quem accedere bonus cassi laboris defectus est, et ipsi tanquam lapides vivi superædificati sunt. Nunquid igitur non hæc a Domino sunt exercitiuum? Nunquid non a Domino factum est istud? Si enim non fuisset a Domino consilium hoc vel opus, profecto jam dissolutum esset, tot gentibus et populis ad dissolvendum laborantibus, et quæ causa labores illorum evacuavit? Ait : *Quia replebitur terra, ut cognoscat gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare.* Quid isto dicto verius, constantius atque perfectius? Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum (Sap. viii; Actor. iv), et eo replete repleta est terra, ut cognoscere gloriam Domini, ut fierent sapientes atque eloquentes, qui erant idiotæ et sine litteris, ut fierent cælestes qui erant terreni, imo qui terra fuerant, fierent cœli, cognoscentes gloriam Domini, enarrantes gloriam Dei, non quomodocunque, sed quasi aquæ operientes mare. Quid est hoc dicere? Quam **273** magnæ deberent esse aquæ, quæ multitudinis sui operirent mare, vel quarum ad comparationem mare nihil videretur esse. Mirum illud esset, et non minus miraculi habet, quod mare, id est, sapientia omnium superavit, data simplicibus abundantia cœlestis sapientiæ. Hæc est illuminatio credentium Evangelio Christi, qui dicunt : A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris. Econtra cæteri excæcati sunt, videhæc illi, qui ut jam dictum est, consilium hoc vel opus dissolvere cupiebant de quibus hic ait : *Laborabunt enim populi in multo igne, et gentes in vacuum ut deficiant, quam ob causam excæcati sunt.* Sequitur :

Væ qui potum dat amico suo, mittens sel suum et inebrians, ut respiciat nuditatem ejus. Repletus et ignominia pro gloria. Bibe tu quoque, et consopit circumdabit te calix dexteræ Domini, et vomitus ignominia super gloriam tuam. Hunc locum istud psalmo manifestiorem facit : *Et dederunt in escam meam sel, et in siti mea potaverunt me aceto (Ps. lxxiii).* Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, in retributionem, et in scandalum. Obscure oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurva. Miro itaque modo cum dixisset quia replebitur terra, ut cognoscat gloriam Domini, quæ gratum illuminatio est, causam contrapositionis cæcitatis

que in Israel contigit, dicendo: *Væ qui potum dat amico suo.* Cæcitas ipsa est *væ*, causa vero quia potum dedit amico suo. Ipse est enim amicus, qui dicit in psalmo: *Et dederunt in escam meam fel, et in sili mea potaverunt me aceto.* In tantum amicus, et frater sit effectus, et nostræ naturæ consanguineus, quippe qui cum Deus esset, homo factus est, ac de illo populo incarnatus est. Huic amico suo potum dedit, mittens fel suum, et inebriavit eum amaritudine, ut aspiceret nuditatem ejus, id est, ut comprehenderet, quod esset a Deo derelictus. Dixertunt enim impij: Promittit se scientiam Dei habere, Fictum Dei se nominavit. Videamus si sermones illius veri sint, si enim est verus Filius Dei, liberabit eum de manu contrariorum, contumelia et tormento interrogenus eum, et probemus patientiam ejus. Morte turpissima condemnemus eum. Hanc eorum nequissimam curiositatem, et quasi nuditatis explorationem, psalmus declamat ex persona ipsius: *Et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in iram, dicentes: Deus reliquit eum, persequimini, et comprehendite eum, quia non est qui eripiat eum.* Exploravit, invenit, aut aspexisse sibi visus est impius nuditatem ejus, audivit enim eum dicere: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* (Matth., xxiij), hoc profecto statim, ne quid deesset sui fellis ad inebriandum illum, cui totus calix passionis potus erat amaritudinis, obtulit ejus ori et acetum (Joan. xix). *Væ igitur illi, quia taliter potum dedit amico suo et fratri consanguineo suo, ut aspiceret nuditatem ejus, infirmitatem ejus, ad faciendum sibi capiendum experimentum, quod non esset Dei Filius, imo quod esset a Deo derelictus.* Hoc foris annuntiat, et blasphematur tanquam maledictus Cham, qui foris annuntiavit nuditatem paternam, sed quanto ista res illa similitudine major est! Ille namque Cham non dedit potum patri suo, non inquam, dedit poculum vini delectabilis, ut eum inebriaret, et nuditatem ejus aspiceret (Genes. ix), sed iste impius amico suo dedit potum amaritudinis, misit fel suum et inebriavit eum, ut aspiceret nuditatem ejus, et sicut per Moysen prædixerat spiritus propheticus: *De vinea Sodomorum vinea eorum, et de turbanis Gomorrhæ ura eorum ura fellis, et datus amarissimus, fel draconum vinum eorum, et datus aspidum insanabile* (Deut. xxxij). *Repletus, et repletus, pro gloria? Ille ue, qui amico suo dedit, et ipse amicus, cui datus est potus fellis? Nimirum ipse amicus repletus est ignominia, id est passus est ignominiam, sustinuit mortem, mortem autem mortem, quam pro summa ignominia miscuit impius, et morte, inquit, turpissima condemnemus eum* (Gen. ii). Tanta ignominia repletus passus est pro gloria, videlicet, sciens inde sibi proventurum, ut et eo sederet a dextris virtutis in gloria Dei Patris. Nam propter hoc, ait Apostolus, et *Deus illum honoravit, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cale-*

atum, terrestrium, et infernorum, et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris (Philipp. ij). Quomodo autem et quam vehementer, conversus in eum invehitur, qui potum suum dedit, qui fel suum misit, qui inebriavit, et dormire fecit amicum suum somno mortis, et eodem modo nuditatem ejus aspexit, id est nudum, et a Deo derelictum esse voluit. *Bibe, inquit, tu quoque et consopire, et quid bibes? Circumdabit te calix dextræ Domini, et vomitus ignominie super gloriam tuam.* *Calix dextræ Domini*, id est ira omnipotentis Domini, ita te circumdabit, ut sicut in ipso scriptum est: *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributionem, et in scandalum* (Psal. lxxviii). Quænam est mensa tua, nisi lex tua, Scriptura sacra tibi credita, primum tibi ad edendum et bibendum proposita? Ibi calix dextræ Domini, idem ipsa mensa tua, ipsa lex vel Scriptura tua te circumdabit, quomodo laqueus circumdare consuevit, laqueus enim ipse tibi erit habenti spiritum erroris, sorbenti sive haurienti retributionem fellis tui, quem amico tuo in potum dedisti. Istud bibe tu, et consopire, ita ut nunc obscurantur oculi tui, ne videas, et postmodum consopiaris, non quomodo ille amicus tuus qui evacuato felle tuo, *ego dormiri, inquit, et soporatus sum, et exsurrexi* (Psal. iii), sed ita ut in æterna morte sepultus jaceas, quod vere est consopiri. Quam autem diversum est, id quod sequitur, et vomitus ignominie super gloriam tuam, ab eo quod ante dixerat, *repletus est ignominia pro gloria.* Ignominia qua ille amicus tuus repletus est pro gloria, et ignominia cujus vomitu pollueris super gloriam tuam, non eandem habent rationem. Illi namque ignominia qua repletus est de foris accessit, nec enim propter sua, sed propter aliorum peccata male tractatus est, et pro futura gloria sustinuit; vomitus autem ignominie tuæ de intus venit, de te ipso processit, sicut vomitus ejus, qui seipsum commovit, quia tu temetipsum de corde tuo mendacia vomendo inonorasti, et ille vomitus super tuam præteritam gloriam erumpit. In hoc quoque magna distantia est, quod ille prius ignominiam sustinuit, et deinde gloria successit, ut debuit, tu autem prius gloriatu es festinanter gloriam accipiendo ab invicem (Joan. v), sicut ille tibi quodam loco exprobravit, et deinde vomitus ignominie successit. Iste ordo notus est supernæ dispositionis, ut impius quidem prius gloriose exaltetur, et deinde ignominiose humilietur, pius autem propter hoc ipsum quod pie vivit, prius humilietur, et ignominiam patitur, ac deinde cornu ejus in gloria exaltetur. Sequitur: *Quia iniquitas Libani operiet te.* Hoc ad illud conjungitur quod præmisit, *Væ qui potum dat amico suo, etc.* *Væ tibi, inquit, quia iniquitas Libani operiet te*, id est hypocrisis tua condemnabit te. Libanus namque *candidatio* interpretatur 275, et interdum sub hoc nomine templum intelligitur, ut in Zacharia: *Aperi, Libane, portas tuas, comedat ignis cedros tuos* (Zach. xij). Ergo iniquitas Libani, Li

est iniquitas templi, ipsa pulchritudo religionis, **A** *cujus omnis candor tua est hypocrisis, potissimum operiet te, maximum condemnabit te. Nam quod magna fuerit religionis illius hypocrisis, ipse Dominus satis acerbe innuit, toties sub uno ducta sermonis dicendo: Vae vobis, Scribae et Pharisei hypocritae (Matth. xxiii), loco apud Matthaeum, quem supra memoravimus, ubi cum septies vae super illos detonerit, per singulas vices hypocritae dixit, excepta una duntaxat vice, ubi taliter dixit, vae vobis, duces caeci. Paulus quoque non ignorans iniquitatem hujusce dealbationis, cum staret in medio concilii, et princeps sacerdotum Ananias os ejus iussisset percuti, dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbatus (Act. xxiii), et quid aliud erat hoc dicere, quam iniquitas Libani operiet te? Et revera quod uni dixit, omnibus dixit, universo illi sacerdotio et populo dixit: Factumque est quod dixit, et percussione illam totus orbis audivit. Protinus ab illo, inquam, invehebatur populo impio, conversus ad auditores sermo propheticus, ita loquitur: Et vastitas animalium deterrebit eos, de sanguinibus hominum, et iniquitate terrae et civitatis et omnium habitantium in ea. Ut dictum, ita et factum est. Venierunt enim animalia de silva, de quibus Psalmista: Exterminavit eam, inquit, scilicet vineam tuam, aper de silva, et singularis ferus depastus est eam (Psal. lxxix), nimirum propter scelus, quo cum debuit facere uvae et afferre vinum, supradicto amico suo, Domino vel possessori, imo et plantatori suo misit fel suum, et amaritudine mortis inebriavit eum. Venit aper, scilicet Vespasianus, et singularis ferus, videlicet Titus, filius ejus, de silva, id est de urbe Roma, ubi erat multiplicitas errorum, et feri homines habitabant, sicut ferae in silva. Horum vastitas animalium deterruit eos de sanguinibus hominis et iniquitate terrae, civitatis et omnium habitantium in ea. Ex tunc enim perdidit audaciam, qua primi ex omnibus gentibus ausi fuerunt ad se missos prophetas et sapientes et Scribas occidere et crucifigere, flagellare in synagogis suis, et de civitate in civitatem persequi (Matth. xxiii). Nonne ab hujusmodi crudelitate audaci, audacia crudeli, ex eo tempore sunt deterriti? Neminem quippe jam audent occidere, aut saltem flagellare in synagogis suis, praesertim ubique terrarum captivi, et scabellum pedum Domini sedentis a dextris Domini, et in medio inimicorum suorum dominantis, qui videlicet inimici ejus sunt ipsi. Et si aliis gentibus licuit, ipsis omnino tale quid ipsa captivitatis eorum lex non concedit. Sequitur: Quid prodest sculpsit, quia sculpsit illud fctor suus, constabile et imaginem falsam, quia speravit in figmento fctor ejus, ut faceret simulacra muta? Vae qui dicit ligno, expergiscere, surge, lapidi tacenti. Nunquid ipse docere poterit? Ecce ipse coopertus est auro et argento, et omnis spiritus non est in visceribus ejus: Dominus autem in templo sancto suo, sileat a facie ejus omnis terra. Istud vae jam quantum, sicut et praecedentia scire de-*

bemus esse iram illam, quae, ut superius jam meminimus, revelatur, ait Apostolus, de caelo in Evangelio Dei in omnem animam hominis operantis malum, Judaei primum et Graeci (Rom. xxv). Denique in animam Judaei primum et deinde Graeci sive gentilis. Iam haec pro necessitate temporis dicta est in prophetis obscurius, in Evangelio autem ita revelatur, ut veraciter dicas, sicut audivimus, ita et vidimus (Psal. xlvi): Dicto namque vae quater, in animam hominis Judaei operantis malum, quod ita terminatum est, et vastitas animalium deterrebit eos de sanguine hominis, dum quinto loco jam dicit: Vae qui dicit ligno expergiscere, surge, lapidi tacenti, etc. Nonne istud est, quod ita vidimus, sicut audivimus? Deterritis namque Judaeis, ut non audeant Evangelii praedicatores occidere, aut persequi, quod factum est per vastitatem animalium, id est, per excidium vel per manus Romanorum gentilium, liberius iam adversus idololatriam per idem Evangelium declamatum est, et praedicatum vae per totam orbem terrarum, in omnem animam hominis Graeci sive gentilis, ligno et lapidi sive auro et argento sese incurvantis. Et notanda series litterae praesentis. Non enim initio dicit, vae qui dicit ligno, expergiscere, surge, lapidi tacenti. Sed prius suaviter alloquitur, et percunctando excitat hominem ad intuitum rationis. Quid prodest, inquit, sculpsit? Vult intelligi, et responderi, nihil, et rationem ostendit cur prodesse nihil possit. Quia sculpsit, ait, illud fctor suus, nimirum talis, qui figmento suo spiritum vel vitam dare non possit. Fecit constabile et imaginem, cuius rei voluit, aut hominis corruptibilis, aut volucrum aut quadrupedum, aut serpentium, imaginem utique falsam, id est, omni veritate substantiae ejus videtur similitudo fraudatam, et ideo sculpsit illud quia speravit in figmento fctor ejus, ita deceptus qui homo rationalis erat, ut faceret simulacra muta quae os habent et non loquentur, oculos habent, et non videbunt, aures habent et non audient, nares habent, et non odorabunt (Psal. cxiii), neque enim et spiritus in ore ipsorum. Hoc rationabiliter praemonstrato, qui non credit Evangelio verum Deum praedicanti, profecto est inexcusabilis, quia ratio est inrefragabilis. Itaque nunc demum in clamat in clamatione terribili: Vae qui dicit ligno, expergiscere, surge, lapidi tacenti, aequipollenter ita potest dici: Vae cognoscentibus Deum, sive audientibus Dei Evangelium, et non sicut Deum glorificantibus eum, qui sponte mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Nunquid ipse docere poterit cui dicit, expergiscere, surge, lapis aut lignum sit? Ecce ipse, subauditur, de ejus, coopertus est auro et argento, et omnis spiritus non est in visceribus ejus, omnis, inquam, spiritus hominis, sive volucris, sive quadrupedis, sive serpentis, cujuscunque imago in ligno aut lapide auro sive argento simulata sit. Itaque fctor imaginem falsam sculpsit. Ipse autem, quem praedicat Deus et Dominus in templo sancto suo, in ten-

corporis sui est, quod solum ab impijs, ipse post triduum suscitavit. *Sileat a facie ejus omnis terra*, videlicet in eo, ut blasphemare sive alium extra ipsum nominare Deum non audeat, et in hoc silentii reverentiam illi exhibeat, ut ab ipso gratiam, id est remissionem peccatorum, suppliciter deprecetur. Nam saper hac re nunquid ullum ratio aut Scriptura veritatis silentium concedit? (*Isa. LXII.*) Imo dici-

tur nobis: Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei. Breviter dissimulandum est, quia a facie Domini tacere, hoc est Dominum timere. Quod et si nondum sit, multi enim contradicunt ei, fiet profecto in die judicii, sicut Psalmista vehementer astruit, cum id, quod sine dubio futurum est, quasi jam præteritum taliter edicit: *De caelo auditum fecisti judicium, terra tremuit et quievit* (*Psal. LXXV.*)

LIBER TERTIUS.

275 Conscius temeritatis fere in omnibus tanquam temerarium redargui me vereor ab omnibus, eo quod præclara sanctorum atque orthodoxorum Patrum studia latitudinem ingredi sum ausus agri pleni, cui benedixit Dominus, id est sanctæ Scripturæ, in qua vel ex qua est omnis benedictionis odor suavis et fructus: et quid respondebo arguentibus? Ruth Moabitiden, Ruth festinantem me in spiritu, pavida intentione imitari credant dicentem ad socrum suam: *Vadam in agrum et colligam spicas quæ metentium fugerint manus, ubicunque clementis in me patrisfamilias reperero gratiam* (*Ruth. II.*). Sicut mandavit Booz pro illa pueris suis, ut nemo illi esset molestus, ita putent omnes qui hæc viderint, quod mandet eis Christus ex illa humilitate progenitus, ne mihi quasi pro præsumptione indignentur. Quod et si quis indignari voluerit, paupercula nihilominus anima pro semetipsa sollicita, famę quæ venturam præcavens, de qua Psalmista loquitur: *Quia immaculati, quorum dies novit Dominus, non confundentur in tempora malo, et in diebus famis saturabuntur* (*Psal. XXXVI.*), cepto in opere persistet, et ibi ante faciem suam, ut operetur cibum, qui permanet in vitam æternam (*Joan. VI.*)

ORATIO PRO IGNORATIONIBUS.

Titulus iste aureus est, et magni ponderis verbum, de quo veraciter a sapiente dicitur: *Verba sapientis quasi statera ponderabuntur* (*Ecd. XXI.*). Quid est enim oratio prophetæ pro ignorantibus, aut quid sibi vult quod orat propheta pro ignorantibus? Si est propheta, imo cum sit propheta, quomodo se in ignorantibus esse profitetur? Si quidem ante prophetasset, sive antequam quidquam propheticum scripsisset, iste titulus prævenisset, putarem eum sanctum prophetiæ spiritum velle invocare, et hoc intendere, ut sortiri mereretur vocabulum sive officium prophetale. Nunc autem non ita est, sed jam prophetaverat, jam prophetica mysteria conscripserat. Ergone prius aut minus est prophetare, propheticamque scientiam habere, posterius autem atque profectius pro ignorantibus orare? Plane ita est. Verumtamen non istud quis æstimet, quod paria sint hæc, ignorantiam Dei habere, et pro ignorantibus orare. Nam, exempli gratia, Paulus ignorantiam Dei habens, *blasphemus et persecutor et con-*

B *tumeliosus fuerat* (*I Tim. I.*), et Ecclesiam Dei peræquebatur, orans autem pro ignorantibus, magnus jam erat Apostolus, vas electionis, sapientia plenus, dum exclamans ita loqueretur: *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus* (*Rom. II.*)! Quid multis moror? Omnino perfectorum est et eorum cum quibus Deus loquitur, orare pro ignorantibus, sive hoc ipsum videre, quod sint in ignorantibus. *Obsecro, Domine*, ait Moyses, *non sum eloquens ab heri et nudius tertius, ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris et tardioris linguæ sum* (*Exod. IV.*). Isaias quoque clamat: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labijs ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito, et Regem Dominum exercituum vidi oculis meis* (*Isaiæ IX.*). Sed quid opus est singularibus exemplis? Denique de universis ejusmodi Sapientia dicit: *Visio quam locutus est vir, cum quo est Dominus, et qui Deo secum morante confortatus ait: Stultissimus sum virorum, et sapientia hominum non est necum. Non didici sapientiam, et non novi sanctorum scientiam* (*Prov. III.*). Longe hic est ab illo, qui sibi sapiens videtur aut visus est, et propterea cum improprio dicitur apud Ezechielem: *Cherub extensus et protegens* (*Ezech. XXVIII.*). Igitur ipse titulus hoc indicat, quod iste sit vir, cum quo erat Dominus, et qui Deo secum morante confortatus est. Proinde quod vidit, quod audivit iste confortatus et luctator fortis Abacuc jamdudum Christi Ecclesia miratur, et nos admirationem ejus audientes, utnam intelligere, et digne cum ipso admirari queamus, et ipsi nos orare pro ignorantibus. *Domine, audivi auditionem tuam, et timui. Domine, opus tuum in medio annorum vivi fica illud. In medio annorum notum facies, cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Quam vel qualent Domini auditionem iste audivit, et timuit? Illam nimirum quam ipse postmodum edicit: Deus, inquit, ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan cornua in manibus ejus, ibi abscondita est fortitudo ejus, etc.* Veraciter hujusmodi auditionem-audiendo, timere sive expavescere fidelis et sapientis animi est. Quantum enim hoc est, quod veniens in hoc mundum Deus et Dominus, omnium majestas altissima cunctis virtutibus cœlorum timenda et adoranda.

carne assumpta manibus confixis ad crucis cornua pependit, et ut hoc pateretur, ut tam male tractaretur tantus Dominus, contumacium culpa servorum causa existit? Quisquis eorundem servorum hanc auditionem audit, id est, sentit vel intelligit, hoc enim est auditionem audire, quod audivit auris corporis, etiam cordis aure percipere. Quisquis, inquam, eorundem servorum istud audivit, et consideravit, quomodo non timuit, quomodo non expavit? Puta quod attonitus dixerit: Heu! quid erit de nobis servis malis, quorum propter scelus talem tantumque Dominum tam male tractare oportuit? Novi quemdam, Deo teste, qui per visum, elevatis sursum oculis, aspicere se putavit altitudinem summæ et incircumscriptæ magnitudinis, et miro atque ineffabili modo, **276** vim sentire illius divinæ virtutis, et quasi in medio ejusdem altitudinis, magnitudinis, immensitatis videre stantem, nimis excelsum et ineffabiliter altissimum illum Filium hominis, qui crucifixus est pro nobis. Cumque visus ejusdem magno quidem, sed suavi, ultra quam dici potest pondere premeretur, hæc, quam dixi, cogitatio illi in mentem venit. Heu! quid erit de nobis servis malis, quorum propter scelus, talem tantumque Dominum tam male tractare oportuit? Statimque cogitationi huic, alia cogitatio, quasi desuper ab ipso Filio hominis emissa, suavissime respondit: Nec ego tantus nunc Dominus existerem, nisi propter servorum causam tam male tractatus fuisset, et quæ mihi fuit causa passionis, eadem est gloriæ et honoris. Qualiacunque sint hæc, illud recte dixerim, quia opus hoc tam magnum, tamque incomprehensibile est, ut quisquis dignus fuit audire auditionem ejus, recte timeat, et oret pro ignorationibus. Nam ignorantiam quidem hujus rei nullus habere debet, sed ignorantiam in consideratione ejus, qui non habeat, nullus est, quia nullus ad plenum considerare vel æstimare potest. Non tamen timor hujusmodi, timor est servilis aut pœnalis, sed timor est sanctus, permanens in sæculum sæculi, quem charitas non foras mittit, sed intus adducit, in quo majestatem æterni Dei laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Hoc ex ipsa re satis manifestum est. Nam ubi dixit, *audivi auditionem tuam, et timui*, non licet subaudiri, ne fieret quod futurum esse audivi, cum dicat protinus: *Domine, opus tuum in medio annorum vivifica illud*, hoc ipsum citius fieri optavit, et oravit, quod futurum esse audiens timuit. Ergo bonus timor, sanctus timor, de quo alibi Psalmista: *Adorabo, inquit, ad templum sanctum tuum in timore tuo (Psal. v).* *Domine, inquit, opus tuum in medio annorum vivifica illud.* Miro modo iste non timidus, sed timoratus et orat et prophetat: Quid enim est in medio annorum? Qui sunt anni, quorum in medio fieri orat, quod audiens futurum esse timuit? Annos istos libenter intelligimus annos vitæ hominis, quos Psalmista computatos habens: *Dies, inquit, annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni (Psal. lxxxix).* Equidem numerum hunc

A excesserunt potentiores magisque durabiles aliqui, sed si in potentatibus, octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor (ibid.), ergo anni vitæ hominis septuaginta sunt. Futurum autem erat, ut in medio hujus numeri annorum vivificaret Dominus opus suum, opus mortificatum, opus quod est genus humanum. Equidem cœli et terra et mare, et omnia quæ in eis sunt, opera sunt Domini, sed homo quoddam opus speciale est Domini, opus manuum Domini. Nam dixit Deus de cæteris, et facta sunt; ut autem hominem faceret, assumpsit lutum et plasmavit et fecit opus manuum. Hinc Isaias: *Et nunc, inquit, Domine pater noster es tu, nos vero lutum, et factor noster, et opera manuum tuarum omnes nos (Isa lrv).* Et Sanctus Job: *Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me totum in circuitu (Job x).* Ergo et si cætera Dominus operatus est, homo tamen proprium quoddam opus manuum Domini est, quod diabolus per serpentem mortificavit morte animæ, subsequente ex justâ Dei sententia corporis morte. Hoc opus ita mortificatum vivificaturus erat in medio annorum vitæ hominis annorum septuaginta. Et ita factum est. Cum enim esset ipse Dominus homo factus, paulo minus quam in medio septuaginta annorum, scilicet ætatem habens annorum triginta trium, ipse moriendo atque resurgendo vivificavit opus suum genus humanum. Moriendo, mortem destruxit animarum nostrarum; resurgendo, vitam reparavit corporum nostrorum. Igitur miro modo iste timuit, qui in isto timore hoc ipse quod timebat, prophetanda oravit ut citius fieret, orando prophetavit quod citius faciendum esset. Iterum ait: *In medio annorum notum facies.* Quid notum facies in altero medio annorum? Diximus enim, quia in medio annorum vitæ hominis opus tuum vivificasti, id est, templum tuum, templum non manufactum corporis tui, Judaica impietate solutum suscitasti, et cum ipso generis humani vitam reparasti. Quid facies notum in altero dimidio annorum, nisi hoc ipsum quod revera vivificaveris jam dictum opus tuum. Cum enim completi fuerint quadraginta anni, ex quo illud opus tuum, illud templum jam ædificasti de corpore Virginis matris, jam tunc notum factum erit, quod operatus sis venientibus Romanis, et veritatem tuam implentibus in destructione templi manufacti, super quo calumniam sustinisti a dicentibus. Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et posttriduum reædificare illud (Matth. xxvi). Item: *Vah, qui destruxit templum Dei, et post triduum illud reædificat (Matth. xxvii).* Non enim remanebit lapis super lapidem qui non destruetur. Mira et pavenda celeritas operis tui, Domine, qui in medio annorum nostrorum, annorum quadraginta, qui vitæ nostræ anni sunt, vivificabis illud, sic jam dictum est, et in altero eorundem annorum medio sic notum facies, quid egeris, ut ejusdem operis tui gloriam æmulatio templi Judaici, templi manufacti, occultare sive obscurare non possit, qui destructum erit, magna ira; magna tunc pressur

erit populo huic. Sed quid? *Cum iratus fueris, misericordiae recordaberis.* Non erimus sicut Sodoma, non efficiemur quasi Gomorrha, sed reliquiae salvae fient ex nobis. Hinc Isaias dicit: *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrha similes essemus (Isa. 1),* et est sensus: Nisi Dominus praordinasset, ut reliquiae salvae fiant ex nobis, et omnis Israel salvus sit, cum plenitudo gentium subintraverit, ita tota gens nostra consumpta fuisset absque ullis reliquiis, sicut Sodomitae omnes igne et sulphure sunt consumpti, excepto Lot, qui non erat ex illis (Rom. 11; Genes. 19). Quod apud septuaginta Interpretes ita legitur, *in medio duorum animalium cognosceas,* non praeterire libet, maxime, quia in coetu sive in conventu Ecclesiae usitatum est. Simplex quidem interpretatio et opinatio vulgi, ait B. Hieronymus, de Salvatore intelligit, quod inter duos latrones crucifixus, agnitus sit. Qui autem melius hoc dicunt, qui in prima Ecclesia, quae de circumcisione fuit et de praepitio congregata, duobus populis se hinc inde cingentibus, intellectus sit Salvator, et creditus. Sunt qui duo animalia, duo intelligant Testamenta, Novum et Vetus, quae vere animantia sunt, atque vitula, quae spirent, et in quorum medio Dominus cognoscatur. Sequitur: *Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan.* Semper hactenus admirando exclamaverat, nunc rem ipsam latius eloqui incipit, super eorum magnitudine attonitus, exclamationem praemisera. *Deus, inquit, veniet, et sanctus veniet.* Unde veniet? *Ab austro de monte Pharan.* Quod de Christo Dei Filio scimus vel credimus, propter quod et loquimur, libenter in istis prophetae verbis intelligimus, quia a Deo exivit, et in hunc mundum venit, homo factus, secundum operationem Spiritus sancti. Spiritus enim sanctus, sicut in multis Scripturarum locis, ita et alie recte per austrum intelligitur, quia ventus est calidus, et regione calida aquiloni appositus, quo significari solet spiritus malignus, Spiritus sancto contrarius. Ipsa autem Dei Patris persona, 277 per montem Pharan, sive secundum Septuaginta interpretes, per montem umbrosam et condensum congrue significatur, quia videlicet *incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus, et immensa est altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei (Rom. 11),* quod innuit, ut supra diximus, titulus ipse, oratio Abacuc prophetae pro orationibus. Porro Deus et sanctus ipse est Christus Dei Filius, utique Deus verus, homo sanctus, nequaquam in iniquitatibus conceptus, et qui peccatum non fecit, *nec inventus est dolus in ore ejus (Isa. 53).* Iste igitur, inquit, *ab austro veniet, id est ut veniat iste, hoc Spiritus sanctus efficiet.* Nam propter charitatem suam magnam veniet, propter charitatem suam magnam mittet eum Deus Pater (1. Petr. 1). Charitas autem Patris mittentis, et Filii qui missus est, quid est aliud nisi Spiritus sanctus? Ergo a Spiritu sancto veniet, id est ut veniat, sicut

A Jam diximus, Spiritus sanctus efficiet, et Spiritus sancti erit operatio, quod eum virgo incorrupta concipiet verum Deum, verumque hominem pariet. Secundum tres istas, unius verae et summæ deitatis personas, tribus distinctionibus canticum hoc propheticum subdistinguit. Distinctionum earumdem signum est semper, quod Hebraice *aela*, et a Graecis translatoribus interpretatum est *diapsalma*, de quo sciendum, quod non nisi in psalterio, et in praesenti loco sit positum: « Et puto, ait beatus Hieronymus, musici cujusdam soni esse signaculum aut certe perpetuitatem eorum quae praedicta sunt judicari, et ubicunque *selā*, hoc est diapsalma sive semper apponitur, ibi sciamus non tantum ad praesens tempus, verum ad aeternum vel quae sequantur vel quae praecesserunt pertinere. » Prima distinctio ab hoc versu incipit: *Operuit caelos gloria ejus.* Secunda: *Fluvius scindens terrae.* Tertia: *Maledixisti sceptris ejus.* Et prima quidem distinctio spectat ad Deum Dei Filium, de quo dixerat Deus, *ab austro veniet; pam cornua, inquit, in manibus ejus; ibi abscondita est fortitudo ejus, etc.* Secunda distinctione manifestum est quod alii personae loquatur: nam *egressus es, inquit, in salutem populi tui, in salutem cum Christo;* et illa persona recte intelligitur Spiritus sanctus, quem per austrum significari accipimus, qui visibilia praesentiae suae signa praebuit, egrediens cum Christo suo in salutem populi sui, quod suo loco planius dicendum erit. Tertia distinctione alia persona est cui loquitur, *maledixisti sceptris ejus.* Postmodum dicens: *Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo,* et illam personam cui loquens, hoc de Domino Jesu suo conlatur, partem gratanter accipimus. Nunc ipsam dictorum seriem persequamur. *Operuit caelos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra.* Sic loquitur. Haec et caetera quae sequuntur, tanquam timor plenus, et alio auditu in interiore homine attonitus, quem praemisit: *Domine, inquit, audivi auditionem tuam et timui.* Dixerat: *Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan,* sive de monte umbroso et condensum. Jam quasi quaereres qualis vel quantus Deus, quantae sanctitatis sanctus? *Operuit, ait, caelos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra.* Cum dicit, *operuit caelos gloria ejus,* quid nisi hoc intimare vult quod aequè umbrosus et condensus sit, ut ipse mons, id est, ipse Pater de quo venit idem Deus? Denique valde umbrosus et condensum, valde incomprehensibilem illum esse testatur, cum dicit, *operuit caelos gloria ejus,* quod idem est ac si dicat: Incomprehensibilis est divinitas ejus, etiam caelis, id est cunctis spiritibus angelicis. Tantus tamque gloriosus est iste Deus. Quam sanctus sit si quaeras, *et laudis ejus, ait, plena est terra.* Pulchre distinguit gloriam Dei, laudem Dei. Nam inde gloriosus, quia Deus; inde laudabilis, quia sanctus. Et sicut gloria divinitatis ejus coelos, ut jam dictum est, operuit, ita laude sanctitatis, laude sanctae humanitatis ejus terra plena est. Nec caeli, id est angeli, gloriam divinae claritatis ejus ad finem perspicere possunt, neq

homines in terra sanctitatem et humilitatem humanitatis ejus, quantum est dignum, laudare sufficiunt. Non habet finem Deus magnus et excelsus, non habet aestimationem Deus hamo factus sanctus et bonus. Quid ergo, si gloria ejus cœlos operuit? Unde cognoscetur, si est umbrosus atque condensus. Ait: *Splendor ejus ut lux erit*. Ac si dicat: Non ita est umbrosus et condensus ut non possit videri; non ita est incomprehensibilis ut non possit agnoscī. Splendebit enim, et splendor ejus ut lux erit, id est creaturam satis illuminabit. Habet quidem lucem inaccessibilem, sed tolerabilem novit emitte re splendorem. In ipsum lucis profundum accedere vel penetrare creatura non potest, sed ad creaturam lux ipsa temperativo splendore procedere potest. Splenduit gloria ejus ipsis cœlis quos operuit, et terræ splenduit, ubi homo factus, homines latuit. Splendor ejus mirabilem effectum operum effectus, in cœlo et in terra mirabilia fecit, et quoties mirabilia fecit, toties splendorem emisit, et hujusmodi splendor ejus, ut lux est et ut lux erit, quia creaturam suam angelicam sive humanam ad cognoscendum seipsum sufficienter illuminat et illuminabit. Quid tandem umbrosius, quid condensius eo quod sequitur: *Cornua, in manibus ejus. Ibi abscondita est fortitudo ejus*? Cornua namque vexilla dicit, et tropæa crucis, cujus brachiis confixæ fuerant manus ejus. *Cum enim in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. II).* In cruce ergo paulisper abscondita est fortitudo ejus, quando dicebat ad Patrem: *Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi)*; et: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste (ibid.)*, et in ipsa cruce: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. xxiii)*. Quid tam umbrosus, tam condensus? Nam nos, inquit Apostolus, *prædicamus Jesum Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam (I Cor. I)*. Quomodo autem vel ad quid ibi abscondita est fortitudo ejus? Nimirum sicut in carne absconditur hamus, id est ferri aculeus, ad hoc ut piscis capiatur. Nam hoc est quod de Behemot sive Leviathan ad B. Job Dominus loquitur: *An extrahere poteris Leviathan hamo? (Job xl.)* Subauditur ut ego. Proinde cum dicit, *cornua in manibus ejus*, non id solum nos attendere vult quod cornibus sive brachiis patibuli confixæ fuerint manus ejus, alioquin magis proprie dixisset, manus ejus in cornibus; sicut non sic dicere solemus, crux in Christo, sed Christus in cruce fixus, hoc magis non perpendere vult quod propter confixionem qua cruci confixus vel in cruce exaltatus est, omnis potestas sive omne regnum quod per cornu significari solet, datum est in manibus sive in manu ejus, sicut ipse prædixerat: *Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum (Joan. XII)*, et sicut ait postea: *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra (Matth. xxviii)*. Ipse propheta protinus enuntiat quid eventurum esset inde, quod ibi

A *abscondita est fortitudo ejus*. Ait enim: *Ante faciem ejus ibit mors, et egredietur diabolus ante pedes ejus*. Quid enim est hoc nisi ac si diceret, illo quasi hamo Leviathan **278** capietur. Sicut enim piscis hamo captus ante pedes capientis hamumque trahentis de flumine sive de mari egredietur, ita diabolus egredietur, ait, *ante pedes ejus*, hoc est veniet in potestatem ejus, et foras idem princeps mundi ejicietur (Joan. XII). Duo dixit, *ante faciem ejus ibit mors, et egredietur diabolus ante pedes ejus*, et hæc sunt que nos credimus et loquimur, et credentes speramus; quia ante conspectum ejus mors fugit. Resurrexit enim, et nobis resurrectionis gloriam donavit, diabolumque auctorem peccati et mortis ad prædicationem Evangelii sui fecit foras egredi et ante pedes, id est ante prædicatores suos conculcari. Sequitur: *Stetit et mensus est terram. Asperxit et dissolvit gentes, et contriti sunt montes sæculi. Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus*. Ipse qui in cruce mortuus fuit, ubi abscondita erat fortitudo ejus, resurgens a mortuis, nimirum jam non abscondita vel abscondenda, sed deinceps manifesta fortitudinis stetit, subauditur, a dextris virtutis Dei, ad expugnandas reliquias peccati, ad debellandos hostes Evangelii sui. Nam *ecce video cœlos apertos*, ait Stephanus protomartyr, *et Filium hominis stantem a dextris virtutis Dei (Act. v)*. Et Isaias jam dudum fuerat prælocutus: *Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos (Isa. III)*. Stetit ergo Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælia (Psal. xxiii), diabolum victum habens ante pedes suos. *Et mensus est terram*, Quomodo mensus est, nisi tanquam judex vivorum et mortuorum? Nempe quod de David scriptum fuerat, *quia percussit Philistinim, et percussit Moab, et mensus est funiculo cœquans terræ, mensus est autem duos, unum ad occidendum et unum ad vivificandum (II Reg. viii)*; hoc de isto a manu forti venerabiliter est sentiendum, quia mensus est terram, mensus duos funiculos, unum funiculum misericordiæ et unum funiculum judicii; funiculum misericordiæ ad vivificandum, funiculum judicii ad occidendum. Ita metiendo terram asperxit gentes, miseratus est gentes, funiculum misericordiæ ad vivificandum mensus est super gentes. Porro judicii funiculum ad occidendum mensus est super Judæos, ut excæcati caderent in ore gladii, et captivi ducerentur in omnes gentes (Luc. XXI). Id ipsum quod dicimus de aspectu misericordiæ quo asperxit gentes, pulchre innuit hoc dictum, et *dissolvit gentes*, et quod subjungit, *et contriti sunt montes sæculi et incurvati sunt colles mundi*. Quid enim est *dissolvit*, nisi ad penitentiam emollivit? Econtra de impio dicitur, quia *cor ejus induravit (Joan. XII)*. Et quid est, *contriti sunt montes sæculi et incurvati sunt colles mundi*, nisi ad penitentiam contristati sunt principes sæculi, majores qui intelliguntur per montes, et minores qui significantur per colles? *Commota est et contremuit terra, ait Psalmista, et fundamenta montium conturbata et*

commota sunt, quoniam iratus est eis (Psal. xvii). Bona contritio, quæ sit ad itineribus æternitatis ejus: nam hoc est *contritum et humiliatum*, quod non despicit Deus (*Psal. l.*), hoc totum fuit vel est metiri funiculum unum, funiculum misericordię ad vivificandum. Porro quod continuo sequitur: *Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.* Mensio est funiculi alterius, funiculi iudicii ad occidendum. Nam de illo Æthiopo hic sermo est, qui non mutabit pellem suam, et de illo Madian, qui semper et pertinaciter declinant iudicium, secundum hoc ipsum nomen quod est Madian (*Jer. xiii*). Madian quippe interpretatur *declinans iudicium*, et significat eos qui non credunt futurum iudicium. Igitur ipse qui *aspexit et dissolvit gentes* aspectu misericordię, ipse *pro iniquitate vidit*, id est iniquitatem iudicavit omnem incredulum, omnem animam hominis increduli et malum operantis, *Judæi primum et Græci (Rom. 11)*. Siquidem tabernaculum Æthiopiæ est omnis anima Judæi mali operantis, potius quam tabernaculum Libani, id est templum ipsum de cujus candore sive religione solebat gloriari, et dicere: *Templum Domini, templum Domini, templum Domini est (Jer. vii)*. Vt enim dicere licet, quia ex quo Salvatore crucifixo tenebræ circa meridiem factæ sunt, et secundum illud presagium, *cæcitas contigit in Israel (Rom. xi)*, et obscurati sunt oculi eorum, et ipsum templum, et omnia sacra Judæorum, tabernacula Æthiopiæ facta sunt. Sicut enim Æthiopes ex vicino splendidi solis calore deigrati sunt, ita Judæi miro modo de presentia Salvatoris per invidiam suam deteriores facti sunt, et per odium lucis obscurati sunt oculi eorum. Igitur *pro iniquitate vidit tentoria Æthiopiæ*, id est, veram et consummatam iniquitatem, iudicavit atque damnavit cuncta quæ prius sibi met. habitacula fuerant, festa vel cæremonias religionis Judæicæ. Denique *turbabuntur*, ait, *pelles terræ Madian.* Et iste et alius propheta, videlicet Isaias, qui cum dixisset, *jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti (Isai. 13)*, statim addidit, *sicut in die Madian (ibid.)*, ad illum nos mittunt sacræ historię locum, ubi Gedeon dux Israel, miro modo turbavit castra Madian. Omnis Madian et Amalech, et orientales populi congregati fuerant simul, et Gedeon quæsierat signum in tellere, scire volens si salvum faceret Dominus per manum ejus Israel, sicut locutus est. Divisitque trecentos viros, quos de omni Israel secum retinuerat, in tres partes, et dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas, ac lampadas in medio lagenarum. *Cumque omnes, secundum ducis edictum atque exemplum, per gyrum castrorum in tribus percurrerent locis, et hydrias confragissent, tenuerunt sinistris manibus lampadas et dextris sonantes tubas, clamaverunt: Gladius Domini et Gedeonis. Omnia itaque castra turbata sunt, et fugientes mutua se cædo truncabant (Jud. vii).* Secundum illius rei gestæ similitudinem *turbabuntur*, ait, *pelles terræ Madian,*

A id est omnia sacra vel secreta gentilium declinantium iudicium, non credentium futurum esse iudicium. Quod Gedeon Christi pertulerit typum secundum sui nominis interpretationem, Gedeon namque interpretatur *circulens æternum*, et quod viri ejus trecenti martyres Christi significaverint, certante atque morientes pro fide sanctæ Trinitatis, et quod contractio hydriarum mortes fragilium corporum, fulgur autem lampadarum gratiam significaverit miraculorum, quæ post martyrum cædes splenduerunt, unde superata atque confusa sunt cuncta fanatica gentium, sancti Patres latius tractaverunt, quæ quoniam suis in locis inveniuntur, hic non præscribimus vitantes legentis fastidium. Igitur *turbabuntur*, ait, *pelles terræ Madian*, id est vanitates et insanie falsæ illorum, qui non credent secundum Evangelii prædicationem futurum esse iudicium, superabuntur atque destruentur per mira et inaydita prælia martyrum sua corpora ad supplicia tradentium et moriendo vincendum. Sequitur: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua?* Hujusmodi interrogaciones interdum facere potuerunt et ceteri prophete et fecerunt, excepto quod iste cum majori interrogat admiratione. Exempli gratia: Ubi Daniel vidit in visione quod *quatuor venti cæli pugnabant in mari rubro, et quatuor bestię grandes ascendebant de mari diversa inter se; et deinde throni positi sunt, et Antiquus dierum sedit 279 (Dan. vii)* et interfecta est iudicio ejus bestia illa magna, aliarum quoque bestiarum potestas ablata, admirari poterat ipse Daniel, et eodem modo interrogare. Nunquid in leonibus iratus es, Domine, aut pardis aut ursis furor tuus, et in ventis atque in mari indignatio tua? Nunquid dolibus tibi est cura, ut propter hæc in iudicio sedas? Et ratione ipsa respondente, non consequbatur ut per illas imagines significarentur quedam alia majora, quæ scire volens ille, *accessi*, inquit, *ad unum de assistentibus, et veritatem quærebam ab eo de omnibus his (ibid.)* Simili modo et Zacharias de multis quærit, et dicit: *Quid sunt hæc, Domine mi? (Zach. 1.)* Iste autem magis attonitus et majori admiratione citatus, videbat enim et audiebat aure vel oculo prophetali unde timeret, sicut præmisit, *Domine, audivi auditionem tuam, et timui*, interrogat et dicit: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua?* Et sine dubio responsum est ei, nonnullam quippe iram elementa inanimata meruerunt, et sicut Danieli (*Dan. 11*), sicut Zachariæ interrogantibus, ita et huic dictum est, quid essent vel quid significarent ea quæ videbantur. Nulli tamen ita expositum est aliquod ejusmodi mysterium, ut concederetur ei scribere manifeste ad intelligendum, imo sic præcipiebatur: Tu autem claudere sermones, et signa librum usque ad tempus statutum. Quid iste videris ut diceret: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine,* etc. Sequentia manifestius sonant, cum dicit: *Vide-*

runt te aquæ Deus, et doluerunt montes, gurges aquarum transiit, dedit abyssus vocem suam, etc. Itaque sicut in legalibus dicitur: Non alligabis os bovi trituranti (*Deut. xxv*), cum audimus Apostolum dicentem: Nunquid de bobus cura est Deo (*I Cor. ix*); scimus respondere: Non, sed de prædicatoribus hoc dixit lex spiritualis. Ita in his visionibus propheti- cis, dum dicit: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine*, ipse videns, sive propheta, et nos videntis sensum habere cupientes, respondere sciamus: Non, et sub nominibus montium atque collium, equorum atque quadrigarum, fluminum sive aquarum, sagittarum fulgentium, et fulgurantis haste, cæterarumque rerum, de quibus æque ut de bobus cura Deo non est, res illas intelligamus, de quibus Deo sine dubio cura est, flumina illa nobis in intellectu sint, illa, quorum voces auditæ sunt, vel audire poterunt aquæ illæ et mare illud, et flumina, de quibus in psalmo scriptum est: *Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vocem suam. Elevaverunt flumina fluctus suos a voce aquarum multarum. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus* (*Psal. xciii*). Flumina enim quæ elevaverunt vocem suam, sacra catholicæ fidei dogmata sunt, Domino dicente: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ* (*Joan. vii*). Porro flumina aliâ, flumina contraria, quæ elevaverunt fluctus suos a vocibus aquarum multarum, illa sunt, de quibus gloriatur draco magnus, ut apud Ezechielem Dominus loquitur: *Ecce ego ad te, Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, et dicit: Meus est fluvius* (*Ezech. xxix*), populi mei sunt, inquieti et impetuosus, qui elevaverunt fluctus suos, fluctus persecutionis atque seditionum a vocibus aquarum multarum, id est propter voces Christi discipulorum habentium abundantiam celestium gratiarum. Illud mare totus mundus est, mundus impiorum et incredulorum, cujus tanquam maris elationes mirabiles fuerunt, mirabilis autem in altis Dominus, qui elationes illas compescuit. Qualiacunque vocabula sint, tam in his, quam in cæteris, quæ sequuntur, illas debemus intelligere res, quibus Dominum summè sapientem, et summe justum irasci vel indignari a ratione non discordet. Sequitur: *Qui ascendis super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio. Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus, quæ locutus es.* Quia semel interrogavit, *nunquid in fluminibus iratus es, Domine?* Et interrogando, interrogationis atque responsionis viam nobis aperuit, interrogemus etiam de his: Nunquid super equos quadrupedes, Domine, ascendisti, aut ascendes, et quadrigis ventaberis, ut reges vel consules? Nunquid arcum intectabis, et sagittarius fies, et scapulas hominum transfiges, et percussies inter pulmonem et stomachum, aut egredietur sagitta per carneum cor eorum? Et respondemus: Non. Nam ascendes quidem equos tuos, sed equi tui homines sunt, sponte subeuntes obedientiæ tuæ frenum. Ascendes quidem quadrigas

A tuas, sed quadrigæ tuæ quatuor Evangelia tua, sive Evangelii tui quatuor sunt sacramenta, per totum mundum currentia, scilicet incarnatio tua, passio tua, resurrectio tua, ascensio tua, quæ sine dubio sunt salvatio nostra, quorum sine fide nulla est salvatio nostra. Cum istis equis et quadrigis tuis, *suscitans*, ait, *suscitabis arcum tuum*, id est, prædicans prædicabis futurum judicium tuum, te, ad judicandum vivos et mortuos, venturum, quemadmodum illi testes resurrectionis et ascensionis tuæ te viderunt euntem in cælum. Illud namque prædicare judicium quodammodo tale est, ut si quis intendat arcum suum, quia sicut arcus de longe ferit, ita de longinquo venit dies judicii, ita ut, antequam feriat, prævideri non possit. *Suscitabis juramenta tribubus, quæ locutus es.* Quæ sunt illa juramenta? Duobus quidem hominibus juramenta locutus es, scilicet Abraham et David, dicens Abraham: *Per memetipsum juravi, quia fecisti rem hanc* (*Genes. xxi*). Et jurans David, sicut Scriptura dicit: *Juravit Dominus David veritatem* (*Psal. cxxxi*). Verumtamen et omnia dicta tua, propter firmam et insolubilem veritatem dici possunt juramenta. Tu es enim ille Angelus de quo in Apocalypsi scriptum est: *Et Angelus quem vidi supra mare stantem, levavit manum suam in cælum, et juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum, et ea quæ in eo sunt, et terram, et ea quæ in ea sunt, et mare, et ea quæ in eo sunt, quia tempus amplius non erit* (*Apoc. x*), etc. Quodcumque locutus es, tam firma tamque vera sunt, ac si juraveris per temetipsum, sive per beatam Trinitatem, viventem in sæcula sæculorum. *Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (*Math. xxiv*). Ascendendo super equos et quadrigas tuas, et suscitando arcum tuum implebis omnia, quæ tanquam juramenta locutus es, quorum finis erit, dare tribubus tuis terram veraciter fluentem lac et mel. *Semper.* Jam supradictum est, quod a versiculo illo, *Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan, sive umbroso et condenso* quo sanctam intelligimus Trinitatem, trina distinctione distinctum sit hoc canticum, et singularum distinctionum signum sit, semper pro quo in Græco diapsalma, et in Hebraico sela scriptum est, et ubicunque apponitur ibi, vel quæ sequuntur, vel quæ præcesserint, non tantum ad præsens tempus pertinere sciamus. Ea quæ jam dicta sunt, manifestum est ad personam pertinere Dei, et sancti, qui ab austro et de monte umbroso, et condenso, id est, a Spiritu sancto, et a Patre Deo venturus erat, et nunc interposito, semper, quæ sequuntur ad personam dicuntur Spiritus sancti, quod maxime ex illo liquet versiculo: *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.* Ait itaque: *Fluvios scindens terræ, viderunt te aquæ et doluerunt* **280** *montes, gurges aquarum transiit.* Ne fluvios et aquas, sive aquarum gurgites hic intelligamus vulgariter, vetuit nos interrogatio præmissa, dicentis: *Nunquid in fluminibus iratus es, Domine, aut in fluminibus furor tuus, vel in mari*

*indignatio tua? Ergo fluvios terræ, id est, omnes sapientes, sive omnes loquacitates philosophiæ mundanæ, tu auster bone, tu Spiritus sapientiæ scindes, tu qui flumen Dei, id est doctrinam evangelicam, absque sciatura currere facies sequentibus signis. Ad quid illos fluvios scindes? Nimirum ut minus aut nihil valeant, per scissuras comminuti atque attenuati, et transeant per eos calceati. Nam hoc est quod apud Isaiam taliter dictum est: *Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, et elevabit manum suam super flumen, in fortitudine spiritus sui, et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati* (Isa. xi). Lingua namque maris Ægypti, loquacitas est sapientium sæculi, quam Spiritus sanctus stultam fecit, quam dum scissa et contra semetipsam divisa est, facilius transierant per eam, quicumque fuerunt vel sunt *calceati pedes in preparatione Evangelii pacis* (Ephes. vi). Hoc facto viderunt te, ait, aquæ, et doluerunt montes, id est, cognoverunt te populi, et doluerunt principes, aliqui dolore penitentiæ, aliqui dolore invidiæ, et intumescunt quidem populi multi, quomodo interdum aquæ intumescunt, sed tumoris eorum finis erit, hoc est, quod nunc ait, *gurges aquarum transiit*. Sequitur: *Dedit abyssus vocem suam, altitudo manus suas leabit. Sol et luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ*. Ubi gurges aquarum, hoc est, omnis eorum impetus, et persecutio transiit, qui vexabant tunc populum tuum, tunc abyssus, id est, inferi laudaverunt te, tunc etiam superi, id est angeli in plenum suis manibus concreperunt, et victorem veluti gestu quodam et tripudio elevatarum manuum demonstrant. Sol tuus et luna, et omnis splendor, qui prius illuxerat populo, et postea malorum pondere, et tenebrarum horrore universa fuerant cooperta, receperunt lumen suum, et pristinum habuerunt fulgorem. Sagittæ tuæ, et fulgurans hasta tua, id est plagæ tuæ et eruditio tua, lumen populo tuo præbuerunt. Denique in luce sagittarum tuarum, et in splendore hastæ tuæ, quæ eos ad hoc corripuit, ut emendaret, ambulavit populus tuus, te timens, te diligens, et magnam tui admirationem habens. Hic protinus sequitur: *In fremitu conculcabis terram, in furore obstupescies gentes. Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo. Percussisti caput de domo impii, denudasti fundamentum usque ad collum*. Procedere et properare volens animus, adhuc ad ante jam dicta revocatur. Minus enim, quam cupit ipse, sibimet dixisse videtur. Siquidem de temporibus verborum tacuit omnino, tanquam casu, et absque ulla ratione, variata sint in his verbis prophetis. Futuro tempore propheta dixerat: *Fluvios scindes terræ, et repente verbis agere rem cœpit præteriti temporis. Viderunt te aquæ, et doluerunt montes, gurges aquarum transiit, et subinde iterum secundum futurum. In luce, ait, sagittarum tuarum ibunt, in fremitu conculcabis terram, in furore obstupescies gentes,**

A statimque rursus tempore præterito: *Egressus es, inquit, in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo, etc.* Nunquid casu, et absque ullius rationis intuitu, ita in prophetis suorum tempora verborum variare consuevit Spiritus sanctus? Non utique absque ratione est, quæ si nobis non omnino potest, tamen inde persentire aliquid, dulces et jucundum est. Attendenti diligenter illud occurrit, quia sermo propheticus, ea quæ quodam certe tempore ventura vel facienda essent, magis præteriti temporis verbis edixit. Illa vero, quæ fieri non desinerent, omnibus diebus usque ad finem sæculi, verbis futuri temporis enuntiavit. Siquidem ut prædicatores suos in mundo haberet Dominus, et futurum prædicaret iudicium usque ad finem sæculi, non erat defuturum, et idcirco verbis futuri temporis edixit. *Ascendes super equos tuos, suscitans suscitabis arcum tuum*. Ut autem in infirmitate passionis lateret virtus divinitatis ejus, certo quodam et brevi tempore futurum erat, et idcirco præterito tempore dixit: *Ibi abscondita est fortitudo ejus*. Discretio hæc eadem, illic evidentius apparet, ibi de passione sua loquens, præterito tempore ait: *Foderunt manus meas et pedes meos* (Psal. xxi), quod sed semel oportebat fieri. Futuro autem: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te* (ibid.), quod fit et fiet usque in finem sæculi. Quapropter quod ait, ab eo, *fluvios scindes terræ*, repetere libet, verumtamen prius egressum illum, de quo ait: *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo*, considerare ad rem præsentem nonnihil attinet. *Egressus es, ait, id est præsentis tuæ, vel adventus tui ad homines, signa visibilia dedisti, Deus invisibilis*. Ita *egressus es cum Christo tuo*. Ergo cui hæc dicuntur, alia est persona quam ipse Christus. Nec vero persona Patris hic intelligenda est, quia videlicet personam illam ex nomine, nulla Scripturæ auctoritas refert taliter apparuisse hominibus ut visibilia præsentis tuæ signa præberet. Filius Dei, Deus invisibilis, homo visibilis factus est, et cum ipso taliter egresso, Spiritus sanctus ita egressus est in salutem populi sui, ut visibile daret signum adventus sui. Nam et super ipsum Christum suum descendit corporali specie, sicut columba (Matth. iii). Et supra discipulos Christi sui apparuit, tanquam ignis, et supra singulos eorum sedit (Actor. ii). Ita egressus est in salutem populi sui, cum Christo suo, id est ut salvaret populum suum, cum Christo suo Salvatore nostro. Primo egressu visus est ad aquas Jordanis, ubi baptizabatur Christus ejus. Pulchre ergo ab aquarum similitudine incipit opus ejusdem salutis, in laudem ejus qui egressus est in salutem populi sui. *Fluvios, ait, scindes terræ, viderunt te aquæ, etc.* Verbum scindere, satius est, et plus significat, quam si dixisset, emittes sive aperies. Uno namque hoc verbo, et malorum desolationem et bonorum significat fluviorum diffusionem. De malis vel contrariis jam supra positum est exemplum. *Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti,*

et elevabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui, et percussiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calcatei (Isa. xi). De bonis alibi dictum est, quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine, et quæ erat arida in stagnum, et sitiens in fontes aquarum (Isa. xxxv), et mali quidem fluvii sunt fluvij terræ, boni autem fluvii non sunt ejusdem terræ, sed scissæ, id est per divisam gratiam dati sunt terræ. Utrumque fieri cœptum est ab aquis Jordanicis, ab ipso egressu, quo in specie columbæ Spiritus sanctus ad aquas Jordanis egressus cum Christo suo in salutem populi sui. Exinde namque cœpit Jesus Christus. eis prædicare publica prædicatione, et in digito Dei dæmonia ejicere. Taliter egressum viderunt te, inquit, aquæ, et doluerunt montes, id est cognoverunt te populi, et inviderunt principes. Nam turbæ equidem admirabantur, Pharisei autem dicebant: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia (Matth. ix).* Viderunt, inquam, te aquæ, et doluerunt montes, **281** quia exierunt Christo tuo obviam turbæ cum ramis palmarum, pium hosanna conclamantes, et inviderunt principes sacerdotum, mortem illi machinantes (Matth. xxi). *Videtur, quia nihil proficimus? Ecce mundus totus post eum abiit (Joan. xii).* De talium quolibet in psalmo dictum est: *Concepit dolorem et peperit iniquitatem (Psal. vii)*, et montes pariter viderunt te, quod scilicet tu cum illo Christo tuo esses, et quod ille non in Beelzebub (Luc. xi), sed in te, multa signa faceret, sed aquæ et viderunt te, et laudaverunt, montes autem viderunt et inviderunt; deinde gurges aquarum, inquit, transiit (Psal. cxiii). Quid ibi. fuit gurges aquarum, nisi profunda et seditiosa malitia Judæorum? Denique sicut turbas illas quæ viderunt et laudaverunt, nomine aquarum, et sicut pontifices et Phariseos nomine montium, ita concilium quod illi collegerunt, et habitatores Hierusalem, recte intelligimus nomine gurgitis aquarum. Nam hinc est, quod idem Christus tuus jamdudum per Psalmistam dicebat, orans: *Salvum me fac, Deus, quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam (Psal. lxxvii).* Illic gurges aquarum transiit, subauditur, super Christum tuum. Transiit, inquam, id est venit quidem, sed non diu mansit super eum. Intravit usque ad animam ejus, id est tandiu donec ille moreretur. Sed quid protinus? *Dedit, inquit, abyssus vocem suam, altitudo manus suas levavit; sol et luna steterunt in habitaculo suo.* Post gurgitem aquarum transeuntem, statim dedit abyssus vocem suam. Quia statim ubi dixit: *Consummatum est, et emisit spiritum,* statim inferna concremuerunt, et qui in illa tali abisso erat sanctorum populus dedit vocem suam et vocem lacrymabilem, quam nos per fidem tam bene intelleximus, ac si præsentem ibi fuisset. Illa vox hujusmodi fuit: *Advenisti, desiderabilia, quem exspectabamus in tenebris, ut educeres hac nocte vinculos de claustris.* Post talem abissi vocem altitudo quoque manus suas levavit: *Re-*

A surrexit enim ille a mortuis, et hoc videns omnis multitudo cœlorum, plena felici admiratione plausum fecit, et tripudiando exsultavit. Nec mora, deinde sol et luna steterunt in habitaculo suo, nam tuus idem Christus ascendit in cœlum, et stetit, vel sedit a dextris virtutis Dei, et Ecclesia ejus sublata de inferis, ipsa quoque a dextris stetit, sicut psalmus prædixit: *Astitit regina a dextris tuis (Psal. xlv).* Exinde cœpit fieri, et fit, et fiet usque ad consummationem sæculi, id quod protinus sequitur: *Temporibus mutatis, id est facto transitu de tempore præterito, ad verba temporis futuri.* *In luce sagittarum tuarum ibunt, in splendore fulgurantis hastæ tuæ, in fremitu conculcabis terram, in furore obstupefacies gentes.* Illuminati namque sunt apostoli, et prædicando emittere cœperunt lucida verba veritatis. Illa denique verba sagittæ sunt, tuz sagittæ lucentes, luce sua viam vitæ demonstrantes, et acumine suo corda populorum ad poenitentiam compungentes. Hinc videlicet in psalmo: *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corde inimicorum regis (ibid.).* Et est sensus: Verba prædicationis tuæ acuta sunt, usque ad animam pertingentia, et non homines, sed vitia hominum interimentia, quibus confixi populi in corde inimicorum regis, id est in corde suo. Qui prius inimicabantur regi Deo, vel regno Dei, cadent sub te, id est adorabunt te, sub tuum imperium redacti. Nec sola erunt prædicationis verba, sed sequentur et signa terribilia. Bene ergo cum dixisset: *In luce sagittarum tuarum,* addidit: *In splendore fulgurantis hastæ tuæ.* Fulgurans hasta faciendorum est signorum potentia. In hujus splendore, et in illarum sagittarum luce ibunt, ait, subauditur, tam prædicatores quam auditores Evangelii, et ita factum est, et fit, et fiet usque ad finem sæculi. Et sagittarum lux, et splendor hastæ fulgurantis eo usque processit, ut Christiana fides obtineret principatum mundi, et super gentes exerceret in fortitudine zeli boni severitatem magisterii religiosi. Dicit ergo sagittarum ejusmodi, talisque hastæ Domino Spiritu sancto: *In fremitu conculcabis terram, in furore obstupefacies gentes.* Ubi enim super mores hominum terrena sapientium, magisterium exercetur, ibi terra conculcatur in fremitu, et ubi gentiliter viventes, pro modo peccati puniuntur, verbi gratia, cum traduntur *Satanæ in interitum carnis (I Cor. v)*, ibi gentes per justum furorem stupore afficiuntur. Nunc demum diligentius considerandum est quod dixit hoc modo: *Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.* Nec enim vacare putanda est ista repetitio, in salutem cum Christo tuo. Denique unus quidem est Spiritus, et una est salus populi ejus, sed duo leguntur in Evangelio Christi egressus ejusdem, et gemitum est ejusdem salutis opus. Primus egressus est in specie columbæ ad aquas Jordanis (Matth. iii). Secundus egressus in cœnaculo super apostolos, in igne, et linguis dispersit (Act. ii). Hoc jam subpredictum est. Porro de gemino salutis opere, it-

dem sciendum est, quia primum est opus, remissio peccatorum, secundum divisio gratiarum. Remissionem peccatorum, opus primum et maxime necessarium, a passione Christi sui cœpit operari. Ille enim resurgens a mortuis, et stans in medio discipulorum insufflavit et dixit eis : *Accipite Spiritum sanctum* (Joan. xi), et subaudiendum est in remissionem peccatorum. Sequitur enim, *quorum remisistis peccata, remittuntur eis*. Divisionem gratiarum, secundum salutis opus erat quidem in quibusdam ex parte effectum, ante Christi passionem, ut haberent aliqui sermonem sapientiæ et sermonem scientiæ, fidem, prophetiam, operationem virtutum, discretionem spirituum, et post passionem ejus, die Pentecostes abundantius peractum est, datis insuper generibus linguarum, ut exinde salus eadem cunctis gentibus innotesceret. Singillatim cuique credentium hoc opus perficitur, dum primum ex aqua et Spiritu sancto renascitur (Joan. iii), et deinde per manuum impositionem (Act. xix), chrismatis unctionem confirmatur. Ita in salutem egressus percussisti, ait, *caput de domo impii, denudasti fundamentum usque ad collum*. Semper impius diabolus est, et domus ejus mundus, sive omne quod in mundo est, scilicet *concupiscentia carnis, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ* (I Joan. ii). Quid ergo intelligimus caput ejusdem domus, nisi aut ipsum diabolum principem mundi, aut originale peccatum, quod regni vel domus ejus caput et principium fuit? Hoc caput percussisti percussione lapidis, id est passione Christi, et proinde recte dictum est quia *egressus es in salutem populi tui*. Deinde domus ejusdem *denudasti fundamentum usque ad collum*, id est quidquid errorum, quidquid vitiorum erat in mundo, non dimisisti inconcussam, tam illud quod latebat, sicut latet domus fundamentum, quam illud quod patebat, sicut patet corporis collum. Illis namque linguis igneis quas loris ostendisti, intus fervidi et foris sapientes facti et eloquentes, non cessaverunt, donec propalarent mundi hujus sapientia, quanta esset stultitia; quæ dicebantur in templis gentium sacra, quanta essent sacrilegia. Tertium est, hoc semper, de quo quid sit, jam semel et secundo dictum est. Sequitur : *Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum*

282 *ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me. Exultatio eorum, sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito*. Quoniam distinctione trina distinctum est hoc canticum, cujus videlicet distinctionis signum est, semper, sive diapsalma, tertio jam appositum, et in antedictis clare discernuntur duæ personæ Filii et Spiritus sancti, delectat hanc tertiam partem cantici referre ad propriam personam Patris, ut sit canticum sive laus totius Trinitatis. *Maledixisti, inquit, sceptris ejus, etc.* Ac si dicat : Non hac vice solum, non hac vice primum percussus est impius, quando passus est Christus, sed jamdudum dampnatus fuerat, et triplex est judicium damnationis ejus. Primum est, quod *maledi-*

*xisti sceptris ejus; secundum quod maledixisti capiti bellatorum ejus; tertium, quod maledixisti cunctis bellatoribus ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me. Tunc maledixisti sceptris ejus, quando in caelo damnasti superbiam ejus, volentis tenere sceptrum caeli divinumque imperium, et seipsum facere altissimum. Dicebat enim in corde suo : similis ero Altissimo (Isa. xiv). Illis autem sceptris maledixisti, id est propter illam præsumptionem irrecuperabiliter illum damnasti. Tunc vero maledixisti capiti bellatorum ejus, quando dixisti ad serpentem per quem deceperat hominem, quod fuit initium belli ejus contra humanum genus, unde et idem serpens recte dicitur caput bellatorum ejus : Quia fecisti hæc, maledictus eris inter omnia animalia, et bestias terræ (Genes. iii), etc. In serpente ipse maledicebatur, et ex eo vocabulum sumpsit, ut vocetur serpens antiquus. Maledicis nunc usque cunctis bellatoribus ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me, et cunctos similes mei, timentes te. Illorum primus fuit Pharoæ rex Ægyptus, novissimus erit Antichristus. Ille namque, videlicet Pharoæ, primus post verbum promissionis, velut quidam turbo dispergere me voluit, id est auferre mihi effectum juramenti quod ad Abraham jurasti in repositione beati seminis, id est Christi, quia ut nullum veniret semen, masculos omnes necari præcepit (Exod. i). Sed quid illi et cæteris provenerit, quis nescit? *Viam fecisti in mari aquis tuis, in luto aquarum multarum*. Cumque ille persecutus ausus fuisset post eos ingredi, submersus est cum exercitu suo in mari, et ibi dejecisti eum, et perit cum carribus et equitibus suis. Illi primi fuerunt omnium persecutione manifesta, persequentium nomen tuum, cæteri omnes, sicut similes sunt, vel fuerunt, ita similem damnationem acquisierunt et acquirunt, et juste maledicti sunt bellatores ejusmodi, quia in hoc ipso exsultant, quod vacat eis occidere, et persequi quod est assimilari diabolo sive Antichristo. Hoc est quod ait : *Exultatio ejus, sicut qui devorat pauperem in abscondito* (Psal. ix). Quis enim est ille, qui devorat pauperem in abscondito, nisi ille qui dum insidiatur, ut rapiat pauperem, et rapit quantum potest, dicit in corde suo : *Deus non requirit?* Et quidem illud magnum et gloriosum fuit, quod illum carnem Pharoem, et currus exercituum ejus mare operuit, tuis autem equis sive hominibus in eodem mari viam fecisti, sed magis multoque gloriosius est, quod eadem aqua per Christi sacramentum credentes in eum transmittit ad regnum æternum, omnia operiens peccata, quæ spiritualium sunt castra Ægyptiosum, et quod in mari hujus sæculi, ubi erat lutum aquarum multarum, id est nimium carnalis et turbida conversatio gentium, viam facisti equis tuis, de quibus supra dixi, qui ascendes super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio. *Audivi et conturbatus est venter meus, a voce contramarunt labia mea. Versiculus iste idem sonat, eandemque animi ra-**

tionem renovat, quam in initio præmisit: *Domine, inquit, audivi auditionem tuam et timui*. Exposuit quid audiens timuisset, et tunc demum quasi per illam bene ordinatæ orationis partem, quam rhetores complexionem vocant, ad primam propositionem rediens, *audivi, inquit, et conturbatus est venter meus; a voce contremuerunt labia mea*. Conturbatio hæc, sive tremor iste optabilis est, quia vilis est, magnamque divini respectus emolumentum habet. Ait enim: *Ad quem autem respiciam nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos? (Isa. LXVI.)* Conturbato ergo ventre, et a voce quam intus audierat contremiscentibus labiis, optat eandem conturbationem, sive tremorem sibi adaugeri, et optando dicit: *Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat, ut requiescam in die tribulationis et ascendam ad populum accinctum nostrum*. Gratulor, inquit, quod dicere jam potui, *conturbatus est venter meus*, quod dicere ille non meretur, qui non habet teneritudinem ventris, imo duritiam cordis tanquam duritiam lapidis, cujus Deus cor non emollivit, qualem Pharo rex Ægyptius notissimus habetur in sanctis Scripturis, gratulor, inquam, quod opera tua, Domine, considerans intremui per spiritum humilitatis, opto autem ut mihi adaugeas humilitatem cordis, vel loquens ad te Dominum meum, magis ac magis agnoscam quia sum pulvis et cinis, moxque futurus putredo et vermis. *Putredo* illa, id est putredinis illius memoria, qua postmodum putrescam, *ingrediatur in ossibus meis, et subter me scateat*, id est humiliet totum quiddid est in me virtutis aut boni operis, et in radice cordis in profundo conscientia magis ac magis accrescat. Taliter enim flet, ut requiescam in die tribulationis, quod sciens Christus tuus, ubi dixit: *Et discite a me quia mitis sum et humilis corde*, statim hoc addidit, *et invenientis requiem animabus vestris (Matth. XI)*. Et quis est ille dies tribulationis? Non longe quærat, jam hoc tempus, in quo sumus, in quo vivimus, dies tribulationis est. Sive singulariter diem, sive pluraliter dies dixeris, dies tribulationis est, dies mali sunt, quia pleni sunt adversis, pleni peccatis. *Beatus homo, inquit Psalmista, quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum, ut mitiges ei a diebus malis (Psal. XCIII)*. Hanc intendens mitigationem jam dictus Christus tuus, loco memorato ita incepit: *Venite ad me omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*. Quid enim aliud est, *et ego reficiam vos*, quoniam ego a diebus malis mitigabo vos. Et ostendens in quo, *tollite, ait, jugum meum super vos, et discite quia mitis sum et humilis corde*, ac demum intulit, *et invenientis requiem animabus vestris*. Ergo putredinem in ossibus admittere, et subter se scatentem habere, id est propter conscientiam putredinis, quod tu homo mox futurus es, mitem esse et humilem corde; hoc est jam requiescere, non solum in futuro, verum etiam in præsentis sæculo. Quid autem sibi vult quod cum dixisset, *ut requiescam in die tribulationis*, addidit, *et ascendam ad populum ac-*

cinctum nostrum. Quid nisi quod mitem et humilem esse corde, ut veraciter amictum esse, et ad populum accinctum ascendere, populum a quo regnum ecelorum vim patitur, et violenter diripitur? Quæ enim alia cinctura, nisi humilitatis spiritu Moesen accinctum esse putas (*Num. x*), ut fortissimum spirituum Deum universæ carnis teneret, dicentem: *Dimitte me (Exod. xxxii)*, et ad suam voluntatem inflecteret. Indubitanter sciendum est, quia abque hac cinctura nulla usquam fortitudo justitiæ est. **283** Quamvis multorum quispiam sit operum; abque isto justitiæ præsidio nullus est, nec ille populus accinctus populus ejus est qui, accinctis renibus, carnes agni comedit, per mare ascendit, sicut hic nunc dixerat, *viam fecisti in mari equis tuis*, vane Synagoga de omnibus confidit, quia impossibile est eos justificari, *qui suam volentes statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x)*. Hoc est quod continuo per metaphoram aptissime dicit: *Ficus enim non florebit, et non erit germen in vineis. Mentietur opus olivæ, et arva non afferent cibum. Abscindetur de ovili pecus, et non erit armentum in præsepibus*. Sub isto senario numero, universa reprobata legis, quæ sex diebus operari concedit, et idcirco reprobata quia Judæus operarius legis non intendit, ut celebret Sabbatum Domini, non habet fidem et humilitatem, quam commendans *invenientis, ait, requiem animabus vestris (Matth. XI)*. Ficus et vinea, nec non et oliva præsentis loco Synagoga est, et arva non afferentia cibum, Judaicæ cæremonie sunt. Pecus et armentum minores et majores Judæi, sive populus et sacerdotes sunt. Eorum omnium fidem et humilitatem Christi non habentium opera cuncta reprobantur, et dicendo, *ficus enim non florebit, etc.* Ac si dicat: Idcirco humilitatis gratiam tantopere desidero, quia in operibus legis nullus est justitiæ fructus, nullum germen justitiæ, nullum opus justitiæ, nullum omnino vitalis cibus animæ. In quo pecus abscissum est de ovili, et armentum a præsepibus fugit? In eo quod Judæus non credit, quod justitiæ Dei non vult subjici, et non audire vocem Domini sive pastoris boni. Hinc ille dicit: *Sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis (Joan. x)*. Item: *Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis (Joan. VIII)*. *Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo, Deus Dominus fortitudo mea*. Quod dicit, hoc est, idcirco Israel sectando justitiæ legem, in legem justitiæ non pervenit, quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Ego autem non quasi ex operibus, sed ex fide credam in Patrem, et Filium et Spiritum sanctum. Nam dicendo: *in Domino gaudebo, confitetur Patrem; dicendo: exultabo in Domino Jesu meo, confitetur Filium; dicendo: Deus Dominus fortitudo mea, confitetur Spiritum sanctum. Et ponet pedes meos quasi cervorum, et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem*. Sicut enim pedes cervorum agiles sunt ad dumeta transilienda et alta petenda, sic per hanc fidem agilis ero, ut in legem justitiæ perveniam et

in lapidem offensionis non offendam (Rom. ix), et A ctus, in psalmis canentem victoriam cursus mei, deducet me hæc iustitia fidei super excelsa mea, id non operibus meis, sed gratiæ ejus ascribentem, et est super iustitiam operum, deducet, inquam, me pro hoc gratias sempiternas agentem.

victor, Deus unus, Pater et Filius et Spiritus san-

PROLOGUS RUPERTI IN SOPHONIAM PROPHETAM.

285 Promissum tuum verum est, Jesu Christe, testis fidelis, promissum tuum verum et fidele est, quo Spiritum Paraclætum promittens inter cætera dixisti : Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis (Joan. xvi). » Omne quod locuti sunt prophetae, omne quod scriptum est in lege et prophetis et psalmis, tuum est; et omnia, quæcunque habet Pater, tua sunt (ibid.). » Proinde in Scripturis aliud quam te nihil quæro, tu scis, vel in hac parte similis cupio esse homini ædificanti domum, qui fodit in altum, et posuit fundamenta supra petram (Luc. vi). » Ubi major difficultas occurrit te inveniendi, ibi plerumque te ipsum quam fundamenta ponerem, quando per meditationis instantiam, sub obscuritate litteræ tuam inveni gloriam desiderabilem. Non enim ignoro causam fuisse prophetia, propter quam necessario debuerint tuæ claritatis sacramenta, verbis obtegere condensis, quam videlicet causam, in capite hujus operis pro posse latius exposui. Jam igitur nomen in ordine duodecim prophetarum Sophoniam te quærendo promptus ingredi sanctum in-tero Spiritum quem dedisti, qui Scripturas quæ testimonium perhibent de te aperiendo, hactenus te clarificavit, et clarificare non desinit, ut de isto quoque tuo accipiat, et annuntiet mihi gloriam tuam quærenti, solummodo in fide et cognitione tui, spem vitæ æternæ habenti.

IN SOPHONIAM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

285 CAP. I. — Verbum Domini quod factum est a Sophoniam filium Chusi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechia, in diebus Josiæ filii Amon regis Juda. Præter hunc et Johel, qui in ordine prophetarum secundus est, et Zacharias qui undecimus est, nullus eorum in titulo paternum nomen habet. Tradant autem Hebræi, ait beatus Hieronymus, cujuscunque prophetæ pater aut avus ponatur in titulo, ipsos quoque prophetas fuisse. Hoc si verum est, inquit, Sophoniam propheta generatione, ut ita dicam, prophetica et gloriosa majorum suorum stirpe generatus est. Habuit enim patrem Chusi, avum Godoliam, proavum Amariam, atavum Ezechiam, et talem quadrigam ipse velut extremus auriga completit. Verum qualiscunque illa traditio sit, illud magis delectat, quod secundum sequentis prophetiæ modum, nomina congrua sunt, et secundum interpretationem nominum sese habet qualitas rerum vel sensuum, qui ab ipso vel per ipsum conscripti sunt. Denique secundum nomen Chusi, quod interpretatur *humilitas*, sive *Æthiops meus*, dicturus est in isto Dominus : *ultra flumina Æthiopiæ inde supplices mei* (Soph. iii), et secundum nomen Godoliæ, quod interpretatur *magnitudo Domini*, nomenque Ezechia, quod sonat *fortitudinem Domini*, magnificæ et fortiter dicturus est : *Juxta est dies Domini magnus, juxta et velox nimis, vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis*, et secundum nomen Amariæ, quod vertitur in sermonem Domini, post acer-

rimam exclamationem magnitudinis atque fortitudinis, habiturus est sermonem exhortationis, sic incipiens : *Convertite* [Vulg., *Convenite*], *congregamini, gens non amabilis, antequam veniat super vos ira furoris Domini* (Soph. ii). Porro secundum nomen suum Sophoniam, quod alii *speculam*, alii *arcantum Domini* transtulerunt, revera speculatorem magnæ rei, scilicet judicii Domini, quod utique grande arcanum est, quia de illa die et hora præter Deum nemo scit, hic ita incipit : *Congregans congregabo omnia a facie terræ, dicit Dominus, congregans hominem et pecus, congregans volatile cæli et pisces maris*. Profecto Dominus qui hæc loquitur, Dei Filius est, Deus ipse et Dominus, quod ex eo vel maxime liquet quia longe inferius ita dicturus est : *Quapropter exspecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ, in futurum* (Soph. iii), etc. Non enim quævis, sed quædam ex tribus personis beatæ Trinitatis, certa persona diem resurrectionis habitura erat, quæ non est alia quam Dei Filius Deus et Dominus, tunc quidem homo futurus, passurus, moriturus atque resurrecturus; nunc autem jam homo factus, passus, mortuus, sepultus atque a mortuis resuscitatus; et adhuc in futurum diem resurrectionis habens universalis, quem nos, ut ipse jubet, exspectamus. Igitur ipse qui in isto loquitur : *Congregans congregabo omnia a facie terræ, congregans hominem et pecus, congregans volatile cæli et pisces maris*, ipse est qui in Evangelio suo dicit : *Et ego,*

si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum A rum. Libet hic litteram perscribere utriusque vindictæ sive iudicii, quod, ut jam dictum est, venturam erat super civitatem illam, et jam venit. Sequitur. Et extendam manum meam super Judam, et super omnes habitatores Hierusalem, et disperdam de loco hoc reliquias Baal, et nomina æditiuorum cum sacerdotibus, et eos qui adorant super tecta militiam cæli, et adorant et jurant in Domino, et jurant in Melchom, et qui avertuntur de post tergum Domini, et qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum. Hoc ut dictum, ita et factum est postmodum per regem Nabuchodonosor, per exercitum Chaldeorum. Sequitur de eo quod faciendam erat per manus Romanorum : *Silete a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini, quia præparavit hostiam, sanctificavit vocatos suos, etc., usque, et edificabunt domos, et non habitabunt, et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum*, post quæ statim subjungitur de illo die magno universalis iudicii : *Juxta est dies Domini magnus, juxta et velox nimis, etc., usque quæ consummationem eum festinatione faciet cunctis habitantibus terram*. Nunc per ordinem dicta tractemus. Et extendam, inquit, manum meam super Judam, et super omnes habitatores Hierusalem. Hoc ita præcedentibus continuatur, ut ubi dixit, *et ruinæ impiorum erunt, subaudias, Judæi primæ: et Græci (Rom. II), juxta sensum Apostoli. Prior namque Judæus quam gentilis mala quæ inebatur recepit, etiam temporibus suis. Hoc et historiæ tradunt, et prophetia testantur per divinam providentiam fuisse ordinatum. Sume, ait Dominus ad Hieremiam, calicem vini furoris hujus de manu mea, et propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te. Et accepi, inquit ille, calicem de manu Domini, et propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus, Hierusalem, et cunctis civitatibus Juda, et regibus ejus, et principibus ejus (Jer. xxv), et deinde Pharaoni, inquit, regi Ægypti, et regibus terræ Philistinim, regibus Tyri, et regibus Sidonis, et regibus terræ insularum, et regibus Arabiæ, et regibus Occidentis, et regibus Zambri, et regibus Helani, et regibus Medorum, et cunctis regibus aquilonis, et cunctis principibus eorum, et omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt. Bibentes autem bibetis. Quia ecce in civitate in qua invocatum est nomen meum, ego incipio affligere, et vos quasi innocentes immunes eritis? (Ibid.) Igitur ruinæ, inquit, impiorum erunt, et subaudiendum est, primum impii Judæi, et deinde impii Græci sive gentilis. Nam et in istis particularibus vindictis, quæ temporaliter sunt, gente in gentem, et regno surgente adversus regnum, quod per meum fit iudicium, in primis extendam manum meam super Judam et super omnes habitatores Hierusalem, videlicet propter sanguinem prophetarum quem fuderunt, maximeque propter Manassén ir quem magis hæc scelera redundabant, quem continuo prophetico sermo denotat, dicens : *Et disperdam de loco hoc reliquias Baal, et nomina æditiuorum cum sacerdotibus, et eos qui adorant, et jurant Domino, et jurant**

in Melchom, et qui avertuntur de post tergum Domini, et qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum. In tantam denique venerant impietatem ut in templo Dei, juxta quod scribit Ezechiel, et Regum liber quartus indicat, statuam Baal, quam imaginem zeli Dominus vocat, statuerint, et in eodem sanctuario idola pariter et Deum venerati sunt (Ezech. xiv). Unde signanter idolorum sacerdotes, non sacerdotes, sed ædituos appellavit, et ædituos ergo et sacerdotes quondam Dei, et eos qui super tecta ritu gentilitium adorant militiam cæli, scilicet solem et lunam, et astra reliqua, et qui jurant in nomine Domini, simul et in nomine idoli Ammonitarum Melchom. *Disperdam*, inquit, *de loco hoc*, maxime, ut jam dictum est, propter peccata Manassen, qui amplius in hujusmodi Dominum irritavit, et implevit Hierusalem sanguine innoxio usque ad os (IV Reg. xxi). Etenim cum de Josia rege Scriptura narrasset: *Verumtamen*, inquit, *non est avertus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam, propter irrationes quibus provocaverat eum Manasses* (IV Reg. xxiii). Septem sunt enuntiationes, quo numero plerumque universitas significari solet, quarum prima est. *Et disperdam de loco hoc reliquias Baal*. Septima: *Nec investigaverunt Dominum*. Et si reciproco ordine consideretur, sive numerentur, hoc modo: *Non investigaverunt Dominum, et non quæsierunt eum, et avertitur de post tergum Domini, et jurant in Domino, et in Melchom, et adorant super tecta militiam cæli, et nomina habent ædituorum, et colant Baal*, super malo præcedenti, id quod sequitur deterius est. Nam non investigasse Dominum, malum quidem est, non quæsisse autem dum inveniri possit, pejus, averti de post tergum Domini, id est Dominum contemnere, et voluntatem ejus nolle intelligere, profecto pessimum est in religione. Porro contra religionem jurare in Domino, et jurare in Melchom, quod interpretatur *rex eorum*, quod nomen simplicibus haud impium videri poterat, malum erat. Adorare autem super tecta militiam cæli, quod et ipsum rustica simplicitate fieri poterat, pejus erat; ædituos vero esse, vel sacerdotes in templo Domini, quando illic erat Baal, profecto pessimum erat. Summus omnium cumulus malorum, erat ipse Baal. Septem igitur enuntiationibus malorum omnium, majorum atque minorum declarata 287 est universitas atque diversitas, propter que tunc iram Juda et Jerusalem commoverit, ut super habitatores ejus manum suam extenderet Dominus qui hæc dicit: *Erat autem ille, qui necdum sciebat vocare patrem aut matrem, quia videlicet necdum natus erat, quod postea factum est, ea natalitate, qua didicit et scivit vocare patrem aut matrem, patrem utique adoptivum sive nutritivum, aut matrem virginem. Recte igitur vocari poterat nomen ejus, accelera manum tuam extendere, festina peccatores de loco suo disperdere, et captivos in Babyloniam mittere, sicut apud alium prophetam vocari jussus est:*

PATROL. CLXVIII.

Accelera spolia detrahens, festina prædari (Isa. viii), pro eo quod antequam sciret puer vocare patrem suum et matrem suam, auferenda erat fortitudo Damasci et spolia Samariæ, ipso agente. Sequitur:

Silete a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini, quia præparavit hostiam, sanctificavit vocatos suos, et erit in die hostiæ Domini, visitabo super principes, et super filios regis, et super omnes qui induti sunt veste peregrina, et visitabo super omnem qui arrogantem ingreditur super limen in die illa, qui complent domum Domini Dei sui iniquitate et dolo. Quid est, quod dicit, vel quos intuens dicit: *Silete a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini?* Jam ante dictum est, eum qui sic incipit, *congregans congregabo omnia a facie terræ*, Christum Dei Filium esse, qui exaltatus a terra, deberet omnia trahere ad se, et judicare vivos et mortuos in novissimo die, de quo postmodum dicit: *Juxta est dies Domini magnus, juxta est, et velox nimis, et quod ante illud ultimum judicium duo judicia facturus erat, super illam terrenam Jerusalem, quæ jam fecit, alterum per Nabuchodonosor et exercitum Chaldæorum, propter sanguinem prophetarum quem effuderunt, alterum per manus Romanorum, propter ipsam prophetarum Dominum quem occiderunt.* De primo, quod faciendum erat per manus Chaldæorum, dixerat: *Et extendam manum meam super Judam, et super omnes habitatores Jerusalem*, etc. Nunc, de illo dicturus quod per manus Romanorum faciendum erat, sic incipit: *Silete a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini.* Ad quid ergo, vel quos taliter intuens edicit? Nimirum nihil hic libenter intellexerim, quam illos petulcos insanos, et nocte illa paschali crapulatos et ebrios, qui audientes hunc Dominum adjuratum a pontifice, ut diceret si ipse esset Christus Filius Dei, respondentem *tu dixisti, et amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli*, exclamaverunt: *Reus est mortis, et tunc expuerunt in faciem ejus, et velaverunt faciem ejus, et colaphis eum ceciderunt, et palmas ei in faciem dederunt, dicentes: Prophetiza nobis, quis est qui te percussit?* (Matth. xxi.) Et aliis multis modis faciem ejus conviciati sunt. Quale hoc erat in judicio, sancti Spiritus per ora prophetarum loquebatur? O igitur irreverentes et indisciplinati, male nati et male educati, quid est quod facitis: *Silete a facie Domini Dei, continete os vestrum a facie Domini Dei*, hominis pro sua reverentia tremendi etiam cunctis virtutibus cæli. Quomodo vos eum inhonorastis? *Silete, quia juxta est dies Domini.* Et, sicut Moyses dixerat, *juxta est dies perditionis, et adesse festinant tempora* (Deut. xxxii). *Væ vobis in illa die hujus Domini, et vos silebitis. Silebitis, inquam, etenim ille dies Domini vobis erit dies perditionis, quis præparavit hostiam, sanctificavit vocatos suos, præparavit, inquam, hostiam, id est, semetipsum, et præparatione ipsa talis hostiæ sanctificavit vocatos suos, videlicet quos ante sæcula præsevit et prædestinavit suos fieri, et tem-*

poribus suis vocavit per cuncta retro sæcula, usque in diem illam qua faciem ejus conspulistis, velastis atque exalapastis, et contra eandem faciem ejus movistis capita vestra, dicentes: Vah hoc totum quod ipse sustinuit, hostiæ præparatio fuit, et in illa hostia corporis sui, sanguinis sui, sanctificavit vocatos suos sanctificatione, quæ est omnium peccatorum remissio (Rom. vii). Quid ulterius jam restat, nisi ut relinquatur vobis domus vestra deserta? Nimirum nulla est causa propter quam districtio- nis vestræ judicium differat, quoniam assumptio jam facta est, quoniam miro modo de vobis mortuis vita est assumpta. *Juxta est illa dies Domini*, qua istud fiat. Hoc ex persona sua propheta inelamavit: *Silete*, inquit, *a facie Domini Dei, quia juxta est dies Domini*, et non dixit magnus, juxta et velox nimis. Proinde expeditior currit explanatio, quia nihil observantiæ nostræ refragatur, qua secundum propheticæ hujus Scripturæ textum, vel ordinem judiciorum Domini, tempora distinximus. Sequitur ex persona Domini, qui antèrius loquebatur: *Et erit* inquit, *in die hostiæ Domini, visitabo super principes, et super filios regis, et super omnes qui induti sunt veste peregrina, et visitabo super omnem qui arroganter ingreditur super limen in die illa, et qui complent domum Domini sui iniquitate et dolo*. Dies hostiæ Domini, tempus est a passione Domini, quo videlicet tempore, post quadraginta annos, facta est visitatio hæc quam nunc dicit, sicut totus orbis audivit. Illa visitatio talis maxime ex principum sacerdotum provenit. Unde recte primo loco, *visitabo super principes*, ait. Qui autem erant filii regis, nisi tam ipsi, quam cæteri Judæi, gloriantes quasi de singulari nobilitate generis? Gloriantur sunt namque nimis insolenter, quodam loco dicentes: *Semen Abraham sumus et nemini servivimus unquam* (Joan. viii). Item: *Nos ex fornicatione nati non sumus, unum patrem habemus Deum* (Ibidem). Propter hujusmodi superbiam appellavit eos ipse filios regni, ubi taliter locutus est: *Dico vobis quod ab oriente et occidente venient, et recumbent cum Abraham, et Isaac et Jacob in regno cælorum, filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores* (Matth. viii). Quos illic filios regni, hic recte intelligimus filios regis, id est, superbos, et contra omne genus humanum sese extollentes, de nobilitate singulari, tanquam filios regis Dei, maxime quia contra verum et unicum Dei Filium cogitantes homicidium, inter cætera dixerunt: *Unum patrem habemus Deum*. Quid autem in eo propheticus sermo denotat, dicendo: *Et super omnes qui induti sunt veste peregrina?* Putasne hypocrisis vestis est peregrina? Uti que nimium peregrina. Quid enim in vestibus magis peregrinum, quam sunt lupis rapacibus vestimenta ovium? Quid, inquam, magis peregrinum quam ei qui intus est plenus iniquitate, foris hominibus justum apparere? Quid magis peregrinum, quam dilatio phylacteriorum et magnificatio simbriarum, et sessio super cathedram Moysi, præsertim in illis, quorum secun-

dum opera non est faciendum. Tales erant Scribæ et Pharisei, nimirum propter quod hypocritæ septies uno brevi sermone, apud Matthæum, væ illis inelamat visitator iste (Matth. xxiii), qui secundum veritatem hujus prophetiæ, jam debebat super illos visitare. Deinde, et visitabo, ait, super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa, qui *complent domum Domini Dei sui iniquitate et dolo*. Et quis est de quo verius dicas, quod arroganter ingreditur super limen, quam ille qui non expectat, ut ostiarius illi aperiat, sed violenter **288** intrat in ovile ovium (Joan. x). Tale et hoc tempore multi sunt, et illo tempore Annas et Caiphas pontifices fuerunt, qui infelici commercio coemptum lacerabant summum sacerdotium alternatim, per annus **B** vices inter se dividendo pontificium. Et quis de illis dubitet hoc dictum, quod compleverunt domum Dei sui *iniquitate et dolo*, quos ipse Dominus Deus ex proprio redarguens: Vos, inquit, Patris mei domum, quæ debuit esse domus orationis, fecistis speluncam ratronum (Matth. xxi). Hæc dicens nonne etiam factio significavit visitationem, quæ in his sonat verbis prophetis? Fecit enim quasi flagellum de funiculis, et omnes ejecit de templo, per hoc terribiliter innuens, eos de regno Dei fore protinus ejiciendos, imo nihil habere in illo templo vel regno, cujus se gloriabantur esse filios. *Et erit in die illa dicit Dominus, vox clamoris a porta Piscium, et ululatus a secunda, et contritio magna a collibus*. Portam Piscium vocabant eam quæ vicinior mari erat inter cunctas vias Jerusalem, de qua et Esdras refert: *Portam vero Piscium ædificaverunt filii Annaa, ipsi texerunt eam, et statuerunt valvas ejus a veras et vectes* (II. Esd. iii). Quod autem ait, *et ululatus a secunda*, et secundi muri in eodem climate portam significat, de qua in libro Regum scriptum est: *Ierunt itaque Helcias sacerdos, et Maica, et Achobor, et Saphan, et Aszza ad Oldam prophetam uxorem Sellum filii Tecuæ, filii Araas custodis restium quæ habitabat in secunda* (IV Reg. xxii). Contritionem autem magnam a collibus, de monte Sion et excelsiore urbis parte loquitur quia cum altiora et arx civitatis fuerit occupata, facilius est in prona descensus. Unde quibus ex rebus gestis omnino **P** gendis, sensum propheta concepit, ut exclamationem ita trifariam divideret, scilicet in vocem clamoris a porta Piscium, et vocem ululatus a secunda, et vocem contritionis magnæ a collibus. Mirum dictu et horrendum sensibus, sive intellectibus, quomodo secundum istam vocum distinctionem contigisse constat, in illo famosissimo excidio misera Jerusalem. Nam et antequam Romano exercitu cingeretur, et toto tempore obsidionis intus triplici seditione nimis atrociter, nimis horribiliter, et supra quam dici vel credi potest, scindebantur, lacerabantur, conscindebantur in suis visceribus. Tres erant principes seditionum, Joannes, Eleazarus et Simon. Eleazarus cum suis superiora urbis et templum occupaverunt, et inferiora Simon, media Jo-

annes obtinebat (*Joseph., De bel. Jud., lib. vi. c. 1*). Quis unquam audivit similia his quæ intrinsecus facta sunt? Vere tanta fuerunt, ut prophetica explanatione recte digna existimentur, et veraciter tunc fuit vox clamoris a porta Piscium, id est ab inferioris urbis parte, ubi tyrannizabat Simon, et ululatus a secunda, id est, a media, ubi bestia Joannes scriebat, et contritio magna a collibus, id est, a templo et arce civitatis, ubi Eleazarus talis erat dominus, qui aram ipsam templi sanguine imbueret, et mortuis indigenis per atria divina stagnum faceret diversorum cadaverum sanguinis. Quid tantum passa es, o miserissima civitas a Romanis, quantum a tuis et indigenis? Imo quæ unquam civitas vel gens talia pertulit ab extraneis, qualia tu a propriis? Sed cesset omnis commiseratio, cum tu proprio sis condemnata iudicio. Dixisti enim: *Sanguis ejus super nos et super filios nostros (Matth. xvii)*. Sequitur ergo tam dura quam justa contritio. *Ululatz, habitatores pilæ*. Pila hoc loco, non per brevem syllabam legenda est, sed per productam, ut de pila sciamus dici, in qua frumenta tunduntur, vas concavum et medicorum aptum usui, in quo proprie tupsanzæ fieri solent. Et pulchre dictum est, qui habitatis in pila, quod scilicet sicut frumenta feriente desuper vecte tunduntur, ita de porta Piscium et de secunda, et de collibus proruens in populum decurrat exercitus. Qui calamitates illius obsidionis et angustias compressæ civitatis vult attendere (*Ezech. xvi*), nimirum ipse perpendit quam congrua similitudine usus sit dicendo, *habitatores pilæ*; sicut enim frumenta in pilam ad hoc congeruntur, ut feriente desuper vecte desilire non valentia tondantur, ita de cunctis Judææ civitatibus vel regionibus confluens populus, repentina est obsidione arcatus, et prædictorum principum seditionis immani crudelitate deintus magis quam de foris ab hostibus, gladio, fame et peste inenarrabiliter discruciatas, mirando circumseptus Dei iudicio, ut qui ad hostes pro remedio vellet effugere, non posset. Sequitur: *Conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento*. Quis est iste Chanaan? Nimirum populus Judaicus, in quem dicit alius propheta: *Pater tuus Amorrhæus, et mater tua Cethea, et Daniel ad præbyterum senem loquitur: Semen Chanaan, et non Judæ, species decipit te*. Quare autem præsentî loco nomen hoc assumpsit, et populus Chanaan, quam populus Judæorum dicere maluit? Nimirum propter rerum vel meritorum veram qualitatem, et propter formidinem. Nam et alius propheta, *formido*, inquit, *et laqueus, facta est nobis pascinatîo et contritio (Thren. iii)*. Occiditur enim in sanctuario Domini propheta et sacerdos. Oportebat falli populum fallacem, quatenus dum de aliis putaret tale quid, et aliquos prophetarum vivere sinceret, et Scripturam vepturis sæculis profuturam reservaret. Igitur *omnis populus Chanaan, quod interpretatur motus eorum, id est, populus Judæorum, qui contra Dominum caput moverunt,*

A motis jam pedibus, quia in veritate non steterunt; conticuit, subauditur a facie Domini. Debemus enim meminisse quod supra incipiens ita dixit: *Silete a facie Domini Dei, quia iuxta est dies*. Ille populus, ille impiorum cœtus, qui tunc insultavit, qui tunc non siluit, qui non solum non reveritus est, verum et ore et manibus inhonoravit faciem Domini; ecce conticuit, ecce auctoritatem loquendi amisit, et sicut de quodam illorum notissimo dictum est, *et episcopatum ejus accipiat alter*, sic de omni populo illo certum est quia magisterium jam non habet, et sicut hic in pejus nomen illi commutatum est; non enim dixit propheta, continuït omnis populus Juda, sed omnis populus Chanaan, sic et honorem amiserunt, et omnem vocem in ultimam venundati servitutem, et captivi non utcunque, non ut olim in Babylone, sed ipsa captivitate dispersi in totum orbem: Malorum omnium totius perditionis causa illis fuit avaritia, usque ad pretium sanguinis dilata. Sequitur ergo: *Disperierunt omnes involuti argento*. Causæ hujus exemplum omni populo Chanaanæ fuit ille Judas proditor. Sicut enim ille cupiditate argenti involutus, triginta argenteis sanguinem Domini vendidit illis, et ideo male periit, sic omnis ille populus maxime in eo fuit intractabilis, quia retibus erat involutus argenti, et maxime propter hoc ipsum Dominum oderunt, quia disputabat contra avaritiam eorum. Secundum numerum argenteorum quibus et ille vendidit, et illi sanguinem Domini emerunt, triginta maledictionibus, tam venditor, quam emptores involuti sunt, quarum in psalmo centesimo octavo prima est: *constitue super eum peccatorem; ultima est: et operiantur eum diploide confusione sua*. Imo dictionis vis quia non dixit, *disperierunt omnes habentes argentum*, sed *disperierunt omnes involuti argento*, longe aliud est habere argentum quam argentum esse involutum. **239** Siquidem et Abraham et Davit, et alique alii sancti et justi argentum habuerunt, in argento divites fuerunt, et tamen non disperierunt, quare? Videlicet quia pecunias tanquam domini possiderunt, non tanquam servi pecuniæ in pecuniis argenti speraverunt. Qui in argento sperant vel confidunt, ipsi argento involuti sunt, et tales omnes dispereunt. Discretionem hac opus est, ubi Dominus loquitur discipulis suis: *Quam difficile, qui pecunias habent introibunt in regnum Dei. (Luc. xviii.)* Poterant enim obstupescere discipuli, et *obstupescabant*, ait evangelista Marcus, *in verbis ejus. At Jesus, rursus respondens, ait illis: Filioli, quam difficile est confidentes in pecuniis introire in regnum Dei*, et tunc demum ita dixit: *Facilius est camelum per foramen acus transire quam divitem introire in regnum Dei (Marc. x)*. Igitur illos exceptit divites, qui quavis habeant pecunias, non tamen sunt confidentes in pecuniis et eos tantum divites illa sententia premit, qui per hoc quod confidunt in pecuniis, sunt etiam, et ab hoc propheta dicuntur argento involuti, et eadem involutione ita grossefacti, ut nimis difficile sit

eos introire in regnum Dei. Sequitur : *Et erit in tempore illo, scrutabor Hierusalem in lucernis, et visitabo super viros defixos in scæcibus suis qui dicunt in cordibus suis, non faciet Dominus bene, et non faciet male. Quam ultronea Spiritus sanctus dignatione occurrit, ne vel propheta vel alius quis sollicitaretur ea sollicitudine quam beatus senex Abraham sollicitus, audito, quod Dominus de Sodomis, ait : Nunquid perdes justum cum impio? Absit a te, ut rem hanc facias, et occidas justum cum impio, fiatque justus sicut impius. Non est hoc tuum, qui judicas omnem terram (Genes. xviii). Concessit illi Dominus, concedit et huic quod non sit suum occidere cum impio justum. Justus autem quodam modo dici poterat, quisquis in ipsum Dominum ignoranter peccaverat, et audita vel cognita veritate, penitentiam acturus erat, sicut fecerunt ad prædicationem Petri, nona die ex ipsis tria millia (Act. ii). Justus, inquam, utcumque jam dici poterat, quisquis ejusmodi erat, sicut de semetipso Abimelech : Domine, inquit, num gentem ignorantem interficies? (Genes. xx.) Tulerat namque uxorem Abrahæ ignoranter. Igitur et in isto Dominus ab ejusmodi sollicitudine, vel ipsum prophetat, vel quemlibet alium liberat, cum dicit : *Et erit in tempore illo, scrutabor Hierusalem in lucernis, etc.* Ac si dicat : Antequam perveniat ille dies visitationis, dies clamoris, et ululatus, et magnæ contritionis, faciam quod mulier sapiens facit, quæ, cum perdidit drachmam unam, accendit lucernam, et everrit domum, et quærit diligenter donec inveniat (Luc. xiii). Non tantum unam, sed plures lucernas accendam, id est, apostoles, Spiritu sancto et lumine ex alto induam (Luc. xxiv), ut sint mihi testes usque ad ultimum terræ, incipientibus ab Hierusalem, et omni Judæa et Samaria (Act. i). Nimirum hoc scrutari Hierusalem in lucernis, ut ubicunque fuerit drachma, quæ perdita est, latere non poterit, id est quicumque ex Deo erit, dignusque Hierusalem civitate cælesti, in culpa perfidie non remanebit. Sicut enim drachma perdita, drachma aurea, dum quæritur cum læcarnis, ad lumen lucernarum relucet de tenebris, et invenitur, sic omnes ignorantes et justus, qualem se Abimelech jam dictus, fuisse testabatur, audita veritate dictorum, et visa claritate signorum, erumpente in vocem confessionis, compuncti corde, atque dicentes, *Quid faciemus, viri fratres (Act. ii)?* et pœnitentia suscepta baptizati salvabuntur, ita scrutando Hierusalem, tandiu donec credant quotquot præordinati sunt ad vitam æternam, tunc demum visitabo super viros defixos in scæcibus suis, non faciet Dominus bene, et non faciet male. Erunt namque proprio judicio condemnati, odientes lucernas meas, et amando feces suas, et sicut illi qui voluntantur in scæcibus libidinis, dum in occulto scortantur, dum polluunt et polluantur, nolunt se requiri cum lucernis, imo oderunt lucernas et abhorrent eas, ita illi nequam et invidum contra veritatem habentes oculum, odientes et me et Patrem meum,*

A amantes sua peccata, et odientes justitiam, habentes amorem præsentis sæculi, odium futuri, non cupient audire verba Dei, quæ proferentur cum ignorantium testimoniis, imo ex eis quos mittam ad eos, prophetis, et sapientibus, et scribis, occident et crucifigunt, et flagellabunt, et persequantur de civitate in civitatem (Matth. xxiii), et dicent falsum est quod dicunt isti. Non faciet Dominus bene bonis, et non faciet male malis, id est, non erit dies judicii, aut certe iste, quem dicunt Dominum, quem crucifixum, nullus est, non talis fuit aut erit, ut nobis bene vel male facere possit : Idcirco visitabo super eos ita ut veniat super eos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel justus. Dicamque eis : *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, hoc est quod continuo sequitur : Et erit fortitudo eorum in direptionem, et domus eorum in desertum, et edificabunt domos et non habitabunt, et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum.* Quid horum effectu manifestius? Fortitudo eorum, qua primo contra Deum, deinde contra homines male fortes fuerunt, facta est in direptionem. Quomodo fortes fuerunt contra Dominum? Nimirum sicut phreneticus contra medicum. Non enim vera erat, aut vera est fortitudo illorum, justitiam suam statuere volentium, sed falsa est omnino et fallax, sicut fortitudo phrenetici, cum percutit medicum. Deinde mirum, et miro Dei judicio factum, quod contra homines ita de fortitudine præsumperunt, ut bellum implacabile susciperent contra Romanos, victores omnium gentium. Talis direptio non est audita usquam gentium, qualis fuerit direptio fortitudinis eorum. Domus eorum quomodo facta est in desertum? Nimirum ita ut desereretur templum illud ab omni præsidio cælestium spirituum dicentium : Transmigremus ex his sedibus, quod Josephus palam auditum fuisse testatur. Edificium domus illius, id est, templi, valde fuerat recentiori tempore auctum, turribusque atque porticibus valde venustatum. Ipsa civitas domibus pulchris ornata opibusque referta, regio undique vineis arboribusque diversi generis, mire consita atque uberrima. Sed cuncta excisa, cuncta diruta et igni concremata, in desertum redacti sunt, et qui gladio superfuerunt ex eis, in omnes gentes captivi ducti sunt, et hoc modo veritas apparuit dicentis : *et edificabunt domos et non habitabunt, et plantabunt vineas, et non bibent vinum earum.* His præmissis quid protinus clamet, quid continuo de excelsa specula dicat, et annuntiet speculator iste, attonitis auribus audiamus, qui nos dormire non patitur. Ait : *Juxta est dies Domini magnus, juxta est et velox nimis. Vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis et angustiarum, dies calamitatis et miseriarum, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulæ et turbis, dies tubæ et clangoris, super civitates munitas, et super angulos excelsos. Et tribulabo homines, et ambula*

tant et auri, qui Domino peccaverunt. Et effundatur sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum sicut stercorea. Sed et argentum eorum et aurum non poterit eos liberare in die iræ Domini. In igne æti qui **290** devorabitur omnis terra, quia consumptionem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. O quantus clamor et exclamatio, quam vehementis omni homini, nisi ei qui surdus est, qui non habet aures audiendi! Quid erat quod videbat, quia ita clamabat? Qualis erat visio mentis, cujus tanta est acrimonia vocis? Beatus papa Gregorius recte ad vim clamoris hujus attonitus: *Pensate, inquit, fratres charissimi, ad conspectum tanti iudicis, quis in illo die terror erit, quando jam pœnæ remedium non erit; quæ illa confusio, cui reatu suo exigente contingit in conspectu omnium hominum angulumque erubescere; qui pavor eum, quem tranquillam mens humana capere non valet, et iratum videt! Quem diem propheta intuens, ait: « Dies iræ, dies illa, dies tribulationis et angustiarum, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinitis, dies tubæ et clangoris. » Pensate ergo, fratres, extremi iudicii diem, super corda reproborum, quæ asperitate propheta vidit amarescere quæ tot appellationibus non valet explicare. Quid opportunius observare potuit de officio boni oratoris juxta considerationem rei quam hoc, ut attentus fieret auditor, in exordio sermonis, imo declamationis? Quo autem verbo, quali dicto attentionem spectator melius excitaret, quam dicendo, juxta r. Contemplatus est diligenter, multo et claro **C** intuitu vidit, quia juxta est id quod lippis et cæcitate longè esse videtur, et dicat, in tempora longa fiet istud. Nec semel contentus dixisse, juxta ai dicit Domini, repetitum juxta est, et velox nimis, et vere secundum magnitudinem periculi, juxta ac velox nimis, et hoc non vane videtur homini habenti quidpiam de sensu Dei, cujus ante oculos mille anni sic sunt, tanquam dies hesternæ quæ præterit, aut certe, quod brevius est tanquam custodia in nocte, id est, una de quatuor vigiliis unius noctis. Imo quæ pro nihilo habentur, eorum anni erant, id est, inter ea reputabantur (*Psal. LXXXIX*). Ille dies erit magnus, quantus, ex quo dies esse cœperunt, non fuit, nec erit amplius. Quam autem vocem attendit continuo dicentis, vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis, quam aliam putamus, nisi illam: *Ite, maledicti, in ignem eternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (*Matth. xxv*). Vere amara vox: Ibi, inquit, id est, in illa voce, tribulabitur fortis, et quis fortis, nisi superbus, fortis diabolus, fortis angeli ejus, fortis homines sequaces ejus ibi tribulabuntur, in illa voce tribulabuntur. Ergone veraciter fortis, qui in voce tribulabitur. Imo falso fortis, vere invalidus. Fortis enim dicitur, non quod ita sit, sed quod ita videatur. Tunc autem non ita sibi videbitur, sed nec negare poterit quod sit invalidus, quando una voce fortis ille fortium rex, videntibus cunctis, præcipitabitur (*Job. xl*). Quanto impetu, quam magno spiritu illius diei ma-*

gnitudinem describere gestiens, dies, inquit, iræ, dies tribulationis et angustiarum, dies calamitatis et miseriæ, dies tenebrarum et caliginis, dies nebulae et turbinitis, dies tubæ et clangoris. Diem unam eandemque sex vicibus cum adjectionibus terrificis declamavit, et septimam vicem non addidit. Cur hoc? Existimo nimirum quia de septima die nihil ibi erit, nihil de Sabbato Domini, sed sine requie, sine ulla requiescentis spe tribulabitur ibi fortis. Nam hoc totum quod tantis nominibus declamavit, erit super civitates munitas, et super angulos excelsos, id est, super homines impios, et super angelos superbos. Nam civitates cum dicit munitas, subaudiendum est, citra Dominum, et angelos cum dicit excelsos, intelligenda est celsitudo principum, contra verum et solum excelsum Dominum sese extollentium. Istæ sunt civitates munitæ, et isti sunt excelsi angeli quos Apostolus manifestius exprimit, ut in Evangelio fieri debuit, in quo revelatur hæc ira sive dies iræ Dei. Nam præmisso, *revelatur enim ira Dei de celo, secutus est dicens, super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent* (*Rom. x*), etc. Nonne talibus congruit, et justo iudicio repositum est id quod continuo post verba prophetæ ex sua persona Dominus iudex dicit? *Et tribulabuntur, ait, homines et ambulabunt ut cæci*. Et propheta statim comprobans iudicium causam reddit, quia Domino peccaverunt. Recte etenim illic *ambulabunt ut cæci*, qui hic oculos voluntarie contra veritatem clausurunt, *quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, et voluntarie obscuratum est insipientis cor eorum, et dicentes se esse sapientes, et revera plerique illorum invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspicientes, nihilominus, imo et amplius stulti facti sunt, et immutaverunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentum*. Vere igitur causa est, quia Domino peccaverunt. Quia vero propter hoc ipsum, et tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, et tradidit illos in passiones ignominiosas, ut tam semine quam viri immutarent naturalem usum in eum usum qui est contra naturam, et tradidit illos in reprobum sensum, ut faciant ea quæ non conveniunt (*Ibid.*). Recta et justa est sententia hæc, adjectionis eorum plenissima, et effundetur sanguis eorum sicut humus, et corpora eorum sicut stercorea. Quod deinde subjungit, *sed et argentum eorum et aurum non poterit liberare eos in die iræ Domini*, hoc jam in isto tempore assertionem non indiget, imo et notum et certum est quia nec aurum nec argentum cum eis qui possederunt ad illud veniet, quippe cum scriptum sit alibi, quia cum interierit, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria ejus (*Psal. XLVIII*). Amplius vero id quod sequitur: *Omne destruit auxilium auri et argenti, in igne*

Inquit, zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. Si enim illo igne, quo judicabitur sæculum, devorabitur omnis terra, quod verum est, sicut alibi dicit, *cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth. xxiv), aurum et argentum ubi parebit, quod utique terra est? Sed et si placeret, nunquid eorum esse deberet? Nihil intulerunt in hunc mundum (I Tim. vi), et propterea peccatores nihil præter peccata tunc habebunt, et idcirco justus ille ignis justissimi zeli Domini consummationem faciet festinanter, cunctis eis habitantibus terram, propter hoc ipsum, quod cælum desperantes, tota mente habitaverunt terram. Sequitur:

CAP. II. — *Convenite, congregamini gens non amabilis, priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini.* Hoc officium et hic mos est speculatoris fidei, legati fidelis, ut non contentus sit clamasse quod viderit, vel nuntiasset cui rei legationem susceperit, verumetiam superintendat spontaneum quidpiam sermonis hortatoris, per quod auditorem faciendum benevolam ad cautelam necessariam prope-ret excitare, quæ magna pars est boni adjutorii. Hoc Apostolus de semetipso pulchre ostendit, cum præmisso ad Corinthios, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, et **291** *posuit in nobis verbum reconciliationis pro Christo, pro quo legatione fungimur* (II Cor. v), deinde subjungit: *Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis* (II Cor. vi). Sic iste, ubi speculatoris more prophetico ore clamavit quæ vidisset mala ventura, primum in partibus, deinde in universitate mundi, quasi demissa paululum declinationis vehementia, suavius incipit, et hortatur his verbis: *Convenite, congregamini*, subauditur, conventu, congregatione, qua Deo Creatori conjungi possumus et conjungi debemus, quod quicumque non faciunt, ipsi sunt *tanquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ* (Psal. i). Hinc est quod dicit: *Priusquam pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini.* Nam inde pulvis mobilis est, et ventus dum flaverit, dispergit eum et *projicit a facie terræ*, quia non convenit, non congregatus est in unum rore suscepto, per quem poterat sibimet cohærere. Cum autem ventus illum projecerit, ubi parebit, aut unde convenire vel congregari rursus poterit? Ita nimirum inde Omnipotentis jussio pariet super impios et incredulos diem transeuntem, et eos transire facientem, quasi pulverem, quia non convenerunt, non congregati sunt ad Deum et Dominum per gratiæ ejus rorem salutiferum, per aquam et spiritum, per quem omnes quicumque non pereunt unum cum illo capite corpus effecti sunt. Hoc Petrus sciens, eodem sensu quo et ipse dicebat: *Salvamini a generatione ista prava* (Act. ii). Sciebat enim quia super generationem illam primo paritura foret jussio, *quasi pulverem transeuntem diem*, ut captivi dispergerentur in

A omnes gentes; et deinde communiter cum cæteris gentibus impiis, ventura esset super eos *ira furoris Domini*, die universalis judicii. Verbum hujusmodi priusquam pariat jussio, pro re satis congruit illi qui apud alium prophetam dicit: *Tacui, semper sicut, patiens sui, sicut parturiens loquar* (Isa. xlii). Illam namque iram furoris sui diu continuit et distulit, sed tandem tanto durius declarabit quanto patientius sustinuit, sicut in utero habens, diu quidem vocem continet et continere potest, sed cum venerit hora, non sine clamore et gemitu depromit, quod apud se nonnihil habuerit. Talis quoque compellatio, *gens non amabilis*, sensum eundem habet, licet minus asperè sonet, quam illud dictum a Joanne Baptista: *Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere a ventura ira?* (Matth. iii.) Sed et ipse Dominus: *Generatio, inquit, prava et perversa signum quærit* (Matth. xii), et Petrus, ut jam supra dictum est, *salvamini*, ait, *a generatione ista prava* (Act. ii). Neque hic neque illic dictum est ita sine judicio legis. Primus namque Moyses dixit: *Generatio prava atque perversa, haccine reddis Domino* (Deut. xxxii), et: *De vinea Sodomorum vinea eorum*, etc. (ibid.). Sequitur: *Quærite Dominum Deum nostrum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati. Quærite justum, quærite mansuetum, si quomodo abscondamini in die furoris Domini, quia Gaza destructa erit, et Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, et Accaron eradicabitur.* Sicut ubi revelari per Evangelium cœpit ira Dei de cælo super omnem impietatem hominum (Rom. i), primum oportebat Judæis loqui verbum Dei, et deinde converti ad gentes (Act. xiii), sic in isto spiritus propheticus ubi præ-nuntiavit iram sive diem iræ et furoris Domini iuxta esse, et velocem nimis, primo gentem non amabilem, gentem Judaicam exhortando compellavit, dicens: *Convenite et congregamini*, et deinde omnes gentes alloquitur, dicendo: *Quærite Dominum Deum nostrum omnes mansueti terræ*, et hoc ipsum verbum, *quærite*, tertio repetit, *quærite Dominum Deum nostrum, quærite justum, quærite mansuetum*, quod non aliud esse arbitror, quam credite in Patrem, credite in Filium, credite in Spiritum sanctum. Qui hujusmodi adhortationem receperunt vel recipiunt, recte dicuntur mansueti et operati judicium Dei, sicut econtra Judæi qui repulerunt verbum, et indignos se judicaverunt æternæ vitæ (I Cor. xi), dicuntur gens non amabilis. Et revera omnes mansueti, per hoc ipsum quod sunt mansueti et tractabiles verbo Dei, judicium operati sunt et operantur Domini, judicando semetipsos, ut non judicentur, cujus videlicet judicii principium est semetipsos ut peccatores et reos mortis addicere patibulo Domini, id est baptizari in morte ejus, et consepeliri in illo per baptismum in mortem perfectio autem ejusdem judicii vel justitiæ est, ita de cætero in novitate ambulare, quomodo ille surrexit a mortuis per gloriam Patris (Rom. vi). Mirum quod talibus dicit, *si quomodo abscondamini in die furoris Domini.* Ergone et

ipsi vix abscondentur in die furoris Domini? An non et hoc Petrus apostolus dicit? Ait enim: *Si autem primum a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio? Et si justus vix salvabitur, impius et peccator ubi parebunt?* (I Petr. iv.) Igitur quamvis mansuetus quis, quamvis iudicium sit operatus Domini, semper sibi suspectus sit, nec se comprehendisse arbitretur, quia nec justus quispiam salvari poterit, si absque misericordia iudicetur. Impius et peccator omnis, sub nominibus recte intelligitur urbium Philistiim, Gazæ, et Ascalon, Azoti et Accaron, duplicem, ut reor, ob causam. Prima causa est quia gens Philistiim primo loco denotatur inter omnes gentes quæ inviderunt gloriæ Domini, et mansuetis terræ, scilicet Moysi, et cæteris ascendentibus de terra Ægypti. *Ascenderunt enim, ait, populi et irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philistiim, tunc conturbati sunt principes Edom, et cætera* (Exod. xv). Primos nominavit *habitatores Philistiim*, quia primi doluerunt, et primi ad impugnandum ascendente Israellem fuere preparati. Scriptum est enim: *Igitur cum emisisset Pharaon populum, non eos eduxit Dominus per viam terræ Philistinorum, quæ tinea est, reputans ne forte pœniteret eum, si videret adversum se bella consurgere* (Exod. xiii). Alia causa est, quia sub interpretationibus eorundem nominum omnium illorum perversitas denotatur qui secundum similitudinem Philistiim pios omnes ad eum fugientes, et hoc sæculum nequam relinquentes, odio habent et persequuntur. Gaza namque *fortitudo ejus, Ascalon ponderata, vel ignis homicida, Azotus ignis generationis, Accaron eradicatio vel sterilitas* interpretatur. Et est sensus: Omnes qui sibi applaudunt in fortitudine corporis, et in potentia seculari, et dicunt cum diabolo: *In fortitudine manus meæ feci* (Isa. x), diripiunt, et ad nihilum redigunt in die iræ Domini. Similiter qui arsit ad effundendum sanguinem, et multas scandalizavit animas, scelus sui mensuram recipiet, et eodem quo operatus est pondere deprimetur, et implebitur in eo: *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus* (Psal. v), dum gehennæ ignibus cum diabolo cremabitur. Item qui arsit libidine et generationis incendio debacchatus est: *Omnes enim adulterantes, quasi clibanus corda eorum* (Osee vii), non in tenebris, non in occulto iudicio, sed in meridie, hoc est, quando sancti plenam recipient claritatem, projicietur in tenebras, et sanctorum consortium non habebit. Item qui non solum nullos fructus habuit, sed perversitate doctrinæ suæ plurimos eradicavit, ipse quoque eradicabitur. Proinde, *quærite Dominum, omnes mansueti terræ, et ne sitis sicut Gaza, id est sicut male fortes, et non mansueti, qui suam quærentes statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti* (Rom. x), quia talis Gaza destructa erit. *Quærite Dominum, omnes mansueti, et ne sitis sicut Accaron, id est ardentes igne homicidii, quorum manus sanguine plenæ sunt, quia deserta erit talis Accaron, sicut dixit Veritas: Ecce*

relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. xxiii). *Quærite Dominum, omnes mansueti, et nolite esse sicut Azotus, id est sicut hi qui geniviam voluptatem ultro exasperantes, verterunt in furorem, et conflaverunt sibi ignem urentem, quia talis Azotus in meridie ejicitur, id est manifesto iudicio condemnabitur, talis, inquam Azotus, iudicium portabit Sodomorum et Gomorrhæ, juxta Prophetam alium dicentem: Audite verbum Domini, principes Sodomorum; percipite auribus legem Dei mei, populus Gomorrhæ* (Isa. 1). *Quærite Dominum, et ne sitis sicut Accaron, id est sicut sterilis vinea Domini Sabaoth, domus Israel, quæ cum debuisset facere uvas iudicii et justitiæ, fecit labruscas* (Isa. v) iniquitatis et clamoris, quia talis Accaron, talis sterilitas eradicabitur. Omnibus quidem reposita est ira furoris Domini gentibus incredulis, sed maxime et præ omnibus genti illi quæ prima restitit, et persecutionem excitavit Evangelio Christi, vel sacramento baptismatis, secundum similitudinem Philistiim, quæ gens, ut supra dictum est, prima invidit, et obsistere bellumque inferre prompta fuit Israeli ascendenti de terra Ægypti in transitu maris Rubri. Sequitur ergo: *Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum*. Gens habitans funiculum maris, id est vicina baptismi Christi, sicut gens Philistiim vicina erat mari per quod Israel transivit. Quam enim vicina fuit illi sacramento æternæ salutis, apud quam idem sacramentum Christus moriens condidit, apud quam aquam et sanguinem de suo latere fudit, apud quam dato Spiritu sancto claruit multis signis et prodigiis, quod dux esset ipse Dominus in misericordia populo quem redemit, gradientibus in fronte, in transitu maris Rubri tribus millibus hominum, qui ipsa die Pentecostes baptizati sunt in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (Act. ii). *Væ tibi, gens perditorum, væ tibi taliter baptizati funiculum maris, quia cum posses trahere ad te funiculum ejusmodi, funiculum distributionis, in qua sorte dividitur terra regni Dei, non solum non attraxisti, verum etiam subeuntibus et trahentibus invidisti. Verbum Domini super vos Chanaan terra Philistinorum, et disperdam te ita ut non sit habitator*. Quod terra Philistiim terra sit Chanaan, nulli dubium est, et quod præsentis loco Chanaan Judæus sit jam dictum est, et multis Scripturarum testimoniis comprobari solet. Itaque super vos, o Chanaan, et, o terra Philistiim; super vos, o non Judæi, sed Chananæi; o non terra Hierosolymorum, sed terra Philistinorum, id est portione cadentium, verbum Domini super vos est, quod ego loquor non in bono sed in malo, non in gratia sed in ira, non in misericordia sed in vindicta. Sequitur enim: *Et disperdam te ita ut non sit habitator. Et erit funiculus maris, requies pastorum, et caulæ ovium, et erit funiculus eis qui remanserint in domo Juda, ibi pascentur in domibus Ascalonis, ad vesperam requiescent, quia visitabit eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem eorum*. Utrum ita factum sit, ut littera sonat, quod terra Philistinorum

deserta et absque ullo habitatore fuerit, Deus vide-
 rit. *Disperdam te*, inquit, *ita ut nullus sit habitator*,
 et in tantam venies vastitatem ut omnes tuæ urbes
 nunitissimæ sint in ovilia pastorum. Quomodo cun-
 que terræ illi quæ proprie dicta est terra Philisthino-
 rum contigerit, et terræ Moab, et terræ filiorum
 Ammon, de quibus postmodum dicturus est: Nos
 qui scimus signatum fuisse librum (*Dan. xii*), et
 clausas visiones prophetarum, sicut nonnullis eorum
 legimus imperatum, dubitare non debemus sacra-
 menta rerum spiritualium sub rerum corporalium
 recondita esse nominibus, et cuncta ad Christum
 applicanda, *habentem clavim*, ut in Apocalypsi legi-
 mus, *qui et aperit et nemo claudit, claudit et nemo
 aperit* (*Apoc. iii*), quia cuncta in eo reserantur. Igitur
 super vos, o terra Chanaan, terra Philisthinorum,
 id est super vos, o Judæi, verbum Domini est; quia
 am semen Chanaan et non Judæ terra estis Philis-
 thinorum, id est potione cadentium, ex quo Christo
 Dei Filio *dedistis in escam suam fel, et in siti sua
 potastis cum aceto* (*Psal. lxxviii*), unde et facta est
 coram vobis *mensa vestra in laqueum, et in retribu-
 tionem, et in scandalum* (*ibid.*). *Te*, o terra ejus-
 modi, *disperdam*, ait, *ita ut non sit habitator*. Juxta
 quod et Psalmista: *Fiat*, inquit, *habitatio eorum de-
 serta, et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet*
 (*ibid.*). Ita namque factum est: Non est ex vobis,
 qui habitet in illa terra vestra, vel dominetur in ea.
 Quid porro fiet de funiculo maris de quo paulo ante
 dictum est: *Væ qui habitatis funiculum maris? Re-
 quies erit pastorum, et caulæ pecorum*. Qui sunt pas-
 tores, et quæ pecora sive oves? Nimirum pastores
 illi, quorum princeps ille *bonus pastor est, qui po-
 suit animam suam pro ovibus suis* (*Joan. x*). Et illæ
 oves sunt, de quibus idem ait: *Et alias oves habeo
 quæ non sunt de hoc ovili, et illas oportet me addu-
 cere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et
 unus pastor* (*ibid.*) Funiculus maris, quem vos ha-
 bitatis, o Judæi, id est omne quod habere vel quod
 vicini videbamini esse sacramento baptismatis Christi,
 quod inimicos nostros Pharaonem spiritualem, et
 exercitum ejus operuit, scilicet lex et prophetæ,
 cuncta quæ credita sunt vobis eloquia Dei, requies
 erunt pastoribus istis, et erunt caulæ pecorum sicut
 ovium quam Dominus adduxit. Nonne ita est, o Ju-
 dæi, imo Chananæi, sive Philisthiim? Oves istæ
 et pastores earum, id est Christiani et doctores eorum
 in illo tali funiculo quondam vestro nunc requie-
 scunt, quia legem et prophetas vestros scienter le-
 gunt. Ille vester funiculus Hebraico quidem sermone
 consertus, deinde in Græcum ductus et in Latinum
 reductus, ampla fecit spatia cunctis gentibus, et ecce
 in spatiis ejus requiescimus, et caulæ pecorum, id
 est lectiones sive meditationes nostræ sunt. Mirum
 quod vos ipsi caulæ nobis ovibus Christi, ne vete-
 rascant aut vetustate infirmentur et labescant, jugi-
 ter confirmatis, et ad confirmandum nobis mate-
 riam validam ubique terrarum ministratis, dum captivi in omnes gentes liberos vestros, imo

A jam nostros circumfertis, ut quidquid de Christo
 prædicatur, Græcis et Latinis sive barbaris, præ-
 sentes vos cum scriptis vestris palam testificemini:
 quod non sit novum sive fictum quidquid auribus
 eorum quasi nova refert vox evangelicæ prædica-
 tionis. Quod deinde subjungitur, *et erit funiculus eis,
 qui remanserint de domo Juda*, cum præcedenti dic-
 to bene perspectum, conjunctionem satius erit
 deuter indicat aliarum, et aliarum ovium in ovile
 unum. Qui enim sunt, *qui remanserunt de domo
 Juda*, vel quid est remanere de domo Juda? Nimi-
 rum remanere de domo Juda, hoc est, salvari de
 eadem gente perditorum, gente Judaica, et qui
 hoc modo remanserunt vel remanebunt, primi
 apostoli fuerunt, et qui post ipsos vel per ipsos cre-
 diderunt, et illæ erunt reliquiæ, quæ salvæ fient,
 postquam subintraverit plenitudo gentium (*Rom.
 xi*). 293 Pulchre ergo ita distinctum, et erit funi-
 culus maris requies pastorum et caulæ pecorum,
 quod recte intelligitur de pastoribus et pecoribus
 plenitudinis gentium. Ac demum: *Et erit funiculus
 eis qui remanserint de domo Juda*, quod nihilominus
 recte intelligitur de illis reliquiis quæ supersunt et
 supererunt de Israel, in quo contigit cæcitas (*Rom.
 xi*). Simul de utrisque, de ovibus sive pastoribus
 partium utrarumque illud intelligendum, quod sub-
 junctum est: *Ibi pascentur in domibus Ascalonis, ad
 vesperam requiescent*. Quid est *ibi pascentur*, nisi in
 funiculo illo possidebunt? Funiculus namque pos-
 sessio est, juxta illud: *Paras autem Domini populus
 ejus, Jacob funiculus hereditatis ejus* (*Deut. xxxiii*).
 Aut certe funiculus dimensio possessionis est, juxta
 illud: *Et ejecit a facie eorum gentes, et sorte dividit
 eis terram in funiculo distributionis* (*Psal. lxxvii*).
 Quolibet modo accipias, sensus totius summa est.
*Ibi pascentur in domibus Ascalonis, ad vesperam re-
 quiescent*, ac si diceret: In sorte Domini computa-
 buntur, in sinibus Abraham, Isaac et Jacob colloca-
 buntur, in cœlestibus mansionibus quas Ascalon, id
 est ignis homicida, scilicet Judaica impietas sua
 esse domos gloriatur. At illi filii regni ejicientur in
 tenebras exteriores, isti autem venientes ab oriente et
 occidente, recumbent in sinibus Abraham, Isaac et
 Jacob (*Matth. viii*). Unde hoc? *Quia visitabit*, inquit,
*eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem
 eorum*. Quis ille Dominus qui visitabit, nisi ipse qui
 dixit de his, et de semetipso: *Et fiet unum ovile et
 unus pastor*? Ipse namque de visitatione hac dicit in
 alio propheta: *Ecce ego requiram oves meas, et vi-
 sitabo eas sicut visitat pastor gregem suum* (*Joan.
 x*) *in die quando fuerit in medio ovium suarum dis-
 sipatarum* (*Ezech. xxxiv*), etc. usque: *Ecce ego ju-
 dico inter pecus et pecus, arietem et hircum, inter
 pecus pingue et pecus macilentum* (*ibid.*) Duo dicta
 sunt in illo. *Visitabo oves meas*, et, *judicabo inter
 pecus et pecus*, duo nihilominus in isto, quia visita-
 bit eos Dominus Deus eorum, et avertet captivitatem
 eorum. *Visitabit*, subauditur, primo adventu suo,
 ut sit ipse pastor, et ovem perditam ad gregem suo

reportat humero (*Luc. xv*). Avertet captivitatem eorum, secundo adventu suo, quando judicabit utique inter pecus et pecus (*Ezech. xxxiv*), et separabit oves ab hædis, dicetque ovibus a dextris : Venite,

benedicti, Patriæ meæ, possidete paratam vobis regnum, et hædis a sinistris : Discedite a me, maledicti, in ignem æternum (Matth. xxv).

LIBER SECUNDUS.

294 Adversariorum, seu veritati contradicentium universitas trifariam divisa est. Alia divisio Judæorum et alia hæreticorum, alia paganorum. Super omnes divisiones istas verbum Domini est, eo ordine quo nunc a nobis nominatæ sunt. Siquidem super Judæos jam prolatum est verbum, et ipsi designati sunt sub nominibus Chanaan et terræ Philistinorum, dicendo : *Verbum Domini super vos Chanaan terra Philistinorum*; hæretici protinus distinguuntur sub nominibus Moab et filiorum Ammon, dicendo : *Audivi opprobrium Moab et blasphemias filiorum Ammon, quæ exprobraverunt populo meo, et magnificati sunt super terminos eorum*. Subinde paganorum impietas sub nomine condemnatur Æthiopicam, cum dicit : *Sed et vos, Æthiopes, interfecti gladio meo eritis*. Protinus et ipse, qui est omnium inimicorum caput, diabolus perditus atque perdendus designatur sub nomine Assur, dicendo : *Extendet manum suam super Aquilonem, et perdet Assur*. Denique sub istis nominibus debere hujusmodi sensus suscipi satis probabile est, præsertim quia præceptum fuisse scimus prophetis, non omnia manifeste loqui, imo claudere sermonem et signare libram, et ligare testimonium, et signare legem discipulis Domini, cum pollicitatione : *Quia pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia (Dan. xii)*. Præterea et illud nobiscum facit, quia nec rerum præsentium, nec historiarum quæ de rebus gestis conscriptæ sunt aliquod suffragatur experimentum sive testimonium ei, qui simpliciter, et ut vulgo nota sunt, accipit hæc nomina Chanaan sive Philistinorum, Moab et filiorum Ammon atque Æthiopicam. Nam et si non immunes fuere malorum quæ in mundo facta sunt vel fiunt, nihil tamen usquam legitur tale vel tam magnum, ut præsentis prophetiæ litera sonat, simpliciter audientibus, verbi gratia, cum protinus ita loquitur : *Vivo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, et filii Ammon, quasi Gomorrha, siccitas spinarum, et acervi salis, et desertum usque in æternum*. Similiter de terra Philistinorum. Quando enim factum est, quod dicit : *Et erit requies pastorum et caulæ pecorum*? Quando nullus in ea fuit habitator, et in tantam venit vastitatem, quæ lætabatur in eversione Judææ, ut omnes urbes ejus munitissimæ essent in ovilia pastorum, atque ita inculta et sic vepribes atque urticis operta ut pastores de reliquiis Judæorum in Ascalone post meridiem requiescerent, et in urbe quondam nobili greges suos accu-

bare facerent. Proinde cœptum iter securi pergamus, et Spiritus sancti verba spiritualiter intellexisse contenti simus. *Audivi opprobrium Moab, et blasphemias filiorum Ammon, quæ exprobraverunt populo meo, et magnificati sunt super terminos eorum*. **B** *Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel, quia Moab ut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum et acervi salis, et desertum usque in æternum. Reliquiæ populi mei diripient eos, et residui gentis meæ possidebunt illos. Hoc eis eveniet pro superbia sua, quia blasphemaverunt et magnificati sunt supra populum Domini exercituum*. Causa pro posse dicenda est, cur his nominibus hæretici designati sint, vel ob quam similitudinem vocentur Moab et filii Ammon. De Judæis supra dictum est quod recte vocentur Philistiim, videlicet, quia sicut ubi accesserunt filii Israel de terra Ægypti per mare rubrum, Philistiim qui vicini erant mari primi doluerunt, et primi bellum inferre parati fuerunt, ita ubi conditum est baptismi sacramentum, Judæi, penes quos conditum est, primi viderunt et inviderunt et primi contra fidem evangelicam persecutionem exercuerunt, mala potione, scilicet spiritu erroris inebriati et insanientes secundum nomen Philistiim, quod interpretatur, *potiones cadentes*. De hæreticis nunc dicendum quod recte vocentur Moab et filii Ammon, quia sicut Moab et filii Ammon de consanguinitate Abraham descendunt, et tamen genus Abraham semper oderunt, ita hæretici in Christum se credere dicunt, et tamen Christianorum catholicam fidem subvertere semper conati sunt. Et quis hoc nesciat, quod de consanguinitate Abraham per incestum nati sunt Moab et filii Ammon? Dormierunt enim filiæ Loth nepotis Abraham cum patre suo, et major quidem filia Moab, minor autem peperit Ammon (*Gen. xix*). Et Moab quidem ex patre, Ammon *populus turbidus* interpretatur. Quis autem populus magis turbidus quam hæreticorum cœtus, qui alios turbida et cœnulentia potant doctrina, velut turbida aqua : sunt etiam hæretici ex patre diabolo æque ut Judæi, quibus ipse Dominus : *Vos, inquit, ex patre diabolo estis (Joan. viii, num. xxv)*. Igitur ut Philistiim ita Moab et filii Ammon, id est sicut Judæi, ita et hæretici in desertum erunt usque in æternum; quippe qui deserentes Deum et a Deo deserti, absque dubio peribunt in sempiternum. *Audivi enim, ait, Moab opprobrium et blasphemias filiorum Ammon, scilicet hæreticorum, qui nimirum exprobraverunt populo meo, populo*

Christiano secundum exemplum Moab, et magnificati super terminos eorum secundum exemplum filiorum Ammon. Quod fuit exemplum Moab? Illud nimirum, quod fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ secundum suggestionem Balaam vocaverunt eos ad sacrificia sua, et comederunt, et adoraverunt deos earum, initiatumque est Israel Beelphegor. Magnum fuit illud opprobrium Moab, et usque in præsentem diem, ait Phinees, macula hujus sceleris in nobis **295** permanet, multique de populo corrue- runt. Secundum illius opprobrii vel maculæ exemplum fuit et est opprobrium hæreticorum sive hæresiarcharum, quales Marcion, Cherinthus, Ebion et Arius, aliique quamplures exstiterunt. In quo? In eo videlicet quod non per ignorantiam erraverunt, sed sicut ille Moab scienter et præeunte consilio, quatenus auxilio Dei destitutum redderet Hierusalem effecit ut initiaretur Beelphegor, ita et isti scienter, quatenus populum ecclesiasticum omni veritatis honore nudarent, et in perditionem traherent, turpia et probrosa singuli suorum dogmatum simulacra propalaverunt. Quod autem vel quale fuit exemplum filiorum Ammon? In quo illi priores super terminos Israel magnificati sunt? Tulit Israel, ait rex filiorum Ammon, terram meam, quando ascendit de Ægypto. Econtra Jephthe dux Israel: *Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon; sed Dominus Deus subvertit Amor- rhæum, pugnans contra illum, pro populo suo Israel,* **C** *et tu nunc vis possidere terram ejus? Nonne ea quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem (Judic. xi).* Disceptatio tunc fuit vehemens contra filios Ammon, eo modo significantes se super terminos Israel. Sed et ante hoc copulati regi Moab percusserant Israel, atque possederant urbem palmarum (*Judic. iii*). Secundum illius disceptationis exemplum jugem atque pertinacem hæretici contra catholicam Ecclesiæ disceptationem habuerunt, et super terminos ejus magnificati sunt, super terminos fidei, quos patres nostri prophetæ et apostoli posuerunt, adjiciendo aliquid super positionem, vel diminuendo quidpiam de positione illorum, non timentes illud quod in Apocalypsi scriptum est: *Si quis adjecerit supra hæc, adjiciet Deus supra illum plagas, quæ scriptæ sunt in libro hoc; et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de ligno vitæ, et de civitate sancta (Apoc. xxii).* Nonne et in psalmo scriptum est: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ? (Psal. ii).* At illi cum essent in partibus terræ, alii in Asia, alii in Europa, alii in Africa contra semetipsos divisi et contra catholicam Ecclesiam conjuncti, singuli suas partes construere pro catholica Ecclesia contendentes, non parum Ecclesiæ terminos, quantum in ipsis fuit diminuerunt, claudere volentes in parte possessionem Christi prædicitam usque ad terminos terræ.

A Ita super terminos populi Domini magnificati sunt, et exprobraverunt et blasphemaverunt. *Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum, Deus Israel, quis Moab ut Sodoma erit, et filii Ammon quasi Gomorrha. Quid erit Moab ut Sodoma, et quid erunt filii Ammon quasi Gomorrha? Siccitas spinarum et acern salis, et desertum usque in æternum. Ad quid valet siccitas spinarum nisi ut mittantur in ignem vel submittatur eis ignis ut ardeant? Et ad quid valet acernus salis, præsertim infatuati, nisi ut mittatur foras et conculcetur? (Matth. v.)* Igitur quod dicit, hoc est, quoniam ipsi sunt spinæ, de quibus non colliguntur ficus, et rubus de quo non vindemiatur uva (*Matth. vii*), tradentur igni ut Sodoma et quasi Gomorrha, imo tolerabilius erit terræ Sodomorum et Gomorrhæorum in die judicii, quam illis qui non **B** *recepturunt vos, ait Dominus, neque audierunt sermones vestros (Matth. x).* Quod si illis ita erit, qui non recipiunt neque audiunt, quanto magis hæreticis qui insidiosè recipiunt et insidiosè audiunt, ut dum profitentur partem, possint subvertere totum. *Iuste igitur et desertum, inquit, erunt usque in æternum, id est peccatum eorum non remittetur eis, neque in hoc sæculo, neque in futuro (Matth. xii),* quod vere est esse desertum, quia videlicet extra domum Dei, quæ est Ecclesia Dei, unde ipsi exierunt, nihil est nisi desertum. An et lex hoc ipsum non dicit? *Ammonites, inquit, et Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum (Deut. xxiii).* Quod et si quid aliquando sapidum locuti sunt aut scripserunt, quoniam et acervi salis fore dicti sunt, *reliquiæ, inquit, populi mei diripient illos, et residui gentis meæ possidebunt eos (Gen. xix).* Nec mirum, si inter mortuorum et mortientium hæreticorum monumenta quidpiam reperitur, quo velut sale viri catholici bene utantur, dum in typum illorum uxor Loth, quæ avia fuit istorum filiorum Moab et filiorum Ammon, ita mortua fuerit, ut mortua verteretur in statuam salis. Est quidem salis natura ad omnem escam necessaria, pulmentis enim saporem dat, aviditatem excitat. Quin etiam pecudes, armenta et jumenta sale maxime provocantur ad pastum, multo largiores lacte, multoque **D** *salis, pecudibus, armentis, sive jumentis lingentibus eo modo proficere potuit, nunquid et sibimet sapuit? Sic nimirum, quid sive utilium historiarum, sive moralium doctrinarum, sive allegoricarum expositionum scripserunt, nihil eis proderit, sed reliquiæ populi Domini diripient codices illos, residui, id est non perditii pueri, gentis Domini, viri ecclesiastici lectores et auditores catholici possidebunt eos, legent eos, ut legunt Judæi cujuspiam opus grande vel parvum, ut puta Josephi, vel cujuslibet cæterorum. Hoc, inquit, eis eveniet pro superbia sua, quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini exercituum. Cum multa sint peccata, quoddam peccatum certum, propter quod hæretici desertum fuerunt, ut supra jam dictum est in æter-*

nam. Hoc est superbire, et non per ignorantiam, sed per superbiam seu per invidiam contra veritatem Dei verba proferre. Nam omne peccatum, ait Dominus, et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc saeculo, neque in futuro (Matth. xii). Tanti hujus peccati reus ille addicitur, qui sciens veritatem Dei, totis ingenii viribus e contra nititur, et tunc demum verbum dicere contra Spiritum sanctum convincitur, quando verba Scripturae quae utique verba sunt Spiritus sancti intelligens, imo intelligere nolens, contraria loquitur. Quid igitur aliud astruit hic sermo propheticus dicendo: *Hoc eis eveniet pro superbia sua, quia blasphemaverunt*, nisi quod in Evangelio suo confirmat ipsum Verbum incarnatum? Sequitur: *Horribilis Dominus super eos, et attenuabit omnes deos terrae, et adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulae gentium*. Vere infelices, super quos Dominus horribilis est. Unde enim hoc? Nonne Deus natura dulcis et suavis est, et ad videndum serenus et desiderabilis? utpote in quem desiderant angeli prospicere (I Petr. xii), miro atque ineffabili modo semper prospicientes et semper prospicere desiderantes. Ergo infelices nimis, quibus pro conscientia contigit horrere faciem pietatis, et sic perire a facie Dei, sicut fluit cera a facie ignis (Psal. lxxvii). Jam in ista vita miseri horrorem illum sentiunt, et nescio quam in consolationem doloris sui negant esse quod esse sciunt, tanquam hoc destruat vel destruere possit veritatem, quod eam ipsi in mendacio detinent. *Et attenuabit, inquit, omnes deos terrae*. Hic subaudiendum vel subintelligendam, qui semetipsos deos fecerunt. Sicut enim dii terrae, super quos non **296** est horribilis, et quos non attenuabit Dominus, videlicet illi de quibus Psalmista cum dixisset: *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham* (Psal. xlvi), subjunxit, *quoniam dii fortes terrae vehementer elevati sunt* (ibid.). Et est sensus: quoniam praedicatorum, qui in primis erant terra, facti dii et filii Excelsi, facti fortes per fidem et per bona opera, vehementer elevati sunt per miracula, et ita factum est ut multi ad fidem generarentur, multi in principibus quoque, id est regibus aliisque pontificibus cum Deo Abraham credendo congregarentur. Igitur de illis solummodo hic agitur, qui semetipsos deos fecerunt, quia praemissum est de superbia eorum, et magnificati sunt super populum Domini exercituum, et eodem modo hic dicuntur dii, quo in Canticis canticorum sodales Dei, et Domini nostri Jesu Christi: *Indica mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum* (Cant. i). Isti dii, isti sodales Domini, qui nisi haeretici sunt, de quibus hic sermo est sub nominibus Moab et filiorum Ammon. Super eos plane horribilis Dominus, et attenuavit magnificentiam illorum, quia et si in brevi magnificati sunt super

A populum Domini exercituum, quasi sterquilinum in sine perditum sunt, et talium cujusque messem, si qua fuit, comedit famelicus, et ipsum rapuit armatus. Illis attenuatis, adorabunt, inquit, Dominum viri, de loco suo omnes insulae gentium. Dictum hoc et dicendum cum subsannatione adversus ejusmodi deos, qui jam non habent locum suum, imo quos jam non intuebitur locus eorum vel cognoscet amplius, sicut per beatum Job dicitur, *quia sicut consumitur nubes et pertransiit, sic qui descenderit ad inferos, non ascendet, nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum amplius locus ejus* (Job. vii). Viri isti, qui non deseruerunt locum suum, omnes insulae gentium, id est omnes Ecclesiae quae consistunt in medio gentium sicut insulae quamvis marinis fluctibus undique tonantur, stant et locum suum non deserunt, adorabunt de loco suo Dominum, et hunc crucifixum, Deum et hominem Jesum Christum. Locus eorum apud ipsum Deum est, sicut ipse ad Moesen: *Ecce, inquit, est locus apud me, et stabit supra petram* (Exod. xxxiii), etc. Locus ille humilitas est sicut Psalmista testatur, dicens: *Si non Moses electus ejus stetit in confectione* (Psal. cv), id est in nimia mentis humilitate in conspectu ejus. Locum hunc haeretici non invenisse arguunt, quibus hoc, quod haecenus dictum est, eveniet, inquit, pro superbia sua, quia blasphemaverunt, et magnificati sunt super populum Domini exercituum. Sequitur: *Sed et vos, Aethiopes, interfecti gladio meo eritis*. Jam superius dictum est, triplices esse Ecclesiae hostes, scilicet Judaeos, haeticos atque paganos, et Judaeos sub nominibus Chanaan et Philistinorum, haeticos autem sub nominibus Moab et filiorum Ammon, paganos vero hic designari sub nomine Aethiopum. Cur paganos sub nomine Aethiopum? Quia videlicet sicut pellis Aethiopica magis quam caeterarum gentium nigra est, ita paganorum magis quam Judaeorum aut haeticorum impietas nota est. Si quidem Judaei atque haetieci quodam divini nominis candore, utcumque se palliaverunt, pagani non unum Deum, sed multa daemonia publico errore coluerunt. Igitur non soli Chanaan et Philistim, et Moab, et filii Ammon, sed vos, inquit, Aethiopes, interfecti gladio meo eritis, id est non soli Judaei atque haetieci qui legem acceperunt, sed et vos pagani sive gentiles, ejusmodi legem non habentes, judicio meo condemnabimini. *Non enim est distinctio apud Deum. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur* (Rom. ii). Sequitur adhuc:

Extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assur. Notum est, in sanctis propheticis Scripturis, nomine aquilonis et nomine Assur diabolus significari: Ipse autem, scilicet diabolus, inimicorum caput est; et sicut caput membrum, ita cunctis praeventinet inimicis, super quos evaginatus est gladius Domini, de quo et nunc hic dictum est: *Et vos, Aethiopes, interfecti gladio meo eritis, statimque subjun-*

ctum : *Extendet manum suam super aquilonem, et perdet Assur. Et in cantico Deuteronomii præmisso : Si acuero ut fulgur gladium meum et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes (Deut. xxxii), ita demum subditum est, de cruore octo-
rum et de manu inimicorum capitis (ibid.) ; ita hic et illic, verbis quidem diversis, sed eodem sensu omnium impiorum et ipsius diaboli damnatio certa et inevitabilis denuntiatur. Fuerit quidem carneus Assur, id genus Assyriorum, quæ circa hujus prophetæ tempora solutum est imperium, et Ninive metropolis ejusdem imperii, quam subverterunt Chaldæi, de qua et protinus dicit : *Et ponet speciosam in solitudinem et in invium quasi desertum, et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiarum gentium, et onocrotalus, et ericius in liminibus ejus morabuntur. Vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quoniam attenuabo robur ejus. Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo : Ego sum, et extra me non est alia amplius. Quomodo facta est in desertum cubile bestiarum ? Omnis qui transit per eam sibilabit et movebit manum suam. Fuerit, inquam, et ille carneus Assur, et civitas Ninive, quæ hic appellatur speciosa, et facta a Babyloniiis tanta ejus vastitas, ut ex istis verbis datur intelligi, et onocrotalus et ericius in liminibus ejus morabuntur, vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quæ indicia sunt solitudinis. Verumtamen res quæ in parte gesta est intelligentiam eorum quæ in toto futura sunt non destruit, imo magis astruit, cum per experimenta magnarum urbium quæ destructæ sunt, compellitur audiens credere evangelicæ veritati, quia præterit figura hujus mundi (I Cor. vii), et quia secundum similitudinem, scilicet Ninive et Babylonis, totum quoque mundum Dominus in fine judicabit. Jam quia de subversione Ninive, quod fuerint exempla totius mundi perituri, alias dictum et a sanctis doctoribus affatum est declamatum. Nos ad cætera properantes, illud tantum dicere libet quid sit huic speciosæ dicere in corde suo : *Ego sum, et extra me non est alia amplius, et quomodo omnis qui transit per eam sibilabit, et movebit manum suam. Nimirum hoc dicere, ego sum et extra me non est alia amplius, superbire est, et tantummodo in præsentibus confidere, nullamque post hanc alliam vitam credere vel sperare. Impiorum est ita existimare qui ut Sapientia perhibet dixerunt apud se, cogitantes non recte : *Exiguus et cum tædio est tempus vitæ nostræ, et non est refrigerium in fine hominis, et non est, qui agnitus sit reversus ab inferis ; quia ex nihilo nati sumus, et post hoc erimus tanquam si non fuerimus. Venite ergo, et fruamur bonis quæ sunt, et ubique relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars nostra, et hæc est sors (Sap. ii). Cum hæc et his similia dicit in corde suo impiorum universitas, quis nisi speciosa ista civitas Assur, uiri-****

A versa cupiditas mundi hujus loquitur : *Ego sum, et extra me non est alia amplius. At vero omnis qui transit per eam, qui cum Abraham et Jacob patribus sanctis confitetur, quod peregrinus sit et advena super terram, et non vult hic habere manentem civitatem, sed futuram inquiri (Hebr. xiii), cum viderit quod onocrotalus, ericius et corvus possidebunt speciosam hanc, non jam speciosam ut nunc videtur, sed desertam, ubi præterit figura hujus mundi (I Cor. vii), sibilabit et movebit manum suam, id est ne colloquutione, ne dicam consolatione dignam judicans, solo nutu vel gestu oris et manus suæ despiciet, et subsannabit eam. Sequitur :*

B CAP. III. — *Væ provocatrix, et redempta civitas. Columba non audivit vocem, et non suscepit disciplinam, in Domino non est confisa. Ad Dominum Deum suum non appropinquavit. Principes ejus in medio ejus, quasi leones rugientes. Judices ejus quasi lupi vespere, non relinquebant in mane. Propheta ejus vesani, viri infideles. Sacerdotes ejus polluerunt Sanctum, injuste egerunt contra legem. Super quam cœpit intentio iudicii dicendo : *Et extendam manum meam super Judam, et super omnes habitatores Hierusalem (Soph. i), super eandem civitatem et consummatur dicendo : *Væ provocatrix, et redempta civitas. Quæ enim alia civitas a Deo provocatrix, quam passim et fere ubique sancta Scriptura Dominum provocasse arguit? Ipsa provocatrix, ipsa redempta, et tanto damnabilior provocatrix, quanto pluribus redempta beneficiis. Provocationes ejus magna cum admiratione hic denarrantur, cum in primis columba ipsa nominatur, et deinde leonum sævitiam, luporum ferocitatem vel habuisse vel habere declamatur. Columba, inquit, non audivit vocem, et non suscepit disciplinam, hoc dicere est, mansueta quondam civitas vel gens rebellis facta est, incorrigibilis perseverat. Quid enim mansuetius Abraham, Isaac et Jacob, cæterisque patribus, Mose et David, cæterisque sanctis et prophetis vel justis hominibus? Si illos et universam illius gentis vel civitatis electionem consideres, recte nimirum civitas columba dicta est. Econtra si illos attendas qui prophetas et justos homines occiderunt, qui Dominum dereliquerunt, et Baal, cæteraque portenta coluerunt, et alia sacrilegia commiserunt, veraciter dicas, quia non audivit vocem, et non suscepit disciplinam, in Domino non est confisa, et ad Dominum Deum suum non appropinquavit : et enim si attendas qualiter in ipsum Dominum eadem civitas egerit, quomodo generatio mala et adultera illum occidendo mensuram patrum suorum impleverit, recte dictum animadvertis : *Principes ejus in medio ejus, quasi leones rugientes; judices ejus lupi vespere, non relinquebant in mane; propheta ejus vesani, viri infideles, sacerdotes ejus polluerunt Sanctum, injuste egerunt contra legem. Quis non miretur hæc de ea quæ fuit vel esse debuit columba? Quomodo leones columba genuit? Quomodo lupos enutrivit? Quomodo vesanos fovit? Quomodo infideles educavit? Quomodo de pullis suis tales sacerdotes****

eddit, qui polluerent Sanctum, qui quasi secundum legem maledictum facerent Sanctum sanctorum? Dixerunt enim: *Ecce lex dicit, quia maledictus a Deo est omnis qui pendet in ligno (Deut. xxi)*. Hic autem dicitur quod sit Sanctus, quod sit ipse benedictus, de quo Psalmus dicit: *Benedictus qui venit in nomine Domini (Psal. cxvii)*. Appendamus ergo eum in patibulo, et erit non benedictus, sed maledictus; erit non sanctus, sed pollutus tanquam leprosus. Hoc modo polluerunt Sanctum, et ita polluentes Sanctum, nimirum *injuste contra legem egerunt*. Lex enim ita dixit, ita præmisit: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est (Deut. xxi)*, demum ita subjunxit, et *adjudicatus morti suspensus fuerit in patibulo (ibid.)*. At ille homo non peccaverat, quod morte plectendum esset, imo sanctus erat, et sanctus est. Ergo polluendo Sanctum, suo judicio constituto maledictum, quem constat esse benedictum, *injuste egerunt contra legem dum volunt impietatis suæ patronam facere legem. Dominus justus in medio ejus, non faciet iniquitatem. Mane mane judicium suum dabit in luce, et non abscondetur*. Illi nimis injuste egerunt, illo modo polluentes Sanctum, et eum qui benedictus est volentes constantiter esse maledictum, sed *Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem*; neque enim injustus est aut esse potest, vel injustam dare aut scribere legem. Nonne esset iniquitas, si maledictum esse concederet hominem ex sui patibuli pena, non præcedente patibuli causa? Non faciet, nec fecit hoc; non sequetur tale sacerdotum judicium, neque dedit sacerdotibus tale legis decretum. Præmisit causam, *quando peccaverit homo, quod morte plectendum est*, et deinde subjunxit, et *adjudicatus morti suspensus fuerit in patibulo*, quod a justitia vel æquitate non discrepat, et deinde quod miserationis est: *Non, inquit, permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepeliatur (Ibid.)*, temper quippe morituris sepeliri vel sepultura non carere optabile fuit, miramque causam hujus censuræ subdidit, *quia maledictus a Deo est omnis qui pendet in ligno, et nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem (ibid.)*. Miro modo, o sacerdotes, dum Sanctum polluere tentatis, lex contra quam injuste epistis, vos in astutia sua comprehendit, ita ut et illum facere maledictum non possetis, nec insepultum relinquendo contaminare terram corporis Sancti, imo et omni mundo, vobis nescientibus, per vos provisum fuit, sepeliendo resurrecturum principem et auctorem resurrectionis. *Non igitur faciet iniquitatem Dominus justus, non consentiet vobis lex Domini justus, non erit vestri similis, sicut vos existimastis iniqui. Sed quid? Mane mane judicium suum dabit in luce, et non abscondetur*. Vos judicium vestrum dedistis in nocte super Sanctum, clamando quod esset *reus mortis (Matth. xxvi)*, pro eo quod non negavit se esse Sanctum Dei, quod vobis interrogantibus confessus est se esse Chri-

stum Filium Dei benedicti; Dominus autem manebit, mane manifestum faciet judicium suum, de illo Sancto quæ sit, et hoc in luce, ita ut non abscondatur. Dicit enim illi: *Exsurge gloria mea, exsurge psalterium et cithara (Psal. cxvii)*; atque ille respondebit: *Exurgam diluculo (Ibid.)*, et ita fiet. *Ita judicium suum dabit mane, et dabit in luce, et non abscondetur, imo in omnem terram exivit sonus, et in fines orbis terræ (Psal. xviii)*, audietur, quod longe aliter et dissimiliter a vobis injustis, de illo Sancto suo judicet Dominus justus, in medio vestrum vobis videntibus et audientibus, et pro injusto judicio pœnas exsolventibus. *Nescirit autem iniquus confusionem*. Et hoc admirative dictum est, et revera miranda est impudentia non erubescere vel confundi, manifesto in tam clara luce judicio Dei de causa illius Sancti, juxta quod cecinit Psalmista: *Judica me, Deus, et discerne causam de gente non sancta (Psal. xlii)*. Eodem modo hic dictum est, *nescirit iniquus confusionem*, cui apud Hieremiam Dominus ait: *Frons mulieris meretricis facta est tibi, erubescere noluisti (Jer. iii)*. Jam ac si quæras quomodo vel quid agendo Deus dedisti in luce judicium tuum, ita subjungit: *Disperdidi gentes, et dissipati sunt angeli eorum. Desertas feci vias ejus, eo quod non sit qui transeat. Desolatae sunt civitates eorum, non remanente viro nec ullo habitatore*. Hoc, inquit, est judicium meum propter Sanctum quem polluerunt, et ita manifestum, ut jam nemo sit qui interroget, scientibus et videntibus cunctis quia disperdidi illos qui tam injuste egerunt; et non paucos, sed tanta multitudine, ut recte dixerim gentes, quia primum civitates omnes et subjectos pagos, tribus omnes, diversa confinia, tandemque ipsam metropolim Hierusalem disperdidi. Hoc est quod ait, *disperdidi gentes, et dissipati sunt anguli*, id est principes eorum, imo leones earum, lupi earum, sicut jam dictum est. Olim celeberrima civitas et templum, quo nihil erat in toto mundo augustius, quomodo frequentabantur, quomodo viæ ejus confluentibus turbis populorum quæbantur? At nunc *desertas fecit illas*, eo quod non sit qui transeat, et sicut in vero judicio dixi: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (Matth. xxiii)*, ita in vero judicio feci quod *desolatae sunt civitates, non remanente viro nec ullo habitatore*. Nunquid autem hoc nimis prophanter egi, et patientiam nullam exhibui? Imo tacui, *diu silui, putiens fui (Isai. xliv)*. Dixi: *Attamen timebis me, suscipies disciplinam, et non peribit habitaculum ejus propter omnia in quibus visitavi eam. Verumtamen diluculo surgentes, corruerunt omnes cogitationes suas*. Sensus hic est: Misi prophetas meos consurgens diluculo, et ad penitentiam provocans, dixique: *Feci quidem tibi hæc omnia, Hierusalem; sed feci ut timeres me, et susciperes disciplinam, et non periret habitaculum tuum, hoc est, templum, propter omnia scelera quæ gesseras. At e contrario habitatores Hierusalem, me eos ad penitentiam provocante,*

quasi de industria et ex contentione diluculo surrexerunt, ut festinatione qua ad me redire debuerant, complerent omnes cogitationes suas et opere demonstrarent quod mente conceperant. Itaque quod ait, *dixi*: Attamen timebis me, suscipies disciplinam, quoniam non est factum quod dixit, cum significatione dubitantis intelligendum est, ac si diceret: Dixi: Forsitan timebis me, forsitan suscipies disciplinam, mandavi prophetis meis, dicens: Loquimini ad eum verba mea, forsitan audiet et timebit vel quiescet et non peribit habitaculum ejus, quod futurum est nisi timuerit me, nisi susceperit disciplinam. Solet enim Deus interdum loqui cum significatione dubitantis, cum apud eum nihil dubium sit. *Fili hominis*, ait ipse ad Ezechielem, *dices ad filios Israel: Hæc dicit Dominus Deus: Si forte vel ipsi audiant, vel si forte quiescant, quoniam dominus exasperans est (Ezech. 11); item: Loqueris ergo verba mea ad eos, si forte audiant et timeant vel quiescant, quoniam irritatores sunt (Ibid.)*. Quod autem ita, quasi dubius loquitur, condescensio est ad vel propter eos qui dubii sunt vel esse possunt nisi experiantur, nec judicia Dei justa venerantur nisi experimento didicerint, incorrigibiles eos fuisse quos sprexit aut judicavit Deus. Sequitur: *Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die tribulationis meæ in futurum, quia iudicium meum, ut congregem gentes, et colligam regna. Et effundam super eos indignationem meam, et omnem iram furoris mei. In igne enim zeli mei devorabitur omnis terra, quia tunc reddam populis labium electum ut invocent omnes nomen Domini et serviant ei humero uno*. Postquam super impios et peccatores et illam quæ provocatrix merebatur dici Hierusalem severitatem justitiam declamavit; nunc tandem ad eam convertitur quæ habet aurem fidei, et ea quæ sunt gratiæ, quæ sunt misericordiæ, familiariter insinuat illi, quam vocat et filiam Sion, nuncupat Israel, nominat filiam Hierusalem, *lauda*, inquit, *filia Sion, jubila Israel, lætare et exulta in omni corde, filia Hierusalem, et cætera usque in finem, quæ ita concludit, dabo enim vos in laudem, et in nomen omnibus populis terræ, cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus. Quapropter*, inquit, quoniam sicut in initio dixi, *congregans congregabo omnia a facie terræ, id est omnia traham ad meipsum (Joan. 12)*, scilicet in die resurrectionis meæ, *postquam fuero exaltatus a terra (Ibid.)*, et hæc omnia quæ dicta sunt faciam super eos qui me non expectant, qui in me non credunt; tu expecta me, tu crede et spera in me, in die resurrectionis meæ in futurum, id est ex qua die surgam a mortuis usque in diem novissimum, quia tunc faciam iudicium, et hoc erit iudicium meum, *ut congregem gentes, et colligam regna. Tunc enim sedebit Filius hominis in sede majestatis suæ, et venient omnes angeli cum eo, et congregabuntur ante eum omnes gentes (Matth. 25)*. *Expecta me in die resurrectionis meæ, illuminatos habens oculos clara*

et certa fide resurrectionis meæ, quam qui non credit, non est in die, sed in nocte. Expecta me, memor illius dicti angelorum testium meorum, *sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum (Act. 1)*. Cum dicit, *ut congregem gentes, et colligam regna*, subauditur, a sinistris. Sequitur enim: *Et effundam super eos indignationem meam, et omnem iram furoris mei, videlicet dum dicam eis: Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (Matth. 25)*. In igne enim zeli mei devorabitur omnis terra, id est omnes impii qui cælum non respicientes, cuncta terrena gesserunt opera, tam qui sine lege quam qui in lege peccaverunt. Quicumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt, et quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur (Rom. 11). Tu autem a dextris eris, cum hoc auditu: *Venite, benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi (Matth. 25)*, et tu eris tunc illa regina de qua dicebatur mihi: *Astitit regina a dextris tuis (Psal. 45)*. Quia tunc reddam populis labium electum, tunc retribuam populis fructum laborum nomini meo consentientium, quia videlicet nomini meo confiteri, hoc est, habere labium electum, labium mundum vitæ æternæ et cantici sempiterni, retributione dignum. In quo reddam illis? In eo ut invocent omnes nomen Domini, et serviant ei humero uno. Num parva est ista redditio? Aut nunquid parum est, illic invocare nomen Domini et servire Domino? Imo magnum atque magnificum et omne exsuperans desiderium, illic est invocationis et servitii bonum. Hoc Psalmista sciens cum dixisset: *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel (Psal. 134)*, hoc subjunxit, *ad confitendum nomini Domini (Ibid.)*, et magnificentius dicere non potuit, et in Apocalypsi unus de senioribus dicit Joanni: *Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, et laverunt stolas suas, et dealbaverunt eas in sanguine Agni; ideo sunt ante thronum Dei, et serviant ei die ac nocte in templo ejus (Apoc. 7)*. Igitur non ut illidem littera sonat, regnum illud vel civitatem Dei viventis Hierusalem cælestem Christianus vel spiritualis homo existimet aut existimare debet auro stratum gemmisque aut margaritis prostratum, quia videlicet non in auro aut lapidibus pretiosis, sed in confessione nominis Domini et in servitio ejus est regnum Dei. Servitium autem illic servitio perfecto, quod mira brevitate propheta hic innuit, cum dicit, *humero uno*. Quidnam est *humero uno*, nisi corde indiviso? Non ita hic in isto exsilio, ubi dispositi sumus ad serviendum eidem Domino. Multæ namque sunt hujus mundi varietates, et 299 animus mortalium, quamvis justorum atque perfectorum, vix una hora secum totus est. Non ergo aut esse potest hic, quod promittitur illic. Sciendum est autem et manifestius dicendum quæ causa faciat, ut possit illic serviri humero uno, humero indiviso. Quænam illa est? Videlicet, quia civitatis illius, regni illius, rex et Dominus, unus et so-

lus est, unus Deus Pater et Filius et Spiritus sanctus est indivisus et inseparabilis imperii rex, et hic idem ipse est, idem permanet incommutabilis substantiæ, et invariabilis animi est, et una semper trium personarum unius Dei voluntas est. Hinc indivisum imperium habet, quia indivisus et invariabilis ipse est, juxta illud ab ipso dictum: *Ego sum qui sum* (Exod. 11). Proinde quod hic dicit, ut invocent omnes nomen Domini, et servient ei humero uno, nihil aliud esse arbitror quam quod fuerat in psalmo dictum, commutato duntaxat ordine sententiarum: *Cujus participatio ejus in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini* (Psal. cxxi). Nam invocare nomen Domini, quid aliud. est nisi confiteri nomini Domini. Et huic Domino humero uno servire, quid aliud est nisi participatio ejus in idipsum? Sequitur: *Ultra flumina Æthiopiæ inde supplices mei filii dispersorum meorum deferent munus mihi.* Si illa dixisset: *Quia tunc reddam populo meo labium electam, ut invocet nomen Domini,* putaret ut contenderet Judæus de se tantummodo esse dictum, ut contendere solet, quasi Judæorum sit Deus tantum, et non etiam gentium. Nunc autem cum dicit, *reddam populis,* negare non potest quin et de aliis cura Deo sit, quod etiam aliunde jamdudum providerit sibi Deus confessores nominis sui, et ita est: nam *altra,* inquit, *flumina Æthiopiæ,* id est in fines orbis terræ, subauditur, exhibit sonus prædicationis evangelicæ (Psal. xviii), et inde, o filia, cui loquor, cui dico exspecta me, et cui protinus dicturus sum: *Lauda, filia Sion; lætare et exsulta in omni corde, filia Hierusalem;* deinde, inquam, de finibus terræ supplices mei, scilicet apostoli, deferent mihi munus dispersorum meorum, id est dispersos meos congregabunt in unum, quod mihi utique erit munus magnum. Hoc sciens evangelista, cum esset, inquit, *Caiphas pontifex anni illius prophetavit, quia Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum* (Joan. xi). Hoc tibi, o filia, pro magna consolatione dictum est: Quia si ex te exierint, qui tui esse debuerunt, filii scelerati, semen nequam (Isai. 1), nihilominus multiplicaberis, et in filiis lætaberis, qui profecto venient de longe, quod magis significatur, dicendo: *Ultra flumina Æthiopiæ,* non quod de sola debeant Æthiopiæ venire, cum per alium prophetam dixerim: *Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi* (Isai. xlix), sed quod universitas gentium propter tenebras, in quibus erant, ignorantie, et propter persecutionem principum vel tyrannorum recte significatur, per impetus fluminum, et per nigredinem Æthiopiæ. Simul et plurimum laudis dat supplicibus suis quod transmeare debeant flumina Æthiopiæ, et deinde sibi dispersorum suorum munus deferre, id est omnium persequentium tyrannorum sævitiam exsuperare, et Ecclesiam sibi de gentibus adducere, secundum typum qui in eo

A præcessit, quod regina Saba venit a finibus terræ, audire sapientiam Salomonis (III Reg. x). Nunquid autem, o filia, semper nigri erunt illi Æthiopes supplices mei, aut tu semper Æthiopiassa eris, ut sit semper unde erubescere possis? Imo audi quod sequitur: *In die illa non confunderis super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in me, quia nunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, et non adjicies exaltari amplius in monte sancto meo.* Magna promissio, magna consolatio. Nunc lysterim antequam veniat dies ille, dies resurrectionis meæ, confunderis et non absque re, cum dicis et confiteris veraci confessione quidpiam tale, ut est illud Isaia: *Sicut pannus menstruatae omnes justitiæ nostræ* (Isai. lxiv). At vero in illa die ita non erit, præsertim ut fiet, quod nunc promitto tibi in prophetis et in Psalmis, quia erit *fontis patens domui David, et habitantibus Hierusalem in ablutionem peccatoris et menstruatae* (Zach. xiii). Unde et David bona spe exsultans Spiritu sancto: *Asperges me, inquit, hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor* (Psal. l). Equidem, quamvis et alibi dicat: *Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur* (Psal. xxxvii), tamen in præsentī vita, quamvis utitur mortali conditione, et nondum plenus est in te dies ille resurrectionis meæ, erubescis modo quodam, juxta illud: *Quem ergo fructum habuistis tunc, in quibus erubescitis nunc* (Rom. vi); sed ista confusio gloriam adducit, et ipsa omnino succedente gloria pertransibit. Cum enim venerit plenitudo illius diei, plenitudo meæ resurrectionis; cum resurrexerint membra, sicut caput resurrexit, nunquid recordatio præteritæ nigredinis quidquam asseret confusionis. Imo locupletissima erit materia cantationis ipsa miseriarum recordatio, juxta illud: *Misericordias Domini in æternum cantabo* (Psal. lxxxiii). Nunquid vel alius quis improbare poterit tibi, quod tu Æthiopiassa fueris. vel mihi quod Æthiopiassam uxorem duxerim? Jam Mariam operuit candens lepra tanquam nix, et extra castra manet septem diebus, pro eo quod murmuravit contra Moysen, propter uxorem ejus Æthiopiassam (Num. xii). Et, ut manifestius dicam, jam Synagogam immunditia suæ iniquitatis omni sæculo notam fecit, projectam non solum secundum animam de regno Dei, verum etiam secundum corpus de civitate et templo quondam Dei, et foris manet, mente et corpore dispersa secundum illud: *Disperge illos in virtute tua* (Psal. lviij), et donec pertranseant septem dies, id est donec plenitudo gentium subintroeat, non revocabitur in castra hæc, pro eo quod impropert tibi vel supplicibus tuis, quod Æthiopes fuerint, et mihi de talibus ego Ecclesiam conjunxerim. Quanto magis in plenitudine illius diei, in resurrectione universali, omne os obstructum erit? Prædico tibi, quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, scilicet istos qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt in Synagoga Satanæ vere magniloqui et

superbi, in eo maxima, quod suam querentes statuere justitiam, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. x), quæ videlicet superbia, sic tua superbia dicitur esse, quomodo illi dicuntur esse filii tui vel filii Abrahamæ, et se unum patrem Deum dicunt habere (Joan. viii). Hoc facto, non adjicies altari amplius in monte sancto meo, sed stabis in magno et æterno sanctæ humilitatis firmamento, sciens et perfecte cognoscens quod nunc ex parte cognoscis, (I Cor. xiii), et veraciter confiteris, quia de suis operibus nullus unquam potuit vel poterit in conspectu Dei justificari (Psal. cxlii). Imo omnes peccaverunt, et egent gloria Dei (Rom. iii), et quod tunc probatione non indigebit, quia res manifesta erit. Auferentur magniloqui, et qui relinquuntur ibi? Ait: *Et derelinquam in medio tui populum pauperem et egenum, et sperabunt in nomine Domini reliquiæ Israel.* Sic magniloqui veraciter dicuntur et sunt, qui in semetipsis tanquam justi confidunt, et de operibus legis præsumunt, ita pauperes et egeni recte dicuntur et sunt, qui se peccatores esse cognoscunt, et non nisi **300** per fidem Jesu Christi justificari se sentiunt. Talem populum ita pauperem, ita egenum, pauperem spiritu, scientem se egere vel egulasse gloria Dei, quæ est justificari gratis per fidem Jesu Christi (Ibid.), *derelinquam, ait, in medio tui*, ut venientes ab oriente et occidente recumbant in sinu Abrahamæ, magniloquis illis filiis regni in tenebras exteriores ejectis (Matth. viii). Fiet tamen quandoque ut sperent in nomine Domini *reliquiæ Israel*, scilicet *cum plenitudo gentium subintroierit* (Rom. xi). Quid erit illis sperare in nomine Domini, nisi deponere pertinaciam, qua se justificari arbitrantur ex operibus suis, et omnem justificationem credere in solo nomine Domini, in fide Jesu Christi? Sequitur: *Non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, et non inveniuntur in ore ejus lingua dolosa, quoniam ipsi pascentur, et accubabunt et non erit qui exterreat.* Felix ille dies resurrectionis, in cujus plenitudine nec verbo nec opere quisquam peccabit. Magna et beata remuneratio omni animæ vel omni homini, qui nunc et si iniquitatem fecit, et mendacium locutus est, jam ulterius iniquitatem facere et mendacium loqui non vult. Magna, inquam, et beata remuneratio, quia nunc accipiet stabilitatem hanc, ut iniquitatem facere, ut mendacium loqui jam non possit; quippe ubi jam malam voluntatem habere non poterit beata anima Deo Creatori suo sociata vel conjuncta inseparabiliter per spiritum amoris æterni. *Lauda, filia Sion; jubila, Israel; lætare et exsulta in omni corde filia Hierusalem*, subauditur, hanc promissionem habens. *Lauda Deum Patrem, et jubila Deo Filio, lætare et exsulta in Deo Spiritu sancto*, quæ sancta Trinitas unus Deus est, unde accepisti quod es filia Sion, quod es Israel, quod es filia Hierusalem. Filia Sion per fidem, Israel per spem, filia Hierusalem per charitatem. *Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos rex Israel Do-*

minus in medio tui, non timebis malum ultra. Vere pulchra, sed admodum occulta prædicatio sanctæ et individuæ Triplicitatis. Dominus Deus Pater *judicium tuum abstulit*; rex Israel Dei Filius *inimicos tuos avertit*; Dominus Spiritus sanctus *in medio tui est*, et idcirco *non timebis malum ultra*, quia *quem nunc vides per speculum in ænigmate, tunc videbis facie ad faciem* (I Cor. xiii), *et mors ultra non erit* (Apoc. xxi), quæ fuit judicium tuum super omne genus humanum Adam peccante prolatum. *Neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra quæ prima abierunt* (Ibid.). *In illa die dicetur Hierusalem. Noli timere, Sion; non dissolvantur manus tuæ; Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit. Gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, exsultabit super te in laude.* Quam lætus Trinitatis amator animus hoc attendit, quod hic Spiritus sanctus per os prophetæ indubitabili veritate loquens, quasi tinnulam fidei tripudiat cantilenam, et jucunditatis suos modululos triplicat ut excitata audientis anima, jam per hæc verba meditando gustare, ut speculari incipiat, quod Deus suus sancta sit Trinitas, quam videlicet Trinitatem, quia tunc mundus nomen ejus, quod est Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, portare non poterat: idcirco querendum non est hic cur non ita propheta distinxit, sicut ipse in Evangelio suo Dominus deprompsit, dicendo: *In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii). Ecce quatuor modis opus decantavit, quod circa nos agit, vel actura est indivisa unitas Trinitatis. Primo modo ita sonat, *vox exsultationis, et revera sonus epulantis. Lauda, filia Sion; jubila, Israel; lætare et exsulta in omni corde, filia Hierusalem.* Secundo autem sic: *Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos rex Israel, Dominus in medio tui.* Tertio vero ita: *In die illa dicetur Hierusalem: Noli timere, Sion; non dissolvantur manus tuæ, Dominus Deus in medio tui fortis ipse salvabit.* Quarto autem sic: *Gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, exsultabit super te in laude.* Quam pulchre quatuor his modis variatur vox unius ejusdem laudis, trinis per singulos modos distincta clausulis. Quam pulchre, inquam, si consideres quia quatuor sunt, quæ in uno Christo pro maximo propter nos operata est unitas Trinitatis, quæ nescire non licet ulli animæ, quæ et Sion, et Israel, et Hierusalem sit digna nuncupari. Quæ sunt illa? Incarnatio, passio, resurrectio et ascensio. Incarnatio Trinitatis opus est, quia ut incarnaretur Filius, Pater illum misit. Ipse virginis uterum ingressus est, Spiritus sanctus illi verum corpus, veram carnem de carne virginis condidit, et cum anima rationabili carnem nostram verum hominem ut indueret, ipse effectit. Passio Trinitatis opus est, quia calicem illum, quem Pater dedit, Filius bibit, et per Spiritum sanctum, ait Apostolus, *sese hostiam obtulit, ut emundaret conscientiam nostram ab operibus mortuis* (Hebr. ix). Resurrectio Trinitatis opus est, quia Pater, *exsur-*

ge. gloria mea, dixit; Filius *Exurgam diluculo* (Psal. lvi) respondit; Spiritus sanctus, eadem die ex ore ejus in remissionem peccatorum processit insufficientis et dicentis: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remisistis peccata, remittuntur eis* (Joan. xx). Ascensio Trinitatis opus est, quia dixit Pater: *Sede a dextris meis* (Psal. cix), Filius ascendit et sedit, Spiritus sanctus de illo concessu super discipulos veniens, *divisiones gratiarum illis distribuit* (I Cor. xii). Itaque pro eo, quia Deus homo factus est. *Lauda, Sion, jubila, Israel, lætare et exulta in omni corde, filia Hierusalem*, quia inde tu, filia Sion, quod sicut Deus patribus promisit, ita Filium suum misit; inde tu, Israel, quia natura tua cum Dei Filio, Dei Verbo in unam personam assumpta, revera cum Deo directa est secundum nomen Israel; inde tu, filia Hierusalem, quia per eandem divinæ et humanæ naturæ conjunctionem, tu quæ de terra eras, celestibus in pace sociata es, et jam quidem per hoc ipsum, quod propter te passus est, iudicium tuum, iudicium mortis abstulit, inimicos tuos avertit, scilicet malignos spiritus et ipsum principem mundi, quem foras misit, et illo foras misso, Dominus in medio est tui, et malum illud prævaricationis antiquæ, transgressionis paternæ, non timebis. Verumtamen est adhuc aliquid quod times, dum in corpore vivis, scilicet mors carnis et passiones corporis. Sed certum tibi est et esse debet, quia in illa die resurrectionis universalis dicetur tibi: *Noli timere, videlicet, quia mors ultra non erit* (Apoc. xxi), *non dissolvantur manus tuæ, quia immutata et impassibilis facta eris*. Porro gaudium quo gaudebit super te in lætitia, silentium quo silebit in dilectione tua, exultatio qua exsultabit super te (Isa. lxi) in laude Trinitatis sancta, *oculus non vidit, auris non audivit, et in cor hominis non ascendit* (I Cor. ii). Sequitur: *Nugas qui a lege recesserant, congrebo, quia ex te erant, ut non ultra habeas super eos opprobrium*. Nugas dixit nugaces homines, videlicet, qui Dominum ipsum, de quo hic sermo est, sicut Sapientia testatur, calumniantur, dicentes: *Quoniam dissimilis est aliis vita illius, et immutata sunt viæ illius* (Sap. ii). Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, et abstinet se a viis nostris tanquam ab immonditiis. Ejusmodi *nugas*, inquit, illos nugaces, qui a lege recesserant, dicentes *adversus Dominum, et adversus Christum ejus: Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum* (Psal. ii).

301 *Congregabo, quia ex te erant*, id est in fasciculos ad comburendum alligabo (Matth. xiii), et manus iudicium portabunt propter hoc ipsum, quia ex te erant, quia legem acceperant, quia semen Abraham erant, quia Israelitæ erant, quia ministri Christi erant, unde et opprobrio tibi fuerunt, et propter eos blasphematum est nomen meum. *Congregabo eos, ut non ultra habeas super eis opprobrium, ut non ultra in comparatione tui justificet se Sodoma* (Ezech. xvi) sive Gomorra, neque dicat mare, ut Sidon erubescat (Isa. xliii), quod nimirum dicit, quoties manifesta

gentilitas tibi propter aliquos, qui in te gentiliter vivunt, insultant. *Ecce ego interficiam omnes qui affixerunt te in tempore illo*. Non eos tantum qui ex te erant et ex te exierunt, imo ex te non erant, sicut quidam tuorum dicit: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis* (I Joan. ii). Non, inquam, illos tantum, sed et omnes qui te affixerunt, sive in lege, sive sine lege peccantes, *interficiam in tempore illo, eos qui in lege peccaverunt* (Rom. ii), per legem iudicando, et eos qui sine lege peccaverunt (ibid.), sine lege perditione dando. *Et salvabo claudicantem, et eam quæ ejecta erat, congregabo, et ponam eos in laudem et in nomen, in omni-terra confusionis eorum in tempore illo quo adducam vos, et in tempore quo congregabo vos*. Magna dignatio, quam omnes novimus, excelsi Domini, qui juxta illud Psalmistæ: *Quoniam excelsus Dominus et humilia respicit, et alta a longe cognoscit, et fecit, et facit* (Psal. cxxxvii). Nam ridele, inquit, *vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes; sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes, et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, et ignobilia mundi et contemptibilia elegit Deus, et quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret* (I Cor. i). Quia aliud hic placet, dum dicit: *Ei salvabo claudicantem, et eam quæ ejecta erat congregabo?* Nam per claudicantem et ejectam cuncta infirma sive impotentia, cuncta stulta, et ignobilia, et contemptibilia, recte propheticus sermo designat. *Salvabo, inquit, et congregabo huiusmodi, et ponam eos in laudem, et in nomen, et in omni terra confusionis eorum*, id est faciam eos laudabiles atque nominatos illic, ubi erant sine nomine, ut videbantur illaudabiles, videlicet confundendo per ipsos, et destruendo sapientes, fortes atque potentes istos, quorum in oculis habebantur ignobiles, et videbantur contemptibiles. Hoc, inquam, faciam in tempore illo, quo adducam vos, et in tempore quo congregabo vos, id est non solum in futuro, verum etiam in præsentī sæculo faciam nominatos, et inclytos illos de humilitate vocatos principes vestros, ita ut sicut ad Moysen dixit: *Ecce constitui te deum Pharaonis, ita et isti dii terræ dicantur* (Exod. vii), et sint, juxta illud Davidicum: *Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham, quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt* (Psal. xlvii). *Dabo enim vos in nomen, et in laudem omnibus populis terræ, cum convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus*. Omnes populos terræ hic intelligimus electos de omnibus populis terræ, qui dicunt in Apocalypsi, et *redemisti nos Deo, et omni tribu, et lingua, et populo, et natione* (Apoc. v). Quos istos vel quod ob meritum, daturum se præmittit eos in nomen et in laudem, cum converterit captivitatem ipsorum coram oculis eorum? Nimirum illos, quos jam diximus principes populorum, quorum labore et industria, cooperante eis Dei gratia, factum est et sit hoc ipsum quod convertitur et convertetur captivitas eorum coram oculis eorum,

quæ videlicet conversio captivitatis nunc inchoata, tunc perfecta erit, quando resurgent mortui, et constituentur a dextris, mox percepturi regnum quod paratum est eis ab origine mundi (*Matth. xv*). Magnam conversæ captivitatis spectaculum ipsorum quondam captivorum et magna præsentis admiratio felicitatis apud ipsos, recolescentes magnitudinem transactæ miseræ præteritæ captivitatis. Proinde cum dixisset, cum convertero captivitatem vestram, magnifice addit, coram oculis vestris. Tunc isti principes, vel patres, sive apostoli, et quicumque con-

A vertendæ hujus captivitatis adjuutores fuerunt vel sunt, in nomen et in laudem, id est nominati et laudabiles eisdem erant quos audierunt, ut converteretur captivitas eorum, et valde justo ordine principes vel patres, imo et salvatores post Deum illos se habere gaudebunt. Hæc omnia dicit Dominus, subauditur, qui non mentitur, et cujus omnia dicta necessario implebantur. *Cælum enim, inquit, et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (*Matth. xxrv*).

PROLOGUS RUPERTI IN AGGÆUM PROPHETAM.

302 Aggæus decimus est in ordine duodecim prophetarum. Spiritus sanctus qui per os prophetarum loquebatur præsigno signari voluit nomine, ut vocaretur Aggæus, videlicet, secundum negotium, de quo per os ejus erat locuturus. Hoc namque nomen Aggæus interpretatur festivus, et magnam utique festivitatem prospiciebat ejus oculus, dum ista loqueretur quæ nunc habemus in manibus, dum diceret per eum Dominus: « Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ (*Agg. i*). » et dum jubente Domino interrogaret sacerdotes, dicens: « Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Et si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? » (*Agg. ii*). Hæc et cætera hujusmodi dicta sive interrogata, qui intelligit, cur scribi digna fuerint, profecto magnam et dignam sentit causam hujus quoque nominis Aggæi, id est festivi, nec dubitat quin tale vocabulum sortitus ille fuerit nutu Dei qui « quos præscribit sanctos, et prædestinavit illos et vocavit, justificavit, et magnificavit (*Rom. viii*). » Nunquid enim festivitas alia non erat in corde prophetali, nisi lætitia qualem habebat vel habere poterat cum plebe, de illa reedificatione templi manufacti, iterum contaminandi, iterum irrecuperabiliter arsurus? Equidem fuerit ejusdem templi reedificatio, quam præsens videbat, materia magnæ festivitatis, verumtamen non secundum se sed propter omnium sanctorum et angelorum, et hominum festivitatem Christum, quia futurum erat, et reedificato templo, muri quoque civitatis postmodum reedificarentur, et rursus civitas habitaretur, et, reedificata civitate, rursus coalesceret in terra populus, unde Christus servata veritate promissionis, quæ ad Abraham et ad David facta et juramento firmata fuerat, nasceretur. Igitur omnia, quæ hic loquitur Aggæus, sic, adjuvante Spiritu sancto, suscipimus, ut eum omnino in Christum tendere non dubitemus. Et tunc demum nos quoque Aggæi, id est festivi, quodammodo dici vel esse poterimus, videlicet contemplando idipsum, quod iste contemplaturus, divino utique præsigno vocatus est Aggæus.

IN AGGÆUM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER UNUS.

303 CAP. I. — In anno secundo Darii regis, in mense sexto, in die una mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, et Jesum filium Josedech sacerdotem magnum dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Et factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicentis: Nunquid tempus vobis est ut habitetis in domibus laqueatis, et domus ista deserta? Primo illud operæ pretium est quod, sicut Nabuchodonosor in sanctis propheticis scripturis diabolo assimilatur vel similis demonstratur, ob eam causam qua populum Dei captivum de Hierusalem in Babylonem adduxit secundum similitudinem diaboli, qui genus humanum in primis parentibus de paradiso in hunc modum captivavit; ita

B Zorobabel et Jesus filius Josedech, et cæteri filii transmigrationis, qui ascendentes de Babylone templum et civitatem Dei reedificaverunt, illos significaverunt patres, sive patriarchas et populum, nec solum significaverunt, verum etiam pars eorum fuerunt, qui de hoc mundo tendentes ad Deum, hoc meruerunt, ut de carne ipsorum nasceretur Christus, templumque non manufactum. Nam sicut templum illud a filiis captivitatis ædificatum est, ita Christus de patribus confidentibus quod peregrini et hospites essent super terram (*Hebr. xi*), natus est. Unde et corpus suum templum ipse nuncupavit. *Solvite, inquit, templum hoc, et post triduum excitabo illud* (*Joan. ii*). Nam hoc dicebat, ait evangelista, de templo corporis sui (*ibid.*). Cum igitur hic ita dicit: *Factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zo-*

rebab^l filium Salathiel ducem Judæ, et Jesum A
 filium Josedoch sacerdotem magnum, dicens : Hæc
 ai Dominus exercituum, dicens : *Populus iste di-*
ci: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ,
 et hoc dicto, nihil amplius addit nisi rursus præmis-
 sa, et factum est verbum Domini in manu Aggæi, pro-
 fecto hoc ipsum, *populus iste dicit : Nondum venit*
tempus domus Domini ædificandæ. Tale oportet intelli-
 gi quale non potuisset aciri, nisi per verbum Domini,
 quale Aggæus acire non posset, nisi propheta esset,
 nisi ad eum vel in manu ejus verbum Domini factum
 fuisset. Et quod illud eat, nisi quod hodieque audiemus
 et videmus? Nam populus iste notabilis, et publica ca-
 piritate notatus et notus, populus Judaicus dicit, quia
 Messias nondum venit, *tempus ædificandæ domus Dei*
nondum venit. Nos autem dicimus, credimus, propter
 quod et loquimur, quia tempus jamdudum venit, jam-
 dudum templum hoc ædificatum est, et in eo habitat
 omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. 1), et
 hoc de carne Mariæ virginis ædificatum est. Non, in-
 quiat, ille fuit Messias nec est, qui de Maria natus
 est, veniet alius, eum exspectamus adhuc. Dum hoc
 populus iste dicit, nonne sacrilegium facit? Mendacem
 quippe facit patriarcham et patrem suum dicentem :
Non auferetur sceptrum de Juda, et dus de femore
ejus, donec veniat qui mittendus est (Gen. xlix). Si
 verum ille dixit, imo quia verum dixit, ubi ablatum
 est sceptrum de Juda, regnante Herode alienigena, qui
 patre klumæo, et matre ortus erat Arabica. Jam tunc
 erat adventus Messias, quod tempus, ut jam dictum
 est, *erat domus Domini ædificandæ,* de qua et in pa-
 rabolis dictum est : *Sapientia ædificavit tibi domum,*
scilicet columnas septem (Prov. ix). Hoc animadverso
 constat profecto quia non vane, quia non absque
 propheticæ auctoritatis dignitate præmissus est, *fa-*
ctum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ.
Hec ait Dominus exercituum, dicens ; et tunc demum
 brevis iste sermo subjunctus est : *Populus iste di-*
ci. Nondum venit tempus domus Domini ædifican-
dæ. In paucis quippe verbis magnum istius populi
 malum signabatur, quod videlicet viventem Chri-
 stum non suscepturum, aliumque foret exspectaturus.
 Unde et ipse loquitur : *Ego veni in nomine Patris*
mei, et non suscepistis me. Si alius venerit in nomine
meo, illum suscipietis (Joan. v). Ecce aliud : *Et fa-*
ctum est verbum Domini in manu Aggæi prophætæ,
dicens : Nunquid tempus est vobis ut habitetis in do-
mibus laqueatis, et domus ista deserta? Et hoc nimi-
 rum quod ait : *Nunquid vobis tempus est ut habitetis*
in domibus laqueatis, et domus ista deserta, 304
 tam magnum est, et ita magnifice intelligi debet ut
 dignum sit verbo Domini et ore prophetali, quoniam
 scilicet est præmissa tali enuntiatione, et factum est
 verbum Domini in manu Aggæi prophætæ. Et revera
 magnum et magnæ est stultitiæ mendacium, quod
 populus iste, cum dicit nondum venisse tempus ædi-
 ficandæ domus Domini, contendit nihilominus tem-
 pus sibi esse ut habitat in domibus laqueatis, id est
 cum Christum neget venisse, nihilominus asserat

paradisi vel regni Dei mansiones jam a patribus pos-
 sideri, et sibi hæreditatem illam omnino deberi. Ve-
 ritas enim ita se habet, quod nulli regni cælorum ad-
 iutus patere potuisset nisi per adventum Christi, et quod
 non sit in alio aliquo salus, aut aliud nomen sub cælo
 datum hominibus, in quo oporteat nos salves fieri
 (Act. iv). Interroga Judæum, in quo vel unde confi-
 dat salvari vel paradisum ingredi, si Christus non
 venit. Et respondet tibi, quod per Abraham vel per
 justitiam suam factus sit aptus regno Dei. Ergo, in-
 quit propheta, *domus ista deserta,* id est adventus
 Christi nulla est gratia, nulla est utilitas. Utquid
 enim Christus promissus fuit aut venire debuit, si
 absque adventu ejus homo per justitiam suam sal-
 vari potuit? Igitur unde apud prophetam arguitur
 populus iste, dicendo : *Duo mala fecit populus meus,*
me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et foderunt sibi
cisternas quæ non valent aquam continere (Jer. 1).
 Inde et hic arguitur ænigmatische, dicendo : *Populus*
iste dicit : Nondum venit tempus domus Domini ædi-
ficandæ, et nunquid vobis tempus est ut habitetis in
domibus laqueatis, et domus ista deserta? Unum
 quippe malum est, negare Christum venisse; aliud,
 domos sive mansiones regni Dei sibi vel patribus
 suis arrogare, et ad hoc, ut in illas mansiones indu-
 cerentur sancti, adventum Christi non necessarium
 reputare. Sciendum autem, propter istam domum
 non manufactam, propter incarnationem Verbi Dei
 Filii Dei futuram, reædificationem illius manufactæ
 domus fuisse necessariam. Si enim domus illa et ci-
 vitas reædificata, et gens restituta non fuisset, unde
 promissio vel adventus Christi, vel propositum ejus
 adimpleretur, præsertim cum per alios prophetas
 dixisset : *Quia de Sion exibit lex, et verbum Domini*
de Hierusalem (Isai. 1). Unde et si tunc temporis
 non intelligebantur quæ nunc in istis prophetæ ver-
 bis intelligimus, attamen nonnihil conferebat ipse
 carnis sensus, quo eadem verba intelligentes, ad ædi-
 ficandam domum illam accendebantur. Unde et in
 libro Esdræ scriptum est : *Et non fiebat opus usque*
ad annum secundum regni Darii regis Persarum. Pro-
phetaverunt autem Aggæus propheta, et Zacharias fi-
lius Addo, prophetantes ad Judæos qui erant in Ju-
dæa et Hierusalem, in nomine Dei Israel. Tunc sur-
rexerunt Zorobabel filius Salathiel, et Josue filius Ja-
sedech, et cœperunt ædificare templum Dei in Hierusa-
lem, et cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos (1 Esdr.
v). Verumtamen quod populus ille tunc temporis
 dixerit, *nondum venit tempus domus Domini ædi-*
ficandæ, ex eadem Scriptura Esdræ non comproba-
 tur, imo omnis, inquit *populus vociferabatur clamore*
magna in laudando Dominum, eo quod fundatum esset
templum Domini (1 Esdr. 11). Hoc tamen quibusdam
 eorum displicebat et fletum incutiebat, quod minus
 fiebat quam fuerat. Siquidem ut Josephus (*De antiq.*
 lib. xv, c. 11) quoque meminit, cum fuisset altitudi-
 nis cubitorum centum viginti, reædificatum est in
 altitudine cubitorum sexaginta ex præcepto Darii,
 quod tandem Herodes in antiquam magnitudinem

reformavit. *Plurimi, inquit Esdras, de sacerdotibus et levitis, et principes patrum et seniores, qui viderant templum priusquam fundatum esset, et hoc templum in oculis eorum, stebant voce magna, et multi vociferantes in lætitia elevabant vocem, nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, et vocem stetus populi (I Esdr. III). Unde ergo secundum litteram dictum esse constabit: Populus iste dicit: Nondum venit tempus domus Domini ædificandæ. Igitur quomodocumque tunc res sese habuerit, nos ut cœpimus, sic intelligere curemus, tanquam verbum Domini, tanquam prophetiam tendentem quo omnes prophetæ intendunt in tempora vel sacramenta Christi. Sequitur: Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, et intulistis parum. Comedistis et non estis satiati. Bibistis et non estis inebriati. Operuistis vos, et non estis calefacti. Et qui mercedes congregavit, misit eas in sacculum pertusum. Et hæc ut littera sonat, non facile probantur ex historiis; quia videlicet, quod intermissum est opus, et non fiebat usque ad annum secundum regni Darii, hoc egerunt hostes Judæ et Benjamin, quia conducerunt adversum eos consiliatores, ut destruerent consilium; eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum (I Esdr. IV). Si invito populo Dei opus intermissum est, quomodo illa intermissio pro crimine reputatur ei, et vindicatur in eum sterilitate terræ, et defectu potus atque ciborum, et calefactionis, sive vestium? Itaque, sicut jam dictum, quomodocumque tunc se res habuerit, spiritualiter, ut cœptum est, intelligere curemus verba Spiritus sancti. O Judæi, qui in utroque peccatis, et in eo quod dicitis, nondum est tempus domus Domini ædificandæ, quod est dicere, nondum est tempus adventus Christi (Joan. IV): et in eo quod habitare præsumitis in domibus laqueatis, domus autem ista deserta, quod est confidere in operibus legis, tanquam Christi gratia vobis ad salutem non sit necessaria. Ponite corda vestra super vias vestras; considerate diligenter operationes sive actiones vestras. Denique hoc pacto vobis contigit, sicut illi qui seminavit multum et intulit parum, et sicut illi qui comedit et non est saturatus, sicut illi qui bibit et non est inebriatus, sicut illi qui operuit se et non est calefactus, sicut illi qui mercedes congregavit et misit eas in sacculum pertusum. Seminastis quippe multam salutem. Nam salus ex Judæis est (Joan. IV), sed intulistis parum, quia videlicet quidquid ex patribus habere potuistis, parum est, imo nihil confert non suscipientibus semen benedictionis Christi. Comedistis, et non estis satiati; quia videlicet paleam sectantes litteræ occidentis, non attigistis granum spiritus vivificantis (II Cor. III). Bibistis, et non estis inebriati; quia legentes non intellexistis, nolentes interesse nuptiis Dominicæ incarnationis, ubi de aqua vinum fit. Operuistis vos, et non estis calefacti; id est præclaris nominibus patrum, et sacerdotio legis adornati, et exteriori religione vestiti, nihilominus quam gentes frigidi permansistis non habentes dilectionem Dei in vobis. Et qui ex vobis*

mercedes congregavit, id est qui aliqua operatus est secundum præcepta legis, sic perdidit, quomodo qui mercedes misit in sacculum pertusum, quia profecto absque fide Christi nihil opera prosunt. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda vestra super vias vestras, ascendite in montem, portate lignum, et ædificate domum, et acceptabilis mihi erit, et glorificavor, dicit Dominus. Cum jam domus ista, quam dicimus domus vel templum corporis, in quo corporaliter inhabitat omnis plenitudo divinitatis (Coloss. II), ædificatum sit, quomodo adhuc dicitur vel dicendum est populo isti ex imperio Domini exercituum, ascendite in montem, portate **305** lignum, et ædificate domum? Quomodo, inquam, nisi ac si dicatur, credite venisse Christum, credite in crucifixum, credite illum resurrexisse, et ascendisse in cœlum. Denique illi quidem primi ædificaverunt hanc domum, qui promissiones acceperunt, et ex quibus ipse Christus est secundum carnem (Rom. IX), sed nos quoque posteriores, quotiescunque prædicamus, vel recitamus librum generationis ejusdem Jesu Christi filii David, filii Abraham, et in summo ejusdem generationis vertice Jesum qui de Maria natus est, testificamur esse Christum, profecto ascendimus in montem qui juxta visionem Danielis implevit orbem terrarum (Dan. II), et in quantum vel ipsi credendo, vel aliis prædicando credentium facimus crescere numerum, in tantum portamus lignum, ædificamus domum, et hujusmodi ædificatio sive domus acceptabilis mihi erit, et glorificavor, dicit Dominus. Respeexistis ad amplius, et ecce factum est minus, et intulistis in domum, et exsufflavi illud. Non facitis, o Judæi, quod mandavi vobis, ut optetis justificari per fidem Jesu Christi, sed respeexistis ad amplius, id est, voluistis justificari ex operibus, quasi opus vestrum sit amplius quam fides ejus, et ecce factum est minus, quod ex eo satis patet, quia quidquid operum intulistis in domum, exsufflavi illud, et dispersum est, sicut exsufflante aliquo dispergitur pulvis exiguus, et vos quoque cum operibus vestris eadem exsufflatione in omnes gentes dispersi estis. Quam ob causam dicit Dominus exercituum? Quia domus mea deserta est, et vos festinatis unusquisque in domum suam, propter hoc prohibiti sunt super vos cæli, ne darent rorem, et terra prohibita est, ne daret germen suum, et vocari siccitatem super terram, et super montes, et super triticum, et super vinum, et super oleum, et quæcumque profert humus, et super homines, et super jumenta, et super omnem laborem manuum. Hæc, ut supra diximus, secundum litteram accidisse, difficile ex historiis comprobatur, videlicet quod populis dixerit, nondum venit tempus domus Domini ædificandæ, et quod idcirco prohibiti sint cæli ne darent rorem, et terra ne daret germen suum. Nam ut Esdras memorat et diligenter enarrat, cum alacritate magna opus faciebant simul laudantes Dominum, et concinnantes in hymnis et confessione: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israel,

donec per accusationem hostium Judæ et Benjamin ætatum est, ut opus intermitteretur, ut jam supra meminimus (1 Esd. iii). Non ergo causa manifesta est, car ex die, qua opus intermissum est, sterilitas terræ, vel siccitas juste illis accidere debuerit, nisi quod satis credibile est, quia prohibiti ædificare domum Domini, nimis cito prohibentibus acquieverunt, et circa ædificationem domus Domini negligentes atque socordes effecti sunt, gaudentes quod per hanc occasionem vacaret cuique suam domum ædificare ad habitandum. Cæterum quomodocunque tunc actum sit, nos Aggæum prophetam esse scimus unum de prophetis, per quos utique locutus est Spiritus sanctus, et idcirco sub verbis, quibus præsentibus excitabantur et confortabantur, mysteria futurorum prophetico more illum signasse non dubitamus. Cepto igitur modo persequamur. *Quam ob causam, dicit Dominus exercituum, vobis respicientibus ad amplius, ecce factum est minus, et cum hoc ipsum inferretis in domum, exsufflari illud. Quam ob causam odi et projeci festivitates vestras? (Isai. 1.) Videlicet quia domus mea deserta est, et vos festinatis unusquisque in domum suam, id est, quia vos non queritis justificari per Christum, cujus solum corpus justitiæ domus est, et totius Divinitatis templum, et ejus justitiæ non subjecti, festinatis unusquisque statuere justitiam suam (Coloss. iii; Rom. x). Propter hoc super vos prohibiti sunt cæli, ne darent rorem, prohibiti sunt apostoli apud vos perdere sermonem, et terra, scilicet Ecclesia, per orbem terrarum diffusa prohibita est dare germen suum, prohibita est vobis ingerere Evangelium, non quod debeat salutem vestram cupere, sed quod non valeat nolentibus vobis ad salutem proficere, et vocavi siccitatem. Et sicut per alium dicit prophetam: Nubibus mandavi, ne super vos quondam vineam meam pluant imbrem (Isa. v). Sequitur: *Et audivit Zorobabel filius Salathiel, et Jesus filius Josedech sacerdos magnus, et omnes reliqui populi vocem Domini Dei sui, et verba Aggæi prophetæ, sicut misit eum Dominus Deus vocem eorum ad ipsos, et timuit populus a facie Domini. Et dixit Aggæus nuntius Domini, de nuntiis Domini, populo dicens: Ego vobiscum, dicit Dominus. Et suscitavit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel ducis Juda, et spiritum Jesu filii Josedech sacerdotis magni, et spiritum reliquorum de omni populo, et ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui, in die vicesima quarta et quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis. Manifestis non est immorandum. Verumtamen hic non prætereundum, duos homines Zorobabel et Jesum sacerdotem magnum, qui templum illud manufactum reædificaverunt quoddam exemplar exstitisse omnibus, qui templi non manufacti, scilicet corporis Christi fidem susceperunt, suscipiunt et suscepturi sunt. Denique alter illorum, videlicet Zorobabel filius Salathiel, qui filius Jechonix fuit, de tribu erat regali. Jesus vero filius Josedech sacerdos de stirpe sacerdotali. Nonne et omnes, qui ad spirituale ten-**

*dunt vel pertingunt, templi non manufacti corporis Christi, et sacerdotis et regis, sacerdotes et reges sunt? Vos autem, inquit Petrus, genus electum, regale sacerdotium (1 Petr. ii): Et in Apocalypsi gratiarum actionis ipsorum vox ista est: Fecisti enim nos Deo nostro regnum et sacerdotes (Apoc. v). Sed et hoc quod in sexto mense ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini, pro ipsa perfectione numeri senarii reminisci nos facit quod angelus ad Mariam dixit, ubi ingrediebatur in uterum Virginis Verbum Deus, sapientia Dei, domum de carne ejus mox ædificatura sibi. *Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis (Luc. 1).* Forte et hic mensis sextus anni secundi Darii, quo ingressi sunt, et faciebant opus in domo Domini, et illic mensis sextus a conceptione Joannis, quo concipiente Virgine de Spiritu sancto, inchoatum est templum corporis Dominici, lectorem delectat propter perfectionem, ut jam dictum est, numeri senarii qui constat ex partibus suis. Est enim dimidium ejus ternarius, tertia pars binarius, sexta unitas, quæ videlicet partes simul junctæ senarium perficiunt. Ejusmodi numeros, qui valde rari sunt, arithmetici perfectos dicunt. Ex ipso igitur numero commoniti, libenter hic quoque prædicamus, quia perfectius inter cuncta opera mundi nihil est templo corporis Christi, quod ædificatum est in absoluteptione captivitatis generis humani secundum typum templi illius manufacti, quod ædificatum est in absoluteptione captivitatis populi Dei qui de Babylone rediit.*

CAP. II. — Sequitur: *In septimo mense, vicesima et prima mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens: Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducem Juda, et ad Jesum filium Josedech sacerdotem magnum, et ad reliquos populi dicens: Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? Et quid vos videtis hanc nunc? Nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus, et confortare Jesu filii Josedech, sacerdos magne, et confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum. Verbum quod pepigi vobiscum, cum egredere mini de terra Ægypti, et spiritus meus erit in medio vestrum. Nolite timere, quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc unum modicum est, et ego commovebo cælum et terram, et mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, et meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ, dicit Dominus exercituum, et in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum. Totum hoc capitulum simul posuimus, ut quo nam per se satis patet litteralis sensus, totius ad delectationem latentis in ea mysterii diligens pertingat animus. Nimirum quando, ut supra jam dictum, monuimus, fundatum est templum Domini. Plurimi, inquit Esdras, etiam de sacerdotibus et levitis, et principes patrum, et seniores, qui viderant*

templum antequam fundatum esset, et hoc in oculis eorum, flebant voce magna, et multi vociferantes, in lætitia elevabant vocem suam, nec poterat quiesquam agnoscere vocem, clamoris lætantium, et vocem fletus populi (I Esdr. III). Causa hæc fuit, ut diceret Dominus. Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? Et quid vos videtis hanc nunc? Nunquid non ista est, quasi non sit in oculis vestris? Fiebat enim fere templum dimidio minus quam fuerat prius. Hoc prospiciens sive intendens, magna erit gloria domus istius novissimæ, plus quam primæ, dicit Dominus exercituum, et in loco isto dabo pacem, id est peccatorum remissionem, dicit Dominus exercituum. Equidem Herodes templum illud, quoniam erat priore minus, deposuit, et in antiquam magnitudinem reformavit, multis et magnis ædificiis decoravit, sed hoc nunquam Dominus exercituum pro gloria reputare sit dignatus, quod homo funestus, rex impius operatus est exæquari vel etiam præferri contendens regi magnæ opinionis, et sapientissimo Salomoni (Joseph. Antiq. lib. xv, cap. fin.). Gloria illa gloria vera fuit loco vel templo illi, quod in eo Deus homo factus, offerri est dignatus secundum consuetudinem legis dicentis: Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur (Luc. II), et quod in illo loco, in civitate illa, ante portas urbis pro omni mundo crucifixus, pacem, id est, peccatorum remissionem dedit credentibus, et his qui prope erant Judæis, et his qui longe erant gentibus (Ephes. II). Nunc illud dicere libet, quia quorum in oculis domus quæ fundabatur, sic erat quasi non esset, qui viderant illam in gloria sua prima, flebant voce magna, vociferantibus in lætitia junioribus, qui priorem illam non viderant, nonnullam similitudinem prætulērunt eorum, qui tempore evangelicæ prædicationis credentes, ex circumcisione grandem excitaverunt tumultum, et eos qui crediderunt ex gentibus, turbaverunt, sicut habemus in Actibus apostolorum (Act. XIII, XIV). Domus quippe novissima sic erat, quasi non esset in oculis eorum, in comparatione ejus, quam prius viderunt, id est fides Christi, et ritus sacrificii novi, veri sacrificii, cujus ipse Christus auctor est, sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. CIX), non valere ad salutem illis visus est, nisi circumciderentur, et omnem observarent morem, quem tradidit Moses (Act. XV). Sed quid dicit sermo propheticus? Et nunc confortare Zorababel, dicit Dominus, et confortare Jesu filii Josedeck sacerdos magne, et confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, et facite quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum. Sicut dixit, ita factum est, quoniam confortatus est omnis in quo erat Dominus exercituum Spiritus paraclætus, etenim discipuli gaudio et consolatione sancti Spiritus replebantur, et in eo quod quotidie crescebat et augebatur credentium numerus, flebat quotidie, et fit, et flet usque in finem sæculi, quod dictum est: magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ. Eiusdem

A gloriæ summum erit illud quod ait: Adhuc unum modicum, et ego commovebo cælum et terram, et mare et aridam, et movebo omnes gentes, et veniet desideratus cunctis gentibus. Magna erit illa motio, gloriosa erit illius desiderati visio. Hinc ipse dicit: Et erunt signa in sole et luna, et stellis, et in terris pressura gentium præ confusione sonitus maris et factuum, arecentibus hominibus præ timore et expectatione, quæ supervenient universo orbi. Nam virtutes cælorum movebuntur. Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna et majestate (Luc. XXI). Et tunc sine dubio plena et perfecta erit gloria domus hujus novissimæ Christi et Ecclesiæ. Proinde cum dixisset, et veniet desideratus cunctis gentibus ita subjunxit, et implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Interim gloria nondum perfecta est, quia gloriamur, inquit Apostolus, nondum in re, sed in spe gloriæ filiorum Dei (Rom. V). Ibi erit plenus fidei fructus, quia spiritualiter egressi sumus de terra Ægypti, credentes in Christum, et Spiritu sancto in baptismo signati, hoc ipse promittens, verbum, inquit, quod pepigi vobiscum, cum egredere mini de terra Ægypti, et spiritus meus erit in medio vestrum. Videbitis sicut est (I Joan. III), videbitis facie ad faciem, evacuato quod ex parte est (I Cor. XIII). Quod toties repetit, dicit Dominus exercituum, nullum legenti vel audienti parere debet fastidium, imo facere attentum, docilem, et benevolum auditorem, ut sentiat magnam esse quam audit, et dignam promissore Deo remunerationem. In vicesima et quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem dicens: Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit polluta in anima ex omnibus his, nunquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, et dixerunt: Contaminabitur. Et respondit Aggæus, et dixit: Sic populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, et sic omne opus manuum eorum, et omnia quæ obtulerunt ei, contaminata erunt. Ecce hic tertio factum est ad Aggæum verbum Domini, pulchrum et delectabile fidei mysterium, sua interrogatione innuit, quod non nisi fidelis et evangelicæ gratiæ studiosus animadvertere possit. Denique prima responsione, qua interroganti Domino, sive prophetæ, si tulerit homo carnem sanctificatam, in ora vestimenti sui, et tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, nunquid sanctificabitur? Respondent sacerdotes, dicentes: Non. Convincuntur et judicantur ex ore suo Judei cum sacerdotibus suis, quod ex lege non possunt justificari. Quis enim fuit homo, qui sanctificatam carnem absconditam, et colligatam tulit in ora vestimenti sui, nisi Moses, qui sacrosactæ carnis et

passionis Christi sacramenta sub velamine legis abscondit? **307** Hoc denique est quod in sancta Ecclesia ubique prædicatur, quod in omnibus Ecclesiis Apostolus et omnis docet discipulorum Christi chorus, quia quicquid cæremoniarum in immolatione agni paschalis, et in cæteris Moses tradidit, aut scripsit, typus fuit salutiferæ passionis Christi. Itaque dare legem ejusmodi, sine dubio *carnem sanctificatam* fuit ferre *in ora vestimenti*, et ejusdem legis littera, populum in cibis et potibus instruere. Hoc fuit *de summitate vestimenti panem aut pulmentum, aut viam, aut oleum aut omnem cibum tangere*. Sed nunquid sanctificabitur quidpiam: talium tactum *de summitate vestimenti*, cujus in ora caro sanctificata portatur? Non, inquit, sacerdotes legem scientes, et quod dicunt verum est. Igitur nec vos, o Judæi, nec patres vestri de lege sanctificati estis, quia quid est lex, nisi vestimentum aut pannus, cujus in ora caro sanctificata, caro Christi portatur, id est figuratur? Secunda responsione, qua interroganti Domino, *si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his nunquid contaminabitur?* respondens sacerdotes et dicunt: *Contaminabitur*, sine dubio convincuntur et judicantur ex ore suo Judæi cum sacerdotibus suis, quod tam immundi sint, ut contaminetur omnis homo, quicumque communicat eorum cæremoniis. Quis enim est pollutus in anima, id est in morte hominis, nisi Judaicus populus, qui mediatorem Dei et hominum Jesum Christum (*I Tim. II*) occidit, et eundem nunc iste blasphemare non desinit? Igitur sic, inquit, *populus iste, et sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus*, subauditur, non est sanctificatus ex lege quam Moses dedit. Sicut non sanctificatur panis aut pulmentum tactum de summitate vestimenti, cujus *in ora carnem sanctificatam* hominulerit, et sic omne opus manuum eorum, et omnia quæ obtulerint ibi videlicet in Synagoga vel cœtu suo, ubi in anima, id est, in morte polluentur Christi, *contaminata erunt*, sicut jam dudum per Isaiam dicti: *Ne afferatis ultra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi: Kalendas vestras et solemnitates vestras odiovit anima mea* (*Isa. I*). Sequitur: *Et nunc ponite corda vestra a die hac et supra, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini cum accederetis ad acervum viginti modiorum et ferent decem, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, et ferent viginti. Percussi vos vento urente, et aurugine, et grandine omnia opera manuum vestrarum, et non fuit in vobis qui revertetur ad me, dicit Dominus*. Et ad hoc, ut littera sonat, ex historiis demonstrare non possumus, quod propter dilationem sive intermissionem operis, domus Domini sic evenerit, quemadmodum dicit: *Percussi vos vento urente, et aurugine, et grandine, omnia opera manuum vestrarum, et quod tunc temporis ita duri, et in malo pertinaces fuerint, ut inde loquatur tanta conquestione, et non fuit in vobis qui revertetur ad me*. Ergo potius huc respiciamus, quo nos mittit, dicendo ante hæc, et sic omne opus

A manuum eorum, et omnia quæ obtulerint, ibi contaminata erunt. Quo enim mittit nos dicendo, *ibi*, nisi ad hæc tempora, ubi sine dubio pollutus est Judæus in anima, sicut jam dictum est, in morte Christi Jesu, quem occidendo factus est homicida, et idcirco cuncta quæ offert, sunt contaminata? Ibi-dem prophetiæ spiritum ista quoque non dubitemus dicere, et in hoc dicto perseverare usque hodie. *Et nunc, inquit, ponite corda vestra a die hac et supra antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini*. Dies antequam ponatur lapis super lapidem in templo Domini, omne tempus est quod nunc præterit, antequam velint Judæi superædificari, *tanquam lapides vivi* (*I Petr. II*), in domo vel templo, quod est Ecclesia Christi, quod futurum est, cum plenitudo gentium subintraverit (*Rom. XI*), vel superædificata fuerit. Culpa incredulitatis eorum, propter quam omnia quæ offerunt contaminata sunt, et erunt quandiu fuerint ibi, scilicet in pollutione, qua in anima ejus quem occiderunt sunt polluti; culpa, inquam, incredulitatis eorum pulchre et subtiliter innuitur his verbis mysticis: *Cum accederetis ad acervum viginti modiorum, et ferent decem, intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas et ferent viginti*. Quando enim Judæi accesserunt ad acervum, et ad torcular intraverunt, nisi quando Christum de semetipsis primogenitum, prædicantem audierunt, moriendo viderunt? Ipse est enim acervus modiorum viginti, qui numerus binarius decenus est, quia videlicet non unius tantum, sed geminæ substantiæ est, non homo tantum, sed Deus et homo est, et Ecclesia quoque ejus acervus est, sicut eidem dicit ipse in Canticis: *Venter tuus sicut acervus tritici vallatus liliis* (*Cant. VII*). Sed non dicit, quod acervus ille viginti modiorum sit. Iste solus viginti modiorum acervus est, quia, sicut jam diximus, geminæ substantiæ est, Deus et homo est. Sed vos, Judæi, cum intraretis ad acervum hujusmodi, acervum modiorum viginti facti sunt decem modii, dimidiumque vobis periit, quia non Deum et hominem, sed tantum hominem attendistis. Item mors vel passio ejus torcular exstitit, unde et propheta alius prospiciens eum, ait: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?* (*Isa. LXIII*). Et ipse respondens: *Torcular, inquit, calcavi solus*. Hoc torcular quinquaginta lagenas, id est, peccatorum remissionem facit. Numerus namque iste, scilicet quinquagesimus, remissionem significat secundum legem, quæ anno quinquagesimo remissionem sacravit, unde annus jubileus (*Levit. XXV*), id est, dimittens dicitur. Sed vos, o Judæi, cum intraretis ad torcular ejusmodi, torcular lagenarum quinquagenarum factæ sunt vobis lagenæ viginti, qui numerus longe est a numero quinquagesimo, numero remissionis plus quam dimidium vobis defecit. Nam totius quod erat reponendum, tres vobis partes desunt, et tantummodo duæ susceptæ sunt. Quinque partes suscipi debuerunt, quæ ita totum perficiunt sicut quin-

que decades in quinquaginta surgunt et sacratum faciunt jubilæum. Quænam sunt duæ partes quas suscepistis? Videbat natum ex Maria, passumque vel mortuum, quamvis perverso corde non ignoratis. Quæ sunt tres partes, quas omisistis? Nimirum resurrexisse, in cœlum ascendisse atque ad iudicandum vivos et mortuos venturum esse, non creditis. Non igitur ignoretis, aut scire vos dissimuletis cur Dominus dixerit, quod omne opus manuum vestrarum, et omnia quæ offertis contaminata sint, sicut secundum legem contaminatur omne quod pollutus in anima tangit. Nam ista causa est quod vos accessistis ad acervum viginti modiorum, et decem fecistis, id est, Christum et Deum hominem præsentem habuistis, et hominem videntes, Deum ex operibus cognoscere noluistis, quodque intrastis ad torcular, et de quinquaginta lagenis viginti fecistis tribus partibus de toto relictis, tantumque duabus susceptis, id est verum hominem, et vere mortuum experti, victorem esse mortis, ascensorem esse cœli, iudicem esse venturum sæculi, non accipitis. Quod deinde subjungit: *Percussi vos vento urente, et aurugine et grandine, omnia opera manuum vestrarum, et non fuit in vobis qui reverteretur ad me*, hoc est **308** quod nunc usque videmus, quia miserabile passi excidium, cum ceciderunt in ore gladii, civitate et templo flagratis, et qui superfuerunt captivi ducti in omnes gentes, veracem ipsum esse sciunt qui prædixit, fere nullus est, qui ad eum reverti velit, dura cervice, et corde incommutabili. Sequitur: *Ponite corda vestra ex die ista, et in futurum, a die vicesima et quarta noni mensis, a die qua fundamenta jacta sunt templi Domini ponite super cor vestrum*. Quamvis dixerit, et verum dixerit, et non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, tamen quia futurum est ut reliquæ convertantur ex eis, videlicet cum plenitudo gentium subintroierit (Rom. xi), adhuc hortatur et dicit: *Ponite corda vestra*, etc. Porro in eo quod ita dicit, *ex die ista, et in futurum a die vicesima et quarta noni mensis, a die qua fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum*, nullum diem libentius intellexerim, quam diem nativitatis ejus, de quo agit, Domini nostri Jesu Christi, templi utique Domini, templi non manufacti. Nam de *vicesima et quarta noni mensis*, scilicet Decembris, ille enim Romanis quidem a Martio decimus est, sed Judæis nonus ab Aprili, qui secundum legem (Exod. xii) primus illis in mensibus anni est; *die*, inquam, *vicesima et quarta noni mensis*, id est Decembris, Christus de Virgine natus est, scilicet octavo Kalendas Januarii. Media nocte natus est, et illa nox erat præteritæ diei, quia non ita ut nunc a resurrectione ejusdem Domini nox tunc præcedebat diem, sed dies noctem. Igitur diem quam hic dicit diem nativitatis illius libentissime intellexerim, quæ videlicet dies apud Romanos quidem per omnes annos vicesima quarta est mensis Decembris, apud ipsos autem Judæos, quia secundum lunam computant menses, non per

omnes annos, sed tertio decimo duntaxat anno lunaris cycli, itidem vicesima quarta est ejusdem mensis. *Ex die ista*, inquit, *et in futurum*, quo Christo nascente *fundamenta utique jacta sunt templi*. Corporis ejus sacrosancti, et inde per succedentes dies et annos ædificatum est, proficiendo sapientia, ætate, et gratia apud Deum et homines (Luc. ii). *Ponite corda vestra*, considerate quæ et quanta facta sint magnalia, quanta vobis non credentibus mala, quanta credentibus provenerint bona. Quæ sint illa bona, si quasi nescientes quæretis, jam dicam: *Nunquid jam semen in germine est et adhuc vinea, et ficus, et malogranatum, et lignum olivæ non floruit? Ex die ista benedicam*. Interrogando vehementius affirmat illud, unde nemo dubitat, quia videlicet mense nono, mense Decembri, qui, ut jam dictum est, ab Aprili nonus est Hebræis, semen in germine non est, nec enim hoc temporis natura fert, nec vinea, nec ficus, nec malogranatum, nec lignum olivæ florescit. Sic nimirum, quando natus est Christus, fere nusquam erat semen in germine justitiæ aut flos sanctitatis, ita ut in vinea vel ficu, et malogranato, et ligno olivæ, per quæ intelligimus justos homines, posset parere. Quomodo illo tempore anni, quo et Christus natus est, intrinsecus latet, quidquid viroris est in germine, vinea, ficu, et malogranato, seu ligno olivæ, frigore cuncta constringente, ita quidquid in paucis hominibus erât justitiæ, supprimebatur, Herode impio regnante (Math. ii), propter quem vel maxime non erat tutum, vel jam sciretur quod de Spiritu sancto imprægnata fuisset virginitas Mariæ, quippe cum nec loqui quisquam auderet manifeste de Messia, id est Christo, quod tempus adventus ejus existeret, eo quod regnante alienigena sceptrum de Juda, et dux de senioribus ejus ablatus esset (Gen. xxix). Igitur prophetalis intuitu in illius diei vel temporis consideratione positus. *Nunquid*, ait, *jam semen in germine est, aut lignum floruit? Subauditur non, statimque subjungit: Ex die ista benedicam. Ponite corda vestra*, iterum dico, ponite cor vestrum, et videte quia ita est. Nam ex illa die me benedicite; semen in germine apparuit, vinea, ficus, et malogranatum, et lignum olivæ floruit, id est, omni justitiæ fructus et decus crescere et proficere cœpit. Primo in parris innocentibus, quos funestus Herodes occidit, quomodo pietas germinavit? Quomodo lignum olivæ floruit? Per totum orbem quidam paradisi spiritualis, liliis castitatis et rosis cœpit vernare martyrii, tantumque fructum exuberavit usque nunc, et exuberabit usque in finem sæculi, ut bene decuerit dicere Dominum Deum ad gloriam suam, *ex die ista benedicam*. Sequitur: *Et factum est verbum Domini secundo ad Aggæum in vicesima et quarta noni mensis, dicens: Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens: Ego movebo cœlum pariter et terram, et subvertam solium regnorum, et conteram fortitudinem regni gentium, et subvertam quadrigam et ascensorem ejus, et descendant equi et ascensores eorum, viri*

gladio fratris sui. Zorobabel dux filiorum Juda, qui templum reedificavit nomine et opere, et in ipso principatu suo similitudinem gessit Domini nostri Jesu Christi, sicut et multi justorum vel prophetarum, quemadmodum ipse dicit: *Et in manu prophetarum meorum assimilatus sum* (Ose. XXI). Nomine, quia Zorobabel interpretatur *natus in Babylone*. Et quis in Babylone tam insigniter est natus quam ille qui cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, veniens in hunc mundum qui vere est Babylon in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (Phil. II), ob hujusmodi causam ut solveret captivitatem nostram, ut sicut Psalmista cocinerat. *Ascendens in altum captivam duceret captivitatem* (Psal. LXVII). Opere, quia manu ejus fundaverunt domum illam manufactam, et manus ejus perfecerunt eam. Et quis alius, nisi ipse Jesus Christus fundavit templum non manufactum corporis sui (Marc. XIV), et nunc usque Ecclesiam, quæ est corpus ejus (Ephes. I), plenitudo ejus de vivis et electis lapidibus perfecit? (I Petr. II.) Principatu suo, quia princeps et dux fuit filiorum Juda? (Hebr. III.) Et quid est Juda, quod interpretatur confessio, nisi universitas consentientium Domino? Et quis nesciat principem confessionis nostræ esse Jesum? Cum igitur audimus factum esse verbum Domini ad Aggæum, ut loqueretur ad Zorobabel, videlicet pulchre intelligimus, quia totius salutis nostræ festivitas et omnis prophetiæ veritas a Christo nascente de Maria virgine celebranda atque implenda, suscepta et in ipsum directa est. Quid autem sibi volunt quatuor dicta hæc quæ promisso: *Ego movebo cælum et terram*, ita continuat: *Et convertam solium regnorum, et conteram fortitudinem regni gentium, et subvertam quadrigam et ascensorem ejus, descendant equi et ascensores eorum?* Idem enim videtur toties repetisse, et hoc est, subvertam solium regnorum, quod est, et conteram fortitudinem regni gentium, et cætera similiter. Sed revocemus ad memoriam illam Danielis visionem, in qua quatuor bestię grandes ascendebant de mari: Prima quasi leona; secunda similis urso; tertia quasi pardus; quarta terribilis atque mirabilis, et fortis nimis, dentes ferreos habens magnos, comedens atque comminuens, et reliqua pedibus conculcans, et deinde antiquus dierum thronis positus sedit, et venit cum nubibus cæli quasi Filius hominis, atque pervenit usque ad antiquum dierum, et dedit ei potestatem, et honorem, et regnum, interfecta bestia, aliarum quoque bestiarum potestate ablata (Dan. VII).

309 Quod enim apud illum, videlicet Daniele, tabulis est imaginibus præsignatum, hoc ipsum in isto est verbis repromissum. Iste Zorobabel propter nos, ut jam dictum est, in Babylone natus, ad quem quatuor ista dicuntur, ille Filius hominis est, quibus quatuor bestiis interfectis sive sublatis, potestas, honor, et regnum solidatur quod non corrumpetur. Denique, quia quatuor regna fuerunt, quæ ex istorum prophetarum tempore contra Deum sese

extulerunt, et per quæ nisus est diabolus destruere locum et gentem; unde salutem mundi Christum nasci oportebat, secundum quod juravit Deus Abraham, idcirco quatuor hic dicta sunt, *et subvertam solium regnorum*, scilicet solium Babyloniorum, *et conteram fortitudinem regni gentium*, videlicet, Persarum et Medorum, *et subvertam quadrigam et ascensorem ejus*, nimirum regnum Græcorum, et eum qui in illo regno contra Deum ejus magnificatus est impium Antiochum, qui *Epiphanes* sive *illustris* dictus est (I Mach. I). Et recte illud regnum quadrigam nominavit, quia post mortem Alexandri Magni in quatuor regna divisum est, sicut significatum fuerat Danieli, quia *hircus caprarum factus est magnus nimis, cumque crevisset, fractum est cornu magnum, et orta sunt cornua quatuor subter illud per quatuor ventos cæli* (Dan. VIII). *Et descendant equi et ascensores eorum*, scilicet Romanum imperium, cujus equi multi, et equorum ascensores plurimi fuerunt. Quo descendant? Nimirum illuc ubi Daniel vult intelligi dicendo, *et vidi, quoniam interfecta esset bestia, et periisset corpus ejus, et truditum esset ad comurendum igni* (Dan. VII), et de hoc regno maxime notandum, quia cum dixisset, *et descendant, et ascensores eorum*, addidit, *vir in gladio fratris sui*, quia quod fere nulli incognitum est, Romanum imperium civilibus bellis semetipsum sæpe laceravit. Et jam quidem particulatim et paulatim subversa et contrita sunt, et subvertentur, et descendant regna hæc, tunc autem, quando faciet quod præmisit Dominus, dicens: *Ego movebo cælum pariter et terram*, de quo videlicet motu omnes Scripturæ loquuntur, quo et virtutes cælorum movebuntur (Luc. XXI), tunc omnia simul subvertentur, et descendant, videlicet in infernum, quia propter hoc, inquit Isaias, *dilatavit infernus animam suam, et descendant sublimes ejus, gloriosique ejus ad eum* (Isa. V). Sequitur: *In die illo, dicit Dominus exercituum, assumam te, Zorobabel, fili Salathiel serve meus, dicit Dominus, ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum*. Quomodo assumam te in illo die? Videlicet, ostendam quod assumpserim te, et quod regnum tuum sit legitimum, rapina vero fuerit omne solium regnorum, omne regnum gentium, quia regnaverunt non ex me, principes exstiterunt, et ego antiquus dierum non cognovi, et injuria facta est mihi in republica mea, quia non respexerunt ad canitiem sive antiquitatem meam, et jus meum quantum in ipsis fuit, infringere fuerunt ausi. Nemo quippe in regno meo, in mundo quod totum est et esse debet juris mei; quia mundum ego feci, nullus, nisi ex me, regnare debuit. Quidquid homines egerunt novi et hesterni, ego Antiquus dierum faciam quod est meum, ordinabo regnum meum; statuam ex me regem meum, assumendo te, o Zorobabel serve meus, qui unde Zorobabel, inde servus meus es, quia *formam servi accipiens* (Philipp. II), in Babylone, id est in mundo natus es, filius Salathiel, id est filius petitionis Dei, filius

quem longo et magno desiderio sanctorum vel justorum universitas a me Deo suo, ut te mitterem, petivit. Te assumam, dando tibi potestatem, et honorem, et regnum, et omnes populi, tribus, ac linguae servient tibi, et potestas tua, potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum tuum quod non corrumpetur. Assumam te, inquit, et ponam te quasi signaculum, quod videlicet signaculum Pater signavit, ait ipse de semetipso, et sanctificavit (Joan. vi). Apostolus quoque ipse est, inquit, imago Dei invisibilis, et figura substantiae ejus (Colos. 1; Hebr. 1). Dicendo quasi signaculum, non minuit veritatem signaculi, sicut in psalmo dicendo: *Facti sumus sicut consolati* (Psal. cxxv), non diminuit veritas consolationis. Nos quoque vulgari sermone sic dicere solemus, fecisti quasi fidelis, sicut amicus, et ita dicendo, vere fidelem, vere amicum praclare pronuntiamus. Itaque sicut signaculum, id est vere si-

gnaculum, quo sicut annulo, sive imagine regis cera subjecta, ita signatur et similitudine decoratur credens et fidelis anima. Ubi ponam te? Nimirum in conspectu meo, ad dextram meam, in gloria mea, in omnipotentia mea, ut habeas omnem potestatem in caelo et in terra, quia te elegi, o forma servi, unam esse personam cum forma Dei. In tam brevi versiculo tertio repetitum esse, dicit Dominus exercituum, non debet nobis videri tædiosum aut superfluum, sed delectabile, et operosum, quia revera forma servi; hoc dulcissimae promissionis eloquium, Dominus Pater dixit, Dominus Verbum dicit, Dominus Spiritus sanctus dicit, et hoc opus totius est Trinitatis, quod illa forma sedet a dextris Dei, talis, ut sponsa ejus gratuletur, et dicat: *Dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex milibus* (Cant. v).

310 PROLOGUS RUPERTI IN ZACHARIAM PROPHETAM.

A longe spectatum, o diligens anima, Zachariam nunc ingrederis, qui undecimus est in ordine duodecim prophetarum. Quis nisi verus et sanctus et qui habet clavem David, aperiet intelligentiae ostium, dabitque sermonem rectum, et bene sonantem in os tuum (Apo. iii). Quid est quod mente retractas, assistens jam, et pulsans ad hujus prophetae, imo propemodum pulcherrimi evangelistae ostium. Vidi per noctem, ait, et ecce vir ascendens super equum rufum (Zach. viii), atque hoc dicens, reminisci me facit, quod nescio qualiter sapiens quis accepturus sit, et quia vidi per noctem, et ecce immensitas lucis, et patria liminis dulce rubentis, et rubicundo sereno lucentis, ultra quam dici possit, et in ea cantus suavis, cantus multitudinis jugiter canentis, et absque interruptione consonam laudem personantis. Illuc appropinquanti accesserunt exinde obviam quidam pusioli, et applaudentes lætabundi. Iste, inquit, ille est qui de Domino nostro sic et sic loquitur: Hæc et talia dicit. Interim illius patriæ quædam suavitas ineffabilis inundabat secretiora ventris, et dicebat Spiritus animæ intelligenti quod illi concentui deberet consociari. Nonne hæc infantilia sunt? Sed tu, Domine Deus noster, cujus admirabile est nomen in universa terra: *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem* (Psal. viii). Igitur quicunque hæc audit, sive infantem, sive virum accipere velit, tendenda chorda ingenii, percutienda est cythara pectoris, tuam, Christe, fidem spirantis, ac rogandus est spiritus tuæ charitatis, quatenus ipse componat promptæ modulamina laudis, qui jamdudum hoc inspiravit, ut de prophetarum thesauris nihil aliud sperem, nihil aliud cupiam consequi, quam testimonia tua, testimonia fidelium Evangelii tui, quod evangelizatum est nobis, quia istæ sunt Scripturæ quæ testimonium perhibent de te, sicut dixisti Judæis, et Scrutamini Scripturas, quia in ipsis vos putatis vitam habere, et illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me (Joan. v). Ecce in introitu assistens hujus Scripturæ, illud quod verum est, decanto, et sedula mente rumino, quia et testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis: *Justitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidum illuminans oculos* (Psal. xviii). Fiat mihi secundum illud quod dixisti, tu Deus noster et Dominus, et dilata os tuum, et implebo illud (Psal. lxxx).

IN ZACHARIAM PROPHETAM

COMMENTARIORUM LIBER PRIMUS.

311 In mense octavo, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiae, filii Addo prophetam, dicens: *Iratus est Dominus super patres vestros iracundia*. Aggæus iste et Zacharias contemporales fuerunt simulque sub Dario, secundo regni ejus anno prophetarunt, adjuvantes Judæos et confortantes, sicut in Esdra scriptum est: *Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel et Josue filius Josedech, et cæperunt ædificare templum Dei in Hierusalem, et cum eis prophetae Dei adjuvantes eos* (I Esdr. v). Duobus mensibus Aggæus

prior quam Zacharias prophetare cœpit. Siquidem ad istum in mense octavo, ad illum autem in mense sexto ejusdem anni, qui erat secundus Darii regis, factum est Verbum Domini. Idcirco sicut propheta tempore, ita et Scripturæ istum ille præcedit ordine. Porro Darius, cujus anno secundo prophetaverunt, filius Hydaspiæ quarto loco post Cyrus, Medis et Persis imperavit. Denique Cyro filius ejus Cambyses, et Cambyse duo fratres Magi successerunt, eisque interfectis, Darius iste rex constitutus est. A primo anno Cyri regis, qui templum Domino reedi-

faciari jussit in Hierusalem, et quinquaginta ferme millia captivorum remisit in Judæam, quadraginta computantur anni in quibus altare tantum exstructum fuerat, et jacta templi fundamenta, vicinis nationibus esse ex præcepto Cambyse regis, ne templum vel civitatem ædificarent prohibentibus. Secundum magnitudinem gratiæ vel meriti, quo dignus exstitit in libro vite conscribi. Nomen quoque apud homines iste sortitus est, ut vocaretur Zacharias, quod interpretetur memoria Domini, et filius Barachiz, id est Filius benedictionis Domini, et filius Addo, id est filius testimonii Domini. Magnæ gratiæ filius predicatur nominibus istis, et ipsa gratia cognoscenda est, ex ipso quod ad eum factum est Verbum Domini, cujus in ingressu nunc adsumus, quod sic incipit: *Iratus est Dominus super patres vestros iracundia. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum. Convertimini ad me, dicit Dominus exercituum, et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.* Sicut in fine Aggæi, ita et in hujus initio trina refulget repetitio nominis Domini. Nunquid casu vel sine intaita rationis putamus ita dictum: *Hæc dicit Dominus exercituum. Convertimini ad me, ait Dominus exercituum, et convertar ad vos, dicit Dominus exercituum?* Non utique casu, non sine rationis intaitu, sed quia propheta erat, et prophetali oculo in illud tempus acceptabile, in illum diem salutis totus tendebat, quo dicendum erat: *Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (Matth. xxviii), et ut abluerentur peccata illa per sanguinem Christi, propter quæ Dominus iracundia super patres vestros iratus fuerat. Quos namque super patres, et quali fuerat iratus iracundia? Nimis angustam facimus sanctam Scripturam, si nullam intelligimus aliam iracundiam, quam captivitate unius generationis, quæ suo tempore ducta est in illam Babyloniam, quamdam mundi hujus particulam, nullosque patres alios, nisi Judæos qui in Babylone defuncti sunt patres Judæorum, qui inde reversi sunt. Sed profecto non valde magna erat iracundia, pertransisse de gente in gentem et de regno ad populum alterum. Non, inquam, valde magna illi, qui majorem considerat, cujus ista quædam similitudo tenuisque fuit umbra, per quam velut imaginem, puerilis hominum sensus, magnam iracundiam, veramque captivitatem, in quam decidit per Adam et de qua liberatus est per Christum, paulatim introductus, agnoscat igitur, *iratus est, inquit, Dominus super patres vestros iracundia*, subauditur, quam iracundiam portastis et vos, sicut et alius propheta confitens loquitur: *Patres nostri peccaverunt, et non sunt, nos autem iniquitatem eorum portavimus (Thren. v).* Non potest illa iracundia sedari, non potest ille paries inimicitarum solvi, nisi per fidem Jesu Christi (Ephes. ii), nisi signari properetis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. *Dices ergo, inquit, ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Pater, et Dominus exercituum Filius, dicit Dominus exercituum Spi-**

*ritus sanctus. Convertimini ad me, 312 et convertar ad vos, id est credite in me, et iracundia remota in reconciliationem suscipiam vos. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant propheta priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum. Convertimini de viis malis, et cogitationibus vestris pessimis, et non audiverunt neque attenderunt ad me dicit Dominus. Hoc simile est illi, quod Spiritus sanctus dicit in David: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt, et viderunt opera mea, (Psal. xciv), etc. Quod hic dicit: Ne sitis sicut patres vestri, hoc est in illo, nolite obdurare corda vestra sicut in illa exacerbatione ubi tentaverunt me patres vestri. Et quod hic dicit: Et non audierunt neque attenderunt ad me, hoc est in illo: Ipsi vero non cognoverunt vias meas. Igitur ad quem diem nos ducit Apostolus in verbis illis: Hodie si vocem ejus audieritis (Hebr. iv), ad ipsum respicere pulchrum est, in isto dicente: Ne sitis sicut patres vestri.—Quoniam ergo, inquit idem Apostolus, superest, quosdam intrare in illam requiem, et hi, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem, iterum terminat diem quemdam in David, dicendo post tantum temporis: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra. Nam si Jesus eis requiem præstitisset, nunquam de alia loqueretur posthac die (ibid.). Et revera hodie, hoc tempore salutis gratiæ, qui mundo illuxit, a Christi passione et resurrectione dicitur non solis Judæis, ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant propheta priores, et non audierunt, neque attenderunt, ne obduretis corda vestra, sicut patres vestri qui me tentaverunt, et in deserto prostrati sunt, nec in illam requiem introierunt, sed et nobis cunctis hominibus quacunque sint ex gente vel natione, dicitur: Ne sitis sicut patres vestri Adam et Eva, qui in illam requiem, id est in paradysum introierant, et eadem requie sese indignos fecerunt. Verumtamen et hoc sciendum, quia quicumque murmuratores aut rebelles in professione Christianitatis sunt, quacunque ex gente vel natione sint, patres eorum recte dicuntur illi, qui transitu mari Rubro, quamvis Ægyptum reliquisset viderentur, in illam repromissionis terram non introierunt, sed in deserto prostrati sunt (Num. xiv), et illi qui deinceps missos ad se prophetas non audierunt, cuncti murmuratores univerti rebelles illorum filii sunt, videlicet per imitationem, et proinde non minus Græcus quam Judæus, si dictum intelligat, *ne sitis sicut patres vestri, etc.* Sequitur: *Patres vestri et propheta ubi sunt? Nunquid in sempiternum vivent? Verumtamen verba mea et legitima mea, quæ mandavi servis meis prophetis, nunquid non comprehenderunt patres vestros? Ac si dicat: Saltem vexatio tunc intellectum det auditui (Isa. xxviii), quoniam cum in pace habitaretis, prophetis quos mittebam, credere nolistis, potius vestris attendentes pseudopphetis. Ubi nunc illi**

patres vestri et prophetæ sunt? Illos namque prophetas mendaces insultabunda requirit veritas, de qualibus Hieremias : *Nolite, inquit, audire verba prophetarum dicentium vobis : Non servietis regi Babylonis, quia mendacium ipsi loquuntur vobis, quia non misit eos, ait Dominus, et ipsi prophetant in nomine meo menduciter (Jer. xxvii). Nunquid, ait, ejusmodi prophetæ vestri in sempiternum vivent? Imo illi citius mortui sunt, exempli gratia, ut ille Ananias, qui contra Hieremiam imo contra Dominum falso prophetaverat : Non misit te Dominus, ait Hieremias, et tu confidere fecisti populum istum in mendacio. Idcirco hoc anno morieris, dicit Dominus, adversus enim Dominum locutus es. Et mortuus est in anno illo mense septimo (Jer. xxviii). Nunquid ergo in sempiternum vivent? Nequaquam, sed verba mea et legitima mea, quæ mandavi servis meis prophetis, illa vivunt, et illa patres vestros comprehenderunt. Et conversi sunt, et dixerunt : Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras, et secundum adinventiones nostras fecit nobis. Non bona conversio nec suavis videtur dictio, imò murmurosa divinæ severitatis reprehensio, in eo quod dicunt, sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis, ita fecit. Quanto melius atque suavius Daniel et socii ejus : Domine Deus magne et terribilis, peccavimus, inique fecimus, omnia quæ induxisti super nos, et universa quæ fecisti nobis, vero judicio fecisti, tibi justitia, nobis autem confusio faciei, et cætera his similia (Dan. ix). Recte conversio et amabilis dictio talium, ubi semetipsos sic accusant, ut justificent Deum. Non ita patres vestri, inquit, sed conversi sunt, et dixerunt : Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundum vias nostras, et secundum adinventiones nostras fecit nobis. Ita dicendo semetipsos non justificant, quia non possunt, justitiam autem Dei non prædicant, quia nolunt. Videas usque hodie Judæos nimirum patrum ejusmodi, patrum malorum filios pessimos, ita permanere perversos, ut si quæras, cur captivi sunt? nihil aliud dicant, nisi istud : Sicut cogitavit Dominus, sicut placuit Domino, secundum vias nostras fecit nobis, et nunquam causam confiteri vel nosse velint, propter quam Dominus ita cogitaverit vel cogitare facere debuerit. Dicunt quidem : Secundum vias nostras fecit nobis, sed dicere nolunt, quænam illæ viæ fuerint. Perseverat nihilominus sermo divinus, sermo propheticus. Ne sitis, inquiens, sicut patres vestri, et illi factis reclamant, imo erimus sicut patres nostri, unde fit, ut inexcusabiles sint. In die vicesima et quarta undecimi mensis Sabbath, in anno secundo Darii, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiz, filii Addo prophetam, dicens : Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrteta quæ erant in profundo, et post eum equi rufi, varii et albi, et dixi : Qui sunt isti, Domine mi? Et dixit ad me angelus Domini, qui loquebatur in me : Ego ostendam tibi quid sint hæc. Et*

A respondit vir, qui stabat inter myrteta, et dixit : Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram. Et responderunt Angelo Domini qui stabat inter myrteta, et dixerunt : Perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitatur et quiescit. Visio pergrandis et admirabilis, unius Dei, scilicet vicesimæ quartæ undecimi mensis in anno secundo Darii, cujus mense octavo primum fuerat factum ad hunc Zachariam Verbum Domini; visio, inquam, pergrandis, et valde clarior est, quam ut pati queant nostri cæcutientes oculi claritate nimia reverberati. Incipit a viro ascendente super equum rufum, et stantem inter myrteta, quæ erant in profundo, et terminatur illic ubi coronatur Jesus filius Josedech sacerdos magnus, coronis Heliræ, et Dobizæ, et Hidajæ, et Hen filii Sophonia. B Qua voce, qualibus verbis pulchritudinem atque majestatem eloquar tantæ visionis? Adsit auctor ipse et ordinator visionum prophetarum Spiritus Domini, quia propheticæ quædam historica quædam pistorica prophetica est expectationis et adventus tui, Christe Fili Dei, passionis, et gloriosæ resurrectionis sive clarificationis tuæ, Christe Fili hominis, et secundi adventus tui, quo in novissimo Dei gloria et honore coronatus, 313 et coronarum tuarum nullus est terminus, regni tui nullus erit finis. Talem tamque amabilem tuæ laudis historiam, se utcumque contemplari gaudet animus fidelis, optat eloqui lingua tuo devota nomini. Vidi, inquit, per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo. Præmiserat ita : Factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiz, filii Addo prophetam, dicens, et antequam ipsa Domini dicta, quæ sibi erant optabilia, subjungit : Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno, et cætera. Sic et Lucas in Actibus apostolorum cum præmisset : Stans Petrus in medio fratrum, dixit (Act. i), brevior licet quam hic digressionem fecit, subjungens : Erat autem turba hominum similiter fere centum viginti (Ibid.). Itaque per anticipationem intelligendum quod præmisit, factum est ad me verbum Domini, dicens, plus enim narrabit ordinem gestæ rei, demumque ipsa ordietur gratiosa dicta Domini : C Vidi, inquit, per noctem. Recte per noctem, ut ipsum tempus visionis tristitiæ et mærori congrueret, in qua ipsa erat, videlicet propter diuturnam gentis et loci desolationem. Ob eandem causam et Daniel in nocte vidit : Et aspicebam, inquit, in visu noctis (Dan. vii). Longa nox et frigida; nec minus erat obscura. Erat enim vicesima quarta undecimi mensis Sabbath, qui apud nos Februarius dicitur. Vicesima quarta die, luna prope est in defectu. Igitur et prolixitas noctis, et asperitas frigoris, et defectu luminis, seu lunæ sublustris, tristitiæ congruebant, in qua nimirum propheta consolatione indigebat supernæ visitationis et allocutionis, quæ hujusmodi fuit : Ecce vir qui ascendens super equum rufum. Ad quid ascendens super equum rufum, nisi ut face-

ret, quod postmodum dicit: *Revertar ad Hierusalem in misericordiis?* Vir enim ille ipse est Dominus, et propterea super equum ascendere videbatur, quia tempus erat, ut ad illam civitatem suam revertetur, quia tempus venerat miserendi ejus. Quid erat ille equus, nisi humana natura ipsius? Nondum quidem erat homo factus, sed hoc ut fieret parabatur, et quod in re futurum erat, praesenti visione significabatur. Ob hoc pulchre super equum ascendere videbatur, ad Hierusalem in misericordiis reversurus, quia videlicet Hierusalem illam reaedificari causa ista exigebat, ut esset, unde juxta promissiones, quae ad patres factae sunt, ipse homo factus nasceretur. Equum autem vidit, vel dixit rufum propter ipsius sanguinem rubicundum. Eumdem equum Joannes in Apocalypsi vidit album. *Vidi, inquit, caelum apertum, et ecce equus albus, et qui sedet super eum, vocabatur Fidelis, et Verax et exercitus qui sunt in caelo, sequebantur eum (Apoc. xix).* Unus idemque equus, et ille propter suam innocentiam visus est albus, et hic propter passionis suae sanguinem rufus. Quid illud intendit Ecclesia, dum dicit in Canticis: *Dilectus meus candidus et rubicundus (Cant. v.) Et ipse stabat inter myrteta, quae erant in profundo.* Myrtus temperativae naturae est, et hanc arborem medicorum libri aptam asserunt curandis infirmitatibus, et maxime mulierum necessitatibus plurimis. Dicitur autem myrtus a mari, eo quod maris litoribus soleat innasci. Unde est illud Virgilio.

Littora myrtetis laetissima

Et:

. Amantes littora myrtæ.

Quid ergo significat myrteta, nisi sanctas et vere salubres legis et prophetarum atque psalmodiarum Scripturas? Et iste vir de quo loquimur, nonne jam tunc stabat inter hujusmodi myrteta? Etenim scrutamini, inquit, *Scripturas, et illae sunt quae testimonium perhibent de me (Joan. v).* Plane ab omnibus sanctis Scripturas testimonium habere, hoc est inter myrteta stare. Et *myrteta, inquit, erant in profundo.* Nam revera sanctarum Scripturarum magnum est profundum. Unde Psalmista: *Abyssus, inquit, abyssum invocat (Psal. xli), id est, unius Scripturae profunditatem ut penetrare valeas, alterius Scripturae admodum profunditas plurimum juvat.* Illic stabat vir, et illic potest inveniri atque inde cognosci, si quaeritur, non autem invenitur ab eo qui quaerere non vult, veluti stans aliquis inter myrteta, nec ita in propatulo esto, ut cito videatur a negligenter praeterantibus, nec ita latet, ut non possit inveniri a diligenter quaerentibus. Ex quo Moyses in typum ejus apum in Aegypto iminolavit, et postes domorum ejus sanguine signavit (*Exod. xii*), imo et ex quo pater Abraham unigenitum filium Isaac sacrificaturus super aram imposuit (*Gen. xxii*), et ex eo ac deinceps rufus coepit videri equus, super quem vir iste accendit. Etenim quocumque te verteris inter myrteta hujusmodi, ingerit se oculis tuis sacrame-

tum passionis hujus viri praefiguratum, tam factis quam dictis patriarcharum et prophetarum mysticis. *Et post eum, inquit, equi rufi, varii et alibi: Post eum, inquam, et non ante eum, nam ipse ante omnes, et primogenitus in multis fratribus, et omnes sancti fratres ejus, equi utique Domini alii martyrio rufi, alii candore virginitatis albi, alii diversorum charismatum donatione varii sequuntur eum, sicut supra ex Apocalypsi dictum est, et exercitus qui sunt in caelo, sequebantur eum (Apoc. xix).* Omnes equi hujusmodi sessorem unum habent Deum, et idcirco concordem faciunt exercitum. Et dixi: *Qui sunt, Domine mi?* Cui dixerit, vel quem interrogaverit, utrum virum ipsum, qui *stabat inter myrteta*, angelum suum, id est, sibi deputatum, qui loquebatur in eo, non facile dinoscitur, sed hoc palam est, qui utrumque respondet. Nam primo subjungitur, *et dixit ad me angelus Domini, qui loquebatur in me: ego ostendam tibi quid sint haec, ac deinde: et respondit vir qui stabat inter myrteta, et dixit: Isti sunt quos misit Dominus, ut perambulant terram.* Nisi esset propheta is cui sic responsum est, non esset responsio, sive demonstratio sufficiens, isti sunt quos misit Dominus, ut perambulant terram. Sed quia propheta erat, jamque spiritualem habebat intelligentiam, intelligere potuit unde et ultra non quaesivit. Querimus autem nos quomodo miserit Dominus illos quos diximus equos suos, *ut perambulant terram, et quid intendentes respondeant, et dicant ei, perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitabitur et quiescit.* Ut inveniamus primum, adjungendum est, quod sequitur: *Et respondit angelus Domini, et dixit: Domine exercituum, usquequo non misereberis Hierusalem et urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est.* Igitur equi Domini, scilicet homines sancti, quales fuerunt Abraham, Isaac, et Jacob, et caeteri magnam deprompserunt querelam, dicendo *perambulavimus terram, et ecce omnis terra habitabitur et quiescit.* Ac si dicerent: Tu, Domine, misisti, ut perambularemus terram, et jussu tuo facti sumus instabiles, fuimusque peregrini et hospites super terram, et hoc contentes, significabamus nos patriam inquirere atque expectare fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor tu es Deus (*Hebr. xi*). Si quidem illius meminissimus, habebamus utique tempus revertendi: nunc autem meliorem appetivimus, id est caelestem. Porro, illius caelestis praeparatio nobis esse debuit ista Hierusalem terrestri, quia videlicet non est nobis invenire civitatem caelestem, quam appetivimus, nisi hinc promissio impleatur, fiatque quod scriptum est: **314** *et homo natus est in ea, ipse fundavit eam Altissimus (Psal. lxxxvi).* *Perambulavimus terram, pertransivimus de gente in gentem, et de regno ad populum alterum, aliqui sponte, jussu tuo de terra sua egressi, aliqui captivi non sponte abducti, et ecce omnis terra habitatur et quiescit.* Hierusalem autem et terra Juda non habitatur, neque quiescit,

terra cujus habitatio, cujus quies sola est necessaria nostræ spei, nostræ exspectationi, nostræ saluti, ut faciat quod promissum est nobis, ut justificeris, Deus, in sermonibus tuis (Psal. civ), ut nascaris, o Christe, de semine Abrahamæ, de semine David (Genes. xii), ut de Sion exeat lex, et Verbum Domini de Hierusalem (Isa. xxv). Ad ista vere magnam, et valde opportunam talium equorum Domini querelam respondens seque adjungens angelus Domini dicit: *Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Hierusalem, et urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est. Hic angelus Domini respondens, recte intelligitur non ipse vir, qui stabat inter myrteta, cui et loquebantur, dicens: Perambulavimus terram. Ipse quidem ante angelus Domini dictus est, ita et responderunt angelo qui stabat inter myrteta, sed non ipse est qui dicit, Domine exercituum, usquequo tu non misereberis, et cætera. Sequitur enim: Et respondit Dominus angelo qui loquebatur in me, verba bona, verba consolatoria. Qui loquebatur in propheta solummodo angelus est, qui autem stabat inter myrteta vir, sive angelus, ipse est Dominus exercituum. Sed dicit aliquis: Si vir ille, angelus ille qui stabat inter myrteta, ut jam dictum est, Dominus ipse exercituum est, quomodo dicit vel dicere convenit illi, isti sunt quos misit Dominus? Hoc profecto superflue quæritur, cum Domini vel Dei non tantum persona sit, et una de duabus, et alia de aliqua loquatur, ut illic: Et nunc Dominus misit me, et Spiritus ejus (Isa. xlviii), et alibi: Dominus mecum est tanquam bellator fortis (Jer. xx). Sequitur: Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Hierusalem et Sion zelo magno, et ira magna ego irascor super gentes opulentas, quia ego iratus sum parum, ipsi vero addiderunt in malum. Propterea hæc dicit Dominus: Revertur ad Hierusalem in misericordiis, domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum, et perpendicularum extendetur super Hierusalem. Angelus qui loquebatur in propheta, jam hic facit quod paulo ante promisit. Dicenti namque: Quid sunt isti, Domine mi? Ita respondit: Ego ostendam tibi quid sint hæc; clama, inquit, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Hierusalem, etc. Ac si dicat: Quæris de viro stante inter myrteta, cur ascendat super equum, ecce dico tibi quia magnum est signum Domini exercituum, valde irati super gentes, quæ Judam et Hierusalem affixerunt. Super equum ascendit, et contra eas vadit. Quam ob causam? Videlicet quia ego, inquit, tanquam Pater, sive tanquam vir conjugem amans, zelatus sum Hierusalem, et Sion zelo magno, zelo bono, visitando in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, quæ videlicet virga nunc fuit potestas Babyloniorum, quæ verbera sunt captivitas, et templi vel civitatis incendium. At vero gentes, quibus tradidi filios in hoc ipsum, addiderunt sive adjuverunt in malum. Quid addiderunt?*

Illud nimirum efficere voluerunt, quod si fulset effectum, jam non virgam, sive verbera tantum, sed plus quam virgam, plus quam verbera subirent quidpiam, scilicet mortis additamentum. Hoc enim agere, et ad hoc illos impellere voluerunt, ut me derelinquerent Deum suum, et nolentibus consentire, dira supplicia mortesque diversas intulerunt. Propterea hæc dicit Dominus: Revertur ad Hierusalem in misericordiis, hoc quod nunc vidisti virum ascendentem super equum rufum, et post eum equos rufos, varios et dixisti, qui sunt isti, Domine mi, equi rufi, varii et albi, exercitus Domini sunt, et hic ipse dicitur, et est Dominus exercituum, quia tot equi, et multo plures quam vidisti, vadunt post eum, ut tu videns, non timeas gentes opulentas, et recte dicas, ut quidam alius ad puerum suum dixit: Noli timere, quia plures nobiscum sunt quam cum illis (IV Reg. iv). Quod eo dicente et orante, aperuit Dominus oculos pueri, et vidit, et ecce mons plenus equorum et curruum igneorum in conspectu Elisæi. Ecce tu quoque vidisti equos Domini, et ipsum ascendentem super equum suum rufum, cum his verbis, revertur ad Hierusalem in misericordiis, domus mea ædificabitur in ea, et perpendicularum extendetur super Hierusalem. Istud clama et contestare filiis transmirationis, ut confortentur scientes Dominum ad ipsos reverti in misericordiis, et dicito quia ascendentem vidi. Adhuc clama dicens, hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent civitates meæ bonis, et consolabitur Dominus adhuc Sion, et eliget adhuc Hierusalem. Non, inquit, hoc tantum clames, quod domus mea ædificabitur, et perpendicularum super Hierusalem extendetur, sed sicut interpellatus est ipse Dominus a me dicente: Domine exercituum, usquequo tu non misereberis Hierusalem, et urbium Juda, quibus prius iratus es, ita responsum accipe meum, et de Hierusalem et de cæteris urbibus Juda, quia adhuc, inquit, affluent civitates meæ bonis, subauditur temporaliibus, et propterea consolatione sempiterna consolabitur Dominus adhuc Sion, et electione perfecta eliget adhuc Hierusalem, ita videlicet, ut sicut apud alium prophetam dicit: Vocetur civitas justis, mater civitatum, urbs fidelis (Isa. 1), et fiat quod apud eundem locutus est dicens, quia de Sion exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem (Isai. 11). Et levavi oculos meos, et vidi, et ecce quatuor cornua, et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc? Et dixit ad me: Hæc sunt cornua quæ ventilaverunt Judam et Hierusalem, et ostendit mihi Dominus quatuor fabros, et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc sunt cornua quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, et nemo eorum levavit caput suum, et venerunt isti deterrere ea, ut deficiant cornua gentium quæ levaverunt cornu super terram Juda, ut dispergerent eam. Ecce secundum quamdam similitudinem exercituum ad bella et diverso procedentium, hinc apparuit Dominus exercituum, ascendens super equum rufum, et equi rufi, varii et albi post

ann, atque inde quatuor cornua, scilicet exercitus A
 sive reges exercituum, id est gentium quæ disperse-
 runt, ait, Judam et Israel, et Hierusalem. Nam qua-
 tuor gentes quæ in regibus utique superbiz corni-
 bus divinum nomen impugnaverunt, et Dei populum
 obtulerunt, Babylonios, Medos atque Persas, Ma-
 cedones ac Romanos esse et nunc angelus interro-
 gatus a propheta exponit, et Daniel plenissime re-
 plicat, qui in visione statuæ, quæ habebat au-
 reum caput et pectus argenteum, et sub umbli-
 co æreum, et crura ac pedes ferreos ac fictiles,
 hæc quatuor gentes interpretatus est (*Dan. 11*). Et
 rursum in alia visione quatuor bestias, leonem,
 et ursum, et pardum, et quartam terribilem bo-
 stiam, cui nomen non posuit (*ibid. 11*), easdem
 gentes sub alia figura monstravit, Medos et Per-
 sas unum esse regnum post victoriam Cyri, non
 315 ambigit, qui et sæculares, et sacras litteras
 legit. Quid Babylonii, quid Medi atque Persæ, quid
 Græci, id est Macedones fecerint, quomodo Judam,
 et Israel, et Hierusalem, quasi cornibus ventilave-
 runt, quomodo cornu Romani imperii non solum
 Hierusalem illam quæ jam non erat Hierusalem, sed
 spiritualiter Sodoma et Ægyptus (*Apoc. 11*), ubi Do-
 minus noster crucifixus est, verum et Christi Eccle-
 siam, verum Judam, verum Israel, veramque Hie-
 rusalem effiserit atque dissipaverit missis per orbem
 terrarum, sive ubique gentium crudelibus edictis
 legibusque publicis, quis nescit, quis non audivit?
 Et ejusmodi cornua simul quidem prophetica vi-
 sione demonstrata sunt verum Dei populum non
 pariter oppresserunt, sed sibi invicem successerunt
 Babylonii, Medi et Persæ. Persarum regno regnum
 Macedonum, regno Macedonum imperium Romano-
 rum. Similiter de fabris sciendum quod simul qui-
 dem prophetæ ostensi sunt, venientes ad deterrenda
 cornua regnorum illorum, sed non uno eodemque
 tempore detriverunt, neque omnes omnia, sed sin-
 guli singula certis temporibus deterrentes confrege-
 runt, et invicem contrarii fuerunt, et alter alteri
 resisterunt. Quinam sunt vel fuerunt quatuor isti
 fabri? Nimirum non absurde intelligitur, quod fue-
 rint principes, id est angeli illi, qui singulis præ-
 erant regnis, sicut apud Daniele declaratur his ver-
 bis: *Ego, inquit, angelus veni propter sermones tuos. D*
Princeps autem regni Persarum restitit mihi, viginti
et uno diebus. Et infra: Nunquid, ait, scis quare
venierim ad te? Et nunc revertar, ut prælior adversus
principem Persarum. Cum enim egrederer, apparuit
principes Græcorum veniens (Dan. x). Sicut princi-
 pem Persarum, et principem legimus Græcorum, ita
 principem quemlibet Babyloniorum, et principem
 aliquem fuisse non dubitamus Romanorum, scilicet
 angelos qui singulis regnis præfuerunt, malos utique
 angelos, malos principes, maligni, in quo mundus
 positus erat, sicut manifeste testantur acta princi-
 patus eorum, acta crudelia, gesta sanguinea, quo-
 rum narrationibus horrisonis libri tam sæculares
 quam divini pleni sunt. Unus Dei populus bonum

angelum bonum habebat principem, scilicet Michael-
 lem, ut ibidem angelus qui Danieli loquebatur:
*Veruntamen, inquit, annuntiabo tibi quod expres-
 sum est in Scriptura veritatis, et nemo est adjutor*
meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester
(ibid.). Primus istorum quos prophetæ Dominus
 ostendit, primus fabrorum ejusmodi scilicet angelus
 qui præerat Babylonii detrivit cornua, gentium, quæ
 ventilaverunt Judam et Israel, et Hierusalem, in eo
 videlicet quod permittente vel disponente justo ju-
 dice Deo, caput regni Assyriorum Niniven subver-
 terunt, multasque gentes per circuitum, non valente
 aliquo resistere principi Babyloniorum. Non quidem
 ille, neque alii fabri, id est principes mali, quorum
 secundus princeps Persarum Babylonici regni cornu
 contrivit, tertius princeps regni Græcorum, qui
 Persas cornu suo mutilavit, quartus princeps Ro-
 manorum, qui cornu Græcorum citissime confregit,
 non, inquam, isti propterea sic et sic egerunt? Non
 propterea irati sunt, quia regna illa populum Dei
 vexaverunt, sed cum semper avidi sint sanguinis
 humani, et videre hominum cædes eorum luxuria
 sit, permissio Dei libenter usi sunt, quod videlicet
 permissum, cum sit justum et bonum, ipsi semper
 illo injuste ac male utuntur, sicut econtra Deus
 malis eorum semper bene utitur. Unde notandum
 quod cum dixisset propheta, *quid isti fabri veniunt*
facere, repetivit angelus quod jam dixerat. Hæc
sunt cornua quæ ventilaverunt Judam, et adjecit,
quod non dixerat, per singulos viros, et nemo eorum
levavit caput suum, et tunc demum de fabris ait, et
venerunt isti delerrere ea, ut dejiciant cornua gen-
tium, quæ levaverunt cornu super terram Juda, ut
disperderent eam, et est sensus: Cornua quæ venti-
laverunt Judam, id est reges vel regna, quæ capti-
vaverunt vel obtulerunt Judæam, singula suis tem-
poribus nimis grandia nimisque fortia fuerunt, ita
ut dum ventilarent Judam per singulos viros, nemo
eorum levaret, aut levare deberet caput suum, verum
dum alterum contra alterum consurgit, et alteram
fortitudinem, quasi manu fabrilis et ferreo malleo
contundit atque confringit, sive deterit, datur inde
ocasio levandi caput suum, et resistendi jam detri-
tis cornibus gentium. Verbi gratia: Cornu magnum
de quatuor cornibus unum fuit regnum Græcorum,
sed divisum est contra semetipsum, quia de regno
uno regna quatuor facta sunt, quando, Alexandro
mortuo, obtinuerunt pueri ejus regnum unusquisque
in loco suo. Attende nunc: Si regnum illud inte-
grum permansisset et unum, nunquid contra illud
Judas Machabæus levasset caput suum? (I Mach. 1.)
Equidem potuisset hoc fieri per Dei auxilium, sed
placuit Deo tali ordine fieri hoc ipsum, scilicet et
regnum divisum infirmius existeret, et præterea fa-
ber ille magnus Romani imperii principatus, eidem
superveniret, suoque illud malleo tunderet ac deter-
reret. Recensitæ historiæ hoc testantur, quod Epi-
phanes ille Antiochus, contra quem recte et juste
caput suum levavit Judas Machabæus, jamdudum

crescentis et invalescentis ejusdem Romani imperii viribus terebatur, et legati Romanorum jussu Israel Ægypto, inquam, regno suo voluerat adjungere, unde fuerat inhoneste reversus (JOSEPH., *De Ant.*, lib. XII, c. 6). Laudabilis in istis quoque providentia Dei, quia sicut quando primum Israel ex Ægypto ascendit Rubrum mare, ut transirent, divisit illi in divisiones, ita extunc regna gentium, quorum in medio peregrinatur omnis qui ad Deum tendit, verus Israel contra semetipsa divisit, ita ut illorum dissensio sanctis et electis occasio salutis existeret.

CAP. II. — *Et levavi oculos meos et vidi, et ecce vir, et in manu ejus funiculus mensorum, et dixi: Quo tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Hierusalem, et videam quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo ejus. Et ecce angelus qui loquebatur in me egrediebatur, et alius: angelus egrediebatur in occursum ejus, et dixit ad eum: Curre et loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum, et jumentorum in medio ejus, et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus. Magnum gaudium angelorum, magnum in his verbis istis pro re quæ accidit cœlestibus spiritibus et terrenis hominibus, lætitiæ tripudium. Nam quia prævaluit Dominus exercituum, et detritis cornibus regnorum gentium, propositum Dei ad effectum pervenit ut ædificaretur Hierusalem, et in ea templum nomini Domini (II Eadr. vi). Gaudent angeli, et homines volunt esse participes gaudii sui. Vere magna gaudendi ratio, sed attendas nondum solum templum illud manufactum quod Zorobabel fundavit et perfecit, nec solum civitatem illam, cujus muros Nehemias construxit, detrito duntaxat uno cornu regni Babylonici per fabrum regni Persici, sed templum non manufactum et civitatem Dei viventis Hierusalem cœlestem, quæ detritis cunctis quatuor cornibus illis, rursus usque ædificatur ut civitas, ut ait Psalmista, cujus participatio ejus in idipsum (Psal. cxxi), cujus templum jam dudum ædificatum est, imo et Judaica impietate solutum fuit, et post triduum 316 excitatus est. Templum aliud civitas non habet, nam templum, ait Joannes, non vidi in ea, Dominus omnipotens templum illius est, et agnus (Apoc. xxi). Hinc sine dubio tendit hæc prophetica visio, et inde gaudent angeli, quod tale cum hominibus templum semper sint habituri, talem cum hominibus civitatem semper sint habituri. Quare autem maxime tunc temporis visio pro hac re demonstrari debuit angelicæ congratulationis, nisi quia, civitas illa terrena et templum illud manufactum, quæ tunc reædificari incipiebant, quædam erant instrumenta sive initia cœlestis illius civitatis. Nam, ut ante jam dictum est, de loco et civitate vel gente illa, juxta promissiones Dei Christum nasci oportebat, et inde jam tunc gaudium, quia reædificato templo et civitate illa, sanctorum spes non peribat, et promissio permanebat. Unde quomodo nunc gaudere gestiunt. Ecce, inquit, vir, et in manu ejus funiculus mensorum,*

et funiculus ille alacriter quid ageretur significabat, et ut amplius inquireretur, videntem excitabat. Nec ille moratus: Quo, inquit, tu vadis? Ut metiar, ait, Hierusalem, et videam quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo illius. Breviter asseruit quod ædificatio non in incerto esset, aut deberet differri. Nunquid autem vir ille cujus est funiculum in manu habere, nondum sciebat quantæ longitudinis Hierusalem, et quantæ deberet latitudinis esse? Si de civitate illa terrena sive manufacta quæritur, non magnum erat illi viro scire vel videre, sed nec ullus prophetarum dignum duxit scripto, ad nostram notitiam transmittere, quanta fuerit latitudo vel longitudo ejus. Porro de civitate cœlesti, cujus illa civitas quoddam exemplar fuit, haud dubium est quin longitudinis et latitudinis mentor ille sit vir cujus in manu funiculus est, qui omnis divisionis gratiarum cum Patre et æqualem Spiritu sancto potestatem habet, et hujusmodi dimensiones ita videt, ut videre faciat, nec quemquam lateat quanta debeat esse longitudo illius, quæ est fides, scilicet usque ad mortem, et quanta latitudo, quæ est dilectio, scilicet usque ad mortem. Nam esto, inquit, fidelis usque ad mortem (Apoc. ii). Et majorem hanc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv), et tanta quidem longitudo, tanta latitudo, tam in isto sæculo habenda, ubi pro fide mori quis potest, pro dilectione animam suam ponere potest. Sed in illo sæculo quo cum pervenerit, neque mors, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra (Apoc. lxxi), quid erit longitudo et quid latitudo, nisi longitudinis et latitudinis hujusce remuneratio? Hoc illi vero videre, perfectionem erat ostendere atque promittere. Ad hoc dictum illius viri, ecce, inquit, angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, forte dimensiones illas inspecturus. Docendus autem erat propheta, ne humano sensu acciperet id quod de latitudine et longitudine audierat. Alius ergo, inquit, angelus egrediebatur in occursum ejus, et dixit ad eum: Curre et loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Hierusalem. Qua causa, putas, prophetam hic angelus puerum appellat, nisi quia, sicut jam dictum est, docendus erat? Est enim quædam sensus pueritia, quæ in isto quidem nondum reprehensibilis erat, quia nondum audiendo vel videndo talia, multum tempus habebat. Reprehenduntur autem in his, qui propter tempus esse deberent, et non sunt perfecti sive magistri, qualibus Apostolus: Quoniam, inquit, imbecilles facti estis, quibus lacte opus sit, non solido cibo (Hebr. v). Omnis enim qui lactis est particeps, expertus est sermonis justitiæ, parvulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus eorum qui pro consuetudine exercitatos habent sensus. Hæc Apostoli sententia præsentis quoque exemplo clarior fit. Videbat hic oculis elevatis virum, cujus in manu funiculus mensorum, et audierat eum dicentem, ut metiar Hierusalem, et videam quanta sit latitudo ejus, et quanta longitudo illius. Si nondum aliud quid

intelligebat in visu illo, nisi terrenæ illius civitatis A dimensiones, profecto puer erat, puerilem sensum habebat, et interim visio quam videbat, quia de terreno tantum ædificio gaudebat non solidus ille cibus, sed quædam erat lactis alimonia. Recte igitur puer dictus est, sed cito in virum proficere habebat præsentī magisterio cœlestium spirituum dicentium : *Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum et iumentorum in medio ejus, et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus.* Est enim sensus, Hierusalem quæ per nos ædificatur, quam per semetipsum vir iste metitur, muro manufacto non circumdatur, sed tota spiritualis est ædificatio ejus. Dominus ipse murus ejus, *murus ignis in circuitu*, per quod civitas illa quam firma sit, satis innuitur. Cum enim scriptum sit, *sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei (Psal. LXVII).* Quis illi hostem timebit, quis de inimico sollicitus erit? Ergo quod in Psalmo de hac ipsa Hierusalem dictum est : *Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi xxi (Psal. CXXIV),* magnifice præsens locus illustrat ei, qui sensum excessit pueri. Quod deinde ubi dixerat : *Ego Dominus murus ignis in circuitu*, subjunxit, *et in gloria ero in medio ejus.* Idem longe supra sensum pueri est, quia videlicet non sicut homo localis et terrenus in medio hominum locallium terrenorum, sed sicut Deus Creator spirituum in medio erit angelorum et hominum in templis cordium, in domibus quæ ipsa corpora sanctorum et animarum præcordia sunt, quod quale est vel erit *oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascendit (Isai. LXIV).* Pueri quidam qui nunquam proficiunt, pueri centum annorum, istud quod hic dictum est, *absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum et iumentorum in medio ejus*, putant carnaliter esse venturum, videlicet quod Hierusalem tantam beatitudinem habitura sit, ut præ multitudine hominum et iumentorum omnium, murum habere non possit, sed Domini defensio murus sit ipsius, et illius in medio habitantis gloria perfruatur. Ad puerum hujusmodi, puerum centum annorum, qui moritur est maledictum, populus enim Judaicus est, non currit neque mittitur angelus ut ad eum loquatur (*Isai. LXV*), nec enim audire aut secundum sensum senum intelligere vult. Nos autem cum isto puero, qui audiendo et intelligendo proficit in virum, sic intelligimus quod dictum est *præ multitudine hominum et iumentorum in medio ejus, absque muro habitabitur*, ut nunc manifeste oculis apertis videmus. Quis enim regum aut imperatorum tam magnum sive tam amplum potuisset facere murum, qui concluderet orbem terrarum? Nisi autem concluderet orbem terrarum, non posset ambire Hierusalem istam, scilicet Ecclesiam, quia videlicet in toto diffusa est orbe terrarum in ea dicuntur homines, qui spiritualia sapiunt, jumenta vero qui simpliciter sapiunt, juvant autem eos qui, cum sint spirituales, sua spiri-

tualia seminant illis, et eorum carnalia metunt (*Rom. ix*). Et hic quidem in præsentī sæculo talis Hierusalem peregrina pars cœlestis Hierusalem, idcirco *absque muro habitabitur*, quia non uno in loco, non in una gente continetur, sed, ut jam dictum est, per orbem terrarum diffunditur. In illo autem sæculo, **317** quo hinc quotidie transfertur, multo maxime nec est, nec esse debet aut potest murus in circuitu ejus, nisi Dominus, qui et in gloria erit in medio ejus. Sequitur : *O, o, fugite de terra aquilonis, dicit Dominus, quoniam in quatuor ventos cœli dispersi vos, dicit Dominus. O Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis, quia hæc dicit Dominus exercituum. Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos. Qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi mei. Quia ecce ego levo manum meam super eos, et erunt prædæ his qui serviebant sibi, et cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me.* Quam opportune, quam sapienter Spiritus sanctus dum senibus loquatur et senili auditoris animo delectetur, interim puero blanditur, qualis vero totus tunc erat populus, qui de Babylonica captivitate revertebatur, cujus sensum supergredi volebat istum, quem appellabat angelus puerum, dicens : *Curre et loquere ad puerum istum (Isa. LXV).* Nam puero centenario, de quo jam dictum est, nequaquam blanditur, sed dicit ei quia morietur. Quomodo, vel ad quid blanditur illi puero, id est simplici populo? Videlicet ita loquendo, ut sentiat talis puer sese divina invitatione revocari de Babylone ad reædificandam civitatem vel templum, cujus reædificatio, sicut jam dictum est, præparatio erat salutis humanæ. Puer erat, quisquis nihil aliud præter restitutionem loci et gentis sperare sciebat, quemque saltem hoc exiguum delectabat. Vir autem, imo et senex erat, quisquis loci illius restitutionem non propter ipsum locum, sed propter eum, qui inde venturus erat, scilicet Christum desiderabat. Vocativum casum congemians, *o, o, fugite, inquit, de terra aquilonis*, itemque tertio, *o Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis. Fugite de terra Aquilonis*, idem est quod *fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis.* Plagæ namque orbis, quas Græci appellant, *climata*, juxta situm Hierusalem intelliguntur **D** et templi et juxta situm illius Babylon, apud quam captivus erat Dei populus, in parte est aquilonari. Hoc ergo quod dicitur, *o, o, fugite, o Sion, fuge*, sic intelligitur, sensu quidem puerili, sed non inutili. Ecce quomodo pœnitet Dominum mali quod fecit nobis, quomodo dolet super civitate inclyta et templo nobili, in qua sola civitate glorificabatur, in quo templo unico nomen ejus invocabatur. Nec mirum, magnum enim illic erat nomen ejus, magnus honor impendebatur nomini ejus. Cyrus nos illuc redire non compulit, sed tantummodo redeundi licentiam dedit. *Quis est in vobis, ait, de universo populo Domini cœli? Sit Deus illius cum ipso, et ascendat Hierusalem, quæ est in Judæa, et ædificent domum Domini Dei sui Israel (I Esdr. i).* Quantopere

nos invitat, ut properanter velimus exire de terra ista, terra Babylonis immunda, dum dicit, *o, fugite de terra aquilonis, o Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis*, et quantum poenitet eum de his quæ passi sumus; qui enim deinceps tetigerit nos, tanget pupillam oculi ejus et prædæ nobis erunt hi, quibus serviehamus, id est captivos ducemus eos, qui captivos duxerunt nos. Iste sensus, ut jam dictum est, puerilis quidem est, sed utilis, quia quomodocunque factum sit, factum est ut restitueretur locus et gens, unde salutem mundi Christum oportebat nasci. Sensus tanto utilior, quanto solidus cibus lacte melior existit, in discipulis Christi est. Primo ipsa quæ hic loquitur persona cognoscenda est. Unde cognoscetur? Nimirum ex eo quod ait: *Dominus exercituum, post gloriam misit me ad gentes quæ spoliaverunt vos*, itemque et cognoscetis, quia *Dominus exercituum misit me, lauda et lætare, filia Sion, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui, ait Dominus*. Quis est iste Dominus exercituum, quem post gloriam misit Dominus exercituum? Quis, inquam, nisi Dominus Filius Domini Patris? Filium namque Dominum et Deum, quod juste credimus, et fideliter conitemur misit in hunc mundum post gloriam Pater Deus et Dominus. Quam post gloriam? Nimirum post gloriam Divinitatis longe et infinite, postquam erat in forma Dei, quod non est aliud, quam in gloria Dei. Hinc Apostolus dicit: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens* (Philip. 11), etc. Itaque dictum hoc propheticum gratum et gratiosum nobis sit, quia fidele est testimonium Domini nostri Jesu Christi non solum quidem, sed de multis unum pulcherrimum atque clarissimum. Igitur ab isto loco illuc se intendat animus, quo post detrita, ut jam dictum est, cornua gentium, victor propositi Deus promissum suum implevit, et jusjurandum quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis (Luc. 1), mittendo in hunc mundum Filium suæ charitatis propter nimiam charitatem qua Deus mundum dilexit (Ephes. 11). Hic pulcherrimus est ordo prophetiæ, quatenus post reversionem ejus ad Hierusalem in misericordiis, quibus domus ejus ædificata est in ea, et post detritionem regnorum quatuor, quæ per quatuor cornua significata sunt, et per quæ sibi succedentia, draco diabolus insectando populum illum, promissionis effectum avertere nitebatur, venisse, qui promissus fuerat consideretur, et dicta hæc: *O, o, fugite de terra aquilonis*, et cætera, tanquam præsentis ejus voces audiant. Quid enim est aliud, *fugite de terra Aquilonis*, sive *fuge, Sion, quæ habitas apud filiam Babylonis*, quam hoc initium ejus Evangelicæ prædicationis: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum Dei* (Matth. 14). Denique incredulum esse et cordis impœnitentis, hoc est, permanere in terra Aquilonis, venti utique frigidi, per quem diabolus solet in Scripturis figurari, et contra, fugere de terra Aquilonis, hoc est credere

A et pœnitentiam agere cum sp̄e perveniendi ad regnum Dei. Item, habitare apud filiam Babylonis, hoc est, servire vitiis et concupiscentiis, et contra, fugere de habitatione Babylonis, hoc est, cessare ab eisdem vitiis et concupiscentiis. Duæ causæ quas hic posuit, quoniam in quatuor ventis cæli dispersi vos, quia post gloriam misit me ad gentes quæ spoliaverunt vos, unam rationem faciunt, et illius unius continet sensum, quam evangelista scripsit, quia Jesus moriturus erat, ut filios Dei, qui dispersi erant congregaret in unum (Joan. 11). Ratio hæc sic in isto divisa est, ut omni habenti aures audiendi, prima parte timorem incutere, sequente dilectionem insinuare velit. Dum enim præmisso, *fugite de terra aquilonis*, quod est dicere, nolite cordis esse impœnitentis, subjungit, *quoniam in quatuor ventis cæli dispersi vos*, opportuno timore concutitur attentus auditor, si tamen intelligit, quomodo vel ob quam causam facta sit illa dispersio, qua sparsim mixtinue inter malos et reprobos electi nascuntur in hoc mundo, qui simul esse et soli nasci debuissent in paradiso. Cum item præmisso: *O Sion, fuge quæ habitas apud filiam Babylonis*, subjungit, quia post gloriam misit me ad gentes. Magna dilectionis Dei offertur occasio, consideranti quod veraciter dictam sit, *quam bonus Israel Deus*. Quia videlicet sic dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam (Joan. 11). Et quam bonus sit idem unigenitus qui cum in forma Dei esset (Philip. 11), propter nos accepit formam servi, atque post gloriam claritatis quam habuit ad Deum priusquam mundus fieret, saturatus est opprobriis, dans percutienti maxillam (Thren. 111), et factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. 11). et qui misit, et qui missus est, Dominus exercituum est, testatur præsens locus Scripturæ veritatis. Nam ne forte quis non audierit, non contentus fuit semel dixisse de isto, qui post gloriam missus est, quod Dominus sit, sed tertio repetivit, dicit Dominus, pauculis dictionibus interjectis, et de illo qui misit secundo asseruit quod Dominus exercituum sit. Jam quippe semel dixit iste Dominus qui missus est, et cognoscetis, quia Dominus exercituum misit me, et paucis interjectis, iterum dicturus est filia Sion, et scies quia Dominus exercituum misit me ad te. Inter ea vide quam sapienter, quam mira arte sapientiæ puerum illum supradictum capit, scilicet populum illius temporis, qui sperare nesciebat tale quid, qui non posset vesci tam solido cibo tantæ promissionis, et idcirco oportebat eum lactari lacte litterali, quod est hujusmodi, cum dixisset: *Post gloriam misit me ad gentes*, addidit, *quæ spoliaverunt vos*, et subjungit, *qui enim tetigerit vos, tanget pupillam oculi ejus, sive oculi mei, quia ecce ego levo manum meam super eos, et erunt prædæ his qui serviebant sibi*, hoc enim littera sonat, quod talis deberet rerum mutatio fieri, ut reversi de Babylonica captivitate, multiplicati atque roborati, præsentem cum eis Domino

lrent super Babylonios et cæteras gentes a quibus fuerant spoliati, et versa vice spoliarent eos, cederentque sibi in prædã hi, quibus servierant ipsi, eodem genere vel modo prædæ sive servitii. Bonus nobis error pueri, sive sensus puerilis, et cunctis profuturus sæculis, quia videlicet tali spe alacriores effecti, reversi sunt et ædificaverunt, et Scripturam, quæ utique pro nobis gentibus facit, quasi contra nos agentem nobisque contraria promittentem, majore cum favore susceperunt et custodierunt tanquam Scripturam ut vere est divinæ auctoritatis. Deus autem quomodo cogitavit, ita et fecit, levavit *manum suam super gentes, quæ spoliaverunt Judæos ornatu civitatis et templi et quibus servierunt et serviunt Judæi, quarum gentium maxime fuere Romani, et ecce ipsi sunt prædæ Judæis, scilicet apostolis, qui utique sunt ex Judæis. Quomodo gentes sive Romani prædæ sunt apostolis? Nimirum eo modo quo piscatoribus pisciculi. Sic enim quibusdam eorum quando vocavit eos, dixit: Venite post me, et faciam vos fieri piscatores hominum (Marc. iv). Isti sunt et quique similes illis, quos qui tetigerit, tanget pupillam oculi mei, non ut ego cæcus flam, sed ut cæci sint ipsi qui tetigerunt, et ego abscondam faciem meam ab eis, quomodo abscondit et avertit quis, ictum vitans adversarii insidiantis, pupillam oculi sui. Sequitur: *Lauda et lætare, filia Sion, quia ecce venio et habitabo in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui, et scies quia Dominus exercituum misit me ad te. Et possedit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata, et elegit adhuc Hierusalem. Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo. Sicut jam ante prælibavimus, bis ab ista persona Domini exercituum, quæ hic loquitur, dictum est: Dominus exercituum misit me, quia dicturus, lauda et lætare, filia Sion, sic præcedentia finierat, et cognoscetis quia Dominus exercituum misit me, et ecce iterum præmisso, et habitabo in medio tui, subjungit, et scies quia Dominus exercituum misit me ad te. Pulchrum hoc et consideratione dignum est, quia profecto Filium, qui revera Dominus exercituum est, misit Pater sine dubio Dominus exercituum, misit Spiritus sanctus veraciter Dominus exercituum. Duæ personæ Patris, et Spiritus sancti, unam personam Filii miserunt, sic apud Isaïam ipse loquitur: *Et nunc Dominus misit me, et Spiritus ejus (Isa. xlviii)*. Nimirum quando B. virgo Maria, nuntiante angelo, concepit nunc Filium Dominum exercituum, et Pater Dominus exercituum misit, et Spiritus sanctus Dominus exercituum misit eum in uterum ejusdem virginis. Pater, quemadmodum ipse dicit: *Eruclavit cor meum Verbum bonum (Psal. xlv)*. Spiritus sanctus, quemadmodum angelus ad Mariam: *Spiritus sanctus, ait, superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi (Luc. i)*. Et ad Joseph: *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto natum (Matth. i)*. Super hoc lauda**

et lætare, filia Sion, ait Dominus, ipse qui missus est, Deus ex Dei Patris generatione, et homo ex sancti Spiritus operatione, quia ecce ego venio et habitabo in medio tui. Quid est in medio tui, nisi in communione naturæ tuæ, cum substantia veræ carnis. Nam Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. i). Ergo in medio tui, hoc est, præter peccatum omnia suscipiens, quæ sunt tuæ conditionis, primo novem mensibus habitans in hospio ventris feminei, deinde in cunabulis, imo in præsepi involutus pannis, circumcensus, et ad templum deportatus, cum hostia legali, et per annos triginta patiens omnia quæ sunt humanæ fragilitatis, præter peccatum, ut jam dictum est, modis omnibus inventus est homo, et mortis quoque experimento. Vere magna materia laudationis et lætitiæ talis adventus, et talis Domini cohabitatio. Quamobrem et ita præmissit, *lauda et lætare, filia Sion*. Omnis anima quæ tantum bonum per fidem speculando mereris dici, et esse Sion, anima Joannis vere filia Sion, prima lætata est post illam lætitiæ matrem, cujus in medio, cujus in utero jam hic Dominus habitabat. Unde et laudabat in lætitiâ, lætabatur in laude dicendo: *Magnificat anima mea Dominum, et exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo (Luc. i)*. Post eam prima laudavit, et lætata est anima Joannis. *Ecce enim, ait Elisabeth, ex quo facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo (Joan. iii)*. Ubi tempus loquendi adfuit, illius lætitiæ causam pulchra cum laude taliter deprompsit: *Qui habet sponsam, sponsus est, amicus autem sponsi, qui stat et audit eum, gaudio gaudet propter vocem ejus (II Cor. vi)*. Hoc ergo gaudium meum impletum est, quod deinde dicit Dominus: *Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, manifestum atque perspicuum est, quia videlicet ex quo dies ista illuxit, vel tempus advenit, de quo in Isaïa Dominus: In tempore placito, inquit, exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Apostolus autem succinit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi), et ex eo gentes multæ applicantur ad Dominum, et sunt ei in populum. Porro ante diem hanc, notus tantum in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus (Psal. xxv), et recte aliæ quoque gentes applicantur ad Dominum, et sunt ei in populum licet invideant et indignentur Judæi, qui sibi videntur soli esse filia Sion, et non pertinent ad filiam Sion. Quid enim, an Judæorum Deus tantum, nonne et gentium, imo et gentium? (Joan. iii.) *Et habitabo, inquit, in medio tui, scilicet secundo adventu, non quomodo primo adventu venio, sicut jam dixi, ut habitem in medio tui. Primo* **319** *namque passibilis atque mortalis atque judicandus. Secundo impassibilis atque immortalis Deus judicii Dominus habitabo in medio tui. Primæ habitationis in medio tui fructus hic est, ut applicentur gentes multæ ad Dominum, sequentis habitationis erit effectus, quem Joannes dicit: Scimus quia, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus**

eum sicuti est (I Joan. III). Illud videre, perfectum erit scire, de quo hic ait, *et scies quia Dominus exercituum misit me ad te*. Quid porro sibi vult, quod cum dixisset, *et applicabuntur gentes multæ ad Dominum, et erunt mihi in populum*, subjungit atque ait, *et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata, et eliget adhuc Hierusalem?* Nimirum quia faciendum, et huic erat, quod prophetis aliis jubetur, scilicet claudere sermonem (*Dan. XII*), ligare testimonium, quia videlicet sic expediret, nec enim portare potuissent homines, si manifeste diceret illis Deus id quod intendebat. Ecce illud quod dixerat, *et applicabuntur gentes multæ ad Dominum*, subtegit, dicendo: *Et possidebit Dominus Judam partem suam*, quo nomine, quoniam Juda interpretatur *confessio*, cum significantur omnes gentes Christum confitentes, putare poterat ille populus, Judæ, qui hæc audiebat, quod qualicumque modo applicandæ forent ad Dominum multæ gentes, tamen ipse solus Domini pars esse deberet, quæ existimatio nihil proposito Dei nocuit aut nocet, *in* prodest: quia dum illi benevoli fuerunt, Scriptura nobis custodita est. Sensus hic est: *Judam partem suam*, id est eos qui præordinati sunt ad vitam, qui secundum propositum vocati sunt sancti, quos præscivit et prædestinavit conformes fieri imaginis Filii sui (*Hebr. XII*) qui omnis Juda, idem credentes

atque confitentes sunt, et pars Domini sunt, possidebit Dominus in terra sanctificata, in terra viventium, ubi quod est, totum sanctum est, et ita possidebit ut nullus desit de numero eorum, et quia non sufficiunt, qui de ista terrena Hierusalem illic ascendunt, adhuc eliget de aliis quoque gentibus, assumet qui sint Hierusalem. Nonne in his quæ dicta sunt, merito confortentur manus dissolutæ, et genua debilia roborentur? Nonne merito dicant, *pusillanimitis, confortamini, et nolite timere?* (*Isai. XXXV*.) Sequitur ergo: *Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo*. Ac si dicat: Sileant quatuor cornua quæ ventilaverunt Judam, et Israel, et Hierusalem; sileant omnes qui regnare præsumpserunt, Domino nesciente, Domino non probante; quia caro sunt Assyrii cum Babylo- nis, Persæ cum Mædis, Macedones sive Græci, Romani terribiles et, ut videbatur, ferrei. Sileant, inquit, *a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo*, quia throni ejus positi sunt, et judicium sedit, et judicatum est interfici bestias cornutas (*Dan. VII*), et auferri potestatem eorum, et dari potestatem et honorem et regnum Filio hominis venienti in nubibus cæli, ut suscipiant regnum sancti Dei altissimi, quibus insultabant regnantes bestię, tanquam peregrinis atque captivis, et obtineant regnum usque in sæculum, et sæculum sæculorum.

LIBER SECUNDUS.

320 *Habemus, inquit apostolus Petrus, firmiorem propheticum sermonem, cui beneficiis attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, et lucifer oriatur in cordibus vestris (II Petr. I)*. Dulce est auditu, dulcius experimento quod propheticus sermo lucerna ardens et lucens sit, quam utique Spiritus sanctus Christo suo paravit. Unde videri possit ille in hac nocte per speculum in ænigmate, donec illucescat ille dies, in quo videndus est facie ad faciem æterna visione (*I Cor. XIII*). Hæc intentio nostra sit, ut in lumine hujus lucernæ, non ad horam, sed æternam ejusdem Christi gloriam exsultare velimus, cujus exsultationis hoc initium est ut prophetica testimonia meditantés, ex parte sciamus, et nos quoque ex parte prophetemus (*ibid.*), donec veniat quod perfectum est, et quod ex parte est evacuetur. Cum hac simplicitate oculi, nunc usque progressi, lucidum persequamur ordinem hujus prophetiæ, revera lucentis lucernæ, cujus in lumine corde et ore dignum sit exsultare omni animæ, quæ Christi claritatem non ficta diligit charitate, et spes nostra hæc sit, quam sapientia promittit, quia *de fructu oris sui homo satiabitur bonis (Prov. XIII)*. Magnæ et pulcherrimæ visionis pars aliquanta decursa est, videlicet ab eo quod

ait: *Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, usque ad id: Sileat omnis caro a facie Domini, quia consurrexit de habitaculo sancto suo*, in qua videlicet parte illud considerandum est, quia frustrata sunt pugnantiæ contra Deum regna mundi, et illis prætermisissis, nascente Christo venit regnum Dei. Post hæc sequitur:

CAP. III. — *Et ostendit mihi Jesum sacerdotem magnam, stantem coram angelo Domini, et Satan stabat a dextris ejus, ut adversaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan: Increpet Dominus in te Satan, et increpet Dominus in te, qui elegit Hierusalem. Nunquid non iste torris est erutus de igne? Et Jesus erat indutus vestibus sordidis, et stabat ante faciem angeli. Qui respondit, et ait ad eos qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo, et dixit ad eum: Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, et indui te mutatoris, et dixit: Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibus. Et angelus Domini stabat, et contestabatur angelus Domini Jesum, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris et custodiam meam custodieris, tu quoque judicabis domum meam, et custodies atria mea, et dabo tibi de his ambu-*

tantes, qui nunc hic assistunt, audi, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Ecce enim ego adduco servum meum orientem, quia ecce lapis quem dedi coram Jesu, super lapidem unum septem oculi sunt. Ecce ego celabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum, et auferam iniquitatem terræ illius in die una. In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum, subter vineam et subter ficum. In præcedentibus dicendo, post glorium misit me ad gentes, et ecce venio, et habitabo in medio tui, etc. Dominicæ Incarnationis significatur mysterium; in præsentibus tentationum, et passionis ejus subtrahit sacramentum; in sequentibus vero resurrectionis ejus triumphale gaudium, ubi post hæc propheta mox dicturus est: *Vidi, et ecce candelabrum aureum totum (Zach. iv), etc. Et ostendit mihi, inquit, Jesum sacerdotem magnum.* Hebræi, inquit B. Hieronymus, Jesum sacerdotem magnum filium Josedech intelligi volunt, qui cum Zorobabel populo præfuit, cujus adversarius a dextris stabat et non a sinistris; quia vera erat accusatio, eo quod ipse cum cæteris alienigenam accepisset uxorem, quod in Esdra et Malachia, qui hunc prophetam sequitur, plenissime scriptum est. *Nostri autem, ait, ita disserunt sacerdotem esse magnum (I Esdr. x; Malach. ii), ad quem dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix),* qui quoniam per se videri non potest, a Domino prophetæ ostenditur, stans coram angelo Domini, quem velut magni consilii esse angelum (*Isai. ix*), non quod alter et aliter sit, ut duas personas recipiamus in Filio, sed quod unus atque idem et quasi homo sordidatus ostenditur, et quasi angelus mediator Dei et hominum apparere dicatur. Juxta hunc sensum, hoc, ait, videtur esse difficile, quod Jesu ab angelo dicitur, si ambulaverit in viis Domini, et ejus præcepta servaverit, ipse quoque judicet domum ejus et custodiat atria illius, et det ei Dominus ambulantes de his qui assistant ei. Nos vero postremi non abs re miramur, si inter doctores scrupulosa unquam fuit concertatio pro re hujusmodi, cum visio sit noctis, quia sic incipit: *Vidi per noctem (Zach. i), etc.* In visionibus namque non ipsa persona sive substantia cujuscunque, sed similitudo sive imago personæ, vel substantiæ solet apparere, sive hominis, sive alterius cujuslibet rei, præter spirituales substantias, ut sunt angeli. Itaque sicut in hac ipsa visione quatuor cornua, et sicut in visione Danielis quatuor bestię, non ipsa quatuor regna, sed quatuor regnorum quædam imagines fuerunt (*Dan. vii*); ita hic Jesus, neque substantia Domini nostri Jesu Christi, qui secundum hominem nondum existebat, neque ille Jesus filius Josedech illius temporis pontifex erat, qui, cum homo esset et corpus, quomodo in visu noctis apparere poterat? Imago erat hominis, quæ videbatur, quædam similitudo duntaxat sufficiens ministerio prophetico, ad significanda

illa, quæ de Domino nostro Jesu Christo jam **321** tunc significari tempus vel ratio postulabat. Quod si quærat quis, cur in ea similitudine potius quam in alia significari placuerit? Scire debet quia cunctos fere sanctos et probos antiquorum temporum viros, qui venturo regno Dei proprio labore aliquid contulerunt, Spiritus sanctus ejusdem regni Dei mysteriis sic honoravit, ut aliquem qualemcunque singuli proferrent similitudinem regis, regni Dei Domini nostri Jesu Christi. Hinc est quod in illis hominibus sanctis, tanta conquisita et inventa sunt a sanctis doctoribus gesta vel dicta in typum ejusdem Domini, qualium de præcipuis fuerunt Isaac, Joseph, et David, et Salomon, quandiu in sapientia vigilavit. Isti duo Zorobabel filius Zalthiel, et Jesu filius Josedech, multum in hac parte omni mundo profuerunt, sive contulerunt, quia videlicet in reversione de Babylonia principes exstiterunt, templumque fundaverunt et perfecerunt, loco vel genti recuperandæ studentes unde salus veniret, quia salus ex Judæis est (*Joan. iv*). Honoravit igitur eos Spiritus sanctus, ut in nominibus vel figuris eorum, venturi Christi mysteria significarentur, pro eo quod ejus adventu, vel regno labor et opus eorum famulabatur. His autem præmissis, nunc præsentia visionis dicta vel acta ordine persequamur. *Et ostendisti mihi Jesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini, et Satan stabat a dextris ejus, ut adversaretur ei.* Quid illud significaverit, in eadem visione innuitur his verbis: *Audi, Jesu sacerdos magne, tu et amici qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Ecce enim ego adduco servum meum orientem, etc.* Itaque Jesus ille, quem vel citius speciem sive imaginem videbat in nocte, stantem coram angelo Domini, portentum fuit servi Dei, servi, inquam, illius nomine orientis qui, *cum in forma Dei esset, propter nos semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, unde et recte dicitur servus Domini, quia propter nos servivit, et obediens fuit usque ad mortem, mortem autem crucis.* In illa forma servi stare habebat sacerdos magnus coram angelo Domini: *Minuisti enim, ait, eum paulo minus ab angelis (Psal. viii).* Minoritatem illam hæc dictio pulchre innuit, stantem coram angelo Domini, pulchrius autem et venerabilius illud in Evangelio, quod cum factus in agonia prolixius oraret et sudaret sudorem sanguineum, apparuit illi angelus de cælo confortans eum (*Luc. xxi*), major utique minorem, utpote nunquam moriturus, continuo moriturum. Quod in illo visu *Satan stabat a dextris Jesu ut adversaretur ei*, hoc est, quod talis iste servus de semetipso dixit: *Venit enim princeps mundi hujus (Joan. xiv),* subauditur, quærens in me suum aliquid. *Stabat ut adversaretur, nec tamen dictum est, quod adversatus sit ei, vel adversari potuerit, quia videlicet sic futurum erat ut ad ipsum quidem veniret princeps mundi, sed in me, inquit, non habet quidquam (ibid.). Stabat, non a sinistris, sed a dextris, quia videlicet sic futurum erat*

ut in isto nihil sinistrum, sed totum dextrum, id est, nihil malum, sed totum esse bonum. Itaque stabat a dextris, quia nulla erant sinistra, videlicet hoc intendens, ut de dextris faceret sinistra, ut perverteret quæ dixerat, quæ fecerat bona, sicut narrat evangelica veritatis ejus Scriptura (*Matth. xii, xxvii*). Accusabatur enim tanquam malefactor, cum esset benefactor. Sic olim idem Satan stabat a dextris Job, ut perverteret ejus bona, cum, diceret: *Nunquid frustra Job timet Deum (Job i)*, etc. Et dixit Dominus ad Satan, increpet Dominus in te Satan, et increpet Dominus in te qui elegit Hierusalem. Cur non dixit, vade, Satan, sive desine adversari, Satan? Videlicet, quia multum profutura erat, sic adversando Satan, non solum ut exemplum patientiæ esset nobis, ad quod informamur, dicente Jacobo apostolo: *Patientiam Job vidistis, et finem Domini vidistis (Jac. v)*, verum etiam ut mundum redimeret illa patientia Salvatoris, illa passio Redemptoris. Igitur increpet, ait Dominus, in te Satan, id est, assistat quidem, sed non usque ad plenam voluntatem tuam. Nimirum et illud erat increpare, quod dixit pro beato Job: *Ecce in manu tua est, verumtamen animam illi serva (Job ii)*. Similiter pro isto dictam sit ab omni potentia, caro in manu adversariorum sit, quos tu inflammas, verumtamen animam illius in inferno non detineas, caro in sepulchro corruptionem non videat, hoc dixit Dominus, increpet Dominus, et increpet Dominus, sicque ab una persona, duæ personæ Domini ad increpandum invitantur, quia videlicet victoriam Dominicæ passionis, quæ magna est increpationis diaboli, Trinitas operata est unus Deus. Pater namque calicem illum Filio dedit, et Filius per Spiritum sanctum, ait Apostolus, semetipsum obtulit (*Hebr. ix*). *Nunquid non iste est torris erutus de igne? Et Jesus erat indutus vestibus sordidis*. Et secundum hanc illius visionis similitudinem Dominus Jesus torris erutus de igne fuit, sive quia in mundo hoc, magno utique camino et grandi officina peccati peccatum evasit, peccatum non fecit, neque ex conceptione contraxit, sive quia cum descendisset ad infernum, impossibile fuit illum ab eo teneri, et *indutus erat quidem vestimentis sordidis*, verumtamen non suis, sed alienis. Nam Dominus posuit in eo iniquitatem omnium nostrum, et Isaias transfigurans in se, inquam, æstimationem impiorum, et nos, inquit, reputavimus eum quasi leprosum et percussum a Deo, et humiliatum (*Isa. lxi*). Itaque fuerit quidem Jesus ille homo temporis illius sordidatus peccatis suis, quoniam uxorem alienam, vel sicut Malachias ait, filiam duxerat dei alieni (*Malach. ii*), Christus autem Jesus, qui in illa nocte per imaginem significabatur illius Jesus, non suis, sed alienis peccatis, *indutus erat vestibus sordidis*. Et stabat ante faciem angelis, qui respondit, et ait ad eos qui stabant coram se, dicens: *Auferite vestimenta sordida ab eo*. Hoc dixit angelus Domini, auctoritate vel imperio loquentis in se Domini, licet non inter-

posuerit, quod postmodum interposuit idem angelus Domini, hæc dicit Dominus exercituum, si in viis meis ambulaveritis, etc. Qui porro erant, qui stabant ante faciem angeli, imo ante faciem Domini, in angelo sive per angelum loquentis? Non enim qualescunque erant, vel sunt revera magni, quorum officii est auferre vestimenta sordida, auferre iniquitates et peccata. Inferius in hac visione, *duæ olivæ*, inquit, super candelabrum, una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus, et dixi: *Quid sunt duæ olivæ istæ? (Zach. iv)*. Et rursus: *Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea? (Ibid.)* Ita secundo interrogatus angelus, isti sunt, ait, *duo filii olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ (Ibid.)*. Eisdem duos filios olei intelligimus hic stare coram angelo loquente vel agente in personis Domini, et de istis, quinam sint, opportunius in illo loco pro posse dicendum est, hoc tantum in præsentem dixerim, quod vestimenta sordida, quæ nostræ iniquitates erant, ablatae sunt a Domino Jesu in passione sua per Spiritum sanctum, qui est remissio peccatorum, et diversarum distributor gratiarum. Unde et protinus dixit ad eum: *Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, et indui te mutatoris*. *Iniquitatem tuam* cum dixit, simul attendere convenit quod postmodum velut exponemus, quid ista significent, cum dixisset: *Ecce ego adducam servum meum 322 orientem*, etc. Ita conclusit et *auferam iniquitatem terræ illius in die una*. Ergo *abstuli a te iniquitatem tuam*, id est iniquitatem terræ tuæ, iniquitatem Ecclesiæ tuæ, peccata omnium creditum in te, et *indui te*, id est, eosdem tuos mutatoris, quia videlicet ab iniquitate tibi emundati, diversis ornabuntur charismatum donis, et quod multum ad Dei gloriam spectat, *ubi abundavit iniquitas, superabundavit gratia (Rom. v)*. Et dixit: *Ponite cidarim mundam super caput ejus, et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, et induerunt eum vestibus*. Hoc est, quod nunc videmus, ut ait Apostolus, Dominum Jesum Christum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (*Hebr. ii*). Cidarum, id est, pileus sive mitra pontificalis, cui superponebatur lamina in fronte pontificis, habens scriptum tetragrammaton ineffabile nomen Domini, coronam significat gloriæ et honoris in capite Domini nostri Jesu Christi, qui factus est obediens usque ad mortem crucis, propter quod et Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen (*Philip. ii*). Et vestes de quibus, ait, *et induerunt eum vestibus*, dona illa sunt de quibus jam dictum est, quæ dantur Ecclesiæ ejus, quæ est corpus ejus. Unde, sicut juxta aliam translationem legimus, *ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (Ephes. iv)*, ita nihilominus veraciter psallimus, *accepisti dona in hominibus (Psal. lxxvii)*, quia videlicet propter unitatem perscræ capitis et corporis, ipsius et Ecclesiæ, ipse accepit in nobis dona quæcunque accipimus, cum ipse det, ut vere Deus. Quæ hactenus

in visione ostensa sunt, propter quid ostensa sint sequentibus verbis ipse angelus aliquantis per dera-
 rabit his ad ipsum Jesum præmissis. *Hæc dicit Dominus exercituum : Si in viis meis ambulaveris, et custodiam meam custodieris, tu quoque judicabis domum meam, et custodies atria mea, et dabo tibi de his ambulantes qui nunc hic assistunt.* Hæc enim ad illum hominem Jesum esse dicta, recte intelligimus absque ulla significationis vel mysterii clausura, quod ex eo vel maxime constat, quod præmisso, *si in viis meis ambulaveris*, ita personam vel causam illius hominis determinat, *tu quoque judicabis domum meam, et custodies atria mea.* Cum enim dicit *tu quoque*, satis innuit ea quæ præmissa sunt, et quæ sequuntur de alio dicta, propter alium esse facta vel ostensa. Et recte tali homini sub conditione sive conditionali modo locutionis, dicendo, *si in viis meis ambulaveris*, promittitur judicare domum Domini (*hic aliquid deesse videtur*), sicut jam dictum est, ducendo alienigenam contra præceptum legis Domini, sacerdos (*I Esdr. x*), cujus labiorum est custodire scientiam, cujus ex ore legem requirunt (*Malac. ii*), eo quod sit *angelus Domini exercituum*. Et cum dicit: *Tu quoque judicabis domum meam*, subintelligendum est aliter et felicius, sive meliori fine quam Eli, qui de sella cecidit, et cadendo dignitatem judiciarii perdidit honoris (*I Reg. iv*). Et illius quidem principatus temporalis et custodia transitoria designatur, dicendo: *Et dabo tibi de his ambulantes, qui nunc hic assistunt.* Illius autem de quo vel propter quem præcedentia dicta, et sequentia dicenda sunt. Principatus æternus, et custodia sempiterna est, principatus et custodia præteritorum, et præsentium, atque futurorum, quem et designat, ita subjungens: *Audi, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. Ecce enim ego adducam servum meum orientem.* Ac si dicat: Cum acceperis narrationem visionis ejus, propheta narrante, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quorum imagines videt in nocte, et audit quæ dicuntur in te, audi et cognosce quia viri portendentes sunt, id est, quia visio quam videt circa te et amicos tuos, portentum est futurorum, quæ sine dubio magna erunt. *Ecce enim ego adducam servum meum orientem*, et illius adductionem portendens tu in hac visione ostensus, et amici tui tecum. Sicut amici tui in hac visione coram te habitantes, visi sunt, ita coram illo quem adducam oriente servo meo, multi facti ex inimicis amici habitabunt, quibus ipse dicturus est, in ipso articulo, quo *Satan stabat a dextris ejus*, sicut hic portenditur: *Jam non dicam vos servos, sed amicos meos, et majorem hæc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis; vos amici mei estis* (*Joan. xv*). Hic inde oriens dicitur, quia lux vera est, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. i*), et inde servus, quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (*Phi-*

lip. ii). Cum hæc diceret, videoatur quoque lapis coram Jesu. *Super lapidem unum septem oculi sunt. Ecce ego dabo sculpturam ejus, dicit Dominus exercituum, et auferam iniquitatem terræ illius in die una.* Lapidem esse Dominum Jesum Christum, lapidem summum angularem electum in fundamento fundatum, et per septem oculos, qui super hunc unum lapidem sunt, septem esse Spiritus Dei, qui super eum requieverunt, fere nulli est aut esse debet incognitum. Non enim huic ad mensuram dedit Deus Spiritum, et in ipso habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter (*Col. ii*). Illic lapis ab hominibus reprobatus est, a Deo autem electus et honorificatus est (*Marc. xii*). Quomodo ab hominibus reprobatus est? Electus extra portam in ligno suspensus est (*Act. v*), ut maledictum legis existeret, quia lex dicit, *maledictus a Deo est, qui pendet in ligno* (*Galat. iii*). Hæc erat ædificantium reprobatio. Sed *ecce ego*, inquit, *celabo sculpturam ejus, et auferam iniquitatem terræ illius in die una.* Et est sensus: Istum lapidem clavis crucis, et lancea militis faciam vulnerari, et in illius passione auferam iniquitatem terræ in die una, de qua scriptum: *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea* (*Psal. cxvii*).

CAP. IV. — *In die illa vocabit vir amicum suum subter vineam, et subter ficum.* A tempore enim Dominicæ passionis cœpit annuntiari Evangelium, quod est vocari subter vineam, et spiritaliter lex intelligi, quod est vocari subter ficum, Spiritu sancto revelante, quod lex et propheta Christi Evangelio perhibeant testimonium. *Et reversus est angelus qui loquebatur in me, et suscitavit me, quasi virum qui suscitatur de somno suo. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, et ecce candelabrum aureum totum, et lampas ejus super caput ipsius, et septem lucernæ ejus super illud, et septem infusoria lucernis quæ erant super caput illius, et duæ olivæ super illud, una a dextris lampadis, et una a sinistris ejus, et respondi, et aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine mi. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, et dixit ad me: Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi. Et respondit, et ait ad me, dicens: Hæc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum. Sicut in præcedentibus humilitatem passionis, in qua minoratus fuit paulo minus ab angelis (*Hebr. ii*), ita in presentibus gloriam resurrectionis ejusdem Domini nostri Jesu Christi, in qua gloria et honore coronatus est, et constitutus super opera manuum Patris, clarificatus claritate apud Deum, quam habuit priusquam mundus esset apud ipsum (*Joan. xvii*). Quid enim est candelabrum aureum totum, et lampas ejus super 323 caput ipsius, nisi Christus ipse, decus et lumen omnium angelorum et hominum, lampade suæ divinitatis, quæ ex virtute suæ resurrectionis mundo innouit, illuminans quæ in tenebris sunt vel fue-*

tamen huic contrarium est illud, quod in Evangelio A
Judæi contra Dominum dicunt: *Quadraginta et sex
annis ædificatum est templum hoc (Joan. 11)*, quia
videlicet illi rancore ex invidia sævientes, quia dixe-
rat: *Solvite templum hoc, et ego in triduo excitabo
illud (ibid.)*, non solum tempus quo templum ædifi-
catum est, sed impedimentorum quoque et dila-
tionis annos computaverunt, quibus opus, ne flieret
ab edicto Cyri regis, usque ad secundum Darii an-
num, impeditum et dilatatum est. Et ut magis ample-
ctamur, quod dixit: *Et sciatis quia Dominus exerci-
tuum misit me ad vos, quis enim despexit dies par-
vos?* Sciendum quia non plures, quam totidem, id
est novem generationes transituræ erant inter Zoro-
babel, cujus tempore prophetavit iste, et Joseph vi-
rum Mariæ. *Zorobabel* quippe genuit *Abiud*, *Abiud* B
genuit *Eliacim*, *Eliacim* genuit *Azor*, *Azor* genuit
Sadoch, *Sadoch* *Achim*, *Achim* *Eliud*, *Eliud* *Eleazar*,
Eleazar *Mathan*, *Mathan* *Jacob* (*Matth. 1*), et post
hunc illa non manufacta domus Domini fundata est
in utero, et ex utero Virginis habentis, sed non co-
gnoscentis, virum Joseph. Quis despexit aut despi-
cere debuit dies tam parvos, verbi gratia, ut dice-
ret: In tempora longa fiet istud. Tunc utique qui fi-
deles erunt, qui redemptionem Israel exspectabant,
scientes experimento, quod Dominus exercituum
miserit me, et hæc revera locutus fuerit per me, *la-
tabantur*, ait, et *videbunt lapidem stanneum in manu
Zorobabel*, id est Christum natum de stirpe Zoro-
babel. Quare autem dixit *lapidem stanneum*, et non
potius aureum lapidem, sive chrysolithum, aut, ut C
supra jam dixit, *candelabrum aureum*? Ad hæc, hoc
sciendum quia gloria humanitatis Christi usque ad
passionem mortis longe minor existit quam esse
cepit ex virtute resurrectionis. Erat quidem etiam
ante passionem habitans, *in illo omnis plenitudo di-
vinitatis (Coloss. 11)*, manebatque et requiescebat
super eum Spiritus septiformis (*Isa. 11*). Unde et ita
super lapidem stanneum, septem oculos Domini,
sicut super candelabrum aureum, septem lucernas
se vidisse dixit, sed quanto pretiosius stanneo au-
rum, quanto lapide stanneo candelabrum au-
reum, tanto gloriosior est post resurrectionem quam
fuit ante passionem humanitas ejusdem media-
toris Dei et hominum. Sequitur: *Et respondi,
et dixi ad eum: Quid sunt duæ olivæ istæ ad dex-
tram candelabri et sinistram ejus? Et respondi* 325
*secundo, et dixi ad eum: Quid sunt
duæ spicæ olivarum quæ sunt juxta duo rostra au-
rea, in quibus sunt suffusoria ex auro? Et ait ad me,
dicens: Nunquid nescitis quid sunt hæc? Et dixi:
Non, domine mi; et dixit: Isti sunt duo filii olei,
qui assistant Dominatori universæ terræ. Valde at-
tenta et studiosa percunctatio vix brevem respon-
sionem accepit, quæ et si prophetæ intelligibilis
fuit, utpote jam intelligentiæ donum habenti, nihilo-
minus clausum illius temporis hominibus sensum
continuit, quam si nihil responsum fuisset ei. Sed
et hodieque sensus ejusdem responsionis multis du-*

bis et incertus est, ita ut alii duas olivas Mos: et
Eliam significare velint, alii legem et Evangelium
in dextra, lex in sinistra sit. Nos autem postremi
quid dicemus, si nec illud, nec illud sufficit? Nimi-
rum quoniam in septem lucernis super candelabrum
aureum significationis Spiritus sancti, quem cum
Patre Deo Filius Deus glorificatus, et propter passio-
nem mortis gloria et honore coronatus dedit, et tantæ
dignitates duæ olivæ sunt, ut stent juxta duo rostra
aurea candelabri, unam ad dextram et unam ad sini-
stram candelabri sive lampadis arbitramur nih.
dignius, nihil intelligi posse convenientius quam duo
data ejusdem Spiritus sancti. Bis namque datus est
Spiritus. Primo, intermissione peccatorum per pas-
sionem Domini nostri Jesu Christi. Secundo in divi-
siones gratiarum per gloriam ejusdem Jesu Christi
resurrectione et ascensione glorificati, et sedentis ad
dextram majestatis in excelsis. Una oliva a sinistris,
et una a dextris candelabri, quia videlicet datum
primum, quod est in remissionem peccatorum ab
humilitate passionis, secundum quod est in divi-
sione gratiarum a gloria paterni consessus, creden-
tibus in ipsum provenit. Hæc sunt *duo rostra aurea*,
videlicet, adoranda passionis humilitas, et prædi-
canda exaltationis gloria, juxta quæ videntur stantes
duæ olivæ, quia videlicet ubi passus et mortuus est,
ibi exspectantibus se remissionem peccatorum con-
tulit delunctis et vivis, unde et mox ubi post mor-
tem in medio discipulorum suorum redivivus stetit,
et dixit eis: *Accipite Spiritum sanctum, quorum re-
miseritis peccata remittuntur eis (Joan. 11)*. Et exinde
quinquagesimo die ubi sedet ad dextram Patris, inde
divisiones gratiarum dedit apostolis, quas et signi-
ficabant *dispartitæ linguæ, quæ apparuerunt illis
tanquam ignis (Act. 11)*. *Isti sunt ergo, inquit, duo fi-
lii olei*, id est duo data Spiritus sancti sive duo ef-
fectus omnipotentis ejus gratiæ, *qui assistant Domi-
natori universæ terræ*, quia semper promptum et
paratum est uni Deo Patri, et Filio, et Spiritui
sancto, remissionem peccatorum, et insuper quam-
libet divisivam gratiam dare, et prout vult distribuere.

CAP. V. — *Et conversus sum, et levavi oculos
meos, et vidi, et ecce volumen volans, et dixit: Quid
tu vides? Et dixi: Ecce ego video volumen volans.
Longitudo ejus viginti cubitorum, et latitudo ejus de-
cem cubitorum, et dixit ad me: Hæc est maledictio
quæ egredietur super faciem omnis terræ, quia omnis
fur, sicut scriptum est, judicabitur, et omnis jurans
ex hoc similiter judicabitur. Educam illum, dicit Do-
minus exercituum, et veniet ad domum furis, et ad
domum jurantis in nomine meo mendaciter. Et com-
morabitur in medio domus ejus et consumet eum, et
ligna ejus, et lapides ejus. Hoc futurum erat ut
post illa quæ hactenus in hac visione significa-
ta sunt, scilicet post incarnationem, passionem, resur-
rectionem et ascensionem Domini Jesu, dato Spi-
ritu, prædicantibus apostolis, Judæi non crederent,
imo et prædicatores Evangelii persequerentur et oc-
ciderent, atque proinde venirent super eos omnes*

maledictiones legis, quas Moses in Deuteronomio descripsit, quæ sunt hujusmodi: *Maledictus eris in civitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, maledictæ reliquæ tuæ, maledictus fructus ventris tui* (*Dent. xviii*), etc. Recte ergo et secundum rerum gerendarum ordinem, postquam dixit Dominus: *Ecce venio et habitabo in medio tui* (*Zach. ii*); postquam, ablatis vestimentis sordidis, Jesus indutus est mutatoris; postquam candelabrum aureum præstitit cum septem lucernis, et duabus olivis sive olivarum specie, quæ sunt *duo filii olei*, id est, duo de quibus jam dictum, data benedictionis, cernitur volamen volans, et hæc est maledictio, inquit, et educam illud et veniet ad domum furis, et ad domum jurantis in nomine meo mendaciter. Dilexit enim maledictionem et veniet ei, et noluit benedictionem et elongabitur ab eo (*Psal. cviii*). Volatus voluminis, cursum velociter advenientis significat maledictionis, quia videlicet, sicut Psalmista dixerat: *In generatione una deleatur nomen ejus* (*ibid.*), ita futurum erat et ita factum est, ut ultra quadraginta annos maledictio, id est vindicta super populum Judaicum non differretur. Longitudo voluminis, id est maledictionis, æternitas est damnationis; et latitudo ejus, temporalitas tribulationis. Nam et in præsentem et futuro sæculo damnati sunt increduli Judæi in vindictam sanguinis Domini Jesu et prophetarum ejus. Et latitudo quidem maledictionis decem cubitorum est, quia videlicet temporalis tribulatio, qua ceciderunt in ore gladii, et captivi ducti sunt in omnes gentes (*Luc. xxi*), decalogi, quod prævaricati sunt, justa vindicta est. Porro longitudo ejusdem maledictionis viginti cubitorum, id est dupla est; quia nimirum æterna damnatio non solum corpus ut præsens tribulatio continget, sed et corpus et animam gehennali igne puniet. Hæc igitur est maledictio, inquit, quæ egreditur super faciem omnis terræ, et profecto primum terræ Judaicæ. *Ira enim et indignatio, et tribulatio, et angustia in omnem animam hominis Judæi primum et Græci* (*Rom. ii*). Et revera prophetiæ præsentis ordo postulat, faciem omnis terræ hic intelligi universitatem terræ Judaicæ quæ legem accepit, id est non solam civitatem Hierusalem, sed et omnes civitates Judææ, quia super omnem terram illam maledictio advolavit, et super omnem gentem illam effusa est. Unde et adhuc subtiliter: *Quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur, et omnis jurans ex hoc similiter judicabitur.* Numquid ibi scriptum est, scilicet in volumine maledictionis? Præmissa, *maledictus eris in civitate, usque, maledictus eris ingrediens, et maledictus egrediens* (*Dent. xxviii*). Quantæ, quam horribiles maledictionis sententiæ, nominatim cursu continuo pronuntiantur, volenti legere vel numerare promptum est. Triginta namque ejusmodi sententiæ, et plerumque ex ipsis declamatione imprecatoria depromptæ, quarum prima est, *mittet Dominus super te famem esuriam* (*ibid.*); tricesima, *ipse erit in caput, et tu in caudam* (*ibid.*). Nam verba sive sententiæ

A esse maledictionis ipse confirmat, ita concludens, *et veniet super te omnes maledictiones istæ, et persequentes apprehendent te donec intereas* (*ibid.*). Post hæc et alia similiter ad maledictionem pertinentia declamat, non tamen imperantis modo, sed annuntiantis et loquentis more prophetico. Hæc idcirco dixerim, quia revera nonnihil habet considerationis et admiratione dignum, tot præscriptas fuisse sententiæ maledictionis, quod argenteos daturi erant in pretium sanguinis Domini. In psalmo quoque centesimo octavo, si diligenter computes, maledictiones totidem invenies, quarum prima, *constitue super eum peccatorem*; ultima est, *et induantur sicut diploide confusione sua*. Nonne propter hæc magis delectatus animus, **326** numerum voluminis qui est in longitudine, et numerum qui est in latitudine recte conjungit, et componit, ut sint triginta cubiti magnitudinis voluminis, sicut sunt triginta sententiæ maledictionis, et triginta argentei fuerunt, quos in pretium sanguinis Domini fur ille, id est cœtus Judæorum dedit? Denique, sicut longitudo et latitudo unam magnitudinem faciunt, ita et decem qui sunt latitudinis et viginti cubiti longitudinis recte simul veniunt, et triginta fiunt. Et quis nesciat, quis dubitet evenisse quod ait, *quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur: Et omnis jurans ex hoc similiter judicabitur, educam illud et veniet ad domum furis, et ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, et commorabitur in medio domus ejus, et consumet eum, et ligna ejus et lapides ejus*, quis nescit, quis non audit, quia sic omnino factum est? Venit enim volumen illud maledictionis ad domum furis, ad domum illam quæ, cum debuisset esse *domus orationis*, facta est *spelunca latronum, et domus negotiationis* (*Matth. xxi*), et ille fur qui hoc fecerat, et latrocinia sua in domo illa perjurio cumulabat, imo et ipsum Dei Filium mendaciter, et in dolo adjuraverat, protoquente quodam: *Adjuro te per Deum verum, ut dicas nobis, si tu es Christus Filius Dei benedicti?* (*Matth. xxvi*.) Omnis ejusmodi fur et ejusmodi jurans sive adjurans, id est tam populus quam sacerdos judicatus est, sicut ibi scriptum est, omnino sicut scripsit Moses, *et consumpsit eum, ligna ejus et lapides ejus*, ita ut flamma concremarentur ligna, et non remaneret lapis super lapidem de omni domo illa, et non pertransivit a populo illo volumen illud quod est maledictio, sed commorabitur adhuc in medio ejus. Sequitur: *Et egressus est angelus qui loquebatur in me, et dixit ad me: Leva oculos tuos et vide; quid est hoc, quod egreditur? Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hic est oculus eorum in universa terra. Et ecce talentum plumbi portabatur, et ecce mulier una sedens in medio amphoræ, et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os ejus. Et levavi oculos meos et vidi; et ecce duæ mulieres egredientes, et spiritus in alis earum, et habebant alas quasi alas mihi, et levaverunt amphoras: inter terram et caelum.*

Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me : Quo istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me : Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, et stabilietur, et ponatur tibi super basem suam. Pars maxima, pars præcipua Judaici sceleris et pœnæ consequentis, miraculo mystico, mysterio mirabili designatur littera præsentis capituli. Dixerat in præcedentibus furem, dixerat mendaciter jurantem, sed de his duobus dictis, nondum habes scelerum illorum mensuram sive plenitudinem, quam ipse Dominus cognitam, imo præcognitam habens jamdudum, et vos, ait, implete mensuram patrum vestrorum (Matth. xxiij). Mensura illa recte hic intelligitur præmonstrata per amphoram. Nam levatis oculis suis ad videndum, et attentus factus ab interrogante oculo, quid est hoc quod egreditur, et ipse interrogans quidnam esset, audivit : Hæc est amphora egrediens, et hic est oculus eorum in universa terra. Secundum ordinem hætenus in præsentem visionem observatum, recte, ut jam dictum est, illa intelligitur mensura patrum, qui prophetas occiderunt : quam cum implevissent filii, occidendo ipsum prophetarum Dominum, lapidando sive occidendo, flagellando in synagogis suis, et persequendo de civitate in civitatem missos ad se prophetas evangelicos, et sapientes, et scribas, justum fuit ut veniret super eos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram a sanguine Abel justii (ibid.), quemadmodum ipse dixit, et ita factum est. Et notandum quod amphoram etiam oculum nuncupavit, hic est, inquit, oculus eorum in universa terra. Constat enim et in universa terra notum est, quia non per ignorantiam, sed per invidiam Christum occidendo, et apostolos ejus persequendo, mensuram illam sive amphoram impleverunt, et omnino scienter peccaverunt, et oculum in peccando apertum et videntem habuerunt. Nam si cæci essetis, ait, non haberetis peccatum (Joan. ix); et alibi : Nunc autem et viderunt et oderunt, et me et Patrem meum (Joan. xv). Vere igitur, hic est, ait, oculus eorum in universa terra, quia videlicet peccatum eorum non effecit error sive ignorantia, sed oculus nequam, nequam, id est invidia, et hoc auditum est in universa terra.

Sed et illud notandum quod dicens, hæc est amphora, addidit, egrediens; quia profecto illa iniquitatis amphora diu versabitur intus, et in conventiculis et secretis consultationibus, quomodo Jesum in sermone caperent (Matth. xxi), quomodo illum dolo tenerent et occiderent (Marc. xiv), et quod taliter diu tractaverunt, tandem longo circuitu pertractum, egressum est in publicum. Hinc est illud Psalmistæ, quod tam de traditore quam de omni inimicorum cœtu, qui dixerunt, quando morietur et peribit nomen ejus (Psal. xl), recte intelligitur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi, egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum, adversum me susurrabant omnes inimici mei, adversum me cogitabant mala mihi, verbum iniquum constituerunt adversum me (ibid.). Nimirum sic agendo amphora intus versatur, tunc

A autem egressa est, quando definito consilio, quam ad latronem exierunt cum gladiis et fustibus et seditiosis clamoribus petierunt atque effecerunt ut crucifigeretur (Joan. xviii). Et ecce, ait, talentum plumbi portabatur, et ecce mulier una sedens in medio amphoræ, et dixit : Hæc est impietas. Talentum plumbi pondus est judicii sive damnationis, magnum utique et grave secundum magnitudinem et gravitatem irremissibilis delicti, id est cordis impœnitentis. Nam hujusmodi delictum impietas est, cujus perseverantiam quam hodieque videmus, sessio muneris in medio amphoræ congrue significat. Sedens namque nunc usque patres impii in cathedra pestilentiæ blasphemantes, et filios suos Christum blasphemare docentes, atque hoc modo in medio amphoræ sive mensuræ impletæ mulier sedet, dum eis etiam in ore gladii cadentibus et ubique gentium in captivitate dispersis, impietas sua placet. Proinde quid sequitur? Et projecit eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os ejus. Hoc post præsentem vitam et fit et fiet. Jam factum est, quod supra significabatur et dicebatur, ubi volumen volens propheta vidit, et hæc maledictio, inquit angelus, et educam illud, dicit Dominus exercituum, ad domum furis, et consumet eum, et ligna ejus, et lapides ejus. Hoc, inquam, jam factum est, quia templum illud exterminatum, et quæ erat civitas destructa est; sed magnitudo amphoræ et impietatis, quæ in medio sedet, exigit, ut hac vindicta simplici, justitia Dei non contenta sit. Ergo et projecit eam in medio amphoræ, et misit massam plumbeam in os ejus; statimque, et levavi, ait, oculos meos et vidi; et ecce hæc mulieres egredientes, et Spiritus in alis earum, et levaverunt amphoram inter terram et celum, etc. Mirum quod et mulier, quæ est impietas, sedebat in medio amphoræ, et projecit eam in medio amphoræ, ut littera sonat. Quomodo poterat projici in medio amphoræ, quæ sedebat in **327** medio amphoræ? Sed profecto amphora ista non manufacta, quæ est impleta peccati mensura, aliter est, quia videlicet peccato suo nemo traditur, nisi qui se tradidit ultroneus, juxta illud : Et dimisit eos secundum desideria cordis eorum (Psal. lxxv), et qui nocet noceat adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Nam projicere impietatem, id est impiam animam, hoc est, convertere eam, quod tunc fit, cum ad quartum scelus pervenerit, sicut in Amos Dominus dicit : Super tribus sceleribus Juda, et super quatuor, sive super tribus sceleribus Israel, et super quatuor non convertam eum (Amos ii). Primum namque scelus est, malam voluntatem habuisse; secundum, malum quoque opus perpetrasse tertium, consuetudinem mali operis habere; quartum arguenti legi sive justitiæ Dei repugnare, e verba proferre blasphemiam. Qualis vel quanta quartum huic sceleri pœna debeat, significet id quod dictum est, et misit massam plumbeam in os ejus. Massam namque plumbeam sive talentum plumbi, pondus, et jam dictum est, significat damnationis vel judic

Dei, quod videlicet impietas hujus amphoræ, id est, mensuræ sæpe dictæ irremissibilis sit, testante ipso Domino, quia qui dixerit verbum contra Spiritum sanctum, id est, qui scierit de bono dixerit malum, ut tunc Judæi vel Pharisæi, et post hæresiarchæ fecerunt, non remittetur ei *in hoc sæculo, neque in futuro* (Matth. xii). Quid tandem sunt duæ mulieres, quæ portando huic tanto ponderi addictæ, quemadmodum dicit: *Et levaverunt amphoram inter terram et cælum?* Duas ex Scripturis propheticis mulieres notas habemus, et nomina earum, ait Dominus ad Ezechielem, *Oolla major et Ooliba soror ejus minor*. Item: *Porro earum nomina Samaria Oolla, et Hierusalem Ooliba* (Ezech. xxiii). Ac deinceps: *Fili hominis non judicas Oollam et Oolibam, et annuntias eis scelera earum, quia adulteræ sunt et sanguis in manibus earum?* Hæc et his similia per similitudinem dicta sunt, quia videlicet sicut adultera dicitur et est mulier, quæ relicto viro suo alteri commiscetur viro, ita Oolla et Ooliba relicto Deo patrum suorum coluerunt deos alienos. Et sanguis in manibus earum, quia missos ad se prophetas occiderunt. Et Ooliba minor plus quam Oolla, id est, Hierusalem plus insanivit, quam Samaria. Quomodo? Quia procul dubio cum similia fecerit Hierusalem, quæ et Samaria fecit, occidendo prophetas, et sectando idololatriam, addidit quod majus est, occidendo Dominum, et eligendo Barabbam, quod fuit implere, ut jam dictum est, mensuram patrum, quæ intelligitur per amphoram (III Reg. xviii; Matth. xi, xiv). Pulchre ad hunc sensum accedit, quod et apud Oollam, id est Sabiam, mulier Jezabel priores prophetas interfecit, et apud Oolibam, id est Hierusalem, mulier Herodias novissimum prophetarum, et plus quam prophetam, Joannem occidit. Igitur duæ mulieres, patres et filii sunt, patres qui mensuram sanguinis ferre dimidiaverunt, et filii qui mensuram impleverunt, et ita unam eandem amphoram sibi ad portandam, cum impietatis pondere communem fecerunt. Istæ habebant alas quasi milvi, id est superbiam quasi diaboli, quia videlicet sicut in psalmo scriptum est: *Tenuit eas superbia, operæ sunt iniquitatis et impietatis sua, et prodiit quasi ex adipe iniquitates earum* (Psal. lxxii), dum diceret anterior mulier, non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isaïæ (III Reg. xii); posterior vero dicente Pilato: *Regem vestrum crucifigam?* clamaret dicens: *Non habemus regem nisi Cæsarem* (Joan. xxi). Itaque et Spiritus, inquit, in alis earum, spiritus utique blasphemiarum, unus idemque in superbia mulierum talium, ut illa subsannaret patrem et patriarcham et David, ista Filium David. Hoc omnino reminisci juvat, quotiescunque mensuræ illius mentio fit, de qua hic agitur, propter amphoram ejusmodi, quia videlicet abnegatio David, et schisma quod fecerunt patres, scindendo se a domo David, falsosque colendo quos Hieroboam fecit, initium fuit impietatis, quam impleverunt filii negando

Christum ante faciem Pilati. Nonne patres dicendo: Non est nobis pars in David, jam negotores exstiterunt ejusdem Christi, quem negaverunt filii. Promissio namque facta fuerat ipsi David, Christum de semine ejus nasci, et idcirco sicut ad Samuel dixit Dominus: *Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos* (III Reg. viii), ita de illis verissime dicas, quia non David, sed Christum negaverunt, ne regnaret super eos, præcligentes Filio David Barabbam, sicut illi patres eorum ipsi David præelegerunt Jeroboam. *Et levaverunt, ait, amphoram inter terram et cælum*. Quid sibi vult hujusmodi dictum, *levaverunt inter terram et cælum*. Scimus quidem quia quod est portandum sive deferendum, deferendo levatur inter terram et cælum. Sed quid sibi vult hujusmodi dictum, nisi ut innuat tibi respicere rem, cujus erat totum portentum? Quanam est illa res? Nimirum ipsa sanguinis vindicta, cujus, ut supra dictum, signum erat amphora, et in amphora sedens impietas. Qualis enim est sanguinis sive iniquitatis illius vindicta? Ecce palam est, et videmus Judæos qui mensuram illam, ut sæpe jam dictum est, impleverunt, levatos inter terram et cælum. Quomodo? Quia videlicet nec terra sua capit eos, nec cælum admittit eos. Nonne ducti in omnes gentes captivi, terram suam non contingunt? Multo magis cælum contingere, id est, ad regnum cælorum pervenire, cum sint increduli, non possunt. Hujus rei non istud solum fuit portentum, quod levaverunt amphoram inter terram et cælum, verum etiam illud quod sceleris eorum signifer Judas perit inter terram et cælum. *Suspensus enim crepuit medius*, et, ut ait quidam, *cælo terræque perosus, inter utrumque perit, et diffusa sunt omnia viscera ejus* (Matth. xxvii; Act. i). Sic namque ille populus cælo ac terræ perosus a terrena Hierusalem abactus, et cælesti Hierusalem indignus, inter utramque periit, et sic reliquiæ dispersæ sunt ejusdem populi, sicut pendentis inter terram et cælum diffusa sunt jam dicti viscera proditoris. Quanto melius, quanto pulchrius atque dulcius signum sive portentum, quod duo viri ex his qui exploraverant repromissionis terram, revertentes botrum cum palmitibus in vecte portaverunt (Num. xiiii). Confer duos illos viros duabus mulieribus istis, et vexationem illorum istarum oneri, si tamen possunt conferri, cum omnino contraria sint. Sicut enim istæ mulieres duæ malos patres, et malos malorum patrum filios, qui impleverunt mensuram eorum, significaverunt, sic e contra, illi duo viri, bonos patres, quorum optimi patriarchæ et prophætæ fuerunt, et bonos bonorum patrum filios, quorum apostoli optimi sunt, et mystice designaverunt. Et sicut amphora quam inter terram et cælum mulieres levaverunt, plenæ mensuræ scelerum portentum fuit, sic e contra botrus, quem in vecte viri portaverunt, pietatis et justitiæ quæ in cruce pependit, signum exstitit. Nunc sequentia percurramus. *Quo, inquit, istæ deserunt amphoram? Ut edificetur,*

ait, illi domus in terra Sennaar, et stabiliatur ibi super basim suam. Terra Sennaar dicta est terra Babylonis, ubi turrim ædificaverunt superbi, quorum linguæ confusæ, et ipsi in omnes terras dispersi sunt (*Gen. xi*). Interpretatur autem Sennaar *excussio* sive *fetor dentium*, et hoc maxime loco terram significat illam, quam dicit David tenebras, et terram oblivionis, et Job sanctus *terram tenebrarum, et operam mortis* **328** *caligine*, ille dicendo: *Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et iudicia tua in terra oblivionis?* (*Psal. LXXXVII*); iste autem clamando: *Dimitte me, Domine, ut plangam pudulum dolorem meum, antequam vadam ad terram tenebrarum, et operam mortis caligine* (*Job x*). In iam terram Sennaar, in illam terram putoris dentium, *deserunt*, ait, mulieres *istæ amphoram suam*, mulieres quarum *dentes arma et sagittæ*, et quarum *lingua gladius acutus* (*Psal. LVI*), ut illic *ædificetur illi domus* et illic *super basim stabiliatur*. Quæ est illa domus? Quæ est illa basis ejus? Domus est mortis, basis est perditionis stantis et permanentis. Quia *sepulcra eorum*, ait Psalmista, *domus eorum in perpetuum* (*Psal. XLVIII*), et non est ibi spes sive expectatio transeundi ad aliam domum, transmigrandi ad alium locum. O ergo quam malum stabilimentum, quod miro modo declamavit, ita pronuntians, ut *ædificetur ei domus in terram Sennaar, et stabiliatur et ponatur ibi super basim suam*.

CAP. VI. — Sequitur: *Et conversus sum, et levavi oculos meos, et vidi, et ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium, et montes ærei*. In quadriga prima, equi rufi, et in quadriga secunda, equi nigri, et in quadriga tertia equi albi, et in quadriga quarta equi varii et fortes. Et respondi, et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: *Quid sunt hæc, Domine mi? Et respondit angelus, et ait ad me: Isti sunt quatuor venti cæli, qui egrediuntur ut stent coram Dominatore omnis terræ. In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram aquilonis, et albi egrediebantur post eos, et varii egressi sunt ad terram austri. Qui autem erant robustissimi, exierunt et quærebant ire et discurrere per omnem terram. Et dixi: Ite et perambulate terram, et perambulaverunt terram. Et vocavit me, et locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram aquilonis, requiescere fecerunt Spiritum meum in terra aquilonis. Meminisse oportet unam esse, et unius noctis visionem, ab eo quod dixit: *Vidi per noctem. Et ecce vir ascendens super equum rufum, usque ad id quod postmodum dicitur est, et factum est in anno quarto Darii regis* (*Zach. vii*), secundum rerum ordinem, quæ tunc gerendæ erant, nunc autem gestæ sunt fere omnes, præter secundum viri ejusdem, scilicet Domini nostri Jesu Christi adventum. Consideramus visionis ordinem pulcherrimum, et non minime delectatus est animus, gloriam talis viri quærens ac diligens, quia recto hic ordine invenit historiam salutis, historiam gratiæ et veritatis, quomodo Deus et Verbum sive Filius Dei, memor propositi, memor ad Abraham et*

A David dictæ atque juratæ promissionis, reversus est ad Hierusalem in misericordiis, et in ea domus ejus ædificata est. Et quatuor cornua quæ ventilaverunt Judam et Hierusalem, id est quatuor regna, per quæ conatus est diabolus eandem abolere promissionem, detrita sunt, et tunc venit Dominus, o filia Sion, et habitavit in medio tui. *Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis* (*Joan. i*). Atque idem Deus, filius Josedech, quod est Filius Domini justitiæ, mutatoris indutus, id est, propter passionem mortis, gloria et honore coronatus est, ascendensque in cælum, factusque candelabrum magnum, candelabrum aureum septem lucernarum, claruit per mundum universum, dando apostolis, vel prædicatoribus suis sanctum septiformem Spiritum, et qui lumen tantum extinguere voluerunt, impleta paternorum mensura scelerum, suam sicut novissime dictum est, amphoram et impietatem blasphemiarum deportandam in terra Sennaar, cum plumbea damnationis massa receperunt. Quid deinde factum est post illorum excidium, quod dignum sit intelligi per quatuor hujusmodi quadrigas, egredientes de medio duorum montium, quarum in prima sunt equi rufi, in secunda equi nigri, in tertia equi albi, in quarta equi varii fortes? Levemus cum propheta oculos nostros, et prospectum extendamus per mundum universum. Et ecce mundus plenus est, et ex quo beati apostoli de candelabro illo sunt illuminati, cœpit impleri quadrigis ferventibus, et equis currentibus, de quibus et Habacuc decantavit Domino, *qui ascendes, ait, super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio* (*Habac. iii*). Quadriga prima, in qua erant equi rufi, apostolorum est et martyrum. Quadriga secunda, in qua erant equi nigri, poenitentium est, qui ab apostolorum temporibus incipientes, in his qui sanguinem Christi fuderant, vitam nobis cœnobiale sanxerunt. Unde usque hodie per orbem niger tam professione quam habitu perseverat ordo monachorum. Quadriga tertia, in qua erant equi albi, ordo est virginum, utriusque sexus totum candore suo perornans equitatum Jesu Christi Domini exercituum. Unde illud notandum quia, cum dixisset: *In quo erant equi nigri, egrediebantur ad terram aquilonis, ait, et albi egrediebantur post eos*. Illum namque vitæ ordinem, qui facinorosis et necessarius, quemque priores illi susceperunt, et fructus dignos poenitentiarum facerent, subsequuntur quamplurimi, neque homicidii, neque adulterii sive alterius cujuslibet criminis rei, imo et plerique corpore incorrupti atque integri, quos beatus pater Gregorius, *Quid, inquit, nisi et justos et poenitentem dixerim?* Plane hoc ipsum est ingredi ad terram aquilonis, vitam austeriorem exsequi, quæ tanta differt a vita remissiore multis utente deliciis, et tamen illicitis aut lege prohibitis, quantum rigorem aquilonis a suavitate austri sive favonii, quantum hiemalis albor a vernis distat blanditiis. Unde nota littera, quia sic dictum est, *in quo erant equi nigri egrediebantur in terram aquilonis, ut sit et*

sus. Propter quod erant sibi peccatorum conscii, in propositum se dimiserunt vitæ arctioris. Quadriga quarta, in qua erant equi varii fortes, pastorum atque doctorum est, et omnium in quibus eminent illæ gratiarum divisiones, de quibus Apostolus, alii, inquit, per Spiritum datur sermo sapientiæ, alii fides, alii genera linguarum, alii gratia sanitatum (I Cor. xii), etc. Num parvum hoc est, aut indignum fuit inter illa magna, quæ ventura erant, et de quibus jam dictum atque adhuc dicendum est: hos Ecclesiæ gentium ordines prophetica visione demonstrari, imo quis prophetarum de hujusmodi tacuit et gentes salvandas. Unde ordines istos Divinitas assumpsit non declamavit in gaudio Spiritus sancti? Quid porro sunt duo montes illi, quorum de medio quadrigæ istæ videntur egredi, qui videlicet montes dicuntur ærei. Montes isti duo Testamenta sunt, Lex et Evangelium, dicunturque montes propter altitudinem sive dignitatem cœlestium, quæ continent, sacramentorum, quam videlicet altitudinem illud quoque significat, quod et Lex in monte data est (Exod. xx). Et evangelicum sermonem Dominus, in monte sedens atque os suum aperiens, exorsus est (Matth. v): Montes isti, montes ærei, videlicet propter sonoritatem atque diuturnitatem Legis quam Evangelii, quia non potest solvi Scriptura tam legalis, quam evangelica (Joan., x). Nam *ista unum sive apex unus*, ait Dominus, *non peribit a lege donec omnia fiant* (Matth. v), *et cœlum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt* (Matth., xxiv). De medio montium istorum quatuor quadrigæ egressæ sunt, quia videlicet utrumque Testamentum, quatuor jam dicti ordines ecclesiæ recipiunt, et sicut in alia similitudine dictum est, **329** *de medio petrarum dabunt vocem* (Psal. ciii), ita hic recte dicas, quia *de medio duorum montium, montium æreorum, quadrigæ istæ procurent*, id est, de communi legis et Evangelii sensu sive consensu servabunt vitæ ordinem, scientiæ vel doctrinæ puritatem. Quid tandem est, quod percunctanti prophætæ, *quid sunt isti, domine mi*; respondens angelus, *isti sunt*, ait, *quatuor venti cœli qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore universæ terræ? Quid nisi quod Sapientia dicit, quia multitudo sapientium sanitas est orbis terrarum?* (Sap. vi.) Idcirco nimirum *quatuor quadrigæ istæ, quatuor venti cœli* dicuntur esse, quia sicut venti perflando nebulas sive pruinas evertunt, aeremque qui per quietem corruptior fieret, inquietando saniozem efficiunt. Sic ordines isti, quos diximus singuli in suis officiis stando, et cum tempus postulat discurrendo atque festinando suscitant homines ad cognoscendam Deum Creatorem suum, qui nisi crebra commotione solliciti redderentur, nec cogitarent quidem corrupti mente, restare quidquam post præteritum sæculum, aut in sine distare quidpiam inter hominem et jumentum. Hinc est illud quod Joannes in Apocalypsi: *Vidi*, ait, *quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor*

ventos cœli, ne flarent super terram, neque super mare, neque super ullam arborem (Apoc. vii). Quatuor namque angeli quatuor angelorum mali principes, id est, angelicæ fortitudines fuere quatuor regnorum principalium, Babylonici, Persici, Macedonici, atque Romani, de quorum uno angelus bonus, qui Danieli loquebatur: *Princeps*, ait, *Persarum restitit mihi viginti et uno diebus* (Dan. x). Regnis sive regnorum principibus illis hoc fuit tenere quatuor ventos cœli, cohibere a cultu sive servitio Dei quadrigas istas, id est, colentium Deum, id est, quos diximus ordines et servientium Creatori, sed inclamavit et compescuit illos alter angelus, qui ascendit ab ortu solis, habens signum Dei vivi (Apoc. vii). Qui non est alius nisi vir iste, qui in initio visionis hujus *super equum rufum ascendit, et post eum equi rufi varii et albi*, qui erant sancti prioris populi Veteris Testamenti. Nam iste quadrigæ, isti quatuor venti cœli, qui ab euntibus illis mulieribus cum amphora sua egressi sunt de medio duorum montium, ut assisterent Dominatori universæ terræ, sancti sunt junioris populi qui, negante Christum Synagoga, ut dudum negaverat, dicendo: *Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai* (III Reg. xi), mulier altera, scilicet decem tribuum scissura, crediderunt in eum, et assistunt illi nunc usque, sicut veraciter Dominatori universæ terræ. Inter quos ista equorum non præterunda est distantia, quod illic nigri non erant equi, tantummodo rufi, varii et albi, hic autem rufi, nigri, albi et varii. Quid ex hoc animadvertendum est, nisi, quia pœnitentiam, quam equorum esse nigredinem jam dictum est, publice illo tempore nemo prædicabat. Nam a diebus Joannis ista nigredo cœpit, qui primus baptismum pœnitentiæ prædicavit, subsequente protinus Evangelica voce ipsius Domini dicentis: *Pœnitentiam agite, appropinquet enim regnum cœlorum* (Matth. iii). Porro in lege ne saltem pœnitentiæ nomen arbitror usquam reperiri, sed qui fecerit hoc vel illud morte moriatur, nisi quod post legem multo tempore venientes prophætæ, aliquid super pœnitentia clamaverunt regibus et populo, qui communiter derelicto Domino, et vitulos aureos quos fecit Hieroboam, et Baal, et Astaroth, cæteraque tam in Hierusalem quam in Samaria colebant portenta deorum, *a diebus*, ut jam dictum est, *Joannis regnum cœlorum vim pati cœpit* (Matth. xi), hujusmodi, ut non diceretur, morte moriantur criminosi, morte moriatur qui hoc vel illud fecit aut fecerit, sed *pœnitentiam agite, et facite fructus dignos pœnitentiæ* (Luc. iii); *pœnitentiam agite, appropinquet enim regnum cœlorum; pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum* (Act. ii), quorum primum Joannes, secundum ipse Dominus, tertium apostoli Domini post passionem ejus, ipso jubente, prædicaverunt, et ex tunc cunctis peccatoribus quacunque ex gente vel natione confugientibus, quantumlibet criminosis sive facinorosis, patet pœnitentiæ asyllum, patet eorum violentiæ regnum cœlorum.

Unde notandum quia de nigris equis, ut jam dictum est, egredientibus ad terram aquilonis, id est, de peccatoribus pœnitendo semetipsos tradentibus vitæ arctiori Dominus ita dicit: *Hi qui egrediuntur ad terram aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra aquilonis.* Etenim hic sensus: Hi qui pœnitentiam egerunt vel agunt de peccatis suis, quod est egredi ad terram aquilonis, ubi ultroneus labor, tanquam glacialis rigor pœnitentis corpus affligit, per hoc ipsum quod illuc egressi sunt, iræ meæ spiritum requiescere, id est, cessare fecerunt, ut jam ego non irascar eis, quoniam ipsimet irati sunt sibi. Sicut enim peccando exacerbavit Dominum peccator, sic contra pœnitentiam agendo spiritum Domini requiescere facit peccator. Sine dubio cum dicit, *requiescere fecerunt spiritum meum*, intelligendus est spiritus iræ, testante Psalmista, qui cum de peccatorum conversione præmisisset, *commota est et contremuit terra, fundamenta montium conturbata sunt et commota sunt* (Psal. ix), et cætera, ita subjunxit: *Ab increpatione tua, Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ* (Psal. xvii). Quod si equi nigri egrediendo in terram aquilonis requiescere faciunt spiritum Domini, quid putas de his qui egrediuntur post eos equis albis? Et ut manifestius dictum sit, si facinorosi pœnitentiam agendo gaudium faciunt Deo et angelis Dei, secundum illam parabolam centum ovium, et unius inventæ quæ perierat, sive decem drachmarum et unius inventæ quæ perdita fuerat (Luc. xxi), quid putas de illis, qui nullius criminis rei, vel conscii propositum vel regulam sequentur constitutam pœnitentibus criminosis? Profecto hi spiritum Domini non solummodo requiescere faciunt, verum etiam oblectant plurimum, et unde illi veniam, inde isti coronam consequuntur sempiternam. Dictum est de equis nigris et equis albis, quod egressi fuerint, et non dictum est de equis rufis qui erant primi. Porro de equis variis qui erant quarti, manifeste dicitur, quia *egressi sunt ad terram austri*. Sed et protinus sequitur: *Qui autem erant fortissimi, exierunt et quærebant ire et discurrere per omnem terram. Dixitque Dominus ad eos: Ite et perambulate terram.* Unde et arbitrari licet illos, qui primo loco dicti fuerant *equi rufi*, nunc in novissimo fortissimos dicit. Non plures enim quam quatuor quadrigæ supra numeratæ sunt, neque dictum est hactenus quidquam de equis rufis, nec ullo modo contra rationem est, ut lidem equi et rufi dicantur et fortissimi. Restat igitur dicere, et de istorum egressu. *Varii*, inquit, *egrediebantur ad terram Austri*. Jam supra dictum est varios equos Domini, illos esse vel dici, quibus diversa data sunt charismata Spiritus sancti, sermo sapientiæ, sermo scientiæ, gratia sanitarum, genera linguarum, interpretatio sermonum, prophetia vel discretio spirituum, et his similia. Porro nomine Austri Spiritus sanctus solet designari. Et quæ terra hujus Austri, nisi sancta Scriptura legalis, prophetica, evangelica, quam uni-

A versam utique Spiritus sanctus condidit? Quid igitur est, varios equos egredi ad terram **330** austri, nisi doctæ fidei viros jam dietas divisionum gratias habentes, eximere se omnibus curis sæculi, solique vacare vel studere Scripturis sanctis, et verba tractare Spiritus sancti. Talium est enim hujusmodi negotium, propter ipsum, quod non solummodo nigri sive albi sunt, sed varii, id est, non solummodo propositi sancti exsecutores vel sanctitate vitæ decori, sed et sancti pariter et eruditi, quasdam habentes facultates sermonis et præclari ingeni, cæterorumque talium quas non habent multi, qui sunt vitæ laudabilis et arctioris quam sint isti, quia non dedit ipse auster, cujus hæc terra est, non dedit Spiritus sanctus divitiarum hujusmodi Dominus, *dividens singulis prout vult* (I Cor. xii). Denique sicut de quodam paulo simplice legimus, qui in conventu Patrum requisisse fertur, prius ne prophetæ fuerint an Christus, ita de multis diffieri non possumus sanctæ vitæ ut exstitit ille, quod eis plurimum defuerit gratia illius, qua sanctus et verus, qui habet clavem David aperit, et nemo est qui claudat (Apoc. iii), qua apostolis suis jam quidem sanctis, sed eatenus idiotis, post resurrectionem suam *aperuit sensum, ut intelligerent Scripturas* (Luc. xxiv). Qui erant fortissimi, videlicet, quos jam ante rufos dixit, quærebant exire et discurrere in omnem terram, quia videlicet spontanea charitate fortissimi milites Christi, pro fide ipsius ad passiones cucurrerunt, spontanea devotione traderunt corpora sua ad supplicia propter Deum, hoc expediebat, et fidei Christianæ talis eorum fortitudo necessaria erat, quia profecto, multos idololatria defensores habebat, quorum stultitia nihilo melius quam morte vel sanguine martyrum confundi, vel superari poterat. Et notandum quia non prius dictum est equis fortissimis: *Ite et perambulate terram*, et postea, *quæsierunt exire et discurrere in universam terram*, sed prius quæsierunt exire, et tunc demum dictum est eis: *Ite et perambulate terram*. Christiano quippe nolenti aut timido non præcipitur, vel semetipsum ingerat passioni, vel persecutoribus objiciat, imo licentia datur fugiendi, dicente Domino: *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam* (Matth. x). Volentibus ergo atque desiderantibus coronam martyrii, per magnam gratiam concedi designatur, dum fortissimis equis volentibus exire, dicitur: *Ite et perambulate terram*. Exempli gratia: tunc unus de equibus hujusmodi, equis fortissimis quærebat exire, et dictum est ei, *perambula terram*, quomodo B. Laurentio dicenti ad Sixtum papam: *Quo progredieris sine filio*, Pater, respondit ei Dominus per os illius, quod post triduum esset secuturus. Cautela bona, cautela necessaria est omnibus equis Domini, quamvis fortissimis, ut quamvis multum desiderent ad martyrium exire, non exeant nisi expectata, et per orationes quæsita dignatione supernæ gratiæ, quia periculosum est hujusmodi prælium,

nisi magnum adsit Spiritus sancti solatium, et plerique in negationis barathrum prolapsi sunt, dum se fortiter agere confidentes, ultro se traderunt. Quam fortissimus in hoc ordine Petrus apostolus exstitit, in quo tamen summæ sapientiæ complacuit sancire exemplum cavendi nimiam confidentiam in ejusmodi. Cum enim dixisset: *Domine tecum paratus sum in carcerem et in mortem ire, animam meam pono pro te, et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor, et si oportuerit me mori tecum, non te negabo, cum ita fortiter cinxisset se adhuc junior et ambularet ubi volebat, occurrit ei una ancilla, Et tu, inquit, ex illis es?* atque hoc audito mortem timuit et vitam negavit (*Matth. xxvi; Marc. xiv; Luc. xxi; Joan. xiii*). Expectandum illi fuerat, ut alius eum cingeret et duceret, quod et factum est postquam senuit, postquam sapientiam veramque fortitudinem didicit, quia videlicet senilis animi et cani sensus est scire, quod hæc fortitudo non in homine, sed in Deo sit. Itaque fortissimis equis et ratio præsens, et exemplum in promptu esse debuit, ut volentes exire expectarent nutum dicentis: *Itē et perambulate universam terram*, quod est dicere: offerte vos ad mortem propter me sustinendam. Nam quia moriturus quispiam dicit, aut legitur dixisse: *Ego ingrediar viam universæ terræ* (*III Reg. ii*), recte et hic exire in universam terram, sive ambulare terram intelligitur, quod sit mortem non timere, ad meliorem vitam festinare. Ad ultimum et hoc non prætereundum, quia congrue quos in ordine quadrigarum dixerat equos rufos, hic ubi exire volentibus dictum refert, *ite et perambulate terram*, non dixit rufos, sed dixit fortissimos, quia videlicet non antequam fundant, sed postquam fuderint sanguinem suum propter Dominum equi Domini rufi sunt, et ut manifestius dictum sit, ante passiones suas confessores equi albi sunt in passionibus, et post passiones usque in sempiternum martyres et equi rufi sunt. Post hæc omnia quæ hactenus dicta et facta sunt, eodem ordine quo in hac visione præmonstrata fuerant, ab eo quod dictum est, *vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum*, quid restat secundum Christi Evangelium, nisi ut veniat ipse Filius hominis sedens in sede maiestatis suæ, et coronam regni habens in capite suo, pro eo quod propter nos homo factus, et in ista captivitate natus, in ista Babylone cum hominibus conversatus, nostram captivitatem per passionem suam solvit, et multos filios in gloriam adduxit, et reduxit congregatos in unum qui dispersi fuerant, secundum similitudinem illorum; qui tunc soluta captivitate de Babylone ascenderunt, et rædificato templo Domini, rursus in Hierusalem habitare cœperunt. Sequitur ergo: *Et factum est verbum Domini ad me dicens: Sume a transmigatione ab Oldai et Tobia, et ab Idaia, et venies in die illa, et intrabis domum Josiæ filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone, et sumes argentum et aurum, et facies coro-*

*nas, et pones in capite Jesu filii Josedech sacerdotis magni, et loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce vir Oriens nomen ejus, et super eum orietur, et ædificabit templum Domino et ipse portabit gloriam, et sedebit, et dominabitur super solio suo, et consilium pacis erit inter illos. Et coronæ erunt Helen et Tobia, et Idaia, et Hen filio suo Sophoniæ memoriale in templo Domini, et qui procul sunt venient, et ædificabunt in templo Domini, et scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu auris audieritis vocem Domini Dei vestri. Hic finis est præclaræ ac pulcherrimæ visionis, quæ sic incæpit: *Vidi per noctem, et ecce vir ascendens super equum rufum, et ipse stabat inter myrteta.* Visionis illius nocturnæ finis hic est, sacrosanctam salutis nostræ prophetiam miro modo præsentans historiam, quam hodie credentes videmus et gaudemus esse, impletam, quia sicut jam sæpe dictum, et semper est sciendum, secundum magnum quod in ea continetur pietatis sacramentum, ad illam, quam tunc Babylonii destruxerant Hierusalem, vir ille Dominus exercituum reversus est in misericordiis, et in ea domus ejus ædificata est, et licet illa quatuor cornua regnorum principalium supradictorum Judam et Hierusalem multum ventilaverint, nihilominus fecit, quod facere Deus proposuit quia promissum fuerat, Christus inde venit, et secundum Scripturas juxta hanc visionem **331** ea quæ de ipso erant jam finem habent, et ut jam ante dictum est, nihil restat, nisi ut ipse qui victor salutis omnium per passionem consummatus resurrexit, et in cælum ascendit, redeat gloria et honore coronatus (*Hebr. ii*), omni mundo, et angelis, et hominibus spectabilis. Unde quia visio est, et hæc omnia per noctem propheta vidit, non magnopere hic insistendum est sensui litterali, dum dicitur, *sume a transmigatione ab Oldai*, et cætera. Equidem tradunt Hebræi, utpote litteræ amici, quod Daniel et tres socii ejus reversi de captivitate, aurum et argentum obtulerunt in domo Domini, et exinde jussert Dominus, sicut hic sonat littera coronas fieri, eosque commutatis nominibus designari, scilicet Oldai, Tobiam, Idaiam et Hen, Ananiam esse, et Azariam, et Misaelem et Danielem (*Dan. ii*). Porro quod in secundo loco pro Oldai positum est Helen, idcirco factum est, quia Helen interpretatur *somnium*, et Daniel cum sociis suis apud Deum obtinuit ut somnii quod viderat rex revelaret sacramentum (*ibid.*). Verumtamen sive in re gestum, sive tantummodo in visione fuerit ostensum, grande et admirabile contemplerur negotium, cujus illud constat exstitisse portentum. Supra namque in hac eadem visione taliter dictum est: *Audi, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt* (*Zach. iii*). Non ibi totum dictum est illi quod audire jussus est, neque amicis ejus illic totum expositum est quod audire jubebantur; sed nec nomina ipsorum illic scripta*

ant, neque expressa propter quam, vel in qua portendentes dicti sunt. Ecce nomina eorum semel et iterum expressa sunt, primum dicendo: *Sume a transmigracione ab Oldui, et ab Tobia et ab Idaiu argentum et aurum, et facies coronas; deinde et coronæ erunt Helen, et Tobia et Idaia, et Hen filio Sophonia memoriale in templo Domini.* Nimirum et nominibus suis, et auro atque argento suo, et in eo quod coronæ exinde factæ poni iubentur in capite Jesu filii Josedech, viri isti portendentes sunt. Et recte ibi Jesus indutus erat sordidis vestibus, quæ et ablatae sunt ab eo, dictumque est ad eum: *Audi, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt; recte, inquam, illi dilata est hæc portenti pars, quia videlicet prius oportebat illa fieri, quæ per candelabrum aureum et per cætera quæ scripta sunt, usque ad præsentem Jesum significata esse uni diximus, et demum futurum erat, et fiet illud quod præsentem capitulo significatum est.* Ipsos sanctæ Ecclesiæ quatuor ordines, quos in quatuor quadrigis intelligendos esse diximus, in gloria resurrecturos, et ex ipsis sive propter ipsorum salvationem coronandum esse Dominum Jesum, quatuor viri isti portendunt Oldai, Tobias, Idaia et Hen. Oldaia namque interpretatur *deprecatio Domini*, quod videlicet nomen congruit quadrigæ illi, in qua sunt equi nigri, id est ordini illi, in quo, sicut supra dictum est, peccatores conversi ad pœnitentiam deprecantur faciem Domini. Tobias interpretatur *bonus Domini*, et idcirco congruit quadrigæ illi, in qua sunt equi albi, id est ordini illi, in quo nullius macula criminis, imo etiam multus in plerisque candor virginalis propositi. Siquidem talis ordo, sive quispiam hujusce ordinis recte dicitur *bonus Domini*: ita ut quidam istorum notissimus dicatur etiam dilectus Domini, Idaia interpretatur *notus Domini*. Unde et bene congruit quadrigæ illi, in qua sunt equi varii, id est ordini illorum quibus Spiritus sanctus divisiones gratiarum distribuit, ita ut alios docendo, regendo atque confirmando, plus cæteris innotescant Domino, ita ut cujuslibet eorum dignetur dicere: *Novi te ex nomine* (*Exod. xxxiii*). Hen interpretatur *gloria*. Unde et nomen convenit equis illis fortissimis qui exierunt, et quærebant ire et discurrere in omnem terram, scilicet glorioso martyrum ordini, qui vexillum divini nominis foras extulerunt, et contra diabolum et plagas ejus visibiles atque invisibiles exierunt ad pugnam, et per universam terram sanguine roseo suo sanctam rigaverunt et decoraverunt Ecclesiam, hoc fecisse illis gloria maxima est. Igitur ab istis *sumes*, ait, *argentum et aurum, et facies coronas, et zones in capite Jesu filii Josedech sacerdotis magni, quia videlicet per singulas virtutes electorum suorum Dominus coronatur, imo in illis omnibus coronatis, Salvator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorum corona.* Non solum aurum, neque solum argentum, sed et aurum sumitur et argentum

A ad coronandum Jesum, quia videlicet non solo sensu Scripturarum, qui intelligitur per aurum et argentum, clarificamus eum. Locus vero ubi coronæ istæ fiant domus est Josiæ, id est salvati filii Sophonia, id est visitationes Domini, quo nomine recte intelligitur Ecclesia, quam Dominus universam sua visitatione salvavit, secundum typum domus Zachæi quam ipse visitavit. *Et hodie salus domui huic facta est* (*Luc. xii*), inquit, *et loqueris ad eum, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum, dicens: Ecce vir Oriens nomen ejus, et subter eum oriatur, et cætera.* Ponendo coronas in capite Jesu filii Josedech, iubetur loqui ad eum et dicere, cujus rei ipse et amici ejus, viri portendentes sint, ac si dicat: *Istud quod agitur hic aliud portendit; alterius rei portentum est, quia videlicet juxta hanc significationem ecce venit, ecce in propinquo est vir magnus, vir fortis et potens, cui non est par alius.* Et si vultis scire quis dicatur vel quomodo nominetur, *Oriens est nomen ejus*, quo videlicet nomine, nullus virorum præter ipsum jure nominatur, quia solus hic semper est in ortu, et nullus unquam illi est occasus. Cum occidere putabitur, maxime oriatur, id est cum fuerit secundum carnem huic mundo moriturus, tunc apud infernos timentibus Deum oriatur, moxque super occasum ascendens, cœlo et terræ oriatur vivus, et nunquam moriturus. Hoc omnino est in potestate ejus et idcirco dico vobis, quia hoc ipsum nomen ejus. Oriens subter eum oriatur, id est per eum in multitudine credentium dilatabitur, in gloria resurgentium clarificabitur. Hinc est quod protinus sequitur: *Et ædificabit templum Domino, et ipse exstruet templum Domino.* Non enim quod semel dixerat, *et ædificabit templum Domino* superflua repetitione repetivit, dicendo *et ipse exstruet templum Domino*, sed quia una eademque Ecclesia et in præsentem sæculo ædificatur dum gentes convertuntur, et in futuro exstruetur dum omnes resurgemus; recte non contentus semel dixisse, *et ædificari templum Domino*, repetivit, *et ipse exstruet templum Domino.* Et tunc *ipse portabit gloriam*, scilicet quam coronæ istæ significant, quia videlicet magna illi erit gloria, tam multos filios adduxisse in gloriam (*Hebr. i.*). Si enim cujuslibet gloria sunt hi qui per ejus ministerium crediderunt, quemadmodum et Apostolus dicit: *Quia gloria vestra nos sumus, sicut et vos nostra in die Domini nostri Jesu Christi* (*II Cor. i.*), quanto magis ipsius Domini nostri Jesu Christi gloria est et gloria erit, quod est ipse salus omnium, quemadmodum idem Apostolus ait, *quia cum placuit per eum reconciliari omnia in ipso, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terra, sive quæ in cælis sunt?* (*Coloss. i.*) Tacito quod primum est, quia **332** *in ipso condita sunt universa in cælis et in terra, visibilia et invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates, et omnia per ipsum, et in ipso creata sunt, et ipse est ante omnes, et omnia in ipso constant* (*ibid.*); quæ causæ si, cum jam dictis congregentur, quod

ptas coronarum gloriæ est, unus idemque Deus et homo Jesus Christus? Ergo *et ipse portabit gloriam, et sedebit*, ait, *super solio suo, et erit sacerdos super solio suo*. Quod quam justum sit, melius quis cogitare potest quam eloqui, ut ille sedeat et dominetur omnium, per quem omnia condita sunt, et sic sacerdos in æternum, per cujus sanguinem universa pacificata sunt. *Dominetur*, inquam, *super solio suo, et sit sacerdos super solio suo*, quod de nullo sanctorum dicere fas est, quia nullius eorum jus est, dicere suum dominationis vel sacerdotii solium, sed hujus tantum Domini et sacerdotis unici, cujus *majestas est*, et sedes una eademque sedes majestatis Dei, quemadmodum dicit: *Cum autem venerit Filius hominis in majestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ* (Matth. xxv), et cætera. Quid et ista sibi vult congeminiatio, et dominabitur super solio suo, et erit sacerdos super solio suo, nisi quia unus idemque in quem hæc dicitur, futurum erat ut esset et nunc est rex atque sacerdos? Denique, qui rex idcirco dominabitur, ait, *super solio suo, et erit sacerdos super solio suo*, satisque manifestum est, hunc esse sensum quia in unam personam convenient regnum et sacerdotium, et unus idemque geminum obtinebit regni et sacerdotii solium. Ubi statim infertur, *et consilium pacis erit inter illos*, subaudiendum est, dominantem et sacerdotem, non quo Christus dividatur, sed quo principatus duo qui fuerant eatenus distincti, altera enim erat persona regia et altera sacerdotalis, imo Christo consocientur. Inter illos igitur subauditur principatus cum in uno fuerint inseparabiliter consociati, *consilium*, inquit, *pacis erit*, quia videlicet per illam conjunctionem pax est nobis, et sicut jam ante ex Apostolo commemoratum est, *per eam complacuit reconciliari omnia in ipso, et pacificari per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris sunt, sive quæ in cælis. Et coronæ erunt*, ait, *Helen, et Tobie, et Idaiæ, et*

Hex filio Sophoniæ memoriale in templo Domini. Hoc est, quod exspectamus, quia sanctis omnibus et amicis Domini quos per istos significari jam diximus memoriale erunt sempiternum, in illo cælesti templo Domino ipse coronæ quæ de auro et argento ipsorum Domino Jesu factæ sunt. De sensu et sermone ipsorum, quo Spiritus sanctus eundem Dominum Jesum clarificavit et clarificare non desinit usque in finem sæculi. Illud quoque quod sequitur: *Et qui procul sunt venient, et ædificabunt in templo Domini*, videmus quia factum est, et fit et fiet unque in finem sæculi, et nos maxime qui de gentibus advenimus continget, quia procul eramus, quod meminisse nos vult Apostolus, ubi ad Ephesios loquitur: *Propter quod memores estote, quod vos quæ eratis sine Christo, alienati a conversione Israel, et hospites testamentorum promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Jesu vos qui eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi* (Ephes. ii). Nuucvenimus credendo, tunc autem ubi ponetur coronarum memoriale, veniemus resurgendo, et ædificabimus, imo et ædificati tanquam lapides vivi in templo Domini permanebimus. In fine sermonis ad ipsos, de quibus loquebatur, familiariter se convertit; *et sciatis*, ait, *quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri*. Et nunc quidem scimus quod prophetiam in veritate Dominus miserit ad nos, et veritatem locutus est Spiritus sanctus per prophetas suos (Act. xxviii), sed scimus ex parte quod nondum venit quod perfectum est (I Cor. xiii). *Per fidem enim ambulamus, et non per speciem* (II Cor. v). Tunc autem sciemus experimento, cum apparuerit cum coronis jam dictis, *quoniam videbimus eum sicuti est* (I Joan. iii). *Et hoc erit*, ait, *si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri*, hoc est, si præcepta ejus custodieritis, quia sine operibus ad tantam gloriam promerendam sola fides non sufficit.

LIBER TERTIUS.

333 Quam dulciter in Cantico sponsa dilecto canit: *Apprehendam te, et ducam te in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis* (Cant. vii). Et quam dulce est experimento discere vim hujusmodi modulationis! Quid enim est dilectum apprehendere, nisi Christi sensum in Scripturis invenire? Et quid est eum apprehensum in domum matris, et in cubiculum genitricis ducere, nisi ad communem Ecclesiæ utilitatem sive instructionem voce aut in scripto proferre? Talis erat anima Pauli, qui nuper regeneratus Ecclesiæ sacramentis, Christi eadem Ecclesiæ jam notum optime cognoscens de Scripturis notioem reddidit tam voce quam litteris. *Ibi*

D me, ait, *docebis*, quia videlicet in tali facto meritum est vicissitudinis, ut qui præceptis Ecclesiam docuit, ipse adhuc de pluribus debeat edoceri, juxta illud: *Omni habenti dabitur et abundabit* (Matth. xiii). In hac igitur spe, ut hactenus cucurristi, percurrere, anima, gloriam quærens ejusdem dilecti, et tandiu frui hoc quod ex parte est, donec veniat quod perfectum est. Sequitur.

CAP. VII. — *Et factum est in anno quarto Darii regis factum est verbum Domini ad Zachariam in quarta mensis noni qui est Casleu, et miserunt ad domum Dei Sarasar et Rogomelech, et viri qui erant cum eo ad deprecandum faciem Domini ut dicerent sacer-*

dotibus domus Domini exercituum et prophetis loquentes: Nunquid flendum mihi est in mense quinto, vel sanctificare me debeo, sicut feci jam multis annis? Et factum est verbum Domini ad me dicens: Loquere ad omnem populum terræ et ad sacerdotes, dicens: Cum jejunaretis et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis? Nunquid non sunt verba quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Hierusalem habitaretur et esset opulenta ipsa et urbes in circuitu ejus, et ad austrum, et in campestribus habitaretur? Duo ferme intra hanc et præcedentem visionem transierant anni. Siquidem in anno secundo Darii, decimo mense, vicesima et quarta mensis, vidi, ait, per noctem (Zach. 1), et hic in anno quarto Darii in quarta mensis noni occasum Domini ad se factum dicit, causam sive occasionem protinus inserens, propter quam, anno sive die illo factum est ad eum verbum Domini. Miserunt, ait, ad domum Dei Sarasar et Rogomelech, et viri qui erant cum eo ad deprecandum faciem Domini, etc. Istitis interrogantibus et dicentibus: Nunquid mihi flendum est, sicut feci jam multis annis, jubetur propheta ut loquatur ad omnem populum, et dicere: Nunquid jejunium jejunastis mihi? etc. Unde datur intelligi populum quoque fere omnem sensus fuisse ejusdem, cujus erant Sarasar et Rogomelech, qui miserant ad domum Dei super quæstione ejusmodi. Quos Persas fuisse et duces regis Darii, timentes Dominum autumant Hebræi, ut ait beatus Hieronymus. Revera sensus eorum, et populi sensus erat imperfectus, qui quoniam templum videbant vel audiebant esse constructum, jam flendi et jejunandi causam sibi nullam superesse arbitrabantur. Manifestum est ex ipsorum interrogatione, quod temporalibus et visibilibus intenti, de æternis et invisibilibus bonis nulla aut parva sollicitudine tenebantur. Memoriter tenebant quod in quinto mense subversa civitate Hierusalem et templo, populus captivus ductus est, et quod in septimo Godolias interfectus est ab Ismael, et reliquæ populi dispersæ sunt et ob hoc per singulos annos jejunabant et flebant (IV Reg. xv; Jer. xl). Porro captivitatem illam universalem, qua humanum genus adeo captivatum est in Adam, non satis curabant, atque liberatoris adventum qui eatenus differebatur, non valde suspirabant, aut propter hæc flendum sibi et ejulandum existimabant. Quod si causas istas præ oculis habentes jejunarent et flerent, nunquam taliter respondisset Dominus: Loquere, inquit, ad omnem populum terræ et ad sacerdotes, dicens: Nunquid jejunium jejunastis mihi? Et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis? Longe aliter jejunanti Danieli responsum fuit, quia longe alias jejunandi causas ille sibi propositas habuit. Daniel, inquit angelus Gabriel, nunc egressus sum, ut docerem te et intelligeres. Ab exordio precum tuarum egressus est

A sermo. Ego autem veni, ut indicarem tibi, quis vir desideriorum es. Tu ergo animadvertite sermonem, et intellige visionem. Septuaginta hebdomades abbreviata sunt super populum tuum (Dan. ix), etc. Ille profecto jejunium Domino jejunavit, quia vir desideriorum eà quæ Domini sunt desideravit, videlicet non illud solum ut reedificaretur illa civitas et templum manufactum, sed (quod longe majus, et incomparabiliter melius est) ut consummaretur prævaricatio, et finem acciperet peccatum, et deleteretur iniquitas, et adderetur justitia sempiterna, et impleretur visio et prophetia, et ungeretur Sanctus sanctorum (ibid.). Igitur quoniam unus idemque Dominus et hic per prophetam loquitur: Nunquid jejunium jejunastis mihi? Et subaudiendum est, non; et cum comedistis et bibistis, nunquid non vobis comedistis et vobismetipsis bibistis? et subaudiendum est, etiam. Et alibi per Apostolum dicit: Et qui manducat, Domino manducat, et qui non manducat, Domino non manducat (Rom. xiv). Clare atque studiose discernendum est inter eum qui, dum non manducat, Domino non manducat, id est cum jejunat, Domino jejunat: et eum qui non manducat, vel dum jejunat, non Domino, sed sibi 334 non manducat aut jejunat; rursusque inter eum, qui dum manducat, Domino manducat, et eum qui dum manducat, non Domino, sed sibi manducat. Nimirum qui ob hoc jejunat, vel non manducat, ut per hunc pœnitentiæ laborem omnipotentem Deo de peccatis suis satisfaciat, et vitæ æternæ fructum recipiat, ille jejunium Domino jejunat, ille Domino non manducat. Qui autem idcirco jejunat, vel non manducat, ut vel temporalem pœnam evadat sicut Achab (III Reg. xxi), vel transitoriam laudem recipiat sicut quivis hypocrita (Matth. vi), ille non Domino sed sibi non manducat. Similiter, qui idcirco manducat, ut opus Domini operari valeat, quales ipse vult esse apostolos suos, sive evangelistas, dicens: Edentes et bibentes. Dignus est enim operarius mercede sua (Matth. x), ille Domino manducat, et econtra, qui operatur, quamvis opus sanctum, quamvis opus Dei, ob hoc solum ut manducet, ille non Domino, sed sibi operatur, et sibi manducat. Amplius autem si non vult operari, et manducat, non Domino, sed sibi manducat. Dicat igitur: Nunquid jejunium jejunastis mihi? et subauditur, non, quia non jejunastis propter regnum Dei, non jejunastis ob hoc, ut civitatem Hierusalem celestem quam in Adam perdidistis, in adventu seminis, quod Abraham promissum est, scilicet Christi (Gen. xxi), recuperare mereamini. Dicat, inquam, nunquid non vobis comedistis, et vobismetipsis bibistis? Et respondeatur, etiam, quia non idcirco comedistis, ut operaremini opus Dei, ut viatico sustentati, pervenire possetis ad patriam vel regnum Dei. Et quis digne eloqui sufficiat quam competenter, quam opportuna invectione illos continuo percutit, dicendo: Nunquid non sunt verba quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cum adhuc Hierusalem habitaretur, et esset opulenta ipsa et urbes in circuitu ejus,

et ad austrum, et in campestribus habitaretur? Nam quia pueri erant, et de magnis atque sempiternis malis parum aut nihil solliciti, sola temporalia mala deplorantes, et jejunaverant et fleverant, recte insulabundus loquar, *nunquid non sunt verba quæ locutus est Dominus, etc.* Quod si ita dixissent: Per istos septuaginta annos jejunavimus et flevimus, pro eo quod Hierusalem deserta, et nos captivi eramus, sed multo magis jejunandum et flendum est, quia pondum venit promissio aut adventus ejus, nunquam ita loqueretur, nequaquam ita insultaret eis de malis minoribus. Sequitur: *Et factum est verbum Domini ad Zachariam dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Judicate judicium meum et misericordiam, et miserationes facite unusquisque cum fratre suo, et viduam et pupillum, et advenam, et pauperem nolite calumniari, et vir fratri suo malum non cogitet in corde suo, et noluerunt attendere, et vertebant scapulam recedentem, et aures suas aggravaverunt ne audirent, et posuerunt cor suum adamantem ne audirent legem, et verba quæ misit Dominus exercituum in Spiritu suo per manum prophetarum suorum priorum. Et facta est indignatio magna Domino exercituum, et factum est sicut locutus est, et non audierunt, sic clamabunt, et non exaudiam, dicit Dominus, et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt, et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens, et posuerunt terram desiderabilem in desertum.* Priores prophetas, quorum per manum misit Dominus exercituum in Spiritu suo verba hæc, *judicate judicium verum, etc.*, illos dicit qui ante captivitatem exstiterunt, quorum de præcipuis unus laias erat, per quem ita locutus est: *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Si volueritis et audieritis me, bona terræ comedetis. Quod si nolueritis et me provocaveritis ad iracundiam, gladius decorabit vos (Isa. 1).* Hujusmodi dicitis, et lex primitus plena data est. Quod autem dicit, *ei noluerunt attendere, et avertierunt scapulam recedentem, et aures aggravaverunt ne audirent*, minus est facto ipsorum. Illi enim non solum non audierunt, verumetiam clamantes, prophetas occiderunt, duro corde, indomabiles, et adamantini similes, qui lapis fortissimus et in tantum durus est, ut omnia metalla confringat, et ipse a nullo confringatur, unde a Græcis indomabilis dicitur. De quo illud mirandum, quod cum tantæ sit duritiæ, solo perfusus sanguine hirci, quod animal libidinosum est, statim dissolvitur. Unde congrua similitudo est valde, *et cor suum posuerunt adamantem*, quia cum durissimæ cervicis et cordis indomabilis essent contra Deum, mollissimi erant in omnium libidinum fluxum, ut merito in illos constet eundem laiam dixisse: *Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei mei, populus Gomeriæ (ibid.).* Quorsum ista commemoratio? Videlicet quod Dominus justus ad cognoscendum, ipsi autem fuerint inexcusabiles, quia quod factum est illis, non est factum per properantem Domini

impatientiam, sed per ipsorum perseverantem impœnitentiam. Quis non enim consentiat juste factam esse indignationem magnam Domino exercituum, pro eo quod peccatis suis addiderunt contemptum contra Spiritum sanctum, in quo mittebat eis verba Dominus exercituum per manum prophetarum? *Ista ergo vicissitudine, et factum est, ait, sicut locutus est, subauditur, Spiritus sanctus, et non audierunt, sic clamabunt, et non exaudiam, dicit Dominus, et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt, et terra desolata est ab eis, eo quod non esset transiens et revertens, et posuerunt terram desiderabilem in desertum.* Quare autem cum præteritorum narratio sit, et in cæteris omnibus omnis enuntiatio currat verbis præteriti temporis, hæc tantum verba in futurum tempus extendit, *sic clamabunt et non exaudiam*, cum dicere posset, sic clamaverunt et non exaudivi? Quare, nisi ut intelligas eum immutabilem esse, et perseverantem in judicii veritate, quod sicut fecit tunc, ita debeat, si iterum peccaverint, iterum facere? Denique et hoc futurum non igno-
335 bat, quod posteri illorum pejora facturi forent, quam patres ipsi fecissent, unde et clamantes non exaudiret, neque exaudire deberet, quod cunctis gentibus nunc manifestum est. Quam vero acorba est infelicitium sugillatio dicere de terra, *desolata est ab eis, et posuerunt terram desiderabilem in desertum!* Nam vere infelicitissimum est, et infelicitatem desolationis pati, et insuper criminis argui, quod ipsi desolationem ipsam fecerint, et quod ipse contra illos terra juste videatur desere et conqueri, et dicere illis: Non Deus qui hoc fieri judicavit, non Nabuchodonosor, qui iudicio Dei super me ascendit, sed vos coloni pessimi, vos fecistis, et ex vobis causa est, quod desolata et in desertum posita sum ego terra desiderabilis. Et multum congrue præseni loco Dominus, cui nulla terra desiderabilis, cui nil terrenum desiderabile est, terram appellat desiderabilem, quia videlicet cum se jejunasse et desivisse dicebant propter terræ desolationem, nimis aperte fatebantur terram sibi fuisse desiderabilem, cœlestem autem non se desiderare promissionem, quippe quia dicebant, *nunquid flendum nobis est et jejunandum*, satis sibi existimantes quod videbant solutam esse captivitatem temporalem. Hoc igitur, *et posuerunt terram desiderabilem in desertum*, claret quam acerbe sit dictum, ab eo quem naturaliter dulcem ipsi sibi exacerbaverunt. Porro qualis causa est ista? *Eo quod non esset transiens et revertens.* Præmisit *et terra desolata est ab eis* et tunc demum subjunxit, *eo quod non esset transiens et revertens.* Si ita dixisset, terra desolata est, et non est transiens neque revertens, solummodo putarem modum desolationis expressum, idque esse quod nullus eundo atque redeundo per terram graderetur. Nunc autem non tam modum exposuisse, quam causam reddidisse desolationis videtur, dicendo *eo quod non esset transiens et revertens.* Quid ergo sit, non fuisse transeuntem et revertentem, hoc inqui-

rendum est. Confestim occurrit illud in Psalmo dictum, *spiritus vadens et non rediens* (Psal. LXXVII), quia sensum hoc et illud habent similem, sicut sonitum litteralem pene eundem. Nam *vadens et rediens*, quid aliud est, quam *transiens et revertens*? Porro illic *spiritus vadens et non rediens*, hoc est in malum cadens, et a malo non resurgens. Ergo et hic, *eo quod non esset transiens et revertens*, hoc est eo quod non esset de his transeuntibus in malum, qui reverteretur in bonum, *terra desolata est ab eis*. Nam cor impœnitens, quod supra denotavit dicendo, *et cor suum posuerunt adamantem, et averterunt scapulam recedentem*, nonne causa est satis justitiam vindicis iræ defendens, et ad defendendum sufficiens? Vere igitur ipsi terram suam, *terram desiderabilem posuerunt in desertum, et ab eis desolata est, eo quod non esset transiens et revertens*, id est per id quod cum omnes transgressores essent, nullus erat aut vix ullus erat transgressor de transgressione sua pœnitentiam agens.

CAP. VIII.— Sequitur: *Hæc dicit Dominus exercituum. Zelatus sum Sion zelo magno, et indignatione magna zelatus sum eam. Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, et habitabo in medio Hierusalem et vocabitur Hierusalem civitas veritatis, et mons Domini exercituum, mons sanctificatus. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes et anus in plateis Hierusalem, et viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.* Hactenus quasi ridendo et subsannando loquebatur, juxta quod Sapientia talibus dicit: *Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo cum vobis id quod timebatis advenerit* (Prov. 1), nunc deposito risu et subsannatione semota, gloriosa dicit de te, o Sion civitas Dei, cujus pars non vilis aut parva erat illa quæ tunc reædificabatur Hierusalem terrestris, secundum electionem, quæ de gente illa erat assumenda, maximeque propter implendam promissionem exinde nascituri et regnaturi in te Christi regis æterni. *Zelatus sum, ait, Sion zelo magno. Zelus Domini bonus est diligere homines, et odisse hominum vitia.* Quo contra zelus diaboli malus est odisse homines, et amare hominum vitia. Hinc erat illud, quod idem Dominus ut iniquitates compesceret, captivitati tradiderat homines, et civitas Sion cum templo igne conflagrata est. Magnus hic utique existit angelus, non parcere suo templo et propriæ civitati, non pepercisse genti, apud quam solam erat notitia nominis sui. *Et non est, ait Hieremias, recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui* (Thren. 1). *Zelo zelatus sum, ait, Sion zelo magno.* Verum hoc dicere superioribus quoque temporibus potuit, zelatus sum populo meo zelo meo, quoties, ut ait Psalmista, *iratus est in furore in populo suo, et tradidit eos in manus gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos* (Psal. cv), scilicet Mesopotamii et Moabitæ, Chanazæi, et Madianitæ, et filii Ammon et Philistin. Potuit, inquam, tunc etiam dicere: *Zelatus sum zelo magno, quia videlicet sub illis quo-*

que hostibus vehementer affixit eos. At vero tempore illo, de quo hic sermo est, amplius fecerat, quia non in terra sua consistentes, servierant Babyloniis, sed desolata et posita in desertum terra desiderabili, tenti fuerunt per septuaginta annos in Babylone captivi. Recte ergo non contentus dixisse, *Zelatus sum Sion zelo magno, addidit, et indignatione magna zelatus sum eam.* Et est sensus: Non solum taliter zelatus sum, ut eos servituti subicerent adversæ gentes, quod sæpe factum est, sed, addita cum zelo indignatione magna, terram quoque et locum nomine meo sanctificatum illis abstuli et igni Babylonico tradidi, quod hactenus factum non est. Quare? Videlicet, quia non solum ut olim me derelinquentes, deos alienos coluerunt, veram etiam prophetas occiderunt, et multum sanguinem innocentem effuderunt. Zelus ille magnus et indignatio magna per justum venit judicium. At nunc idem *Dominus exercituum hæc dicit*, subauditor, quæ misericordiæ sunt, memor, quod juravit in sancto suo locutus David: *Visitabo in virga iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum, misericordiam autem non dispergam ab eo* (Psal. LXXXVIII). *Reversus sum ad Sion*, videlicet in eo, ut iterum reedificetur ipsa civitas et templum reædificatum est. Postmodum veniam et *habitabo in medio Hierusalem*, scilicet homo factus, ita ut ipsa Hierusalem, et ornis qui legem et verbum Domini, quod de ipsa exhibit, non incredulus audierit, dicat et veraciter dicere possit, quia *Verbum caro factum est et habitavit in nobis, et vidimus gloriam quasi unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis* (Joan. 1). Perinde et vocabitur, ait, *Hierusalem civitas veritatis*, videlicet pro parte electorum, prophetarum, atque apostolorum et omnium justorum, qui ex illa gente fuerunt, vel sunt, vel erunt, quorum de carne homo factus, *habitabo in medio Hierusalem*, unde et ipsa vocabitur et erit *civitas veritatis*, id est civitas vel terra, unde veritas oriri dignata sit, juxta quod Psalmista prædixit: *Veritas de terra orta est, et justitia de celo prospexit* (Psal. LXXXIV). Recte igitur vocabitur *civitas veritatis et mons Domini exercituum, mons sanctificatus*, de quo videlicet monte multa in prophetis dicta sunt, ut est illud apud Isaiam sive Michæam: *Venite, ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob* (Isa. II; Mich. IV), etc. Porro hæc promissa spiritualia sunt, et spiritualibus conveniunt, ac desiderabilia sunt. Illi autem ad quos sermo hebet carnales erant et carnalia desiderabant, sicut jam demonstratum est ex illa ipsorum interrogatione, *nunquid flendum mihi est, vel sanctificari me debeo, sicut feci jam multis annis?* Putabant enim, nullam sibi jam esse causam fletus vel jejuniis; solo contenti gaudio temporalis, quod videbant, soluta captivitate, terrenam civitatem et templum reedificari. Condescendens ergo carnalibus, sermo divinus, et quasi cum pueris ut eos mulceat balbutiens pater grandævus: *Adhuc, inquit, habitabunt senes et anus in plateis Hierusalem, et viri baculus in*

maen pro multitudine dierum, et plateæ civitatis implebuntur infantibus et puellis ludentibus in plateis ejus. Hæc namque dicta plenam fore et integram civitatis restitutionem, pulchre personant atque denuntiant, quam illi multum desiderabant, propter quam multum desiderabant, propter cujus destitutionem jejunaverant et fleverant. Sequitur : *Hæc dicit Dominus exercituum : Si difficile videbitur in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, nunquid in oculis meis difficile erit?* Perspicuum est, illos tales fuisse, qualibus oportuerit de terrenis et temporalibus bonis blandiri, qualibus **336** non jam deberent spiritualia vel cœlestia prædicari. Nam, ut quodam loco ipse dicit : *Si terrena dixi vobis et non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia credetis?* (Joan. III.) Similiter hic, quoniam difficile videbatur in oculis eorum, ut fieret sicut dixerat, *adhuc habitabunt senes et anus in plateis Hierusalem, etc.* Dicere convenit ei, qui nusquam inconvenientia dicit : *Si difficile videtur vobis, posse fieri hæc terrena ut habitent senes et anus in plateis Hierusalem, et viri baculus in manu ejus, pro multitudine dierum, et plateæ civitatis impleantur infantibus et puellis ludentibus, quæ omnia terrena sunt, quanto magis difficile videbitur si dixero vobis spiritualia sive cœlestia, quæ eadem civitate proventura sunt!* Verumtamen quodcumque illud sit quod dixi sive dicam vobis, quantumvis difficile videatur in oculis vestris, in oculis meis nequaquam difficile erit. *Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis et de terra occasus solis, et adducam eos, et habitabunt in medio Hierusalem, et erunt mihi in populum, et ego ero eis in Deum, in veritate et justitia.* *Hæc dicit Dominus exercituum : Confortentur manus vestræ, qui auditis in diebus his sermones istos per os prophetarum, in die qua fundata est domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur. Siquidem ante dies illos merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat, neque introeunti et exeunti erat pax pro tribulatione, et dimissi homines unumquemque contra proximum suum. Nunc autem non juxta priora dies ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum, sed semen pacis erit. Vineæ dabit fructum suum, et terra dabit germen suum, et cæli dabant rorem suum, et possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc. Et erit, sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda et domus Israel, sic salvabo vos, et eritis benedictio. Nolite timere, confortentur manus vestræ, quia hæc dicit Dominus exercituum : sicut cogitavi ut affigerem vos, cum ad iracundiam me provocassent patres vestri, dicit Dominus, et non sum misertus, sic conversus cogitavi in diebus istis, ut benefaciam Hierusalem et domui Juda. Nolite timere. Hæc sunt ergo verba, quæ facietis. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo. Veritatem et judicium pacis judicate in portis vestris, et unusquisque malum contra proximum suum, ne cogitatus in cordibus vestris, et juramentum mendax ne diligatis. Omnia enim hæc sunt quæ odiri, dicit Do-*

minus. Cuncta hæc ut dicuntur, recte simpliciter intelliguntur, nec opus est propter mysticos sive allegoricos sensus digressionem facere ab ih̄us temporis statu, quo propheta ad populum Domino mandante loquebatur. Hoc maxime et ante omnia sciendum est, quod omnis consolatio sive exhortatio hæc in Christum tendat, ad Christi adventum respiciat, nec propter aliud Spiritui sancto, qui hæc sine dubio per os prophetæ loquebatur, curæ fuerit de reædificandæ et rursus habitanda sive implenda terra, et civitate illa, nisi propter eundem Christum, quatenus esset unde nasceretur, juxta fidele Dei promissum. Neque enim aliunde, sed de gente illa, de semine Abrahæ, de domo et familia David nasci oportebat illum. Expediebat igitur promissis et blandimentis consolatoriis animari, et benevolam reddi populum ad habitandum in loco illo, ad reædificandum et reformandum terræ vel civitatis statum pristinum, templo jam reædificato, ad quod venturus, juxta alium prophetam, esset idem Dominator Dominus. Verumtamen quod hic de templo manufacto in parte, in una gente, imo in parvis unius gentis reliquiis dictum est, hoc idem de templo non manufacto Dominici corporis in universitate (*Malach. III.*), in toto humano genere veraciter dici potest. *Ante dies illos, inquit, antequam fundaretur domus Domini, merces hominum non erat, nec merces jumentorum erat, id est omnis labor vester irritus fuit, et tam homines quam jumenta in agricultura, in mercimoniis, operibusque diversis cassis conatibus frustrabantur. Neque introeunti, ait, et exeunti, erat pax pro tribulatione, et dimisit omnes homines, quemque contra proximum suum.* Quod est dicere, foris adversarii, domi erat seditio, et ubique tristitia ob bellorum frequentiam, et insidias domesticas, dum nec frater fratri exhibet fidem, et omnis est inimica propinquitas. Nonne itidem verum, imo magis verum est, quod antequam fundaretur templum Domini corporis, antequam Deus homo fieret ex utero Virginis, nullum erat pretium generis humani? Revera neque hominum, id est Judæorum, neque jumentorum, id est gentilium ullum erat pretium. Non enim erat *pax introeunti et exeunti, id est nascenti et morienti pro tribulatione, subauditur peccati, quia cum peccato omnis homo introiens in hunc mundum nascendo, cum peccato exibat moriendo, videlicet nondum pariete inimiciarum soluto (Ephes. II).* Quo enim pretio redimeretur saltem homo, id est Judæus? Nunquid pretio sanguinis hircorum, aut vitulorum? (*Hebr. IX.*) Ergo non erat pax, non erat remissio peccatorum, *et dimisi, ait, homines, unumquemque contra proximum suum, utpote habentes semen et concordia spiritum : Nunc autem non juxta priores dies ego faciam.* Sed qui? *Semen pacis erit, nimirum secundum illud Evangelium : Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis (Joan. XIV), quæ pax non alia debet intelligi, quam reconciliatio Dei et hominum, non alia quam remissio peccatorum, quam tunc ipse, dum diceret hæc*

faciebat, per sanguinem suum; hæc animadvertens, quis non leve reputat, quod subinde dicit, et erit, sicut eratis maledictio in gentibus, domus Juda et domus Israel, sic salvabo vos et eritis benedictio. Nam qui tunc erat maledictio, ita ut diceretur, vel dici posset tale quippiam ei, quem perire quis vellet, sic tibi eveniat quomodo evenit miserabili populo, qui terra sua in desertum redacta, et civitate Hierusalem cremata igne, captivus abductus est, ipse idem populus nunc est benedictio per Christum semen pacis, ut ante dictum est, quia in ipso benedicentur omnes gentes. Ad hoc ipsum pertinet, hoc quoque quod protinus dicit: *Sicut cogitavi ut affligerem vos, cum ad iracundiam provocassent me patres, dicit Dominus exercituum, et non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis, ut benefaciam Hierusalem et domui Juda.* Nam revera ad iracundiam provocaverunt Dominum patres nostri Adam et Eva, non solum transgrediendo præceptum, verum etiam defendendo peccatum (*Genes. xxi*), et propter hoc cogitavit ut affligeret nos, et modo quodam non est misertus, quatenus alio modo melius miseretur. Emisit enim eos de paradiso mortis et mulctarum misertus sententiis oneratos. Sed *sicut cogitavi tunc ut affligerem vos, sic, inquit, conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam, scilicet per templum vel propter templum meum non manufactum, quia sicut illud per mortem solutum, post triduum excitatum est, ita et vos omnes resurgere faciam.* Nescio qualiter evenit, ut pene mihi invito accidit, diversum ab eo, quod supra dixi: siquidem de his verbis propheticis dixi, quia cuncta ut dicuntur, ita simpliciter recte intelliguntur, nec opus est propter mysticos sive allegoricos sensus digressionem facere ab statu illius temporis quo hæc dicebantur. Et quidem illud dixi studio vitandi fastidii, sed mysteriorum nota suavitas, cursum sermonis improvisum odore suo intrinsecus traxit, et apud se paulisper detinuit. Quoniam ergo cætera perstrinxit, cur omittat initium præsentis capituli, quo dixerat Dominus: *Ecce ego salvabo populum meum de terra orientis, et de terra occasus solis, et adducam eos. Et habitabunt in medio Hierusalem et erunt mihi in populum et ego ero eis in Deum in veritate et justitia.* Denique et si tempore illo, ubi templum per manus Zorobabel, et murus civitatis per Nehemiam restauratus est, populum suum salvavit Dominus, salus ista non tanta exstitit, ut digna esse possit tantis oris Domini declamationibus. Verum ubi conditum est templum jam dictum, templum dominici corporis non manufactum, tunc et ex eo veraciter de terra orientis, et de terra occasus solis salvatur populus Domini. Multi enim veniunt ab oriente et ab occidente et recumbunt in sinu Abraham (*Matth. viii*), quod utique est adduci et habitare in medio Hierusalem, et sunt Domino in populum, et ipse est, et erit eis in Deum in veritate et justitia, id est, in Christo, qui est ipsa veritas, et justitiæ via, et vita æterna (*Joan. xiv*). Sed jam quid tandem de jejuniis interrogatus, post hæc

A Dominus responderit audiamus: *Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Jejuniis quarti, et jejuniis quinti, et jejuniis septimi, et jejuniis decimi erit domui Juda in gaudium et lætitiā, et in solemnitates præclaras. Veritatem tantum et pacem diligite, dicit Dominus exercituum.* Ad id quod supra Sarasar et Ragomelech per legatos quæsierant, utrum in mense quinto jejungere deberent, an post ædificationem templi finire jejuniis, lucrumque deponere, multis in medio positis quæ facerent, quæ sperarent, hæc Dominus, per prophetam, respondit. Et illi quidem de uno interrogaverunt jejuniis mensis quinti, Dominus autem respondens, de cæteris quoque jejuniis suam sententiam deprompsit, de jejuniis quarti, de jejuniis quinti, de jejuniis septimi, de jejuniis decimi. Erant autem jejuniis mensis, qui apud Latinos vocatur Julius, die septima decima ejusdem mensis, quando descendens Moses de monte Sina, tabulas legis abjecit (*Exod. xxxii*), atque confregit, et juxta Hieremiam muri primum rupti sunt civitatis (*Jer. lii*). In quinto mense, qui apud nos appellatur Augustus, cum propter exploratores terræ sanctæ seditio orta esset in populo, jussi sunt montem non ascendere, sed per quadraginta annos longis a terra sancta circuire dispendiis, ut exceptis duobus, Celeph et Josue, omnes in solitudine caderent (*Num. xiv*). In hoc mense et a Nabuchodonosor templum Hierosolymis incensum est, atque destructum, et populus in captivitate abductus (*IV Reg. vii*). In septimo, qui apud nos appellatur October, occisus est Godolias, et Judæ tribus ac Hierusalem reliquæ dissipatæ (*Jer. xli*). Mense decimo qui apud nos Januarius dicitur, Ezechiel in captivitate positus, audivit et cunctus populus captivorum, quinto mense templum esse subversum, quod plenissime in eodem propheta cognoscimus (*Ezech. xxi*). Hæc igitur jejuniis propter causas tristes ac flebiles merito jejunabant, sed jejunandi scientiam non habebant, quippe qui unum ex his, scilicet jejuniis quinti jam non observandum esse volebant, quoniam captivitatem solutam, et templum videbant reædificatum. Porro, Dominus non usquequo templum reædificaretur, sed usquequo deleretur peccatum, et finem acciperet prævaricatio, volebat observari jejuniis, hoc est, quod præmisso, *jejuniis quarti, et jejuniis quinti, et jejuniis septimi, et jejuniis decimi erit domui Juda in gaudium et lætitiā, et in solemnitates præclaras,* continuo subjunxit: *Usquequo venient populi, et habitabunt in civitatibus multis, et vadent habitatores, unus ad alterum dicentes: Eamus et deprecemur faciem Domini, et quæramus Dominum exercituum. Vadam etiam ego, et venient populi multi, et gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Hierusalem, ad deprecandum faciem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus vobiscum. Audivimus enim, quoniam Deus vobis*

cum est. Quid aliud est hoc dicere, nisi usquequo veniat qui mittendus est, et ipse erit expectatio gentium? Neque enim ante, sed quando ex quo ille venit, venerunt, et veniunt populi, et habitaverunt atque habitant in civitatibus multis, id est in ecclesiis multis, et ex eo vadunt habitatores civitatum ejusmodi, unus ad alterum dicentes: *Eamus et deprecemur faciem Domini, et quæramus Dominum exercituum, quod dicere nimirum est annuntiare Christi Evangelium, et exhortare atque ædificare alterutrum, atque hoc modo dum unus dicit, eamus, et alter respondet, vadam etiam ego, veniunt, et usque in finem sæculi venire non desinunt populi multi, et gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Hierusalem, ad deprecandum faciem Domini. Ex abundanti est astruere sive demonstrare, quod in illam quoque terrenam Hierusalem, ubi Dominus exercituum in terra visus, et cum hominibus conversatus est (Baruch. III), unde post mortem Christi, atque resurrectionem salus processit, sicut alibi scriptum est, quia de Sion exibit lex et verbum Domini de Hierusalem (Isa. II), in illam, inquam, Hierusalem terrenam, ubi est sepulcrum ejus gloriosum, vadunt populi multi ad quærendum Dominum, ad deprecandum faciem Domini. Illam potius Hierusalem hic intelligere placet, quam Psalmista pulchre exprimens: Hierusalem, inquit, quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini; testimonium Israel ad confitemur nomini Domini (Psal. CXXI). Usquequo istud fiat, usque dum istud proveniat? Jejunium, ait, quartum, et jejunium quintum, et jejunium septimum, et jejunium decimum erit domui Juda in gaudium et lætitiæ, et in solemnitates præclaras. Quomodo in gaudium et lætitiæ et in solemnitates præclaras? Videlicet non jejunando cum tristitia, sicut jejunant hypocritæ tristes, non, inquam, cum tristitia, sed cum lætitiâ, juxta illud: Tu autem cum jejunas, unge caput tuum, et faciem tuam lava (Matth. VI), et cætera. Ibi enim est solemnitas præclara, ubi est intentio jucunda desiderantis, ut soli Domino placeat, hoc ipsum quod jejunat. Quid ergo inquis? Cum venerit illud tempus, de quo dicis, usquequo venient populi, non erit jejunandum in mensibus illis? Non utique exiget Dominus, imo prohibebit illa jejunia vetustatis. Nonne hoc ipsum habet veritas Evangelii? Tunc, inquit, accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: Quare nos et Pharisei jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant? Et ait illis Jesus: Nunquid possunt filii sponsi lugere, quando cum illis est sponsus? Venient autem dies cum auferatur ab eis, et tunc jejunabunt (Matth. IX). Itaque causa jejunii absentia sponsi est, et usquequo veniret, usque dum nasceretur, et præsens adesset, jejunandum erat, et quando præsens fuit, jejunare non debuerunt discipuli ejus, filii sponsi, sive filii supliciarum, ut alius evangelista scripsit (Marc. II), et rursus 338 quando et ex quo ablati sunt eis, recte jejunant usquequo cum illo sint. Dicit aliquis:*

A Ergo Joannes de filiis sponsi non erat, qui jejunabat? Plane et intimus sponsi amicus erat, sed usque ad tempus illud, cujus evangelista describens actus, et erat, inquit, Joannes vestitus cameli pilis, et locustas et mel sylvestre edebat (Marc. I). Sponsum eundem non viderat, et venisse quidem illum noverat, sed eundem facie nesciebat.

Mirum sacramentum, quod et hic in propheta ubi jejunandum esset, dixit, usquequo venirent populi, hæc quoque subjunxit: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus vobiscum, audivimus enim quoniam Deus vobiscum est, et in Evangelio secundum Matthæum ubi dixit, sicut jam memoravimus: Nunquid possunt filii sponsi jejunare, quando cum illis est sponsus (Matth. IX), et cætera. Hæc illo loquente, ecce princeps unus accessit, et adoravit eum, dicens: Filia mea modo defuncta est, sed veni, impone manum tuam super eam, et vivet; dum surgens sequeretur eum et discipuli ejus, ecce mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur annis duodecim, accessit retro, et tetigit fimbriam vestimenti ejus, et salva facta est ex illa hora (ibid.). Quem non delectet hic utrumque, et in propheta, et in Evangelio simillima facies, ut unus idemque sacramenti vim continens sensus litteralis non multum dissimilis superficies? Denique gentium multitudo, quæ hic prophetice verbis denuntiatur, dicendo: Apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Judæi, ipsa significatur factis mysticis per mulierem, quæ fimbriam vestimenti ejus tetigit, viri utique secundum carnem Judæi. Et quid est mulierem retro accedere, et fimbriam vestimenti tangere, nisi multitudinem gentium, non ante, sed post ascensionem ejus in ipsum credere, et præcepta ejus servare, atque hoc modo liberari a fluxu sanguinis, liberari ab omni immunditia peccati? Adhuc ea quæ sequuntur in eodem Evangelii loco, et quæ in hoc propheta subjuncta sunt, considerare atque conferre libet. Tangendo mulierem vestimenti Domini, salva facta est, et deinde puella archisynagogi filia, propter quam Dominus idem surrexerat, et ibat, resuscitata est. Puella, ut Marcus manifestius exprimit (Marc. V), erat annorum duodecim, et mulier in profluvio sanguinis erat annis duodecim. Ergo quando mulier infirmari cœpit, tunc illa puella nata est, et quando sanata est mulier, tunc illa puella mortua est. Magnum hic in mysterio patet spectaculum, quia videlicet juxta hanc similitudinem, quando gentilitas sanguineo cultu idololatriæ cœpit fluere, tunc Synagoga ex patriarchis Abraham et cæteris, ad quos factum est verbum promissionis nata est, et quando gentilitas per Evangelium Christi sanata est, tunc Synagoga per invidiam mortua est. Nunc sequentia prophetiæ videamus, quomodo his conferantur.

CAP. IX. — Onus verbi Domini in terra Hadrach et Damasci requiescit ejus. Item in Evangelio protinus sequitur de duobus cæcis, qui clamantes: Misere

nostrī, filii David (Matth. ix), illuminati sunt, et hic in propheta subjungitur : *Quia Dominus est oculus hominis, et omnium tribuum Israel*. Per terram Adrach et terram Damasci, itidem sicut per puellam quæ mortua est, et per mulierem quæ sanata est, et per hominem, atque per omnes tribus Israel, quorum Dominus oculus est, itidem sicut per duos cæcos, qui illuminati sunt, duas intelligimus gentium sive hominum partes, scilicet Judæos atque gentiles, et quidquid circa partes easdem tam per judicium, quam per misericordiam factum est vel flet. Quæ per judicium facta sunt vel sunt in utrisque et hic in propheta, per Adrach atque Damascum, et in Evangelio significatur per puellæ mortem, et per mulieris fluxum. Adrach quippe ex duobus integris compositum est, ad *acutum*, rach *molle* tenerumque significat. Urde hoc ipsum nomen valde Synagogam denotat, habentem in se duo contraria, tenerum in ore, acutum in corde, testante Psalmista : *Molliti sunt*, inquit, *sermone ejus super oleum, et ipsi sunt jacula* (Psal. lrv). Idcirco puella mortua est, id est, idcirco Synagoga a Deo deserta est, quia videlicet de jejunio jam dicto, sive de alia qualibet re venisset occasio, loquebantur pacem cum proximo suo Jesu Christo, mala autem in cordibus suis. Porro, Damascus eandem, quam et mulier quæ fluxum sanguinis patiebatur, gentilitatem tam nomine, quam re significat. Nominē, quia Damascus sanguinem bibens interpretatur. Re, quia is locus esse perhibetur, ubi ab impio fratre pius Abel est interfectus (Gen. iv). Porro, quod apposuit requiē ejus, qua ratione dixerit, protinus innuit, quia Dominus, ait, est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, id est, illuminatio non minus gentilis quam Israëlitiæ populi, quos ambo significant duo cæci, quorum illuminationem post mulieris curationem, et puellæ resuscitationem, continuo Matthæus evangelista subscribit. Inde Damascus requies est Domini, inde de gentilitate per fidem requiescit, quia factus est oculus ejus, quia illuminavit eam, ut ab homine gentili cognosceretur, quia prius tantum in Judæa notus erat Deus (Psal. lxxv), tantum in Israel magnum nomen ejus. Veniam poscit sermo incultus, quoniam ex magnitudine sensuum difficultatem patitur, remque clarissimam, claritatem jucundissimam, versando et eloqui conando, dum intendit sensibus fidelis animus, vocis et linguæ officio fraudatur. Nec enim verbis ornare perfacile est rem, cujus proprio labore mentis reverberatur intuitus. Vere adoranda Christi Filii Dei divinitas, et prædicanda veritatis sapientia, quæ dum de jejunio quæstionem objectam accepisset a dicentibus : *Quare nos et Pharisæi jejunamus frequenter, discipuli autem tui non jejunant* (Matth. ix), respexit ad hunc locum prophetiæ veritatis, ubi quæstionem de jejunio propositam acceperat, atque responderat ipsum verbum Domini. Nihil dulcius amatori, sive inquisitori veritatis, veritatem quæ ipse Christus est diligenti, nihil, inquam, dulcius, nihil jucundius in hac peregrinatione, quam claro intuitu

Scripturarum veteris et novæ, facies multo se respicientes agnoscere, quæ testimonium, inquit, perhibent de me (Joan. v). Nunc ipsa litteræ cursum ac tramitem breviter iterare, et attentius construere licet. In diebus illis, ait, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, et apprehendent simbriam viri Judæi, dicentes : *Ibimus vobiscum, audivimus enim quoniam Deus vobiscum est*. Eclipsin hic sermo patitur, et subaudiendum est, jam non celebrabitur a populis et gentibus robustis, quæ venient ad quærendum Dominum exercituum ; non, inquam, celebrabitur, aut celebrari debet jejunium pro causis ejusmodi, pro quibus vos celebratis, quia tabulæ priores fractæ sunt, irato Mose, propter reatum vituli quem ferit Aaron (Exod. xxxii), quia propter exploratorum detractionem et populi seditionem iratus Dominus, non videbunt, ait, terram, pro qua juravi patribus eorum, et filii vestri, ait, erunt vagi in deserto annis quadraginta, donec consumantur cadavera patrum in deserto (Num. xiv), quia Babylonii civitatem et templum succenderunt, et populum captivum duxerunt, quia Ismael Godoliam interfecit 339 et reliquæ populi dispersæ sunt (IV Reg. xxv; Jer. xli). Pro his et hujusmodi causis in diebus illis non celebrabunt jejunium, qui venient ad quærendum Dominum. Quare? Quia nemo, ait ipse Dominus, immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus. Tollit enim plenitudinem ejus a vestimento, et pejor scissura fit. Neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, et vinum effunditur, et utres pereunt (Matth. ix). Denique spem habere cælestium sive æternorum, et flere atque jejunare pro præterito detrimento terrenorum sive temporalium, hoc quodammodo est immittere commissuram panni rudis in vetus vestimentum. mittere in utres veteres vinum novum. Potius in utres novos mittatur vinum novum, id est nova spes cælestium honorum pro ipsis cælestibus quandiu differuntur, et nondum ea comprehendit, fletum habeat atque jejunium, atque ita ambo conservantur (ibid.), quia et spes non confundetur, et jejunii labor abundantiori saturitate remunerabitur. Eodem modo pannus rudis novo vestimento non inseratur, ne veteri insertus pejorem scissuram faciat, quod fecit Cherintus, qui fidem novi Evangelii miscere voluit legalibus cæremoniis, et ita neque vetus neque novum justitiæ vestimentum possidere potuit. De simbria viri Judæi, quam apprehendent, inquit, decem viri ex omnibus linguis, jam supra dictum est. Verum cum credentes de gentibus multi et nobis innumerabiles sint, cur dixit decem viri, cum dicere potuisset : *Multi ex omnibus linguis*? Ad hæc breviter dicendum quia tantis misericordia Dei contenta fuisset, et propter tantos, id est, propter decem pepercisset, si decem justos in Sodomis invenisset. Nam usque ad hunc numerum miserator descendit : *Dimittam*, inquit, *omni loco, propter quinquaginta, non delebo si invenero quadraginta quinque; non percutiam propter quadraginta; non faciam si invenero*

ibi triginta, non interficiam propter viginti; non delebo propter decem (Gen. xviii). Uterius non descendit. Igitur dicendo, decem homines apprehendent fimbriam viri Judæi, tantos vult intelligi, quantos idem vir Jesus Christus secundum carnem Judæus, ex omnibus linguis gentium vocare, justificare et magnificare venit, quantos autem sæcula præcivit et prædestinavit Deus conformes fieri imaginis Filii sui (Rom. viii). Juxta hunc sensum alibi quoque omnis electio, decimatio, et omnis electus sive justus recte dicitur decimus. Apud Isaiam: *Et multiplicabitur, ait Dominus, quæ derelicta fuerat in medio terræ, et adhuc in ea erit decimatio (Isa. vi)*. Et in libro Machabæorum secundo, ita scriptum est: *Judas autem Machabæus qui fuerat decimus, secesserat in desertum locum (II Mach. iii)*. Quod tandem vel quale est onus, quod protinus subjungit: *Onus verbi Domini in terra Adrach et Damasci requieit ejus*. Nam ante jam dictum est, quamobrem hic per Adrach et per Damascum eadem recte intelligantur quæ in Evangelio per puellam mortuam et per mulierem quæ fluxum sanguinis patiebatur. Ergo, quoniam propter quæstionem jejunii factum est hic ad prophetam verbum Domini, non aliud onus quærendum est quam onus jejunii, sive in terra Adrach, sive in terra Damasci, id est sive in populo Judaico, sive in populo gentili, sed modis longe diversis. Nam in populo Judaico jejunium fames est audiendi verbum Domini, quia fame jejunit, et mortua est puella jam dicta, id est Synagoga, idem jubeat dare illi manducare, scilicet quando reliquæ convertentur ejusdem populi, sicut evangelica veritas mystice signavit. Nam cum resuscitasset puellam, *jussit dari illi manducare (Marc. v)*. Porro, in populo qui ex gentibus credidit, jejunium est et esse debet esuries et sitis justitiæ. Unde loco Evangelii superius memorato, quando mulier accessit fimbriam vestimenti ejus tangere, dicebat ipse: *Venient autem dies cum auferentur ab eis sponsus, et tunc jejunabunt (Matth. ix)*, etc. De eo quod protinus ait: *Quia Dominus est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, jam supra dictum est*. Sequitur: *Emath quoque in terminis ejus, et Tyrus, et Sidon, assumpserant quippe sapientiam. Et edificavit Tyrus munitionem suam, et coacervavit argentum quasi humum, et aurum ut lutum platearum. Ecce Dominus possidebit eam, et percutiet in mari fortitudinem ejus, et hæc igni devorabitur. Videbit Ascalon, et timebit Gaza, et dolebit nimis et Accaron, quia confusa est spes ejus, et peribit rex de Gaza, et Accaron, non habitabitur, et sedebit separator in Azoto, et disperdam superbiam Philistinorum, et auferam sanguinem ejus de ore ejus, et abominationes ejus de medio dentium ejus, et relinquetur etiam ipse Deo nostro, et erit quasi dux in Juda, et Accaron, quasi Jebusæus, et circumdabo domum meam ex his qui militant mihi euntes et revertentes, et non transibit super eos ultra exactor, quia nunc vidi in oculis meis*. Septem hic præcurrit nomina gentium sive urbium gentilium, Emach, Tyrum, Sidonem, Ascalon, Ga-

A zam, Accaron et Azotum pronuntians esse in terminis Domini, propter quod dixerat, quia Dominus est oculus hominis, et omnium tribuum Israel, itemque paulo ante, apprehendent, ait, decem homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri Judæi. Porro numero septenario universitas designari solet. Ergo idem valet, ac si universas gentes in terminis Domini esse dixisset, videlicet eodem spiritu, et eadem intentione qua Paulus apostolus disceptantibus Judæis et gentibus, contra Judæum loquitur: *Ubi est gloriatio tua? Exclusa est. An Judæorum Deus tantum! Nonne et gentium? Imo et gentium (Rom. iii)*. Quare autem propheta cum eadem haberet intentionem potius quam cæteras gentes vel urbes istas nominavit, Emach, Tyrum, Sidonem, Ascalon, Gazam, Accaron, et Azotum? Nimirum quia loco vel positione terrarum Judaicæ terræ viciniore, quam cæteræ sunt. De Emach quod Israeliticæ terræ vicina sit, vel ex eo constat, quia in libro Regum scriptum est: *Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, et omnis Israel cum eo multitudo magna, ab introitu Emach usque ad rivum Ægypti (III Reg. viii)*. De Tyro et Sidone non dubium, similiterque de Ascalon, Gaza, Accaron, et Azoto, urbibusque Philistinorum, non incertum quin terræ illis satis vicinæ sint. Volent ergo quasdam pro cunctis ponere gentibus, earumque universitatem septenario, ut jam dictum est, designare numero, cur longinquoires magis quam propinquoires, imo cur non magis vicinas quam remotas ponere gentes vel urbes? Igitur ne qua tribus Israel adversus hominem gentilem gloriatur, *Emach quoque, ait, in terminis ejus, et Tyrus, et Sidon, Ascalon, Gaza, Accaron, et Azotus, id est, non minus gentium quam Judæorum unus idemque est Deus*. Assumpserant quippe sibi sapientiam olim vanam, nunc autem veram. Olim denique *Tyrus, id est quælibet gens, edificavit munitionem suam, videlicet decepta, et deinceps per inanem philosophiam, ecce autem assumpsit veram sapientiam, quando vel ex quo apprehendit, ut jam dictum est, viri Judæi fimbriam*. Olim, inquam, *coacervavit argentum, quasi humum, et aurum ut lutum platearum, ecce autem ut comprobato quod aurum sapientiæ ejus lutum, et argentum eloquentiæ ejus fuerit humus. Dominus 340 possidebit eam, et percutiet in mari fortitudinem ejus, et hæc igni devorabitur, id est quicquid in ea prius vivebat, occidet et destruet* baptismo aquæ ac spiritus. Nam per mare aqua baptismi, et per ignem spiritus recte intelligitur, per quæ hominis sive gentis fortitudo percutitur, atque devoratur, quando deposita superbia vetusti hominis in humilitate novi hominis Jesu Christi, id est in morte ejus baptizatur. Nam quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus (Rom. vi). *Videbit Ascalon, id est quælibet gens, et timebit, et timendo sapiens incipiet fieri*. Nam initium sapientiæ timor Domini (Psal. x). *Videbit Gaza, id est quælibet gens, et dolebit nimis, scilicet de peccatis et erroribus suis, dolebit, inquam, dolore pœ-*

nitentiae, qui videlicet dolor præparatio lætitiæ sempernæ, et Accaron, subauditur, videbit et dolebit nimis, quia confusa est spes ejus, nimirum illa confusione, de qua Apostolus loquitur: *Quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis?* (Rom. vi.) *Et peribit rex de Gaza*, subauditur, qui prius illic regnabat, et Accaron, id est quælibet gens non habitabitur, videlicet ab illo rege, a quo prius habitabatur, qui erat princeps mundi hujus. *Et sedebit separator in Azoto*, id est in qualibet gente, ille nimirum separator qui idcirco butyrum vel mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum (Isa. vii), et ita sedebit tanquam in area sua, jubens eam ventilari ac separari triticum et paleas (Matth. iii). *Et disperdam superbiam Philistinorum*, subauditur his modis, quibus jam dictum est, quia videlicet Ascalon, Gaza, Accaron, et Azotus, civitates sunt Philistinorum, qualium superbia tunc bene dispergitur, quando qui erant superbi, humiles efficiuntur. Fere cuncta hæc cum significant gratiam, tamen in littera videntur sonare iram, quod nimirum spiritus propheticus per magnam procuravit sapientiam. Judæos namque constat gentium semper odisse salutem, et idcirco utile tunc erat verbis obscuris ac dubiis, salutis gentium promissiones involvi, ne Judæis ipsa Scriptura propter gentes flieret odibilis, apud quos oportebat eam custodiri, profuturam venturis sæculis, ut nunc videmus quia custodita ab illis usque ad nos pervenit. *Et auferam*, inquit, *sanguinem ejus de ore ejus, et abominationes ejus de medio dentium ejus, et relinquetur etiam ipse Deo nostro*. Cujus de ore sanguinem ejus, et cujus de medio dentium auferam abominationes ejus. Nimirum cujusque credentis, quicumque videbit et dolebit nimis, agendo pœnitentiam de peccatis suis. *De ore et de dentibus cujuslibet ejusmodi auferam sanguinem et abominationes ejus*, ut jam non recorderis, vel quod sacrificia dæmonum comedit, vel quod etiam martyrum sanguinem fudit. Hinc est illud: *Non congregabo conenticula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea* (Psal. xv). Est enim hic sensus: non congregabo eos qui pœnitentiam egerunt, ut judicem eos vel vindicem in eos de peccatis præcedentibus, et nominum eorum qui impie gesserunt, pro quibus raptores, homicidæ, adulteri nominati sunt, non recordabor, nec pro his puniam eos. Considera cuncta hæc nomina septem, Emath, Tyrus, Sidon, Ascalon, Gaza, Accaron, et Azotus, valde acerba sunt, et talia, qualium Dominum non esse memorem, grande sit beneficium. Emath namque indignatio, Tyrus angustia, Sidon venatio, Ascalon ignis ignobilis, Gaza fortis, Accaron sterilis, Azotus ignis generationis interpretatur. Nonne hæc omnia mala sunt, indignatio, et angustia, venatio subauditur diabolica, ignis ignobilis, sive ignis homicida, id est homicidalis ira, fortitudo sine cubio quæ Deo repugnat, sterilitas subauditur ani-

mae, et ignis generationis, id est luxuria? Sed non ero, inquit, memor nominum talium, id est conversum vel pœnitentem non puniam pro talibus, qualium nomina hujusmodi significativa sunt. *Et relinquetur*, ait, etiam ipse Deo nostro. Quam horum est relinqui Deo nostro, ut videlicet malis nominibus abolitis, Deo relinquatur homo, et ideo vivat residuus homo Deo, remaneat humana, quam creavit ipse, substantia bona, nec ulla supersint accidentia mala. Nec vacat quod dicit etiam ipse, scilicet non minus gentilis quam Judæus, Emathites, Tyrus, et Sidonius, Ascalonites, et Gazæus, Accaronites, et Azoticus, non minus quam Hierosolymites, aut Ephratæus, aut alia quacunq̄ue ex tribu vel civitate Israel denominatus, et erit dux in Juda, nimirum idem quasi antistes aut vir apostolicus in sancta confessionis Christi Ecclesia, et qui erat Accaron, id est sterilis, erit Jebusæus, id est, Hierosolymitanus. Hæc enim civitas tribus nominibus appellatur, Jebus, Salem, et Hierusalem, hoc illi dicto apostoli consentit: *Non est enim distinctio Judæi et Græci* (Rom. iii). *Et circumdabo*, inquit, *domum meam*, id est Ecclesiam, *ex his qui militant mihi euntes et revertentes*. Non dixit, circumdabo domum meam ex Judæis, sive congregabo ex Græciis, sed absque distinctione sive acceptione personarum, circumdabo, ait, *ex his qui militant mihi euntes*, id est obedienter operantes, et revertentes, id est ipsum quod operati sunt, non sibi, sed mihi attribuentes, non suam, sed Dei justitiam statuere volentes, justitiæ Dei per omnia sese subjicientes (Rom. x). Nam *in veritate comperi*, ait Petrus, *quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum, et operatur justitiam, acceptus est illi* (Act. x). *Et non transibit ultra super eos exactor*, scilicet diabolus malus creditor, et impius exactor, qui suadendo peccatum debitum reteggit genus humanum, debitumque exigit ab omni homine, qui non habet Redemptorem Christum Dei Filium, patronum Patrem Deum, advocatum Spiritum sanctum. Non, inquam, *super eos ille exactor ultra transibit*, et non eos conculcabit, aut suffocabit, *quia nunc vidi in oculis meis*, id est visitavi eos in gratia septiformi Spiritus sancti, cujus oculi septem sunt oculi mei, oculus sapientiæ, et oculus intellectus, oculus consilii, et oculus fortitudinis, oculus scientiæ, et oculus pietatis, et oculus timoris Domini (Isa. xi). In istis oculis meis nunc vidi et violentiam exactoris, et miseriam eorum de quibus exigit. *Nunc vidi*, dixit, pro eo ut diceret, nunc miseratus sum. Nam videre Dei subvenire est, visus Dei magnitudo beneficii est. Exempli gratia: Ubi Abraham magnitudinem beneficii persensit in hoc dicto: *Non extendas manum tuam super puerum, neque facias quidquam, appellavit nomen loci illius: Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videt* (Gen. xxi).

LIBER QUARTUS.

341 Ex his quæ hæcenus dicta sunt ab eo quod ait: **A** *veritati. Ille erat lucerna ardens et lucens, vos autem cum jejunaletis, et plangeretis in quinto et septimo per hos septuaginta annos, nunquid jejunium jejunastis mihi usque ad id, onus verbi Domini in terra Adrach et Damasci requiei ejus (Zach. vii, viii), satis demonstratum est, Jesum Christum Dei Filium, solum et unicum esse et planctus et jejunii remedium, propter cujus moram, donec veniret, recte fuerit jejunandum, propter cujus præsentiam, quoniam ablatus est sponsus filiis suis nihilominus recte sit jejunandum. Recte, inquam, nam ipse est risus sanctorum, undecunque gaudium angelorum, cujus in typam natus patri Abraham filius unicus, jussus est vocari Isaac (Genes. xxi), quod interpretatur risus, dixitque mater, risum fecit mihi Dominus. Fecitque pater grande convivium in die ablacionis ejus. Jam quæ sequuntur melius patebunt, si memoria teneat animus istud risus æterni gaudiique sempiterni capitulum. Exsulta satis, filia Sion, jubila filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi justus et Salvator. Ipse pauper et ascendens super asinam et super pullum filium asinæ, et disperdam quadrigam ex Ephraim, et equum de Hierusalem, dissipabitur arcus belli. Et loquetur pacem cum gentibus, et potestas ejus a mare usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ. De hoc Evangelista, cum dixisset: Cum appropinquasset Hierosolymis, et venisset Bethphage ad montem Oliveti (Matth. ii) et cætera, Hoc autem, inquit, totum factum est, ut impleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, et pullum filium subjugatis (ibid.). Quod ergo dicit: Exsulta satis, filia Sion, jubila, filia Hierusalem, ecce rex tuus venit tibi justus et Salvator, ipse pauper et ascendens super asinam, super pullum filium asinæ, luce clarius est, et expositione non indiget. Hoc tantum interim tenet nos, quod dicit, exsulta, et non contentus dixisse exsulta, addidit, satis, et de verbo quidem exsulta, manifesta ratio est, quia supra dixerat jejuniorum solemnitates habendas usquequo venirent populi et habitarent in civitatibus multis, et apprehenderent gentes fimbriam viri Judæi, quem videlicet virum Judæum, quoniam venientem, et quasi præsentem videt oculo prophetali pulchre positus in contemplatione præsentia ejus, **D** *est de hoc mundo, regnum meum non est hinc (Joan. xviii), atque ita sedendo satisfaciens insidiatoribus suis, calumniantibus sibi de nomine regis, et dicere volentibus quod se regem faceret contra majestatem Romani imperii. Denique satisfactum illis esse potuisset, nisi fuissent inimici et odio magno illum persequentes, quia videbant 342, illum non grandi equo, sed parvo sedentem asello, et circa eum non splendores armorum, sed odorem et suavitatem olivarum. Hæc enim satis illum excusabant, quod non**

vellet ulli homini terrenum eripere regnum. Et secundum litteram quidem non super utrumque, id est super asinam et super pullum sedebat, sed secundum spiritualem sensum fieri poterat et fit; quia videlicet super homines de Judaico populo tanquam super asinam, et super humiles de populo gentium tanquam super pullum sedet regnando, utrorumque rex, utrorumque Salvator. Igitur *exulta satis*, id est gloriare non in honore vel potentia principum hujus sæculi, sed in humilitate regis tui cui gloria sempiterna succedit. *Et disperdam*, ait, *quadrigam Ephraim, et equum de Hierusalem, et dissipabitur arcus belli*. Vel Pater vel Spiritus sanctus de Filio dixerit ad Sion sive Hierusalem: *Ecce rex tuus, cui dicere conveniat, et disperdam quadrigam et Ephraim, etc.; rursumque de Filio, et loquetur pacem de gentibus*. Hierusalem electos de Judæis, et Ephraim electos significat ex gentibus; quadriga autem et equus quæ disperdam, inquit, superbiam et vanitatem hujus sæculi. Unde descendentes humiles ad hunc regem Christum conversi, dicunt aliis in eadem superbia perseverantibus: *Hi in curribus, et hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus* (*Psal. xix*). Simul etiam secundum litteram Ephraim et Hierusalem percutit, quia videlicet temporibus illis quadrigas, et equos sibi multiplicaverant reges Samariæ qui fuerant ex tribu Ephraim, et reges Juda quorum metropolis erat Hierusalem, et frequenter contra invicem bella gesserant. *Et dissipabitur, ait, arcus belli*, videlicet in his qui non contenti præcepto regis pacifici, quod est, nemini calumniam facere, neminem concutere, et unumquemque stipendiis suis contentum esse (*Luc. iii*), sequuntur etiam consilium, ut cum Petro apostolo gladium suum omnino convertant, vel recondant in locum suum (*Matth. xxvi*), de qualibus et Isaias loquitur: *Et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces* (*Isa. ii*), et cætera. Quod protinus dicit: *Et loquetur pacem gentibus*, hoc est quod Apostolus dicit: *Et veniens pacem evangelizavit vobis qui longe stistis, et pacem his qui prope, quæ videlicet pax reconciliatio est Dei et hominum, remissio est peccatorum* (*Philip. ii*). Et sicut hic ubi dixit, *et loquetur pacem gentibus*, continuo subjunxit, *et potestas ejus a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terræ*, ita et in psalmo Spiritus idem cum dixisset: *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis* (*Psal. xvii*), statim subjunxit: *Et dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum* (*ibid.*). A mari Indico usque ad mare Britannicum, vel a mari orientali usque ad mare occidentale dominabitur, *et potestas ejus erit*, et illa tamen dominatio, sive potestas incipiet a flumine usque ad terminos orbis terrarum, id est a tempore baptismi, et diffundetur ubique terrarum, vel a flumine, subauditur Jordanis, id est a Judæis, et diffundetur in omnes gentes, quia de Sion, ait Isaias, *exibit lex, et verbum Domini de Hierusalem, et judicabit gentes, et arguet populos multos* (*Isa. ii*). Nunc ad ipsum de

A quo loquebatur apostrophem facit, et dicit: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinclos tuos de lacu in quo non est aqua*. Dicendo, *tu quoque*, admirationem nobis facit, quia revera miræ dignationis est, quod non legatus neque angelus venisset, tu per te ipsum Deus homo factus ad inferos descendisti, et hoc in sanguine tuo, quod magnum et mirum est opus dilectionis, quia majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (*Joan. xv*). Sanguinem illum, sanguinem dicimus testamenti tui, quia videlicet testamentum tuum, testamentum æternæ hæreditatis (*Hebr. ix*), quod scripsisti hæreditibus tuis, tu sanguine tuo, tu morte tua confirmasti. In illo sanguine tuo qui de latere tuo lancea militis patefacto cum aqua cecurrit (*Joan. xix*), emisisti vinclos tuos de lacu, in quo non est aqua; vinclos, inquam, tuos, qui collecti ab origine mundi, per omnes ætates sive generationes usque in horam tuæ passionis expectabant te in lacu inferni in quo non est aqua, subauditur, quæ aliquem a peccatis abluat, et idcirco hinc illic aquam manare, hinc usque illic aquam cum sanguine tuo profluere oportebat; quia illic non erat, illic acquiri non poterat. Et hoc mirum, quod hic in ista regione viventium aqua et sanguis de humano corpore exivit, et illic emundationem fecit. Vis namque illa, vis sive virtus divina quæ hoc efficit, ut et sanguis et aqua exirent de corpore jam exanimi, ipsa hoc efficere potuit, ut mortui statim carerent omni macula peccati, et contagione primæ prævaricationis, veluti mari magno inundati: *Emisisti illos*, subauditur, dicens eis: *Convertimini ad munitionem victi spei*. Id est revertimini in paradisum victi, non desperati. Munitionem quippe sanguinis testamenti vobis accessibilem fecit, extincto flammeo gladio, quem sententia vindex ante paradisum collocavit, et eo paradisum contra prævaricatores munivit (*Gen. iii*). Sequitur: *Hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi, quoniam extendi mihi Judam, quæ arcum implevi Ephraim, et suscitabo filios tuos, Sion, super filios tuos, Græcia*. Quanquam et aliter possit intelligi, nullo modo tamen libentius intellexerim, quam ut hæc quoque sit vox Patris, sive Spiritus sancti ad eundem Filium cui dixerat: *Tu quoque in sanguine testamenti tui*, et cætera. Hodie quoque, hoc est hoc ipso tempore, sive tertia die passionis vel mortis tuæ, annuntians et dicens: *Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara* (*Psal. cxvii*). *Duplicia reddam tibi*, videlicet propter quod obediens fuisti usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*), scilicet ut omnem potestatem in cælo et in terra habeas, in divina simul et humana natura, quam prius habebas tantum in divina. Adhuc in eo quoque duplicia reddam tibi, ut et tui qui mortui fuerant ab origine mundi et ad inferos descenderant, restituantur tibi; et alii non solum de carne Abraham sed et de cunctis gentibus nascantur tibi, sicut significavi dicens: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ* (*Psal. ii*); et

hoc inde fiet, quoniam extendi mihi Judam, quasi arcum implevi Ephraim, id est quoniam et apostolus de Judæis, et apostolicos viros de gentibus præparavi, quarum videlicet gentium multitudo significatur nomine Ephraim, quod interpretatur fructificans. Quoniam sagittarius extendit sibi arcum, et pharetram suam implet sagittis tempore suo proferendis, ita extendi mihi, et implevi viros ejusmodi verbo prædicationis, eruntque verba eorum quasi sagittæ pervenientes ad cor, et pungendo urentes, et urendo pugnantes, ut peccatores prius compungantur timore, deinde ardeant amore, quemadmodum Psalmista dicit: *Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoris* (Psal. cix). Quod est dicere: Sententiæ adules illius qui absolute potens est, scilicet Domini ad modum sagittarum corda hominum penetrant eum auctoritate sanctorum Patrum. Quæ videlicet exempla corcompanctum ardentia, vitia devastant penitentis, et ideo dicuntur carbones desolatorii. In hoc primi 343 sunt apostoli ex Judæis, loco secundo Græci. Ait ergo: *Et suscitabo*, ait, *filios tuos, Sion, super filios tuos, Græcia*. Sion pro Judæo posuit, et Græciam pro gentili. Apostolus quoque vult intelligi cum dicit: *Ira et indignatio in omnem animam operantis malum Judæi primum et Græci. Gloria et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum et Græco* (Rom. 11). Igitur suscitabo filios tuos Sion, super filios tuos, Græcia, id est, confortabo apostolos de Judæa, quatenus ad gentes ire et gentibus prædicare non timeant. Poterat quidem sic dicere: *Suscitabo filios tuos, Sion, super filios Græciæ*, sed maluit eo modo loqui, in quo est major familiaritas, majorque sentitur affectus congratulationis, pro magnitudine gratiæ vel beneficii, quod is ipse qui loquitur utrisque contulerit. *Et ponam te quasi gladium fortium, et Dominus Deus super eos videbitur, et exhibit ut fulgur jaculum ejus. Et Dominus in tuba canet, et vadet in turbine austri, Dominus exercituum proteget eos, et devorabunt et subjicient lapidibus fundæ, et bibentes inebriabuntur quasi a vino et replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui, quia lapides sancti elevantur supra terram ejus. Quid enim bonum est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines?* Quam pulchra litteræ superficiæ, quantam intus evangelicæ gratiæ pulchritudinem continet? Nonne hoc est ipsum quod credimus, quod scimus factum esse usque ad nos, ex quo tu, Christe Fili Dei, in sanguine testamenti tui emisisti victos tuos de lacu in quo non est aqua, id est ex quo mortuus infernum spoliasti, et cum tuis omnibus victor inde ascendisti. Ex eo namque filios Sion, id est apostolos tuos, suscitavit Deus Pater, suscitavit Spiritus sanctus, super filios Græciæ, te dicente: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti* (Matth. xxviii), et ex eo posuit te Pater Deus, posuit te Spiritus sanctus quasi gladium fortium, videlicet ut fieret per te illud

A quod est fortissimum, quod tu ipse significabas, dicendo: *Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, et nurum adversus socrum suam et inimici hominis domestici ejus* (Matth. x). Hoc per ministerium filiorum Sion, hoc per prædicationem factum est apostolorum tuorum. Unde illorum prædicationi tanta vis tantusque effectus? *Et Dominus Deus*, ait, *super eos videbitur, et exhibit ut fulgur jaculum ejus*. Quod est dicere: Illis proficiscentibus, et prædicantibus ubique, Dominus cooperabitur, et sermonem confirmabit sequentibus signis (Marc. xvi). Nam exire ut fulgur jaculum ejus, hoc est coruscare miraculis Evangelium ejus. *Et Dominus in tuba canet et vadet in turbine austri*. Quid est in tuba canere, nisi futurum B iudicium audiente mundo universo declamare? Exempli gratia, dum dicit apostolus: *Revelatur enim ira Dei de celo super omnem impietatem et injustitiam hominum* (Rom. 1), etc. Nonne Dominus in tuba canit, et vadit in turbine austri, id est in impetu Spiritus sancti? Nam secundum similitudinem tubæ canentis et magnæ tempestatis, terruit gentes vocibus hujusmodi: Non erubescendum Evangelium Christi, quoniam est virtus Dei, quoniam in eo revelatur justitia Dei. Et rêvera Dominus exercituum ait: *Proteget eos*, videlicet non ut timeant, non erubescant, dicatque quilibet eorum: *Non enim erubescio Evangelium, virtus enim Dei est* (ibid.), etc. *Et devorabunt*, inquit, *et subjicient lapidibus fundæ*. Bona devoratio, qua trajiciuntur in corpus Ecclesiæ, et bovi lapides fundæ, quæ sunt revelata illis sacramenta sanctæ Scripturæ, quibus auditis sive intellectis, Græcia se subiecit, gentilitas quasi lapidata conticuit, victa acquievit. Unde hoc illis, ut tam fortes sint ad devorandum, tam valentes ad jaciendum, et lapidibus fundæ subjiciendum? *Et bibentes*, ait, *inebriabuntur quasi a vino, et replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris*. Nonne ita factum est? Nonne apostoli hiberunt et inebriati sunt? An non ita dixerunt, qui eos viderunt? Cum enim accepissent Spiritum sanctum, et loquerentur variis linguis prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis, stupebant et mirabantur, dicentes: *Quidnam vult hoc esse? Alii irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti* (Act. 11), et vere *musto pleni sunt isti*. et vere *musto pleni*, sed non quali musto putabant illi. Nunquid Petrus, quia dixit: *Non enim sicut vos aestimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia*, prorsus illos ebrios esse negavit? Non utique prorsus negavit, sed quemdam ebrietatis modum removit, dicendo: *Non sicut vos aestimatis* (ibid.). Tauquam diceret: *Sunt quidem inebriati, sed non sicut vos existimatis*. Igitur bibentes inebriabuntur quasi a vino, id est Spiritum sanctum accipientes, sic se habebunt, ut dicantur pleni esse musto. *Et replebuntur ut phialæ*, id est plenam habebunt facultatem non solum scientiæ, verum etiam eloquentiæ. Phiala namque os patulum habet, et ideo per hujus similitudinem recte innuitur linguarum universitas,

quæ illis data est, ut et capere vel nosse et eloqui possent omnibus gentibus magnaia Dei. Et quia non sufficit oris sive linguarum abundantia, nisi adsit et zeli boni fortitudo sancta, cum dixisset: *Replebuntur ut phialæ*, addidit, et quasi cornua altaris. Cornua altaris jussit Dominus quatuor fieri dicens Moysi: *Facies et altare de lignis sethim*, quod habebit quinque cubitos in longitudine, et totidem in latitudine (Exod. XXI), id est quadrum, et tres cubitos in altitudine. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt. Quomodo impleta sunt illa cornua altaris? *Facies*, ait, et *vectes altaris de lignis sethim duos, quos operies laminis æreis, et induces circulos, erantque ex utroque latere ad portandum (ibid.)*. Secundum hanc similitudinem impleti sunt apostoli scientia utriusque testamenti, quasi duobus vectibus de ligni sethim per circulos charitatis ad portandum ad altare, quod est Christus, cujus videlicet altaris apostoli quædam cornua fuerunt et sunt, videlicet perhibendo illi fortissimum coram regibus et gentibus testimonium. Igitur *replebuntur*, ait, ut *phialæ*, et quasi *cornua altaris*, id est, uno eodemque spiritu et scientissimi fient et fortissimi ad portandum, id est evangelizandum cunctis gentibus Christum secundum mysterium illius altaris manufacti, quod ut portari posset, cornua ejus circulis et vectibus jussa sunt impleri. *Et salvabit eos*, inquit, *Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui, quia lapides sancti elewantur super terram ejus*. Sensus hic est: Sicut pastor gregem suum, ita salvabit multitudinem credentium, et hoc inde proveniet, quia sicut lapides rotundi facile volvi possunt, et citius moventur secundum voluntatem ejus qui uspiam illos ducere vult, ita illi Salvatoris imperium sequuntur, et per infirmitatem quidem carnis teneri, ut ovium grex, sed per patientiæ virtutem duri ut lapides, et per obedientiæ benevolentiam semper volubiles, et ad jussa peragenda currentes. *Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* Hoc ita cum præcedentibus continuari potest. Dixi, *replebuntur ut phialæ, et quasi cornua altaris*, et subaudiendum est bonis Domini pulcherrimis, scilicet frumento et vino, quæ vere bona Domini esse sentit, quisquis frumentum et vinum spiritualiter intelligit. Nam frumentum Domini est verbum Domini, et vinum Domini est Spiritus Domini. Sicut frumento visibili fames expellitur corporis, et vino non solum extinguitur sitis, sed et vegetatur calor naturalis, ita verbo Dei anima vivit, et dulcedine Spiritus sancti provocatur mens ad amorem Dei. Hoc a tempore prædicationis evangelicæ sic abundanter cæpit fieri, ut sicut tempore messis solet apparere plenitudo agri frumentarii, et sicut in abundantia roris vel imbris temporanei et serotini, germen arridet horti bene culti, vernantibus rosis et candentibus liliis, ita per orbem universum passim spectentur, et electus sexus virilis, et virgines sexus feminei. Quid aliud beatam Trinitatem magis quam hoc spectaculum in

hoc mundo delectet? Dicit ergo: *Quid enim bonum ejus est, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?* Sequitur:

CAP. X. — *Petite a Domino pluviam in tempore serotino, et Dominus faciet nives, et pluviam imbris, dabit eis, singulis herbam in agro, quia simulacra locuta sunt inutile, et divini viderunt mendacium, et somniatores frustra locuti sunt, vane consolabantur*. Optime sciendum est (etenim scire sapientis est) quia bonum hoc et pulchrum, de quo dixerat: *Quid bonum ejus, et quid pulchrum ejus est, nisi frumentum electorum et vinum germinans virgines, bonum, inquam et pulchrum*, hoc solius Dei donum est, et propter hoc ab ipso petendum est. Nam de germine virginitatis, de frumento verbi Dei, quicumque studiosus fuit, non ignorat, sed experimento didicit quod de terra carnis nostræ resurgere non possit, quamvis plantet aut riget aliquis, nisi Deus incrementum dederit (I Cor. III). Qui ergo bonum hoc vel pulchrum ostendit, recte et consilium suggerit petendi illinc unde potest acquiri. *Petite*, inquit, *a Domino pluviam in tempore serotino, et Dominus faciet nives pluviam imbris*. Ac si dicatur: Ubi desideratur frumentum Domini, et vinum germinis virginei, ubi consilium est castitatis, vel propositam virginitatis, ibi sentitur magis incendium carnis adversa spiritum concupiscentis. Sed nolite deficere, nolite desperare. *Petite a Domino, et Dominus dabit nives, et pluviam imbris*: nives quibus æstus carnis refrigeret ac temperet; pluviam imbris quo terra cordis compluta proferat herbam frumenti, quo vivit homo, quod confirmat cor hominis. Nam nix interdum malum significat, ut illud beati Job: *Qui timent pruina, irruet super eos nix (Job VI)*. Interdum vero bonum, ut illud de parabolis Salomonis: *Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis et qui inisit eum, animam illius requiescere facit (Prov. XXV)*. *Petite*, ait, *a Domino in tempore serotino*. Magna et vehemens est hujusmodi exhortatio et unicujusque conscientiam tangit hoc dicto. Quis gloriari potest, qui hujusmodi nives aut pluviam petierit, et impetravit tempore nimis maturo? Fere omnis caro prius suo delectatur incendio, quam refrigerium petat a Domino. Ergo quasi non ausus dicere: *Petite in tempore matutino, petite*, inquit, *in tempore serotino*. Si non mane, *petite* vel sero; *petite*, inquam, et nolite attendere simulacris aut divinis sive somniatoribus, *quia simulacra locuta sunt inutile, et divini viderunt mendacium, et somniatores frustra locuti sunt, vane consolabantur*. Quid enim dixerunt? O homo, qui dicis *pulchrum* Dei esse *vinum germinans virgines*, ad quid Deus in initio masculum et feminam creavit? Ad quid membra coeundi usus apta formavit? Vide ergo, ne dum virgines existimas vel prædicas bonum et pulchrum esse Dei, contrarius existas constitutioni vel decreto Dei. Sunt autem plerique non audentes sic obloqui, quoniam potest eis abundantius responderi. Aliter dicunt, et nimis misericorditer blandiuntur sibi. D⁹

vel illa poterit, sanctus ille apostolus, aut sancta illa quam Deus assumpsit, valuit proferre et custodire germen Dei, germen virginitatis, quia tempus bonum fuit, aut complexio frigidioris naturæ vivit, tempus nunc fragilius est, nos, o soror, aut, o frater, natura sumus imbecillioris, melius est sic facere quam uri. Illa poterit, tu virginitatem custodire vel continens esse non poteris. Nec defuerunt qui dicerent nuptias in illo sæculo virginibus non impietatis fore meriti. Cum hæc vel his similia audieris, scito quia simulacra sunt, et inutile loquantur. Divini sunt, et mendacium vident. Somniatores sunt, et frustra loquendo vane consolantur. *Idcirco abducti sunt, quasi grex affigentur, quia non est eis pastor. Super pastores iratus est furor meus, et super hircos visitabo, quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda, et posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.* Idcirco ait, quia somniatores sunt, et frustra loquantur, quia divini sunt et mendacium viderunt, quia simulacra, id est deceptores sunt, et inutile locuti sunt ad subvertendum bonum Dei, quod frumentum doctorum est, ad destruendum pulchrum Dei, quod est vinum germinans virgines, idcirco et ipsi, et qui consenserunt, vane consolantibus eis, idcirco, inquam, *abducti sunt* in diversas vias libidinum, et *affigentur quasi grex*, subauditur hircorum, quod animal nimis est libidinosum. Nam propterea dicit, *et super hircos visitabo*. Ergo quasi grex hircorum, id est bruti et insensati velut hirci affligentur, subauditur multis et diversis ignominie passionibus. Nam quia veritatem Dei in mendacium commutaverunt, quod est divinatorum hujusmodi et somniatorum. Idcirco ait Apostolus: *Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam (Rom. vii)*, idcirco tradidit illos Deus in passiones ignominie, idcirco tradidit illos Deus in reprobum vitam, *ut faciant ea quæ non convenient (ibid.)*. Iuxta hunc sensum cum hic dicit quia non est eis pastor, pariter subintelligendum est, nec ipsi sunt pastori, videlicet illi qui dicit: *Ego sum pastor ovium (Joan. x)*, *ego sum via et veritas (Joan. xiv)*, non quod pastorem hujusmodi non audierint, aut vitam et veritatem istam non cognoverint, sed quia cum cognovissent pastorem, huic non sicut pastori obediunt, vel sicut Apostolus dicit: *Cum cognoverint Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt (Rom. i)*, imo veritatem in mendacium commutaverunt. Idcirco *super pastores iratus est furor meus, et super hircos visitabo, id est et magistros libidinum, quia putridi pastores sunt, et auditores, sive imitatores illorum, quia libidinosi hirci sunt, etpepue judicabo, quoniam proprio jam sunt condemnati judicio pastores hircis libidinum, vias ostendendo, hirci pastoribus libenter assentiendo. Etenim inde jam excusabiles sunt, quia visitavit Dominus exercituum domum Juda, et posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello*. Vocabulo domus Juda, quod interpretatur confessio, cunctos illis contrarios significat, quoniam illi, sicut jam dictum est, cum cogno-

vissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt aut gratias egerunt, et idcirco passionibus traditi sunt, et idcirco non liberantur, quia sibi multis complacent passionibus. Isti autem econtra cognoscentes Deum, sicut Deum glorificaverunt et gratias egerunt, unde et domus Juda, id est domus **345** confessionis et laudis dicti sunt. Hujusmodi *gregem suum*, gregem non hircorum, sed ovium *visitavit Dominus exercituum*. Quomodo *visitavit*? *Posuit eos*, ait, *quasi equum gloriæ suæ in bello*, id est sicut equus gloriosus in bello exultat audacter, et in occursum pergit armatus, contemnit pavorem, nec cædit in gladio, ita isti fortes et constantes sunt intus et foris, intus contra omnem impetum libidinis, foris contra gladium persecutoris, hinc illi, ut jam dictum est, inexcusabiles sunt, quia videlicet ut illi, ita et isti homines sunt, caro sunt, et si voluissent illi, æque isti habuissent adiutorem Deum. Unde propterea sequitur: *Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egreditur omnis exactor simul. Et erunt quasi fortes, quasi conculcantes lutum viarum in prælio. Et bellabunt, quia Dominus cum eis. Et confundentur ascensores equorum, et confortabo domum Juda, et domum Joseph salvabo*. Bene secundum nomen suum loquitur et constat domus Juda, bene adorat et sentit equus gloriæ Domini. Sic dicere, hoc nimirum est Deum omnipotentem glorificare et gratias agere: *Ex ipso*, inquit, *angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egreditur omnis exactor simul*. Quidnam hoc est? Omne bonum *ex ipso* procedit. *Angulus*, id est fides, *paxillus*, id est spes, *arcus prælii*, id est charitas extra quam nulla est scientia, nulla virtus præliandi, *ex ipso* est, ipsius donum est. *Simul omnis exactor*, id est omnis operator quicumque ex conscientia boni operis juste audet mercedem exigere, ut ille qui dixit: *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi; de reliquo reposita est mihi corona justitiæ quam reddet mihi Dominus in illum diem (II Tim. iv)*. *Omnis*, inquam, *talis exactor ex ipso egreditur*, ex ipso accipit hoc ipsum quod est operatus, pro quo mercedem vel coronam exigere meretur. Angulum diximus fidem, quia videlicet sicut angulo junguntur duo parietes et diverso venientes, ita per unam eandemque fidem conjuncta est electio gentium electioni quæ ex Judæis est; paxillum spem, sicut qui lapsus in prona si paxillum firmiter fixum apprehenderit, feliciter subsistit, et tenet atque tenetur, ne penitus decidat in ima præcipitii; ita qui variis tentationibus poterat periclitari, et in barathrum devenire desperationis, spe sublevatur, et ad divinæ pietatis arcem resiliit; arcum prælii charitatem, quia profecto nihil tam forte contra diabolum, nihil in omni armatura virtutem tam valens, tam efficax contra pugnas libidinum quam est charitas, per quam fides operatur, per quam spes roboratur, et omne animæ certamen jam in præsentem quadam mercede remuneratur, dum huius veri boni suavitate mens bene conscia quoci-

dne pascitur. Exaetorem diximus operarium fidelem, in fide stantem, in spe laborantem, in charitate currentem, et propter hoc mercedem aut coronam a Deo fideli debitore exigentem. Hæc omnia ex ipso sunt, et hoc scire debent electi supradicti, maximeque pulchrum illud Dei germen, scilicet virgines scire, inquam, hæc, et respondere debent contra simulacra loquentia inutile, contra divinos mendacium videntes, contra somniores frustra loquentes, et vane consolantes, ut supra jam dictum est. *Et erunt*, ait, *quasi fortes, quasi conculcantes lutum viarum in prælio, et bellabunt, quia Dominus cum eis. Quasi fortes*, inquit, *quasi conculcantes*, id est vere fortes, vere conculcantes, ut illud: *Facti sumus sicut consolati* (Psal. cxxv), id est, vere consolati. Contra, quid fortes? Quid conculcantes? Fortes contra lutum viarum, *conculcantes lutum viarum*, sive stercuris in medio platearum. Nam *mulier fornicaria quasi stercuris*, ait Sapientia, *conculcabitur in medio platearum* (Eccli. ix). Duo dixit, *quasi fortes, quasi conculcantes*. Non prius conculcantes, et deinde fortes, sed prius fortes, et deinde conculcantes. Prius enim antequam vincant libidines, pugnare oportet ut fortes, et deinde conculcare possunt, utpote victores, ita ut si vel motum vitii sentiant, indignentur, contra quod prius cum labore præliabantur. Et notandum quia prius tria reddidit, quia dixerat, *ex ipso angulus, ex ipso paxillus, et ex ipso arcus prælii*, et nunc dicit: *Et erunt quasi fortes, erunt quasi conculcantes, et bellabunt quasi Dominus cum eis*. Ergo fortes in angulo fidei, conculcantes cum paxillo spei, bellantes in arcu prælii, in fortitudine charitatis. Sed quid opus erit bellare, postquam licuit conculcare? Ad hoc sciendum quia postquam in semetipso quis vicerit, et conculcaverit *lutum viarum*, id est stercuris libidinum, restat ut pugnet et pro aliis in arcu prælii, in fortitudine charitatis, cum fervore zeli boni, arguendo, obsecrando, increpando, maxime illos qui sibi sunt commissi, ut solet fieri, quia dignum est, et ita expedit, ut regimen animarum, non cuilibet, sed probato et merito committatur libidinum victori. *Et confundentur*, ait, *ascensores equorum, et confortabo domum Juda, et domum Joseph salvabo*. Manifestum est tam de Scripturis quam de exemplis quotidianis, quia elationem mentis sequitur confusio libidinis justo iudicio Dei. Porro elati quo melius atque convenientius vocabulo denotarentur quam hoc dicto: *Ascensores equorum*? tanquam diceret: Humiles illa gloria sequetur, ut conculcent lutum viarum: superbos illa confusio, ut stercorentur eodem luto viarum. Quid porro sibi vult, quod protinus dicit: *Et confortabo domum Juda, et domum Joseph salvabo*? De domo quidem Judæ jam supra dictum est quod ipsi sint constantes, et Deum omnipotentem sicut Deum glorificantes, et gratias agentes, et propter hoc ipsum posuerit eos Dominus quasi equum gloriæ suæ in bello, et hoc repetitur hic brevi sententia, *et confortabo domum Juda*. Sed de Joseph cur mentionem fecit in præsentia negotia,

A dicens, *et domum Joseph salvabo*? Ad hæc, sciendum quia Joseph inter victores libidinum motissimus atque nobilissimus est, quia n: h:uit acquiescere dominæ suæ dicenti: *Dormi mecum*, cum captivus esset, et propter fidem castitatis, falsa circumventas accusatione, carceri mancipatus est (Gen. xxxix). Domum ergo Joseph cunctos designare illos qui pro castitate laborant non dubium est, quatenus qui hæc audiunt et recordantur laborum ejusdem Joseph, et quomodo de eisdem laboribus salvavit eum Dominus, provocentur ad imitandum Joseph, et ab experimento sciunt quia cunctis, qui pro fide et castitate agonizantur, magna merces parata, grandis honor apud Deum repositus est. *Et convertam eos, quia miserebor eorum, et erunt sicut fuerunt, quando non projeceram eos. Ego enim Dominus eorum, et exaudiam eos, et erunt quasi fortes Ephraim, et lætabitur cor eorum quasi a vino, et filii eorum videbunt, et lætabuntur, et exsultabit cor eorum in Domino*. Hoc assertionem nostram non indiget, quod, ut nunc ait, *et convertam eos quia miserebor eorum* conversionis quia conversi sumus, causa alia nulla est, nisi gratuita misericordia, sive misericors, et miseratrix gratia. Quod deinde subjungit, *et erunt sicut fuerunt, quando non projeceram eos*, quo sensu melius intelligitur quam ac si dixisset: *Et erunt sicut prædestinatione habui eos*. Nam antequam in Adam et Eva, quos emisi de paradiso, projecerat nos, imo et antequam cœlum et terra fieret, **346** eram apud eum omnes nos, quanto quisque deberet accrescere merito, quanto universitas electorum complenda foret numero. Et quia non ex semetipso, sed ex sola h:et gratia liberatoris, recte dicit continuo: *Ego enim Deus eorum, et exaudiam eos*. Mox dicendo: *Et erunt quasi fortes Ephraim*, ad sacram et mysticam nos misit historiam, ubi Ephraim, qui natu erat junior, benedictione patris commutantis manus factus est prior. Scio, inquit, *fili mi, scio quia hic Manasses, primogenitus est, sed frater ejus junior, major illo erit, et semen illius crescet in gentes, constituitque Ephraim ante Manasses* (Gen. xlviii). *Erunt ergo, ait, quasi fortes Ephraim*, id est præferentur ex generibus, credentes, et Judæis erunt multipliciores atque fortiores, sicut Ephraim, qui natu erat junior, prior prælatus est, et major factus quam is qui natu erat prior Manasses. *Et lætabitur, ait, cor eorum quasi a vino*, id est lætitiâ habebunt, non foris sed intus, nam a sæculo persecutionem patientur, sed intus consolatione Spiritus sancti replebuntur. Quod deinde dicit: *Et filii eorum videbunt, et lætabuntur, et exsultabit cor eorum in Domino*, res ipsa hodie veraciter dictum esse comprobatur: quia nos filii sanctorum filii martyrum, quibus illi certitudinem fidei Christianæ suo sanguine pepererunt, gloriam illorum videmus et lætamur, videntes et lætantes venemur, et exsultat cor nostrum in Domino, quia talia apud Christum habemus patres et patronos. *Sibilibis, et congregabo illos, quia redemi eos, et multiplicabo eos, sicut antea fuerant multiplicati, et seminabo*

eos in populis, et de longe recordabuntur mei, et vivent cum filiis suis. Magis ac magis inculcat ac replicat, quod non meriti ipsorum, sed gratiæ suæ sint omnia quæcunque illis dicuntur, vel dici possunt gloriosa. Quid enim est *sibilabo eis*, nisi occulta inspiratione traham illos, quæ est quasi *sibilus auræ tenuis*? (III Reg. xix). Ergo *sibilabo eis*, id est, quidquid boni est eorum vel esse poterit, de meo spiritu erit, et congregabo illos, scilicet eodem spiritu meo in unitatem fidei, quia *redemi eos*, quia idcirco mortuus sum, idcirco, ut ait Evangelista, mori me oportebat, ut eos, qui *dispersi erant, filios Dei congregarem in unum* (Joan. ii). *Et multiplicabo eos*, sicut ante fuerunt multiplicati, id est non alii, neque pauciores credent, et convertentur, quam fuerunt ante omnia sæcula præsciti et prædestinati. Quomodo vel quali incremento, Domine, multiplicabis eos? *Et seminabo*, ait, *eos in populis, et de longe recordabuntur mei.* Hic illud occurrit quod ipse in Evangelio de semetipso dicit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert* (Joan. xii). Nam principaliter ipse quidem erat granum mortificandum, et vivificandum; mortificandum infidelitate Judæorum, vivificandum fide populorum: sed secundarie singuli quique sanctorum, vel martyrum grana frumenti fuerunt et sunt. Unde superius dictum est, *bonum et pulchrum Dei esse frumentum electorum* (Zach. ix). Cum ergo in modum frumenti sanctificaverint sancti, ita ut per verbum doctoris unius multi eruditi sint, et per passionem unius martyris persæpe multi occasionem credendi acceperint, qui a Deo longe erant remoti, nonne satis liquet, quam veraciter prophético præconio dixerit hic, *et seminabo eos in populis, et de longe recordabuntur mei, vivent cum filiis suis*, subauditur, qui labore ipsorum Deo acquisiti, et salutem æternam sunt nati. *Et revertentur, et reducam eos de terra Ægypti, et de Assyriis congregabo eos, et ad terram Galaad et Libani adducam eos, et non inveniatur eis locus.* Ægyptum hunc mundum, Assur diabolum, et Assyrios demones in Scripturis significare notum est. Hinc apud Isaiam Dominus dicit: *In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, et Assur absque ulla causa calumniatus est eum* (Isa. lii). Et est sensus: Sicut in istam localem Ægyptum descenderunt filii Jacob, et ibi multiplicati genuerunt sub servitio, et quasi in ergastulo (Exod. i), et deinde carneus Assur, Sennacherib, et multitudo ejus (IV Reg. xix), et Salmanasar itidem rex Assur calumniatus est, et captivum duxit eum sine causa, quia nihil contra eum fecerat (IV Reg. xvii), ita in principio, quando non erant nisi duo in paradiso, masculus et femina, Adam et Eva, descendit in illis duobus omnis electorum et ad vitam prædestinatorum populus in tenebras hujus sæculi, ubi Deus verum lumen non videtur, et diabolus sub tributum mortis redegit eum, invisens illi, et odio habens absque ulla causa, quia videlicet homo diabolum de

A cœlo ruere non fecerat. Porro, terra Galaad et Libani terra est promissionis, interpretaturque Galaad *acervus testimonii*. Libanus autem *candidatio*, quibus nominibus martyres, id est testes, et omnes candidæ confessionis sanctos significare perspicuum est. Igitur *revertentur* ait. *Et reducam eos de terra Ægypti, et de Assyriis congregabo eos, et ad terram Galaad, et Libani adducam eos, et non inveniatur eis locus*, id est ad me convertentur, sicut scriptum est: *Remiscentur et convertentur ad Dominum omnes fines terræ* (Psal. xxi), et ego de præsentis sæculi nequam ereptos, de potestate malignorum spirituum liberatos, *congregabo eos*, subauditur in unum, sicut evangelista dicit, *ut filios Dei, qui dispersi erant congregaret in unum* (Joan. xi), et adducam eos ad terram viventium, quæ terra est Galaad, et Libani, id est martyrum et omnium sanctorum, et tanta erit multitudo eorum, ut æstimatione humana non possit invenire, quis vel quantum sit locus, qui sufficere queat illis ad habitandum. *Et transibit in maris freto, et percutiet in mari fluctus. Et confundentur omnia profunda fluminis, et humiliabitur superbia Assur, et sceptrum Ægypti recedet. Confortabo eos in Domino, et in nomine ejus ambulabunt dicit Dominus.* Adhuc detinetur in contemplationem mysterii quo miserat nos, dicendo: *Et reducam eos de terra Ægypti*. Non obscura, sed notissima est parvulis quoque Ecclesiæ filiis, illa spiritualis intelligentia, quod sicut Israel de Ægypto per mare Rubrum, merso Pharaone cum curribus et equitibus ejus, ascendit ad possidendam terram, quam Dominus illi dare decreverat, quod et fecit, ita electorum universitas, de præsentis sæculo ascendens, non aliter quam per sacramentum baptismi ad illam terram viventium pervenit, demerso, id est abnegato diabolo, et universis pompis ejus, in virtute ejus sacramenti. Cum ergo dicit: *Et transibit in maris freto*, subauditur Dominus, *et percutiet in mari fluctus, et confundentur omnia profunda fluminis, et humiliabitur Assur superbia, et sceptrum Ægypti recedet*. Pulchre concludit quasi narrationem propheticam, narrationem operum misericordiæ et miserationis, quam sic incepserat: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti victos tuos de lacu in quo non est aqua* (Zach. ix).

D Nam *et transibit in maris freto, et percutiet in mari fluctus*, quid aliud est, nisi et perficiet illud quod in divisione maris Rubri significabatur, quando virgam suam, jubente Domino, Moses elevavit super maris fluctus (Exod. xiv), et recessit sceptrum Ægypti, subauditur, percussum virga Moysi, nec potuit filios Israel persequi? Plura hinc dici poterant, nisi quia sicut jam dictum est, **347** fere omnibus notum est illius facti mysterium, et qui nota diutius tractat affert legenti fastidium, ergo cætera persequamur.

CAP. XI. — *Aperi, Libane, portas tuas, et comedat ignis cedros tuas. Ulula, abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt. Ululate, quercus Basan, quia succisus est saltus munitus. Vox ululatus*

pastbrum, quia vastata est magnificentia eorum. Vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis. Universæ viæ Domini, ait Psalmista, misericordia et veritas (Psal. xxiv). Item: Misericordiam et iudicium cantabo tibi, Domine (Psal. c). Secundum hæc duo hic locus prophetiæ dividitur. Nam ab eo, quod longe superius: Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Jejunium quarti, et jejunium quinti (Zach. viii), etc. usque ad id, quod nunc dicit: Aperi, Libane, portas tuas, cuncta fere promissa misericordiæ fuerunt, quæ nunc opere impleta sunt, et ab eo quod dicit: Aperi, Libane, portas tuas, usque ad id quod longe inferius loquitur, brachium ejus ariditate siccabitur, et oculus ejus dexter tenebrensens obscurabitur; cuncta hæc terribilia veritatis edicta, justique iudicii documenta sunt. Quantum dulcedinis, quantum suavitatis atque jucunditatis illic est in hoc dicto: Exsulta satis, filia Sion; jubila, filia Hierusalem (Zach. ix). Et econtra quantum hic amaritudinis, quantum acerbitatis et calamitatis eorum, quibus dicit: Aperi, Libane, portas tuas et comedat ignis cedros tuas: ulula, abies, ululate quercus Basan. Ergo, sicut hactenus misericordiam in illis qui crediderunt vel credunt, ita ex his quæ sequuntur justum consideremus iudicium super illos qui non crediderunt. Aperi, inquit, Libane, portas tuas. Libanus, quo monte terra illa nihil habuit vel habet excelsius, templum præsentis loco significat quo gens illa nihil habet augustius. Aperi, id est claudere Romanis vel hostibus obserare non valeas, sed ingrediantur secreta tua, et comedat ignis cedros tuas, id est tabulas cedrinas, tabulas deauratas. Puto ipsum Libanum, hoc est, templum prophetiæ vocis sensisse imperium, quoniam, ut Josephus quoque testatur (De bel. Jud., lib. vii, c. 17), imminente excidio portæ ejus apertæ sunt absque manu hominum. Orientalis, inquit, porta interioris templi cum esset ænea atque gravissima, et post meridiem vix a viginti hominibus clauderetur, serisque ferro junctis obseraretur, pessulosque altos haberet in saxeam limen demissos, uno perpetuo lapide fabricatum, visa est noctis hora sexta sponte patescere. His autem curriculo per custodes templi magistratui nuntiatis, ascendit ille, vixque eam potuit claudere. Nec mirum. Imperabat enim hæc vox divina, vox prophetica: Aperi, Libane, portas tuas et tali apertione protinus fore aperiendas hostibus portas suas significabat. Abies cui dicitur ulula, et cedrus quæ cecidit, illi principes, illi superbi fuerunt quos apertius exprimit, dicendo: Quoniam magnifici vastati sunt. Et pulchre sicut nomine Libani templum, ita abietis et cedri nominibus summos Judæorum et principes designat sacerdotum, qui, quomodo abies et cedrus in Libano, ita se extollebant et magnificabant in templo illo. Et quia præ magnitudine malorum non sufficit semel dixisse, repetit verbis paululum diversis: Ululate, inquiens, quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus. Adhuc autem magis ac magis inculcans, vox, inquit, ulu-

latus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum, vox rugitus leonum, quia vastata est superbia Jordanis. Quos abietes, cedros et quercus dixerat, eos tandem pastores et leones nuncupat, quoniam pastores erant nomine pro sacerdotali officio; leones opere, quia prædam faciebant de populo. Nomine saltus muniti, quem succisum et vocabulo Jordanis, cujus superbiam vastatam esse dicit, multitudinem atque confidentiam designat populi Judaici, in quo jam dicti principes sacerdotum sic erant feroces ut leones, sic rigidi atque superbi sive elati ut quercus cedri atque abies. Quis ejusmodi cedrorum atque abietum casum, quis quercuum succisionem non audivit? Cujus ad aures ululatus ille non pervenit? Usque ad præsentem diem, ait B. Hieronymus, perfidi coloni post intersectionem servorum, et ad exercitum Filii Dei, excepto planctu, prohibentur ingredi Hierusalem, et ut ruinam eis liceat suæ flere civitatis, pretio redimunt, ut qui quondam emerant sanguinem Christi, emant lacrymas suas, et ne fletus quidem eis gratuitus sit. Videas in die quo capta est a Romanis, et diruta Hierusalem, venire populum lugubrem, conspuere deerepitas mulierculas et senes pannis annisque obritos, in corporibus et in habitu suo iram Domini demonstrantes. Profecto qui superius dixerat illis qui jejunaverant et planxerant per septuaginta annos, propter exterminium quod fecerant Babylonii: Numquid jejunium jejunasti mihi? (Zach. vii), idem Dominus magis, multoque severius istorum ululatum contemnit. Hæc dicit Dominus Deus meus: Pæce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant, et non dolebant, et vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, quoniam divites facti sumus. Et pastores eorum non parcebant eis, et ego non parcam ultra super habitantes terram, dicit Dominus. Memoriar tenendum quod ante jam diximus, quia sicut ea quæ prius dicta sunt misericordiam sonant regis Sion et salvatoris Hierusalem, ita hæc iudicium prædicant ejusdem regis et iudicis omnium. Propheta dicit: Hæc dicit Dominus Deus meus: Pæce pecora occisionis; paucisque interjectis, dicit Dominus: Ego non parcam ultra super habitantes terram, quod idem est ac si diceret: Ego non pascam. Intellectu hic opus est quomodo Dominus dicat: Pæce, et Dominus dicat: Non pascam. Nam, si parvum est et si non videtur idem esse, ego non parcam, ac si diceret, ego non pascam, postmodum manifestus dicit: Non pascam vos. Quod moretur moriatur, et quod succiditur succidatur. Proinde integram literæ portionem, quam postulat sensus, jam hic perscribere idoneum videtur. Cum dixisset Dominus Deus: Pæce pecora occisionis, quæ qui possederant occidebant et non dolebant, et vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus, et pastores eorum non parcebant eis: cum, inquam, hæc dixisset Dominus, statim econtra dixit Dominus: Et ego non parcam ultra super habitantes terram. Ecce trado homines unumquemque in manu proximi sui, et in manu regis sui, et non eriam de manu eorum.

et pascam pecus occisionis, propter hoc, o pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas: unam vocavi decorem, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem. Et succidi tres pastores in mense uno, et contracta est anima mea in eis. Siquidem anima eorum variavit in me, et dixi: Non pascam vos. Quod moritur moriatur, et quod succiditur succidatur, et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui. Intellectu, inquam, ut jam diximus, hic opus est, quia Dominus Deus est, qui dicit: *Pasce pecora occisionis*, et Dominus Deus est qui dicit: *Ego non parcam ultra super habitantes terram*. Itemque Dominus est, qui dicit: *Et pascam pecus occisionis, propter hoc, o pauperes gregis*; et Dominus est, qui subinde loquitur: *Non pascam vos; quod moritur moriatur, et quod succiditur, succidatur*. Utergo intelligentiæ melius pateat ostium, primo illud **348** dicendum: *Quis videns Dominus civitatem Hierusalem, flevit super illam dicens: Quia si cognovisses et tu (Luc. XIX), et cætera*. Porro, civitas illa, populus ille, pecus erat occisionis, id est populus destinatus sempiternæ morti, æternæ perditioni. Quid ergo erat homini Jesu Christo, quem propheta utique significat, dicens: *Hæc dicit Dominus Deus meus; quid, inquam, illi super civitatem vel populum ejusmodi, nisi dicere, pasce pecora occisionis*. Nam quoniam in uno eodemque Jesu Christo, sicut duas naturas, ita duas scimus esse voluntates, non dubium quin secundum naturæ humanæ voluntatem, qua et super illos flere potuit, reservari eosdem voluerit. Sed quid esset illos reservare, nisi pascere pecora occisionis? Nam, quanto plures scaturirent de illius multitudinis luxuriosa carne vermiculi, tanto plures provenirent victimæ morti sive occisioni. Itaque dicit idem Dominus Filius, sive Dominus Pater, sive Dominus Spiritus sanctus: *Ego non parcam ultra super habitantes terram*. Sed quid? *Ecce trado*, ait, *homines unumquemque in manu proximi sui, et videlicet a semetipsis cædantur et dilacerentur seditionibus intestinis, nimirum secundum electionem Barabbæ latronis et seditiosi, quem damnato principe pacis Jesu Christo, prælegerunt sibi, et in manu regis sui, scilicet Cæsaris, qui rex eorum fuit et esse debuit, secundum suam ipsorum professionem, dicentium: Non habemus regem, nisi Cæsarem (Matth. XXVII)*. Josephus scire volentibus satisfacere potest, quam vere in illa obsidione tradiderit eos, unumquemque in manu proximi sui et in manu regis sui, et quam vere dixerit, et concident terram, quamque veraciter addiderit adhuc, et non eruat de manu eorum. Attamen, ne omnino voluntatis humanæ, de qua jam dictum est, fletus frustra proveniret, quando videns civitatem super illam flevit (Luc., XIX), et pascam, ait, pecus occisionis, subauditur quadraginta duobus annis, ut habeant tempus pœnitentiæ, qui ex illis pœnitentiam agere voluerint. Nam tot anni transierunt a passione Domini, usque ad illud miserabile excidium. Occisionis illius causam in sacerdotes sive pontifices, miro modo redundare

A demonstrat, dum præmisso, *pasce pecora occisionis*, subjungit: *Quæ qui possederant, occidebant, et non dolebant, et vendebant ea dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus*. Et ne dubium sit quos tangat, continuo subdit: *Et pastores eorum non parcebant eis*. Ergo qui possederant, sacerdotes fuerunt avarissimi, et pontifices rapacissimi, et ejusmodi pastores animas occidebant, et non dolebant, imo gaudebant, quoniam de occisione animarum illorum aliquid emolumentum pecuniæ capiebant, atque hoc modo vendebant infelicem populum tanquam possessionem suam, præoptantes de pereuntibus lucellum aliquid contrahere, quam de viventibus et Christum sequentibus suorum detrimentum sacculorum, quod timebant, incurrere. O quam iniqui, quam impie Deum existimabant esse similem sibi, dum ita vendentes pecora illa dicebant: *Benedictus Dominus, divites facti sumus*. Talis illorum benedictio maledicta sit, quoniam et ipse Dominus in alio propheta dicit: *Et maledicam benedictionibus vestris et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor (Malach. II)*. Propter hoc, o pauperes gregis, qui propter hoc ipsum quod pauperes, id est humiles estis, occisionem evasistis, et forte doletis super illa pecora occisionis, sicut quispiam vestrum dolens, dicit: *veritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea, in Spiritu sancto, quoniam tristitia est mihi magna, et continuus dolor cordi meo (Rom. IX)*. O, inquam, pauperes ejusmodi, subauditur, adhuc attendite, quod vel quomodo cum grege illo egerim, ut melius cognoscatis quam justum occisionis illorum iudicium sit. *Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi, decorem, et alteram vocavi funiculum, et pavi gregem. Et succidi tres pastores in mense uno*, etc. ut supra. *Duas virgas assumpsi mihi*, id est his cum hominibus, ut essem Deus eorum, fœdus pepigi. Primo cum Noe, et cum omnibus hominibus sive gentibus. Secundo cum Abraham, et semine ejus. Ad Noe namque dixi: *Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos (Gen. IX)*. Ad Abraham vero: *Ego sum, et pactum meum tecum (Gen. XV)*. Itemque: *Et statuam pactum meum inter me et te, et inter semen tuum post te, in generationibus tuis fœdere sempiterno, ut sim Deus tuus et seminis tui post te (ibid.)*. Assumpsi ergo mihi duas virgas, id est primo regimen omnium gentium, quia omnium Creator sum, deinde regimen seminis Abrahamæ, quoniam gentes in vias suas abierunt. *Unam virgam vocavi decorem, et alteram vocavi funiculum*, quia videlicet gentes cæteræ quoddam decus meum, decus et ornatus orbis terrarum fuerunt; semen autem Abrahamæ proprius hæreditatis meæ funiculus esse habebat, sicut illi a me dictum est: *Et in semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. XXII)*. In illa virga quam vocavi funiculum, pavi gregem, id est dedi illis legem, quos sicut oves eduxi de Ægypto in manu Mosi et Aaron; et succidi tres pastores in mense uno, id est me sententiam dante in mense uno, mense primo mortui

sunt, Maria, Moses et Aaron, *et contracta est anima mea in eis*, id est iratus sum eis, ita ut adjudicarem illos sententia mortis. Quam ob causam? *Siquidem anima eorum variavit in me*, id est non perfecta, vel continua dilectione glorificaverunt me, subauditur ad aquas contradictionis. Dixitque eis: *Quia non credidistis mihi ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis* (Num. xx). Sciendum, ut supra jam diximus, cuncta hæc ab eo quod ait: *Aperi, Libane, portas tuas*, usque ad id quod supra dicit: *Onus verbi Domini super Israel*, ad rationes pertinere iudicii seu veritatis Domini, cujus *universæ riæ* sunt *miseriordia et veritas* (Psal. xxiiv), et idcirco pertinuisse ad rem, ut non omitteret dicere quod succiderit iudicio severo illos quoque pastores ejusmodi quos multum dilexit. Jam si quæras quid cum alia virga fecerit, quam vocavit *decorem*, qui in altera quam vocavit *funiculum*, pavit *gregem*, id est gubernavit Israeliticam sive Judaicam gentem, protinus ait: *Et dixi: Non pascam vos. Quod moritur moriatur, et quod succiditur succidatur, et reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui*. Et hæc dicens: *Tuli, ait, virgam meam, quæ vocabatur decus, et abscidi eam, ut irritum facerem sædus meum, quod percussi cum omnibus populis, et irritum deductum est in die illa*. Unum, inquit, *gregem pavi*, id est unam gentem regendam suscepi; cæteris autem gentibus, dicendo: *Non pascam vos, abscidi virgam*, sive abscindendo virgam, dixi, *non pascam vos*. Quid enim prodest pasci corpora, ubi mortuas esse constat animas. Quod moritur vel succiditur in anima, moriatur et succidatur in corpore. Hæc ubi dixi, non quievit mors, non cessavit gladius, passimque truncabant gentes, et invicem truncabantur, et tamen miro modo qui morerentur et succiderentur, certatim nascebantur tanta insania, ut proletarii quoque in urbibus collocarentur. Quod ad quid valuit, nisi ut infernus impleretur? Sequitur: *Et cognoverunt se pauperes gregis, qui custodiunt mihi quia verbum Domini est*. Et dixi ad eos: *Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam, et si non, quiescite*. *Pauperes gregis*, subauditur, de quo supra dixi, *et pavi gregem*, id est regendam suscepi Israeliticam gentem, et dedi eis legem. Qui sunt vel fuerunt illius gregis pauperes? Homines sancti et humiles quorum nonnulli, et si censu divites, affectu vel spiritu fuerunt pauperes, ut ipse David rex, isti *pauperes cognoverunt, quia verbum Domini est*, id est quia iustum est iudicium super gentes. Quando autem vel quomodo dixit ad eos iste pascens gregem, *afferte mercedem meam*? Nimirum quando *dedit eis regiones gentium, et labores populorum possederunt* (Psal. civ), tunc dixit illis: *Afferte mercedem meam*, quam Psalmista protinus exprimens, *ut custodiant, inquit, justificationes ejus, et legem ejus requirant* (ibid.). Nam hæc est tota merces pastoris hujus, et in hoc bene muneratum se esse gratulatur, si grex quem pascit,

A requirat et custodiat legem et justificationes ejus. Et quoniam grex rationalis liberum habet arbitrium, et pastor iste mercedem non coactam desiderat sed spontaneam, pulchre dixit: *Si bonum est in oculis vestris, afferte, et si non, quiescite*. Sed quid illi? Qualem attulerunt mercedem tanto pastori? Ait: *Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis: dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium decorum pretium quod appetitus sum ab eis*. Triginta argenteos dederunt Judæi sive pontifices et Pharisei Judæi proditori ut eum traderet illis. *Argenteos* illos appellat mercedem suam et *decorum pretium*. Quis digne verbis valeat consequi modum facti, sive qualitatem tantæ rei? Pastor ille qui duas habuerat virgas, et una contentus, alteram abscidebat, id est unum Israelitici populi gregem curans, cunctarum gentium tam multum gregem a cura sua rejecerat, et istam unum gregem tanta cura tamque miris modis, ut in Scripturis legimus, paverat pastor talis ac tantus, scilicet omnium Deus et Dominus homo factus, per semetipsum mercedem suam requisivit, et talem mercedem appenderunt ei, videlicet triginta argenteos in pretium sanguinis ejus dederunt proditori. Et hoc appellat *decorum pretium* nimirum cum ironia gravissima, quia non fuit decorum. Quis ergo rem hujuscemodi satis appendere vel digne valeat eloqui? Vere nullus nisi solus statuarium, sive plastes Deus. Idcirco *projeci, inquit, illud ad statuarium, et projeci illos in domum Dei ad statuarium*, subauditur, ut ipse qui solus novit dignum proferre super hoc iudicium, *Projeci*, id est ut projicerentur effeci, videlicet quod Judas *penitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum et senioribus, dicens: Peccavi, tradens sanguinem iustum, et projectis argenteis, abiens, laqueo se suspendit* (Matth. xxvii), quis effecit nisi ipse qui hic loquitur, *et projeci illos in domum Dei*. Interim in hac littera, quoniam Dominus est qui dicit: *Et appenderunt mercedem meam*, atque idem ipse loquitur: *Dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium*, et hunc statuarium sive plastem constat esse Deum, perpulchrum est hic attendere totius Trinitatis colloquium, quia videlicet res magna est, cujus magnitudinem istud quoque insinuat, quod contra illam commune divinitas, non in una, sed in tribus suæ substantiæ personis, edicere molitur iudicium; et qualis est sententia iudicii? Sequitur: *Et præcidi virgam meam secundam, quæ appellatur funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel*. Et est sensus: Sicut abscideram virgam primam, sic præcidi virgam meam secundam, id est sicut olim gentium in idololatria diffluentium universo gregi dixeram, *non pascam vos*, ita et multo acerbius dixi gregi Judaicæ gentis, *non pascam vos*, atque ita effectum est, ut dissolverem germanitatem inter Judam et Israel, id est ut completeretur malum illud, cujus præsagium fuit illa dissolutio qua olim dis-

soluta est germanitas inter Judam et Israel, quando decem tribus sciderunt se a tribu Juda, et a domo David, et fecerunt sibi regem Jeroboam de tribu Ephraim, sciderunt se a sancto et legitimo Dei templo, et aureos pro Deo coluerunt vitulos (*III Reg. xii*). Secundum illud malorum initium quo dissoluta est germanitas inter Judam et Israel, præcidi hanc virgam secundam, ut videlicet sicut tunc decem tribus quæ vocantur Israel, et Judam cui regnabat domus David, nullus iterum sociare potuit, siquidem nullus unquam regum Israel recessit a peccatis Jeroboam, id est a cultu vitulorum, quos ille fecit, quamvis multa magnalia fierent per prophetas, — maximeque per Eliam et Elisæam, nec fieri potuit ut rediret Israel in regnum domus David (*III Reg. xviii*); ita nemo possit sociare Judæos confessoribus Christi vel convertere, ut subijci velint regno filii David, regno Jesu Christi, a quo se abscederunt, negando illum ante faciem Pilati, et crucifigendo appetitatum, ut jam dictum est, *triginta argenteis*. Sequitur: *Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti; quia ecce suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, et contritum non salvabit, et id quod stat non enutriet, et carnes pinguium comedet, et ungulas eorum dissolvat*. Quoniam, inquit, *assumpsi duas virgas*, et taliter, ut jam dictum est, evenit, tanquam malam mercedem reddiderunt mihi, qui *gregem pari*, adhuc unum est quod faciam, sicut postulat ordo justitiæ, ratio iudicii. *Sume tibi vasa pastoris stulti*, scilicet peram, baculum, fistulam et sibilum. Ad quid hæc: *Quia ecce*, inquit, *ego suscitabo pastorem*, etc. Quomodo Isaias ut captivitatem populi demonstraret, nudus ambulavit (*Isai. xi*), et Hieremias ivit ad domum figuli, ut ex dissipatione vasis quod currebat in rota, et in manuangebatur artificis, et interitum Israelis, et Dei potentiam ostenderet (*Jer. xviii*), et Ezechiel ut subversionem Hierusalem, et fugam Sedechiæ, et onera captivorum non solum voce, sed et habitu demonstraret, perfodit parietem, et in humeris deportatus (*Ezech. xii*). Sed et tu habitum pastoris assume, ut stultum annunties pastorem qui venturus est. Pastor autem stultus et imperitus haud dubium, quin Antichristus sit, qui in consummatione mundi dicitur esse venturus, et qualis futura, sit indicatur. Iste pastor ideo super eos consurgit, quia pastor bonus qui paverat eos tam iniqua mercede muneratus, tam indecoro ab eis pretio appetitatus est. Hinc et in Evangelio dicit: *Ego veni in nomine Patris mei, et non suscepistis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis* (*Joan. v*), pastorem utique stultum, id est scienter mihi contrarium, non per ignorantiam errantem, sed per malitiam repugnantem. Nam quia in palmo quoque scriptum est: *Simul insipiens et*

A stultus peribunt (*Psal. xlviii*). Sciendum quia stultus et insipiens in hoc differunt, quod insipiens dicitur ille qui nescit; stultus autem ille qui scit, et nihilominus agit, contra rationem justitiæ quam scit. Pastor ille non faciet, quod ego bonus pastor feci. Ego derelicta visitavi, ille derelicta non visitabit. Ego dispersa quæsi, ille dispersa non quæret. Ego contritum sanavi, id est peccatorem converti, ille contritum non sanabit. Ego id quod stat enutrio, dum bonum in melius proveho; ille *quod stat non enutriet*, imo faciet quod contra est. *Carnes pinguium comedet, 350 et ungulas eorum dissolvat*, id est multos qui videbantur esse sapientes seducet, et rationem discretionis auferet, ita ut si fieri possit, in errores inducantur etiam electi (*Matth. xiv*). *O pastor et idolum, relinquens gregem, gladius super brachium ejus, et super oculum ejus dextrum. Brachium ejus ariditate siccabitur, et oculus ejus dexter tenebescens obscurabitur*. Hæc hostilis appellatio, *o pastor et idolum*, quam congrua est, utpote sicut adversarium proprium ejus qui appellat eum. Nam, qui appellat eum, ipse est Christus, et ille tam proprius Christi est adversarius ut dicatur Antichristus, id est Christo contrarius. *O*, inquit, *pastor et idolum*, falso pastor et vere idolum; falso, inquam, pastor, quia *relinquens gregem*, et vere idolum, quia mendacium. Sicut enim Filius Dei Veritas dicitur et est: ita tu, filii diaboli, mendacium recte diceris et es. Tu te ostendes tanquam sis Deus; sed tu non dico idolorum cultor, imo idolum es, et non Deus. Tu te ipsum existimari vis, de quo scriptum est: *Apud ipsum est fortitudo et sapientia* (*Job xii*), sed non ita est. Imo *super brachium tuum*, id est super tuam quam jactas fortitudinem, et *super oculum tuum dextrum*, id est super tuam quam tibi arrogas sapientiam, fortioris et sapientioris, imo solius fortis et solius sapientis evaginatus est gladius. Ille, inquam, gladius, quo jamdudum in cælo diabolus pater tuus, et tu cum illo es plagatus, et mirum, quod plagatus adhuc vivus, id est Deum viventem te dicere præsumis, cum plaga tua plaga sit mortis. Hujus rei admiratio est in Apocalypsi sub his verbis: *Et unum de capitibus, quasi occisum in mortem, et plaga mortis ejus sanata est* (*Apoc. xiii*). Item: *Dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestię, quę habet plagam gladii, et vixit*. Non vere plaga mortis tuæ sanata est, nec vere vivis; sed tu, insane pastor, et idolum mortuum, ostentatione tua sanus es et vivus. Tale brachium tuum, non vera fortitudo, sed rebellio contra Altissimum, *ariditate siccabitur*, et talis oculus tuus tibi dexter, Deo totus sinister, oculus non vere sapientia, sed veraciter malitia *tenebescens obscurabitur*, ut mittaris in profundum inferni mancus et cæcus.

351 LIBER QUINTUS.

Volens Deus, inquit, ostendere iram, et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ apta in interitum, ut ostenderet divitias gloriæ suæ, quæ præparavit in gloriam (Rom. ix). Hujus sermonis vere Apostolici reminisci præsens prophetiæ textus nos facit, quia revera quales Deus esset ostensus gloriæ suæ divitias in vasa misericordiæ, magnifica oris prophetici gratia, Spiritus sanctus cecinit, cum in anterioribus, tunc maxime ab eo quod ait: *Exsulta satis, filia Sion* (Sup. ix), usque ad id: *Aperi Libane portas tuas, et quantæ iræ vasa futuri essent Judæi increduli, significavit ab eo loco, usque ad inclamationem, super brachium et oculus dextrum pastoris stulti, id est Antichristi. Nimirum congruebat eidem sancto prophetico Spiritui, ut illam quam dicebat vel intendebat exultationem filia Sion, sive jubilationem filia Hierusalem, denuntiaret in hoc sæculo nou fore securam, multis pressuris hominum esse premendam secundum quorundam titulos psalmodum, qui inscribuntur pro torcularibus* (Psal. viii; lxxx; lxxxiii), id est pro tribulationibus, quibus sancta in hoc mundo Ecclesia premitur juxta illud. *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patientur* (II Tim. iii). Sequitur ergo:

CAP. XII. — *Onus Verbi Domini super Israel, dixit Dominus, extendens cælum et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo. Ego ponam Hierusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu, sed et Judas erit in obsidionem contra Hierusalem. Et erit in die illa, ponam Hierusalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui levabunt eam, concisione lacerabuntur, et colligentur ad eam omnes gentes terræ. Superliminare crapulæ quid est, nisi domus saturitatis? Nimirum hoc de illa terrena Hierusalem nullatenus veraciter dici potest, aut intelligi, quia postquam mercedem supradictam pastoris sui triginta argenteis appendit, miserabiliter facta est domus famis, non solummodo famis audiendi verbum Dei, verum etiam corporeæ famis, quæ cogeret matres quoque carnibus filiorum vesci, juxta maledictionem legis Mosi, dicentis: *Obsideberis intra portas tuas, et comedes fructus uteri tui, et carnes filiorum tuorum et filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia et vastitate qua opprimet te hostis tuus* (Deut. xxviii). Ergo Hierusalem hic, sicut et in plerisque Scripturarum locis, Ecclesiam significat in hoc mundo peregrinantem, quæ quoad peregrinatur, etsi nondum re, tamen spe jam est cælestis Hierusalem, et ista est quam posuit Dominus, superliminare crapulæ, juxta illud: *In loco pascuæ ibi me collocavit, super aquam refectiois educavit me* (Psal. cxi). Crapula namque non*

A semper prædicatur de malo cum Psalmista dicat: *Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus a vino* (Psal. lxxvii). Quare autem pro tota domo hic placet intelligi superliminare, et pro domo saturitatis dictum esse superliminare crapulæ? Videlicet quia ubi primum figurata est refectio sive saturitas Ecclesiæ, signum convivii jossum est: poni in superliminari, et in utroque poste, ut videns Dominus sanguinem, transcenderet ostium, et non sine re percussorem ingredi domos Israel, et lædere. Nemp agnus ille qui intus comedebatur, illud significabat (Exod. ii). Unde Hierusalem, id est domus sive Ecclesia Christi, præcænti loco superliminare crapulæ vocari meretur. Hæc ab omnibus popullis in circuitu persentitur. Dicit enim Apostolus: *Quia Christi bonus odor sumus Deo in omni loco in his qui salvi sunt, et in his qui pereunt* (II Cor. ii). Aliis quidem odor mortis in mortem, aliis autem odor vitæ in vitam. Quibus crapula hæc existit odor mortis in mortem, ipsi obsederunt Hierusalem. Quid autem est quod continuo dicit, *sed et Judas erit in obsidionem contra Hierusalem?* Nimirum id ipsum quod Apostolus cum dixisset, *periculis ex genere, periculis ex gentibus* (II Cor. xi), etc., intulit etiam istud, *periculis in falsis fratribus*. Ejusmodi confessores qui Christiano nomine censentur et confitentur se nosse Deum, factis autem negant, hoc loco per Judam, quod interpretatur confessio, recte intelliguntur, quoniam dicuntur esse in obsidionem contra Hierusalem. At illa videlicet Hierusalem, non est talis ut facile possit moveri, et omni vento (Tit. i) circumferri, hoc est quod ait: *Et ponam Hierusalem lapidem oneris cunctis populis, omnes qui levabunt eam, concisione lacerabuntur*. Similitudinem hæc de consuetudine gentium assumpsit, quæ hujusmodi erat, ut in viculis, oppidis, et castellis, rotundi ponerentur lapides gravissimi ponderis, ad quos juvenes se exercere solebant, et eos pro varietate virium sublevare, alii usque ad genua, alii ad umbilicum, alii ad humeros et caput, nonnulli super verticem, erectis junctisque manibus, magnitudinem virium demonstrantes. « In arce Atheniensium juxta simulacrum Minervæ vidi, ait B. Hieronymus, spheram æneam gravissimi ponderis, quam ego pro imbecillitate corpusculi movere vix poteram. Cum quærerem, quidnam sibi vellet, responsum est ab urbis ejus cultoribus, athletarum in illa massa fortitudinem comprobari, nec prius ad agonem quamquam descendere, quam ex elevatione ponderis sciat. » Sensus ergo est iste: Ponam Hierusalem, id est Ecclesiam, sicut lapidem oneris, cujus ponderi cunctorum populorum, seu omnium gentium terræ, qui colliguntur adversus eam, vires non possunt

comparari, quatenus eam agitando, a fide Christi dispellere, et circumferre queant quo voluerint, quinimo ipsi qui conantur eam agitare, concidantur, lacrentur, rumpantur, et anhelato spiritu discrucientur. **352** *In illa die dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem et ascensorem ejus in amentiam, et super domum Juda aperiam oculos meos, et omnem equum populorum, percutiam in cæcitate. Et duces Juda dicent in corde suo: Confortentur mihi habitatores Hierusalem in Domino exercituum Deo eorum.* Hoc loco domus Juda non eodem sensu accipitur quo supra. Nam illic dictum est: *Sed et Juda erit in obsidionem contra Hierusalem.* Hic autem dicitur, *et duces Juda dicent in corde suo, Confortentur mihi habitatores Hierusalem in Domino, itemque, et super domum Juda aperiam oculos meos, quæ videlicet oculorum apertio, misericordiæ recordatio, gratiæ est effusio.* Hujus videlicet Juda duces, quorum singuli dicent, ait, in corde suo, *confortentur habitatores Hierusalem in Domino,* apostoli fuerunt, et apostolici viri sunt, quibus magnum fuit, et magnum est desiderium, ut *habitatores Hierusalem,* id est filii Ecclesiæ non deficerent, aut deficiant in tribulationibus, quæ ab omni equo et ascensore ejus, id est ab omni potestate humana, et ab omni superbiante in altitudine potestatis inferuntur eis. Quos ergo percutiam, ait Dominus, in stuporem et in amentiam, et in cæcitate, et, ut ait Apostolus, primo Judæum, deinde Græcum, id est gentilem (Rom. 11). Primo namque Judæi amentia et cæcitate percussi sunt, juxta prophetiam dicentem: *Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, et oculos ejus claudet (Isa. vi), etc.* E contra, super domum Juda aperiam oculos meos, id est donis sancti Spiritus illustrabo duces, id est apostolos meos. Isti duces in die Pentecostes ignei facti sunt, dum in specie ignis Spiritum sanctum acceperunt, sicut scriptum est: *Ei apparuerunt illis dispersitæ linguæ tanquam ignis, sediteque super singulos eorum (Act. 11).* Sequitur ergo:

In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, et sicut faciem ignis in fenno, et devorabunt ad sinistram et ad dextram omnes populos in circuitu. Fennum peccata leviora, ligna peccata graviora significant. Ejusmodi fennum et ejusmodi ligna consumperunt apostoli in his, qui conversi sunt ad fidem Christi, potestate quam acceperunt ab ipso, dicente illis: *Quorum remisistis peccata, remittuntur eis (Joan. 1x).* Quomodo consumperunt vel consummit facies ignis (Deut. 1v). Etenim Deus noster Spiritus sanctus, quem acceperunt, ignis consumens est, unde et congruum signum dedit aperiendo tanquam ignis, et proinde remissio peccatorum, quæ non est ex hominibus, sed ex Spiritu sancto est, recte hic designatur per caminum faciemque ignis, ligna et fennum consumentis populos, id est peccata populorum ad dexteram et ad sinistram, et circuitu devorantis. Ad dextram Judæus ad sini-

stram Græcus, sive gentilis erat, et evangelizando in utramque partem, prædicando remissionem peccatorum per Christi fidem, circumire oportebat, unde et Paulum mundi circuitorem nonnulli dicebant. Quid multa? Factum est id quod protinus sequitur:

Et habitabitur Hierusalem rursus in loco suo in Hierusalem et salvabit Dominus tabernacula Juda sicut in principio, ut non magnifice gloriatur domus David, et gloria habitantium Hierusalem contra Judam. Quamvis universitas electorum una sit Hierusalem, unus sit Juda, et una domus David, tamen hoc loco distinctionem Judæ et Hierusalem sive domus David, Scriptura nos quærere compellit, et invenire vel demonstrare, quando, ubi et quomodo domus David et gloria habitantium Hierusalem, magnifice contra Judam gloriata sit. Ergo domum David et habitantes Hierusalem eos intelligimus qui ex Judæis in Christum crediderunt. Judam autem eos qui ex gentibus conversi sunt. Nimirum in Actibus apostolorum habemus quando et quomodo credentes ex Judæis, contra illos, qui ex gentibus crediderunt, magnifice gloriati sunt. *Quare, inquit, introisti ad viros præputium habentes, et manducasti cum eis? (Act. xi.)* Introierat enim ad Cornelium, et eos, qui cum eo erant, quoniam super eos Spiritus sanctus ceciderat, jusserat eos baptizari in nomine Jesu Christi. Itemque descendentes *quidam de Judæa docebant fratres apud Antiochiam, quia nisi circumcidamini secundum morem Mosi, non potestis salvi fieri, facta est seditio non minima, Paulo et Barnabæ adversum illos (Act. xv).* Nonne hoc erat domum David, et habitantes Hierusalem contra Judam, id est credentes ex circumcissione contra credentes ex præputio magnifice gloriari? Paulus apostolus in Epistola ad Romanos (Rom. 11) in eo totus consistit, ut excludant ejusmodi gloriationem Judæi, non per legem factorum, sed per legem fidei, et ecce in hoc conflictu, non domui David, sed Judæi, id est non Judæo credenti sed Græco fidei justitia victoriam concessit. Ait ergo: *Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio,* id est Ecclesiam confidentium sibi salvabit, non per legem factorum, videlicet circumcissionis et cæremoniarum, sed per legem fidei, per quam salvatus est et Abraham in principio. Quid enim Scriptura dicit? *Credidit Abraham Deo, et reputatum est illi ad justitiam (Gen. xviii; Rom. rv).* Quomodo reputata est illi fides ad justitiam? In circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio, nondum enim erat circumciscus. Hoc modo fiet, quod præmisit, *et habitabitur Hierusalem rursus in loco suo in Hierusalem.* Hierusalem, inquit, habitabitur in Hierusalem, id est universitas electorum pacem habebit cum Deo, scilicet peccatorum remissionem, quæ pax significatur nomine Hierusalem. Quod autem dicit rursus, nonnihil attinet ad rem, quia videlicet olim habitare cœperat in illo loco paradiso deliciarum, videlicet in Adam, in quo sicut omnes peccaverunt, ita om-

nes in eo positi illic, omnes inde in eo projecti sunt. Unde apud Isaiam dicitur eidem Hierusalem: *Filli tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut bestia illaqueata, pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui (Isa. v).*

In die illa porriget Dominus habitatores Hierusalem, et erit qui offenderit ex eis in die illa quasi David, et domus David quasi domus Dei, sicut Angelus Domini in conspectu eorum. Dies quam hic tam sæpe prænuntiat, tempus omne est a resurrectione Christi usque ad diem iudicii, qui dies erit resurrectionis universalis. Etenim hoc omne tempus idem Dominus apud Isaiam uno eodemque loco et diem nuncupat et tempus, dum dicit: *Tempore accepto exaudiui te, et in die salutis adiuvi te (Isa. XLIX).* Quod Apostolus breviter exponens: *Ecce nunc, inquit, tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi).* In hoc tempore, in ista die protegit Dominus habitatores Hierusalem, id est omnem in se credentium multitudinem, ita nimirum, ut, sicut Apostolus dicit, *nulla sit distinctio Judæi et Græci (Rom. III).* Nam hoc est, quod dicit, *et erit qui offenderit ex eis in die illa quasi David.* Quod ita congrue valet intelligi: Gentilis, qui colenda idola offendit, erit quasi Judæus, qui non nisi unum coluit, unde et sibi confidit, et super gentilem se extollit, in tantum ut pro lite sedanda, Apostolum fortissime disserere, scribendo Epistolam ad Romanos, necesse fuerit. Nec prætereundum, quod **353** sensum Apostoli, ubi, commemoratis gentilium peccatis, conversus ad Judæum, dicit: *In quo judicas alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis quæ judicas (Rom. II),* illum, inquam sensum hic hujuscemodi dictio subtiliter innuit, *et erit qui offenderit ex eis in die illa quasi David.* Nam et David offendit. Igitur sicut jam dictum est, ut non magnifice gloriatur domus David, et gloria habitantium Hierusalem, contra Judam, ita et nunc dicendum quod alter alteri, scilicet Judæus gentili, non possit præferri, quoniam *omnes peccaverunt et egent gloria Dei (Rom. III),* et ita Judæi peccata sicut gentilis: *Ita gentilis peccata remittentur sicut Judæi, per fidem Jesu Christi (ibid.),* et hoc est eum qui offenderit esse quasi David, David sicut eum qui offendit. Et ne forte dicas, Quid maguum est eum qui offendit esse sicut David, id est, gentilem Judæo per Jesum Christum in gratia coæquari? protinus dicit: *Et domus David quasi domus Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum.* Gratulandum igitur est ei qui offendit, quod sit sicut David, id est, sicut Judæus, ejusdem fidei cujus fuit David, quia consequenter ipse æque ut ille est quasi domus Dei sicut angelus Domini, ut videlicet una et uniformis societas angelorum et hominum, tam gentilium quam Judæorum, una sit domus, una cœlestis Hierusalem, civitas Dei viventis, et hoc in conspectu eorum, id est in visione qua omnes pariter Deum videbunt. *Et erit in die illa, quæram convertere omnes gentes quæ veniunt contra Hierusalem.* Hoc expositione sive ali-

A cujus suavitatis aut lenitatis interpretatione non indiget, quia videlicet, et si verbum hoc interdum misericordiam significare potest, tamen nullidubium aut ignotum est quin in illa die iudicii debeat Dominus convertere omnes gentes quæ veniunt contra Hierusalem, quæ tantum martyrum sanguinem fuderunt et pœnitentiam non egerunt. Sed ante hoc reliquæ ex Judæis convertendæ sunt. Ait ergo:

Et effundam super domum David et super habitatores Hierusalem spiritum gratiæ et precum. Non quidem modo sunt domus David, sive habitatores Hierusalem quandiu increduli sunt, sed effundendo super reliquias eorum spiritum gratiæ et precum, id est spiritum remissionis peccatorum (quod primum et magnum est gratiæ donum) fiet, ut sicut domus David, ut sint habitatores Hierusalem. Post hoc erit illa dies iudicii, de qua dixit: *In die illa quæram convertere omnes gentes, quæ veniunt contra Hierusalem.* Unde protinus sequitur:

Et aspicient ad me quem confixerunt, et placent plangent eum, quasi super unigenitum, et dolent super eum ut doleri solet in morte primogêniti. In die illa magnus erit planctus Adremmon in campo Mageddo, et plangent terræ familiæ, et familiæ seorsum. Familiæ domus David seorsum, familiæ domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum; familiæ domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum. Familiæ Semei seorsum, et mulieres eorum seorsum. Et omnes familiæ reliquæ familiæ et familiæ seorsum, et mulieres eorum seorsum. At Adremmon urbs est juxta Jezrahel, quæ hoc olim vocabulo nuncupata est, et hodie vocatur Maximianopolis in campo Mageddo, in quo Josias rex justus a Pharaone, cognomento Nechao, vulneratus est, super quo lamentationes scribit Hieremias, quæ leguntur in Ecclesia, et scripsisse eum testatur liber Paralipomenon (II Par. xxxv). Sed nunquid quando fiet quod hic loquitur, et aspicient ad me quem confixerunt, et placent plangent quasi super unigenitum: nunquid, inquam, non major planctus erit quam fuit pro morte Josiæ regis justis? Fuerit quidem planctus ille grandis et sapienter dispositus, ut familia domus David, familia regalis; et familia domus Nathan, qui propheta fuit; et familia domus Levi, ex quo ortum est sacerdotium; et familia domus Semei, ex quo doctorum agmina pullularunt; et reliquæ familiæ, quas, quia non habebant aliquod privilegium dignitatis, universas absque nomine comprehendit, plangerent eum viri seorsum, et mulieres seorsum: verum planctus illius magnitudinem quantacunque fuerit, nihil ad magnitudinem planctus futuri, quando ille quæ confixerunt, aspiciendus apparebit, Tantummodo propter aliquantulam similitudinem hic illius planctus meminit, ut solent interdum res maximæ ex minimarum rerum assimilatione melius intelligi. Minimum fuit quod homines hominem plangentes, modum vel habitum sui planctus ita deposuerunt, vel singulæ familiæ seorsum, singularumque familiarum viri seorsum, et mulieres eorum seorsum

plangerent seorsum. Maximum autem erit, quod in illo planctu omnes tribus terræ, et maxime qui illum confixerunt, omnes omnino peccatores et impii, qui pœnitentiam non egerunt, plangent seorsum, quamvis omnes ad unum congregentur iudicium, omnes ad unum descendant carcerem, id est infernum, omnibus animis ab omni animo erit seorsum, nullum occupatus apud semetipsum, nec amicam respiciens nec amicum. Item, minimum est quod in hoc sæculo plangit mater super unigenitum vel dolet ia morte primogeniti; maximum autem erit, quod tunc plangent et dolebunt vere primogenitum, vere unigenitum. Quid enim, o Synagoga, mater infelix? Unigenitas Dei Filius, qui de carne tua natus est, mortuus est tibi; mortuus, inquam, est tibi non solum pro eo quod tu illum occidisti, verum etiam pro eo quod tu illum resurrexisse non credis, quod sit vivus scire non vis, audire non pateris. Et quidem utcuque est tolerabile malum, ubi mater in hoc sæculo morientem amittit filium, quem habebat unigenitum, quamvis nullum speret sibi nasci alium. Sed illud edici non valet, satis excogitari non potest, quam sit infelicissimum amisisse Salvatorem unicum et unigenitum, ita ut jam nec ipsum licet separare, nec alium. Sequitur:

Cap. XIII. — *In die illa erit fons patens domus David et habitantibus Hierusalem, in abluionem peccatoris et menstruatæ. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, et non memorabuntur ultra.* Iterum ad superiora tempora sermo recurrit, qui videlicet recursus recapitulatio dicitur, et frequens est in Scripturis prophetis. Ab eo quod dixerat: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua* (Zach. ix), usque ad planctum jam dictum sermo processit, eodem ordine quo erant res gerendæ, a passione ejusdem Domini usque ad finem sæculi diemque universalis iudicii. Nunc ad tempus recurrit ejusdem Dominicæ passionis, et unde loquatur dicens: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu.* Inde nunc rursus loquitur: *In die illa erit fons patens domus David.* Quis enim iste est fons domus David, nisi baptismi sacramentum, quod emanavit de latere Filii David patefacto lancea militis? *Exiit enim sanguis et aqua* (Joan. xix). Sanguis ut redimeremur; aqua, ut renasceremur. Extunc usque ad consummationem sæculi, toto hoc tempore accepto, toto hoc die salutis patens est fons ille domus David et habitantibus Hierusalem, id est, Christianæ religioni, et omnibus qui per fidem habitant intra sanctam Ecclesiam. **354** In quod opus est illis fons patens? *In abluionem peccatoris et menstruatæ*, id est, in remissionem peccatorum credentis ex circumcisione, credentis ex gentilitate, quæ sanguine fluxit idololatriæ. In omnium abluionem fons patens est, nulli claudendus est. Et notandum quod tantummodo domus David et habitantibus Hierusalem fons patens dicitur et est. Nam his qui contra domum David et extra Hierusalem sunt non ha-

bendo fidem hortus conclusus est, fons signatus est (Cant. iv). Et bene continuo sequitur:

In die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, quia non memorabuntur ultra; quia videlicet fluxus idololatriæ, quæ est sanguis menstruatæ, fonte baptismi abluitur; ita ut nomina idolorum omnia delcantur, nec ultra in eum ia quem scripta fuerant memorentur, cum fuerit fonte illo fideliter ablutus. Hinc apud Ezechielem idem Dominus dicit: *Et effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, et ab universis idolis vestris mundabo vos* (Ezech. xxxvi). *Et prophetas et spiritum immundum auferam de terra. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicent ei pater ejus et mater ejus qui genuerunt eum: Non vives; quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et confingent eum pater ejus et mater ejus, genitores ejus cum prophetaverit. Et erit in die illa, confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua cum prophetaverint, nec operientur pallio sacco ut mentiantur; sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum; quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me, framea suscitare super pastorem meum et super virum coherentem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute pastorem et dispergentur oves.* Puleherrimam atque splendidissimam præsentis capituli litteram ita tractare Christo intentus cupit animus, ut ei qui tanquam fundamento non minoris res gestæ splendoris superædificentur. Dixerat: *Et erit in die illa fons patens domus David, et habitantibus Hierusalem, in abluionem peccatoris et menstruatæ*, et fontem illum haud dubium de latere suo Christus profudit in sua passione. Ergo quoniam et ita terminatur: *Percute pastorem et dispergentur oves*, quod similiter de passione ejus dictum esse ipso auctore certum est, longius ne abeamus circa ejusdem passionis sacramentum, hæc exponendo commoremur. Quos ergo tangit dicendo, *et prophetas et spiritum immundum illis copulat, et qui erant tempore illo prophetæ mali habentes spiritum immundum?* Nimirum illi, qui malam sibi hanc prophetiam de corde suo prophetaverunt: *Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani et tollent nostrum et locum et gentem* (Joan. xi). Nempe excepto quod præmiserunt, si dimittimus eum sic, totum quod dixerunt, in prophetiam reputatum est illis, ut omnes crederent in eum (Joan. i); illis autem non credentibus, *venirent Romani et tollerent eorum et locum et gentem.* Fuerat inter illos unus Caiphas talium prophetarum maximus, qui cum esset pontifex anni illius, auctoritatem habens, ut proloqueretur: *Vos, inquit, nescitis quidquam neque cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, et non tota gens pereat. Hoc autem, inquit evangelista, a semetipso non dixit sed cum esset pontifex anni illius prophe-*

tavit quia Jesus moriturus erat pro gente, et non tantum pro gente, sed ut Filios Dei qui erant dispersi congregaret in unum (Joan. xi). Ejusmodi prophetas et spiritum immundum, qui nesciens sacramenta Dei, talem eis prophetiam inspirat. Auferam, ait, de terra, quia justum est ut veniant Romani, et secundum timorem quem sibi fixerunt illis eveniat. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, etc. Propheta magnus de semetipso ultra prophetavit quia illi et præcipue Caiphas prophetaverunt quod expediret eum mori; ipse autem prophetavit quod oporteret eum etiam resurgere a mortuis. Hoc ultra fuit, videlicet ultra prophetiam illorum, prophetiam mortis, quia prophetavit prophetiam resurrectionis. Dixit enim: *Solvite templum hoc, et post triduum excitabo illud.* Hoc autem dicebat de templo corporis sui (Joan. ii). Cum ergo prophetaverit ultra quispiam, quem nominare nolo, quia non expedit, dicent, inquit, ei pater ejus et mater ejus qui genuerunt eum: *Non vives, quia mendacium locutus es in nomine Domini.* Pater ejus Judæus populus, et mater ejus Synagoga, qui secundum carnem genuerunt eum, ita dixerunt ei. Cum enim aliud non haberent unde accusarent eum, novissime submissis duobus falsis testibus, istud protulerunt: *Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et triduo reedificare illud (Matth. xxvi).* Cumque principi sacerdotum dicenti: *Adjuro te per Deum vivum ut dicas nobis si tu es Christus Filius Dei,* respondisset, *Tu dixisti, et amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei, et venientem in nubibus cæli,* clamaverunt, *reus est mortis (ibid.).* Nonne hoc erat dicere, *non vives, quia locutus es in nomine Domini? Et configent eum pater et mater ejus qui genuerunt eum, cum prophetaverit.* Ut dictum, ita factum est. Cum prophetaverit, id est non ante, sed postquam propositum suæ prædicationis tempus impleverit, tunc demum quia ante non potuerunt, crucifigent eum. Hoc, inquam, factum est quia crucifixerunt eum, non quia mendacium locutus est, sed quia dixerunt *mendacium locutus es in nomine Domini,* et idcirco *non vives.* Et erit: *In die illa confundentur propheta unusquisque ex visione sua cum prophetaverint,* et hoc itidem factum est. Prophetæ illi, de quibus jam dictum est, qui dixerunt: *Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum (Joan. xi),* quorum unus dixit: *Expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo (ibid.),* ex ipsa visione sua, ex ipso profundo consilio suo confusi sunt, quia miro modo cum non sit factum quod cogitaverunt, factum est quod dixerunt: *Omnes enim credent in eum, et per mortem suam filios Dei, qui erant dispersi congregavit in unum.* Et venientes Romani, locum et gentem eorum tulerunt, non quia dimiserunt eum sic, sed quia non dimiserunt eum sic. Hinc illis confusio magna, nobis autem credentibus honor. *Nec operientur, inquit, pallio sacco ut mentiantur,* subauditur, ut tunc operiti fuerunt, quoniam taliter, ut jam dictum est, prophetaverunt,

A prophetando mentientes, mentiendo prophetantes. Quomodo tunc fuerunt operiti pallio sacco? Nimirum sicut hypocritæ tristes (Matth. vi), imo plus quam hypocritæ, plus quam tristes, quia homicidæ, quia crudeles. Pavor ille quem coram populo simulaverunt, dicendo: *Venient Romani, et tollent nostrum et locum et gentem (Joan. xi),* dira necessitas illa tam magnum faciendi homicidium, quam sibi assumpserunt, ad exasperandum populum et concitandum ne dimitterent eum, pallium fuit saccinum, quo jam operiti sunt simulatores et callidi, ut viderentur multum inviti, multumque coacti, et proinde tristes occidere illum. Sed dicit: *Non sum propheta, homo agricola* **355** *ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Difficiliter permutatio personarum animadvertenda est, quia nunc de pluribus prophetis, nunc de uno propheta sermo. In primis dictum est de pluribus, et pseudoprophetas, et spiritum immundum auferam de terra, statimque de uno subjunctum est, et erit, cum prophetaverit quispiam ultra. Item de pluribus dictum est, et erit in die illa confundentur propheta, nec operientur pallio sacco ut mentiantur, statimque de uno subjunctum est, sed dicit, non sum propheta, etc. Et hoc sciendum, quia plures illos ipsa Scriptura redarguit iniquitatis et spiritus immundi. Istum autem unum non Scriptura mendacii redarguit, sed patrem et matrem ejus dixisse narrat, *mendacium locutus es in nomine Domini.* Nunc quid iste dicat, et quid ei dicatur, vigilanter audiamus. Sed dicit: *Non sum propheta, et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicit: His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* Mirum valde, sed non incognitum, quod ille dicit, quem confixerunt pater et mater, et dixerunt, *non vives,* quod ille dicit, ille loquetur qui mortuus fuit, quod ille dicens sive loquens, plagas habebit in medio manuum suarum, et dicit, *his plagatus sum.* Quid hic in littera prophetica deest, nisi quod manifeste dixit ille, confixus et mortuus resurget, et stans in medio discipulorum suorum dicit: *Videte manus meas et pedes meos, sive infer digitum tuum* **D** *huc, sive manum tuam, et cognosce loca clavorum? (Joan. xx.)* Nimirum in littera vel tantillum deesse oportebat, nam qui portare posset, quotus tunc erat? Si enim apostoli portare non poterant, antequam Jesus glorificatus esset, unde dicebat illis: *Adhuc multo habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo (Joan. xvi),* quanto minus, nisi clausa et signata fuissent hæc et similia, portari possent tempore illo quo hæc scripta sunt. Unde miranda et laudanda Spiritus sancti sapientia, qui quod necessarium erat quandoque sciri, taliter locutus est per os prophetarum, ut verba ejus non intelligerentur, quando non oportebat intelligi. Igitur non operientur, ait, *pallio sacco* prophetæ illi ut mentiantur, sed discooperito capite, sicut adulteræ mulieris

caput lex sacra jubet denudari (*Num. v.*), discooperto, A inquam, capite illorum, id est, sublata civitate et templo, sive loco, qui erat ornatus eorum, et pro quo pavorem simulando sese operuerunt, dicit ille qui confixus fuit, qui que postquam confixus fuerit, dicere, et loqui poterit, quia resurget a mortuis : *Non sum propheta, homo agricola ego sum.* Hoc nimirum insultabundus dicere potest, quoniam ipse est sapientia, qui loquitur in parabolis : *Ego quoque in interitu vestro ridebo et subsannabo, cum vobis quod timebatis advenerit* (*Prov. i.*). Itaque hoc sensu gravissime dictum : *Non sum propheta, homo agricola ego sum, quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea, subauditur æstimatione vestra, quia sic voluistis, sic dixistis falsi : Scrutare Scripturas et vide quia propheta a Galilæa non surget* B (*Joan. vii.*). Item : *Quomodo hic litteras scit, cum non didicerit ?* (*Ibid.*) Et : *Nonne hic est filius fabri ?* (*Matth. xiii.*) Dicat ergo : *Non sum propheta, homo agricola, sive quod eodem respectu dicere potest, homo faber ego sum, quoniam Adam exemplum meum, id est, homo peccator ego sum sicut Adam, ab adolescentia mea, id est ex quo discretionem boni et mali habet natura humana, et itidem talis ego sum arbitrato vestro, quia dixistis quodam loco : Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est* (*Joan. ix.*). Verumtamen quidquid vos dixeritis, nunc patet, utrum *propheta a Galilæa* surgere poterit, saltem ex eo quod dixi de vobis : *Et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes* (*Luc. xxi.*), et ita factum. Nunc, inquam, patet C utrum ego tanquam homo agricola aut faber litteras scire non debuim, cum econtra tot prophetas, tot sapientes fecerim, et miserim ad vos, et nunc patet utrum ego peccator fuerim, secundum exemplum Adam, cum vos talem ac tantam propter istum sanguinem meum receperitis vindictam. Hic ironia gravissima est, id est sententia, per pronuntiationem contrarium habens intellectum, aut etiam sarcasmos, id est hostilis irrisio, juxta illud Sapientiz, quod jam supra memoratum est : *Ego quoque in interitu vestro ridebo* (*Prov. i.*) ; et illud in psalmo : *Qui habitat in caelis irridebit eos* (*Psal. ii.*). Alias autem et revera simpliciter, sicut littera sonat, intelligi congrue potest. Si enim Joannes requisitus D a dicentibus : *Propheta es tu ?* potuit sine mendacio respondere, non (*Joan. i.*), quoniam erat plus quam propheta, siquidem propheta est ventura nuntiare, non etiam demonstrare ; quanto magis iste, qui non quomodocumque plus quam propheta, sed et prophetarum Dominus est, et ventura non solum annuntiavit aut demonstravit, verum etiam quæ nuntiavit sive prædixit, ipse effecit. Et homo agricola ipse est. Nimirum agricola talis ac tantus, cujus ager sit mundus ? Nam *qui seminat, inquit, bonum semen, est Filius hominis; ager autem est mundus. Bonum vero semen, hi sunt filii regni* (*Matth. xiii.*). Ergo non solum propheta, inquit, verum, homo agricola ego sum, id est, tanto major prophetis et omni-

bus filiis regni, quanto major agricola et melior semine est, quod ipse seminavit. Et vere, quoniam Adam exemplum meum, nimirum, quemadmodum Apostolus cum dixisset : *Regnavit mors ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ*, protinus addidit : *Qui est forma futuri*; et exponens quid dixerit : *Si enim, inquit, unius delicto multi mortui sunt, et cætera usque, sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti multi, ita per unius obedientiam justi constituentur multi* (*Rom. v.*). Igitur non sum propheta, inquit, sed ego sum homo, qui Deus eram, et sum homo, atque homo factus et prophetas, et omne bonum semen, id est omnes filios regni tanquam agricola in agro mundi hujus seminavi, et seminare non desino usque ad consummationem sæculi, quoniam Adam exemplum meum, videlicet in eo, quod sicut propter peccatum ejus, terra carnis, non filios regni, sed spinas et tribulos germinavit ei, ita propter justitiam meam, terra Spiritus sancti, de qua scriptum est : *Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam* (*Psal. cxlii.*), non spinas et tribulos, sed filios regni germinet mihi. In hoc est *Adam exemplum meum ab adolescentia mea*, id est a natura humana, ex qua vel in qua factus sum visibilis et visibiliter laborans agricola cujus tota spiritalis est agricultura. Hæc, inquit, dixit cum fluxus fuerit, cum mortuus fuerit, et resurrexerit, et dicitur ei : *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ?* Quandiu patas, et quomodo hoc, et a quo, vel a quibus dicitur ei ? Nimirum in sæcula sæculorum sine cessatione dicitur ei, et admirando admiratione ineffabili dicitur et a Deo Patre, *cui factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* (*Philip. ii.*) ; et dicitur ei, et a sanctis angelis, qui in eum desiderant prospicere, dicitur ei, et ab hominibus quos morte sua redemit (*I Petr. i.*) ; dicitur ei : **356** *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum ?* O magnum miraculum, mirum spectaculum præsertim in Domino dominatore omnium, plagas habere in medio manuum suarum ! Et dicit : *His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.* O magnum sacrilegium, sacrilegium homicidium, plagas hujusmodi esse in domo illatas diligentium ! Non dicit, his plagatus sum ab his qui diligebant me, sed *in domo eorum qui diligebant me.* Nam qui plagas intulerunt, non dilexerunt me. Erant autem domus Abraham, Isaac, et Jacob, et David, et cæterorum talium, qui diligebant me, qui promissum sibi expectabant me. Verumtamen hoc dicere, non est respondere ad hanc interrogationem, *quid plagæ sint istæ ?* Aliud namque percunctando dicere, *quid sunt plagæ istæ ?* et aliud dicere, ubi factæ sunt plagæ istæ ? Istud quæritur, *quid sint plagæ istæ ?* Ergo ex abundantia dicit : *His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me, et tunc demum dicit quid sint plagæ ; dicit : Callus est quem Pater dedit mihi bibere* (*Matth. xxvi.*). Nara quod protinus sequitur, æquipollens est, quia vox

quam subjungit, Patris calicem dantis vox est. *A* dixi, *convertam manum meam super pastorem meum, et super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum. Percute pastorem, et dispergentur oves gregis.* Ac si dicat: Quæritis quid sint plagæ istæ, et ego dico vobis quia testimonia sunt obedientiæ, signa voluntatis et jussionis paternæ. *Dominus exercituum, Deus Pater mihi proprio Filio suo non pepercit (Rom. viii), sed pro vobis omnibus tradidit me. Et dixit: Framea suscitare super pastorem meum, et super virum cohærentem mihi.* Quod est dicere: O mors, convallescere super filium meum, *pastorem meum bonum, super virum cohærentem mihi,* id est in unitate personæ conjunctum Verbo, quod consubstantialia mihi est. Ad hoc dictum, ac si framea quæreret, dicens: Quomodo vel in quantum suscitaber super hunc pastorem tuum? ita protinus edicit: *Percute pastorem, et dispergentur oves.* Hinc ipse pastor dum percuteretur, ita locutus est: *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem et dispergentur oves gregis (Matth. xxvi).* Igitur dicentibus: *Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum,* congrue apponitur vox Patris dicentis: *Framea suscitare super pastorem meum, et super virum cohærentem mihi, percute pastorem et dispergentur oves gregis,* ut sit sensus: Monumenta sunt paternæ charitatis, signa sunt obedientiæ meæ, quia ille mihi proprio Filio suo non pepercit (Rom. viii), et ego factus sum obediens illi pro omnibus vobis usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii). Sequitur:

Et convertam manum meam ad parvulos, et erunt in omni terra partes duæ, et disperdentur, et deficient, et tertia pars relinquetur in ea, et ducam tertiam partem per ignem, et uram eos sicut uritur aurum, et probabo sicut probatur argentum. Postquam percussus fuerit pastor, et pastore ipso volente et dicente: *Si ergo me quæritis, sinite hos abire (Joan. xviii), dispersæ fuerint oves, convertam, ait, manum meam ad parvulos,* id est, revelabo parvulis sacramentum percussiois, qua percussus est pastor. Erunt quidem in omni terra præter parvulos partes duæ, una pars sapientium, et una pars prudentium, id est una pars Judæorum, et una pars gentium in sua sapientia confidentium, in sua prudentia sibi placentium. Unde et ipse percussus pastor sive pastoris percussio Judæis quidem scandalum, gentibus autem stultitia erit. *Duæ, inquam, partes erunt, una sapientium, et una prudentium ejusmodi, sed ego et a sapientibus et a prudentibus abscondam hæc, et revelabo parvulis (Matth. xi), id est humilibus. Quid revelabo eis? Nimirum pastorem percussum, id est Christum Jesum crucifixum esse Dei virtutem, et Dei sapientiam. Disperdentur prudentes Judæi in omnes gentes, corpore et anima, captivi deficient sapientes Græci, contradicendo sive persequendo fatigati, et tertia pars relinquetur in eo, pars Christiana, pars parvulorum, ad quos, ut jam*

ejusdem pastoris. Confiteor tibi, Domine Pater cali et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (Matth. xi). Equidem sapientes et prudentes jam dicti parvulos affigent, et ex eis flagellabunt, crucifigent, et persequentur de civitate in civitatem, nonnullos quoque ignibus exurent, sed hæc omnia parvulis cooperabuntur in bonum. Etenim ego per hæc quæ patientur, *uram eos, sicut uritur aurum, et probabo eos sicut probatur argentum.* Secundum hanc similitudinem argenti et auri, quod per ignem probatur, omnia hæc illis in bonum cooperabuntur. Unde apud B. Job Ecclesia parvulorum, sive unus aliquis ejusmodi parvulorum gaudet, et dicit: *Ipse vero scit etiam meam, et probabit me quasi aurum, quod per ignem transit. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi et a mandatis ejus non recessi (Job xxiii).* *Ipse vocabit nomen meum, et ego exaudiam eum. Dicam populus meus, et ipse dicet Dominus Deus meus. Et ecce veniens dies Domini mei, et dividetur spolia in medio tui. Quis ipse vocabit nomen meum, nisi parvulus, sive populus parvulorum? Vocabit nomen meum, scilicet Deum et Patrem Domini sui Jesu Christi, Patrem misericordiarum, et Deum totius consolationis (II Cor. i), nam hoc est nomen meum, et ego in hoc nomine exaudiam eum, et consolabor eum in omni tribulatione sua. Nonne magnum est quod dicam: Populus meus es, et ipse dicet: Dominus Deus meus? Nam beata gens, cujus est Dominus Deus ejus, populus quem elegit in hæreditatem sibi. Dicat ergo populus meus es, dicam ecce veniens dies Domini, et dividam spolia in medio tui, scilicet divisiones gratiarum Spiritus sancti, revelationes mysteriorum regni Dei, quæ pretiosa spolia utique sunt. Unde Psalmista: *Lætabor ego super eloquia tua sicut qui invenit spolia multa (Psal. cxviii).* Item: *Rex virtutum dilecti, dilecti, et speciei domus dividere spolia (Psal. lxxvii).* Sequitur:*

CAP. XIV.—Et congregabo omnes gentes ad Hierusalem in prælium, et capietur civitas, et vastabuntur domus, et mulieres violabuntur, et egredietur media pars civitatis in captivitatem, et reliquum populi non auferetur ex urbe. Et egredietur Dominus, et præliabitur contra gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis. Ubi dixit, et convertam manum meam ad parvulos, et erunt in omni terra duæ partes, et tertia pars relinquetur, hoc etiam locutus de duabus partibus, et disperdentur et deficient. Nunc quomodo disperdantur et deficient, ita manifeste dicit, sicut factum esse videmus oculis nostris. Nam adversus Hierusalem illam terrenam congregatæ sunt in prælium omnes gentes, scilicet Romani omnium gentium principes, et capta est civitas, et vastatæ sunt domus, et mulieres sine dubio violatæ sunt, ut solet fieri pro libitu victorum, et media pars civitatis, videlicet, quæ gladio superfuit, in captivitatem egressa est. Et notandum, quod non dixit media pars multitudinis, sed me. i. a

pars civitatis, quod longe minus fuit. Nam qui ceci- A *derunt in ore gladii, qui fame perierunt, intus con-*
clusi, multo plures fuerunt quam qui abducti sunt
captivi, sed non omnes fuerunt populus civitatis. A to-
 tis 357 enim regionibus, ut refert Josephus, ad
 zymorum diem festum congregati fuerant, et bello
 subito circumfusi sunt (*De bel. Jud. lib. vii, c. 25*).
 Et captivorum quidem numerus, qui in toto bello
 comprehensi sunt, nonaginta septem millia collectus
 est, occisorum vero per omne tempus obsidionis
 undecies centum millia. Multitudo, quæ a tot regionibus
 convenerat ad diem festum, intus conclusa,
 sumptus non habens, quos nec providit, nec obsidione
 prævidit, citius tormento famis interius vitam
 fiet miserabilem, populus autem civitatis diutius,
 quamvis in magna penuria durans, non totus intus
 fame interibit, sed media pars ad manus perveniet
 victoris, et egredietur in captivitatem. Quid de reliqua
 parte civitatis vel populi? *Non, inquit, auferetur*
ex urbe. Quare non auferetur ex urbe? Quia victori
 non erit necesse. Mortua namque erit gladio,
 fame, igne, cum cætera adventitia multitudo. Hoc
 namque modo disperdentur Judæi, qui erant pars
 una de partibus supradictis. Quomodo deficiet pars
 alia, scilicet pagani? *Et egredietur, ait, Dominus, et*
præliabitur contra gentes illas, subauditur, in gladio
oris tui, in fortitudine spiritus sui, sicut præliatus
et in die certaminis, id est secundum similitudinem
 mysticam prælii, quo Ægyptios in mare mersit. In
 hoc egredietur illo nimirum egressu, quem Isaias
 prævidens, quia de Sion exhibit lex, et Verbum Do-
 mini de Hierusalem (*Isa. 11*). Factum est et sicut
 Pharo cum curribus et equitibus suis in mare sub-
 mersus est, ita gentes illæ gentiumque illarum prin-
 cipes, reges, cæsares, consules, præsides, sacerdo-
 tes templorum, et pontifices cum idolis suis, et omni-
 niu fanatico defecerunt, et ad nihilum redacti sunt,
 et ecce pars tertia superest, pars Christiana relicta
 est. *Et stabunt pedes ejus, in die illa, super montes*
olivæ, qui est contra Hierusalem ad orientem, et
scindetur mons Olivæ ex media parte sui ad orientem
et occidentem, prærupto grandi valle. Et separabitur
medium montis ad aquilonem, et medium ejus
ad orientem, et fugietis ad vallem montium eorum,
quoniam jungitur vallis montium usque ad proximum,
et fugietis sicut fugistis a facie terræmotus
in diebus Ozæ regis Juda, et veniet Dominus Deus
meus, omnesque sancti cum eo. Pedes Domini pedes
speciosi, apostoli sunt. Isti pedes, ait, stabunt super
montem Olivæ, id est super fidem patriarcharum
 et prophetarum, et in Scripturis commorabuntur,
 et secundum auctoritatem loquentur Scripturarum
 quæ ex illo sunt. Et bene de illo monte dicit, qui est
 contra Hierusalem ad orientem, quia videlicet sancta
 Scriptura patriarcharum et prophetarum omnino
 est contra illam terrenam Hierusalem, et omnino
 intendit ad illum orientem, de quo longe superius in
 hoc eodem propheta: *Ecce enim, inquit Dominus,*
ego adducam serrum meum orientem (*Zach. 11*). Ita

est contra illam Hierusalem, ut interdum etiam vocet
 eam Sodomam sive Gomorrhæ, ut illic: *Audite*
verbum Domini principes Sodomorum, percipite au-
ribus legem Dei mei, populus Gomorrhæ (*Isa. 1*). Ita
 est ad orientem, id est, ita intendit in Christum ut a
 nullo ipse cognosci, vel sensus ejus possit inveniri,
 nisi ab illo qui legendo vel audiendo respicit ad
 Christum. *Et scindetur, ait, mons Olivæ ex media*
parte sui ad orientem et occidentem, prærupto grandi
vallè. Mons Olivæ scissus est ex media parte sui,
 quia cor patrum a filiis, et cor filiorum a patribus
 eorum recessit. Pars montis ad orientem, et pars ad
 occidentem, quia videlicet cor patrum ad Christum et
 fidei respicit lumen, et cor filiorum ad Antichristum
 spectans, occiduum patitur cæcitate. Rursus ait:
 B *Et separabitur medium ad aquilonem, et medium ejus*
ad orientem. Quod separatur ad aquilonem, idem est
 quod dixerat, scindi ad occidentem, sed propterea
 repetit ut de reliquiis quæ converterentur, quando
 plenitudo gentium subintraverit (*Rom. 11*), inferret,
 et medium ejus ad orientem. Inter patres, quia jam-
 dudum scissi sunt a filiis, ut jam dictum est, ad
 orientem, et filios illos, qui tandem credendo sepa-
 rabuntur ad orientem, valde grande est præruptum,
 grande intervallum, nimirum subintrantium grandem
 capiens gentium multitudinem. Huic sensui veritas
 apostolica consonat, cum dicit: *Aliqui ex ramis*
fracti sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in
illis, et socius pinguedinis olivæ factus es (*ibid.*). *Et*
 C *fugietis, ait, ad vallem Montium eorum, quoniam con-*
jungetur vallis montium usque ad proximum. Hodie
 videmus quia fugiunt Judæi altitudinem montium,
 ubi veritatis lumen est, retrudunt se in vallem, quæ
 sub montibus est, tenebras suas amantes, faciem
 solis quæ in montibus patet odientes, videre non
 sustinentes. *Fugietis, ait, quoniam jungetur vallis*
Montium usque ad proximum, id est quoniam gentes
 vos supergredientes, locum vestrum supplebunt, et
 non erit vacuum præruptum, atque ita et anterior
 mons patrum, et posterior pars filiorum, insertis
 gentibus in medium, fiet unus mons Olivæ, unus
 populus sanctorum. Et vos interim quomodo fugietis?
Sicut fugistis, ait, a facie terræmotus in diebus
 Ozæ regis Juda, idem significatum est illo terræmotu,
 D qui factus est in diebus Ozæ regis Juda, quo ille il-
 licitum sibi sacerdotium vindicare conatus est, in
 fronte percussus est lepra (*II Par. xxvi*). Ergo vos,
 o Judæi, leprosi estis, quia secundum hanc assimilationem
 pro conscientia leprosa frontis, vos ad vallem
 fugitis. Jam amplius sacerdotium vestrum non
 erit. In domo separata habitabitis, secundum similitudinem,
 ut jam dictum est, Ozæ regis, et sacerdotium
 eorum est et erit, quos fugitis omnes frontes
 inclytæ et lucidæ, juxta illud: *Signatum est super*
nos lumen vultus tui, Domine (*Psal. 14*). *Et veniet,*
inquit, Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.
Et erit in die illa non erit lux, sed frigus et gelu, et
erit dies una, quæ nota est Domino Deo, non dies ne-
que nox. Hic est finis cunctorum. Sic veniet, inquit,

Dominus Deus meus, quemadmodum viderunt eum euntem in cœlum (Act. 1); et impiis fugientibus quidem, sed effugere non valentibus, omnes sancti venient cum eo, non erubescens, lepram in fronte non habentes, et idcirco apertione frontis cum lætitia cordis occurrentes, assistentes, circumsedentes. Et erit in die illa vobis, o fugaces, istud quod dico eveniet. Non erit lux, sed frigus et gelu. Quomodo autem tunc effugietis, qui nunc fugitis, si non erit lux, sed frigus et gelu? Quale est fugere in gelu et frigore, et sine luce? Igitur fiet vobis, sicut et in psalmo Spiritus justo iudicio concedens, dicit: Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et angelus Domini persequens eos (Psal. xxxiv). Econtra, Sanctis lux æterna, dies indeficiens erit. Hoc est quod continuo dicit: Et erit dies una, quæ nota est Domino Deo. Quis enim alius illam diem novit, nisi Dominus Deus. Oculas non vidit, auris non audivit, et in cor hominis non ascendit, qualem diem sanctis suis præparaverit (Isa. lxiiv; I Cor. ii). Et quid dico diem? Non dies, inquit, neque nox erit. Quod est dicere: Cum dico diem, vulgari nomen hoc examinat aliquis, sed secundum sensum illius, non dies, neque nox erit, id est non ortus neque occasus solis erit. Sed quid? Et in tempore vesper erit lux, id est, post omnia 358 sæcula sæculorum, quantacunque numerari vel existimari possunt, lux erit, et lux expectabitur indeficiens. Et erit in die illa, exibunt aquæ vivæ de Hierusalem, medium earum ad mare orientale, et medium earum ad mare novissimum. In æstate et in hieme erunt, et erit Dominus rex super omnem terram. Credimus propter quod et loquimur (II Cor. iv), quia dies ista dies est resurrectionis, quam dicit proloquens et repetens, et erit in die illa et protenditur dies ista a custodia matutina Dominicæ resurrectionis usque in resurrectionem universalem, et ultra. Exibunt, ait, aquæ vivæ de Hierusalem. Qua de Hierusalem? Nimirum Hierusalem cœlesti, Hierusalem civitate Dei viventis, ubi est visio B. Trinitatis. Inde, inquit, aquæ vivæ exibunt, aquæ, inquam, vivæ, id est aquæ resurrectionis mortuorum. At illa videlicet resurrectio mortuorum gemina est: est resurrectio animarum, resurrectio prima, quæ est remissio peccatorum; est et resurrectio corporum, resurrectio secunda, qua procedent ad vocem Filii Dei, omnes qui in monumentis sunt (Joan. v). Bene ergo aquas vivas divisit, medium, inquiens, earum ad mare orientale, quod jam factum est, quod est baptisma in remissionem peccatorum, et hæc est resurrectio animarum, et medium earum ad mare novissimum, quod in capite quidem, id est in Christo, jam factum est, sed in corpore, id est in nobis, in novissimo die fiet, quod est regeneratio omnium, juxta illud: In regeneratione cum sederit Filius hominis (Matth. xix), etc. Et hæc est resurrectio corporum, remuneratio tam animarum quam corporum. Istæ aquæ vivæ in æstate, inquit, et in hieme erunt, videlicet in æstate, quæ nunc est, quando operari et fugere licet, erunt in resurrectionem ani-

marum. In hieme autem, scilicet in novissimo iudicio, quando nec operari, nec fugere licebit, erunt in resurrectionem corporum in remunerationem sanctis, tam animarum quam corporum. Et tunc erit Dominus, id est tunc apparebit quod sit Dominus et non alius Rex super omnem terram, completo quod dixit illi Pater Dominus: Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum (Psal. cix). In die illa erit Dominus unus, et erit nomen ejus unum. Et revertetur omnis terra usque ad desertum de colle Remmon ad austrum Hierusalem, et exaltabitur et habitabit in loco suo a porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, usque ad portam angulorum, et a turre Ananel usque ad torcularia regis, et habitabit in ea, et anathema non erit amplius, sed sedebit in Hierusalem secura. — Erit, inquit, in die illa Dominus unus, ac si dicat: Nunc quidem sunt multi qui dicantur dii, qui dicantur domini. Sed sicut in psalmo scriptum est: Periit memoria eorum cum sonitu, et Dominus in æternum permanet (Psal. ix), ita et hic dico, quia in illa erit Dominus unus, et explosis deorum et domiuorum nominibus, erit et permanebit unum et solum, nomen ejus. Et revertetur omnis terra usque ad desertum. Hæc littera omnis fere usque ad finem voluminis, talis est sine dubio ex industria Spiritus sancti, ut puerum allicere possit ad favorem sui, totiusque voluminis prophetici, scilicet populum Judaicum sensu puerili, qui talia libenter audit, et sic intelligit quod Messias, quando in Hierusalem aurea atque gemmata sederit regnaturus, cuncta auferet idola, nec erit divinitatis cultura diversa, sed erit Dominus unus, et revertetur omnis terra usque ad desertum, id est ad antiquum statum, et quod secundum locorum hæc vocabula, Hierusalem ædificanda sit, de colle Remmon ad austrum, etc. Sciens quippe quales et quantas in hoc volumine congesserit margaritas, claudendam thecam signandumque utiliter arbitratus est sacculum, ne porci maligni non solum conculcarent eas (Matth. vii), verum etiam conversi prophetam ipsum eliderent, quod sine dubio factum fuisset, ita ut nec Scripturæ ipsæ ad nos pervenirent. Nihil utilius dicere possumus quam intentionem istam sciendam esse in his, et in cæteris quæ postmodum sequuntur, quæ hujusmodi sunt: Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus quæ venerunt contra Hierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum, etc. Verumtamen ista seductio talis pueri non fallit, sed sensum continet veritatis, quem cognoscere deceat virum, qui evacuavit ea quæ sunt parvuli (I Cor. xiii). Nam omnis terra, id est omnis Ecclesia, omnis ordo ecclesiasticus, qui nunc locis diversis et linguis dissonis disparatur, omnis, inquam, usque ad desertum, id est usque ad eos qui in Ecclesia magis contemptibiles sunt, minusque spiritualium videntur habere donorum, revertetur de colle Remmon, quod interpretatur excelsum, ad austrum Hierusalem, id est de altitudine fidei, et pro-

per ipsam fidem perveniet ad plenam supernæ visionis claritatem, ut sit una civitas omnium, et, sicut jam dictum est, unus Dominus omnium, et exaltabitur, et habitabit in loco suo, id est in regno sibi ab origine mundi præparato, a porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, quod idem esse videtur, ac si dicat, a fine mundi usque ad originem mundi. Nam porta Benjamin, quod interpretatur *filius dextræ*, recte intelligitur illa vocatio his qui a dextris erunt: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est a constitutione mundi* (Matth. xxv), et porta prior ipsa constitutionis mundi, scilicet benedictio, qua creatis hominibus primis, *crescite, ait, et multiplicamini* (Gen. 1). Nam est inde usque ad jam dictam vocationem, qua vocabantur a dextris constituti, colliguntur homines, quorum de reversione hic sermo est. *Exaltabitur etiam usque ad portam angulorum*, id est usque ad effectum promissionis, et spei patriarcharum, ad quos post maledictionem, quæ subintroivit per peccatum, factum est promissionis verbum de semine benedictionis, quæ propalabitur in illa porta Benjamin, dicendo: *Venite, benedicti. Exaltabitur etiam, et habitabit a turre Ananehel usque ad torcularia regis*. Ananehel interpretatur *gratissimus Dei*. Et quis est gratissimus Dei, ut Filius dilectus Deo Patri? Et quis rex, nisi ille idem gratissimus Dei? Porro, turris hujus gravissima, turris ædificata cum propugnaculis, ex qua mille clypei pendent, omnis armatura fertur, sancta Scriptura est (Cant. iv). Torcularia vero regis ejusdem, passionem ejus fuerunt. *Exaltabitur ergo, ait, et habitabit Hierusalem a turre Ananehel usque ad torcularia regis*, id est, gloriabitur, tam in his qui sanctarum virtute Scripturarum instructi et armati destruere potuerunt omnem sermonem extollentem se adversus scientiam Dei (II Cor. x), quam in illis qui, proficientes usque ad illam dilectionem, qua majorem nemo habet ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv), non subterfugerunt tradere corpora sua propter fidem Christi. *Et habitabunt, inquit, in ea, et anathema non erit amplius, sed sedebit Hierusalem secunda*. Hoc est quod et in Apocalypsi legimus: *Eccce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis, et ipsi populus ejus erunt, et ipse Dominus eis erit eorum Deus*. Et *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et non ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra* (Apoc. xxi), quæ prima abierunt. Hæc omnia hic anathematis vocabulo comprehendit, dicendo, *et anathema non erit amplius*. *Et hæc erit plaga, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ pugnaverunt adversus Hierusalem*. *Tabelet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, et oculi ejus tabescent in foraminibus suis, et lingua eorum tabescent in ore suo*. Nunquid hæc erit tota plaga? Nunquid non in præsentem quoque sæculo nonnulli persecutores, qui afflixerunt Ecclesiam Domini, talia receperunt? Legamus ecclesiasticas historias, quid Valerianus, quid Decius, quid Diocletianus,

A quid Maximianus, quid sævissimus Maximinus et Apostata Julianus passi sunt, et tunc rebus probabimus, etiam juxta litteram prophetiæ veritatem esse completam quod putruerunt carnes eorum, et oculi contabuerunt, et lingua in pedorem sanieque dissoluta sit. Nunquid oblitus est id, quod omnibus notum est, quod cruciabantur igne et sulphure, in conspectu angelorum sanctorum, et ante conspectum Agni, et fumus tormentorum eorum ascendit in sæcula sæculorum, vel sicut ipsemet ore suo loquitur Dominus: *Ibunt in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus* (Matth. xxvii). Ergo secundum tropum, qui dicitur tapeinosis, id est humilitas magnæ rei, non id assequente sermone quod intendit, hic locutus est, non tam statum rei magnæ dictis infirmans, quam magnitudinem ejus quemquam verbis non posse consequi significans. *In die illa erit tumultus Domini magnus in eis, et apprehendet vir manum proximi sui, et conseretur manus ejus super manum proximi sui. Sed et Judas pugnabit adversus Hierusalem, et congregabuntur divitiæ omnium gentium in circuitu, aurum, et argentum, et vestes multæ satis, et sic erit ruina equi, et muli, et cameli, et asini, et omnium jumentorum quæ fuerunt in castris illis, sicut ruina hæc. Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus contra Hierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum. Et erit qui non ascenderit de filiis terræ in Hierusalem, ut adorent regem Dominum exercituum, non erit super eos imber. Quod si et familia Ægypti non ascenderit, et non venerit, nec super eos erit. Sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non ascenderunt ad celebrandam festivitatem tabernaculorum. Hoc erit peccatum Ægypti, et hoc peccatum omnium gentium, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem Tabernaculorum. In die illa erit, quod super frenum est equi, Sanctum Domino, et erunt lebetes in domo Domini, quasi phialæ coram altare, et erit omnis lebes in Hierusalem, et in aula sanctificatus Domino exercituum. Et venient omnes immolantes, et sument ex eis, et coquent in eis, et non erit ultra mercator in domo Domini exercituum in die illo.*

D Ultima hæc recapitulatio brevis quo tendat, jam ante dictum est. Ad claudendum tendit, et ad ligandum totius prophetiæ sacramentum, ut non intelligeretur usque ad tempus statutum sicut Danieli præcipiebatur: *Tu autem, Daniel, claude sermones, et signa librum usque ad tempus statutum, pertransibunt plurimi, et multiplex erit scientia* (Dan. xii), et sicut Isaïæ dicebatur: *Liga testimonium, signa legem in discipulis meis* (Isa. viii). Et tota quidem prophetia clausa est, nec nisi in ipso Christo revelatur, sed capitulum hoc etiam clausuræ ligamentum est, nec tamen suspicari posset parvulus invidus, id est Judaicus populus, quod in prophetis aliquid boni gentilibus decerneretur, aut quod carnalibus cæremoniis finis esset aliquando ponendus. Fuerit illis quon-

dam permissus carnalis et puerilis sensus, nunc autem in Christo evacuatus, inexcusabilis est error, ita ut de isto veraciter dicas, *puer centum annorum maledictus erit, sive morietur (Isa. LXV)*. Nam quod dicit: *In die illa erit tumultus Domini magnus, et apprehendet vir manum proximi sui et conserletur manus ejus super manum proximi sui, sed et Judas pugnabit adversus Hierusalem, et congregabuntur omnium gentium divitiæ in circuitu, aurum, et argentum et vestes multæ satis*, jam factum est, non quomodo illi speraverunt et sperant, avaritiam insatiabilem sperantes, aureamque et gemmatam in terris Hierusalem expectantes, sed quomodo Spiritum sanctum fecisse decet, cujus omnis civitas non terrena, sed cœlestis est, cujus omnis pugna non contra homines, sed contra hominum vitia est. Tumultus ergo Domini magnus ille est, de quo Psalmista: *Comnovisti, inquit, Domine, terram et conturbasti eam (Psal. II)*, scilicet per prædicatores tuos, nos terrenos commovens ad pœnitentiam. Et apprehendit vir manum proximi sui, et conserta est manus ejus super manum proximi sui, scilicet taliter, ut dicerent salubriter contriti, tam gentiles, quam Judæi, imo plures gentiles quam Judæi, *quid faciemus, viri fratres (Act. II)*, et responderetur eis: Pœnitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi. Non solum in hoc tumultus fuit, in quo bonum erat tumultuari, et ad pœnitentiam conturbari, et quasi manibus consertis quærere, et dare consilium salutis, sed et in hoc quod Judas, id est Judæus sive Judaicus populus, non quidem solus sed primus pugnavit adversus Hierusalem, adversus evangelicam fidem et Ecclesiam, in cœlis conversari, et ad visionem pacis pervenire cupientem. Non, inquam, solus sed primus pugnavit Judæus, deinde etiam paganus. Sed quomodo provenit? Congregatæ sunt *divitiæ omnium in circuitu, aurum, et argentum, et vestes multæ satis*. Aurum, et argentum, et vestes multas satis habebat Judæus, scilicet adoptionem filiorum, et gloriam, et testamenta, et legislationem, et obsequium, et promissa (*Rom. IX*). Item aurum ingenii, argentum nitidi eloquii, artium studiorumque utilium, vestes multas paganus habebat. Omnes istæ divitiæ ad Hierusalem, id est ad Christi Ecclesiam congregatæ sunt. Præterea materiale aurum, et materiale argentum, et vestes manufactæ omnium gentium, jure ad istam Hierusalem congregatæ sunt, quia mortuis regibus vel principibus impiis, successerunt reges vel principes pii, quibus ista Hierusalem, quoniam sua spiritualia seminavit, eorum carnalia non indigne messuit (*II Cor. IX*). Illi qui pugnaverunt adversus eam ubi sunt? *Periit memoria eorum cum sonitu (Psal. IX)*. Quæ cura de illis? Sic, inquit, *erit ruina equi, et muli, et cameli, et asini, et omnium jumentorum, quæ fuerunt in castris illis, sicut ruina hæc*. Ac si dicat: Non magis curat Deus de ruina illorum, quam de ruina equorum et mulorum, quibus sedentes et equantantes adversus Hierusalem pugnaverunt, sive de ruina camelorum et

A asinorum, omniumque jumentorum, quæ illorum cibaria post illos circumtulcerunt. Et recte. Nam in vita sua comparati sunt *jumentis insipientibus, et similes facti sunt illis (Psal. XLVIII)*. Quomodo et illud jam factum est vel sit, quod dicit: *Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus, quæ venerint contra Hierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent regem Dominum exercituum, et celebrent festivitatem tabernaculorum?* Levemus oculos nostros per universum orbem terrarum, et numeremus, **360** si possumus, tabernacula Domini virtutum, id est ecclesias sive basilicas martyrum sanctorumque omnium. Nonne consecrationes earum recolectes, ab anno in annum celebramus festivitatem tabernaculorum, gratias agentes Domino propter nostrum de Ægypto hujus sæculi exitum? Egressus quondam Israelis de Ægypto per vastam et terribilem ac latam solitudinem, in qua non erat domus, villa, oppidum, specus, faciebat sibi tabernacula atque tentoria (*Levit. XXIII*), quæ nunc a similitudine parvulæ avis papilionis vocantur. Jussumque est, ut in mense septimo, in quinta decima die mensis fieret Tabernaculorum solemnitas (*Deut. XVI*), ut beneficiorum Dei omni tempore recordarentur, cum cœpissent habitare in urbibus. Nos quando et quomodo exierimus, quali de Ægypto, quibus de tenebris exierimus, non incognitum habemus, et illum exitum in consecrationibus ecclesiarum mysticis sacramentis significatum, ab anno in annum celebramus ascendentes in Hierusalem, id est mente contemplantes illam beatam patriam et civitatem cœlestem, cujus in istis tabernaculis exiguam quidem, sed sanctam et consolatoriam tenemus imaginem. *Et erit, inquit, qui non ascenderit de filiis terre in Hierusalem, ut adoret regem Dominum exercituum, non erit super eos imber*. Imber cœlestis doctrina, scientia Dei est. Hinc est illud: *Crescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum. Quasi imber super herbam, et quasi stillæ super granina*. Magna igitur poena, magnum detrimentum his qui non ascendunt ad festivitatem hujusmodi Tabernaculorum, quia non est super eos imber, quia Verbum Domini non audiunt. Nec semel hanc poenam deprompsisse contentus, denuo ac tertio repetit hoc d **D** *Quod si et familia Ægypti non ascenderit, et non venerit, nec super eos erit (Deut. XXXII)*, subauditur imber, sed erit ruina qua percutiet Dominus omnes gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem Tabernaculorum. Hæc secunda repetitio plus habet quam prima dictio. Nam ibi tantum dixit: *Non erit super eos imber*. Illic autem cum dixisset: *Nec super eos erit*, protinus addidit, *et erit ruina qua percutiet Dominus omnes gentes*. Et est sensus: Inter paganos alienos a Verbo Dei reputabuntur hæretici, qui in Hierusalem, id est in catholicam Ecclesiam nolunt ascendere, ut audiant verbum Dei secundum regulam fidei, quos hic intelligimus per familiam Ægypti. Quam ob causam? Videlicet, quia templum aliquando fuit in terra Æg-

pi factum ad similitudinem templi, quod erat in Hierosolymis, quod fecit pontifex Onias (JOSEPH., *De ant.* lib. XIII, c. 4), potans se implere vaticinium Isaïe dicentis : *Et erit altare Domini in medio terræ Egypti (Isa. XLIX)*. Temporibus Machabæorum fecit Onias illud templum, et cum eo infinita examina Judæorum in Ægypto conseruerunt. Ad illos est illa Scriptura secundi libri Machabæorum : *Fratribus qui sunt per Ægyptum Judæis, salutem dicunt fratres qui sunt Hierosolymis Judæi et qui in regione Judæa, et pacem bonam (II Mach. I)*, hoc maxime intendens solum esse legitimum templum quod erat in Hierosolymis, et illud esse contra legem quod habebant in terra Ægypti. Quandiu stetit vel stare debuit templum illud in Hierosolymis, tandiu qui recesserunt ab illo, templum aliud tenentes in terra Egypti, recte dicti sunt familia Ægypti, et nihilominus secundum similitudinem illorum hæretici qui se sciderunt ab Ecclesia catholica recte dicuntur familia Ægypti, et reputantur inter gentes, dicendo : *Nec super eos erit imber, sed ruina qua percutiet Dominus omnes gentes*. Tertia repetitione amplius ad hoc facit, dicendo sic : *Hoc erit peccatum Ægypti, et hoc peccatum omnium gentium, quæ non ascendent ad celebrandam festiuitatem Tabernaculorum*. Hoc enim est dicere : Ignorantiam Dei habentes, ex eo quod non erit super eos imber, erunt inexcusabiles. Quare non erit super eos imber? Nimirum quia non ascendent ad celebrandam festiuitatem Tabernaculorum, id est idcirco non habebunt scientiam Dei, quia non acquiescent iræ, ubi prædicatur Dei verbum. Ergo inexcusabiles erunt propter hoc peccatum suum, non quia non intellexerunt, sed quia intelligere noluerunt. Convincentur noluisse intelligere, per hoc quod noluerunt illuc ascendere, quod noluerunt festiuitatem sanctam celebrare, quæ festiuitas est Scripturas sanctas libenter legere vel audire, et pro amore illarum a seruilibus sæculi operibus aliquando vacare. Igitur super quem non erit imber, non excusabitur, sed qui ignorat ignorabitur. *In die illa erit quod super frenum est equi, sanctum Domino*. Ubi celebranda est ejusmodi festiuitas Tabernaculorum, oportet celebratores et festiuos illos sive Tabernaculorum ædituos habere victum et vestitum. Unde habebunt? non serunt, neque metunt, sed semper in festiuitate occupati sunt, ad eruditionem et meditationem sanctarum Scripturarum dispositi sunt. Ad hæc, iuquam, satis habebunt. Inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono (*Psal. XXXIII*). Unde hoc? Quod super frenum est equi, sanctum erit Domino. Hoc est dicere : Dives fidelis, quod sibi superabundat offeret Domino. Equi frenum significat omne necessarium. Quid enim inter cuncta equi ephippia, id est stramenta, magis vel tam necessarium, quam frenum? Ergo quod super frenum est equi, sanctum erit Domino, id est quod super necessitatem abundabit sibi, dives fidelis offeret Domino. Non frenum,

A sed quod super frenum est equi, id est non illud quo carere non potest vir fidelis sed quod sibi superabundat docebitur offerre Domino. Hinc Apostolus : *Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum quod non habet (II Cor. VIII)*. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in hoc præsentem tempore vestra abundantia illorum inopiam supplet, ut et illorum abundantia vestræ sit inopiæ supplementum, ut fiat æqualitas. Itaque quoniam frenum equi sui dare non poterit sine tribulatione sua, contentus erit Dominus illo tantillo, quod super frenum est, ut sibi sanctificetur, id est quoniam durum erit homini exspoliari se rebus necessariis, tantum ea quæ superabundant, quæret ut sibi offerantur, et hæc prædicent prædictam festiuitatem Tabernaculorum celebrantibus, id est religiosam et spiritualem vitam ducentibus. *Et erunt, ait, lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari*. Quidquid super frenum est equi sicut jam dictum est, id est omnis superabundantia, quæ sanctificatur vel offertur Domino a diuitibus hujus sæculi, recte lebetum nomine significatur, quia videlicet in lebetæ carnes coquuntur, et carnalia sunt quæcunque Domino ab hujusmodi offeruntur. Porro per phialas, quibus non carnes coquuntur, sed vinum funditur, spiritualia significantur. Igitur *erunt, inquit, lebetes in domo Domini, quasi phialæ coram altari*, id est carnalia quæcunque offeruntur Domino in usum seruentium sibi, sic erunt sacra ut vasa altaris, sive quæcunque res spiritualis ministerii, ita ut æque de carnalibus sicut de spiritualibus Ecclesiæ rebus quidquam defraudare sive depravare sacrilegium sit. Hoc itidem magis ac magis confirmat, dicendo sic : *Et erit omnis lebes in Hierusalem et in Juda sanctificatus Domino exercituum*. Quod est dicere : Omne quod carnale **361** oblatum erit Domino exercituum in Hierusalem et in Juda, id est in illis, qui spiritualem vitam ducent, ita erit sanctificatum ut non dicat quisquam aliquid suum esse, sed sint omnia communia. Unde adhuc subditur : *Et venient omnes immolantes, et sument ex eis, et coquent in eis*. Quod est dicere : Et venient omnes sæculo renuntiantes, et semetipsos Domino offerentes, et sument ex eis quæ oblata sunt Domino a diuitibus, quibus ut jam dictum est superabundavit, et in victu et in vestitu utentur eis, diuidenturque singulis prout opus erit (*Act. IV*). *Et non erit ultra mercator in domo Domini exercituum in die illa*. Nomine mercatoris graviter denotandum se esse noverit a Spiritu sancto quisquis in domo Domini, id est in proposito spirituali, proprium quid possidere præsumpserit, et delictari huic vitio nequissimo. *Non erit, id est esse non debet ultra talis mercator in domo Domini exercituum, ne forte poenam quam Ananias et Saphira in corpore pertulerunt (Act. V)*, ipse in anima patiat.

362 PROLOGUS RUPERTI IN MALACHIAM PROPHETAM.

Malachiam ultimum duodecimum prophetarum Hebræi Esdræ æstimant sacerdotem, quia omnia, quæ in libro illius continentur, etiam hic propheta commemorat, et propterea titulum non habere, quia liber iste pro titulo sit. Igitur et Malachias, id est Esdras post Aggæum et Zachariam, qui prophetaverunt sub Dario, credendus est. Hinc de abjectione Judæorum, et vocatione gentium « non est, inquit, mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non accipiam de manu vestra, ab ortu enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus et in omni loco sanctificatur oblatio munda (Malach. 1). » Itaque quoniam Esdras propheta erat, quoniam idem est qui et Malachius, non mirum, quod in libro ejus, videlicet Esdræ ita legimus: « Accesserunt ad me principes dicentes: Tulerunt sacerdotes et levitæ de filiabus populorum terræ et de filiis suis, et commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum. Cumque audissem, inquit, sermonem istum, scidi pallium meum et tunicam et evulsi capillos capitis mei et barbæ, et sedi mercus, etc. (I Esdr. 1). » Nimirum, quoniam, ut jam dictum est, propheta erat, non dubium quin prophætico spiritu intellexit, cujus vel quanti mali præsagium illa transgressio fuerit, quod ubi post captivitatis absolutionem templum reedificatum est, talis in Juda sive in Israel prævaricatio reperta est. Inde nobis plenius erit dicendum, ubi in hoc prophetiæ suæ libro dicit: « Transgressus est Judas, et abominatio facta est in Israel, et in Hierusalem, quia contaminavit Judas sanctificationem Domini quam dilexit, et habuit filium dei alieni (Malach. 11). » Adsis, o sancte Spiritus, qui per os prophetarum locutus es, ut consummato in duodecim prophetis opusculo, tandem non exigui inter filios Levi, quos dominator Dominus veniens ad templum sanctum suum conflabit quasi aurum et quasi argentum, offeramus tibi sacrificia laudum, placeatque tibi sacrificium nostrum, sicut illorum sacrificium, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui, de quibus suo loco dicendum erit.

IN MALACHIAM PROPHETAM COMMENTARIORUM LIBER UNUS.

363 CAP. I. — *Onus verbi Domini super Israel in manu Malachiæ. Onus, id est gravissimi judicii pondus. Ista superstitio pollicetur quod, videlicet secundum prophetiam hanc, infelix Judaicus populus, similiter ut Cain qui Abel fratrem suum occidit, septemplici reatu obnoxius, septempliciter puniendus, id est incorrigibilis permanendo, interminabilem iram Dei foret subiturus. Numero namque septenario, qui tam apud ecclesiasticos quam apud ethnicos philosophos, mas, id est fortis, dicitur, insolubilisque habetur, et eo plerumque universitas significatur, numero, inquam, septenario peccatum rebellionis, et duritia cervicis ejus in hac prophetia designatur. Ipsas vices hic jam perstringere libet. Primo sic alloquitur: *Dilexi vos, dicit Dominus.* At illi procaciter: *In quo dilexisti nos?* Deinde secundo: *Despicitis nomen meum.* Statimque illi: *In quo despezimus nomen tuum?* Deinde tertio: *Offertis super altare meum panem pollutum.* At illi: *In quo polluimus te?* Deinde quarto: *Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris.* Ad hæc illi: *In quo eum fecimus laborare?* (Mal. 11.) Deinde quinto: *Revertimini ad me et revertar ad vos, dicit Dominus.* Statimque illi: *In quo revertemur?* Quasi vero non audissent, quod dicebat, recessistis a legitimis meis, et non custodistis (Mal. 11). Deinde sexto: *Si affligit homo Deum, quia vos confixistis me.* At illi: *In quo configimus?* (Ibid.) Deinde septimo: *Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.* At illi: *Quid locuti sumus contra te?* (Ibid.) Ita septies conventi, et de septem reatus sui capitulis redarguti, septies excusserunt cervicem duram, nullam reddendo vocem confessionis, sed in*

^A omnibus horrorem spirando perpetuæ rebellionis. Hæc, ut supra jam dictum est, pœna eorum significatur interminabilis, quia culpa septemplex, id est incorrigibilis est, atque idcirco insolubilis, ut dictum est, secundum exemplum Cain, cujus peccati septenarium incrementum potest discerni, peccati irremissibilis, quia in deterius semper progrediens usquam penitentiam egit. Primum in eo fuit quod non recte divisit, cum Scriptura dicat: *Si recte offeras, et non recte divides, nonne malum est?* (Gen. iv sec. LXX.) Recte quidem obtulit, quia cui debuit Deo obtulit, sed non recte divisit, quia rem suam offerens semetipsum sibi retinuit, cor suum Deo non præbuit. Secundum fuit quod fratri recte offerenti et recte dividenti invidit. Tertium, quod dolose egit, dicens: ^B *Egrediamur foras.* Quartum, quod interfecit. Quintum, quod procaciter negavit, dicens: *Nescio. Numquid custos fratris mei sum ego?* Sextum, quod desperavit: *Major est, inquit, iniquitas mea quam ut veniam merear* (Gen. iv). Septimum, quod nec damnatus penitentiam egit, sed usque in finem cor impenitens habuit. Lamech qui occidit illam, se a illum pulchre discernit, dum reatum suum confitens et dicens: *Occidi virum in vulnere meum et adolescentulum in livore meum, eundem Cain, et virum propter ætatem, et adolescentulum nominans propter stultitiam, protinus dicit: Septies ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagesies septies* (ibid.). Quod est dicere: Cain sicut peccatum perpetuum et incorrigibile fuit, ita pœna interminabilis erit secundum significationem numeri septenarii, qui insolubilis est, et præter unitates in alias partes quatuor

non potest dividi. Lamech vero, sicut peccatum tor-
minabile est sive remissibile, conditetur enim in oc-
cidendo vulnus suum, et agnoscit livorem suum, ita
et poena solubilis erit secundum significationem nu-
meri septuagesimi septimi, qui solubilis est, quia
præter unitates etiam in alias dividitur æquas partes.
Habet enim septies undecim, undecies septem. Porro
Dominus dixerat, *qui occiderit Cain, septuplum pu-
nietur*. Quod ne contrarium putetur eo quod dictum
est: *De Lamech vero septuagesies septies*, sciendum
est, quia et hic, ubi Dominus dicit: *Septuplum pu-
nietur*, et alias, ubicunque loquitur, qui hoc vel illud
fecerit, morte moriatur, subaudire oportet, nisi pœ-
nitentiam egerit. Hoc autem hic subaudiri non va-
let, ubi dixit, *Lamech septies ultio dabitur de Cain*,
quia cum hæc diceret, jam tunc occisus Cain pœni-
tentiae tempus perdiderat. Igitur *onus verbi Domini
super Israel in manu Malachiae*, id est gravissimum
iudicium verbi Domini super contemptores ejus
364 Judæos continetur in hoc opere, in hac Scri-
ptura Malachiae, quod interpretatur *angelus meus*.
Est enim angelus, id est nuntius Domini. Sciendum-
que quod, postquam abductus est in captivitatem
Israel, id est decem tribus indifferenter pristino no-
mine, et duæ tribus Judas et Benjamin appellantur
Israel. *Dilexi vos, dicit Dominus, Et dixistis: In quo
dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Jacob, dicit
Dominus, et dilexi Jacob, Esau odio habui?* Scienti-
bus vel scire nolentibus veritatem perspicuum est
quod vere Jacob et genus ejus dilexerit Dominus.
Etenim ista dilectio quam dicit, *et dilexi Jacob, Esau
autem odio habui*, de fructu suo cognoscitur. Quid
multa commemoræm? De genere ejus Christum
nasci fecit dilectio Domini. Cum fuisset Esau pri-
mogenitus, non illi, sed juniori benedictionem istam
cupivit: *Serriant tibi populi, et adorent te tribus.
Esto dominus fratrum tuorum, et incurventur ante te
filii matris tuæ. Qui maledixerit tibi sit ille maledi-
ctus, et qui benedixerit tibi benedictionibus repleatur*
(Gen. xxvii). Benedictio hæc in Christo completur.
Quis nesciat etiam prophetas, et sanctos, vel justos
innumeros de illo genere progenitos, et in hoc appa-
rere fructum dilectionis qua dilexit Jacob? *Ego sum,*
ait ipse apud alium prophetam, *qui ascendere vos
feci de terra Aegypti, et eduxi vos in deserto quadra-
ginta annos, ut possideretis terram Amorrhæi, et sus-
citati de filiis vestris prophetas, et de juvenibus vestris
Nazaræos* (Amos ii). Nonne hic est multus dilectio-
nis fructus, multitudine prophetarum, exercitus Naza-
ræorum, id est sanctorum, et ipse Christus Sanctus
sanctorum? Apostolus hoc nescire nos non vult,
dicens: *Quod eorum adoptio est filiorum, et gloria, et
testamentum, et legislatio, et obsequium, et promissa,
quorum patres ex quibus Christus secundum carnem,
qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen*
(Rom. ix).

Si istis compares illos qui de Esau nati sunt, et
hæreditatem ejus quam in hoc sæculo potens hære-
ditavit, nonne hæreditas ejus veraciter solitudo sive

A desertum, et genimina ejus dracones deserta sunt?
Bene ergo protinus dicit: *Et posui Seir montes ejus
in solitudinem, et hæreditatem ejus in dracones de-
serti*. Nam ut secundum litteram ita factum fuerit,
notum non habemus a Scripturis, videlicet quod
Idumæa sic destructa fuerit, ut montes ejus in soli-
tudinem sempiternam, et hæreditas in dracones de-
serti redacta sit. Undo et loquitur adhuc:

*Quod si dixerit Idumæa: Destructi sumus, sed rever-
tentes ædificabimus quæ deserta sunt: Hæc dicit Do-
minus exercituum: Isti ædificabunt, et ego destruem,
et vocabuntur termini impletatis, populus cui iratus
est Dominus usque in æternum, et oculi vestri vide-
bunt et vos dicetis: Magnificetur Dominus super ter-
minum Israel.* Sicut jam dictum est, hoc ex Scriptu-
ris ut littera sonat, factum esse comprobari non po-
test, sed secundum spiritum verum est, secundum

B spiritualem gratiam manifestum est, quia magnifica-
tus est super terminum Israel, et in comparisonem
magnificentiae ejus, quam supra jam diximus, et Idu-
mæa, et omnis terrenitas caelesti gratiae, in qua di-
lectus est Jacob, contraria destructa et destruenda
est. Et isti, ait Dominus, *ædificabunt et ego destruem,*
et vocabuntur termini impietatis, et populus cui iratus
est Dominus usque in æternum. Verum hæc omnia,
quæ jam diximus spiritualia bona Jacob, et generi
ejus collata, carnalibus Judæis contra quos hæc pro-
phetia texitur, pro nihilo sunt, et procaciter dicunt:

*In quo dilexisti nos? Nimirum sicut Psalmista lo-
quitur: Et in iracundia terræ loquentes dolos cogita-
bant* (Psal. xxxiv), irati sunt et irascuntur propter
terram quam perdiderunt, et de qua in omnes gentes
captivi abducti sunt, nec reputant sibi ob suam hoc
evenisse peccatum, ut conflentes culpam, cum ven-
ia caelestem recipiant gratiam, sed in iracundia di-
cunt: *In quo dilexisti nos?* Quod est dicere: Falsum
est, non dilexisti nos. Et Dominus deinde loquitur:

C *Filius honorat patrem et servus dominum suum. Si
ergo Pater ego sum, ubi est honor meus, et si Dominus
ego sum, ubi est timor meus?* Opportuna plane com-
memoratio contra illos, qui Patri dicenti: *Dilexi vos,*
tanquam procaciter objecerunt: *In quo dilexisti nos?*
Est ergo sensus: Flagellantem patrem honorat filius,

recipiendo disciplinam ejus. Ego flagellavi vos fla-
gellatione, quali pater filios flagellare consuevit, quem-
admodum Sapientia dicit: *Flagellat autem omnem
filium quem recipit* (Prov. iii; Hebr. xii). Flagellatio
hæc est temporalis, qua in hoc sæculo flagellamini
a Romanis, excidium passi et ubique terrarum cap-
tivi, Disciplinam hanc vos abjicitis, nec me hono-
ratis, ut reatum confiteamini, et pœnitentiam agatis.

D Ergo filii non estis, ergo adulteri et non filii estis,
quia extra disciplinam estis, animo-rebelli, odio crudi-
deli. Item, *servus honorat dominum suum*, timendo
comminantem illum. Ergo quoniam non estis filii,
quoniam disciplinam abjicitis, id est propter tempo-
ralem afflictionem non respiscitis, tanquam servus
comminor vobis poenam sempiternam, gehennam
ignis, ne saltem propter hoc timentes pœnitimini.

Ergo nec saltem servi estis. Non filii, sed adulteri, non servi, sed inimici estis, dicit Dominus exercituum ad vos, o sacerdotes, qui despiciatis nomen meum. Et dixistis : In quo despeximus nomen tuum? Offertis super altare meum panem pollutum. Dominus exercituum, cujus nomen sacerdotes Judæorum hodie despiciunt, unde et dicit, qui despiciatis nomen meum, Dominus Deus est Pater omnipotens, ejus nomen est ut invocamus, Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, illi despiciunt. Procaciter interrogantibus illis : In quo despeximus nomen tuum, Domine? Offertis, ait, super altare meum panem pollutum. Vere ex quo in festivitate azymorum interfecistis Christum, ex eo, o vos Judæi, offertis panem pollutum. Extunc omnis quem offertis panis vester pollutus est, omne quod offertis non sacrificium, sed sacrilegium, omne, inquam, quod offertis, pollutum et immandum est. Et dicitis : In quo polluimus te? In eo quod dicitis : Mensa Domini despecta est. Quæ est hodie mensa Domini, nisi sacramentum corporis et sanguinis Domino, sacrificium panis et vini? Nimirum, talis mensa Domini vobis, o Judæi, despecta est, quia non sunt ibi carnes tauro- rum, et sanguis vitulorum, et cætera hujusmodi. Propter hoc despecta est vobis illa, quæ veraciter dicitur et est mensa Domini, quia tauri non sunt ibi, non est hircus, aut vitulus illic, ovis aut columba, sive turtur non sacrificatur ibi. Sed dico :

Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? Et si offeratis claudum et languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. Sine dubio cæcum, claudum et languidum ad immolandum offerre, si vos interrogem an malum sit, respondetis malum est, non solum quia ratio præsto est, verum etiam quia lex prohibet (Lev. xxii). Est autem cæcum, claudum et languidum omne quod brutum est in comparatione hominis, qui rationalis est. Quanto magis in comparatione Christi, qui homo et Deus est, qui Dei virtus et **365** Dei sapientia est? (I Cor. i.) Male ergo dicitis : Mensa Domini despecta est. Mensam illam despicientes, in qua sacrificium corpus et sanguis Christi est. Potius vestrum sacrificium despicabile est, quia sicut jam dictum est, cæcum, claudum, et languidum est. Istud autem sacrificium quod despiciatis in mensa Domini propter exiguitatem ejus quod videtur panis et vini, et videt, et bene graditur et sanum est. Offer, inquit, illud, offer cæcum, claudum et languidum duci tuo, et experire si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. Nimirum non placebit, non suscipiet illud, imo injuriam sibi factam reputabit. Quare? Profecto, quia cum haberes in promptu, et offerre posses illud quod et videt, et bene graditur, et sanum est, illud obtulisti quod cæcum, et claudum, quod languidum est. Sic profecto cum in promptu sit, quod possis offerre sacrificium valens ad remissionem peccatorum, scilicet Christi corpus et sanguinem

A verum, injuriam mihi facis offerendo pecus brutum, dicit Dominus exercituum. Et nunc deprecamini cultum Domini, ut misereatur vestri, de manu enim vestra factum est hoc, si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum. Hoc est quod et Petrus in Actibus apostolorum dixit eis : Viri Israël:æ, audite, verba hæc : Jesum Nazarenum virum approbatum in vobis, et cætera usque pœnitentiam agite, et salvamini a generatione ista prava (Act. ii). De manu enim, inquit, vestra factum est hoc, videlicet quod non solummodo cæcum, vel claudum, aut languidum, verumetiam latronem seditiosum, et homicidam obtulistis, quia Barabbam propter honorem diei festi vitæ donastis, Jesum vero auctorem vitæ interfecistis (Matth. xxvii). Deprecamini cultum Domini, ut misereatur vestri. Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, et munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda quia magnum nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum, et vos polluistis illud in eo quod dicitis : Mensa Domini contaminata est, et quod superponitur contemptibile est cum igne, qui illud devorat; et dixistis : Ecce de labore, et exsuffastis illud, dicit Dominus exercituum. Manifestissima de reprobatione sacerdotii Judæici propheta est, cum exprobratione avaritiæ cum dicit : Quis est in vobis, qui claudat ostia, et incendat altare meum gratuito? Omnia, inquit, lucri causa facitis, et ne illud quidem quod exiguum est, ut est ostia claudere, ignem altaris incendere, sive afflare, gratuito facitis, ad mercedem temporalem semper hiantes, vacui a dilectione Dei. Non est mihi, inquit, voluntas in vobis, imo sicut per alium prophetam dixi : Nunquam quæsi vi hæc de manibus vestris. Holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum, et agnorum, et hircorum, nolui (Isa. i). Item per alium prophetam dixi : Holocaustomata vestra addite victimis vestris, et comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, et non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocaustomatum et vicimarum, sed hoc verbum præcepi eis, dicens : Audite vocem meam, et ambulatè in omni via quam mandavi vobis (Jer. vii). Quanto magis nunc munus suscipiam de manu vestra, quando manus vestræ plenæ sunt sanguine?

Plane non suscipiam, ino avertam oculos meos a vobis. Incensum vestrum abominatio est mihi, Neomeniam et Sabbatum, et festivitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri. Kalendas vestras et solemnitates vestras odit anima mea. Facta sunt mihi molesta. Laboravi sustinens, subauditur per annos quadraginta duos. Vix tandiu sustinere potui, et differre quod oportebat fieri, scilicet ut Romani venirent, et tollerent vestrum et locum et gentem. Non suscipiam munus vestrum, sed et rejectio muneris vestri nullum import nomini meo damnum. Ab ortu

enim solis usque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus, et in omni loco sacrificatur et offertur nomini meo oblatio munda. Non enim solus Hierosolymis mihi est locus, ubi oporteat adorare, sed in omni loco veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate (*Joh. iv*). Et offerunt nomini meo oblationem mundam, oblationem panis, et vini, sacramentum corporis et sanguinis Redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, ut exterius nullum habeat cruoris horrorem, et interius, sive invisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus, magnum est nomen meum, vos autem quondam meus populus peculiaris polluistis illud, et completur illud: *Populus quem non cognovi servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi. Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis* (*Psal. xvii*). In eo polluistis nomen meum, quod cum sit oblatio munda, et emundans omnia delicta, vos dicitis: *Mensa Domini contaminata est, et quod superponitur contemptibile est, cum igne qui illud devorat*, videlicet quia in commemorationem fit passionis et mortis Domini, quem vos occidistis, cum signaculo crucis, in qua vos illum suspendistis. Unde et ipsum signaculum exsecramini, et torquemini conscientia crudeli, dicitis in cordibus vestris, contaminatam esse istam quam dicimus mensam Domini, et quod superponitur contemptibile esse dicitis, nimirum quia non carnes ejusmodi quales offerre vos et comedere consuevistis, addentes, ut per alium prophetam dictum est, *Holocaustomata vestra victimis vestris* (*Jer. vii*). Simul cum dicitur vobis, ignem hujus mensæ Domini, ignem esse invisibilem, ignem Spiritus sancti, contemptibile hoc est vobis, quia non apparet visibiliter, nec devorat sacrificium corporeus ignis. *Et dixistis: Ecce de labore*. Dixistis, inquam, hoc, et dicitis in cordibus vestris, quia totum ministerium mensæ Domini, quod celebratur in gentibus, cum sit, ut jam dictum est commemoratio passionis Dominicæ, magnus labor, magnum est tormentum conscientiæ vestræ.

Proinde *exsufflastis*, id est blasphematis illud nequissimo flatu magnæ invidiæ, magnæ iracundiæ. Nescio quomodo ex libro Esdræ possit intelligi, quod secundum hanc litteram reversus de Babylone populus, minorem putaverit esse cultum religionis, quia ornatus templi deerat, et quod superponebatur, idcirco esse pollutum, quoniam altare tantum fortuitis, et impolis lapidibus erat exstructum, absque templo, absque urbis ædificiis, absque exstructione murorum, et quod propter paupertatem murmurantes atque inviti offerentes dixerunt: *Ecce de labore*. Nam ibi taliter scriptum est, quia sponte obtulerunt in domum Domini ad exstruendam eam in loco suo, et secundum vires suas dederunt, et quia congregatus est populus quasi vir unus, et *ædificaverunt altare Dei Israel, ut offerrent in eo holocaustomata, sicut scriptum est in lege Mosis viri Dei* (*I Esdr. iii*), et quia concinabant in hymnis et confessione Domino,

quoniam bonus, quoniam in æternum misericordiam ejus, omnis quoque populus vociferabatur clamore magno, laudando **366** Dominum. Num ergo illius temporis Judæi tali fuerunt digni exprobratione? Sed vos, o Judæi, vos, o sacerdotes et pontifices temporis pessimi, quibus, juxta prophetam alium, *Væ, quia separati fuistis in diem malum, et appropinquastis solio iniquitatis* (*Amos vi*); vos, inquam, sermo iste percudit, quia sermo propheticus est, et enuntiabat de futuris, dum hæc loqueretur iste angelus, iste nuntius Domini. Proinde audiamus quid adhuc dicat:

Et intulistis de rapinis claudum, et languidum, et intulistis munus. Nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus exercituum. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens immolat debile Domino, quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, et nomen meum terribile in gentibus.

CAP. II. — *Et nunc ad vos mandatum hoc, o sacerdotes. Si nolueritis audire, et si nolueritis ponere super cor, ut delis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum, mittam in vobis egestatem, et maledicam benedictionibus vestris, et maledicam illis, quoniam non posuistis super cor. Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum sterces solemnitatum vestrarum, et assumet vos secum. Ad vos, inquit, mandatum, o sacerdotes, qui domum Patris, quæ debuit esse domus orationis, fecistis speluncam latronum, et inde, id est de latrocinio vestro, de rapinis quas de populo rapietis, boves, et oves, et columbas, et cætera quæ obla'a erant, vendendo his qui de longe venerant, et quod offerrent non barbebant, ad vos, inquam, mandatum hoc. Quia sic faciendo profecto intulistis de rapinis claudum et languidum, id est intulistis munus omni contemptu dignum, nunquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus? Imo dicam: *Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, et votum faciens debile immolat Domino*. Quis est qui habet masculum in grege suo, et debile offert, et debile immolat Domino, nisi vos, o sacerdotes Judaicæ perfidiæ, qui habetis Christum incarnatum jam de genere vestro, et adhuc brutum pecus contenditis offerre Domino? Maledicti estis, o dolosi, qui illum venisse scientes, vos scire dissimulatis, quod jam venerit, et non qualemcumque claudum aut languidum, non qualemcumque debile, quod est omne pecus brutum, quia non valet ad emundationem peccatorum, verum etiam Barabbam latronem, homicidam, seditiosum, Domino obtulistis, dimittendo illum pro honore quasi Domini, secundum consuetudinem diei festi (*Matth. xxvii*), et deinde nunquam masculum illum gregis electi Dominum offerre voluistis, potius brutum pecus ingredientes, quasi placeat illi, quasi carnes taurorum manducare, et sanguinem hircorum potare velit (*Psal. xlii*). Bene est, quod ipse rex magnus Dominus exercituum nomen suum terribile faciens in gentibus (*Isa. v*), quoniam nolulistis audire, quoniam voluistis ponere super cor veritatem, sed opposui:*

ctis claritati ejus perfidix velamen, et non dedistis A nomini ejus gloriam et honorem, misit in vobis egestatem, mandando nubibus suis, ne pluant super vos imbrem, sicut nunc patet, quia neque prophetarum, neque quamlibet aliam habetis gratiam celestem, et maledixit benedictionibus vestris et iterum maledixit illis, id est juxta prophetam alium duplici contritione vos contrivit, ut non solum Romani tollerent vestrum et locum et gentem, verumetiani maligni spiritus animas auferrent (*Jer. vii*), juxta illud Psalmistæ veriloquium. : *Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt (Psal. lxi)*. Bene, inquam, et juste maledixit benedictionibus vestris, quoniam vos benedictionibus ejus maledicere voluistis, et maledixistis quantum potuistis. Nam quia Spiritus sanctus, qui est ipsa benedictio Domini, dixerat in Psalmo : *Benedictus qui venturus est in nomine Domini (Psal. cxvii)*, vos assumpsistis quasi patrocinium legis dicentis, quia *malodictus est a Deo qui pendet in ligno (Deut. xxi)*, et damnatione patibuli maledictum voluistis facere illum, qui venerat *benedictus in nomine Domini*. Bene omnino projecit vobis brachium, et dispersit super vultum vestram stercus solemnitatum vestrarum, et *assumet vos*, ait, *stercus illud secum*. Nam quia brachium, id est armum dextrum bruti pecoris, quod ex lege vobis flectat, secundum cæremonias legis solum habere voluistis, et fortissimum brachium Domini Christum Filium Dei rejecistis, et contemptui habuistis; recte brachium ejusmodi vobis tanquam canibus projecit, ne saktum intus in Hierosolymis porrigeretur vobis, sed foris projectum vix assequi et rodere possitis captivi atque dispersi, non solemnitates meas, sed vestrarum solemnitatum stercus circumferentes, quod et vos ita secum assumpsit, ut sitis possessio vel portio stercoris, non habeates portionem in terra solemnitatis Domini.

Et sciatis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi, dicit Dominus exercituum. Pactum meum fuit cum eo vitæ et pacis, et dedi ei timorem et timuit me, et a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis fuit in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus. In pace et in æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate. Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege. Irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

Quorsum ista commemoratio Levi tam bona? Nimirum ut sacerdotes, quos culpa omnino degenerasse demonstret a fide vel justitia paterna, nec ad patres pertinere filiorum vituperationem, nec filii utique malis communem esse paternæ justitiæ laudem. Ac si dicat : Quoniam ostia mea clauditis et altare meum incenditis, decimas a populo suscipientes, hæreditario jure secundum carnem filii Levi, putatis vos mihi esse sicut fuit Levi, sicut fuerant Moyses et Aaron, et Phinees, et cæteri

temporum illorum homines sive sacerdotes vestri majores de tribu Levi, quasi non aliunde mihi placuerint, nisi ex eo, quod vos tractatis ministerio cruenti sacrificii. Non ita est : *Sciatis et experimento discetis, quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum Levi*. Cujusmodi pactum? Utiq̄ue non pactum ostia claudendi et altare incendi, mactandi pecora et manducandi carnes, sed pactum vitæ et pacis, et hoc pactum meum cum eo fuit. Quomodo fuit? *Dedi ei timorem, et timuit me, a facie nominis mei pavebat. Lex veritatis erat in ore ejus, et iniquitas non est inventa in labiis ejus. In pace et in æquitate ambulavit mecum, et multos avertit ab iniquitate*. Hæc omnia sacerdotalia sunt, quæ vos non habetis. Ergo sacerdotes non estis. *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est*. Vestra autem labia non custodiunt scientiam, non est lex in ore vestro, quam annuntiare, est angelicum officium implere, imo recessistis de via, quæ est Dei scientia, et scandalizastis plurimos in lege. Etenim sicut per alium prophetam dictum est : *Laqueus juvenum omnes vos (Isa. xlii)*. Ergo sacerdotes non estis. *Irritum fecistis pactum Levi; irritum, inquam, non ipsi Levi sed vobismetipsis, ut nihil vobis prosit esse secundum carnem filios Levi. Scire debemus quando sit factum, quod nunc dicit : Pactum meum fuit cum Levi, videlicet quando post egressum de*

367 *Ægypto venientes ad montem Sinai, ascenderunt Moyses et Aaron, Nadab et Abiu, qui erant de tribu Levi, et septuaginta de senioribus Israel, et viderunt Deum Israel. Dixitque Dominus ad Moysen : Ascende ad me in montem, et esto ibi, daboque tibi tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel (Exod. xxiv)*. Hoc fuit pactum vitæ et pacis. Quæ autem post vituli reatum mandavit, non pertinent ad pactum vitæ et pacis. Unde apud Ezechielem hæc et alia taliter distinguit : *Ejeci ergo eos de terra Ægypti, et eduxi in desertum, et dedi eis præcepta mea, et judicia mea ostendi eis, quæ faciat homo et vivat in eis (Ezech. xx)*. Deinde subsequitur : *Et irritaverunt me domus Israel in deserto, scilicet faciendo vitulum et adorando illum. In præceptis meis, inquit, non ambulaverunt, et judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivat in eis. Ergo et ego dedi eis præcepta non bona, et judicia in quibus non vivant. Diligenter animadvertenda sunt hæc qualia sint præcepta quæ dedit ante, et qualia quæ dedit post reatum vituli, et tunc certius patebit quantum distet illud, unde collaudatur Levi dicendo. Pactum meum fuit cum eo vitæ et pacis, et illud in quo gloriantes sacerdotes impii, putabant se apud Deum sic esse ut fuit Levi. Sequitur.*

Propter quod et ego dedi vos contempribiles, et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege. Nunquid non pater unus omnium nostrum? Nunquid non unus Deus creavit nos? Quare ergo unusquisque nostrum despicit proximum suum, violans pactum patrum nostrorum? Propter

quod, inquit, quoniam irritum fecistis pactum Levi, et ego dedi vos contemptibiles et humiles omnibus populis, sicut supra testatus sum, dicens: *Ecce ego projiciam vobis brachium, et dispergam super vultum vestrum sterqus solemnitarum vestrarum.* Et notandum, quod inter omnia quæ fecerunt, non servando vias Domini, capitulum istud imputat pro magno crimine, et accepistis faciem in lege. Hanc etenim injustitiam et iniquitatem illorum ipsæ Dominus omnium pro nobis pauper factus, expertus contra semetipsum, dicebat illis: *Et in Sabbato circumciditis hominem. Si circumcisionem accipit homo in Sabbato, ut non solvatur lex Mosi, mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in Sabbato. Nolite judicare secundum faciem, sed justum judicium judicate* (Joan. vii), videlicet ut non plus auctoritatis in minori facto concedatis Mosi, propter quod dux fuit, et judicem super vos illum Deus constituit, quam mihi in majori facto, pro eo quod ego non judico quemquam, hæc dico, quis me constituit judicem aut divisorem super vos (Luc. xii). Hoc enim erat accipere faciem in lege, propter humilitatem faciei ejus, facta ejus quamvis præclara contemnere, et alterius facta minor, scilicet Mosi, propter claritatem vultus ejus, laportuna adulatione magnificare et dicere: *Nos scimus quia Mosi locutus est Deus, hunc autem nescimus unde sit* (Joan. ix). In communibus quoque rebus iniquum est faciem accipere. Hinc Jacobus dicit: *Si dixeritis diviti, Tu sede hic bene, pauperi autem dicatis, Tu sta illic, aut sede sub scabellum pedum meorum, nonne judicatis apud vosmetipsos, et facti estis judices cogitationum iniquarum?* (Jac. ii). Contra hujusmodi iniquitatem recte invehitur, dicens: *Nunquid non pater unus omnium nostrum? Nunquid non Deus unus creavit nos? Quare despicit unusquisque fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum* (Hebr. xi), subauditur, qui ex humilitate Deo complacuerant, qui non ex facie, sed ex fide amici Dei facti sunt, qui peregrinando in paupertate Spiritus, terram nobis possidendam acquisierunt? Videte quam sit incongruum, filios humilium et peregrinorum supervire in acceptione personarum. Sequitur: *Transgressus est Judas, et abominatio facta est in Israel et in Hierusalem, quia contaminavit Judas sanctificationem Domini quam dilexit, et habuit filiam dei alieni. Disperdat Dominus virum, qui fecerit hæc, negotiatum et discipulum de tabernaculis Jacob, et offerentem munus Domino.* Parum est, ad istam declamationem solum illud respicere, quod reversi de Babylone in eo transgressi sunt, quod quidem sacerdotæ et levitæ tulerant de filiabus Chananæorum cæterarumque gentium, et de filiis suis, et committerunt se cum populis terrarum (I Esdr. vi, x). Parum, inquam, est illud solum respicere, quoniam hæc verba sunt auctoritatis prophetiæ, verba sunt Spiritus sancti, ad spiritualia semper et cælestia tendentis. Itaque sicut decet majestatem loquentis de spiritualibus, coeptus sermo totus spiritualibus intentus sit. *Quomodo habuit Judas filiam dei alieni?*

Quæ est illa filia dñi alieni? Profecto lex cæremoniarum sine lege fidei, filia est dei alieni. Ubi Judas legem fidei contempsit, per quam primus Abraham Deo complacuit, et legem cæremoniarum in cibis et potibus, et justitiis carnis retinuit, ibi transgressus est, et ex tunc habet filiam Dei alieni, ex quo Christum occidit, quia quidquid ex tunc observare videtur in cæremoniis ejusmodi, non est religio veri Dei, sed religio dei alieni, abominatio et contaminatio sanctificationis Domini, quam dilexit perversa dilectione, ut mallet Christum occidere quam sanctificationem loci vel gentis amittere, secundum timorem quem fluxit, dicens: *Si dimittimus eum sic, venient Romani et tollent nostrum et locum et gentem* (Joan. xi). Disperdat, inquit, Dominus virum qui fecerit hoc, et ita factum est. Nam dispersi sunt tam magister quam discipulus, et offerens munus Domini, id est tam seniores quam populus, tam Pharisæus quam pontifex, dispersi sunt, inquam, tam de terrenis quam de cælestibus tabernaculis Jacob. At audiamus adhuc incrementum sceleris, exaggerationem criminis. Ait: *Et hoc rursus fecistis. Operiebatis lacrymis altare Domini fletu et mugitu, ita ut ultra non aspiciam ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra, et in die ista. Quam ob causam? Quia Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis tuæ, quam despexisti, et hæc particeps tua et uxor fœderis tui.* O quanta ira, quanti zeli Domini iracundia! Hoc, inquit, rursus fecistis. Aut ausi fuistis flere in oculis meis, ausi fuistis mugire in auribus meis, ausi fuistis operire lacrymis altare Domini. Quanta est hæc ira, clementissimum Dominum dicere: *Hoc fecistis, flendo et mugiendo me ad majorem iracundiam concitastis, et ita concitastis me ultra aspiciam ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra? Quantum est miraculum? quales sunt lacrymæ? qualis fletus, qualis mugitus miserorum, qui tam graviter offendit misericordiæ Dominum? Sed non miremur: nam istorum fletus sceleratus et criminosus est, quia venit de amore præsentis sæculi, contemptum habens futuri. Talis erat fletus et ejulatus Esau, quippe qui tandiu flevit, et ejulavit donec pater Jacob dixerat illi: *In pinguedine terræ, et in rore cæli desuper erit benedictio tua* (Genes. xxvii). Hinc est ira Dei, ira justa, cujus justitiæ causam continuo subtiliter insinuat. Dicentibus enim: *Quam ob causam lacrymis nostris offensus non aspicias ad sacrificium, nec accipies placabile quid de manu nostra, respondet et dicit: Quia Dominus testificatus est inter te et uxorem pubertatis tuæ quam despexisti, et hæc est particeps tua et uxor fœderis tui.* Et est sensus: *Uxorem pubertatis, uxorem quam prius novisti, tu despexisti, quia fidem per quam pater tuus Abraham Deo complacuit, in qua Deus patres nostros elegit et assumpsit, tu reliquisti. Nonne inter te et hujusmodi uxorem tuam Deus testificatus est? Non enim per legem promissio Abrahamæ et semini ejus, ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei. Siquidem quando**

credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam (Rom. iv), et sicut ibidem scriptum est, in die illo pepigit Dominus fœdus cum Abraham, dicens: Semini tuo dato terram hanc (Genes. v), nondum lex data erat, sed necdum ipse Abraham circumcisus erat, et proinde recte dixerim, fidem fuisse uxorem pubertatis tuæ participemque tuam, et uxorem fœderis tui, inter quam et te testificatus est Dominus, id est testamentum fecit. Tu autem illam despexisti, et cum per fidem in Abraham justificatus sis, tu per legem contempta fide justificari contendis, quod est justitiam tuam velle statuere, et justitiæ Dei nolle subjici (Rom. x). Quomodo ergo audes operire lacrymis altare Domini, flere in oculis Domini, et mugire in auribus Domini, adulter legis, contemptor fidei?

Nonne unus fecit, et residuum spiritus ejus? Et quid unus quærit, nisi semen Dei? Quod est dicere: Nonne unus idemque est Deus, qui et cum illa jam dicta uxore pubertatis tuæ testificatus est, et testamentum fecit, et cujus Spiritus residuum, id est Novum Testamentum fecit? Et iste et Spiritus ejus, cum sit Deus unus quid quærit, nisi semen Dei, id est nisi ut credas in Filium Dei? Hoc quærit Deus Pater, qui primum testamentum fecit, hoc quærit Spiritus sanctus, qui residuum, hoc est, qui secundum testamentum fecit, ut credas in Filium Dei, sisque cultor et amator unius individuae Trinitatis. Custodite ergo spiritum vestrum, et uxorem adolescentiæ tuæ noli spernere. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel. Operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum. Custodite spiritum vestrum, et nolite despiciere. Spiritum vestrum, inquit, id est fidem patrum vestrorum, quæ tanto lege cæremoniarum sive littera legis, quanto spiritus carne melior est, custodite, si vultis vivere, quia videlicet littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. iii; Galat. v). Et uxorem hujusmodi, uxorem adolescentiæ tuæ, quæ per dilectionem operando parit filios vitæ, noli despiciere. Quam tunc despicias, dum justitiam tuam volens statuere, justitiam Dei, quæ est justitia fidei, pro nihilo ducis, et huic subjici non vis, cum tamen hæc uxor adolescentiæ tuæ sit, quia per hanc adolescenti placitam in patribus quadringentos et tringinta annos antequam fieret lex. Tot enim anni fuerunt ante datam legem, a verbo promissionis quod Abraham creditum est: Noll ergo despiciere, sed custodi ad est, dilige Cæterum si odio habueris, dimitte. Nam sicut de uxore carnis propter duritiam tuam concessum est tibi ut dimittas eam si odio habueris (Matth. xix; Deut. xxiv), ne forte occidas si tenere compellaris, ita et de ista uxore spiritus tui dico tibi, dimitte cum odio habueris, ut si in Christum credere non vis, saltem credentes non persequaris. Tolerabilius quoque est in Christum non credere, quam ita fidem ejus suscipere, ut servituti velis subjicere, eique circumcisionem et cæteras legis cæremonias superponere, quod secundum Actus apo-

stolorum quidam, quamvis pauci qui crediderant, non minima seditione facta apostolis, persecutivam apostolis conati sunt efficere (Act. xv). Et concedendo quidem dixit: Cum odio habueris, dimitte, sed ne ipsa concessio videretur odientem excusare, conversus ad auditores: Operiet autem, ait, iniquitas vestimentum ejus, id est iniquitas odio habentis uxorem hujusmodi, manifesta fiet omnibus, et ab omni sæculo denotabitur. Mox ad eosdem conversus, inculcat et replicat quod dixerat: Custodite, inquit, spiritum vestrum, et nolite despiciere, potius despiciate litteram occidentem, sequimini autem et custodite spiritum vivificantem. Sequitur:

Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, B et dixistis: In quo enim fecimus eum laborare? In eo quod dicitis: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, et tales ei placent. Aut certe ubi est Deus judicii? Multos fuisse in populo Judæorum, etiam ante hanc ultimam impietatem, qui Christum occiderunt, et apostolos ejus persequentes, verbum ejus repulerunt, qui dicerent: Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini et tales ei placent, illud indicat de libro Machabæorum taliter dictum: In diebus illis exierunt ex Israel filii iniqui, et suaserunt multis, dicentes: Eamus, et disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt, qui ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala. Et abierunt ad regem, et dedit illis potestatem ut facerent justitias gentium. Secundum illas sive ex persona talium in septuagesimo secundo psalmo dicitur: Quia zelati super iniquos, pacem peccatorum videns. Item: Quomodo scit Deus, et si est scientia in Excelsis? etc. Sic loqui et sic existimare et dicere, ubi est Deus judicii? eorum est, qui omnino a fide sunt alieni. Non est, aiunt, in rebus humanis providentia. Omnia casu seruntur incerto, nec Dei judicio gubernantur, quin potius mali ei placent, et boni displicent. Quantum offendit Deum, sermo vel sensus hujusmodi vehementer insinuat, cum dicit: Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris; cum hæc et his similia Deus Pater, Deus Spiritus sanctus diceret per prophetas ad sacerdotes, et carnes eorum immolantibus reprobarat, jamdudum et interea loquebatur ad opus salutis nostræ præparans se Filius unigenitus, et dicebat illud in psalmo: Holocaustum, et pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio (Psal. xxxix). Ad hoc dictum valde congruit hoc responsum Patris:

D CAP. III. — Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam tuam ante faciem tuam. Hunc angelum esse Joannem, testatur ipse Dominus dicens: Quid existis videre, prophetam? Etiam dico vobis, et plus quam prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te (Matth. xi). Itaque reprobo veteri sacerdotio, dum sacerdotium melius introducit, homo genere s-

cerdos præmittitur præparare viam sacerdotio vero, A
 sacerdoti magno, de quo et protinus dicit : *Et statim*
veniet ad templum suum Dominator, quem vos
quæritis, et Angelus testamenti quem vos vultis. Et
 notandum quod dicit, *statim*, non enim longa mora
 interfuit, sed *statim*, scilicet mense sexto, id est
 sexto mense a conceptione Joannis iste conceptus,
 sexto mense a nativitate Joannis iste natus est.
 Uterque angelus, quia uterque sacerdos, uterque
 custodiens scientiam, juxta quod supra dictum
 est : *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem*
requirunt ex ore ejus, quia angelus Domini
exercituum est. Uterque, inquam, angelus, sed
 non pari modo. Ille enim tantum homo sacerdos,
 iste autem et Dominator et sacerdos, id est Do-
 minus et Deus, et homo sacerdos. Unde et lit-
 tera modum utriusque recte discernit, dum de illo
 dicit hoc tantum : *Ecce ego mitto Angelum meum,*
de isto autem, et statim veniet ad templum
suum Dominator quem vos quæritis, et Angelus
 369 *testamenti quem vos vultis.* Ad quos au-
 tem loquitur, dicens : *Quem vos quæritis*, nisi ad
 veros filios Levi, quorum dulciter postmodum men-
 tionem facit, ad eos qui expectabant redemptio-
 nem et consolationem Israel, qualis illo tempore Si-
 meon justus exstitit (*Luc. 11*). Quid porro est, *ve-*
niat ad templum sanctum suum, nisi, veniat ad
 sacerdotium suum? Hic enim primogenitus est.
 Primogenitorum autem erat sacerdotium, et ante
 Moysen, et ante Abraham. Unde et Melchise-
 dech, qui sacerdos Altissimi exstitit, affirmatur
 quod ipse fuerit Sem, qui fuit primogenitus Noe.
 Juxta hunc morem sacerdos esse debet Esau,
 cum esset primogenitus, sed hæc primogenita sup-
 plantavit ei minor frater ejus, et vestes illæ, de
 quibus scriptum est : *Et vestibus Esau valde bonis,*
quas apud se habebat domi Rebecca, induit eum
(Gen. xxvii), vestes sacerdotales fuisse creduntur.
 At ubi lex venit, primogeniti a sacerdotio vacare
 sunt jussi, et pretio redimi, quia sacerdotii func-
 tione nihil poterant mundo conferre. Subintravit
 autem in sacerdotium et in omne ministerium cul-
 tus divini tribus Levi, quæ aliquid contulerat, quia
 videlicet Moyses et Aaron, de tribu Levi existentes,
 populum ab Ægyptiaca servitute solum eduxerant
 ad immolandum Domino, quod et per eorum con-
 stitutionem facere cœperunt in deserto. Parum
 quidem contulerant populum illum educando, et pa-
 rum conferebant, carnes aut sanguinem hircorum
 animalium sacrificando, sed non illo tempore sa-
 crificium aliud fuerat quod sufficere posset pro
 peccato. Ubi venit sacrificium valens, rursus remo-
 veri debuit sacrificium carnis et sanguinis, cum sa-
 cerdotibus non quærentibus sacrificium fidei, et
 primogenitus unus honorem primogeniti, scilicet sa-
 cerdotium suscipere debuit, unus idemque et pri-
 mogenitus omnium, et sacerdos, et sacrificium.
 Quod sciens divinus evangelista cum dixisset de
 illa, quam virginem concepisse narraverat : *Fa-*

ctum est autem, cum essent ibi, impleti sunt dies ut
pareret, statim subjunxit : *Et peperit filium suum*
primogenitum (Luc. 11). Igitur primogenitum ante
 omnem creaturam, primogenitum in multis fratri-
 bus (*Rom. viii; Col. 1*), et ideo sacerdotem dignum
 venientem ad templum suum, ad sacerdotium suum.
Ecce venit, dicit Dominus exercituum. Et quis po-
terit cogitare diem adventus ejus? Vere nullus, nisi
 cui vel per angelum, vel per semetipsum revelarit
 Spiritus sanctus, sicut per angelum Joseph filio Da-
 vid (*Matth. 1*), sicut per semetipsum justo Simeoni
 revelavit (*Luc. 11*). Veniet enim occultus, veniet sic-
 cut mitis et humilis corde, nulla scilicet pompa
 præcedente, vel subsequente, nulla clamoris vel con-
 tentionis tuba personante. *Et quis stabit ad viden-*
 dum eum? *Ipse enim quasi ignis conflans, aut quasi*
herba fullonum. Et sedebit conflans et emundans ar-
gentum, et purgabit filios Levi. Et colabit eos quasi
aurum et quasi argentum, et erunt Domino offerentes
sacrificia in justitia. Et placebit Domino sacrificium
Juda, et Hierusalem, sicut dies sæculi, et sicut
anni antiqui. — Quis, inquit, stabit ad videndum
 eum? Vere non sacerdotium, non civitas, non
 templum eorum, qui oculos non habebant ad vi-
 dendum eum, qui nequaquam habebant oculum et
 totum corpus tenebrosus (*Matth. vi*). *Ipse enim*
quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum, id est
 ignem mittens in terram (*Luc. xii*), scilicet Spiritum
 sanctum qui consumet incredulos, velut ignis
 conflatorium, credentes autem velut herba fullo-
 num emundabit gratia remissionis peccatorum, et
 velut ignis conflans zelo bono, ferventes amore cœ-
 lestium honorum faciet arduentes, ut deinde dicit,
et sedebit conflans, et emundans argentum. Hoc re-
 petit dicendo, *et purgabit filios Levi.* Sicut enim
 argentum in manu aurificis vel argentarii, sic filii
 Levi, id est omnes ministri Domini in manu hujus
 Dominatoris Domini. Quomodo vel in quo purgabit
 eos? *Colabit eos, inquit, quasi aurum et quasi ar-*
gentum. Quod colatur nimirum idcirco colatur, ut a
 bono liquore omnis sæculentia separetur. Et quid
 erat sacerdotium prius, nisi liquor sæculentus? De
 optimis sacerdotibus loquamur. Optimi sacerdotes
 Aaron, et Phinees, et multi alii, novissimusque Za-
 charias pater Joannis exstiterunt, eorumque mini-
 sterium sic fuit quasi aurum, quasi argentum, sed
 aurum non defæcatum, argentum sæculentum. Ibi
 namque erat fidei aurum, scientiæ vel boni sermonis
 argentum, sed erant admistæ fæces cæremoniarum
 carnalium. Colabit igitur aurum, colabit argentum
 suum, id est rejectis cæremoniis carnis, et præ-
 ceptis non bonis (*Ezech. xi*), de quibus superius
 dictum est, in quibus vita non fuit, reservabit, sa-
 cerdotio suo solummodo fidei aurum, et præcepto-
 rum honorum argentum. Non solum autem ejusmodi
 cæremoniarum, sed et omnium peccatorum fæces
 excolabit de cordibus sacerdotum suorum, et offe-
 rentes erunt Domino sacrificia in justitia, non in
 sua, sed in Dei justitia, in corpore et sanguine Jesu

Christi, qui est ipsorum Justitia (Rom. iv). *Et placet Domino sacrificium Juda et Hierusalem, sicut dies sæculi, et sicut anni antiqui, id est non per legem factorum, sed per legem fidei justificabuntur et glorificabuntur sacerdotes Novi Testamenti, qui Juda et Hierusalem merebuntur vocari. Per quam videlicet legem fidei, priusquam subintraret carnalium cæremoniarum lex, placuerunt dies sæculi, et anni antiqui, id est homines sancti, et lucidi patres, et patriarchæ splendidi, non solum a Mose usque ad Abraham, sed ab Abraham usque ad Noe, usque ad Abel quorum videlicet dierum sive annorum, id est sanctorum sive sanctissimorum numerus quantus sit vel fuerit, Deus scit. Hoc autem scire debemus, quia sicut illi placuerunt, ita et nos placere debemus per legem fidei. Econtra quid vobis erit, o sacerdotes carnis, hostes Spiritus, inimici fidei? Nimirum id quod sequitur:*

Et accedam ad vos in iudicio, et ero testis velox maleficis, et adulteris, et perjuris, et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas et pupillos opprimunt, nec timuerunt me, dicit Dominus. O quam dare sonant, accedam ad vos in iudicio! Non intres in iudicium cum servo tuo, Domine (Psal. cxlii), ait ille qui orat in spiritu et veritate. Alius quoque laudem ex Deo, et testimonium habens justitiæ, scilicet beatus Job: Etiam si habuero, inquit, quidpiam justum, non respondebo, sed meum iudicem deprecabor (Job ix). Item: Si voluerit homo contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille (ibid.). Si hoc dicunt et veraciter dicunt homines sancti, dies sæculi, et anni antiqui, quid facient malefici, et adulteri, et perjuri et qui calumniantur mercedem mercenarii, viduas et pupillos opprimunt, nec timuerunt me, dicit Dominus, quibus vel contra quos talium criminum non solum iudex, verumetiam testis ero velox? Et vere testis, quia vidi et audivi, quia sicut quondam dixi, descendam et videbo utrum clamorem Sodomorum et Gomorrhæ, qui venit ad me, opere compleverint, aut non est ita, ut sciam (Gen. xviii). Ita et nunc, imo et magis nunc descendi, butyrum et mel comedi, ut scirem reprobare malum et eligere bonum (Isa. vii), et talia comedendo, id est cum hominibus conversando, jam didici, jam in memetipso expertus sum, verum etiam esse clamorem quem 370 audivi de sanguine justorum et prophetarum, quos occidistis, et hinc ero testis velox, quia vidi et audivi, quia portionem meam ego quoque de manibus vestris accepi. Ego enim Dominus et non mutor, et vos filii Jacob non estis consumpti. Et hoc est verum et justum iudicium, quia ego Dominus de bono in malum non possum mutari, et contra, vos de malo in bonum non estis mutati. Sicut quæro nunc, ita et semper quæsivi justitiam fidei, et contra vos, sicut recessistis nunc, ita et semper Spiritui sancto dura cervice et incircumcisis auribus resistitis. Inde dico, quia non estis consumpti, id est non estis mutati. A diebus enim patrum vestrorum recessistis a legitimis vicis, et non

custodistis. Hoc idem Stephanus protomartyr manifestius ac pro tempore et re acerbius dicit: Dura cervice et incircumcisis cordibus et auribus, vos Spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri et vos. Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuuntiabant de adventu Justitiae, cujus vos nunc proditores et homicidæ fuistis, qui accepistis legem in dispositionem angelorum, et non custodistis (Act. vii). Sequitur: Revertimini ad me, et revertar ad vos, dicit Dominus. Quale est hoc dicere justis, dicere his qui in se confidunt tanquam iusti. Nimirum injuria videtur eis, quod dicitur, revertimini, quippe cum propter carnem Abraham videntur sibi dei esse peculiare et proprii, suosque infantulos de carne luxuriosa scaturientes vermicos ostentantes, ridere sibi et nobis dicere solent: Isti sunt infantes filii Dei. Sequitur ergo: In quo revertamur? Subauditur (etenim subaudiri volunt) nusquam divertimus, Deo proximi sumus, filii Abraham sumus, unum Patrem habemus Deum (Joan. viii). Quomodo vel in quo magis appropinquare Deo possumus? Econtra Dominus: Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Quod est dicere: Imo nimis aversi atque perversi, sine exemplo vos aversi, et contra me versi estis. Nullus enim unquam homo, præter Judæum, nulla unquam gens, præter gentem Judæam, Dominum suum affixit, Deum suum ligno suspendit. Vos me affixistis, vos me in ligno affixistis. Et dixistis: In quo confiximus te? In decimis, et in primitiis, et in penuria vos maledicti estis, et me vos configitis gens tota. Et est sensus: Quia vos redargui decimantes mentham et rutam, et anethum, et cyminum, et reliquas, quæ graviora sunt legis, iudicium et charitatem Dei (Matth. xxiii; Luc. xi), idcirco vos me Deum vestrum confixistis, propter penuriam, quam timuistis, vel timere vos simulastis, dicentes: Ne forte veniant Romani, et tollant nostrum locum et gentem (Joan. xi). Proinde vos maledicti estis, ita ut fere nemo sit qui nesciat vos esse Cain, ad quem dictum est: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, et suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris terram, non dabit fructus suos. Vagus et profugus eris super terram (Gen. iv). Mirum quod ita vagi et profugi super terram, o maledicti, adhuc me configitis, gens tota, gens quasi diabolo conjurata, et uno blasphemiam spiritu imbuta. Cum enim contra me quem confixerunt patres vestri, vos filii nequam similes et non minus odium spiratis, et blasphematis ubi audetis, profecto me configitis, nec minus quam patres vestri, qui me præsentem et visibilem confixerunt, crimen habetis, o desperati, et præ desperatione insani, ut jam dictus ille Cain qui dixit: major est iniquitas mea quam ut veniam merear. Ego vero contra dico, et venis januam, misericordiæ ostium aperio vobis dicendo: Inferte omnem decimam in horreum, et sit cilus in domo mea, et probate me super hoc, dicit Dominus.

Si non aperuero vobis cataractas cæli, et effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam. Et increpabo pro vobis devorantem, et non corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit scirilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum, et beatos vos dicent omnes gentes. Eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum. Dixi hoc, et dico: *Ne faciatis, sicut hactenus fecistis, decimando mentham, et anethum et cyminum, et relinquendo quæ graviora sunt legis, iudicium, misericordiam et fidem. Hæc oportuit facere, et illa non omittere (Luc. xi; Matth. xxiii).* Omnem igitur decimam, omnem, inquam, inferte in horreum, et sit cibus in domo mea, non solus cibus corporalis ex rebus corporalibus, quæ debentur vobis, verumetiam quod melius et quod prius est, cibus spiritualis ex rebus spiritualibus, quas Deo debetis iudicio, misericordia, et fide, et cæteris huiusmodi, et tunc probate me super hoc, imo et sicut per alium prophetam dixi: *Venite et arguite me, dicit Dominus (Isa. i).* Si non aperuero vobis cataractas cæli, si non seccero cætera quæ dixi, nisi veraciter dixerim alibi: *Primum quærite regnum Dei, et iustitiam eius, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi).* Vos autem regnum Dei non quæritis, et insuper pro temporalibus bonis impie murmuratis. Sequitur: *Invaluerunt super verba vestra, dicit Dominus, et iuristis: Quid locuti sumus contra te? Et dixistis: Vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Deo? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem; et tentaverunt Dominum, et salvi facti sunt.* Notum et manifestum est Judæos salutem gentium semper odisse, et propter salutem gentium, propterea nobis, quia pœnitentiam nobis Deus ad vitam donavit, indignatos esse illos, et nolle suscipere gratiam Dei. Hoc vel ex illa parabola satis comprobatur cujusdam hominis habentis duos filios, ex quibus adolescentiorem peregre profectum cum sua portione substantiæ, et reversum postquam dissipavit eam vivendo luxuriose, cum suscepisset pater, et magnum pro reversione ejus convivium celebraret, indignatus senior frater volebat introire, rogantique patri hæc respondit: *Ecce tot annis servio tibi, et nunquam mandatum tuum præterivi, et nunquam dedisti mihi hædum, ut cum amicis meis epularer. Sed postquam filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum (Luc. xv).* Nonne verba hæc similia sunt his: *Vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum, quia custodivimus præcepta ejus, et quia ambulavimus tristes coram Deo? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem; et tentaverunt Dominum, et salvi facti sunt? Hoc enim est dicere: Ecce nos filii Abrahæ, nos unum Patrem habentes Deum (Joan. viii), tot annis servivimus Deo Patri nostro, et nunquam mandatum ejus præterivimus, et nullum emolumentum inde nobis est, gentes autem quæ non*

servierunt ei, ecce beatae sunt, et cum impletatem fecerint, ecce ædificatae sunt, et quocunque pergimus, quocunque nos vertimus, audimus symphoniam, et chorum, videmus celebrari cum illis magnum Dei convivium, stolam primam, annulum et calceamenta, cuncta sacerdotalia, cuncta regalia populo alieno data sunt. Verba hæc vestra, verba invidiæ vestræ invaluerunt, inquit, super me, quæ locuti estis **371** contra me, et ita invaluerunt super me ut non possim vobiscum quidquam facere, nisi quod ex vobis paucissimos converti, sicut evangelista Marcus, utique divinitus, quodam loco dixit de me: *Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit, et mirabatur propter incredulitatem illorum (Marc. vi).* Tunc locuti sunt, **B** *timentes Deum unusquisque cum proximo suo, et attendit Dominus, et audivit et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Deum, et cogitantibus nomen ejus.* Quid locuti sunt timentes Deum? Nimirum glorificaverunt Deum, dicentes: *Ergo et gentibus pœnitentiam dedit ad vitam (Act. xi), et laudaverunt clementiam, et sententiam patris irreprehensibilem dicentis: Manducemus et epulemur, quia hic filius meus mortuus erat et revixit, perierat et inventus est (Luc. xv).* Quin etiam te seniorem fratrem pro reversione et susceptione junioris indignantem et murmurantem et dicentem, quod nunquam mandatum meum, præteriens [f. præterient], fortiter conveniunt: hujuscemodi verbis: *Propter quod inexcusabilis es, o homo omnis, qui judicas. In quo enim judicas alium, te ipsum condemnas. Eadem enim agis, quæ judicas (Rom. ii).* Et hoc certe verissimum est. Quæ etenim peccata vel vitia de gentibus unquam audita sunt, ut non etiam de Judæis sive de populo Israel audita vel nota sint ex sanctarum auctoritate Scripturarum. Bene ergo et veraciter locuti sunt, timentes Deum, unusquisque cum proximo suo, quod *omnes peccaverunt, et egent gratia Dei (Rom. iii), et quod non sit Deus Judæorum tantum, imo et gentium. Et Dominus attendit, et audivit, quomodo et quid locuti sunt, et scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Deum, et cogitantibus nomen ejus, ut videlicet cuncta in iudicio recitentur, et ex verbis suis justificentur; sicut econtra qui male locuti sunt, ex verbis suis condemnabuntur.* Hinc et illud apud Esaiam: *Ego autem opera eorum et cogitationes eorum venio ut congregem cum omnibus gentibus et linguis (Isai. lxxvi).* In illo libro monumenti, in illa congregatione cogitationum nequaquam deerit illa confessio pœnitentis populi gentilis, quæ patris pietatem concessit. *Pater, peccavi in calum et coram te, et jam non sum dignus vocari filius tuus (Luc. xv).* *Fa erunt mihi, ait Dominus, in die qua ego facio in penitentium, et parcam eis, et sicut parci vir filio suo servienti sibi, et convertimini, et videbitis quid sit inter justum, et impium, inter servientem Deo, et non servientem.* Tunc illi, inquit, quibus invidetis, contra quos livore torquemini, quos aspernamini confidentes in vobismetipsis tanquam justis, erunt mihi in pecu-

lium in die qua ego facio, idem ut faciam præfinitum habeo, et parcam eis, quamvis quondam peccatoribus, parcam, inquam, eis pœnitentibus et servientibus mihi servitio piæ confessionis, sicut parcat vir filio suo servienti sibi quibuslibet modis; et convertimini, et videbitis illud, quod modo non videtis, neque videre vultis, toti aversi, et deorsum habentes contra faciem veritatis, videbitis, inquam, quid sit inter justum et impium, inter servientem Deo et non servientem, Et ita certo scietis experimento quod non sit vanus qui servit Deo.

CAP. IV. — Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus, et erunt omnes superbi, et omnes facientes impietatem stipulu; et inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus, quæ non relinquet eis radicem et germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ, et sanitas in pennis ejus. Egrediemini, et salietis sicut vituli de armento, et calcabitis impios, cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum, in die qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

Hoc erit inter justum et impium, inter servientem Deo et non servientem, quod est inter stipulam, quam profecto caminus cito consumit, inter homines quos serenus sol ortu suo lætificavit. Unus etiam idemque dies Domini, unus idemque sol justitiæ, cum in judicio cunctis manifestus apparuit, superbis et omnibus facientibus impietatem ita erit terribilis ut non possint stare ante faciem ejus, sicut stare stipula non potest in flamma camini ardentis, vel sicut fuit cera a facie ignis (Psal. LXVII), et inflammabit eos, in perditionem, sicut inflammata stipulæ non relinquitur radix aut germen; timentibus autem nomen meum sic erit, ut sol inito vere, sol non qualiscunque, sed sol justitiæ et sanitas in pennis ejus. His verbis gemina timentium Deum felicitas pulchre exprimitur. Nam in eo quod dicit, sol justitiæ, justificationem significat animarum qua timentes Dominum felices erunt in die illa, atque dicendo: Et sanitas in pennis ejus, immortalitatem atque incorruptibilitatem designat corporum, qua felices erant, id est timentes Dominum in eadem et ex eadem die. Item hoc intererit inter justum et impium, inter servientem Deo et non servientem quod est inter vitulum et a vinculo solutum, et cinerem quem vitulus calcans dum exsillit, subsillit, dispergit in omnem ventum. Ait Dominus: Egrediemini, et salietis sicut vituli de armento, et calcabitis impios in die qua ego facio, dicit Dominus Deus exercituum. His verbis pulchre et æterna significatur juvenus sanctorum renovanda ex resurrectione mortuorum, et vetustas irrecuperabilis impiorum, qui propter superbiam omnis peccati, incendio conflagrati cinis facti sunt. Sequitur: Memento legis Mosi servi mei, quam mandavi in Ore ad omnem Israel præcepta et judicia.

A Quid hoc est dicere, in tali negotio, nisi ac si dicat: Dominator jam dictus, et angelus testamenti est, qui accuset vos Moses, in quo vos speratis. Si enim crederetis Mosi, crederetis forsitan et mihi, de me enim ille scripsit, si enim illius litteris non creditis, quomodo verbis meis credetis? (Joan. v.) Igitur mementote, inquit, legis Mosi servi mei, quam mandavi in Ore ad omnem Israel, præcepta et judicia, videlicet ubi dicentibus ad Mosen: Loquere tu nobis, et audiemus; non loquar nobis Dominus, ne forte moriamur (Exod. xx). Prophetam autem suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui, et ponam verba mea in ore ejus loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba ejus quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego ultor existam (Deut. xviii). Tunc autem dabantur præcepta decalogi bona, et judicia in quibus est vita, quæ ad carnales non pertinent cæremonias. Memento, inquit, quia si memineras, inquit, illius legis temporis, et loci, memores eritis etiam mei, quia tunc et ibi de me ille scripsit: Ecce ego mittam vobis Heliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres illorum, ne forte veniam et percutiam terram anathemate. De adventu Helix quidquam definiri non ausim, quia videlicet doctorum alii, quibus omnes fere consentimus credunt eum ad litteram venturum et restitutum omnia, ac mortis debitum persolutum; alii vero nequaquam, quibus vir illustris B. Hieronymus consentire videtur, dicens: Quanquam multi sint etiam nostrorum, qui credunt eum ad litteram venturum, et restitutum omnia, ac mortis debitum persolutum. Cæterum Dominus interrogatus 372 ab apostolis de adventu Helix, respondit: Helias jam venit, et non cognoverunt eum, sed fecerunt in eum quæcunque voluerunt (Matth. xvii), Joannem in Helia volens intelligi. Unde subsequens adjunxit: Si vultis recipere, Joannes ipse est Helias, qui venturus est (Matth. xi). Verumtamen sive ipsam Helix personam, sive, ut alii volunt, prophetiam promitti magis verum sit in his verbis: Ecce ego mitto vobis Heliam prophetam, illud constat, quia reliquæ convertentur ex Israel (Rom. xi), et dicente supradicto patre: Epulari autem et gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est (Luc. xv), acquiescet ei filius senior, qui nunc indignatus est, et intrare non vult, atque ita convertetur cor patrum ad filios, et cor filiorum ad patres eorum, ut credant filii hunc Jesum Christum, qui sub Pontio Pilato passus est, illum esse quem patres venturum expectaverunt, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis, dies judicii, in quo anathemate percutiet terram, id est eos qui faciunt opera terrena, veniens manifestus, qui quondam venit occultus.

Finis Commentariorum in duodecim prophetas minores.